ספר

נחלת יהושע.

חידושים

על רוב מסכתות תלמוד בבלי

ונלוו עליהם

חידושים ופשטים על התורה

אשר נשארו בכתובים אחרי מות

מחברם

מוהר"ר יהושע קאשמן וואדיאנער זצ"ל

הנפטר לעולמו בשנת התקע"א.

ועתה התנדב להוציאם לאור בן המחבר

אהרן וואדיאנער.

חלק שני.

וויען שנת התר"ן.

אצל ה. ד. ליפפע.

נדפס בדפוס של אברהם דוד אלקאלאי, פרעסבורג.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA
B. 584/II

ספר

נחלת יהושע

חלק שני.

M.T. AKADÉMIA KÖNYV-TÁRA

ספר נחלת יהושע.

LIBER

HEREDITATIS JOSUAE.

COMMENTATIONES

IN PLEROSQUE TALMUDI BABYLONICI TRACTATUS

ADDITIS

COMMENTATIONIBUS IN PENTATEUCHUM

RELIQUIT MANU SUA SCRIPTAS

R. COSMAN WODIANER

MORTUUS ANNO MDCCCXXXI

NUNC PRIMUM EDIDIT SUMPTIBUS SUIS FILIUS AUCTORIS

ARNOLDUS WODIANER.

PARS II.

VINDOBONAE

CH. D. LIPPE

POSONII: TYPIS ADOLPHI ALKALAY

MDCCCXC.

בעזה"י.

הנני שולח לאדוני את שני חלקי ספר

נחלת יהושע

אשר נשאר בכתב יד אחרי מות מחברו

ר' קאשמן וואדיאנער זצ"ל

בשנת התקצ"א עד היום ובן המחבר ר' אהרן וואדיאנער התנדב להוציאו לאור ואנכי הכינותיהו לדפוס וגם כתבתי הקדמתו אשר ימצא בה אדוני תולדות המחבר וחבורו. ועתה בקש ממני הנדיב הנזכר לשלוח את הספר לדורשי חכמת התלמוד ולומדיה למען יעלה שם אביו המנוח על זכרונם ולמען ינתן לספרו מקום נאמן באהלי תורת ישראל. יואל נא אדוני לקחת את הספר כמתנה הראויה להתכבד עם ברכת נותנו ועם ברכתי.

בודאפעשט בירח כסלו שנת תר"ן לפ"ק.

בנימין זאב בן לא"א ה"ר **שמעון בכרך** נ"י
מורה בבית מדרש הרבנים
המכונה
Dr. Bacher.

נדפס בדפוס של אברהם ז' דוד אלקאלאי, פרעסבורג.

2/ 588 ZZ V1

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

ספר

נחלת יהושע.

חידושים

על רוב מסכתות תלמוד בבלי

ונלוו עליהם

חידושים ופשטים על התורה

אשר נשארו בכתובים אחרי מות

מחברם

מוהר"ר יהושע קאשמן וואדיאנער זצ"ל

הנפטר לעולמו בשנת התקע"א.

ועתה התנדב להוציאם לאור בן המחבר

אהרן וואדיאנער.

חלק שני.

ווין שנת התר"ז.

אצל ה. ד. ליפפע.

נדפס בדפוס של אברהם דוד אלקאלאי, פרעסבורג.

לוח הענינים.

חלק שני

מסכת כתובות	א׳
מסכת קידושין	קל״ב
מסכת בבא קמא	קפ״ב
מסכת בבא מציעא	תל״ב
מסכת בבא בתרא	תנ״ט
מסכת עבודה זרה	ת״ע
מסכת סנהדרין	תע״ב
מסכת שבועות	תפ״ד
מסכת מכות	תק״ד
מסכת הוריות	תק״ט
מסכת אבות	תקי״ג
מסכת זבחים	תקי״ד
מסכת מנחות	תקכ״ג
מסכת בכורות	תקל״א
מסכת חולין	תקל״ד
מסכת ערכין	תקמ״ב
מסכת תמורה	תקמ״ו
מסכת כריתות	תק״נ
מסכת מעילה	תקנ״א
מסכת מדות	תקנ״ב
מסכת נדה.	תקנ״ג
נוספות: מסכת גטין.	תקפ״ד
מסכת נדרים	תקפ״ד
מסכת נזיר	תקפ״ה
מסכת סוטה	תקפ״ח

*

חידושים ופשטים על התורה	א—קי״ב

TÁRA

מסכת כתובות

פרק ראשון.

דף ב׳ ע״א במתניתין נשאת ליום הרביעי וכו׳. הרמב״ן בפירוש התורה בפסוק אשר ברא אלקים לעשות כ׳ שימי בראשית רומזים על שיתא אלפי דהוה עלמא ובתי מקדשות נבנו מעט קודם אלף הרביעי והחורבן היה קע״ב שנה קודם אלף החמישי עוד כ׳ שם שאנוש לא עבד ע״ז באלף הראשון כל ימי אדם וא״כ מה שהציף אוקינוס שליש עולם היה באלף השני וכן המבול היה לפי מש״כ רש״י בפרשת הפלגה בשנת אלף תרנ״ו וההפלגה היא בסוף ימי פלג כמ״ש רש״י על פסוק בימיו נפלגה הארץ והוא מת בשנת מ״ח לאברהם כמש״כ רש״י בפרשת הפיכת סדום שאז כלה האלף השני כמש״כ הרמב״ן שם ועיקר הגלות היה באלף החמישי כמש״כ הרמב״ן שם נמצא כל תוקף הדינין הוי באלף השני וחמישי זה שאמר בתולת ישראל נישאת דהיינו ע״י בית המקדש כדכתיב אפריון עשה וכו׳ וכדאיתא ביומא דף נ״ד [ע״א] ליום הד׳ דהיינו מעט קודם לאלף הד׳ ואלמנה נעשית קודם ליום הה׳ לכך לא נקט גבי אלמנה נישואין ולא תני טעם אאלמנה דלא איירי בנישואין שלה שפעמים בשבת הם הדינין באלף הב׳ וה׳ שאם הי׳ לו טענה על בתולת ישראל היה משכים לביום הדין באלף הה׳ והיינו משכים קע״ב קודם החמישי.

שם רש״י ד״ה בתולה. תקנת חכמים היא שתנשא וכו׳. נ׳ כוונתו ע״פ דברי הרא״ש בסוגיא דפתח פתוח דאם נישאת בד׳ ובא אחר זמן דאינו נאמן מדלא בא מיד בזמן ב״ד והוא תקנתא דידה ואם הי׳ נישאת בג׳ היה יכול לומר מה שלא בא אז בה׳ שנתקררה דעתו בינתיים ואם אולי מכח שנאה מעליל עליה מ״מ יהא נאמן וביושב בזה קושית תוספ׳ ד״ה נישאת דנישאת משמע לדעתה ולתקנתה ומיושב בזה לשון שאם הי׳ לו טענת בתולים היה משכים, והפ״י כתב דמשמע מפירש״י ד״ה לפיכך שלא כדעת המהרש״א דמשום טענת בתולין לא היה מעלה לה מזונות והיינו משום דאיכא ג״כ תקנתא דידה כנ״ל ובלא״ה אינן נראין דברי מהרש״א אטו באמת אינו ג״כ לתקנתה שלא תשב תחתיו באיסור דהיא מוזהרת כמותו לזה כתב רש״י תקנת חכמים היא שתנשא דעלה ולתקנתה ג״כ היא התקנה ולכך תני נישאת וזה שאמר רב יוסף בתחילה מ״מ אמרו בתולה נישאת ולא נושאין אלא לומר שמעלה לה מזונות כמש״כ רש״י ד״ה לכך ואין עכבה זו שלו כלומר אלא שלה ולבסוף

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

מקשה דתלי בדלא מפרש טעמא דודאי הוא טעמא אלא דלא מפורש בהדיא כל כך.

שם תוספ' ד"ה בתולה. אבל הכא לא קאי אקרא. ובריש קידושין הוסיפו עוד דלא אשכחן בשום קרא בתולה מפורש גבי נישואין ולכאורה הא כתיב בתולה מעמיו יקח אשה אך ז"א דארבה קיחה דהתם קאי אאלמנה כדדרשינן ביבמות דף ס"א ע"א [ע"א] לאירס את האלמנה ונתמנה להיות כ"ג [שיכנוס] ועדיין קשה הא כתיב אשה בבתוליה יקח והנה לר"א ור"ש מרבינן מבתוליה בוגרת ולכאורה יש לפרש דבריהם דלא אשכחן בתולה גבי נישואין דהתם יקח כתיב דהיינו קידושין אך ז"א דנישואין ג"כ בכלל דהא באמת בעינן בשעת נישואין שתהא בתולה אך התוספ' ביבמות שם ד"ה הא נסתפקו אי חשיבא בעילה אישתני גוף וא"כ לא איירי קרא מנישואין דלא אכפת לן אי נבעלה בינתיים ויש לפרש בזה דברי אביי לקמן דף ט' [ע"ב] מאי לאו דקטעין פתח פתוח היינו מדלא נקט הבתולה משום קרא דבבתוליה יקח דהוו נישואין בכלל דבעילה חשיב אישתני גוף וא"כ דקטעין פ"פ ולכך לא סמיך אקרא דאיירי בבוגרת ג"כ ולה אין פתח סתום כמש"כ תוספ' שם ע"א מסוגיא דאלו נערות ומשני לא דטעין דמים ולא נקט הבתולה דלא איירי קרא בנישואין דבעילה לא חשיב אישתני גוף.

שם רש"י ד"ה שפעמים. אבתולה קאי. כוונתו שקאי על המוקדם אף שכתב אלמנה בינתיים ועיי' ברמב"ן במלחמת יבמות דף פ' [ע"א] שהביא דברים אלו לראיי' על פירושו בדברי ר' אבוהו שם סימנו סרים ואיילונית ובן ח' אין עושין בהן מעשה דקאי על סרים ואיילונית דוקא לא על בן ח' דסמיך ליה.

שם תוספ' ד"ה שאם. גם בשאר נשים תקנו משום שמתוך כך יצא הקול וכו'. נ' קצת להסביר דבריהם ע"פ מה שכתב הרא"ש במכות במשנה מה יעשו ב' אחין שראו בא' וכו' דכל הרואה דבר ערוה צריך להעיד א"כ לכאורה אי הוו עדים שראו הזנות היו באין תיכף רק אי פעמים שאוסרין ע"פ בעלה אפשר לומר שסמכו העדים שהוא לא ימצא בתולים ויאסרנה על פיו אבל אי בשום פעם גם באשת כהן ופחותה מבת ג' אינה נאסרת על פיו על מה סמכו העדים שלא באו עד עתה ולכך ליתא לחרא בלא אידך.

שם תוספ' בא"ד. תימא דהכא משמע וכו'. נראה הסמיכות דבריהם למה שכתבו לפירוש הקונטרס דמשום לא פלוג דאשת כהן תיקנו שמא יתברר ע"י עדים דלכאורה תרי טעמי למה לי ויש לכוון בסתמות דבריהם דהיינו דכל טעם לחוד קליש ולא היה מחמרינן כל כך בהתקנה אבל משום הב' טעמים העמידו דבריהם אפילו בשעת הדחק, ובזה אזיל רש"י לשיטתו לק' דף ג' ע"ב ד"ה ובשני ובתוספ' שם ד"ה איספרווא דכתבו כן לשיטת רש"י כמש"כ מהרש"א שם לפ"ז ניחא בל"ז הוה אמינא דודאי עושין תקנה לכתחילה משום זנות אבל בזמן דגיטין דתיקנו אפי' בדיעבד הגט פסול ואפשר דריש לקיש ס"ל כרב בגיטין דף פ"ו ע"ב דאפי'

נישאת תצא שפיר קאמר דזנות לא שכיח כל כך לפסול אפילו בדיעבד מכח התקנה אבל לרש״י דאפילו בשעת הדחק דכדיעבד דמי מחמיר שפיר הקשו.

שם תוספ׳ בא״ד. משום דזנות לא שכיח. בשיטה מקובצת תירצו דזנות דארוסה שכיח יותר שאין בעלה משמרה ומקשין העולם א״כ מאי פריך בגטין דף כ״ו [ע״ב] קפסיק ותני ל״ש ארוסה לריש לקיש הא לית לה פירי הא בארוסה מודה ריש לקיש משום זנות ונ׳ פשוט כיון דמדקדק קפסיק ותני א״כ נאמר ג״כ קפסיק אפילו בארוסה שהגיע זמן ולא נישאה דאמרינן לקמן דף נ״ז ע״ב דרוכתא מיחד לה וא״כ משמרה ופירי לית לה וקשיא לר״ל שפיר.

שם תוספ׳ בא״ד. בהתראה ובעדים דלא שכיח וכו׳. י״ל בזה רש״י ור״ת לשיטתייהו ביבמות דף כ״ד ע״ב דרש״י לשיטתו דבדבר מכוער מפקינן מבעלה ועל זה שכיחי עדים שראו דבר מכוער אבל ר״ת לשיטתו דלא מפקינן עד שרואין כדרך המנאפין וזה לא שכיח שרואין העדים וע״כ דתקנו משום לא פלוג.

שם תוספ׳ ד״ה ותנשא ועוד ל״ל טעם דשקדו וכו׳. כתב מהרש״א דכוונתם על ברייתא דלקמן דתני שקדו והוא דחוק דבברייתא שם דף ג׳ [ע״א] נמי מסיק שקדו משום קושיא דתנשא בא׳ בשבת וא״כ היינו קושיא ראשונה ונ׳ ע״פ מה שכתב מהרש״א דמשום טענת בתולין דהעיכוב מחמתו הי׳ צריך ליתן מזונות ולכאורה משום שקדו דכיון דהתקנה היא לטובתה אדרבה תאמר אי אפשי בתקנת חכמים וזה שאמר רב יוסף ועכשיו ששנינו שקדו בצירוף שני הטעמים נעשה התקנה לטובתו ולטובתה וע״ז הקשו התוספ׳ למה לן לעקם כולי האי לימא טעמא דברכה דהוא תקנת שניהם לכך א״צ ליתן מזונות.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה מ ת. הקשה הפני יהושע מאי קאמר לאפוקי מרבותינו מאינהו גופיי׳ מוכח דאין אונס דאי יש אונס אכתי מה מהני שהוא גט מחיים כיון דאיכא אונס ותירץ דדוקא לעיל לא אסיק אדעתיה דאיירי בזקוקה ליבם אבל ברבותינו מפורש התירוה לינשא דאיירי ע״כ בזקוקה דלעלמא בלא״ה מותרת דהא מת ולכאורה אכתי לא הועיל מאי אשמעינן באם לא באתי לאפוקי מרבותינו הא אפילו לרבותינו היתה אסורה משום אונס ושם לא איירי בזקוקה אך ניחא ע״פ מאי שכתבו שם בדברי רש״י דמשום אונס עכ״פ ספיקא הוי דדילמא אם לא אירע האונס ג״כ לא היה בא וא״כ לעיל אשמעינן שפיר לאפוקי וכו׳ דאי משום אונס היה עכ״פ ספיקא אבל משום לאחר מיתה אינו גט כלל אבל ברבותינו דהתירוה לגמרי ע״כ צ״ל דאין כאן כלל משום אונס דניחא לי׳ דלא תפול קמי יבם כנ״ל.

שם תוספ׳ ד״ה דילמא לאפוקי. הקשה מהרש״א דילמא להכי נכתב הזמן שיהא כשר לכתחילה ודבריו תמוהין דהא מ״מ נכתב זמן רק שבמקום שכתב הזמן של הכתובה הי׳ לו ליכתוב אותו זמן שהתנה עליו שיבא ובאותו זמן ג״כ היה כשר לכתחילה.

דף ג׳ ע״א תוספ׳ ד״ה וסברה. מת תוך י״ב חדש נמי יהא גט וכו׳. לדעתי דבריהן תמוהין דאם אמרו באונסין דאין אונס משום דסברה דילמא אניס אף שהוא לפנינו כההיא דמביא התוס׳ ד״ה איכא מ״מ יכולה לתלות שלא קיים התנאי מחמת איזה אונס בהעלם אבל בגט לאחר מיתה אם הוא בכאן לפנינו לא שייך לומר שתאמר דילמא מת רק אם אירע פ״א שהיה בדרך רחוק אז יכולה לסבור שמא מת וא״כ בשביל פעם א׳ יעקרו לגמרי כל דין אין גט לאחר מיתה ואם יאמרו רק בהולך לדרך יהא גט לאחר מיתה ובעלמא לא יהא גט לאחר מיתה כ״ש דהוה כחוכא ואטלולא.

שם בגמר׳ שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות. כתב הפ״י דכמו זר נחשב לישווי׳ בעילתו זנות כיון שלא פשע ונראה דלכאורה למאי דאמרינן בקידשה על תנאי וכינסה סתם דאין תנאי בביאה א״כ נימא ג״כ בשעת ביאה עיקר התנאי שקידש ע״ד חכמים כדי שלא תהא בעילתו זנות בשום פעם אך ז״א כיון שהוא ע״פ חכמים לא איכפת לי׳ וגדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה וכמש״כ תוס׳ בשבת דף ד׳ [ע״א ד״ה קודם שיבא] לענין הדביק פת בתנור דליכא עבירה כלל שאנוס ע״פ חכמים.

שם תוספ׳ ד״ה תינח. היינו כגון דליכא עבירה כו׳. כתב המהרש״א דהיינו משום הפקר ב״ד ולכאורה דבריו תמוהין דא״כ לא צריך עקירה וכדמשני התם דף פ״ט ע״ב אירושת קטנה ובתרומה אדרבה לא שייך הפקר ב״ד כמש״כ תוספ׳ שם ד״ה שהפקר וצ״ל דבהך סברת התוס׳ דשם פליגי הנך אמוראי דרב חסדא סבר דשייך בי׳ הפקר ולהכי לא מצינו בכל הש״ס שיעקרו חכמים דבר תורה במקום עשה לשום מ״ד אלא דוקא בתרומה קאמרה רב חסדא משום הפקר או כפירוש המהרש״ל שליכא בעקירתם עדיין עבירה דאין חכמים אומרים רק שחוזר לטיבלו ומה שמתקנו ואוכלו איהו ממילא עביד.

שם ע״ב רש״י ד״ה מאי שקדו. אי משום דאמר שמואל כו׳. מקשין הא מימרא דשמואל מוכח ממתניתין מדלא נישאת באחד בשבת ונ׳ דלק״מ דודאי אי לאו ברייתא דהכא הוה מתרצינן משום ברכה כקושית תוספ׳ דף ב׳ [ע״א] ד״ה ותינשא רק מדחזינן בברייתא דהכא מתריץ משום שקדו ולא משני משום ברכה ש״מ דלא הוי בברכה עבריינא לכך פריך מאי שקדו דאמאי לא פרכת מכח ברכה וש״מ דסברת דלא הוי עבריינא מנא לך דשקדו עדיף מברכה ומסיק מכח הברייתא כנ״ל.

שם רש״י ד״ה ובשני. ויהא טורח מיהת שני ימים. הקשה בפ״י אמאי לא קאמר שלא תהא איקרורי כל כך ולולא דבריו היה נראה דרש״י תרי מילי קאמר וא״צ לעקור בשבילה תקנת חכמים כוונתו אאיקרורי כמש״כ רש״י ריש מכילתין וכתב עוד ויהא טורח כו׳ עוד נ׳ ע״פ מה שהקשה בהגהת אשר״י הא בשביל ערקתא דמסאנא אפילו יהרג ואל יעבור ונ׳ דהעם נהגו לכנוס בג׳ וקבעו אז זמן הב״ד בד׳ וא״כ ליכא

שום עקורי דנתקיימה תקנת חכמים הנישואין סמוך ליום ב״ד והנכרים מטעו נפשיי׳ סברי דיום ד׳ הוא חק מחקי התורה ולכך לא איכפת להו אי קבעינן יום אחר כמש״כ תוספ׳ ד״ה תקנה דהם סוברים שהעבירו על דת ובאמת אנן לא עברינן מידי ואי משום שקדו זה לא הוי תקנה קבועה כל כך כמש״כ הר״ן ריש מכילתין דמשום שקדו לא היו קובעין יום לכתחילה לכך כ׳ רש״י ויהא טורח כו׳ דמשום איקרורי ליכא עקירה כלל.

שם רש״י ד״ה ניעקריה. ויתקנו להם ימים אחרים. הך ימים אחרים אינו מובן הא לא הנהיגו רק שלישי ונ׳ ע״פ מה שכתבו תוספ׳ ד״ה תקנה דצריך לחוש שלא תעקר אח״כ לגמרי תקנתא דרבנן ולכך צריך ליקבע יום אחר שלא ישכח יום קבוע ומשמע ליה לרש״י כן מלשון לגמרי ע״כ הכוונה שיתקנו יום אחר והיינו עקירה לגמרי ליום ד׳ כשנקבע ע״פ חכמים יום אחר כדאשכחן לענין וסתות דאם קבעה יום אחר נעקר הראשון ולכאורה א״כ מאי פריך בסמוך וליעקרי׳ הא כבר סליק אדעתי׳ דתקנתא מקמי גזירה לא עקרינן מדפריך הכא לגמרי ונ׳ דודאי לס״ד דגזרו על ביטול המצוה להעבירם על דת ודאי גזרו ג״כ על יום קבוע דאלמנה דמאי שנא אבל למסקנא גזרו להנאת עצמן על הבתולות אבל על אלמנה לא והר״ן בריש מכילתין כתב דעל אלמנה לחודה לא היו קובעין יום רק בשביל שקבעו לבתולה שלא יהא זילזול לאלמנה קבעו גם לה לפ״ז א״ש בס״ד דגזרו גם על אלמנה פריך דיתקנו להם פי׳ לבתולה ולאלמנה ימים אחרים שלא תשכח תקנת חכמים כמש״כ תוספ׳ אבל למאי דמסיק דגזרו רק אבתולה אבל אלמנה קיימא אדינה פריך רק סתם ליעקרי׳ בלא שיתקנו יום קבוע ומ״מ לא תשכח תקנת חכמים דמאלמנה יהיה זכר ליום קבוע לבתולה דהא משום לתא דידה לחוד אין ראוי לקבוע ויזכרו שהיה גם לבתולה יום מיוחד ומשני דאעפ״כ לא עקרינן יום בתולה מקמי גזירה ודברי מהרש״א בתוספ׳ ד״ה איספרווא תמוהין שהקשה לפירוש מהרש״ל אמאי לא תמהו התוספ׳ על דבסכנה רק נהגו ומשום סעודה מותר דהיינו קו׳ הגמרא וליעקרי׳ כלומר שיהא מותר ליכנום בכל יום ובלא יום קבוע ומשני דבלא יום קבוע מיעקרא תקנת חכמים לכך לא התירו אבל במשום סעודה יכלו לתקן יום קבוע שכל הנישאת באותה שבוע תינשא בשני וליכא עקירה לתקנת חכמים אבל על הימים הקשו שפיר כיון דבסכנה לא נעקרה תקנת חכמים על ידי שלא התירו ואפ״ה לא שבקו ליכנום בשני ומ״ש דמשום סעודה שלא נעקרה תקנת חכמים על ידי שקבעו יום אחר והתירו גם בשני.

שם רש״י ד״ה איכא פרוצות. דאי מיקילינן להו עבדו ברצון כו׳. הכוונה דאי לא דרשינן נשארו במנהגם לינשא בג׳ דבד׳ אינן נישאות שיראות אם יבעלו אפי׳ באונס נאסרו ואם דרשינן להו ינשאו בד׳ דיאמרו באונס נבעלו ובאמת עבדו ברצון.

שם בגמר׳ ואיכא נמי כהנות. כן היא גירסת רש״י ובתוס׳ הגירסא אי נמי משום כהנות והיינו כנ״ל דבלא הדרשה הפרוצות היו

נישאות ביום ג׳ ועתה ינשאו בד׳ וכן שאר הנשים שהיו מקודם נישאות בג׳ ינשאו עתה בד׳ כשידעו שאינן נאסרות באונס ומתוך כך ממילא גם הכהנות ינשאו בד׳ דהם מיעוטא ויריאות לעצמן לשנות ולעשות מנהג לעצמן אבל התוס׳ לא הבינו כן מדברי רש״י ולכך כ׳ מהרש״א דלא ניחא להו לומר דאי מקילינן בהו עבדו ברצון דלא שבקי משום זה היתירא כו׳ כלומר ודאי יש לחוש שעבדו ברצון משום פריצותם אבל מאי סברא איכא דמקודם עשו באונס ומשום שישמעו הדרשה דבאונס שריא יעשו ברצון והא בלא״ה יקחו אותן באונס לטפסר ושימציאו עצמן לאחרים משמע דאין לחוש וכתב כן לרווחא דמילתא דבלא״ה מ״מ מחמת הדרשה עכ״פ אין עושין מה שיעשו והנה נ׳ דלרש״י דנהגו היינו רובא דעלמא משמע מיעוטם עדיין נישאות בד׳ שפיר יש מקום לקרותו סכנה דעדיין איכא סכנה לצניעות אבל לפי׳ התוספ׳ דנהגו היינו מעצמן אבל באמת כולם נהגו בג׳ לכאורה מדוע נקטה הברייי׳ לשון סכנה כיון דעכשיו שנהגו כולם היינו שלא יאנסו ומקודם היו למיעוטן דהיינו הצנועות סכנה עדיף הי׳ לומר מן האונס ואילך ועל כן היה מקום לומר דמקודם גם הפרוצות אף שהיו קלות בדעתן מ״מ משיבעלו ויאסרו לבעליהן מבית דין בחרו יותר ליהרג ונקט שפיר לשון סכנה דהיינו כמו שהי׳ מקודם לכולם סכנה וזה שכתב מהרש״א דפריך אקודם שנהגו כלומר דאז הי׳ רק סכנה וא״כ ע״כ הא דקרי סכנה משום דלכולן הו׳ סכנה והוה ניחא משום פרוצות דמקודם הוו מסרי נפשייי׳ ועכשיו שירגישו דאין נאסרות על בעליהן לא ימסרו עצמן ויבעלו ברצון דיאמרו אונס הי׳ ולא שייך לומר לא שבקי היתירא דזה דוקא לפירוש קמא דעשו עד עכשיו בהיתר באונס מדוע ישבקו עתה היתירא אבל לפירוש מעולם לא עשו בהיתר אלא הוו מסרי עצמן ועתה לא ימסרו ויבעלו ברצון כמנהג פרוצות ולזה כתבו דזה אינו דמעולם לא מסרו הפרוצות עצמן אלא נבעלו באונס וא״כ אפי׳ תאמר דעתה יש מקום לחוש שיבעלו ברצון הא מקודם נבעלו באונס שהיה להן כמו רצון כיון דסברי דאונס אסור, ומש״כ אח״כ ואין להקשות דפרכינן וניעקרי׳ כו׳ משום זימנין דאתי בג׳ ואיכא סכנה אינו מובן דהא אמרינן מספיקא לא עקר נפשי׳ ואפשר דהוא ט״ס וצ״ל דאתי בד׳ והיינו שמא תינשא אחת בד׳ ואתי ובעל.

דף ד׳ ע״א בגמר׳ אבל איפכא לא. כתב הרא״ש בשם הרי״ף וה״ג דבועל בעילת מצוה ונוהג אבילות ברישא והקשה עליהם מנ״ל לומר כן ונ׳ דהוכיח כן מלשון גמרא לקמן ע״ב מאי קולא אילימא מדקתני בועל כו׳ התם משום דלא חל עליו אבילות ופשטות הלשון משמע כלומר דזה אינו קולא אלא דינא כך כיון דלא חל עדיין אבילות וא״כ אפילו היכא דליכא פסידא דאין להקל מ״מ מותר לבעול כיון דע״פ הדין מותר ולכאורה ק׳ מאי מייתי סייעתא לר׳ יוחנן דילמא שאני היכא דמן הדין היה נוהג אבילות וכמש״כ הרא״ש ריש הל׳ ח׳ שהמת היה קודם רק משום פסידא דסעודה הקילו ומה טעם להתיר בעילה בתוך הזמן אבל גבי י״ט דמדינא לא חל אבילות מותר גם התשמיש

וצ״ל דקאי הכא בסתם סוגיא דבסמוך דמדמי אבילות דהכא לשאר אבילות וש״מ דבאבילות דהכא ליכא קולא אלא דינא הכי כיון שנכנס לחופה נדחה אבילות ומה שהקילו הוא באנינות דהקילו לכנוס לחופה באנינות וכיון דהאבילות מדינא נדחה ואפ״ה אסרו תשמיש שפיר מסייע לר׳ יוחנן ומתורץ קושית התוספ׳ ארב ושמואל דאינהו סברי כרב אשי דהאבילות קולא וליכא לדמויי לאבילות בי״ט ובזה ניחא מש״כ תוספ׳ בד״ה אבל ואומר ר״י דודאי נראה דהלכה כר״י כו׳ כלומר בחנם נדחקו הה״ג לחלק בין מחלוקת תנאי לאמוראי וא״ש לשיטתיי׳ דה״ג סברי כרי״ף כנ״ל דבועל בעילת מצוה אינה הקולא וא״כ האבילות קילא וכרב אשי ואזדא סייעתא דהש״ס לר״י ולכך כתב מצד אחר דאזלינן לחומרא במחלוקת אמוראי וכללין בעלמא לפסוק כר״י נגד רב ושמואל אבל הר״י סובר כמש״כ התוספ׳ ריש ד״ה אבל איפכא וי״ל דלאלתר לאו דוקא אלא מותר לאחר ז׳ והיינו משום סוגיא דהכא דאיפכא לא דאסור לישא ולבעול ברישא וא״כ האנינות קילא והאבילות דנדחה הוא ע״פ הדין כמסתמא דש״ס ע״ב בסמוך ושפיר מדמינן לאבילות די״ט וקמה סייעתא דר׳ יוחנן להלכה אך מאי דקשיא על הרי״ף דסובר דלא משום קולא הותר לבעול בעילת מצוה א״כ אמאי שריא ממ״נ אי מצד בעילה גרידא הא פשיטא דאסור באנינות ולא גרע ממאי דאינו מיסב ואוכל ואי משום מצוה הא אונן פטור מכל המצות ואם רצה אינו רשאי כמש״כ תוספ׳ במועד קטן דף כ״ג [ע״ב] ד״ה ואין בשלומא לשיטת הרא״ש ניחא דהקילו לו בזה שמותר לעשות המצוה אבל לשיטת הרי״ף קשיא ודוחק לומר דכוונתו שימסרנו לכתפים שישאו משאו כמש״כ התוס׳ שם בשם הירושלמי דלא נזכר בדבריו כלום.

שם בגמר׳ מסייע ליה לר׳ יוחנן כו׳. הקשה מהרש״א לשיטת הרמ״ה שהביאו הרא״ש דמשום דם בתולים דקילא לי׳ ג״כ צריך שימור מאי מסייע ליה דילמא איירי למשנה אחרונה ונ׳ דנהי דאבילות לחודא קילא לי׳ וכן דם בתולים לחודי׳ אבל מ״מ תרווייהו בהדי הדדי איכא שתי איסורים וחמירי לי׳ ואע״ג דראיית הרמ״ה מדלא מפליג רב יוסף ברישא דלמשנה אחרונה ישינה עמו ואע״ג דאיכא תרי איסורי ובאמת שריא היינו דאי אמרינן דמשום דם בתולים אינו צריך שימור לכך לא אמר רב יוסף ל״ש אלא למשנה ראשונה אבל למשנה אחרונה ישינה עמו דהו״א דדם בתולים לחודי׳ גורם והא לחוד נמי חמירא ליה אבל בתרווייהו בהדי הדדי אין ה״נ דישינה עמו.

דף ד׳ ע״ב תוספ׳ ד״ה ע״ד. ודופק הן ב׳ אבנים אחת לראשה ואחת לרגלה של מצבה כו׳. כן ראיתי המנהג אצל הספרדים שמניחין כמין טבלא מרובעת על הקבר ובזה יובנו שפיר דבריהם ובאמת למנהגם לא שייך שפיר לקרותו מצבה שאינו נצב אלא שוכב ואולי על שם הדופקים שעומדים קרוי בין הכל מצבה.

דף ה׳ ע״א בגמר׳ התם אית ליה רווחא. מכאן קשה על מה שכתב המג״א סוף סי׳ תר״ה מהסוגיא דנדרים דהיה

המנהג לאכול בלילה הבשר שביום היו אוכלין מאכל חלב שהם קלים להתעכל א״כ לית לי׳ רווחא לבן עוף ואפשר לומר דס״ל דאין צריך כל כך רווחא ליום מחר אלא גם בלילה אם יכול לאחר הוי רווחא ובן מטין דברי רש״י ד״ה הכא שכתב משחשיכה מיד והיינו דבנישואן אין יכול לאחר הקרואים הרבה בלילה אבל לנפשי׳ יכול לאכול אימת דבעי ויש ליישב בדבריו קו׳ התוס׳ ד״ה אלא ע״פ מה שכתב המג״א סי׳ רצ״א ס״א דסעודת י״ט דלילה יש לה תשלומין ביום א״כ בשאר הפרקים ידע הש״ס דאינו בהול וטרוד כ״כ כיון דיש לה תשלומין למחר דומה למש״כ המג״א בדעת רמ״א בסי׳ תפ״ט ס״ק י״א ולכך הקשה מעי״כ דטרוד אבן עוף דאם לא יאכלנו בלילה לא יוכל לאכלו למחר ומשני דאית לי׳ רווחא עכ״פ בלילה יכול לאחר כמה דבעי.

שם **תוספ׳** ד״ה אי הכי. לולא דבריהם היה נ׳ דברכה דאדם כוללת יותר מברכה דדגים כדכתיב וכבשוה ורדו כו׳ ויש לפרש הא דקאמר טעמא משום ברכה כו׳ דנפקא מיניה בסרים ואיילונית דליכא משום ברכה אבל משום איקרורי דעתא הוה חיישינן אי הוה זמן מרובה אבל אי נימא דברכה דאדם כולל יותר א״כ אף בסרים ואיילונית שייכא ברכה דאדם דאע״ג דבחמישי איכא רק ברכת פריה ורביה מ״מ נימא דן מינה ואוקי באתרה דכיון דהוא זמן ברכה תתקיים מה שהוא ברכה באדם ולפ״ז ניחא בל״ז הו״א דאדם עדיפא שכוללת יותר אבל כי מסיק טעמא משום ברכה כו׳ וכלומר ונפקא מיניה בסרים ואיילונית ש״מ דבברכה דאדם נמי רק משום פ״ו אתינן עלה קשה שפיר דפריה ורביה דדגים מסברא עדיפא שאין בהם עין הרע ומשני דאדם עדיפא שכולל יותר וטעמא משום ברכה דקאמרינן נ״מ למאן דלא קפיד כפירש״י.

שם ע״ב **תוספ׳** ד״ה מהו. דליכא למימר דפליגי בה ר״י ור״ש. הקשה מהרש״א א״כ למאי דבעי למימר את״ל הלכה כר״י מקלקל הוא הך ברייתא דלא כמאן ונ׳ למש״כ תוספ׳ בסמוך ד״ה אם דמ״מ לכתחילה אסור רק משום מצוה י״ל דבעינן דוקא מצות פריה ורביה בשאין לו אשה ובנים אבל משום מצות נישואין לא וכמו שמחלק ר״ת בביצה דף ל״ו ע״ב ד״ה והא ושפיר קאמר דילמא אפי׳ לר״י שרי ואיירי הך ברייתא דאסרה ביש לו אשה ובנים ומדוקדק בזה דנקט בהאיבעיא לבעול בתחילה דלכאורה מותר דפשיטא ובברייתא דבין כך אינו מזכיר הך לישנא ולהנ״ל אפשר לומר דנקטה משום דבעי למימר הך את״ל ופירש בתחילה גבי דידי׳ דהוו נישואין הראשונים.

שם ע״ב **בתוספות** ד״ה דם. טעמא דחבורה לא כפירש״י דפי׳ בפ׳ ח׳ שרצים דחייב משום צובע כו׳. ראיתי בב״ק דף ל״ד ע״ב ברש״י ד״ה בצריך לכלבו שכתב והא דתניא נצרך הדם אע״פ שלא יצא היינו משום צובע והנה מתני׳ דח׳ שרצים איירי בשנצרך הדם כדתני עלה בברייתא שם ע״ב ושם מוקים הך מתני׳ מדתני שלא לצורך פטור כר״ש לכך פירש רש״י תחלה דחייב משום נטילת נשמה ואע״ג דהוה מקלקל בלא תיקון הא ר״ש ס״ל מקלקל בחבורה חייב וכתב אח״כ לישנא אחרינא

דקשיא לי׳ לפירוש קמא א״כ הו״ל להש״ס לדייק תיכף מרישא דר״ש היא דאי ר״י כיון דס״ל מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב אינו חייב בחבורה אלא ע״כ בצריך לכלבו כמש״כ רש״י בדף ק״ו ע״א וזה לא שייך בנצרר הדם לכך פירש דחייב משום צובע.

שם **בגמרא** ואם תימצי לומר חבורה מיחבר כו׳. הקשה בפ״י דמשמע אי לדם הוא צריך ליכא תו שריותא במקלקל והא לפירוש ר״ת בשבת דף ק״ו דכשאין התיקון בא מיד לא חשיב תיקון אכתי איכא תרתי מלאכה שאינה צריכה לגופה ומקלקל ולא הבנתי קושיתו הא הכא לא מיבעיא במקלקל אי כר׳ אבוהו או כר׳ יוחנן דשם אלא אי כר׳ יהודה אי כר׳ שמעון ועד כאן לא קאמרי תוס׳ דבדאיכא תרתי שרי משום מצוה אלא באין מתכוון דאסור רק מדרבנן אבל אי לדם הוא צריך דלימא אכתי שרי אי מקלקל הוא והיינו כר׳ יהודה דמקלקל פטור ושרי הכא לכתחילה הואיל ואיכא ג״כ מלאכה שאצ״ל הא לדידיה כך ליה שאינה צריכה לגופה כמו הצריכה לגופה דמדאורייתא אסירא וליכא למישרי ביה מקלקל לכתחילה וכן כתב הפני יהושע עצמו בדף ו׳ בד״ה ורב שרי לענין פסיק רישיה.

דף ו״ו ע״ב **תוספ׳** ד״ה מאי לאו דטריד. הכא ליכא לשנויי לבר משבת וכו׳. והא דנקט עד מוצאי שבת לאשמעינן הא גופא דאע״ג דאיכא בתוכן ליל שבת שאינה ראויה כלל לבעילה מ״מ לא יהבינן לו בשבילה לילה אחרת לפטור מק״ש אי לא עשה מעשה במוצאי שבת.

שם **תוספ׳** בא״ד. מכל מקום דוקא נקט עד מוצאי שבת וכו׳. והא דהקשו לעיל ע״א ד״ה מאי לאו מה עלה בדעתו והא קתני בהדיא ד׳ לילות ולא ניחא להו להיכא דעבר ובעל דמ״מ קשיא להו לישנא דנותנין דמשמע לכתחילה לכך תירצו דס״ד דנותנין א״ש אליל רביעי דנותנין לה אף שהיא כבר ליל רביעי ומש״כ ואיהו פריך דמשמע דבעיל ד׳ לילות פי׳ דפריך דמשמע דנותנין קאי אכל ד׳ לילות לכתחילה.

שם **בתוספ׳** ד״ה והני. הקשה מהרש״א מאי קאמר אביי טורד למה הא לדידי׳ אתא שפיר בטרוד דלא בעיל ונ׳ דודאי לפירוש רש״י דקאי אבעילת מצוה דעלמא לק״מ דמ״מ בלילה ראשונה יתחייב בק״ש ולשיטת תוספ׳ דקאי אשבת ניחא ג״כ במה שכתבו ד״ה אלא דפריך משושבינין דומיא דטורד וה״ז בא ללמד ונמצא למד דפריך מטורד דומיא דשושבינין והיינו ממעשים בכל יום אי לא איתרמי לי׳ לבעול עד ליל שבת שהיא ראשונה לו דפטור מק״ש וא״כ הטירדא משום שיבעול ולא משום דלא בעיל עדיין דהא לא איתרמי ליה עדיין ואמאי פטור אי יכול להטות.

שם **תוספ׳** בא״ד. הקשה מהרש״א מאי פריך טורד למה דילמא אתיא כמ״ד אסור לבעול וטריד דלא בעיל כוונתו דאי הוה שרי לבעול בהטיי׳ אינו טריד בצער על שלא בעל אתמול בעילה גמורה דמ״מ אזל ליה צערא אבל אי אסור לבעול כלל שפיר טרוד ונ׳ דלק״מ דעד כאן לא פליגי אלא בסתם בועל דלמאן דשרי מותר לבעול בסתם דכוונה להנאת עצמו ולא הוה פסיק רישיה אהדם משום דמתרמי הטייה ומש״כ

התוספ׳ ד״ה לא ובלבד שלא יתכוונו לבעול וכו׳ היינו שלא יתכוונו אהדם או אפתח רק סתמא להנאת עצמו ומאן דאוסר משום דסתם בועל כוונתו אהדם ואפתח אבל כי כיון בהדיא אהטיי׳ ובקי בה פשיטא דשרי דהו׳ כבא עלי׳ דרך אברים וא״כ למאי דמסיק דבקיאין בהטיי׳ פריך שפיר טורד למה יאמרו לכוון בהדיא אהטייה ויוכלו לקרוא ק״ש וקשיא לכ״ע אפי׳ מאן דאוסר לבעול סתם ומשני לשאינו בקי דכולן יריאין.

שם בגמר׳ אלא אמר רבא תנאי היא. תמיה לי אכתי מנ״ל לשמואל לחדש פלוגתא חדשה דלדם ולפתח הוא צריך כמש״כ תוספ׳ לעיל ע״א ד״ה לעולם יותר עדיף דפליגי בפלוגתא דעלמא בדבר שאין מתכוון וא״כ שמואל דס״ל דבר שאינו מתכוון מותר ואפ״ה אוסר הוי דלא כמאן וצ״ל דסמיך אברייתא דשמא ישחוט בן עוף כמש״כ תוס׳ ריש הסוגיא.

שם תוספ׳ ד״ה לא כהללו. דר״ג היה פטור ומחמיר על עצמו וכו׳. דבריהם תמוהין דאכתי מצינו לפרש דטורד למה קאי אחול ואבעילה גמורה ואה״נ דקשיא נמי מר״ג ולמסקנא דמשני לשאינו בקי וכפירוש התוספ׳ דיראין שלא יהיו בקיאין ניחא נמי דר״ג היה טריד ונ׳ לפרש דלכאורה הו״מ לאתויי ראייה דאין הפירוש טורד למה דאבעילה גרידא ליכא טירדא דא״כ מאי משני לשאינו בקי דהבקיאין ג״כ יריאין למה יריאין הא כ״ע בעלי בסוף בעילה גמורה ומכ״ש הם שבקיאין אפי׳ להטות בשלומא אי קאי אהטיי׳ ניחא שכ״ע אינן מטין והם אף שבקיאין מ״מ יריאין אבל אבעילה גמורה דמעשים בכל יום רק שאחרים טרודין אבל הבקיאין אפי׳ להטות מהי תיתי שיריאין רק אי משום הא לא מכרעא דילמא הפירוש לשאינו בקי כפשוטו דרק האינו בקי טרוד לזה הביאו מר״ג דהיה בקי ואמאי היה טריד וע״כ צריך לפרש לשאינו בקי דהבקי ג״כ ירא וא״כ ע״כ לא קאי אבעילה גמורה דלא שייך בה יראה כנ״ל.

שם בגמר׳ מתיב רב אמי וכו׳. נ׳ מסתימת לשון רש״י דפריך להך לישנא דחבורי מיחבר ודאי לא נחלקו במציאות אלא בכניסה זו אי מיחשבה פקידה או חבורי דומה לפלוגתא דמשקין בפירות בפסחים דף ל״ג ע״ב אי מפקד פקידי או בליעי וע״ז פריך מ״ש ממורסא דלב״ע מיפקד פקוד ומדוקדק לפ״ז הא דמשני דודאי פקיד ומ״מ הך לישנא ס״ל דעקיר ומיחשב קצת חבורה.

דף ז׳ ע״ב בגמר׳ מתוך שהותרה חבורה לצורך הותרה נמי שלא לצורך וכו׳. נ׳ דה״ה אי לפתח הוא צריך ג״כ שרי בי״ט מתוך שהותר בנין לצורך במגבן הותרה נמי שלא לצורך כמש״כ תוספ׳ בשבת דף צ״ה [ע״א] סד״ה והרודה לענין בנין בית רק דמסקו דאסור משום עובדא דחול אבל בבעילה שפיר שרינן משום מתוך.

שם תוספ׳ ד״ה מתוך. ומוצא חמץ בתוך ביתו וכו׳. כתב בהפלאה על מה שהקשה בכ״מ פ״ג מהלכות חמץ משריפת קדשים דלא אמרינן בהו מתוך דשאני התם דלא הוי זמנו קבוע אבל בחמץ הוי זמנו קבוע בפסח והנה בשריפת קדשים הוא לימוד ערוך בשבת דף כ״ד ע״ב

ולא עולת חול בי"ט דדבר שאין זמנו קבוע אינו דוחה י"ט וא"כ אסרתו תורה בהדיא אבל בחמץ אף דיכול לשרפו בחוה"מ מ"מ כיון דאיכא לאו דבל יראה מיקרי בכל שעתיה זמני' לשורפו שלא יראה לו החמץ ויש להסביר זאת במש"כ המרדכי הובא במג"א סי' י"ג ס"ק ח' דבשבת ליכא עשה דציצית לפ"ז בשריפת קדשים דאיכא רק עשה דושרפת ולכך בקל אוסרתו תורה בי"ט דמשום י"ט ליכא עשה כלל עליו אבל בחמץ האיסור הוא שלא יראה ולא ימצא והא נמצא בביתו ובזה מובן דברי המג"א בסי' תמ"ד ס"ק י"א שכ' דעשה דתשביתו חמיר דכל שעתי' עובר עליו ולכאורה הא מילה ופריה ורביה ג"כ כל שעתי' עובר אך דהחילוק הוא דמילה ופ"ו ליכא לאו רק מצווה לעשות וכי איכא אונס שלא יכול לעשות בטל ממנו העשה אבל בתשביתו אתי לידי בל יראה [ובל] ימצא והא נמצא ובזה ניחא הא דמצינו הכא מקרא דולא עולת חול דאינו קבוע גרע לענין דחיה ובשבת דף קל"א [ע"א] איתא דאדרבה מדלא קביע לי' זמן כל שעתיה זמני' הוא ולפ"ז א"ש דהכא ליכא כ"א שב ואל תעשה שאינו שורף ומצות שריפה בטילה ממנו בי"ט אבל שם עכ"פ עושה מעשה שלובש ונכנס בבית ונהי דהמצוה בקל בטלה ממנו אבל למה לו ללבוש הבגד ולכנוס להבית שאין בו מזוזה ובכל שעתא עושה מעשה בלא המצוה.

שם **תוספ'** ב א"ד. דאסור לשרפו מדרבנן משום מוקצה וכו'. נ' כוונתם הואיל שאסור לטלטלו גם לשרפו במקומו אסור שמא יטלטלו דע"פ רוב מונח במקום שא"א לשרפו במקומו דהיינו בכלי או בשאר מקום חשוב והמג"א בסי' תרמ"ו ס"ק ג' העלים הטעם תחת לשונו.

שם **תוספ'** ב א"ד. נראה דמיירי בעירוב תחומין. הקשה מהרש"א אמאי לא נימא גם בתחומין מתוך והנה כבר יישב זה הה"מ בפ"א מהלכות י"ט הל' ד' דבמלאכה שאינה מיוחדת לאכילה לא אמרינן מתוך ומ"מ הקשה שפיר לשיטת התוספ' דמשמע דלא חילקו בכך ממה שכתבו בשבת דף צ"ה [ע"א] ד"ה והרודה להתיר בנין בי"ט ע"י מתוך אי לאו משום עובדא דחול.

שם **תוספ'** ב א"ד. דאין עירוב והוצאה ליוה"כ וכו'. כתב מהרש"א דמלישנא דהוצאה גופה לא מוכח דשייך גם בתחומין הנראה מדבריו שהבין ראיית התוספ' מדסמיך עירוב להוצאה ע"כ דגם כן הוא מענין הוצאה ולא ידעתי אמאי לא פירש כפשוטו דמשמע בכריתות ובביצה דתרווייהו דייק דאינן ואתחומין ,לא מוכח מידי וע"כ דאחצירות קאי דשפיר מוכח מדשרי הוצאה דכ"ש חצירות.

שם **בגמרא** מאי דעתיך מתוך וכו'. הקשה מהרש"א דילמא ה"ט דאוסר בשבת שמא ישחוט בן עוף וממילא בי"ט שרי ונ' ע"פ מה שכתבו לעיל דף ה' ע"ב ד"ה מהו לבעול בשבת דע"כ איירי שנשא כדינו ברביעי וכ' רש"ל שם דנראה מדבריהם שהיו עושין סעודה בליל בעילה ויש לחקור אם עושה סעודה היא סעודת מצוה והנה נראה דמאי דחיישינן שמא ישחוט בן עוף דהוא מכח טירדא כדאיתא שם לאחרוני טריד דהיינו דוקא אם היא סעודת מצוה אבל סעודת רשות אינו מטרידו דאי בעי לא

עביד ובדגול מרבבה בא״ח סי׳ רמ״ט כ׳ דמה דאסרינן לעשות סעודת נישואין בי״ט משום אין מערבין שמחה בשמחה היינו דוקא אם היא מצוה אבל סעודת רשות שרי לפ״ז פריך שפיר ממ״נ אם נימא הטעם משום שמא ישחוט בן עוף וע״כ הך דבשבת אסור מיירי בסעודת בעילה כמש״כ התוספ׳ הנ״ל ודומיא דהכא בי״ט שרי איירי נמי בסעודת בעילה וא״כ ממ״נ אי לא הוי סעודת מצוה לישתרי גם בשבת דליכא טירדא ואי הוי מצוה א״כ ליתסר בי״ט משום אין מערבין שמחה בשמחה ועיי׳ במג״א סי׳ תמ״ד ס״ק ט׳ לענין סעודת אירוסין בי״ט.

שם תוספ׳ ד״ה אלא מעתה. וכי לא סבר דאמרינן מתוך כו׳. לולא דבריהם היה נ׳ דלא שרינן במתוך אלא מה דאי אפשר לעשות מאתמול כגון הוצאת קטן ולולב ועולת נדבה דבעינן בכל יום שלא יהיה שולחן של הרב ריקם אבל בעילת מצוה למשנה אחרונה דאינו בועל רק פ״א ופורש והיה יכול לעשות מאתמול לא שרינן במתוך וה״ט כיון דאינו אוכל נפש עצמו לא שרינן באפשר לעשות מעי״ט כמו מכשירי אוכל נפש דלא שרי ר׳ יהודה באפשר [כו׳] דה״ט ג״כ כמש״כ תוספ׳ בשבת דף צ״ה [ע״א] ד״ה והרודה דבאוכל נפש עצמו שרי אפי׳ באפשר כו׳ ולכך אסור מוגמר דהיה יכול לגמור מאתמול ולכך פירש״י לגמר הכלים והבגדים ועיי׳ במה שכתבתי בדף זה בישוב דברי רש״י דהכא עם פירושו בביצה ובזה ג״כ ניחא אבל למאי דשריית בעילה א״כ במוגמר ג״כ נימא מתוך ומסיק משום דאינו שוה לכל נפש ומה״ט שפיר אסור ג״כ מוגמר להריח.

שם בגמר׳ מתוך שהותרה חבורה לצורך כו׳. ק׳ לפירוש ר״ת דף ה׳ [ע״ב] ד״ה לדם הוא צריך שלא יתלכלך פעם אחרת א״כ למשנה אחרונה דבועל בעילת מצוה ופורש א״כ עיקר כוונתו לצורך חול ומה שהוא לצורך חול לא אמרינן בי׳ מתוך כמש״כ תוספות ד״ה מתוך לענין אופה מי״ט לחול וצ״ל דמ״מ מיחשב צורך היום קצת בהנאת עצמו לפי שעה ובזה יש ליישב קו׳ התוספות ד״ה אלא דרש״י פירש במוגמר לגמר הכלים והבגדים וס״ל דלכך אסור מפני שהיא מלאכה הנעשית לימים הרבה והוי כלצורך חול וסמך לדבר דאמרינן לקמן דף ע״א ע״ב שנהנית מרוח קישוטי׳ ל׳ יום אף דאיכא הנאה גם בי״ט בטל הוא לגבי צורך חול אבל למאי דשרית בעילה ועשיית חבורה אף שהנאת עצמו היא הטפל אפ״ה אמרית ביה מתוך תיקשי ממוגמר ומדוקדק זה בדברי רש״י שפי׳ כאן בשמים לגמר כלים ובגדים ובביצה דף כ״ב במשנה פירש סתם לבונה והוא מן הסתם לריח להריח כקטרת דכאן פי׳ לפי ההו״א דאסור משום צורך חול וע״ב דס״ד דאיירי בכלים ובגדים אבל בביצה פירש למסקנא דאסור משום שאינו שוה לכל נפש פירש שפיר לבונה להריח בו דאסור ואין צריך לומר בכלים ובגדים דאיכא ג״כ קצת משום צורך חול וזה נראה ג״כ בלשון הרמב״ם פ״ד מהלכות י״ט הל׳ ה׳.

שם ע״ב בגמר׳ והתיר לנואת הנשואות כו׳. יש ליישב לשון והתיר מכלל דאיכא איסורא ע״פ מה שכתב המ״ל פ״י מהלכות אישות הל׳ ב׳ דחופה קודם הקידושין נמי קונה זה שאמר דהתיר גם בחופה קודם לקידושין.

דף ח׳ ע״ב תוספ׳ ד״ה אלא. אבל ביום ראשון שייכי טפי כו׳. דומה למגילה דבזמנה קורין אותה ביחיד כדאיתא במגילה דף ה׳ [ע״א].

דף ט׳ תוספ׳ ד״ה לא צריכא. דאדרבה אית לן למימר דהשתא נבעלה כו׳. הקשה בפ״י נימא הרי בעולה לפניך כמש״כ תוספ׳ לקמן דף ע״ה [ע״ב] ד״ה אבל היכא ונ׳ .דבתרי רשויות לא אמרינן כן כמש״כ תוספות בדף ע״ו ריש ע״ב אך לפ״ז קשה מה שהקשו בד״ה ואי בעית אימא נוקמה בחזקת היתר ושנבעלה ברצון בקטנות וליכא למימר אדרבה אוקמה אחזקת הגוף וכמש״כ הפ״י שם דאכתי נימא הרי בעולה לפניך והתם הוו רק חדא רשותא מאחר החופה אאירוסין וצ״ל כמש״כ הפוסקים לענין בוגרת דהוי רשות אחרת ה״נ מנערות לקטנות הוי רשות אחרת וא״כ אכתי איכא ב׳ רשויות מחופה אאירוסין ואח״כ מנערות לקטנות.

שם תוספ׳ ד״ה ואי בעית אימא. א״כ בספק ספיקא נמי תיאסר כו׳. הקשה בפ״י נהי דאונס מיעוטא מ״מ די להכריע בספק השקול דתחתיו ואין תחתיו ובאמת מצאתי בש״ס כה״ג ספק ספיקות ומהן בסוף פרק בהמה המקשה ונ׳ דהוא פלוגתא דתנאי ביבמות דף ס״ז [ע״א] אי אמרינן סמוך מיעוטא דנפלים למחצה דנקבות דלכך לר׳ שמעון בזכרים יאכלו ור׳ יוסי פליג עליה התם והיינו משום דסבר מיעוטא כמאן דליתא ואינו ראוי להכריע למחצה דנקבות ומתורצין קו׳ התוספות שם ע״ב ד״ה אין דמצינו דר׳ יוסי לא חייש למיעוט בתינוקת שנאנסה ואפילו בממון דאדרבה הא גופא טעמי׳ דר׳ יוסי בתרומה דלא חייש כלל להמיעוט אפילו להצטרף לס״ס וא״ב י״ל דקושית התוספות דהכא לר׳ אלעזר לשיטתו בעירובין דף מ״ו ע״ב סבר ר׳ יוחנן דהלכה כר׳ יוסי לגבי ר׳ שמעון ורב פליג עלי׳ בהני כללי כדאיתא דף מ״ז ע״ב ואיתא לעיל [ר״ל ביבמות] דף צ״ו ע״ב אלעזר תלמידך יושב ודורש כו׳ דסתם דברי ר׳ אלעזר הם מר׳ יוחנן והקשו שפיר דלר׳ יוחנן דפסיק כר׳ יוסי הוי המיעוט אונס כמאן דליתא ואינו מצטרף לספק ספיקא.

שם תוספ׳ בא״ד. דהאי רובא דברצון אינו רוב גמור כו׳. ויש להבין אמאי אינו רוב גמור והא ודאי רוב הנבעלות הם ברצון ואפשר לפרש דנהי דרוב בעולות הן ע״י רצון וע״י אונס הן המיעוט מ״מ אם בעל הבעילת מצוה בבית חמיו הוי אזיל איהו לגבה הוי קבוע כמחצה על מחצה ומצטרף לס״ס כמש״כ הש״ך בי״ד סי׳ ק״י ס״ק ט״ו אבל בחד ספק חשבוהו כרובא שלא החזקה ובזה ניחא מה שמקשין אמש״כ הפ״י בהקדמה לכתובות דקרא דכי מצא בה ערות דבר איירי בפתח פתוח והא מן התורה שריא דאוקמה בחזקת היתר ובאונס דמן התורה אינו מיעוט ולהנ״ל אתי שפיר דבקרא כתיב ושלחה מביתו וא״כ אזלא איהי

לגביה ואז שפיר אמרינן מרובא דברצון פירשה ורובה עדיף מחזקה, עוד יש לפרש דלכך לא חשיב רצון רוב מה״ת דתלי במעשה דעל הבעילה אין אנו דנין דודאי נבעלה והאונס אינו עושה כ״א הבעילה אבל המפתח צריך עסק והשתדלות רב כמש״כ הרמב״ן בסדר משפטים בפסוק וכי יפתה דמתרגם וארי ישדל דהיינו עסק רב ומדתליא במעשה לא הוי רוב גמור והתוספות כתבו ביבמות דף קי״ט [ע״א] ד״ה רבי מאיר דרבא לא ס״ל הך סברא וא״כ סתמא דש״ס הכא אזיל כסתמא דש״ס בבכורות והפ״י מפרש לקרא אליבא דרבא דתליא במעשה הוי רוב גמור מדאורייי׳.

שם רש״י ד״ה עדים לא. ועוד הא לא נתפסה אסורה. פי׳ אע״ג דההיא פרשה איירי בקינוי וסתירה אבל בההוא קרא כתיב ועד אין בה דפירושו דכל מקום שנאמר עד הוא שנים א״כ קרא קאמר תרי אין בה אלא חד אז אסורה אם עבר רוח קנאה וש״מ דבתרי אין צריך לקנאה.

שם ע״ב בתוספות סד״ה כל היוצא. ולפי׳ הקונטרס קשה קצת איך בא עליה למה לא היה ירא שמא יחזור. נ׳ ע״פ זה לפרש הא דאיתא בשבת דף נ״ו [ע״א] רבי דאתי מדוד מהפך ודריש בזכותי׳ דדוד כל היוצא כו׳ דהנה אי אמרינן כדעת הרמב״ם דספיקא דאורייתא לקולא מן התורה ניחא דלא היה חושש לספיקא דאכתי לא גזרו אז ושמעתי מקשין לדעת הרמב״ם מה זה שאמר הכתוב עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הא מספיקא נמי שרי אבל אי מסרסינן לקרא ניחא ודרשינן הכי אשר לא תדע כי עץ מאכל תשחית וזה שאמר מהפך הקרא ודריש בזכותי׳ דשפיר לא היה חושש לספק.

שם תוספ׳ ד״ה אי למיתב. אבל מ״מ כתובתה הפסידה וכו׳. הקשה בהפלאה הא הוי ברי ושמא כיון דאינו קים לי׳ ואי מיירי דאמר ברי שקים לי׳ א״כ האיך מייתו ראיה דבס״ם מוציאה ממון ממשארסתני נאנסתי שאני התם דהוא טוען שמא נ׳ דודאי כן הוא דהוא טוען ברי דקים לי׳ והא כדאיתא והא כדאיתא דהא לעיל כדקאמר מהו דתימא מיקם הוא דלא קים ליה היינו דהוא מודה שמא לא קים לי׳ דאי אומר ודאי דקים אכתי שוי חתיכה דאיסורא אלא דהכא ס״ד דהוא גופי׳ יודה כן שמא איננו בקי כדי שתותר לו והוי כאמתלא קמ״ל דאינו בגדר ספק וא״כ הכא דבעי למימר לעולם דלא כר׳ אלעזר דאינה נאסרת שיכול לומר שמא לא קים לי׳ כההיא דלקמן דף י׳ [ע״א] שאמרו לו שמא הטית ושתק רק דאיירי למיתב כתובה וכשבא להפסידה ממון יאמר בודאי שבקי והנה ממאי דאיתא לקמן שם אסבוהו כופרי נ׳ דאי אמרינן דלא קים לי׳ והוא אומר ודאי שבקי על כרחיך אינו כ״א ע״י זנות דאל״כ מספק לא היינו מלקין אותו דילמא הוא בלא״ה בקי וא״כ איכא חזקת כשרות כמש״כ הרא״ש על דברי רבנו יונה בסוגין וה״נ מכח חזקת כשרות י״ל שאינו בקי והפ״י כתב לקמן דף י״ב ד״ה לימא דרוב עושה משמא ברי ה״נ י״ל דחזקת כשרות עושה מברי שמא ונאמר דחזקת כשרות לא אלימא כל כך והוי כמו רוב רצון שכתבו תוספות

לעיל ד"ה ואי בעית אימא לחלק בין ספק א' לס"ס וא"ש דמתחילה בלא ספק ספיקא כתבו שפיר דאוקי ממונא בחזקתי' משום שהיא ג"כ טוענת ברי וחזקת כשרות לא אלים לעשותו שמא אבל כי איכא עוד ספק שפיר אמרינן מכח חזקת כשרות דאינו בקי והוי כמו שמא ליעשות ס"ס להוציא ממנו ממון ולכך עריפא להו לתרץ דאונס לא חשיב ספק שמא קודם שנתארסה.

שם תוספ' ד"ה א ב ל. דביהודה נאמנת במיגו כו'. הקשה מהרש"א הא הוי מיגו להוציא ולא ידעתי אמאי לא קשיא ליה ג"כ דהוי מיגו במקום חזקה דאין אדם טורח ונ' דסבר דלא כתבו תוספ' לקמן בסמוך דחזקה דהכא עריפא אלא גבי מיגו גרוע דמוכ"ת עץ אני תחתיך גופה לא מהימנא כמש"כ הפ"י לק' דף י"ב ד"ה אמר לך לכך אלים החזקה אבל מיגו דבאירוסין בא עליה הוי מיגו טובה ולולא דבריהם הי' נראה דמש"כ תוספ' לקמן ואי לא אמרינן מיגו להוציא אתי נמי שפיר דהוצרכו המפרשים לידחק מלקמן במשארסתני נאנסתי דאמרינן מיגו להוציא דכוונתם הכא אדלעיל מונה דמיגו להוציא במקום דאין אדם טורח לא אמרינן וזה לא שייך במשארסתני נאנסתי דאינו מכחישה בברי והוסיפו בתירוצם זה דאפי' אמרינן מיגו גרוע במקום חזקה אבל מיגו גרוע במקום חזקה להוציא לא אמרינן ואם כן שפיר כתבו דביהודה נאמנת במיגו דהוי מיגו טובה דאמרינן במקום חזקה, ולהוציא ובקושיתם כתבו שפיר דבגליל נאמנת [לומר] בתולה אני והקשה הפ"י א"כ נאמין באירוסין בא במיגו דבתולה אני כו' ונ' כוונתם במאי דאמרינן לעיל דף ז' ע"ב מברכי ברכת חתנים בבית חתנים ר"י אומר אף בבית האירוסין כו' וביהודה שני ופירש רש"י שם שלא תהא כלה בלא ברכה דאסורה כנדה וכתב בהגהת אשר"י בסימן י"ב בשם הר' אפרים דלא פליגי ת"ק ור"י לפ"ז כתבו שפיר דילמא לעולם לא אמרינן כלל חזקה אין אדם טורח ולכך נאמנת [לומר] בתולה אני במיגו דמ"ע אני וכמו שכתב הפ"י ריש דף יו"ד אבל באירוסין בא אינה נאמנת דזה ודאי הוי מיגו במקום חזקה חזקת כשרות שלו שלא בעיל איסור נדה כיון שהיא בלא ברכה ומה"ט גופה הוי מיגו גרוע דמשוית נפשה ג"כ בהא רשיעא שנבעלה בלא ברכה.

שם תוספ' ב א"ד. כדמוכח לקמן דפריך וניחוש כו'. הקשה הפ"י לפירוש התוס' שם קאי הקושיא לרב אשי דוקא וא"כ דילמא סבר רב יוסף כרבה ודבריו תמוהין דהא פשיטא לכ"ע דמצי טעין לענין איסור ובאמת מתני' ובריתא לא איירי בהכי כמש"כ שם ריש הדיבור רק דלרבה אי איירי ברייתא לענין כתובה ניחא אבל לרב אשי דאיכא היכירא אפי' לענין כתובה לא אתיא שפיר אך מה דתמיה לי הא למאי דמוקמינן שם בקידש ובעל לאלתר וא"כ ע"כ רישא דמן האירוסין דיש להן טענת בתולין איירי ג"כ בקידש ובעל לאלתר וא"כ מן הנישואין נמי א"כ מה הו"ל למידק משום דילמא לעולם לא אמרינן חזקה אין אדם טורח אלא נאמנת במיגו דמוכת עץ ורב יוסף סבר כרב אשי דאיירי בקידש ובעל לאלתר ולכך יש להן טענת בתולין דאתא כרבנן וליכא אלא מ"ע אני תחתיך וזה לא שייך

התם כיון דקידש ובעל לאלתר ולא היה פנאי לעשות מוכת עץ תחתיו.

שם בגמר' מאי לאו דקטעין טענת פתח פתוח כו'. קשה למש"כ רש"י בתחילת הסוגיא וטענת דמים אין לו כו' א"כ ה"נ צריך ליישב אמאי יטעון פ"פ ולא דמים בשלומא לפירוש ר"ח בתוספ' ד"ה האומר י"ל דמש"ה לא יטעון דמים שלא תאמר מ"ע היא דלא ידע בגווה אבל לפירש"י אטו משום משפחת דורקטי ניתקנה תקנה או משום נאבדה המפה ואי שתאמר אבדה המפה והוא ידע בשקרותה א"כ בפ"פ תאמר נמי לא היו דברים מעולם ונ' ע"פ מה שהביא הר"ן בסוגין ד"ה והני מילי הירושלמי מעתה אין טענת בתולין כר"ג וכר' אליעזר פי' מה יועיל שיבא לב"ד דהא היא נאמנת במשארסתני נאנסתי ומשני בשותקת או באומרת בתולה אני ולכאורה אינו מובן התינח אם שתקה או אמרה בתולה אני אך מה הועילו בתקנתן שתיקנו בתולה נישאת ברביעי לעולם תטעון משארסתני נאנסתי ונ' דזה כוונת אביי מאי לאו דטעין פ"פ דשפיר הועילה התקנה דכל אדם ישעון פ"פ דאדמים תאמר משארסתני [נאנסתי] אבל אפתח פתוח דאינה טענה ברורה לו יותר ניחא לה לטעון בתולה אני דלא קים לך בפ"פ משתטעון משארסתני ותפסול מכהונה ואם תטעון בתולה או תשתוק כאינה חוששת לדבריו כלומר לא קים לך תאסור עליו ומיושב קושי' הנ"ל רעדיפא טענת פ"פ אבל לעיל בדברי ר"א לא שייך לפרש כן דהא עדיין לא שמענו דנאמן הוצרך לאוקמי במשפחת דורקטי ומשני דקטעין דמים כלומר אפי' דמים ואי תימא שתטעון משארסתני מ"מ היתה התקנה שיתברר ע"י עדים כפירש"י בריש מכילתין ומיושב קושי' התוספ' שם ד"ה שאם מה מוכיח אביי דילמא לעולם לא קים ליה ורק שמא יתברר דאביי ע"כ לא אסיק אדעתיה משמא יתברר דמש"ה קאמר מאי לאו בפ"פ והתרצן אין ה"נ דמשני לי' בטענת דמים ג"כ מצי איירי וה"ה בפתח פתוח אע"ג דלא קים ליה רק שמא יתברר ע"י עדים.

דף י"א ע"א בגמר' הגדילו יכולין למחות. כתב הר"ן בשם הרמב"ן מדהשמיט הרי"ף הך מימרא משמע דסבר דלא קאי אמילתיה דרב הונא בנטבל על דעת ב"ד ונ' דמשמע לי' לרי"ף כן דהפ"י הקשה על מאי דאמר בסמוך אביי לא אמר כרבא מהי תיתי ישבוק אביי מתניתין דהכא דקיימינן בה ויקשה ממשנה דאלו נערות מתוך כך נראה לו לרי"ף דבאמת מילתא דרב יוסף בעלמא איתמר לא בסוגיא דהכא וסובר הרי"ף דבאמת כאן אינו יכול למחות דא"כ מה כח ב"ד יפה ודרב יוסף הוא בעלמא בסתם גרים קטנים שנתגיירו עם אביהן.

שם תוספ' ד"ה מטבילין. כדאמרינן בפרק הערל נכרית מעוברת שנתגיירה וכו'. הקשה בהפלאה התינח אי עובר ירך אמו אבל אי לאו ירך אמו א"כ טבילתו הוא לו בפני עצמו כדאיתא התם דהיינו רבותיה ולכך לא הוי חציצה לאוכתי האיך זכין לו מן התורה ולדעתי נראה דעד כאן לא צריכין לשליחות אלא אם הוא נכרי ונעשה אנחנו ממנו ישראל אבל עובר אפי' אי לאו ירך אמו הוא מ"מ אינו עדיין נכרי בירך אמו דא"כ אמאי יש לו

שאר אם מן התורה כדאיתי בפרק נושאין על האנוסה דף צ״ח [ע״א] הא גר שנתגייר כקטן שנולד דמי אלא ע״כ דאינו כלום עדיין ושפיר מטבילין אותו שיולד ביהדות.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה הדר. אבל מהא לא בעי למימר וכו׳. כתב מהרש״ל דמאי דאמרינן כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אין לה כלל דלא עדיפא ממוכת עץ היינו בדאיכא עדים שנבעלה ובריתא דהכא דנאמר יש לה מנה היינו ע״י בעילה והיא מכחישתו ותובעת מאתים לכך יש לה מנה ודבריו תמוהין דהך ברייתא היא ת״ק דראב״י ואיירי אפי׳ בלא בעל וע״י עדים מברר שזינתה מעיקרא וכן נ׳ מדברי רש״י לקמן בסמוך דף י״ב [ע״א] ד״ה וניחוש אלא נ׳ דלכאורה למה שכתב בהפלאה לפי דברי התוספ׳ דלקמן דף ל״ט [ע״ב] ד״ה טעמא דכתובה תלי בקנס א״כ אחו׳ הערא דאכתי בת קנס היא ה״ה דיש לה כתובה א״כ מאי מועילין העדים שזינתה מעיקרא הא מן הסתם לא ראו רק כדרך המנאפים ודילמא נעשה רק הערא ואכתי יש לה מאתים ונ׳ ע״פ מה שכתב הר״ן לעיל ריש דף יו״ד הא דאי לאו חזקה דאין אדם טורח היתה נאמנת להוציא ממון היינו משום דרוב נשים בתולות נישאות וא״כ ניחא דמ״מ כיון שעכ״פ הערה בה כבר יצאת מהרוב ואינה נאמנת להוציא, ובהפלאה מרקדק דרב נחמן מתיב דמקח טעות הוא דלית לה כלל ולא מיישב הברייתא דמשארסתני נאנסתי ונ׳ דלכאורה כיון דמשארסתני איירי שהוא המביא עדים כדאיתא שם לא אמר לעדים באו והעידוני וכו׳ א״כ דכוותי׳ זינתה מעיקרא הוא הביא עדים א״כ אמאי ליהוי מקח טעות דילמא כבר ידע מהעדים וצ״ל כיון דמ״מ לת״ק דראב״י בבעל נמי איירי א״כ שפיר קאמר רב ששת זאת אומרת וכו׳ דהא מצי למימר סבור היה שרק הערה בה ועכשיו שבעל ולא מצא בתולים הוי מקח טעות אבל רב נחמן דמותיב סבר דזה לא הוי מ״ט וכסברת רב אשי ריש דף י״ב שהרי כנסה ראשון ה״נ שהיה לה לדעת שמסתמא גמר ביאתו וזה מדוקדק בדברי התוספ׳ שכתבו דמקח טעות לגמרי משמע דמה חידשו בזה וכל קושיתם הי׳ דלא ליהוי לגמרי אלא כוונתם דלימא מהא הדר וסבר כרב נחמן דבברייתא דבאו עדים שזינתה מעיקרא לא הוי מקח טעות דאמרינן שידע כבר מהעדים ואף שסבר שלא השיר בתולין לא הוי מקח טעות שעליו לדעת שגמר ביאתו לזה כתבו דמקח טעות לגמרי משמע כלומר אפילו בכהאי גוונא, ובזה יש ליישב היטב דברי הבית יוסף באה״ע סוף סי׳ קע״ז שהקשה על הטור שכתב זינתה מעיקרא אין לה כלום דבברייתא איתא יש לה מנה ותמה עליו הב״ח דהא מסקינן הכא דמקח טעות לגמרי משמע ולפ״ז אפשר דכוונתו דהיה לו לפסוק כרב נחמן דס״ל לחלק דהכא שהביא עדים ויש לומר שידע מהם קודם לכן אינו מקח טעות לגמרי ויש לה מנה, ודברי מהרש״א תמוהין מאד מלבד מה שמקשין עליו דא״כ כוונת רש״י האיך קאמר דמתני׳ דהתם דברי הכל א״כ לרבנן היא תובעת מנה והוא מודה לה מנה אלא דכל הבנתו בדברי רש״י תמוה דודאי בתחילה לא מצינו למיגרס כלל מהיא דהא פשיטא דמהיא דלעיל הדר

דביה אנו עסוקין ועלה קאמר והדר ביה ובסוף ד"ה ונמצאת דכבר נזכרו תרתי מימרות דרבא כתב בהדיא אלמא הדר ביה רבא מההיא דלעיל והתוספ׳ ג"כ שינו דבריהם אבתרייתא הדר ביה דברישא כתיב והדר בוי"ו ושם ודאי גרסינן מההיא וכן הוא בש"ס לפנינו והך גירסא שמחק רש"י אינו ענין כלל לדבריהם.

שם רש"י ד"ה היא אומרת מוכת עץ אני. משנתינו היא. נ׳ כוונתו דלכאורה יש לפרש שאמרה לו שהיא מ"ע קודם הקידושין ולפי המבואר לעיל דף ט׳ בתוספ׳ דמוכת עץ יש לה דמים ומצא דמים אמרה שהיא מוכת עץ והוא אומר שהוא מפירצה דחוקה כדלעיל דף וי"ו ע"ב לזה כתב משנתינו היא וקאי אהנושא אשה ולא מצא בתולים משמע שקודם לכן לא ידע כלום ושפיר פריך.

דף י"ב ע"א תוספ׳ ד"ה וניחוש. ניחוש באשת כהן כו׳. לא כתבו באשת ישראל פחותה מבת ג׳ דמשום דבנכנסה לחופה עסקינן ובפחותה מג׳ ליכא חופה כדאיתא ביבמות דף נ"ל ע"ב.

שם תוספ׳ ד"ה כגון שקידש. אחר שקידש כנסה לאלתר כו׳. הקשה בפ"י אכתי קשה בחליצה הא ע"כ צריך לשהות ג׳ חדשים כדאי׳ ביבמות דף מ"א [ע"א] ואם בינתיים נבעלה פסולה לכהונה ודבריו אינם מובנים הא כל החששא היא משום אשת כהן כמש"כ בדיבור הקודם והלוצה בלא"ה אסורה לכהן וצ"ל דמ"מ איכא למיגזר כה"ג שישא כהן שומרת יבם שמת יבם שלה ואם נבעלה בינתיים פסולה לכהונה, ובדבריו יש ליישב קצת אותה גירסא שמחק רש"י שקידש לאלתר כי היכי דלא תיקשי מחליצה ואתא כר"י ביבמות דף מ"ב ע"ב דמתיר ברדופה וה"ה כה"ג ביש עדים שלא נבעלה וחלוצה איירי בעבר וחלין דמהני כמש"כ תוס׳ שם דף ל"ה ע"ב סוף ד"ה ונמצאת, ובעיקר קושיתו נ׳ דלק"מ דהא דיבמה שזינתה פסולה לכהונה יצא לנו מדברי הרמב"ם פי"ח מאיסורי ביאה הל׳ ג׳ וכבר האריך שם בשער המלך דתליא בפלוגתא דתנאי אי בעינן זר אצלה מעיקרא א"כ י"ל שרבינו מוקי מתני׳ ובריתא כמ"ד דבעינן זר מעיקרא.

שם תוספ׳ בא"ד ומת מיד ועדים מעידים כו׳. לצדדין קאמרי במתניתן איירי שמת מיד ובברייתא דעדים מעידים שלא זינתה תחתיו.

שם תוספ׳ ד"ה שתי תקנות. וליכא למימר נמי דמעיקרא כי תקינו כו׳. נ׳ כוונתם דלכאורה קשה הדבר דקרי בגמרא הדרינהו למילתי׳ תקנה הא הוא רק ביטול תקנה ראשונה וצ"ל כיון דבזו ג"כ כי תקנו לבתולה ד׳ מה שהניחו אלמנה אמנה ע"כ היה בטעם ועצה וכדאמר בסוף דלא ליפרשו לכך קרי שפיר תקנה הא דאהדרינהו דיהא כמקדם שהי׳ לבתולה ד׳ ולאלמנה מנה כיון דהיה אז מבח טעם ותיקון אבל התוספ׳ שפיר כתבו דנאמר שתיקנו לאלמנה תיכף ב׳ ויהא רק תקנה א׳ דאז ודאי הא דאהדרינהו לא הוי תקנה רק ביטול תקנה דהא מה שהי׳ קודם לכל אותה תקנה לא היה משום תיקון בענין הזה דנקרא הא דאהדרינהו לכמקדם תקנה.

שם ע"ב תוספ' ד"ה רב הונא. אלא כדקאמר התם א"נ לכי הא כו'. הקשה בפ"י הא אכתי הוי ברי ושמא שהלוקח אומר לרדיא לקחתיו ונ' דזה לא מיקרי ברי דאפי' ידעינן בודאי שכוונתו היה לרדיא מה איכפת ליה למוכר בכוונתו הוא הטעה את עצמו שלא גילה לו למוכר למאי בעי לי' וזה כוונתם בקושיתם אח"ז דמדשמואל לחודי' לא קשיא דהתם ליכא ברי כנ"ל אך כיון דאיתא בהמניח דסברי רבנן אפילו ניזק אומר ברי וא"כ ע"כ הא דאמרינן א"נ לכי הא פירושו לכי הא ג"כ דאף שיש להמוציא רובא דמסייע לי' אפ"ה צריך להביא ראיי' אבל מ"מ הא ג"כ איתא לרבנן דאפי' בברי ושמא כדאיתא בהמניח ומדמפרשינן הא דזה כלל גדול לתרווייהו ש"מ דשקולין הן וא"כ כיון דשמואל סובר בחדא כרבנן ה"ה באידך כיון דשקולין הן והדרא קושיא לדוכתא ומיושב קו' מהרש"א אח"כ ראיתי בספר הפלאה שכתב ג"כ סברא הנ"ל ותמהני שלא הזכיר מישוב קו' מהרש"א כנ"ל.

שם בגמרא אמר לך רב נחמן אנא דאמרי אפי' כרבן גמליאל כו'. הקשה בפ"י אמאי לא קאמר לרב הונא ורב יהודה תנאי היא ודאי כסוגין בכל הש"ס ונ' פשוט למש"כ תוספ' דהכא ברי גרוע ובמנה לי בידך הוי ברי טוב וא"כ כוונת הגמרא אתרווייהו דלא הוו כתנאי דכמו שצריך לומר לרב נחמן דסבר כר"ע דלר' יהושע אמרינן דכמו דבברי גרוע בהדי מיגו או חזקה אין מוציאין ממון ה"ה בברי טוב לחודי' ולר"ג אמרינן דברי גרוע בהדי מיגו עדיף מברי טוב גרידא א"כ ה"ה לר"ה ור"י דאתיא ככ"ע דכר"ג סברי שפיר דכמו דבברי גרוע בהדי מיגו מוציאין ממון ה"ה בברי טוב לחודי' וכר' יהושע נמי אתיין דברי טוב גרידא עדיף מברי גרוע אע"ג דאיכא מיגו בהדה.

דף י"ג ע"א תוספ' ד"ה ואין. דאי אמרה לא נבעלתי א"כ הוי ספק ספיקא כו'. דבריהם תמוהין לי דמשמע אי אמרה נבעלתי ליכא ס"ס והא מ"מ נאמר אם לא נאמין בהחלט לדבריה נכשירנה מעצמינו שמא לא נבעלה כלל ואת"ל נבעלה שמא לכשר דכה"ג כתבו לעיל דף ט' ע"ב ד"ה אי למיתב דלא מפסדה אפי' המנה משום ספק ספיקא ספק באונס ואת"ל ברצון שמא קודם שנתארסה אף דהיא עצמה אמרה שאחר שנתארסה נעשה וא"כ תו ליכא רק חד ספק שמא ברצון הי' ול"ל כלל אפ"ה אמרינן ספק ספיקא לטובתה ה"נ אף שהיא אומרת שנבעלה נכשירנה דאם אין אנו מאמינין לה א"כ דל דבריה מהכא ואיכא ס"ס ואפשר דשאני התם דכל מה שאמרה הוא לטובתה שאמרה שאחר שנתארסה נאנסה לכך אמרינן ששיקרה אלא ספק קודם אף שהיא עצמה אמרה שמשנתארסה לא אמרה כן רק לטובת' אבל הכא מהי תיתי לומר שלא נבעלה א"כ ודאי היתה אומרת דעדיף לה שלא נבעלה כלל ולא נפגמה ועכ"פ י"ל דזה היה כוונת רש"י שכתב דמשום יחוד מחזיק לה בנבעלת פי' דאל"כ אע"ג שאמרה שנבעלה היה לן לומר ס"ס אלא ע"כ דמעצמינו מחזיקין אותה בנבעלת ומשני דלענין יוחסין דוקא אמרינן כן ואינו בגדר הספק אצלינו וכדאמר ר' יהושע לק' ע"ב דאין אפוטרופוס [כו'].

שם בגמר' הא אמר רב מלקין על הייחוד ואין אוסרין כו'. הקשה בפ"י לימא שדיברה עמו קודם לכן דברי תיפלות דאז אוסרין על הייחוד כדאיתא בש"ע סי' ז' ולדעתי לק"מ דכיון דאין אוסרין על הייחוד א"כ מה שאנו אוסרין כה"ג ע"כ הוא משום דזה הוא כדרך המנאפין ואפשר דמהכא ילפינן האי דינא דהיינו מדברת דמתני' שדברה דברי תיפלות אבל כיון שאין צריך כאן להשמיענו זאת הו"ל לינקוט בהדיא נבעלה אלא משום לישנא מעליא ומה לנו אם רואין זע"ז בקירוב ביאה או כה"ג דברי תפלות וייחוד אח"כ וה"ה רב אסי דאמר נבעלה הא פשיטא שלא ראו דווקא הבעילה ממש אלא כדרך המנאפין ואפ"ה לית לה מיגו לומר לא נבעלתי א"כ זעירי דאמר נסתרה דאע"ג דאיכא מיגו לא מהימנא או אע"ג דאיכא ס"ס כנ"ל לפירש"י אי הוה איירי בתיפלות לזה לא הוי קרי זעירי נסתרה דלית כאן מיגו וספק כלל כיון דהוא דרך המנאפין.

שם תוספ' ד"ה מעלה תימה דמשמע דאין אוסרין על הייחוד איירי באשת איש כו'. ולולא דבריהם היה נ' לפרש בפשיטות למאי דאיתא ביבמות דף צ"ז [ע"א] הנטען מן האשה אסור באמה כו' והרמב"ם פסק בפרק ב' מאיסורי ביאה דין י"א דהיינו בנאף ממש ודלא כפירש"י דשם א"כ שפיר איירי בפנויה שאינו אסור בקרובותיה אם רק נתיחד עמה.

שם ע"ב תוספ' ד"ה מסייע. וליכא למימר במדברת דליכא אלא רוב איכא למימר סמוך מיעוטא לחזקה כו'. הקשה בפ"י הא בשבויה נמי איכא מיעוטא דנכרים דאינן פרוצין ונימא סמוך מיעוטא ודבריו תמוהין שלא השגיח דנקטו התוספ' דוקא מדברת וכן דקדק בספר הפלאה אלא דמעוברת ניחא להו דדמי ממש לשבויה כמו דבשבויה הבעילה היא ע"י רוב דפרוצין והפסלות היא ודאית דנכרים פסולין הם ה"נ במעוברת הבעילה היא ודאית שכרסה בין שיניה והפסלות היא ע"י רוב דפסולין ולכך לא קשיא להו אלא ממדברת דגם הפסלות גם הבעילה היא רק ע"י רוב ונימא סמוך מיעוטא כיון דאיכא תרי מיעוטי אפי' ביוחסין נימא סמוך מיעוטא לחזקה.

שם תוספ' ד"ה היא ארוס. הא אמר הכא חדא זיקא מודה כו'. לולא דבריהם היה נראה דודאי אין סברא לומר דאם ראינו שזינתה פעם א' דנאמר שזינתה כמו כן הרבה פעמים וראיי' לדבר דביבמות דף ס"א ע"ב סבר ר"ע זונה זו מופקרת וכתב רש"י אבל משום בעילה א' לא הויא זונה וק' א"כ איזו שאינה זונה הא אמרינן מדאפקרה כו' וא"ב בודאי זינתה הרבה פעמים והרי היא זונה אלא דאם ידענו שזינתה עם א' וידענו שזינתה עוד ולא ידענו עם מי לא אמרינן שבודאי ג"כ עם אותו נואף הראשון אלא מדאפקרה כו' אפקרה ג"כ לאחריני לפי זה ניחא דביבמות איתא הבא על ארוסתו בבית חמיו וא"כ מסתמא היתה בתולה דאם נישאת כבר הרי אינה בבית אביה וכיון דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה בודאי זינתה עוד מלבד זנות של עכשיו אמרינן דאפקרה נפשה גם לאחריני ואמרינן דאותה זנות שראינו הי' ראשונה ושוב אפקרה לאחריני והולד ממזר אבל הכא איירי בארוסה שהיתה נשואה ונתאלמנה

והיא בעולה לא חשדינן טפי מביאה אחת על כרחינו מדיבורו של ארוס שאמר מיני׳ ולא שנאמר מעצמינו שנבעלה פעם אחרת ומאיש אחר והו״מ לאוקמי מתני׳ דהתם ילדה תאכל בבעולה אך דנראה דוחק דמסתמא איירו בבתולה אבל כי מוקי בחבושין בבית האסורין הוא מרומז בלשון עיברה דהיינו שידעינן שהוא עיברה.

דף י״ד ע״א בתוספ׳ ד״ה חדא דקא מודה [בדיבור השני]. וזה אינו דהא אפלוגתא דרב ושמואל קאי כו׳. כוונתם א״כ אכתי האיך א״ש הכא להך לישנא דמפרש מאי שתוקי בדוקי מכלל דלרב לא מהני בדיקה ואיך קאמר הכא ועוד כו׳ אף דמביא מר״י אמר שמואל והא לשמואל באמת מהני בדיקה אך ז״א דלא מייתי משמואל אלא מאי דרב ג״כ לא מצינו דפליג עלי׳ אבל בגוונא דלרב לא מהני ולשמואל מהני לא מצי מייתי משמואל דאדרבה הלכה כרב באיסורי כמש״כ לקמן ע״ב ד״ה כמאן אלא ע״כ דלא שייך הכא דאביי כלל כמש״כ לעיל סוף דיבור ההוא ארוס ולכך נאמנת אפי׳ אליבא דרב ועוד פירושו אפי׳ אין כאן הודאתו דליתי׳ קמן.

שם רש״י ד״ה תרי ספיקי אמו של ספק חלל זה בה נולד הספק כו׳. לכאורה לא היה לו לומר רק בעלה של זו בו נולד חד ספק ואשתו היא ספק ב׳ מתוך כך נ׳ כוונת רש״י בתרי ספיקי תרי חזקות וכדחשיב בעירובין ריש דף ל״ו בנגע באי בלילה תרי חזקי חזקת חי ולהנוגע חזקת טהרה ה״נ לאמו איכא חזקה שלא נתגרשה וכמו שכתבו התוספ׳ ביבמות דף למ״ד ע״ב ד״ה אשה ולאלמנה זו איכא עוד חזקת כשרות וא״ש מה שסמכו תוספ׳ קושיתם מבת אפירושם דלכאורה היינו משום דלפירש״י ודאי דלא שייך בבת לומר תרי ספיקי דבת ירך אמה היא אבל לפ״ז א״ש טפי דלבת ליכא רק חדא חזקה שאם אבי׳ לא נתגרשה לכך לא מקילינן בה.

דף ט״ו ע״א בגמרא ומי בעינן תרי רובי כו׳. הקשה מהרש״א אמאי לא פריך כן לעיל למאי דאמרינן דר״י פוסל אפי׳ ברוב כשרין ונ׳ דקשה למש״כ התוספות בפסחים דף ט׳ ע״ב ד״ה ובנמצא דלא שייך בחנויות שמא יקח מן הקבוע כיון שהאיסור ניכר במקומו א״ב מאי פריך דברוב עיר ה״ט דאסירא דילמא אזלא איהי לגביי׳ ובחנויות לא שייך זה וצ״ל ע״פ מה דאיתא בי״ד סי׳ ק״י בטו״ז סעיף קטן ו״ו בשם הרא״ש דבדבר חשוב שנתערב ופירש אסרינן שמא יקח מן הקבוע א״כ א״ש דניגזור פירש׳ בחנויות אטו פירש בדבר חשוב ובדבר חשוב שמא יקח מן הקבוע לפ״ז לעיל לא הו״מ למיפרך מתשע חנויות דהו״א דהוא גזירה לגזירה אבל הכא דקאמר דגזרינן רוב סיעה אטו עיר ובעיר דילמא אזלא א״כ כמו כן נגזור בחנויות אטו דבר חשוב ואטו שמא יקח מן הקבוע, עוד נ׳ ע״פ מה שהקשה בפ״י בסוגיא דאלמנת עיסה על מש״כ הרשב״א בתשובה להוכיח דס״ס עדיף מרוב דהא ר׳ יהושע מכשר בספק ספיקא ולא מכשר ברובא דילמא שאני רובא משום דאיכא למיגזור ביה דילמא אזלא לגביי׳ ונ׳ דקשה הא פסקינן כר״ג וא״כ רב דימי

וזערי וחנינא קיימי דלא כהילכתא על כן נראה דודאי לר׳ יהושע פשוט הטעם דלא אזיל בתר רובא משום דמעלה עשו ביוחסין כדאיתא לעיל דף י״ג ע״א דמה״ט מחשיב ייחוד לודאי נבעלת אף שרוב המתיחדין אינן בועלין דלכך אין אוסרין באשת איש אבל ביוחסין לא אזיל בתר רובא דשם ליכא משום גזירה אלא דחייש למיעוט ואוסר אפילו בדיעבד אבל ר׳ חנינא ס״ל כר״ג ומשום לכתחילה בעי הנך רובי כמש״כ תוספ׳ סד״ה כמאן ור״ג לית ליה לעיל שם הא דמעלה עשו ביוחסין ולכך מסיק הטעם משום גזירה ולכך אוסר רק לכתחילה לפ״ז ניחא דלעיל לא מצי להקשות לר׳ יהושע בחנויות דהוה ידע דשאני יוחסין דחיישינן בהו למיעוט אבל הכא דקיימינן כר״ג דל״ל מעלה כו׳ ואפ״ה אוסר ר׳ יוסי ור׳ חנינא ומטעם גזירה ש״מ דדינא כן בעלמא נמי פריך שפיר מחנויות וצ״ל דנמצא חשיב נמי כלכתחילה ומשני דרק ביוחסין גזרו לפ״ז הוכיח שפיר הרשב״א דע״כ לר׳ יהושע מדאוסר אפילו בדיעבד אין הטעם משום גזירה דמשום גזירה היה די לאסור לכתחילה וע״כ משום דחייש ביוחסין למיעוטא ואפ״ה מתיר בספק ספיקא ש״מ דעדיף מרובא.

שם תוספ׳ ד״ה דילמא דדמי לנמצא בין החניות כו׳. לולא דבריהם היה נראה דודאי אנשי העיר הו׳ מקם קביעותם ג״כ בשוק דכמו כן הולכין בשוק כמו שיושבין בבית אבל בשר מקומו בחנות ולא בשוק ולכך מיחשב שם פריש וכן תינוק מקומו בבית ומדוקדק דנקיט מושלך דאם יכול להלוך היה גם בשוק מקום קביעותו וכן בנזיר דחשבינן אשה בשוק פריש י״ל אשה שאני דכבודה בת מלך פנימה כדאיתא ביבמות דף ע״ז [ע״א] ואין מקומה בשוק אבל הכא לענין הבועל מצינו לומר דבעיר הוה קבוע.

שם תוספ׳ ד״ה וספק. ואי למ״ד שמא התראה היכי פטרינן לי׳ כו׳. ואין לומר דמ״מ גלי קרא והצילו העדה דנפטריני׳ אע״ג דבעלמא שמה התראה ז״א דמשמעות והצילו העדה הוא שיצדדו להקל ולזכות וכיון דהתראת ספק שמה התראה הרי היא כהתראת ודאי ומה יוכלו לצדד לו להקל.

שם תוספ׳ בא״ד. אבל הכא אינו יודע שודאי יבא לידי איסור כו׳. לכאורה מה הועילו בזה דכה״ג לכ״ע לא שמה התראה א״כ אכתי נשארה קושית׳ מאי איצטריך לומר ספק נפשות להקל ונ׳ כוונתם משום דכל התראת ודאי הוא ודאית אצלינו אף שיש לומר שמא לא יעשה מ״מ מצד הכנתו לעשות אותו דבר שלקח כלי זיין להרוג או חלב בידו לאכול או להכות שניהם אף שיש לומר שלא גמר בדעתו בהתראה ראשונה להכות שניהם מצדדינן להחמיר וא״כ הכא שזרק למחצה נכרים ומחצה ישראלים ולבסוף הכה ישראל יש לומר שמתחילה גמר בדעתו לזרוק בודאי על ישראל ע״ז נאמר והצילו העדה שנצדד להקל ונאמר שלא גמר רק לזרוק סתם על איזה מהן שיכול וזה שכתבו תוספ׳ אינו יודע בודאי שיבא לידי איסור כלומר שאנו אומרין שלא הי׳ יודע כו׳ ואף דבכל ספק נפשות קיי״ל להקל ומאי טעמא מחייבינן בהכה את זה ולא מצדדינן להקל שלא היה יודע אז עדיין בודאי שאני התם דהוכיח

סופו על תחילתו וברוצחין גילתה התורה שנאמר נגד הסברא דהוכיח סופו כו׳ ומ״מ ילפינן מיני׳ בעלמא בדיני נפשות עכ״פ היכא דאינו נגד הסברא שנקיל בספק נפשות.

שם תוספ׳ ד״ה וליוחסין. הוה מצי לשנויי שאני תינוק וכו׳. מקשה מהרש״א דודאי הכא שפיר כתבו דהו״מ לשנויי אלא דעדיפא משני האמת דהי׳ גם כאן תרי רובי אך מאי מקשה לרב חנן ומשני נגד האמת דלא ס״ל דהיו ב׳ רובי לימא דהיו ובעלמא לא בעינן בה״ג משום חזקת כשרות ותירץ דרב חנן קאי נמי אסיומא דרב יהודה אמר רב דהולד שתוקי אבל הכא דלא ידע דברי ר״י אמר רב דבקרונות וכו׳ לא ידע נמי מסיומא דאבל פירש א׳ מציפורי וכו׳ קשיא להו שפיר דלישני משום חזקה כן נ׳ בכוונת מהרש״א. והקשה בפ״י אכתי הא הולד אית לי׳ חזקת כשרות דחזקת אם מועיל לבת אבל התינוק המושלך לית ליה חזקה כלל ונ׳ ע״פ מה שהקשה בהפלאה סוף דף י״ד אמאי דאמרינן פירש א׳ מציפורי ובעל הולד שתוקי הא הולד דיעבד הוא וצ״ל דס״ל מכשיר לה פוסל בבתה ולא אכשר ר״ג בתה מעולם ומתורץ קושית פ״י דליכא למימר אבל לדורות סגי בחד רובא היכא דאיכא חזקת כשרות דוקא דאכתי האיך אמרה רב חנן אולד דליכא למימר ג״כ משום חזקת כשרות דא״כ אמאי בעי רובי הא בדיעבד דמי אע״ג דבאמת הוראת שעה היתה מ״מ אי בעלמא כשר אפי׳ ברוב פסולין לא שייך לפסול משום צורך שעה אפי׳ ברוב כשירין להחמיר תרי חומרות וע״כ דס״ל פוסל בבתה דלית לה חזקה ואפ״ה אכשר לדורות וקשיא מתינוק מושלך עוד נ׳ ע״פ מה שכתב הרא״ש ריש סוגיא דפתח פתוח דיש לקיים דברי תר״י מההיא דראוה מעוברת דמכשיר העובר ע״י ברי שלה אף דל״ל חזקת כשרות ולכאורה דבריו תמוהין דאם מכשיר העובר ע״כ היינו מטעם דחזקת אם מועיל לבת וא״כ הרי יש לו חזקה וגם מה הוצרך לזה אפי׳ אית לי׳ חזקה מ״מ ראייתו נכונה דגם בטוענת נאנסתי יש לה חזקת כשרות אלא נ׳ דהנה בראוה מעוברת איכא עוד חזקה דבודקת ומזנה כמש״כ תוספ׳ דף י״ג [ע״ב] ד״ה השבתנו והך חזקה ע״כ אית לי׳ לר״ג דאל״כ תיקשי משבויה ואיתא לקמן דף ע״ו [ע״א] רישא מנה לאבא בידך ופי׳ רש״י וגבי אב לא אמרינן בגוף שלה דתיהני חזקתה לפ״ז מצינו לומר מאן דמכשיר בבתה ומאן דפוסל כ״ע סברי דחזקת כשרות דילה אינו מועיל לבת דחזקת כשרות הויא ג״ב חזקה בעצם גופה וכמו דאינו מועיל לאב ה״ה לבת אבל חזקה דבודקת ומזנה היא חזקה ע״י מעשה שלה פשיטא דמועיל לבת דאם בדקה מהיכן תצא זרע פסול וא״כ בהא פליגי מאן דמכשיר סבר דר״ג מכשיר רק מטעם בודקת ומזנה וא״כ ממילא הבת נמי כשירה מכח אותה חזקה ומאן דפוסל סבר מכח תרי חזקות הכשיר וא״כ בבת דליכא רק חדא חזקה פוסל ר״ג, ומיושב קושי׳ התוס׳ לקמן דף כ״ו ע״ב ד״ה אנן על רש״י שפירש בינאי המלך דלו לא היה חזקת כשרות מהא דאמרינן דמכשיר בבתה דודאי כן הוא דחזקת כשרות לא שייך בבנה ובודקת ומזנה לא שייך התם דהא אישתבאי וזה שכתב

הרא"ש דלכאורה אין ראיה מראוה מעוברת דאיכא בהדי הברי תרי חזקות חזקת כשרות וחזקת בודקת ומזנה משא"כ בנאנסתי איכא רק חדא חזקה ומ"ל דתיהני נגד הרוב לזה כתב דלעובר לית לי' חזקת כשרות כנ"ל וליכא רק חדא חזקה ושפיר דמי לנאנסתי ודברי מהרש"א נכונין מאד דהכא בולד ליכא חזקת כשרות דהא כ"ע סבירי לה ובודקת ומזנה לא שייך הכא דהא נאנסה כמש"כ התוס' ד"ה כמאן ושפיר מקשה לרב חנן דאכשיר כה"ג לדורות. ובעיקר קושית הפלאה אני תמה דהא דאמרינן דולד כדיעבד דמי היינו אם אסור בישראלית ובממזרת כמש"כ תוספ' לעיל דף י"ד [ע"א] סוף ד"ה חדא וא"כ אטו לא מצינו לפרש שתוקי לכהונה וכעין דאמר לעיל י"ג ע"ב דבלא"ה שתוקי דלעיל נמי אינו ממש כהא דשמואל דשם הוא ודאי מכהן רק מאסמכתא דרבנן פסלינן ליה אבל באומרת מכהן נתעברה מדאורייתא אינו כהן דלהא לית לה לא חזקת כשרות ולא חזקה דבודקת שתיבעל רק לכהן וה"נ נפרש שתוקי שלא תינשא לכהן או בתו אם זכר הוא ומחשש שנבעלה לחלל או לגר או לנכרי כדס"ל לרב גופי' ביבמות דף מ"ה [ע"א] דהולד כשר ולכהונה פסול דנתחללה ובלא"ה הא משמע דקאי אהך מעשה דתינוקת דאם היתה נבעלה מאחד מציפורי היה הולד שתוקי והא תינוקת קטנה היא ואינה ראויה לילד וע"כ הכוונה דהולד שתלד אח"כ מכהן פסול הוא מטעם דהיא נבעלה כבר לפסול לה, ומש"כ מהרש"א בסוף דבריו דרב יהודה אמר רב איירי לענין הולד לכך הזכיר תרי רובי ובמשנה דאיירי בדידה לכך הזכירה רק חד רובא אינו נראה לדעתי דהא אליבא דר' יוסי קיימינן והוא ס"ל בקידושין דף ע"ה [ע"א] כל שאי אתה נושא בתו אי אתה נושא אלמנתו דהיינו בעולתו וכללא היא כדאיתא התם לענין אלמנת עיסה דבבתה לא מהני ספק ספיקא משום מעלה [כו'] כמש"כ תוספות לעיל דף י"ד [ע"א] סוף ד"ה אלמנת עיסה ומ"מ משו"ה היא נמי פסולה.

שם ע"ב תוספ' ד"ה מאן דמתני. תיקשי רבי יוחנן בן נורי כמאן. הקשה מהרש"א דילמא ר"ח יפרש כפירושי התוספות לעיל ד"ה כמאן ונ' דבאינה טוענת ברי סבירא להו לדוחק שיפרש [כן] דלעיל תירצו כן בדוחק ובכל זאת קשיא להו שם דאמאי לא קאמר בשינויא לעולם דלא טוענת ברי אך דיפרש כתירוץ בתרא נ' דתוספות הביאו מדלא פירש ר"ח כפשוטו כפירוש רש"י ועיין בפ"י שדקדק ג"כ כזה אפירוש ר"ח ע"כ שרצה לתרץ מהיכן ראה רב חנן לומר דהוראת שעה הי' אלא דקשיא לי' לרב חנן כיון דמסיק דתרי רובי היו אמאי תני במשנה לשון מטעה אם רוב העיר כו' דנטעה ברוב אחד סגי אלא ע"כ דלדורות ברוב א' סגי לכך נקטה לשון קצרה כיון דלא נפיק מיני' חורבה ולכך כתבו התוספות ריב"נ דאמר כמאן דהו"ל להו לומר רב חנן כמאן אלא משום דרב חנן דיקדק דבריו מכח לשון המשנה הקשו דאכתי אין לשון המשנה עולה יפה דלשעתא לא הוי סגי בחד רובא ולדורות אפילו חד לא בעי, והנה יש להקשות לתירוץ בתרא של התוס'

שכתבו ואע״ג דלעיל משמע דברוב א׳ שרי לכתחילה רב חייא בר אשי סבר כו׳ מ״מ קשה מאי פריך רבא אי כר״ג אפילו רוב פסולין נמי אטו לא ידע הא דאמר לי׳ שמואל לר״י לא תעביד עובדא עד דאיכא רוב כשירין ונ׳ בדיקדוק לשון המשנה אם רוב העיר משיאין הו״ל לומר אם רוב העיר כשירין וכמו שפירש רש״י שם ותיקן לשון המשנה מזה נראה לו לרבא דדוקא קאמר כיון דרובן נישאין לכהונה תינשא גם זו דהי׳ לה גנאי אם לא תינשא וקשיא לי׳ שפיר דלר״ג ברוב פסולין נמי בדיעבד כשר ומלשון המשנה ודאי משמע ג״כ דהצריך שיהו רובן כשירין ואמאי הא הוי כדיעבד דתתגנה אם לא תינשא לכהונה ומשני בקרנות של ציפורי כו׳ שהי׳ קבלה בידם כן וציפורי ידעו שלא היו שם רובן משיאין ממש לכהונה שהיתה עיר גדולה וא״כ הי׳ כלכתחילה והצריכו אפי׳ ב׳ רובי וזה שהקשו תוספות כיון דר״ח רוצה ליישב דלרב חנן תיתי לשון המשנה כהוגן ולא תיפוק מינה חורבה אכתי תיקשי דאמר כמאן דאי כר״ג ומשום לכתחילה והא נקט בדבריו לשון דיעבד ואכתי נפיק חורבה דנשמע דבדיעבד נצריך רוב כשירין והא ליתא כלל לרבן גמליאל.

פרק שני.

דף ט״ז ע״א תוספ׳ ד״ה הכי נמי מסתברא. משום ברי ושמא דזה אינו תובעו. הקשה מהרש״א א״כ תקשי קושיתם דלינקוט ואם תובעו ולולא דבריו הי׳ נראה דע״כ המקשן סבל זה הדוחק דאל״כ כי משני אפירקא קמא קאי אמאי נאיד מלומר דקאי אברי ושמא דהתם אלא ע״כ דא״כ קשיא לינקוט ואם תובעו ומעיקרא לא סבל זה רק כדי לאוקמי אדהכא וכיון דלא מצי קאי וע״כ אפירקא קמא עדיף לומר דקאי אמיגו דלא ליקשו כלל.

שם תוספ׳ ד״ה כיון. לרב פריך כו׳. הקשה בפ״י הא לרב אית ליה מיגו דאמר פרעתי ונ׳ ע״פ מה שכתב בפ״י בקונטרס אחרון אות מ׳ דלשמואל אזלינן בממון בתר חזקה ועדיף מרובא א״כ לעיל שפיר כתבו דנאמן במיגו אף דהוי נגד הרוב רק מדקאי לשמואל א״כ נאמר מדמספקא לן בב״ב דף ה׳ [ע״ב] אי אזלינן במיגו נגד חזקה ש״מ נגד רוב דגרע מחזקה פשיטא דאמרינן מיגו אבל לרב דאזיל בתר רובא בממונא א״כ הוי כי איסורא ואמרינן רובא וחזקה רובא עדיף ונאמר דעד כאן לא איבעיא לן אלא בחזקה אבל נגד רובא ודאי לא אמרינן מיגו ופריך שפיר אף דס״ל הטוען אחר מעשה ב״ד פרעתי נאמן מ״מ לא מהני מיגו נגד הרוב.

שם בגמר׳ אמר רבינא משום דאיכא למימר כו׳. הקשה בפ״י למש״כ הרמב״ן במלחמת דלא שייך כאן חזקת הגוף דאשה עומדת לנישואין א״כ מאי פריך בריש הסוגיא לימא דלא כר״ג הא הכא ליכא חזקה ונ׳ ע״פ מה שהקשה מהרש״א לעיל בתוספ׳ ד״ה ה״נ מסתבר׳

למאי דס״ד דאיירי באינו תובעו לינקוט בסיפא ואם תובעו ותירץ למאי דאיירי מצד ברי ושמא נקט שפיר ואם יש עדים ואע״ג דהוי ברי ושמא כיון דליכא מיגו לא מהימן ולכאורה אכתי מאי אולמא לינקוט ואם תובעו לאשמעינן אע״ג דאיכא מיגו כיון דליכא ברי ושמא אינו נאמן וצ״ל דזה פשיטא דאפי׳ לר״ג לא מהימן במיגו גרידא דהא מיגו וחזקה כהדדי נינהו לר״ג כדאיתא לעיל דף י״ב ע״ב בתרי שינויי וחזקה לחודה לא מהני כדאיתא לעיל בסוגיא דאלמנת עיסה דף י״ד ע״א משום דליכא ברי גבה פסולה וא״כ ה״ה מיגו לחודה וא״כ צ״ל בברי לחודה שפיר אשמעינן לר׳ יהושע דאינו נאמן משום דלר״ג נאמן וא״כ ע״כ אזלא הסוגיא לרב הונא דאיהו סבירא ליה כר״ג כדאיתא לעיל דף י״ב ע״ב דרב נחמן דאמר אפי׳ כר״ג דמשמע אבל רב הונא ודאי לא ס״ל כר׳ יהושע אלא כר״ג וסבירא ליה דברי טוב לחודיה מהני ואשמעינן שפיר לר״י דאינו נאמן ולפ״ז לק״מ קושית הפ״י דלא פריך לעיל כלל מכח חזקה אלא מצד ברי לחודי׳ דנאמן לר״ג וכמש״כ ג״כ הפ״י ולפי דברינו מוכרח הוא כמו במנה לי בידך לרב הונא דסבר כר״ג ה״נ תהא נאמן בברי גרידא דבתולה נישאת ואין צורך כלל לחזקה בהדי׳, והנה לקמן דף ק״ד ע״ב בתוספ׳ ד״ה אמר כתב מהרש״א בכוונתם כיון דלרב בשטר כתובה אינה גובה עיקר דהיינו מנה ומאתים א״כ למה לה בידה שטר כתובה ולכאורה קשה הא ודאי צריכה לשטר כתובה דלא ליטעון אלמנה נשאתיך כמש״כ תוספ׳ ריש פרקין בדלא נקיטא כתובה איירי אך הא ליתא דהא בלא״ה נאמנת מכח רוב נישאות בתולה ואי משום דהוא נאמן במיגו דפרעתי לרב לשיטתו כקושית הפ״י נימא ג״כ דהוי מיגו במקום רוב כנ״ל ודברי מהרש״א שם נכונים.

שם בגמרא אלא לר׳ יוחנן דאמר במאתים ומנה כו׳. הקשה בפ״י דילמא סבר כזעירי וקאי אראוה מדברת ולא ידעתי מאי קשיא לי׳ דהא ודאי דלא פריך אר״י אי סבר כרב אסי דהא איתותב לעיל מברייתא אלא דהקשה ארב אסי דאיתותב מברייתא האיך היה מפרש המשנה בשלומא אי סבר כר׳ אלעזר ניחא אבל אי סבר כר׳ יוחנן קשיא וכל הקושיא סובב ארב אסי.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה וליחוש. הקשה מהרש״א אמאי לא פריך דילמא מפקא עדי הינומא והדר מפקא עדי הינומא כוונתו נהי דס״ד השתא במקום שכותבין אבל מה צורך להקשות דהדר מפקא כתובה ליפרוך בפשיטות אפילו האמת שנאבדה הכתובה דהדר מפקא עדי הינומא ותירץ דודאי על זה מעולם לא היה חשש שלאחר שנפרעה תוציא עדי הינומא כיון שבאמת פרע ודאי מצי טעין שלא יפרע עד שתוציא הכתובה מפני שהוא מפסיד והש״ס קאמר שמא באמת הטמינה הכתובה ותבא בפעם האחרת עם הכתובה עכ״פ והוקשה לו על זה דמאי נ״מ מ״מ לא ישלם משום שבא לידי פסידא במקום שאין מכירין וכתב דיש ליישב ואפשר דכוונתו דר׳ יוחנן לשיטתו דס״ל כותבין שובר כמש״כ תוס׳ לקמן דף פ״ח ע״ב ד״ה הוציאה א״כ ליכא פסידא וצריך לשלם.

דף י״ז ע״ב תוספ׳ ד״ה ואחת. ואפילו הגדול בחיי האב כו׳. ונראה הסברא דכי רואה בגדלות השדה עדיין ביד האב ידע למחות אבל אם כשהוא הגדיל כבר הוא ביד האחר אינו יודע שהיתה של אביו אם לא שאביו יספר לו שהשדה הי׳ שלו והוא אינו מספר לו וזה הכוונה לגבי מילי דייקא שאינו מספר לו אבל ההוה עדיין ביד אביו זה ודאי שידע דהרי הוא רואה אותו תחת ידו.

שם תוספ׳ ד״ה ורב הונא. לאו דוקא נקט רב הונא כו׳. נ׳ ליישב דקשה שם דדייק מרב הונא אפי׳ הגדיל ופירש״י שם דאל״כ אכתי ישב עוד בגדלותו של הקטן ויטעון אח״כ מכח שני חזקה אכתי מנ״ל דאין מחזיקין דילמא לעולם מחזיקין ואם אירע שישב אחד ולא מיחה בו הוי חזקה ולכך מורידין אחר לנכסיו דאם ישב בו בימי גדלותו ימחה בידו ונ׳ ע״פ מה שיש לדקדק בדברי ר״ה שאמר אין מורידין קרוב ולא קרוב מחמת קרוב למה אמר אין מורידין קרוב הא נשמע במכש״כ דמחמת קרוב אלא ע״כ דביתור לשונו השמיענו לדייק דווקא קרוב אין מורידין הא אחר מורידין בלי שום חשש ואפילו בדיעבד שטוען חזקה ולא מיחה אינה חזקה שלא ידע למחות אע״פ שהגדיל וא״כ ר״ה גופיה השמיענו שאפילו הגדיל ורבא מפרש כוונתו רק שאכתי הו״מ להקשות גם ארבא ונ׳ ע״פ מה שכתבתי לעיל דף י״ב ע״ב על קושית הפ״י דאכתי ר״ה ורב יהודה כתנאי אמרו דלא כר׳ יהושע אלא דאינהו אמרי אפי׳ כר׳ יהושע עד כאן לא אמר ר״י אלא בברי גרוע אע״ג דאיכא מיגו או חזקה בהדה אבל בברי טוב כי ההיא דמנה לי בידך מודה ר׳ יהושע והנה למאי דס״ד לעיל ריש פרקין דטעמא דר״י משום ברי ושמא כמש״כ התוס׳ שם דאיירי באינו תובעו לפי הס״ד ודאי דלא קשה ליתני שלך היתה כו׳ דא״כ לא הוי ברי ושמא כמש״כ התוספ׳ שם ד״ה ומודה רק דקאי הכא לפי המסקנא דאמיגו קאי והנה הס״ד שם דר״י איירי בברי ושמא איך קתני בסיפא ואם יש עדים כו׳ אינו נאמן הא אכתי ברי ושמא הוא שהוא טוען ברי שלקחו והברי הוא טוב דמהני להוציא ממון כ״ש להחזיק שדה וצ״ל דאיירי לעיל אי לאו ברי עדיף להילכתא דקיי״ל כר״נ ור״י לפ״ז ניחא על רבא לא קשיא דילמא מוקי מתניתין כדס״ד בברי ושמא ואיירי שפיר בסיפא דלא אכלה חזקה כלל ואפ״ה אשמעינן דלא מהימן בסיפא אע״ג דמ״מ טוען ברי נגד שמא ואינו כל כך להוציא מחזקת מרי׳ כמו ממון שישנו ממש בידו ואפ״ה לא מהימן אבל ארב הונא לשיטתו דס״ל במנה לי בידך ברי עדיף א״כ לא מצי לפרש מתניתין משום ברי ושמא וע״כ דסיפא השמיענו דאין מחזיקין בפני הבן פריך שפיר ר״ה מתניתין אתא לאשמעינן ומיושב ג״כ קושית התוס׳ לקמן דף י״ח [ע״א] ד״ה אין למ״ד צריך לפורעו בעדים תקשי קושי׳ הגמרא די״ל דרב אסי דס״ל צריך כו׳ מפרש מתני׳ כס״ד ולא קשיא כלל לתני מנה לויתי ממך דזהו ברי וברי וזה מדוקדק בגמרא והא קיי״ל [כו׳] כלומא דכל הקושיא למסקנא דמפרשינן דקאי אמיגו מ״מ א״ש דהא קיי״ל אין צריך כו׳ אבל מ״ד צריך אין ה״נ דמפרש כס״ד וגם נ׳ מוכרח קצת לרב אסי לשיטתו דס״ל נבעלה ואליבי׳ אמרינן לעיל דף י״ו [ע״א]

דקאי אמשארסתני נאנסתי והקשה המהרש"א שם מאי פריך מ"ש האי מיגו כו' לימא פשוט משום דלא הוי טענה מעליא כמש"כ תוספ' ריש דף י"ג, והב"ח בסי' פ"ב הביאו הש"ך בדיני מיגו ס"ק א' הקשה ג"כ לימא דשאני התם דהוה להוציא ממון ונ' דהגמרא לא קאמר אליבא דרב אסי דקאי אמשארסתני רק לדחות וה"נ מסתברא כסוגין בכל הש"ס אבל באמת דחוק הוא לומר כן דא"כ אמאי הפסיק בינתיים במשנה דראוה מדברת דאין ענינה משום מיגו וכעין שכ' מהרש"א לקמן ריש דף י"ח וגם דמאי איצטריך לומר דמודה פשיטא הוא בקושית הב"ח ומהרש"א דהוא מילתא דפשיטא ומשו"ה לזעירי ודאי קיימינן דקאי אראוה מדברת ומשנה דתינוקת לא הוי הפסק דאיירי ג"כ במיגו כמש"כ תוס' שם ד"ה כמאן ואליביה שפיר הוצרך לשנות משום שור שחוט ומיושב בזה קושית הפי' דף י"ג בתוספ' סוף ד"ה ואין אוסרין דילמא בתרתי פליגי לזעירי ולא נבעלתי ג"כ לא מהימנא וא"כ אליבא דמאן הוצרך הגמרא לומר החילוק משום שור שחוט לימא בפשיטות משום שאינה טענה מעולה כקושית מהרש"א וא"כ לרב אסי באמת ג"כ לא קאי אמשארסתני דלא קאי כלל אמיגו אלא אברי ושמא ולא קשיא כלל דליתני לויתי ממך דשם לא שייך שמא כנ"ל בשם התוספ' דלעיל ריש פירקין.

שם בגמר' שדה זו שלך היתה. הקשה בפ"י למה שכתבו התוספ' בב"ק דף ק"ז ע"א דהוי הכא במתני' מיגו דהעזה דהבן אינו יודע לומר שלא לקחה מאביו א"כ דילמא הא גופא אשמעינן דאמרינן מיגו ממעיז לאינו מעיז ונראה דלכאורה לרבנן דראב"י לקמן דבבנו מעיז ומשמע דלאו דוקא לומר פרעתי הכל אלא ה"ה לא לויתי ממנו כלל א"כ לא הוי העזה כלל לומר לא היתה של אביך רק דהתוספות שם קאי למאי דקאמר לק' אי אליבא דראב"י כו' משמע דבלא"ה היה אומר שפיר אליבא דראב"י והא לדידיה הוה מיגו דהעזה אבל הכא קאי קושית הגמרא אליבא דרבנן דגם במשנתינו לא הוי ממעיז לאינו מעיז דבתרוויי' אינו מעיז לינקוט שלך היתה דהוי נמי דומיא דאיכא בתרווייהו העזה.

שם רש"י ד"ה בשעת הירום. דיכול לומר לא נגלית לי כו'. לא הבנתי דבריו דא"כ משמע דהוי חזקה והא איפכא אמרינן דאי לא הויא מחאה לא הויא חזקה ולומר דזה טענת המוכר לכך לא מחיתי שמ"מ יאמר לא נגלית לי כו'. מ"מ מה לו לרש"י לטעון דין שקר בפי המוכר דהא בשביל זה שלא נגלית לו אדרבה כיון דאין יכלת להגלות לו הי' לו לשמור שטרו הו"ל לומר בפשיטות הך טעמא כיון שא"א להשמע לשם המחאה היה לו לשמור שטרו כיון דאינו מרגיש מהמוכר שאינו מערער ונ' כוונתו ע"פ מש"כ ד"ה ואי קסבר כגון אם היו בעיר אחת כו' דכוונתו דאם כוונת הגמרא בשלא בפניו אם הי' בשתי עיירות הי' כפל דברים אפילו יהודה ויהודה לכך ראה לפרש כן דזה בזה תליא אם שלא בפניו הוי מחאה כשהם בשתי עיירות ולא מיחה הוי חזקה א"כ כשהם בעיר א' והלך לעיר אחרת ומיחה לא הוי חזקה ואם לא הוי מחאה וכשהם בב' עיירות ולא מיחה לא הוי חזקה נגד זה

ג״כ כשהם בעיר אחת והלך לעיר אחרת ומיחה הוי חזקה דהי׳ לו למחות בעירם וזה כוונת רש״י בד״ה הויא מחאה וא״כ כשהלך לעיר אחרת ומיחה לא הוי חזקה וזה שכתב והו״ל לאזהורי בשטרי׳ וא״ש שכתב בשעת חירום א״כ כשהלך לשם ומיחה הוי חזקה דיכול לומר לא נגלית לי כו׳ והיה לך למחות בעירנו ומשו״ה ממילא כשהם דרים באותן ב׳ מקומות לא הוי חזקה דאינו מוכרח לילך מעירו לשם למחות למחזיק.

שם תוספ׳ ד״ה מ ח א ה. דחזקה ודאי יש לה קול כו׳. היינו כמש״כ בדף י״ח [ע״א] ד״ה דסתם דאשה מחזרת אחר עדי קיום ה״נ מי שיש לו שדה רגיל לחקור אם אחד מחזיק בה.

דף י״ח ע״א בגמר׳ מ ש ו ם ד ק א ב ע י ל מ י ת נ י ס י פ א כו׳. הקשה מהרש״א רישא גופא תיקשי מאי איצטריך למיגו הא בלא״ה נאמן כיון דאין צריך לפורעו בעדים ונ׳ ע״פ מה שכתבו תוספות ד״ה אין דלא בעי לאוקמי בבפני פלוני ופלוני דמילתא דפשיטא היא וא״כ כמו דבסיפא מילתא דפשיטא הוא דאינו נאמן נגד זה אדרבה ברישא הוא רבותא יותר דאפ״ה נאמן משום מיגו וא״כ קושי׳ הגמרא היא בכל ענין ליתני מודה ר״י באומר מנה לויתי ממך בין בסתמא בפני עדים או אפילו מודה שאמר לו אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני אפ״ה נאמן משום מיגו דאי לאו מיגו ודאי לא היה נאמן בבפני פלוני ופלוני ומשני דסיפא ממ״נ לא א״ש בבפני פלוני ופלוני פשיטא ובסתמא בפני עדים הא אין צריך לפורעו בעדים ואפילו רישא לא אתיא שפיר ועכ״פ משום בפני פלוני ופלוני צריך לדחות מסיפא.

שם רש״י ד״ה ור׳ א ל י ע ז ר. וכיון דכי אינו תובעו נמי מחייב ליה כו׳. הקשה מהרש״א א״כ אמאי לא מותיב במסקנא דליתני אליבא דראב״י כיון דפוטר רק באינו תובעו ותירץ הפ״י דכיון דמטעם משיב אבידה פוטר אין ענינו למיגו ולא שייך כאן למודה ר״י ולדעתי תמוהין דברי מהרש״א דתירוץ הפ״י ע״כ מוכרח הוא דאל״כ מאי קאמר אי אליבא דרבנן הא אמרי משיב אבידה הוא ופירש״י ואפילו בתובעו פטרי וכי משום הא לא שייך למתני מודה ר״י אדרבה ליתני רבותא יותר דאפילו בתבעו מודה כה״ג לרבנן והא לראב״י דמה דהוי משיב אבידה הוא רק משום שאין אדם תובעו כמש״כ רש״י וא״כ בסיפא דעדים תובעין א״ש דאינו נאמן דלא הוי משיב אבידה.

שם בגמרא א ל א א י א י ת מ ר ה כ י א י ת מ ר ל״ ש א ל א מ ח מ ת נ פ ש ו ת כו׳. הקשה בהפלאה הא רבא לא קשיא ליה רק מסיפא משום חוזר ומגיד ואמאי נייד גם מפירושא דרמי בר חמא ארישא דנאמן במיגו אפילו לעשות עצמו רשע מתוקים רישא בכל ענין גם במחמת ממון וכה״ג סיפא בכל ענין דאינן נאמנין משום חוזר ומגיד ונ׳ ע״פ מש״כ תוספות ד״ה לא שנו דבקטנים ופסולי׳ נמי איכא ריעותא להך לישנא ועיי׳ במהרש״א והנה עכ״פ ריעותא דמחמת ממון אלימא מריעותא דקטנים ופסולי עדות דהא חזינן במסקנא לרמי בר חמי ברישא במ״ה כיון אינן נאמנין לכ״ע ובקטנים נאמנין א״כ קשה לל״ק

דרמי בר חמי אמאי נקטה במשנה תחילה אנוסים דהיינו מחמת ממון ואח"כ קטנים כו' דהו' זו ואצ"ל זו דנקט בן משום סיפא דאינן נאמנין ובה הוי לא זו אף זו ולל"ב דרמב"ח ניחא בפשיטות דאנוסין היינו מחמת נפשות והוי ברישא לא זו אף זו דקטנים ודאי גריעא ממחמת נפשות כדמקשה בסמוך לר"מ אלא אנוסין מ"ט [כו'] לפ"ז א"ש דהא בהא תליא כיון דסיפא איירי בנפשות והי' בסיפא זו ואין צריך לומר זו ממילא ליכא לאוקמי רישא במחמת ממון כלומר דבכ"ע נאמנין אפילו במחמת ממון ואמאי נקט סדר הזה דהוי בין ברישא ובין בסיפא זו ואצ"ל זו דברישא באנוסין אפילו מחמת ממון נאמנין וא"כ אצ"ל קטנים וכן בסיפא דאין נאמנין אפילו במחמת נפשות א"כ אצ"ל בקטנים וע"כ צריך לאוקמי רישא במחמת נפשות דוקא.

דף י"ט ע"א תוספ' ד"ה טעמא. דבפ' מי שמת משמע דלא פליגי בלוה כו'. הקשה בפני יהושע דהא לא קיימא התם מסקנא הכי דמפיק דר"מ לדרבנן ולא אתינן כלל לחלק בין לוה לעדים ולא הבנתי קושיתו דמ"מ קשיא התם לפי ההו"א דמחלק בין לוה לעדים אמאי לא מהימני העדים כיון דמשום הוראת הלוה אין צריך תו לקיימו וליכא מיגו גבייהו.

שם תוספ' ד"ה במודה. דהא כי טעין נמי אמנה מסקינן בסמוך כו'. הקשה מהרש"א דהא רב סתמא קאמר דצריך לקיימו והא כדאיתא ולא ידעתי מאי קשיא לי' דהא ע"כ אכתי לא ידע רבא באמנה טעמא דעולה או דמרעי לשטרא שכתבו התוספות ע"ב ד"ה אמר דא"כ הו"מ לאוקמי גם בעדים כדאסיק רב אשי וע"כ דחד טעמא הוא עם פרוע דאמרינן ביה דאלימי עדים כמש"כ בסמוך ד"ה לעולם.

שם בגמרא ואלא דקאמר מלוה תבא עליו ברכה. יש להקשות למה דאיתא במסכ' פאה פ"ח [משנה ח'] היו לו מאתים חסר דינר אפילו אלף נותנין לו כא' א"כ לאוקמי כשנטל אלף זוז ואח"כ נודע שיש לו שט"ח ממאתים זוז על אחר והיה הדין ליטול ממנו האלף זוז כמש"כ רש"י לקמן דף ס"ח [ע"א] ד"ה כאן ולכך טוען שטר אמנה ולא יצטרך לאוקמי בחב לאחרים בפלוגתא דתנאי.

שם ע"ב בגמרא תנאי היו דברינו מהו כו'. הקשה בהפלאה על דברי הש"ע סי' פ"ב סי"ב דמשמע שם דהתנאי תלי בלוה א"כ נשאר קושית הר"ן דהא הוי עולה כמו אמנה דעד כאן לא תירץ הר"ן אלא דמשום דביד המלוה לקיים התנאי לא דמי לאמנה דהוא ביד הלוה שמא לא ירצה ללות וא"כ כשהתנאי ביד הלוה הוי ג"כ עולה דשמא יקיים הלוה תנאו ולדעתי לא קשה מידי דלא הוצרך הר"ן ליישב הך דעולה אלא כשהתנאי ביד המלוה דאין הלוה בטוח בו שיקיימנו וכן באמנה אם לא ירצה ללות באיזה כפי' יכול להוציא השטר מידו אבל בתנאי שביד הלוה שאומר לו אם תלך למקום פלוני תפטר מהחוב א"כ מסתמא אותה הליכה שוה לו להמלוה כל כך כמו החוב והוי כמו פירעון החוב

א״כ בודאי לא יקיים לו תנאי עד שיחזיר לו שטרו כמו בפירעון ואין בו שום עולה.

דף כ׳ ע״א תוספ׳ ד״ה ואוקי. ואפילו הכי קאמר בא בסוף החדש כולו לשוכר וכו׳. וברא״ש כתב דלא אשכחן דלא מהני תפיסה וכו׳ וכן רבא בסוף חדש דאמרי׳ כולו למשכיר וכו׳ והוא היפך דברי התוספ׳ והיפך הסוגיא דשם רק רב סבר כן ולדידי׳ אין שם ספק דס״ל תפוס לשון אחרון.

שם תוספ׳ ד״ה אלא. ורשב״א אומר דהכא לא מוקמינן להו אחזקה וכו׳. הקשה בפ״י א״כ מאי מייתי מבר שטיא כיון דהכא איכא סברא אחרינא דאי הוו קמן הוו מודו ולא ידעתי מאי קשיא ליה דהכא נמי איכא ספיקא דדינא אם זה ברור שכיבואו לקמן יודו שהיו אנוסים א״כ הוא כדאי אפי׳ להוציא ממנו ממון דהיינו לפסול השובר ואם זה ברור שלא יודו א״כ כדאי אפילו להוציא על ידיהם ממון אם היה שטר מלוה עכשיו שהוא ספיקא לפנינו אמרינן אוקי ממונא היכא דקאי כמו בבר שטיא.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה טמאות. אמאי צ״ל דדברי אינשי בהדה ולבית הקברות אזלה כו׳. נראה דאין הפירוש דאזלה ודאי לבית הקברות אלא דיכול להיות והנה אף דלא מחזיקינן טומאה בא״י והיינו משום דעילה מצאו וא״כ ה״ה להיפך אם יש תלוליות שהן ודאי טמאות תו יש לגזור אף על הספיקות דהיינו עילה לטמא לכך הקרובות דאזלה לחודה ודאי לא אזלה לבה״ק והן ודאי טמאות והרחוקות דדברה אינש בהדה ומצי׳ אזלה לבה״ק וכיון שהן חדשות ואין אדם זוכר ודאי אזלה לבה״ק אבל בישנות דאפשר דאזלה לתל רק דליכא מי שיזכור מטמאין התל אטו שאר תלוליות הקרובות ומיושב גם קושיא שניה דבישנות דהדבר שקול שפיר טמאות ומיושב קושית הרשב״א לפירוש התוספות דחיישינן שהיתה קרובה הא לא מחזקינן טומאה בא״י ז״א כיון דיש תלוליות שהן ודאי טמאות שפיר מטמאינן גם להספיקות משום עילה.

דף כ״א ע״א בגמרא מאי דקא מסהיד סהדא לא מסהיד דיינא כו׳. הקשה רשב״א לעיל היכא דמת א׳ מהן דבאין שנים ומעידין נמי נימא מאי דקא מסהיד חד לא מסהדו אינך ונ׳ דלא דמי בשלומא הכא כל חד לא מצי מסהיד אדחבריה דהעד לא מצי מסהיד על כתב יד דאינו מכיר דחבריה כמש״כ רש״י ד״ה עד ודיין והעיד על כתב ידו והדיין אינו יודע ממנה שבשטר אבל לעיל אף שהעדים אינן יודעין ממנה שבשטר אבל אם ירצו להעיד על כתב יד יכולין להעיד כאחד דאיירי שהם מכירין גם כתב יד החי ובזה יובן מה שכתבו התוספות ד״ה על דלרבנן אינו מועיל אם יעידו בהדיא על כתב יד מדקאמר היכי ניעבד דקשה דילמא הכי קאמר דאי ליכא אלא חד ואינו מכיר כתב החי ובזה ניחא דע״כ איירי שמכירין כת״י החי דאל״כ הוי מה דקמסהיד׳ האי לא מסהדי הנך.

שם תוספ׳ ד״ה הוציא. אלא בשטר שיש בו עדים כו׳. נ׳ לסברתו דמה שאינו מניח השטר ביד המלוה אחר הפירעון אינו שמתירא שיתבענו פעם אחרת אלא שלא יוכל למכור נכסיו משום השיעבוד שיש עליו ולכך בכתב ידו אינו חושש כלום להניח בידו.

שם תוספ׳ ד״ה ודוקא. נ׳ דאתיא כר׳ אלעזר כו׳. הקשה הפ״י דמשמע דסוגיא דהכא לא מצי אתי כר״א ואמאי הא עכ״פ צריך עדי מסירה ונ׳ כוונתם דמ״מ יצטרך למיקם עמו בדינא ודיינא ומה לנו לבקש לו תקנה כזו שהיא לו לתקלה דיאמר יש לי עדים במדינת הים הוה עדיפא לחתום ארישא דמגילתא שלא יהי׳ עליו טענה כלל וע״כ דאתי כר״מ דבהספא אין לו טענה עליו כלל דאין עליו שם שטר כלל.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ושמע מינה. דלפעמים אין מכירין אלא ע״י שראו בלילה כו׳. כתב מהרש״א דאם ודאי ראו בלילה באמת לא מהני כדאיתא בר״ה ולדעתי נראה דלא כתבו כן רק לס״ד אבל לאמת לא דמי כלל לשאר ראיית איזה דבר דדנין ע״פ ראייתם גרידא משא״כ גבי קיום עיקר הראיי׳ אינה מה שראו פעם א׳ חתימת העדים אלא מה שמדמין חתימה זו שרואין עתה לאותה שראו כבר שהיא ברעיונם וזה נעשה עתה ביום לכך מהני במסקנא אפי׳ ראו ודאי אז בלילה ומצאתי כן ברמב״ן במלחמת שכתב שלא על אותה ראייה עדות זו מתקיימת כו׳.

דף כ״ב ע״א תוספ׳ ד״ה תרי. אין כל העולם יכולין להכחישין כו׳. בנודע ביהודה אה״ע סי׳ ס״ה דף ע״ג עמוד ד׳ מביא סתירת התוס׳ דכאן עם מה שכתבו ביבמות דף פ״ח [ע״א] ד״ה אתא דלגבי דבר הנראה וידוע לכל כו׳ ונ׳ ע״פ מה שכתב הר״ן בסוגין לתירוץ קו׳ התוס׳ הראשונות דלא אמרינן אוקי אחזקת דתרי ותרי ספיקא דאורייתא ונ׳ במש״כ התוס׳ ב״ב דף ל״א ע״ב ד״ה וזו דמיגו לא עדיף מעדים ולכך לא מהניא בהדי תרי נגד העדים דתרי כמאה כן יש לומר בחזקה דלא עדיפא מעדים ותרי כמאה ולהנך לישנא ביבמות דף ל״א [ע״א] דתרי ותרי ספיקא דאורייתא ועיי׳ בר״ן בסוגין ולא אזלינן בתר חזקה ה״ט דתרי כמאה ובזה הלשון אולי תוספ׳ בב״ב שם אבל למסקנא ביבמות דאפ״ה חזקה מכרעת ה״ה מיגו דמהני מדאורייתא בתרי נגד תרי והנמוקי יוסף ביבמות ריש האשה רבה כתב בשם הרא״ה דעד אחד בעגונה נאמן מדאורייתא משום מילתא דעבידא לגלויי לפ״ז אי חזקה הואיל דהיא סברא דאורייתא מכרעת בתרי ותרי ה״ה מילתא דעבידא לגלויי והנה מה שהוא עתה ידוע ומפורסם נראה מסברא דהוא נגד מה דעבידא לגלויי כמו עבידא לגלויי נגד דבר אחר לפ״ז שפיר כתבו התוספ׳ ביבמות דכיון דמסקינן דתרי ותרי ספיקא דרבנן ומדאורייתא אוקי אחזקה ולא אמרינן תרי כמאה בכה״ג ה״ה בדבר הנראה כו׳ דמכריע ולא היה אומר רב דלא תצא דלא אמרו חכמים כן להקל ובר״ן בסוף דבריו כתב דלמסקנא ביבמות תרי ותרי ספק דרבנן וכתב בחידושי אנשי שם כוונתו דאי הוה רק דרבנן לא החמירו לפסול גברא וזה ג״כ כוונת התוספ׳ שהקשו דלוקי אחזקה כיון דהווי רק ספק דרבנן לא החמירו בפסול גברא וע״ז כתבו

וע״ק לר״י את״ל דס״ל לרש״י דקאי הכא אי תרי ותרי ספק דאורייתא כתחילת דברי הר״ן א״כ ש״מ דלא אמרינן שום סברא להכריע נגד עדים אלא תרי כמאה א״כ ה״ה לא יועיל סברת מה שהוא מפורסם וידוע או עבידא לגלויי א״כ שפיר אין כל העולם יכולין להכחישן כיון דתרי כמאה בכל ענין אבל לאמת לא סברו כן אלא כמו שכתבו ביבמות.

שם ע״ב רש״י ד״ה לאחד מעדיה. דאין אשם תלוי אלא למי שלבו נוקפו וכו׳. לא ידעתי למה האריך בזה כל כך דכאותו לשון כתב גבי דידה והתם ניחא דאינה יודעת אבל גבי עדים פשיטא דליכא ספיקא גביי׳ דהם המעידים עלה להכשירה ונ׳ ע״פ מה שהביא הרא״ש בהאשה שלום אות ב׳ בשם הרי״ף דחייש בב׳ עדים לבדדמי והשיג עליו דבתר תרי סהדי לא דייקינן וזה כוונת רש״י דלכאורה לא הוה לן לשרויי׳ לינשא לעדי׳ דהא כל כמה דמצינו לתרוצי שלא יהיו העדים שקרנין עבדינן כדאיתא ריש היו בודקין שזה ידע בעיבורה של חדש וכו׳ וה״נ כיון דמצינו דבמיתה אמרי בדדמי יש לן לומר דראוהו גוסס או נפל למים ואומרים בדדמי שמת לזה כתב דמ״מ הא אומרים ברי לי והיינו כדעת הרא״ש דבתר סהדי לא דייקינן, ונ׳ לפרש בזה דברי התוספ׳ ד״ה הבא שהקשו דהעד בחנק קאי והאריך בזה הפ״י דמה להם לעדים בחזקה דאינה אלא לברר הספק והם יודעים בבירור עוד הקשה לתירוצם אכתי תקשי להמקשן דלא ידע דאומרת ברי לי הו״ל לומר בחטאת קאי עוד קשה דמתירוצם סתמא משמע דאיירי רק במת ומה תירצו על נתגרשה ולקמן דף כ״ו [ע״ב ד״ה אנן] יישבו ג״כ הך דנתגרשה בדוחק וכאן לא הזכירו כלום גם מלשונם משמע דהכא עדיף מאשה גרידא שאומרת מת בעלה שכתבו דמה״ט שרינן כי ליכא עדים כלל משמע דהכא עדיפא וא״כ קשה לאידך גיסא הא ליכא אפילו אשם תלוי כמו במת בעלה דחזקת דייקא מסלקא לגמרי לחזקת אשת איש ונ׳ דכל קושיתם היא רק אמיתה דהו״ל למיסרה גם לעדי׳ דמכח חזקת אשת איש נימא ודאי שהוא חי והאומרים מת אומרים בדדמי כנ״ל ותירצו דאיכא חזקה להיפך שהעדים מסתמא אומרים דבר ברור דהא יריאים שתידוק כמש״כ בנודע ביהודה באה״ע סי׳ מ״ג פירושא דדייקא ומינסבא ואף שאכתי בנתגרשה בחטאת קאי נקט אשם תלוי משום מת דעכ״פ איכא אשם תלוי. והנה ק׳ לכאורה למאי דמסקינן בפ׳ ד״א דתרי ותרי ספיקא דרבנן דמדאורייתא אוקמה אחזקה למש״כ התוספ׳ ב״ב דף ל״א ע״ב ד״ה וזו דנגד עדים לא מהני מיגו דמיגו אינה עדיפא מב׳ עדים ותרי כמאה ה״נ נימא דחזקה לא עדיפא מב׳ עדים ותרי כמאה אלא נ׳ דאיכא ב׳ גווני חזקות חזקה מכח סברא ובה ודאי אמרינן דסברא לא עדיפא מב׳ עדים שאומרים בפירוש ואיכא עוד חזקה דאמרינן כיון דלא ידעינן האיך נעביד אמרינן היכא דקאי תיקו כמש״כ תוספ׳ ב״ב דף ל״ב [ע״ב] ד״ה והילכתא וזה שייך גם בתרי ותרי במסקנא בפרק ד״א לפ״ז א״ש דמחזקת א״א הקשו שפיר דנימא בתרי ותרי היכא דקאי תיקו ותירצו דאיכא חזקת דייקא ואף דבעלמא מכרעת הך חזקה אבל בתרי ותרי אמרינן דלא עדיפא מב׳ עדים ותרי

כמאה ובאשם תלוי קאי ומשני דנישאת לא׳ מעדיה ולדידהו ליכא ספק דמכח חזקת דייקא אמרינן שאומרים דבר ברור והיא גופה אומרת בפי׳ ברי לי אילו היה קיים כו׳ ואין לבה נוקפה ואין כאן חיוב אשם תלוי.

שם רש״י ד״ה באומרת ברי לי. אילו היה קיים היה בא. כתב הר״ן דלכך לא פירש רש״י גבי דידה ברי ממש דא״כ תיפוק לי׳ דאשה שאומרת מת בעלי נאמנת והקשה עליו דשאני הכא דאיכא ב׳ עדים דמכחשי לה וכ׳ לקיים דבריו דכוונת רש״י דאי איירי בברי ממש הו״ל לבריי׳ למיתני בהדיא האשה שאמרה מת בעלי ואתו תרי ותרי בשלומא בנתגרשה אף שאיירי שאמרה גרשני דהא ע״כ צריכה לידע מגירושין מ״מ לא צריך למיתני זה בברייתא דאינו ענין לשריותא דידה כלל דהא גם בפ״ע אינה נאמנת אבל במיתה איכא למטעי דאם אמרה בהדיא מת אוקי תרי להדי תרי ודל תרווייהו כתי ואוקי איתתא אדיבורה ולכך הו״ל למיתני בה בהדיא אלא ע״כ דלא איירי בריי׳ בהכי והא דבאמת לא תני בכה״ג לרבותא י״ל דאדרבה בהכי הוי רבותא יותר דאפילו משום אין לבי נוקפי שרינן לה לישאר בנישאת לאחד מעדיה.

שם תוספ׳ ד״ה כגון שניסת והא דתנן הרגנוהו לא ישא כו׳. הקשה בפ״י בשם מהר״א ברודא הא בדיעבד לא יוציא וכ׳ ע״פ מה שהביא הנמוקי יוסף ביבמות דף כ״ה בשם הירושלמי דכנס היינו דוקא לחופה אבל בנתקדשה יוציא ועיי׳ כה״ג בדף י״ד בר״ן בשם הראב״ד גבי ארוס וארוסתו וכ׳ דנישאת דהכא איירי אפילו בנתקדשה דומיא דנישאת דר׳ מנחם בר יוסי דע״כ איירי בנתקדשה דהא בחזקת הבתים מפרש טעמיה משום זילותא דב״ד וזה פשיטא דשייך אפילו בנתקדשה ע״פ ב״ד וא״כ הקשו שפיר בנתקדשה יוציא משום חשדא.

שם תוספ׳ בא״ד. וכן מוכח נמי בפרק ב׳ דיבמות כו׳. הא דלא הוכיחו כן פשוט ממשנה דעדים החתומים כו׳ משום דהו״א דשם איירי ששניהם רשאין ליקח השדה ביחד וכן גבי גט איירי שלוקחין השדה שמקבלת בכתובתה דגט גובה כתובה כדאיתא לקמן דף פ״ט [ע״א] אבל אם אחד מהן רוצה ליהנות לא פלוג רבנן ואסרו לאחד בכל ענין לכך הוכיחו משם דבכל ענין בתרי לא חיישינן.

שם בגמרא רב אשי אמר דאמרי עדים עכשיו מת כו׳. כן הגירסא ברא״ש רב אשי וכתב בשם הר״ח דדחה דברי ר״א דהא צריכה הבחנה והקשה עליו דאיירי בנישאת אחר ג׳ חדשים ודלא לישווי׳ לר״ח כטועה בדבר פשוט נ׳ דהר״ח דייק מדלא קאמר רב אשי לעולם רבנן אלא ע״כ דקאי אדברי רבא דר׳ יוחנן ס״ל כר׳ מנחם בר יוסי ודחיק לי׳ לומר דיכולה מכחשתו משום דרב המנונא לכך מוקי בעכשיו וכיון דאיכא ריעותא דאחווי גיטך ס״ל דתצא לר׳ מנחם בר יוסי אפילו בניסת קודם שבאו עדים והר״ן כתב דהך ריעותא ליתא אלא בתרי ותרי אבל בעדי גירושין לחודיי׳ אין כאן ריעותא אי ליתי׳ לגטה בשעה מועטת לפ״ז אי איירי בבאו עדים אחר שניסת ע״כ העדים המכחישין

הגירושין באו תיכף אחר הראשונים שאמרו עכשיו גירשה דאל״כ אלא שבאו אחר ג׳ חדשים א״כ ממ״נ כי אז ליתי׳ לגט גבה אין כאן ריעותא דהוא זמן מרובה ובשעה שבאו הראשונים לחודי׳ לא שאלו כלל על הגט וע״כ כי איכא ריעותא דאחוי גיטך צ״ל דניסת תיכף ושפיר קאמר הר״ח משום הבחנה, ונ׳ דרב אשי לשיטתו דס״ל בגיטין דף י״ח [ע״א] דמונין לגט משעת כתיבה ומשכחת שפיר דעכשיו גירשה רק שנכתב קודם ג׳ חדשים וניסת בהיתר וע״ז קאמר הר״ח דרב אשי פריכא הוא דלכאורה מה שייך על זה פריכא וכי יש מי שחולק על הבחנה אך על הא דמשעת כתיבה הקשו שם יאמרו ב׳ נשים בחצר א׳ כו׳ ולא חיישינן לשינויא דאביי שם וכן פסק הרא״ש שם דמשעת נתינה והקשה על הרי״ף דפסק כשמואל נגד רב באיסורי וזה כוונת הר״ח דרב אשי פריכא הוא כנ״ל.

שם **תוספ׳** ד״ה אי הכי. דהתם איירי בבת אחת כו׳. הקשה מהרש״א דהלשון שוה ומתפרש בתרי גווני כו׳ ונ׳ דלא קשה מידי דאין מגיה דברי ר׳ יוחנן אלא דלכך נקט שנים אומרים מת דהיינו עד א׳ שהוא כתרי משום שלא באו בב״א ואידי דרישא נקט ג״כ ושנים אומרי׳ לא מת.

דף **כ״ג** ע״א **תוספ׳** ד״ה מאי שנא. כיון דלא מפליג כו׳. הקשה מהרש״א הא ר׳ יוחנן לעיל ג״כ לא מפליג כו׳ וגם דילמא איירי שנישאת לא׳ מן השוק ונ׳ לפרש דבריהם דכל קושיתם שנא ושנא היינו ודאי גם בנתגרשה שנישאת לא׳ מן השוק ולא תצא בנתקדשה משום חזקת פנויה ובסיפא תצא משום חזקת א״א ותירצו דמדרבנן תצא וי״מ דמשום דרבנן לא תצא אלא דאי אתיא כרבנן ודאי דהו״ל לפלוגי בנישאת לא׳ מעדיה גם בסיפא לא תצא אלא דילמא אתיא כר׳ מנחם בר יוסי לכך לא מפליג בסיפא אלא דא״כ הו״ל לאיפלוגי ברישא דפשטות טעמיה דרמב״י הוא כפשוטו דמשום דלא תינשא לכך בעברה ונישאת תצא וא״כ ברישא דקתני לא תינשא ואם נישאת כו׳ דפשטות הלשון משמע ואם נישאת אח״כ לא תצא ולרמב״י הו״ל לאיפלוגי ולומר בהדיא ואם נישאת קודם לכן דהיינו קודם שבאו השנים שאמרו נתקדשה לאחר כבר היתה נישאת אז לא תצא אלא ש״מ דרבנן היא וא״ש דנקט סתם נישאת בין להעד בין לשוק לא תצא דבדיעבד אוקמה אדאורייתא אחזקת פנויה א״כ סיפא אמאי תצא הו״ל לאיפלוגי דלא׳ מעדיה לא תצא דהא הלשון משמע לא׳ מעדיה כמו בברייתא דלעיל אבל לרמב״י הוה א״ש סיפא דסתם לשון אם נישאת משמע אח״כ ומהתימה על מהרש״א דבתוספ׳ ד״ה אי הכי הוקשה לו השואת הלשון דהכא ודיבמות וכאן הקשה לפרש אם נישאת דהכא היפך מברייתא דלעיל ובזה מתורצין קושיותיו.

שם **בגמרא** לימא בדרב המנונא קא מיפלגי. הדבר קשה מה ענין רב המנונא לכאן דהא בהדיא קאמר בפני בעלה כמש״כ מהרש״א בד״ה אית ליה ונ׳ דקשה מה מגרע מה שבאו עדים אח״כ מ״מ בשפה שאמרה היתה כדאי להאמן במיגו ונ׳ משום דכל המשניות קיימי

אמודה ר"י כדעביד לקמן ע"ב הצריכיתא ורש"י כתב לעיל דף ט"ז [ע"א] ד"ה הכא דטעמא דר"י משום דאיערומי מערים א"כ י"ל ודאי הכא כיון דאין שור שחוט לא חיישינן בסתמא להערמה אבל כי חזינן שבאו עדים אמרינן שידעה מהעדים והקדימה לומר כן שתאמן במיגו רק דמ"מ בשבוי' הקילו ולא דייקינן כל כך אבל באשת איש פליגי בדרב המנונא ע"פ מה שהביא בהפלאה בשם הפוסקים והוא בד"מ בסי' קנ"ו ומה שהקשה הב"י שם מדלעיל ומי הצופה וכו' י"ל דקאי אליבא דמ"ד שלא בפניו נמי הוי העזה קצת כמש"כ התוספ' ד"ה אית ליה כ"ש שלא יועיל להעיז אח"כ מכחו אבל לדידן שפיר מועיל להחזיק אח"כ דבריה דאם כבר אמרה· שלא בפניו שפיר יכולה אח"כ להעיז גם בפניו להחזיק דבריה ולכאורה אם איתא שהיתה מערמת קודם שיבאו העדים אכתי מה תאמר כשיבא בעלה וע"כ דס"ל למאן דמתני אסיפא דיכולה להעיז גם בפניו ומשני דכ"ע א"ל דרב המנונא ובהא פליגי מאן דמתני אסיפא ס"ל שלא בפניו העזה כלומר אם כבר אמרה שלא בפניו מעיזה אח"כ גם בפניו ושפיר מערמת דאח"כ תאמר כן בפניו כסברת הפוסקים ואידך ס"ל דמ"מ אינה מעיזה ולא חיישינן להערמה כיון דבלא"ה הוא חומרא מר' יהושע דחייש להערמה אבל אם אינה ברורה לא חייש ובזה יובנו דברי התוספ' ביבמות דף קי"ו ע"ב ד"ה באותה שהקשה שם מהרש"א ממ"נ אם מת הוי העזה תאמן בלא מיגו ואי לא א"כ הויא מיגו מאינו מעיז להעיז ע"פ מה שכתב הפ"י לעיל דף י"ג [ע"א] בתוספ' ד"ה ואין דלרבן גמליאל הויא שפיר מיגו דלא נבעלתי אף דלא מהימנא מ"מ הויא טענה מעולה א"כ הא פשיטא דלא בפניו אינה מהימנא לומר גרשני לכ"ע אך מ"מ הויא מיגו מעולה ותאמן לומר מת במיגו דאי בעי אמרה גרשני ואף דלא הויא מהימנא מ"מ הוי עכשיו טענה מעולה בהא אם יבא בעלה שלא תוכל לומר מת ואם תאמר גרשני אם יבא אח"כ ותאמר גרשתני תהא מהימן למ"ד שלא בפניו נמי אינה מעיזה דהיינו אם כבר אמרה שלא בפניו כפירוש הנ"ל ואף דאינה יכולה להעיז מ"מ יותר בקל תוכל לומר כן משתאמר לו מת אתה ועכ"פ הויא ממעיז למעיז וזה מדוקדק בדבריהם שם שנקטו לשון גרשתני הו"ל לינקוט גרשני אלא דעיקר הכוונה משום שתאמר אח"כ בפניו ותירצו דבהא ג"כ כ"ע מודו דלא מהימנא אם כבר אמרה שלא בפניו כדעת הפוסקים הנ"ל רק דהתם שהיתה כבר נאמנת במיגו רק מצד שהי' לחוש להערמה אמרינן דאינה מערמת דלא תוכל בקל לומר אח"כ בפניו אבל באמת מ"מ לא היתה נאמנת אם כבר אמרה שלא בפניו.

שם תוספ' ד"ה לא תצא. אין לפרש כי ההיא דיבמות וכו'. קשה אכתי דילמא לעולם לא תצא היינו לענין דיעבד כההיא דיבמות ותיקשי כקושיתם דלעיל ד"ה דמאן דמנ"ל דכ"ש אסיפא איתא דלכך מתני ארישא משום דבאשת איש א"ש דלא תצא מהיתרא רק לענין דיעבד דכך משמעותו כי ההיא דיבמות דאם נישאת לא תצא משא"כ בשבויה הוה דינא דאם התירוה תינשא לכתחילה ומאן דמכשיר לקמן אפילו לכתחילה

בבנתיה דמר שמואל ס״ל כמאן דמתני ארישא לכך ס״ל דאבל בסיפא אפילו לכתחילה תינשא אחר שהתירוה.

שם תוספ׳ ד״ה והא איכא. ומיהו קשה להרשב״א וכו׳. ונ׳ דודאי אין נכרי נאמן לאסור והיו יכולין להכחיש השבויים כמש״כ המגיני שלמה רק דחששו שהשבויים יאמרו שיש במדינת הים גם עדי ישראל שיודעין שנישבית לפי הס״ד ולאחזוקי קלא שפיר חיישינן לדברי נכרי לכך אוקמינהו אבראי עד אחר ההיתר שאז אינו מועיל אפילו באו עדים ממש שנישבית וכן הוה שאמרו השבויים אח״כ שיש עדים ישראלים במדה״י ופריך ארב שמן הא באמת אפי׳ באים עדים אינו מועיל כיון שהתירוה ומסיק עדי טומאה אמרו השבויים שיש במדה״י והוו סברי בנתי׳ דמר שמואל דחיישינן לקלא ולכך אוקמינהו אבראי עד אחר ההיתר דסברי כמו דקלא בתר נישואין בעלמא לא חיישינן ה״נ בשבוי׳ קלא בתר היתר נישואין ומסיק דלא חיישינן כלל אפי׳ היו אומרים ישראלים שיש עדי טומאה במדה״י, ועל דברי המגיני שלמה קשה לי מהא דאיתא בי״ד סי׳ ט״ז סעיף י״א דכל זמן שבידו נאמן הנכרי וכ׳ הש״ך הטעם דאי בעי לא מזבין ה״נ אי בעי לא שבקי למיפרוקינהו ולהנ״ל ניחא קצת דמ״מ לא הוו דבריו אצלינו רק כקול בעלמא ומ״מ אוסרין על ידו דהוששין לקול ולהס״ד הו״מ למימר והא איכא שבוינהו דדבריהם מעצמם נמי הוו כקול רק דהיינו הך דהשבויים הוציאו הקול שיש עדים במדה״י ובמסקנא ודאי ניחא דמהטומאה לא היו יודעים מעצמם רק שאמרו שיש עדים ישראלים במדינת הים.

שם ע״ב רש״י ד״ה שמעידות. כל אחת אומרת חברתי טהורה. בהפלאה מדקדק דלא נקט רש״י אני וחבירתי טהורה כמו שכתב במשנה דשני אנשים בסמוך אני וחברי כהן ונ׳ ע״פ מה שכתבו התוספ׳ לק׳ דף כ״ד [ע״א] סוף ד״ה שלי דאע״פ שמגרע את שלו וכו׳ וכתב בהפלאה שם דאף רש״י מודה להך סברא ומה שכתב בד״ה אינו נאמן אע״פ שמעיד על שלו שאינו מתוקן וכו׳ היינו אם רואין שבזה דיבר האמת אז ודאי היה לן לומר שגם בחבירו העיד אמת אבל מסתמא הגירעון בשלו הוא סימן גומלין ובזה ניחא הא דקאמר לקמן וכן ב׳ אנשים למה לי משום דקא בעי למיתני פלוגתא דר״י ורבנן פי׳ משום דבשתי נשים כ״ע מודו דלא חיישינן כמש״כ תוס׳ ד״ה וכן א״כ לואי בעית אימא דפליגי במעלין מתרומה ליוחסין משמע אבל משום גומלין הוו נאמנין דלא חיישינן לכ״ע לגומלין אפי׳ בתרומה וכ״ש בשבויה ובחמרין ה״ט משום דכלי אומנתו בידו לפירש״י א״כ למה לי מתני׳ דב׳ נשים וצ״ל דלמסקנא איירי שאינו מגרע עצמו אלא שאומר אני וחברי כהן והו״א משום הכי הוו נאמנין דלא שייך גומלין אבל בענין דמגרע עצמו חיישינן שפיר לגומלין לכך איצטריך מתני׳ דב׳ אנשים ואיירי שאומרת רק חברתי טהורה ועל עצמה שתקה והיינו גרעון דבשתיקה נשארת בחזקת טומאה ע״י עדי שבוי׳ רק דלא רצתה לאמור בפירוש אני טמאה דאז לא יועיל עלה עדות חברתה משום חתיכה דאיסורא ואפ״ה נאמנין דלא חיישינן לגומלין ודיקדק רש״י

שפיר לפרש ע״פ המסקנא דפליגי במעלה ליוחסין ע״כ איירי שאמר אני וחברי כנ״ל ולכך אשמעינן שפיר אמתני׳ דב׳ נשים דאע״פ שהוו כגומלין שאומרת רק חברתי טהורה אפ״ה נאמנין, ובזה מיושב קושית מהרש״א בתוספ׳ סוף ד״ה אין דמאי פריך לקמן ותו וכו׳ הא כבר ידע ע״כ מהך תירוצא אליבא דאביי דבאמת רש״י בד״ה אבל היכא דמכשרה לא הזכיר בדבריו ענין גומלין והיינו משום דתוספ׳ קיימו אליבא דאביי דס״ל לקמן בדף כ״ד ע״א דבגומלין פליגי וא״כ א״ש דצריכה מתני׳ דב׳ נשים לאשמעינן דבשבוי׳ כ״ע לא חיישי לגומלין ומצינו לומר דאפי׳ באינה מגרעת עצמה נמי שייך גומלין וא״ש בפשיטות דנקט בברייתא אני וחברתי טהורה משום גומלין אבל אליבא דרב פפא ניחא לגמרא לומר דס״ל כמסקנא דפליגי במעלין מתרומה ליוחסין אבל משום גומלין כ״ע לא חיישי וא״כ למה לי מתני׳ דב׳ נשים וע״כ צריכין לאוקמי מתני׳ דב׳ אנשים באינו מגרע עצמו ובדאינו מגרע לא שייך גומלין פריך שפיר למה לי דאי לאשמעינן דלא חיישינן לגומלין הא ליכא בזו משום גומלין כלל ומשני דהו״א במקום דמכשרה וכו׳ והיינו כמו דאמר תחילה דהו״א הא שאומרת אעצמה טמאה אינו עיקר דאומרת כן משום חברתה דתמות נפשה וכו׳ ה״נ הו״א מה שאומרת אחברתה טהורה אינו עיקר דאומרת כן בלא מתכוון ועיקר כוונתה אעצמה ואגב אומרת ג״כ אחברתה ואשמעינן דאפ״ה מהימנא ומה שהקשה עוד המהרש״א שם אימא דלא זו אף זו קתני נ׳ דלק״מ בשלומא אי איירי באיכא עדים שייך שפיר נאמנת דאי לאו נאמנת דידה לא הוי טהורה כיון דאיכא עדי שבי׳ ובסיפא אשמעינן אפי׳ באיכא חשש גומלין ולא זא״ז אבל אם נפרש בליכא עדים כיון דקתני מציעתא דאפי׳ אמרה עלה טמאה אפ״ה טהורה היא לא שייך ליתני ברישא כלל וחברתי טהורה נאמנת כמו דבאידך בבא דחברתי טמאה לא ליתני אחברתה אינה נאמנת כיון דבאמת היא טמאה אי לאו דמפרשינן אין צריכין לנאמנות דידה כמש״כ רש״י ד״ה אלא פשיטא דאיכא וא״כ ה״נ בחברתי טהורה אי בליכא עדים אדרבה הו״ל ג״כ למיתני אינה נאמנת דאין צריכי לנאמנות דידה דהא אפי׳ הוה אמרה טמאה היא הו׳ טהורה כדתני במציעתא.

שם בגמר׳ והאי דקאמרה הכי תמות נפשי וכו׳. לכאורה תמוה הא בשיווי חתיכה דאיסורא לא מהני אפי׳ עדים מכחישין אותו והאיך תועיל סברא קלושה כזאת ונ׳ שאיירי שחוזרת מדיבורה ובכה״ג מהני העדאת עדים אפי׳ לא אמרה אמתלא ואשמעינן הכא דבזה לא אמרינן דעד טהרה בשבויה ליהוי כב׳ עדים דבלא״ה הקשה הר״ן דלא ליהוי כנשים הואיל שבא לבסוף ומסיק דאפ״ה הקילו בשבויה אבל לגבי עצמה דנאמנת להיות חתיכה דאיסורא יותר מק׳ עדים לא מהני אח״כ העראת עד אחד דליהוי כשנים בעלמא להוציאה מאיסורא הואיל שבא לבסוף ואע״ג דנוכל לומר אמתלא קמ״ל דלא ועיי׳ בזה במשנה למלך פ״ט מאישות סוף דין ט״ו ובנודע ביהודה תנינא חלק אבן העזר סוף סי׳ כ״ג נ׳ שנתעלם ממנו המשנה למלך הנ״ל.

שם רש״י ד״ה וכן שני אנשים. לא גרסינן שנשבו. לכאורה מה הוה שייך שנשבו כלל לכאן ונ׳ ע״פ מה שכתב הפ״י ליישב דעת הרמב״ם דלתרומה דאורייתא אין עד א׳ נאמן הא עד אחד נאמן באיסורין בכל מקום ותירץ דהכא הוה כאיתחזק איסורא דרובא דעלמא אינן כהנים ולדעתי ז״א כיון דעתה דנין על כל העולם שאותן אנשים באין לפנינו מעלמא א״כ נחשב כל העולם למקום קביעותם וקבוע כמחצה על מחצה והוי כשתי חתיכות א׳ חלב וא׳ שומן דעד אחד נאמן לברורי איזה של שומן כדאיתא בש״ע י״ד ססי׳ קכ״ז בהג״ה בשם הר״ן לכך אפשר דהוה גרסי שנשבו דבשבי׳ חזינן לי׳ כאילו פריש ממקום קביעות ישראל ועולם כדאמרינן שבי׳ כולהו איתנהו בי׳ העברת דת ופיקוח נפש וא״כ הו״ל מרובא פירש ואין עד אחד נאמן אפ״ה בזמן שמעידין זא״ז נאמנין לתרומה דרבנן כפי׳ הרמב״ם אבל רש״י לא גרים ליה דמפרש מתני׳ בתרומה דאורייתא כמש״כ גם התוספ׳ דף כ״ד [ע״א] סוף ד״ה וכן ולא איירי בנשבו ונאמן עד אחד משום דקבוע כמחצה על מחצה דמי.

שם תוספ׳ ד״ה אבל. לאשמעינן דמהימנו במיגו לפסול השטר כו׳. פי׳ דלא נימא משום דררא פן יכחישוהו או משום דקיום שטרות דרבנן כמש״כ התוספות לעיל דף י״ט [ע״א] ד״ה במודה ונ׳ ע״פ מה שכתב רש״י במשנה דהעדים שאמרו דלכך נאמנין משום הפה שאסר כי היכי דמהימנת להו אהא הימנינהו אהא דנראה מדבריו דה״ט דהפה שאסר דאם לא תאמין להו לא תאמין נמי במה שאמרו כתב ידינו וה״ט דמודה ר׳ יהושע בכל הני מיגו דאין שור שחוט דאי לא מהימנת לי׳ לא תאמין לי׳ ג״כ שהיתה השדה בשום פעם של אביו ובזה א״ש הא דאמרינן לעיל ע״א דאם משנישאת באו עדים שרי רק משום דבשבויה הקילו או משום דרב המנונא אע״ג דמ״מ בשעת דיבורה היתה נאמנת במיגו גמור והי׳ כדאי להאמין אך כיון דהך משנה איירי אפילו אם לאחר כדי דיבור אמרה גרושה אני כדאי׳ בש״ע סי׳ קנ״ב ס״ו ועיקר שריותא הוא משום אי מהימנת לה ואם לא מהימנת לה ומשו״ה כי באו עדים אח״כ תו לא שייך זו דנאמר לעולם שלא נאמין לה ואפ״ה היא מוחזקת לא״א ע״פ העדים ומיושב דברי התוספות ד״ה שתי דלא ידעי דאיכא עדים ואשמעינן דאפ״ה לא מהימני דקשה הא זה שמעינן במכ״ש דלעיל דדוקא אם לאחר שהתירוה באו עדים הא קודם שהתירוה אין מתירין אותה כ״ש אם כבר היו עדים קודם שאמרה כלל טהורה אני ובזה ניחא דלעיל איירי לאחר כדי דיבור ואין כאן מיגו דאי בעי דמיגו למפרע לא אמרינן רק משום הפה שאסר ולכך אם באו עדים ליכא הפה שאסר אבל תוך כדי דיבור היתה נאמנת מ״מ משום מיגו ושפיר אשמעינן בהך משנה דאם היו כבר עדים אפילו תוך כ״ד אינה נאמנת דליכא מיגו הואיל שכבר היו עדים לפ״ז איכא תרי נפקותות דאם אמרה אחר כדי דיבור ליכא מיגו אבל הפה שאסר איכא ואם באו אח״כ עדים הפה שאסר ליכא אבל מיגו איכא וא״ש מה דפסיק בש״ע ח״מ ריש סי׳ מ״ו דאם הביא המלוה אח״כ עדים הרי השטר בחזקתו דאיירי שאמר הלוה אחר

כדי דיבור ולפ"ז הני תרי טעמי שכתבו התוספות לעיל דף י"ט [ע"א ד"ה במודה] הנ"ל כולהו צריכי דמיגו ליכא דירא לומר מזויף והפה שאסר ליכא דלא אמרינן אי לא מהימנת לי' לא תאמין ג"כ במה שמקיים השטר דאוקמי אדאורייתא דהוא מקוים ממילא, והנה יש לתמוה בסמוך לק' דקאמר ה"נ בממונא אבל באיסורא לא והא לעיל בדף כ"ב [ע"א] אמר הא לא צריכא קרא הוא אסרה והוא שרי לכך נראה דהכי פירושו דהו"א דר' יהושע חולק אמיגו דפירקא קמא וכאן מודה משום דאיכא תרתי מיגו והפה שאסר לזה קאמר דאי תנא שדה הו"א דאיכא דררא דממונא ובודאי לא נמלך ואיכא מיגו טובה כמו שפירש רש"י ואיכא תרתי לכך מודה ר"י אבל גבי עדים ליכא מיגו דנמלכו לומר כן ואיכא רק הפה שאסר ואי תנא עדים הו"א משום דלעלמא ואיכא מיגו לכך מודה ר"י דאיכא תרתי ואיכא כה"ג צריכות' דמבטל הסברא לגמרי עיין בסמ"ע סי' ל"ה ס"ד ברעת היש מי שאומר וזה ניחא הא דקאמר הכא סברות דמגרעי מיגו משום אימלוכי והא למש"כ רש"י במשנה דהעדים שאמרו משום דאי מהימנת להו אהא כו' ומה מגרע לזה סברא דאימלוכי ולהנ"ל א"ש דאין ה"נ רק דהו"א דבעינן תרתי מיגו והפה שאסר. ולפ"ז מיושב קושית הרשב"א דלימא דהו"א דלא מצי למפסל השטר כר"מ דאין זה מענין הצריכותא דפשיטא דלר"מ לא מהימנו דליכא לא מיגו ולא הפה שאסר משום התרי טעמי שכתבו תוספות הנ"ל שם אבל הכא קאמר דאפי' איכא הפה שאסר הו"א דאינו מועיל בלא מיגו ואח"כ קאמר דהו"א בממונא סגי בהפה שאסר לחודי' אבל באיסורי לא פי' דאחר כדי דיבור כדאיירי משנה דא"א הייתי לא מהני אלא דבעינן תרתי לפ"ז לעיל דקאמר הא לא צריכא קרא דאי מפרשת להך קרא להכי דלאיש הזה שייכי להדדי וא"כ הוי תוך כ"ד ואיכא מיגו וגם הפה שאסר להא לא צריכא קרא ור"מ אומר מנין להפה שאסר דמשמע ליה מהך קרא דאיירי מהפה שאסר והא ממילא איכא גם מיגו דלאיש הזה הוא תוך כ"ד והא פשיטא דמהימן, עוד נ' קצת ליישב הא דקאמר באיסורא אימא לא היינו דהו"א מיד שאמרה א"א הייתי שווי' נפשה חתיכה דאיסורא ובחתיכה דאיסורא לא מהני מיגו משא"כ לעיל דהאב אומר בתי נתתי לאיש ואיהו לא מצי לשוויי בתו חתיכה דאיסורא ולכך שפיר פשיטא דמהני מיגו.

דף כ"ד ע"א תוספ' ד"ה אמנה. והכא מיבעיא לן היכא דלא הוחזקו. הקשה בהפלאה הא אין העדים צריכין לחקור אם יש ב' יוסף בן שמעון וא"כ דילמא לא ידעי כלל מהם ונהי' ההערמה ונ' דאה"נ אבל לא שכיח שיהו ב' יוסף בן שמעון ולא יהיו נודעים ולכך באמת אין צריכין העדים לחקור דמסתמא ליתנהו ולכך הוי שפיר תקנה שיכתבו כהן שחוקרין עליו ולא חיישינן שמא ידעו דאיכא ב' יוסף ב"ש דזה לא שכיח שלא יהו מפורסמים, ובעיקר קושית התוספות נראה דלכאורה קשה דהו"ל למיבעיא אי מעלין לשטרות אפילו לתרומה דאי אמנה קמסהדי ליכא אפילו עד אחד דמסהיד עליו דכהן הוא אלא נראה דודאי הוה

גנאי לעדים שיתתמו על שקר רק דחד שאיל לחברי׳ אם מכירו שהוא כהן ואם מכירו האחד האחר חותם על פיו כיון דאינו מעיקר עדותם שיצטרך גם הוא להכירו וא״כ לתרומה פשיטא דמעלין וכן פסק הרמב״ם פ״כ מאיסורי ביאה הל׳ ט׳ דודאי הכירו אחד מהעדים דאל״ה לא היו חותמין ומתורץ קושית התוספות דאין יכול להערים דאם אין מכירו עכ״פ אחד מהם אין חותמין.

שם תוספ׳ ד״ה שאני. אמאי לא אסקינהו לקדשי מזבח כו׳. פי׳ דרש״י יהיב טעמא דלא יעלום ליוחסין הואיל שאין אוכלין קדשי מזבח אכתי שמא יעלום לקדשי מזבח ואח״כ מהם ליוחסין והיינו כפירושם לעיל סד״ה ואבע״א דפירושא דמעלים הוא דהעולם יעלו ע״כ פירש ר״ת דהעולם לא יעלום כלל הואיל שמיחסין אחר ברזילי ואח״כ הקשו להו״א דלא ידע הך דריע חזקי׳ אמאי לא העלום באמת הבית דין ותירצו דודאי ידע הך טעמא רק דפריך דהעולם ישכחו ריעותם ובפ״י הקשה א״כ מאי פריך מאי גדולה חזקה לימא משום שמיחסין אחר ברזילי ולא ידעתי אם לא נעלם ממנו פירוש רש״י בקידושין שפירש דהו״ל לומר מנין לחזקה אבל גדולה משמע שניתוסף גבם איסור חדש ממה שהיה בגולה והיינו או שיעלום ליוחסין מה שלא הי׳ בגולה דהיו כולם מטומאין או שיאכלו תרומה דאורייתא כדמשני.

דף כ״ה ע״א תוספ׳ ד״ה או דילמא. והכי איבעי ליה למימר כו׳. כתבו בתוספ׳ ישנים דסתרו כאן למש״כ לעיל דף כ״ד [ע״א] סוף ד״ה ואיבעית אימא דאדרבה חלוקת עבד תלוי בהעלאה ליוחסין ונ׳ דלעיל לא כתבו כן אלא ללישנא דכ״ע לא ס״ל ליחוש לגומלין וקשיא לימא איפכא חולקין ולא יעלו ליוחסין וע״כ דעיקר החשש הוא שמא יעלו אבל למאן דס״ל דפליגי בגומלין אמרינן דעיקר הדבר הוא שאין חולקין לעבד משום שאין לו הפסד ועדיף לתקן תקנת יוחסין לאוכלי תרומה ושלא יאכילום ע״פ עד אחד אף שיש לו הפסד למי שאין לו אלא עד אחד מ״מ כיון דאיכא חד צד שאין עדות אחד ברור דהיינו בגומלין סילקו לגמרי עד אחד וראו יותר לתקן שיהיו אוכלי תרומה נעלין ליוחסין וא״כ מ״ד אין מעלין ס״ל לאמת כן דעדיף יותר לחלוק לעבד ולמי שאין לו אלא עד אחד שלא יהיה לו פסידא ולא נעלום ליוחסין ולגומלין ג״כ לא חייש ונשאר עדות עד א׳ ברור בכל מקום והכא א״ל רנב״י לרבא הילכתא מאי ומשמע דקאי אצדדי האיבע״א דלעיל והא רבא לשיטתו דס״ל לעיל דף כ״ד ע״א דבגומלין פליגי הו״ל לומר ה״מ תרומה שאין מעלין כדי שיחלקו לעבד וכן למי שאין לו רק עד א׳ דעדיפא ליה שלא יהא לו הפסד אבל נשיאת כפים דאין לו שום הפסד אם אינו נושא כפיו עדיף לתקן למי שנושא כפיו להעלותו ליוחסין.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה נאמן. הקשה ריב״ם כו׳. הקשה בהפלאה בתוספ׳ דלעיל בסמוך למאי דמשמע מדבריהם דאיירי הכא בתרומה דאורייתא א״כ מדמקשה על רב חייא אח נמי ש״מ דבמעשר דאורייתא איירי ומאי משני במסיח לפי תומו והא בדאורייתא אינו נאמן ולא ידעתי היכן משמע

לו כן מדבריהם אם לא מקושית ריב״ם כמש״כ הפ״י הא י״ל דריב״ם ס״ל כתירוץ קמא דתוספ׳ וקאי קושיתו למ״ד אין מעלין מנשיאת כפים דלדידיה אין לחלק בין דרבנן לדאוריי׳ ולדידי׳ אין ה״נ דמסיח לפי תומו נאמן גם בדאורייתא אבל למ״ד מעלין באמת לא הקשה כלום דאיירי הכא בתרומה דרבנן ואפשר ליישב בזה דעת רש״י שפירש להשיאו אשה שמא ממזר או נתין והקשה בפ״י דסותר למה שפירש לעיל ריש דף כ״ד להשיאו אשה מיוחסת דהוכיח מכח קושי׳ ריב״ם דאיירי הכא בתרומה דרבנן וא״כ הו״ל לחלק בגופיה אבל לתרומה דאורייתא לא אלא ע״כ דלא קאי הכא אמיוחסת אלא מחשש ממזר ובהא מקילינן יותר מבתרומה דאורייתא ואשמעינן רבותא דאפי׳ להא אינו נאמן ובהפלאה בסוף הדיבור תירץ דר׳ חייא נמי ס״ל דמדאורייתא הוא נאמן משום שהוא בידו להאכילו רק מדרבנן הוא דאינו נאמן ולהכי מהני מסל״ת ולא הבנתי דבריו דהא בדר׳ חייא לא שייך כלל בידו כמש״כ תוספ׳ סוף ד״ה במסיח דאכילתו בלא״ה מותר וחלוקה בגורן אינו בידו אך מה שכתב בהפלאה בדיבור האמצעי בתוספ׳ ד״ה נאמן דה״נ בתרומה אינו נאמן לחלוק לו בגורן אינו נראה דא״כ הו״ל לאיפלוגי מני׳ וביה נאמן להאכילו ואינו נאמן לחלוק אלא ודאי דלא כתבו התוספ׳ לקמן כן רק במעשר דלא שייך בידו כלל דלאכילה לא צריך ולחלוק לא מהני אבל בתרומה כיון דמהני להאכילו מכח בידו נאמן ג״כ לחלוקה כמש״כ תוספ׳ אלאחר מיתה בד״ה שבידו.

דף כ״ו ע״א תוספ׳ ד״ה אין בתר. ועניים דהתם אין לפרש עניי לוים דוקא כו׳. הקשה מהרש״א א״כ האיך יתיישב קרא דוהיה הכהן בן אהרן וכו׳ וביבמות שם כתב שיש ליישב ואפשר שכוונתו דהכהן ילך בשביל מעשר מן המעשר כדמוכח קרא שם וקנסא דלוים לאו מהאי קרא נפיק אלא כפירוש האי נמי בדברי הר׳ יוסף בד״ה בתר.

שם תוספ׳ ד״ה בתר דבסוף עזרא משמע שהמעשר היה ללוים דכתיב וארע כו׳. לא ידעתי אמאי לא קשיא מקרא דלעיל מיניה סמוך לקרא דוהיה הכהן דכתיב בהדיא ומעשר אדמתנו ללוים והם המעשרים כו׳ ואפשר דאיירי במעשר עני דסתם לוים עניים הם כדאשכחן ג״כ בקרא דהשמר פן תעזוב את הלוי בסדר ראה פרשה י״ב פסוק י״ט שכתב רש״י שם אין לך מעשר ראשון תן לו מעשר עני אבל בהאי קרא דקרי לי׳ מניות הלוים משמע מתנה המיוחדת להם דהיינו מעשר ראשון שפיר קשיא להו.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ואסקיניה. ואע״ג דאמרינן גבי גרושה לכהן דלא מבטלינן קלא וכו׳. לכאורה הא דסמכו זה למש״כ קודם לכן משום דבל״ז הו״א דהא דאסקיני׳ אינו העלאה גמורה רק עד שיבררו הדבר מוציאין אותו מפסלותו ודאית והוא ממש כענין דלא מבטלינן קלא אך למה שהקשו דהוי זילותא וע״כ דההורדה היתה רק עד שיבררו וע״כ ההעלאה היא העלאה גמורה קשיא להו שפיר אבל העיקר נ׳ כוונתם

דלכאורה סותרין למש״כ לעיל סוף ע״א דפשיטא דעד וחזקה מבטלין הקול וא״כ מה הוקשה להם כאן דשאני הכא דאיכא עד וחזקה וגם בלא״ה הא פירש שם רש״י דלא מבטלינן היינו דאין ב״ד משתקין הקול אבל כי אתי עד מהי תיתי לא נבטל הקול ונ׳ כוונתם רק בלפי מה שכתבו דהורדה שע״י הקול ליכא זילותא והיינו כמש״כ רש״י לעיל עד שיבררו הדבר כלומר דאין לב״ד זילותא שאמרו בשעת ההורדה שהוא רק עד שיברר ויכשירוהו ואהא הקשו הא הב״ד אין מהדרין לבטל הקול ומסתמא הורידוהו בפשיטות והוי זילותא.

שם תוספ׳ בא״ד. אלא היכא שהורידוהו ב׳ פעמים כדמוכח בחזקת הבתים וכו׳. והנה רש״י באמת פירש כן ובקושית רב אשי כתב בפעם שני׳ לא מסקינן לי׳ כלומר כי אתו תחילה שנים דבן גרושה ואח״כ השנים דכהן הוא ולא לסקיני׳ משום זילותא ואע״ג דהוי רק אחר הורדה ראשונה וא״כ דבריו סותרין זא״ז על כן הנראה דודאי עתה ההכרח לומר כן מדקרי לי׳ במתני עד א׳ ע״כ דלא באו בהדי הדדי אלא בכענין זה בסירוגין והיינו ע״כ משום דליכא זילותא אלא בכה״ג בהורדה ב׳ פעמים ורב אשי הקשה דזה אינו דאי איכא למיחש לזילותא אפי׳ בפעם א׳ הוי זילותא ובב״ב יותר ניחא דהקשה רב אשי מיני׳ ובי׳ למאי דמוקמיתו מילתא דרבי מנחם ב״י משום זילותא דהוי רק בפ״א וקאמרי דתליא באשלי רברבי דפליגי בזילותא א״כ ה״נ בחד זימנא ליהוי זילותא ואמאי נקטו בסירוגין כה״ג ועיי׳ בפ״י ואפשר להעמים כל זה בדבריו.

שם תוספ׳ ד״ה א נ ן. אע״פ שהם העידו תחילה מ״מ היתה בחזקת א״א. כתב מהרש״א דהיינו לס״ד אבל האמת אינו כן דהא בשנים אומרים מת וב׳ אומרים לא מת לא תצא ודבריו תמוהין דשם איירי בניסת לאחד מעדי׳ והך חזקה שנהי׳ ע״י העדים הראשונים מרע רק לחזקת אשת איש אבל לא שמסלקה לגמרי ומ״מ בניסת לעד לא תצא דלגבי׳ ליכא אשם תלוי שאומר ברי אבל במ״ש רישא ומ״ש סיפא הי׳ כוונת הקושי׳ דלוקי בניסת לא׳ מעלמא כמו שפירשתי שם בדיבור התוספ׳ כתבו שפיר דמ״מ היתה בחזקת א״א והוי ספק השקול ובאשם תלוי קאי.

שם תוספ׳ ב א״ד. ועוד דמשמע דרב אשי בעי למימר דאפילו אתו שניהם לבסוף כו׳. כתב מהרש״א משום דלמסקנא דפליגי בצירוף לא צריכין לאוקמי בקלא ולא נראה כן מתוספות לעיל ד״ה והאמר שכתבו דבמסקנא איירי בקול ולא נראה שכיוונו אאוקימתא קמייתא כיון דאינו דברי אמורא רק סתמא דגמרא ורב אשי דחי לה וכן ראיתי במגיד משנה פ״כ מא״ב הל׳ י״ו שהעתיק תירוצא דצירוף לעדות ואפ״ה כתב ג״כ דנפיק קלא אלא נ׳ דאין לפרש המשנה דקתני מעלין לכהונה ע״פ עד א׳ אלא באופן זה שאחר שפסלוהו בא רק עד א׳ דאם באו תרווייהו אח״כ רק בזה אחר זה משום זה לא יתכן לומר עד א׳ דכל המעידים באים כן וכי אורחא הוי שמעידין רק תוך כדי דיבור אלא ע״כ אחר הפסול בא רק אחד וע״כ שמבלעדו איכא עוד א׳ כיון ששנים מערערים דאין עירעור פחות מב׳ ולא היה עד אחד נאמן נגדם וע״כ שקודם

הפסול בא ג״כ אחד ועל מה בא ועל כן מפרש דפליגי בצירוף והיינו דנקט עד א׳ להשמיענו דבאו בזה אחר זה דהא לכך נקרא עד א׳ משום שאחר הפסול להעלותו בא הוא יחידי ואל״כ היה צריך להאריך מעלין לכהונה ע״פ שנים בזא״ז וקושית התוספות היא אאתקפתא דרב אשי וכן פי׳ גם הפ״י שהקשה רב אשי דאינו ענין לדינא כנ״ל והא ודאי ענין לדינא דאם לא בא תחילה עד א׳ אכתי תרי ותרי נינהו וליכא חזקה.

שם תוספ׳ בא״ד. אע״ג דתרומה בזה״ז דרבנן כו׳. פי׳ לר״מ לשיטתו כמש״כ ביבמות דף פ״א [ע״א] ד״ה מאי ולכאורה דבריהם תמוהין מה ענין זה לתרומה אפי׳ הוי דאורייתא הא לא דנין רק על העירוב דהתרומה עכשיו ודאי טמאה רק שמסופקין לענין העירוב אימת נטמאת ויש לדחוק בכוונתם דאי תרומה דאורייתא א״כ כי אירע ספק בתרומה שב׳ אומרים טמאה וב׳ אומרים טהורה לא הוה אזלינן בתר חזקה והיתה טמאה מספק א״כ שפיר לא פלוג רבנן דהיא מילתא דתמיהא דכי איכא שנים שאומרים שהיא טהורה לגמרי נטמאנה מספק ואם באמת היא עכשיו טמאה לכ״ע ומחולקין אימת נטמאת ניזיל בתר חזקה ונאמר שהיתה אז טהורה וודאי הוו עבדי רבנן לא פלוג ואע״ג דהוא רק לענין עירוב דרבנן לכך כתבו דתרומה בזמן הזה דרבנן וא״כ ודאי איכא למיזל בתר חזקה ותירצו באי נמי דאין ה״נ אם עכשיו היא טמאה ודאית בכה״ג לא אזלי בתר חזקה אפילו בדרבנן גבי תרי ותרי. וראיתי בשו״ת מהר״י מטראני שהקשה על תוספות יבמות דף ס״ח [ע״א] ד״ה רישא שכתבו בספק בן ט׳ דאזלינן בתר השתא שהוא בן ט׳ מסוגיא דריש נדה דלא אזלינן בתר חזקה דהשתא ונ׳ דכוונתם שם דאיירי ששנים אומרים שהי׳ אז בן ט׳ ושנים מכחישין והוי ממש כעין דבריהם דהכא שכתבו דאפילו בדרבנן החמירו בתרי ותרי אלא ליזיל בתר חזקה דמעיקרא כי איכא חזקה דהשתא והתם קיימי בהאי שטה שהביא הר״ן דלא החמירו אפילו בתרומה דאורייתא וע״ז כתבו ג״כ דכי איכא חזקה דהשתא החמירו גם בתרומה שלא ליזיל בתרי ותרי בתר חזקה.

שם תוספ׳ בא״ד. ואע״ג דגבי מקוה אמרינן השתא הוא דחסר ואתאי. דבריהם אינן מובנין ונ׳ להגיה דגבי מקוה אמרינן השתא הוא דחסר אי לאו משום דחסר ואתאי וכן מוכח מסוגיא דהתם.

דף כ״ז ע״א תוספ׳ ד״ה והלך. פן יבאו לידי ודאי טומאה כו׳ דהא נהרא קמיכו. נ׳ דהוצרכו לשני הטעמים דהך דהא נהרא קמייכו הוא חומרא דאמוראי כדאיתא בע״ז דף ל״ז ע״ב כי אתו לקמיה דרבי ינאי כו׳ ומצד ודאי טומאה הא בטהרות נמי משכחת אם יאכל אדם א׳ ב׳ הככרות כמש״כ בסמוך ד״ה ואם אלא דבעלמא לא חיישינן לזה רק משום דנהרא קמייכו חיישי להא אפילו בדינא דמתני׳.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה לא תתיחד. ולא פירש לטעמי׳ כו׳. נ׳ דלכאורה קשה טפי הא בגט ישן אם נתגרשה תינשא לכתחילה כמו שפירש״י ביבמות דף נ״ב [ע״א] ד״ה הרי זה והכא אף שכבר הגט בידה מ״מ אין נכון לעשות לכתחילה גט ישן לכך לא תתיחד אבל מאי פריך

הכא אי שפחה דידה מהימנא היה לן להתיר להתיחד דאם יבעלנה תגיד עלה השפחה הא אז מ״מ יהיה הגט כשר ומ״מ עשינו לכתחילה גט ישן אלא נראה כוונת רש״י דלכאורה לא הוי לן למיחש שיבעלנה לשם קידושין מה לו לצרה זו הא כל עצמו של גט היה שלא תיזקק ליבום ועתה יחזור ויקדשנה וניחא לי׳ יותר ליבעל בעילת זנות כדמצינו באה מומר שמקדש ובועל על תנאי אף שלמפרע יהי׳ בעילת זנות כדאיתא באה״ע סי׳ קנ״ז ס״ד אף שכתב שם הבית שמואל דאינו בעילת זנות לא הבנתי דבריו לזה כתב רש״י דהוא גט ישן וטעמא גזירה וכו׳ דלא הוה צריך לפרושי כאן טעמיה דגט ישן אלא כוונתו דמ״מ ניחא ליה יותר לבעול לשם קידושין דאי בעיל סתם לא זו שבועל בזנות אלא שעושה איסור גט ישן והוא גנאי לזרעו כמו שפי׳ רש״י בגטין דף ע״ט ע״ב לכך אמרינן שודאי בעיל לשם קידושין.

שם בגמר׳ כי תניא ההיא במסיחה לפי תומה. הקשה מהרש״א אמאי לא משני ג״כ לעיל מתני׳ דשפחה מהימנא איירי במסיחה לפי תומה ונ׳ ע״פ מה שכתב הפ״י במשנה דלכך נקט לישנא דואין נאמן אדם וכו׳ להורות דבעלה ג״כ אינו נאמן כדמביא עלה המעשה דר׳ זכריה א״כ אי הוה איירי מתני׳ במסל״ת האיך מביא מעשה לסתור דמשמע דוקא בתורת עדות כמו שהי׳ גבי ר׳ זכריה הוא דאינו נאמן.

שם רש״י ד״ה מי לימא. כתב מהרש״א דאיכא מ״ד דבכל מערבין דלמדין מכללות במקום שנאמר חוץ כוונתו אריש פרק ההוא אבל לא נמצא שם כן.

דף כ״ח ע״א רש״י ד״ה יוצא מבית הספר. כשהיינו למדין וכו׳. נ׳ דדיקדק לכתוב כן דאם מעיד רק שראהו יוצא וכו׳ מרבו לא היה נאמן דומיא דחלה ומתנות דאמרינן לקמן ע״ב ע״י עצמו דוקא אבל צריך לומר שהוא הי׳ ג״כ בבית רבן ויצא מאתם לאכול בתרומה וכדאיתא בסיפא שהיה חולק עמנו על הגרן הא אם מעיד סתם שחלק על הגרן לא הי׳ מהני ותמהני שבש״ע חושן משפט סי׳ ל״ה העתיק סתם יוצא מבית הספר ולדעתי נ׳ כמו שכתבתי.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה מנפח. בדיעבד וכו׳. כתב מהרש״א דבדוכתי אחריני כתבו בהיפך והנה מצד עצמם דבריהם תמוהים מה יועיל נפוח אחרי שכבר הלך אלא כוונתם אם נפח ועשה טהרות דמועיל בדיעבד ונ׳ שכיוונו לפירוש הראשון שכתב הר״ש פי״ח דאהלות משנה ד׳ דבדיקה דהתם היא גם לתרומה ומנפח דהכא קאי אמאי דתני התם במשנה שבודקין לעושי פסח וכתבו מסברא דאם מועיל לפסח לכתחילה דין הוא שיועיל לטהרות בדיעבד ועד כאן לא איבעיא לן בחגיגה דף כ״ה [ע״א] אלא אם בדק לפסחו שיועיל אחר כך לתרומה לכתחילה אבל אם עשה בתרומה טהורה בדיעבד אפילו בלא פסח.

פרק שלישי.

דף כ"ט ע"א תוספ' ד"ה ועל אשת אחיו. וכי תימא קסבר תנא דמתני' כר"ע דברייתא וכו'. כתב בפני יהושע בשם המגיני שלמה דדברי התוספ' בסנהדרין קשים מאד שכתבו דלרב פפא לא שייך לומר קנסה לעצמה דס"ל חידוש הוא שחידשה תורה בקנס דהיינו לר"מ והא מתני' לא אתיא כר"מ דפוטר בבתו מקנס ונ' ע"פ מה דאיתא לקמן דף למ"ד ריש ע"ב ור"מ לוקה ומשלם אית ליה מת ומשלם לית ליה וחידוש הוא וכו' דלכאורה לא היה צריך להאריכות הזה דפשיטא דר"מ ס"ל לוקה ומשלם אלא נ' דאי לאו דס"ל לוקה ומשלם לא היה מקום לומר אפי' בקנס מת ומשלם אלא משום דכבר מצינו תרי רשעות רק במיתה בעלמא לא אמרינן ומשו"ה בקנס אמרינן מכח חידושו דדיינין בי' אפילו מיתה וממון וא"כ ה"ה צריך לומר למאי דקאמר לקמן דף ל"ח ע"ב לר' עקיבא דברייתא דאיצטריך אשר לא ארוסה דלא נימא חידוש הוא כו' דהיינו משום דס"ל ג"כ לוקה ומשלם דאל"כ לא הוה צריך קרא למעוטי בקנס מיתה וממון כיון דלא מצינו בשום מקום ב' רשעיות והתוספות שכתבו לקמן דף ל"ב [ע"א] סוף ד"ה דאין דר"ע לית ליה לוקה ומשלם היינו לרבה דל"ל דר"ע דברייתא כדאיתא לקמן דף ל"ח [ע"א], ובזה ניחא מה ששמעתי מקשין על התוספות הנ"ל דבהדיא מצינו לר"ע בבבא קמא דף צ' ע"ב במשנה דס"ל בקוצץ נטיעות שיש בהן מלקות כדאיתא ברמב"ם פ"ז מהלכות מלכים ואפ"ה חייב לשלם דמשנה דב"ק אתיא כר"ע דברייתא דע"כ ס"ל לוקה ומשלם כנ"ל לפ"ז א"ש דע"כ אם נימא כר"ע דברייתא צ"ל דלוקה ומשלם ולא אמרינן חידוש הוא ואם נוקי מתני' כר"ע דברייתא ע"כ צ"ל דס"ל למתני' לוקה ומשלם והמגיני שלמה הבין דהא ר"פ לא אמרה רק לר"מ דס"ל לוקה ומשלם אבל מתני' מצינו לומר דל"ל לוקה ומשלם אבל ז"א דאם נימא כר"ע דברייתא ע"כ צ"ל לוקה ומשלם ואשמעינן שפיר קרא דלא ארוסה דאפ"כ לא מיקטל ומשלם והא ליתא לרב פפא דלדידיה באמת אי לוקה ומשלם בקנס ג"כ מיקטיל ומשלם והא מתני' פוטר בבתו, ומה שתירץ הפ"י דקושיתם היא משום דרב פפא מוקי שם במפותה כי היכי דלא ליצרוך לאוקמי מתני' כתנאי דלא ס"ל כוותיי' וא"כ אכתי האיך מוקי כר"ע דברייתא דלא ס"ל לדידיה כן אינן נראין דבריו ממש"כ התוספות לקמן דף ל"ד ע"ב ד"ה דאמר דאליבא דר' מאיר קאמר ולא משום דסבירא ליה כן והוכרחו לזה משום דאי נימא דלהלכה אמר כן א"כ מאי פריך בסמוך ארב פפא פרה אתא לאשמעינן הא טובא אשמעינן דהלכה כר"מ אלא ע"כ משום דאין זה מדרך אמורא שיאמר בסתם מה דהוא פלוגתא דתנאי וע"כ רק אליבא דר' מאיר אמרינהו אבל איהו אפשר דס"ל דלא מיקטיל ומשלם בקנס וא"כ אכתי מצי לאוקמי כר"ע דברייתא ואיהו גופיה יסבור כן.

שם תוספ' בא"ד. א"כ אכתי תיקשי ליה סיפא וכו'. כתב מהרש"א משום דסיפא לחודה הוה מצינו לאוקמי באנוסה ובסנהדרין ביאר

יותר דהיינו משום דבלא״ה איירי בפטור קנס ולא הבנתי דבריו האיך מצינו לאוקמי בבא דחייבי מיתות ב״ד באנוסה הא כה״ג אפילו בחייבי כריתות פטור מטעם רודף והו״ל לפלוגי בחייבי כריתות גופייהו, עוד ראיתי שכתב בסנהדרין לחלק בין בגרה למת ולא הבנתי דכמו דבמת הקנס אח״כ לעצמה כדאיתא במתני׳ ריש נערה שנתפתתה לקמן.

דף ל׳ תוספ׳ ע״ב ד״ה אי לאפוקי. ע״כ ר׳ ישבב טעמי׳ דנפשיה קאמר כו׳. נראה ליישב קצת דלכאורה מצינו לאוקמי הא דאין מאמר אחר ביאה בקידשה לשום יבמות וכרבי דבכה״ג אפילו רבנן דר״ע מודו כדאיתא לעיל [ביבמות] דף נ״ב ע״ב רק דר״י אמר רב משמע ליה מתני׳ דהתם סתמא בכל ענין ולא לאוקמי בגונא חדא והכא בדר׳ ישבב אי טעמא דנפשיה קאמר היינו נמי משום דמשמע בכל ענין אבל אי לאפוקי מדר׳ סימאי קאמרה ע״כ איירי רק בגוונא חדא דהיינו חייבי לאוין א״כ א״ש ג״כ מתני׳ דהתם בלא״ה ודאיירי ג״כ בגוונא חדא דהיינו בקידשה לשום יבמות ואף שהתם רבי דהוא תנא לא בעי לאוקמי בגוונא [חדא] והכא מסתפקא לגמרא ז״א דרבי אפשר דקאי לשום דוכתא דמפורש ביה דבכל ענין אין מאמר אחר ביאה ובזה ניחא הא דאיצטריך ר״י אמר רב להשמיענו כיון דמפורש בברייתא דרבי אלא דאיהו אשמעינן דאפי׳ מתני׳ דקתני סתמא והוה מצינו לפרושי בלשום יבמות אפ״ה לא מוקמינן כן אלא כרבי עקיבא.

שם ע״ב בגמרא איכא בינייהו זר שאכל תרומה כו׳. נדחק הש״ס מאד בהך נפקא מיניה וקשה לימא דאיכא בינייהו גונב את הקסוה דאיכא במיתה בידי שמים כדא״תא בסנהדרין דף פ״ב ע״ב דקאמר והא גונב את הקסוה כו׳ ושפיר באין כאחד דבשעת קנין הגונב נתחייב ג״כ מיתה ואז נתחייב בתשלומין דידיה.

שם תוספ׳ ד״ה זר. שהכפרה תלויה בהפרשה כו׳. נ׳ דלאו דוקא אלא כוונתם בנתינה ע״פ מה שראיתי במשנה למלך ריש פ״י מהלכות תרומות מתורת כהנים ת״ל ונתן לכהן מתנתו מקדשתו כו׳ וודאי דקיי״ל לחומרא דאינו יוצא אלא בנתינה ובפרט למה שהביא הר״ש ריש פ״ו מהלכות תרומות הגירסא מתנתו מקדשתו דברי רבי וראב״ש פליג עלי׳ והלכתא כרבי מחבירו.

דף ל״ב ע״א רש״י ד״ה קסבר עולא. דאוקי מתני׳ דמכות בבוגרת כו׳. כוונתו דכיון דאוקי מתני׳ דהכא בנערה אע״ג דאיכא מלקות ע״כ סבר ממונא משלם דליכא למימר דאיירי בלא התרו ומש״ה משלם א״כ למה מוקי הא דמכות בבוגרת לוקי בנערה ואתרו.

שם תוספ׳ ד״ה אלמא. וא״ל כמו שפירש ר״ת כו׳. הקשה מהרש״א אכתי תיקשי על המקשן מאי פריך ממכות דהו״ל לומר מילקי לקי הא הכא גלי קרא דמשלם ונ׳ דלכאורה מצינו לומר אע״ג דרבי קרא דהנערה לא קאי הרבוי רק אגופי׳ דקרא דהיינו קנס ולא אבושת ופגם דאתיין מדיוקא לקמן דף ל״ג ע״א וכעין שכתבו תוספ׳ בעירובין דף כ״ז ע״ב סוף ד״ה הו״א אך זה דוקא אי איכא סברא לחלק בין קנס

לממון ומצינו לומר דתליא בפלוגתא דרבה וריש לקיש לקמן דף ל״ג ע״ב ודף למ״ד אי אמרינן חידוש הוא שהידשה תורה בקנס א״כ אקושית הגמרא אלמא קסבר עולא שפיר קשיא ליה לר״ת דילמא שאני הכא דרביי׳ קרא וסבר עולא כריש לקיש וא״כ קאי הרבוי גם אבושת ופגם כיון דאין לחלק ביניהם אבל המקשן סבר כרבה דאמרינן חידוש הוא כו׳ ולכך קשיא ליה מבשת ופגם אף שכתבו תוספ׳ לעיל ד״ה דאין דאי פריך מבשת א״כ מאי משני מבוגרת היינו לעיל דקיימין בסברא דבקנס לוקה ומשלם וקשיא ליה רק מבשת א״כ מאי תירץ בבוגרת דליכא קנס הא אדרבה בקנס א״ש דלוקה ומשלם וגם לפי האמת לא צריך לאוקמי כלל בבוגרת אלא בשוטה ומפותה דליכא ממונא לכך לקי וקנס אה״נ דמשלם אבל השתא לא מצינו לומר כן אמאי דמשני בבוגרת דליכא קנס הא בקנס ניחא לן דלקי אדרבה בקנס כ״ש דלא לילקי אלא לשלם דגלי קרא ולפי האמת ודאי דצריך לאוקימתא דבוגרת דאל״כ הו״ל לומר משום קנס דישלם ולא לילקי ואין להשיב מאי קשיא מבשת ופגם הא כיון דמשלם קנס מרבויא דקרא דבקנס ממונא משלם ולא לקי א״כ ממילא האיך יפטור מבשת כיון דלא לקי ז״א דמ״מ הו״ל כחייבי מלקות שוגגין דפטורין כמש״כ תוספ׳ בד״ה וקיי״ל ועיי׳ בתוספ׳ ומהרש״א לקמן דף ל״ה ע״ב ד״ה מתניתין.

שם ע״ב בתוספ׳ ד״ה שכן. וצד הקל יש לפרש שכן לאו כו׳. לכאורה א״כ תיקשי קושית התוספ׳ ד״ה אלמא דילמא שאני הכא דגלי קרא ומה שתירץ ר״י דהו״ל לאוקמי חד קרא לחייבי עשה וחד לחייבי לאוין לא שייך השתא דהא ח״ל גרידי שמעינן מעדים זוממין וחובל וע״ב אייתר קרא לחייבי כריתות וצ״ל דאכתי הו״ל לאוקמי אחייב כרת דאית בה היי׳ כגון נדה ולאשמעינן דמשלם ואינו לוקה ואכתי דלית בה הוי׳ מנא לן.

שם בגמרא אלא עולא תחת תחת גמר. הקשה רש״ל א״כ מאי איצטריך ריבויא דהנערה דהא שמעינן בג״ש דבחייבי לאוין נותן קנס אף שאינה ראויה לקיימה וג׳ כמו שכתבו התוספ׳ ד״ה אלא דג״ש תחת נתינה לא נתקבלה רק לענין מיטב דהיינו אם כבר ידעינן דחייב ממון באיזה ענין ישלם ה״נ מצינו לומר חד דרגא יותר דג״ש דתחת נתקבלה רק אם יש לפנינו שני דרכים תשלומין ומכות לברור התשלומין אבל כל כמה דלא ידעינן עדיין שום תשלומין דנתמעטו מקרא דלו תהי׳ לא מצינו למילף מהך ג״ש לימוד חדש לדון בדיני קנס היכא דלא קרינן ולו תהיה דכה״ג לא נתקבלה, ומה שהקשה מהרש״א דנימא השתא כיון דגלי קרא בחייבי לאוין דמשלם ה״ה לחייבי מיתות דאין חילוק כמש״כ התוספ׳ לעיל דף למ״ד [ע״א] סוף ד״ה הכל מודים ולתירוצו דלא גמרינן רק דומיא דתחת דחובל קשה בחובל גופי׳ אמאי תנן בב״ק דף ל״ד [ע״ב] דחובל באביו פטור נימא דאין חילוק, נ׳ להלק דמה שלמדנו לר׳ נחוניא בן הקנה דכרת כמיתה בידי אדם אין הכוונה דהוקשו לדיניהם גרידי אלא דלמדנו מקרא דהם ענין וחומר אחד לאביי מה דהו״א בל״ז

דאסון היינו אם הומת בידי אדם וממילא זה חומרו ולכך פטור מתשלומין אבל כיון דמצינו לשון אסון אמיתה בידי שמים למדנו דאין חומרו מה שידי בית דין שולטין בו אלא גוף המיתה דהיינו יציאת הנפש זה פירושו דאסון וכן לרבא דאמרה תורה כרת שלי וכו׳ אין הכוונה דהתורה אמרה ההיקש לדינא דפטור תשלומין וכמו שהבין בהפלאה ולכך הוקשה לו בדף למ״ד סוף ע״א תיפוק ליה דאיכא במולך ג״כ חייבי מיתות שוגגין אלא הכוונה דהתורה גילתה לנו דכרת הוא ענין מיתה ממש והצד השוה שביניהן היא יציאת הנפש וזה מדויק שם בדברי רש״י למדנו שהכרת במקום מיתה והילופיה ומשו״ה שפיר כתבו התוספ׳ לעיל דאין חילוק כיון דהם חומר וענין א׳ אבל במלקות וכי ס״ד שהם חומר אחד רק שלענין תשלומין דינם שוה בעלמא אבל כי מצינו דגלי קרא הכא דחייבי מלקות משלמין משום הכי אכתי לא נימא במיתה דחמירא דלישלם.

שם בגמרא וסמיך ליה ארבעים יכנו. כתב בהפלאה שמקשין תיפוק לי׳ דכתיב והכהו לפניו ונ׳ דזה לא מייתר דאיצטריך לכדדרשינן במכות דף כ״ג [ע״א] דמלקין שתי ידות מלאחריו ושליש מלפניו והשתא דרשינן קרא לפניו ולאחריו והכהו לפניו כדי רשעתו כדי רשעתו ארבעים יכנו כמו תקום והדרת בקידושין דף ל״ב ע״ב לריה״ג.

דף ל״ג ע״א תוספ׳ ד״ה ועולא ולמאי דפרישית לעיל וכו׳. אבל רש״י בדף ל״ב ע״ב ד״ה מאי טעמא פירש דעולא בכל מקום ס״ל ממונא משלם וא״כ תיקשי קושית תוספ׳ ונ׳ ע״פ מה שהקשה בפ״י אהא דאמר ר׳ אלעזר עדים זוממין ממונא משלם משום דלאו בני התראה נינהו למאי נפקא מיניה קאמר הא מ״מ איכא קרא בלא״ה דמשלמי ונ׳ לפרש דקאי אמאי דקאמר לעיל דר׳ יוחנן לא אמר כעולא דא״כ ביטלת וכתבו התוס׳ ד״ה א״כ דהיינו משום דהג״ש איכא לאוקמי אמילתא אחריתי וא״כ צ״ל הא דפריך חובל ועדים זוממין נמי ביטלת נמי משום דלימודים דיד ביד וכן ינתן אינן כדאין לדחות ולבטל קרא כמו דאמרינן בהג״ש ולזה בא ר׳ אלעזר לומר לעולם דטעמי׳ דר׳ יוחנן א״כ ביטלת ולא תיקשי מעדים זוממין דהתם טעמא רבא איכא לבטל קרא והיה אם בן וכן רב שישא קאמר דבחובל איכא קרא מלא לבטל קרא דכן יוסיף וזה מדוקדק בדברי רש״י ד״ה ר׳ אלעזר דמלקות לא שייך בהוא והוא ממש כלשון התוספ׳ בד״ה א״כ וא״כ דמי ללאו שאין בו מעשה ובחובל הוא מקרא מלא שאי אפשר שלא לדרשו ומתורץ קושית התוספ׳ דאע״ג דאייתר לרבא תחת מ״מ לא דריש כעולא משום דא״כ ביטלת [וכו׳] וסבר רבא דה״ט דרי יוחנן וכן נראה בסוגיא דמתריץ טעמיה דר׳ אלעזר וחובל יליף מונקה המה ולהרמב״ם א״ש ג״כ ילפותא דרב שישא דפסק ריש פ״ד מהלכות רוצח כרב׳ וכר״ש דנפש ממש לדעת הראב״ד שם ומתורץ מה שהקשה הפ״י על הרמב״ם דפסק דלא כעולא ודלא כרבא דהוא בתראה דאינו מוכרח דסבר רבא כעולא וכנ״ל.

שם ע״ב בגמר׳ היכי דמי אי דלא אתרו בי׳ אמאי מיקטיל וכו׳. קשה אמאי לא מוקי דהא דחובשין אותו היינו כונסין

לכיפה דאיתא בסנהדרין דף פ״א ע״ב דבתחילה נותנין לו לחם צר ובזה ליכא סכנה כלל או שמאכילין לו כל צרכו ואם הלך על משענתו פוטרין אותו ואם מת נשאר באותה כיפה שמאכילין לו בסוף שעורין עד שכריסו נבקעת כמוזכר שם בהורג שלא בהתראה ואפשר משום שהוא הלכה למשה מסיני לא רצו לומר שיהא מפורש כל כך בקרא אך לא מצאתי בהקדמה לרמב״ם לסדר זרעים דף צ״ג ע״ב סוף ד״ה וכאשר שמנאו בתוך ההלמ״מ.

שם תוספ׳ ד״ה גנב. והכא שור הנסקל ליתא במכירה וכו׳. כתב מהרש״א כיון דאסור בהנאה לכל ישראל וקשה אכתי משכחת ג״כ מכירה בגוונא דשייך טביחה שאם מכרו לאותו שומר שגנבו ממנו בגוונא דלא מצי מפיק מיניה בדין דלדידי׳ שוי מידי כדי לומר בו הרי שלך לפניך עוד קשה הא אית בי׳ מכירה דראוי ללוקח ליהנות ממנו שלא כדרך הנאתו כמו שכתבו התוספ׳ בקידושין דף נ״ו ע״ב ד״ה המקדש.

דף ל״ד ע״א בגמר׳ סבר לה כר׳ יוחנן הסנדלר כו׳ מות יומת במזיד אמרתי לך ולא בשוגג. מקשין העולם על מה שכתבו התוס׳ שבת דף ק״ו [ע״א] ד״ה מה לי לבשל דר׳ שמעון יליף חילוק מלאכות מדשמואל בדף ע׳ דדריש מות יומת באם אינו ענין למזיד תנהו ענין לשוגג ואי ס״ל כר״י הסנדלר ע״כ דריש ליה למזיד ונ׳ ע״פ מה דאיתא בב״ב דף קי״ט [ע״א] אמר רב חידקא שמעון השקמוני היה לי חבר מתלמידי ר״ע ודרש יודע היה משה רבינו שהמקושש במיתה דכתיב מחלליה וכו׳ אבל לא היה יודע באיזו מיתה וק׳ דילמא לעולם לא ידע שחייב מיתה כלל ואי משום דכתיב מחלליה וכו׳ הא אמרינן בשבת דף צ״ו ע״ב דעל אחת מהמלאכות אינו חייב מיתה א״כ דלמא משה גופיה מספקא ליה איזו היא המלאכה ונ׳ דהנה שם פליגי במקושש שמואל סבר מעביר היה ור״א בר יעקב מעמר ובמתניתא תנא תולש הוה ולכאורה קשה דפליגי אמוראי לגמרי אברייתא ונ׳ דיש לדקדק בקרא דמקושש דכתיב מות יומת רגום אותו וכו׳ דמות יומת מיותר כיון דכתיב רגום אותו דכה״ג איתא בכתובות דף מ״ד [ע״ב] ומתה מיותר כיון דכתיב וסקלוה על כן נראה להם דמקושש עשה ב׳ מלאכות וניחא דקאמר מות יומת פי׳ אם הי׳ בשוגג מות יומת בממון כדדריש בשבת דף ע׳ [ע״א] דהיינו ב׳ חטאות אבל עכשיו שהוא מזיד רגום אותו והנה התראה לא היתה רק על א׳ ומאן דהביא הברייתא לבית המדרש תנא לה דתולש הוה המלאכה המותרית וע״ז פליגי שמואל ור״א בר יעקב על אותו שפירש הבריי׳ כן אלא דודאי תולש היה אך המלאכה המותרית מעביר הוה ולאידך מעמר לפ״ז מצינו לומר שמואל לשיטתו דסבר מעביר ואיתא שם דמעביר בר״ה הילכתא גמירי לה ואיתא שם דף קל״ב [ע״א] דאין למידין ק״ו מהלכה וה״ה מה מצינו כדפירש רש״י שם לא ניתנה תורה שבעל פה לידרש בי״ג מידות ולא מצי יליף ממות יומת דמקושש חילוק מלאכות דילמא מעביר שאני לכך חייבה התורה עליה חטאת בפני

עצמו משום שהוא הלכה למשה מסיני לכך הוצרך ליליף ממחלליה וכו׳ וסובר כרבה דהתם בכתובות דף ל״ד דמוקי בטובח ע״י עצמו ולא צריכין להך אוקימתא כלל דר׳ שמעון סבר מעשה שבת דאורייתא וסבר שפיר דאתי מחלליה אשוגג אבל הנך דמוקמי בטובח ע״י אחר וכר״ש מצי סברי כרב אחא ב״י דמעמר הוה דהיא מל״ט מלאכות הכתובין שהיו במשכן ומות יומת דמחלליה אתי לממון שמפסיד שנאסר לו באכילה מעשה שבת ושפיר ילפינן מיניה חילוק מלאכות וזה כוונת התוס׳ הנ״ל דנפקא לי׳ לחלק מהיכא דנפקא ליה לשמואל כלומר מענין דרשה זו דמות יומת באם אינו ענין למזיד תנהו לממון אך תליא בפלוגתא דאמוראי אי ממות יומת דמחלליה או דמקושש לפ״ז שפיר קאמר דיודע היה משה דהמקושש במיתה דסבר כר׳ יוסי בר יהודה בסנהדרין דף מ״א [ע״א] דחבר אין צריך התראה וא״כ כיון שעשה ב׳ מלאכות אף שלא הי׳ מותרה רק על אחת חייב מיתה ממה נפשך כיון דליכא אלא א׳ שאין חייבין עלי׳ מיתה והוא לא היה צריך להתראה וזה שדיקדק לומר מתלמידי ר״ע דר״ע סבר בשבת דף צ״ו [ע״א] דצלפחד היה שהיה צדיק גמור כמו שפירש רש״י בסדר פנחס בפסוק ותקרבנה והיה חבר וחייב ממ״נ מיתה וע״כ שרק לא ידע באיזה מיתה. עוד נ׳ לפרש הא דדייק לומר מתלמידי ר״ע ע״פ מה דאיתא לעיל דף ל״ז ע״ב דמכל חרם ילפינן דלא נקח ממון ונפטרי׳ מקטלא וכתבו התוספ׳ שם ד״ה מיתות דאיצטריכו ג׳ קראי להמורות שלא ניתנה שגגתן לכפרה כלל ולרוצח דרך ירידה שניתן לכפרה ע״י גלות ולהנך דכתיב בהו כרת שניתנו שגגתן לכפרה ע״י חטאת א״כ מנ״ל לומר דיודע היה משה שהמקושש במיתה דילמא לא הי׳ יודע שהיה סובר דילמא מצי מיפטר בממון כיון דלא תקח כפר לא נאמר עדיין ואיצטריך חרם וכל חרם לרוצח דרך עלייה וחמורות דכוותי׳ שלא נאמר בהן כרת ואידך לדרך ירידה ואכתי קלות כמחלל שבת שניתנה שגגתה לכפרה ע״י חטאת לא הוה ידע דלא נשקול ממונא מיני׳ ונפטרי׳ והוה דייק קרא שפיר ע״פ הנ״ל דמות יומת קאי אשוגג דהכי השיב לו הש״י אע״פ שמות יומת כלומר שבשוגג נפטר בחטאת ואפי׳ על ב׳ מלאכות אם עבר ניתנו שגגותן לו לכפרה ע״י חטאת אעפ״כ במזיד לא נפטר בממון אלא רגום אותו והנה לעיל שם כתבו התוספ׳ במגדף לרבנן הוא מהחמורות שלא נאמר בו כרת א״כ לר״ע דסבר בכריתות דף ז׳ [ע״א] דבר כרת הוא ומביא קרבן א״כ מגדף הוא מהקלות זה שאמר מתלמידי ר״ע דסבר מגדף בכרת ובחטאת א״כ כבר ידע משה ממגדף שהי׳ נהרג ולא נפדה ע״י ממון וה״ה למחלל שבת וע״כ שספקו היה רק באיזו מיתה לדונו.

שם רש״י ד״ה במזיד לא יאכל הוא לעולם כו׳. כתב הפ״י דבב״ק ובחולין פירש רש״י כפי׳ התוספ׳ דהכא וכאן פי׳ לפום ריהטא כמשמעות הלשון ונ׳ להוסיף עוד משום דלבאורה לפירושו דהכא פליג ר״י הסנדלר פלוגתא רחוקה דלר׳ מאיר ור׳ יהודה לאחרים שרי אפילו במזיד ובו ביום כדמשמע סתימות לשון רש״י וכסתימות לישנא דברייתא לר׳ יוחנן הסנדלר אסורין לעולם רק דהכא ניחא דקיימינן דלר׳ יוחנן

מעשה שבת דאורייתא ובודאי נשתנה דינו מלר״מ ור״י דסברי דרבנן אבל בעלמא פירש אליבא דרב אחא דהילכתא כוותיה ועיי׳ בהרא״ש בב״ק שם ומ״מ בזה מודה דאליבא דר״י הסנדלר העיקר כמ״ד לקולא כדאיתא בחולין דף צ״ג ע״ב וא״כ לר״י הסנדלר ג״כ דרבנן והוי פלוגתא רחוקה וע״כ צריך לפרש כפירוש התוספ׳ דכל אחד מחמיר קצת יותר מחבירו.

שם בגמרא ולמ״ד דרבנן מ״ט דרבנן דפטרו. הקשה מהרש״ל מ״ש ממקדש באיסורי הנאה דרבנן דאינה מקודשת ונ׳ דסברא אי אזלינן בתר דרבנן או לאו תליא בפלוגתא דר״מ ור״י סוכה דף כ״ג [ע״א] בסוכה על גבי גמל דלר״מ כיון דמדאורייתא חזיא מיקרי ראויה לשבעה ר״י ס״ל דאזלינן בתר דרבנן ומיקרי אינה ראויה לז׳ א״כ פריך הכא אי חכמים דהכא סברי בהא כר״מ וכסתם משנה דהתם בסוכה דאתיא כר״מ ואזלי בתר דרבנן ולא פליגי אר״מ רק בשחיטה שאינה ראוי׳ אבל במאי דהוי אינה ראויה לא פליגי ובתירוץ הריצב״א בתוספ׳ ד״ה סבר אתיא יותר נכון שכתב דדינא דגרמי לא הוי רק דרבנן ולכך לא סגי לי׳ בהא דנחשב שור הנסקל דמרי׳ לר״מ מצד דרבנן דאיהו אזיל בתר דאורייתא וכיון דמדאורייתא לא הוי ממון לאו דמריה קטבח.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה אבל. דעיקר קים ליה בדרבה מיניה ברציחה כתיב ועוד דשבת ומחתרת תרוייהו תנינהו. נ׳ ע״פ מה שכתב ר״י לעיל ריש דף ל״א ליישב פ״ה דהיכא שהם ב׳ מעשים חלוקים מיקרו מיתה לזה ותשלומין לזה אך רבה סבר דאפ״ה פטור כמש״כ שם דגבי רודף גרסינן רבה וזה אשמעינן רבה הכא דהכא נמי הוי ב׳ מעשים דיכול לגנוב בלא איסור שבת שיוליך הגדי ברגליו גם יכול לחלל שבת שיוציאו בלא שיהיה דעתו לגנוב וכן במחתרת שאינו מוכרח לגנוב וכן איירי שהיה יכול לגנוב שלא דרך מחתרת ואשמעינן רבה דבכל מקום פטור אף שהן מעשים חלוקים אבל בשיבר את חבית משמע שהחבית הי׳ במקום מחתרתו שאי אפשר שלא ישברנו וכן אי אפשר לשברו אם לא שיחתור לבא אצלו דהוי מיתה ותשלומין לא׳ כמו בהדליק הגדיש.

דף ל״ה ע״א תוספ׳ ד״ה מאי לאו. מ״מ לא יהיה אסון הוה משמע ליה אסון ממש. הקשה מהרש״א היכי דייק רב שישא לעיל דואם אסון איירי בהתראה הא לא צריכין לדרוש בדומה ונראה דכוונת ר״ל דדריש אסון ממש היינו כדכתיב וקרהו אסון ה״ה הכא שלא יהיה אסון דממילא ובמקרה דהיינו בשוגג וא״כ מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי דאסון מתפרש ע״י מקרה דומיא דוקרהו אסון וגם ע״י התראה דומיא דקרא דואם אסון ובתרווייהו איירי קרא ולא יהיה אסון שבהתראה וגם דממילא הא אם היה אחד מהן פטור מדמי ולדות אפי׳ באסון דממילא ורב שישא נמי ס״ל כן דע״כ איירי קרא בדין אסון ג״כ שלא יהיה דין אסון המפורש באידך קרא שהתרו בו ומתה וגם אסון דממילא משמע דומיא דוקרהו אסון ועל שניהם אמר הכתוב שלא יהיה שלא מתה ממילא וגם בשחסר אחד מתנאי אידך קרא דהיינו אפילו

התרו רק שלא מתה וא״כ איכא חובל בהתראה ודייק שפיר דמשלם ולא לקי ומה שכתבו התוספ׳ משמע לי׳ אסון ממש היינו דעכ״פ אסון ממש ג״כ משמע דומיא דוקרהו אסון.

שם ע״ב **בגמרא** אי כר׳ יצחק קשיא ממזרת כו׳. הקשה הראב״ד פרק ט״ו מהלכות איסורי ביאה הל׳ ב׳ על הרמב״ם דפסק בחייבי לאוין בעל ולא קידש אינו לוקה א״כ ביאת ממזרת לא הוי כלל חיוב מלקות וכ׳ למאי דפסקינן כר׳ יוחנן בקידושין דף מ״ג ע״ב דנערה אינה יכולה להתקדש מדעתה א״כ פיתה לשום אישות אינה מתקדשת בזו אבל מ״מ כיון שבעל לשום אישות הוא בר מלקות אע״ג דלא מהני הקידושין וזה למדנו ממה שכתב הרמב״ם ריש פרק י״ב מאיסורי ביאה דישראל שבעל עכו״ם דרך אישות לוקה אע״ג שאין הקידושין תופסין לוקה אכוונתו ולדעתי משם הוציא הרמב״ם דבכל חייבי לאוין דומיא דבעילת עכו״ם דאינו לוקה אבעילה גרידא מדחזינן בבעילת עכו״ם אפי׳ ייחדה דאינו לוקה מדאורייתא רק מגזירת חשמונאים וה״ה בכל חייבי לאוין אינו לוקה אבעילה גרידא עד שיכוון לאישות ונהי דהכא אין יכולין להלקותו כיון דליכא עדים רק ע״פ דיבורו שכוונתו הי׳ לאישות מ״מ הוי חייבי מלקות שוגגין וההכרה דמתני׳ איירי בביאת חיוב מלקות ממה שהקשו תוספ׳ בדף כ״ט [ע״א] ד״ה ועל אמאי לא חשיב מצרי ואדומי ותירצו דלא חשיב רק חייבי לאוין והכוונה דבח״ל אשמעינן אע״ג דקיי״ל אין לוקה ומשלם או כעולא דממונא משלם או כר׳ יוחנן דחייבי מיתות שוגגין חייבין או כר״מ דלוקה ומשלם וא״כ מדלא חשיב מצרי ואדומי ע״כ דחייבי לאוין דמתניתן איירי בביאת מלקות ושפיר קשיא ממזרת.

שם **תוספ׳** ד״ה מתניתין. אבל בממונא דבההיא מילתא גופי׳ משלם כו׳. כתב מהרש״ל דההיא סברא לקוחה מדרבי ולולא דבריו נ׳ למה שכתבו לעיל דף ל״ב [ע״א] ד״ה ואי ממונא קולא דהיינו טעמא משום דחס רחמנא אנחבל א״כ לריש לקיש דחייבי מלקות שוגגין פטורין היינו דעונש מלקות שעליו בידי שמים פוטרו מצד קים ליה בדרבה מיניה אבל ממונא דחבלה גופה צריך לשלם אך דקילא משום חסא וזה כוונתם דממון אחר אינו משלם דליכא משום חסא ומה שהקשה דהו״ל לומר בפשיטות לחלק בין הני תלת לשאר מילי והפ״י כתב באמת לפרש כוונתם כן לא הבנתי דהא דחייבי מלקיות שוגגין פטורין גילתה תורה לאביי מרשע רשע דנכתב בעדים זוממין כדאיתא ריש מכות ולרבא ממכה דכתיב בחובל ואנן נימא דבהו אפילו התרו משלמין כעולא וא״כ הוי תרתי דסתרי וע״ב מוכרחין [אנו] לחלק בין דמי חבלה או הזמה לממון אחר ובזה יובן היטב דברי תוספ׳ לעיל ל״ב [ע״א] ד״ה וקיימא לן במש״כ מקרא מלא דבר הכתוב אפילו בשעה שהעידו טבחו כו׳ דע״כ איירי קרא בממון אחר מדכתיב והכהו לפניו דבאותו ממון הא ריבתה תורה לתשלומין ועיין בפ״י שם.

שם **תוספ׳** כא״ד. אבל בממונא כו׳. הקשה מהרש״א היכי קאמר לעיל ואזדו לטעמייהו הא במתני׳ היא אותו ממון ולא הבנתי הא ע״כ אין

כוונתו להקשות על ר׳ יוחנן דלר״י שפיר קאמר דאם בממון אחר ס״ל דחייב כ״ש באותו ממון רק לר״ל קשיא ליה מאי קאמר דאזיל לטעמי׳ הא אפילו ס״ל דבממון אחר פטור מצי הכא לחייב באותו ממון מג״ש דתחת והא הש״ס לא דייק שם אלא דר״ש מ״ט לא אמר כר׳ יוחנן ועלה קאמר דאזיל לטעמיה אבל דלא לימא כר׳ יוחנן לא קשיא לן מידי דהיינו ג״ש דתחת דכבר קאמר לעיל דר״י לא ס״ל כעולא משום דא״כ ביטלת ערות אחותך או משום דדריש ליה כדאביי ובהא גם ר״ל סבר כוותי׳ דמה״ט ל״ל דעולא ולא דייק רק על לא התרו דליחייב ושני דאזיל לטעמיה.

שם תוספ׳ ד״ה ל א. דשייך למיקרי לאונס טפי מלפיתוי כו׳. וכן איתא להדיא לקמן דף מ״ג [ע״א] בפיתוי הבת וקנסות הכתוב מדבר.

שם תוספ׳ ד״ה ה מ מ א נ ת. כיון שאיירי שבא עליה בעלה כשהיא נערה שוב אינה יכולה למאן כו׳. למש״כ הרי״ף ריש הבא על יבמתו דף נ״ה דביאה לחופה ניקנית בהעראה וביאה לקידושין לא מהניא בהעראה ולמש״כ התוס׳ ביבמות דף נ״ט ריש ע״ב דמשלם קנס אהעראה יש ליישב שבא עליה בעלה בהעראה שאינה ניקנית ובת קנס היא בשביל ההעראה כנ״ל.

דף ל״ו ע״א גמר׳ ה ח ר ש ת ו ה ש ו ט ה כ ו׳ י ש ל ה ן ט ע נ ת ב ת ו ל י ן. הקשה הלח״מ פי״א מאישות הא לא תיקנו כתובה כלל לחרש׳ ושוטה כדאיתא ריש פרק חרש והרמב״ן במלחמת פירש בכתב לה ולהלח״מ נראה דוחק לאוקמי כה״ג כמש״כ שם ולולא דבריהם נ׳ דאיירי בנתחרשה אחר הקידושין דלא אמרו בפרק חרש אלא דא״כ ממנעי ולא נסבי אבל שיגרשנה אם כבר נתקדשה לא חיישינן ומסתמא יש לה כתובה.

שם תוספ׳ ד״ה ו א ם א י ת א. מ״מ ר׳ יאשיה כר״מ ס״ל. כתב מהרש״א דהא לא פליגי אלא בנשואה ונדחק בדבריהם ע״פ פירוש ב׳ בתוס׳ בסנהדרין ולא ידעתי אמאי הוצרך לזה דפשיט דהתוספת׳ סברי דלרש״י ר׳ יאשיה איירי בכל עריות וא״כ ע״כ לא ס״ל כרבנן דנערה אפי׳ קטנה דא״כ קשה בנערה מאורסה דהא בעינן שניהם שוין ומכ״ש בסנהד׳ שם ד״ה עד לפ״ה דלא ק״ל מומתו גם שניהם דבנשואה כתיב היינו לפי ההו״א שם דלא ידע מתנאי והקשה רק מסברא דידי׳ מקרא דגם שניהם והוקשה להם דלא קשיא ליה ארבנן וע״ז כתבו דס״ל השתא דלא דייק קרא כן רק אנשואה וזה מדוקדק בדבריהם שכתבו והשתא בין לר״מ בין לרבנן בנשואה פטור דהשתא ס״ל כן אבל למאי דמייתי כתנאי פשיטא דאין צורך לדחוק כן אלא דלר׳ יאשיה בכל עריות בעינן שניהם שוין וא״כ ע״כ לא מצי סבר כרבנן דנער דבכל מקום היא קטנה דא״כ תיקשי מנער דנערה המאורסה אלא סבר כר״מ וכתבו שפיר הכא למסקנא כפירש״י

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ה י ו צ א ת. ולעיל נמי קתני עריות בברייתא. הקשה בתוס׳ ישנים אדרבה משום דתני כבר ברישא דברייתא לא מיצטריך תו למיהדר ולמיתני וכו׳ דבלישנא דעריות לא הוה מפרשינן רק חייבי

כריתות דלית להו הוי׳ לעולם ולא חייבי מיתות משום קים ליה בדרבה מיניה והו״א דבארוסה חייב קנס ומשום הויה הו״א דמיקרי בת הוי׳ אם תתגרש ותפסי בה קידושין וכעין זה כתבו תוס׳ ביבמות דף ט״ז [ע״א] ד״ה בני והתוספ׳ הביאו ראייה מפירוש הש״ס לעיל אעריות חייבי מיתות נהי דהוא משום הויה אך תיפוק ליה משום קלבד״מ וע״כ דאינו פשוט כל כך וא״ש דלעיל קאי למסקנא דאיכא פירושא אחרינא ביוצאת משום ש״ר ואתי עריות לח״מ משום קים ליה בדרבה מיניה אף שהיא בת הוי׳ לכשתתגרש כארוסה ושניות לחייבי כריתות משום הויה אבל מ״מ לא מצי הכא להקשות פשיטא מכח הרישא דהו״א קלבד״מ לא פטור ועריות איירי בחייבי מיתות דלא אתי׳ לידי הויה ונקיט ח״מ וח״כ ללא זו אף זו.

דף ל״ז ע״ב רש״י ד״ה מיתות קלות. ושבת ועריות א״נ רוצח. נראה כוונתו דודאי יש לחלק בין גלות לקרבן כמש״כ התוס׳ מדאיצטריך תלתא קראי אבל למאי דמסיק דדרך ירידה מתנא דבי חזקיה נפקא ואיצטריך כל חרם לסימא עינו והרגו בדבר אחר דלא נישקול ממונא ונקטליה כמש״כ התוס׳ שם קשיא ליה לרש״י הא דמוקי חרם אשבת דלא נפטרי׳ וכל אסימא עינו דלא נקטליה בחד קרא שני ענינים לזה כתב א״נ רוצח דמיקרי ג״ב קלות ממש וא״כ לא צריך קרא אשבת ומוקמינן קרא דכל חרם רק בסימא עינו דלא נקטליה.

דף ל״ח ע״א גמר׳ ולא עין ונפש תחת עין. לולא פי׳ התוס׳ היה נראה לפרש כמו דדרשינן מעין קמא ולא נפש ה״ה מעין בתרא דרשינן עין תחה עין גרידא ולא תחת עין ונפש דאם סימא והורג בד״א אינו משלם עינו.

שם רש״י ד״ה לאביה. דגבי קידושין לא כתיב מיעוטא כו׳. הקשה בפ״י אדרבה ניליף סתמא דקידושין ממפורש דקנס דבאירוסין שניים לא יהיה הקידושין לאב ונ׳ ליישב במאי דדריש לעיל דף כ״ב [ע״א] הזה ולא ליבם ומהאי קרא דאת בתי נתתי ילפינן לקמן דף ע״ו ע״ב דקידושין דאב נינהו ודרשינן הא אחר דומיא דיבם דהיינו שכבר נתארסה ונתאלמנה שפיר דמי וקרי בי׳ בתי נתתי דלאב הוי הקידושין.

שם גמר׳ והדין נותן כו. הקשה מהרש״א כיון דלתנא דמתני׳ לית ליה הך דינא מנ״ל דלעצמה ואי דאתי לג״ש אכתי נימא לגמרי אע״ג דלאו מופנה כמש״כ רש״י לקמן ונ׳ דהם דברים חלוקים מתחילה אמר יש לה קנס והיינו משום דלא אורסה בעי לאפנויי לג״ש וזה הוה הפנאה קצת דלא מתפרש כפשטיה דאינה בת קנס לגמרי ואח״כ אמר והדין נותן שיהא אפי׳ לאביה וא״כ עדיף יותר דהוה מופנה לגמרי וא״כ תנא דמתני׳ סבר ג״כ דבעי לאפנויי לג״ש והוי מופנה קצת וזה שכתב רש״י לקמן ד״ה לא אתיא הא אורסה לעצמה ואע״ג דהוי רק הפנאה קצת מ״מ חד מינייהו הוי לגמרי מופנה לג״ש ולא פרכינן ואח״כ כתב אי נמי לא מופנה כלומר אע״ג דאידך ג״כ לא הוי לגמרי מופנה רק תרווייהו בהפנאה קצת כנ״ל ליכא למיפריך כלומר דעל הפנאה קצת נמי לא פרכינן וזה מדוקדק בדברי רש״י דאי כוונתו דבא לחדש באי נמי דליכא פירכא הו״ל

לומר וליכא למיפרך בוי"ו גם האיך ס"ד דלא בעינן הפנאה הא בברייתא מפורש בהדיא מופנה להקיש כו'.

דף ל"ט ע"א תוספ' ד"ה צ ע ר. כתב מהרש"א דהא דלא קשיא להו בפשיטות אמאי מפותה פטור דהו"א אין ה"נ ואונס חייב מלבד זה עוד צער אחר ולא ידעתי האיך אפשר לומר כן דהא קחשיב בהדיא למפתה רק ג' דברים ואפשר משום דהצער הגדול נכלל בקנס וכתב עוד דרק אהא קשיא להו דקאמר אאונס צער דמאי אף שלכאורה א"ש לדבריו ג"כ דפריך בעין זה צער דמאי כלומר מה צער יש עוד מלבד הצער בתולים שמשלם המפתה מ"מ היה להש"ס לפרש כן בהקושיא אמאי מפתה פטור הא איכא צער בתולים וע"כ דאין ה"נ וכנ"ל והקשה לפ"ז דהרשב"א לא תירץ זה דמ"מ היה לו להזכיר כן בהדיא בקושיא אמאי מפתה פטור וע"כ משום כחש גופנא ותיקשי אונס וכתב דיש ליישב וג' כוונתו דבזה שפיר שייך לקצר להקשות צער דמאי דקאי למ"ד דחייש לכחש גופנא ואם יקשה למאן דהוא דילמא לא חיישינן לכחש נוכל להשיב ממפתה דמוכח דחייש כו' וכעין זה כתבו תוס' לעיל דף ל"ה [ע"א] ד"ה ומי איכא ולהכי פריך ליה מתנא דב"ח ואמתניתין סמיך כו'.

שם רש"י ד"ה ש ו ת ה ב ע צ י צ ו. ע"כ ישאנה כדכתיב לא יוכל לשלחה. יש לכוון דבריו ע"פ מה שכתבו התוספ' לק' דף מ' [ע"א] ד"ה מהר דמהך קרא דלא יוכל כו' מוכח דלו תהיה אינו מדעתו.

שם ע"ב תוספ' ד"ה ק ר ע. ואע"ג דלא אמרה ע"מ לפטור כו'. תמהני אדבריהם הא בסוף פרק החובל מסיק דהיכא דלא אתי לידי' בתורת שמירה א"צ לומר ע"מ לפטור כברייתא דלשמור ולא לקרוע וה"ה בצער דגופא בלא ראשי איברים דע"כ בעילה אינה כראשי איברים מדמהני עכ"פ והפטר ובראשי איברים לא מהני כדאיתא שם במשנה וכדמסיק טעמא עלה בגמרא ולא הוי אלא כקרע את כסותי דלא בעי ע"מ לפטור היכא דלא אתי לידיה בתורת שמירה והכא הוי כלא אתת לידי' והא דנקט בגמרא והפטר היינו לישנא דמתני' דהתם דליכא שם אלא תרי גוני ולאפוקי מראשי איברים דלא מהני מחילה וג' דהך פלוגתא דפליגי בירושלמי אמתני' דלק' יתומה שנתארסה ונתגרשה ר' מנא ור' אבין אי יכולה למחול קנס תליא במאי דמסיק התם בב"ק בטעמא דמתני' אי משום שאינו מוחל על ראשי איברים דלהך טעמא שפיר יכולה למחול הקנס דאינו כראשי איברים כנ"ל אבל למ"ד התם משום פגם משפחה ובבעילה איכא פגם משפחה כדאיתא לקמן דף מ"א [ע"א] ואינה יכולה למחול ומכוונין בזה פסקי הרמב"ם דפסק בפ"א מנערה בתולה הל' ט' דקנס ג"כ מחלה דבהלכות חובל פ"ה פסק כמ"ד הטעם שאינו מוחל על ראשי האיברים.

דף מ' ע"ב תוספ' ד"ה ד א י ב ע י. אע"ג דלהכי אית לה יד כו'. כתב מהרש"א א"כ צ"ל דיליף בשת ופגם רק ממה שבידו למוסרה לקידושין למנוול ולא מממון קידושין דשאני התם דלית לה יד אבל רש"י כתב בהדיא דילפינן ממה דבידו ליטול ממון אבל לא היה צריך לדחוק

אלא כמש"כ תוספות כעין זה בקידושין דף ג׳ ע"ב ד"ה וכי תימא דילפינן תחילה בושת ופגם שאינו על ידה מקידושין שאינן על ידה דודאי דאביה הוי כמש"כ שם ואח"כ ילפינן קידושין שאינן ע"י אביה דאפ"כ דאביה הוי מבשת ופגם שאינו ע"י אביה ואפ"ה דאביה היי וכן כוונתם גם כאן דילפינן בשת דקטנה מקידושין דקטנה אף דשאני התם דאין לה יד מ"מ שוין בקטנות והדר ילפינן קידושי נערה דיש לה יד מבשת דקטנה דשוין בהא דיש להן יד אף דהתם קטנה והכא נערה.

פרק רביעי.

דף מ"א ע"ב רש"י ד"ה לא הספיקה. ואמרינן לקמן כו׳. נדחק בפ"י אמאי הוצרך רש"י להא דלקמן אבל דברי רש"י נראין כתירוץ קמא דתוספות ב"ק דף ע"ב [ע"א] ד"ה סיפא אליבא דרבא ורב נחמן.

דף מ"ב ע"א בגמרא אנסת ופיתית את בתי וכו׳. כתב הראב"ד פ"ב מהלכות נערה בתולה דין י"ג על מה שכתב הרמב"ם אמרה לו אנסת אותי אין כאן תובע וכמו מנה לאבי בידך היא וכתב עליו הכ"מ שמ"מ כיון שעל ידה זכה האב שפיר מיקרי׳ תובע כו׳ אבל לא ביאר אמאי נחשב כתובה לקמן דף ע"ו [ע"א] מנה לאבי בידך הא ג"כ על ידה זכה ויש ליישב קצת ע"פ מה שהביא הפ"י במשנה דלקמן דף מ"ג ע"ב הירושלמי דלכך הכתובה לאב כדי שיתן נדוניא א"כ מכח נתינת הנדוניא זכה בהכתובה ויותר נ׳ דשאני הכא דדאביה נינהו מכח שיכול למוסרה [כו׳] כדאיתא לעיל דף מ׳ ע"ב וא"כ אם קידשה עצמה תחילה תו פקע זכותיה למוסרה למנוול א"כ כל זכותו היא ע"י שלא נתקדשה לאחד תחילה ושפי הו׳ זכותו על ידה משא"כ בכתובה אפילו קידשה עצמה הכתובה של אביה וא"כ הכל מכחו הוא דזיכתה לו תורה שבח נעוריה ואינה היא התובעת כלל. ראיתי במל"מ שם על מה שכתב הכ"מ על הראב"ד ואיני יודע איך כתב כן שהרי היא תובעתו בשת כו׳ כ׳ שאינו יודע איך כתב מוהרי"קא כן שהרי מדעתה עבדה ומחלה כו׳ ונ׳ דכוונת הכ"מ דאיך כתב הראב"ד כן לדעת הרמב"ם הא לשיטתו בדין ט"ו משכחת שפיר ביתומה מפותה ושמת אביה קודם העמדה בדין דזכתה היא בשלשה דברים ושפיר היא התובעת ואף ששם השיג עליו מ"מ כאן שעדיין לא הזכיר מזה איך כתב עליו דאי מיירי ביתומה אין כאן מודה במקצת כלל הא לדבריו שפיר משכחת כנ"ל.

שם רש"י ד"ד אבל. לא תבעו אלא בושת ופגם כו׳. הקשה מהרש"א למאי נ"מ קאמר כן אפילו תובעו ג"כ קנס מ"מ חייב קרבן אבושת ופגם ונ׳ דקשיא ליה לרש"י הא דאמר לקמן לר"ש ולרבנן לא שביק אינש כו׳ מ"מ מאי מפסיד אם יתבע תרוויי׳ מתוך כך נראה לפרש פלוגתתם ע"פ מאי דאמרינן בב"ק דף ע"ה [ע"א] דמודה בקנס ואח"כ באו עדים דפטור כשחייב עצמו בכלום אבל בקנס גרידא חייב לכך

סבר ר"ש דתבע יותר מידי דקיץ ותו לא ירצה לתבוע גם בושת דאם יודה הרי יחייב עצמו גם בממון ואח"כ אפילו ימצא עדים יפטר מטעם מודה בקנס לכך לא תבע רק קנס שאם יודה בו לבדו יתחייב אח"כ אם יביא עדים והא דתבעו עתה אע"ג דאף אם מודה מופטר כל כמה שאין לו עדים מ"מ סבור שיתן לו מיד ואז זכה במה שבידו דומה למאי דפסקינן לענין טעות השליח בח"מ סי' קפ"ג ס"ז בהג"ה אבל רבנן סברי דניחא לי' יותר לתבוע ממונא דאם יודה ישלם ותו ממילא לא מצי לתבוע ג"כ הקנס דאז אם יודה יפטר ולא יועילו עדים אח"כ וא"כ בין לרבנן בין לר"ש תרוויי' לא מצי תבע דא"כ מפסיד ודאי הקנס ויש להעמיס זה בדברי מהרש"א בתירוצו.

שם תוספ' ד"ה א ו. ליקשי אביי לנפשיה כו'. נ' ליישב דאביי ודאי מודה אע"ג דעמד בדין ומשלם ע"פ עצמו מ"מ פטרי' תורה מקרבן הואיל ובא מכח קנס דהיינו שקודם לזה היה מידי דמודה מופטר וזה שאמר ר"ש פוטר שאינו משלם כלומר שקודם לכן היה ממון שאינו משלם ע"פ עצמו אבל כי עמד בדין ובגרה דהוי קודם דקודם דקודם בגרות הי' העמדה וקודם העמדה היה מודה מיפטר כה"ג חייב ק"ש וזה שאמר הא עמד בדין כלומר קודם לכן ועתה בגרה דקודם הבגרות כבר הי' ממון שמשלם ע"פ עצמו מיחייב קרבן שבועה אבל לרבה דמוקי וכחש לבגרה ומתה אף שהי' קודם לכן ממון שמשלם ע"פ עצמו אפ"ה פטור מק"ש קשיא שפיר.

שם ע"ב תוספ' ד"ה ו נ ת ן. ונתן לחוד ונתנו לחוד. נראה כוונתם בשלומא ונתן דקאי אבועל שפיר איכא למידרש דכל כמה דאינו נותן אינו לאבי הנערה אלא שלו אבל ונתנו דקאי אבית דין וענשו אותו ונותן להם והם נותנין לאבי הנערה ועד שלא נותנין ג"כ הוא שלו דאטו הב"ד יתפסו הממון ונ' דדרשת הש"ס הוה מדמצרכינן לדרוש ג"ש לעיל דף ל"ח [ע"א] דבאונס יהי' שקלים והוה עדיף לקרא לכתוב במקום ונתן ושקל ע"כ אתי לאורויי דלא זיכתה עד שעת נתינה.

דף מ"ג ע"א תוספ' ד"ה ל א. ואית ספרים דל"ג מאי למימרא כו' וכן עיקר כו'. נ' שסמכו על מה שכתבו לעיל ד"ה בת דמדאורייתא פשיטא ליה דאינו דאחין ונ' דהנפקא מיניה דאי מדאורייתא הוא דאחין וזיכתה להם רחמנא א"כ לא תוכל לומר איני ניזונית ואיני עשה כמו לאביה דעל כרחה זיכתה לו מעשה ידיה רק שהוא מחויב לפרנסה מכח ק"ו דעבד אבל אי בעי רק מדרבנן א"כ ודאי שתוכל לומר להן איני ניזונית וכו' רק דבעי אדרבה דילמא אפילו לא תעשה צריכין לזונה דאם תירצה ליזון מהם צריכה לעשות להם וא"כ מאי פריך בשאינה ניזונת מאי למימרא דילמא בכל גוני איירי בשאינה ניזונת אף שאמרה איני ניזונית ואיני עושה דבאב מ"מ שלו הן מעשה ידיה אבל באחין כה"ג לא כיון דמדאורייתא אינו שלהן רק מדרבנן בשביל מזונות וא"כ כשאינה רוצה ליזון מהן אין מעשה ידיה שלהן כדמפיק מקרא מוהתנחלתם אבל

אי קאי בשאינה ניזונת מאבי׳ שפיר פריך כיון דאיירי ג״כ שהוא אינו רוצה לזונה והא זה אינו דחייב לזונה מק״ו דעבד עברי.

שם תוספ׳ ב א״ד. וכן עיקר. נראה כוונתם למש״כ לעיל מיני׳ דלא בעי אלא מדרבנן אם תיקנו נגד המזונות וא״כ מאי צריך להאריך מקרא דעמך תיפוק ליה דאין כאן חיוב מעשה ידי׳ כלל כמו בעבד שנמכר למעשה ידיו וכן בת אצל אביה שמעשה ידיה הן בחיוב ואמרה תורה שאעפ״כ לא יצטרכו לחזור על הפתחים אבל כאן אין מתחיל שום חיוב אם אינה ניזונת מהם אלא ודאי דקאי אאביה מאי לאו בניזונת מאביה והא פשיטא אלא ע״כ לדיוקא הא לאחר מיתה וניזונת משלהן וזה כוונתם דאחר מיתה אית לן למידק דומיא דבחיי האב דהך בניזונת קאי אאביה ומיני׳ דייקינן אאחין דאיירי ג״כ בניזונת מהן ומהרש״א לא פירש כן בכל זה.

שם ע״ב רש״י ד״ה ומיגבא. כלומר לענין זכייה דאב הא חזינן כו׳. נ׳ בכוונתו כדברי רשב״א בתוספות ד״ה ומיגבא ומספקא לי׳ אי הא דלא זכה האב הוא דודאי משעת אירוסין איחייב בתקנתא דרבנן אבל התקנה לא היתה בשביל האב ומ״מ לר׳ יהודה זכה האב הואיל דמ״מ היא ברשותו בשעת כתיבה אבל לענין לקוחות דהיא בעצמה טרפה ובשבילה היתה התקנה משעת אירוסין או דילמא עד שעת כתיבה דהוי מלוה בשטר כו׳ אין כוונתו משום דעד עתה הי׳ בעל פה דטעמא מאי משום קלא הא אירוסין גרידא נמי אית ליה קלא אלא הכוונה דאמרינן מאי טעמא עד עתה לא נכתבה ועתה נכתבה ש״מ דכך הוא דעד עתה היא טפל ועיקר התחייבות על אחר נישואין והי׳ מעת נישואין וממילא גם היא לא טרפה ממקדם ולא רצה רש״י כאן לפרש משום מחילה דבאיבעיא קיימא אמתניתן דאיירי רק בכתובה ממש ומהי תיתי תמחול לשיעבודא דמעיקרא כמש״כ מהרש״א לקמן בד״ה אימור אחולי אבל בסמוך ד״ה אחד זה דקאי אדברי אמוראי דפשטי גם על תוספת ואיירי שפסק לה ג״כ תוספת לא מצי לפרש בסתמא דעד שעת כתיבה וכו׳ כנ״ל משום שהי׳ תחילה רק טפל דאל״כ למה כותב עתה ז״א דה״ט דכותב משום התוספ׳ דליכא עלי׳ תקנתא דרבנן וגם לא קנו מידו ומש״כ הפ״י לקמן בתוספ׳ בסוף ד״ה והילכתא בדרך אפשר מרומז כאן בדברי רש״י ד״ה ותוספת שכתב שקנו מידו מכלל דעד עכשיו הי׳ עכ״פ בפסיקה ולא היה בקנין לכך פירש שם שמחלה דהתם שייך שפיר הואיל שהוא נתרצה להוסיף לה בקנין גמור נגד זה מחלה היא לו שיעבודא דעיקר כתובה עד עכשיו שאם מכר בינתיים באחריות שלא תטרוף ויבאו הלקוחות עליו או שלא באחריות יהיה להם עליו תרעומת וכן הוא הדרך בשעת נישואין כמש״כ רש״י לקמן דף מ״ז [ע״א] ד״ה לימא דהכי כתבינן ודא נדוניא וצבי ואוסיף לה וכו׳.

דף מ״ד ע״ב תוספ׳ ד״ה אם כן. אלא דילפינן קנס ממיתה וכו׳. למש״כ לעיל דף מ׳ ע״ב ד״ה הא אין ראיה מהא דשם סברא הוא כמש״כ

שם אבל כאן בכל ענין בת מיתה היא עכ״פ בחנק וליכא סברא למילף קנס מסקילה דוקא.

דף מ״ה ע״ב תוספ׳ ד״ה אימור. דמ״מ מייתי שפיר מדר״ש וכו׳. נ׳ דרש״י יישב זה שכתב דטעמא דר״ש דבעינן ידיעה וחטאה בחד גופא וא״כ הכא נמי תפטור לגמרי וא״ל אכתי מנ״ל לפרש כן טעמא דר״ש אימא כפי׳ התוספ׳ ולא נשבש הברייתא דשילא ונ׳ מדקאמר ר״ש משנתמנו פטורים משמע בכל ענין ואיתימא כפי׳ התוספ׳ מצד ספיקא משכחת אם חטא משוח ונשיא ונסתלקו בינתיים יכולין להביא בשותפות כשבה ופר או שעיר דאי אזלינן בתר חטא הכשבה מכפר׳ על הראשון והפר על המסתלק ואי אזלינן בתר הבאת קרבן יהיה להיפך אלא ש״מ דנדחה לגמרי דבעי ידיעה וחטאה בחד גופא.

שם תוספ׳ ד״ה סוקלין. היינו עיר שסרחה בה כו׳. כתב מהרש״א דלא ילפינן מוציא שם רע מנערה המאורסה אלא מע״ז אך מדברי תוס׳ נראה דילפותא דבסמוך מע״ז קאי העיקר על נערה המאורסה דבה איירי בהך ברייתא ומוציא שם רע ילפינן מנערה המאורסה דהיינו הך והא דנקט פתח מפתח הוא לרווחא דמילתא כלומר דבמוציא שם רע גופ׳ איכא ג״ש זה כוונת רש״י שכתב אסמכתא דרבנן בעלמא והיינו משום דלא נכתב גבי פתח להדיא שער ונאמר ג״ש משער אבל בויסרו הוי למד מן הלמד כמש״כ מהר״ם שי״ף שם ולא כתב כן לקמן דף מ״ו [ע״א] על יסרו מויסרו אל הכוונה דעיקר הלימוד שער משעריך וילפינן לנערה וה״ה למוציא שם רע.

שם תוספ׳ ד״ה רבי יהודה. ומסיק מלא תלך רכיל משמע דלא מהני אלא לאזהרה וכו׳. דבריהם תמוהים דמהי תיתי דקאי שם אליבא דר׳ יהודה ונ׳ דלכאורה מאי פריך לקמן אזהרה מנ״ל נימא מהך גופא דילפינן ויסרו מויסרו מה להלן לא ענש אלא א״כ הזהיר כדילפינן מלא תאכלו על הדם אף כאן וכה״ג ילפינן במכות דף י״ד ע״ב אזהרה לטמא שאכל קדש וצ״ל דלא תלך רכיל אינו מיוחד על מוציא שם רע והוי ג״כ לאו שבכללות דאתי גם לשאר דברים אבל אי נימא דהוי לאו מיוחד למילקי רק שאין בו מעשה ונ״מ לר״י באמת לוקה עליו ק׳ למה לי הך קרא לרבנן הא בל״ז שמעינן אזהרה מג״ש דויסרו כנ״ל.

שם תוספ׳ בא״ד. דאי לוקה מלא תלך רכיל לא״י אמאי צריך ויסרו. דבריהם תמוהין כמש״כ הפ״י דאי לאו ויסרו לא הוו לוקין אלאו שאין בו מעשה כמו שמסיימו בסוף דמויסרו עדים זוממין יליף לה ר״י ונ׳ ע״פ מה שהקשה מהרש״א הא לר״י לשיטתו הוי מעשה דהיינו שבירת עדים ונ׳ ע״פ מה דאיתא בערכין דף ט״ו [ע״א] במשנה נמצא האומר בפיו חמור מהעושה מעשה ופריך עלה דילמא משום דקא גרים לה קטלא והיינו כמש״כ תוספ׳ לעיל דף ל״ב [ע״א] ד״ה אין דבעבדים כיון דע״י דיבורם נפסד מיחשב מעשה ומשני אמר קרא כי הוציא שם רע על שם רע שהוציא ומזה כתבו התוס׳ לעיל שם דמש״כ נחשב רק דיבור דגלי קרא דעל דיבורו גרידא נענש א״כ ה״נ גומר לקושית מהרש״א אף

דאיכא מעשה קרי לי׳ שפיר לאו שאין בו מעשה דהא גילתה תורה דעל דיבור נענש דכי הוציא גם אויסרו לעיל כיני׳ קאי וא״כ שפיר הקשה ר״י למה לי ויסרו הא בל״ז הוה מלקינן מלא תלך כיון דאיכא מעשה דשכירות עדים ודוחק לומר דאתי רק לסומכו לכי הוציא ללמוד מיני׳ בעלמא ללקות אלא שאין בו מעשה ועוד נ׳ כיון דלפירש״י נצטרך לומר דלא תלך משמע בהדיא אזנות אשתו כמש״כ הפ״י בקו׳ התוס׳ ועוד כל אדם כו׳ הוה כאילו נכתב בהאי פרשה דמש״ר וקאי עליה ג״כ כי הוציא לומר דהכל ע״י דיבורו ונלמוד מיני׳ בעלמא ללאו שאין בו מעשה ובדעת רש״י שכתב ואי משום דהוי לאו שאין בו מעשה כו׳ אע״ג דאיכא שכירת עדים צ״ל דהבין בדברי ר״י ללקות לוקה מ״מ היינו בלא בעל ואף אם לא שכר עדים וקושטא קאמר דהא ס״ל לאו שאין בו מעשה לוקין ממילא אפי׳ לא שכר עדים.

שם רש״י ד״ה כר״א בן יעקב. לטעמיה דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין וכו׳. הקשה מהרש״א הא לר״י צריך שישכיר עדים וזה מעשה ונ׳ דנהי דאיכא ביה איזה מעשה אבל זה רק תנאי העבירה אבל גוף העבירה הוא דיבורו דעלה איכא אזהרה דלא תלך רכיל ועל השכרת עדים אינו מוזהר.

דף מ״ו ע״ב תוספ׳ ד״ה אתיא. דאין ריבית בקרקע אלא דומיא דכסף ואוכל וכו׳. וא״כ ה״ה לעבדים ולשטרות דלית בהו ריבית דע״כ בכלל ופרט מידריש כמו דדרשינן מכסף או כלים דאמרינן כלל ופרט למעוטי כל הנ״ל וא״כ היה קצת היתר ללות שטרות בריבית ועיי׳ במשנה למלך ריש פ״ד ממלוה ולוה סוף הדיבור דמדרבנן אסור בכל ענין גם נראה מדכתבו האיסור בבתי ערי חומה הי׳ שהוא בשכר המתנת מעות דאזלינן אחר ההלואה אם היא מטלטלין א״כ ה״ה איפכא אם ההלואה היא בקרקע או שטרות שיכול לפרוע לו ריבית במעות וז״א כדאיתא במל״מ שם וצ״ע למעשה.

שם בגמר׳ על נישואין הראשונים מהו וכו׳. כ׳ הרמב״ם פ״ג מנערה בתולה דכל הפטור אם רצה לגרש יגרש והקשה עליו במל״מ דהתינח לענין מלקות וקנס אבל לגרש פשיטא דהוי ספיקא דאורייתא לחומרא ואיני יודע מקום לקושיתו כיון דברעתה תלוי כדאיתא לעיל דף ל״ט ע״ב אימא כשתוציא היא וכו׳ א״כ היא התובעת ממנו שאר כסות ועונה ועליה להביא ראיה ואין לחייבו מספק ועיי׳ בבית שמואל סי׳ ט׳ ס״ק ג׳ דאין כופין מספק על הגט.

שם בגמר׳ כיצד הוצאת שם רע וכו׳. הקשה בפ״י לרבנן דמחייבי בלא בעל א״כ גם באירוסין יהי׳ דין הוצאת שם רע ולא ידעתי האיך נתפרש לו ואקרב אליה בדברים דנראה פשוט פירושו שקרב אליה בדברי פיוס לבא עלי׳ ולא מצא לה בתולים דהיינו כשרי בתולים שבאו עדים ואומרים לו שזינתה ופירש ממנה והיינו אחר החופה שרצה להתייחד עמה ופירש ע״י העדים.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ואימא. מיתורא לא הוה אמרינן שיהא שלו. נ׳ כוונתם כמו שכתבו לעיל דף ל״ט [ע״א] ד״ה הואיל דלאוקמה ברשות אב הוא דוחק לומר לכך מיתור גרידא לא דרשינן כן ובזה נראה ליישב תמיהתם דבסמוך דודאי מאת בתי נתתי אכתי מצינו למימר דקאי רק אשטר וביאה אבל כסף קידושין מתוך שהוא מסברא דידה כנ״ל וממילא כח הקידושין גם כן דידה כמש״כ בסמוך ד״ה יציאה ונימא דלא קאי נתתי אכסף כלל אך זה ג״כ דוחק דהא אית לן לאקושי הויות להדדי וכיון דאיכא יתורא דאין כסף למידרש רק מה שהוא דוחק אין דורשין ממנו אבל אם כי לא נדרוש איכא גם כן דוחק דלא יהיו ההויות שוין עדיף לן למידרש היתור לפ״ז כי פריך ואימא ה״מ קטנה צ״ל ג״כ הואיל דדוחק לאוקמי מכון ברשות אב ותיקו קרא דנתתי רק אשטר וביאה וכדי שיהיו ההויות שוין נדרוש אין כסף כנ״ל ואקטנה ובעי למילף נערה מהפרת נדרים ודחי דממונא מאיסורא לא ילפינן והקשו תוספ׳ ניליף גוף הקידושין ותירצו דהוי איסורא דאית ביה ממונא ולפ״ז אכתי יש ללמוד שטר וביאה דהוי איסורי גרידי ואח״כ מאין כסף שיהיו ההויות שוין אך מאי פסקא דילמא מידרש אקטנה כנ״ל ורצה ללמוד מבשת ופגם דילפינן דלאביה מביאה שבידו למוסרה וביאה פשיטא לן מהפרת נדרים ומסיק יציאה דכוותה ממעט הואיל דיש לפנינו שני דרכים למידרש קרא דאין כסף או אקידושי כסף שיוקשו ההויות כסף עם שטר וביאה דנפיק מנתתי או לדרוש אנערה שיוקשו ההויות קידושי כסף עם שטר וביאה דנפקו מהפרת נדרים ועדיף לדרוש אנערה דהוי יציאה דכוותה וזה נראה לפרש בדברי רבינו חננאל שהביאו התוספ׳ ד״ה יצאה.

שם תוספ׳ ד״ה ואימא הני מילי. הא לקטנה לא איצטריך קרא וכו׳. לכאורה מאי קארי להו הא פשיטא דקרא אינו מיותר כמו שתירצו בסוף ונ׳ במה שהקשו בתוספ׳ ישנים לעיל דף כ״ב [ע״א ד״ה מנין] האיך ס״ד דקאי אקטנה ועתה היא נערה וא״כ אמאי נאמן הא אין בידו ותירץ למסקנא לא נאמר כן כלומר ובהו״א ס״ל דאפילו אין בידו מ״מ נאמן ונ׳ דאפשר עוד לומר דלא ידעינן השתא מדרשא דר״ה אמר רב כדלא ידע לעיל דף כ״ב מתחילה ועל הפה שאסר ידע דלא צריך קרא וע״כ מיותר רק אקידושין והקשו תוספ׳ שפיר הא לקטנה לא איצטריך ותירצו בסוף דלעולם ידע מדרשא דר״ה אמר רב רק דס״ד דאפ״ה נאמן אע״פ שאין בידו ובזה נ׳ ליישב דברי הרמב״ם פ״ג מאישות הל׳ י״א דמייתי מאת בתי נתתי דסבר דסוגיא דהכא קאי לטעמי׳ דהמקשן דלא ידע מדרשא דר״ה א״ר אבל לפי האמת דמידרש כרב הונא אמר רב כמו שהעתיק הרמב״ם פרק י״ח מאיסורי ביאה הל׳ כ״ד א״כ מיניה וביה מוכח דיכול לקדשה כשהי׳ נערה דאל״כ לא היה נאמן אקטנות הואיל שאין עכשיו בידו.

שם בגמרא איתקוש הויות להדדי. לכאורה אין כאן שום משמעות להיקש זה ונ׳ משום דרישא דפרשה כתיב כי יקח דמידרש אכסף וכאן כתיב והיתה דפירושו ביאה כדדרשינן בקידושין דף ע״ה [ע״א]

דבעינן בעילה מלהיות לו וכתיב לשוב לקחתה להיות לו משמע כמו שהיתה לאחר ישוב ויקחנה להיות עתה לו ובפרט לר״י בן כיפר ביבמות דף י״א [ע״ב] דדריש הוטמאה למן הנישואין ונישואין לאו דוקא אם נבעלה אפי׳ אם ביאה אירוסין עושה ומדאמר קרא בפשיטות אשר הוטמאה ש״מ דקאי אוהיתה דלעיל מיניה שנתקדשה בביאה וקאמר לאיש אחר משמע כמו שנתקדשה תחילה לראשון כן תתקדש עתה לאחר א״כ הוקשו כסף וביאה להדדי ושטר אתיא ממילא מבינייהו ואף למש״כ לעיל דשטר וביאה בלא״ה ילפינן מהפרת נדרים נ׳ דאיצטריך קרא שאם מקבל כסף עבור שתתקדש בשטר או בביאה שיהא של אב דלא שייך כאן אביה מקבל איהי שקלה כספא דהתם הכסף הוא גוף הקידושין אבל בשטר וביאה הכסף בא מעלמא ואיצטריך להיקישא דהויות.

דף מ״ז ע״א תוספ׳ ד״ה משום איבה. ולר״י נראה איבה דמציאתה כו׳. נ׳ דקשיא ליה אפירוש רש״י אמאי תני מציאתה קודם מעשה ידיה כיון דמציאה היא משום איבה דמזונות ועדיין לא שמענו מזונות אלא מכללא דמעשה ידיה דאל״ה במאי מיתזנא א״כ הו״ל להקדים מעשה ידי׳ ולר״י ניחא דקאי אדלעיל מינה דזוכה בקידושי׳ ולכך מציאתה דידי׳ שלא ימסרנה עוד נ׳ דקשיא ליה דהא ודאי דמעשה ידיה על כרחה שלו מקרא דלאמה ואינה יכולה לומר אינה ניזונת ואינה עושה אבל מציאתה דהיא רק משום איבה שלא יזננה ויכולה לומר שעשה לו ואינה ניזונת ותקה מציאתה לעצמה אם היא מרובה בדדמים ואמאי נקט להו בחד לישנא זכאי במציאתה ובמעשה ידיה אבל לפיר״י א״ש דהוא שלא יקדשנה ואינה יכולה לומר שתקח מציאתה לעצמה ויקדשנה למנוול כו׳ דהוא פגם משפחה ואינה יכולה למחול כדאיתא בב״ק סוף פרק החובל לענין סימא את עינו כו׳ ולדברי רש״י נ׳ ליישב הא דתנא להו בחדא זכאי במציאתה ובמעשה ידיה דאין ה״נ דבמציאה נמי אינה יכולה לומר איני נותנת ואיני ניזונת והיינו טעמא דחכמים עשו חיזוק לדברי תורה שזיכתה לאב מעשה ידיה ואם תחזיק מציאתה לעצמה ותיזון את עצמה תתרשל במעשה ידיה כיון שאינה ניזונת מאביה ומתורץ קושי׳ מהרש״א דלפירוש רש״י ה״ה בבוגרת דזכאי במציאתה ומתני׳ איירי רק בנערה ז״א דבבוגרת אינו זכאי בעל כרחה דיכולה לומר וכו׳ ואי משום חיזוק למעשה ידיה זה אינו בבוגרת דלא זיכתה לו תורה מעשה ידיה.

שם תוספ׳ בא״ד. עיי׳ מה שכתבתי לעיל במהדורא קמא בדיבור תוספ׳ זה ליישב שיטת רש״י דנתנו למציאת קטנה ונערה משום חיזוק למעשה ידיה דע״י ממש שלא תוכל לומר איני ניזונת ואיני נותנת המציאה ובזה א״ש דברי רש״י בבבא מציעא דף י״ב [ע״א] במשנה שכתב בנו קטן מפרש בגמרא מאי טעמא בתו הקטנה בכתובות ילפינן לה מקראי דקטנה ואף נערה כו׳ דדבריו קשין טובא דלמאי נ״מ מהדר לפירוש המשנה טעמא אחרינא בקטנה דודאי לא גריעא מקטן לשמואל ולר׳ יוחנן כי טעמייהו ועוד דהא לא מקראי ילפינן אלא משום איבה

כמש״כ בגמרא ד״ה מפני מה ובזה ניחא דבא לומר אע״ג דמתניתין כיילינהו בחדא אין דינן שוה אלא דבבתו אפילו לר׳ יוחנן מציאתה לאביה גם באינה סמוכה דהיינו שאומרת איני ניזונת כו׳ וה״ה לנערה ומשום דילפינן לה מקראי דהיינו דמעשה ידיה לאביה דמטעמא דאיבה עשו חכמים למציאתה כמעשה ידיה לחיזוק אמעשה ידיה דנפקא מקרא דתהא בכל ענין לאביה.

שם תוספ׳ ד״ה דזכי. ואע״ג דקרא כשהיתה קטנה כו׳. דבריהם תמוהים הא בהדיא תניא לקמן דף נ״ז ע״ב דקטנה יכולה לעכב שלא תינשא וכיון דקרא איירי בנערה כמש״כ לעיל ד״ה ואימא רק דמצינן לדחוקי נתתי כשהיתה קטנה והכא אי אפשר דהא מצטערת בכך וצערה לא זכי רחמנא לאב כדאיתא לעיל דף מ״ג [ע״א] וע״כ מתפרש בנערה כפשוטו.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה אם תענה. משמע כו׳ היינו שימנע מהן תשמיש כו׳. נ׳ ליישב דבבנין הכבד מצינו שמורה על היפוכו כמו שהביא ראייה ממילת לדשנו והביאו הרמב״ן סוף פר׳ קדושים על פסוק יחסדך שומע שפירושו יסיר חסד והכא נמי ימנע עונה ועיי׳ רש״י ב״מ דף ל״ח [ע״א] ד״ה והדביש.

דף מ״ח ע״א תוספ׳ ד״ה רבי אליעזר בן יעקב. ולפ״ז תימא ברייתא דלעיל כו׳. נ׳ דאין כוונתם מאן תנא בידא דהא כתבו לעיל דף מ״ה [ע״א] ד״ה תנאי דאברייתא דמיתני בי ר״ח ור״א לא דייקינן אלא כוונתם דתיקשי עלה הא איכא ק״ו וק״ו ניתן למידרש ונ׳ ליישב ע״פ מה שכתב הרמב״ן בפר׳ משפטים דהכל קאי אעונה שארה הוא קירוב בשר כסותה הוא מטה כבודה וא״כ שפיר לא אתיא מזונות דמה לעונה שכן נישאת עלי׳ מתחילה.

שם תוספ׳ ד״ה דאורחא. אמאי נקט שני חלילין כו׳. נ׳ דקשה עוד דאמר אפי׳ עני שבישראל דאדרבה הא בעליית משפחתו קיימינן אלא נ׳ דהכי קאמר דודאי אם שאר בני משפחתו כולם עשירים ודרכן במאה חלילין א״צ לחזור על הפתחים להרבות כבודה לכך נתנו קצבה דאם במשפחתה אין להם כלל חלילין צריך לנהוג כמשפחתו אפי׳ הוא בעצמו עני עכ״פ בשני חלילין כו׳.

שם תוספ׳ ד״ה תכשיט. והא דאמר בפרק המדיר פוסקין קישוטין כו׳. בהמדיר שם לא משמע מידי ונ׳ כוונתם על לקמן דף ס״ה [ע״א] דקאמר אין פוסקין יינות וסתם פסיקה משמע אחר למיתה ומייתי סיוע ממשנה לר׳ אליעזר מכח כל שכן כמו שפירש רש״י דף ס״ו [ע״ב] ד״ה שפסקו ועלה מפרש הקרא דשקויי אתכשיטין משמע דתכשיטין פוסקין לאחר מיתה ותירצו דאעפ״כ מיירי בפני בעלה וכמש״כ התוספ׳ שם ד״ה ועני וראיתי אחר זה בהפלאה דף ס״ה ד״ה דביתהו שהקשה מסוגיא זה למ״ד תכשיט לא ובכוונת התוספ׳ כתב שכיוונו אקופה של בשמים ולדעתי דחוק דמאי קארי להו פשיטא דאיירי בפני בעלה דהא קתני החתן מקבל עליו דמשמע כן להתקשט לפניו ועל בתו של נקדימון

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

לא שייך לשון פוסקין ואם שם פסקו אפשר שצוה לעשות כן אלא הנכון ג׳ כמו שכתבתי.

שם תוספ׳ ד״ה לעולם. ומתני׳ דהכא מוקמינן לה בגמרא לענין תרומה כו׳. לא ידעתי שום משמעות דהא ודאי דסתמא דמתני׳ קאי אהנך זכיות דלעיל מינה במשנה אך מלשון לעולם מרבינן גם תרומה דאינה אוכלת אבל בסיומא דעד שתכנס ליכא ריבוי והכי מתפרש לכל מילי היא ברשות אב אבל משתיכנס אינה תו ברשותו לכל מילי ואין ה״נ דלתרומה אכתי היא ברשותו.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה רב אסי. למשנה אחרונה מודה דטעמא משום סימפון כו׳. נ׳ בדעת רש״י דהא ודאי דמ״ד שמא ימזגו לא רצה לפרש משום סימפון משום דמום לא שכיח וא״כ קשה הא ע״כ במשנה אחרונה מודה דחיישי לסימפון ואמאי לא ניחא לי׳ לפרש גם למשנה ראשונה משום סימפון ולחלק בין בדיקת חוץ לפנים אלא ע״כ דבאמת לעולם לא הוו גזרו משום סימפון לחודיה רק עיקר הטעם משום שמא ימזגו וכי הגיע זמן נהי דדוכתא מיחד לה מ״מ קרובין באין אצלה ואיכא למיחש קצת שתשקה רק דלא שכיח ומשום הא לחודי׳ לא גזרו ולזה באה משנה אחרונה וחששה לצירוף שני החששות תרי מיעוטי לחשש גמור דהיינו שמא תשקה ומשום סימפון אבל כי אזל חשש שמא ימזגו לגמרי משום סימפון לחודי׳ ודאי לא גזרו וזה מוכרח ממאי דאמר לקמן דף נ״ח [ע״א] מאי בינייהו וכו׳ והוא תמוה דמאי נ״מ במשנה ראשונה מה דהוה הוה אלא דנ״מ גם למשנה אחרונה למ״ד משום סימפון אסרינן משום סימפון לחודי׳ אבל למ״ד שמא ימזגו היכא דליכא למיחש כלל כגון במסר [כו׳] דפרשה לגמרי מקרוביה שרי גם למשנה אחרונה ושפיר כתב רש״י דרב אסי ס״ל שמא ימזגו ולכך היכא דליכא למיחש כלל אפי׳ למשנה אחרונה שרי.

שם תוספ׳ בא״ד. ועוד אור״י דמצינן לפרש דאיכא בינייהו למ״ד סימפון ליכא וכו׳. כתב מהרש״א דרב אסי ס״ל משום סימפון ורב ס״ל משום שמא ימזגו ואי כסבריו הו״ל לתוספ׳ לפרש כיון דהוי איפכא מפירוש רש״י על כן נ׳ דבהא פליגי דכ״ע משום סימפון אך רב ס״ל דשלוחים לא בדקי רק בדיקת חוץ וא״כ למשנה אחרונה דחיישת לבדיקת פנים לא מהני מסר ורב אסי ס״ל דבדקו ואפי׳ בדיקת פנים ומשכחת אם יש מרחץ בעיר כדלקמן דף ע״ה [ע״ב] במשנה שבודקין מקרובותיה ולכך מהני גם למשנה אחרונה.

דף מ״ט ע״א תוספ׳ ד״ה קל וחומר. ולקמן בפרק בתרא גבי אדמון דפריך כו׳. ושם תירצו עוד דשם מיירי בבנים גדולים והכא בבנים קטנים משום דכולם עומדים לעסוק בתורה כו׳ וכתב מהרש״א בכוונתם דפריך שם אלישנא דאדמון דקאמר סתם זכר הא איכא זכר שאינו עוסק אבל הכא נקט שפיר ק״ו לבנים סתם ולדבריו ק׳ לשון משום שכתבו תוספ׳ לא הו״ל לומר אלא בבנים קטנים איירי דכולם עומדים לעסוק כו׳ לכך נ׳ כוונתם דלא שייך לפלוגי בבנים זכרים משום דהתורה

לא חילקה ביניהם אבל הכא במזונות שהכוונה לכל הבנים זכרים שראוי להם מזונות משום דכולם ראוים לעסוק בתורה ושהם עדיפי׳ מבנות כזה ראוי לומר דהתורה חילקה ג״כ בין בנים לבנות לענין ירושה.

שם תוספ׳ ד״ה האיך. מתוך פי׳ הקונטרס משמע דאיצטריך ליה למיגמר. אם היא ברשות האב אם לאו כשהיא בדרך כו׳. ובאמת שדברי רש״י מטין לתרי אנפי שכתב תחילה אלא לאלמנה ע״י מסירת שלוחין ואח״כ כ׳ וזו שנדרה בדרך משמסרוה לשלוחין כו׳ ע״כ נ׳ כוונתו דודאי אם פעם א׳ היתה בבית אישה לעולם נקראת היא על בית אישה ובטל ממנה שם בית אביה וכענין שכתבו התוס׳ בעירובין דף ט״ו ע״ב ד״ה על מנת לענין בית אביה וה״נ לענין בית אישה וכיון שאישה מת ממילא אין לה מי יפר אבל זו שנדרה בדרך אין אני יודע אם נקרא עליה בית אישה וממילא בטל ממנה שם בית אביה אפי׳ נתאלמנה או לא נקרא עליה עדיין שם בית אישה וודאי כל זמן שבעלה חי מצי להפר דעכ״פ היא עתה אשתו ובפרט לרב פינחס בנדה דף מ״ו [ע״ב] דכל הנודרת על דעת בעלה נודרת אבל אם מת ואם לא נקרא עליה עדיין בית אישה ממילא עדיין שם בית אביה עלה וחוזרת לרשותו.

שם תוספ׳ ד״ה ונדר. תימה דאיצטריך כו׳. נ׳ דהתם ילפינן ממשמעותא דקרא מכח יתור כמש״כ הר״ן שם אבל ילפותא דהכא מדהקדים הכתוב דין אלמנה לדין נדרה בית אישה ולהיפך היה ראוי לומר תחילה שבבית אישה בעלה מיפר ואם נתאלמנה נדרה קיים עלה וע״כ דאיירי קרא בנמסרה לשלוחי הבעל קודם שבאה לבית אישה.

דף נ״ב ע״ב תוספ׳ ד״ה ירתון. גבי בת בין הבנים לא בעי לשנויי בהא לישנא כו׳. לא ידעתי מאי קשיא להו דהא ודאי ירושה הי׳ אבל אבי האשה שנותן לה נדוניא והיא טצדקי להוריש את בתו ע״י זרעה או בן או בת וכן משמע לישנא דגמרא ומתקני דתירות ברתא וכן כ׳ רש״י לקמן דף נ״ג [ע״א] ד״ה או אין לה פקעה לה תורת ירושת אביה מלהוריש נדוניא שלו לבני בתו וא״כ מה לי בן הבת או בת הבת לכך משני כנחלה שויו׳ כלומר כנחלה שמנחיל הבעל לבניו אבל לענין משעבדי משני שפיר ירתון תנן דבין נקראת הירושה על שם אביה או בעלה בכל ענין לא טרפי ממשעבדי.

שם רש״י ד״ה בי אבא סוראה. חמיו היה כו׳. בא ליישב האיך ידע יהודה בר מרימר דיעשוהו לפסוק הרבה נדוניא אלא בשביל שהיה חמיו ידע שלא יוכל לסרב נגד חתנו לפסוק הרבה לנכדו.

דף נ״ג ע״ב תוספ׳ ד״ה שאין אני [ריש העמוד]. ובתר הזרה אמרה הלל הזקן. משמע מדבריהם דהלל ושמאי עצמן נחלקו במדרש כתובה ולא קשה הא דלא חשיב לי׳ בשבת דף ט״ו [ע״א] דהיינו משום דחזרו בהם כדמשני התם אבוצר לגת אבל מ״מ הא עדיין היא מחלוקת בלגרע כחה וגם אם הלל בעצמו חזר בליפות כחה האיך נחלקו אח״כ ביבמות ב״ש וב״ה תלמידיי׳ וצ״ל דנחלקו בחיי רבותם ורבותם גופיי׳ נחלקו בההיא דיבמות ואח״כ חזרו עם רבם הלל בההיא דיבמות ונשארה

עדיין המחלוקה שתלמידי הלל אמרו שלא הודה רבם רק בליפות כחה לא בלגרע וב״ש אמרו דבכל ענין הושוו רבותם לדרוש לשון כתובה.

פרק חמישי.

דף נ״ה ע״ב תוספ׳ ד״ה מתנת. מוקמי בין לרב בין לשמואל דקנו מיני׳ בחזקה כו׳. דלא רצו השתא לתרץ במיפה כחו כמו לפירוש ריב״ם דאכתי קשיא לרב וע״כ צריך לתרץ אליבי׳ דקנו בחזקה וממילא מתורץ גם לשמואל משא״כ לפריב״ם דלא קשיא רק לשמואל עדיפא להו לומר דסמיך הש״ס אתירוץ דמיפה כחו במימרא דשמואל דמה״ט א״ש גם במתני׳ ומהרש״א רשם בזה אמש״כ בפרק מי שמת ושם נדחק בזה.

דף נ״ו ע״א בגמרא בעי רבין נכנסה לחופה כו׳. ברא״ש סי׳ וי״ו [איתא] ועוד דע״כ הכי פירושו כו׳ דאי פירסה נדה אח״כ כו׳. כוונתו כלפי מה שאמרו דאיירי הכא בפירסה אח״כ ולכך שפיר קנתה החופה לכל מילי רק לענין תוספת מספקא ליה והא ליתא דאי היתה טהורה בתחילת חופה א״כ היתה אז חופה הראויה לביאה דקונה התוס׳ ג״כ דהא מסקינן דחיבת חופה קונה ולומר דאדעתי׳ דלא תהא בסוף ראויה לביאה לא קנתה תחילת חופה התוספ׳ זה אינו דהא לזה מסקינן דנכנסה לחופה ולא נבעלה קני דהיינו אם מת קודם שבעלה ולא אמרינן דאדעתא שלא יבא לידי ביאה לא אקני לה ואמר דסוף חופה היא תחילת ביאה כו׳ דבשלומא אי הוה שייך בהחופה עצמה תחילה וסוף הוה מצינו לפרש דהא דמסקינן דחיבת חופה קונה היינו סוף חופה וא״כ שפיר מתפרש נכנסה לחופה כשהיתה טהורה וקני׳ תחילת החופה לכל מילי דאישות בר מתוספ׳ וקודם סוף החופה פירסה נדה ומיבעיא אי קני סוף החופה לתוספ׳ כיון דאינה ראויה לביאה וע״ז כתב דליתא בחופה כ״א הכניסה אבל סוף חופה היא תחילת הביאה וא״כ ע״כ הא דמסקינן נכנסה לחופה ולא נבעלה קני לתוספ׳ היינו תחילת חופה דליכא למימר סוף חופה דזהו בעילה ממש דהא היא תחילת ביאה וא״כ אי היתה טהורה בכניסה לחופה כבר קנתה גם לתוס׳ דהיתה אז ראויה לביאה כנ״ל ובס׳ קרבן נתנאל נדחק בפירושו הרבה.

שם תוספ׳ ד״ה טעמא. וליכא למימר מאי כותבת אומרת כו׳. לדעתי דבריהם תמוהים וכי ס״ד שאם נותן לה שטר כתובה בפירוש על מאתים זוז והיא אומרת בעל פה שקיבלה ק׳ זוז דיועיל לבטל השטר כתובה שנתן בידה אח״כ דומה למש״כ תוספ׳ לעיל דף מ״ד [ע״א] ד״ה והילכתא לא ביטל את הראשון הואיל והוא בידו עדיין ודוקא על תנאי דשקיל וטרי הכא ביה מועיל אפי׳ בע״פ דתנאי אינו ביטול ועקירה אלא פירוש כמו שהאריך הר״ן לעיל דף י״ט ע״ב גבי תנאי היו דברינו וכן בסמוך גבי דין ודברים דמוקי שם בעודה ארוסה דהוא סילוק קודם

שבא לידו מדברים שהיו עתידין לבא משא"כ בשטר כתובה שמקבלת ממנו עתה האיך מועיל שובר בעל פה.

שם תוספ' ד"ה הרי. ותימא א"כ אמאי היא מקודשת הרי התנה בפירוש כו'. נ' סמיכת דבריהם דודאי האי אמירה שהיא מקודשת ע"מ שאין עליו כו' אינה כלום דהיא נגד התורה אבל זה שאמר שאם יהא עליו שלא תהא מקודשת אינו נגד התורה שאינו מחויב שתהא לו מקודשת ונ' ע"פ זה ליישב קושיתם למש"כ הטעם דבעינן הן קודם קודם ללאו הוא דמה שאדם רוצה לעשות זה הוא עיקר התנאי וצריך להקדימו אבל שבאם לאו לא יהיה כלום זה אינו עיקר התנאי דעד עתה ג"כ לא היה כלום וא"כ בנדון דידן זה שאמר תחילה שתהא מקודשת אינו עיקר התנאי שהוא נגד התורה ואינו ראוי להקדים ואם יקדים שלא תהיה מקודשת אם יהיה עליו שאר כו' הוי לאו קודם להן ולכך אין בתנאי כלום לבטל מעשה הקידושין.

שם תוספ' בא"ד. אמרי' דדוקא כשאינו מתנה על מש"כ בתורה דומיא דבני גד כו'. וצ"ל טעמי' דר' יהודה כמש"כ תוס' לקמן דף ע"ד [ע"א] ד"ה תנאי דלא גמרינן מהתם רק מה שהוא מצד הסברא וכ"ש מה שהוא נגד הסברא לא גמרינן מהתם וזה הוא נגד הסברא שלא תועיל מחילה בדבר שבממון לכך סבר ר"י דמהני התנאי.

שם תוספ' בא"ד. שאם יאמר עשה עמי היום וחובך מחול לך כו'. דבריהם אינן מדוקדקין דאין שייך להתנות על עצמו וא"כ הכי אמר אם תעשה עמי אמחול ובכה"ג מה שיעשה עמו הוה התנאי ואינו נגד התורה אלא צ"ל בהיפך שחבירו אומר לו ע"מ שתמחול חובי אעשה עמך והוא מתנה למחול חובו נגד התורה.

שם ע"ב תוספ' ד"ה אבל. דדוקא בלא קיבל עליו אחריות איכא למיחש להכי כו'. הקשה מהרש"א א"כ אמאי צריך ת"ק לתיקון העולם תיפוק לי' מתקנת שמעון בן שטח ונ' דאיירי אפי' אומרת בהדיא שרשאי להשתמש בהן מ"מ אין עושין שמא יאבדו והיא לא מחלה אם יאבדו רק שסמכה בדעתה שלא יאבדו לכך אין עושין.

דף נ"ז ע"א רש"י ד"ה תחילת חופה. וה"ק מתחילת חופה כו'. נ' דבא ליישב דלא קאמר בחד ענינא תחילת ביאה וסוף ביאה כמו בדרבין לריב"ל דנקט תחילה וסוף בחד ענינא דהיינו בחופה לזה כתב דה"ק כו' דנקט סדר פלוגתת' דבתחילת חופה מתחיל פלוגתתם משא"כ בסמוך בדרבין לא שייך זו לומר דמתחיל פלוגתתם בסוף ביאה דאין זה התחלת ענין לכך עדיף ליה למנקט בחד גוונא כולהו בחופה תחילת וסוף חופה.

שם ע"ב רש"י ד"ה אבל. אבל קידושין בקטנות לא וכו'. וא"כ קשה האיך אמר אין פוסקין על הקטנה להשיאה כשהיא קטנה תיפוק לי' דאין מקדשין וצ"ל דאיירי בעבר וקידשה אבל בסיפא דנקט האיך לעשות אבל פוסקין וכו' בא רש"י לומר אבל לקדש לכתחילה אינו נכון אבל לולא דבריו היה נראה דאיירי בקידושין של יתומה שקידשוה אחיה דהם רשאין דאם תגדל ולא ייטב בעיניה תמאן ותצא ואשמעינן בברייתא דמ"מ

לא יפסקו להשיאה בקטנות משום צערה ועיי׳ ביבמות דף ק״ט [ע״א] ד״ה ויתרחק שכתבו בשם הר״ח דאין נכון אפי׳ לקדש ועל זה חלקו שם בתוספ׳ אבל להשיאה אינו נכון לכתחילה ובזה יובן מה שכתבו תוספ׳ בד״ה בגרה ואין פוסקין נמי וכו׳ דמה חסר להם במש״כ דאסור לקדש קטנה אלא דאכתי דילמא איירי ביתומה לזה כתבו דמ״מ אין פוסקין להשיאה ומה שהקשה מהרש״א שם נ׳ בוונתם דא״כ מה השמיענו רבה בר לוי דפוסקין להשיאה כשהיא גדולה הא מכח רב הונא דבגרה היא כאלמנה נשמע זה ממתני׳ דע״כ איירי שפסקו בקטנותה להשיאה בגדלות כקושית מהרש״א ומאמורא קדמון מקשי על אמורא בתראה כמש״כ רש״י בביצה דף ט׳ [ע״א ד״ה לימא רב] וכן במקום אחר.

שם תוספ׳ ד״ה בגרה. ואין פוסקין על הקטנה כו׳. הקשה מהרש״א הא להשיאה בגדלות פוסקין. כבר כתבתי במהדורא קמא דמ״מ קשה מה השמיענו רבה בר לוי דנשמע כבר ממילתא דרב הונא והיינו לסוגיא דנדרים שהביאו התוספ׳ לקמן בסמוך ולשיטת האומרים דלא חשו שם לתיובתא דר״ה כמש״כ הרשב״א בנדרים דף ע׳ ולפי׳ התוס׳ בסמוך ניחא טפי כמו שפירשו דפריך התם אמאי דתני מילתא ספיקתא בבוגרת דמשכחת פחות בי״ב חדש ה״נ קשה אי מתני׳ איירי בקטנה האיך תני י״ב חדש הא משכחת טובא אי קידשה ב׳ שנים לפני גדלות דנותנין לה ב׳ שנים אחר תביעתו דהיינו עד שתגדל.

שם תוספ׳ ד״ה ואין. הקשה מהרש״ל מ״ש דדרשינן בירח ימים כל חד לחודי׳ וחדש ימים הוא בין הכל חדש וכ׳ דהתם מטעם הבחנה אתאן עלה וכמש״כ הכ״מ פ״ח מהלכות מלכים דין ו׳ לכך נראה לו לר׳ שמעון ב״א למידרש כן ואף דכתב תוספ׳ ביבמות דף מ״ב [ע״א] ד״ה לזרעך דאתיא לדרשא אחריתי וכוונתם דדרשא דהבחנה אסמכתא היינו בעלמא אבל ביפת תואר דדיברה תורה כנגד יצה״ר כמש״כ רש״י בחומש שם דסופו להוליד בן סורר ומורה ודינו שיתחייב מיתה בב״ד קפדה תורה אהבחנה דאל״כ אם יבא עליה אחר השלשים ויפרוש ממנה ע״י איזה סיבה היכן עונשו דאם יולד מאותה בעילה בן אינו נסקל דהוא ספק נכרי שמא הוא בן תשעה מכח ביאה ראשונה שבמלחמה כמש״כ הכ״מ ובזה מיושב מה שהקשה במל״מ שם דהא לרשב״א כל הצ׳ יום חד דינא אית להו והרמב״ם חילק ביניהם דליתא דלרשב״א ג״כ הטעם חלוק דאל״כ לא היה עולה על הדעת לדרוש ימים לחודי׳ כמו דלא מידרש גבי חדש ימים אלא ע״כ דמטעם הבחנה דרשינן כן להוסיף על ל׳ דבכיה ב׳ חדשים להבחנה וא״ש ג״כ קושית רבינא דאימא ק״ך וכל קושיא יש לה תירוץ והיינו דלק״ך אין טעם כלל לדרוש ומש״כ הכ״מ ובר מן דין ג׳ חדשים צריכה להמתין כדי להבחין בין זרע קדוש כו׳ כוונתו דאף אם לא נפסוק כרשב״א ואין צריכה להמתין משום הבחנה כדי לסקול הבן מ״מ צריכה הבחנה דמדרבנן בעלמא בין זרע קדוש ולעולם טעמא דרשב״א ג״כ משום הבחנה והוא ור״ע שהביא הל״מ שם מסיפרי אמרו דבר א׳ רק שקיצר בלשונו וכוונתו בימים שנים מכח ואח״כ

דכתיב בקרא עלה דימים דקאי רק אימים זה שאמר ימים שנים דכפלי׳ קרא דעלה לחודי׳ קאי ולא אירח ככו׳ רבינא וראיי׳ לדבר זה דלא נזכרה דרשת רשב״א בספרי כלל דהיינו דברי ר״ע ממש.

דף נ״ח ע״ב בגמר׳ מתיבי תיקנו מזונות תחת מעשה ידיה כו׳. הקשה בפ״י דילמא קסבר רב מזונות דאורייתא לכך הברירה בידה אבל לברייתא דמזונות דרבנן אין ה״נ דמעשה ידיה עיקר ונ׳ דיש לדקדק על לשון תיקנו מאי צריך לתקנה אם נתקנו לו מעשה ידיה עיקר ופשיטא דלא תחזור על הפתחים דלא גרע מעבד עברי לכך נ׳ דלכ״ע עיקר מזונות שהם חיי נפש הוא דאורייתא כמש״כ תוספ׳ לעיל דף מ״ז [ע״א] ד״ה ראב״י דנפקי מק״ו דכסותה והם אותן מזונות שהוזכרו לקמן במשנה דף ס״ד וחכמים תיקנו שתהא אוכלת עמו לפי כבודו ולא נשמע זה מבעולת בעל דלק׳ דף ס״א [ע״א] שתהא עולה עמו כמש״כ הר״ן לק׳ דף ס״ה לענין כר וכסת ובהא פליגי דמ״ד דאורייתא סבר דכולהו כתיבי בקרא ועליי׳ אמר לא יגרע וכתב הרמב״ן שם דהיינו שלא יפחות לאמה נגד האחרת שאותה ישכיב על מצע על הארץ והאחרת על מטה כבודה וכן במזונות לא יגרע שלא יאכיל את האמה לחם צר והאחרות יאכיל מטעמים אבל ראב״י סבר דכסותה לבדה נאמר בקרא שלא יגרע אבל מזונות לא ידענו רק מק״ו והיינו משום שהם חיי נפש אבל מה שהוא יותר מכדי חיים לא שמענו כלל וכוותי׳ אתיא ברייתא דתיקנו מזונות וקאי על מותרות דמזונות ובזה יובן שפיר כל אותה הברייתא שהביא הרמב״ן בריש משפטים שם על פסוק ויצאה אשתו עמו דמשמע מינה בפשיטות דמזונות דאורייתא לפ״ז ניחא הכא דבאמרה איני ניזונת כו׳ אינה רוצה ליזון כלל וזה לכ״ע ראוי׳ לה מה״ת ואינו ענין כלל להך פלוגתא.

שם בגמר׳ והא לא אמר לה הכי וכו׳. ראיתי בר״ן נדרים דף ט״ז ע״ב ד״ה אמר רבא שכתב ולפ״ז מאי דאמרינן בפרק אע״פ גבי מקדיש מעשה ידי אשתו באומר יקדשו ידיך לעושיהן לאו דוקא באומר אלא נעשה כאומר וכו׳ והוא תמוה דהא הוצרך לאוקמי דוקא אליבא דר״מ משום דס״ל אין מוציא דבריו לבטלה ואפשר לדחוק ולומר דכוונתו אמאי דמוקי לקמן בדף נ״ט [ע״א] באומרת יקדשו ידי וכו׳ והכא שאני דכל עצמו שיחול הנדר הוא מתוך שיכול לכופה למ״י ולכך אי לא אמר כן בפירוש אלא סתמא לא מפרשינן כן בדבריו דכוונתו אידים עצמן ומצד ששולט עליהן לכפותה משו״ה הוצרך לאוקמי כר״מ לשיטתו וכל זה דוחק.

דף נ״ט ע״ב בגמר׳ מתניתן דלא כר׳ חייא וכו׳ אין אשה אלא לבנים אין אשה אלא ליופי וכו׳. כלומר ופטורה מלעשות מלאכה לבעלה ונ׳ לפרש בזה הכתוב בתהילים אשתך כגפן פוריה וכו׳ ע״פ הכתוב ביחזקאל ט״ו [פסוק ב׳] מה יהיה עץ הגפן וכו׳ היקח ממנו לעשות למלאכה וזה שאמר אשתך כגפן שאינה למלאכה אלא פוריה דהיינו לבנים ואמר בירכתי ביתך והוא ע״פ מה שכתב רש״י בסדר בראשית

על עדה וצלה דזו שהיא לנוי יושבת בצלו תמיד ועל זה רומז בירכתי ביתך שהיא גם לנוי כמאמר ר׳ חייא לנוי ובנים.

שם בגמר׳ ועוד תניא ב״ש אומר אינה מניקה וכו׳. נ׳ דטעמא דב״ש ג״כ כדר׳ חייא דאין אשה אלא ליופי ומ״מ לא פוטר אלה מהנקה דמחליש ביותר ונ׳ ג״כ דלר׳ חייא אע״פ שפטורה ממלאכות היינו משום יופי וזה שייך בחייו אבל לאחר מיתה חייבת בניזונת משל יתומים כדאמרינן בסוף פרקין לענין מותר בלאות תתגני ותתגני וא״כ ה״ה לב״ש דחייבת להניק אחר המיתה ובזה מתורץ מה שהקשה בנודע ביהודה חלק אבן העזר סי׳ י״ד ד״ה ומה שהמציא דלב״ש אזדא לגמרי דין מינקת חבירו ומה שתירץ הוא דהר״ש הזקן אינו מתיר רק מטעם דבגרושה יהיב לי׳ בעל לא ידעי מה חידש בזה דכן מפורש בהדיא בר״ש ובר״ן אבל הקושיא לדעת התוספ׳ שלא הבינו כן מר״ש הזקן מדהקשו מאלמנה שתבעה כתובתה אבל להנ״ל א״ש.

דף ס׳ ע״א תוספ׳ ד״ה יכול. אבל מאיסור טמא לא ממעטינן לי׳ וכו׳. הקשה מהרש״א אכתי לבשר למה לו מיעוטא ולא ידעתי מאי קשיא ליה דאכתי לא שמענו רק שהתירה תורה איסור דם ואיסור טמא אבל אבר מן החי עדיין יהא נוהג בו דמדם לא הוה שמעינן דבלא״ה אין בו משום חיות כמש״כ רש״י בסנהדרין דף נ״ט [ע״א] ד״ה ורבנן אבל איסור חיות לא נזכר בו והא דאמרינן בבכורות דף ו׳ ע״ב והאי חלב לאו כאבר מן החי הוא משמע דשייך גם בדם אבר מן החי צ״ל לבתר דגלי בחלב אמרינן דה״ה לדם הואיל והוא רק התמצות הגוף א״כ שפיר צריך קרא למעט בשר מאיסור אבר מן החי.

שם תוספ׳ ד״ה מפרק. דתניא דיש מה דיש מיוחד וכו׳. ונ״ל דודאי גוף הבהמה נקרא גידולי קרקע אבל התם דהכוונה משום החלב שיאכל הפועל וזה אינו גידולי קרקע דמאיברי׳ מתמצה אבל בחולב לענין שבת דאין כוונת החליבה רק על החלב כ״א גם לתקנת הבהמה דמה״ט שרינן לחלוב ע״י עכו״ם משום צער בעלי חיים כדאיתא בא״ח סי׳ ש״ה לכך הוי שפיר מפרק גידולי קרקע דלשון פירוק שייך על המתפרק כמו על הדבר היוצא ממנו וא״ש פסקי הרמב״ם פ״ח מהלכות שבת הל׳ ז׳ ח׳ ומש״כ וכן החובל בחי וכו׳ אף שהתם אין הכוונה על גוף החי כ״א על הדם מ״מ כיון שעושה מעשה שינוי בגוף החי נקרא שפיר מפרק בגידולי קרקע משא״כ בחולב שאינו קורע ולא מזיק כלום רק כמריק מכלי כי אין הכוונה על גוף החי כמו באכילת פועל לכך לא חשיבא התם ג״כ ובחלזון אע״פ שעושה מעשה מ״מ דגים אינן כלל ג״ק כמש״כ הה״מ שם.

דף ס״א ע״א רש״י ד״ה מיחלפא ליה. בימי ליבונה. עיי׳ בתוספ׳ ולולא דבריהם נראה כוונתו דבימי נדותה לא היו משתמשין באשה כלל כמו שהביא הרמב״ן בפירוש התורה בסדר ויצא בפסוק כי דרך נשים לי מברייתא דמסכת נדה תלמיד אסור לשאול בשלומה של נדה וכו׳ עד ואסור ליהנות במעשה ידיה בבל בימי ליבונה שטהורה ממקור דמיה פשיטא שאינה בטומאה זו ולכך פירש בימי ליבונה.

שם רש"י ד"ה וחד ספי. ממין א' בתחילת הסעודה. ובד"ה מאחר ספי מכל מין ומין וכו'. נ' כוונתו דהא ודאי חיוב הוא ליתן לו בתחילה עכ"פ ממין א' וגם חיוב הוא עכ"פ ליתן לו בסוף מכל מין ומין לכך פירש בעובדא קמייתא דגם מאן דספי מחד מינא מ"מ בסוף נתן לו מכולם וכן בעובדא ב' מאן דמאחר ספי היינו מכל המינין אבל מ"מ נתן לו בתחילה ממין א' וא"כ הני תרי עובדי לחד ענינא עולין וראיתי בסידור בית רחל להרב ר' נפתלי כ"ץ ז"ל בזמר לצירופי אליה שכתב איש נמנע כלאישתעי בהדי האי גברא שנמנע מלשמש מלא עין כוון להך דהכא שנמנע מליתן לשמש בעין יפה והוא העתיק שם כל עובדי דאלי' הנזכרים בש"ס ומכאן לא הביא רק חדא כוון ג"כ לדברי רש"י דהני תרי עובדי חדא ענינא הן והעתיקן באחת.

שם ע"ב תוספ' ד"ה התלמידים. פירש ר"י דאתא לאשמעינן כו'. כוונתו נראית בר"ן שהביא תחילה בשם התוס' דהיינו עונה קבועה ודחה דבריהם ופירש ג"כ כדברי ר"י.

דף ס"ג ע"א תוספ' ד"ה רב הונא. ומורדת ממלאכה היינו מזיגת הכוס כו'. הקשה מהרש"א א"כ היכי ניחא ליה בלישנא קמא נדה במלאכה הא אסורה למזוג הכוס ותירץ דאפשר שלא בפניו וע"י שינוי ותירוצו תמוה דע"כ לא חייבת במלאכות אלו אלא משום שהן של חיבה כמש"כ רש"י לעיל דף ס"א [ע"א] ד"ה אבל מוזגת אף שהתוספות שם ד"ה אבל ולעיל דף ד' חולקים על רש"י כנראה מדברי הר"ן שם אבל מ"מ משום חיבת ביאה חייבו אותה חכמים במלאכות הללו דאל"כ מאי שנא משאר מלאכות שפטורה ומה דשרי בנדה שלא בפניו היינו ע"כ שאינו דרך חיבה וכן ע"י שינוי איכא היכי [?] וא"כ אינה מחויבת לעשות כיון שאינו דרך חיבה וליכא אז משום קירוב דעת והוי רק מלאכת טורח שאינה מחויבת כשאמרה איני ניזונית ויותר נ' לתרץ כיון דאילו המלאכות הם מביאין לחיבת תשמיש שפיר ס"ד דמקשן דאיכא בהו פתו בסלו אבל בתשמיש ממש לא ס"ד שיועיל פת בסלו כיון דהוא צערא דגופי' כדאיתא לקמן דף ס"ד ריש ע"ב.

דף ס"ד ע"ב בגמרא לא פסק שעורים כפלים בחטין אלא ר' ישמעאל שהיה סמוך לאדום כו'. הנה בפ"ח דפאה משנה ה' איתא ג"כ כה"ג אין פותחין לעני מגורן מחצי קב חטין קב שעורין ולא הוזכר שם כלל מאדומיות ונ' דודאי יש בכל העולם שעורין כחושות אך רובן יפות ומ"מ הקילו על העני לומר לא פלוג וליתן לו מכולן כפלים אבל במשרה אשתו מצינו אדרבה שהקילו על הבעל דהא לר"ש כל שיעורי תורה משערין ב' סעודות לככר ובאשה משערין ג' סעודות לככר כמו לעירוב כמו שכתב הר"ן וה"ה לענין השעורין עשו לא פלוג להקל על הבעל שלא ליתן כפלים ואפילו באדום דמיעוטן יפות הלכו אחר המיעוט בלא פלוג להקל על הבעל אבל ר' ישמעאל לא הקיל כל כך עליו ויש קצת סמך שר' ישמעאל ריחם על בנות ישראל כדאיתא

בנדרים דף ס״ו [ע״ב] כשמת אמרו עליו בנות ישראל על ר׳ ישמעאל בכינה שריחם עליהם בכל פעם.

פרק ששי.

דף ס״ה ע״ב תוספ׳ ד״ה הכי גרסינן. דא״כ הו״ל למיתני לעיל כו׳. הקשה מהרש״א אמאי לא תיקשי להו לעיל ג״כ דהו״ל למיתני יתר עליו הבעל שיורשה כשיש לה בנים נראה כוונתו דודאי בל״ז אמינא שאין רבותא כלל ביש לה בנים או משום ששמעינן ממשנה דהכותב ודיש נוחלין דבשלומא באב שפיר קודמי׳ הבנים דאכתי לא נפקעה בזה ירושת האב דאפשר שימותו הם בלא בנים וחזרה הירושה עד יעקב אבינו אבל בבעל פשיטא דאין יורשין בניה דא״כ נפקעה ירושתו לגמרי רק לעיל דס״ד דהשמיענו כאן כה״ג תיקשי שפיר אמאי לא השמיענו כן לעיל במתני׳ דיתר עליו הבעל לפ״ז יש ליישב קושיתו דמצינו לומר דתנא ושייר ירושה ומאי שייר דהאי שייר בושת ופגם ואתיא כריב״ב דיש לבעל חלק בגוויי׳ אבל הכא אזלינן לפי האמת דליכא חידוש בירושתה אף שיש לה בנים הקשו שפיר ליתני בשת ופגם ואין לומר שייר דמאי שייר עוד דבירושה שיש לה בנים ליכא שום רבותא מירושה גרידא.

דף ס״ו ע״א תוספ׳ ד״ה ו ה א. ולפרושי פלוגתא דר״ע ורבנן אתא דאיירי במתני׳ כו׳. נראה כוונתם אברייתא דתני קמי׳ דרבא ומתני׳ דקונם כו׳ והדא גלי אאידך דע״כ איירי בהעדפה ע״י הדחק דומיא דמציאה דאל״כ מאי אשמעינן ר״ע במציאה כיון דאפילו העדפה שלא ע״י הדחק שלה כ״ש מציאה דליכא למימר במציאה אשמעינן אפילו בשעת שבטלה ממלאכה דזה אין שום סברא שיהא שלה וקאמר ר״פ דמ״מ לא היה צריך להשמיענו במציאה אי לאו לרבותא דאפילו בשעת מלאכה רק שאינה מבטלת ממלאכתה הוי דידה ואשמעינן שפיר דהעדפה משום שהיא מענין מלאכה הוי דידה רק בשעה שבני אדם ישנים ומציאה הוי דידה אפילו בשעת מלאכה ובעי דילמא אפי׳ העדפה בשעת מלאכה הוי דידה ומציאה אתי לגלות דמכח יתורא מתפרש ע״כ אבשעת מלאכה וגלי גם אהעדפה ומובן בזה בעיא דרבינא דאת״ל דלעולם א״א להיות שוה מציאה להעדפה דא״כ למה לי הא הוי כ״ש מהעדפה דאי לגלות הוי עדיף יותר לפרש בהדיא בהעדפה דאיירי בשעת מלאכה אכתי דילמא הא איכא בינייהו דמציאה בשעת מלאכה אחת הוי דידה והעדפה רק בשעת ב׳ מלאכות או ג׳ אז הוי דידה ומיושב גם קושי׳ שניי׳ של מהרש״א דאף שכתבו תחילה דמכח דברי רבא ורבין משמע לי׳ לר״פ כתבו כן לרווחא דמילתא אבל באמת דברי רבא נכללין בדרבין דמה דקאמר רבין דבע״י הדחק מיירי היינו מדס״ל לר״ע במציאה דלעצמה ומדהוצרך להשמיענו במציאה ע״כ דבהעדפה ע״י הדחק איירי ולכך סיימו רק בדרבין לחודיה.

שם תוספ' ד"ה אלא. ומאי פריך מבייש סוסתו דלאו בת בשת היא. לולא דבריהם היה נראה דכוונת רבא על סוסתו בשעה שרוכב עליה דאז הוי בושה דידי' כגון בגדו וכעין שפירש הרי"ף בנותנת תבן לפני בהמתו דהיינו סוס שרוכב עליה כמו שכתב הרא"ש בפרק אע"פ אות כ"ו והיינו לפי שהוא צורך גופו כמו שחייב' לעשות בצמר לצורך בגדיו והמקשן לא הבין דבריו דפריך סוס בר בשת הוא והשיב לו אלא רקק בבגדו כלומר סוס נמי כעין בגדו קאמינא ונקט בקיצור בגדו ומשום שמפורש במימרא דרב פפא שמשיב לו ממנו דפטור.

שם תוספ' ד"ה פחות. ופרקמטיא דלאו דוקא לסחורה דאם כן הוי כמו כספים כו'. דבריהם דחוקים בכוונת רש"י דא"כ אמאי נדחק רש"י לק' ע"ב ד"ה עיסקא לפרש אכספים ולא פירשו כפשוטו אפרקמטיא וגם לקמן דף ס"ז [ע"א] אמאי פרט בגמרא בשמים של אנטוכיא וגמלים של ערביא הא בכל פרקמטיא הדין כן אלא ע"כ דדוקא הני שרוב עסקיהן בכך ועומדין להשתכר מיד בכספים כמו שכתב במשנה בד"ה שום אבל שאר פרקמטיא אינו בנקל כל כך להשתכר בו מיד ואינו מוסיף שליש ודברי מהרש"א ג"כ דחוקין בכוונת רש"י דא"כ אמאי הפריד רש"י פרקמטיא ולא כללן בהדדי עם בגדים וכלים אלא ודאי בכל חד לחודי' סגי ובבגדים עיקר השבח שלהן הוא נוין וזה נראה לעין כל אין צורך לשומן ביותר משוין אבל פוחתין ופרקמטיא הוי להיפך שאין פוחתין אבל נישומין ביותר משויי ומה שהוכיח מדמשני לקמן בכלים של זהב דלא פחתי נ' דלפירש"י שם דאיירי בגרוטאות אי אפשר לשומן ביותר דנודע במשקלן כמה דינרי זהב ששוקלין זהו שוין משא"כ בכלים דשכר מלאכתן אינו נודעת לכל גבי פרקמטיא אינו נודע לכל ערכו לכך נישומין ביותר משויין.

שם תוספ' ד"ה שום. ופירושו מגומגם. כוונתם דלשון המשנה מעורבב דתחילה נקט דפוחת חומש ואח"כ היכא שאינו פוחת וחוזר אח"כ לומר שפוחת או דסידור לשון המשנה משמע דקאי דבכה"ג אינו פוחת ואח"כ קאמר אין לו אלא מנה שאינו מוסיף שליש ואינו במשמע הלשון ושאין לו ליותר פשיטא כיון ששוה מה ששמה לו אבל לפירוש ר"ח א"ש למש"כ לקמן דכנגד השום כו' הוא כלל ונ' דהיה כך תקנת חכמים לשומם ביותר מפני הכבוד וזה שאמר הוא פוסק פחות חומש כלומר משום שצריך לשומם ביותר ואח"כ פרט דפעמים הוא נפסד בשומא זו כגון אם כתבה לו שום במנה ושוה מנה ופעמים אינו נפסד דהיינו בסתמא שום במנה וכו'.

שם ע"ב תוספ' ד"ה ליום. אם יתן לה בבת אחת וכו' או לא יתן לה בבת אחת וכו'. נקטו תחילת האיבעיא דהיינו יום ראשון וסוף האיבעיא דהיינו כל שנה ושנה פי' לעולם עד שתכלה ונותן לה כדי קישוטי' ליום כמש"כ בהפלאה הנ"מ אף דאח"כ נמי צריך ליתן לה כדי צרכה אך אם יגרשנה צריך לחשוב עמה מה שנתן לה והשאר צריך ליתן לה בשעת הגירושין ונ' כוונת האיבעיות לענין שישאר הממון בידו

זמן יותר להשתמש בו אם יתן לה תיכף כל הממון או יחשוב הממון לכל ימי השבוע הראשונה או יחשוב ויחלקנו לד׳ שבועות החדש וא״כ יכול להשתמש בחלק ממנו כל החדש או יחלקנו לי״ב חדשי השנה וישתמש בחלק ממנו כל השנה או יתן לה כל יום הצריך לה ויוכל להשתמש בו לשנים הרבה ובכל האיבעיות הצד השני קולא לו וניחא עתה מה שכתבו בסמוך דהו״מ לומר את״ל במנה הנישום דא״כ לא היה הסדר נכון דמנה הנישום הוא חומרא לבעל ואיך יאמר אם תימצי לומר זאת החומרא יהיה ג״כ זאת החומרא זה אינו שייך אבל השתא נקט שפיר את״ל זאת הקולא דהיינו מנה המתקבל תאמר עכ״פ זאת החומרא דהיינו יום ראשון או גם זו להקל דהיינו לכל יום ויום וכן באינך.

שם בגמר׳ מלח ממון חסר ואמרי לה חסד. נראה דפליגי בהא דאמרינן בסוכה דף מ״ט [ע״ב] אין הצדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה שנאמר וקצרו לפי חסד ולישנא קמא ס״ל דאין משתלם שכר מ״מ מגינה שלא יתחסר הממון ואמרי לה חסד שאף לזו צריך חסד ובהא פליגי נמי הני תרי ואיבעית אימא בריש דף ס״ז דקמייתא קאי אל״ב שנתן דיו אך לכבודו ופשיטא שלא השגיח על חסד שבה ובתרייתא ס״ל כלישנא קמא שלא חיסרו ג״כ והיינו שלא נתן כל כך כדבעי ובזה מיושב קושית מהרש״א בחידושי אגדות דהא נותן סלע לצדקה על מנת שיחיה בני ה״ז צדיק גמור דהנותן בכוונה זו נותן בכל לבו ובחסד אבל הוא עשה רק לכבוד לא השגיח כלל על חסד ולכך לא נתקיים.

דף ס״ח ע״א תוספ׳ ד״ה מאי לאו. ולענין ניזונת שמין כו׳. כוונתם דאינו כל כך בדיוק כמו בעישור נכסים שנותן מכל מאה עד אלפי רבבה עשר לכל מאה אבל במזונות אם הוא עשיר גדול מ״מ אין נותנין מה שהוא ללא צורך לה כמ״ש לעיל דף ס״ו ע״ב ד״ה שפסקו ונ׳ דמצינו לומר דהכל אמד אחד דמחשבין המגיע לכל אחת עישור נכסים ומסתמא לפי גודל אותו הסך יהיה זווגה דאם הוא סך קטן מסתמא לא תינשא לעשיר ואף שתנסכים מרובין שאביה היה עשיר אבל כשהניח הרבה בנות וכשבאות לינשא כאחת שחולקות בשוה משכחת שלא יגיע לכל אחת חלק ק׳ מנכסים ותינשא לעני ניזונת גם עתה כשיעור מזונותיה אצל בעלה העני ולכך נ׳ שלא הביא רש״י הך משנה דהמשרה בד״ה פרנסה עצמה משום דכאן צריך לפרש באומד אחד ובקושית תוספ׳ וכנ״ל אבל לבסוף דאיירי בפרנסת עצמה לחודה נקט שפיר כפשוטו כמו בהמשרה ע״י שליש.

שם בגמר׳ אלא לאו עני בדעת כו׳. פי׳ דס״ד דר״י לא פליג אלא בהשיא כבר אבל בלא״ה מודה לרבנן דיהבינן עישור נכסים לכך השיבו לו דהא מודית דלא אזלינן בתר ותרנותו או קמצנותו בסתמא וא״כ בהשיא מ״ט פליגת הא פעמים שהאדם עני בדעת והעשיר פי׳ שהוא עשיר וכן השיא הבת בקמצנות ואיך נעשה אנחנו גם כן כמותו אבל למאי דמסיק דר״י גם בלא השיא פליג ואה״נ דלעולם אזל בתר

קמצנותו כו׳ וא״ב מה השיבו לו חכמים ונ׳ דהשיבו לו תרתי מגו חדא דודאי בהשיא הסברא נותנת שאין לילך אחריו דילמא היה אז עני בדעת ועתה העשיר קצת בדעתו והי׳ על קו השוה דהיינו ליתן עישור וכן עשיר בדעת שהוא ג״כ לא טוב משום עבורי אחסנתא כדאיתא לעיל ריש דף נ״ג והעני קצת ובא על השוה וכמו כן בלא השיא ששמין דעתו בסוף ימי חייו אם היה ותרן או קמצן דילמא נשתנית דעתו לטובה ברגע א׳ קודם מותו וכעין שכתבו הרא״ש והר״ן לקמן על הא דאל יתפרנסו אין שומעין לו לגירסת רב האי ופירושו.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה לרבי. דהא רבא פסיק לעיל כר״י כו׳ וגביא מטלטלי כו׳. היינו בדאמידני׳ אבל בדלא אמידניה ס״ל דממקרקעי כמש״כ תוספ׳ לעיל דף נ״א [ע״א] ד״ה ממקרקעי וא״כ אכתי לוקמי הא דרבי דהכא בפרנסה דלא אמידניה וצריך לומר דמ״מ מייתי שפיר דהא מצינו פרנסה בדאמידניה עדיפא מזונות וא״כ בדלא אמידני׳ עכ״פ לא יהא גרוע ממזונות.

דף ס״ט ע״א רש״י ד״ה רב אשי מת. ומת רב סמא בנו בחייו כו. בפ״י תמה הא אדרבה אם מת בחייו א״כ האיך שייך שבועה דילמא כבר נפרעת מרב סמא דהא לא זכה מעולם בירושת רב אשי אביו ונ׳ להגירסא ומת רב סמא בחיי בנו משום דבגמרא נקט סתמא ומברי׳ דרב סמא הוצרך רש״י לפרש שמת בחיי בנו ובאת לגבות ממנו.

שם תוספ׳ ד״ה משום. דליכא רווח ביתא מהו. בהפלאה תמה הא מ״מ איכא רווח כגון דלא שקלי כל אחת רק עישור מה ששיירה אותה שלפניה ואינו עישור ממש מכל הנכסים ונ׳ פשוט כיון דמדינא היה ראוי ליתן עישור ממש רק כדי לברר ירושת הבן נותנין עישור ממה ששיירה כל חדא כמש״כ רש״י לעיל דף ס״ח ע״ב ד״ה אם באו וכאן דליכא בן פשיטא דנותנין לכל א׳ עישור ממש וא״כ אם היו ק׳ דינר ולקחה הראשונה שנישאת עשר דינר ונשארו להט׳ צ׳ ומגיע לכל א׳ י׳ דינר וע״פ הירושה באה גם הראשונה לירש ואין מגיע לכל א׳ כי אם ט׳ דינר ואיכא אדרבה פסידא בירושה.

שם תוספ׳ ד״ה ובשמתא. נדוי על תנאי כו׳. לולא דבריהם הי׳ נראה כמש״כ לעיל דף ס״ג [ע״א] ד״ה ארעתא לענין פותחין בנולד דבתולה נדרו בדבר שפיר פותחין ה״נ יש להלק אם אמר בתנאי על עצמו מכנים עצמו עכ״פ בספק אבל הכא אמר דמאן דלא אמר לי׳ יהא בשמתא אבל מאן דאמר מעולם לא נכנס בתנאי השמתא לכך דיקדק לומר לו בלשון הזה.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה המשליש. לא דק דבגמרא מסקינן כו׳. נדחק במהרש״א מה שסמכו רק על המסקנא דגם לפי ההו״א אין מקום לפרש מן הנישואין לא בגדולה דמפורש בברייתא ובקנה מן הנישואין כ״ש דלפי ההו״א שומעין לה ונ׳ בישוב דברי רש״י דהך משנה קאי אדלעיל דהיכי שמת סתמא נוטלת עישור נכסי ואיירי הכא שלא רצה האב שתטול רק עישור וגם לא רצה ליתן בחייו קודם שיטלו הבנים

ירושתם לכך השליש בעודה ארוסה שכשתינשא אחר מותו יתנו לה סך זה לנדוניא אבל כשתנשא בחייו לא יתנו לה שלא תהא קודמת לבנים היורשין אך יתנו לאחר מותו לבעלה כיון שכבר היא אז נשואה סמיך דעתו אבעלה כמש״כ רש״י ד״ה מן הנישואין אבל אם נישאת לאחר מותו והיה מן הדין ליקח לה נדוניא ואירע שלא לקחו לה אפי׳ אחר נישואין יעשה השליש כמצות האב אבל לר״י דל״ל מצוה כו׳ פשיטא ששומעין לה והוכיח רש״י מלשון בעלי דאיירי בנשואה לכך פירש לאחר שנישאת והיינו שנישאת לאחר מותו כנ״ל וראיתי בהפלאה שצידד לומר דאם נישאת לאחר מותו אין ראוי ליתן לבעלה דהוי כנותן מתנה לאחר ל׳ יום ומת בינתיים דבטלה המתנה ואינו נראה לי דמ״מ ליהוי משום מצוה כו׳ דלאחר נישואין כך הי׳ המצוה ליתן לבעלה אך מטעם הנ״ל ניחא אבל לר׳ יוסי ודאי שומעין לה ובד״ה אילימא כתבו התוספ׳ דגם לפי ההו״א גדולה מן האירוסין א״ב וא״כ הא דקאמר במסקנא אלא גדולה מן האירוסין א״ב הכי פירושו אלא רק נדולה כו׳ א״ב וזה שכתבו התוספ׳ דלרש״י איכא עוד בינייהו נשואה ובכה״ג שנישאת לאחר מותו ואירע שלא לקחו לה בעת הנישואין נדוניא ובמסקנא אמרינן דליכא בינייהו אלא מן האירוסין דתו ליכא בינייהו כלל אלא ודאי דגם כה״ג כיון שעכ״פ היא נשואה ינתנו לבעלה אפילו לר׳ מאיר.

שם תוספ׳ ד״ה קטנה. הקשה מהרש״א לימא דתני סיפא משום דבעי למיתני אין מעשה קטנה כלום אפי׳ במקום אפוטרופוס ודבריו תמוהין לדעתי בשלומא לקמן דקאי במסקנא דאתיא כר״מ א״כ אי לא הוה תני הכי הו״א משום מצוה כו׳ כדס״ד לר״מ אבל לר״י דע״כ לא ס״ל מצוה כמש״כ תוס׳ ד״ה הא א״כ מדיוקא דשדה הא קטנה דלאו בת זביני ע״כ נדע הטעם משום דאין מעשי׳ כלום דליכא למימר משום שפירשו לו לקנות שדה כמש״כ רש״י לקמן ד״ה אם כן דהא איהו לית ליה מצוה כו׳.

שם תוספ׳ ד״ה הא מני. למה לו למימר לא יהא אלא שדה כו׳. לא ידעתי מקום לתמיהתם דודאי אי ליכא טעמא כלל מהיכי תיתי שלא קיים דבריו רק דר״מ סבר דאעפ״כ מקיימין דבריו כמש״כ רש״י ואע״ג דסוף סוף כולהו נכסי דידהו נינהו כו׳ אבל לר׳ יוסי בכה״ג לא מקיימינן כיון דסוף סוף כו׳ וזה שאמר ג״כ במתני׳ דלא מקיימין כיון דסוף סוף תעשה מה שתרצה בהמעות אם תמכור השדה דזה פשיטא ליה לר״י דרשאה בכך ועיי׳ בפ״י.

דף ע׳ ע״א רש״י ד״ה הפעוטות. בני תשע ושמונה וכו׳. ליתא התם אלא שית ושבע שבע ושמונה תשע ועשר.

פרק שביעי.

שם תוספ׳ ד״ה המדיר. ועוד כי מוקי לה בגמרא כשהדירה כשהיא ארוסה וכו׳. נ׳ דמצינו כה״ג בנדרים דף פ״ד [ע״א] לנסחא אחרינא

שהביא שם הר״ן דאי בעל לאו בכלל בריות הוא ע״כ מה שאמרה נטולה אני אין דעתה רק אשאר הנאות לא אתשמיש כיון דבלא״ה אסירה לה אף דהי׳ יכול להתפרש גם אתשמיש ולאחר שתתאלמן או תתגרש מ״מ כיון שאין שייך עתה מפרשינן כוונתה אהיתירא דהשתא ה״נ אף דבלשון ליהנות יש לפרש גם תשמיש אבל בעודה ארוסה כיון דבתשמיש בלא״ה אסורה ליה משום כלה בלא ברכה אמרינן כוונתו רק אשאר הנאות שיכול לעשות לה עתה בהיתר והא לר״ת ס״ל דליהנות הוא רק שאר הנאות מצינו לומר עכ״פ לרש״י היכא דהתשמיש הוא עתה בלא״ה איסור אין בליהנות רק שאר הנאות.

שם ע״ב בגמר׳ ופרנס לאו שליחותיה קעביד וכו׳. הקשה א׳ מהתלמידים לרב סמא דאמר בב״מ דף יו״ד [ע״ב] דהיכא דהשליח אי בעי עביד וכו׳ לא הוי שליח לדבר עבירה א״כ מאי פריך הא לא הוי שלוחו והשבתי לו דמ״מ אסור דמיחזי כשלוחו דהא כתבו התוספ׳ ד״ה טפי דאפי׳ ע״י הפקר לא שרינן הואיל ולא נכנסו לרשות אחרת כ״ש הכא דנראה שעושה שליחותו ואיכא למיגזר שתהנה גם מידו ממש.

דף ע״א ע״א תוספ׳ ד״ה אי נמי. הנ״מ בשאר נדרים וכו׳. הקשה מהרש״א א״כ מאי פריך דר״י אדר״י אימא דיש חילוק בי נדר עינוי נפש לשאר נדרים ולא ידעתי שום סברא אי קסבר ר״י היא נתנה דאזלינן בתר התחלת הנדר א״כ בשאר נדרים שאין בהן עינוי נהי דלא איכפת ליה כל כך שנאמר שתצא בלא כתובה מ״מ מה גרם הוא לה שנכפנו ליתן כתובה הלא היא התחילה וגרמה לעצמה ואפשר שכיוון לזה הפ״י במש״כ שדבריו אינן מבוארין אך מה שכתב דמשמע מדבריו דלר״י אין הבעל מיפר נדר שאינו עינוי נפש לא ידענא היכא רמיזא דמש״כ כיון דליכא למקנסי׳ כיון דאינו יכול להפר לה וכן בסוף דבריו כתב משא״כ בשאר נדרים דליכא למקנסי׳ וכו׳ כוונתו אקושית הגמרא וסבר ר״י בעניות וכו׳ אלמא בעל מצי מיפר וכו׳ אלא לרב הונא וכו׳ דכוונת המקשן כיון דלר״ה לא מצי למיפר דלא הוי אפילו שבינו לבינה אין לקנסו ליתן כתובה אבל אי הוי דבר שבינו לבינה פשיטא דמצי מיפר וגם כוונת התוס׳ בנדרים שיש בהן עינוי נפש לאו דוקא דה״ה מה שבינו לבינה כמש״כ הר״ן ברי״ף דף צ״ט ריש ע״ב בסוגיא דלקמן דף ע״ב עמוד ב׳ ומש״כ המהרש״א בנדר של קישוט דלאו עינוי נפש הוא וכו׳ כוונתו וגם לא בינו לבינה לרב הונא וע״ז כתב דסמך אמאי דמוקי בתלתה בתשמיש דהוי עינוי נפש כלומר בינו לבינה דהכי מוקי לק׳ לרב הונא.

שם בגמר׳ אמר אביי כהנת אתי לאשמעינן וכו׳. לכאורה מה חידש בזה דכל קושית המקשן לא הי׳ רק למה ליה לר״י למיהדר הך בישראל דלא הוסיף כל וכו׳ את״ק ואהא לא תירץ וני׳ לפרש כהנת בת כהן שהיא אשת ישראל והואיל דמיקל ר״י באשת כהן משום דקשין הגירושין הואיל שאסור להחזירה הו״א דגם בבת כהן נרויח הזמן דקשין

גביי׳ הגירושין כמש״כ רש״י לעיל דף י״ב ריש ע״ב ושמא תתחרט לכך אשמעינן בישראל בכל גווני אע״פ שהיא בת כהן.

שם רש״י ד״ה שנדרה היא. ומה יש לו עוד להמתין כו׳. הנראה מסתימות לשון רש״י דלא איירי שתלאן בתשמיש אלא איירי בגונא דרישא שהדירה מנכסיו רק דברישא הדירה מכל הנאותיו ובסיפא איירי להדירה ממין א׳ משלו ולרב אשמעינן ברישא רבותא אע״פ שנאסרה מכל דבר תמתין ותיהזן ע״י פרנס ובסיפא אע״ג שלא הדירה רק ממין א׳ ואפשר לה עד ל׳ יום ע״י פרנס אפ״ה הואיל דבסתם יוציא לאלתר אבל לשמואל קשיא במכ״ש ומשני שנדרה היא שלא תהנה מאותו המין משלו והיא לא תבקש פתח.

שם רש״י ד״ה אלמא. מדקנים ליה כתובה. הקשה בפ״י אמאי לא דייק רש״י מדיוציא בע״כ ונ׳ ע״פ מה שהקשו תוס׳ ד״ה שנדרה מאי פריך לקמן ותתקשט ותיאסר הואיל וכבר תירצנו כו׳ ונ׳ דמכח קושיא זו נחית רש״י לסברא דלכאורה מאי דאמרינן והיא לא תבקש פתח לנדרה לכך יוציא לאלתר ויתן כתובה ואדרבה א״כ הויא תו היא הנותנת אצבע שלא ביקשה פתח אך באמת אם לא תמצא בקל לא שייך לומר נותנת אצבע דוקא הוא שהיה יכול להפר בקל אבל היא אינה מחויבת לטרוח ויש לצדד היכא שנדרה בהדיא ממין א׳ א״כ הרי ידעה בשעת הנדר שימנע ממנה אותו מין ואפ״ה נדרה א״כ לא תוכל בקל למצוא פתח מה שנתחדש לה מאותו הזמן ואילך אבל היכא שתלתה נדרה בתנאי ועל התנאי לא השגיחה כל כך בהיטב בשעת הנדר שפיר תוכל בקל למצא פתח על התנאי ובלא״ה לא שייך פתח על התנאי דהא באמת מתקשטת כדאמרינן לקמן ותתקשט ותיאסר כו׳ והנדר ידעה גם אז שלא תוכל לקיימו רק שסברה שתקיים, התנאי וכיון שהוא רק תנאי לא עיינה כ״כ דומה למה דאמרינן בנדרים דף י״ד [ע״א] בתנאי לא׳ מזדהר איניש ותוכל בקל למצא פתח אך כל זה לענין כתובה אבל שיתן הוא גט ודאי ראוי אף שאין ברור שלא תמצא בקל פתח דומה לאומרת מאיס עלי לעיל דף ס״ג ע״ב בתוס׳ די״מ דכופין להוציא אבל לא ליתן כתובה הואיל ואין טענתה מבוררת כמו בהני דסוף פרקין מקמץ ומצרף כו׳ וזה כוונת רש״י ד״ה אלמא בעל מצי מיפר נדרי קשוט דליכא למימר דתלתה בדבר כגון בתשמיש דא״כ קשה תמתין שבת א׳ ואין לומר מה לו להמתין היא לא תבקש פתח התינח לענין גט אבל מדקנים לי׳ כתובה ואי בתלתה בתנאי שאפשר שתמצא בקל פתח לתנאה ואמאי יתן כתובה לאלתר אלא ע״כ שלא תלתה בתנאי ולכך שפיר יוציא לאלתר ויתן כתובה אף שאפשר לה אותו מין בושם ל׳ יום ע״י פרנס אבל היא לא תבקש פתח ע״י טורח א״כ עכ״פ מוכח שמיפר קישוט גרידא ומשני שתלתה בתשמיש ואי דלא תתקשט קרא לה מנוולת ואי דתמתין שבת א׳ ואמאי יתן כתובה קסברה מסני לה ואפילו תוכל בקל למצא פתח א״א לה לדור עמו תו ולא קשה מידי לשיטת רש״י מה שהקשו תוספות ע״ב ד״ה כגון אמאי לא מוקי דתלנהו באיסור פירות כו׳ דזה לשיטתם סוף ד״ה שנדרה אבל לשיטת

רש״י כ״ל דהוי קשה דתמתין ל׳ יום וע״י פרנס והפ״י בתוספות ד״ה שנדרה כ׳ ליישב שיטת רש״י דבפירות דהוי עינוי נפש ידע הש״ס דסברה סני לה הואיל וקיים לה ולא פריך לקמן אלא מתשמיש דאינו עינוי נפש ולדבריו עמדה קושי׳ התוספות הנ״ל דאמאי לא מוקי בתלתה בפירות דבהו שפיר ס״ד דסני לה.

שם תוספ׳ ד״ה ואי אמר. והא דתנן בפרקין נודרת ואינה מקיימת כו׳. הקשה בפ״י דילמא הך משנה אתיא כר׳ יוסי ור״א דהוא נותן אצבע ולא ידעתי מה קשיא ליה דהא לס״ד דאיירי בענוי נפש ע״כ איירי בנודר׳ שלא בפניו דאל״כ מאי קאמר שמחטיאה בניו יפר לה וע״כ שלא ידע עד שעברה ולא שייך לומר הוא נותן ובהא מודו ר״י ור״א לר״מ ור״י ועיין לקמן דף ע״ב [ע״ב] תוספ׳ ד״ה על מנת דהיא נתנה ותצא שלא בכתובה אפילו מקיימת כיון שלא ידע ביום שמעו שיוכל להפר לה ובזה יש לסתור ג״כ מש״כ בסמוך בתוספ׳ ד״ה אימא שהקשה מאי קשיא להו לימא דהתם איירי בנדרים שאינן עינוי נפש ותירץ כיון דתני יקניטנה ויפר לה ע״כ איירי בעינוי נפש וקשה א״כ מה הועיל ר״ת שמגיה ר׳ יהודה וסביר הוא נותן דמדקתני כדי שתדור בפניו מכלל דעד השתא נדרה שלא בפניו ומה זה שנתן אצבע אלא ע״כ דאיירי שם באינן של עינוי לכך לא איכפת לי׳ רק מה שאינה מקיימת והא דקתני ויפר לה היינו שיקניטנה כל כך שמרוב כעסה תאסור עצמה אפילו בעינוי נפשה ויפר לה ומתוך כך תרגיל שלא לעבור על נדרה וקושיתם שם בדמיון כמו דס״ל לר״מ בעינוי נפש אף שבידו לתקן ע״י הפרה אפ״ה תצא שלא בכתובה ואמאי בעינן של עינוי נפש כשיש בידו לתקן שלא תעבור עוד אמר דצריך כתובה ולזה הגיה ר״ת ר׳ יהודה דס״ל הכא ג״כ דכשיש בידו לתקן צריך ליתן כתובה.

שם ע״ב בגמר׳ וכמה קיצבה אמר ר״י אמר שמואל י״ב חדש. לכאורה קשה הא שמואל סבר בסתם נמי תמתין וא״כ אמאי לא תמתין בסתם י״ב חדש וגם להיפך כיון דמסקינן לעיל בסמוך לשמואל דסברה סני לה הואיל וקיים לה מה מועיל קיצבה וצ״ל דמשום דסברה סני לה מעיילה נפשה לספיקא שמא תמצא פתח אבל בקיצבה שההיתר ברור לא שבקה להיתירה בשביל מה שסברה שסני לה ושפיר ממתנת.

שם תוספ׳ ד״ה ולא. דא״כ לרב נמי תיקשי וא״כ צריך לדחוק דלא מצי סבלה ומ״מ אינו בדין שיפר ונ׳ דודאי מצד עצמה יכולה לסבול אבל ע״י נהר זילא מילתא שיאמרו דבר ערוה מצא בה כמש״כ הר״ן במשנה דהמשרה ע״י שליש והרא״ש בפירקין סי׳ ד׳ וכן לשמואל אע״פ שנדרה היא זילא בה מילתא שקיים לה שלא תתקשט אבל קושי׳ הגמרא בשעה שבאת להפר לה איך יכול להפר לה כיון שגוף הנדר אינו של צער ואם לא הי׳ בעלה בעיר ביום נדרה לא היה לה שום צער בנדרה ואמאי יפר ומשני דמצד עצמו של נדר אינה יכולה לסובלו.

שם תוספ׳ ד״ה אבל דאין נשאלין על ההיקם אלא ביום שמעו כו׳. קשה הא כל הקושיא לא היתה אלא משום יום א׳ כמש״כ התוספ׳ לעיל ד״ה כגון וא״כ אכתי קשה אמאי יוציא מיד תמתין יום אחד שמא ימצא פתח להקימו.

שם תוספ׳ ד״ה כאן. בשאינה רדופה כלומר ברגל שני או שלישי של חופה כו׳. נ׳ מדבריו דבשאר רגלים שהם רחוקים לגמרי מהחופה אינה ונראה דהיינו [טעמא] דבשנה ראשונה של נישואין דהיא עדיין זמן שמחה כדאיתא לעיל דף ח׳ ע״א גבי שהשמחה במעונו אז מתאוה ללכת לבית אביה ולכך נקט שני או שלישי דס״ל דראש השנה נחשב לרגל ושמיני עצרת ג״כ לרגל בפני עצמו ועיי׳ במועד קטן דף י״ח ויש בשנה ה׳ רגלים ולכך כי הדירה ברגל שלישי שלא תלך לבית אביה שני רגלים דהיינו שלישי ורביעי יקיים דעדיין תוכל לילך בתוך שנתה ברגל חמישי.

דף ע״ב ע״א בגמר׳ מאי והחי יתן כו׳. נדחקו המפרשים מאי קשיא לי׳ אי קאי אדלעיל מיניה ונ׳ דדיקדק על יתור ה״א הו״ל לומר וחי יתן אלא שרומז על ה׳ דברים דהשיב אלו יתן חי אל לבו דספיד כו׳.

שם תוספ׳ ד״ה פלוני כהן. היה יכול לומר דאיכא עדים כו׳. הא דלא הקשו כן על המקשן נ׳ דס״ל כהירושלמי שכ׳ הרא״ש דכולהו בעדים לכך על המקשן לא הקשו דדוחק לאוקמא בעדים דלא שכיח אבל התרצן דמשני פלוני כהן וע״כ דאיכא עדים שאומרים עמנו היה הכהן באותו יום שאמרה שתיקן לה א״כ למה לי׳ למיהדר גם אכהן לימא פשוט דאיכא עדים שלא היה מעושר ותירצו בשלומא בכהן משכחת שפיר שלא זזה ידם ממנו באותו יום אבל גבי פירות היו צריכין לומר שלא זזה ידם מהפירות מעת שנתלשו עד זמן שהאכילתו מהם זה ודאי לא שכיח.

שם ע״ב בגמרא ונתנייה גבי מומין במתני׳ וכו׳. בהגהת אשר״י כתב בשם מהרו״ח דמשמשת בחצר זו ונשמע קולה בחצר אחרת הוי מום ולכאורה תמוה דהא דחי לה הש״ס ועוד דהא לא קיי״ל כרבי טרפון ונ׳ דקשה איך נדחו דברי ברייתא משום קושיא קלה וצ״ל דהפירוש כך דהכל מדברי שמואל דמדעתו מפרש במשמעת קולה ודמתניתא מפרש במשמעת וכו׳ אבל לולא דברי שמואל היינו מפרשים דהא דמתניתא היינו בכלל מומין דהוסיפו עליהן כדאיתא לקמן דף ע״ה [ע״א] ועיי׳ מה שכתבו לעיל במהדורא קמא בדף ע״ב בתוספות ד״ה על מנת דהנך דהוסיפו היינו לענין אי אתני בהדיא אמומין אבל ר״י א״ש אמר הברייתא קיימא לפרש המשנה וא״כ אפילו בסתמא הוי מומא וע״ז פריך לתניי׳ גבי מומין במתניתן דייקא פי׳ אהא דבסמוך במשנה כל המומין הפוסלין בכהנים דאיירי בסתמא כמו שכתבתי שם ובזה ניחא דהו״ל לומר מחוורתא כדשמואל אלא דהכל מדברי שמואל לזה אמר דמחוורתא כדשני מעיקרא אבל המתניתא לא קיימא לפרש המשנה אלא בהדי מומין דהוספה תני לה ושפיר כתב בהגהת אשר״י דהוי מום וכוונתו מום דהוספה דהיינו אם פירש ע״מ שאין בה מומין ואתיא כב״ע.

שם תוספ׳ ד״ה על מנת. מאי איריא על מנת אפילו בסתם נמי וכו׳. לכאורה קושיתם אמומין אבל אנדרים לרב פפא לק״מ דנ״מ בשאר נדרים חוץ מהני דחשיב דבסתם לא הוו קפידא אבל כי פירש על מנת הוי קפידא וא״כ הו״ל לפרש דקושיתם אליבא דרב אשי אך נ׳ אדרבה דאמומין לא קשה כלל דהנה לקמן דף ע״ה [ע״א] תנא הוסיפו עליהן עוד ג׳ דברים וסוגית הש״ס היא דאמר תנא דידן מ״ט לא חשיב להו כדאיתא כה״ג בשבת דף ק׳ ע״ב לכך נ׳ הא דתני במתניתן כל המומין הפוסלין בכהנים קאי רק אסיפא כנסה סתם ונמצאו בה מומין דהיינו מאותן הפוסלין בכהנים דהיינו דומיא דכהנים דנפסלו בסתמא אבל בברייתא דהוסיפו היינו לא דפסלי בסתמא אלא נ״מ למפרש על מנת ונמצא מאותן ג׳ הוי קפידא ולאפוקי שלא נימא כל שום שינוי שימצא בה יהיה בכלל תנאו אלא אותן ג׳ ובהא ודאי מודה רב אשי דקפידי׳ קפידא דלא יפלוג אברייתא וא״כ נ״מ טובא במאי דנקט ע״מ במתני׳ אבל אי אנדרים שפיר קיימא קושיתם עכ״פ אליבא דרב פפא ולכך רשמו דבריהם אנדרים.

שם תוספ׳ בא״ד. ולשמואל נמי נקט ע״מ למימרא דבכל ענין אינה מקודשת וכו׳. לכאורה הוו סברות הפוכות דלרב כתבו דאיצטריך לאשמעינן אע״פ שהתנו בעי גט ש״מ דהסברא חיצונה היתה שלא להצריכה ואח״כ כתבו לשמואל בהיפך דאשמעינן אף על פי שכנסה אח״כ סתם א״צ גט ש״מ דהסברא חיצונה היתה להצריכה גט ולק״מ דכלפי שמפרש שמואל סיפא קידשה סתם נכנסה סתם א״כ הו״א כמו דאע״ג דבקידשה סתם לא בעי גט מ״מ מועיל הכניסה להצריכה גט ה״ה נמי שתועיל הכניסה סתם על קידושי תנאי להצריכה גט קמ״ל דלא.

שם תוספ׳ בא״ד. ומיהו כתובה לית לה לכ״ע אפי׳ קידשה סתם וכו׳ עד הא גיטא בעי. נ׳ המשך דבריהם דאפילו לרב לית לה כתובה בקידשה סתם וכנסה אף דלדידי׳ אינו מפורש במשנה הך דינא ולמאי דאמרינן דבקידשה גרידא נמי בעי גט א״כ לשמואל הא דנקט כנסה הוא לרבותא דכתובה דאי משום גט אפילו בקידשה נמי בעי גט וא״כ בשלומא לתירוץ קמא דקידשה סתם לא בעי גט א״כ לשמואל כולה מתניתין לרבותא דגט מיתניא דברישא אף בכנסה סתם לא בעי גט ובסיפא אע״ג דמשום קידושין לא הוה צריכה גט אבל הואיל שכינסה אח״כ צריכה גט והוה לרב אשמעינן במתניתין רבותא דגט דאע״ג דקידשה על תנאי אפ״ה כי כנסה שצריכה גט אבל להאי תירוצא אשמעינן לשמואל תרתי ברישא משום גט אע״ג דכנסה א״צ גט ובסיפא משום כתובה אע״ג דכנסה ג״כ אפ״ה לית לה א״כ קשיא להו לרב מ״ט בחר התנא להשמיענו רבותא דגט ולא נקט רבותא דכתובה ולינקוט המקדש סתם וכנסה סתם תצא שלא בכתובה וע״ז תירצו דעדיפא ליה לינקוט רבותא דגט דאע״ג דקידשה על תנאי אפ״ה גיטא בעי.

שם תוספ׳ בא״ד. לעיל מאי איריא ע״מ אפילו בסתם נמי וכו׳. הקשה בפ״י עדיפא הו״ל להקשות מאי אשמעינן כלל ע״מ פשיטא דמועיל תנאי ונ׳ ע״פ דברי לעיל בריש הדיבור דאליבא דרב פפא לק״מ ויותר

נ׳ בזה לתרץ קושי׳ הפ״י דאליבא דרב פפא לא היה קשה מידי דטובא אשמעינן דאף דלא קפדי אינשי הוי קפידי׳ קפידא אבל עתה שפיר הקשו לכ״ע דמ״מ הוי יותר רבותא בהני ג׳ נדרים מבמפרש על מנת בשאר נדרים וה״ל להשמיענו בסתם המקדש האשה ונמצאו נדרים אינה מקודשת.

שם **תוספ׳** בא״ד. ולשמואל נמי נקט ע״מ כו׳. לעיל הקשיתי דהוו סברות הפוכות וראיתי שכ׳ כן בספר קרבן נתנאל בהרא״ש אות י׳ מלבד הנ״ל נ׳ לי עוד למש״כ הרי״ף לקמן גבי טעות אשה אחת כעין שתי נשים דהיינו אם היתה הכניסה רחוק מהקידושין ואשה א׳ גרידא הוי כשהיא קרובה לזמן התנאי א״כ י״ל כשהכניסה קרובה הוה הסברא חיצונה דאינה צריכה גט וכשהכניסה רחוקה הוה הסברא החיצונה דצריכה גט לפ״ז א״ש דלרב נקטי משום דכשהכניסה קרובה דאפ״ה צריכה גט ולשמואל משום כשהיא רחוקה דאפ״ה אינה צריכה גט.

שם **תוספ׳** בא״ד. כדתניא לעיל ואם אמר אי אפשי באשה נדרנית כו׳. הקשה בפ״י מאי ראייה מהתם שנדרה כשהיא תחתיו ואיכא קפידא שלא הי׳ לה לידור שלא מדעתו כמש״כ הרא״ש סוף אות י׳ ולא ידעתי מאי קשיא לי׳ דמ״מ הסברא שקולה לדמות הג׳ נדרים השנוים כאן וכשהיו עליה קודם לכן דהקפידא בהו שמסגפת עצמה לשאר נדרים שאינה מסתגפת רק שנדרתן תחתיו וקפיד שנדרה שלא מדעתו והא התם נמי לאו כ״ע קפדי דהא לא תני לעיל שם סתם תצא שלא בכתובה רק כי אמר אפשי כו׳ והיינו משום דאיכא דקפדי ואיכא דלא קפדי ואפ״ה אי קפיד אין לה כתובה ה״ה בהני ג׳ נדרים כי נמצאו בה אף דאיכא דלא קפדי בהא מה״ט צריכה גט בסתם אפ״ה כי קפיד אין לה כתובה אבל על לשון הרא״ש יש לתמוה שכתב ומיהו כתובה לית לה דאפילו נדרה תחתיו כדתניא לעיל כו׳ והא אדרבה תחתיו גרע טפי ואפי׳ יש להשוותם כנ״ל מ״מ מאי אפילו ונ׳ משום (דאי קרא דחיוב כתובה היא בשעת נישואין ואפי׳ יש לארוסה כתובה מ״מ מתחיל חיוב אחר בשעת נישואין כדאיתא לעיל דף מ״ג ע״ב ודף מ״ד ותוספ׳ ד״ה ומיגביא וד״ה והילכתא א״כ) כשנמצאו עליה נדרים מקודם לכן הוי כאיני יודע אם נתחייבתי לך אבל בנדרה תחתיו כיון שכבר נתחייב לה כתובה ועתה ע״י שנודרת בא להפקיע ממנה ע״י שהוא מהני דקפדי הוי כאיני יודע אם פרעתי דחייב בעלמא ושפיר כ׳ הרא״ש דשקולין הן מ״מ בנדרה תחתיו הוי כאיני יודע אם פרעתי ואפ״ה אין לה כתובה וכ״ש כשהיו עליה קודם לכן מהני ג׳ נדרים דהוי כאיני יודע אם נתחייבתי דפטור. ובעיקרא דמילתא קשיא לי לרב פפא דמתני מסיפא א״כ ס״ל דהוי קפידא עכ״פ באתני ולא אמרינן בטלה דעתי׳ וא״כ בלא אתני נמי כיון דעכ״פ מיעוטא הוא דקפדי גם בשאר דברים אמאי בסיפא דוקא בהני ג׳ נדרים אבל בשאר נדרים נוטלת כתובה לימא דהוא ממיעוטא דקפדי כמו במוכר שור לחבירו ונמצא נגחן בב״ב דף צ״ג [ע״א] לשמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב דיכול לומר לרדיא לקחתיו וצריך

לחלק בין מיעוטא דאיתא קמן לדהכא דהוי מיעוטא דליתא קמן ועיי׳ ביבמות דף ס״ז ע״ב בתוספ׳ ד״ה אין.

שם תוספ׳ בא״ד. ואם לא היתה צריכה גט מה מועיל כו׳. לכאורה דילמא מה״ט גופא צריכה גט דילמא תתרפא ויוציא לעז שהיא אשת איש ולהכמים במתני׳ שם דאמרו יחזיר אין ה״נ דאפילו גט אינה צריכה וצ״ל דמ״מ קשה אמתני׳ דיבמות דמוקי ביבמות דף יו״ד כר׳ יהודה ואיהו ס״ל דלא יחזיר משום קילקולא וא״כ היא צריכה גט שמא תתרפא ומה״ט גופא ביבמות שם כי מתו אנן לא שתקינן דילמא תתרפא והיה לה לצרה לחלוץ.

שם תוספ׳ בא״ד. והא דתנן לקמן בפ׳ אלמנה הממאנת והשניה והאיילונית כו׳. לא ידעתי אמאי לא ניחא להו לאוקמי התם בספק איילונית ואפשר משום דתני התם אין לה בלאות ומספיקא לא הוה מצי מפקע ממנה וזותר נראה משום דתני פירות דקאי על פרקונה כמש״כ התוספות דף ק״א [ע״א] סוף ד״ה אילימא ובזה היא מוחזקת מכח תנאי כתובה כמש״כ רש״י דף פ״ג ע״ב ד״ה יד לענין הבעל.

דף ע״ג ע״א תוספ׳ ד״ה לא תימא. דהו״מ לאוקמי מתני׳ כשלא בעל כו׳. כוונתם דהא ודאי דלרש״י לא ס״ל מחילה לחצאין אלא דאם מוחל גם כתובה אית לה וא״כ מ״ט בכנסה לית לה כתובה ונ׳ משום דהא דאתינן לומר דמחיל היינו משום דשתיק ולא החזיר התנאי וא״כ שעת כניסה הוי רק ספיקא אי נימא דמחל משום שלא הזכיר התנאי או דילמא דסמך להזכיר התנאי בשעת בעילה ולכך מספיקא צריכה גט אבל כתובה לית לה אבל כשבעל ועדיין לא הזכיר ודאי מחל ואית לה כתובה ובאמת שזה דוחק לפרש כן תצא שלא בכתובה הא גיטא בעי מספק דא״כ לינקוט סתם צריכה גט מספק ואנא ידענא דמספיקא לא מפקינן ממונא אלא ודאי משמע תצא שלא בכתובה דדוקא לענין ממונא לא מהני אבל לענין איסורא איכא אישות דומיא דממונא דהיינו ודאי גט ולכך נאיד אביי מהך סברא אלא דטעמא משום בעילת זנות וצריכה גט בודאי וזה נ׳ ג״כ כוונת רש״י ע״ב ד״ה בטעות ב׳ נשים שכתב דילמא לגבי דהך חביבא עליה וכו׳ וכפי הנראה מלשונו שכתב דילמא א״כ הוא ספק אם לא קפיד עליה ולכל הסוגיא משמע דלרב צריכה גט ודאי מדעביד צריכותא מקטנה דהתם היא מקודשת ודאי לראשון והיה לו לפרש זאת בהך אוקימתא ונ׳ דבא ליישב קושי׳ הפ״י להך אוקימתא דב׳ נשים לא הו״ל למינקט רק קידש על תנאי וקידש סתם לזה פירש רש״י דלגבי דהך דילמא כלומר בשעה שקידשה היתה חביבה עליה ואח״כ כשכינסה עוד סתם הוו תרי סתמי לכך הוה ודאי מקודשת ועיין בר״ן שכתב טובא מהך סברא דתרי סתמי ולזה דיקדק רש״י לפרש בד״ה מחלוקת בטעות אשה א׳ לכתוב וגירשה מן האירוסין דאי מן הנשואין שהיו בסתם א״כ אכתי לא הוה צריך למינקט רק וקידשה סתם דמ״מ הוו תרי סתמי נישואין סתם דקמייתא וקידושין דבתרייתא אבל התוספ׳ מיאנו בפירוש רש״י דלא ניחא להו כלל אפילו

בלא תימא לפרש הא גיטא בעי מספק כנ״ל. ובזה נ׳ ליישב קושית מהרש״א בד״ה אלא דלינקוט במתני׳ כינסה על תנאי תצא שלא בכתובה הא גיטא בעי דיש לדקדק בדברי התוספ׳ שם ד״ה אלא שכתבו דלרב אפי׳ קידשה וכנסה על תנאי הואיל ובעל כו׳ משמע דבעל סתם ואח״כ הביאו ראייה מהריני בועליך דמשמע ודאי דאפילו בעל ע״ת צריכה גט וא״כ סתרי אהדדי אלא נ׳ דנהי דאין אדם עושה בעילת זנות מ״מ כשהתנה עתה בהדיא מידי ספיקא לא נפקא דילמא על עיקור אישות התנה ולכך כשכינס על תנאי והוה ספיקא ואח״כ בעל סתם הדבר מוכרע דאינו רוצה לעשות בעילת זנות ומוקדשת בודאי לענין גט ומה שהביאו מהריני בועליך הוא דלכאורה לא שייך התם כלל להתנה בשביל הכתובה דהא איהו לא קפיד מידי ואיהי היא שהתנית כמש״כ רש״י שם אלא הואיל שהתנית עמו שאם לא ירצה אבא שלא תהא מקודשת מספקא לן מילתא כשאמר על מנת אם החליט הדבר מכח תנאה שאם לא ירצה שלא תהא מקודשת כלל או משום שאין עושה בעילת זנות בודאי היה דעתו לקדש בכל ענין ולא אמר כן רק לרצונה לעשות נחת רוח הואיל שהתנית והואיל שמתחילה לא התנה הוא מעולם הוי לגמרי כמו כנס על תנאי ובעל סתם רק שבזה הוא איפך בתחילה סתם ואח״כ ספיקא ואי משום דידה שהתנית בהדיא בתחילה שלא תהיה מקודשת מ״מ פשיטא דהוי כקידשה ע״ת וכנסה סתם שהיא לא הזכירה כלום בשעת הבעילה והוה ממש כחליצה לקמן דף ע״ד [ע״א] דמדמי לה לקידש על תנאי וכנס סתם הואיל שלא הזכיר בשעת מעשה ועיי׳ בתוספ׳ שם ד״ה אלמא וא״כ מיושב קושית מהרש״א דקושיתו משום דעיקר רבותא דמתני׳ משום גט מיתניא דהיא הניתנת דבא להשמיענו דמשכחת דצריכה אפי׳ גט ודאי כמו שכתבתי לעיל דמרומז בלשון המשנה תצא שלא בכתובה ואי בכנסה ע״ת לא הוה צריכה רק מספק והיה צריך להאריך כנסה על תנאי ובעלה סתם ואינו רוצה להאריך כל כך, אך עיקרא דמילתא תמי׳ לי על ראייתם מהריני בועליך דמדמי הש״ס לקידש על תנאי וכנס סתם דילמא לאו היינו משום דידי׳ דבאמת אמירתו התנאי לא הי׳ כלל רק אדעתא דידה וראיית הגמרא היא מכח דידה שהתנית בתחילה קודם קידושין ובשעת בעילה שתקת דהוי ממש כקידש ע״ת וכנס סתם כמו דמדמי לי׳ הך דחליצה וא״כ ליכא ראייה כלל לכנסה על תנאי ואפשר שהתוספ׳ לא ס״ל כפירוש רש״י אלא דהוא תנאי דידיה לגמרי וא״כ אזרא ליה פירושינו הנ״ל ונצרכנו לומר שמוקדשת דשם הוא באמת רק ספק קידושין.

שם תוספ׳ ב א״ד. ופליגא אעולא א״ר אלעזר. פי׳ במאי דעסקינן השתא אליבא דרב דלר״א אפילו בכנסה צריכה גט לרב ולאביי דוקא בבעל משום דלפירוש רש״י הנ״מ בין הלא תימא למסקנא הוא רק לענין כתובה אבל משום כניסה ליכא נ״מ דגם למסקנא אי כנסה צריכה גט והיינו משום דלא ניחא דתהוי לי׳ חופה דאיסורא כדאיתא ריש פרק בית שמאי אבל לפר״י לא מהני כניסה אבל אליבא דשמואל בל״ז גם לפרש״י

פליגא דאביי אעולא אר״א כדאמר בהדיא לפי שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ומשמע ודאי דשמואל לית ליה אפילו בבעל דלא כר״א אבל מה שחידשו השתא הוא משום דרב כנ״ל.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה אדם. הך צריכותא הו״מ למימר לעיל כו׳. הקשה מהרש״א דהא אמרה לעיל ואם ששינה הלשון דוחק הוא להקשוה על זה ונ׳ דהתוספ׳ לא מפרשי כפירש״י שם אלא דאיכא תנאה היינו דאיכא קפידא אמומין ונדרים משא״כ בקטנה דליכא קפידא אמאי לא יבעול לשם קידושין גמורין רק אכתי מנ״ל להתוספ׳ להקשות דילמא באמת הכי פירושו ועל זה יש לכוון דברי מהרש״א דלא נראה לפרש כן מדשינה הלשון וע״כ דשם הכוונה לסברא אחרת ושפיר קשיא להו אמאי לא משני כסברא דהכא.

שם תוספ׳ ד״ה והא. תיקשי לי׳ דרב אדרב וכו׳. אפשר לומר דהו״מ לפרש הא דרב ושמואל בדנפלה אחותה גדולה לפניו דבהא בודאי בועל מסתמא לשם קידושין לדחות יבמתו כמש״כ תוספ׳ לעיל ד״ה ושמואל ורב לשיטתו דסבר איש זיקה כדאיתא בפרק ד׳ אחין דף כ״ו ע״ב ושמואל לשיטתו שם דף כ״ז [ע״א] דסבר יש זיקה ואינו בועל לשם קידושין ואיסורא איכא משום אחות זקוקתו ומדוקדק הוא בלשון קטנה שלא מיאנה פשיטא דבלא מיאנה עסקינן והו״ל למינקט קטנה שהשיאתה אמה אלא דזה מלשון ר״ג אם מיאנה מיאנה ואם לא מיאנה וכו׳ וזה שאמר אי לא מיאנה רק שהגדילה והוו קידושין דאורייתא כמש״כ התוספ׳ הנ״ל וא״צ גט משני ושמואל סבר יש זיקה לכך לא אמרינן שבעל בסתמא לשם קידושין כיון דאיכא איסורא כמש״כ התוספ׳ שם.

שם רש״י ד״ה במאי קאמפלגי. מ״ט דר׳ שמעון. לכאורה לפי סוגית הש״ס איפכא הו״ל למימר דלר׳ שמעון לא נתחדש לן מידי אלא לת״ק דמודה בתנאי והו״ל למימר מ״ט דרבנן כיון דבתנאי מודו מאי טעמייהו בפחות משוה פרוטה ונ׳ דבל״ז הוה מפרשינן דבכולהו הוה עדיין הטעות שסובר דמתקדשת בפחות משוה פרוטה וכן בקטן רק שאפ״ה קונה דבועל בכל ענין אבל למאי דמסיק דבתנאי בועל אדעתי׳ דתנאה א״כ ה״ה בכולהו טעותי וע״כ הא דבאינך קני משום דודאי נודע לו קודם בעילה שהקידושין אינן כלום א״כ מ״ט דר״ש ומשני דפליגי בסתמא אי אמרינן דנודע לו או לא.

דף ע״ד ע״א תוספ׳ ד״ה תנאי. דהואיל והמעשה כל כך בידו שיכול לקיימו ע״י שליח וכו׳. כתב הפ״י דאיפכא מסתברא דמה שנעשה ע״י עצמו אלים טפי ולא היה ראוי להתבטל ע״י תנאי ונ׳ ע״פ מה שכתבו לעיל דף נ״ו [ע״א] ד״ה הרי דאי לאו דילפינן מתנאי דבני גד ובני ראובן דשום תנאי אינו מבטל המעשה וכו׳ נראה מדבריהם דלבטל דיבורא מסתברא יותר דמועיל תנאי לפ״ז א״ש דאף דילפינן מהתם לא ילפינן רק מה דיכול לעשות ע״י שליח א״כ התנאי מבטל הדיבור שעשה את השליח ואי לא מקיים תנאו מבטל הוא הדיבור וממילא לא יוכל השליח לעשות המעשה ולכך אפילו כי עביד בעצמו מועיל התנאי מכח הואיל

וזה ילפינן מתנאי דב"ג וב"ר דמשה נתן להם בעצמו כדכתיב ויתן להם משה ובמה שאמר בשעת התנאי ונתתם להם הורה שיכול להעשות ע"י שליח דהיינו יהושע ולכך הועיל התנאי אפילו לגבי נתינה דידי' עצמו ובזה נ' דאזלי ר"י ור"ל לשיטתייהו דנחלקו בריש האומר בקידושין דר"ל ס"ל לא אתי דיבור ומבטל דיבור ולדידי' אין סברא כלל בין דיבור למעשה וכי גמרינן מתנאי ב"ג ה"ה מה שאינו יכול לעשות ע"י שליח ומ"ט דלא יועיל בחליצה לכך פירש בחליצה מוטעת שלא נתכוון לפוטרה דלא שמיע לי' ברייתא דבעי כוונה ועדיף בחד צד מתנאי שלא פירש בהדיא כלום רק שחיסר הכוונה הראויה בדעתו.

שם תוספ' ד"ה דברי הכל. ולא פליגי רב ושמואל אלא בכנסה ולא בעל וכו'. הקשה מהרש"א לעיל דף ע"ג [ע"א] בתוספ' סוף ד"ה לא תימא אמאי לא הקשו תוספ' לר"א דס"ל באמת דפליגי בכנסה במה תתקדש ונ' ע"פ מה שכתב הר"ן דבתנאי ממון יכול לומר הריני כאילו התקבלתי אבל בשאר נדרים אינו מועיל לומר הריני כאילו והביאו ראייה מהריני עשיר ונמצא עני אע"פ שאמרה בלבי הי' להתקדש לו אעפ"כ דאינה מקודשת ונדחק ליישב לפ"ז על ר"א לא קשיא דמפרש פלוגתת רב ושמואל בתנאי ממון דשפיר אמרינן הואיל וכינסה כתם מסתמא מחל בדעתו דהרי כאילו קיבל ולא קיימי כלל אמתני' אבל אביי דס"ל דרב ושמואל אמתני' קיימי ולרב בנדרים נמי אם כינסה סתם צריכה גט כדאמר לי' לרבה לעיל וקא מותבינן תיובתא מינה הקשו שפיר הא בהני אינו מועיל לומר הריני כאילו. ובזה נראה לתרץ מה שהקשה אחד מהתלמידים האיך ס"ד דרב אחא ברי' דר"א דהטעם הוא משום גריעות התנאי כמש"כ התוספ' הא שם איכא ברייתא אחריתי חליצה מוטעת כשירה גט מוטעה פסול ואם אינו מועיל התנאי משום שאינו בגמר הדבר אמאי בגט פסול ונ' דלכאורה מה הקשה אר"י מחליצה דילמא שאני התם דאיכא תנאי ממון ובקל מוחל ואומר הריני כאילו ועיי' לעיל בפ"י דף ע"ג על קושית התוספ' בד"ה לא תימא מההיא דיבמות אבל ר"י קאי אתנאין דמתני' דאינו מוחל כ"כ בקל רק משום דאמרינן דתנאו היה אם יקפיד אנדרים ומומין כמו דמסיק הר"ן וצ"ל דנגד זה איכא סברא הכא מה שאינה בחליצה היינו שאינו עושה בעילתו זנות משא"כ בגט דכתב הר"ן שם דאינו מועיל לומר הריני כאילו דדעתו לצערנה ואין שם סברא כלל לומר דמחל בגמר המעשה על תנאו בזה לא נסתפק רב אחא כלל דהתנאי דמעיקרא מועיל.

שם תוספ' בא"ד. אי קני בפחות משוה פרוטה וכו'. כתב מהרש"א דלמסקנת דברים בפחות משו"פ גרע מתנאי וכתב עליו הפ"י דתמוה דהא בהך מימרא איתמר נמי פחות משוה פרוטה ומ"מ קשה מברייתא ונ' דמהרש"א דיקדק אדברי תוספ' מה שפרטו רק שוה פרוטה הא לר"א יכול לפרש קידשה בטעות פשוט אתנאי וא"כ הו"ל להקשות סתם דלעיל פליגי תנאי או קני או לא והוה קושיתם סתמא אתנאי ושוה פרוטה וניחא לי' דרצונם להקשות מכח כ"ש דשם ס"ל למ"ד אפי' בפחות

משום פרוטה דלא קני והכא ס״ל דאפילו בתנאי קנה לד״ה ועל זה שפיר כתב דלמסקנתם אינו כ״ש ובזה פשוט ליישב מה שהקשה המהרש״א אמאי לא הקשו גם לשמואל עד כאן לא פליגי אלא בשו״פ דאם יודע וכו׳ ולא קשה מידי דהשתא אינו מגיה הברייתא אלא קידשה בטעות איירי בתנאי.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ממאנת. דאפילו רב מודה לאביי וכו׳. היינו כמש״כ לעיל בד״ה לא תימא דבכנס לא צריכה גט לאביי והא דלא הקשו פשוט בקידש על תנאי ולא כנס דלכ״ע אינה צריכה גט לד״ה משום דבהא פשיטא להו דאפילו מיאון א״צ אבל בכנס דניראית כאשתו ס״ד דלא תיפוק בכדי.

שם תוספ׳ בא״ד. היינו שאם נודע לה הטעות וכו׳. הקשה מהרש״א אמאי לא משני לעיל אשמואל דאיירי שנודע לו הטעות ולמה שכתבתי לעיל בתוספ׳ ד״ה לא תימא דמשמעות תצא שלא בכתובה היא הא גט ודאי בעי א״כ כ״ש דלא שייך לדייק הא מיאון בעי וצ״ל דכוונתו משום דכנסה סתם ונודע לו בעי אפי׳ גט ועדיף מדהכא דסגי במיאון ולשון סתם צריך לפרש לפי קושיתו דמאי שייך סתם כלומר שלא התנה הא יודע שיש עליה אלא פירושו אדרבה סתם שלא אמר אעפ״כ לכך תצא שלא בכתובה ואפ״ה גיטא בעי אך מ״מ דבריו תמוהין דא״כ האיך שייך ונמצאו הו״ל למיתני והיו כדאיתא ביבמות דף י״ב סוף ע״א.

שם תוספ׳ בא״ד. ושמואל לא סבר כר״י אלא בקידושי טעות כו׳. הקשה מהרש״א מנ״ל דילמא ר״י לא קאמר אלא מדאורייתא ממאנת אבל מדרבנן צריכה גט והיינו דשמואל ונדחקו בפ״י ובהפלאה לפרש דבריו דהא בתו של ר״י באה למאן ש״מ דס״ל אפילו מדרבנן א״צ גט ונ׳ דיש להקשות אמש״כ תוספות בסמוך דהא אמרינן התם דמודה ר׳ יהודה כשנבעלה דילמא אכתי מודה ר׳ ישמעאל דמדרבנן צריכה גט וסבר כר״י דעד שירבה השחור ואע״ג דמודה ר״י כשבעל היינו משום דאז הוי קידושין דאורייתא לא מצו רבנן להקל אדאורייתא שתמאן אחר ב׳ שערות שהוא זמן גדלות מדאורייתא משא״כ לר׳ ישמעאל דס״ל אדעת קידושין הראשונים בועל כך לי בעל כמו לאחריני לא בעל וא״כ לעולם כשיטת ריב״ן דמדרבנן צריכה גט אחר שגדלה אפילו לא בעל אך היינו אחר שירבה השחור אבל בתו באה למאן שלא רבה בה השחור שנשרו שערותיה ועיין בתוספות יבמות דף י״ב ע״ב ד״ה דאפילו ושפיר ממאנת אע״פ שבעל לר׳ ישמעאל דאינו בועל לשם קידושין גמורין וצ״ל דמ״מ קשיא להו לפירוש ריב״ן א״כ ליחשוב חמותו ממאנת כשלא רבה השחור כעין בתו של ר׳ ישמעאל ואף דזה היינו אם בנים הם רק כסימנים ולהך לישנא בלא״ה קשיא אליבא דרב יהודה ליחשוב חמותו ממאנת כמש״כ התוספות הנ״ל דמשו״ה מסיק לישנא בתרא כדי ליישב אליבא דר״י מ״מ הקשו שפיר מה הועילו האיכא דאמרי שם ביבמות כדי ליישב לר״י הא מ״מ לא א״ש לר׳ ישמעאל דע״כ לא ס״ל דעדיפי מסימנין מדבאת בתו למאן ש״מ דס״ל אפילו בבנים ממאנת עד שירבה השחור וליחשוב ומכה

זה כתבו התוספות דע״כ לא אתא כר׳ ישמעאל והיינו דאע״ג דמהדר לאוקמי כר׳ יהודה הוא דקאי שם אליבא דרב אשי דף יו״ד דאמר דמתני׳ ר׳ יהודה היא אבל כר׳ ישמעאל לא איכפת לן לאוקמי לפ״ז הקשה שפיר מהרש״א דשמואל מצי סבר כר׳ ישמעאל ור״י נמי ס״ל דבעי גט מדרבנן ולאחר שירבה השחור ובתו באת למאן קודם שירבה כנ״ל.

שם תוספ׳ ב א ״ד. א״כ תיקשי לשמואל סתם מתני׳ דהתם וכו׳. והמעיין ברשב״א שם יראה דלק״מ דהקשה בשם הרמב״ן הא שפיר משכחת שמיאנה קודם הבאת ב׳ שערות ונתעברה אחר ג׳ חדשים ולא יטמא לשני דילמא מראשון הוא ואף דשלא כדין מיאנה מה איכפת לן מ״מ הבן כשר ולראשון לא יטמא דילמא משני הוא ושפיר מיאנה דהיתה עדיין קטנה והותרה לשני והבן ממנו כשר ותירץ דהסוגיא שם קאי למ״ד דשמא תתעבר ותמות וא״כ כשהיה א״א שנתעברה קודם הבאת ב׳ שערות ודאי משני הוא אבל למסקנא דבנים הם כסימנין לק״מ וא״כ א״ש לר׳ אלעזר.

שם תוספ׳ ד״ה ח כ ם. אבל לאחר ידיעת הבעל לא מהני להו היתר כו׳. וקשה א״כ מה מקשה מברייתא לימא דאיירי אחר ידיעה ונ׳ דזה כוונת רש״י שכתב ה״ג והתניא כו׳ דהי׳ הגירסא רק רישא דבריי׳ מחכם דזה רק המצטרך להרומיא אבל א״כ קשה כנ״ל לזה כ׳ דגרסינן כל הברייתא אצ״ל רופא כו׳ וא״כ מקשה שפיר דהא במומין איירי אפילו קודם ידיעה ודומיא דידי׳ איירי גם בנדרים דאפילו הלכה קודם ידיעת הבעל דאינה מקודשת ושפיר רמי אהדדי.

דף ע״ה תוספ׳ ד״ה ו ח כ מ י ם. דר״מ לא פליג אמומין שבגלוי כו׳ ועוד דאי פליג כו׳. נ׳ מדיקדוק לשונם שלא היה להם לומר רק ועוד א״כ משכחת כו׳ אלא דתרתי קאמרי מתחילה הוכיחו שלא נאמר דפליג אשבגלוי ומטעם דאמר כסבור הייתי כו׳ כמו באשה לקמן דף ע״ז [ע״א] ואליבא דרבה דמפרש מטעם כאן נמצאו וכדמסיק בדף ע״ז ע״ב דכל שנולד ברשות ואמר ברישא האב צריך להביא ראייה כלומר במקום שמועיל דהיינו בשבסתר אבל אם הוא על שבגלוי דאין יכול להביא ראייה נגד טענת הבעל ממילא הוא נאמן לומר כסבור הייתי כיון שנולד הספק ברשות האב וה״ה בסיפא דהבעל צריך להביא במקום שיוכל ובשבגלוי ממילא אינו נאמן לומר כסבור הייתי וזה לא הוו מצי לאוכוחי מעבדים דשם כיון שהיה ניחא לו בתחילה תו לא הי׳ מקח טעות וכדין אבל תרומה והכא אין הטענות רק משום כתובה וכן לקמן גבי אשה הא פשיטא שצריכה גט רק שרוצה בעל כרחו גט וכתובה אבל הוכיחו מדאמר לקמן ראה וניפייס ולא אמרינן כסבור הי׳ ומצאתי כן בהגהת אשר״י באות י״ט ואח״כ כתבו ועוד דאי פליג כו׳ כלומר שאם ת״ל שמ״מ פליג ושיכול הבעל לומר שאעפ״כ לא ראה וזה אינו מוכח מהך דראה וניפייס דהתם ששותה בכוס ודאי בדק מ״מ מוכח מעבדים דמשכחת מקח טעות אם יש מציאות לומר שלא ראה מום שבגלוי.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה מי ששנה. ה״נ פליגי בהכי כו׳. כתב הפ״י דלפ״ז הוו סברות הפוכות דלר״ג אלים ליה חזקת הגוף לדחות חזקת ממון ולר״י אלים חזקת אין אדם שותה לדחות חזקת ממון וחזקת הגוף לא דחי חזקת הממון וני׳ לפרש בזה הלא תימא דרבא דהנה לקושית הפ״י צ״ל דלר״י לעולם שום חזקה לא אלימא לדחות חזקת ממון ושאני אין אדם שותה דאינה רק חזקה דליהוי ג״כ מיעוטא להיפך אלא בירור גמור אך יש לומר ג״כ להיפך לעולם כל חזקה אלימא נגד חזקת ממון ושאני חזקת הגוף דאינה חזקה כלל וזה בא רבא לאפוקי מהך פירוקא אלא כתירוץ הראשון ולפ״ז בא רבא לפרש דברי ר״א וקשה א״כ דהא איהו גופי׳ מפרק פירוקא אחרינא על רומיא דמשנה וני׳ לגרוס לקמן רבא וכן הוא בתוספ׳ דף ע״ו ע״ב סוף ד״ה כלה וכן נראה מדאותבי׳ אביי כמו שכתבו התוספות בכמה מקומות עוד נ׳ לפרש ע״פ מה שהקשה מהרש״א דהו״ל לאוקמי כולה כר׳ יהושע ובסיפא האב נאמן דאיכא תרתי וצ״ל דר׳ אלעזר סבר דלר״י חזקת הגוף אינה כלום וא״כ לא היה בסיפא כ״א חזקה אין אדם ונגד זה יש לבעל דאין ניפיים במומין וע״ז אמר רבא דליתא אלא ר״י ס״ל ג״כ חזקת הגוף ובזה מדוקדק לשון רש״י בד״ה רבא כולה כר״ג דאוקמינן הילכתא כוותי׳ כו׳ דמה צריך לטעמא פשיטא דעדיף לוקמי כחד תנא מלומר תברא אלא משום דהו״מ לאוקמי כר״י וכקושית מהרש״א אבל משום דהילכתא כר״ג מהדר לאוקמי כוותי׳ מתניתין.

שם תוספ׳ ד״ה אבל. ונראה לרשב״א דחזקת פנויה לא חשיבא כלל חזקה כו׳. כוונתם דלא חשיבא לחודא כמו בחזקת טמא בסמוך רק בצירוף חזקה דהשתא הוי כחזקת טמא לכך אי כל חזקות הוו אלימי מחזקת הגוף הוי חזקת פנויה עם חזקה דהשתא נמי אלימא מחזקת הגוף אבל אי חזקת הגוף אלים משאר חזקות ה״ה דאלים מחזקת פנויה בצירוף חזקה דהשתא דלא הוי רק כחדא חזקה.

דף ע״ו ע״א תוספ׳ ד״ה ואמאי. הא הוי חדא במקום תרתי כו׳. לכאורה אינו מובן מה צורך לתרתי כיון דחזקת הבעל איתרע ולא צריכין לתרתי רק כי איתרע גם חזקת האב כגון שמביא הבעל ראייה שמשתתארס נראו בה מומין ונשאר גם ספק דמ״מ דילמא נולדו עכשיו וצריך עוד לחד צד דאת״ל מקודם היו ראה וניפיים אבל בלא״ה אצ״ל תרתי וכן תירוצם אינו מובן בזה וצ״ל ע״פ מה שיש לפרש הא דנקט לעיל סיפא נמי כאן נמצאו כו׳ דמה צורך לומר כן ועיין בפ״י אלא הכוונה כעין שכתבו התוספות ד״ה רישא לענין הזונות כן נמי יש מומין שאין ראוין להולד בזמן קצר לזה אמר סיפא נמי כאן כו׳ כלומר שיש שהות שהי׳ יכול מום זה להולד ולכך אמר הכא במומין הראוין לבא עמה מבית אביה כלומר שלא הי׳ שהות מעת החופה וא״כ איתרע רשות האב וצריך להביא ראיי׳ וע״ז קשיא להו הא מ״מ הוי חדא במקום תרתי שמא מ״מ אחר אירוסין נולדו ואת״ל מקודם לכן שמא ראה וניפיים דהא דאמר לעיל סיפא נמי כאן כו׳ וכפירוש הנ״ל היינו להו״א וכדמקשה משתתארס לא אבל למסקנא דאיכא תרתי אפילו ליכא שהות מ״מ הוו תרתי ותירצו תוספות דמיירי

באותן מומין ובהוא שפיר כי אין שהות להולד אחר החופה איתרע רשות האב דלא שייך בהוא ראה וניפייס.

שם ע"ב בגמר' אילימא כלה בבית אביה מי דמי כו'. וקשה א"כ לס"ד דלא ידע מחזקת ממון דבעל א"כ מאי הוי אולמא דידי' שיצטרך האב להביא ראייה על חזקת הגוף שיש לו וגם שלא נולד ברשותו כמו שפירש רש"י ונ' דלעולם ידע מחזקת ממון דבעל אך דסבר דכיון שמוחזקת שטר כתובה יש לה ג"כ חזקת ממון כמו שמביא הש"ך בח"מ סי' פ"ב בכללי מיגו אות ט"ו דמה"ט לא מיחשב במשארסתני מיגו להוציא והוי חזקת ממון דבעל כחזקת מרא קמא דבעל הפרה ופריך מי דמי דאכתי שאני התם שהוא עכ"פ להוציא ממון ודילמא עדיפא מחזקת מרא קמא ומשני להיפך דשטר כתובה הוא כחזקת מרא קמא כמש"כ המהרש"א ומיחשיב שפיר מיגו שלא להוציא הואיל שיש לה חזקת מרא קמא והתנא תונא מהבעל שיש לו חזקת ממון וצריך להביא ראיי' להוציא מחזקת מ"ק ומסיק מבית אביה ולקידושין ואשמעינן שמואל דלא תימא דטעמא דר"י במשארסתני נאנסתי דלא אזיל בתר חזקת הגוף משום חזקת ממון דבעל על הכתובה דאדרבה כיון שיש לה שטר כתובה הוי חזקת מרא קמא אלא משום דמטענות שלהם נגרר ג"כ הספק על הקידושין דבהו איכא לבעל חזקת מ"ק לכך אינה נאמנת דטענת הבעל אלימא דיש לו בקידושין חזקת מ"ק דעדיף מחזקת ממון ומה שהקשה הפ"י על מה שכתב רש"י ד"ה אליבא ומסקנא מוקמינן דלא אמר שמואל הכי הא רב יהודה גופי' לא הדר ביה ואיהו אמר שם משמיה דשמואל דהלכה כר"ג נ' דהכי פירושו דשמואל לא אמרה להלכה אלא אליבא דר"י ונ"מ לדידן היכא דליכא חזקת הגוף רק חזקת ממון וחזקת מרא קמא אזלי' בתר מרא קמא ובזה יש ליישב קושית התוספות מאי פריך ממחט לוקי כר"ג די"ל בדעת רש"י כשיטת הרשב"א הובא בש"ך י"ד סי' פ"א ס"ק ד' דבהוגלד המכה הואיל דיצאה מחזקתה מחיים תו ליכא חזקת הגוף וכל החלב אסורה וא"כ ליכא כ"א חזקת ממון וחזקת מרא קמא מתנגדים והיה לן ליזל בתר חזקת מרא קמא.

שם תוספ' ד"ה על בעל. ע"כ נ' דטעמא דשמואל כו'. הקשה מהרש"א א"כ מאי מביא מכלה בבית חמיה דהתם ליכא נגד הבעל חזקת מציאה ולא הבנתי דהא לא איצטריך להביא ראיי' אחזקת מציאה דזה כבר שמעינן מנדה שם רק בלישנא דכלה בבית חמיה מהדר להוכיח דמי שהממון בידו צריך לראיי' היכא דאיכא חזקה מתנגדת כגון התם חזקת הגוף של אב ה"נ צריך בעל החמור לראיי' נגד חזקת מציאה דבעל הפרה וכן קושיא שניה שהקשה לתירוצם משום דהמחזיק אינו טוען ברי מה מביא מכלה בבית אביה הא האב טוען ברי נ' ג"כ דלק"מ דאינו מביא ראיי' רק דחזקת הגוף היכא שאינו שלו כמש"כ בד"ה כלה אינה מועילה נגד חזקת ממון וזה חדא חזקת ממון כשהוא מוחזק מעולם בלא טענת שמא כמו הבעל וצריך האב לראיי' ה"נ דהפרה דליכא חזקת ממון הואיל שבאה לידו בספק ואדרבה לבעל הפרה איכא חזקת מ"ק

דאלימא כחזקת ממון גמורה וצריך הבעל החמור לראיי׳ הואיל שאין לו בעצמו חזקת הגוף.

דף ע״ז רש״י ד״ה מקמץ. לא ידעתי מה צורך בה כו׳. ועיין בתוספת ד״ה אלא. ולולא דבריהם היה נ׳ לפרש דצואת כלבים היא רק לעיבוד עורות רק הבורסי קטן מקבץ בעצמו לצרכו אבל בורסי גדול שאין לו פנאי לקבץ קונה מאחרים המקבצים לצורך הבורסקים ואמר רב יהודה דמקמץ הוא מקבץ גרידא ואקשי לי׳ מברייתא דמפרש בורסי כלומר שמקבץ ומעבד בעצמו דעל עיבוד לחודי׳ אין שייכות ללשון מקמץ וא״כ ממ״נ קשה על ר״י אי כוונתו על המעבד ג״כ יותר היה שייך לקרותו בורסי כלשון הברייתא אלא ע״כ כוונתו על קיבוץ גרידא וקשיא עכ״פ מברייתא ובזה מתורץ מה שמקשה בשיטה מקובצת על מה שפירש״י מקמץ הוא בורסי קטן דא״כ הוי בברייתא זו ואצ״ל זו דשני ענינין הם דבורסי קטן מעבד עורות מועטין אבל מסריח מ״מ ממה שמקבץ בעצמו הצואת כלבים והדר תני בורסי גדול אף שמעבד הרבה עורות אך אינו מקבץ בעצמו.

שם רש״י ד״ה אין כופין. דלא כפינן אפריה ורביה. לכאורה תמוה אמאי אין כופין כעל כל מצות עשה ונ׳ דהוי מצות עשה שמתן שכרה בצדה דפריה ורביה היא בעצמה ברכה כמו שפירש״י בסדר נח על פסוק ואתם פרו ורבו הראשונה לברכה א״כ דהמצוה בעצמה היא ברכה ועדיפא משמתן שכרה בצידה לכך אין כופין.

פרק שמיני.

דף ע״ח ע״א תוספ׳ ד״ה איבעיא. ונ׳ לר״ת דהכי פירושו כו׳. כתב מהרש״א דאי דחיק להו להביא ראיי׳ ממכרה בטל אלכתחילה הו״ל להקשות גם אפירוש ב׳ של רש״י אי קאי אלכתחילה דב״ש דע״כ לא מביא ראיי׳ רק מניסת ושם מכרה בטל ולא ידעתי מאי קאמר הא שפיר הוי ראיי׳ מעד שלא ניסת וניסת דמכרה קיים לכתחילה לא תמכור גם לב״ש כמו שכתב רש״י ד״ה ב״ש.

שם ע״ב רש״י ד״ה שמע מינה. דיעבד נמי קשיא להו. תמה בפ״י אדבריו הא להך פשיטותא רק אדיעבד דמציעתא קשיא ולא אלכתחילה דרישא ודבריו תמוהין דכוונת רש״י דגם אלכתחילה דב״ש במציעתא הקשו דאפילו בדיעבד יהא בטל כיון דמדמו לנפלה משנישאת וכן כ׳ רש״י לעיל סוף ע״א או דילמא אדיעבד נמי פליגי כו׳.

דף ע״ט ע״ב תוספ׳ ד״ה פירא. וה״ה דפירא דפירא כו׳. הקשה מהרש״א אמאי לא קאמרי דכ״ש הוא ונ׳ דאין כוונתם אדינא אלא כוונתם לפרש תיבת פירא דה״ה דנכלל בו פירא פירא ואה״נ דכ״ש הוא.

דף פ׳ ע״א רש״י ד״ה ר׳ אבא. ואני שמעתי שיגרא טרויות במין אשכול כו׳, נ׳ כוונתם דקאי אדרך כבוד דלעיל דבעי בבוגרת ושיגרא

הוא מן שגר אלפיך מה שהדקל משיר אם אכלם שם דאינו דרך כבוד לא סגי בתמרים יחידים כמו בגרוגרת אבל אם נפל אשכול כמו שהוא כיון דמצד עצמו חשוב אף שמקום אכילתו אינו דרך כבוד מ"מ הוי אכילה ואח"כ בעי היכא שמצד עצמן וגם המקום אינו כבוד כמה שיעורו לפי שורו.

שם ע"ב תוספ' ד"ה נכסים. ואיכא למ"ד שהי' בחזקת שניהן ויחלוקו כו'. כ' מהרש"א דרש"י השמיט זאת משום דא"כ לא הוו שבקי ב"ש ולא ידעתי האיך אפשר לומר כן דמ"ד התם יחלוקו משום דהחזקות שוות כיון דהכא איכא ג"כ חזקת האשה דהא איכא מ"ד דלגמרי בחזקתה אמאי לא יסבור ג"כ הכא יחלוקו ואי משום דלא נקטי' רש"י משום דלא בא רש"י לדינא דאינו פסקן אלא לפרש מה הוא החזקה ופירש שני החזקות ולומר דאיכא מ"ד יחלוקו זה אין ענין לפירושו דנכלל בפירוש החזקות.

דף פ"א ע"א תוספ' ד"ה משום. ואם אינו קובר כו'. הקשה מהרש"א א"כ מאי פריך לא ניתנה כתובה לגבות הא כבר חשבנוהו כמת ונ' דה"ק כל זמן שהיא היתה חי' ולא באה לידי גיבוי שחשבנוהו כחי דכן הוא באמת דאם הי' חי' דיש לו תקנה ע"י שאחיו יקום על שמו הוא ג"כ כחי אבל כי מתה אז הוא ג"כ מת באמת וא"כ אין זמן גיבוי אצלה דהא מתה ואין מי יקבור דבעלה מת ואין על מי לטפל עמה.

שם תוספ' ד"ה הרוצה. דמפסדת שצריכה לחזור ולטרוף הלקוחות כו'. וקשה א"כ למאי דבעי למימר לקמן דף צ"ה [ע"א] דבאישתדוף ב"ח לא טרפה ממשעבדי וא"כ אין כאן טירחא דנחשב כלית לה מראשון כלל ואית לת משני.

שם תוספ' בא"ד. דאל"ה מאי אהני ליה וכו'. הקשה מהרש"א א"כ דלטובתו איתקן אמאי לא יוכל לומר א"א בתקנת חכמים וכו' ונ' כמש"כ תוספ' לעיל דף מ"ז ע"ב ד"ה זימנין דאינה יכולה לומר איני נפדית כיון שזוכה בגוף הקרקע משא"כ במעשה ידיה דאינן בעין ה"נ משעה שמת כבר חל שיעבודה על כל הנכסים מתקנת חכמים אף שכיוונו לטובתו מ"מ כיון שכבר זכתה תו אינו יכול להפקיע כחה מהם.

שם רש"י ד"ה מגרשה. אבל כתב לה כתובה וכו'. הרא"ש הקשה הא אמרינן במתני' החזירה אין לה כתובה ותירץ ה"מ בסתם והכא איירי במפרש שלא יהא תו על נכסי הראשון אבל גירסת רש"י במשנה אין לה אלא כתובה והיינו מנכסי הראשון כדאיתא בגמרא דף פ"ב ע"ב אימא כתובתה מיני' קמ"ל ונראה מגירסתו דאפי' בסתם אין כל נכסיו של מת אחראין אלא כדי כתובתה והיינו משום דכותב היבם דקנאי ודקנינא ומ"מ הניחו שיעבודה כדי כתובת' על נכסי הראשון ולא על היבם ונ"מ באישתדוף אחר גירושין כמש"כ התוספ' בהחולץ דף ל"ט ע"א ורשאי למכור השאר מנכסי המת משום דכתב דקנאי ודקנינא וא"כ הרא"ש ורש"י פליגי לדינא לרא"ש אם גירשה והחזירה בסתמא עדיין כל נכסי המת אחראין לכתובתה כמקדם אא"כ התנה דאז השיעבוד עליו

ולרש״י אפילו בסתמא רשאי למכור מנכסי המת עד כדי כתובתה משום שכותב דקנאי וכו׳ מ״מ שיעבודה רק על נכסי הראשון רק דקנאי מועיל שאינה צריכה לחזור אחר הלקוחות שמכר להם מנכסי המת דנפרעת אז מנכסי היבם ובטור אה״ע סי׳ קס״ח ובש״ע שם הביאו רק דברי הרא״ש ולדעתי שבמחלוקת שנוי.

שם ע״ב בתוספ׳ ד״ה מגרשה (סוף הדיבור). הוה ס״ד דמיירי בשאר נכסים וכו׳. הקשה בהפלאה הא שם שקיל וטרי בנכסי מלוג ובעי לאתויי ראיי׳ ממשנה דלקה מן האיש וכו׳ דס״ד דאיירי בנכסי מלוג ובהו ס״ד דמקחו בטל ולדעתי לק״מ דשם איתא אלמא אמרה נחת רוח וכו׳ ה״נ תימא נחת רוח מדקאמר ה״נ אלמא לאו בגוונא חדא עסיק רק דמדמה מילתא למילתא א״כ ע״כ דס״ד דאיירי בשאר נכסים ומדמה להו נכסי מלוג ועכ״פ חזינן דס״ד להיות בשאר נכסים מקחו בטל לאלתר ושפיר הקשה הרשב״א.

דף פ״ב ע״א רש״י ד״ה אלא. שהרי היא מדברי סופרים וכו׳. הקשו המפרשים א״כ לוקמה כמ״ד כתובה דאורייתא ונ׳ ע״פ מה שכתב הר״ן לקמן בדף ק״י ע״ב דמ״ד כתובה דאורייתא היינו איזה סך שיסכימו שניהם ולא שיהיו מאתים זוז דאורייתא ואייתי ראיי׳ מדס״ל לרשב״ג שנותן לה ממעות ארץ ישראל ולא צורי ממש והמהרש״א כ׳ לקמן ע״ב בתוס׳ ד״ה קמ״ל דבתירוצם שם יתורץ גם סוגיא דהכא דאיירי ביותר מכדי שיעור כתובה והיינו שיש בלא״ה שיעור כתובה ואפ״ה יקח גם באותו מנה קרקע שיהי׳ ג״כ אחראין שאם ישתדף השיעור כתובה וכיון שאין שיעור לכתובה מדאורייתא אפי׳ משתדף מ״מ יהיה שוה כל שהוא ואיכא כתובה דאורייתא וכל הטורח להשלמת השיעור שפיר קרי לה דברי סופרים שחכמים הנהיגו זה הסך.

פרק תשיעי.

דף פ״ג ע״א במשנה אינו אוכל פירות בחיי׳ ואם מתה אינו יורשה. הרא״ש מדקדק למאי הדר בבבא זו אבילת פירות ודבריו דחוקין דתנא נקט פירות וכוונתו על פירי פירות ונ׳ דהו״א דנהי דסילק עצמו מירושת נכסים עצמן שהן שלה בעצם אבל מירושת הפירות שנשארו אחר מותה הו״א כיון דבדין הוא לו לאכול הפירות נהי שמזכה לה לאכלן בחיי׳ עכ״פ אם נשארו יירש אותן לכך נקט שאינו אוכל פירות כי היכי דתיקו עלה שאינו יורשה גם הפירות.

שם תוספ׳ ד״ה כדרב כהנא. מ״מ מייתי ראיי׳ לדידן וכו׳. למש״כ מהרש״א דלא מקשה אלא מדר׳ חייא דבלא״ה הוה מפרשינן מתני׳ בקנין א״כ לר״ח נמי לא צריכינן לדרב כהנא דאיהו ג״כ ס״ל אדם מקנה ביבמות שם.

שם תוספ׳ בא״ד. דבלשון טוב אפילו באת לו כבר כו׳. כתב מהרש״א דלהכא מייתי דרבא דמועיל לשון טוב בבאה לו כבר ולא ידעתי מה צורך ראייה לזה דאל״כ בטלו כל המתנות אם לא יועיל איזה לשון ואפשר שכוונתו על לשון אי אפשי גרידא דאינו כל כך לשון טוב רק דעדיף מדין ודברים ועסק וסילוק והו״א דרב כהנא איירי באי אפשי לכך מייתי דרבא דזה מהני אפילו בבאה כבר אבל הר״ן כ׳ דמייתי דרבא דלא נימא דרבנן עשו חיזוק לדבריהם ואפשר שכיון המהרש״א ג״כ לדבריו.

שם תוספ׳ ד״ה ק נ ו. דמה יש להועיל שם קנין כו׳. הקשה בפ״י הא בהדיא מוקי בבבא בתרא דף מ״ג בשקנו מידו ונ׳ דאדרבה מדוקדק שם דמוקי בכותב דין ודברים אין לי ולכאורה הו״ל לאוקמי רק באומר אלא דה״ט דאי באומר לא הוה מועיל קנין כמש״כ התוספות אבל בכותב כיון דנותן הכתב בידו מוכחא מילתא שנגרו הוא מסלק עצמו ושיזכה בו הוא ודמיא לנשואה דמוכחא מילתא דלנגדה מסלק עצמו כמש״כ הפ״י והמקשן לא הבין כוונתו והקשה דדין ודברים לא מהני ותירץ בשקנו וזה הי׳ כוונתו מתחילה דאוקי דווקא בכתב.

שם תוספ׳ בא״ד. ונ׳ לר״י דאנשואה קאי כו׳. ונ׳ דלא ניחא לרש״י לפרש אנשואה דלא שייך על זה מה דאמר מסתברא בעורר אבל בעומד לא דגבי אשה אם הבעל עמד ולא עירער אין ראיי׳ שניחא ליה וסילק עצמו מגופה של קרקע דלא עדיפא מחזקה דאין לאשה חזקה בנכסי בעלה כדאיתא בב״ב דף מ״ב [ע״א] ושם דף נ״א [ע״א] אע״ג דאית לה מזוני בלא״ה מ״מ אינו מקפיד ה״נ אינו הוכחה כלל הא דעמד.

שם ע״ב בגמרא למאי נפקא מינה לכדרב יוסף. משום דהא ודאי ליכא לספוקי דפסק רק בעומד וכמאן אי כרב יוסף ומשום דמודה בעומד אדרבה הו״ל לומר הילכתא מדין ודברים סליק כלישנא דר״י ואי כרב נחמן הא אליבא דרב נחמן ליכא למ״ד דלא יועיל בבל ענין הקנה אלא ודאי דבכל ענין פסק אמימר דמועיל וכר״נ רק דמיבעי לי׳ אי קאמר לשון הילכתא רק אעורר ומשום דעלה פליג ר״י או אמר לשון הילכתא גם אעומד וא״כ הלכה מכלל דפליגי וש״מ דגם אעומד פליג רב יוסף.

שם תוספ׳ ד״ה פ י ר י. הקשה מהרש״א דלפירש״י הו״ל לומר אע״ג דכתב עד עולם אי כתב פירי פירות אין כו׳ ונ׳ דכיון דקאי אחכמים דסגי בפירותיהן גרידא הו״ל לומר עד עולם תחילה לומר דגם בהא לא סגי עד שיכתוב פירי פירות ולא לינקוט פ״פ באמצע.

שם בגמר׳ ואימא מפירי כו׳. הקשה בפ״י בשם הרא״ה הא כיון דלית לי׳ פירי ממילא מכרה קיים אם לא אחר תקנת אושא ולעיל דף ע״ח ע״ב פריך לימא תנינא לתקנת אושא ונ׳ דאפי׳ קודם תקנת אושא אי סילק עצמו רק מפירי מכרה בטל אע״ג דל״ל פירי דומה למה דמסקינן לעיל דף פ׳ ע״ב בבעל שמכר קרקע לפירות דלא עשה ולא כלום דאע״ג דהם שלו מ״מ בענין רווח ביתא ה״נ כי סילק עצמו מהן לא סילק עצמו רק

שיהיו שלו ותוציאם בבית ויהיה לה רווח ביתא אבל לא שתמכור קרקע להלוטה ועיי׳ ברא״ש שם דפשיטא שיכול למכור הפירות בפ״א אם לקטן הוא וה״נ היא רשאה למכור הפירות כמו שתרצה אבל עכ״פ יגדלו ברשותה ואע״ג דאביי דהכא לית לי׳ שום טעמא דרווח ביתא היינו בבעל דהם שלו מעיקר התקנה שנתחייב בפירקונה בשבילם אבל באשה דהוא רק מכח סילוקי אמרינן לכ״ע יד בעל השטר על התחתונה ולא סילק רק בכה״ג שיהיה רווח ביתא.

דף פ״ד ע״א תוספ׳ ד״ה וסבר. כתב מהרש״א דכתובה הוי ג״כ לא ידעה דמחלה איברא שכן כתבו התוספ׳ בב״מ דף נ״א ריש ע״ב אבל תמהתי דהא יכולה למכרה בטובת הנאה וא״כ מה שמוחלת לו הוא פסידא ודאית מה שלא תמכר לפי אותו שיווי שהיתה הכתובה משלם אבל בירושה ליכא משום מכירה דאינה בת מכר כדאיתא בב״מ דף ט״ז [ע״א] מה שאירש מאבא מכור לך לא אמר כלום וכ״ש ירושה מאשתו ואין בה זכות כ״א בשעה שתמות היא וזה שפיר אינו נודע דלימחול, וראיתי בלח״מ פי״ב מאישות הל׳ ט׳ שהקשה על הרמב״ם דס״ל ע״כ בירושה דהוי לא ידע דמחיל מדלא מהני תנאי ואמאי מהני בעודה ארוסה ונ׳ דלק״מ כיון דפסק דירושה דרבנן רק דעשו חיזוק כמבואר שם א״כ לא שייך לעשות חיזוק רק דומיא דירושה דאורייתא דראויה לו עכשיו דיאמרו דגם שם מהני סילוק אבל אי מועיל סילוק בעודה ארוסה שאין לה בה עדיין זכות לא יאמרו דליהני ג״כ בירושת קרובים שכבר יש לו בה זכות וא״כ אין צריך לחיזוק וא״כ אף דלא ידע דלימחול מ״מ כיון דהיא דרבנן מועיל סילוק, עוד הקשה שם על הרמב״ם שכתב בפי״א משמיטה ויובל כההיא דר׳ יוחנן בן ברוקה אע״ג דירושה דרבנן עשו חיזוק וא״כ רב גופי׳ אמאי לא מוקים כן הא דר״י בן ברוקה ונ׳ דזה כוונת הש״ס לטעמי׳ דר׳ יוחנן בן ברוקה קאמר כו׳ דמוכח כן מדבריו דקאמר אף היורש את אשתו יחזיר וע״כ לא קאי אדברי ר׳ אלעזר שם במשנה דאמר כיון דחוזרין דאיך אמר על זה אף כו׳ הא איהו ג״כ קאמר דחוזר וע״כ קאי אדברי חכמים דאמרי מתנת חוזרת קאמר איהו דאף זה חוזר והכמים קיימו אר״מ דמוקי שם דסבר ירושת הבעל דאורייתא והוא מוכרח דאי ס״ל דרבנן הו״ל לחזור דאיהו לית לי׳ דעשו חיזוק בדרבנן בממונא כמש״כ תוספ׳ ביבמות דף ל״ו ע״ב ד״ה חיזוק וכיון דאיהו קאמר אף כו׳ משמע דבהא מודה להו דירושה דאורייתא ודומיא דמתנה אע״ג דהיא דאורייתא אפילו הכי חוזרת ועיי׳ תוספתא חגיגה דף ד׳ [ע״א] ד״ה זכורך וכן כתב הרמב״ם שם בפי׳ המשנה דר׳ יוחנן בן ברוקה דעתו כחכמים אבל לדידן דפסקינן דעשו חיזוק לדבריהם שפיר פסק הרמב״ם להא דריב״ב אפי׳ אי ירושה דרבנן ואף דהש״ס קאמר מאי קסבר אי קסבר ירושה דרבנן כו׳ היינו בדרך דוחק אי ליכא פירושא אחרינא אבל לפי האמת ודאי משמעות דבריו דסבר ירושה דאוריי׳, וראיתי שם בהלכה ו׳ שכתב דאע״ג דס״ל להרמב״ם דבדבר שבממון תנאו קיים מ״מ בכתובה תנאו בטל דכתובה הוי איסורא הואיל דבעילתו

בעילת זנות ולכאורה דברי התוספ׳ הנ״ל ביבמות מתנגדים לזה דהא ר״מ הוא בעל הסברא דבעילתו בעילת זנות ואפ״ה סבר אי האי כתובה דרבנן תנאו קיים וצ״ל דבהך סברא פליגי אביי ורבא שם ביבמות ורבא סבר דכתובה הוי איסורא על כן אמר דעל כרחך לית לי׳ עשו חיזוק אפי׳ באיסורא ומשו״ה אמר דאמרו דבר אחד.

שם במשנה ינתנו לכושל שבהן. ומפרש בגמרא לחד מ״ד דהוא לב״ח וכתב הפ״י דלדברי הרי״ף דמשום דר׳ נתן אתי עלה א״כ שייך דר׳ נתן גם במטלטלין וסוגיא דכל שעה ע״כ דלא כר׳ טרפון והוא דחוק קצת אלא נ׳ דדברי הרי״ף הם תירוץ ראשון בתוס׳ לעיל ריש דף פ״ב דמשום מצוה הוא ואין כוונתם דהוא מצוה בעלמא ולא חובה אלא הואיל דאי הוה קרקע היו גובין מן הדין משום דר״נ דהוה אמרינן מכח דרב נתן כאילו נגבית מחיים למפרע ומשו״ה אף דבמטלטלין לא שייך זה דאפי׳ נגבו למפרע והניח להן אביהן מ״מ מטלטלי דיתמי לא משעבדי כדאיתא הכל שם בכל שעה דף ל״א [ע״א] בתוספ׳ ומהרש״א מ״מ משום מצות כיבוד אב כפינן עכ״פ כשהוא ביד אחרים דאינו נראה כפי׳ כל כך אבל לעיל גבי יבם דאין מחויב בכיבוד פקע הך דינא וכן בכל שעה דאיירי ביתומין כדאיתא שם יתומין שגבו קרקע בחובת אביהן מ״מ דייקינן שפיר הא בגבו מטלטלי אין ב״ח גובה הואיל שהוא בידן ממש הי׳ כפי׳ גמורה אי הוו מוציאין מהן וזה אין עושין במצות כיבוד כמש״כ תוספ׳ לקמן דף פ״ו [ע״א] ד״ה פריעת אבל כאן איירי ביתומין וגם ביד אחרים שפיר מוציאין ובזה שפיר מדוקדק לשון והניח גם איורשין דלכאורה אין שייך דוכי יש אדם שאין לו יורשין אלא דרומז על יורשין מכחו דהיינו יוצאי חלציו.

שם תוספ׳ ד״ה לכתובת אשה. ומלוה חשבי׳ ליה רבנן ראוי כו׳. כ׳ בהפלאה דלא הקשו על ב״ח דאיתא ג״כ שם דאינו נוטל בראוי משום דפשיטא דלא חשיב לגביה ראוי מכח דר׳ נתן אבל אכתובה שפיר הקשו משום דלא מחמרינן תרי חומרי בכתובה כדאיתא לעיל דף פ״ב [ע״א] ובזה נ׳ ליישב קושיתם וגם קושיתם דבסמוך מהא דכתובה בזיבורית דהנה נראה מסמיכות קושיתם שם דלא הקשו רק לפיר״ח משום דלפירש״י נוכל לומר דאה״נ הואיל דתיקנו להן כאן יפוי כח לגבות קודם לב״ח מוצאים האנשים כל כך חן עד שרוצות הנשים ביותר להנשא להן ומתרצות אפי׳ בזיבורית אבל לפיר״ח קשיא להו דבסברא אחת תיקנו דבר והפכו דכאן תיקנו שימצאו חן ש״מ דבלא״ה היו זילות ותיקנו להן חן והתם אמרינן אדרבה הואיל שרוצות להנשא והיינו שהן זילות וכל רצונם להנשא מזלזלין אותן יותר ותיקנו להן זיבורית וא״כ נ׳ ליישב ע״פ מה שכתב הר״ן בריש פרק אף על פי בתר דהשיב כל הנהו נ״מ דתני כתובה בכתובה דמאי דהוא מצד קולי כתובה הוא נוהג רק במנה ומאתים אבל נדוניא לא גריעה משאר ב״ח וגביא בינונית וכן לשאר מילי א״כ י״ל דהך דהכא איירי בנדוניא דומיא דב״ח ושפיר נגבית ממלוה כמו ב״ח מכח דרב נתן ולא שייך ביה מקולי כתובה כמו בההיא

דבכורות דאיירי לענין ק׳ ומאתים וכן מה דתיקנו הכא משום חינא לפי׳ ר״ח שיהו להן קופצין זה שייך בנדוניא כדאיתא לעיל דף נ״ב ע״ב הך לישנא לענין נדוניא שיקפצו עליהן ב״א דכוותה הכא יפו כחה שישאר לה הנדוניא שתמצא חן ויקפצו עליה אבל לענין מנה ומאתים הגבו לה זיבורית משום שבלא״ה רוצות להנשא ואין כאן תקנת חן כלל שהוא מיד הבעל לאשה מעיקרא דמילתא ותמהני על מה שכתבו התוספ׳ בגיטין דף מ״ט ע״ב לפירש״י דהאנשים צריכין חן אמאי קרי להנשים כושל דרש״י יישב זה דפירש על כושל שאין דרכה לחזור אחר נכסי המת ומשום חינא הוא נתינת הטעם דאכתי משום שהיא חלשה יורע כח הב״ח לזה אמר משום חינא עדיפא היא מיניה.

דף פ״ו ע״א רש״י ד״ה פריעת. דכתב הין צדק וכו׳. בפ״י הביא בשם המפרשים דהקשו על רש״י דלא הביא קרא דיוציא את העבוט ונ׳ דדברי רש״י הם כפירוש בתרא בתוספ׳ ד״ה אמר דקאי אתולה מעותיו וע״ז לא הוה מצי מייתי מהך קרא דלא נשמע מיני׳ פירעון גמור אלא שיהא הלוה בטוח על חובו דהא צריך להחזיר עבוטו בלילה ולא אהני אלא שלא תשמט בשביעית ושלא יעשה מטלטלין אצל בניו כמו שפירש״י שם ולכך מביא מהין צדק דצריך לקיים דברו מה שהבטיחו לפרוע ממון ממש.

שם תוספ׳ ד״ה אמר. השיעבוד נמי הוי על המעות וכו׳. כתב מהרש״א בשם הפסקי תוספ׳ דלפ״ז לרב הונא בריה דרב יהושע מטלטלי דיתמי משתעבדי לב״ח כיון דהשיעבוד הוא על המעות כעל הקרקע ובאמת שהוא תמוה כמש״כ הפ״י דבכל הש״ס אמרינן בסתמא דלא משתעבדי אלא נ׳ כוונת התוספ׳ דודאי אסמכתי׳ דמלוה על המעות ולכך רמיא השעבוד עליי׳ אך היינו כל זמן שהלוה חי שבטוח עליו שיפרענו אבל אחר מיתה לא סמך דעתי׳ דמלוה על היתומים כי אמר שיבריחו המעות דומה למש״כ התוספ׳ לעיל דף פ״ב ע״ב ד״ה בתחילה שהיו יראות שיצניעו היתומים אבל ממנו עצמו לא היו יראות ה״נ כאן יראין רק מהיורשין לכך אסמכתייהו רק אקרקע וממילא לא משתעבדי תו המטלטלין להב״ח מהיתומים.

שם תוספ׳ בא״ד. דלא רמיא עלייהו שיעבודא וכו׳. נ׳ כוונתם דלרב הונא בריה דרב יהושע הוו הנכסים מצד עצמן משועבדים וכן המעות אבל לרב פפא ליכא אפי׳ על הקרקעות שיעבוד מצד עצמן רק מכח מצוה מגבין ואע״ג דמגבינן קרקע בע״כ ואפי׳ מיתומין כשגדלו ה״ט דהגבאת קרקע לא מיקרי כפי׳ דבלא״ה כגבוי הוא כמש״כ הר״ש בשביעית פ״י משנה ו׳ דמה״ט כותבין פרוזבול על הקרקע דמיקרי של אחיך בידך ולא קרינן בי׳ לא יגוש כלומר שאין צריכין ליגוש דבלא״ה בידו הוא ה״ה והוא הטעם הכא לכך אפי׳ להס״ד דאין כופין על המצוה מ״מ מגבין קרקע בע״כ דאין בזה כפי׳ וכן ביתומין למסקנא כשגדלו אף דאין כופין על מצות כיבוד כה״ג לא מיקרי כפי׳ וכמו שכתבתי בסמוך דף פ״ד ואין צריכין למש״כ המהרש״א דהוא משום נעילת דלת דא״כ אפי׳ ממטלטלין

נמי דהא לסברא דהשתא דאין כופין א"כ מטלטלי וקרקע שוין ונ' עם דבריהם ליישב הא דסתרי דברי ר"ת אהדדי דהתוספ' כתבו לעיל דף פ"ה [ע"ב] ד"ה המוכר בשמו דמכירת שטרות דרבנן והרא"ש באות יו"ד כתב בשמו דהוא דאורייתא דתלי בדרב פפא ודרב הונא בריה דרב יהושע דלעיל קאי אליבא דר"פ דאין כאן שיעבוד כלל על הנכסים אלא שיעבוד הגוף משום מצוה ובזה לא שייכא מכירה והביא ראיי' מהה"א דב"ב דאמר רבא אמר רב נחמן וכו' והיינו דקאי שם אליבא דר"פ דמפרש בערכין דף כ"ב [ע"א] מילתי' דרב נחמן משום פריעת בעל חוב מצוה לכך הוי רק מדרבנן המכירה ומש"כ הרא"ש בשמו כתב כן אליבא דר"ה בריה דר"י דקיי"ל כוותיה דהשיעבוד גם על הנכסים וא"כ שפיר איכא מכירה דאורייתא בשיעבוד הנכסים ואפ"ה יכול למחול הואיל ששיעבוד גופו נשאר אצלו ממש.

שם ע"ב תוספ' ד"ה אינה מגורשת. הקשה מהרש"א ליפשוט מדר"י ור"ל דלא מהני אפילו בסימטא וכתב עליו הפ"י דהיינו קושית התוספ' בד"ה אדרבה ובמה שיש לתרץ קושיתם ה"נ לא תיקשי קושי' מהרש"א וכוונתו במה שכתב שם דלא דמי קנין למה שלא תקרא מטלטלי דיתמי דהיינו כל זמן שאינם ברשותם ממש אבל לי נ' דכוונת התוספ' בד"ה אדרבה שלא כתבו בלשון תימה במה שכתבו אח"כ בד"ה האומר דבמתניתין לכאורה לא הוה כמעכשיו וא"כ צ"ל דאע"ג דסוגין ס"ל דבמתני' הוי כמעכשיו אבל אליבא דר' יוחנן לא קאמינא דלדידי' ודאי לא הוה מתני' כמעכשיו ולכך לא נקנו ליתמי בסימטא והנה ודאי הך בעי דרמי בר חמא א"א לפרש ממש במעכשיו דהא לא נזכר בדבריו אלא דהפשטן דרצה לפשוט מדר"נ והוא איירי במעכשיו ע"כ דאמעכשיו פשיט לי' אבל במאי דפשיט מדרב ושמואל אכתי לא צריכין לומר דפשיט אמעכשיו אלא דבלא מעכשיו ודאי לא מהני מדרב ושמואל דרק בסימטא מועיל אבל בצידי לא והיינו משום דמתני' לא הוי כמעכשיו אבל המקשה אדרבה הבין דאמעכשיו פשיט והקשה מהרש"א שפיר דליפשוט מדר"י ומ"מ לא ידעתי מאי קשיא לי' דאי הוה פשיט מדר"י אכתי הוי מצי למיבעי אליבא דרב ושמואל וע"כ צריך למיפשט כן לא מיבעיא לר"י דאפילו בסימטא לא מועיל אפי' לרב דבסימטא מועיל מ"מ בצידי מודי ובמה שכתבתי קשיא לי דלא הוצרכו התוספ' לדחוק כלל דמתני' הוי כמעכשיו אלא דרמי בר חמא בעי סתם ופשיט לי' דבלא מעכשיו ודאי לא מהני מדרב ושמואל דבלא מעכשיו לא מהני רק בסימטא אבל בצידי לא וקאמר תפשוט לאידך גיסא דבמעכשיו ודאי מהני מדמהני באגם והשיב דצידי גריעא ובעי דרמי בר חמא היא אי צידי הוי כאגם ולכך בלא מעכשיו דודאי פשיט שפיר לא מהני דבסימטא ודאי לא הוי אבל במעכשיו דמהני לא מצינן למיפשט דילמא לא הוי כאגם וא"כ באגם לכ"ע בעי מעכשיו ובסימטא דעדיפא פליגי רב ור' יוחנן לר"י לא מהני בלא מעכשיו ולרב מהני ובצידי מיבעיא לרמב"ח בסתם אי מהני והשיבו דבלא מעכשיו ודאי לא מהני דבסימטא ודאי לא הוי אבל אם

יועיל במעכשיו בהא פליגי הפשטנים אי הוה כאגם ולחר פשטן הוה מצי לתרץ לעיל דף פ״ב הא דלא קני איירי בצידי רק דלא נפשטה האיבעיא כאן מתרץ בפשיטות ותמהני אפני יהושע שכתב דמה שכתבו התוספ׳ דבלא מעכשיו פשיטא דלא מהני דהיינו דהוי כטלי גיטך מע״ג קרקע ומתוך כך הקשה מדר״י במאתים זוז דמגורשת לכשתתן והא התוספ׳ גופייי כתבו בד״ה האומר דאם הוא בחצירה מ״מ מהני והתם במאתים זוז הגט בידה וע״כ דלא דמי למע״ג קרקע כיון דבתורת גט בא לידה כולה נתינה אריכתא היא ומידו ממש נתגרשת.

שם תוספ׳ ד״ה וצידי. דלענין מקנא קני וכו׳. למאי דאיתא בשבת דף ו״ו [ע״א] לחלק בין דאיכא חיפופי לליכא יש ליישב תמיהתם ובאילו נערות איירי בחיפופי.

שם תוספ׳ ד״ה רבי אליעזר. דהא בפרק כל הנשבעין מסקינן דמגלגלין בדרבנן וכו׳. נ׳ דלא משמע להו לומר דס״ל דלמסקנא ר״א לכתחילה קאמר אבל ע״י גילגול אפי׳ רבנן מודו כמש״כ הרא״ש משום דרש״י כתב בתחילת האיבעיא דשמעינן לת״ק וכו׳ ואפי׳ ע״י גילגול וכו׳ וה״ל לרש״י למיהדר הך מילתא באי לכתחילה ולומר דבגילגול גם ת״ק ס״ל דמשביעה כיון דבתחילת האיבעיא אהך סמיך אלא ע״כ דבהא לא מספקינן ולת״ק לעולם אין מגלגלין וע״ז הקשו מהא דכל הנשבעין ונ׳ ליישב קצת ע״פ מה דאיתא בקידושין בתר דיליף גילגול שבועה אשכחן בודאי ספק מנ״ל בדף כ״ח [ע״א] חזינן דספק אין כל כך סברא לגלגל כודאי א״כ הא דאיתא בשבועות דמגלגלין על דרבנן היינו רק ודאי כדאיירי התם מלוה על שותפות אבל הכא בספק על דרבנן י״ל דאינן מגלגלין.

שם תוספ׳ בא״ד. כיון דדייקת כולי האי וכו׳. תמהו המפרשים הא לס״ד עכ״פ צריכין לפירוש רש״י דאכתי לא ס״ל הך סברא כיון דדייקת כו׳ ונ׳ לדקדק דבגמרא איתא דדייקת בתראי ובתוספ׳ השמיט בתראי לזה נ׳ דעיקר קושית הגמרא דאין המשל מנחש דומה כל כך דרש״י פירש לעיל בדף ע״ב [ע״א] שכשלא ישמור ישכנו והנה בהו״א נמי ס״ל כיון דדייקת כולי האי והיינו שאינך אוהב ומאמין אותי אבל מ״מ אינו מצער אותה ממש רק שאינו נוח לה לדור עם מי שאינו אוהבה וכדאיתא לעיל בדף ע״א ע״ב מדאישתיק מיסני סני לה וכו׳ ולא הזכירו שם המשל מנחש ולזה קשיא לי׳ בשלומא בלבתחילה שייך שפיר שישכנה כנחש היינו שישביעה והשבועה בעצמה הוא הצער אבל אי ע״י גילגול הא אין לה צער כלל כמש״כ רש״י ומה יקשה לה גילגול וכו׳ ואינו דומה לנחש שאינו עושה לה כלום ומשני דדייקי בתראי כיון דהוא קפדן כל כך אי אפשר שלא יצערנה בשום פעם ממש בדברי ריב או בשאר צער מכח קפדנותו.

שם תוספ׳ בא״ד. מאי את עביד לה או כשומרת חנם או כשומרת שכר וכו׳. מכאן קשה לי על מה שכתבו תוספ׳ לעיל דף ס״ג [ע״א] ד״ה באומר בשם רבינו אליהו דהבעל חייב להשכיר עצמו

למלאכה א״כ ליהוי אצלה כשמירה בבעלים כקו׳ רבא בב״מ דף צ״ו [ע״א] לפום חורפא שבשתא וכו׳.

שם תוספ׳ ד״ה נדר. בירושלמי מפרש כגון שנתן לה רשות כו׳. נ׳ הא דלא פירשו כן ברישא אבל משביע הוא את יורשיה כו׳ ע״פ מה שהקשה הפ״י ברש״י ד״ה אבל משביע ליורשיה תובעין כתובתה כו׳ דבתחילת המשנה אינו מחליט באיזו שבועה קאי שכתב בגמרא מפרש מהי שבועה פטרה ואח״כ החליט לפרש על שבועת כתובה ונ׳ משום דברישא דאיירי אבל משביע נקט מה שהוא רבותא יותר דהיינו לא מיבעיא על אפוטרופסות שהיא עסק חדש מהיורשין פשיטא שלא נפטרו לכך אשמעינן רבותא דאפי׳ על כתובה דהוא בא מכוחה שנשבעין שלא פקדתן שנפרעה אפ״ה יכול להשביען ולכך לא פירשו תוס׳ ארישא כלום ובסיפא דאין יכול להשביען הביאו הירושלמי לרבותא לא מיבעיא על כתובה שהוא מכוחה שאין משביעין אפי׳ על אפוטרופסות שהוא עסק חדש מהיורשין אעפ״כ אין יכול להשביען.

שם תוספ׳ בא״ד. תימה אמאי נקט נדר כו׳. הקשה הפ״י אמאי לא הקשו כן ברישא דמתני׳ ונ׳ דהנה הר״ן תירץ דאי הוי פטרה משבועה אכתי היה יכול להדירה לכך צריך לפרט הנדר ולכאורה יש לדקדק כיון דכל עיקר דנקט נדר הוא משום הך דינא הו״ל לינקוט אין יכול להדירה וצ״ל משום רבותא דבבא שני׳ דהיורשין יכול אפילו להשביע ולא הוה א״ש לשנות אינו יכול להדירה אבל משביע כו׳ ונקט ברישא איידי דסיפא ולכך ברישא לא הוה קשיא להתוס׳ דהוו מתרצי כנ״ל אבל בסיפא קשיא להו דלא מצינו לומר דנקט נדר לדינא דתיקשי לינקוט אינו יכול להדירה ואי משום סיפא הוו תרתי איידי חדא דשנה כאן ג׳ ענינים שאין יכול להשביע היא וזה הוא ענין דרישא ולא יורשי׳ כו׳ וזה הוא מה שנתחדש בסיפא אבל יורשיו משביעין זה הוא ענין ג׳ ונקט בתרי ענינים השבעה שאינו רבותא משום יורשיו אדרבה הו״ל למינקט הדרה גבי יורשיו אף שאינו כל כך רבותא איידי דהדרה דהיא ויורשיה ולכך הוצרכו לתרץ דאינו נ״מ לדינא בלשון נדר ושפיר שייך כל דהוא איידי כיון שאינו משמיט רבותא לדינא כלל.

שם רש״י ד״ה ואת הבאים. אם נתגרשה ומתה כו׳. דיקדק הרא״ש מדבריו דאם היא בחיים צריכה היא לישבע והבין הפ״י דר״ל אע״פ שפטרה והקשה עליו דכוונת רש״י דאם היא בחיים אין כאן שבועה דישאלו את פיה ולא ידעתי מה ראה להבין כן בדברי הרא״ש דא״כ הו״ל למתני׳ למינקט רבותא טפי דאפי׳ אותה בעצמה משביע כשמכרה לאחרים כתובתה אלא כוונת הרא״ש להוכיח מרש״י דשייך גבה שבועה דהו״א כיון דשבועת אישתבע לי דלא פרעתיך קילא כמו שהביא הפ״י דלא טענינן לי׳ א״כ כשמכרה כבר לאחרים אינה צריכה לישבע לזה הוכיח דע״כ צריכה לישבע בעלמא כשלא פטרה ולכך צריכין הלקוחות לישבע דאותם לא פטר דאי תימא דאין עליה שבועה כלל מהי תיתי ישבעו הלקוחות אבל היא שנפטרה ודאי שאינה צריכה לישבע.

דף פ״ז ע״א רש״י ד״ה מנכסים משועבדים. משום דאי הוה גבי מן הלוה גופי׳ כו׳ אבל בשביל לקוחות אנן טענינן כו׳. קשה הא בשבועות דף מ״ב ע״ב איתא בהדיא דהטעם משום קנוניא ושייך גם הכא דעשה בחייו עמה קנוניא וכש״כ למש״כ התוס׳ דאיירי הכא בגרושה ותוכל לגבות בחייו ואפי׳ באלמנה גרידא נמי יש לחוש שעשה עמה קנוניא שתוכל לגבות אחר מותו ואין לומר דהתם הכי פירושו קמ״ל דבאמת אין הטעם משום קנוניא אלא משום דטענינן להו וכן בשביל ההקדש שמא פרע דהא פריך עלה מדרב הונא דאמר אין אדם עושה קנוניא על הקדש הרי מוכח דבאמת הטעם משום קנוניא.

שם תוספ׳ ד״ה מנכסי. אמאי לא הקשה מהך משנה כו׳. נ׳ ע״פ מה שכתב הר״ן לקמן בדף ק״י דאע״ג דאין נזקקין אי תפס לא מפקינן מיני׳ אבל לענין שבועה צידד הר״ן לקמן בסוגין בדף פ״ח על מש״כ הרי״ף בואי פיקח הוא דאי תפסה ואינה רוצה לישבע מפקינן מינה ואפשר שכן דעת התוספ׳ מדלא כתבו שם בד״ה מייתי הך נ״מ ואפי׳ לדעת הרי״ף עכ״פ משמתינן לה כמש״כ הר״ן שם ושייך מ״מ שפיר לישנא דלא תפרע אלא בשבועה דאי לא משמתינן לה עד דמטי זמן נגדא כדאי׳ בשבועות דף מ״א [ע״א] וכן מתורצות הקושיות בדף צ״ד [ע״א בתוספ׳] סוף ד״ה שנמצאת.

שם תוספ׳ ד״ה מקשים. מתני׳ דהכא אמאי איצטריך כו. ולמש״כ התוספ׳ לקמן דף צ״ז ע״ב ד״ה אלמנה דלחד גיסא גרושה צריכה יותר חן לפי שהיא בזויה יותר ניחא דאיצטריך ג״כ מתני׳ דהכא דהו״א גרושה צריכה חן ביותר וא״צ לישבע.

שם ע״ב רש״י ד״ה שבועה. ונ״מ דלא מפכינן לה. בריש דף פ״ח כתב המהרש״א על שלא פירש שלא פירש רש״י שם משום היפוך דאין זה פקחות דילמא ניחא לי׳ בהיפוך ודבריו דחוקים וגם עדיין לא יישב להיפך אמאי לא פירש רש״י הכא משום נקיטת חפץ ונ׳ דאין כוונת רש״י כאן לומר נ״מ דמאי שיאטי׳ הכא לנ״מ תורה היא וללמוד היא צריכה אם השבועה מדאורייתא או מדרבנן ופשיטא דאיכא כמה נ״מ והא ראיי׳ דהרי״ף העתיק דברי רמב״ח ולא כתב נ״מ ולקמן באי פיקח הוא טרח למצוא נ״מ ששם ודאי צריך לפרט נ״מ שהיא תועלת לו אבל כוונ׳ רש״י דקשיא ליה האיך עלה על דעת רמי בר חמי ששבועת פוגמת וע״א דאוריי׳ הן ונדחק בסברא דלהחזיק השטר לא מיחשב נוטל ושיעבוד אינו מיחשב קרקע כמש״כ הר״ן כליל להו עם אינך יתומין ולקוחות ושלא בפניו שהם כולם דרבנן מכח אישתבע לי כמש״כ רש״י שם וצ״ל דקשיא ליה הלשון לא תפרע אלא בשבועה דלא הו״ל לומר אלא צריכין לישבע וסבר רמב״ח דשבועת המשנה מפכינן לה ולכך נקטה המשנה הך לישנא לומר דאין כאן נס והמלטה שלא לישבע ואי הוה דרבנן הא משכחת שנוטלת בלא שבועה אי מפכת לה אבעל ואינו רוצה לישבע וע״כ דדאוריי׳ היא ונקט שפיר לא תפרע אלא בשבועה דהא אינה יכולה להפך ובאינך בלא״ה שפיר נקט הך לישנא דלא שייך שם היפוך ביתומין

ולקוחות ושלא בפניו דאין כאן מי לישבע והשיב רבא דזה אי אפשר להיותן דאורייתא והנ"מ שכתב רש"י כתב כן בסברת רמב"ח אבל רבא השיב דאינו כן וע"כ הא דנקיט הך לישנא משום דבשבועת המשנה ג"כ אין מפכינן ולא הי' יכול לפרש לקמן באי פיקח משום היפוך דלפי האמת דהשבועות הם מדרבנן ע"כ גם בהם לא מפכינן ופירש נ"מ אחרינא.

שם תוספ' ד"ה דמיפרע. ואמאי מהימן במיגו כו'. וביבמות שם תירצו דמ"מ נחשב קצת שקרן הואיל שאינו תולה בשכחה ואומר בבירור אבל הכא לא אמרינן משו"ה מיגו הואיל שאומרת בבירור דלא אמרינן כן אלא שם בבעל הבית דהוא פרע וזה אין במציאות כלל שלא פרע ומכח טירדות ידמה בדעתו בבירור שפרע ועשה מעשה וע"כ בשקרנות אימר כן ואמרינן בי' מיגו אבל כאן דהיא מיפרע איכא למימר מכח לא דייקות נדמה לה בודאי גמור שלא נפרעה כיון דמיפרע ליכא מעשה משכחת שנדמה לה לבירור גמור ולכך אין פוטרין אותה במיגו אפי' היכא דליכא משום גזלנות יותר כגון במיגו דפוחתת ממש דילמא נדמה לה לבירור גמור אותו סך ומ"מ הקשו בתוספ' בד"ה או דילמא דאתיא לאעירומי היינו באותה דדייקא קצת ואומרת כן מכח שקרנות קצת מה הועילו חכמים בתקנתן דיכולה להערים ויש להעמים זה בדברי מהרש"א שם במש"כ דאיכא למימר לאידך גיסא כו'.

שם תוספ' ד"ה ואלו. אלא הנהו דס"ד למימר דאין נוטלין אפי' בשבועה וכו'. וכן כתבו לעיל דף פ' [ע"א] ד"ה ישבע וקשיא לי אמש"כ הרא"ש באות כ"ח להסתפק בנפרע' שלא בפניו אי הוי בכלל הפיטור כיון דהיה דינא שלא לירד לנכסי אדם משום שובר או צררי וא"כ אמאי תני לה בכלל הלשון לא תפרע אלא כו' כיון דדינא הוא שאפי' בשבועה אין לירד ונ' דעיקר סברת הרא"ש היא משום שובר דצררי לא שכיח ועיי' בתוספ' ערכין דף כ"ב ע"ב ד"ה אמר דכן הלכה וא"כ לא דיקדק זה אלא למ"ד כותבין שובר דאז שכיה שובר וא"כ איכא לאוקמי מתני' כמ"ד אין כותבין שובר דלהך מ"ד אין שכיח שובר ושפיר הוי דינא לירד אפי' שלא בשבועה בזה מתורץ קושי' הפ"י בדף פ"ט [ע"א] בתוספ' ד"ה ש"מ אמאי שפירשו קושית הגמרא דתיקשי למ"ד התם דאין כותבין דהא פלוגתא דתנאי היא ואתי' מתני' כמ"ד כותבין ולהנ"ל ניחא דע"כ מתני' דפירקין ס"ל דאין כותבין כנ"ל.

שם תוספ' ד"ה אבל. ואע"ג דטעמא משום דמיפרע לא דייק כו'. דבריהם תמוהין למש"כ לעיל בסמוך דהאי תנא לא חשיב פוגם בא מכח השטר כיון דהוא עצמו מודה כו'. וכ' שם מהרש"א דהא היינו דקאמר אימא תיהוי כמשיב אבידה היינו לגבי בעדים הוי רבותא יותר א"כ בהך ברייתא לא צריכין כלל לטעמא דמיפרע לא דייק אלא אדרבה צריך איזה טעם על מה שנוטל אפי' בשבועה וא"כ ה"נ קאמר בעדים נוטל מ"מ בשבועה אבל שבועה ודאי צריך שהוא עצמו מודה כו' ואפי' שלא בעדים צריכה שבועה מה"ט דהוא עצמו מודה כו' ואע"ג דאיכא

מיגו קמ״ל דאין כאן מיגו משום דמיפרע לא דייק ולא שייך מיגו כמש״כ לעיל ד״ה דמיפרע.

ריש דף פ״ח ע״א בתוספ׳ ד״ה ועוד. והוא ודאי כפר לו השתי כסף אבל עד אחד אין מעיד לו אלא בפרוטה. קושיתם לא הבנתי דהא ודאי טעמי׳ דשתי כסף הוא משום דבר חשוב וכדאיתא שם דמה״ט בכלים אפי׳ מחטין חיי׳ עליהן שבועה והטעם הוא דאם תבעו ב׳ כסף וכפר בהן אם יירא מהשבועה וישלם לו כל תביעתו הוא דבר חשוב שיקבל התובע ב׳ כסף אבל בפחות מזה שאף אם יודה אינו דבר חשוב לא רמי רחמנא עלי׳ שבועה וא״כ כה״ג שעד אחד מעיד רק בפרוטה אם לא תרצה לישבע לא תשלם לו רק פרוטה ועל השאר הוא כופר הכל ואינו מקבל התובע רק הפרוטה ומה הועילה לנו טענתו ואין לומר דמ״מ הא יכול לגלגל על הכל ואם יירא מהשבועה ע״כ ישלם כל הב׳ כסף בשביל עיקר שבועה ובשביל הגילגול ז״א דאם עיקר השבועה אין לה מקום ומשום שאין כאן דבר חשוב שאינה אלא פרוטה אין שייכות כלל לגילגול.

שם תוספ׳ ד״ה מיתי. לא מצית למימר לבעל השבע והפטר כמו שאינו יכול לומר השבע וטול. דבריהם נאמרו ארמי בר חמי דלעיל דסבר שבועה דאורייתא וע״ז כתבו דהנ״מ שלא תאמר השבע והפטר על תביעת הכתובה אבל אהאי אם פיקח כיון דתובע מאתים הראשונים א״כ אם תפיק השבע וטול הוא.

שם תוספ׳ ד״ה היכי. הלואה אחר הלואה אי מצטרפי כו׳. הקשה מהרש״א הא מ״מ לא יוכל להשביע על הראשונים כיון שכבר העיד לסיוע פירעון השניים ולא ידעתי מאי קשיא לי׳ הא מ״מ אינו מפסיד בפריעתו ויפה עשה אם תודה על השניים יחייב אותה שבועה דאורייתא על הראשונים ואת״ל דתכפור ויצטרך העד הראשון לפרעון השניים ועל הראשונים לא יהיה לו סהדא ומה מפסיד בזה הלא בלא״ה היתה נשבעת לשקר על הראשונים כיון דאינה אלא שבועה דרבנן דבהא קיימינן השתא אי פיקח הוא שירא שתשבע לשקר שבועה דרבנן ובזה ניחא הא דמפרש רש״י הכא הנ״מ לענין נקיטת חפץ דמה״ט לא מפסיד מידי דבלא״ה היה נקל בעיניה לישבע והי׳ צריך עכ״פ לשלם ובלא״ה הא גם עתה בלא עד כלל יכול להשביעה למימר אישתבע לי כמש״כ רש״י במשנה ואין ביניהם רק דלא טענינן לי׳ אם לא ידע לטעון והכא בפיקח קיימינן ומסמתא ידע גם הך דינא ולכך הוצרך רש״י לפרש ותשבע ותיטול שלישית כו׳ ושפיר הקשו תוספ׳ אי הלואה כו׳ מצטרפי לא יפסיד כלום.

שם רש״י ד״ה דמודיעי להו לסהדא קמא ובתרא כו׳. לא ידעתי אמאי צריך להודיע לבתרא כיון דכל עיקר הוא משום דסהדא קמא יעיד דלשם כתובה פרע ומש״כ רש״י בסמוך א״ב די אם יודיע לא ואפשר דהוא עצה טובה שמא העד יכחיש אותו שלא הודיע לו כלום לכך מוטב בפני שנים דלא חשידי לשקר.

שם רש"י ד"ה לא שנא. למכור קרקע ולזונה כו'. לא ידעתי אמאי נקט קרקע הא במזונות מחיים דבעל לא שני לן בין קרקע למטלטלין ואפשר דנקטה משום אידך לא שנא לכתובה דע"כ בקרקע איירי דאינה נגבית ממטלטלין.

שם רש"י בא"ד. ותובעת מזונות מנכסי בעלה למכור קרקע כו'. הא דנקט קרקע אפשר משום דמטלטלין מן הסתם רגילה למכור מעצמה ואינה באה לב"ד בשביל כך ועיי' בהרב המגיד פי"ב מאישות הל' י"ו ד"ה וכן או דנקט כן משום שבועה דאמטלטלין לא היתה צריכה שבועת המשנה אפי' לרבנן כמש"כ הה"מ שם הל' כ"ב לענין השבועה בסוף וה"ה לרבנן לענין שבועה בתחילה דלא היתה צריכה שבועת המשנה מה"ט גופי'.

שם ע"ב תוספ' ד"ה בית דין. ומוקי לה לפלוגתא כו' כששמעו בו שמת כו'. הקשה מהרש"א א"כ היינו נפרעת מנכסי יתומים ולא ידעתי אמאי לא ניחא לי' באמת דקושית התוספ' היא אמאי לא מוקים פלוגתא דר"ש אנכסי יתומים וכהך תנא דס"ל דוקא כששמעו שמת ניזונת לק' דף ק"ז ע"ב, ובדברי הפ"י תמהתי שכתב דלישנא דר"ש הם דברי חנן ממש דתישבע בסוף היינו לאחר מיתה דמה הועיל דכל עיקר דינא דחנן הוא מה שאינו מצריכה שבועה למזונות ובזה איירי וסיים דבעל ופשיטא דבסתמא אין לפרש תשבע בסוף כ"א אלאחר מיתה כיון דעל זה מבטיחין שאינה גונבת משום שיודעת שסופה לישבע וכי על גירושין נבטח הא גירושין לא שביחי כמש"כ תוספ' בגיטין דף ל"ד ד"ה ואפקעינהו [?] והכא קושית הגמרא היא על אין תובעת דאמאי לא נקיט אין תובעת אין ב"ד משביעין דזה הוא עיקר דברי ר"ש מאי דפליג את"ק ונקטה הגמרא רישא דמילתא וקאי על כל דבריו.

שם תוספ' ד"ה הוציאה. דלר"י דאמר דאלמוה רבנן לכח האשה כו' דאין נאמן לומר פרעתי אע"ג דאית ליה מיגו כו'. נ' להסביר הענין משום דבכל מקום המוציא מחבירו עליו הראיה וא"כ הא דאין נאמן לומר פרעתי ע"כ דעשו אותה כמוחזקת מכח תנאי ב"ד וכאילו הוא בא להוציא וכמש"כ רש"י לעיל דף פ"ג ע"ב ד"ה יד דקרי שם להבעל מוחזק מכח תקנת חכמים וא"כ מה"ט גופיה אינו נאמן במיגו דהוי מיגו להוציא אבל לרב דנאמן לומר פרעתי ש"מ דהוא מוחזק שפיר אמרינן ג"כ ביה מיגו.

שם תוספ' בא"ד. אפי' אית לי' דלא אמר כלום כו'. פי' לא מיבעי אי ס"ל דנאמן לומר פרעתי דא"צ לפרוע לה דנאמן לומר פרעתי ושמעתי מי שפירש באופן אחר ואינו נכון.

דף פ"ט ע"א תוספ' בא"ד. דאביי יעמיד כגון שיש עדים שנשרפה הכתובה כו'. לא הבנתי לפ"ז מה שכתבו בסמוך לאביי ומפרש כמו שפירשתי אליבא דר"י הוציאה גט היינו גט עידי גט דלכאורה כוונתם דיעמיד מתני' במקום שכותבין כתובה ואפ"ה אינו נאמן בפרעתי דאל"כ היכן כתובתך דלא מצי למיטען כן ומה"ט ע"כ גט נמי היינו עדי גט ואינו יכול לומר

פרעתי דאל״כ היכן גיטך אבל למש״כ עתה דאיירי שנשרפה הכתובה א״כ מכח מה נוכיח ממתני׳ דא״נ פרעתי דאל״כ היכן כתובתיך דהכא שאני דנשרפה וליכא ריעותא ואי מעידי הגט וא״נ פרעתי אע״ג דאין גיטה בידה הא אדרבה סתם גט משמע גט ממש אי לאו דמוכח מכח דכותבין כתובה ואין כתובה בידה ה״ה דאין צריך להיות גט בידה אבל לאביי דאיירי בנשרפה אין כאן הוכחה שא״נ לומר פרעתי היכא דאיכא למימר היכן שטרך.

שם תוספ׳ ד״ה שמע מיגה. דאדרבה התם משמע דקיי״ל דכותבין כו׳. נ׳ דכוונת רש״י דע״כ מדפריך ש״מ כותבין ומאי קושיא הא אדרבה הכי הילכתא אלא ע״כ דרב ושמואל בעצמן הם המקשין וכן כתבו התוספ׳ בביצה דף ל״ח [ע״א] ד״ה ואמר וכוונת רש״י במה שכתב וקיי״ל היינו דרב ושמואל אמרו כן דקיי״ל אח״ז ראיתי במלחמת ד׳ שכתב כעין זה.

שם רש״י ד״ה שמע מינה. שמא תמתין עד שימות ותגבה בתורת אלמנה כו׳. דבריו תמוהין דאכתי אם תחזיר לו הכתובה מה תועיל אם יאכלוה העבברים כמש״כ מהרש״א לעיל דף ט״ז ע״ב ד״ה זאת אומרת וגם א״כ מה תירץ רב כתובה גובה תוספ׳ הא מ״מ תגבה לאחר מיתה עיקר כתובה כמש״כ תוספ׳ ד״ה גט והמהרש״א שם דלכך מיאנו תוספ׳ בפירוש רש״י ונ׳ דקושית הגמרא היא מתוספ׳ כתובה דאי אין כותבין שובר לא הו״ל לפרוע התוספות עד שתחזור הכתובה דילמא תגבה אחר מיתה ונהי דעל עיקר הכתובה אין תקנה בזו דאם יאכלוה עבברים אינו נאמן לומר פרעתי על זה כיון דלא אפשר שפיר יספיק השובר אבל מ״מ על התוספ׳ שפיר יועיל אם תחזור הכתובה שאף אם יאכלוה עבברים מידו יהא נאמן לומר פרעתי כמש״כ הר״ן ותירץ רב דאה״נ דבגט אינה גובה תוספ׳ ואי משום העיקר כבר אמור דהוי לא אפשר בענין אחר כ״א בשובר.

פרק עשירי.

דף צ׳ ע״א במתני׳ שנייה ויורשיה קודמין. כו׳. בשבועות מוקי לה כשנשבעה ומתה והקשו המפרשים דלא פריך שם כן ארישא מטעם א״א מוריש שבועה לבניו כו׳ ונ׳ דכל קושית הש״ס שם היא אי איירי בנשבעה הו״ל למתני׳ לפרושי ואיתא שם הבו דלא לוסיף עלה ודוקא ביתומי אמרינן כן ולכך ברישא נגד השני׳ דצריכה לישבע בזה לא אמרינן א״א מוריש כו׳ ומיתומין לא הוזכר מידי במשנה ואפשר דמיירי בנפטרה משבועות היורשין כמש״כ התוספ׳ לקמן ריש דף צ״ד אבל בסיפא דאיירי להוציא התוב של אמן מהיורשין שפיר פריך דהו״ל לפרושי כיון דאינו פשוט דפטור מועיל גבי יורשין כדאיתא לעיל דף פ״ז [ע״א] ומשני דמ״מ איירו כשנשבעה ולא חש לפרושי ובפרט למש״כ הר״ן

דכל בבא דרישא נקט איידי דסיפא ופשיטא דלא חש התנא בה לדקדק ומתורץ מה שהקשה בפ״י דמה הוצרך להשמיענו דב״ח מוקדם קדים וגם דהו״ל להשמיענו דיורשי ראשונה קודמין לשניה עצמה כיון דכל עיקרא משום איידי נקטה אין לדקדק בה כל כך אח״כ ראיתי קצת מזה בהפלאה.

שם ע״ב **רש״י** ד״ה אתם בני בעלת חוב אתם. ע״כ בדליכא מותר דינר איירי וכו׳. נ׳ כוונתו דמשמע דבעי לאתויי תנא דסבר אחת בחייו וכו׳ וממש כעין משנתינו ולמש״כ הרא״ש בשם הגאונים דאם השניה חיה ליכא כתובת בנין דיכרין משום שהשניים יוצאין נקיים לגמרי א״כ איכא ג״כ סברא יותר לומר אחת בחייו וכו׳ היכא שיש מותר דינר דיורשין עכ״פ קצת בתורת ירושה מאביהן אבל אם רק הכתובה נעשית מותר דאז יוצאין מירושה מכח אביהן נקיים יש לחוש טפי משום אינצויי וא״כ אי הוה איירי במותר דינר אכתי הו״מ לומר דכעין משנתנו לא יהבינן כב״ד משום אינצויי לכך הוצרך רש״י לפרש דבדליכא מותר דינר איירי.

דף **צ״א** ע״א **בגמר׳** כגון שנשא שלש נשים וכו׳. הקשה מהרש״א למאי נ״מ נקט כתובה דבכה״ג אינה רק כשאר חוב שפורעין שניהם ונ׳ לדקדק בלשון יולדת נקיבה הו״ל לומר ויורשת השלישית היא נקיבה ונ׳ דאיירי שהניחה מעוברת והו״א כיון שעתה בשעת מיתה אינו מבורר הכתובת ב״ד דיותר יש לומר לאחזוקי נחלה דאורייתא כמש״כ התוספ׳ ע״ב ד״ה כך שתלד זכר ותתחלק הנחלה בתורת ירושה דאורייתא ואם אח״כ תלד נקיבה ליהוו כמועטין ונתרבו דזכו יורשי הקטנה ותו לא ניתן כב״ד קמ״ל דאעפ״כ יהבינן.

שם ע״ב **תוספ׳** ד״ה מאי. אבל לרבא מנא לן וכו׳. הקשה בפ״י הא הסברא חיצונה היא לסלוקי בזוזי ולא בעינן רק לאשכוחי מאן דסבר היפוך הסברא ולמה נדקדק בתר רבא פשיטא דס״ל כסברא חיצונה ונ׳ דא״כ קשה מנ״ל דרמי בר חמא סובר נגד הסברא דילמא רק כה״ג דטריף כבר אע״ג שלא היה ע״י ב״ד כמש״כ הפ״י דא״כ לא הוו מוכחי תוספ׳ כלל מ״מ מנ״ל היכא שבא בתחילה לטרוף שלא יוכל לסלקו ונ׳ דבדרך זה אזדי התוספ׳ דאם נוכח מרמי בר חמא ע״ב דסברא חיצונה היא שלא לסלקו ולכך לא נדקדק אחר רמב״ח וא״כ קשה לרבא מנ״ל ותירצו דכ״ש יסלקנו ולעולם קיימינן דהסברא חיצונה שלא לסלקו ונ׳ דתליא הך פלוגתא בפלוגתא דרב הונא בריה דרב יהושע ורב פפא בפריעת בעל חוב שכתבו תוספ׳ לעיל דף פ״ז [ע״ב] ד״ה אמר דלר״ה ברי׳ דר״י איכא חיובא אנכסי ממש לא מצי לסלוקי אבל לר״פ דעיקר הוא מצות הגוף והנכסים הם משום ערב כמו שכתבתי שם ועיי׳ במהרש״א שם וכי איכא שום פירעון תו אין נפרעין מן הערב ושפיר מצי גם הלוקח לסלוקי בזוזי.

שם **רש״י** ד״ה דזבנה. הקשה מהרש״א לפי׳ הרא״ש בדעת רש״י מה צריך לדחוק שהיה אביו קיים ונצטרך לומר שלא היה בדעתו למכור רק אם תפול לו מחמת אמו לימא בפשיטות שמת כבר ומכר מה שיירש מאמו ולא ידעתי איך שייך בזה לקרותו כתובה בשלומא בעוד

בעלה בחיים שעדיין השטר כתובה בידה לגבות וכן לפי׳ שני שהנכסים עדיין בחזקת היורשין שלא תבעה עדיין הכתובה שייך שפיר לקרותו כתובה אבל אם כבר נסתלקה וכבר החזירה הכתובה מה טעם לקרות נכסים שלה כתובה.

דף צ״ב ע״ב תוספ׳ ד״ה דינא. ויכול לומר לו אישתבע לי דלא פרעתיך כדפירש הקונטרס וכו׳ דהא בלא״ה צריך שבועה כו׳. ונ׳ ליישב פירוש רש״י לשיטתו ע״פ מה שכתבתי לעיל בדף פ״ו ע״ב בתוס׳ ר״ה ר׳ אליעזר דסובר רש״י בדעת ת״ק דאף שמגלגלין על דרבנן היינו דוקא תביעת ודאי אבל ספק אין מגלגלין א״כ מש״כ רש״י אם יש עליו שום גילגול דברים קאי אתרווייהו או שהגילגול הוא בראיי׳ מה שמוציא עליו חוב ישן או בלא ראיי׳ רק שטוען עליו שפרעו ודאי וכמו דס״ל לת״ק דמגלגלין ודאי על ספק ה״ה איפכא ספק על ודאי א״כ יש לאוקמי כגון שמקוים השטר ואפ״ה מספק עליו שמא זייפו וא״כ ראובן שיש לו עליו שבועת תביעת ודאי יכול לגלגל עליו טענת מזויף אבל לגבי שמעון הוי שבועת ספק ואין מגלגלין עליו.

דף צ״ג ע״א רש״י ד״ה נוטלת חמשים. בגמרא פריך עלה. וכן כתב בסמוך על של מנה דסיפא ועל של מאתים מנה כתב בגמרא מפרש לה נ׳ כוונתו דקושית הגמרא של מנה ל״ג ותילתא וכו׳ קאי על של מנה דרישא ודסיפא וא״כ פירוקא דשמואל בכותבת בעלת ר׳ קאי ג״כ לכאורה אתרווייהו וכמו שפירש בד״ה ע״ה הוא דאית לה דהא כיון דאוקימנא בכותבת בעלת ר׳ וכו׳ וא״כ דברי שמואל סותרין זא״ז שאח״כ משני שם בכותבת בעלת ש׳ וגם איך אפשר לאוקמי כלל סיפא בכותבת בעלת ר׳ וזה שכתב רש״י בגמרא מפרש לה דהיינו דמפרש כותבת דשמואל.

שם ע״ב רש״י ד״ה הראשונה. הואיל ואת באת ליטול תחילה השבעי לי כו׳. הקשה בתוס׳ יום טוב הא הוי כמנכסים משועבדין דאנן טענינן ליה כדאיתא בשבועות דף מ״א [ע״א] ונ׳ דס״ל לרש״י דעד כאן לא אמרינן הכי שם בשבועת אלא בפוגם שטרו דטוען הלוה ברי שפרעו ע״ז פסקינן הדין שחייב לו שבועה משא״כ בשטרא בעלמא שאינו נפגם אע״ג שטוען הלוה ברי אפ״ה צריך לומר אישתבע לי אבל בנשבעין על שמא כגון בנכסים משועבדין אצל לקוחות הא פשיטא שאם הלוקח אינו טוען מעצמו לומר שמא נפרעת אנן לא טענינן בשבילו דהוי כעורכי הדיינין לעיל ריש דף פ״ו ועוד דשמא מאמינו ודכוותי׳ ג״כ אפי׳ אם טוען שמא נפרעת והוא אומר לאו מה״ת נאמר אנחנו שישבע שמא מאמינו אדיבורו בלא שבועה וכענין שכתבו התוספ׳ לעיל דף צ״ב ע״ב שמחל לו שמעון שבועה הבא ליפרע כו׳ וכן הכא צריכה השניה לומר השבע דאל״כ אמרינן שמא מאמינה לה ודאי היכא דא״א לו לטעון כלל כגון בנפרע שלא בפניו טענינן לי׳ אנן הכל שמא נפרעת והשבע. ומתוך כך תמהתי על מה שהקשה בפ״י לקמן דף צ״ד [ע״א] בתוספ׳ ד״ה שנמצאת אמש״כ מהרש״א דקושית התוספ׳ דנשבע כל ב״ח דניחוש שמא יכסיף היינו דניטעון אנן השבע דהא אפי׳ בשבועת הראשונה נמי כתב רש״י

דהשני׳ צריכה לטעון השבע ולא אנן ודבריו תמוהין דהא לקושית התוס׳ היינו דצריכין לחוש שמא יש ב״ח אחר וממטי ליה פסידא אם יגבה זה שיכסיף השדה א״כ פשיטא דנצטרך אנחנו לטעון כבנפרע שלא בפניו ומי יטעון לו אם לא אנחנו וכן ביתומין קטנים הואיל שאינן בני דעת צריכין אנו לטעון הכל והמשנה לעיל דף פ״ז דנקטינהו בחד לישנא מ״מ הא כדאיתא והא כדאיתא אם הוא בר דעת והוא לפנינו צריך הוא לטעון בטענת ספק ולומר השבע ואי לא אנן טענינן הכל דהוי פתח פיך לאלם ועפ״ז נראה דאביי קשישא לא חידש רק כמו דלישנא דמתני׳ מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה דקאי בסתמא על קטנים היינו ע״כ שאנן טענינן להו הכל ה״נ בגדולים ועדיפי מלוקח דמה דטענינן ליה היינו רק אי טעין הוא שמא נפרעת השבע לי טענינן ליה כאילו טען לומר ברי אבל ליתומין גדולים טענינן להו הכל אפילו שלא טענו הם כלום ומאן דפליג עליה סבר דצריכין הם בעצמן לטעון השבע כמו לוקח ואיירי מתני׳ דלא טענו הנשים טענה הדא לגבי אידך ומתורץ קושית התוספ׳ לקמן בד״ה שנמצאת דאי אין נזקקין ליתומין קטנים היכא מיתוקמא מתני׳ למאן דפליג אאביי קשישא דאדרבה כיון דלא איירי מתני׳ כלל בקטנים שפיר מתפרשה אם טוענין היתומין גדולים השבע לי דאז לכ״ע צריך שבועה ולדעתי הדבר תמוה אם נאמר דלמאן דל״ל דאביי כו׳ א״צ לישבע להם כלל מ״ט גריעי מלקוחות כיון דעכ״פ יוכל להיות דלא ידעו במילי דאבוהון כלל וכי טוענין מספק אמאי לא נימא דלישתבע להו ובזה מדוקדק לישנא דברייתא ואין צ״ל קטנים דלכאורה אי אין צ״ל אמאי שנאן הבריי׳ לא הו״ל לומר אלא יתומין שאמרו בגדולים דדוחק לומר דנקטיה לאפוקי מדרב אסי דאין נזקקין ליתומין קטנים אבל השתא ניחא דמזה ידעינן כוונת הברייתא דהיינו אפי׳ לא טענו כלל מכח דאיירי דומיא דקטנים דפשיטא דטענינן לה הכל כיון שאין בהם דעת הכי נמי ביתומין גדולים.

דף צ״ד ע״א תוספ׳ ד״ה שנמצאת. שמא תכסיף קא מפלגי לפי שיראה שכא תמצא א׳ מהן שדה שאינה שלו כו׳ ואומר ר״ת כו׳ שתפרוש אם התפיסה צררי וא״ת א״כ כל ב״ח כו׳. משום דלפירש״י ודאי עיקר הטעם משום צררי כמש״כ מהרש״א דברי הפ״י תמוהין שהשיג עליו וכ׳ דעיקר הוא שלא תכסיף דא״כ נראה כשבועת שוא אי לא חיישינן כלל לצררי ורק שמטעין אותה שתסבור שיעמוד בידה ואנחנו היודעין שלא תעמוד בידה וזה גנאי לב״ד לעשות כזו אלא משום צררי משביעין אותה רק דבכל מקום אין משביעין כ״א היכא דאיכא פסידא והכא הוא עצמו הפסידא שהיא מטעה את עצמה שסברה אי לא משביעין אותה שבודאי תצא השדה מידה ותכסיף ולכך לפירש״י היא אינה מכספת אלא מכח ודאי שתצא מידה וע״י השבועה והי׳ אצלה בספק ומספיקא לא תכסיף ומועלת השבועה בבירור אבל לר״ת מספיקא ג״כ תכסיף ומה מועיל השבועה לכך אומר ר״ת דוודאי אינו מועיל כל כך כמו לפי׳ רש״י דהשבועה בעצמה אם תשבע מועיל אבל לר״ת אם תשבע אינו מועיל דמ״מ תכסיף מספיקא אלא דשמא תפרוש ולא תשבע ועי״ז קשיא להו דכיון

דמספיקא ג"כ תכסיף נשביע כל ב"ה שמא יכסיף מספיקא שיש ב"ה אחר מוקדם.

שם תוספ' בא"ד. אם ישביחו יהא רווח שלהן שיכולין לסלקו בזוזי וכו'. לכאורה משמע לנגזל יכולין לסלק וזה ודאי אינו דפשיטא דשדהו הוא נוטל אלא קאי על האלמנה שבא עליה הנגזל והוזרת על היתומין ויכולין לסלקה וקשה דהא אמרינן לעיל דף פ"ו [ע"א] האי כי דינא והאי כי דינא משמע כי היכי דלב"ח אי איכא זוזי לא מצי יהבי ארעא כמש"כ תוספ' ד"ה לבע"ח ה"ה לאשה אי איכא ארעא לא מצי לסלקה בזוזי וכן משמע לעיל דף ס"ז [ע"א] אסמכתייהו אארעא הוא ונ' כמו שכתבו תוספ' לעיל דף צ"ב [ע"א] ד"ה אי פיקח דהיכא דאיכא פסידא ללוה מצי לסלוקי בארעא כ"ש כה"ג דאם נעמידו אדינא יהיה פסידא להאלמנה דיכסיפו היתומים ויגבו לה אח"כ השדה שאינה שווה ככתובתה מוטב שנאמר שיהו רשאין לסלקה בזוזי ויהיה עכ"פ דמי כתובתה בטוח כיון שהשדה נשאר בשויו.

שם תוספ' בא"ד. שלא נטעה לומר בגרושה וכו'. נ' כוונתם ע"פ מה שהקשה הפ"י אמאי לא תירצו דסבר כמ"ד התם משום חינא וא"כ בגרושה נמי נזקקין ונ' דאידך מ"ד דסבר דוקא באלמנה משום מזוני ס"ל דכיון דחזינן דבאלמנה דנפיש חן דידה מ"מ צריכה לישבע א"כ בגרושה דלא נפיש כל כך כמש"כ תוספ' לעיל דף פ"ב [ע"א] ד"ה מקשים אפילו בשבועה לא נזקק וזה כוונת התוספ' דנטעה לומר דאלמנה דנפיש חן דידה א"צ שבועה וממילא בגרושה דלא נפיש כ"כ עכ"פ בשבועה תגבי ושפיר תתפרש המשנה בגרושה קמ"ל דאלמנה צריכה שבועה וממילא ס"ל הך מ"ד דבגרושה אין נזקקין כלל.

שם תוספ' ד"ה לימא. ושעה א' בירושלים כיום א' בעלמא דמי. הקשה מהרש"א דתלי תניא בדלא תניא ונ' דקאי אהך דהכא דאי נימא דהך דב' שטרות היוצאין ביום א' איירי גם בשטרי הלוואות ע"ז כתבו דשעה א' לא עדיפא מיום א' בעלמא ואי ביום א' בעלמא אמרינן שודא הו"ל למימר גם כן בשעה א' בירושלים שודא וכוונתם להקשות אב' משניות דלעיל דף צ"ג ע"א וע"ב מהך דהכא והוא לאפוקי מסברת איכא מ"ד שכתב הרא"ש בפרק הכותב אות י"א שחילקו בשטרי הלוואות בין היכא ששוין להיכא שיוצאין ביום והאריך שם הרי"ף והרא"ש וכו' דאין חילוק בין יום א' לשעה א' והן והן דברי תוספ' דהכא.

שם ע"ב תוספ' ד"ה כתב. הא משמע בפרק קמא דב"מ דשמואל ס"ל כאביי כו'. לכאורה הו"מ לתרוצי דבע"ה הקילו לגבות מזמן החתימה אף שלא לוה עדיין משום נעילת דלת וכמש"כ לעיל דף צ' [ע"א] ריש ד"ה ש"מ ונ' ליישב בזה קושית מהרש"א האיך בעי לאוקמי אליבא דרב אסי ובשטרי דלאו הקנאה הא לר"מ ע"כ נקנה מזמן החתימה ונ' דזה אינו אלא במכר שדה דיש למוכר ג"כ רווח במה שזכה תיכף דאי נשתדף ברשות הלוקח נשתדף משא"כ בהלוואה מסתמא מ"ט ישעבד לו תיכף נכסיו כל זמן שלא הלוה לו ובזה לא עדיפא לר"מ מלר' אלעזר

לפ״ו מקשו שפיר תוספ׳ ממ״נ אי ליכא בזה הרווחה ללוה במה שנשתעבדו הנכסים תיכף להמלוה א״כ קשיא לשמואל האיך ס״ל כאביי הא ס״ל עדי מסירה כרתי ואי תימא דאיכא נעילת דלת דמתוך כך ירצה ביותר קל להלוות א״כ קשה האיך היה ניחא לי׳ אליבא דרב אסי הא בזה איכא ג״כ רווח ללוה שימצא בקל מי שילוה לו.

דף צ״ה ע״א רש״י ד״ה מ ק ח ו ב ט ל. ובב״ב אוקמינן לה בא׳ מג׳ שדות כו׳. נראה כוונתו בזה לתרץ קושית התוספות ד״ה תימא דלוקי שכתבה היא תחילה וס״ל לרש״י דכתבה תחילה לא מהני רק בג׳ שדות כיון שהם שלה לכך כי בא הלוקח אצלה תחילה תוכל למאן וכי יוכיח אותה הבעל בכך תאמר שלא ידעה כלום שדעתו למכור ומה שבא אליה תחילה הואיל שהם שלה משא״כ בשאר שדות של הבעל אפילו בתחילה אם תסרב יאמר לה הבעל הלא הי׳ לך לידע שדיבר עמי תחילה אודות המכירה דאל״כ האיך יעלה על דעתו לבוא אצלך כיון שגוף השדות שלי והיה לך לעשות לנחת רוח ולכך אמרינן אפילו כתבה תחילה נחת רוח עשתה וזה כוונת רש״י במשנה שפירש שדהו המשועבד לכתובות כלומר שבסתמא בהכי איירי שיש לה עלי׳ רק שיעבוד ולא נימא דבג׳ שדות איירי ומשום קושיא הראשונה של הש״ס דלא יקשה קו׳ תוספות ד״ה וכי אלא דבשאר שדות איירי וכדמוכח מקושית הש״ס מנחת רוח.

שם תוספ׳ ד״ה ה א. אמאי הדר בי׳ מאותה סברא ראשונה כו׳. נ׳ דמוכח מדברי ר״י דקאמרה אתם מה לכם עלי דנראה הכוונה שתאמרו אמאי לא עשיתי בראשונה נחת רוח מה לכם עלי כי אני לא רציתי ועתה רציתי וכל זה אם בחד לוקח ודאי ס״ל נחת רוח אבל אי נימא דלא ס״ל כן רק משום דלא נתרצית למכור לראשון א״כ מה זה שהוצרכה לומר מה לכם עלי הא היא הנותנת שבשביל שלא נתרצית לראשון אמרינן דהשתא ג״כ ע״כ רק משום נ״ר חתמה.

שם תוספ׳ בא״ד. אבל לא משמע לי׳ שיחלוק ר״מ. כתב מהרש״א דהא דנקט ר״פ בגרושה וד״ה ולא קאמר כולה ר״י משום דמעיקרא נמי ידע לחלק בין לוקח א׳ לב׳ לקוחות רק דמתני׳ דחיק לאוקמי בשני לקוחות ותמה בפ״י א״כ לאוקימתא קמייתא מתני׳ דהכא דלא כמאן ונ׳ שלא דיקדק בדברי מהרש״א שלא כתב הוה מחלק אלא שידע לחלק והיינו משום שלא הזכיר ר״פ חילוק זה לכך כתב דהי׳ סברא פשוטה לחלק כן רק דיש שני דוחקים חדא שנאמר דר״מ מודה בחד לוקח אמאי נקט גוונא דמהני חתימתה יותר הו״ל למינקט היכא דאינו מועיל חתימתה דזה חידוש יותר ועוד דמתניתין לא משמע בב׳ לקוחות ולכך נייד רב חסדא מהני ב׳ דוחקים ואמר דר״מ ל״ל כלל נחת רוח ור״פ לא חייש להך דוחקא דלא נקט ר״מ מילתיה בחד לוקח דאמרה נ״ר ומוקי כד״ה ורב אשי לא חייש לכל הב׳ דוחקים ומוקי גם בב׳ לקוחות אבל בעיקר קושי׳ מהרש״א נ׳ דלק״מ דהמשניות או שהם דר׳ מאיר דסתם משנה ר׳ מאיר או כתנא אחר ורבי היא וסתם אליביה אך זה מצד הדוחק כי לא מצי

אתיא כר״מ ולכך רב אשי קאמר שפיר כולה ר׳ מאיר היא דכן ראוי לאוקמי סתמי משניות כר״מ אבל ר״פ די לו בדוחק זה דצריך לאוקמי משנה דבב״ב כר״י ושפיר מתרץ אקושיא דרבי סתם התם כר״י והכא כר״מ דצריכין לומר דסתם שם כר״י אבל הכא איירי בגרושה וסתם כדברי הכל.

שם תוספ׳ בא״ד. ונקט ב׳ לקוחות משום רבותא כו.׳ כתב הפ״י דהו״מ לומר בפשיטות דאיבדה לגמרי ולא הוי כאישתדוף ונ׳ בזה ליישב קושית הר״ן על הרמב״ם שמוקי הך דלא חתמה לראשון כשנתבטל המקח ע״י כן דהא בסמוך משמע שיש עוד שדה ביד לוקח ראשון דמביא ראיי׳ לאישתדוף ונ׳ דהמקשן דשם ס״ל כאוקמיתא קמייתא דר״מ גם בחד לוקח פליג וקשיא לי׳ קושית תוספ׳ דלינקוט בחד לוקח וניחא לי׳ דע״כ נקט כן לאשמעינן דאיבדה לגמרי ואיירי ע״כ שעמד המקח ביד הראשון אבל למסקנא דמוקי רב אשי דמודה ר״מ בחד לוקח אתיא כפשטה דוקא בב׳ לקוחות וכשנפסד המקח בראשון אבל התוספ׳ קשיא להו למאי דמשני איבדה משני ליכא למימר דהיא גופה אשמעינן דרק משני איבדה דהא ודאי דאיבדה לא דייקא רק משני אלא דבדרך דיחוי קאמר דמצינו לומר רק משני וא״כ קשיא למאי דהוכיח המקשן דלקמן דס״ל דאפי׳ בחד לוקח פליג דע״כ נקט לאשמעינן איבדה לגמרי א״כ התרצן איך מתרץ לו אבתי למה לא השמיענו בחד לוקח וע״ז תירצו דלדעתו צ״ל דמשום דר״י נקט כן.

פרק אחד עשר

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ו א י ן. מאי איצטריך למידק לעיל מדקתני יורשי׳ יורשי כתובתה כו׳. נ׳ דאי ממשנה יתירה הו״א ודאי דנקטי׳ לאשמעינן בשומרת יבם דיורשי האב יורשין נכסי מלוג כי איתנהו אפ״ה כי ליתנהו חייבין יורשי כתובתה לקברה והא בפסקי תוספ׳ כתבו כן לאמת דיורשי כתובתה אפילו אין יורשין כלום חייבין לקבור וקמ״ל בשומרת יבם דמ״מ כיון דלית לה נכסי מלוג חייבין יורשי כתובתה לקבור וקמ״ל בלשון יורשי׳ דהיינו שיורשים ממש אפ״ה יורשי כתובתה חייבין ותמהתי אמאי לא דייקו כלל בלשון הברייתא דלקמן דף צ״ז ע״ב דתני בה ג״כ יורשי׳ יורשי כו׳ ע״כ היה נ׳ עוד לולא דברי התוספות דעיקר דיוקא דלעיל מיתור המשנה בקושית התוספות ואגב אורחיה מפרש כן דיש לפרשו בלישנא דדייק אשומרת יבם.

דף צ״ו תוספ׳ ד״ה א ל מ נ ה. ואי כר׳ שמעון בן אלעזר וכו׳ מוציאין מן הבנות. לכאורה דילמא איירי לענין ירושה אם תפסו בדין כמו לבנים מן הבנים דשם רק ז״אכתי הו״ל לאיפלוגי דבנכסים מועטין אין מוציאין מהן דאז אין לבנים כלום במקום הבנות אך נראה כיון דכל עיקר שמועיל תפיסה לגבי מזונות הוא מצד רחמנות לפי שאין טורפין

ממשעבדי א"כ הא תינח כי איכא מטלטלין מרובין אבל במועטין מה תיתי נימא שיעשו לגבי הבנות מידת רחמנות נגד הדין ויהא מידה רעה לגבי יתומים שישאלו על הפתחים ונ' דזה טעמו דהר"ן שכתב דלכך מועיל תפיסה לפי שאין טורפין ממה ששיעבדו הבנים והקשה עליו הפ"י אמאי לא קאמר בפשיטות משועבדין דבעל ונ' דבזה א"ש טפי דתיקנו כן הואיל שהורע כחן לגבי הבנים שיוכלו למכור הקרקעות ויהיו בידן המעות ושאר מטלטלין שירשו מהאב ויפסידו המזונות מכל צד לכך אמרו דמהני תפיסה משא"כ אם באנו מצד שיופסדו ע"י ששיעבד אביהן דלא פשעו היתומין מידי דגם להם אין בם זכות מצד זה לא היה ראוי לתקן תפיסה וא"ש דמוציאין לבנים מן הבנות אם תפסו בידן הירושה ובנכסים מועטין גם כן לא מהני תפיסה כיון דכל עיקר היא משום שהורע כחן לגבי יתומין ובנכסים מועטין שהיו צריכין לישאל על הפתחים פשיטא שאין ראוי להועיל להם תפיסה במטלטלין שאינן דינן בהם כלל.

שם תוספ' בא"ד. אבל לכתובה לא משום דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים. הא ודאי דהשתא לא מצי לומר הטעם משום דמזוני לא טרפי ממשעבדי וכתובה טרפי דהא במחיים איירי והא מלוה בשטר ג"כ טרפה ואפ"ה מהני תפיסה ולכך הוצרכו לומר משום דלא ניתנה וכו' אבל לעיל דף פ"ד ע"ב ד"ה והוא כתבו הטעם במזוני כי היכי שתיקנו שמוכרת שלא בב"ד ולכאורה הא לכתובה ג"כ מוכרת כדאיתא לקמן דף צ"ז ע"ב אך נראה דהיטת דבריהם דבבע"ח ראוי שיועיל תפיסה הואיל שעיקר דיני' בזוזי משא"כ במזוני וכתובה אך נגד זה יש בהם למעליותא מה שמוכרת שלא בב"ד אבל בכתובה דאיכא עוד ריעותא שלא ניתנה לגבות מחיים משא"כ במזוני דחשיב ניגבות מחיים הואיל ונוהגות גם מחיים שפיר נשאר הך טיבותא שמוכרת שלא בב"ד נגד הריעותא אחת דדינן במקרקעי ונשאר דינן כבע"ח להועיל תפיסה ודבריהם דהכא ודלעיל שם לכוונה אחת נוטין.

שם ע"ב תוספ' ד"ה נ כ ס י. א"נ מזונות שאני כו' אבל מזונות לעולם יש לה כו'. לפירוש רש"י ע"כ צ"ל הך תירוצא למאי דפירש דהאי איבעיא קאי על להבא וא"כ ליכא אפילו הך ריעותא שכתבו תוספ' בד"ה יתומים והא ר' יוחנן ס"ל הטוען אחר מעב"ד אינו נאמן אפילו במקום שכותבין כתובה כמש"כ תוספות לעיל דף פ"ח ע"ב ד"ה הוציאה אע"ג דאיכא ריעותא דהיכן כתובתיך וצ"ל דמ"מ בעי הכא דאפילו בלא ריעותא יהיו נאמנין נגדה דשאר מעשה בית דין דטריף ממשעבדי הוה כמאן דנקיט שטרא משא"כ הכא דאפילו שיעבדו הבנים אינה מוציאה מהן וכן להיפך אע"ג דאיכא ריעותא לא יהיו נאמנין כגוונא דברייתא דאיירי אלמפרע וא"ש אפילו לרב ושמואל דבשאר מעשה בית דין נאמן לומר פרעתי דשאני הכא דהיא מוחזקת ביותר הואיל שלעולם יש לה מזונות. וכתב בהפלאה דמש"כ בסמוך ד"ה נישאת סותר לזה דהא בנתקבלה כתובתה אין לה מזונות ומ"מ יהיו נכסים בחזקתה ונ' ליישב עם מה שדיקדק מהרש"א שם על לשון אפילו שכתבו וגם

יש לדקדק על מה שכתבו שם דנתקבלה או דתבעה כו׳ ואם בנתקבלה כתובתה אפ״ה הם עדיין בחזקתה כ״ש אם רק תבעה ונ׳ דלהך חזקה שלעולם יש לה מזונות הכתובה ג״כ בכלל שהחזקה היא רק שמתפרנסת מנכסי בעלה ואם קיבלה כתובתה מתפרנסת ממנה דמשו״ה אין לה שוב מזונות הואיל שתוכל להתפרנס מכתובתה ולכך בנישאת שמתפרנסת משל בעלה אזדא חזקת פרנסתה מנכסי בעל ראשון אבל בנתקבלה כתובתה דמתפרנסת ממנה ואפילו תבעה דאין לה מזונות ממש וגם הכתובה עדיין אינה בידה אפ״ה הואיל שעומדת לקבלה מיד וליזון ממנה עדיין היא בחזקתה וזה כוונתם אפילו במזונות שעברו כלומר אף על גב דהמזונות ממש עברו אפ״ה היא בחזקתה מכח הכתובה ועליהן להביא ראייה.

שם רש״י ד״ה ורבי יוסי סבר. שאם יכלו כל נכסי היתומים כו׳. כתב מהרש״א שיש מקשים דגם בדברי ר׳ יהודה הו״מ לפרש כן כיון דנכסי בחזקת יתמי קיימי יאמרו שמכרה הכל לכתובתה ולא תוכל לטרוף ולמש״כ הר״ן בסוגיא דסיטראי לעיל דף פ״ה [ע״א] דאפילו אמר הלוה בהדיא שבשביל המלוה בשטר פרע והמלוה קיבל ושתיק יוכל אח״כ לומר בשביל המלוה בעל פה קיבל אע״ג דניכסי לאו בחזקת בע״ח קיימי כמש״כ תוספ׳ ד״ה נכסי א״כ לק״מ דאע״ג דבחזקת יתמי קיימי אפ״ה לא הוו נאמנין בהא לומר שלכתובה נפרעה אלא לעולם היא נאמנת בזו.

שם תוספ׳ ד״ה ורבי יוסי. מכלל דעד השתא לא אסיק אדעתי׳ וכו׳. נראה דהכא שפיר אסיק אדעתי׳ לעשות תקנה אף שלא שכיח הדבר שיכלו נכסיהם כיון דאינה מפסדת ואינה טורחת כלום במכירתה סתם אבל במסקנא שצריכה להעמיד עדים ולהטמין הדבר שמכרה לכתובה זה לא אסיק אדעתי׳ מחשש לא שכיח כזה שתטרח כל כך וע״ז מייתי משכיב מרע שאמר וכו׳ דלישנא דלא כך יפה כחו משמע דגם אם נוטלן לחובו יפה כחו ואפשר דמשום מסתמא אם נותן במתנה ודאי הוא עשיר וא״כ אין לחוש כל כך לשיכלו נכסי יתומין ויצטרך לטרוף מלקוחות ועדיף קצת ליקח עכשיו את של חובו דליהוי כל כמה דמצי שונא מתנות ע״ז אמר מ״מ עדיף ליקח עכשיו המתנה ובתמיה וכי זה לא יפה כחו כזו ושפיר מייתי כמו דהתם מפסיד קצת במה שעושה לו תקנה לחשש זה ה״נ עצה טובה לטרוח קצת בשביל חשש זה שיכלו לנכסיהם.

שם תוספ׳ ד״ה תיפשוט. מאי סלקא דעתין מעיקרא וכו׳. נ׳ דבמתני׳ הו״א דבמזונות אין בהם רעבתנות והכתיבה צריכה לכך שלא יאמרו שבזבוזה לשאר דברים שאינן צריכים ולשון אלו הוא משום הקודמין והמאוחרין שנמכרו לכתובה כמש״כ הר״ן שם שמוכרת בינתיים אבל בברייתא דכותבת בפעם אחת אלו לכתובה ואלו למזונות ומה לה ליכתוב כמה הי׳ למזונות לא תיכתוב רק בכלל מכרתי לכתובה ולמזונות שלא יאמרו שבזבזה אבל מדכותבת סך המזונות ש״מ דבמזונות גופייהו איכא משום רעבתנותא זה לא אסיק אדעתיה.

דף צ"ז ע"א תוספ' ד"ה וסמך. מאי נ"מ לא מינה וכו'. הקשה מהרש"א לימא נ"מ משום רעבתנותא ותירוצו לא הבנתי דא"כ לעיל ג"כ גבי ר' יוסי דמשני משום רעבתנותא לא תכתוב כלל וקושיתו נראה דלק"מ דלשון שתגבה כתובתה משמע דמועיל לענין הגיבוי והיינו כפירש התוספ' לענין הגיבוי בבת אחת או לעיקר הגיבוי שלא תפסיד אבל לפי' מהרש"א אינו ענין להגיבוי והש"ס מדייק מלשון סמך דאפי' בדיעבד אין לה שום סמיכה אם לא שיירה.

שם תוספ' ד"ה מאי סמך. תיקשי מהכא לרמי בר חמא וכו'. כתב מהרש"א ליישב דהכא שאני משום דאיהי גופה באה לטרוף ונ' דמ"מ תיקשי מאידך עובדא דשם סוף דף צ"א דזבנה לכתובתה דאימי' ואיהו גופי' בא לטרוף דג"כ סבר רמב"ח דליטרוף אבל בתירוץ התוס' ניחא הכל.

שם בגמרא בשלומא מן הנישואין משום מזוני וכו'. כתב הר"ן על דעת המפרשים דלכך ראוי למכור שלא בב"ד כפי שתפסיד המזונות יותר מהרה דמה הועילו בזה הא אכתי תשייר מקצת הכתובה ולא תפסיד כלום ולא ידעתי אמאי לקמן בדף צ"ח [ע"א] על הא דקאמר הכרזה לא קמיבעיא לי כתב דהיינו שתפסיד המזונות ואי שתמכור מקצת מ"מ לא פלוג וכאן לא ניחא ליה לשנות לא פלוג.

שם ע"ב תוספ' ד"ה אלמנה. שהיא צריכה חן יותר לינשא וכו'. כתב מהרש"א דלפ"ז תיקשי קושיתם דלעיל דף פ"ז [ע"א] ד"ה מקשים דאמאי איצטריך מתני' דגיטין וכתב ליישב משום דסברא דהכא לא קאי ונ' דיותר הי' לו לומר כיון דחזינן דהמקשן ס"ל דגריעה מאלמנה כדפריך הא תנא ליה רישא וכו' א"כ איכא סברא לכאן ולכאן ושפיר איצטריכא מתניתין דגיטין דלא נימא אלמנה עדיפא כסברת המקשן ונ' דזה דעת התוס' בגיטין שם דף ל"ד שלא תירצו ג"כ אמאי איצטריך מתניתין דכתובות ועיי' מהרש"א שם ונ' דאזדו בסברת רבינו חננאל לכך איצטריך למתני' דכתובות משום גרושה דלא נימא דעדיפא וא"צ שבועה. והפ"י הקשה לפירוש הר"ח מאי פריך מאי לאו לאתויי גרושה הא אכתי דילמא הוה מוקמינן לגרושה מן האירוסין דהו"א הואיל שהיא בזויה ואיצטריך אידך מתני' לגרושה מן הנישואין ונ' דלא שייכא הך סברא אלא במן הנישואין דאומרים שלא מצאה חן בעיניו הואיל שמצא בה דבר מכוער ולכך היא בזויה וזה שייך דוקא במן הנישואין שאין שותה בכוס אלא א"כ בודקו ואז מצא המום אבל במן האירוסין אין לתלות בה ביזוי ושפיר פריך דע"כ כי איצטריך כל שאין לה מזונות לרבות לא איצטריך רק לרבות גרושה מן הנישואין, ובזה יש ליישב מה שהקשו על הרמב"ם בפי' מהלכות אישות דארוסה שכתב לה כתובה אינה גובה ממשעבדי דא"כ מאי פריך לעיל דף פ"ז ע"ב ועוד אין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות לוקמי בארוסה ולהנ"ל ניחא דא"כ אמאי איצטריך מתני' דכתובות הא ממתני' דגטין שמעינן לה דאין לומר משום גרושה הא לא עדיפא מאלמנה וע"כ דאיירי בגרושה מן הנישואין ושפיר איצטריך דהו"א

משום שהיא בזויה ושפיר פריך והרמב"ם בפרק י"ב מהלכות מלוה ולוה ס"ל כפירוש ר"ח בחן.

שם רש"י ד"ה דלא נפיש חן דידה. שלא היתה לה חיבת ביאה. הקשה בהפלאה דמ"מ שמעינן מרישא מכרה כתובתה או מקצתה דע"כ איירי בנשואה מדיהיב טעמא במכרה כבר מקצת שלא תמכור הואיל שאין לה מזונות תו וא"כ אכתי למאי איצטריכא סיפא דגרושה לא תמכור ונ' ליישב דהוה מוקמינן בהגיע זמן ולא נישאו ומת הארוס שיש לה מזונות כמש"כ הר"ן לעיל דף נ"ג ע"ב בסוגיא דארוסה יש לה מזונות אך הא קשיא למש"כ התוספ' ד"ה מכרה דהשאר היינו תוספ' א"כ אי בארוסה הא אין לה תוספת למאי דפסקינן כראב"ע לעיל דף נ"ו [ע"א] וצ"ל דהוה מוקמינן שלא כהילכתא.

שם תוספ' ד"ה בתולה. ואפ"י את"ל ההוא בתולה איצטריך לי' כו'. נ' כוונתם כמו דאמרינן מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא והר"ן בנדרים דף ג' [ע"א] ד"ה לנדר נדר דכן בהיקש ובג"ש והיינו כיון דאין הלימוד מבורר כל כך שלא ליתן מקום לבעל דין לחלוק להשיב מידי או לומר דלענין זה לא איתקוש ה"נ בפסוק שכבר למידין ממנו דבר אף שגם בו נשמע ממנו יש מקום לבעל דין לומר דלא אתי כ"א לאידך דרשא טרח וכתב לה קרא לימוד מיוחד וזה כוונתם דאף דבאמת נשמע מבתולה מ"מ כתב קרא נערה שלא ליתן מקום כו' וע"ז הקשו אלישנא דיבמות שם דקאמר אין בתולה אלא נערה משמע שאין לטעות בו כלל א"כ ודאי קשיא ל"ל נערה דליכא למימר כנ"ל שלא ליתן כו' דהא אין לטעות בו כלל ומיושב קושית מהרש"א בזה דשפיר שייכא קושיא זו לכאן ואח"כ הקשו מהא דמחייבינן באמת קנס בנבעלה שלא כדרכה והא באמת נשמע למעט מבתולה אף דאתי ג"כ לדרשא אחריתי ומיושב קושית מהרש"א בזה דאף דאיצטריך מ"מ תרתי שמעינן מינה כנ"ל ותירצו משום דכתיב בעולת בעל וכתב הפ"י דלא תירצו כלום אקושיתם מיבמות ולהנ"ל א"ש דכיון דחזינן דאף דמשמעות בתולה הוא ג"כ למעוטי שלא כדרכה אפ"ה כתב בעולת בעל ומחליש משמעות בתולה גם ליתן מקום שלא למעט בוגרת אלא לאוקמי לדרשא אחריתא גרידא ושוב אין כאן משום יתור קרא דנערה דמ"מ איצטריך וטרח לה קרא שלא ליתן כו' וכן מיושב קושית מהרש"א בדיבור הקדום דשפיר כתבו דע"כ מבתולה לא שמעינן למעט שלא כדרכה דא"כ גם קנס אמאי מחייבינן דאף דאיצטריך בתולה מ"מ הו"ל למעט מיני' ג"כ שלא כדרכה כיון דבאמת שמעינן מיניה ומה שהקשה דשאני התם משום דכתיב בעולת בעל לק"מ דהיא הנותנת דלא איצטריך לן בבתולי' שלא נלמד מבתולה דבלא"ה לא הוה ילפינן מבתולה כיון דכתיב בעולת בעל.

דף צ"ח ע"א תוספ' ד"ה מוכרת. ההיא באלמנה מן האירוסין כר"ש כו'. הקשה מהרש"א א"כ למה איצטריך כלל הא היא גריעא מגרושה כדאיתא לעיל דף צ"ז ע"ב ולא ידעתי אמאי סני לי' לומר דאמוראי דהכא ס"ל כר' יוחנן שם משום שלא תתבזה דהא הרמב"ם פי"ז מאישות

פסק כוותי׳ וא״כ שפיר הוה מוקי מתניתין דלעיל דף פ״ז בגרושה דלכ״ע אינה מוכרת שלא בב״ד אבל אלמנה מן האירוסין הו״א כת״ק דמוכרת כו׳ ואינה צריכה שבועה קמ״ל בגיטין שם דנשבעת וכר״ש דאינה מוכרת ואכתי מיבעיא להו במן הנישואין דלכ״ע מוכרת דילמא א״צ שבועה.

שם תוספ׳ בא״ד. ולא מיבעיא לי׳ במוכרת למזונות שלא בב״ד כו׳. הקשה מהרש״א תיפוק להו דא״כ האיך אמר ותיבעי לך הכרזה הא פשיטא למזוני מזבנינן בלא אכרזתא וכן הקשה לבסמוך בד״ה אלא דתלו תניא בדלא תניא ונ׳ דכוונתם בבאה ליפרע מזונות שעברו כפירושם לעיל דף צ״ו [ע״א] ד״ה יתומים ובכה״ג אפשר דבעי הכרזה דאין הדבר נחוץ כל כך דאינו אלא לפירעון מה שלותה לצורך מזונות ולעיל דף פ״ז איירי בלהבא ואף ע״ג דשם פירשו ד״ה ולקבורה בשלוו כאן קיימי אי מתפרש לעיל שם כפשוטו דאינם סתם תוספ׳ דהם מ״ר ועיי׳ בר״ן לקמן דף ק׳ ע״ב שיישב קושיתם מקבורה דאיירי בהכרזת שעה אחת אבל לעולם אחרונות שעברו צריכה הכרזה ולזה הוכיחו מחנן דתישבע בסוף בשעת גביית כתובה א״כ אין צריך כלל לישבע דעל כולם די אם תשבע אז.

שם תוספ׳ בא״ד. וההיא בסוף היינו בשעת גביית כתובה דהא לעיל כו׳. פי׳ דהו״א דמה דמיקל חנן היינו דתוכל למכור תחילה וא״כ לישבע דומה למה שהביאו הרא״ש באות י״ג בשם רב אלפס דאם מכרה קודם שבועה מה שעשתה עשוי וכתבו דא״כ לא אתיא שפיר כר״ש וזה כפי׳ שיטתם שם ד״ה לאפוק דר״ש לגמרי כאבא שאול אבל למש״כ הרא״ש בהכותב לדעת רב אלפס דהכי פי׳ ר״ש כאבא שאול ועדיפא מיניה א״כ ה״ה כאן מצינו לפרש ר״ש כחנן ועדיפא מיני׳ דחנן סבר דדי אם תשבע אחר המכירה ור״ש ס״ל עדיפא מיני׳ דדי אם תשבע בשעת גביית כתובה א״כ אין ראייה משם.

דף צ״ט ע״א תוספ׳ ד״ה אלא. דמה שהביא לו חלוק קטן ורע כו׳. כתב מהרש״א דלפי דבריהם הו״ל לומר כתנאי נ׳ כוונתו משום דלפירש״י לא הו״מ לומר דר״י דסבר שם דהוי מעביר ס״ל הכא ג״כ דהוי מעביר דהו״א שאני התם דליכא צד טיבותא וכ״ת א״כ מ״ט דת״ק דהו״א דמ״מ כיון דליכא ג״כ ריעותא ס״ל דהוי מוסיף והוי שקול כי הכא דאיכא טיבותא וריעותא אבל לפירוש התוספ׳ דאיכא התם ריעותא א״כ מ״ט דת״ק וע״כ דאיכא ג״כ טיבותא ואפ״ה ס״ל לר״י דהוה מעביר והו״ל לומר כתנאי.

שם תוספ׳ ד״ה כל שכן. כן הוא ודאי כפי׳ הקונטרס כו׳. נ׳ דהכריח רש״י מיניה וביה דודאי שליח לאו שופטני הוא כי רואה חלוק כל כך בזול ששוה כפלים שיקח טלית בשויו דהא ודאי שהיה מוצא עוד מדאמר לי׳ בע״ה אי אייתית לי כו׳ אלא ע״כ שגם הטלית היה כל כך בזול וא״כ ע״כ התרעומת היא שאם הי׳ לוקח ביחד היו מוותרים לו טובא וזה שפיר לא אסיק השליח אדעתיה.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה אמר. ומפרש ר״ת בהאי קפידא כו׳. כ׳ מהרש״א דאכתי לא מיתרצא מילתא דרב הונא ונ׳ דהבין כוונת התוס׳ דקושית התוס׳

היא דתפשוט מאמוראי דהכא דהם היו קודמין לאיבעיא דלעיל וכן כ׳ בסמוך לפי׳ רב האי אבל נ׳ כוונתם אדרבה דהם היו מאוחרין כנראה מסידור הגמרא והך פשיטא ג״כ האמוראים אמרו כסוגית הש״ס בכל מקום ומדאמרו לא׳ ולא לב׳ ודאי לא לב׳ אך סתמא לא׳ מאי משמע הכוונה אי הוה כמפרש לא לב׳ וא״כ לא לב׳ או הוה כאינו מפרש א״כ משמע הא אי הוי כאינו מפרש פשיטא להו דאפילו לב׳ ומהיכן פשיט להו הא לעיל נשאר באיבעיא וזה מדוקדק בדבריהם האיך פשיט להו ר״ה ור״ח דהקושיא עליהם וע״ז תירצו דבגוונא דהכא שפיר פשוט להו הואיל דליכא טורח פשיטא דאי הוה כסתמא דהוי דינא דאפי׳ לב׳ אך ר״ה ס״ל דהוה כמפרש ולכך לא לב׳ אבל ברא״ש משמע כפי׳ מהרש״א והוא באמת לא הקשה כ״א לרב חסדא ורבה בר רב הונא.

שם **תוספ׳** בא״ד. והכא מיירי בשכבר חתמו העדים כו׳. הקשה מהרש״א א״כ מאי פריך מכתובה דילמא איירי כה״ג ונ׳ דהפ״י הקשה דהיכן מצינו שהיא שלוחם למכור כדי ד׳ מאות ביחד ונ׳ ע״פ מה שכתב הר״ן לעיל דף צ״ז על בשלומא מן הנישואין משום מזוני דאם הכוונה כדי שתפסיד מזוני מה הועילו בתקנתן תשייר מעט מכדי כתובתה ויהי׳ לה מזונות מ״מ א״כ מה״ט לטובת היתומים הוא שתמכור הכל דאל״כ היא נפרעת מהם ואע״פ כן צריכין לתת לה מזונות וא״כ מסתמא היא שלוחם לכך למכור הכל ופריך שפיר דהתם ג״כ איכא קפידא שמכרה בזה אחר זה בזמנים מפוזרין וזה משום שלא מכרה לאחד ופשיטא גרע מאפושי שטרא.

שם **תוספ׳** בא״ד. ורבינו חננאל גרים כו׳ אמר סתמא מאי כו׳. וכתב הרא״ש דלגירסתו הא דקאמר רב חסדא לאחד אגב דקאמר רב חסדא לאחד והקשה א׳ מן התלמידים אכתי אמאי קאמר ר״נ לאחד ונראה דאה״נ איהו פשיט להו טפי ממה ששאלו דאפילו אמר לא׳ אפ״ה גם לב׳ ונ׳ ליישב בזה קושית מהרש״א בד״ה אמרו אמאי לא תיקשי להו לנפשיי׳ מטעה שליח משום דטעות הוה כמפרש דכל אדם נותן לשלית אדעת שלא יטעה ולא קשיא להו רק לרב נחמן דס״ל אפי׳ במפרש לאחד דאין קפידא.

דף ק׳ ע״ב **בגמרא** איתיביה רב אשי לאמימר שום הדיינין. כו׳. הסוגיא נראית תמוה׳ דמתחילה תמה וקאמר ודאי טעו ואח״כ אותיב ממתני׳ דא״צ הכרזה וגם דהו״ל להקשות משניות אהדדי ונ׳ דלכאורה הוה מצי לתרץ לעיל דבדיעבד הו״א דלא איכפת אי לא עבדו הכרזה רק ז״א דלא מקשה מאי אשמעינן דאה״נ כנ״ל ועיי׳ בפ״י ולא מקשה אלא אלשון נעשו דהם ודאי טעו שלא עשו כמפורש במשנה אבל המשניות ודאי יש לתרץ כה״ג דמתני׳ דהכא איירי בדיעבד ושפיר הקשה רב אשי לדידך דאמרת חוזרין קשיא מתניתן דהכא.

שם **במשנה** אם מתחילה נשאה לשם כך כו׳. לכאורה הוא מילתא דפשיטא ונ׳ דבא להשמיענו אע״פ שאין לו בנים ונשאה באיסור משום ביטול פריה ורביה כדאיתא ביבמות דף ס״א [ע״א] וכיון

דתקנת כתובה שלא תהא קלה והו״א דל״ל כתובה שתהא קלה להוציאה קמ״ל דיש לה מ״מ כתובה וכן מצאתי אח״ז מרומז בלשון הרמב״ם ריש פרק כ״ד מהלכות אישות.

פרק שנים עשר.

דף ק״א ע״ב תוספ׳ ד״ה חייב. ואע״ג דלא הוי שטר גמור גבי ממשעבדי כו׳. כתב מהרש״א דמשמע להו הך והיא ניזונת מנכסים משועבדים קאי ארישא ולא ידעתי מקום ספק בזה ונ׳ דלכאורה הוה מפרשינן דרישא איירי לענין בני חורין ואשמעינן דאע״ג דהוי שטר גרוע ולאפוקי מדר״ל וסיפא אשמעינן דגובה ממשעבדי ובשטר גמור ואינה כבנותיו דלא הוו כתובין אצל משעבדי כדאיתא בגטין דף נ׳ ע״ב או משום שאין בהם קצבה ואי משום קנין דבגבייהו לא מהני הקנין כדאיתא לעיל דף ק״ב ע״ב אבל רישא לא אתיא רק לאשמועינן כר״י ובבני חורין אבל מדקשיא להו להתוספ׳ ש״מ דמשמע דקאי ארישא וחייב לזונה היינו ממשעבדי אך לפ״ז קשה מאי פריך לימא דאיירי דכתב ידו ממש דמודה ביה ריש לקיש כמש״כ ד״ה דאמר וכי תימא מאי למימרא טובא אשמעינן דגובה ממשעבדי ומשום דאית לי׳ קלא וצ״ל דמ״מ אי כל עיקר הרבותא היא משום משעבדי לא הוה סתם התנא גם מתחילה שלא לומר תיכף חייב ממשעבדי והנה נ׳ מדבריהם דגם לס״ד איירי מתני׳ רק בשעת נישואין וכמש״כ הפ״י במשנה ועפ״ז לא ידעתי מאי קשיא להו להרי״ף ורא״ש לשיטת רש״י מאי פריך מהנושא דלר״י מי ניחא דהאיך יכול לחייב עצמו במה שאינו חייב דודאי גם מעיקרא ידע דיש קצת סברא שתועיל התחייבות בשטר בשעת נישואין דלשיטת ר״ת גם בכל מקום מהני בשטר ולמסקנא אפי׳ בע״פ מהני לכ״ע בשעת נישואין אמאי לא נימא דגם בהו״א ידע דיש להועיל בשעת נישואין עכ״פ בשטר רק דהתינה לר״י אבל לר״ל דהיכא דלא מהני בע״פ גם בשטר לא מהני קשיא לי׳ שפיר ומשני כדרב גידל דבקידושין ונשואין מודו כ״ע דאפי׳ בעל פה מהני והא דכתב רש״י שם והעדים חותמים עדות גמורה היינו הך דמוכח דבע״פ מהני דהצדדים אמרו רק בע״פ ועל דבריהם עשו העדים שטר גמור כשאר טופס שטרות זכרון עדות שבאו לפנינו פלוני ופלוני ואמרו לנו כתבו כו׳ ובכאן אע״ג דלא אמרו כלום לכתוב וכ״ת פשיטא כל קנין לכתיבה עומד לזה כתב איצטריך כגון דליכא קנין כו׳ זה כוונת רש״י בריש דף ק״ב והיינו למ״ד ניתן ליכתב וכמש״כ מהרש״א והפ״י נראה שלא הבין כן בכוונת רש״י וכן מה שהקשו תוס׳ לקמן דף ק״ב ע״ב ד״ה ניתנו ליכתב מהא דפריך משטרי אירוסין וכתב שם מהרש״א דלפירוש רש״י שלפנינו לק״מ נ׳ דמדברי רש״י הנ״ל יצא להתוספ׳ פירוש זה דמיבעי בכל ענין אי ניתנו ליכתב אפי׳ שלא מדעתם כלל והיינו כעין שכתב בשטרי פסיקתא דהעדים חותמין עדות גמורה ובנ״ל או לא ניתנו לגמרי אפילו מדעתם והיינו ע״פ

שיטתו דאין אדם יכול להתחייב עצמו במה שאינו חייב ואע״ג דבשעת אירוסין שפיר דמי מ״מ שיתחייבו הלקוחות בסתמא לאו כל כמיני׳ בדבר שאינו וע״ז הקשו דילמא רב אשי לא השיב אלא שלא ניתנו בכל ענין וראיי׳ לדבר שלא השיב בסתמא לא אלא שפירש תשובתו שלא ניתנו ליכתב כמו שחשבת דהיינו לגמרי אבל מדעתם אה״נ ולא קשיא משטרי אירוסין ונאדו מפירוש רש״י לגמרי דלא ניחא להו לפרש לחצאין בניתנו דהיינו מדעתם ולא ניתנו היינו לגמרי כמש״כ הרא״ש כיון דסתמא קאמר משמע הכל בכל ענין ומה שהקשו תוס׳ שם ד״ה ת״ש יש ליישב דלא מיבעיא לי׳ רק שבסתמא לא יוכל לחייב הלקוחות אפי׳ בשעת קידושין הואיל דמחייב עצמו במה שאינו וא״כ בסיפא יש לפרש שהתנה בהדיא שתטרוף מלקוחות אבל מההיא דפיקחין דנחית לפרושי אי הוה מתנה גם שיעבוד הו״ל לפרש.

דף ק״ב ע״א בגמר׳ ת״ש כתב לכהן וכו׳. פי׳ בשלומא לר׳ יוחנן הכי פירושו שהוא כתב לכהן דעלמא כדי להבטיחו שיפדה ממנו בנו וכיון דאין זה מפורש בשטר חייב לפרוע לו מה שמפורש בשטר לפירעון סתם ואין בנו פדוי בכך ואע״ג שאין יכול להתחיל במה שאינו חייב לפירש״י ס״ד דלר״י שפיר מהני מה שיש עליו שיעבוד דאורייתא לפדות בנו אבל לר״ל דאין מועיל כתיבה בכה״ג אפי׳ להודאת חוב אף שהוא ג״כ שיעבוד דאורייתא לר״ל כדאיתא בקידושין דף י״ג ע״ב ה״נ כאן לא יועיל ומשני דמשועבד לו מדאוריי׳ פי׳ דהכא עדיף שמפורש בתורה השיעבוד וקצבתו כדאיתא בקידושין שם ובתוספ׳ ד״ה מלוה והיינו ע״כ במכירי כהונה כמש״כ תוספ׳ שבענין זה שפיר הוי השיעבוד עליו ולההוא כהן והקשה א״כ אמאי כתב לו כיון שהוא מכרו מה צורך להבטיחו ומשני לברר שלא יוכל לחזור כמש״כ התוספ׳ והקשה א״כ אמאי אינו פדוי דבשלומא לר׳ יוחנן דהכתב מצד עצמו טוב גם באינש בעלמא שפיר חייב לו בסתם חוב כיון שאין מפורש בו כלום מפדיון אבל לר״ל דאין באותו השטר כלום אם לא מצד הפדיון א״כ אין הדין שלא להיות פדוי דממ״נ אם מצד חוב בעלמא אין בשטר כלום וע״כ מצד הפדיון וליהוי כמו שמפורש הפדיון בשטר ומשני כדעולא.

שם תוספ׳ ד״ה אמאי. ואפילו כתב לו כו׳. הכי פירושו דלהמקשן לא הוה ניחא אליבא דר״י אלא בדרך דוחק אבל באמת הוא מ״מ דחוק כיון דמ״מ כוונתו הי׳ בשביל הפדיון ועדיף לשנות כדעולא.

שם תוספ׳ ד״ה כתנאי. אי אמרת בעלמא לא מיחייב כה״ג א״כ ה״נ לא אלימא מילתא כו׳. פי׳ כיון דהדיבור מצד עצמו לא היה כלום אם לא מצד שנכתב א״כ אם השטר מצד עצמו ג״כ אינו כלום להתחייבות דהשתא הואיל שאינו שטר מקנה אע״ג דהכא הוא הודאה על שעבר עד שלא בא ליד המלוה מ״מ לא אלים שטר כי האי להחשיב דיבור כזה דטיבותא דשטר עצמו אינו מוכח כל כך אבל בדיבור שאחר זה שפיר כתבו דאי רק בהודאה פליגי מה השיב הרי שהיה חונק אין הנידון דומה לראיי׳ דליכא למימר כה״ג דאי השתא לא מהני גם לשעבר לא היה

להועיל דשאני התם דעכ״פ השטר מצד עצמו טוב לשאר התחייבות כיון דאקנויי אקני כדמסיק בגטין רק דהערבות אינו מועיל בשביל שהיא לאחר מתן מעות מ״מ בהודאה שעבר שפיר יש לו להועיל ומש״כ שם וא״ת אמאי נקט אחר חיתום שטרות כו׳ לכאורה קשה הא טובא אשמעינן דאע״ג דאינו נראה ספר מקנה וצ״ל דלמאי דמסיק בגטין מהאשה כותבת את גיטה דאפילו אשה יורעת להקנות אין צריך להשמיענו בגברא דכ״ש הוא.

שם תוספ׳ בא״ד. וחתם והדר מסר ניהלי׳. כו׳ כתב מהרש״א דלפירוש רש״י לא איירי בחתם ולא ידעתי כוונתו דזה כפי סוגיא דהכא והא התוספות כתבו השתא דבגיטין משמע דאין הפירוש כן מכח הודאה אלא שעכשיו מתחייב ואפילו חתם מ״מ אין יכול עכשיו להשתעבד אם לא לר׳ ישמעאל דס״ל אפילו בחנוק דמשעבד וע״ז פריך שם דמ״מ אינו ספר מקנה.

שם תוספ׳ ד״ה א ל י ב א. להכי נקט לאחר חיתום דאז מוכחא מילתא דלאחר מתן מעות הי׳ אבל קודם חיתום מוכחא מילתא דקודם מתן מעות הוא ובהא מודה בן ננס כו׳. דבריהם אינן מדוקדקין דאם אחר חיתום מוכח׳ מילתא א״כ קודם חיתום הוה ספיקא אי הי׳ קודם מתן מעות וכן נראה האמת ממה שכתבו ובהא מודה בן ננס כלומר אע״ג דספיקא הוא דיינין לחומרא להערב דמסתמא נעשה ערב באופן המועיל וזה שהקשו אח״כ לפיר״ת דיתחייב לו שיעבוד נכסים נמי ע״י עידי מסירה כו׳ פי׳ וא״ת אה״נ אמאי לר׳ ישמעאל לא יגבה ממשועבדי נימא להחמיר על הערב כיון שנכתב בשטר מסתמא נעשה באופן שמועיל שטר פי׳ למשעבדי והיינו ע״י עידי מסירה דגובה ממשעבדי ומיושב קושי׳ מהרש״ל ומהרש״א והפ״י נדחק בזה מכח דקאי ארישא דאיירי בעידי מסירה דהוא דוחק דהא כדאיתא והא כדאיתא דהא סיפא איירי לכאורה היפך מהרישא דלכך תני אחר חיתום אבל בהנ״ל א״ש בפשיטות.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ר ב ה. וא״כ מאי קמיבעי לי׳ לעיל וכו׳. לא ידעתי מה הוקשה להם בזה דרבינא לא מיבעיא לי׳ רק בלשון שאלה אמר לי׳ האיך סבר ולדידי׳ אה״נ דפשיטא לי׳ דניתן ליכתב ממתני׳ דהפקחין כדמקשה לי׳ בתר הכי ושפיר מוקי הך דאין כותבין וכו׳ ג״כ בשטרא פסיקתא.

שם תוספ׳ ד״ה א י מ ר. דאיצטריך טעמא לפי שאין כתובין היכא שהודה האב כו׳. הקשה הפ״י מה מהני הודאתו לחוב להלקוחות ונ׳ דצררי דהכא השבינן כודאי כמש״כ הר״ן ואפילו בשבועה לא גביין ועל כזה תועיל הודאתו דליגבי עכ״פ בשבועה לכך איצטריך לטעמא דאין כתובין.

שם תוספ׳ בא״ד. דלענין דלא גבי ממשעבדי לא חיישינן כי התם כו׳. כתב הפ״י דמכאן ג״כ מוכח כן מדגבי מבני חרי דיתומין ולא חיישינן לצררי ונ׳ דאין מכאן הכרח דהא הכא אפילו בגדולה לא חיישינן

לצררי והתם חיישינן עכ״פ בגדולה אלא דנראה להם להקשות ע״פ מה שכתב הרא״ש בפרק שני דייני אות וי״ו דיותר ראוי לטעון למי שיורדין לנכסיו שלא בפניו מליורש ולוקח דלזה אין מי שיטעון בשבילו כלום ולכך הקשו שפיר דאפ״ה לא חיישינן בקטנה כ״ש הכא בלוקח דלא נחוש ותירצו דהיא הנותנת כי ליכא משעבדי כי התם הוא״ל שאין כאן בעל דין כנגדה לא חש להתפיסה צררי דאינה צריכה להתבזות ולטעון נגד מי משא״כ הכא שלא תתבזה לטעון נגד הלקוחות מתפיס צררי אפילו לקטנה.

דף ק״ג ע״א תוספ׳ ד״ה ו ל א א מ ר ן. דבמתני׳ ליכא פסידא דבעל כו׳. וקשה א״כ מה הוצרך לומר תרתי כרסתא לית לה אפילו הוה מ״מ כיון דליכא פסידא דבעל הוה כי הכא בדאית לי׳ טחינא דכופין אע״ג דשייך גבי אידך טחון וזבון טחון ואותיב וצ״ל דשאני התם דמה לו לטחון לאחר או להמשכיר אבל הכא ע״כ איירי שיש לו מזונות מוכנין שניחא ליה יותר להוליכן מלטרות למכרן ולהוליך דמים דאל״כ מה קפידא יש אצלו שאומר כן ולכך צריך טעמא דחדא כרסא.

דף ק״ד ע״א בגמר׳ כ ל מ א ן ד א מ ר נ ח נ פ ש י ה ד ר ב י י ד ק ר ב ח ר ב כו׳. נ׳ ע״פ מה דאיתא סוף ברכות תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא כו׳ והיינו לפי שדורשין בישיבה של מעלה וכמו שאמרו לעיל דף ע״ז ע״ב אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו ונ׳ דמ״מ משכחת בהו מנוחה בשעה שמת עד שיסתם הגולל והיינו שאז הנפש עדיין בזה העולם ומה שאין להם מנוחה הוא שעולים תמיד ממדרגה למדרגה אבל באותה שעה שמת בעוד שלא עולה למעלה אינה פועלת כלום ולכך אומרים על הצדיק כשמת נח נפשיה והכוונה על יום המיתה שאז נחה נפשו אך זה שייך באותן שעוסקין במצות עם עסקי העולם כאותן שמנה הרמב״ן בסדר אחרי מות בפסוק את משפטי תעשו אבל הכת הרביעית שכתב שם העוזבין כל עניני העוה״ז כחנוך ואליהו אין בהם הבדל בין החיים למות שגם בעוה״ז חיים היי נשמות ואין נפשם נחה כלל והנה רבי זקף אצבעותיו כלפי מעלה שלא נהנה אפי׳ באצבע קטנה לכך אמרו שהאומר נח נפשי׳ שזה מורה כאילו היה רבי נהנה מעולם הזה והוא בכלל יש בוטה כמדקרות חרב וראוי לידקר בחרב.

פרק שלשה עשר.

דף ק״ה ע״א בגמרא ר ב י נ ת ן א ו מ ר נחום המדי כו׳. כתבו בתוספות סד״ה דחשיב דקאי אמתני׳ שהיה חשוב כמותם וקשה אמאי לא תני לי׳ בברייתא דחשיב חנן המצרי דלא הי׳ חשוב אפילו כמותו דהא לית ביה פלוגתא כלל בענין חשיבות וכ״ש שהיה לו לחשוב נחום וצ״ל דנחום לא היה בערך כמותם בחכמה אבל חשוב היה ולכך במשנה

חשיב היכא דאיכא תרווייהו חשיבות וגדלות בחכמה ומשו״ה לא חשיב חנן המצרי דליתא בחשיבות ולא נחום דליתא בחכמה כמותם והברייתא חשבה הני דאיתנהו בערך א׳ בחכמה ור׳ נתן קפיד רק אחשיבות אף שאינו כל כך בחכמה וכמו שמצינו לענין הקדשות כהן כמש״כ תוספות מגילה דף כ״ח [ע״א] ד״ה כי קאמר, ומה שהקשה מהרש״א בתוספות ד״ה דחשיב דהיה להם להקשות כן לפירוש ר״ת דאהאי קאי ר׳ נתן נ׳ דהו״מ לדחויי דלעולם שפיר קאי אמשנה וקאמר דראוי למנותו במשנה אף דלא חשיב לי׳ כאן מ״מ נחשב במקום אחר בבמה מדליקין נחום המדי אומר מדליקין בחלב מבושל משא״כ חנן המצרי דאינו בכל הש״ס במשנה אבל כיון דעכ״פ בפרקין אינו נזכר דוחק לפרש כן ולכך אין עדיפות בפירוש ר״ת דלישני הכא.

שם **בגמרא** ושוחד לא תקח מה ת״ל כו׳ כבר נאמר לא תטה כו׳. הקשה בפ״י דילמא איצטריך לעבור עליו בשני לאוין ונ׳ דכוונת הגמרא על סיפא דקרא כי השוחד יעור כדאיתא בברייתא לקמן דאינו נפטר מן העולם בלא סמיות הלב וזה דקשיא לי׳ מה צריך להאי טעמא הא מצד עצמו דבר רע הוא שמטה על ידו המשפט ומשני דבא לאסור לזכות את הזכאי כו׳.

דף ק״ו ע״ב **תוספ׳** ד״ה וכי גבו. אהנך דלעיל לא פריך בית גרמי ובית אבטינס כו׳ לצורך כך כמו לצורך קרבנות כו׳. לא ידעתי מה הוצרכו לידחק בזה דפשיטא דהם צורך קרבנות עצמן כדאיתא בסמוך בברייתא הקטורת וכל קרבנות ציבור ומה לי הן עצמן או מעשיהן והיה נ׳ להגיה מגיהי ספרים דכתב רש״י שם לעיל עמוד א׳ דהפקירו תרומת הלשכה לכך וע״ז קשיא שפיר למאי דלא ידע עדיין הא דלב ב״ד מתנה ותירצו דשאני התם דהוי דבר רגילות ואין צורך לדברי רש״י אלא דגם מתחילה היו נותנין אדעתא דהכי.

שם **תוספ׳** ד״ה תנא. ולישני דהא שאר הכסף היינו מותר תרומה כו׳. נ׳ דלא שייך לישנא דהכסף בה״א ידיעה דאינו נזכר עדיין בפרשה אבל אי מפרשינן אתרומה עצמה שפיר משמע על ענין חדש שאח״כ הביאו לו את הכסף שיש לו שיריים.

שם **רש״י** ד״ה תנאי היא. דאיכא למ״ד כו׳. כוונתו ליישב הא בלא״ה איכא תנא דבי ר׳ ישמעאל דסבר כרב רק דקשיא לגמרא אמאי שביק רב סתם ברייתא וסבר כיחידאי לזה משני תנאי היא דאיכא למאן דאמרי במשנה דהיינו תרי תנאי ר״י ור׳ חנינא סגן הכהנים דסברי כוותיה דרב.

דף ק״ז ע״א **תוספ׳** ד״ה ששמעו. דאי בשבועה אמאי לא תטול וזה אינו דהא בסמוך פריך וכו׳. ודאי דדברי רש״י מטין כן יתרת בששמעו שמת אלא דתישבע אח״כ א״כ פשיטא דהיה להועיל גם בחיים אם תישבע מיד ונ׳ דודאי יש כאן סברא דהתפים צררי או שאמר לה צאי וכו׳ כמש״כ תוספ׳ בסמוך ולכך אפי׳ בשבועה לא גביא כמו בבנות לעיל דף ק״ב ע״ב שכתב הר״ן על אימר צררי דלאו דוקא אלא ודאי רק

דהתם מועיל שבועה כלל אבל הכא מ״מ לא חשדינן לה אשבועה שיש בה כפירת ממון ולכך לא גביא מזונות בשבועה דאמרינן צררי אתפסה והיא תוספת זה הצררי לכתובתה כמו דחיישינן לקצת פוסקים במת פתאום שתפסה לעצמה צררי ה״ה כשהלך למדינת הים דואגת על כתובתה ותופסת לה צררי זו וא״כ אין זה כפירת ממון לדעתה אבל מ״מ יכול לבא לידי הפסד שמא לא תבוא כלל לידי גבית כתובה שתמות קודם לו לכך אין פוסקין לה משא״כ בששמעו שמת אם תופסתו לכתובה מה נפסיד הא ראוי לה לגבות ואי משום שתתבע אח״כ אע״פ כן הכתובה ע״ז לא חשדינן שתשבע אז שבועה שיש בה כפירת ממון דחמירה. ומה שהקשה מהרש״א דילמא בסמוך פריך ללישנא דאמר לה צאי וכו׳ אבל ללישנא דצררי דילמא אה״נ דגביא בשבועה נ׳ דלכאורה הו״מ לתרוצי דמתניתן איירי בקטנה ולא ספקה דאז ליכא שום חששא אך ז״א דאיך קאמרו בני כ״ג תישבע בתחילה הא קטנה לאו בת שבועה היא ומ״מ אי קאי אלישנא דצאי מ״י כו׳ הו״ל לאוקמי בגדולה ולא ספקה אלא ע״כ דללישנא דצררי פריך דליכא לתרוצי אלא בקטנה והיא לאו בת שבועה היא וכיון דמוקים אפירכא קמייתא בשמעו שמת תו מתרץ לכולהו בהכי.

שם תוספ׳ ד״ה תרגמה. רבותא נקט דס״ד ניחוש כ״כ לצררי כו׳. הקשה מהרש״א דלימרו דרק בהלך למדינת הים פליגי בני כ״ג ומה״ט גופי׳ שכתבו התוספות ובפ״י תירץ דקיימא בלישנא דצאי מ״י ואיהו באמת לא חייש לצררי ולכך לא מצי למימר סברת צררי רק לרבותא לפום ס״ד ולא ידעתי מה הועיל בזה דהא באמת בשמעו שמת ליכא כ״כ חשש דצררי כמו לפירוש רש״י ואפ״ה צריך לומר דא״א שלא תגבה אפילו בשבועה דמ״מ איכא ריעותא במה שהלך למדינת הים שמא התפיס לה הרבה מעות א״כ ה״נ נימא דהא דלא ניחא לי׳ לר״פ טעמא דצררי היינו אליבא דשמואל דנצטרך לומר דאלים כל כך דאפילו בשבועה לא תגבה דהיינו חשש וראי אבל אבני כ״ג שפיר מתפרש לי׳ הך טעמא דצריכה לישבע עכ״פ וגם למה שכתבתי לעיל בד״ה ששמעו ליישב קושית המהרש״א ע״כ קושית הגמרא קיימא ללישנא דצררי ויותר נ׳ דאין זו סברא טובה כ״כ שתועיל לאמת ואין עמה רק רבותא וכזה כתב מהר״ם שי״ף לעיל דף מ״ח [ע״א] בתוספות ד״ה תכשיט על מה שכתבו דהוי רבותא טפי כשהוא אצלה דאמאי לא תיקשי להו מאי פריך לפי כבודו דילמא אה״נ הואיל שאינו אצלה וכתב דלא חישבו זו לסברא טובה כל כך רק לרבותא ובזה עולין דבריהם דהכא ג״כ שפיר.

שם תוספ׳ ד״ה חיישינן. וקיבלה עלי׳ וכו׳ פטור אע״ג דהשתא לא ספקה וכו׳. כ׳ הפני יהושע בדברי הגמרא דקשה להפוסקים דיכולה לחזור מקבלתה א״כ מה ניחוש אפילו בהדיא יכולה לחזור ונ׳ דהנך פוסקים קיימי בדעת הרמב״ם שהביא הר״ן דאין מחשבין על מעשה ידיה בספקה גם עתה מ״מ ניזונת וכמש״כ תוספות ד״ה קטנה ובכה״ג אינה יכולה לחזור בקיבלה ונ׳ שזה ג״כ דעת רש״י שכתב סתם וקיבלה עלי׳ איירי בספקה גם עתה אבל הפוסקים איירו בלא ספקה עכשיו לכך יכולה

לחזור וזה שחידשו התוספות בד"ה חיישינן דסבירא להו להיפך דבספקה עתה א"צ לקבלתה בלא"ה יכולין לומר לה צאי מ"י, ומה שהקשה הפ"י בסוף הסוגיא לדעת רש"י מאי פריך מממאנת הא התם מודה הבעל שלא התפיסה צררי ולא אמר לה צאי כו' וא"כ פשיטא שחייב אפילו לא פסקו לה ב"ד נ' דלרש"י איירי כל הסוגיא בספקה גם עתה כנ"ל ובזה איירי בברייתא דאם בא ואמר צאי וכו' רשאי אם לא שפסקו לה ב"ד אבל אם לא ספקה עתה אינו יכול לומר לה צאי כשבא אך כל זה אליבא דרב דזה תליא בפלוגתתם דשמואל ס"ל דיכולה לצמצם בפחות מסיפוקה כמש"כ תוספות בד"ה ואם ויכול לומר לה צאי כשבא אע"ג דלא ספקה ולכך חייש ג"כ שמא אמר לה צאי כשיצא למד"ה והיא קבלה אז על עצמה דלא נתיראה שמא לא תספיק דהא עבידא דמצמצמת אבל רב ס"ל דאינה יכולה לצמצם ולכך לא חיישינן שקיבלה עליה כשיצא דמהי תיתי תכנים עצמה לספק שמא יתיקרו קצת המזונות והא אינה יכולה לצמצם ולפ"ז פריך שפיר ממאנת בשלומא לרב משכחת שפיר הא אם לא מיאנה משלם בכל ענין אף שלא פסקו לה והיינו בדלא ספקה אבל לשמואל אפילו לא ספקה יכול לומר לה צאי וכו' כשבא ואמאי משלם אבל במתני' לקמן בעמוד א' ופירנס שפיר כ' רש"י דאפילו בלא פסקו ב"ד צריך לשלם והיינו בדלא ספקה דסתמא דמילתא אם היתה ספקה מהיכי תיתי יעמוד א' לרחם עלי' ולפרנסה והוכיח שפיר מהא דממאנת דהוה ניחא אליבא דרב בכל ענין ש"מ דצריך לשלם בלא ספקה ואנן פסקינן כרב דפוסקין מזונות לא"א ופירש שפיר כן להילכתא.

שם ע"ב תוספ' ד"ה ע מ ד. אמאי אמרינן בסמוך דלא משעבדא לי' כו'. בפ"י תמה דמהי תיתי תשתעבד לו למ"י הא אפילו ארוסה לא משעבדא קודם כניסה וכ"ש יבמה ונ' דלא דמי כלל דהארוס איהו התחייב עצמו לזונה בהגעת זמן אבל היא לא התחייבה עצמה למעשה ידיה עד שיכנוס וכיון דאיהו מעכב היא אומרת לו אנא הא קאימנא לכשתכנוס אעשה לך משא"כ ביבם שהוא לא התחייב עצמו מעולם דמן השמים הקנו לו וחכמים תיקנו לה כשעמד בדין וחלה שיפרנסנה הו"ל לתקוני גם לו מעשה ידיה ובזה נ' מש"כ מהרש"א לקמן בסמוך על מש"כ תוספ' דאי חלה הוא אח"כ פשיטא דכתבו כן לרווחא דמילתא דאפילו איירי בחלה אח"כ קשה הא הכא אפילו חלה אח"כ פטור דאינו מוכרח דא"כ תיקשי להו גם כן בהגיע זמן גרידא דמחייבין אותו לזונה וביבם אחר שעמד בדין בלא ברח אינו חייב לזונה כמש"כ תוספות ביבמות דף מ"א ע"ב ד"ה עמד משום דלא שכיח שיאחר וכו' אלא ודאי דלא דמי כנ"ל ומדמי רק כמו דהכא אינו חייב לזונה בחלה אח"כ משום דלא התחייב עצמו לה מעולם ה"נ בארוס אם חלה קודם הגעת הזמן שלא הגיע זמן חיובו כיון דנאנס קודם לכן שיפטור ממזונות.

דף ק"ח ע"א רש"י ד"ה מ צ ו ה ק א ע ב י ד. כלומר מצוה בעלמא כו'. כוונתו בסמוך על מחזיר אבידה ניחא דשרי לי' לעשות מצוה המוטלת

עליו בחיוב אבל הכא אינה מוטלת עליו לזה פירש דשאני התם דמהנהו משא״כ הכא שרי אף שאינה מוטלת עליו כיון שאינו מהנהו מידי.

שם **תוספ׳** ד״ה ח נ ן. ועמד א׳ ופרנס את אשתו למה לנו לעשות תקנה על זה. הקשה בפ״י דלעיל דף ק״ז [ע״א] ד״ה ואם כתבו דיש לתקן דתמצא מי שילוה לה ונ׳ כוונתם דבאינך התקנה לטובת הנותן שיהי׳ מי שיטרח בהצלת ממונו אבל שיצטרך הוא לשלם בשביל תקנתה אי מדינא א״צ לשלם כלל מצד מבריח ארי זה אינו ראוי כל כך לתקן.

שם **תוספ׳** ד״ה ה א מ נ י. ולא דמי לעושה לו מלאכה דאסור אע״ג דלא מצי תבע לי׳ מיניה כו׳. הקשה מהרש״א מנ״ל דלא מצי תבע הא כתבו לעיל ד״ה חנן דכשהשבח בעין צריך לשלם והקשה בפ״י דילמא כוונתם כשאין השבח בעין ונ׳ כוונת מהרש״א דמאין פסיקא להו הא דמלאכה אם לא מהא דאיתא שם ומייתי לי׳ לעיל דף ע׳ ע״ב היה ביתו לבנות וגדירו לגדור ושדהו לקצור הולך אצל פועלין כו׳ ואי הוא בעצמו מותר פשיטא שמותר לומר לפועלין ומשם הוכיחו דאסור וקשיא לי׳ שפיר למהרש״א דהא התם השבח בעין.

שם ע״ב **תוספ׳** ד״ה א מ ר. אבל לעיל בבנים קטנים איירי משום דכולן עומדין לעסוק כו׳. כתב מהרש״א דכוונת הי״מ דקושית רבא דאדמון קאמר סתם זכר כו׳ וא״כ מה הוצרכו תו ליישב הא דמצוה לזון כו׳ הא אפי׳ אין סתם בנים עוסקים בתורה שפיר קאמר התם כיון דמפרש בהדיא בברייתא דעסקי בתורה אלא נ׳ כוונת הי״מ דרבא מקשי לדברי אדמון שעושה למעלה מאן דעסיק בתורה בנכסים מועטין א״כ יאמרו בכל הירושות לא יירש העם הארץ נגד העוסק כלום והוצרכו ליישב א״כ היכי אמרינן שם לזון הבנים דעסקי בתורה ג״כ תיפוק חורבה שיאמרו לאחר מותו זה בן וזה אינו בן לענין ירושה כמו שלא ניזון בחייו לזה אמרו דהתם ליכא פלוגתא כלל בין הבנים דכולן עומדים וכולן ניזונין ובזה לק״מ קושי׳ המהרש״א דאפי׳ לרבנן הי׳ לו ליטול העוסק בתורה דאדרבה זהו קושית רבא על אדמון דאין נכון כלל לומר כן.

שם **תוספ׳** ד״ה ש מ ע מ י נ ה. ואפ״ה משני נעשה כו׳. הקשה מהרש״א דהא שפיר משני עתה דכ״ע סברי דהוא כרימון בקליפתו ונ׳ פשוט דאם הוא כרימון כו׳ א״כ בטענו שמן גרידא והודה לו בקנקנים חייב וא״כ מ״ט דרבנן אפי׳ אין בלשונו קנקנים ליחייב דהוי מין שמן וע״כ כוונת המתרץ דאדמון הוא דס״ל הכי ואין ה״נ דלדידי׳ ה״ה בטוען שמן גרידא חייב כשהודה בקנקנים רק דנקט לישנא דסתמא לרבותא דרבנן דס״ל דאינו כרימון ואפי׳ תבעו תרווייהו פטרו ועדיין עמדה הקושיא לינקוט מלאים שמן כמו שפירש״י וע״ז קאמרי ואפ״ה משני כלומר דלא חש התנא לדקדק כל כך.

דף ק״ט ע״א **רש״י** ד״ה ב מ ה ד ב ר י ם א מ ו ר י ם. אברייתא קאי. כ׳ מהרש״א דהו״מ לפרש אמתניתין ואמאי דקאמר אילו אני פסקתי לעצמי ותי׳ דא״כ לא הוה מיושב באיפכא האיך קאמרי רבנן במתני׳ תשב כו׳ הו״ל לכפות האב לשלם נ׳ מדבריו שמפרש כופין לאב היינו שיורדין

לנכסיו לשלם ולא ידעתי מאי טעמא למאי דמסקו התוספ׳ דאיירי שלא בשעת קידושין או בנישואין שניים א״כ מהיכי תיתי ישלם דיינו אם תשב משום אומדנא דמוכח כמש״כ הר״ן וגם מה שאמר בברייתא ניחא שאמרה מה אני יכולה לעשות ואה״נ שהאב ישלם וא״כ מה בעי ממנה עוד ועל מה הוצרכה להשיב כלל אלא נ׳ להך ס״ד דכופין לאב ע״כ פירושו דתשב וכו׳ ובזה מוכרח האב לשלם שלא יניח בתו בעגון ולהך ס״ד ע״כ אדמון הוה קאי בד״א שאומרים כנוס וכו׳ בקטנה אבל בגדולה תשב והיינו כופין לאב ושפיר פירש רש״י דאבריי׳ קאי דבמשנה אי לא פסקה היא מה לי גדולה או קטנה כמש״ב מהרש״א ואי בפסקה בזה לא נזכר כלל במשנה כנוס כו׳ שיאמר עליו בד״א כו׳.

שם רש״י ד״ה איבד את זכותו. אפי׳ לאדמון דאין לומר כאן השני נוח לי. לכאורה הכי הו״ל למימר דאין כאן השני כו׳ ונ׳ דמצינו לומר דלא רצה ראובן לערער אז דילמא ניחא לי׳ לשמעון שיהא לוי שכן שלו ואם יערער ראובן ששלו הוא לא יקחנו לוי שיהא ראובן שכן שלו ומ״מ לראובן ניחא לי׳ בזה כדי שאם ימכור לוי בפעם אחרת שדה הגזולה יהא שמעון המצרן ויוכל להוציא ממנו יותר בקל מאשר מיד לוי שכבר התאלם כנגדו לגזול השדה לזה קאמר דאין לומר כאן כו׳ דכולי האי לא אמרינן.

שם ע״ב בגמרא וארבעה דאתו מכח כולי עלמא לא פליגי כו׳. הקשו תוספ׳ ביבמות סוף דף ל״ז דליהדר האי חד דמי הדרך נ׳ הא דלא הקשו כאן דהסוגיא במקומה משום דהו״א דאה״נ ולא איירי רק בגוף הדרך במתני׳ יקח במאה מנה ע״ז אמר בד׳ מכח חד כ״ע דאין לו הדרך אבל התם דמוקי ביה פלוגתא דר״א ור״י דר״א דאמר קם דינא סבר כרבנן והתם הספק מפסיד לגמרי א״כ ע״כ לרבנן נמי מפסיד לגמרי וע״ז אמר בד׳ מכח חד מודה אדמון לרבנן דאין לו כלום אפי׳ המעות הקשו שפיר עכ״פ אותו חד יחזיר המעות שקיבל בעד הדרך.

שם רש״י ד״ה היינו מתני׳. ומצי מדחי לה כרבנן. אע״ג דהיכי דמצי למדחי גם אדמון מודה מ״מ לא מדמה לי׳ גם לס״ד רק לחד מכח ארבעה דהכא הקרקע היא חד כיון דלא סיים דוכתא דדיקלא כולה משועבדת להך דיקלא רק דלרבנן כמו הוא כיון שלא היה הדקל ניכר מעולם.

דף ק״י ע״א רש״י ד״ה והלה. ואומר שטרך מזויף הוא כו׳. ובדא״ש הקשה דאי מקוים הוא האיך מצי לטעון מזויף ונ׳ דיש להעמידו באינו מקוים וביתמי דלא טענינן להו מזויף כשהוציא עליהם שטר של אביהם כמש״כ תוספ׳ לעיל דף צ״ב [ע״א] ד״ה דינא אבל כשמכר להם שדה ולא נפרע איכא ריעותא והוכחה דמזויף הוא.

שם רש״י ד״ה למימסר מודעה. ואינו מוכר לו אלא שאוכל למשכנו. לכאורה הו״ל לפרש בפשיטות שימסור מודעה לבטל כל המקח ויתפוס המעות בחובו אבל בהגהת אשר״י כ׳ במתני׳ דבקרקע אינו יכול לתפוס המעות בשביל חובו דהקרקע קנוי לו מיד שנתן המעות ולדברי

חכמים הוי כמי שמסר מודעה א״כ ה״ה לאדמון כשמסר מודעה אינו יכול לתפוס המעות בחובו וא״ש בדברי רש״י, והפ״י ג״כ העיר בזה בסוגית הש״ס ונ׳ ע״פ מש״כ רש״י לעיל סוף דף ע״ח דהודיעה לעדים שאין מתנתה מתנה והקשו התוספ׳ שם דא״כ אמאי פליגי רב ענן ורבא ובה״ש הקשה עוד דא״כ במקצתן נמי עוד הקשה דלא אתי על פה ומרע לשטרא ובהגהת אשר״י שם מביא בשם המרדכי שהודיעה לאותן עדים החתומים על השטר ונ׳ כוונתו דאי הודיעה לעדים אחרים פשיטא שנאמינן בכל דבר לבטל דברי עדים החתומים אפי׳ במקצתן אך אותן החתומין עצמן הוו חוזרין ומגידין ולכך כי ניכרת המודעה שפיר יוכלו לבטל חתימתן ומשו״ה פליגי רב ענן ורבא דלא סברי הך דלא שביק אינש נפשי׳ וא״כ לא הוי המודעה ניכרת ולא מבטלי חתימתן דלא אתי על פה ומרע לשטרא ולפ״ז א״ש הכא דלבטל המקח לגמרי לא הי׳ מועיל המודעה דאין זה כל כך שכיח לתפוס המעות בחובו לכך פירש המודעה שיוכל למשכנו דזה ודאי מודעה ניכרת דהא חכמים סברי כן זה היה פיקח כו׳ אפי׳ בלא מסירת מודעה אך לכאורה אכתי יכול למסור מודעה בפני עדים אחרים שיוכלו עכ״פ לבטל השטר מכירה כנ״ל ונ׳ ע״פ מה שהקשו תוספ׳ ד״ה ורבנן דלעיל מסיק לכ״ע דהברך חברא אית לי׳ ונ׳ דיש לומר דאותן עדים שהם בעסק המכירה לא מגלו המודעה כיון דעל ידיהם נעשה כל המעשה חוששין הרבה לדבר אבל אם מוסר לפני עדים אחרים אצלם הוי רק סיפורי דברים בעלמא ובקל מגלו לחבריהם ועי״כ צריך למסור לאותן העדים ושפיר צריכה המודעה להיות מילי דשכיח כנ״ל דלא ליהוו כחוזרין ומגידין אבל לעיל בעשה סימן איירי שמכר לו השדה בשטר ואח״כ עשה לו שטר בפני עצמו כשמצר לו המצרים וכן מטים דברי רש״י שם וזה השטר השני היה בכתב ידו גרידא שאין צורך כ״כ בזה לעדים וא״כ אם ימסור מודעה ע״כ ימסור לעדים שאינם בעסק הזה ויגלו הדבר גם יש לומר אף אם הכל הוא בשטר המכירה גם סימני המצרים מ״מ אם ימסור להם מודעה לא יחושו כל כך שלא לגלות כיון שאינו נוגע כל כך בעיקר המכר לדעתם אם יאמרו לאחרים שאמר ששדה הנסמן הוא שלו ואיכא למיחש שפיר להברך חברא אית ליה.

שם תוספ׳ ד״ה ורבנן. אבל הכא גבי מכירת שדה אינו כ״כ הפסד וכו׳. הקשה מהרש״ל הא נפסד הרבה שלא יגבה חובו ונ׳ ע״פ מה שהביא הר״ן דבירושלמי קאמר לרבנן אפי׳ כשיש לו בלא״ה שדה מ״מ אין המלוה רוצה להטריח בשני שדות והנה ודאי מילתא דאדמון במתני׳ ע״כ לא מיתוקמא אלא באתרא דיהבי זוזי ברישא כדקאמר הי׳ לך להפרע וכו׳ רק דמ״מ בכל ענין קאמר דאינו נאמן גם בדכתבו ברישא אבל בכה״ג לא איירי רק ביש ללוה עוד שדה בלא״ה וע״ז שפיר קאמרי התוספ׳ דהי׳ לו למסור מודעה ואי משום חברך וכו׳ ולא יקחנו ימשכן ממנו שדה הקדומה מאי אמרת שאינו רוצה להטריח ימכור שדה הגבויה דהרבה לוקחים ימצא, ומה שהקשה הפ״י דמנ״ל להוספ׳ דמסקינן לעיל אליבא דכ״ע דילמא לא אמרה אביי רק לרבנן נ׳ כיון דדברי אביי מוכרחין מלשון המשנה לאחר דמשמע לעצמו לא ואי לאדמון ה״ה לעצמו האיך

תלי לאחר כיון דעיקרא דבבא זו נישנית משום אדמון כמו שפירש״י שם והא לדידי׳ אפי׳ לעצמו איבד זכותו וע״כ דכ״ע סברי כן דלעצמו לא.

שם ע״ב בגמרא בעיר לא שכיחי כל מילי וכו׳. הקשה בפרשת דרכים דרוש ג׳ ד״ה הכלל על דברי רש״י בקידושין דף מ״ט ע״ב במשנה שכתב על בן כרך ונמצא בן עיר טעות לשבח הוא דהא הכא משמע דבעיר פשיטא ליה הגריעותא מבכרך ונ׳ בשנדקדק עוד דשם כתב רש״י גריעותא דכרך משום יוקר וכאן כ׳ משום אויר ונ׳ דמשמע לי׳ לרש״י דומיא דאינך דחשיב שם במשנה דכולהו הוו הראשון לשבח ככהן ונמצא לוי ואינך אבל בעיר וכרך לכאורה ליכא שבח בחד טפי מאידך דבעיר אין הכל מצוי ליקח ובכרך ליכא כ״כ אויר לכך פירש דבכרך איכא עוד גריעותא דיוקר וא״כ יש בכך ב׳ גריעותות ובעיר רק אחת והויא טעות לשבח והוי שפיר דומיא דאינך אבל הכא ליכא למימר דמשו״ה יהא רשאי להוציא מכרך לעיר משום דבכרך איכא תרתי פחותות אויר ויוקר ז״א בשלומא התם אמרה שפיר שלא יוכל לפרנסה כראוי בשביל היוקר מש״א הכא דהוא הרוצה להוציא והרמ״א באבן העזר סי׳ ע״ה ס״א הביא בשם תה״ד דאם אינה יכול לזונה כאן מוכרחת בכל ענין לילך עמו למקום שיוכל לזונה א״כ ע״כ איירי הכא שיכול לזונה כאן דאל״כ מוציאה אפי׳ ממדינה למדינה וא״כ אזדא לי׳ טעמא דיוקר וליכא כ״א משום אויר והוי חדא נגד חדא ומה שהקשה שם מהא דפריך שם ע״א משפחה מגודלת דלא פליג ר׳ שמעון אף דהוי שבח ממון ומשני לה ולדברי רש״י אכתי קשה משבח דעור אמאי לא פליג ר״ש אלא בשבח גמור שאין בו ריעותא כלל אבל ביש בו קצת ריעותא מודה ר״ש ולכך בס״ד דבשפחה גדולה ליכא שום ריעותא קשיא לי׳ שפיר ומשני דמספרת מילי דידה להשכינות והא פשיטא שהטובה בה שקולה יותר מהך ריעותא דלא שכיח כ״כ יתוכל להזהר ממנה אבל מ״מ כיון דאיכא איזו ריעותא תו לא הוי כעשיר ונמצא עשיר דאין בו שום ריעותא אבל בכרך ונמצא עיר פשיטא לי׳ לש״ס מסוגיא דהכא דאיכא עכ״פ ריעותא ושפיר מודה בי׳ ר״ש אבל אי קשיא הא קשיא דאיך ניחא לי׳ להש״ס בהך בבא דביתו רחוק ממרחץ ונמצא קרוב אמאי לא פליג ר״ש דהוי ממש כשבח ממון שאין בקרוב שום ריעותא נגד רחוק, ומה שהקשה עוד שם בדברי רש״י בנחמיה שברכום משום שישבו לשמור מן האויבים דלפ״ז אינו מוכח דישיבת כרכים קשה דילמא שאני התם ששימור מן האויבים ודאי קשה נראה דדייק הש״ס כן מתיבת בירושלים דהו״לל לשבת שם כיון דנזכר בקרא קמא שישבו שם אלא ע״כ דעצמות ירושלים הוא הגורם כ״כ.

שם ע״ב רש״י ד״ה ואימא פריטי. שיתן לו נחשת או כסף וכו׳. דבריו נראין תמוהין דמה חסר לו לפרש כפשוטו מאה פריטי דכסף וכו׳ ונ׳ דהוקשה לו אמאי לא פריך בל״ז הך קושיא דהא ודאי משמע מלשון מה שירצה דקאי על כסף דלעיל מיני׳ כלומר מה כסף שירצה דהיינו איסרין וליפרוך ואימא פריטי אלא ודאי דגם לס״ד אינן

שכיחין פריטי דכספא ולכך סתם כסף מתחייב איסרין אבל למאי דמסיק דכתוב בו מטבע כסף שפיר קשיא לי׳ דאימא פריטי דכספא דאיכא שני צדדין לטובת הלוה שמא הוה פירושו פריטי דכספא ואף דלא שכיחי מ״מ איכא עוד צד שמא כוונתו הי׳ לחלק מאה מטבע דהיינו הפחותה שבכולן פריטי דנחשת או כסף חתיכת כסף שוה ק׳ פריטי ומשני לא עבדי אינשי כלל וליכא רק חד צד לחלק וזה להודי׳ דוחק לפרש בכוונת השטר.

שם בגמרא וכל שאינו דר בארץ אין לו אלוה אלא לומר לך כל הדר בחוצה לארץ כאילו עובד אלילים כו׳. הסוגיא קשה דמעיקרא מתמה על זה ומה חידש לו אח״כ שאמר אלא לומר לך כו׳ ונ׳ ע״פ מה שפירשתי במה שאמרו כל המצפה על שולחן אחרים עולם חשך בעדו דהכוונה על מי שדר בח״ל שהוא תחת השרים ובארץ ישראל שה׳ דורש אותה נאמר והיה לך ה׳ לאור עולם אבל למצפה על שולחן השרים חשך ולא אור והנה זה דוקא בדר בין האומות דאז הוא כמזומן על שולחנן דומה לדין הנזכר ביו״ד סי׳ קנ״ב אבל מי שהוא במדבר לא שייך זו וזה שמתמה דישראל היו אז במדבר א״כ מה זה שאמר להיות לכם לאלהים אטו צריך דוקא לדור בארץ ומסיק אלא לומר כו׳ כלומר לא תימא כל שאינו דר בארץ אלא כל הדר בח״ל שהוא דר ביניהם במקום ישוב האומות וקאי קרא אלעיל מיני׳ שהוציאם מארץ מצרים ומביא ראיי׳ מדוד שלא אמר גרשוני מנחלת ה׳ אלא מהסתפח בנחלת ה׳ דהיינו אפי׳ סמוך לא״י לא הניחוהו דלשון ספח היינו התדבק אצל וסמוך לדבר מה וכדאיתא בשבועות דף ו״ו ע״ב אין ספחת אלא טפילה אלא הכריחוהו לילך לבין האומות ממש ומדויק בדברי רש״י שהאריך בלשונו לצאת מא״י אל מלך מואב כו׳ והיינו כנ״ל.

שם בגמרא כתוב בספר בן סירא כל ימי עני רעים כו׳. לכאורה לא צריך לאתויי מבן סירא דהא קרא הוא במשלי ונ׳ דהוה מפרשינן עני דקרא עני בדעת שהוא קמצן דכן סיים וטוב כו׳ וכן איתא בנדרים דף מ״א [ע״א] אין עני אלא בדיעה דנ׳ לפרש כן דשייך לענין דהתם ועיי׳ בבבא בתרא דף קמ״ה ע״ב ולזה ודאי דגם שבתות וימים טובים רעים אבל מבן סירא מוכח מסיפא דקרא דבעני ממש איירי ופריך שפיר משבתות וי״ט והוא ע״פ מה דאיתא בשבת דף קמ״ה ע״ב דמועדים שבבבל שמחים מפני שהם עניים.

שם רש״י ד״ה הכל מעלין. את כל בני ביתו כו׳ ולישב עמו בירושלים. בפ״י דקדק אמאי לא פירש רש״י כלום ארישא ונ׳ כיון דתנא דמתניתין דידן לא תני עבדים בהדיא א״כ הכל קאי אעבדים כדמפרש בגמרא ולכך הוצרך לפרש הכל דירושלים דקאי אנוה יפה לנוה רע לא שייך לשון הכל לזה כתב את כל בני ביתו והיינו דנוה ר״ע הוא דירה שאינו מרווחת ובפרט בירושלים אף שנעשה נס שלא אמר א׳ לחבירו צר לי כו׳ היינו לעולי רגלים נעשה הנס שלא ימנעו מלעלות אבל להיושבים שם בקבע אפשר שהיה צר לזה קאמר הכל את כל ביתו ומתוך כך יצר לו ביותר שבני ביתו מרובים אפ״ה מוכרחת אשתו לילך עמו.

שם רש״י ד״ה ואימא פריטי. שיתן לו נחשת כו׳. נ׳ כוונתו ליישב מה שהקשה במהרש״א דאימא ה״נ דהא קאמר מה שירצה ועוד דהא עכ״פ כתב לו כסף לזה פירש מדכתב לו מאה מטבע כסף דאימא פריטי והכוונה היא שיתן לו מאה פרוטות אם ירצה במטבע ואם לא ירצה ליתן מטבעות יתן לו כסף שוה מאה מטבע וע״כ כל חד לחודי׳ מידרש דאי הי׳ כוונתו על המטבע פחותה של כסף דהיינו איסרין היה לו לכתוב לו בהדיא מאה איסרין למה לו להאריך וגם פרוטה לחודה לא כיון דהא כתב כסף ואף על כסף נסכא לחודי׳ לא היה לו ליכתוב מטבע ע״כ כוון לצדדים מאה מטבע הפחותה שבכולם דהיינו פרוטות או חתיכת כסף שוה ק׳ פרוטות וס״ד דהמקשן דאף דלא שכיחי מ״מ נמצאין פריטי דכספא דאל״כ אכתי לא היה לו לכתוב כן אם לא שבפשטות ג״כ משתמע שפיר עיקר החוב מאה מטבע פחותה של כסף שנמצא לפעמים ומשני דלא עבדי כלל וע״כ הכוונה על איסרין הי׳ כן צריך לדחוק בפירושו.

דף קי״א ע״א בגמר׳ נקיטינן בבל לא חזיא חבלי דמשיח תרגומא אהוצל דבנימין וכו׳. תמוה מה ענין הוצל דבנימין אצל בבל ובמגילה דף ה׳ ע״ב איתא דהוא מוקף חומה מימות יהושע בן נון משמע דהוא מארץ ישראל.

שם ע״ב בגמרא עתידים צדיקין שיעמדו בלבושיהן וכו׳. יש לעורר למה שכתב הרמב״ן בסדר בחוקתי בפסוק והשבתי חיה רעה דלעתיד לבא תהיה ארץ ישראל כאשר היתה קודם חטאו של אדם הראשון וכיון דקודם החטא לא הוצרכו למלבושין כמש״כ הרמב״ן בסדר בראשית בפסוק ועץ החיים בתוך הגן שלא הי׳ התשמיש לתאוה והיו האיברים כולם שוים בעיניהם ולא יתבוששו א״כ לעתיד לבא שיעקר היצר הרע מה צורך למלבושין וצ״ל כמו דנזדכך הגוף של הצדיק שיעמוד לתחיה כן נזדככו המלבושין ואף שאינן לצורך לא יודחו מקדושתן ועיי׳ בשל״ה בית דוד דף כ״ב ע״ב ד״ה וכבר נפל וכו׳.

שם תוספ׳ ד״ה בלבושיהן. אבל בירושלמי דהנושא אמר רבי לבניו מיעטו בתכריכין שעתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהן וכו׳. הך לישנא ליתא בירושלמי דידן אלא הכי איתא דרבי אמר לא כמא דבר נש אזיל הוא אתי אבל מ״מ ס״ל ע״כ שיעמדו לבושין כדמהדר לי׳ לאנטונינוס מי שמביא את הדור הוא מלבישו מקרא דויתיצבו כמו לבוש והיינו ע״כ בלבושים שלבשו מחיים אבל אין משם קושיא דהוא פלוגתא דתנאי התם דרבנין ור׳ נתן שם ס״ל דבתכריכין שלהן עומדין ואפשר שכוונת התוספ׳ ג״כ לומר דבפלוגתא דתנאי היא אבל לדעתי מסוגיא דהכא לא מכרעא כמאן ס״ל לפי שראיתי בילקוט שמעוני שמואל א׳ רמז ק״מ כל המתים עולין בתחיית המתים בתכריכיהן מק״ו דהכא וסיים וכן למדנו משמואל הנביא והוא עוטה מעיל והך קרא מייתי שם לעיל מיני׳ אהא כשם שאדם הולך לבוש כך בא לבוש והכוונה אהליכתו מחיים דמסיק עלה הטעם כדי שיהיו ניכרין וא״כ אין כאן הכרעה כלל דקאי הכא אתכריכין כיון דמייתי התם ג״כ הך ק״ו ואייתי משמואל שעמד בלבושו

שמחיים וע״כ הק״ו אינו רק לגלות שיעמדו לבושין והנראה בזה דכל אדם שאינן מצוינין בלבושיהן מחיים עומדין בתכריכין כיון שגם בלבושיהן דמחיים ליכא הכרה וכן מוכח הלשון בילקוט כל המתים עולים וכו׳ אבל בראשי עם כשמואל שהי׳ מצוין במעיל שלו וכן רבי שהיה נשיא שהיה לו לבוש מיוחד כמו שמצינו בגיטין דף ל״א ע״ב ברב נחמן בר יעקב שלבש סרבלא דכרתי עומד באותו לבוש שיהא ניכר בו לכבוד ולתפארת.

לסיומא דמסכתא. על מה שכתבתי לעיל במהדורא זו דף ט׳ ע״ב [ברש״י] ד״ה מאי לאו סוף הדיבור שמא יתברר ע״י עדים ועדיין קשה הא דיחוי זה אינו אלא אי פתח פתוח אינו נאמן אבל לפי האמת דנאמן לא צריכינן לשמא יתברר אלא כאוקימתא דמאי לאו דקטעין פ״פ ולמה הוצרך רש״י לפרש שמא יתברר ונראה ע״פ מה שכתב רש״י בדף י״ב [ע״א] ד״ה וניחוש אבל הכא קתני אין יכול לטעון מתוך כך לא יבא לב״ד הנראה מדבריו דאם אינו בא להפסידה כתובתה אינו בא כלל לב״ד א״כ למש״כ רש״י בריש הסוגיא בדברי ר׳ אלעזר דלהפסידה כתובתה לא מהימן היכי קאמר מאי לאו דטעין פ״פ הא מ״מ כיון דאינו יכול להפסיד כתובתה לא יבא לב״ד ונ׳ דרש״י נמי מודה דר״א סבר דנאמן להפסידה למ״ד כתובה דרבנן כדאמר ר״נ אמר שמואל בסמוך חכמים תיקנו להם רק דפירוש כן בדברי ר״א דדייק לומר נאמן לאוסרה ש״מ דס״ל להפסידה כתובתה לא וסבר כתובה דאורייתא ומ״מ מייתי אביי ראיי׳ לסברת ר״א דבפתח פתוח נאמן ולא אמרינן לא קים לי׳ ומתניתין אתיא כמ״ד כתובה דרבנן ומיושב מה שכתבו תוספ׳ ד״ה נאמן דמוכח הסוגיא דלר״א ג״כ נאמן להפסידה והיינו מדאמר אי למותב לה כתובה ש״מ דיותר נאמן להפסידה מלאוסרה דרש״י נמי ס״ל דודאי כן הוא אי כתובה דרבנן רק דר״א ע״כ ס״ל כתובה דאורייתא לפ״ז א״ש בהדבק סוף המסכתא בתחילתה דר׳ שמעון בן גמליאל סבר נותן ממעות קפוטקיא דכתובה דאורייתא ושנה בתולה נישאת ליום הרביעי ואי כתובה דאורייתא אינו נאמן בפ״פ להפסידה כתובתה ואמאי יבא לב״ד לזה פירש רש״י שמא יתברר ויכול להיות שתפסיד כתובתה ושפיר יבא לבית דין.

מסכת קידושין

פרק ראשון

דף ב׳ ע״א תוספ׳ ד״ה האשה. אמה העברי׳. אע״ג דבריש כתובות כתבו דהי׳ צריך למיתני העבד העברי היינו בשם עבד ששוה בסמיכות ובנפרד א״כ אי היה תני עבד העברי משמע של עברי אבל גבי אמה ליכא למיטעי דא״כ היה צריך לכתוב אמת העברי׳ דכן דינו בסמיכות. דהא גבי יבמה קתני היבמה וכו׳. נ׳ כוונתם לפי שכתבו דגבי עבד ואמה

אף שמבורר בקרא לא קתני ה״א לפי שאין התיבה מבוררת הביאו ראייה דאזלינן בתר בירור התיבה מיבמה דאינה מבוררת בקרא דאינה נכתבת בהדיא בקרא גבי ביאה אפ״ה כיון שהתיבה בעצמה מבוררת תני בה שפיר ה״א ה״ה להיפך בעבד ואמה וצ״ל השתא דבתולה ג״כ אינה מבוררת בתיבה דאל״כ הו״ל למיתני בה ה״א כמו גבי יבמה והיינו משום דאיכא אלמנה מן הנשואין שהיא בתולה ואינה נישאת ברביעי כמש״כ המפרשים שם דמה״ט לא תני והבעולה ליום חמישי.

דף ג׳ ע״א תוספ׳ ד״ה אתרוג. לא גזרינן בהם משום שאר ספיחים דהא מינכרא מילתא וכו׳. הקשה מהרש״א דלעיל כתבו בהיפך דמשום דלא מינכר אסרינן הכלי וני׳ דדוקא התם דהוא בשנת שביעית עצמה דאיכא עוד טעמא לאסור הספיחים שמא יבוא לזרע בתחילה משא״כ הכא דקיימין במוצאי שביעית דליכא הך גזירה לא מחמרינן כל כך.

שם תוספ׳ ד״ה ואשה. דא״כ פשטה ידה וקיבלה תתקדש וכו׳. נ׳ דאפשר לומר דהכא הגנאי הוא משום פגם משפחה שזילזלה כל כך בעצמה להתקדש בפחות מש״פ ולכך אע״ג דפשטה ידה אינה מוחלת על זו כדאיתא סוף פרק החובל דאע״ג שאמר לפטור אפ״ה חייב החובל משום פגם משפחה ועיין מה שכתבתי בזה בכתובות דף ל״ט ע״ב בתוס׳ ד״ה קרע וממילא מתורץ גם קו׳ שני׳ דהתם אזלינן בתר קפדנותה אבל הכא לא משגחינן על זה רק על גנאי וגנאי ליכא בש״פ אפי׳ לבנתי׳ דר׳ ינאי.

שם ע״ב בגמר׳ וכי תימא נילף מיניה. הקשו המפרשים א״כ הדרא קו׳ לדוכתה ניליף מעשה ידי׳ ג״כ ולמה לי לאמה והנכון בזה ע״פ מה שהקשו תוס׳ בכתובות דף מ״ו ע״ב ד״ה ממונא דניליף קידושין גרידא מהפרת נדרים ותירצו דאכתי הוי איסורא דאית ביה ממונא וזה כוונת הגמ׳ דעל מ״י פשיטא ליה דלא ילפינן ממונא מאיסורא אבל קידושין ניליף כנ״ל ומשני היכא דאיכא צד ממונא ג״כ לא ילפינן מאיסורא.

שם תוספ׳ ד״ה ואין. [וא״ת] תהא אמה העברי׳ יוצאה בחליצה וכו׳. דבריהם תמוהים לי דהא כל עיקר חליצה היא תחת יבום כדאי׳ ביבמות דף כ׳ [ע״א] אמר קרא לא יחפוץ הא חפץ מייבם כל העולה לייבום עולה לחליצה ולא תהא אמה הלמידה בק״ו עדיפא מיבמה גופה דאי לא שייך בה יבום לא שייך ג״כ חליצה ונהי דבאמה יש ליישב דהחליצה היא במקום שהי׳ לו ליעדה דהוי עכ״פ שם אישות כמו ייבום אבל מה שתירצו שפחה כנענית יוכיח קשה כיון דאין שייך בה ביאה כלל וממילא לא שייך בה חליצה ובמידי דלא שייך ליכא למימר יוכיח כדאי׳ לק׳ דף ד׳ ע״ב באמה העברי׳ תוכיח וברש״י ד״ה שכן. ולא הבנתי דברי מהרש״א שהניח בצ״ע מה זה יוכיח מאשה ושפחה הא איכא למיפרך שכן אינן יוצאין בשש וסימנין ולא מצאתי פירכא כזו דנהי דבצירי להו הנך קולות נגד אמה מ״מ הא ביבמה ג״כ ליתנהו להנך קולות ואפ״ה יוצאה בחליצה והן אינן יוצאין אף דקילי מינה שיוצאות בשטר א״כ ה״ה לאמה שלא תצא אע״ג דקילא מינה מה תאמר משום דאית בה הרבה קולות מה לי חדא קולא מה לי תרי ותלתא קולות.

שם תוספ׳ ד״ה וכי תימא. גם כשהיא בוגרת יהא בושת ופגם של אב וכו׳. למש״כ תוס׳ בכתובות דף מ׳ ע״ב ד״ה ואימא דבתר דקים לן דשל אביה הוי אמרינן למי שזה ניתן זה ניתן א״כ יש לקיים שפיר דבריהם דלא קשה מבוגרת דבתר דקים לן בנערה דלאבי׳ הוי אמרינן ממילא בבוגרת דלדידה הוי כיון שהקנס שלה הוא.

דף ד׳ ע״א תוספ׳ ד״ה יציאה. פי׳ ר״ח וכו׳. וא״כ הך קושיא דפריך לעיל ואימא לדידה לפי׳ ר״ח היינו לא שהכתוב יתפרש כן אלא דודאי אין כסף משמע דביציאה אח״ת ניתן הכסף למי שיוצאת ממנו רק הכוונה על גוף הדין ואימא דבנערות הכסף לדידה ואין כסף יתפרש על יציאה אחרת וכגון בקטנה דומה לפי׳ התוס׳ ד״ה וכ״ת על ואימא ה״מ קטנה דאין הכוונה על הכתוב דבתי נתתי דודאי איירי בנער׳ רק על הדין.

שם גמר׳ אלא הכא [חד גופה היא] כי נפקא לה בנערות בגרות מאי בעיא גבי׳. הקשה בפ״י לפי׳ רש״י בערכין דף כ״ט [ע״ב] דלרב אליבא דמ״ד מוכרה לשפחות אחר שפחות יכול למכור בתו כשהיא נערה א״כ מאי פריך הכא. ולא הבנתי קושיתו הא מ״מ לא עדיפא משדה דמכורה ויוצא׳ וה״נ יוצאה תיכף ואכתי בבגרות מה בעיא גביה.

שם תוספ׳ ד״ה בגרות. מיתת האב תוכיח וכו׳. לכאורה אין הדמיון עולה יפה בשלומא סימני נערות ובגרות תרווייהו הם בגופה ואיכא למימר כמו שסימני נערות מוציאין מאדון כך בגרות אבל איך שייך לומר שמיתת אב תוציא מאדון אין כאן דמיון כ״א על מיתת מי שהיא ברשות והא באמת מיתת אדון מוציאה מאדון כדאי׳ לק׳ דף י״ד ע״ב. ונ׳ דכוונת הגמר׳ בגרות שמוציאה מרשות אב וכו׳ היינו מה שסימני נערות שעדיין היתה ברשות אבי׳ אם לא הי׳ מוכרה בגרות שאם לא הי׳ מוכרה היתה ג״כ נפקעת ממנו אינו דין שלא תועיל מכירתו לאחר הבאת סימני בגרות דומה למש״כ תוס׳ בכתובות דף מ״ו ע״ב ד״ה ואימא בוע״ל לפ״ז שפיר הקשו דכמו כן נימא שלא תועיל המכירה לאחר מיתתו כיון שאם לא היה מוכרה ג״כ היתה נפקעת במיתתו מרשותו דאין מוריש זכות בתו לבנו כדאי׳ שם דף מ״ג [ע״א].

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה מעיקרא. שכן יוצאת בשש ויובל וכו׳. הקשה מהרש״א היכא יליף לק׳ ביאה באשה מק״ו ביבמ׳ האיכא למיפרך שכן יוצאת בחליצה. ונ׳ דאע״ג דהתוספות פליגי בטעמא דהך פירכא שכן יוצאה בכסף היינו דרש״י מפרש כמש״כ תוספות לקמן דף ה׳ [ע״א] ד״ה סניגור בתירוצם הואיל שאם נותנת כסף לאדון יוצאה ה״ה שאם האדון נותן כסף מכניסה אבל התוספות דהכא מפרשים דהיינו דלכך החמיר הכתוב עליה שתהא ניקנית בכסף הואיל שנגד זה הקיל ג״כ עליה וריבה לה יציאות אבל בחליצה ליכא למימר הכי דאין החליצה מוציאה אחר קנין הביאה דיבם. ה״א דלא סגי בפרוטה א׳ עד שיהא ב׳ פרוטות וכו׳. הקשה מהרש״א א״כ איך בעי למילף בק״ו נימא דיו. ונ׳ דודאי אק״ו ליכא להשיב כן דשאני התם דהוא בשביל הגירעון כדאי׳ לק׳ ריש דף י״ב אבל לקנין סגי הפרוטה א׳ אבל אי למידן בהיקש שפיר אמרינן

דליבעי ג״כ ב׳ פרוטות אף דהתם הטעם משום גירעון הא אין משיבין על ההיקש.

שם תוספ׳ ד״ה מ ה. ניליף כסף מביאה וכו׳. פי׳ דנאמר דודאי כסף עדיף מביאה דמהני באמה וע״ז אין להשיב שיוצאת בכסף והקיל ביציאתה כנ״ל בד״ה מעיקרא דמ״מ מדבירר הכתוב לכניסתה כסף ולא ביאה ש״מ דכסף עדיף וע״ז תירצו הא אדרבה ביאה עדיפא שמועיל ביבמה וליכא למימר מה ליבמה שאין ניקנית בשטר לכך אין מועיל ג״כ כסף הא מ״מ אי לאו דביאה עדיפא הי׳ לו להכתוב לברר לה כסף וביאה לא תועיל כשם ששטר לא מועיל והמהרש״א האריך ונדחק בזה.

שם תוספ׳ ד״ה א מ ה. אי לא כתב אלא ובעל היא גופה לא הוה אתיא וכו׳. הקשה מהרש״ל האיך שייך לומר למעוטי אמה אי באשה גופה לא קני. ונ׳ כוונתם דהוה מפרשינן דדאי ובעל אינו לקנין אלא אורחא דמילתא דע״י שבעל לא מצאה חן בעיניו ומ״מ הוא מיותר ואתי למעט דבאמה ליכא בעילה והיינו משום דאינה ניקנית בביאה דבענין אחר לא שייך ביאה באמה אי לאו משום קנין.

דף ה׳ ע״א תוספ׳ ד״ה ו מ נ י י ן. ואפילו לרב חסדא וכו׳. לולא דברים הי׳ נ׳ ע״פ מה שכתבו שם ד״ה שכן דהו״ל לומר שכן מכנים די״ל דבאמת זה כוונת הגמ׳ שכן מוציא ומכח זה מכנים מויצאה והיתה ודין הוא שיכנים גם באמה וא״כ לרב חסדא נמי אי לאו ויצאה והיתה לא הו׳ ידעינ׳ גם באמה דהו״א ניקנית בקנין עבדים היינו חזקה. בפ״י הקשה אכתי למה לי ויצאה והיתה ניליף מאמה בהיקישא דאחרת. ודבריו אינן מובנין הא לרב חסדא ליכא למימר היקישא לפי שאינן דומין זה לזה דהכי קאמר התם אלא לר״ח דאמר אב כתבו כלומר וע״כ ליכא למימר היקישא ומסיק התם דיליף מקרא דלא תצא וא״כ האיך ניליף אשה מאמה. ונ׳ כוונתו דר״ח ע״כ לא פליג לגמרי אהיקישא דאחרת רק ס״ל דהיקש לא נאמר אאמה לאשה אלא איפכא וכן מטין דברי רש״י שם ד״ה אלא דקו׳ הגמ׳ דר״ח לית ליה היקישא מדאמר אב כותבו ולא יליף מקידושין וע״כ צ״ל לא דל״ל לגמרי היקישא דלא מצינו ביה פלוגתא אלא ס״ל דההיקש לא משמע אלא אשה לאמה ושפיר הקשה הפ״י דניליף אשה מאמה אבל מדברי התוספות דהכי נראה שמפרשין דר״ח אית ליה ההיקש לגמרי בעלמא רק דבענין שטר ליכא למילף מיניה כיון שאין הענינין דומין כמו שכתבו שאינה ניקנית בזה הענין וכו׳ וא״כ אזדא לה קושית הפ״י דבענין שטרות אין להקיש כלל לפי שאין הענינין דומין כלל.

שם גמר׳ מ ה כ ס ף ש א י ן מ ו צ י א וכו׳. כ׳ מהרש״א דמביאה לא מצי למילף שאין מוציא ואעפ״כ מכנים דלא שייך ביאה בהוצאה ופירכא דלא שייכא לא פרכינן לה. ולא הבנתי דזה שייך דוקא אי בעינן למימר תוכיח מדבר דאין בה זה הענין שרצינו ללמוד כמו דבעי למימר לעיל דף ד׳ ע״ב אמה תוכיח שאעפ״כ אינה ניקנית בביאה אמרינן שפיר לכך אינה ניקנית הואיל שלא שייכא בה ביאה אבל להתחיל בדבר הזה ולומר מה ביאה שאינה מוציא ואפ״ה מכנים שטר שמוציא

לא כ״ש מה תאמר לכך אינו מוציא משום דלא שייכא בה הא עכ״פ אינה מוציאה ואע״ג דאיכא טעמא משום דלא שייכא בה מ״מ עדיף שטר ששייך בה ומועיל וכי משום דאיכא טעמא בביא׳ שאינה מוציא תהא עדיפא משטר דליכא טעמא ומוציא באמת וא״כ כ״ש שתכנים עכ״פ כמו ביאה דהא לעיל שם גמרינן כסף מאמה דלא מהני בה ביאה ואמאי לא פריך מה לאמה שאין שייך בה ביאה הואיל שאין קנינה לשום אישות אלא ע״כ דמ״מ איכא ק״ו כנ״ל. עוד כתב בשם הת״י דנימא חליצה תוכיח שמוצי׳ ואינו מכנים. ונ׳ לפי׳ הר״י לעיל סוף דף ד׳ לק״מ דאיכא למימר שאני חליצה שאינה מוציא׳ רק זיקה בעלמא ואין לומר עכ״פ תועיל כה״ג לגמור היכא דאיכא כבר זיקה דהיינו ביבמה ז״א דלגמור הזיקה ליכא סברא להועיל אלא מה ששייך להקמת שם אבל במאי דליכא הקמת שם לא מהני ליה מידי סברא דזקוק׳ ועומדת. ועוד נ׳ דהיינו פירכא דלא שייכא ול״ל מינה תוכיח כלל דחליצה לא שייכא להכנסה דהכי משמע קרא וחלצה וירקה ואמרה ככה וכו׳ אשר לא יבנה משמע דזה הענין ראוי ושייך לשאינו בונה אבל להכנים אינה שייכא כלל.

שם **תוספ׳** ד״ה ש כ ן. מה לקרקע שכן קונין מטלטלין אגבן וכו׳. למש״כ תוס׳ בב״ק דף י״ב [ע״א] ד״ה אנא דקנין אגב הוא מדרבנן עמד׳ קושיתם במקומה.

שם ע״ב **תוספ׳** ד״ה ח ו פ ה. ומאי אולמי׳ האי כסף וכו׳. כ׳ מהרש״א דחופה קונה וגומר כאחד דאל״כ מאי אולמי׳ והוא דוחק. אבל נ׳ דהך סברא דמאי אולמי׳ הוי כמו פירכא ולכך בכסף שני שיגמור מק״ו אמרינן הך פירכא אבל בחופה הראשונה שקונה לא שייך עדיין לומר מאי אולמי׳ רק בשני׳ והיא גומרת מקרא ולא מהני בה הפירכא דמאי אולמי׳.

דף ו׳ ע״ב **תוספ׳** ד״ה כ ש ת ב ר ח. אינו רוצה לומר כשתברח ממני מעכשיו וכו׳. פי׳ עכשיו מיד שתלך מרשותי לרשות הנכרי ואפשר דקרי לה דרך גנאי ההליכה לנכרי בריחה וע״ז כתבו דלישנא דרשב״ג משמע דכן שפיר דמי והא מקלקלו יותר דלא יוכל לקיים גם מצות האיש שנתחייב ע״י שיחרור.

שם **גמרא** ד א ר ו ו ח ל ה ז י מ נ א. וכ׳ הר״ן בשם הרמב״ם דהיינו דוקא בתחילת הלואה אם מקדשה ונדחקו נושאי כליו בטעמי׳. ונ׳ פשוט כיון דבקידושין בעינן דיהב לה מידי כמש״כ רש״י ד״ה אינה מקודשת וכי הוי אחר הלואה הוי כמבריח ארי דלכך שרי במודר הנאה כדאי׳ בכתובות דף ק״ח [ע״א] וכדאי׳ ברש״י שם ד״ה חנן דלאו מידי יהיב לי׳ ולכך בעי בשעת הלואה דיהיב לה ההלואה ובזה ניחא מה שהקשה הפ״י בסמוך דף ז׳ על הרשב״א שכתב במדין ערב דמ״מ צ״ל בההיא הנאה שאתן מנה לפלוני דא״כ מה צריך למילף זה מדין ערב הא בכל הנאות יש לקדש האשה כי שווין פרוטה ובזה א״ש דודאי אי לאו שחייב לאותו פלוני שום טובה לא היתה מצוה כן וא״כ הוי כמבריח ארי שפטרה מהשלמת טובה להך פלוני ולכך למדין מדין ערב דאעפ״כ

משתעבד שחידשה בי׳ תורה דהי׳ לו לפטור משום מבריח ארי ואפ״ה חייב וה״ה דמתקדשת בכה״ג.

דף ז׳ ע״ב רש״י ד״ה לא צריכי שומא. שישומו אותן שמאים וכו׳. לכאורה מנ״ל לרש״י לומר דליבעי שמאים ממש לזה. ונ׳ ע״פ מה שהקשו המפרשים דהכא אמרינן דאיתתא לא בקיאה בשומא משמע דוקא אשה לא בקיאה ולקמן מייתי ראייה ללישנא קמא מפדיון הבן והוא לגבי גברי. ונ׳ דזה החילוק ביניהם דבגברי די אם ישום בינו לבין עצמו וסמך דעתו על שומת עצמו אבל נשים לא בקיאי כלל ולא נחה דעתה עד שישומו שמאים הבקיאים גמורים ושפיר הוכיח רש״י דבעינן שמאים ממש דכל עיקר דאמרינן איתתא לא בקיאה היינו לכוונה זו דלא סמכה דעתה אשומא כל דהוא. ונ׳ דלישנא בתרא אף דמחמיר ובעי בכל דהוא נמי קיץ מ״מ לא בעי שומת שמאים אלא שיהי׳ אצלה דבר קצוב ובזו סגי דליקרי כסף אצלה וזה המכוון בלשון קיץ ובזה מדוקדק דבסמוך בעגל זה קאמר וכיון דלא קייצי והא שם קאי ללישנא קמא הו״ל לומר וכיון דלא נישומו לא אלא משום דאפילו לל״ק לא בעי שומת שמאים רק באשה דלא סמכה דעתה כלל אשומת עצמה אבל שם בגברי בעי רק שומת עצמו ולכך אמר דלא קייצי דאבי הבן הוא שאמר עגל זה בה׳ סלעים והכהן לא שם אותו אפי׳ בינו לבין עצמו ובזה מתורץ קושית התוס׳ דף ח׳ [ע״א] ד״ה אף מזוודא דאורדי דהתם איירי שהיא שמה אותן בינה לבין עצמה דזה סגי לל״ב אי אמר לה בכל דהוא ורב שימי היה מעיין אח״כ אי אית בי׳ פרוטה כדין תורה דבעינן שוה פרוטה ממש דפשיטא דמה ששמה אותן לעצמה ששוין פרוטה לא מהני עדיין אי אינן באמת שוה פרוטה.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ורב יוסף. כלומר אם שמוהו בתחילה וכו׳. הקשה מהרש״א דבתחילה משמע להו בפשיטות דאיירי אחר קידושין והשתא כתבו להיפך. ונ׳ דלכאורה אם נפרש שמין תחילה צריך לפרש לשון מקודשת שיכול לקדשה לכתחילה א״ב ואם לאו א״א לפרש שאין בו ש״פ דהא כי אין בו ש״פ אין בהשומא כלום ותיפוק לי׳ אפי׳ יש בו ש״פ רק שלא שמוהו ג״כ אינו יכול לקדשה אלא ע״כ צריך לפרש ה״נ ואם לאו שלא שמוהו אינו יכול לקדשה אך ללישנא קמא א״א לפרש כן דאיך אמר שאם אין שמין אין יכול לקדשה משמע שאין תקנה הא איכא תקנה שיאמר כל דהו אבל לל״ב א״ש ואם לאו שאין שמין אינו יכול לקדשה בשום אופן.

דף יו״ד ע״ב תוספ׳ ד״ה ומה. ונימא יבמה תוכיח וכו׳. כ׳ מהרש״א דמצי למיפרך שכן אין מועיל בה שטר. ולא ידעתי מה חידש בזה דהא ודאי דכל השקלא וטריא דהכא קאי אשטר כמו אכסף ואהא הקשו דנימא יבמה תוכיח שביאתה מאכילתה וכסף ושטר לא ואהא תירצו התוס׳ באמת מה ליבמה שאין ניקנית בכסף וכן בשטר רק שקיצרו בלשונם כסוגית הגמ׳ דהכא דנקטה כסף וה״ה לשטר וודאי משטר אשטר סתרו היוביח,

דף י"א ע"א תוספ' ד"ה ע ד. וצריך לומר דמאי בינייהו וכו'. הקשה מהרש"א בסוף דבריו אכתי מאי קאמר שמעתי שאתה אומר ארוסה אוכלת הא לפי האמת אפי' במסר והלך אינה אוכלת אפי' לריב"ב. ונ' דעד כאן לא כתבו התוספות דאינה אוכלת לר"י ב"ב אלא משום שנאסרה לאכול משום שמא ימזגו האריכו עליה אח"כ הגזירה וא"כ איכא בינייהו טובא היכא שמסר מיד אחר הקידושין דלא נאסרה כלל משום שמא ימזגו ולא נאסרה כלל משום גזירה וע"ז שלח לו על שהוא מתיר לארוסה בה"ג לאכול ולא קשיא להו להתוס' אלא אלשון קבל ומסר והלך דסתמות הלשון משמע כמו דנקט שם בכתובות דהיינו אפי' במסר תוך זמן האירוסין ואהא תירצו דקאי באמת למשנה ראשונה ומדוקדק בדבריהם דכתבו רק קצת קשה היינו אסתמות הלשון כנ"ל.

שם תוספ' ד"ה ה נ ה ו. דבפ' המוכר פירות אמר בהדיא וכו' הרי שלך לפניך. ונ' דלא קשיא להו אלא אסוגיא דכתובות שם דפי' רש"י ג"כ כן אבל הכא לא קשיא כלל דלרבינא בן בג בג ור"י ב"ב ע"כ לא פליגי אלא בהא אי בליסטים מזויין הוי מקח טעות דאל"ב מה חשש סימפון איכא בשפחה כנענית לר"י ב"ב דבמומין שבסתר ושבגלוי פשיטא דלא שייך בהו מקח טעות כדאמר בן ב"ב וע"כ לא פליג ר"י ב"ב אלא בליסטים מזויין דאיהו ס"ל דלית ליה קלא אלא אומר לו הרי שלך לפניך ושפיר אתיא ברייתא דהמוכר פירות כר"י ב"ב אבל אסוגיא דכתובות שפיר קשה דאמוראי דהתם סברי כר"נ ב"י אליבא דבן ב"ב כמש"כ מהרש"א לעיל בתוס' ד"ה עד ולכ"ע ליכא חששא דסימפון בעבדים וקשיא מברייי' דהמוכר פירות.

שם תוספ' ד"ה כ ל. ולקמי' בשמעתין פי' הקונ' וכו'. כלומר דמכוח דגריס גופא מצי רש"י שפיר לפרש דמטבע פחותה שבצורי אינה דינר ודפריך מטענה היינו דליבעי רק מעה א' אע"ג דבקידושין אמרי כי אפיקתי' מפרוטה אוקמה אדבר חשוב דהיינו דינר אבל המקשן לא ידע כלל ממילתי' דרב יוסף דקאי רק אמילתי' דרב אסי אבל לשיטת רבותינו ברש"י ע"ב היא דלא גרסי גופא וקאי ארב יוסף והקושיא מטענה הוא באמת דליבעי דינר. ונ' ליישב אליבייהו מש"כ תוספ' דהו' ליה למיפרך לאלתר לימא ר"א דאמר כב"ש משום דעל קו' זו מסיק בתיובתא והש"ס רוצה להאריך כל כמה דיכול לקיים מימרא דר"א אכסף סתם כמש"כ תוס' בכתובות דף ק"ב [ע"א] ד"ה ת"ש.

שם ע"ב רש"י ד"ה ה כ י ג ר'. ורבותינו מפרשים וכו'. הא כי אתא היקישא לאשמעינן מה כלים שנים וכו'. וכתבו התוס' דהא אין היקש למחצה. ונ' כוונת רש"י דקשיין ליה דברי רבותינו אי ילפינן מכלים דבעי דבר חשוב ליבעי דינר דכמו דמספיקא לא מפקינן ממונא ה"נ לא מצינו לחייב שבועה וע"כ לומר דכוונתם דע"כ היא מעות דאי תימא דינר למה לי היקישא כלל הא בלא"ה סתם כסף הוא דינר צורי והוה כמו דאמרינן בעלמא היכא דמיפרך ק"ו לא אמרינן דיו וע"ז הקשה רש"י שפיר הא היקישא לאו מיותר הוא דאיצטריך למה כלים שנים אבל לולא

דבריו נ׳ דלא קשיא מידי בדברי רבותינו ע״פ מש״כ תוס׳ בב״ק דף ג׳ [ע״א] ד״ה דומיא דאפי׳ לענין ממון אמרינן לחומרא מקשינן דמודה הי׳ בתורה וא״כ שפיר מקשינן לחומרא לחייבו שבועה ואמרינן דדבר חשוב הוא מעות אבל עוד נ׳ ליישב כל קושיות רש״י דכוונת רבותינו מה כלים דבר חשוב היינו שחשיבותן הוא שתשמישן תדיר אף כסף דבר חשוב שיוצא בהוצאה תדיר וכמו דחשיב בר״פ הזהב לחשיבות מה שהוא חריף ליצא בהוצא׳ לאפוקי דינר שאינו יוצא תדיר וכמו דאמרינן שם לענין דהבא רק לפ״ז נימא פרוטות שיוצאין טובא לזה אהני כסף דבעינן עכ״פ מטבע של כסף והיינו מעה ואהני כלים דלא נימא כסף צורי ואהני כסף דנימא כסף דעלמא שבשאר מדינות עושין מעות מכסף וניחא השתא מה שהקשה הא בעינן לכלים שנים דהא אין היקש למחצה בקושי׳ תוס׳ וקו׳ שניה דהא כלים הם מה שהן דמ״מ חשיבי בהא שתשמישן תדיר ומה שהקשה וכסף כי איצטריך וכו׳ כלומר ולדברי רבותינו ניכתוב רק כלים ונימא מה כלים דבר חשוב אף כסף ז״א דהו״א פרוטות כנ״ל.

שם תוספ׳ ד״ה והרי. אבל שאר כסף שבתורה לא יליף מיניה דלא דמו ועוד וכו׳. וק׳ א״כ מאי פריך והרי קידושי אשה למש״כ תוספ׳ לעיל דף ז׳ [ע״א] ד״ה ונפשטו דמשום דקאמר בלשון הקדש הוה דינן כקדש א״כ שפיר ניליף כסף כסף מהקדש דהא דמו אך למאי דילפינן משדה עפרון דכתיב ביה כסף שפיר הקשה דבקרקע גופה נימא כסף צורי ושוב בקידושין נימא ג״כ צורי דאדניליף מהקדש יותר יש ליליף מקרקע דעיקר קידושין כסף מהתם נפיק אך אכתי הא לרב יהוד׳ ורב אסי קיימינן ורב יהוד׳ ס״ל בדף ג׳ ע״ב מויצאה חנם נפק קידושי כסף וכן רב אסי למש״כ תוספ׳ לקמן דף י״ג [ע״א] ד״ה כשם ובאמה ודאי לא בעינן צורי דבה גופה לא כתיב כסף אלא מוהפדה נפיק כדאי׳ לק׳ דף י״ד ע״ב וא״כ שפיר ניליף מהקדש דלא ליצרוך בקידושין צורי אך הא לו ברירא דמאן דיליף מויצאה חנם לית ליה קיחה קיחה משדה עפרון כמש״כ הפ״י בדף ג׳ ד״ה בכסף ועיין בתוס׳ שם ד״ה ואימא לדידה וא״כ א״ש דפריך ניליף בקרקע גופה וקידושין מקרקע דעפרון אבל אי נימא דלמאן דמפיק מויצאה חנם לית ליה כלל קיחה קיחה ע״כ צ״ל דלא ילפינן כלל בעלמא כסף כסף מהקדש אלא הכא משום דמיותר ובקידושין ליכא יתור ושפיר פריך.

שם בגמר׳ והרי מעשר וכו׳. הקשה הרשב״א וכן במהרש״א דילמא דחולל על כל כך פרוטות סכום דינר ותמה בפ״י עליהם הא מעשר אינו נפדה בשוה כסף ואם פרוטות נמעטו מתיבת כסף הוו באסימון, ולדעתי אין מקום לתמיהתו דהכא לאו מתורת מטבע אתינן עלה רק מסכום מעות דבעינן כל כך שחשיב לאנשי צור לעשות עליו מטבע כמו כל הנהו דחשיב בסמוך בכסף קצוב דפשיטא דהקפידא רק אסכום ואין לנו לפסול מטבע אחרת במעשר אלא שאין עליו צורה דמ״מ מטבע הוא אף שאינה יוצאת בצור,

דף י"ב ע"א גמר' קידשה בתמרה וכו' שמא שוה פרוטה במדי. הרמב"ם כתב דהיינו דוקא בדבר המתקיים. והקשה בלח"מ א"כ מאי מקשה ממתני' דילמא איירי באין מתקיים. ונ' דמ"מ קשה מסיפא דקתני כמה היא פרוטה וכו' א"כ בפחות מא' בשמונה באיסר אינה מקודשת והא נחושת הוא דבר המתקיים וניחוש שמא ש"פ במדי היכא שהנחשת אינו מצוי.

דף י"ג ע"א תוספ' ד"ה כשם. תימא דהו"ל למידק איפכא וכו'. ונ' ע"פ מש"כ הר"ן לעיל דף ח' [ע"א] בסוגיא דשיראי דאם אשה אומרת על פחות מש"פ לדידי שוה לי לא מהני דאינה יכולה לעשות מאינו כסף כסף והנה למש"כ רש"י לעיל דף ג' ע"ב ד"ה לא מקניא דגנאי לה להתקדש בפחות מש"פ א"כ פשיטא דלא מהני כי אמרה לדידי שוה דמ"מ גנאי הוא לה לגבי אחריני ואפילו פשטה ידה לאו כל כמינה כדאי' בתוספות שם שר"ת הקשה עליו למה לא יועיל אבל מ"מ ודאי רש"י ס"ל דלא מהני כמש"כ שם במהדורא קמא משום פגם משפחה לפ"ז א"ש כשם שאין האשה ניקנית בפחות ולא מצי אמרה לדידי שוה דלא מיקניא נפש כך אין קרקע ניקנית אף דלא שייך האי טעמא מ"מ לא מהני כמש"כ הר"ן דאינו כסף לא מצי שוי' כסף ומדוקדק הא דלא נקט רב אסי פחות מפרוטה דמשום שוה אתי לאשמעינן.

שם רש"י ד"ה מאי משמע. דקאי על כן תאבל אאשת איש. לכאורה הא זה אינו מתורץ עדיין דהא פריך לקמי' אימא עד דעביד לכולהו אלא כוונתו מנ"ל דכתיב בהאי קרא אשת איש ודברי מהרש"א תמוהין שהקשה למה לי לדייק מפרצו הא כתיב בהדיא ונאוף דאכתי לא שמענו אשת איש דנאוף מצי קאי אשאר עריות דחמירי מא"א כדמשמע בתוס' לעיל דף יו"ד [ע"א] ד"ה וחייבין דצידדו לומר דא"א בכלל כל העריות דבסיפא משמע דהי' מקום לומר דמשום א"א לא מיחייבא דהיינו משום דקילא וא"כ שפיר איצטריך לדייק כן מפרצו ודמים בדמים דקאי בהדיא על א"א כדמתרגם ר"י.

דף י"ד גמר' ובמיתת היבם מנלן ק"ו וכו'. הקשו המפרשים לעיל דף ה' ע"ב אמאי דאמר אביי שם מילתא דלא כתיבא בהדיא לא קתני הא קתני מיתת היבם דאתיא רק מק"ו. ונ' למאי דדרשינן ביבמות דף י"ז ע"ב מישבו אחים יחדו שיש להם ישיבה אחת וא"כ מהאי קרא אימעט ג"כ היכא שמת היבם קודם למיתת בעל היבמה ונשמע דמיתת היבם מתיר אך ז"א דעדיין לא היתה זקוקה לו אבל אי אמרינן דנישואין מפילין כבר היתה זקוקה לו ומוכח דמיתת היבם מתיר וביבמות דף י"ג [ע"א] נחלקו ר' ירמי' ורבא דר"י ס"ל דאיכא תנאי דהיינו המשניות דפליגי בהא אי מיתה או נישואין מפילין ורבא ס"ל דכ"ע מיתה מפלת ובדף ק"ט [ע"א] אמר אביי דה"ט דר"א דמספקא ליה מיתי' מפלת או נישואין. ונ' דהיינו משום דס"ל כר' ירמי' דתנאי דמשניות פליגי בהא ומספקא ליה כמאן ורבא גם שם פליג עלי' לפ"ז א"ש דלעיל דף ה' [ע"ב] רבא לשיטתו השיב שפיר אמאי לא תנן חופה ואי משום דאתי

בק״ו הא מיתת היבם נמי מק״ו אתי והשיב אביי לשיטתו דמצי סבר עולא דאיכא מ״ד נישואין מפילין ותנא דמתני׳ סבר ג״כ כוותי׳ ואתיא מיתת היבם מקרא דישבו אחים אבל מילתא דאתיא מק״ו לא קתני וסוגיא דהכא קאי אליבא דרבא דליכא למ״ד נישואין מפילין וע״כ אתי מק״ו.

שם תוספ׳ ד״ה ותהא. ואע״ג דעבדינן מיני׳ לעיל ק״ו וכו׳. למש״כ מהרש״א דהעיקר הלימוד הוא מכח מה מצינו דא״א שרי׳ לאחר מיתת האוסרה י״ל באמת דלא סמיך מידי אהאי ק״ו משום דמה לי איסור לאו וכו׳. ובזה ניחא הא, דהקשו תוס׳ בסמוך ד״ה אמר דאימא דאתיא ככה למעט מיתת היבם דק׳ דהא הך ק״ו ביבמה לגט אינו אלא כמו מה מצינו כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי כל חד תיקום אדוכתי׳ כמש״כ תוס׳ בחולין דק כ״ג [ע״ב] ד״ה ותהא אימא דרק למה מצינו מהני ככה והגמר׳ פריך שפיר מועשהו דהתם נמי אינו רק מה מצינו כמש״כ תוס׳ ביומא דף מ׳ ע״ב ד״ה ועשהו אבל למיתת היבם לא מועיל ככה ולהנ״ל ניחא בזה ג״כ אינו רק מה מצינו כנ״ל.

דף י״ח ע״ב בגמר׳ זבוני הוא דלא מזבין לה הא יעודי מיעד לה וכו׳. נ׳ דלא דייק כן מברייי׳ דילמא אדרבה יעודי פשיטא דלא דהוא אלעולם כמש״כ תוס׳ בכתובות דף מ״ו ע״ב ד״ה ואימא בתירוץ ועי״ל אלא ע״כ דקרא משמע ליה לדייק הכי למכרה לא אבל לקדשה שפיר דמי. ובזה מתורץ מה שהקשה בפ״י כתובות דף ל״ח [ע״א] ברש״י ד״ה לאבי׳ דמנא לן שיוכל לקדשה אחר אירוסין אדרבה ניליף מקנס ולהנ״ל ניחא דמוכח ממשמעותי׳ דקרא שיוכל לקדשה אחר שפירס טליתו.

שם בגמר׳ בקידושי ייעוד ואליבא דר״י ב״י וכו׳. הרמב״ם פסק בפ״ד מהלכ׳ עבדים הלכ׳ י״ג דיכול למכרה אחר שפחות אם יעדה האדון. ותמהו עליו הא הוא פסק דלא כר״י ב״י וא״כ הוי לשפחות אחר אישות. ונ׳ דלעיל דף ט״ז [ע״א] פליגי ר״ה ור״ח בשטר אמה העבריי׳ מי כותבו ולא מצינו טעם פלוגתתם ונ׳ דפליגי אי תחילת המכירה עיקרה רק למכר עבדות או לשם ייעוד כמו שפי׳ רש״י בתור׳ אם רעה שהי׳ לו ליעדה ור״ח ס״ל דאין עיקרה לשם ייעוד לכך אב כותבו כשאר מוכר שדה שהמוכר כותב שדי מכורה לך ועיי׳ תוס׳ לעיל דף ג׳ ע״ב ד״ה ואימא אבל קידושין לא שייכא במכר ור״ה ס״ה דעיקרה לשם ייעוד לכך אדון כותבו כשאר מקדש אשה שכותב בתך מקודשת לי לפ״ז ניחא דסוגיא דהכא אזדא אליבא דרב הונא דעיקרה לשם ייעוד וא״כ הוי לגבי אב לשפחות אחר אישות לכך צריך לאוקמי אליבא דר״י ב״י אבל הרמב״ם פסק שם הל׳ ג׳ דאב כותבו דאין עיקר המכר לשם אישות וא״כ ליכא גבי אב רק שפחות גרידא ושפיר יכול למוכרה לכ״ע אחר שפחות אע״פ שנתיעדה דאין זה מעשה האב כלל.

שם תוספ׳ ד״ה בשלמא. לכך יש ליישב פי׳ הקונט׳ וכו׳. נ׳ דתוס׳ אליבא דידהו לא קשיא להו מידי ע״פ מש״כ לעיל דף ה׳ ע״ב ד״ה אף דאע״ג דהיעוד מצי להיות בע״כ דאב אבל החופה צריך להיות מדעתו

וא״כ אי ייעוד גרידא נישואין עושה צריך להיות מדעת האב והוי מעשה האב ואינו יכול למכרה אח״כ.

דף י״ט ע״א תוספ׳ ד״ה במלוה. דמיירי במשכון שלא בשעת הלואה דקני ליה מדר״י וכו׳. נ׳ דקרי ליה משכון שלא בשעת הלואה ע״פ מש״כ רש״י לעיל דף י״ח [ע״א] ד״ה בע״כ דאב דכופין אותו אם יש לפדות׳ א״כ כל יומא זמני׳ הוא להחזיר לו המעות של מכירתה וכי לא יהיב גובה בתו לשעבד בה ואינה כשאר הלואה דאפי׳ יש לו מעות לא מיקרי ליה רשע וכו׳ אם יש למלוה משכון אבל הכא על האב חיוב גמור לפדותה כל שעה וכי לא פראה מיקרי׳ הבת משכון לשם גוביינא וא״כ מייתי מיני׳ על משכון שלא בשעת הלואה ואיירי ע״כ שמחזיר לה המשכון וע״ז כתבו דא״כ הו״ל לאתויי דר׳ יצחק אבל מש״כ דאיירי שמקדשה במחילת מלוה נ׳ דאינו מוכרת אלא כיון דעיקר הטעם דמקדש במלוה אינה מקודשת דלא יהיב לה מידי ולכך במשכון דידה מקודשת דיהיב לה מידי ואשמעינן הכא דאפי׳ אינו מחזיר לה בשעתה כיון דבטוחה בו שיחזיר לה מיקרי יהיב לה מידי ואינו כהתקדשי לי במנה והניח עלי׳ משכון לעיל דף ח׳ [ע״א] דאינה מקודשת הואיל שלא נתן לה המנה מיד דהכא די עתה במה שנמחלה המלוה ומייתי ראיה מייעוד דאינו מחזיר לה המשכון מיד דמה שמקדשה אינו נקרא החזרת המשכון דהא על זה נתן המעות תחילה או שישעבד בה ו׳ שנים או שיקדשנה רק כי כלו שש שנים ואינו מחשב עמה על שבטלה ממלאכתו נקרא החזרת המשכון ושפיר מייתי ראיה על מקדש שיחזיר לה המשכון אחר זמן.

דף כ׳ ע״א תוספ׳ ד״ה כל. אם שוכב עליו בעצמו אינו מקיים כי טוב לו עמך וכו׳. לדעתי הירושלמי הזה הוא שלא כהילכתא דבב״מ דף ס״ב [ע״א] דרש בן פוטירא דישתו שניהם וימותו מוחי אחיך עמך נמצא אח״כ במהר״ם שי״ף שם א״כ משמע ליה עמך בשוה לו רק דהתם במים אפשר לחלק שישתו שניהם אבל בכר אינו רשאי לשכב עליו בעצמו אבל ר׳ עקיבא דרש שם חייך קודמין וא״כ ס״ל דעמך משמע שהוא העיקר ועיין ביבמות דף ל״ח [ע״א] דיקא נמי דקתני יורשי הבעל עם יורשי האב דיורשי האב הם עיקר ה״נ בטוב לו עמך הוא קודם כשאין די סיפוק לשניהם ומה שקוראו אדון לעצמו נ׳ פשוט כשיש לו לעצמו יין ישן ובשביל עצמו לא היה מטריח רק שנזדמן לו אבל בשביל העבד צריך לטרוח אם יוכל למצוא.

דף כ״א ע״ב תוספ׳ ד״ה בביאה. דאף ביאה שניה שרי דהא איתותב שמואל וכו׳. עיין במהרש״א. ונ׳ כוונתם ע״פ מה דס״ל להרמב״ם בפרק י״ב מאיסורי ביאה דשפחה אינה אסור׳ מדאוריי׳ וא״כ קשה הא דקאמר חידוש הוא הא אדרב׳ מהא ילפינן דבעלמא נמי שפחה מותרת וצ״ל דאיכא עוד איסורא בשפחה אם בעלה להוליד ממנה בנים והיינו מה דאיתא ביבמות דף ק׳ ע״ב לא תינסב שפחה דלא ליזיל זרעך בתר׳ וזה ודאי לא שרי אלא בעבד וזה לא עלה דעת הרמב״ם ליליף מעבד להתיר בעלמא דשאני גבי עבד שנמכר בשביל כך לעבוד משנה

שכר שכיר כמו שהתיר׳ התור׳ גבי׳ איסור דלי ב״י עבדים ולא עברי׳ לעבדים אבל אם כבר נתעברה כיון דאין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת ואפ״ה שרי׳ לו לעבד אע״ג דאין בו תועלת לאדון ע״כ דבעלמא ג״כ שרי׳ וזה שכ׳ התוס׳ דבשפחה ג״כ הו״ל לאיפלוגי דבביאה שני׳ היינו אחר שנתעברה לכ״ע אסור דביאה ראשונה להתעבר שפיר חידוש הוא ל״ש כהנים ל״ש ישראל אבל ביאה שני׳ בישראל היתר גמור הוא ובכהן אסור משום זונה וראיי׳ דהא איתותב שמואל ומוטב הי׳ לדחוק ולומר דמר אמר חדא ומר א״ח ולא פליגי רב איירי בביאה ראשונה ושמואל בביאה שניה אחר שנתעברה ומיקיים שפיר קו׳ דאהבתי אשתי ובני אלא ע״כ דפשיטא ליה לש״ס דאמרינן הו׳איל ואישתרי וכתבו דז״א אלא שפחה גרידא אסור׳ מלא יהיה קדש כדעת התרגום אונקלוס שהביא הרמב״ם שם וא״כ פשיטא דאין חילוק בין הביאות.

שם בגמר׳ כהן מהו ביפת תואר חידוש הוא וכו׳ כי פליגי בביאה ראשוה וכו׳. מקשין הא ביאה ראשונ׳ אינה אלא זנות בעלמא דאינו אסור מן התור׳ כמש״כ הרמב״ם ריש פרק י״ב מאיסורי ביאה. ונ׳ פשוט דולקחת לך לאשה קאי אביאה ראשונה ועלה אמר׳ תורה לאשה שבעלה לשם אישות ואפי׳ אי לא שרי׳ רק ביאה ראשונה מ״מ הוי אישות כי ההוא דרב יבמות דף ל״ז ע״ב מאן הויא ליומא ובזה מתורץ קו׳ רשב״א דאמאי לא מייתי קרא המוקדם כל היכא דקרינא בי׳ ולקחת לך וכו׳ דז״א דההוא קרא קאי אביאה ראשונה דשרי׳ תורה לבעלה לשם אישות.

ראיתי במשנה למלך פרק ג׳ מהל׳ עבדים הל׳ ג׳ קרוב לסוף דיבור ראשון שכ׳ אבל אם אדוניו וכו׳ הסברה מוכחת שיהי׳ הובה משום דכבר נצטוינו לעולם בהם תעבודו וכו׳ והוא תמוה דהא לר׳ ישמעאל קיימינן ואיהו ס״ל סוטה דף ג׳ [ע״א] דלעולם תעבודו רשות וכיון דעיקר העבדות רשות מהי תיתי שהחיזוק למצוה דהיינו לקיים מהשפחה בנים יהי׳ חובה.

דף כ״ה ע״ב תוספ׳ ד״ה בהמה. בסוף הדבור הו״ל למיפרך הכי לימא וכו׳. כ׳ בפ״י על דברי מהרש״א שדבריו תמוהין דמאי פריך אי איירי בר״ה לימא אביי ורבא דאמרי כרבי הא חכמים ג״כ ס״ל במשיכה וכ״ש מסירה. ולדעתי דבריו תמוהין דהא כמו כן יש לדייק בדברי אביי ורבא דאמרי מסירה קונה בר״ה הא משיכה לא וא״כ הוא דלא כרבנן דס״ל ג״כ משיכה קונה.

דף כ״ז ע״א תוספ׳ ד״ה מעשה. וא״ת למה אינו מזכיר תרומה גדולה וכו׳. נ׳ דלשיטת רש״י לא קשיא להו דאה״נ דהיה מתקן גם תרומה גדולה אבל לא שמענו ממנו שהי׳ מחשב בלבו כמו שכ׳ תוספ׳ מנחות ריש דף נ״ה בשם רש״י בבכורות דף נ״ח [ע״א] דמחשבה לא מהני רק בתרומה גדולה והיינו רק מחשב׳ גרידא כמש״כ שם ד״ה במחשבה מההוא דחרש ואע״ג דעיקר מחשבה הוא שנותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר בלא״ה הקשו על רש״י לעיל דהא לא קבע מקום.

דף כ"ט ע"ב גמר' כיון שהגיע כ' שנים ולא נשא אומר תיפח עצמותיו. פי' תיפח הרוח מעצמותיו כמו שמצינו ביחזקאל ל"ו כה אמר ה' לעצמות וכו' הנה אני מביא בכם רוח וכו'. ונ' הענין ע"פ מה דאיתא במ"ר בראשית פרשה י"ד על וייצר וכו' האדם עפר ר"י בר סימון אומר עופר עולם וכו' ופי' במתנות כהונה לשון עופר בחור וחזק וכו' והיינו כמו שאמרו בן עשרים לכח הרי דבן כ' נקרא אדם ובריש פרשה י"ז חשיב בהדי עשרה מאמרות ורוח אלקים מרחפת אמר ר' יעקב וכו' מאמר ניתן לרוח בפני עצמה ופי' במ"כ כלומר בא וראה שגדול כוח הרוח וכו' ואיתא שם מנחם בר יוסי מוציא ורוח אלקים וכו' ומביא ויאמר וכו' לא טוב היות האדם וכו' תני ר"י כל שאין לו אשה וכו' ר"ח בר גמדי אמר אף אינו אדם שלם וכו' שניהם כאחד קרויין אדם ונ' דר"ח ב"ג סבר כמ"ד מאמר ניתן לרוח בפ"ע ולא חשיב הך ויאמר לא טוב וכו' האדם לבדו בהדי י' מאמרות שלא נצטרך להו מאמר בפ"ע לפי שהאשה בכלל המאמר דנעשה אדם כיון דבלא אשה אינו אדם וזה שאמר כיון שהגיע כ' שנים דאז הוא עופר ותופס שם אדם ולא נשא אשה ש"מ דס"ל דנקרא אדם בלא אשה וע"כ נתיחד לה מאמר בפ"ע ומוציא ורוח אלקים וכו' מכלל י' מאמרות ואינו גדול בעיניו כח הרוח לכך אמר א"כ שאינו מחשיב הרוח תיפתעצמותיו שלא יהיה בהם הרוח.

דף ל' ע"ב תוספ' ד"ה כבד. כ' מהרש"א ולולא דברי התוס' היה נ' לפרש וכו' משלו תן לו וכו' אף אם אין לך תתן להם שצריך לחזור וכו'. לכאורה לא חידש כלום אדברי התוס'. ונ' כוונתו ליישב מאי דקשיא להו לתוס' דבגמרא דידן קאמר שהשוה כבודם ובירושלמי קאמר שהעדיפם ע"ז קאמר דתרווייהו איתנהו דודאי הם שווין דאם יש לו צריך ליתן לזה ולזה ובאין לו א"צ לחזור על הפתחים לשום א' מהן אך מ"מ בעצמיות עדיף דלהמקום אינו נותן משלו רק משל המקום בעצמו דאף אם קיבץ על הפתחים מ"מ הקב"ה הזמין לו הכל אבל לכבוד אב ואם והירושלמי ס"ל כיבוד משל בן א"כ נותן משלו ולא משלהם ולא עוד אף אם אין לו וכו' ודבריו מסורסין והכי קאמר אם אין לו שצריך לחזור יתן להם ממה שקיבץ והיינו דעדיפי בעצמיות דאפי' ממון שאינו אפי' של בן ממש כגון מה שקיבץ על הפתחים דאינו נחשב ממונו לגמרי אלא כשל האחרים הנותנים דאין בעל חוב גובה מהם כדאי' בסי' רכ"ג סעיף י"ב ומ"מ צריך ליתן להם.

דף ל"ג ע"ב גמר' קל וחומר מפני לומדיה עומדים וכו'. הקשה הריטב"א הא במכות דף כ"ב [ע"ב] אית' כמה טפשאי דקיימי קמי ס"ת ולא מקמי גברא רבה משמע דהסברא איפכא. ונ' דיליף דצפון מעכב בעול' מחטאת אע"ג דחטאת חמור רק דלא מצינו טפל חמור מן העיקר הואיל דעיקר צפון בעולה כתיב ה"נ ודאי גברא רבה עדיף כדאי' התם הטעם אבל עיקר חשיבותו בא מהותר' לכך הוי שפיר ק"ו דלא מצינו טפל חמור מן העיקר.

דף ל"ד ע"א תוספ' ד"ה מעקה. הקשו הא בהנהו איכא ג"כ ל"ת. וכ' הריטב"א בשם הרמב"ן דהלאוין אינן באין כ"א לחזק העשה לא תתעלם אלא תשיב לא תשים דמים אלא תעשה מעקה. והוקשה להפלאה מלא תקח האם דהוא לאו גמור במעשה. ונ' דמהך לאו בלא"ה לא קשיא דלא תקח הוא ללוקחו בידים ושלח היינו לאחו' באגפיה כמש"כ הרמב"ם פרק י"ג מהל' שחיטה הל' ה' ושפיר משכחת העברת עשה בלא ל"ת אם אינו לוקח ולא משלחה באגפי' אלא מניחה כמות שהיא.

דף ל"ה ע"ב תוספ' ד"ה איש. דהא איתקש עבד לאשה וכו'. נדחקו המפרשים בכוונתם ונראה הכוונה למה דאי' בב"ק דף פ"ח [ע"א] דרבנן סברי יש לעבדים בשת דאחיו הוא במצוות הרי שקורא לעבד דעיקר חיובו במצוות אתי מאשה אחיו במצוות כ"ש אשה דהויא בת מצוות.

שם תוספ' ד"ה הרי. שהביא זקן אחר רוב שנותיו וכו'. ונ' דאין כוונתם לאפוקי אחר כ' שנה בהביא סימני סרים דביבמות כתבו בהדיא דף פ' [ע"ב] ד"ה דהביא דאיירי אחר כ' אלא לרבותא כתבו כן לא מיבעי' בהביא סי' סרים לכ' שנה פשיטא דהנהו סימנין מבטלין הסי' זקן אלא אפי' לא נעשה סרים רק מכח שנותיו הו"א כיון דאין בו שום סימן סרים מועיל הזקן להחשיבו אינו סרים קמ"ל.

דף ל"ו ע"א תוספ' ד"ה אם. וליתן את האמור של זה וכו'. נ' דלא ניחא להו כפירוש רש"י דניכתוב בתרוויי' קרח דקרח אין פירושו בקרחה אלא מין קור וכפור כמו שמצינו משליך קרחו כפתים אבל בלא יקרחו שפיר מצי למיכתב המקור לא יקרחו קרוח אבל בלא תשימו לא שייך במקור לפי דיקדוק הלשון אלא השם המקרא תשימו קרחה וע"כ הוצרכו לפרש דלית במה מצינו.

שם ע"ב תוספ' ד"ה מכניס. שהכהן היה אוחז בשפתיו וכו'. הקשה בהפלאה דהא משנה ערוכה היא בפרק ג' דביכורים משנה ו' דהבעלים היו אוחזין בשפתיהם והכהן למטה. ונ' ע"פ מש"כ התוס' בסוכה דף מ"ז ע"ב ד"ה ביכורים דשתי תנופות היו אחת בשעת קריאה ואחת אחר הקריאה א"כ י"ל דהראשונ' דהיא באה בשביל הקריאה שקוראין הבעלים בה הבעלים העיקר לכך הן אוחזין למעלה ובה איירי מתניתן דשם אבל האחרונה שהיא באה בשביל ההנחה אצל המזבח כדכתיב והנחתו אצל מזבח בה הי' הכהן העיקר דכתיב ולקח הכהן כדאי' ביומא דף מ"ה [ע"א] וכי תעלה על דעתך שזר קרב לגבי המזבח לכך היה הכהן אוחז בשפתיו ועל תנופה זו כוונו התוס' כאן.

דף ל"ח ריש ע"ב תוספ' ד"ה והוא. שיכולין לשאול לחכם כדי לחזור מהפרשת תרומה ואו'. הקשה בפ"י מה מועילה השאלה הא הדר' לטיבלה. ונ' דלק"מ דהא מדאוריי' חטה א' פוטרת הכרי רק לקיים מצות נתינה לכהן בעינן שיפריש דבר חשוב כמש"כ בהפלאה סוף פרק האיש מקדש בשם הריטב"א א"כ שפיר מישאיל עלה ומפריש חטה א' והשאר מותר באכילה.

דף מ׳ ע״ב תוספ׳ ד״ה א י ן. אומרים לו נשאת ונתת באמונה וכו׳. נ׳ ליישב ע״פ מה שהביא הרמב״ן בסדר בשלח בפסוק ויאמר אם שמוע תשמע וכו׳ והישר בעיניו תעשה בשם המכילתא זה הנושא ונותן באמונה ללמדך שכל הנושא ונותן באמונה מעלה עליו כאילו קיים כל התורה א״כ ודאי שתחילת דינו הוא לשאלו על דברי תורה לכך שואלין תחילה אם נשא ונתן באמונה דאם זה עשה כבר קיים כל התורה ואם זה לא נמצא שואלין אם עכ״פ קבע עתים לתורה.

פרק שני.

דף מ״א ע״א תוספ׳ ד״ה ו ש ל ח. דושלחה בתרא יש ב׳ דרשות וכו׳. נדחקו המפרשים האיך לא אסקו אדעתייי כן בקושיתם הא מושלחה קמא ע״כ ג״כ צריך לדרוש ב׳ דרשות שהוא והיא עושין שליח. ונ׳ דלא דמי דהתם הוו תרוויי׳ מחד ענינא משליחות הגט אבל שנוקי תיבה אחת לשני עניני שליחות דמשלחה ואינה חוזרת הוא שליחות האשה עצמה שנשתלחת ואח״כ נדרוש על שליח עושה שליח דהיינו שליחות הגט זה שפיר נראה להם לדוחק.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ה נ כ ר י. דמשמע דפליגו ביש קנין וכו׳. הקשה מהרש״א מהיכן משמע להו דפליגי ביש קנין דילמא ס״ל אין קנין רק דמירוח פוטר ומה שכתב דמשמע להו דהא בהא תליא כמו שפי׳ רש״י בהשולח ליהא אדרבה איפכא קאמר שם דאי מירוחו פוטר ע״כ אין קנין אבל התוס׳ כתבו כן במנחות דף ס״ו ע״ב ד״ה מירוח ועיקר קושיתו לא הבנתי דאי ס״ד דס״ל אין קנין האיך שייך לומר דליתי׳ בתרומה דנפשי׳ הא שפיר איתי׳ אם מירחו ע״י ישראל אבל אי ס״ל יש קנין ודאי ליתי׳ בתרומ׳ דנפשי׳ דמה שגדל ברשותו ליתי׳ בתרומה כלל.

דף מ״ב ע״א תוספ׳ ד״ה ו ד י ל מ א. אמאי לא דחי לעיל נמי דריב״ק [מיירי] דאית ליה שותפות וכו׳. נ׳ דלכאורה בדרשה דריב״ק הוא ודאי מפורש שפיר דכל ישראל שוחטין ע״י שליחית דכל חבור׳ עושין לא׳ שליח וא״כ כל ישראל שוחטין אבל אכתי איך שייך ושחטו אותו לשון יחיד היכי תמצא דכל ישראל ישחטו פסח א׳ וע״כ בכה״ג דבני חבור׳ צוו לכל ישראל לשחוט פסחים וכל ישראל צוו לא׳ וא״כ נשחט פסח א׳ מכל ישראל וא״כ שפיר מוכח דאפי׳ בלית ליה שותפות מצי מיהוי שליח דכל ישראל אינן שותפין בחד פסח. ובזה מיושב קו׳ התוס׳ לעיל דף מ״א ע״ב ד״ה נפקא דמפרו של אהרן לא הוי ידעינן רק שליחות אבל שליח עושה שליח לא שמעינן לכך עדיפא ליה דרשה דריב״ק דמוכח ג״כ דשליח עושה שליח כנ״ל.

דף מ״ג ע״א תוספ׳ ד״ה מ ו ר ד. דהמרד הי׳ שהקדים לומר אדוני יואב קודם המלך דוד. מצאתי סעד לדבריהם במדרש רבה ריש פ׳ אמור דאבנר נענש מיתה שהקדים שמו לשם דוד המלך.

שם תוספ׳ ד״ה ולא. מיהו אי לא טעין לא טענינן ליה וכו׳. נ׳ המשך דבריהם בל״ז הו״א דבעלמא צ״ל ג״כ אתם עדי והא דנזכר רק בסנהדרין שם גבי הודאה היינו משום דהתם טענינן ליה ג״כ אבל למש״כ דבעלמא לא צריך לומר כלל אתם עדי כתבו דהשתא אי לא טעין אפי׳ בהודאה לא טענינן ליה.

שם ע״ב רש״י ד״ה דאי לא. דפעמים שמסרו להם בעדים. פירושו דחוק דאכתי מנ״ל להקשות דילמא לא איירי בכה״ג. ונ׳ מכאן ראייה לדעת הראב״ד שהביא הרא״ש בפירקין אות ז׳ שליח הולכת הקידושין צריך להיות ע״י עדים א״כ דייק שפיר דמדקתני וכן בדיני ממונות איירי בגונא דלעיל דשליח קידושין נהיה בעדים וכן בגירושין סתמא איירי גם בשליח קבלה דלכ״ע צריך עדים ה״נ וכן בד״מ איירי כה״ג שנתמנה בעדים ושפיר דייק.

שם רש״י ד״ה נערה. להודיעך כחו דר״י. לכאורה אדרבה הו״ל לאשמעינן בקטנה להודיעך כחו דהיתירא אליבא דרבנן וצ״ל דמ״מ כיון דמילתי׳ דר״י הוי חידוש שמפקיע כח יד הבת בשביל אביה עדיף לאשמעינן אליבי׳ הרבותא. ונן דהני תרי לישני דרש״י שמביא התוס׳ ד״ה תנן תלין בפלוגתא דר״י וריש לקיש דלר״ל ג״כ יש לדקדק כן אי פליגי גם בקידושין הו״ל למינקט פלוגתתם גבי קידושין לרבותא דת״ק וצ״ל ג״כ דס״ל דכחו דר׳ יהוד׳ עדיף לאשמעינן אבל ר׳ יוחנן הוקשה לו זאת דהו״ל לאשמעינן כחו דהיתירא וע״כ דלא פליגי בקידושין וה״ה מהך הוכחה ע״כ דלא פליגי בקטנה ובזה ניחא דלקמן מוקי ברייתא דמאמר כרבי דקנה בע״כ דיליף מביאה דיבמ׳ וק׳ א״כ בקטנה אמאי אין עושין בה מאמר שלא מדעת אביה הא ביאה כה״ג ודאי מהני אך התם קאי אליבא דר׳ יוחנן דס״ל קטנה אין מקבלת גיטה שלא מדעת אבי׳ א״כ אף על גב דבנערה יליף מאמר מביאה ולא מקידושין היינו משום דבגט ג״כ יש לה יד אבל בקטנה אדניליף מביאה דיבמה עדיף למילף מתרתי מקידושין וגירושין דלא מהני בלא דעת אביה אך עדיין קשה לריש לקיש דמוקי לה כר׳ יהוד׳ והואיל וזקוקה ועומדת וקשה קטנה אמאי לא הא היא נמי זקוקה ועומדת.

דף מ״ד ע״א תוספ׳ ד״ה צווח. ואע״ג דאפי׳ ריש לקיש לא מקיש וכו׳. נ׳ דודאי לא לכל מילי מצינן לאקושי אהדדי אך למאי דמסקי׳ לעיל בסמוך השתא דאתית להכי וכו׳ וקאי בטעמא הואיל ומפקעת עצמה ואע״ג דאיכא היקישא דויצאה והיתה צ״ל הואיל ואיכא סברא גדולה להלק בין להכנים לרשות אב ולהוציאה א״כ הא דילפינן בכתובות דף מ״ז [ע״א] דמקבל את גיטה מויצאה והיתה אע״ג דאיכא סברא להלק במש״כ תוס׳ שם דף ל״ט [ע״א] הואיל דבסברא מועטת יש להוציאה וכו׳ ומ״מ דרשינן היקישא וזה שצווח ר״ל דחזינן דהיקישא עדיף מסברא.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה אלא. והכא מיירי בדלא שידך ולהכי לא מצריך אלא מיאון וכו׳. אע״ג דעיקר מיאון אינו אלא משום חששא דגט כמש״כ מהרש״א נ׳ דהיינו משום גזירה אטו שידך דאי בדלא שידך היפוק בכדי יאמרו בשידך נמי שאין בו צד קידושין אבל השתא דבעי

מיאון שפיר מסקי אדעתיי׳ דאיכא שום אישות ויחמירו בשידך להצריכה מיאון אך זה דוקא אי בשידך בעי גט מן התורה ובזה פליגי דעולא סבר בשידך הוי רק מדרבנן ולא שייך לגזור בלא שידך. ובזה יובן ק׳ הש״ס מברייתא דושוין ונדחקו התוס׳ בד״ה אלא דאמאי לא מוקי לעולא בשידך דהפ״י הקשה על מה שכתבו שם דלשמואל ניחא דמוקין בלא שידך דבעי מיאון הא שם קאי קרא דלאמה ואיך מוקי בבת מיאון דרבנן. ונ׳ דזה קושית הגמר׳ בשלומא לשמואל שפיר מיתוקם בשידך דהוי דאורייי׳ אבל לעולא קשיא דאפי׳ מוקמת בשידך אינו אלא דרבנן ולא שייך לדרוש מקרא דלאמה.

דף מ״ה ע״א גמר׳ מי מצי מזבין לה וכו׳. ק׳ דילמא איירי כגון שאמר הכהן הגדול שראה עם עוד א׳ שהלך למדה״י שקידשה האב לאיש אחד שמת עכשיו והאב מכחישו וע״א בהכחשה לאו כלום הוא ורשאי למכר׳ דאיהו אומר שלא הי׳ אישות מעולם אבל הכ״ג או ההדיוט שאומר שראה הקידושין והגירושין שוי׳ עלי׳ חתיכה דאיסורא והויא לגבי׳ אלמנה או גרושה ואשמעינן קרא דאפ״ה רשאי למוכרה לו אף שאינו רשאי ליעדה מכח חתיכה דאיסורא ואפשר דכמו שאין האב רשאי למכרה אחר אישות כמו כן האיסור על האדון הלוקחה וכמו שמצינו בשדה אחוזה שאף הלוקח עובר אם מחזירה בפחות מב׳ שנים כדאי׳ בערכין דף כ״ט ע״ב או אפשר שלדעת הכהן דהאב קידשה עובר משום לפני עור אם מביא את האב לידי מכירה אך בזה אני מסתפק הרבה כיון דאילו בא האב לבית דין אומרים לו שהוא היתר גמור למכרה א״כ נראה דליכא בהא משום לפני עור.

דף מ״ט ע״ב רש״י ד״ה דכתיב. וכן מרדכי ולא זכו אלא החכמים ללמד וכו׳. לא היה לו לכלול מרדכי בהדייהו דבמדרש רבה בפסוק איש יהודי איתא מה משה לימד תורה לישראל אף מרדכי דכתיב דברי שלום ואמת והאי קרא נכתב אחר שנכנס לשררה שביטל קצת מתלמוד תורה כדאי׳ במגילה דף ט״ז ע״ב ואפ״ה לא נמנע מללמד לדורו וכן משמע ע״כ דבמדרש דריש ליה מדקרי ליה איש ועלה אמר היה ומיית שם אח״כ דכל מי שנאמר בו היה הוא תחלתו הוא סופו ומשמע דתמיד היה מלמד לאחרים והיה ראוי לשם איש.

שם תוספ׳ ד״ה דברים. ולא נהירא דהא כל תנאי ילפינן מב״ג וב״ר וכו׳. והקשה הפ״י דהרשב״ם גופי׳ כתב בב״ב דף קל״ו ע״א דמשום חומרא דאיסורא מחמרינן ליבעי תנאי כפול. ונ׳ דמ״מ קשיא להו דלא מצינו להיות כה״ג באיסורא אם המקום שבו מצינו תנאי כפול בתור׳ ביה לא מצרכינן להיות כפול והוי כמילתא דתמיהא ולכך לא הקשו בהדיא רק בלא נהירא.

דף נ׳ ע״א גמר׳ [אמר ליה אביי דילמא] שאני התם דלחומרא. כ׳ מהרש״א דלכך פירש רש״י לעיל לנכסי׳ מקרקעי דלכך מוקמינן בחזקת מרא קמא מספיקא משא״כ במטלטלין. ולא ידעתי מהיכן משמע לי׳ דלחומרא

הוא מטעם ספיקא דמספקא להו לבעלי המשנה דפשטות הלשון משמע דלעולם הוו דברים רק דמדרבנן מחמרינן משום חומרא דאשת איש.

שם תוספ׳ ד״ה ה״ה. והר״ם פי׳ ודאי מזיד הייתי אנו מאמינן לו יותר כי הא דאמרינן בפ״ק דב״מ וכו׳. ותמה בפ״י מה להם להביא מב״מ הא משנה ערוכה היא בכריתות וגם האיך כתבו תחילה נגד משנה מפורשת דנאמן לומר מזיד הייתי. ונ׳ ע״פ מש״כ הר״ן מההיא דנדר בחרם ואמר דלא נדר אלא בחרמו של ים דדברים שבלב לא מיקרי אלא היכא שסותר דבריו אבל היכא שמפרש דבריו שפיר מהני א״כ הא דבעי למיפשט מהא דלא מהני מה דאמר לא היה בלבי דדברים שבלב אינן דברים אע״ג דהוא מפריש דבריו צ״ל דמה שאמר הבא מן החלון סתם משמעות דבריו דכל מה שבחלון וכן מה שאמר מן הדלוסקמא סתם משמע מאיזה דלוסקמא שיהי׳ ניחא ליה אך משמעות גמור ע״כ לא הוי דא״כ אפי׳ דברים שבלב הוו דברים לא מהני כדאמר לעיל בסמוך כיון דאתני׳ לאו כל כמיני׳ וכו׳ אבל מ״מ סותר דבריו מיהא הוי הואיל שנראה שכוונתו הי׳ על כולן ועל זה משני למיפטר נפשי׳ וכו׳ ולא מהימנינן ליה הואיל שהי׳ נראה כוונתו על כולן ושפיר כתבו התוס׳ דמזיד הי׳ ג״כ אינו נאמן בכה״ג שנראה מדבריו ההיפך כגון שאמר הבא לי מעות מן החלון ואפ״ה הוי מיגו דאל״כ הו״ל לאוקמי כה״ג שאמר מעותי לכך אינו נאמן במיגו דמזיד אלא ע״כ דמ״מ הוי מיגו ולא קשיא מידי מההיא דכריתות דמהימן לומר מזיד הי׳ דהתם אין העדים יודעים כלל אם שוגג הי׳ או מזיד אבל הר״ם פירש דנאמן לומר מזיד היה אף על גב דיש להעדים קצת ראייה על הפכו ומוכח לה מההיא דב״מ דאמר התם דר׳ הייא ס״ל כר״מ דעדים מחייבין אותו קרבן וכתבו התוספות שם ד״ה מה דהסוגיא ס״ל כל״ק בכריתות שם דלרבנן אדם נאמן על עצמו וכו׳ דלאידך לישנא דטעמייהו משום דמתרצינן דיבורי׳ א״כ רבנן נמי ס״ל דאינו נאמן להכחיש העדים ובכריתות ד״ה מודים הניחו זאת בקושיא ולהר״ם נראה לתרץ קושיתם דמסתמא כי בעו העדים לחייבו קרבן באמרם אכלת חלב ע״כ שנראה להם שום הוכחה שהי׳ שוגג ומ״מ מהימן במזיד הי׳ לכך עדיפא ליה לש״ם לומר דס״ל כר״מ דהו״ל מילתא דפסיקא דלהכמים מהימן נגד העדים בהכחשה קצת והנה הסוגיא דהכא קאי בלישנא אחרינא דהתם דללישנא דאדם נאמן על עצמו וכו׳ האיך קאמר למיפטר נפשו מקרבן קאמר מה בכך הא נאמן על עצמו אך הגמ׳ דחי דלהך לישנא דאין נאמן על עצמו אזדא לה הוכח׳ דרב הונא וע״ז פירש הר״ם דבב״מ מוכח דבטענת מזיד נאמן בהכחשה קצת נגד העדים אפי׳ להך לישנא ואפשר דטעמא דמילתא אע״ג דבטענת לא הי׳ לי בלבי אינו נאמן שאני הכא הואיל ומשוי׳ בה נפשי׳ רשיעא מסתמא אמר אמת וראיתי בפ״י ד״ה ודילמא שהשיג על המהרש״א במש״כ משם התוס׳ דב״מ דאדרב׳ כתבו שם דסוגיא קאי בל״ק ולא מצאתי מזה כלום במהרש״א רק שכתב דפירוש מה אם ירצה היינו דמתרצינן דיבורי׳ כה״ג.

דף נ״א ע״ב גמרא לאפוקי מדר״י דאמר לא מחית אינש נפשי׳ לספיקא וכו׳. אע״ג דאיירי בהוכרו דהיינו שפירש לו שמה או שעמדה שם מ״מ איירי שאמר בשעת קידושין לשון זה דבתי הגדולה ולר׳ יוסי לא אמר אינש לשון כזה שאינו מבורר שמא ישתכח לבסוף שם הבת שהזכיר ויבוא ספק מלשון גדולה.

דף נ״ב ע״א גמר׳ אמר רב ש״מ ממתני׳ ארבע וכו׳. הא דלא נקיט חמש דכל שאינו בזאח״ז בב״א אינו משום דזה כבר מוכח ממשנה דעירובין דף נ׳ [ע״א] לרב לשיטתו שם אפי׳ בעירובין כ״ש בשאר איסורים כמו שכ׳ תוס׳ שם ריש הסוגיא דתחומין קילי טפי ותמהני מהפ״ד ה אלא אמר רבא שהע׳תיק בשם התוס׳ דשם דלהחמיר בדאוריי׳ לכ״ע אית להו והקשה עליהם דהכא הוי קולא דא״צ גט והתוספ׳ לא כתבו כן אלא דבתחו׳ הקילו דאין להחמיר בהן כלומר אבל בשאר מילי אוקמו אדינא.

שם תוספ׳ד״ה והוא. ה״א דוקא בממונא הוא דלא קנה כו׳. על פי זה יש ליישב לישנא דמי אמר רב כוותי משום דמצינו דלענין ממונא דאין חוששין ליאוש משום דרובא לא מיאשי אע״ג דאין הולכין בממון אחר הרוב והו״ל ליחוש למיעוט דילמא מייאשי ולא הי׳ לן להוציא הגזילה מהמוחזק א״כ ה״ה באישות אע״ג דחוששין למיעוט משום חומר דא״א כמש״כ תוס׳ לעיל דף נ׳ [ע״ב] ד״ה ה״ג [מקדשי] מ״מ בכה״ג לא מחמרינן כלל וראיי׳ מממונא אבל על רב מתמה דס״ל בב״ק דף מ״ו הולכין בממון אחר הרוב א״כ שפיר הי׳ לו להחמיר בחומר א״א דשאני ממון דאזלינן בי׳ בתר רוב ומ״מ אמר גם בחומר דא״א כוותי.

שם ע״ב גמר׳ אמר ר׳ יוחנן שניהם מקרא א׳ דרשו וכו׳. הקשה מהרש״א אכתי מנ״ל בקדשים קלים. ונ׳ דלכאורה ק׳ הא מן האש איצטריך שאינן מותרין בהן אלא אחר הקטרת האשים כמש״כ רש״י שם בתורה. ונ׳ דאה״נ דמסברא אתי מדאסרן קרא קודם הקטרה והיינו משום דעיקר זביחתן לצורך המזבח כמש״כ תוס׳ בב״ק דף י״ב ע״ב ד״ה ומחיים ואינו בדין שיקדם הטפל לעיקר ומסברא ה״ה שלא יזכה בהן הטפל יותר מעיקר דהיינו רק אכילה וכיון דעיקר דינא דמן האש נוהג גם כן בקדשים קלים כדאי בפסחים דף נ״ט ע״ב מקרא דוהקטיר החלב והיה החזה א״כ ממילא שאין בו ג״כ אלא היתר אכילה.

שם ע״ב רש״י ד״ה כי קא זכו. בין זכו כהנים וכו׳ בין בעלים בבשר. בפ״י דיקדק דבמתני׳ לא כ׳ רש״י רק הכהנים. ונ׳ ע״פ מה שהקשו בת״י ד״ה וזה דלישתוק מלך ולא בעי אש וכן הקשה מהרש״א דלמסקנא דאיכא קרא דאש כאחיו למה לי קרא דלך. ונ׳ ע״פ מש״כ תוס׳ לק׳ דף נ״ג [ע״א] ד״ה וקאמר דמיניה ובי׳ איכא שפיר דין חלוקה ואפשר לומר דלכוונה זו נכתב לך לומר שהוא חלקו ולכך נקט במתניתין בחלקו ולא קאמר סתם המקדש בקדשי קדשים וקדשים קלים לאשמועינן דחלק הכהנים אע״ג שהוא חלקו שנטל בדין חלוקה אעפ״כ אינה מקודשת ושפיר פירש רש״י על הכהנים דזה כוונת התנא דנקט בחלקו ובגמ׳ כתב

האמת דבין כהנים בין בעלים משולחן גבוה זכו ושפיר איצטריך לך גם למסקנא כנ״ל.

דף נ״ג ע״א תוספ׳ ד״ה וקאמר. שאינו יכול ליטול ממין א׳ על חבירו וכו׳. כן נ׳ להגיה ע״פ דברי מהרש״א וכוונתם דרק במנחה אחת שרי לחלוק חילוק גרידא אבל בשני מנחות של מחבת אסור לחלוק חילוק גרידא. אבל מדברי רש״י ד״ה שאין חולקין שכתב כפי דמים נ׳ דדוקא בעילוי דמים אסור דהיינו שהמנחה האחרת יפה יותר צריך אתה לשלם לי העלוי או שאקח ממנה כפלים וכן כתב בד״ה סיפרא וה״ה במנחה אחת ואומר אני אקח רביע ואתה ג׳ רבעים ותשלם לי המותר שאסור ומש״כ רש״י בד״ה אבל מנחת ראובן ומנחת שמעון כוונתו ג״כ בעילוי דמים והיה יכול לינקוט במנחה אחת וכנ״ל אך שאז אין שייך עילוי דמים בחלקים שוים אבל בתרי גברי יתכן ששל חבירו היא מסולת מנופה יותר ומיושב בזה בשיטת התוס׳ וסברת רש״י קו׳ התי״ לעיל ד״ה וזה וקו׳ מהרש״א דלמסקנא למה לי קרא דמן האש די״ל דחלוקה מיניה וביה דשריא נפיק מלך והו״א דבמיני׳ וביה אפי׳ בעילוי דמים שרי לזה אתא מן האש לאסור אעפ״כ בעילוי דמים.

דף נ״ד ע״ב גמר׳ אילימ׳ ר״מ אמאי משתכר בסלע ונתן הכסף וכו׳ אמר רחמנא וכו׳. קשה הא כתבו התוס׳ לעיל דף נ״ג ע״ב ד״ה אף דלר״מ אינו רק למצוה אבל הקנין הוא בלא הכסף דאין לומר דהיינו רק אם מתכוון לגזלו דא״כ הי׳ להו לומר דקאי על היכא שמתכוון לקנותו.

דף נ״ה ע״א תוספ׳ ד״ה אין. וראיי׳ לחלק בין נהנה וכו׳. לכאורה מה ראיי׳ מהתם שלא נהנה כלל ואימא לעולם בנהנה מועל לפי כולו וצ״ל ע״פ מש״כ תוס׳ לעיל דף מ״ג [ע״א] ד״ה שלא דעיקר המעילה היא בהגבהת השליח ה״נ אי יש לחייבו לפי כולו ע״כ אינו רק בהגבהתו וא״כ ה״נ בגיזבר אף שלא נהנה מ״מ ימעול בהגבהתו וע״כ לפי שלא נתכוון להוציא מרשות לרשות.

שם ע״ב בתוס׳ ד״ה קדשים. מיד שמצאה [בהמה] מצי למיעבד הכי וכו׳. ולא ידעתי א״כ אמאי יתכוון עתה לגוזלה כמש״כ תוס׳ לעיל סוף ד״ה אמר רב אושעיא בשלומא לפי׳ רש״י דהוא דרך חילול י״ל דלא עלה בדעתו להביא בהמות אחרות אם לא בדרך חילול אבל לפי׳ ר״י דתרי מילי נינהו דאח״כ עלה בדעתו לחוב בדמיהן כמש״כ שם וכיון דעכ״פ אסור ליהנות ממנה מחשש בכור ומעשר דאין יוצאין לחולין אפי׳ בדרך גזילה מה הועיל בגזילה.

שם תוספ׳ ד״ה ודילמא אשם הוא. הא סמיכה לא מעכבא וכו׳. הקשה מהרש״א א״כ נשאר קושיתם דלעיל ד״ה קדשים דמתנות ג״כ לא מעכבי. ונ׳ ע״פ מש״כ התוס׳ בזבחים ריש דף ע״ה היכא שיש תקנה ברעיי׳ אין לעשות בלא סמיכה א״כ א״ש דלעיל פריך שפיר דקד״ק אין יוצאין לחולין ואי דיקריב היא עצמה ע״י תנאי הא מבטל המתנות ועדיף להמתין עד שתומם ואין בזה הפסד דמה שמביא

בהמה לשלמים נגד זה יותר בהבהמה הנמצאה משא"כ בקושיא דאשם דיצטרך עוד להביא בהמה בשביל אשם שהומם דהיינו עולה לקיץ המזבח שפיר הקשו דיתנה על של שלמים וסמיכה לא מעכבא היכא דא"א בענין אחר בלא פסידא וראיתי בתוס' שם שכתבו אהא דזכרים עולות ונקבות שלמים אע"ג דמבטלי סמיכה משום דא"א ולכאור' תמוה הא מסקינן הכא לכ"ע דאותה בהמה תומם וצ"ל דקיימי אנקבות זבחי שלמים דהן עצמן קריבין וכן כתב בהפלאה.

שם תוספ' ד"ה ודילמא אשם נזיר. [דשמא היום או למחר] ידע בעל האשם שנאבד האשם ויביא אחר תחתיו וכו'. ק' אכתי יתנה גם על זה אם הוא שלמים תהי' שלמים ואפי' היא אשם אם יארע שיביא בעל האשם אשם אחר יהי' זה למפרע שלמים ואפשר דקו' הגמ' היא למ"ד אין ברירה דלא אמרינן הוברר למפרע ואינו מועיל תנאי כה"ג. [שם בתוספ'] אשם שנתכפרו בעליו באחר ולמיתה אזלא. אינו מדוקדק דלרעי' אזלא.

שם תוספ' ד"ה אשתכח. דהא לב ב"ד מתנה עליהן וכו'. אבל ברמב"ם ריש פרק ד' מהל' פסולי המוקדשין איתא דתרעה ולא ידעתי מהיכן למדו לומר כן.

דף נ"ו ע"א תוספ' ד"ה במזיד. ומההיא דהגוזל קמא וכו'. כ' מהרש"א הא דלעיל ניחא להו משום דסלקא דעתייהו דבתמימים ליכא איסור כלל. ותמהתי א"כ ע"כ ההיא דהכא איירי בבעלי מומין והאיך קתני בסיפא ולכך תחילה לשם שלמים הא לא חזיין אלא נראה להיפך דס"ד אפי' בתמימים בדיעבד פסול והוו מוקמי ההיא דהגוזל ע"כ בלקח בהמה והקדיש' מיד לשלמים דתו וודאי לא שייך שמא יגדל עדרים דמקדשים בדילי אינשי לכך כתבו למאי דמסקי דבתמימים גרידא בדיעבד מתחלל יש לאוקמי אפי' כרבנן והוו כדיעבד משום תקנת מעות בבל.

שם ע"ב תוספ' ד"ה מסתברא. וזה דוחק לפי' ריב"א וכו'. הקשה מהרש"ל הא כבר כתבו בסמוך דילך לבית המוכר. ולא ידעתי מאי קשיא ליה דלעיל שפיר פריך דניקנסי' רק ללוקח וע"כ היינו כה"ג אבל למאי דמסיק דלמוכר ג"כ ראוי לקנוס הקשו שפיר דיותר יקנס אם נאמר שיאכל הלוקח כנגדן ולא ילך לביתו ויתפרסם הדבר שלכך לא הלך שישארו המעות בקדושתן כדי שיוכרח להעלות הדמים לירושלים ויהי' קנס לשניהם.

שם מתני' מכרן וקידש בדמיהן וכו'. במשנה למלך ריש פרק ה' מאישות ד"ה וראיתי להרא"ש ז"ל בנדרים דף מ"ז ע"ב הקשה עליו דנראה מדבריו שם דהאיבעיא היא על לכתחילה אי שרי להחליף איסורי הנאה והא פשיטא דאסור דזה הנאה גמורה. ונ' כוונת הרא"ש שם דלמאי דמסיק דילמא לכתחילה לא מיבעי' להו אלא במדיר הנאה דפשיטא דלמדיר ליכא איסורא להחליף אם מ"מ יש לאסור לכתחילה להחליף כדי ליהנות מהם המודר וזה כוונתו שם ד"ה דילמא אם לכתחילה אסור להחליפן וליהנות מן הדמים וכו' כלומר כדי ליהנות המודר מן הדמים דיש לגזור אטו לכתחילה דשאר איסורי הנאה וליאסור ובזה

דמיין לגידולין דאסורין גם גבי חבירו ה״נ בחליפין לענין לכתחילה ופשיט אח״כ ממכרן וקידש בדמיהן דאם נאסור משום גזירה הו״ל לאסור בשאר איסורי הנאה דלכתחילה מדינא אסור בדיעבד אטו לכתחילה ואפ״ה לא גזרינן ה״נ שלא לאסור במדיר הנאה לכתחילה משום גזירה ודחי דבדיעבד לא ראו לאסור משום גזירה אבל בלכתחילה יש שפיר לאסור משום גזירה אבל בלכתחילה דאיסורי הנאה דעלמא לא איירי כלל התם. ובזה מיושב דלפי׳ הרא״ש מה פריך תו ממכרן וקידש כיון דאמר כבר דהאיבעיא היא רק לכתחילה אלא דפריך דיש לגזור גם כה״ג.

שם גמרא אי מה קדש תופס את דמיו וכו׳. לעיל דף ל״ח [ע״א] פי׳ רש״י ד״ה ואסורין בהנאה דכתיב תקדש ונתעורר שם מהר״י ברלין בהגהה דהוא נגד סוגיא דהכא. ונ׳ ליישב ע״פ מה דקשה בכתובות דף ל״ד [ע״א] דמפיק מעשי שבת דאסורין מדכתיב כי קודש היא אמאי לא פריך ג״כ אי מה קודש תופס את דמיו ואין לומר משום דאין אסורין בהנאה הא שביעית ג״כ מותר בהנאה כדמוכח בתוס׳ לק׳ דף נ״ח [ע״א] ד״ה ושני ואפ״ה תופס דמיו וצ״ל ע״פ מאי דאיתא שם דמ״ד מותרין יליף מהיא קודש ואין מעשי׳ קידש ולא מקשה ואידך מה דריש מהיא וצ״ל דהוא מפיק ליה לומר הם קדושין ולא דמיהן והתוס׳ לק׳ דף נ״ז [ע״א] ד״ה כפרה הקשו דבכריתות יליף מוערפו שם ותירצו דלאו עיקר דרשה היא ורש״י הקשה שם דאמאי לא פריך אי מה קודש תופס דמיו ותי׳ בדוחק. וע״פ הנ״ל יש לומר דנפיק מן ה״א דהערופה דהוי מיעוט כמו היא ולומר הערופה אסורה ואין דמיה אסורין וביומא דף ס׳ [ע״א] נמי דריש הערופה למיעוטא ורש״ל כ׳ שם בכוונת רש״י בקושי׳ אי מה קודש ודודאי אין תופס דמיו דהא לא כתיב בי׳ לשון קודש. והמהרש״א השיג עליו דאין זה חומרא אלא קולא דקודש יוצא לחולין. לפ״ז יש לומר דסוגיות חלוקות הן דהכא יליף מכפרה ואידך סוגיא דכריתות ס״ל מוערפו שם והנה אי עגלה ערופה נפקא מכפרה ע״כ לקדשי בדק הבית מוקש דאסורין בהנאה ושייך בהו ג״כ כפרה כדיליף ביומא דף ס״ג [ע״ב] מקרא דאיקרי קרבן ושם כתיב ג״כ לכפר על נפשותי׳ אבל קדשי הגוף הא מהן מותרין אפי׳ באכילה ובזה מובן כוונת התוס׳ בד״ה כפרה דכתבו דלאו עיקר דרשה היא דאיצטרך למעוטי טריפה והוא תמוה הא אין היקש למחצה ולכל מילי איתקש לקדשים לאסור בהנאה ולפסול טריפה ובזה א״ש דכלפי מה דמשמע הכא דלקדשי ב״ה איתקוש והתם משמע דלקדשי הגוף איתקש מדממעט טריפה דקדשי ב״ה חל ג״כ על טריפה וא״כ תו ליכא למיפרך הכא בכלאי הכרם אי מה קודש תופס דמיו דהא איכא עגלה ערופה דהוי כי קודש ואינו תופס דמיו ונימא לחומרא מקשינן כמש״כ מהרש״א דהוא חומרא ואמר קרא פן תקדש בעגלה ערופה ולא פריך הכא רק לסוגיא דילפא מוערפו שם וע״ע לא איתקוש רק לקדשי הגוף וא״כ כלאי הכרם דרוצה הכתוב לאסרן בהנאה ע״כ רוצה להקישן לקדשי ב״ה וא״כ לא שייך לומר לחומרא מקשינן לע״ע דע״ע לא איתקוש כלל לקדשי ב״ה אבל לעיל א״ש פירושו לסוגיא דיליף מכפרה

ומצי שפיר למילף. מפן יהי׳ קודש והיינו כע״ע דאסור בהנאה ואינו תופס דמיו ומצינו למימר דרב אחא ורבינא בכתובות דף ל״ד [ע״א] פליגי בהנך סוגיות דמ״ד היא קודש ואין מעשיה ס״ל דע״ע נפקא מכפרה וא״כ לא הוה איצטריך לומר שאינו תופס דמיו דמהיכא תיתי הא איכא לאקושי לע״ע וע״כ להתיר לגמרי ואידך ס״ל דנפקא מוערפו שם ואיצטריך היא לומר שאינו תופס דמיו. אבל בעיקר דברי המהרש״א אני תמה שכתב דאדרבה הו׳ קולא שתופס דמיו ויצא להיתר כנראה מכוונתו דע״ע אינו יוצא להיתר. והר״ש בפרק א׳ דפרה הביאו המל״מ פרק י׳ מרוצח ושמירת נפש הל׳ ו׳ כ׳ בשם התוספתא דע״ע ניפדית לעולם כמו פרה אדומה ושפיר כתב הרש״ל דהוי רק חומרא לגבי קודש דדמיו נתפסין באיסור ומ״מ א״ש מה שכתבתי דיש להקיש קודש דכלאי הכרם לע״ע מצד תפסת מועט. עוד יש לפרש בכוונת התוס׳ ד״ה כפרה במש״כ דהא איצטריך לדרשה אחרינא היינו ע״פ מש״כ רש״י דלא פרכינן אי מה קודש וכפירוש מהרש״ל משום דאין משיבין על ההיקש כלומר דעל כרחך היקישן הכתוב וע״ז כתבו התוס׳ דאיכא לאוקמי היקישא למעוטי טריפה דבזה לא שייך לפרוכי מתופס דמיו דאינו ענין לפסולא דטריפה וכיון דאיכא לאוקמי היקישא במידי דלית ליה פירכא תו לא מוקמינן במידי דאיכא לפרוכי עלי׳.

דף נ״ו ע״ב גמרא והשתא דנפקא לן איסור אכילה ואיסור הנאה תרוייהו מלא יאכל וכו׳. ק׳ אכתי האיך תתיישב הברייתא דדריש שמעון בן זומא בהדיא נקי לאיסור הנאה ואין לומר דהכוונה על הנאת עורו דבב״ק שם איתא בהדיא בלשון הברייתא אין לי אלא באכילה בהנאה מניין וכו׳ משמע דלא ידעינן מלא יאכל רק אכילה גרידא ולא הנאה כלל והוא תמוה דהא לכ״ע מלא יאכל נפיק לן בעלמא איסור הנאה. ונ׳ ע״פ מה דאמר לקמן דף נ״ז [ע״א] ר״ש בן יוחי לא מצינו ב״ח שאסורים ולבסוף דמסיק רובה בעלי חיים היינו מכח שור הנסקל א״כ כל כמה דלא מצינו בשור הנסקל לא מצינו עדיין שום ב״ח דאסור א״כ י״ל דהיינו דפריך לעיל ממאי דהאי לא יאכל להיכא דשחיט וכו׳ והיינו משום דלא מצינו ב״ח שאסורים ותירץ דע״כ נפיק מאת בשרו דאסר׳ התורה בב״ח לאחר שישחט ועיין בתוס׳ לק׳ דף נ״ז ע״ב ד״ה הרי ומ״מ י״ל אע״ג דמצינו כיון דאסרה תורה ב״ח כל כמה דנוכל להמעיט האיסור בב״ח יש לעשות ונדרוש לא יאכל רק אאבילה ולא אהנאה אע״ג דבעלמא משמע ג״כ הנאה כמו דקרא דוזה אשר לא תאכלו דהו״ל למידרש בסתמא אשני הציפרים כנראה מדברי רש״י דף נ״ז [ע״א] ד״ה ואיפוך אנא שפירש רק אקרא דלא תאכלו וכלומר דתרווייהו ליתסרו מהך קרא ואפ״ה מכח סברא דלא מצינו ב״ח וכו׳ מידריש רק אשחוטה ה״נ בלא יאכל אף דמשמע תרתי אכילה והנאה נדרשהו רק אאכילה כדי להמעיט האיסור מב״ח וכמו שפירש רש״י שם ד״ה לא מצינו שאסורין איסור עולם והיינו ג״כ להמעיט האיסור מב״ח וא״ש טפי לשיטת התוס׳ שם ד״ה משעת דמשולח׳ ג״כ אסורה עד שילוחה והיינו להמעיט האיסור מב״ח לאסור

איסור שעה ולא איסור עולם ה״נ לאסור באכילה ולא בהנאה והנה ר׳ ישמעאל לקמן דדריש מהשדה וכנראה מדברי רש״י שם ד״ה רבא שפירש עליו דקרא דהיתר המשולחת אסמכתא הוא ולא פירש כן אר׳ ישמעאל נ׳ דר׳ ישמעאל בא ג״כ לתרץ קראי דכל וזה ומדלא ניחא ליה בתירוצו של רשב״י ש״מ דלית ליה הך סברא דלא מצינו ב״ח אם כן י״ל דהך ברייתא דשמעון בן זומא ס״ל כר״ש בן יוחי דלא מצינו בעלי חיים שאסורין ולכך הוצרכה תורה ליכתוב נקי דמלא יאכל לא הוה דרשינן איסור הנאה לב״ח אבל הש״ס קאמר והשתא דהיינו לסבר׳ דתנא דבי ר׳ ישמעאל דל״ל הך סברא א״כ מלא יאכל שפיר ילפינן גם הנאה למה לן נקי.

דף נ״ז ע״א גמרא כיון שהגיע לאת ה׳ תירא פירש וכו׳. הקשו המפרשים אמאי לא קשיא ליה מואהבת את ה׳. ונ׳ ודאי פשיטא ליה למידרש מאת חכמים רק ביראה מצינו במ״ק דף ט״ז ע״ב מי מושל בי צדיק דהקב״ה גוזר והוא מבטלה וכן בשבת דף ס״ג [ע״א] מי יאמר לו מה תעשה שומר מצוה ולעיל בסמוך דרשינן את הטפל לבשרו והיינו דבכל מקום שפיר דרשינן מאת הטפל לש״י הוא הצדיק אבל ביראה קשיא ליה למידרש צדיק לטפל דאדרבה צריך לירא ממנו יותר מהש״י כביכול דאם הצדיק מעניש אותו אין תרופה ואם הקב״ה רוצה לענשו הצדיק מבטל והנה באיזה צדיק מצינו זאת המדה במלמד בן חבירו תורה כדאי׳ בב״מ דף פ״ה [ע״א] זה שאמר עד שבא ר״ע ולימד לרבות תלמידי חכמים ותלמידים דייקא ולא חכמים המלמדים ובהם אינה זאת המדה ושפיר טפלים ביראה.

שם גמרא ר׳ יוחנן אמר משעת שחיטה. הרמב״ם פרק י״א מטומאת צרעת פסק כר״י ושמעתי מקשה עליו מהא דכתב פרק י״ו ממאכלות אסורות הל׳ ז׳ דבעלי חיים אינן בטילין וכלל בתוכם צפור מצורע השחוטה והא אינה נאסרת מחיים ואפשר ליישב בדוחק כגון אם שחטה ועודה מפרכסת ונתערב בין שחוטין אחרין כמותו שמפרכסין דאסור ליהנות מהתערובת והוא כחי במידי דלאו בר שחיטה כדאי׳ בחולין דף קכ״א [ע״ב] ואפשר דלענין ביטול נמי דינו כבעל חי.

שם תוספ׳ ד״ה משעת. דהא תנא ציפורי מצורע וכו׳. לכאורה י״ל דהיינו צפרים דעלמא אך א״כ ליתני נמי שערות נזיר. אך נ׳ ע״פ מה שהביא המשנה למלך ריש פרק י״א מטומאת צרעת בשם הרמב״ן דלכתחילה המצוה בדרור ובדיעבד שאר מינין כשירות והו״א דדוקא בדרור כוונה תורה באיסור הנאה ושאר מינין לא לזה תנא ציפורי כל מיני צפור כולן אסורין בהנאה. וראיתי במל״מ שם שהקשה אתוס׳ ממשנה דתמורה דתנא נמי ציפורי דהתם ע״כ לאו דוקא ותמהני עליו דהמשולחת אם מתה אחר שחיטת השחוטה ודאי דאסורה בהנאה כיון שלא התירה שלוחה ושפיר קתני צפורי גם אמשולחת אם מתה קודם שילוח.

שם תוספ׳ ד״ה וזה. ואיסור דמשולחת הנאה היא וכו׳. פי׳ דמשמע דכמו דהשחוטה אסורה כן המשולחת ובאותה שעה ואי לאכילה אינו אלא אח״כ כשתשחט ובקרא משמע דהוקשו דכשזה נאסר מיד זה

נאסר והיינו דאמרינן טעמי׳ דקרא דאסר השתו׳ משום דמכשיר וה״ה המשולחת דג״כ מכשיר דאסורה אז הואיל שמכשרת אז ג״כ.

פרק שלישי.

דף נ״ט ע״א גמרא אבל חבירו דלא סמכה דעתי׳ אימא לא ליהוי רמאי וכו׳. למש״כ הרשב״א לתרץ קו׳ התוס׳ בד״ה האומר דאשמעינן דלא הפקיעו חכמים הקידושין אע״פ שנהג ברמאות א״כ קשה אדרבה לשמעינן רבותא יותר בשלוחו דהוי רמאות יתירה הואיל דסמך עליו טובא ואפ״ה מקודשת לו.

שם בגמרא רב ושמואל דאמרי תרווייי מקודשת ואע״פ שנתאכלו המעות וכו׳. מדנקט ואע״פ בוי״ו משמע דתרתי קאמרי והיינו דמקודשת כשהן בעין ולא הוו כמלוה ועדיין הו״א דהם כפקדון וצריכין עכ״פ להיות בעין קמ״ל ואע״פ שנתאכלו. ולכאורה הא פשיטא ממתני׳ דקתני בבא אחר וקידשה מקודשת לשני משמע הא לא קדשה מקודשת לראשון ועכ״פ יתפרש כשהם בעין וצ״ל דהו״א לעולם דאינה מקודשת לא׳ ואשמעינן מ״מ דמקודשת לב׳ אע״ג דהוי רמאות ביותר שהראשון כבר עשה בה מעשה לשם קידושין והו״ל להפקיע הקידושין וכמש״כ הרשב״א במתני׳ על קו׳ התוס׳ ד״ה האומר אך קשיא לי על אותן המפרשים שהביא הר״ן שדיקדקו מלשון המשנה דקידושי א׳ מיתלא תליין וא״כ מה רבותא השמיענו במאי דנקטו מקודשת הא פשיטא ממתני׳ ואפשר דרב ושמואל גופייי אמרו כן מכח דיקדוק לשון המשנה.

שם רש״י ד״ה ביטל בפניו או שלא בפניו. נ׳ כוונתו דאל״כ מאי פריך לר״ל אימא דר״ל לא אמר אלא שלא בפניו ובתרומה איירי בפניו אלא ע״כ דמשמע ליה לש״ס דאיירי בכל ענין והיינו דאל״כ מאי איריא דנקט משתרם דלא מהני ליה הביטול לשמעינן אפי׳ בלא תרם ושלא בפניו אלא ע״כ דאפי׳ בשלא בפניו מהני אך קשה לק׳ ע״ב דמוקי שקדם בע״ה ותרם כרי א״כ ליפלוג וליתני בדידה אפי׳ עדיין לא תרם השליח לא מהני ביטולו של בע״ה אם אינו תורם ג״כ וצ״ל דשאני התם כיון דלא מועיל ביטול בדיבור א״כ סתם ביטול היינו ע״י שתורם הבע״ה.

שם תוספ׳ ד״ה עני. שיש לו מלמד אחר בביתו וכו׳. הקשה בס׳ עצמות יוסף מאי איריא בביתו אפי׳ רק מהפך לבוא אצלו אסור לאחר להשכיר אליו. ונ׳ דאיירי ע״כ בשכלה זמנו מדכתבו אח״כ אם לא שיאמר בע״ה דאין רצונו לעכב המלמד וכו׳ והאיך רשאי וע״כ שכלה זמנו וא״כ טובא אשמעינן אע״פ שעל הזמן הבא עדיין לא דיבר עם הבע״ה ולא היפך בו כלל אפ״ה כיון דהוא בביתו מסתמא יעכבנו ונקרא מהפך בחררה. יכול בע״ה אחר לשכור אותו מלמד עצמו וכו׳. נ׳ הטעם דתורת המלמד הוא דבר של הפקר דמה אני בחנם וכו׳ ולית ביה דין מהפך

בחררה אף דיכול ללמור מאחר דכולם בחינם לא חילקו חכמים כמו שהביאו מפיאה אף דיכול ללקוט אצל אחר אבל השכר שנותן הבע"ה הוא בשביל שכר בטילה ואינו דבר של הפקר ואית ביה דין מהפך בחררה.

שם ע"ב רש"י ד"ה וחזרה. בין בפני שליח וכו'. אבל התוספ' כתבו דלא פליג ר"ל אלא בשלא בפניו וא"כ הקושיא רק משלח אחריו שליח דהוי שלא בפניו כמש"כ מהרש"א וק' א"כ מאי צריך לומר שם בהשולח דאיצטריך דלא נימא לא עדיף שלוחא בתרא משלוחא קמא לימא דאיצטריך אע"ג דהוי שלא בפניו על כן נ' דבאמת שלח אחריו הוי נמי כבפניו דכל עיקר הסברא היא כיון דעשה באופן שידע השליח מהביטול ויעכב לעשות המעשה הוי ביטול גמור ולכך לא קשיא ליה לר"ל המשנה דהשולח רק המקשן ס"ל דהוי כשלא בפניו משום דקשיא ליה הצריכותא ולא אשכח צריכותא אחרינא כ"א דאשמעינן אע"ג דשלא בפניו אבל סוגיא דהשולח קאי לכ"ע גם אליבא דר"ל דאחשבי' כבפניו לכך אמר הצריכותא משום לא עדיף שלוחא בתרא וכו' אבל רש"י לא ניחא ליה לומר כן אלא דודאי שלח אחריו הוי כבפניו משום דס"ל דמשלח אחריו לא קשיא כלל דהוי מעשה ומבטל דיבור ולזה כ' רש"י לעיל ע"א ד"ה והגיע רבותא אשמעינן דלא יצא אחריו וכו' דמה הוצרך לכתבו הכא אלא כוונתו דלא נימא דיצא אחריו וא"כ הוי מעשה ומאי פריך לר"ל לזה כ' דהגיעו במקרה ולא עשה מעשה בשביל הביטול וא"כ אדרבה הקושיא רק מהגיע ועכ"פ צריך לומר דפליג ר"ל אפי' בפניו. ושמעתי מקשה אמאי לא הקשה הש"ס לר"ל ממשנה הקודמת דגיטין דף י"א ע"ב האומר תן גט זה וכו' אם רצה לחזור בשניהם יחזור ובהנ"ל מתורץ לכ"ע לרש"י איירי התם ע"י מעשה ולדעת התוס' איירי התם בפניו דמודה ר"ל. והנה כל עיקר דינו דר"ל דלא אתי דיבור ומבטל דיבור קשה מאיזה טעם לא יוכל לבטל אדרבה הפה שאסר הוא הפה שהתיר ונ' קצת סמך לזה ממה דאי' בנדרים דף פ"ז [ע"א] דבמקדש ומגרש לא מצי הדר ביה תוך כדי דיבור אף דהתם איירי שכבר נתן הקידושין ונגמרו אעפ"כ היכא שלא נגמרו ס"ל לר"ל דמ"מ אחר כדי דיבור אינו יכול לחזור והוא משום חומר הענינים כמש"כ הר"ן שם וכן בתרומה נמי הסברא דחמיר הדיבור משום דניטלת במחשבה והיינו טעמא ג"כ דטומאה הואיל דנגמר קבלתה ע"י מחשבה ס"ל לר"ל דאינה יכולה להתבטל ותמהני על הפ"י שכתב דבתרומה לא יועיל הביטול דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט דזה אינו אלא אם רוצה לחזור לגמרי מהמעשה אבל בתרומה הא עכ"פ צריך גם הוא להפריש רק שמבטל השליחות שאינו רוצה לתרום היום או שמקפיד על איזו רוח והוי רק כלוה מעות הקדש שכתבו התוס' בב"ק דף ל"ו ע"ב ד"ה יד דלא שייך ביה אמירה לגבוה כמסירה להדיוט.

שם רש"י ד"ה ושמואל אמר. שמא ימות וכו'. הקשה מהרש"א אמאי שינה רש"י לשונו בסמוך ופירש בד"ה לשמואל קידושין

תלויין שמא יחזור וכו׳. ונ׳ ע״פ מש״כ הפ״י ברש״י ד״ה אבל הכא דהא אי תנאה הוי נמי מצי לימלך וא״כ בקידושין כיון דלקרובה אתי לכאורה לא הי׳ לנו לומר דתנאי הוי שמא יחזור והתוס׳ בסוכה דף כ״ד סוף ד״ה עשרה צידדו לומר דלא הו״ל למיחש שמא ימות רק דמ״מ לזמן מרובה חיישנן לפ״ז כ׳ רש״י בכל הדא רבותא הכא דאיירי לבית דין דמחשבינן לה לספק קידושין א״כ פשיטא דחוששין שמא יחזור אפילו למיתה חיישינן ולקמן דאיירינן בהמקדש דאמרינן לתנאי אמר כן ולא מיבעיא שכוונתו היה שחשש לעצמו שמא ימות דהאיש לעצמו פשיטא שחושש לכל הענינים לזה פירש אפילו לחזרה אמרינן דהיתה כוונתו אע״ג דלקרובה אתי אפ״ה אמרינן שדעתו בתנאי הי׳ שמא יחזור.

דף ס׳ ע״א גמרא רב הונא אמר והוא יתן וכו׳. לקמן ע״ב אמרינן טעמי׳ דר״ה דע״מ כאומר מעכשיו דמי וכ׳ רש״י שם ד״ה כאומר מעכשיו ע״מ כך וכך [דמי]. נ׳ כוונתו דאין הפירוש דע״מ הוא במקום מעכשיו והוי כאומר הרי את מקודשת מעכשיו שאתן לך ר׳ זוז דא״כ ליהוי לרב דלעיל דף נ״ט ע״ב ספק תנאה או חזרה אלא ע״כ דהפירוש הוא כאילו אמר תרתי מעכשיו ע״מ שאתן לך ולכך הויא הכא מקודשת ודאי מיד וא״כ מוכח דלרב יהוד׳ הוי ספק מקודשת כמש״כ תוספ׳ ד״ה איכא דאל״כ הויא סברתו הפוכה מדר״ה דלדידי׳ גרע ממעכשיו ולאחר ל׳ יום ולר״ה עדיף. ובזה מיושב מה שהקשה הפ״י בתוס׳ ד״ה אבל דמאי פסיקא לי׳ למקשן להקשות דהתוס׳ בגיטין דף ע״ד [ע״ב] ד״ה אדמיפלגי לא הוכיחו כן רק דאל״כ הו׳ סברתו הפוכה מדר׳ וחנן והכא אכתי לא אסיק אדעתי׳ דר׳ יוחנן ובזה ניחא דשם בגיטין לא נזכר מילתי׳ דרב לכך לא כתבו רק מדר׳ יוחנן דלא רצו להאריך כל כך אבל באמת מוכח מדר״ה אליבי׳ במעכשיו ולאחר ל׳ דלרב יודא עכ״פ ספיקא הויא כנ״ל.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה איכא. ולעיל נמי גבי קידושין לא מצי לשנויי וכו׳. תמה בפ״י הא מ״מ גם לר״י הוי ספק מקודשת ומאי איכא בינייהו. ונ׳ דלכך האריכו בלשונם כדמשני הכא וכו׳ והכי נפרש וכו׳ משום דלכאורה מה שכתבו דלא רצה לשנויי שפשטה ידה דליכא בינייהו דלר״י צריכה נמי גט מספק ואכתי האיך אמר שנקרע הגט א״ב הא מ״מ גם לר״י הוי ספק מגורשת ואסורה בתרומה אם בעלה כהן רק כוונתם דלהכי לא איתשיל ולא איירינן רק מיני׳ ובי׳ שנתן גט כדי לגרשה דלר״ה הועיל הגט ולר״י כשנקרע לא הועיל בנתינתו דצריך ליתן עוד גט עכ״פ מספק וזה שכתבו לימא גבי קידושין כשנאבדו וכדמשני הכא פי׳ מיני׳ ובי׳ איכא נפקותא שדעתו הי׳ לקדשה והכי נפרש פי׳ רק אדעת המקדש לר״ה הועיל ולר״י לא הועיל בקידושין דצריך לקדשה עוד פעם אחרת מספק.

שם תוספ׳ ד״ה אבל. זקוקה ליבם ר״ל דמתייבמת אם תרצה וכו׳. אבל הרמב״ם כ׳ בפרק ח׳ מגירושין הל׳ כ״ב דבלא קבע זמן לא בטל הגט לגמרי וכ׳ ה״ה שם דאינה מתיבמת ולדידי׳ ע״כ זקוקה ליבם איני ר״ל אלא שאסורה לזר וא״כ לדידי׳ עמדה קו׳ התוספ׳ דילמא ת״ק ס״ל כר״י.

דף ס״א ע״א תוספ׳ ד״ה א י. נעשו כמי שסלקו עצמן מלחלוק בארץ כנען וכו׳. הקשו המפרשים הא א״י ירושה היא מאבותיה׳ כדאי׳ בב״ב דף קי״ט ע״ב ובירושת אבות לא מועיל סילוק כדאי׳ בכתובות דף פ״ג [ע״ב]. ונ׳ ע״פ מש״כ רש״י בסדר מסעי בפסוק כי אתם עוברים את הירדן והורשתם ע״מ כן תעברו ואם לאו מים באין ושוטפין ורש״י שם בכתובות ד״ה ממקום אחר כ׳ אלא ע״י מעשיו נמצא אפי׳ בירושת אבות אם מ״מ באה ע״י מעשים מועיל סילוק וא״ש דעבר הירדן מערבה בא ע״י מעשה שיתכוונו ויקבלו להוריש ע״א וא״כ שפיר מועיל הסילוק.

דף ס״ב ע״א גמרא מאי חרב תאכלו וכו׳. נ׳ ע״פ מה דאיתא במדרש רבה ויקרא פ׳ ל״ה דחרב תאוכלו היינו חרובין לפ״ז ניחא בל״ז לר״מ הו״א באמת לא טובה ולא רעה לגמרי אלא חרב היינו חרובין אבל לרחב״ג דע״ב הוא רעה גמורה וחרב ממש לא שייך בי׳ אכילה ומסיק דהיינו מילחא וכו׳ דקשים כחרבות.

שם תוספ׳ ד״ה בשלומא. במה שאנו רוצים שתעשה חשיב הן וכו׳. הקשה הט״ז בהקדמתו ליו״ד א״כ מה הוצרך שמואל ליתקון בגטין דף ע״ה [ע״ב] ג׳ תנאין הא לא מתי נחשב הן. ונ׳ ע״פ מש״כ תוס׳ בכתובות דף ע״ד [ע״א] ד״ה תנאי דאין למידין מב״ג וב״ר אלא מילתא דסברא וא״כ מה סברא יש בהן קודם ללאו. ונ׳ דבעינן מה שהוא בדרך לשון בני אדם ולעולם הדרך לומר הדבר שרוצה לחדש תחילה ואם לאו ישאר כמקדם ואותו דבר שרוצין לחדש חשוב הן. והנה בסוטה אין הכוונה לבער הרע דהא מצי אמרה איני שותה כדאי׳ בסוטה דף כ׳ [ע״ב] רק הכוונה להתירה לבעל ושתיטול כתובה דאם אינה שותה לא נוטלת כדאי׳ במשנה ריש פרק ארוסה וא״כ מה שאנו מחדשין הוא שתנקי וזה שכתבו התוס׳ מה שאנו רוצים שתיעשה חשוב הן משא״כ באם לא מתי שעד עכשיו היא אשת איש ואנו רוצים שתהא מגורשת א״כ זהו ההן וצריך להקדימו. ובזה ניחא הא דהוכיח הש״ס בסנהדרין ריש דף ל״ג מסוטה דפותחין בד״נ בזכות תחילה ולדברי התוס׳ ע״כ צריך להקדים מה שהוא ההן וצ״ל דנהי דלא שכב הוא הן מצד איסור והיתר מ״מ כי שטית נמי הוי הן מצד הלשון ואין קפידא אם יסיים בהן רק שלא יתחיל בלאו אבל הר״ן בגטין דף ע״ה כתב דהקפידא הו׳ שלא יסיים בהן דבגמר דבריו אדם נתפס א״כ ע״כ צ״ל דכי שטית הוא לאו גמור וא״כ האיך מוכח דפותחין בזכות תחילה. ונ׳ דלדעת הר״ן לא ק׳ כלל קו׳ התוס׳ כיון דהטעם הוא רק משום שנתפס בגמר דבריו ואם יסיים בהן כגון בע״מ שתתני מאתים זוז שיאמר ואם תתני תהי׳ מקודשת יתפס בגמר דבריו והיא מקודשת מ״מ וזה שייך בדבר רשות שבידו הוא לקדשה אף אם לא תתן משא״כ בתנאי דסוטה הבידו הוא שתחנק אף אם לא שכב ואין כאן קפידא כלל בסיום ההן ולעולם דכי שטית הוי הן והוכיח שפיר דפותחין בזכות תחילה.

שם גמרא אבל היכא דעבד בשלישי ובשמיני וכו׳. והרמב״ם פסק פרק י״א מפרה אדומה הל׳ ב׳ דטובל ומזה הזאה שניה

בכל עת שירצה והקשו עליו דהוא נגד הסוגיא דהכא. ונ׳ דהתוספ׳ כ׳ ד״ה בשלמא דהכא צריך לתנאי כפול לר״מ משום דנכתב בל׳ תנאי וקשה ליכתוב באמת בלשון צווי ויתחטא ויטהר ולא יצטרך לכפילות וצ״ל ע״פ מה שנדחקו התוס׳ סוף פ׳ שבועות העדות הא דבעי הכא כפילות אע״ג דהוי איסורא גרידא משום דנחשב קצת ממון לענין מטמא תרומה וא״כ היא גופה אשמעינן קרא דבקצת ממון נמי בעינן כפל ולפ״ז לא נצטרך למש״כ רש״י ד״ה והזה לאו לר״ה פריך וכו׳ אלא דלר״מ לא קשה דמהרש״א כתב דהו״מ לומר דלר״מ איצטריך לעיכובא רק ז״א דאע״ג דאיצטריך קרא קמא לכפילות מ״מ נשמע בהדיא העיכוב דלא יטהר כלל אבל להנ״ל שפיר מצינו לומר דבלאו קרא דוהזה הו״א דלעולם בקצת ממונא לא צריך כפילות וקרא דואם לא יתחטא צריך לעיכוב לכך כתב והזה וא״כ כבר נשמע עיכוב ומוכח מקרא דלא יתחטא כפילות וכעין סוגיא זו בזבחים דף מ״ט ע״ב בקרא דכאשר יורם להכי כתבי׳ ואקשי׳ לפ״ז א״ש דהרמב״ם פרק ז׳ מאישות פסק כר״מ ולדידי׳ לא מיותר קרא למעוטא דשלישי ושמיני דאיצטריך קרא דוהזה ללמוד מיני׳ עיכובא דליהוי לא יתחטא מיותר לכפילות וכן אידך קושיא דוחטאו נמי הכי מיתפרשא דלר״מ מצינו לומר דאיצטריך למעוטי שלישי ושמיני דקאי אשלישי דלעיל מיני׳ כלומר וחטאו ביום השביעי פי׳ יום הרביעי אחר הזאה ראשונ׳ אבל לרחב״ג הא כבר שמעינן מקרא דוהזה ולבתר דמשני דאיצטריך לתרומ׳ ה״נ לר״מ איצטריך ע״כ לתרומ׳ והיינו משום דבכל הפרשה נכתב רק משכן ומקדש וכ׳ הרמב״ן בפי׳ התורה דמקדש ה׳ היינו קדשים וא״כ לא שמעינן רק לטומאת מקדש וקדשיו וצריך עוד קרא לתרומה ועדיף טפי מלחדש דינא לפסול הזאה רחוקה ועיין תוס׳ חגיגה דף יו״ד [ע״ב] ד״ה לעבור, ומזה הטעם ניחא הא דלא אצטריך עוד קרא למעשר דקילא מתרומה כדאי׳ ביבמות דף ע״ה [ע״א] והיינו משום דלא הוה טעינן רק אקדשים משום דנכתב בהדיא אבל כיון דאיכא קרא סתמא ממילא מוקמינן בבכל הטהרותן.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ואמר. וא״ת מנ״ל לר׳ חנינא דאיירי כשאין אשתו מעוברת וראב״י היא וכו׳. הרמב״ם פסק פ׳ ז׳ מאישות הל׳ י״ו דבהוכר עוברה מקודשת וצריך לחזור ולקדשה. וכ׳ הכ״מ שדעתו שהיא ספק מקודשת. ולדעתי נ׳ בכוונתו שהיא מקודשת מדרבנן כנראה מדבריו בפי׳ המשניות שכתב מן העיקרין שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וסיים שנעשה כאשת איש. ונ׳ דקשיא לי קו׳ התוספ׳ וניחא ליה דקשיא לי׳ לר״ה השינוי לשון דבכל הני דמתניתין נקט אינה מקודשת ובברייתא נקטה לישנא דאינו כלום וניחא לי׳ ע״פ מש״כ תוספ׳ בכתובות דף נ״ח ע״ב ד״ה לאחר דאע״ג דלדבר שלא בא לעולם לא מהני היכא שהגוף בעולם מהני והקשו א״כ מנ״ל דר״מ סבר מקנה דשלב״ל דילמא בלאחר שאתגייר דוקא ודכוותי׳ דהגוף בעולם ותירצו הואיל ובמקצת סבר היכא שהגוף בעולם מהני כוותי׳ א״כ נראה בהדיא מדבריהם דהבאת שליש מיחשיב אין הגוף בעולם והנה בתרומה אם התרומה אינה בעולם הוי דשלב״ל אבל אם הטבל שרוצה להפריש עליו אינו בעולם הוי

הוי לדבר שלב״ל ואמאי מהני. ונ׳ דעל זה קאי רבה דצריך שיהא שחת ואז הוי כגוף בעולם ומדמדמי הש״ס הוכר עובר׳ לשחת ש״מ דהוכר עוברה נמי הוי כגוף בעולם וסבר ר׳ חנינא דהיכא דהגוף בעולם החמירו רבנן משום חומרא דאשת איש לחוש לקידושין ולכך נקט בכל הני אין מקודשת לומר דאינה מקודשת מדינא אבל מדרבנן צריכה גט אבל בברייתא נקטה לישנא דאינו כלום לכך קאמר ר״ח דאיירי שאינה מעוברת דאין הגוף בעולם ואין בקידושין כלום אפי׳ מדרבנן וזה מדוייק בלשון הרמב״ם דצריך לחזור ולקדשה בקידושין שאין בהם דופי פי׳ קידושין גמורין הואיל ועכשיו אינן רק מדרבנן והכי כתב בפרק ד׳ מאישות הל׳ ח׳ גבי קידושי קטנה הואיל דגמרי בהדה א״צ לקדשה קידושין אחרים ש״מ דבקידושין דרבנן צריך לחזור ולקדשה וא״ש מה שהביא בפ״י דבמזכה לעובר פסק הרמב״ם דלא קנה דהכא הוא רק מדרבנן משום חומרא דאשת איש וכן הא דבפירות דקל לא בעי׳ לר״מ רק דעבידי דאתי והכא בעינן שיהא שחת משום דהכא הוי לדבר וכו׳ דקאי אטבל דלזה לא סגי בעבידי דאתי רק שיהא הגוף בעולם ודברי הר״ן בזה תמוהים שכתב דהא דאוקמי אביי לדראב״י בשיטה בהדי ר״מ אע״ג דר״מ סגי לי׳ בפירות דקל דעבידי דאתי אע״ג דליתנהו לפירות בעולם כלל דמצינו כה״ג בפ״ק דסוכה וכו׳ והא לא מצינו כל עיקר דס״ל לר״מ אדם מקנה דשלב״ל רק היכא שהגוף בעולם אם לא כמש״כ תוספ׳ הנ״ל בכתובות דודאי סבר בכולו כראב״י ואיך נאמר דס״ל טפי מראב״י. ונ׳ דגם לפי׳ רש״י דמימרי׳ דרבה בשחת קאי לראב״י יש ליישב דשאני פירות דקל דהוי דבר חשוב דהאילן עומד לפירותיו המיוחדים דהיינו תמרים משא״כ בארץ דקיימא לכל מילי ולא לתבואה בלבד ולכך בעינן שחת דאז ניכרת בה שיהא תבואה משא״כ מעיקרא ניראית כעשב בעלמא אבל בדקל הוי ניכרין בו התמרים ובי׳ מודה ראב״י לכ״ע.

דף ס״ג ע״ב גמר׳ ואין נאמן לכנוס וכו׳. כ׳ בפ״י על מה שהקשו לרב הו״ל לינקוט במתני׳ בנתקדשת ותירץ דאגב אורחי׳ אשמעינן דהאב נאמן לומר קדשתי את בתי ולכאורה הא בלא״ה ה״מ לתרץ דנקט קדשתי דאפ״ה אין נאמן לכנוס רק הא זה לא נאמר בהדיא במשנה דאימא אדרבה נאמן לגמרי וא״כ מה תירץ דאשמעינן דנאמן לאסור בתו אימא לעולם דאינו נאמן ונאמן דמתני׳ פירושו דנאמן ואין צריך לקדשה אבל לעולם ע״פ דיבורו של אב לא צריכה גט. ונ׳ ע״פ מש״כ הר״ן בדברי ר׳ אסי הא דנאמן לכנוס אע״ג דבמת בעלה צריכין לטעמא דדייקא משום דהתם הוא להוציאה מחזקת א״א אבל הכא כבר נתחזקה לא״א רק שאומר שנתקדשה לו לפ״ז מ״ש מוכח ע״כ דהאב נאמן להחזיקה במקודשת דא״כ לא הי׳ מועילין דברי האחר לומר שנתקדשה לו. ויותר נ׳ על קו׳ המפרשים דלהכי נקט קדשתי דאי הוה נקט בנתקדשתי הי׳ צריך להאריך בסיפא לומר קדשתי את בתי וזה אמר אני קדשתי וזה אמר וכו׳ דבנתקדשתי לעולם אינו נאמן לכנוס אפי׳ איכא אחר וזה נ׳ דדחקו לרש״י לפרש בד״ה כיון שמא יכיר האב דלכאורה לא משמע בגמ׳

רק אירתותי דאחר אך א״כ הי׳ קשה לינקוט רישא בנתקדשתי ובסיפא משום אירתותי דאחר נאמן אף לכנוס אלא ע״כ דבעי ג״כ אירתותי דאב וא״ש דצריך לינקוט בקידשתי משום סיפא.

שם בתוספ׳ ישנים ד״ה ולא לעונשין. הקשו הא מסתמא רב אסי לא פליג אמתני׳ דלקמן בשבוי׳ לא הימני׳ וכו׳. כ׳ הפ״י דיש לתרץ דודאי אינו נאמן לפוסלה והא דנאמן לעונשין היינו רק להחזיקו כגדול ואם יעבור אחר כך להענישו דלהחזיקו מהימן. ותמהתי דזה עצמו כוונת הת״י מדנקטו בהאי לישנא ולא הקשו בפשיטות ארב אסי אלא הכוונה דע״כ ר״א לא יפלוג אמתני׳ וע״כ צריך לומר דרק להחזיקו ולהבא להענישו נאמן וא״כ מה מייתי מדרב חסדא הא ע״כ לקרבן נאמן גם אלעבר שהקרבן שנדר יהי׳ עתה קדוש או אם אכל חלב כבר שחייב עתה קרבן ובפרט למש״כ תוס׳ ריש דף ס״ד דע״כ בכה״ג מיירי שכבר עבר שנה וכו׳ וא״כ אימא דומיא דזה אינו נאמן לעונשין להענישו אלעבר אבל לחחזיקו אלהבא אימא דנאמן ואפשר לתרץ קושיתם דדייק מיתור לישנא דלא הו״ל לומר רק נאמן לקרבן והוה ידעינן דלדבר אחר לא אבל לכך הדר נקט בהדיא אבל לא למכות וכו׳ לומר דלזה בכל ענין אינו נאמן.

שם תוספ׳ ד״ה בני. כל הנשים הבאות לפנינו לחלוץ האיך יחלוצו וכו׳ דשמא היבם קטן. הא דלא קשיא להו מצד הנשים עצמן אע״ג דלא נ״מ דאם היא קטנה א״כ לא היתה מקודשת כלל מ״מ נ״מ בקידשה אביה נ׳ דנקטו כן לרווחא דמילתא ע״פ מש״כ ביבמות דף ק״ה ע״ב ד״ה קטנה דהיקש אשה לאיש אינו רק אמסכתא וא״כ כיון דמדאוריי׳ אפי׳ קטנה חולצת שפיר סמכינן בלא ידיעת שנים אשערות ולא הקשו רק מיבם דמדאוריי׳ הוא דליהוי גדול. והנה הרא״ש כתב לא נסמוך על דברי האב הנראה מדבריו דפשיטא ליה דדין חליצה כמכות ועונשין דאין האב מהימן ונ׳ דסבר דלכך נאמן אנדרים וכו׳ ולקרבן ע״פ מש״כ תוס׳ דף ס״ד [ע״א] ד״ה נאמן דעשאוהו כדבר שבידו וכוונתם אע״ג דמסיק בגמ׳ דאפי׳ קידושין אינן בידו היינו לגמרי דליהוי מכח סברא בלא קרא וגלי קרא דאב נאמן אע״ג שהוא רק מקצת בידו משום דמוטל עליו לקדש בתו כדאי׳ לק׳ דף ס״ד ע״ב מצו׳ דרמיא עלי׳ ולכך מהני בי׳ ג״כ מקצת בידו בענין הנשים הואיל ועליו מוטל להודיע והנה הרא״ש נ׳ דסובר דלקרבן ונדרים ואינך היינו טעמא דנאמן האב הואיל ותכלית הדבר הוא בידו שביד האב ג״כ להקדיש כל הנך וחטאת נמי בידו אם נודר בנזיר ועיי׳ במג״א סי׳ א׳ בא״ח לכך הוי מקצת בידו שחדשה תור׳ שנאמן האב ומה״ט אינו נאמן למכות ועונשין דגוף הדבר שנלקה הבן אינו בידו בשום פנים וא״כ ה״ה לחליצה אבל התוס׳ ע״כ לא ס״ל הך טעמא מדהקשו אנדרים אלא משום דסופו ליגדל וא״כ ה״ה לחליצה. ונ׳ דלדבריהם ה״ט דמכות אע״ג דסופו ליגדל דלצערא לא הימני׳ רחמנה דומה למאי דאיתא בכתובות דף מ״ג סוף ע״א בבת דצערה לא זכי ליה רחמנא לאב. בא״ד בדף ס״ד אבל אין אנו יודעין אם היו לו שנים באותו הזמן או סימנים כו׳. הא ודאי דתרתי בעינן לגדלות ואעפ״כ יש ליישב הך לישנא דאין אנו

יודעין אם היו לו שנים או אע"ג שיודעין משנים אבל אין יודעין מסימנין אך מה שכתבו אה"כ דהאב נאמן לומר דאותו הזמן היו לו שנים או סימנים דחוק לפרש כן ובראייש כ' בהדיא דבההיא שעתא הי' בן י"ג שנה וגם הביא ב' שערות ואפשר דס"ל להתוס' כיון דאמר רבא בנדה דף מ"ו [ע"א] דבהגיע' לכלל שנותי' א"צ בדיקה חזק' הביאה סימנין ונהי דלא אמרה רק למיאון אבל לא לחליצה מ"מ בכה"ג דאיכא חזק' דהשתא שיש לו סימנין אמרינן שגם אז בהיותו בן י"ג היו לו סימנים וה"מ דשנים אם אומר שכשאכל החלב הי' לו סימנין אמרינן שמסתמא היה ג"כ בן י"ג שנה דאין דרכן לבוא קודם ועתה הוא גדול בשנים מסתמא הי' אז ג"כ גדול בשנים אבל הרא"ש דעת אחרת אית ליה דגם ביש לו שערות צריך לנאמנותו דאב ואיהו לשיטתי' דמדמה חליצה למכות דאין האב נאמן ואפ"ה שפיר מצי לחלוץ אם האב מעיד על השנים כיון שיש לו שערות והכא מיירי שהאב מעיד על הכל שהיו באותו הזמן ובכה"ג מועיל רק לקרבן ולא למכות וא"כ איכא בין התוס' להרא"ש ג' דינין דלהתוס' חליצה דינה כקרבן דהאב נאמן ולהרא"ש לא ואם יש שערות להתוספ' א"צ תו לעדות שני ולהרא"ש צריך ואלמפרע להתוס' סגי או מעיד אחד מינייהו ולהרא"ש צריך להעיד על כולן ועיי' במשנה למלך פרק ב' מאישות הל' י"ט אך מה שכתב שם אבל בקטנה שנסתפקו בשנותי' והביאה סימנין אם דנין אותה עכשיו כגדולה כדי שתחלוץ לא עלה על דעת הרב וכו' לא ידעתי אמאי דהיא היא שיטה אחרת דר"י בדיבור התוס' הזה.

שם רש"י ד"ה בן י"ג. ולענין עונשין של כל המצות אם הביאו ב' שערות וכו'. הנראה מדברי רש"י דלענין נדרים לא בעינן ב' שערות לגדלות אלא בשנים לחודיי' הוו גדולים וכן הוא דעת הרמב"ם פרק י"א מנדרים הל' ג' ועיין במל"מ שם הקשה עליו מסוגיא דיוצא דופן סוף דף מ"ה דקאמר אי דלא אייתי ב' שערות קטן הוא מוכח דתלי בשערות והנראה בזה למאי דאיתא בפלוגתא שם דף מ"ו ע"ב אי מופלא סמוך לאיש דאורייתא וקשה לכאורה הא קרא מפורש איש כי יפליא ובמאי מוקי לה אידך מ"ד על כן נ' דנדרים תלוין בשנים ולכ"ע אם הוא בן י"ג שנה אע"פ שלא הביא שערות אם יודע להפלות נדריו קיימין וע"ז נאמר איש דהיינו בן י"ג בלא שערות כי יפליא אבל בהביא אין צריך להפלות ופלוגתא היא בסמוך לאיש דהיינו שנת י"ג אי הוה דאוריי' או דרבנן. ובזה מתורץ קו' התוס' שם ד"ה ר' יוחנן דהוי התראת ספק שמא לא יביא שערות ובזה ניחא דאין תלוי כלל בשערות אלא בשנים דלמ"ד סמוך לאיש דאוריי' תלוי בזה אם הוא סמוך לשנים של איש ופריך שפיר אי דלא אייתי ב' שערות קטן הוא דצריך להפלות ובמתני' קאמר אע"פ שאמרו אין אנו יודעין ואתיין שפיר דברי רש"י וכוונתו בנדריהן נדר אם יודע להפלות אבל דברי הרמב"ם אינן מיושבין בזה שכתב בהדיא דאע"פ שאין יודעין להפלות ונ' דסבר דתלי בפלוגתא אי מופלא סמוך לאיש דאורייתא דודאי מוכח מכח קו' התוס' הנ"ל דהסמוך לאיש אינו תלוי בשערות דלמ"ד דאוריי' א"כ איש פירושו סמוך לאיש

בענין בהפלאה ש״מ דבאיש ממש היינו י״ג שנים א״צ להפלות אבל מ״ד דרבנן ואיש היינו בן י״ג ועליו נאמר כי יפליא ש״מ דבעי הפלאה והרמב״ם שם פוסק כמ״ד דאוריי׳ שפיר פסק דבבן י״ג א״צ להפלות וקו׳ הש״ס שם אע״ג דר׳ יוחנן סבר דאוריי׳ אפשר דקאי אריב״ל אי סבר מופלא סמוך דרבנן א״כ באיש ממש בענין כי יפליא הקשה קטן הוא וצריך לידע ימי נדר.

דף ס״ד ע״א בגמר׳ והרי בידו להשיאה לממזר וכו׳. לכאורה קשה האיך נקרא בידו כיון דאסור להשיאה דספי לה בידים איסירא ויותר קשה משי״כ רש״י ד״ה סיפא ולא למוסרה ביד נכרי וכו׳ אטו ממזר הוי היתירא טפי מנכרי. ונ׳ דמצינו דומה לזה לענין דיחוי אצל מצות דחשבינן מיעוט ענבי הדס בידו אע״ג דאסור למעטן ביו״ט והטעם כיון דיש בו צורך ודרך למעטן בחול מיחשב בידו ולהיפך בכיסהו הרוח אע״ג דבידו לגלות לא מיחשיב בידו דאין דרך לעשות כן כמש״כ תוספ׳ סוכה דף ל״ג [ע״א] ד״ה נקטם וביארן המחצית השקל בסי׳ תקפ״ו ס״ק ו״ו ה״נ להשיאה מיקרי בידו כיון דדרכו בכך בהיתר אבל למוסרה לנכרי דהוי זנות אין דרך האב בכך לעולם לכך לא מיקרי בידו.

דף ס״ד ע״א רש״י ד״ה דלא מוחזק. ואי אתי אח לאחר מכאן וכו׳. הקשה הא בלא״ה אינו נאמן לבעלה גופי׳ לא מהימנינן לאסור. ונ׳ ע״פ מש״כ הרשב״ם בב״ב שם דבשעת מיתתו לאו דוקא כוונתו דקשיא ליה לינשא דבשעת מיתתו מיותר ונ׳ דלאביי אין ה״נ מדייקינן האי לישנא דבשעת מיתה אמר כן מכלל דתחילה אמר בהיפך והוי גונא דמתני׳ כמו דבריי׳ ובהיפך דהיתה בחזקת שאינה זקוקה ואמר תחילה דאין לו בנים ובשעת מיתה הדר בי׳ אע״ג דהוי הדרנא מ״מ כיון דמסייעא לי׳ חזקתה דמעיקרא נאמן אבל אם אמר תחילה אין לו אחים ובשעת מיתה הדר בי׳ ואמר יש לו אינו נאמן דשוויי׳ נפשי׳ הדרנא ולא מסייעא ליה חזק׳ אבל באמת אי הוה אמר מיד יש לו אחים היה נאמן דאין חזקת היתר שלה חזקה כל כך דהחזקה היא רק שלא ידענו מאחים ואדרבה סתם אדם אינו בן יחידי לאביו ועיין בלח״מ ריש פרק ג׳ מהל׳ יבום וא״ש דאי לאו שאמר יש לו בנים היה נאמן האח הבא דאיהו לא הוי הדרנא ונאמן אע״ג שהוא נגד החזקה כנ״ל. וראיתי בלח״מ שם שהקשה על הה״מ שכתב דהרמב״ם פסק דלא כרבי דהא לר׳ נתן נמי לא א״ש דלדידי׳ נמי אי לא הוה הדר ביה היה נאמן במה לי לשקר. ונ׳ ע״פ מש״כ בחידושי הרשב״א דדברי ר׳ נתן ליתנהו אלא כי אמר דיש לו בנים קודם הקידושין דעדיין לא הוחזקה ממש לאיסור דיבם אבל אחר הקידושין אינו נאמן ומתפרשין שפיר דברי הרמב״ם דאינו נאמן כי אמר בשעת מיתה כיון דאז כבר הוחזקה ממש ליבם אבל מה שהקשה על הר״ן אינו מתיישב בזה דהר״ן העתיק לשון רש״י שכתב בהדיא דמה לי לשקר מרע החזקה משום אין אדם חוטא וכו׳ א״כ מוכח דאפי׳ אחר קידושין הו׳ נאמן אי לאו דהדר ביה. ונ׳ דכוונת הר״ן במש״כ דאי קיי״ל כר׳ נקטינן דאפי׳ במוחזק וכו׳ היינו משום דלר׳ נתן הוה מסיק הר״ן אדעתי׳ בפשיטות דאי

שמענו שיש עדים דצריך לברר כיון דמה לי לשקר אינו לדידי' רק כחזקה ובחזקה היכא דאיכא לברורי צריך לברר כדאי' ביו"ד סי' א' בהג"ה לענין חזקת השוחט שרובן מומחין וצריך לברר אבל אליבא דרבי דמה לי לשקר הוה כעדים אינו מן הסברא דיצרך לברר אחר עדים ותירץ דאעפ"כ צריך לברר כי נשמע שיש עדים.

דף ס"ה ע"א תוספ' ד"ה ואם. מכאן יש להוכיח דאלמנה מן האירוסין יש לה כתובה וכו'. לולא דבריהם היה נ' ע"פ מש"כ בכתובות דף ל"ט ע"ב ד"ה טעמא דעיקר תקנת כתובה הי' בגרושה שלא תהא קלה להוציאה ואגב תקנו ג"כ לאלמנה משום חן ואיתא שם דף צ"ז ע"ב דמן האירוסין לא נפיש חן דידה א"כ י"ל דבארוסה לא תקנו באלמנה כתובה משום אגב כיון דליכא כ"כ חן והכא רק בגרושה הוא דיש לה כתובה ואין ראיי' לאלמנה וכן יש לתרץ מה שהקשו שם דף מ"ד [ע"א] ד"ה והילכתא דיש לומר דמילתייהו דרב הונא ורב אסי קאי אגירושין ובעיי' דהש"ס בכתובות ובב"מ אינן רק באלמנה כמפורש שם.

שם ע"ב גמר' אי מה להלן הודאת בע"ד וכו'. מקשה בפ"י הא בהאי קרא כתיבי ג"כ מכות ועונשין והתם לא מהני הודאת הבע"ד. ונ' דמ"מ לא מצינו למילף מהך ג"ש אלא מאי דכתיב בקרא וקרא לא איירי בהודא' מדכלל בי' נמי ממון כמו שפי' רש"י לכל עון עונש גוף ועונש ממון וגם משמעות באיש הוא נגד איש כמו בקרא דבתרי' עד חמס באיש לענות בו דכולהו הם משמעות נגד אבל בהודאת איש אין לנו ילפותא מהך קרא וממילא יש לן לומר דלא צריכי עדים.

דף ס"ו ע"א רש"י ד"ה אפקה. הואיל ולא הכחישתו. דבריו תמוהים דאין בגמ' רמז ממנה ובודאי אם תשמע תכחישנו. ונ' להגיה הכחשתו וקאי אסמיא ואפשר דאפי' הכחישתו אינו מועיל לדידי' דמ"מ הוי לדידי' כחתיכה דאיסורא דמשוי רגלים לדבר בשתיקתו ואין זה דומה למש"כ הש"ך בסי' קכ"ז ס"ק י"ג דהתם יודע כבר שנתכחש העד וסומך עליו אבל הכא לא ידע כלום מהאשה אף אם אפשר נאמר בפניה.

שם תוספ' ד"ה הקם. דאדרבה משמע מהתם וכו'. וביומא ר"פ בא לו הקשו ביותר כזה מברייתא דבגדי כהונה היוצא בהן למדינה אסור. ונ' לתרץ קו' השניה ע"פ מש"כ רש"י שם הטעם שנוהג בהן דרך חול וא"כ י"ל דזהו בשאר בגדי כהונה שהם דרך מלבוש לשאר אדם נראה שלובשן לצרכו דהוא דרך חול משא"כ ציץ בכל מקום שהוא נראה הוא בקדושתו דאינו דרך מלבוש לאנשים כלל ואין כאן דרך חול לכך מותר.

שם תוספ' בא"ד וינאי היה כהן וכו'. נ' כוונתם משום דלפי רש"י לא מוכח מיניה וביה שהיה כהן ומ"מ הותר בציץ לפי שניתנו ליהנות בהן ואין חילוק בין כהן לזר דמה"ט אמרינן לעיל דף נ"ד [ע"ב] דלר"מ בשוגג לא קידש דאין בהן מעילה הואיל וניתנו ליהנות בכה"ג ומה שהיה לבן של פרושים עליו י"ל ע"פ מש"כ תוס' ביבמות דף מ"ח

ע״ב ד״ה כיון מהתוספתא דאין מעמידין מלך אלא מן המשיאין לכהונה וזה שאמרו רב לך כתר מלכות כלומר גם בזה הרבה יותר מהראוי וכמו שפי׳ רש״י בסדר קרח על רב לכם בני לוי וע״ז קאמר מ״ט רב לך כתר מלכות שהיו אומרים אמו וכו׳ והלביש הציץ רק לקנטרם שיעמדו על רגליהם כענין קום בלק ושמע בסדר בלק כפי׳ רש״י שם ומה שאמר ואתה מלך וכהן גדול שמעתה היה אלעזר רוצה להחזיקו לכה״ג ועיין בפ״י אבל לפי׳ ר״ת שלבש הציץ משום קרא דתמיד ע״כ מדין כ״ג לבשו צריך לומר שהיה מזרע כהונה וזה שכתבו וינאי היה כהן.

שם תוספ׳ ד״ה מאי. אדרבה אוקי תרי וכו׳. בכתובות דף כ״ו ע״ב בד״ה אנן הקשו על מה שתירץ ר״ת דכל הנשים היו בחזקת שבויות דא״כ מאי מייתי מיניה לזינתה בעד א׳. ונ׳ דצריך להבין מה מועיל שכל הנשים היו וכו׳ הא מ״מ תרי סהדי אמרי לא אישתבאי כלומר שהיא לא היתה בתוך הכרכום והו״ל לאוקמי אחזקה וצ״ל דכוונתו דמרע לחזקתה הואיל שרוב נשי העיר נשבו רגלים לדבר שגם היא נישבית לפ״ז א״ש לר״ת לשיטתו מה שהביא הר״ן שהקשה עליו דאי בענין להאמנת העד שישתק הבעל דבר להיות רגלים לדבר הא ינאי צוח מתחילתו וצא וראה מה עלתה בידם ובזה ניחא דהגמ׳ מדמה כמו דהתם הוו הרגלים לדבר שכל הנשים נשבו ה״נ ברגלים לדבר דשתיקה דמהני להאמנת העד א׳.

שם תוספ׳ בא״ד. תהני ליה חזקה דאימי׳ וכו׳. וסברת רש״י מבוארת בר״ן גטין דף ס״ד בשם הרמב״ן דכתב אהא דהאומר לשלוחו צא וקדש וכו׳ דאין חזקה של קרובות שאינן באות לפנינו מועלת לו וכו׳ ולא תיקשי כלל מהא דמכשיר בה מכשיר בבתה שהאם היא לפנינו שפיר מועלת חזקתה על הבת.

שם תוספ׳ בא״ד. אלא בתרומה דרבנן וכו׳. כ׳ מהרש״א דהו״מ לומר ג״כ דחזקת האם דמועיל לבת הוא רק בתרומה דרבנן. ולא הבנתי דבריו דהאיך משכחת שתאכל הבת בתרומה אם לא שתנשא לכהן והוא איסורא דאורייתא אם היא מפסול ולומר שכהן דנקט במתני׳ הוא דוקא לא ידעתי מה חזק׳ יש לה שנבעלת לכהן דוקא ואפי׳ נדחוק לומר שהיא בת כהן ויש לה חזקה שנבעלה לכהן דאל״כ היתה אסורה בתרומה מכח העובר דפוסל אמו לדעתי אין זו חזקה דאפי׳ נאמר שנבעלה לזר דהיינו ישראל אכתי לא איתרע גופה רק אריה רביע עלה דהעובר מעכב ועדיין היא בחזקתה אם תפיל או ימות הולד תאכל בתרומה כמקדם.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה אמר. הרי במשל אפי׳ נודע שפסול היה וכו׳. ונ״ל דהנה טעמיה דר״ע איתא לק׳ דף ע״ט [ע״א] משום חזקה דהשתא דהרי חסר לפניך וגם חזקת הטמא ומשום תרתי לריעותא אתא עלה וע״ז בא ר״ט להשיב הא כל עיקר חזקה ילפינן בחולין דף יו״ד ע״ב מקרא א״כ אין לך בו אלא חידושו בדבר שנודע עתה שיהי׳ כמו כן לעתיד אבל לומר שהי׳ כמו כן תחלה כיון דאפי׳ ברי לן שהיה כן רק שלא נודע חזינן בשום דוכתא שבשר למפרע א״כ מוכח מזה דלא הודע גורם היתר אף דאין למידי׳ מיניה בעלמא לטהר הטהרות שנעשו במקוה פסולה ודאית רק שהי׳ קודם ידיעה מ״מ לא היה לך לומר חזקה לפסול אלמפרע

כיון שהוא ג"כ קודם ידיעה ועיי' בראש פרק גיד הנשה אות ל"ז שהביא מזבחים דף ק"ד [ע"א] שידיעה גורמת היתר ואיסור והשיב ר"ע דשאני ידיעה דבן גרושה שלא די שמחוסר ידיעה אלא שצריך ג"כ עדים ויותר נכון ע"פ מה שמצאתי בתוספתא שם הגירסא שפסולו בב"ד והוי כעין הסברא דלעיל דף ס"ב ריש ע"ב דלא מיחשיב בידו מידי דצריך ב"ד אבל במידי אחרינא לא מיחשיב כ"כ הידיעה כדמצינו בבעל מום.

שם גמרא אל הכהן אשר יהיה וכו'. זה שהיה כשר ונתחלל. נ' דמרומז בהאי קרא חלל דימים ההם קאי על כהן שעכשיו הוא כהן ואח"כ לא כדאי' לעיל ע"א הנח כהונה לזרעו של אהרן וכן ביבמות דף ע"ד ריש ע"ב חללה לאו זרעו דאהרן הוא אבל בעל מום לעולם הוא זרעו דאהרן דהא חולק בקדשים ולא דיבר בו קרא כלל רק דאפ"ה ניליף מחלל והוצרך ללמוד מבריתי שלום ולא חסר.

דף ס"ז ע"ב רש"י ד"ה מנה"מ. אבל הולד ממזר נפקא לן וכו'. משמע מדבריו דממזרות פשיטא לן בלא"ה בכל העריות וסותר לכאורה למש"כ לק' דף ס"ח [ע"א] ד"ה לחומרא דנראה מדבריו שם דאם לא ידעינן שאין תופסין קידושין גם ממזרות לא ידעינן וכן התוס' דהכא כתבו כן וסותרין למש"כ לק' שם ד"ה לחומרא. ונ' דהכא פירשו כן לפי ההו"א דלא ידעינן עדיין מנדה ושפיר ילפינן ממזרות משומרת יבם דהיא בכרת ה"ה לאינך שהם בכרת דהולד ממזר במה מצינו או בהקישיא דר' יונה כמש"כ תוס' ביבמות ריש דף מ"ה סוף הדיבור אבל למאי דמסיק דבנדה אין הולד ממזר אע"ג דהיא בכרת וא"כ סותרין ההיקשות ע"כ צריכין לחלק בין נדה לשומרת יבם דאביו ולמיתלי הממזרות בהתפסת קידושין ושפיר כתבו לקמן דאי תפסי לא הוו מיניהו ממזר ומה שסיים רש"י כאן דכל שאין לה עליו קידושין הוא לאו דוקא רק סימנא בעלמא והעיקר תלוי בכרת לפי ההו"א כמש"כ בתחילת דבריו דאל"ב אין מקום לדבריו דממזרות פשיטא כיון דלא ידעינן אכתי דלא תפסי קידושין.

דף ס"ח ע"א תוספ' ד"ה ומה. דקו' זה אינו אלא גילוי מילתא וכו'. כ' הפ"י על קו' המהרש"א דכל קושיתם אינו רק אהני דיש להן היתר ופריך שפיר שאר חייבי לאוין נמי בהני שאין להן היתר. ונ' דלפ"ז לא הוה צריך רש"י לומר נהי דלא אתי בק"ו וכו' אלא דודאי ק"ו הוא מה שומרת יבם דיש לה היתר ח"ל דאין להן היתר לכש"כ ובלא"ה דברי רש"י תמוהין לשיטתו דלמ"ד לא תפסי קידושין ביבמה ליכא בה כ"א עשה והקשו ביבמות דף מ"ט ע"ב ד"ה אי מסוגיא דהכא וע"כ צ"ל דלאו דוקא כמש"כ הרשב"א בסוגיין אלא הכוונה מה יבמה שהיא בעשה א"כ הוי שפיר גם אחייבי לאוין ק"ו מה יבמה שהיא בעשה ח"ל לא כש"כ.

שם בגמרא הני חייבי עשה במאי נינהו וכו'. הקשה במל"מ פרק י"ט מאיסורי ביאה הל' ה' ד"ה ואגב אמאי לא מוקמי בצרת כנוסתו. ונ' ע"פ מ"ש תוס' ביבמות דף מ"ט ע"ב ד"ה סוטה דשנואה משמע שהיא שנואה בתחילת נישואין והמל"מ פרק א' מנערה בתולה ריש הל' ג' עמד בדבריהם. ונ' כוונתם דודאי משמע בקרא דמכח שהיא שנואה רוצה

להפקיע חלק בכורה והא פשיטא דהאב רעה עינו בבנה אם זינתה אחר הנישואין ונולד לו ממנה אח״כ הבכור כמו אם מחזירה אחר הגירושין שאחר הזנות ואדרבה כאן סבר וקיבל וכיון דשנואה משמע בתחילת נישואין א״כ קשיא על לשון הקרא שאמר בשביל שהיא שנואה בתחילת נישואין ירצה להפקיע אטו תחילת הנישואין גורמים הא אדרבה אם זינתה עתה אחר הנישואין כ״ש שעינו רעה בבנה. והנה בשער המלך פרק י״ח מאיסורי ביאה הקשה על הרמב״ם שפוסק דיבמה לשוק נפסלת לכהן הא לא הוי זר אצלה מעיקרא. ונ׳ כמו שכתבו תוס׳ ביבמות דף מ״ד ע״ב ד״ה הכא אחייבי כריתות כיון דחמירי הוו כזרים מעיקרא ה״ה ביבמה כיון דהיא ספיקא אי תפסי בה קידושין ואי לא תפסי א״כ היא חמירא וחשיב כזר מעיקרא והנה ממה שמצינו שבחייבי לאווין דעלמא הקפידה תורה אזר מעיקרא ואפ״ה נפסלה אלמנה מכ״ג וכן גרושה מכהן הדיוט אף שאינן זרים מעיקרא דקודם שנתגרשה היתה מותרת לו צ״ל דלאווין שבכהונה חמירי כזר מעיקרא לפ״ז ניחא כמו שכתבו תוס׳ דשנואה משמע בתחלת נישואין והיינו מדלא כתיב כי תהיין וכו׳ וישנא אחת כמו כן אימא דשנואה משמע שנואה מעיקרא מדלא כתיב כי ישנא אחת ויקחנה וא״כ א״ש דצרת כנוסתו לא הויא שנואה מעיקרא אבל אבעולה לכ״ג שפיר הוי מוקים ליה דאיסורי כהונה חמירי כזרים מעיקרא ה״ה מכח שהיא פסול כהונה נחשבת כשנואה מעיקרא.

שם ע״ב **תוספ׳** ד״ה **ולדה**. הולד כשר והיכי נוכל להכשיר וכו׳. דאין לומר להוי׳ הולד ממזר כמו בנכרי הבא על בת ישראל דמשמע להו דהמקשן הוא התרצן ר״י משום רשב״י דס״ל גם בנכרי על בת ישראל דהולד כשר וכה״ג אי׳ בביצה דף ל״ח [ע״א] בתוס׳ ד״ה ואמר ובב״מ דף כ״א [ע״א]. אבל א״כ דהוא המקשן הא רשב״י ס״ל לקמן דף ע״ח [ע״א] דגיורת דהיתה פחותה מג׳ שנים כשירה לכהונה א״כ שפיר פריך דקאמר ולדה כמותה וא״כ אם היא פחותה מג׳ תיכשר לכהונה מנלן דאימא דליהוי כנכרי על בת ישראל דהולד פגום כדאמר בסמוך. ומש״כ היכי נוכל להכשיר באין קידושין וכו׳ אע״ג דנכרי על בת ישראל ג״כ אין קידושין ויש עבירה ואפ״ה הולד כשר היינו משום דמזרע האב אין כאן ייחוס כלל דנכרי אפי׳ במינו אין לו שאר האב כדאיתא ביבמות דף צ״ח [ע״א] דזרמת סוסים זרמתם.

שם **תוספ׳** בא״ד. יותר מיש קידושין ויש עבירה וכו׳. אע״ג דנכרי הבא על בת ישראל ג״כ אין קידושין ויש עבירה ואפ״ה הולד כשר היינו משום דבנכרי ליכא יחוס לאב כדאי׳ ביבמות ריש דף צ״ח מקרא דבשר חמורים וכו׳ דאתי לאשמעינן דאפי׳ בא עלי׳ ממזר וכו׳ כלומר וקאי לר׳ טרפון כמש״כ אח״ז וק׳ א״כ מאי פריך לקמן האשה וילדיה למה לי הא מכי תהיינה לא שמעינן אלא דבדליכא קידושין אין מתייחס עליו אבל אם הוא פגום שלא נלך אחר פגמו מנ״ל וגלי האשה וילדיה דמכח יתור שמעינן אפי׳ בכה״ג דילדה כמותה. הא ליתא אלא לר׳ טרפון וכו׳. הקשה בפ״י דמאי קשיא להו אי קאי הסוגיא לר״ט דהילכתא כוותי׳ ונ׳ דקושיתם

מ סוגיא דלקמן סוף פירקין דקאמר לר׳ אליעזר אע״ג דכתב האשה וילדי׳ אתא לו אפקי׳ והא לר׳ אליעזר לא צריכין כלל לקרא דהאשה וילדי׳ לפי הדברים הללו.

שם תוספ׳ ד״ה א מ ר. דהוו כמו תרי קראי חד לכתחילה וחד לדיעבד. הנה לעיל בדף ס״ז ע״ב קאמר אאחות אשה הא לכתחילה הא דיעבד אין הכי נמי וקשה דלא מצינו בשום מקום שיהא איסור דאוריי׳ בקידושי עריות והתוס׳ ביבמות דף יו״ד [ע״א] ד״ה לרבי יהוד׳ נסתפקו באנוסת אביו דהיא חייבי לאו אבל בעריות לא מצאתי בשום מקום ולא ברמב״ם. ונ׳ דהא דקאמר הכי היינו דלא למימר בעלמא חידוש כזה דלא יתפסו הקידושין מוטב לאוקמי אלכתחילה אבל לבתר דמייתי מהיקישא דר׳ יונה דלא תפסי בכולהו הקידושין שוב אמרינן איפכא מוטב לומר לא יקח פירוש דאינו קיחה דלא תפסי מלומר דין חדש דליהוי לאו לקדש ערוה ועיי׳ בתוס׳ חגיגה דף יו״ד [ע״ב] ד״ה לעבור ולא יקח דאחות אשה וכן דאשת אביו וכן והיתה לאיש דמוקמינן השתא אשאר׳ קרובים כולהו מידרשי דלא תפסי קידושין ומילתא דאתיא בהיקישא טרח וכתב לה קרא אך לפי האמור כאן דאיכא לאו אלכתחילה דהיינו הקידושין א״כ כבר אינו דין חדש והו״ל לומר כן באינך באחות אשה ובבן בשלומא מקידוש אלמנה לכ״נ דלקמן דף ע״ח [ע״א] לאביי לא קשיא דכהונה שאני שריבה בהו מצוות יתירות אבל מהכא קשיא וכמו שכ׳ לעיל בריש תוס׳ ד״ה ולדה דהכל הוא מדברי ר״י משום רשב״י ולדידי קיימא שפיר גם למסקנא הנך דרשות דמייתי מעיקרא דאיהו הוא ר׳ שמעון דדריש טעמיה דקרא ויהי׳ א״כ לר״ש איסור דאוריי׳ בקידושי עריות דכולהו ילפי מהדדי מהיקישא דר׳ יונה.

פרק רביעי

דף ס״ט ע״ב תוספ׳ ד״ה ש א נ י. דילמא אתו לאסוקינהו מתרומה לקדשים וכו׳. לולא דבריהם נ׳ דלא ק׳ מידי דקדשי קדשים וכל קדשי המקדש היו מתחלקין לאנשי משמר וכיון דהנהו חללים לא נקבעו במשמרות כבר יש היכר שלא להאכילן קדשים לעולם כלל, וזה הכוונה לק׳ דף ע״ח ע״ב מיום שחרב בה״מ נהגו [כהנים] סילסול דקדם לכן בלא״ה היו מרחיקין הפסולים משום פסידא שלהם אבל עתה יתערבו פסולין וצריך הרחקה יתירה.

דף ע׳ ע״א רש״י ד״ה כ כ ר ו ב וד״ה כ נ מ ר. לולא דבריו דקאי על כרובי עצי שמן שעשה שלמה שהיו מעורין זה בזה כדאי׳ ביומא דף נ״ד ע״ב ושמו עצמן כנמר דהיינו עז כנמר על שם מצח אשה זונה היי׳ לך.

שם גמר׳ כ ל ה א ו מ ר א ת ר ו נ ג א תילתא ברמות רוחא. נ׳ ע״פ מת דאי׳ בב״ק דף ט׳ ע״ב בהידור מצוה עד שליש וכתבו התוספ׳

שם שאם מצא אתרוג גדול שליש מאותו שיש לו יקנהו ויוסיף שליש. והנה אף שמהדרין באתרוג להתגאה בו ובהנך הוי התילתא שמוסיפין רמות רוחא ואמר דכעין זה מי שמוסיף בגודל תיבת אתרוג הוא מוסיף תילתא ברמות רוחא.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה אין. לשלוח לה בשלום אפי׳ ע״י בעלה אסור הטעם דאם יאמר להבעלה שפלוני שאל בשלומה מביא אותה לידי קירוב דעת לאותו פלוני. ולפ״ז נ׳ פשוט דאם שאל לבעלה בשלומה והיא שומעת ג״כ אסור מזה הטעם דמביאה לקירוב דעת וא״כ אכתי ק׳ האיך שאלו המלאכים הא היא שמעה כדכתיב ושרה שומעת וצ״ל דלא שמעה אלא סוף דבריהם שאמרו שוב אשוב. ובזה יש ליישב הסתירה בהני קראי דאברהם אמר שהיא באהל ואח״כ כתוב ושרה שומעת פתח האהל וגם הוא אחריו שפי׳ רש״י הפתח היה אחרי המלאך לאיזה צורך הודיענו הכתוב זאת, אלא נ׳ דשרה היתה אז דרך הילוכה באהל וכשהתחיל המלאך לשאול עליה היתה בצד הכותל שכנגד הפתח והיתה עדיין רחוקה מהמלאך ושפיר אמר שהיא באהל ולא שמעה ואח״ז כשהלכה נתקרבה אל הפתח שהיה אחרי המלאך ושמעה סוף דבריו שהיא הבשורה והתינח אם היה באופן זה אבל אם היה המלאך בחוץ אחורי הכותל שכנגד והיא היתה באהל והלכה אל הפתח א״כ אם שמעה בפתח כ״ש מקודם לכן שהיתה יותר קרובה להמלאך לזה אמר שהפתח היה אחרי המלאך ממש ולא הכותל וכאופן הנ״ל ולכך שמעה בסוף ולא בתחילה.

דף ע״א ע״א גמר׳ קוצים אתם משימים לי בין עיני רצונכם יטפל עמכם ר׳ חנינא בר חמא. נ׳ דהוא לא רצה לומר משום דנוגע לו ובשעת מעשה אין שומעין ולא היה מועיל אם יאמר אח״כ ר״ח ב״ח קאי כוותי׳ דהיה קטן מרבי ואינו יכול להשיב כנגדו ולא יועיל ג״כ סייעתא דיליה משא״כ רב מתנה דלעיל דף ע׳ [ע״ב] שהיה חבירו או גדול ממנו מדקרי לי׳ מר ושפיר סייע לו.

דף ע״ג ע״א גמר׳ חד לכהנים. לכאורה לכהן לא צריך קרא דק״ו הוא מאלמנה לכ״ג שאין איסורה שוה בכל וכו׳ כדאי׳ ביבמות דף מ״ד ע״ב אליבא דר׳ יהושע ודוחק לומר דלא הוי לקי עלה דאין מזהירין מן הדין דנראה דהוי רק גילוי מילתא כדאי׳ שם דף ס״ח ע״ב וצ״ל דאיצטריך לאסור ממזר לכהנת דלא הוה שמעינן ליה מהך ק״ו דהתם לא הוזהרו כשירות לינשא לפסולין וזה נראה המשך לשון הברייי׳ שהביאה לכאן הך דלא הוזהרו דקאי את״ק לתרץ דבריו שאמר גר מותר בממזרת והיינו משום דלא מייתר עליה קהל והוא מכח דאיצטריך קהל קמא אכהנת דלא הוה ידעינן מק״ו דלא הוזהרו כשירות וכו׳.

שם גמר׳ רגמוהו כולי עלמא באתרוגייהו וכו׳. יש לפרש משום דהארבעה מינים נ׳ שהם כנגד ארבעה יוחסין שעלו ממצרים שאהרן זכה במצרים כבר לכהונה כמש״כ רש״י בסדר שמות בפסוק הלא אהרן אחיך הלוי והלוים ג״כ וכמש״כ עוד רש״י שם בפסוק לכו לסבלותיכם וא״כ יצאו כהנים לוים ישראלים גרים שהם הערב רב הלולב

נגד הכהנים שעולה על כולן הדס הוא תלתא בקינא חד נגד בני לוי גרשון קהת ומררי ערבי נחל נגד ישראל סמך לדבר משכנותיך ישראל כנחלים נטיו והם באגודה אחת והאתרוג נגד הגרים שאינו עמהם באגודה שאינן משורש שלהם אבל מ״מ צריך לדבקו בהם כדאי׳ בש״ע א״ח סי׳ תרנ״א סעיף י״א וזה שרגמוהו באתרוגייהו דמורה נגד הגרים שמ״מ צריך לחברם עם ישראל להיות קהל כמותם.

שם גמר׳ אמר רבא דבר תורה שתוקי כשר וכו׳. הקשה הרשב״א כיון דרוב כשירין אצלה מה צריך לקרא דממזר ודאי הא בלא״ה הוו רובא להכשיר ועיין בפ״י ונ׳ עפ״י מה שהקשה בפ״י מה נדחק רבא בזה הא בכמה דוכתי מצינו דחכמים עשו משמרת לד״ת כמו בשניות לעריות. ונ׳ דזה כוונת רבא ע״פ מה דאי׳ ביבמות דף כ״א [ע״א] דרב כהנא יליף לשניות ממשמרת ורב יוסף קרי לי׳ דאוריי׳ ופירשו רבנן ורבא שם יליף לשניות בלחודיי׳ רמו מקרא אחרינא א״כ זהו שאמר רבא דבר תורה כלומר מצד משמרת הי׳ שתוקי כשר כיון דהתורה אמרה בספק השקול ממזר כשר דיו למשמרת לאסור הספק אבל ברוב כשירין עכ״פ יש להכשיר אלא משום גזירה שמא ישא אחותו. עוד נ׳ על קו׳ הפ״י דקאי אליבא דרבנן דמכשרי שתוקי בממזרת ואי משום הרחקה אדאוריי׳ הי׳ להו לאסור ג״כ בממזר ומתורץ קו׳ תוס׳ ד״ה אלא דע״כ קאי אליבא דרבנן דלר״א אה״נ דאסור משום הרחקה בין בודאי ישראל כשר בין בממזר ודאי. ונ׳ דהך גזירה שמא ישא אחותו היינו וירבו ממזרין בישראל דמה״ט חששו אמיעוטא דמיעוטא ולכך לא פריך דליתסר בממזר׳ מה״ט דהתם לא חשו כל כך דבלא״ה מצידה עתידה ועומדת להוליד ממזירין ודאין דתנשא מסתמא לממזר ודאי ולא פריך רק אשתוקי בשתוקית דעומדין רק להוליד ספיקות אם ינשאו בגרים ועתה אפשר יבואו מהן ממזרין ודאין.

שם גמר׳ כל כי הני מזנו ואזלי. הו״מ להקשות א״כ יהא בן פנויה שזינתה מותר בשתוקית דודאי אין אב אחד לשניהם דכל כי הני מזני ואזיל וצ״ל דלמסקנא דמעלה עשו לא צריכינן להך סברא כלל.

שם בגמ׳ בת שתוקית לא ישא וכו׳. הקשה מהרש״א דילמא אה״נ. ונ׳ דא״כ הו״ל למיחשב במתני׳ עוד יחוס א׳ דמסתמא עלו ג״כ בני השתוקין עמם והם אסורין בשתוקין משום גזירה והו״ל למיחשבינהו.

שם ע״ב רש״י ד״ה רמי חומרי. קשרים שעושין לרפואה ותולין לתינוק דאמרינן בשבת הבנים וכו׳. וזה אינו כמסקנא דהתם דקשרים דמתניתין איירי ברצועות מנעל שקושר במנעל של תינוק וזה לא שייך כאן בתינוק בן יומו הנמצא והי״ל לפרש סתם כקשרי פואה דהתם.

שם גמר׳ נאמנת חיה לומר וכו׳. הקשה בפ״י על הר״ן שכתב הטעם דהוא משום תקנה ולעיל מיניה כ׳ טעם אחר דהיינו משום שהוא רק גילוי מילתא כיון דלא איתחזק לא היתירא ולא איסורא. ונ׳ דהני ב׳ טעמי שייכי בתרי לישני דעירעור דללישנא אחרינא דאיירי בדליכא אפי׳ עירעור חד שייך שפיר לומר דהוי רק גילוי מילתא אבל לל״ק דבעירעור

דחד מהימנא הכא לא הוי רק גילוי מילתא כיון דאיתחזק לן להיפך ע״פ העד לזה הוצרך לומר דמ״מ מכח תקנה הימנוה.

דף ע״ד ע״א תוספ׳ שודא. וראייה לפי׳ ר״ת וכו׳. אף שכבר סתרו פי׳ רש״י מהיא דגיטין נ׳ משום דיש לדמות דסתם שודא אין ה״נ דהוי השלכה בלא טעם אבל לשון שודא דדייני מורה על השלכה הראוי׳ לדיין דהיינו בטעם וסברא לכך הביאו ראייה מכתובות דשם א׳ ג״כ לשון דייני ואפ״ה מוכח דהיא בלא סברא כפי׳ ר״ת.

שם תוספ׳ ד״ה כשם. דהוי טוב לולד שעי״כ יטול פי שנים וכו׳. לא הבנתי דבריהם הא לר״י נאמן אף שכבר הוחזק בנו האחר לבכור כמש״כ הרשב״ם בב״ב דף קכ״ז ע״ב ד״ה נאמן וא״כ הוא ג״כ רעה להבן האחר ובבן גרושה איכא ג״כ צד א׳ לטובה שמתירו בחללה ומאי שנא הא מהא.

דף ע״ו ע״ב רש״י ד״ה כשקרא. קראו עלי׳ שני עדים שמץ של פסול וכו׳. אבל הרמב״ם פרק י״ט מאיסורי ביאה הל׳ י״ח כ׳ שמעידין בבירור שנתערב בהן פסול וכ׳ הרב המגיד וכן הב״ש בסי׳ ב׳ ס״ג דפליג על רש״י. ולדעתי נ׳ דלא פליגי דרש״י קאי על האשה עצמה וא״כ ע״כ איירי שמעידין על שמץ פסול דאי דבר ברור א״כ מה מועיל תו בדיקה כיון ששני עדים העידו שהיא פסולה והרמב״ם כוון שמעידין על משפחתה שנתערב בהן פסול בודאי והא גופה הוי לגבי דידה שמץ פסול מכח התערובת דילמא היא הפסולה ורש״י והרמב״ם לדבר א׳ נתכוונו.

שם רש״י ד״ה כל משימות. ואפי׳ סנהדרי קטנה. אף שכבר יליף להו מקראי דלעיל כמש״כ רש״י בד״ה מכל מום נ׳ דהתם איירי בפסול ממזרות והכא בגר וצריכי כדאמר בנדה דף מ״ט ע״ב אמתניתין.

דף ע״ז ע״א גמרא מידי דהוה אמצרי ואדומי וכו׳ קמ״ל. ובתורת כהנים סדר אמור סוף פרשה ב׳ מפיק לה מן בעמיו וק׳ לר׳ דוסתאי דדריש ליה להכשיר בן חלל מבת ישראל איסורא דלעולם מנא ליה. ונ׳ דהא דהוי אמינא כמצרי ואדומי היינו בבא מבעולה לכה״ג ואליבא דראב״י ביבמות דף ס׳ [ע״א] דס״ל יש חלל מחייבי עשה והו״א כמצרי ואדומי והואיל שהם רק בעשה לכך שריין אחר ג׳ דורות וה״נ בחלל מבעולה וכדעת הריב״ם שם דף ע״ז ע״ב ד״ה מחלל דחלל מבעולה הוא רק בעשה קמ״ל דלא וא״כ ר׳ דוסתאי אפשר דלא ס״ל כלל חלל מחייבי עשה ולא איצטריך כלל לדרשא דלעולם ורבנן דדרשי בעמיו לג״ש אפשר דליכא פירכא או דלא בעו כלל מופנה מב׳ צדדין בשום מקום.

שם רש״י ד״ה הכי קא קשיא ליה. ור״ת מעיקרא דדינא וכו׳. נ׳ כוונתו ליישב קושית הת״י דנבעלה לפסול לה יוכיח לזה כתב דאין זה פירכא אלא דבטל הק״ו מעיקרא דכל עיקר הסברא הוא משום שביאתה בעבירה נפגם גופה ע״י העבירה ופסולה לכהן ואיך נאמר משא״כ בזרעה אדרבה זרעה כל גופו הוא ע״י העבירה וא״כ בטל הק״ו מעיקרא היא שעברה עבירה אינו דין וכו׳ הא בכלל מאתים מנה דזרעה כל גופה ע״י עבירה ואיך נלמוד מינה להאלמנה שלא נעשה מתחילתה בעבירה רק

עתה בשעת ביאה נפגם גופה ע״י העבירה אך לפ״ז ק׳ מאי קאמר לק׳ דף ע״ח [ע״א] מה לכ״ג באלמנה שכן ביאתו בעבירה חלל יוכיח הא כיון דביאתו בעבירה נכלל ביצירתו בעבירה א״כ אזדא לה מה הצד דנאמר ביאה בעבירה גורם פסול הבת וה״ה בחלל דאיכא הך פגמא ויותר מזה כנ״ל משא״כ בגר. ונ׳ דמשו״ה כ׳ רש״י שם ד״ה שכן שהרי יצירתה בעבירה וזה הוי שפיר ענין חומרא אחרת מחומרא דחלל והיינו כענין מה דאמר רחמנ׳ לא תעביד אי עביד לא מהני או כענין כל שתיעבתי לך הוא בבל תאכל כמו כן יצירת הבת מהאלמנה נעשה ע״י תועבה לכך יש לאוסרה לכהן וע״ז קאמר שפיר חלל יוכיח דבתו נוצרה בהיתר רק שהוא נוצר באיסור משום זה אין הבת תועבה לאסרה לכהן אי לאו משום חומרא אחרת דהואיל שיצירתו בעבירה יש לאסור זרעו והוי מה הצד שפיר.

שם ע״ב **גמרא** ואי קסבר אין איסור חל על איסור אפי׳ כסדר הזה נמי לא. ראיתי בשער המלך פרק י״ז מאיסורי ביאה הלכ׳ יו״ד בשם מהרי״ט מטראני שכתב דהא דילפינן לק׳ בסמוך דגרושה בכ״ג נאמר כשם שחלוקה וכו׳ דהיינו לומר דחל איסור גרושה על איסור אלמנה וכתב דלרבנן דס״ל בעלמא אחע״א במוסיף לא איצטריך קרא רק לשלא כסדר ויישב בזה דברי רש״י לעיל ע״א ד״ה והרי אלמנה שכתב דחל איסור חללה אזונה דהיינו לרבנן כנ״ל ולדבריו צריך לפרש הך מאי קסבר אין הכוונה בעלמא בשאר דוכתי דא״כ האיך קאמר אי קסבר אין אחע״א אפי׳ כסדר הזה נמי לא אדרבה הא גלי רחמנא הכא וזה דוחק בלשון הזה. עוד קשה א״כ מה צריך קרא לומר כשם שחלוקה בכהן הדיוט כך חלוקה בכ״ג פשיטא דמאי שנא כיון דגלי רחמנא דחל איסור מוסיף מאי שנא הך מוסיף מהך מוסיף. עוד ק׳ הא דקאמר גבי חללה מיגו דאיתוסף איסורא למיכל בתרומה הא זה כולל הוא דמיתסרי עלה חפצים וע״כ נאמר דכולל מוסיף קרי לי׳ וא״כ מאי קאמר דאמר לך מני ר״ש הוא אכתי מי ניחא נהי דבעלמא לית ליה הא הכא גלי קרא בשלומא אי הוי בחללה ג״כ מוסיף א״כ לא גלי׳ רק מוסיף שפיר קאמר לר״ש דלא חייל אלמנה אאחותו דהוי רק כולל אם נישאת לא׳ עם נשים אחרים מיגו דחייל עליהן שם אלמנה חייל נמי על אחותו אבל אי חללה הוי כולל א״כ הא גלי קרא אפי׳ בכולל וצ״ל דחללה הוי מוסיף לענין תרומה והיינו דסברת מוסיף הואיל דנרגש בה האיסור לענין איזה דבר נרגש נמי לענין זה וה״נ כיון דתשלומי תרומה אם אכל בשוגג נעשין תרומה אמרינן שפיר מיגו דנרגש שם חללה אפירות שאם אכלה תרומה בשוגג נעשין פירות אחרות בהוספת חומש תרומה נרגש ג״כ בה לחייב הכהן עלי׳ גם משום חללות. אך אכתי ק׳ לפי מש״כ התו׳ דאלמנה אאחותו הוי מוסיף ולתירוצם קמא דלא שנא בין קל לחמור א״כ אמאי לא חייל הא גלי קרא בחללה דמוסיף חייל. על כן נראה כוונה אחרת בהך דחלוקה גרושה וכו׳ והוא כעין דדרשינן בשבת דף ע׳ [ע״א] חילוק מלאכות בשבת דלא נימא דעל כולן אינו חייב אלא אחת דעיקרן הוא שם א׳

חילול שבת ומפיק לה מלא תבערו שהיה בכלל ויצא ללמד על הכלל כולו ה״נ הו״א דכל פסולי כהונה הם שם א׳ חילול כהונה ולא ילקה רק אחת לכך כתב גרוש׳ בפ״ע לומר מה גרושה שהיא עתה ככל פסולי הכהונה וחייב עלי׳ בפ״ע ה״ה לכולן שאם עובר עליהן כאחת שחייב על כולן ואח״כ מסרן לחכמים באיזה ענין שחל בעלמא האיסורין זה על זה ולר״ש דלית ליה כ״א בת אחת לא משכחת לה כ״א שנעשה בן י״ג שנה והיא כבר אלמנה וגרושה דחלו עליו בב״א כמש״כ הפ״י ואיצטריך שפיר אע״ג דגלי קרא בכהן הדיוט גם לכ״ג דהם שמות חלוקות דהו״א גרושה זונה וחללה הם חלוקות אבל אלמנה אכתי לא הוה ידעינן דהיא שם בפ״ע אלא שם חילול א׳ עם גרושה ואינך וא״ש מאי קסבר היינו בעלמא דאי קסבר בעלמא אחע״א בכולל איפכא נמי משכחת בכולהו דחללה חל על זונה כגון אם אמר ביאתו דאמר לק׳ ריש דף ע״ח דלקי משום חילול זרעו ונאמר מיגו דחייל חילול אזרעו חייל נמי עלה וגרושה אחללה כגון שנישאת לא׳ עם אשה אחרת וגירשן אמכאן ולאחר ל׳ יום כדאיתא בכתובות דף פ״ו ע״ב דביום ל׳ מיגו דחייל שם גרושה אהאשה אחרת חייל נמי אחללה וכן אלמנה אגרושה אם נתאלמנו מיגו דחייל אהאחרת חל נמי אגרושה וא״ש דאמר לך מני ר״ש הוא דל״ל כ״א בת א׳ אמר שפיר כל שאינו ביקח כשהיתה בתולה אם נאסרה עליו אינה נאסרה עליו תו משום אלמנה מאי אמרת הא משכחת בב״א כנ״ל שנעשה בן י״ג בהכא לא איירי דבכה״ג מעולם לא היתה עליו ביקח דלא היה בר מצוה אז ולפ״ז מיושבין שפיר דברי רש״י דלעיל ע״א דלדידן דס״ל איסור כולל חל חללה אזונה בכולל דחילל זרעו אם גמר ביאתו וכן לק׳ ריש דף ע״ח ברש״י ד״ה חללה לא משוי פירש ללקות משום חללה וא״כ בחזר ובא עלי׳ משמע דלוקה ג״כ משום חללה היינו ג״כ בכולל וכנ״ל. אבל הרמב״ם בפרק י״ז מאיסורי ביאה אע״ג דפסק אחע״א בכולל אפ״ה כתב דשלא כסדרן אינו חייב אלא אחת דלא נחית להנך גווני דמשכחת בהו כולל דאינו כותב רק המוזכר בהדיא בש״ס ובפרט בחללה אזונה בלא״ה ל״ל להרמב״ם הך דינא דגמר ביאתו דחייב אחילול זרעו כמש״כ ה״ה שם הל׳ ב׳.

דף ע״ח ע״א רש״י ד״ה חזר ובא עליה. הוא או כהן אחר וכו׳. נ׳ דכתב כן להני תרי לישני דלעיל דף ע״ז ע״ב בברייי׳ דכל שהוא ביקח וכו׳ דלל״ק דמסיק דלית להו לרבנן אחע״א בקל על חמור אפי׳ באיסור כהונה א״כ לא חל לגבי האי כהן עלה שם זונה על אחותו א״כ אפי׳ בביאה שניה לא בעל איסור כהונה ולא הוי חללה ועל כרחך איירי שבא עליה כהן אחר אבל ללישנא בתרא דמוקי כר״ש ומ״ד דבאיסורי כהונה מודה א״כ מצינו לומר דרבנן דמחמרי באחע״א אה״נ דס״ל באיסורי כהונה אפי׳ קל על חמור ושפיר מצי איירי שבא עליה הוא דחייל אף לגבי דידי׳ עלה שם זונה והוית איסור כהונה ונעשית תו מבעילתו חללה.

שם גמר׳ מתיב רבא אלמנה וגרושה וכו׳. הקשו המפרשים תיקשי לי׳ לנפשי׳ דס״ל בסמוך בעל לוקה שתים. ונ׳ דלכאורה ק׳ האיך

ילקה כשבעל משום לא יקח הא בשעת קידושין הוי התראת ספק שמא לא יבעול ולא יתחייב משום קידושין וכן הקשה הריטב״א ויש לדחוק כמש״כ תוס׳ שבת דף ד׳ [ע״א] ד״ה קודם כיון שודאי יעבור לא הוי התראת ספק אף שאינו דומה דהתם אינו מחוסר מעשה י״ל דמ״מ הוא כודאי שיבעול דלזה מקדשה ויש לצרף לזה סברת התוס׳ ביבמות דף קי״ט [ע״ב] ד״ה ר״מ דביאת איש באשתו לא חשיב מעשה ויותר נראה דדברי רבא איירי כשקידש בביאה דעבר אתרוויי׳ כאחת והתוס׳ כתבו לעיל דף יו״ד [ע״א] ד״ה כל הבועל בשם ר״נ והוא ג״כ דעת הרי״ף ביבמות שם דלקידושין לא מהני העראה לפ״ז ניחא לרבא דהוא איירי בגמר ביאתו ומיושב פסק הרמב״ם דלא לקי אחילול זרעו וההה״מ פרק י״ז הל׳ ב׳ נדחק וכתב דלא מפלגי בין גמר וכו׳ אלא דע״כ איירי בגמר ביאתו אבל אמתניתן סבירא ליה דאיירי הך מתני׳ בקידושי כסף ואח״כ בעל דאינו לוקה משום הקידושין דהוי התראת ספק אבל לרב יהוד׳ דאיירי כשלא גמר ביאתו דאינו עולה לקידושין וע״כ דאפי׳ בקידושי כסף ס״ל דלוקה שתים וכנ״ל קשיא שפיר מאלמנה וגרושה.

שם גמר׳ וחלוצה דרבנן והתניא וכו׳. נ׳ דבל״ז דהגירסא אינו חייב אלא אחת הו״א כקו׳ מהרש״א דלעולם איכא ב׳ לאווין ואינו לוקה רק אחת דאין אחע״א ומש״כ מהרש״א דהוי מוסיף י״ל שאין כאן את אחר אבל למה שהגיה אינו לוקה אלא על אחת משמע דאאחרינא ליכא שום לתא דמלקות קשיא ליה שפיר ע״כ חלוצה דרבנן ס״ל.

שם גמר׳ הצד השוה שבהן שאינן ברוב הקהל וכו׳. לא ידעתי מאי סברא יש בזו משום שאינו דומה לרוב קהל לכך יש לפסול בתו כהנים ולוים ג״כ אינן ברוב קהל. ונ׳ ליישב בזה קו׳ המפרשים דלמה ליה הך דינא הא נפקא ליה מקרא דמזרע בסמוך. ונ׳ דבאמת ק׳ לדרוש ממזרע כל זרע אדרבה מן משמע בכל מקום מקצת וכדרשת ראב״י על כן נ׳ דהך סברא דברוב קהל נפקא מקרא דמזרע ומבית ישראל נפק ועד דאית כל זרע מישראל היינו דזרע קאי אבתולה שתהא מישראל פי׳ מכלל ישראל לאפוקי חלל שאינו ככל ישראל ומשום פסול דדומיא דאלמנה וגרושה קאמר קרא שנפסלו ועלה קאמר כ״א בתולות שהן זרע ממי שאינו אינו שוה לכלל ישראל משום פסול וע״ז קאמר השתא צד השוה לגר שאינו שוה לכלל ישראל משום פסול גיותו שהי׳ קודם לכן יש לפוסלו ג״כ משום קרא דמזרע לפ״ז מתורץ קו׳ התוס׳ דר׳ יוסי אמאי מכשר ז״א דבלאו קרא אין שום חומרא לומר צד השוה מרוב קהל ור׳ יוסי דרשי׳ למי שנזרעו בישראל.

שם תוספ׳ ד״ה ורבי. לר״י אמאי מכשיר וכו׳. הקשה מהרש״א אמאי לא הקשו לראב״י. ונ׳ דלכאורה ודאי תמיה לומר מה הצד כזו לומר דהומרת רוב קהל גורם לפסול זה וה״ה גר דאיכא ביה חומרא זו וכו׳ הא כיון דהתולדה אינה שוה האיך מצינו לומר דחומרא חדא היא הגורמת דע״כ יש חומרא אחרת במצרי כין שבתו פסולה אפי׳ לקהל וא״כ דאין חומרתם שוה האיך נוכל לומר דחומרת גר שוה להו אם הם

עצמן אינן שוין, וני דהם שקולין דבת חלל היא פסולה רק לכהן אבל בלאו בת ומצרי אף שפסולה לכל ישראל אבל היא רק בעשה יש לומר שפיר דחומרת רוב קהל גורם לפסול לכהן בלאו או לכל ישראל בעשה וא״ש מה הצד דר׳ יהוד׳ ואע״ג דבמה הצד לפסול בביאה דמיירי מהאי דינא א״א לומר כן דחלל ומצרי ודאי אין חומרתם שוה בשום ענין שזה פסול לקהל וזה לא פסול כלל לכהנת מ״מ הא כתב הפ״י על קו׳ ת״י ד״ה במה הצד דהעיקר הי׳ ללמוד במה הצד לפסול בתו ואח״כ אתיא מטילא מכח זה דכל שאי אתה נושא בתו א״א נושא אלמנתו וחומרת מה הצד דבתו ניחא כנ״ל. ובזה א״ש דברי התוס׳ ביבמות דף ט״ו ע״ב ד״ה מה לאלמנה שהקשו לר׳ יהוד׳ ל״ל קרא לגר עמוני שפוסל תיפוק ליה מחלל וכותי ועבד ותירצו דכותי ועבד הולד ממזר והוא תמוה דכל מה הצד הוא כך אם נאמר מה לכותי דהולד ממזר חלל יוכיח מה לחלל שיצירתו בעבירה כותי יוכיח הצד השוה שאינו ברוב קהל ופוסל בביאה אף אני אביא גר עמוני. ובזה א״ש דלפסול בביאה גרידא ליכא למילף מה הצד דאיכא למיפרך שכן צד עבירה כקו׳ הת״י וע״כ צ״ל תחילה לפסול בתו לכהונה דבת חלל פסולה וכן בת כותי כדאי׳ שם דף מ״ה [ע״א] ונביא מהם לבת עמוני דהצד השוה שאינן ברוב קהל לפוסלה לכהונה ואח״כ נימא כל שא״א נושא בתו וכו׳ וע״ז תירצו דאין התולדה שוה דבת חלל פסולה בלאו רק לכהן ובת כותי היא בלאו לכל ישראל. והנה לכאורה קשה עוד האיך נאמר דחומרת רוב קהל גורם לפסול הבת לכהן בלאו דאם נפסול בת גר ע״כ שתהא בכלל זונה לא יקחו האיכא בת בעולה לכ״ג דג״כ אינו ברוב קהל וה״ה בת חלל מבעולה לכ״ג דאינו ברוב קהל ואינן רק בעשה ולכהן דוקא כמש״כ תוס׳ ביבמות דף ע״ז ע״ב ד״ה מחלל וא״כ חזינן דאין חומרת רוב קהל שוה וצ״ל דר׳ יהוד׳ הוא בכלל חכמים דראב״י שם דף נ״ט סוף ע״ב דפליגי עלי׳ דאין חלל כלל מחייבי עשה לפ״ז ניחא דלראב״י ודאי לא קשה דלא מצי לומר מה הצד כזו שאין התולדה שוה דאיהו ס״ל יש חלל מחייבי עשה אבל לר׳ יוסי דאיהו ג״כ בכלל חכמים דראב״י שהיו בדור אחד ר׳ יהודה ור׳ יוסי ואי ס״ל אין חלל מחייבי עשה תיקשי המה הצד ותירצו דמ״מ כיון דאינו שוה לגמרי זה לכהן וזה לקהל אף שהוא רק בעשה אין חומרת התולדה שוה ואין זה מה הצד.

שם ע״ב גמר׳ מגו דאי בעי מיתבא ליה מתנה וכו׳. מקשין העולם הא קיי״ל כחכמים בבכורות דף נ״ב ע״ב דמתנה חוזרת ביובל וא״כ דילמא להכי מזכהו בתורת בכורה שלא תפקע ביובל. וני׳ ע״פ מש״כ הר״ן לעיל בדף ס״ב ע״ב בבעיא דרב אושעיא הנותן ב׳ פרוטות לאשה דהרשב״א כתב דנפשטה האיבעיא מההיא דכתובות דף נ״ט [ע״א] שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה ממך תיקדש דקדשה לפ״ז ה״נ יש בידו ליתנו במתנה עכשיו ולאחר היובל אף שבינתיים הפקיע היובל כמו בקידושין דהיא בנתיים אשתו אפ״ה חלין הקידושין ולאחר הגירושין ה״נ חלה המתנה השניה לאחר היובל. רק שלכאורה אכתי נפסד משנת היובל עצמה. וני׳

שלזה כתב רש״י למיתב ליה כולהו ניכסיה וכו׳ דלא הו״ל לומר אלא הני ניכסי׳ דחלק בכורה וכמש״כ הרשב״ם בב״ב דף קכ״ז ע״ב ד״ה למאי הא בלא״ה יכול ליתן לו פי שנים וכו׳ אך כוונת רש״י כיון דיכול ליתן לו מחלק שאר האחים א״כ שפיר יכול ליתן לו לבד הפי שנים עוד חלק א׳ מחמשים מחלק פשוט בעד הפסד שנת היובל.

דף ע״ט ע״א גמר׳ רב אמר הרי היא בוגרת לפנינו. נ׳ דאזיל רב בזה לשיטתו בנדה דף ס״ט [ע״א] דס״ל שם סופן אע״פ שאין תחילתן ואזיל בתר חזקה דהשתא.

שם רש״י ד״ה אלא לאחר ששה. הא ודאי משמלאו לה ו׳ חדשים בגרה לה. משמע מדבריו דוקא כשיש לומר דבגרה לה בזמנה הא אם בדקוה תיכף אחר ו׳ ולא בגרה לא נימא להקדים בגרותה עכ״פ כל מה שנוכל כיון שראינו שנשתנית וזה היפך מפירושו אאילימא בתוך ו׳ דכתבו התוס׳ ישנים ד״ה אילימא דלרש״י איירי דבדקוה בתוך ו׳ ונמצאת בוגרת שלא כטבע מ״מ אמרינן לאחר הבגרות כל מה שנוכל אע״ג שראינו שנשתנית והי״ל לומר כן בלאחר ו׳ להקדים כל מה שנוכל אע״ג דנשתנית.

שם תוספ׳ ישנים ד״ה אדרבא. אבל גבי יין לקמן אין שייך ליישב כך. לא ידעתי אמאי לא דכיון דמחזקינן כטבל א״כ אם נתקנו נתירו לזרים ואימא לא החמיץ והוא תרומה גמור׳ ואסור לזרים.

שם ע״ב ת״י ד״ה והן. כיון דתנא הוא מוציא מידם וכו׳. וכן הקשו התוס׳ בב״ב שם. ונ׳ דלכאורה טעמא בעי לת״ק דאפי׳ הוא עתה בריא והן מוחזקין שיוציא מידם בטענת ששכיב מרע היה ונ׳ דאיירי כגון שידוע שהמתנה נעשית בסוף ניסן והוא הי׳ תחילת ניסן שכיב מרע וא״כ יש לו חזקה דמעיקרא שהי׳ גם בסוף ניסן ש״מ וסיפא איירי שאינו ידוע כלל שהי׳ חולה רק דלא ראינו אינו ראיי׳ וזה מדוקדק בלשון הברייתא דכמו דמדקדק הש״ס בב״ב דף מ״ט ע״ב אין לו חזקה הא ראייה יש ה״נ להיפך וברישא תני הוא מוציא מידם בלא ראייה כ״א בחזקה כלומר חזקה דמעיקרא שידוע שהיה ש״מ קודם לכן וכה״ג פשיטא שהן אין מוציאין מידו אבל כי לית ליה חזקה דמעיקרא אין מוציא מידם וקתני סיפא דהם ג״כ אין מוציאין מידו בלא ראייה כלומר אם אין להם ראייה רק חזקה דהשתא שעתה בריא הוא וכלומר שלא היה ידוע בשום פעם לחולה דאל״כ לא שייך לומר גבם חזקה דהשתא כיון דאדרבא לדידי׳ איכא חזקה דמעיקרא ואתיין שפיר הדיוקים דאם יש לו חזק׳ דמעיקרא מוציא מידם ובסיפא תני דאם אין להם ראיי׳ רק חזקה ובגוונא דלא הי׳ חולה בידוע דאז שייך לומר גבם חזק׳ דהשתא כיון שאין כאן חזקה מתנגדת אפ״ה אין מוציאין רק היכא דקאי תיקו.

שם תוספ׳ ד״ה ומביא. פשיטא דכיון דנבדקת כבר וכו׳. נ׳ דכוונת רש״י דאין זוכרין בודאי שנבדקה רק דאמרינן מסתמא נבדקה כשנשאה והו״א הואיל דהוזקקה עתה בשביל הבנים לחזקה ומכל שכן בסיפא דצריך הוא להביא ראייה על הבנים נצריך אגב דידהו גם עליה

בדיקה כמש״כ לעיל תוס׳ דף ע״ו [ע״א] ד״ה צריך לענין ממזרות וחללות קמ״ל דאעפ״כ אינה צריכה בדיקה.

דף פ׳ ע״א גמר׳ ואין שורפין תרומה על החזקות. הנה לר׳ יוחנן מצינו דהזקה גריעה לענין שריפת תרומה מרובה דברוב גמור שורפין כמש״כ תוספ׳ בנדה דף י״ח ע״ב ד״ה למעוטי בתירוצא קמא ולגבי ממונא מצינו להיפך דאין הולכין אחר הרוב ובחזקה כי האי דהכא בכרוכין מוציאין ממון בהוחזק בכך כמו שכ׳ הרשב״ם בב״ב דף קכ״ח ע״ב סוף ד״ה נאמן דבהוחזק לבכור נוטל פי שנים וצ״ל דס״ל לר״י הולכין בממון אחר הרוב או דס״ל כמ״ד שם דף קכ״ו [ע״ב] יש לבכור קודם חלוקה וא״כ לא מיקרו האחין מוחזקין בחלק הבכורה ובכה״ג דליכא חזקת ממון כנגד הרוב אזלינן שפיר אף בתר רובא כמש״כ תוס׳ בכתובות דף ט״ו ע״ב ד״ה להחזיר דמשום דלא נקרא מוחזק בהאבידה הואיל שלא באה לידו בהיתר שפיר אזלינן בתר רובא.

שם תוספות ד״ה שדרכו. אמאי נקט תינוק שנמצא וכו׳. נ׳ דאע״ג דכתב רש״י ד״ה ובצק בידוע שנטל מן העיסה וכן לעיל מינה בד״ה ואין שורפין ונגע בתרומה כגון תינוק וכו׳ היינו לרבנן דחשבי מיעוטא כמאן דליתי׳ אבל לר״מ נקט בצד העיסה דאיכא עוד מיעוטא שלא נגע התינוק בעצמו בעיסה וחזקת העיסה שהיתה טהורה ומתורץ קו׳ תוס׳ ד״ה סמוך דלכך מטהר הכא דאיכא ב׳ חזקות חזקת התינוק שלא נגע בשרץ ואת״ל שנטמא חזקת העיסה שלא נטמאת ומצטרף למיעוטא שלא נטל התינוק בעצמו מהעיסה לכך טהור לגמרי.

שם רש״י ד״ה אם רוב שרצים. אבל ההיא דתינוק רובא דליתי׳ קמן הוא. הנראה מדבריו דקאי בשיטת התוס׳ דחולין ודנדה שהביא המהרש״א דהוי רוב גמור וטהור לר״מ משום שאין בו דעת לישאל לכך הוצרך לידחק שאין שורפין משום דרובא דליתי׳ קמן וכן הוצרך לידחק לקמן ע״ב ד״ה תולין מדשנית באחת מהן תולין וכו׳ ולפי׳ התוס׳ דהכא אתיא כפשטה תניא כוותי׳ מדהוצרכו לומר דעשאום כמי שיש בה דעת לישאל ואי הוה רוב גמור למה הוצרכו לכך וע״כ דאינו רוב גמור ומה״ט נמי אין שורפין התרומה.

דף פ״א ע״א גמר׳ שמא יצטרך אחד מהם להשתין וכו׳. גירסא זו תמוה הא להשתין א״צ להתרחק כדאי׳ בבכורות דף מ״ד ע״ב וברש״י הגירסא לנקביו.

שם גמרא הוה קאזלה ההיא איתתא קמיי׳ וכו׳. מלשון זה משמע דהיו מהלכין אחורי אשה ואפ״ה מסיק דבכשרין ש״ד וא״כ נראה מזה דבגוונא דליכא משום יחוד ליכא ג״כ משום אחורי אשה. ולכאורה היה נ׳ דזה שאסרו אחורי אשה בעירובין דף י״ח ע״ב הוא אסור לעולם כמו ההסתכלות בנשים דאסור משום לתא דזנות אפי׳ בו עשרה כשרין.

שם גמרא כגון ר״ח בר פפי וחביריו. וצ״ל הא דמוסרין לו ב׳ תלמידי חכמים ואטו ימצאו בכל מקום כר״ח בר פפי דהיכא דלא

אפשר בע״א שפיר דמי בכשירין סתמי והכא לא קאמר אלא היכא דאפשר כמו שאמר דל כרעיך וכו׳.

שם גמרא רב ביבי איקלע לבי רב יוסף וכו׳. נ׳ מדמייתי הך עובדא בתר הך דפתח פתוח לר״ה לומר דבגייסא ביה אפי׳ בפתח פתוח לר״ה אסור כמו דלא מהני בה בעלה בעיר.

שם גמרא אמר רב כהנא אנשים מבחוץ וכו׳ במתניתא תנא איפכא וכו׳ נעביד לחומרא. ותמהתי דהכא מפלגינן בין מבחוץ לבפנים ופסקינן כתרוויי׳ רק משום חומרא ובעירובין דף ס״ה ע״ב איתא כהאי דינא לענין ישראל יחיד במקום נכרי וממיק שם תן לחכם ויחכם עוד ופי׳ רש״י שם דלא שנא ובתרוויי׳ אסור דמירתת הנכרי וא״כ ה״נ לא ליהוי יחיד ואפי׳ את״ל דבכ״א אזלינן לחומרא מ״מ קשה דהתם משמע דליכא חילוק סברא ביניהם כלל והכא מפלגו ביניהם.

שם גמרא דאת נורא ואנא בישרא. בזה יש לפרש הפסוק בבראשית בשגם הוא בשר דקאי שם על עריות ואמר שהם באמת בשר ואין יכולין לעמוד נגד אש היצר.

שם תוספ׳ ד״ה מלקין. דהא הכא מיירי ליוחסין וכו׳. כ׳ מהרש״א ד״ל דמיירי בידעינן עם מי נתיחדה שאינו פסול ולכאור׳ מאי חששא איכא כיון דאפי׳ נבעלה אינו פוסלה וצ״ל דקאי אליבא דר״ע ביבמות דף ס״א ע״ב דס״ל זונה זו מופקרת וא״כ הו״ל לאסור שמא הואיל דנתיחדה עתה אולי נבעלה גם פעמים אחרות והוי מופקרת ואסורה לכהן קמ״ל דלא מחזקינן איסורא למה שלא ראינו אבל אאותו יחוד שראינו אה״נ דמחזקינן לה בנבעלה שמא הי׳ פסול ופסלה.

שם תוספ׳ ד״ה בעלה. ומאי קושיא נהי דמלקות ליכא וכו׳ ונ׳ פשוט דאפי׳ לדעת רש״י האיסור הוא גבי דידי׳ דשמא יעלים הבעל עיניו ויֵדע שהוא מפליג כדאי׳ בע״ז דף ס״ט [ע״א] ובכתובות דף כ״ז [ע״א] מרמי ניסוך לבעולה ויבוא לבעול אבל רב יוסף לעולם לא ספי לאשתי איסורא דיחוד דהוא האומר דלעולם לא יעלים עיניו וא״כ למה היה לו לרב יוסף לומר שקולו דרגא זה היה לו לרב ביבי לומר ולחוש לעצמו שלא יעשה איסורא וע״כ רב יוסף חשש שלא תלקה אשתו דהב״ד אין חוששין לדבריו.

דף פ״ב ע״א גמר׳ ולא ילמד אדם את בנו אומנות הנשים. לכאורה א״כ ומי הוא שיעשה אומנות זו והא מצינו ברב כהנא לעיל דף מ׳ [ע״א] דמזבין דיקולי. ונ׳ דאיירי שאביו עוסק הוא באומנות הנשים וכה״ג אסור ללמד בנו אומנתו הואיל שהנשים רגילין היו אצל אביו גיים לב הבן בם מנערותו ואיכא חששא טפי.

שם גמר׳ והכשר שבטבחים שותפו של עמלק. ונ׳ משום שרגילין לשקר במשקלות מביאין האויב על ישראל כמש״כ רש״י סוף סדר כי תצא בפסוק זכור וכו׳ אם שקרת במשקולות בא לידי גירוי האויב דכתיב בא זדון וכו׳ ודייק שפיר על עמלק דסמכי׳ ג״כ קרא שם.

שם תוספ׳ ד״ה אלא. פירוש לפי מזלו וכו׳. כ׳ מהרש״א דזכותו אתיא כפשטי׳ כמש״כ תוס׳ בשבת דף קנ״ו [ע״א] ד״ה אין דע״י זכות גדול משתנה המזל. ונ׳ דלא ניחא להו להתוס׳ לפרש כן דאכתי לא שייכא לישנא דהכל לפי זכותו דמי הוא שיש לו זכות גדול כאברהם אבינו או כחזקיה המלך דסוף החולץ אלא נראה להם ליישב קושיתם דשבת שם באופן אחר והיינו כמו דאם מזל האדם נוטה שתצלח לו תבואתו מ״מ אם לא יזרע לא יהי׳ לו כלום דהמזל הוא על תנאי אם יזרע כן בישראל המזל תלוי בזכות אם יעשה מצוה זאת יחיה או יעשיר אך תנאי זה אינו חקוק להדיא בהמזל דא״כ יעשה המצוה שלא לשמה ולכך כלדאי דשם בברתי׳ דר״ע ידעו רק מהמזל ולא מהתנאי דזכות וא״ש דאין מזל לישראל דהיינו בלי תנאי אלא תלוי בעון או זכות ובני חיי ומזוני לעולם אינן באין בשביל זכות אם המזל הוא לו להרע ובלי תנאי אלא במזלא תליא שאם המזל הוא על תנאי אז יוכל לזכות וייטב לו וא״ש דהכל לפי זכותו דבלא״ה אין מזל וכו׳.

דף פ״ב ע״א גמרא בזקנותו מהו אומר עוד ינובון בשיבה וכו׳. נ׳ ע״פ מה דאי׳ בריש מס׳ פיאה דתלמוד תורה הוא מדברים שאדם אוכל פירותיהן בעה״ז וראינו כמה צדיקים ות״ח שצר להם אבל עכ״פ בזקנותם הם מצליחין יותר מזקני ע״ה וכמו שאמרו בתענית דף ד׳ [ע״א] דדמי לפרצידא דתותי קלא וינובון הוא לשון תנובה דהיינו פירות זה שאמר אע״פ שצר להם עוד יבוא זמנם בשיבה שינובון ויאכלו פירותיהן להגיד כי לא עולתה בו.

שם. לסיומא דמס׳ קידושין וחיבורה עם ריש מכילתין. מצינו שקיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה שנאמר עקב וכו׳ ותורתי. ויש לדקדק שאמר עד שלא ניתנה פשיטא שהיה א״א קודם מתן תורה. ונ׳ דקשה למש״כ התוס׳ בנזיר דף י״ב [ע״א] ד״ה אסור דמדינא הו״ל למיזל בתר רובא רק דקנסינן ליה שעשה שלא כהוגן ששלח לקדש לו אשה סתם ונראה דמטעם מבטל איסור לכתחלה אתינן עלה הואיל שאם ימות השליח יסמוך ארובא הוי כמבטל איסור דקנסינן ליה וא״כ האיך עשה כן א״א ששלח את אליעזר לקדש ליצחק אשה סתם כמו שאמר ולקחת אשה לבני והיינו קידושין כמו שדרשו בקידושין דף כ״ב [ע״א] מולקחת ליקוחין יש לך בה והא אסור לעשות כן. ונ׳ דהנה לכאורה מה שאמר אברהם הוא ישלח מלאכו לפניך ולא מצינו שנזדמן לאליעזר מלאך והנה יש לומר דהיינו מה שאמרו לו לבן ובתואל מה׳ יצא הדבר הוא דמכל דיבור שיוצא מפי הקב״ה נברא מלאך וזה המלאך שאמר אברהם אך לדרכנו נאמר ע״פ מש״כ הרמב״ן בסדר תולדות בפסוק עקב אשר שמע וכו׳ דהאבות שמרו התורה רק בארץ. והמשנה למלך פרק ז׳ מאישות הל׳ כ׳ ד״ה שוב ראיתי להרב פרישה דכתב דקרובות בת מיאון אינן אסורות והיינו כנ״ל דקנסינן ליה משום מבטל איסור ואיתא ביו״ד סי׳ צ״ט סעיף ו׳ דאיסור דרבנן שרי לבטל ורש״י כ׳ בפסוק ויאמר אחיה ואמה ובתואל היכן היה מלאך בא והמיתו והנה

רבקה היתה קטנה כמו שכ׳ רש״י תולדות וא״כ כשמת אביה היתה רק בת קידושי מיאון ע״י אחיה ואמה זה שאמר ה׳ אשר דבר לך לזרעך אתן את הארץ הזאת כלומר ושאנו עתה בה דארץ ישראל מוחזקת היא כדאי׳ בב״ב דף ק׳ [ע״א] ובע״ז דף נ״ג ע״ב וצריך אני לשמור התורה כדכתיב ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חקיו ואין לעשות כן לקדש אשה סתם אבל הוא ישלח מלאכו לפניך דהיינו אותו שהמית את בתואל אביה ושפיר ולקחת אשה לבני משום ששם תוכל לקדשה ואין בקרובותי׳ שום חשש אם ימות השליח הואיל שהיא רק בת מיאון. עוד יש לומר ע״פ מש״כ רש״י בכתובות דף ג׳ [ע״א] ד״ה שויוה בשם כל רבותיו דקידושי כסף דרבנן ואליעזר קידשה בכסף שלקח עמו עשרה גמלים וכל טוב אדוניו וג״כ אין חשש מקרובותיה הואיל דהן רק קרובות קידושי דרבנן והנה מוכח דכסף הוא רק מדרשה ממשנה דריש קידושין דשנה תחילה כסף הואיל דאתיא מדרשה והוא דרבנן חביבא ליה ואקדמה כדאיתא בכמה דוכתי ואיתא בויקרא רבה פרשה כ״ה וכי כבר ידע אברהם אבינו לדרוש קלין וחמורין וגזירות שוות וכו׳ והוא לכאורה תמוה הא ידע כל התורה כולה. אך נ׳ ע״פ מה דאיתא במנחות דף כ״ט ע״ב כשעלה משה למרום מצאו להקב״ה שהיה קושר כתרים לאותיות ואמר הללו למה ואמר לו עתיד לעמוד ר׳ עקיבא שידרוש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות. והנה הא פשיטא שלא תתגלה לר״ע תורה חדשה מה שלא נתגלה למשה אך ע״פ מה שאמרו דישראל הם ששים ריבוא נשמות נגד ששים ריבוא אותיות של תורה והגרים שאין להם אות לאחוז באותיות נאחזים בקוצי ותגי האותיות וזה שהשיב לו הקב״ה כששאל משה הללו למה כי כבר מרומזין כל ההלכות שנאמרו לו בסיני בק״ו וג״ש ובשאר הי״ג מדות והשיב לו דר״ע שהוא גר יצטרך לדרוש ההלכות מקוצי האותיות וזה שהקשה במדרש דאברהם היה תחילה לגרים וכי מנין היה לו לדרוש ג״ש וק״ו וכו׳. והנה כל התורה היתה כתובה מאז באש שהורה וכו׳ אבל הקוצים הם ודאי חדשים שנכתבו כשעלה משה למרום וביומא דף כ״ח [ע״ב] דריש מתורותי אפי׳ דברים שבע״פ זה שאמר קיים כל התורה כולה כלומר אפי׳ תורה שבע״פ ועד שלא נתנה כלומר אע״ג דבי״ג מדות לא היה לו אחיזה הואיל שהם נדרשים מגוף האותיות וקוצי האותיות לא ניתנו עדיין בימיו ומיושב מה שציין מהר״י ברלין בהגהתו דביומא הוא מימרא דרב ז״א דרב לא דיבר אלא מתורה שבכתב תרי״ג מצות וקאמר שאותם קיים כמצווה ועושה שא״צ לה אחיזה באותיות אבל התורה שבע״פ שלא היתה ראויה לישראל רק למשה נהג בה טובת עין ונתנה להם לזה צריך שום אחיזה והואיל שלא היה לו אחיזה בגופן וקוצים עדיין לא נכתבו לא קיימין באותה בחינה ורבא אמר רב אשי שם ביאר כוונת המשנה דקיים אפי׳ תורה שבע״פ דזה כוונת המשנה בעד שלא ניתנה שקיים כל תורה שבע״פ דכולל דאתיא מדרשה וגם מצות דרבנן כדאמר לה ביומא שם על עירובי תבשילין וקשיא לך איך שלח לקדש לו אשה סתם וצ״ל דקידשה בכסף

והוא דרבנן דאתיא רק מדרשה שהוא מדרבנן לדעת רבותיו דרש״י והאשה נקנית בכסף בשטר וכו׳ כלומר דשנינן כסף תחילה הואיל דאתיא מדרשה חביבא ליה ואקדמה.

מסכת בבא קמא

פרק ראשון

דף ב׳ ע״א משנה ארבעה אבות נזיקין וכו׳. כ׳ התוספ׳ י״ט דשם נזיקין הוא מורכב מנפעל והפעיל לפי שהמזיק בנפשו תשוב היזיקו ונ׳ בישוב הסמיכות דמסכת סוטה עם ב״ק ע״פ מה דאיתא שם במימרא דר״פ בן יאיר השייכא למשנה כמש״כ התוספ׳ י״ט שם בעקבות משיחא חוצפא יסגי והמלכות תהפך למינות וכן איתא במשניות ונערים פני זקנים ילבינו וכו׳ אויבי איש אנשי ביתו וכו׳ והנה יש רמז בכאן להארבע עבירות החמורות ע״ז ג״ע ש״ד לה״ר וכן הם ביחד במדרש רבה סדר ויצא בפסוק ושמרני בדרך הזה שהתפלל להנצל מהארבעה ההם חוצפא הוא על ג״ע כמה שאמרו כל שיש לו עזות פנים בידוע שנכשל בעריות דכתיב ומצח אשה זונה היה לך והמלכות למינות הוא ע״ז כמש״כ רש״י ע״ז דף י״ז [ע״א] ד״ה מינות פני זקנים ילבינו הוא ש״ד כדאיתא בב״מ דף נ״ח [ע״ב] המלבין פני חבירו כאלו שופך דמים אויבי איש אנשי ביתו הוא לה״ר כדאיתא בפסוק דלעיל מיניה במיכה ז׳ ה׳ משוכבת חיקך שמור פתחי פיך דהיינו שתספר עליך לה״ר והארבע עבירות הללו הם שהחריבו השני מקדשות כדאיתא ביומא דף ט׳ ע״ב והם ד׳ אבות נזיקין השור הוא ע״ז העגל שהיה כתבנית שור אוכל עשב הבור הוא ג״ע דשוחה עמוקה פי זונה והמבעה זה ש״ד כדאמר רב בגמרא דף ו׳ ע״ב מבעה זה אדם ובסנהדרין דף נ״ו [ע״ב] האדם זה ש״ד ההבער זה לה״ר כדכתיב חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים ולכך קורא אותם נזיקין שהבעל עבירה הוא הניזוק ומזיק לאחריני שהחריבו המקדשות ולא אמר הן בקושית התוספ׳ משום דקאי אלעיל בעקבות משיחא יהיו אלה חוצפא וכו׳ ארבעה אבות נזיקין ואמר לא הרי השור כהרי המבעה ע״פ מש״כ רש״י בשה״ש בפסוק שני שדיך דבלוחות היה אנכי נגד לא תרצח שהרוצח ממעט את הדמות ולפי שהן שוין לגמרי ע״ז וש״ד לא אמר מה בינייהו אלא כלומר אעפ״י שהן דומין מ״מ לא הרי וכו׳ שאינם אחד ממש בחשבון ולא זה וזה שיש בהן רוח חיים ע״פ מש״כ רש״י בסוטה דף מ״ט [ע״א] ד״ה חייהו רפאהו ואמר דשניהם יש להם רפואה כהרי איש דלשון הרע שאין לו רפואה כדאיתא בערכין דף ט״ו ע״ב סיפר אין לו תקנה ולא הרי אלו שדרכן לילך ולהזיק כהרי הבור הזונה דאזלי אינהו לגבה כדכתיב במשלי ט׳ [י״ד] וישבה לפתח ביתה הצד השוה שדרכן להזיק ושמירתן עליך כדברי המדרש דלעיל

על ושמרני בדרך שצריך שמירה מהן וכשהזיק חב המזיק וכו׳ במיטב הארץ ונקט חב שהוא לשון עבר דקאי על ההרבנות שעברו ואמר בגמר׳ דף ו׳ ע״ב האי תנא ירושלמי הוא דבירושלים עסוק וקאי שנתחייב לשלם במיטב היינו שאבדו ארץ ישראל שהוא מיטב העולם צבי הארצות ובישעיה א׳ טוב הארץ תאכלו אם יש לומר הכוונה שנאבד מיטב דהיינו טעם הפירות וגודל הפירות כדאיתא סוף כתובות ארץ ארץ למי את מוציאה פירותיך לערביים הללו ואיבדו בשביל היזקם מיטב הארץ בא״י.

שם גמרא תולדותיהן כיוצא בהן או לא כיוצא בהן. כתב הפ״י שמקשין לפשוט דאי לאו כיוצא בהן האיך קאמר במשנה לא הרי וכו׳ הא אי לא נכתב יהא תולדה ולא יחייב עליהן. ונ׳ כדמצינו לענין שבת דיש הרבה מלאכות שהן אבות מעין אב מלאכה אחת כדאיתא בשבת דף ע״ג ע״ב הזורע והנוטע והחורש והחופר ה״נ אלו דמתניתן דהא באמת אבות הן שפיר קאמרה מתניתן לא הרי דאל״כ שלא היה הפרש ביניהן הו״א דמבעה הוא מעין אב דשור לא תולדה ויחייב אפילו אי נימא דתולדותיהן לאו כיוצא בהן ובזה יש ליישב מה שכ׳ תוספ׳ לק׳ דף ה׳ ע״ב ד״ה להלכותיהן וכאן ד״ה לא וכיון דמ״מ מבור וחד מינייהו אתיין כולהו אתיא המשנה רק להגדיל תורה ולכאורה אכתי קשה דהתנא שנה רק חצי דבר בלא הרי כיון דעדיין יש ללמוד מבור והדא ולהנ״ל ניחא דהתנא לא עסיק רק באבות לזה אמר לא הרי השור כהרי המבעה דאם לא היה מבעה קיל משור היה אב כמותו וכן בשור ובור ומבעה אם היה אש דומה להם היה אב כמותם אבל דליכתוב בור וחד מינייהו אכתי אין אחד מהאבות דומה להן בכל אלא בחד צד ויבוא רק במה הצד זה הוא תולדה כיון דאינו דומה להן ממש ובזה לא עסיק התנא דמתניתן.

שם בלשון הרי״ף ותם שהזיק תולדה דידי׳ כוותי׳ דמשלם ח״נ מגופו וכו׳. וק׳ האיך מסתפק בזה פשיטא דלא תהא תם דתולדה חמיר מתם דאב ונ׳ ע״פ מש״כ תוספ׳ לק׳ ד׳ י״ד ע״ב ד״ה פרה דאיכא חומרא במשתלם מגופו לענין יתמי א״כ יש מקום לומר דאע״ג דתם דאב משתלם מגופו אפי׳ מיתמי אבל בתם דתולדה לא יהא כיוצא בו להשתלם מגופו לענין יתמי אלא לא יהא חמור ממועד דאב דמפסיד גבי יתמי אי לית להו קרקע דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לי׳.

שם תוספ׳ ד״ה ארבעה. דבגמרא מוכיח דנחית תנא למניינא וכו׳. ומ״מ בריש ר״ה כתבו בפשיטות כתירוצם הנ״ל דלא נחת אלא לומר לא ראי זה ונ׳ דלא הוקשה להם מסוגיא דלקמן דמ״מ קאמר שפיר ותנא דידן כיון דמסתמא אכל כ״ד אבות איכא צריכותא או בלא ראי זה או להלכותיהן כדמסיק על הד׳ אבות בד׳ ה׳ ע״ב א״כ כמו כן הו״ל לתנא דמתניתן ליתני כ״ד אבות לא ראי זה וכו׳ עד היכן שיוכל לומר והשאר נאמר דצריכי להלכותיהן כמו דנ״ל השתא אבור וחד מינייהו וע״כ צריך לומר דקא תנא להו בכוונה כדמסיק לק׳.

שם תוספ׳ ד״ה ו ל א. דכח אחר מעורב בו אין זה חומרא וכו׳. לא ידעתי אמאי לא הביאו בפשיטות מסוגיא דלק׳ דף ו׳ [ע״א] מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו וכו׳ אש תוכיח וכו׳ הרי מפורש דכח אחר מיחשב קולא.

שם תוספ׳ א״ד. והא דאמרינן לק׳ וכו׳ מאי שנא אש דכח אחר מעורב בו וכו׳. לולא דבריהם נ׳ ע״פ מש״כ לק׳ דף ה׳ ע״ב ד״ה כי אבל אש שהולך ומזיק ע״י כח אחר חמור מבור וכו׳ דנ׳ כוונתם דמה דאמרינן באש כח אחר מעורב הפירוש אינו דאש מזיק ע״י כח אחר דא״כ הוי קיל מבור שמזיק בלא כח אחר אך פירושו הוא שהולך ע״י כח אחר וממילא הוי חמור מבור דבור אינו הולך כלל לפי זה אתי שפיר מה דאמר לק׳ דף ג׳ ע״ב מ״ש אש דכח אחר וכו׳ דקאי כלפי מה שאמר לעיל מיני׳ סוף ע״א דאבנו סכינו דנייחו הוה תולדה דבור לזה אמר על אבנו סכינו דמזקי בהדי דאזלי דחמירי ודאי כמו אש דמ״ש אש שהולך ע״י כח אחר המעורב בו הני נמי אזלי מ״מ ע״י כח אחר ודינא הוא דליהוי כיוצא בו דאש.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ד א ל ו. שאותו כלי מתכות אינו עושה כלי מתכות אחר וכו׳. לא הבנתי דזה אינו מצד קלות הטומאה אלא דבשוה לו אינו מטמא כמותו דאדם נמי אינו עושה אדם אחר כמותו וצ״ל דמ״מ המתכות אינו עושה אדם כיוצא בו כמו שהאדם האב עשה המתכות אבל לולא דבריהם נראה דהכלי מתכות אינו תולדה אלא הוא אב כיוצא בו דהאדם והוא עם האדם שבו נגע אב כיוצא בו כמו זורע ונוטע בשבת דף ע״ג ע״ב ועוד נראה ע״פ מש״כ התוספ׳ בנזיר דף נ״ד ע״ב דאין הכהן מוזהר על החרב והרמב״ן בפירוש התורה כתב שאין צריך הזאה א״כ מכל הני אינו כיוצא בו דאב ממש.

שם רש״י ד״ה ה כ א. לא שנא אב ל״ש תולדה וכו׳ או דילמא לא. לכאורה משמע מפירושו דמסתפק בתולדות דילמא לא מיחייבי והוא תמוה דהא לא מסתפק אלא אי כשבת או כטומאה והא אפי׳ בטומאה עכ״פ טמאין התולדות טומאה קצת וזה נראה דחקו להרי״ף לפרש הבעיא על עניני התולדות לא על חיובן ופטורן לגמרי ונ׳ לפרש כן בדברי רש״י ג״כ דמש״כ או דילמא לא היינו כלפי מש״כ תחלה לא שנא אב וכו׳ דהיינו דדמי לגמרי בעניניהן או דילמא לא כלומר לא לא שנא אלא דחלוקין הן מהאבות.

שם תוספ׳ ד״ה א ב ל. למ״ד פלגא נזקא קנסא לא אתיא קרן מכולהו וכו׳. ונ׳ ע״פ מש״כ תוס׳ לק׳ דף כ״ד ע״א ד״ה השתא למ״ד ליעודי גברא לא הוי קנס רק משום דאין חצי נזק חלוק וכתבתי לעיל שם הנ״מ ג״כ אם העידו בא״י לפני הדיוטות דאינו נעשה מועד מן התורה אף שמ״מ אמת העידו ויצא מחזקת שימור אפ״ה משלם רק חצי נזק משום דאין ח״נ חלוק או אם נגח שור של הפקר כמש״כ תוספ׳ שם ע״ב ד״ה במכירין והא תינח היכא דגלי קרא אבל אי נוקי קרא בתלושה א״כ במחוברת בכה״ג למ״ד לייעודי גברא אם לא הועד רק השור או בהעידו לפני הדיוטות

דבקראי של תורה לא שייך הא כלל לומר דעבדינן שליהותייהו דהא לכך כתבי׳ קרא לאלהים לפסול בי׳ ההדיוטות נאמר דחייב נזק שלם כיון דמ״מ יצא מחזקת שימור ולכך צריך קרא דקרני ראם לגלות דאיירי קרא במחוברת ג״כ ואז אמרינן אין חצי נזק חלוק.

שם ע״ב תוספ׳ בא״ד. פלגא נזקא קנסא דאית לי׳ סתם שוורים בחזקת שימור קיימו לא אתיא קרן מכולהו וכו׳. נ׳ דמ״ד בחזקת שימור קיימי לא דס״ל כן מסברא דנפשי׳ אלא דהוכיח כן מדלא חייבה התורה רק חצי נזק ואי דינא הוא דלישלם אמאי לא ישלם כל הנזק אלא ודאי דבחזקת שימור קיימי ולא הי׳ ראוי׳ לשלם כלל רק דקנסי׳ התורה בחצי נזק לפ״ז א״ש דאי קרא לא איירי רק בתלושה ובי׳ כ׳ קרא חצי נזק א״כ אין הוכחה דהוא בחזקת שימור רק ליגח בתלושה אבל במחוברת הדרינן לסברא חיצונה דאינו בחזקת שימור כמו לשאר אבות נזיקין ושפיר הוה ילפינן מנייהו לחייב בי׳ נ״ש וראיי׳ לזה ממש״כ הרא״ש ריש מכילתין אהא דאמר בצרורות דהלכתא גמירי לה דממונא הוא דהכי קאמר דאע״ג דתולדה דרגל הוי וממונא הוא הל׳ גמירי לה דלא משלם אלא חצי נזק כלו׳ דאי הוה קנסא הוי א״ש בפשיטות מה דמשלם ח״נ הרי דתליין זה בזה דאי משלם ח״נ מסברא הוי רק קנסא והיינו דמוכחינן מקרא דחייב בקרן רק ח״נ דע״כ רק קנסא הוא ומשום דבחזקת שימור קיימו וכנ״ל.

דף ג׳ ע״א רש״י ד״ה א י ד י. ואי קשיא היכא וכו׳ ליכתוב חד להיכא דלא מכליא וכו׳. וכן הקשו תוספ׳ וק׳ לי הא שפיר איצטריך תרווייהו דאי הוה כתיב רק לא מכליא הו״א בלא מכליא הוא דחייב רק בשדה אחר הא במכליא חייב אפילו ברה״ר וכמו דבעי למימר לקמן ריש ד׳ כ״ו לדייק לענין נ״ש הא בר״ה רק חצי נזק וכמש״כ רש״י שם א״כ שפיר איצטריך לא מכליא לחיוב ומכליא קרנא לפטור ברה״ר.

שם תוספ׳ ד״ה ה א. מ״מ קרי ליה לק׳ לטניפת פירות להנאתה תולדה וכו׳. ונ׳ דהיינו דק׳ ליה לרש״י ולא רצה לפרש דלא מכליא היינו טינפא דהא קרי לה תולדה לק׳ והיינו משם דטניפת פירות הוא פסידא דהדר לרחצם ויהיו כבתחלה לכך הוא רק תולדה אבל לא מכליא דהוא אב משכחת בשחת ובלחיכת השור דאין בו סימן ברכה כמש״כ רש״י ריש בלק שאינו חוזר כתחלה ומ״מ קרי לה לא מכליא קרנא דקרן הוא גוף הדבר כחו ותקפו כמש״כ הרמב״ן בס׳ אמור על בעצם היום העשור והוא הזרע או איירי כשהבעלים אינן תובעין פסידא דירק ובמקום שמצוי מרעה בהמות ותובע רק פסידא דקרן דהיינו התבואה הזרועה שלא תגדל בריבוי כתחלה מ״מ הוי לא מכליא קרנא.

שם תוספ׳ ד״ה ו ה א. דהו״א דוקא דשלח וכו׳. כ׳ מהרש״א דק׳ להו אפירש״י דא״כ ברגל נימא נמי דאיירי במכליא. ונ׳ לדעת רש״י דודאי יותר משמעות יש בושלח ללא מכליא ולא מפקינן קרא ממשמעותי׳ אבל השתא סברינן לאוקמי תרווייהו אשן הוה טעינן שפיר וע״פ מש״כ התוספ׳ בחגיגה דף י׳ [ע״ב] ד״ה ולעבור דדחקינן בקרא שלא להמציא מצוה חדשה והסברא שוה שנפרש הכתוב ברוחק או לומר שחשש הכתוב

שנפרש בו דוחק משנמציא אב חרש דהיינו רגל עדיף לן לומר דחשש הכתוב שנפרש בו דוחק דהיינו בושלח מכליא קרנא אבל בתר דמוקמינן ושלח ודאי ארגל פשיטא דמפרשינן כמשמעותי׳ אלא מכליא קרנא ומש״כ הפנ״י דרש״י לא ניחא לי׳ לפרש כהתוספ׳ משום דעדיין לא ידעינן הך סברא דשלח שלוחי זה דוחק דהא צריך הוא לפירוש הברייתא דדרש וביער אשן מכאשר יבער ע״כ משום דבלאו הכי הו״א ארגל וחד לשלח וכו׳ אלא נ׳ דק׳ בסמוך דפריך הי מינייהו מפקת מה קאמרי לי׳ הא כבר ידע דמצינו למיטעי בשלח שלוחי וצ״ל דשלח שלוחי אינה סברא רק לרגל דמזקת בהילוכה ודאי יש לחייב יותר היכא דהבעלים התחילו בהיזיקה ששלחוה לילך משא״כ בשן לס״ד דיועיל יותר היכא ששלחוה דמ״מ לא עשו מעין היזיקה שהם גרשוה לילך והיא היזיקה באכילה ולכך מי מוקמינן ושלח ארגל ואשן אין סברא לומר דקפיד קרא אשלה שלוחי דוקא כיון דבשן ליכא בה שום סברא ומשני דמ״מ הוה טעינן דמ״מ גרם ההיזק במה ששלחה וא״ש דרש״י לא רצה בפירוש התוספ׳ דהכא בשן קיימינן ובשן אכתי לא סבירי לי׳ דאיכא סברא בשלח שלוחי.

שם תוספ׳ ד״ה דומיא. ונימא איפכא וכו׳. קושיתם לא הבנתי למש״כ מהרש״א בכוונתם בד״ה והא דושלח משמע ממש לא מכליא א״כ התינח להקיש לחייב גם לא מכליא בשן נוכל לומר להוסיף אקרא אבל להוציא קרא ממשמעותי׳ דהיינו ליפטור ברגל לא מכליא האיך מ״ל כן ואפילו נאמר דגם לדברי התוספ׳ אינו רק משמעות קצת בושלח הא דלא מכליא ונוכל לגרעו מכח הקישא מ״מ כיון דיש להקיש איפכא שן לרגל אף דיש להקיש לקולא לנתבע לפי קושיתם היינו היכא דהיקשות שוין אבל הכא כיון דמשמע יותר בושלח לחייב לא מכליא ודאי עדיף לאקושי איפכא שן לרגל ואפשר דקושית התוס׳ היא מרבינו תם עצמו וס״ל כפירש״י ד״ה אידי דושלח משמע ג״כ מכליא כמש״כ שם הו״א האי אתי׳ להיכא דמכליא והוקשה לו שפיר דנימא להקיש איפכא דושלח דרגל דוקא במכליא דומיא דשן אבל לפירוש התוספ׳ דלעיל באמת לק״מ.

שם תוספ׳ ד״ה לא. אלא מפקינן מסברא מוהמת יהיה לו וכו׳, אף דמוקמינן לשיח ומערה נ׳ דהוא חד משמעות דוהמת יהיה משמע כשראוי רק להמית אפידו הוא שיח ומערה או רק י׳ טפחים חייב עליו.

שם גמר׳ ואמאי קרי לה תולדה דרגל לשלם מן העליה. הקשו המפורשים אמאי לא קאמר לפוטרו ברה״ר בפרט על מש״כ הרא״ש לפסוק דמשלם מעליה משום דלר׳ פ׳ פשיטא ליה והא לא אמרה ר״פ בהדיא ומנ״ל לש״ס לומר כן בפשיטות כיון דלרבא מספקא ליה ונ׳ דלר״פ לא מצי למיפר נ״מ ליפטור כיון דאמר יש מהן כלומר תולדותיהן משמע לשון חיוב כלומר התולדה שחייבת כמו רגל מ״מ אינה לגמרי כיוצא בו דרגל וע״כ דאחיובא קאי וא״ש התולדה שחייבת מן העליה כרגל אינו לגמרי כיוצא בו לחיוב דמשלמת רק חצי נזק ולכך לא ציינו התוספ׳ על הך ואמאי קרי לה דכאן שפיר קאמר אעפ״י שדומה לרגל דהוא דרך הילוכא מ״מ הוקשה לגמר׳ במאי קרא לה תולדה דרגל לחיובא והוצרך לתרץ דדמי לה בחיובא

דמן העליה אבל אמאי דפריך לרבא אמאי קרי וכו׳ והיינו מדחשיב לצרורות במשנה דריש פרק כיצד הרגל וכדמתרץ רבא גופי׳ שם תנא אבות וקתני תולדות ש״מ דתולדה דרגל מחשבו על זה קשיא להו שפיר לתוס׳ דמאי פריך הא ודאי יש לחשדו לתולדה דרגל כיון דדמי לי׳.

שם ע״ב רש״י ד״ה בחצי נזק. דהלכתא גמירי לה למ״מ דממונא הוא ולא קנס וכו׳. כן היא גירסתו בגמרא כנראה ברשב״א דגריס ג״כ הכי ומה שתמה בפ״י אמש״כ רש״י ממונא הוא והלכך לאו תולדה דקרן הוא וכו׳ דמשמע משום דקרן קנסא הוא והא לר״פ קיימינן ואיהו ס״ל פלגא נזקא ממונא. נ׳ כוונת רש״י דודאי לישנא דגמרא קאי להלכתא דח״נ קנסא הוא אפ״ה צרורות הוא ממונא ומ״מ גם לר״פ אי הוי צרורות קנסא ע״כ משום דע״י כחו לאו אורחי׳ הוא וא״כ אין לדמותו לרגל כלל דהוא אורחי׳ ממש אלא עכ״פ לקרן דנהי דלאו בחזקת שימור קיימו מ״מ לא הוי אורחי׳ כמו רגל אבל כיון דצרורות ממונא הוא יש לומר שפיר דהוי אורחי ויש לדמותו לרגל שפיר.

דף ד׳ ע״א גמרא איצטריך ס״ד אמינא מידי דהוה אעבד ואמה וכו׳ לאו טעמא רבה אית בהו וכו׳. והקשו תוספ׳ [ד״ה לאו] איך לא ידע התרצן הסיפא. ונ׳ לפרש הסוגיא ע״פ מש״כ תוספ׳ סוף ד״ג דכוונת התרצן הי׳ דאזלינן בתר בעלים דאם כוונת השור להזיק או יש הנאה להזיקו טורח יותר יש לבעלים לשומרו והוי כאונס ודחי לי׳ דלא כן הוא אלא אזלינן בתר שור דכשכוונתו להזיק יש לחייבו יותר וכן כשיש הנאה להזיקו ואייתי התרצן ראיי׳ דודאי אזלינן בתר בעלים מעבד ואמה דפטורין הבעלים מכח התקנה דהיינו לפי שכוונתם להזיק לחייב את רבו ולכך פטורין דהוו כאונס שאינו יכול לשומרן והשיב רב אשי דהתם טעמא רבה איכא דהעבד בהזיקתו איכא תרתי שמדליק את הגדיש בכעסו על רבו לפי שהקניטו והוא מדת קרן שכוונתו להזיק מכח כעס ועוד יש בעבד הנאה להזיקו שחושב שע״י כן לא יקניטנו עוד וכי איכא תרתי שפיר הוו הבעלים כאונס שאי אפשר לשומרו וזה שדייק לומר טעמא רבה אבל מחד טעמא להודי׳ כמו בקרן ושן דבכולהו איכא רק חדא טעמא אין לחשוב הבעלים כאונס דמחדא לחודי׳ י״ל דנקיל לבעלים לשומרו.

שם תוספ׳ ד״ה לאו. דפעמים דנתכוונו ויאמרו לא נתכוונו וכו׳. פירש דבעינן כוונה להזיק יש לחייב מצד עצמו כדמצינו בשן אך בעבד ואמה פטירי הבעלים משום לתא דכוונה ובכוונה יש צד פטור משום הקנטה אבל אי בכוונה יש ג״כ צד חיוב דהיינו סברא הכוונה להזיק הו״ל לאוקמי חדא נגד חדא ותיקו אין כוונה אדוכתי׳ לחיוב אלא ע״כ דליכא סברת חיוב בכוונה ונשאר רק צד פטור דהקנטה וגורם שפיר פטור לאין כוונה ומשני לאו טעמא רבה וכו׳ כלומר לעולם כוונה גורמת בעלמא סברת חיוב אבל בעבד הסברא לפטור דהקנטה רבה היא יותר מסברת חיובא ומכרעת אותה.

שם תוספ׳ ד״ה כראי. דלא מיפטר משום קים ליה בדרבה מיניה וכו׳. נ׳ דר״י ניחא לי׳ בתירוץ ריב״א אך דקשיא לי׳ דשוגג דתנא דבי חזקיה דפטור הוא ג״כ מצד קלבד״מ כמשמעות לישנא לא חלקת בין שוגג למזיד כנ׳ דפטור שלו משום לא פלוג דמזיד דקלבד״מ לכך תירץ דפטור דאותו ממון אינו משום קלבד״מ כלו׳ שלא היה בכלל דרשא דתנא דבי חזקיה דהא צריך קרא מיוחד דעליו לגלות שבאותו ממון נמי פטור משום קלבד״מ אבל היינו דוקא במזיד דשייך סברת קלבד״מ אבל מדפטרי גם שוגג ע״כ הוא קולא גמורה בפני עצמה לא משום לא חלקת דמזיד דליהוי מצד קלבד״מ וניחא לפ״ז מה שמצינו בכמה סוגיות דקרי קלבד״מ גם לאותו ממון דמש״כ התוספ׳ דאינו משום קלבד״מ היינו לכאורה אי לאו קרא דעליו ולא באו אלא להוציאו מכלל שוגג דתנא דב״ח דפטור מצד לא חלקת כנ״ל.

שם תוספ׳ בא״ד. ומעליו פטרי לי׳ אפי׳ שוגג וכו׳. ק׳ על מש״כ תוס׳ לקמן דף ל״ה [ע״א] ד״ה בין דמתכוון לשאינו מתכוון לאו בממון אחר וכו׳ איירי וכו׳ דמק״ו משוגג נפקא אלא לפטור מדמי הנהרג וכו׳. ולפי דבריהם דהכא כיון דמעליו משמע שוגג דומיא דשור א״כ למה איצטריך בין מתכוון וכו׳ לדמי הנהרג הא נמי שמעינן מק״ו משוגג דנפקא מעליו.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ואימא. כגון פותקין ביבותיהן וכו׳ דאיצטריך לכותבו לחייבו כלים וכו׳. וק׳ הא פותקין ביבותיהן קרי לק׳ בור שברשות ב״ד וא״כ יהי׳ בור שברשות חייב על הכלים וכי שופך מים שלא ברשות יהי׳ קיל מברשות דאין לומר דאה״נ נילף מינה לכל מים שנעשו בור לחייב על הכלים דא״כ הו״ל לאמר בקיצור דמבעה מים בא ללמד על מים שהן בור דליחייב על הכלים.

שם תוספ׳ בא״ד. והוה מצי למיפרך מאי לא זה וזה שיש בהן רוח חיים וכו׳. נ׳ שסמכו קושיתם אהך תירוצא דלתירוץ קמא דאיירי דאשקיל בידקא דמיא מהנהר י״ל בהוא שפיר רוח חיים דמי מעין נקראו מים חיים וכדאמר לק׳ דף ה׳ [ע״א] בעדים זוממין דחשיב להו בהדי מעשה משום דרחמנא קריי׳ מעשה וכן אי׳ באבות דר׳ נתן סוף פ׳ ל״ד מים נקראו חיים וכו׳ והיינו לפי ששוטפין בכח ושייך שפיר לחומרא דנזיקין אבל למאי דמוקמי למים דמבעה בפותקין ביבותיהן הוקשה להו שפיר דהני ודאי לא איקרו חיים.

שם רש״י ד״ה תנא אדם. מבעה דמתניתן. נ׳ כוונתו דקשיא מאי פריך לרב ליתני הא כמו דסבירי לי׳ לרב תנא שור וכל מילי דשור ה״נ פשיטא דמ״ל כל מילי דאדם אלא נ׳ דבשלומא בתיבת שור דהוא שם העצם יש לומר שפיר דכייל בי׳ כל מילי דשור אך בלשון מבעה דהוא רק שם התואר לא משתמע שפיר כללה דמילי דאדם ומשני דאפ״ה גם במילת מבעה כייל מילי דאדם וזה שכ׳ רש״י מבעה דמתניתן וזה כוונת התוספ׳ ד״ה תרי דניחא לי׳ לכלול כולם בשור וכו׳ כלו׳ אבל באדם אף דתנא דמתניתן כייל בי׳ לא ניחא לי׳ לרבי אושעיא לכלול בתואר

דמבעה ולא רצה לשנות מלשון המשנה לינקוט במקום מבעה אדם לכך הוכרח לינקוט בהדיא כל מילי דאדם בפרט. ונ׳ הא דתיאר התנא כאן את האדם בתיבת מבעה משום דלשון מבעה הוא בקצת מחילה כמש״כ רש״י לעיל דף ג׳ ע״ב ד״ה וגם לילה ואיתא לק׳ דף צ״ב [ע״א] אע״פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו והיינו דמי צער כדתני שם בברייתא ומשום דבכל האבות ג״כ צער כדתני ר׳ אושעיא כעין מש״כ ר״ת לעיל דף ב׳ [ע״א] ד״ה השור דתני לי׳ בתר בור משום גנב ה״נ י״ל דקוריהו מבעה משום צער כלו׳ המזיק שצריך לבקש מחילה על היזיקו.

שם רש״י ד״ה תנא אדם דמזיק שור. דהא מבעה דומיא דבור קתני ובור לא איירי בנזקי אדם דרחמנא פטרי׳ לגמרי וכו׳. דבריו נראין תמוהין דהא בנזקין דאדם חייב בור ומה דחשיב הכא אדם לנזק צער וכו׳ הוא בנזקין ובזה הוי שפיר בכלל מבעה דומיא דבור דחייב ג״כ בנזקי אדם ויותר ראוי לומר משום דאבות נזיקין דתנא דמשנה קיימי אקרא כמש״כ רש״י שם ובקרא דבור נכתב בהדיא רק שור וחמור לא אדם לכך לא הוי מבעה לענין נזקי אדם דומיא דבור דקרא ובזה נ׳ ליישב קושית הת״ח הובא בפ״י דמאי דמסיק תרי גווני אדם סותר למאי דמשני תחלה תנא כל מילי דאדם דלמאי דמסיק אין לכלול במבעה דאזיק אדם דלא הוי דומיא דבור ונ׳ דתנא דמתניתין ור׳ אושעיא בהא פליגי דתנא דמתניתין אזיל בתר דיני׳ דבור ושפיר כייל במבעה כל מילי דאדם והוי שפיר דומיא דבור דחייב ג״כ בנזקי אדם ור׳ אושעיא קפיד אלשון קרא דבור דלא נכתב בו רק שור וחמור לא אדם כלל והוי אצלו מבעה דומיא דבור רק לענין שור לכך תנא אדם דאזיק אדם בפ״ע ומיושב ג״כ מה שהקשו והובא בפ״י במש״כ תוס׳ ד״ה תרי דניחא לי׳ לכלול כולן בשור וכו׳ דא״כ אמאי לא כייל ג״כ במבעה דלא דמי דבשור ודאי משמע כולהו אבות דידי׳ דהי מינייהו מפקת ולא משמע בי׳ חדא טפי מאידך ואין נכון בו כלל לשנות לשון דתנא דמתניתן אבל במבעה דנ׳ משמעותו טפי רק על דאזיק שור מכח דומיא דבור דקרא לכך מאי דתנא הוא אדם דאזיק אדם בפ״ע אינו כמשנה מלשון המשנה אלא כמוסיף מה דהשמיט תנא דמתניתין ואין בזה כלום כמו דהוסיף ר׳ חייא למנות דיני קנסות לכך תנא שפיר תרי גווני אדם.

שם רש״י ד״ה תנא לי׳ שומר חנם והשואל. שטען שנגנב וכו׳ וטענת גזלן כגזלן וכו׳ והשואל לאו דוקא וכו׳. פירושו דחוק הרבה דהא גנב דר׳ חייא איירי במודה שגנב כמש״כ רש״י בסמוך ולענין קרן וטענת גנב דשומר חנם איירי ע״פ עדים ולכפל דהא מסיים בקרא ישלם שנים גם מש״כ טענת גזלן כגזלן אינו מובן כלל דמה ענין זה לשומר גם שהוצרך לומר דשואל לאו דוקא ולולא דבריו נ׳ ע״פ מאי דס״ל להרמב״ם ריש פ׳ ד׳ משאלה ופקדון דעיקר שבועת השומרין היא שאינה ברשותו כמש״כ עליו הלח״מ סוף הל׳ א׳ ובפ״ה מטוען ונטען סוף הל׳ י׳ ורמז עליו הש״ך בסי׳ רצ״ה ס״ק ב׳ ולישנא דקרא הכי משמע ונקרב וכו׳ אם לא שלח וכו׳ דהיינו שלא לקחו לעצמו (ועיין בסמ״ע סי׳ רצ״ד ס״ק ג׳ בשם ר״ת)

ורש״י כ׳ לק׳ דף קי״ב ד״ה שאם דשומר שלקח הדבר המופקד או המושאל לעצמו גזלן נעשה עליה ולא גנב אך הרמב״ם פ״ג מגניבה הל׳ ד׳ כ׳ הי׳ פרה שאולה אצלו וטבחה דרך גניבה וכו׳ הנ׳ דס״ל דמשכחת בשומר שלקחו דרך גזילה גם דרך גניבה וכמש״כ בזה הפ״י דף קי״ב שם לפי זה מה שהזקיקה תורה את השומר לישבע שאינה ברשותו היינו שלא לקחו לעצמו דרך גזילה או דרך גניבה וה״ה לשואל כשטוען מתה מחמת מלאכה והיינו משום דאם הוא כן ויפרוש מכח השבועה ויודה שגנבו או גזלו יתחייב לשלם הקרן וזה שאמר הא קתני לי׳ שומר חנם והשואל כנ״ל.

שם תוספ׳ ד״ה ועדים. ור״י מפרש דלא צריך להאי טעמא וכו׳. נ׳ דהר״י נמי סבירא לי׳ סברת ריב״א דלכאורה קשיא מש״כ דבממון עושין מק״ו הא כיון דגלי קרא בנפשות דהרגו אין נהרגין א״כ גם בממון ליתא לק״ו דנימא נפשות יוכיח דבמחשבה חייבין ואפ״ה במעשה לא וצ״ל דקשיא לי׳ על סברת ריב״א דאכתי מסברא בעלמא אין לנו לחדש נגד מה שאמרה תורה גבי נפשות דהרגו אין נהרגין ולחלק מעצמינו לענין ממון לזה כתב דמק״ו אתיא רק דאימא נפשות יוכיח על זה שפיר י״ל שאני נפשות דליתא בחזרה וליכא יוכיח ודנין שפיר הק״ו.

דף ה׳ ע״א רש״י ד״ה עדים. דכל המשלם יותר על מה שהזיק וכו׳. לכאורה מה בעי בזה ולעיל על גנב וגזלן דממונא הוא לא כתב כלום. ונ׳ כוונתו בזה דהא כל תשלומי זוממין אינו רק מטעם קנס דהא לא הזיקו כלום רק על אשר זמם קנסינהו התורה וזה נ׳ דקשיא לי׳ לריב״א ג״כ לעיל בתוס׳ ד״ה ועדים ולכך פירש דבממון חייבין גם אם עשו ופריך שפיר דליתני עדים זוממין היכא דעשו אבל רש״י לא ס״ל כפירוש ריב״א אלא דבממון ג״כ לא חייבה תורה אם עשו וא״כ כל תשלומיהן רק קנס ולזה כ׳ דבכללא הוא היכא דאין התשלומין קצובין הוי ממונא.

שם תוספ׳ ד״ה הא. מ״מ ליתני תרי גווני וכו׳. כיון דלפעמים איכא נ״ש. נ׳ כיון דבשור ע״כ נכלל ג״כ רגל דמשלם נ״ש דאליבא דרב קיימינן כמש״כ הפ״י א״כ בשלומא אי בשור דאזיק אדם משתלם מעליה ואיכא לעולם נ״ש שפיר הוו הרי גווני שור חד שור דמשלם לפעמים נ״ש כגון ברגל ואידך דאזיק אדם דמשלם לעולם נ״ש אבל כיון דמשלם רק מגופו והוי רק לפעמים נ״ש א״כ אין בו גוונא אחרינא משור דאזיק שור.

שם רש״י ד״ה ומפגל. חטאת לשום שלמים וכו׳. הפ״י האריך בזה ולא ידעתי מאי קשיא לי׳ דדברי רש״י הם כפשוטן דהיינו פיגול ממש שחישב בחטאת לאכלו ב׳ ימים וכן כ׳ במנחות דף מ״ט [ע״א ד״ה ומחשב בהו] לשום שלמים לשני ימים וכו׳ דפיגול הוא והא ממש אותו לשון שכתב כאן חטאת לשום שלמים והוא הפיגול סתמא לאכלו ב׳ ימים כזמן שלמים.

שם ע״ב גמרא אתיא כולהו במה הצד לבר מקרן וכו׳. ק׳ האמר לקמן דף כ״ב [ע״א] ר״י מ״ט לא אמר כר״ל ממונא אית בי׳

ממשא וכתבו התוספ׳ שם דסברא כריש לקיש והו״ל לאוקמי קרא לדרשא אחריתי ומדמשני ממונא אית ביה ממשא שמע מיניה דסברא גדולה היא מרדחי מכוחה הסברא דר״ל ומסיק בסוף הסוגיא דכ״ע אית להו נמי משום ממונא היכא דכלו לי׳ חציו ובפרט למש״כ רש״י בדף מ״ג ע״ב ד״ה עבד כפות דרבא ס״ל רק משום ממונא א״כ האיך אמר רבא הכא לבר מקרן הא אש נמ׳ לא אתיא מבינייהו דמה לכולהו דאית בהו ממשא אבל אש לית בי׳ ממשא ואיצטריך קרא לאשמעינן דאפ״ה חייב משום ממונא.

דף ו׳ ע״א גמרא מה לבור שכן מעשיו גרמו לו וכו׳. למש״כ התוספ׳ לעיל ד״ה מה דאש לא חשיב מעשיו גרמו ה״מ לומר אפירכא מה לבור וכו׳ אש תוכיח אך א״כ הי׳ צריכין לפטור בהלמד את הטמון בקולא דאש כמש״כ התוס׳ כעין זה לעיל דף ג׳ ע״ב סוף ד״ה משורו לכך קאמר שור יוכיח דבכלל שור הוא קרן ורגל ולא משכחינן קולא דאיתא בתרווייהו.

שם גמרא לאתויי הא דתניא כל אלו שאמרו פותקין ביבותיהן וכו׳. וק׳ לי ר׳ יהודה דסבירי לי׳ לק׳ דף ל׳ [ע״א] דכל אלו שאמרו מותרין לקלקל אם הזיקו פטורין ופירש״י פותקין ביבותיהן וכו׳ ומה יאמר למה הצד דבור ושור דיש ללמוד מינייהו לחייבינהו באפשר לומר דר׳ יהודה מחשב זיבול השדות ותיקון הבתים כצורך מצוה וס״ל דאיירי בא״י ומשום ישוב א״י הוי כצורך מצוה כדאיתא בש״ע א״ח סי׳ ש״ו סי״א ולכך ליכא למילף מבור ושור דאפילו שור אינו רק רשות גרידא משא״כ בהני שהם כרשות מצוה ובזה מיושב מה שהקשה שם במהר״ם א״ש למאי דמסיק דר׳ יהודה פוטר אפי׳ ברשות ב״ד למה לי׳ טעמא דנר חנוכה משום רשות מצוה הא ברשות ב״ד נמי פטור דזה רק למאי דס״ד לאוקמי מתניתן כר׳ יהודה היה צריך לחלק בין נ״ח להוצאת זבלים אבל למאי דמסיק דפוטר גם בפותקין ביבותיהן ע״כ צריך לומר דזה מוחשב נמי רשות מצוה ושפיר אמר בנ״ח הטעם משום רשות מצוה לאפוקי שור שברשות גרידא לכך חייבו הכתוב ומה שהקשה תוספ׳ [כאן] ד״ה תאמר דהא רגל לא מיחייב אלא ברשות הניזק וכו׳ היינו לשיטתם בדף י״ו [ע״א] ד״ה כולה אבל לגירסת רש״י שם משכחת שפיר במיוחדת לפירות לניזק ולשניהן לשוורים דהוי שפיר לשור ברשות וחייב.

שם תוספ׳ ד״ה תאמר. כ׳ מהרש״א ע״פ דברי הרא״ש דתוספ׳ כאן סותרין לדבריהם דלעיל דף ג׳ ריש ע״ב אך למש״כ הרא״ש דבתר עיקר ילפותא אזלינן לענין דינייהו דנזיקין ולק׳ דף כ״ח ע״ב ד״ה הני כתבו התוספ׳ דרב ס״ל ג״כ בור ברשותו חייב ואבנו סכינו דלא אפקרינהו הוו ודאי כבור רק דס״ל דאיכא נמי לחייבינהו משום שור א״כ ס״ל דעיקרן הוה כבור והוקשה להם שפיר לעיל דליפטרו בכלים ובכה״ג גם הרא״ש מודה דיש ליתן בהם קולת בור.

שם ע״ב גמר׳ ורבי ישמעאל אהני גז״ש ואהני קרא וכו׳ דאית לי׳ למזיק עידית וזיבורית וכו׳. כ׳ הרא״ש אפי׳ יש לו גם בינונית

ששוין יותר מעידית דניזק אפ״ה צריך ליתן לו מעידית שלו דלעולם בעינן או מיטב דנזק או דמזיק ודינו תמוה מאוד ע״פ הסברא דאם יש לו זיבורית שהם ממש בעידית דניזק רשאי ליתן לו ובינונית שהם טובים יותר לא יפטר עצמו ונ׳ ע״פ מה שיש לדקדק דמאי הכריח להש״ס לומר דלר״י נמי אהני קרא אטו לא סגי בג״ש לעקור קצת משמעותא דקרא דהאיך דקא משלם ולפלוג לגמרי ארבי עקיבא והא לק׳ דף מ׳ ע״א דרשי רבנן מכח ג״ש דשיתה שיתה דונתן פדיון נפשו קאי אדנזק והא פדיון משמע שיווי הדבר כמו בהקדשות דבעינן לכתחלה פדיון בשויו ממש ואמאי לא נימא ג״כ ונתן פדיון דפדיון דהאיך דנותן אלא ע״כ דהג״ש עקר להך משמעותא וה״נ נימא כן ונ׳ דמכח הך קושיא הכריחו התוספ׳ בערכין ריש דף ט״ו דהך שדה שדה אינו ג״ש גמורה לכך הוקשה לגמר׳ שפיר דאינה ראויה לעקור המשמעות דקרא לגמרי אף פשטות הגמר׳ לא משמע כן אלא דג״ש גמורה היא אלא נ׳ ע״פ מש״כ התוספ׳ ד״ה ור״י דמאי דטעה המקשן בדברי ר״י טפי משום דלא בא הכתוב משמע דר״י מחמיר טובא ובר״פ הניזקין כ׳ תוספ׳ דלכך אמר אביי דס״ל לר״י נידון במשויר וצ״ל לפי דבריהם דסתם גמר׳ לית לה דאביי מדבעי לפרש בדברי ר״י חומרא אחרת דבעד כחושה יתן שמינה וא״כ ק׳ על התרצן דמסיק דס״ל לר״י בדניזק שיימינן לקולא האיך יתפרש לא בא הכ׳ אך אי אמרינן דה״י דריש ב׳ דרשות א״ש לא בא הכ׳ בענין זה דאמר ר״ע לא בא הכ׳ לשני הדרשות שלך רק לאחת מהן דהיינו לעידית דמזיק וניחא מה דהוכרח הגמר׳ לומר לר״י נמי אהני קרא כי היכי דליהוי א״ש לא בא הכתוב ובזה מיושב מה שהקשו תוספ׳ ד״ה כגון דלמ״ד או כסף או מיטב הו״מ למימר חומרא לר״י דאם נימא מה דאמר ר״י בדניזק היינו גם להא דאי לית לי׳ למזיק דכוותי׳ צריך ליתן לו כסף ולא מצי פטר נפשי׳ בזיבורית שלו הגרועין מדניזק א״כ תו אין שייכות כלל לאידך דרשא דהיינו אם יש לו זיבורית פחותין מעידית דניזק שיתן לו מעידית שלו ששוין יותר דרש״י בגטין דף מ״ט ע״א ד״ה וזיבורית כ׳ דהו״א דהוא כאלו לא הוה לי׳ עידית דנפטר בזיבורית הפחותין והא לפי הך סברא גם באין לו כי אם זיבורית פחותין אינו נפטר בהן אלא צריך ליתן לו כסף ופשיטא שאם אינה רוצה ליתן כסף צריך ליתן לו עידית המעולין וכיון דלית לי׳ כי אם דרשא א׳ האיך יתפרש לא בא הכ׳ דלענין החומרא הא ר״י אינו מחמיר דכסף אינו חומרא כמש״כ מהרש״א בגטין שם בתוס׳ ד״ה אמר ולענין הדרשות הא לא דריש ר״י כי אם דרשא אחת דאידך דרשא אין לה שייכות השתא וע״כ הכריח הש״ס דמה דס״ל לר״י בדניזק שיימינן הוא כפשוטו דאפי׳ יש לו למזיק מעולין ואי לית לי׳ כי אם זיבורית פחותין נפטר בהם ואיצטריך שפיר לדרשא אחריתא דלא נימא דהוי כאלו אין לו כי אם זיבורית כדברי רש״י הנ״ל לפי זה דברי הרא״ש מוכרחין דאי נימא ביש לו בינונית המעולין נותן רק בינונית א״כ ב׳ דרשות דר״י הם א׳ שיתן לו זיבורית שהם ממש בעידית דניזק ואידך שיתן לו בינונית המעולין אם הזיבורית גרועין יותר

ור״ע ודאי ס״ל דעכ״פ צריך ליתן לו מעידית שלו המעולין יותר ויותר א״כ האיך שייך תו לא בא הכתוב דמשמע משני הדרשות שאמרת לא בא רק לאחת מהן והא ר״ע דרשא אחריתא ס״ל דלא דריש ר״י כלל אלא ע״כ דר״י באידך דרשא נמי ס״ל דנותן לו מעידית דמזיק המעולין טובא וזה שכ׳ הרא״ש דלעולם בעינן או מיטב דניזק או דמזיק דמוכרח הוא דשני דרשות דר״י להכי אתיין מכח דברי ר״ע דאמר לא בא הכתוב וא״ש אף שהוא נגד הסברא מ״מ גזירת הכתוב הוא דלא סגי לי׳ רק בעידית ובזה ניחא מש״כ מהרש״א לק׳ דף ז׳ ע״ב דלא מצי למיבעי אליבא דר״י באהני קרא דלדידי׳ ודאי סגי בשל עולם כיון דעדיפי מדניזק ולדברי הרא״ש דלית לי׳ הך סברא דלא סגי לן אי רק עדיף מדניזק הדרה קושיתו לדוכתה ולהנ״ל א״ש דהא בלאו דברי ר״ע מודה הרא״ש דהי׳ הסברא בדברי ר״י באהני קרא דסגי רק כי עדיף מדניזק רק מדברי ר״ע דאמר לא בא הכתוב שמעינן דמאי דסבר ר״ע הוא ניהו הדין דדריש ר״י באהני קרא א״כ אה״נ דבעיא דגמר׳ היא ג״כ אליבא דר״י דמיני׳ נשמע ג״כ לר״י.

דף ז׳ ע״א **תוספ׳** ד״ה **ורבי עקיבא**. ליתני תרי גווני שור וכו׳. אע״ג דמסיק התם דרב אושעיא ור״ח קרו להו משו״ה אבות לשלם ממיטב ואיירי ע״כ בשור מועד דמשלם מן העליה ושייך בי׳ מיטב כמש״כ תוספ׳ שם ד״ה הא ובמועד אין חילוק בין דהדיוט לדהקדש אך נ׳ דבלאו הכי התם יש לדקדק כן דהאיך אמר ליתני ב׳ גווני שור ומייתי עלה מתם דאזיק אדם הא מ״מ במועד דאיירי בי׳ ליכא תרי גווני אבל צריך לפרש דמ״מ שייך תרי גווני שור בענין זה שור שמשלם רק לפעמים ממיטב דהיינו דהדיוט שהוא רק לפעמים אב לשלם ממיטב דהיינו במועדות ושור שהוא לעולם אב לשלם ממיטב אפילו בתמות דהיינו דהקדש וכן יתפרש לעיל בדאזיק אדם.

שם **תוספ׳** ד״ה **א״י**. אבל אם לא פשע אפילו שוות יותר ממאתים זוז וכו׳. כ׳ מהרש״א דהיינו כפירש״י אך במלות פורתא וטובא פירשו בענין אחר והוא הפירוש דאי הוזל ארעתא דכ״ע וכו׳. ולא ידעתי אמאי היפכו התוס׳ הסדר ופירשו על אי דאייקור תחלה אלא נ׳ דמפרשי לגמרי כפירוש רש״י ולפי דהדיוקי סתרי אהדדי דברישא נקט בהוזל ארעתא דכ״ע דהוא תרתי לטיבותא דהקרקעות הם בזול ממש ועומדין בפחות ממאתים וגם לא פשע ואח״כ נקט מה שהוא תרתי לריעותא דהקרקעות בעצמן שוות ר׳ זוז וגם פשע וא״כ אדרבה הו״ל היכא דאייקור ולא פשע לינקוט הדרך הממוצע ליתן לו עד ר׳ זוז לזה באו התוספ׳ לפרש דדיוקא דסיפא עיקר דהכל תלוי באם פשע ובאו לפרש הסיפא באייקור ארעתא רק דלדידי׳ הואיל דעייל ונפיק אע״ג דמ״מ הוי כעני שאינו מוצא מי שנותן בהם ר׳ זוז הואיל ופשע לא ליתבו לי׳ אפי׳ מעט מעשר עני וכתבו אבל אם לא פשע אע״ג דאייקור דכ״ע והם שוות בעצמן גם עכשיו יותר מר׳ זוז והוי כעשיר רק בשביל איזה סיבה אינו מוצא מי שיתן לו ר׳ זוז כגון שמתבייש למוכרם או שמתיירא מגנבים האורבים עליו וכדאיתא

לק׳ דף ט׳ [ע״א] כספים דאי מיגנבי וכו׳ ואותו אוהב שרוצה ליקח ממנו בצנעא אינו רוצה ליתן לו ר׳ זוז ובכה״ג אע״ג דהוי כעשיר שהקרקעות בעצמן שוות לכ״ע יותר מר׳ מ״מ כיון דלא פשע דינא הוא למיתב לי׳ אפי׳ טובא מעשר.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה אליבא. אבל לר׳ עקיבא אפשר וכו׳. ונדחק מהר״ם לובלין בכוונתם. אבל לולי דבריהם הי׳ נ׳ דאליבא דר׳ עקיבא בעי שפיר דיש לפרש הקרא הכי בשדהו דהאיך דקא משלם דהיינו דמזיק ישלם מיטב סתם והיינו דידי׳ או דעלמא אבל לר״י דקאי שדהו אדניזק א״א לפרש מלת שדה בלהודי׳ דמה ישלם משדה דניזק אם לא לחבירו אל מלת מיטב דהיינו מיטב דניזק דאין לומר דשדהו קאי אשדה הנאכל דהו״ל שדה אבל שדהו משמע שדה שיש לו וליכא לפרשו אדעלמא כלל וזה שכתבו דקמשלם לא אתיא אלא למיעוטי דניזק כלומר שלא נדרש שדהו אדניזק ואז בהכרת קאי גם מיטב אמלת שדהו אלא דשדהו קאי אדמזיק ואז יש לדרוש מלת מיטב לעצמו כלומר משדהו ישלם מה שהוא מיטב דעלמא.

שם תוספ׳ באותו דבור. אבל לר״ע אפשר דהא דקאמר דהאיך דקא משלם וכו׳. ונדחק מהר״ם בכוונתם. ונ׳ פשוט דודאי ר״י שהתחיל הדיבור לאמור מיטב שדהו של ניזק פשיטא דאי הוה ס״ל בשל עולם הי׳ אומר מיטב שדה של עולם אבל ר״ע שבא רק להלוק ואמר לא בא הכתוב לכדר׳ ישמעאל א״כ אפשר דס״ל בשל עולם דמ״מ הוא חולק על ר״י והיינו שכתבו התוספ׳ דמשמעות הקרא דהאיך דקא משלם יש לפרש דהא רק לאפוקי דניזק וא״כ אף דג״ש דר״י נמי י״ל דבא רק לאפוקי דמזיק מ״מ דברי ר״י עצמו שאמר שדהו של ניזק אי אפשר לפרש דכוונתו לאפוקי דמזיק דהא עדיין לא נזכר מדמזיק כלום.

דף ח׳ ע״ב גמר׳ רצה מזה גובה רצה מזה גובה וכו׳. כ׳ הרא״ש באות ד׳ ומשמע בשביל שמכר וכו׳ הוא דנוטל ב״ח זיבורית וכו׳ בע״כ וכו׳. כוונתו דבשלמא רצה מלוקח שני גובה אשמועינן שפיר הידוש אע״ג דשמעון הרחיק שיעבודו אבל ברצה משמעון גובה מה אשמועינן אלא ע״כ משום דבעלמא בעינן גילוי דעתי׳ כמש״כ באות ב׳ אשמועינן הכא דמשום שהרחיק שיעבודו גובה זיבורית שאצל שמעון בע״כ וק׳ דלמש״כ כאן בסוף אות ד׳ דאפי׳ נשאר עידית ביד שמעון גובה מהן א״כ מנא לי׳ דאיירי שנשאר זיבורית אצל שמעון אימא לעולם זיבורית גובה בעלמא בלא גילוי דעת והכא שנשאר עידית ביד שמעון ואשמועינן דרצה משמעון גובה אע״ג שהם עידית.

שם תוספ׳ ד״ה אבל. ובע״כ של שמעון הי׳ יכול ליקח וכו׳. והנה לדברי הרא״ש בסוף אות ב׳ דלא גבי זיבורית בע״כ אלא דוקא בגילוי דעת נשער קושית התוספ׳ כיון דע״כ איירי בשבק בינונית מה הוצרך לטעמא דלהכי דייקא ומהר״א ווילנא בהגהותיו רמז לזה ונ׳ ע״פ מש״כ תוספ׳ בסמוך ד״ה מצי דעיקר הטעם משום מה מכר וכו׳ דשמעון

הי׳ יכול לדחותו אצל אותן בינונית שיש עדיין עתה אצלו ולכאורה אימא איפכא שהי׳ מדחהו אצל אותן שביד לוי עכשיו וצ״ל הואיל דאידי ואידי בינונית והוי ספק השקול אמרינן להקל על הלוקח שני הואיל שהראשון הרחיק שיעבודו והתינח בשווין אבל בבינונות וזיבורית אם הי׳ הב״ח בא אל שמעון ורצה בזיבורית ודאי שלא הי׳ מדחהו אצל בינונית וא״כ כי לקח לוי הזיבורית הי׳ הדין שיגבה ב״ח מלוי דלא מצי למימר הנחתי לך מקום כלומר מה מכר וכו׳ ששמעון הי׳ מדחהו אדרבה דודאי הי׳ מגבהו הזיבורית שביקש לכך אמר טעמא אחרינא להכי דייקי וכו׳ דלא חזיא לך כלומר דהשבתי בנפשי שודאי לא יחפוץ הב״ח זיבורית וגם אם הי׳ בא אצל שמעון לא הי׳ מבקש זיבורית ולכך לקחתי אני ומה״ט הוא דלא מצי גבי מלוי ובזה נ׳ מש״כ התוספ׳ ד״ה מצי לאו דוקא קאמר וכו׳ ועיקר טעמא לא הוי אלא משום מה מכר וכו׳ ולכאורה ק׳ הא לעיל מינה אמר בהדיא הך לישנא דמה מכר ואמאי שינה רבא הכא לשונו אלא נ׳ מדיוק הגמר׳ דאמר דשבק בינונית דכוותי׳ דדוקא בינונית כוותי׳ שלקח אם שייר אצל שמעון הוא דגבי משמעון אבל אם הבינונית שאצל שמעון הם גרועין מצי שפיר גבי מלוי ולכך לא אמר הכא בהדיא הך לישנא דמה מכר וכו׳ דהי׳ משמע כ״ש אם הבינונית שאצל שמעון גרועין דודאי הי׳ מדחהו אצלן דיגבה משמעון דוקא הגרועין וזה אינו לכך השמיט הך לישנא ואמר הנחתי לך מקום לגבות הימנו כלו׳ שאצל שמעון תוכל לגבות דהנחתי לך כאותן שלקחתי דהיינו בינונית דכוותי׳.

שם תוספ׳ ד״ה מ ש ה ח ז י ק. ולימא לי׳ שקול ארעא בזוזך וכו׳. כ׳ בהגהות מהר״א ווילנא דלמש״כ בד״ה ר׳ הונא דב״ח דיני׳ בזוזי לא ק״מ ושכן כתבו בב״מ דף י״ד [ע״א] ד״ה עד. ומ״מ קשה הדבר שהתוס׳ יעלימו כאן מה שיכתבו בדיבור הסמוך ונ׳ דסבירא להו כאן דהא דב״ח דיני׳ בזוזי הוא משום דזוזי יהיב לי׳ בהלואה וכן במקח טעות דכוותי׳ הוא מה״ט אבל בלוקח שדה יוכל להחזיר לו שדה כמו שלקח ממנו.

דף ט׳ ע״א תוספ׳ ד״ה ר ב ה ו נ א. ורב הונא סבר דלא הוי מיטב אלא או כסף או קרקע וכו׳. וכ׳ הרא״ש דמילתא דרב כהנא דף י׳ ע״ב השתא אי אית לי׳ לדידי כמה טריפות יהיב לי׳ אתיא כוותי׳ דר״פ ור״ה ברי׳ דר״י וק׳ א״כ לרב הונא מנ״ל פחת נבילה דניזק דהא קראי איצטריכו לגופייהו דאע״ג דאית לי׳ כסף או מיטב כדי כל הנזק אפי׳ הכי רשאי ליתן לניזק הנבילה בדמים ודוחק לומר דיחלוק אהא דפחת נבילה וגם אין לומר דסבירא לי׳ דהוי כתנאי וכאבא שאול דיביא עדודה לק׳ דף י״א [ע״א] ז״א דהא פירש״י שם ג״כ דלא מידריש אפחת נבילה אלא משום דליתנה בתורת דמים לא איצטריך דמנבילות אחרנייתא נמי יכול לשלם וא״כ לר״ה אכתי לא שמעינן מיני׳ פחת נבילה דאיצטריך שפיר ליתנה בתורת דמים ונ׳ ע״פ מה שהקשו תוספ׳ לק׳ דף ל״ד [ע״א] ד״ה דר״מ דבפ׳ ק׳ נפקא לן מוהמת וכו׳ דהוו מפרשי דמה דדריש ר״מ פחת שפחתו מיתה אין לפרשו אלא הכי דרק פחת שבשעת המיתה מחצין לשלמו המזיק ולא פחת שאחר המיתה והוקשה להם דהא כבר

מודריש מוהמת וכו׳ ותירצו דלא אתי אלא שלא ישלם רק חצי נזק וא״כ עכ״פ לרב הונא מצינו למימר דס״ל באמת כן דשפחתו מיתה היינו לאפוקי שלאחר המיתה אין מחצין אלא פסידא דניזק הוא ולמסקנא דאמר שם דר׳ יהודה נמי אית לי׳ פחת שפחתו מיתה וכו׳ א״כ לכ״ע אית להו הך דרשא ומפקר מיני׳ הא דפחת נבילה דהוי׳ דניזק להודי׳.

שם תוספ׳ ד״ה ורב. יתן מעות ויפדה הקרקע מב״ח וכו׳. נ׳ כיון דכל דינא דשומא הדרא הוא רק משום הטוב והישר י״ל דלא חייבו אותו חכמים יותר ממוכר שדה אחוזה דאינו גואל להצאין כדאיתא בקדושין דף כ׳ [ע״ב] ודאי לענין לוה וגואל אין לומר כן כיון דאין בזה קפידא למלוה אבל להחזיר חצי השדה בעד דמים אין סברא להחמיר עליו.

שם תוספ׳ ד״ה ר׳ אסי. אלא מספקא לי׳ אי הוו כלקוחות באחריות וכו׳. ונ׳ למש״כ לעיל ד״ה ורב דר״א סבירא לי׳ אפי׳ הוו יורשים מצי לסלוקי בזוזי משום דאמר לי׳ וכו׳ כלו׳ אע״ג דדיני הוי מקרקע אפ״ה סבר סברא דיכול ליתן ג״כ כספים והנה לוקח באחריות שטרפו ממנו השדה נראה שדינו מהמוכר בזוזי לאחריות שלו דהא זוזי יהב לי׳ וזוזי שקיל וכן נ׳ ממה שכ׳ תוספ׳ בב״מ דף י״ד [ע״א] ד״ה עד אבל באחריות וכו׳ הואיל וסופו לשלם מעותיו וכו׳ לפ״ז יש לתרץ קושיתם דבשלומא אי מספקא לי׳ בין יורשין ללקוחות ומשלם הרביע מדין יורש שפיר הקדים קרקע למעות כלו׳ רביע בקרקע כדין יורש או רביע במעות כלומר אע״ג דאינו מן הדין מ״מ מכח הסברא כמ״ש התוס׳ משום דאמר לי׳ אבל אם הספק הוא בין לוקח באחריות או שלא באחריות כיון דעיקר דינו בזוזי הכי הו״ל לומר רביע במעות כדינו בשביל האחריות או בקרקע ג״כ יכול לסלקו אף שאינו דינו ממש.

שם תוספ׳ ד״ה הילכך. דלא שייך בי׳ המוציא מחברו עליו הראיה. בב״ב דף ס״ב ע״ב [ד״ה איתמר] כתבו משום דהי׳ נר׳ לחכמים לומר שיחלוקו ולולא דבריהם הי׳ נ׳ דלא שייך בעניני יורשין לומר הממע״ה דכל היורשין הם מוחזקין בכל הקרקעות זה כמו זה ומתורץ מה שהקשו לעיל בסמוך דילמא לאו כיורשין ומספקא לי׳ אי כלקוחות באחריות או שלא באחריות דא״כ אמאי הוה אמר שיחלוקו הא בלקוחות שפיר י״ל הממע״ה.

שם ע״ב גמר׳ בהידור מצוה עד שליש. כ׳ הרא״ש יוסיף שליש וכו׳ ולא שיהי׳ מחויב לקנות וכו׳ ונדחק הט״ז סי׳ תרנ״ו בכוונתו ונ׳ ע״פ מש״כ המג״א שם ס״ק ה׳ דהיש״ש הקשה דאי איתרמי ק׳ אתרוגים כל אחד הדור מחבירו ליתיב לכולי׳ ביתי׳. ונ׳ דהרא״ש מיישב זה דאין מחויב רק פעם אחת כדי לקיים מצות ואנוהו וזה שכ׳ יוסיף שליש לקנות יפה ולא שיהי׳ מחויב לקנות אתרוג היפה ממנו שימצא כלומר על אתרוג השני שחפץ לקיים בו ואנוהו אינו מחויב תו לקנות עוד יפה ממנו אלא די לו בהשני.

שם תוספ׳ ד״ה משל הקב״ה אוכל פירות בעולם הזה וכו׳. וק׳ א״כ ליחשבי׳ בהדי אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן וכו׳ ובשבת דף

קכ״ז [ע״ב] פריך הכי אמימרא דר׳ יוחנן ומשני הני בהני שייכי וי״ל דהכא נמי כיון דהידור מצוה ילפינן מזה אלי ואנוהו דהיינו לכבדו וכן כ׳ הרשב״ם בפירושו על התורה על ואנוהו שהוא כיבוד והרי הוא בכלל כיבוד אב ששנו במשנה דנקרא אב כדכתיב הלא הוא אביך קנך ואפשר לפרש בזה הפסוק בסיפא דואנוהו אלקי אבי וארוממנהו דבכל מקום מזכיר ייחוס שמו על האבות בכלל זולת בסדר שמות בתחילת נבואת משה וישבמדרש דקאי על עמרם ובזה ניחא דאמר דראוי לכבדו וכדאיתא בקידושין דף ל״א [ע״א] שאת ואמך חייבין בכיבוד אביך כן אמר כיון שהוא אלקי האב ואם נצטווינו בכבוד האב כ״ש שמחוייבין אנו בכבודו ובזה מדוקדק מה שהוצרכו להביא שם כל הקרא דכבד את אביך ואת אמך דבאביך לחודי הי׳ די כמש״כ רש״י ד״ה חזרו והודו אלא דא״כ אכתי היו אומרים לכבוד עצמו דרש שילמדו לו ק״ו אך ואת אמך לא היה צריך וע״כ שלא רק לכבודו דרש והודו לו שפיר.

שם תוספ׳ ד״ה מ ה. שור ולא אדם דכתיב בבור למה לי וכו׳. וברשב״א תירץ דאתי לפטור מדמים וצ״ל הא דאיבעי לק׳ דף מ״ג ע״ב באש אי חייב בדמים ותיפוק לי׳ מדאיצטריך בבור לפטור שמ״מ דבעלמא חייב מ״מ בעי דילמא גלי בבור וה״ה לאש דהא גמרי מהדדי כמו דלחיובא דכופר גמר רגל מקרן ה״ה לפטורא דדמים אפשר דגלי בבור וה״ה לאש וכן כ׳ הרשב״א לק׳ דף כ״ב ד״ה בשלומא.

שם תוספ׳ ד״ה ח ו מ ר. דהוי בכלל מסרו לחש״ו דבהכי תלי טעמא וכו׳. ואע״ג דבור שמסר נמי חייב אף דאינו בעל חי נ׳ ע״פ מש״כ תוספ׳ לעיל [דף ט׳ ע״ב] ד״ה ולר״י דהקטן שומרו א״כ נ׳ דהתוספ׳ לא מפרשין צבתא דהרש היינו דאחיזתו גרם ההבער דהא אדרבה הוא שומרו אלא ס״ל כפירוש ב׳ דרש״י צוותא יחודו והכוונה דמה שאינו בעל חי יוכל בנקל לשמרו והיינו יחודו שהקטון הוא יחיד גבי האש שאינו עומד כנגדו מש״כ בשור שהוא ב״ח כמותו ואינו נקל לשמרו וה״ט ג״כ בבור אף שהוא אינו ב״ח אבל הניזוקין הם ב״ח וכל חפצים פטורין בבור וג״כ אין נקל לשמרן שלא יפלו בבור וא״ש דצד דב״ח הוי בכלל מסרו דה״ט גם בבור לפי שיש שם צד בעלי חי.

דף י׳ ע״א תוספ׳ ד״ה ש י י ר. דכל מילי דלאו בעלי חיים ממעטינן וכו׳. נ׳ הא דלא נקט רש״י שק וגדי בתוכו דאפשר דלא מיחייבי על ב״ח בבור כי אם בהולך ברגליו שנפל דרך הילוכו אבל כשהוא בשק יש לו דין כלים אבל לא בנתגלגל כמש״כ רש״י לק׳ דף כ״ו [ע״א] ד״ה שכן וזה לא שכיח וניחא לי׳ לרש״י כאן לינקוט בנושא ונפל לבור אך הא דלא נקט סתם חפצים בתוכו נ׳ דבדיקדוק כתב כן ואיירי בתבואה הטעונה עליו למאכלו וכדאיתא בשבת דף קנ״ה ע״ב דאכלה כורא ואטעינא כורא ועדיף מחמור וכליו לק׳ דף נ״ב [ע״ב] דפטור על הכלים לפי שבתבואה היא חיותו ממש וכדאיתא בשבת דף נ״א ע״ב דניגרי דהמרא שערי ואורחא הוא תמיד להטעינן עליו כנ״ל וחשוב כגופו ממש לחייב עליו בבור, גם י״ל דלכך נקט רש״י תבואה דלא נפחתה כלום דלימא בה שבירתה או פחתה

זו הוא מיתתה ואין בה אלא הטורח להעלותה מבור כדאיתא לק׳ דף י״א [ע״א] ובזה חייב דהוא רק נזק ולא מיתה כלל.

שם גמר׳. שאין ראוי לו מאי נינהו כלים וכו׳. לעיל דף ה׳ ע״ב הקשו תוספ׳ [ד״ה כי] לפירוש רש״י לימא אדם הוא אינו ראוי ולכאורה הוה להו להקשות יותר מסוגיא דלק׳ דף מ״ג ע״ב דקאמר דליתני עוד שאש משלם דמים באדם שלא בכוונה משא״כ בבור ולפירש״י הא אדם כבר הוא בכלל אינו ראוי וצ״ל אפי׳ נפרש שאינו ראוי הוא מצד פטור אבל כיון דאינו ראוי דכלים פירושו הוא שבטבע אינו עומד ליזוק בבור כמש״כ התוספ׳ שם פריך שם שפיר דלא הו״ל ליתני סתמא רק אינו ראוי כיון דסתמי׳ מתפרש רק אכלים לפי שהוא מצד הטבע ולא אדם שהוא רק מצד שפטרתו התורה והו״ל לפרוט בהדיא אדם ומשני תנא ושייר והנה כאן למאי דלא סליק אדעתי׳ תנא ושייר מאי קאמר אי ר׳ יהודה משמע דלרבנן ניחא והא לדידהו נמי קשיא ליתני ג״כ אדם אלא ע״כ דהוי סבירא לי׳ דבאש נמי פטור מדמים באדם שלא בכוונה ופריך שפיר לפ״ז דלר״י מאי ניהו אינו ראוי דחייב באש ופטור בבור והתוספ׳ אפשר דס״ל דלא אמרינן לפטור אדם באש אלא מצד הכרח דהיינו אי ברייתא אתיא כרבנן ומכח דלא תני אדם אבל אי מוקים כר״י ליכא הכרח ואדרבה ליישב הברייתי׳ נימא אה״נ דבאש חייב אך ז״א דמסיק התם דרבא מצד סברא מיבעיא לי׳ דיפטור אדם באש וא״כ ע״כ ס״ל להש״ס הכא מסברא ליפטור אדם באש מדהוה ניחא לי׳ הברייתי׳ לרבנן כל כמה דלא מסיק אדעתי׳ תנא ושייר כנ״ל ומיושב קושיתם על רש״י.

שם תוספ׳ ד״ה שהשור. למה לי שור ולא אדם תיפוק לי׳ מוהמת יהיה לו וכו׳. כ׳ בפ״י דמקשין דהא אי לאו דמצינו שמיעט כלים הו״א ואיפוך אנא ואי לא נכתב שור הוה מוקמינן חמור למעט אדם ואכתי כלים מנא לן דהו״א חמור צריך למעט אדם ושלא נימא ואיפוך אנא. ונ׳ דודאי לא לחנם נקט בגמרא לק׳ דף נ״ג ע״ב דמסתברא שכן פטר בו כלים ולא נקטו אדם דנדרש תחלה משור ולא אדם אלא ע״כ דפטורא דאדם אין בו כל כך קולא לפי שע״פ רוב יש בו דעת והי׳ יכול להזהר אפי׳ בלילה לא הי׳ לו לצאת אבל כלים דהי׳ הסברא לחייב שפיר הוי קולא גבי בור ויש לדקדק הא דהקשו תוספ׳ כאן ולא במקומו לק׳ שם אלא נ׳ ע״פ מש״כ תוספ׳ לק׳ דף נ״ג ע״ב ד״ה ואיפוך דהומ״ל מדאיצטריך רעהו וצ״ל ע״כ דעדיפא משני שכן פטר את הכלים והנה הכא דמוקי הברייתי׳ כר׳ יהודה ואפ״ה פריך דליתני פסולי המוקדשין והא לדידי׳ ליכא הכרח לאוקמי פטורא דפסולי וכו׳ אבור דהא מיחייב בי׳ כלים ועכ״ל צ״ל דאיכא בלא״ה הכרח מדאיצטריך רעהו וא״ש דלא קשיא להו לק׳ דהו״א כקושיא הנ״ל דאי לאו דמצינו שמיעט כלים הו״א איפוך אנא אבל הכא דפריך לר״י ע״כ דאיכא הכרח אחר כנ״ל הקשו שפיר.

שם תוספ׳ ד״ה ותו. או כר״פ ולמיתה וכו׳. הקשה מהרש״א מאי פריך לק׳ מהכוהו יו״ד ב״א דאמרי רק במיתה. ונ׳ דלא קאמרי התוספ׳ אלא היכא דשייכו באותו ענין הפלוגתא תרי גווני כגון בבור שהשלימה

ליו״ד דשייך בי׳ ענין נזקין ומיתה דוחק הוא לאוקמי בגוונא חדא דהיינו מיתה אבל בהכוהו יו״ד ב״א דפליגי בקרא דכל נפש דאיירי במיתה דוקא אינו דוחק כלל לאוקמי ביה מתניתן אף דאיירי רק לענין מיתה כיון דלית בה גוונא אוחרא.

שם **תוספ׳** ד״ה כ ג ו ן. ואין סמיכתן מעכב מלעמוד אינהו נמי פשעי וכו׳. וצ״ל דמ״מ לא יכולין לעמוד בקל ואשמועינן דצריכין לאמץ את עצמן נגד המעכב ולעמוד מהספסל.

שם ע״ב **גמרא** ה ש ת א אי אית לי׳ לדידיה כמה טריפות וכו׳ ואפילו סובין דידי׳ מבעיא וכו׳. למש״כ הרא״ש בסוף אות ה׳ לענין פריעת ב״ח שאין יכול ליתן לו מטלטלין שיצטרך לטרוח לחזור בעיירות ובשווקים כדי למוכרן ולפי דבריו כ״ש דנזקין דדינייהו עדיף מדב״ח שאין יכול ליתן לו מטלטלין כאלו א״כ מה פריך אימא דנבילה דידי׳ מצי יהיב לי׳ אף דצריך לטרוח וצ״ל דהוא בכלל טורח נבילה דדרשינן בסמוך דדמזיק הוי שצריך לטרוח להעלותה מן הבור וה״ה אם אינה נמכרת בעיר זו הוי כל העיר כבור שעי״ שנעשה הנזק אינו יכול למכור הבהמה כאן וממילא שצריך המזיק להוליכה למקום שהיא נמכרת ופריך הגמ׳ שפיר דה״ה נבילות וטריפות כמה מצי יהיב לי׳ בכה״ג אם יוליכם לו למקום שיוכל למוכרן.

דף י״א ע״א **תוספ׳** ד״ה א י ן ש מ י ן. ואע״ג דקיימא לן ישיב לרבות וכו׳ ואפי׳ סובין וכו׳ צריך להחזיר הגזילה או דמיה וכו׳. והרא״ש כתב אבל לא דבר שיצטרך לחזור ולטרוח ולמוכרו וכו׳. נ׳ מדבריו דאפילו לית לי׳ כסף צריך למכור מחפציו ולשלם דמים כדין פועל שכ׳ תוספ׳ לעיל דף ט׳ [ע״א] ד״ה ר׳ הונא אבל הנ״י הביא בשם הרמ״ה דאי לית לי׳ כסף יהיב לי׳ כל מילי ונ׳ דאזלי לשיטתן דהנ״י הביא בגמר׳ דף ז׳ דעת הרמ״ה דבמקח טעות הוי המוכר כגזלן ולק׳ דף מ״ו ע״ב איתא דבמקח טעות מצי לסלוקי בתורא תחת זוזי אי לית לי׳ וע״כ הוכרח לומר דגזלן ממש נמי דינו כן אבל הרא״ש הביא באות ה׳ דעת ר״ת דבמקח טעות דינו כב״ח וכנ׳ שהסכים עמו בזה מצי שפיר סבר הכא דגזלן צריך למכור ולהביא מעות ותמהתי על הרמ״א שהביא בסי׳ שנ״ד ס״ה דעת הרמ״ה והא הרא״ש פליג עלי׳ ועוד דהרמ״ה הוכרח לומר כן לשיטתו אבל הרמ״א שכ׳ בסוף סי׳ רל״ב דבמקח טעות הוי כב״ח א״כ אין הכרח לומר דמצי לסלוקי במטלטלין ומן הסברא ודאי יש לומר כיון דכתיב בקרא חיים ואשר גזל דלא סגי אם לא יתן עכ״פ דמים כדעת הרא״ש כנ״ל, ועל המחבר ג״כ ק׳ דבסימן שנ״ד כתב דצריך ליתן כלי שלם או דמיו משמע דדינו עכ״פ כמו ב״ח דביש לו כסף צריך ליתן כסף דוקא ובסימן שמ״ח סעיף ה׳ כ׳ תשלומי גניבה אם יש לו מטלטלין יורדין להם ולא הזכיר דמחויב ליתן דמים ביש לו ומאי שנא שבר הגניבה או אם אינה כלל בעולם פשיטא דלא עדיף ויותר תמוהין דברי הסמ״ע שכ׳ בהדיא כדין נזקין ואפי׳ יש לו כסף והא ליתא דגנב אינו בכלל נזקין אלא באם אין לו כלום רק קרקע ואפי׳ לדעת הרא״ש דצריך לטרוח ולהביא כסף

מ״מ אם הגנב רוצה בקרקע או אפשר דבקרקע אינו צריך לטרוח לפי שהוא טירחא יתירא ואינו בידו כ״כ למוכרה וכדאיתא לק׳ דף י״ד ע״ב שוה כסף ולא כסף וברש״י שם ד״ה אלא ובבה״ג צריך ליתן מיטב אבל אם יש לו כסף ודאי צריך ליתן כסף כדברי הש״ע בסי׳ שנ״ד.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה בכור שנטרף. ואע״ג דמהאי קרא נפקא לן כל ששהה ל׳ יום וכו׳ ה״נ דרשינן ח׳ ימים בבהמה וכו׳ ואפ״ה כי קים לן דכלו חדשיו הוי מחוסר זמן וכו׳. והנה דעת רש״י נ׳ דהוכיח כן מהא דיליף כל ששהה ל׳ יום דשמעינן מינה דמה שאין פודין קודם ל׳ הוא מטעם ספק נפל ומה שהביאו ראיה נגד זה מח׳ ימים דבהמה נ׳ ליישב ע״פ מש״כ רש״י בבכורות דף כ״א ע״ב ד״ה וליליף דבתורת כהנים דריש דאין להקדיש מחוסר זמן מדכתיב לקרבן והקשה א׳ מן התלמידים למה לי קרא הא מדר׳ אפוטריקי נפיק דדריש בחולין דף פ״א [ע״א] מקרא דלילה לקדושה יום להרצאה א״כ ממילא מוכח דאסור להקדיש תוך ז׳ ומתוך כך נ׳ דאין ה״נ וקרא דלקרבן מיותר ואתי למעוטי אפילו אינו ספק נפל דידעינן דכלו חדשיו אפ״ה אסור להקדישו וכיון דלקרבן אשה סמוכים בחד קרא ממילא שמעינן דה״ה להרצאה דפסול בכלו חדשיו וא״ש סוגיא דר״ה דלא נ׳ להרצאה עד ח׳ ימים ויליף שפיר מיני׳ כל ששהה ל׳ יום וכו׳ דאי ס״ד דאינו כספק נפל למה לו קרא דלקרבן דבמה היינו יכולין לטעות מדרשא דר׳ אפוטריקי כיון דאין ספיקא דנפל בלא ידעינן דכלו מהי תיתי הוה מחלקינן בין ידעינן דכלו ללא ידעינן.

שם גמר׳ אמר לי׳ ר״נ לעולא וכו׳ אפי׳ מיתמי וכו׳. כלומר אי מיניה מה אשמועינן ר׳ אליעזר וק׳ א״כ מה שאל תחלה אמר ר״א אפי׳ מיתמי לוכח דודאי הפירוש הוא מיתמי דאל״כ לא היה משמעינן חידוש ולפירוש ראשון בתוספ׳ ריש דף י״ב ניחא שפירוש דתחלה השיב לו מיני׳ ואח״כ חזר בו ומוקי באפותיקי ובב״ב דף קע״ה ע״ב ד״ה לא כתבו דפירושו הכא דהוי כמו אלא באפותיקי ובנראה שחסר כאן מדבריהן תיבת אלא לפ״ז ר״נ היה מסופק אי אמר ר״א מיתמי אי באפותיקי ועולא השיב דמיני׳ גרידא והקשה לו רב נחמן אם כן פשיטא וחזר אחר כך ופירשו באפותיקי ולהאי בתוספת נמי אתי שפיר דרב נחמן לא הבין סתומיות לישנא דעולא וחזר ופירש לשונו וכיון למה שהיה ר׳ נחמן מסופק תחלה.

שם תוספ׳ ד״ה בגדול. כדאמרינן בהניזקין וכו׳. אם כוונתם להביא ראייה דמצו למחות הא ליתא דאדרבה התם נמי משום הכי לא הוה סלקין אלא אמר כי היכא דלישתמעין מילי׳ אלא על מש״כ דמסתמא ניחא להו דאי מהכא הו״א דאיירי שראו פעם ראשונה כשלבשן וכיון דניחא להו כבר לא מצו תו למחות ואיירי ביתומים גדולים וכמש״כ בנימוקי יוסף הכל מטעם מחילה דשייך רק בגדולים אבל ביתומים קטנים אימא דלא מצי ללבוש דדילמא לא הוי כ״כ טובה וביתומים קטנים אין היתר כ״א מה שהוא טובה ברורה ועי״ז מייתי מהתם דאיירי בקטנים שצריכי אפיטרופא ואפ״ה שפיר דמי ללבוש מדידהו וש״מ דהוי זכות גמור.

שם תוספ׳ ד״ה את. לעולא דהכא היכי פליג אההוא טעמא וכו׳. נ׳ דלרבא לא קשיא להו דאפשר דרבא מפרש כך הך דאין רצוני דהוא משום הך טעמא שמא יתחייב לו שבועה ולא מהימן לי׳ כ״כ והיינו דאמר בב״מ שם לדידכו דמתניתו אין רצוני וכו׳ כלו׳ סתמא בלא שום טעמא וכו׳ לדידי דס״ל הטעם רק היכי ששייך את מהימנת לא קשיא וכו׳.

דף י״ב ע״א גמרא אמר לי׳ רבא לר׳ נחמן הא עולא וכו׳. הקשה בת״ח א״כ למאי איצטריך רבא לומר עשה עבדו אפותיקי כיון דסבירא לי׳ דהוי כקרקע בלא״ה נמי טריף מלקוחות כמו בשאר קרקעות. ונ׳ ע״פ מה שהביא הרמ״א בסי׳ קי״ז ס״ס א׳ דבאפותיקי מפורש גובה נגד בני חורין הא באפותיקי סתם גובה מבני חורין ונ׳ מסברא דבשדות שייך אפותיקי סתם דהשדה אחת נגד שדה אחרת י״ל דבסתמא אם לא אמר בהדיא שלא יהא פרעון אלא מזו ודאי לא קפיד טובא על אותה השדה דוקא אבל בעבד נגד שדות כיון דאין תשמישן שוה ודאי מאן דבעי עבד סמך דעתו אעבד דוקא ואין חפץ בקרקע כלל והוי סתמי׳ כפירושו כאלו אמר לא יהא פרעון אלא מזה ומתוך כך נ׳ לדינא ה״ה בשדה אם אין ללוה שדה אחר רק מטלטלין הוי ג״כ סתם כמפורש דמסתמא רוצה בשדה דוקא ומהי תיתי נאמר דלא קפיד ושוה לו מטלטלין כשדה לפ״ז י״ל דרבא איירי שיש לו שדות בני חורין וא״כ בלא אפותיקי לא היה יכול לגבות מלקוחות אבל באפותיקי גבי ואשמועינן בעבד דאפילו הוא רק אפותיקי סתם אפ״ה גובה נגד בני חורין דדינו כמפורש.

שם ע״ב גמרא מעילה הוא דלית בהו וכו׳. הקשה בפ״י אימא דאתי כר״ש ובקדשים שחייב באחריותן דהוו כדידי׳. ודבריו תמוהין דמה ענין זה למעילה אטו בעולה וחטאת אם חייב באחריותן לית בהו מעילה ואם הכוונה דאיירי בקדשים קלים שאין בהם מעילה ונקרא שור רעהו משום שאחריותן עליו מ״מ למאי הלכתא שנה התנא מעילה כיון דלא תליא במעילה כלל רק באחריות.

שם תוספ׳ ד״ה ומחיים. כי פריך מבכור לסייעיה משלמים וכו׳. לכאורה לפי הנר׳ המשך קושית הגמר׳ מהמקדש בחלקו היא למאי דמוקי מתניתן דהכא כר׳ יוסי הגלילי א״כ סתרי סתמי המשניות וא״כ שפיר פריך למה לך לתרוצי כאן מחיים וכו׳ דילמא הא דסתם הכא כריה״ג היינו דרבי דסתם המשניות סבירא לי׳ כת״ק דבן עזאי דס״ל אליבא דריה״ג דלא אמרה רק בבכור ואתי שפיר כוותי׳ גם מתניתן דקדושין ואיירי בשאר קרבנות אך נ׳ דזה תליא בתרי לישני דלק׳ דלסתם גמרא אליבא דר׳ יוחנן דאמר דרבן עזאי למיעוטי מעשר וק׳ מנ״ל לפרש כן בדבן עזאי דילמא כפשוטו דתנא קמא סבירא לי׳ רק בבכור ואמר ב״ע גם שלמים אלא ע״כ דס״ל לר״י דת״ק מודה ג״כ בשלמים וא״כ מה חידש בן עזאי ע״כ למעוטי מעשר אבל לרבינא אליבא דר״י דאמרה אסיפא נוכל לומר אין ה״נ דב״ע חידש שלמים ומשום דת״ק אליבא דריה״ג ס״ל רק בבכור לפ״ז הקשו שפיר מאי פריך אהך שינויא דמחיים מפירוקא דרבינא דהא סתמא דהש״ס לשיטתי׳ דר״י דס״ל לת״ק אליבא דריה״ג ג״כ שלמים

משני שפיר כאן מחיים ורבינא לשיטתי׳ דמתני לדר׳ יוחנן אסיפא אבל ב״ע הוסיף שלמים גרידא ומשום דת״ק אליבא דריה״ג לא אמר רק בבכור וזה שהקשו לסייעי׳ משלמים דת״ק ס״ל ג״כ בשלמים לסתמא דגמר׳ אליבא דר׳ יוחנן כנ״ל.

שם תוספ׳ ד״ה ואליבא. דע״כ לא מתוקמא כר׳ עקיבא מדאיצטריך קרא לרבויי וכו׳. קשה הא כתבו לק׳ ד״ה ואם דלרבנן הוו מחיים ממון גבוה בזמן הזה משום דאסור בגיזה ועבודה ובבכורות דף נ״ג [ע״א] איתא דלר׳ עקיבא מ״מ קדוש ליקדש שאינו נאכל אלא במומו ומסתמא אסור ג״כ בגיזה ועבודה וא״כ כיון דלרבנן באמת הוי ממון גבוה מהי תיתי לא יצטרך לר״ע קרא לרבויי דפשיטא דלא עדיף בכור בזה״ז מבכור בחו״ל לר״ע דתרווייהו קדישי עכ״פ.

דף י״ג ע״א רש״י ד״ה בבכור. או אם הבית קיים יקריבנו. לא הבנתי דהא בבכור בזמן הבית לכ״ע אין מוכר דהוא ממתנות כהונה כדמסיק לעיל מתנות בהונה קאמרית וכו׳ ואפשר דכוונתו על אם יבנה המקדש אחר המכר.

שם תוספ׳ ד״ה אי. כיון דלא אסיק אדעתי׳ טעמא דתורא וכו׳. לדעתי נ׳ אדרבה ממ״ש רש״י ד״ה אי אליבא דרבנן ואעפ״י שבו נמצא הנזק וכו׳ והנ׳ דשפיר ידע דטעמא דר׳ נתן אף שהבור עביד רק פלגא חייב ותר לפי שבו נמצא רק דס״ד דה״נ בבשר נמצא עיקר הנזק ואף שלא עביד הבשר כי אם פלגא פשיטא דחייב דר׳ נתן בבל כמו בבור לפי שבו נמצא ולרבנן דלית להו הך סברא בבור ה״נ פטיר הבשר באידך פלגא שלא הזיק כמו דפטור הבור שם והתרצן משני דשאני הכא דלא נמצא על הבשר נזק יותר מעל האימורים משא״כ בבור דנמצא בו ממש המת כמש״כ רש״י סוף העמוד וריש ע״ב.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה שנאמר. דלאו מוהועד קדריש וכו׳. מפירש״י שפי׳ ד״ה והועד משעת העדאה ועד שעת העמדה בדין נ׳ דדריש והועד אהעדאה דהיינו ראיית הנגיחה דאז התחיל העדות עד העמדה דהיינו השור יסקל ואם ע״ז כיונו לא אתי׳ שפיר מש״כ אלא מסיפא דקרא קדריש וכו׳ דהא רש״י פי׳ ג״כ העמדה מוהשור יסקל אלא דכוונתם לאפוקי מש״כ רש״י לק׳ דף מ״ד ע״ב ד״ה והועד דאין העדאה אלא בב״ד דנ׳ מדבריו דדריש והמית והועד דהיינו משעת נגיחה עד ההעדאה שהיא בשעת העמדה בב״ד ואזיל לשיטתו בסוגיא דלק׳ דף כ״ד [ע״א] דבשעה שהעידו על נגיחה השלישית כבר נידון בדין מועד כדאיתא בתוספ׳ שם ד״ה ולא ישמרנו וכשעת העדאה היא העמדה בדין לידון על המיתה שעברה בדין מועד דהיינו לשלם עליה כופר אבל התוספ׳ לשיטתם שם דלא מיחייב עד נגיחה ד׳ והעדאה היא ההתראה ואינה עמידת הדין דשור לתשלומי כופר מהמיתה שעברה וזה שכ׳ לא איירי בעדות שעושין לסקלו וכו׳ אלא דרשו מוהמית עד השור יסקל דהיינו ממיתה עד העמדה בדין.

שם תוספ׳ ד״ה כשהזיק. אך קשה לשמואל וכו׳. נ׳ ע״פ מש״כ בתורת חיים דמה דקאמר לר׳ אלעזר דרשות הניזק והמזיק קאי אפטורא

סוגיא דגמר׳ היא דאמרה הכי דס״ד דבכל ענין שותפות פוטר ר״א וג׳ דשמואל ס״ל הכי באמת מדקאמר לק׳ דף י״ד [ע״א] שבוק מתניתן ופירש״י לא תטרח לשנויי וכו׳ כלומר דלא תימא דאיירי בשותפות כלל כדמשני ר״א לק׳ דף ט״ו ע״ב ומשום דשמואל ס״ל עדיפא מדר״א לפי המסקנא דבשותפות להרא ענינא חייב בשן ורגל ושמואל ס״ל כמו דהוה ס״ל להש״ם בהו״א דבכל ענין שותפות פטור בשן ורגל א״כ לדידי׳ ורשות הניזק והמזיק קאי אפטורא וי״ל במש״כ התוספ׳ לרב חסדא דאיכא יתורא יתירה בלשון כשהזיק חב המזיק ה״נ לשמואל ס״ל דהו״ל לומר רק וחב המזיק והוה מרבינן קרן ומדקתני כשהזיק וכו׳ אתי לרבות הך דד׳ שומרין דברייתא.

דף י״ד ע״א **גמרא** אמר לי׳ אין ואת״ל פליגי בקושיא דר״ז וכו׳. נ׳ הכוונה משום דבריש דף י״ו ס״ל לר״א גופי׳ דאיכא חצר השותפין דחייבין בה על השן ורגל בלפירות דחד ושוורים דתרווייהו אך עיקר חצר הניזק דבעינן בשן משמע דתליא בפירות דהוא דבר הניזק וכנ׳ מקושיא דר״ז שהקשה בפשיטות דודאי על רשות הפירות קפיד קרא ואביי משני דבשוורים נמי תליא וזה שאמר תחלה אין דכמו דס״ל לר״א לק׳ דאינו מיוחד לפירות לתרוייהו הוי רשות הניזק לענין שן ה״נ באינה מיוחדת לשוורים וכשינויא דאביי דבשוורים נמי תליא וקאמר ואת״ל פליגי צ״ל דס״ל לר״א כקושיא דר״ז דבפירות תליא ולכך לק׳ מחייב שפיר הואיל דלפירות לחד אבל בפירות לתרווייהו כי הכא ואע״ג דאינו מיוחד לשוורים לא הוי רשות הניזק לענין שן כ״נ לדעת רש״י אך התוספ׳ דהכא ד״ה לא ולק׳ שם נ׳ דפירשו דאביי משני אדרבה רק בשוורים תליא ואי יש למזיק רשות לשוורים אע״ג דלפירות לחד לא הוי רשות הניזק והוא דוחק שיחלקו ר״ז ואביי מהיפך להיפך והנה הרי״ף פסק כברייתי׳ דרב יוסף וכשינויא דאביי ומתוך כך לא הבנתי מה שהוקשה לו להרא״ש ריש פירקין על מה שכתב הרי״ף בטעמא דשן ורגל דפטירי בר״ה משום דאורחיהו הוא תיפוק לי׳ דקרא כתיב בשדה אחר דנראין דברי הרי״ף כפשוטן מקרא גרידא הוה משמע דעיקר תלוי בפירות וכקושיא דר״ז אבל אי נימא דלכך פטורין משום דאורחייהו הוא א״ש דחייבין באינה מיוחדת לשוורים דאז לאו אורחייהו להלך שם וזה שהשיב אביי דדרשינן טעמא דקרא וכדברי הרי״ף ומדויק שפיר דר״ז ואביי מחולקין בסברת הרא״ש והרי״ף.

שם ע״ב **תוספ׳** ד״ה פרה. דע״כ פרה שהזיקה טלית היינו בחצר הניזק וכו׳. כ׳ מהרש״א דלפירש״י לעיל ע״א משכחת שפיר בחדא רשותא אבל למש״כ הנימוקי יוסף שם דלא אמרה רש״י אלא במיוחדת לשוורים בעינן שכל זמן שיש שם פירות דחד אינו רשאי אידך להכנים שורו הקשו תוספ׳ כאן שפיר דאמאי יתחייב הטלית בהיזק הפרה כיון דבעוד שהטלית שם אין רשות להפרה ליכנס לשם אך הנימוקי יוסף עצמו כתב כאן כדברי מהרש״א וסותר דברי עצמו שכ׳ לעיל שם והשתא א״ש דלגבי שן הוי חצר הניזק משמע הא לאו הכי לא הוי חצר הניזק ואמאי חייב כאן בפרה וטלית משום רגל.

דף ט"ו ע"א רש"י ד"ה ממונא. ונ"מ דאי מודה מקמי דאתי סהדי וכו'. בפ"י תמה על דברי רש"י דלמה לא פירש כפשוטו דאי מודה לא מיפטר. ונ' ע"פ מה שהביא בשיטה מקובצת בסוגיין ע"ב והרשב"א לק' דף ל"ג בשם הראב"ד דפ"נ שאני משאר קנסות דמחייב בי' על פי עצמו ותמה עליו מהא דפריך לק' מהמית שורי את שורו מאי לאו בתם ונ' ליישב דבריו דהנה אית' שם הטעם הואיל וקרן הוא ואינו דומה לשאר קנסות ונ' הכוונה במש"כ קרן היינו דשאר הקנסות הם ע"פ הרוב רווח להניזק כמו כפל בגנב וד' וה' ועיין לק' דף מ"ב ע"ב הואיל ומחמרנו בעבד וכו' אבל פ"נ הוא קרן להניזק ואדרבה פחות מדמי היזקו לכך דינא הוא דלא ליפסד חבירו ע"י וחייב ע"פ עצמו וי"ל בזה דהיינו דוקא אם יש כאן עדים על הנגיחה דאז נוכל שפיר לאמר דהוא להניזק הפסד ברור שנודע ע"פ עדים רק שבאו אחר הודאתו ואינו בדין שיפסד אבל כי ליכא עדים כלל אין זה היזק מבורר ומודה הראב"ד דאין כאן חיוב ע"פ עצמו גרידא לפ"ז פריך שפיר דמדקתני המית את שורו משמע דחייב ע"פ עצמו גרידא דומיא דהמית את פלוני ובכה"ג ודאי פטור אפי' בפ"נ אך מ"מ ק' מאי דפריך לפלוג וליתני בדידה וכו' אבל בתם וכו' אימא דלהכי נקט עבדו דהוא מילתא דפסיקא דפטור בי' לגמרי אפי' באו עדים אח"כ ולפ"ז א"ש דאי הוה מפרש רש"י הנ"מ במודה בקנס גרידא הוה משמע דלמ"ד פלגא נזקא קנסא כה"ג פטור הא בבאו עדים אח"כ חייב וכסברת הראב"ד והא ליתא דא"כ מאי פריך לפלוג וליתני וכו' לכך פירש"י במודה ואח"כ באו עדים לידוק מינה הא למ"ד פ"נ קנסא פטור בכל ענין דלא כהראב"ד ופריך שפיר לפלוג וליתני בתם דבפ"נ ג"כ בכל ענין פטור.

דף ט"ז ע"א רש"י ד"ה ואי ר' טרפון. הא ודאי לגבי שן רשות הניזק הוא וכו'. נ' דקשיא לי' דילמא לענין שאינו ראוי דהוא קרן אזלינן בתר שוורים ואינו רשות הניזק ממש לזה כ' כיון דלגבי שן רשות הניזק הוא ור' טרפון משן ורגל יליף לה בק"ו דחייב נ"ש גבי שן כ"ש דליחייב על קרן א"כ באותו רשות דחייב ביה שן חייב בו קרן ג"כ מק"ו.

שם תוספ' ד"ה ראוי. אינו מועד לשלם מן העליי' וכו'. בריש הסוגיא אמאי דאמר אינה מועדת לשלם כולה לא הוקשה להם דילמא אינה מועדת לשלם מעליי' קאמר דפשיטא דמשנה דלק' בסמוך ע"ב עלה דהך מתניתן קאי וקתני בה שהמועדות היינו לנ"ש מעליי' וש"מ דאינה מועדת דקתני הכא היינו הדין תמות דתני שם לח"נ ומגופו אבל אמשנה דאידך פירקין לס"ד דקיימא עלה דהך דהכא ותירצו דודאי עלה קאי.

שם ע"ב גמר' ארי ברה"ר וכו' טרף ואכל חייב וכו'. כ' הלחם משנה [הלכות נזקי ממון] פ"א הל' ו' דלהרמב"ם משמע לי' חייב הוי נ"ש דלא כרש"י וכו' ותמוה א"כ מאי פריך וכן חיה וכו' משלם נ"ש הא שמואל נ"ה קאמר ואי משום דקתני לחצר הניזק ולשמואל אפילו ברשות הרבים חייב א"כ כדמשני שטרפה להניח ופריך מנא ידעינן אדרבה הא שפיר קאמר לחצר הניזק דאי ברשות הרבים מספיקא

אין להוציא ממון מהמזיק דילמא טרפה תחלה להניח והוי כי אורחי׳ ופטור ברה״ר ומאי משני תו בארי תרבות ודאייעד ואכתי אמאי נקט בח״נ דוקא וכבר תירצו תוספ׳ סוף ד״ה כי דנקט כן משום זאב.

דף ט״ז ע״ב גמר׳ בשנמלכה ואכלה מנא ידעינן ועוד דשמואל נמי וכו׳. לכאורה תמוה האיך ס״ד לחייבו נ״ש משום דילמא נמלכה ונ׳ דס״ל להתרצן דלעולם יש לתלות יותר דעבדה כי אורחה ממה שתשנה אורחה לכן י״ל שודאי נמלכה ושפיר עבדה כי אורחה ומ״מ פריך עלה מנא ידעינן דלא יהא אלא ספק דהא המלכה ג״כ לא שכיחא ואיך נוציא ממון מספק ועוד דשמואל נמי איך נחייבנה ברשות הרבים מספק אימא נמלכה ועבדה כי אורחה ונ׳ ליישב בזה דעת הטור בסי׳ ש״צ הביאו הסמ״ע ס״ק ז׳ דבכשכשה בזנבה דהוי ספק קרן ספק רגל דנין בו להקל אפי׳ היכא דיש לחייבו ממ״נ ותמהו עליו והש״ך מיישב דבריו דתלינן פעמים הוי אורחה פעמים לא וק׳ מ״מ מנ״ל להטור להמציא זאת ונ׳ הוכחה לזה מסוגיא דהכא דק׳ לכאורה מאי פריך מנא ידעינן אימא דאיירי שטרפה ג״כ ברה״ר ולמה שכתבתי דהוי ספיקא אם יש לתלות דעבדה כי אורחה ודאי נמלכת לאכול או המלכה לא שכיח וזה יותר אורחה שאינה נמלכת א״כ כי טרפה תחלה ברה״ר יש לחייבה עתה ממ״נ נ״ש אם אינה נמלכת א״כ חייב ח״נ מהנזק שברשות הרבים וח״נ אחר מההיזק שברשות הניזק ואם נמלכת והוי הטריפה אורחה ופטור מההיזק שברה״ר חייב נ״ש מההיזק שברשות הניזק (ובשיטה מקובצת הביא בשם הראב״ד על קושית התוספ׳ דלוקמא כר׳ טרפון דפריך מכח הרישא דקתני ראוי לה אין שאינו ראוי לה לא דאתיא דלא כר״ט כדדייק לעיל ע״א וא״כ כל קושית הגמרא מנ״ש ושפיר יש לאוקמי בכה״ג מכח ממ״נ) אלא ע״כ בדעת הטור וכמש״כ הש״ך דתלינן בשינוי טבעה פעמים הוי כן ופעמים כן ואית לן לומר כשטרפה ברה״ר הי׳ טבעה בהמלכה ופטור׳ דעבדה כי אורחה ועכשיו ברה״י אין טבעה בהמלכה והוי הטריפה משונה ואינו רק קרן ויש לחייבו רק חצי נזק וא״ש טפי דהתרצן הוה ס״ל דלא כטור ומוקי לה בנמלכה וטרפה גם ברה״ר ומכח ממ״נ והש״ס פריך מנא ידעינן דס״ל כדעת הטור דאין לחייבו מכח ממ״נ ושפיר פסק הטור כסתמא דהש״ס דנאדי מהך תירוצא מכח ההיא סברא.

שם גמר׳ בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנין כדי שלא יקבלו עליהן שכר. לכאורה תמוה שיתפלל על קיפוח שכרם של עושי צדקה ונ׳ ע״פ מה דאיתא לק׳ דף י״ז [ע״א] כל העוסק בתורה ובגמלות חסדים וכו׳ אויביו נופלין לפניו כיוסף וכו׳ וזוכה לבינה כיששכר וכו׳ ומסתמא זוכה לבינה הוא בשכר התורה וא״כ אויביו נופלין הוא בזכות גמ״ח ואיתא בסוכה דף מ״ט ע״ב אין הצדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה ולכך אמר כאן העוסק בגמ״ח דמשום החסד שבצדקה זוכה לתשלום שכר דאויביו ואתי שפיר שירמי׳ על עצמו התפלל דרש״י פירש בסוכה שם על מה יקר חסדך לזכות לאנשים המהוגנין וא״כ זהו ג״כ בכלל לפי חסד שבה שאם נתנו למהוגנין ולכך התפלל שלא יתרמו

להם מהוגנין שיעשו חסד שלא זכו לנחלת אויבים נופלין ויפול הוא בידם ולהצלת עצמו התפלל.

שם תוספ׳ ד״ה שהושיבו. ולא על קברו ממש וכו׳. נ׳ למאי שכתבו דחזקיה הרבה תורה בישראל וכמש״כ רש״י בסדר ואתחנן על ושננתם לבניך שאמר חזקיה ועתה בני וכו׳ לפי שהיו תלמידיו ואיתא בבכורות דף ל״א ע״ב כל ת״ח שאומרים דבר שמועה מפיו שפתותיו דובבות בקבר לפ״ז א״ש דלא שייך בחזקיה לועג לרש שתורתן היא משלו ושפתותיו דובבות ולמד גם עכשיו כמותן.

דף י״ח ע״א גמר׳ והא חבל משונה הוא דמאוס בלישה. הראב״ד בפ׳ ב׳ מנזקי ממון הל׳ י״ד הקשה על הרמב״ם שהשמיט הך דמאוס בלישה לענין חיוב הדלי דקושית והא חבל משונה קאי אגוף הברייתי׳ ותמה עליו בתורת חיים דא״כ למה המתין המקשן עד אוקימתא דחבל ונ׳ דדברי הראב״ד עולים יפה עם מה שהביא הרא״ש בשמו ליישב דעת הרי״ף דלתירוץ רב ביבי דקאזיל מיני׳ לא איצטריך לאוקימתא דלישה אלא כיון דקאזיל מיני׳ והוא רוצה לשתות מן הדלי אפי׳ על החבל נמי משלם נ״ש וכו׳ כיון דאורחי׳ למישתי מן הכלי אורחי׳ נמי למיחטט בחבל וכו׳ ולכאורה אין מזה רמז בגמר׳ בדברי רב ביבי דהא ליישב גם כן קושית חבל משונה ונ׳ כוונת הראב״ד דלדעת הרי״ף מאי דפריך והא חבל משונה לא קאי אאוקימתא דתרגמא אחבל גרידא כמש״כ התוספ׳ אלא אשקלא וטריא דהמקשן ותרצן דהוה ס״ד דאיירי בנתגלגל הדלי כמש״כ רש״י ד״ה ונשבר וע״ז הקשה אי בנתגלגל א״כ אין כוונת התרנגול לשתות מהדלי תיקשי הא חבל משונה ולכך לבסוף כי היכי דלא נפשוט דבתר מעיקרא אזלינן מסיק דלא איירי בנתגלגל וממילא לא תיקשה מחבל משונה כיון דרוצה לשתות מהדלי והנה מלשון הרמב״ם שכ׳ ונתגלגל הדלי מחמתן משמע לי׳ להראב״ד דודאי איירי כפשוטו דנתגלגל הדלי מאליו וכדס״ד דהש״ס ודלא כמש״כ הה״מ בסיום דבריו בשם הרשב״א וזה שהשיג עליו דלהרי״ף שהעתיק בדאזיל מיני׳ א״ש דלא צריכין למאוס בלישה אך להרמב״ם דאיירי בנתלגל מאליו א״כ כיון דלא כוונה לשתות נשאר חטיטת החבל בכל ענין משונה אם לא שמפרש כפירוש התוספ׳ דקושיא והא חבל משונה קאי רק אדברי התרצן דתירגמא אחבל וע״ז כ׳ דלא נהיר אלא אגופא דברייתי׳ גם אי הוה קאי אתשלומי הדלי פריך לפי הס״ד דאיירו בנתגלגל והי׳ לו להרמב״ם לכתוב גם אתשלומי דלי דמאוס החבל בלישה.

שם תוספ׳ ד״ה והא. ע״כ איירי בחבל חזק דשייך בי׳ תשלום. בתורת חיים קיהה בדבריהם אטו חבל בלוי לא שייך בי׳ תשלום כיון דמשמש לדלות בו ע״כ שוה מידי ונ׳ דבחבל גלוי מסתמא כבר יש בו קשרים הרבה מקודם לכן ואין בו פסידא אם יתוסף ע״י פסיקה זו עוד קשר אחד.

דף י״ח ע״א תוספ׳ ד״ה במועד. אבל היכא דשני אע״ג דאייעד משלם מגופו דצד תמות במקומה וכו׳. נ׳ דרש״י ותוספ׳ פליגי בפירושא דיש העדאה לצרורות דתוספ׳ פירשו דיש בהם דין העדאה דהיינו לנ״ש

אבל לא שנתרגל בכך דלעולם אינו אורחא ממש להתיז צרורות ע״י שינוי וזה שכתבו דצד תמות עומדת ולעולם אינו נעשה רגיל להם אבל רש״י פירש כפשוטו יש העדאה שנעשה לו רגילות ממש ואורחא כמו צרורות כאורחייהו פעם ראשונה ופשיט מיני׳ שפיר דגם בכי אורחיי׳ משלם מגופו דשווין הם לגמרי והיינו דהוקשה להם בסוף הדיבור אדברי רש״י כיון דדמי רחמנא לקרן שייכא בי׳ דין העדאה וזה לפי פירושם שפיר שייך לומר יש דין העדאה דהיינו לשלם בפעם ג׳ נ״ש אבל רש״י לשיטתו דפירש יש העדאה שנתרגל כ׳ שפיר במידי דאורחיי׳ לא שייך לומר דבפעם ג׳ נתרגל כיון דכבר הי׳ אורחי׳ בטבעו.

דף י״ט ע״א תוספ׳ ד״ה ובהא. דא״כ מאי קמ״ל וכו׳ ואין לתמוה נראה המשך דבריהם למאי שכתבו דא״כ מאי קמ״ל צ״ל אבל למאי דמוקי הפלוגתא בדסומכוס קמ״ל לאפוקי מדסומכוס ולכאורה הא נמי פשיטא דהלכה כרבים וצ״ל ע״כ דרב יוסף דבר עם רמי ב״י פה אל פה ולפי שפסק הוא כסומכוס בא ר״י לחלוק עליו ואתי שפיר דבל״ז לא הוה קשיא האיך פליג אברייתי׳ דיש לומר דלא הוה שמיע לי׳ הברייתי׳ אבל השתא דע״כ צריך לומר דדברו פא״פ א״כ כי מוקי פלוגתיי׳ ביש העדאה האיך נחלק עליו במה שאמר בשם הברייתי׳.

שם תוספ׳ ד״ה וכי. כך יכול להיות ראשון להתזה וכו׳. כלו׳ ואם הראשון להתזה הי׳ ברשות הניזק אמאי פטורה ולמש״כ ביש״ש פ״ק סי׳ ד׳ על מה שכ׳ הרא״ש בדעת הרי״ף דבעץ ארוך מרה״ר לרה״נ הוי אורחא דרגל ופטורה דמ״מ מודה בהתזה צרורות לרה״ן דחייבת דבכח כ״כ לא הוי אורחא א״כ לסומכוס אי מחייב בכחו ופוטר מנ״ש בכח כחו ע״כ הוי כחו אורחא וכח כחו הוא כח יתירא והשתגעות ומתורץ קושיתן דבראשון להתזה אף שהוא ברשות הניזק פטורה לסומכוס דהוי כי אורחא ובעץ ארוך לדעת הרי״ף דפטורה אף שההיזק נעשה ברשות הניזק ובהתזה שני׳ חייבת שהוא כח יתירה והנה בשלטי הגבורים ריש פ״ק ע״ב כ׳ דלכך השמיט הרי״ף הסוגיא דדף י״ט בהתזה ברה״ר והזיקה ברה״נ משום דס״ל דלעולם פטורה בדרך הילוכה אף שנעשה ההיזק ברה״נ ומ״מ תמוה האיך דחה סוגיא מפורשת מעצמו בלי ראייה ונ׳ דתליא בסוגיא דדף ג׳ דמסיק דשן ורגל תרווייהו נפקי מושלח והתוספ׳ ד״ה איצטריך כתבו בדוחק ליישב לשון הברייתי׳ לפ״ז א״כ י״ל אי שן ג״כ נפיק מושלח הוי חיובא דרגל רק בדומה דשן ובשן לפירוש התוספ׳ דף כ׳ [ע״א] ד״ה מתגלגל לא שייך דאזקת דרך הילוכה ברה״ר וההיזק נגמר ברה״נ דלהתוספ׳ אי מגלגלת ומוציאה מרה״נ לרה״ר הוי כנעשה הכל ברה״ר וא״כ אף דברגל שייך לדרוך על עץ ארוך שראשו השני ברה״נ הזיק כלים מ״מ פטורה כיון דלא נעשה הכל ברה״נ דומיא דשן דלא משכחת כי אם שהיא ברה״נ ממש ואוכלת שם כיון דמחדא מלה נפקי ולפ״ז י״ל דהסוגיא בדף י״ט לא ס״ל דמושלח נפקי תרווייהו אלא כפשטות הברייתי׳ דבדף ג׳ ולכך לא בעי דומין ממש ומחייבת ברגל אף שהתחיל ההיזק דרך הילוכה ברה״ר אבל הרי״ף דחאה מכח המסקנא דתרווייהו נפקי

מחר תיבה דושלה ובעינן דומיא דשן דלגמרי ברה״נ הא בהתחיל ברה״ר פטורה הואיל דהוי כי אורחה.

שם גמר׳ איתיביה דרסה על הכלי וכו׳. הקשה בת״ח להך גירסא דגרים ובעטה והתיזה וכפי מש״כ מהרש״א בתוספ׳ ד״ה במקום כי גירסת התוספ׳ מאי פריך מדרסה על הכלי לימא ולטעמך דהא בדריסה כי אורחא כ״ע מודו דפטור ברה״ר ונ׳ ע״פ מש״כ התוספ׳ במתניתן דאשמועינן הך דדרסה דלא נימא כיון דדרסה כך בחוזק דמשונה הוא כלו׳ ויתחייב על הראשון ג״כ רק חצי נזק משום קרן לפי זה י״ל דהמקשן דהכא ס״ל דלפי האמת הכי הוא תחלת הדריסה שעל ידה כבר נשבר הכלי תלינן מסתמא בכי אורחה והוי רגל לכך פטורה עליו כרה״ר אך סוף הדריסה כשנעשה ההתזה הי׳ בכח והוי באמת משונה וא״ש לסברת המקשן דלכך חייבת ברשות הרבים משום צרורות ע״י שינוי. כ׳ הרא״ש על הא דהתיזה ברה״ר והזיקה ברה״י דלא אזלינן הכא בתר מעיקרא משום דכתיב ובער בשדה אחר ולמש״כ התוספ׳ סוף דף י״ז דרק בכלי עצמו המתגלגל שייך ליזל בתר מעיקרא א״ש בפשיטות.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה וכי. ובקונטרס פירש דלא מיתוקמא וכו׳ שהקושר הי׳ פטור וכו׳ וק׳ לפירושו וכו׳. הנה מלבד קושיתם סותרין דברי רש״י זה את זה דלעיל דף ו׳ כ׳ התוספ׳ בד״ה לאתויי דרש״י לא גרס אי בהדי דאזלי מזקי וכ׳ אחר כן לפי גירסתם והמגלגל ברגלי בהמה וכו׳ יתחייבו שניהם וכו׳ וכוונתם לאפוקי משיטת רש״י דס״ל ע״כ דהאדם בעצמו חייב דאל״כ אכתי הוה מצי למיגרס האי דאי בהדי דאזלי וכו׳ ודקאי הקושיא ארגלי הבהמה דאמאי יתחייב האדם לבדו וא״כ סתרי דבריו אהרדי דכאן ס״ל להיפך דהתרנגול לבדו חייב וצ״ל ע״כ דשאני התם דמגלגל ברגלי הבהמה ואין בה שום מעשה שהולכת כי אורחה לכך חייב האדם בכל. על הזמנתו אבל הכא דאדיי׳ התרנגול הוי א׳פכא דהתרנגול עשה כל המעשה לכך ס״ל לרש״י דהאדם הקושר פטור וא״ש מה שהקשו תוספ׳ דהתרנגול הוי כרוח מצויה דזה אינו כיון דאדיי׳ בכוונת מעשה בטלה הזמנת האדם לגבי התרנגול לכך פטור האדם.

שם תוספ׳ ד״ה קשרו. דלא כמו שפירש הקונטרס דקניה בהגבהה וכו׳. ונ׳ דודאי רש״י מודה בזה אך דאשמועינן רבותא יותר אף שהיה כבר בור מ״מ כיון שהגביהו נכנס השני תחת הראשון ונעשה בעל הבור להתחייב בנזקיו.

שם במשנה ואם נהנית משלמת מה שנהנית. לק׳ דף כ׳ ע״ב ס״ל לרמב״ח סתם פירות ברשות הרבים אפקורי מפקיר להו והוה זה נהנה וזה לא חסר ונ׳ בזה ליישב קו׳ תוספ׳ לעיל דף ג׳ [ע״א] ד״ה איצטריך דלמאי מייתי הברייתי׳ ובער זה השן ומכאשר יבער הגלל דיש לאמר דבא הקרא להשמיענו זו הסברא דחייב לשלם עכ״פ מה שנהנית במה שאמר ובער ולא כ׳ ואכל דהוה שמעינן מיני׳ נמי אזלה ממילא אלא דא״כ הוה אמרינן אפי׳ אמה שנהנית פטורה ברה״ר לכך כתיב ובער דהוא לשון איבוד מן העולם ומייתי על זה קרא דכאשר יבער הגלל דהיינו

איבוד מן העולם כדכתיב בקרא שם והכרתי לירבעם וכו׳ ובערתי וכו׳ וכלו׳ דדמי ביעור דהיינו ההיזק חייבת רק בשדה אחר הא מה שנהנית משלם בלא שדה אחר או משום דזה נהנה וזה לא חסר חייב או אי בעלמא פטור אשמועינן קרא לאפוקי דלא נימא אפקורי מפקיר להו ועיין בתוספ׳ שבועות סוף דף כ״ב דפעמים שהשמיענו הכתוב מה שהיא מן הסברא והוה מצי לתרץ בגמר׳ שם אעיקר הקושיא דלמה לי ובער דאיצטריך להכי אלא משום דאמר כן לעיל מינה דאשמעינן אזלה ממילא נקט בתר הכי ג״כ כן.

דף כ׳ ע״ב תוספ׳ ד״ה א ת. הואיל שכל אותו הגדר לא נעשה אלא להפסיק בן שדותיו וכו׳. דה״ל למימר את גרמת לי כ״ז ההיקף וכו׳. ונ׳ דרש״י מיישב זה במש״כ ד״ה וגדר לבד מחיצות חיצונות דהוא שפת יתר אלא דהיינו דאמר הקיפא יתירתא כלו׳ לבד מחיצות החיצונות גרמת לי להקיף גם בפנים ומיושב גם קושית תוספ׳ הראשונה דלכך ס״ד דהוי לא חסר דאי לא היה שמעון בעל השדה שבפנים והיה בפנים רק בקעה של הפקר לרה״ר הי׳ ראובן ג״כ עושה מחיצה דכבר גילה דעתו שעושה מחיצות בשביל רה״ר כמו שעשה את החיצונות דודאי אין לומר כה״ג את גרמת לי אם לא היה אותה השדה שבפנים כלל בעולם כמו שכ׳ התוספ׳ או שהיתה שלו דזה דוחק דמה גרם שמעון בזה שישנו לאותו שדה ושלא לקחו ראובן אלא הגרם הוא שלא הניחו ברה״ר וא״כ הוי לא חסר כנ״ל ומשני דאת גרמת לי דאף ע״ג דעשה מחיצות חיצונות בשביל הרבים שעוברים סמוך לשדותיו סביב מ״מ בפנים אם היה בקעה של רבים כיון שאינו מקום מפולש ומעבר לרבים לא הי׳ עושה מחיצות ונמצא ששמעון במה שהוא בעל השדה וישנו שם תדיר גרם לו ההיקף היתר מלבד החיצונות.

שם תוספ׳ ד״ה והוא. דשינוי החוזר לברייתו הוא וכו׳. ונ׳ דלענין מעילה שאני דהא אפילו נתנה לחבירו מאי מהני כיון דסבור שלו הוא ונמצא של הקדש הוי מקח טעות והוזר כמש״כ הנ״י לק׳ דף כ״א בשוכר בית מראובן ונמצא של שמעון דכי היכא דגבי משכיר מקח טעות הוא וכו׳ לגבי שוכר נמי וכו׳ אלא צ״ל דלא קפדינן אלא אשינוי וכדאיתא במעילה דף י״ח [ע״א] אין מעל אלא שינוי ולא איכפת לן אי חוזר הוא לברייתו רק שיהא עושה מעשה שהיא שינוי חייב עליו.

שם גמר׳ שאני התם משום שחרירותא וכו׳. בב״מ [דף קי״ז ע״א] במשנה פירש רש״י הטעם משום רבית והקשה התוספ׳ [ד״ה רבי] דהוא נגד הסוגיא דשם ונ׳ ע״פ מש״כ הנ״י לקמן בדף כ״א דטעמא דמיתבא יתיב ושאייה מהני נגד ההפסד מועט דשחרירותא א״כ י״ל דהסוגיא דבבא מציעא שם היא ממש בסוגיא דכאן דהוה ס״ל דטעמא דר׳ יהודה משום לא חסר חייב ודחו משום שחרירותא וכו׳ אבל למסקנא דסוגין בדף כ״א דלא חסר פטור ונגד השחרירות איכא תועלת דמיתבא יתיב או דשאיי׳ אין לנו טעם אחר בדר׳ יהוד׳ כי אם משום רבית והוקשה לו לרש״י דאכתי הוה לא חסר ומ״ט מחייב ר״י אלא ע״כ דכוונת הגמר׳ במסקנא דמשום שחרירות מיחזי כרבית דהעולם יראו הפסד השחרירות ותועלת

שאיי׳ או מיתבא יתיב אינו ניכר ויאמרו שודאי היה הבית באחריות התחתון אם נשרף דלא כמש״כ התוספ׳ שם ד״ה ר״י ואינו מנכה ההפסד שחרירות בשביל רבית ומיושב נמי מה דק׳ לפירש״י הא לישנא בתרא בב״מ דף ס״ד [ע״ב] שרי בהלוהו ודר בחצרו ותיקשי מר״י אלא דהתם בבית ישן לא מינכר ובבית והעליה הוא בית חדש שבונה וניכר הפסד השחרירות מודה לישנא בתרא דאוסר בעלמא בהלוהו הואיל שלא קצץ כמש״כ רש״י שם כאן ודאי אסור דמיחזי בהדיא כרבית וזה שדייק רש״י לפרש רק דמיחזי כרבית משום דבאמת איכא כנגדו תועלת דמיתבא יתיב וא״ש פירוש רש״י דשם במשנה לפי המסקנא דסוגיא דהכא וראיתי ברא״ש סי׳ ז׳ שב׳ דלא מייתי הך קרא דשאיי׳ אלא לאסמכתא וסעד לדבריו לא מיבעיא שהוא פטור וכו׳ אלא אפי׳ טובה נמי עושה וכו׳ ותמהתי לפי דבריו שאין הטעמים האלו לדינא האיך קאמר עליי׳ מאי בינייהו כיון דמדינא בלא״ה פטור.

דף כ״א ע״א **גמרא** תרתי הא דקיימא לאגרא וכו׳. כ׳ בת״ח דלמש״כ תוספ׳ לעיל דף כ׳ ד״ה זה הוה מצי לאוקמי תרווייהו בדקיימא לאגרא והא דעביד למיגר והא בדלא עביד. ונ׳ דא״כ הי׳ צריך לומר דמה דשלח למיבעי מרב הונא היינו בדקיימא לאגרא ולא עביד למיגר דע״ז השיב שאמר ר״ה דפטור והא למאי דמשמע מלשון התוספ׳ דלעיל שם הוי זה פשיטות כזה לא נהנה וזה לא חסר וכוונתם דאל״כ הי׳ לו לאוקמי המילי מעלייתא דאיבעיא להו בכה״ג אלא ודאי משום דליכא למיבעי בזה כלל וא״כ האיך נאמר דר׳ אבא בר זבדא הי׳ מסופק בזה שהוצרך לשאול אלא ודאי דהיתה השאלה בלא קיימא לאגרא כבכל הסוגיא ומעין זה השיב לו וכשינויא דהש״ס.

שם **תוספ׳** ד״ה ובמחזרת. ה״נ אורחי׳ לחזור ואפילו לעלות בצידי רחבה. מדבריהם נ׳ שהבינו מפירש״י דגם ההליכה בצידי רחבה מיחשב שינוי אבל מפירש״י ד״ה וקמה שכ׳ הלכך לאו כרשות הרבים דמי נ׳ דהא דפירש במשנה הטעם משום דהוי קרן היינו לאוקימתא דרב במחזרת דכן דרכו של רש״י לפרש במשנה ע״פ תחלת דברי הסוגיא אבל בצידי רחבה כי אזלה וקמה שם מודה רש״י דהיובה משום שן בחצר הניזק.

שם **תוספ׳** א״ד. מה שהזיקה משמע נ״ש. נ׳ ע״פ מה דקשיא טובא על פירש״י הא ודאי משמעות לשון המשנה הוא דמה שנהנית הוא פחות ממה שהזיקה וא״כ תיקשי לרבא דס״ל לעיל דף כ׳ דמי שעורים בזול האיך מוקי רב מתניתן במחזרת א״כ יהי׳ מה שנהנית דהוא שני שלישים עולה יותר ממה שהזיקה דהוא רק חציה אלא ודאי דלפירש״י לשון המשנה איירי במועדת וקאמר דמצדי הרחבה משכחת חיוב מה שהזיקה לגמרי אבל ברחבה לעולם אינה משלמת רק מה שנהנית.

שם ע״ב **תוספ׳** ד״ה דרב. שלא נתנו ברשות הרבים כדי להשביח דלא קנסו גופו וכו׳ דהא רב אמתניתן קאי וכו׳. ולולא דבריהם הי׳ נ׳ דהא דאמר לק׳ בשלא להשביח דלא קנסו גופו ק׳ לכאורה מ״ט לא

יקנסו כיון דמ"מ מקלקל הוא אלא נ' דכך תקנו חכמים דיכול כל אדם לסלק הקילקול אך צריך לשלם לבעליו אבל רק בזול תרי תילתא כמש"כ רש"י בדף כ' [ע"א] ד"ה דמי וזה החילוק דאם נתנו להשביח יכול כל אדם לזכות בחנם ובשלא להשביח יכול כל אדם לזכות בהן בתשלומי תרי תילתי ומדויק שפיר לישנא דרב דקאי אמתניתן ובמחזרת משלמת מה שהזיקה אבל במקצה ובנתנו שלא להשביח פטורה כלומר מלשלם מה שהזיקה אלא דינה כמתוך הרחבה לשלם מה שנהנית וכברייתא דלעיל דף כ' [ע"א] דתניא כוותי' דרבא וסעד מצאתי לדברי בחידושי רשב"א ד"ה הכי אתמר שכ' דהכא בפירות שלא נתנן להשביח דלא קנסו גופן וכו' ומ"מ יתר ממה שנהנית אינו משלם וכו' והיינו כנ"ל.

שם תוספ' א"ד. ואי בור לאו אדעתי' פירות נמי וכו'. נ' דהא אמרינן לק' דף נ"ב [ע"א] דחיובא דבור אינו כי אם בלילה או בשור סומא ביומא וזה שייך שפיר בבור ברה"ר שהבהמה הולכת כדרכה בלילה ונופלת שם זה הוי קילקול ממש אבל במקצה מקום שנכנס לתוך שלו איך יודעת כשמגעת לשם שתנטה מרה"ר לתוכו הא אינה הולכת כי אם בדרך היושר לאורך רה"ר דמה"ט הוי מחזרת לאו אורחה ולא משכחת רק ביום שהולכת לדעתה לשם ואז ליכא חיובא אם הוחלקה בהפירות כמו בבור דפקח ביום פטור וא"כ לא עביד קילקול כלל וזה מדויק באריכות לשון הגמר' אבל פירות מי איכא למימר וכו' דהוה לי' לומר רק אבל פירות הא חזי להו אלא דהכי קאמר בור איכא למימר לאו אדעתי' שהולכת דרך שם בלילה אבל פירות מי איכא למימר לאו אדעתי' הא בלילה ודאי אינה הולכת דרך מקום הכניסה מרה"ר אם לא ביום ואז הא חזי להו.

שם תוספ' בא"ד. דאין אדם יכול לצמצם וכו' לא הי' לו לקרב בורו ממש לרה"ר וכו'. זה לשיטתם לק' דף נ' דזה מיקרי ג"כ בור ברשותו וא"ש דרש"י לשיטתו כמש"כ תוספ' שם ד"ה בבור דס"ל דבסמך בורו לרשות הרבים לא מיקרי בור ברשותו לא הי' יכול לפרש כן משום סברא דמצמצם.

שם תוספ' ד"ה ומ"ר. דר"א ס"ל כר' טרפון וכו' וא"כ שן ורגל פטורה ברשות הרבים וכו' ונ' דאף דאמרינן לעיל דף ג' [ע"א] דשן דומיא דרגל מ"מ לפי אוקימתא דהכא מחלקינן לר"י ור"א בין שן לרגל דס"ל בשן חייבה רחמנא כל שהוא שדה אחר שאינו שדה המזיק (ואפשר משום דסתם שדה הוא רשות הניזק וכ' בשן ובער השדה הוי מיעוט אחר מיעוט לרבות רה"ר) אבל רגל לעולם פטורה ברה"ר והיינו דאמרי אין דרכה אלא להלך דמשמע ודאי דלהלך מ"מ פטורה ברה"ר הואיל דדרכה הוא וא"כ שפיר מצי סבר כר"ט ומייתי לה בק"ו מרגל ומתורץ גם קושיתם דלעיל ד"ה אי דשפיר יש נפקותא לר' יוסי במחזרת דהוי כרה"ר לענין אם מחזרת ואכלה שם כסות אוכלים דהוי קרן דאי הוי כחצר הניזק הוי משלמת נ"ש דס"ל כר"ט ומייתי לה בק"ו מרגל ומשום דס"ל כשמואל אינה משלמת שם אלא ח"נ.

שם תוספ' ד"ה אדם. שיש לו ליזהר שלא ידלגו מלמטה למעלה וכו' ואינו אלא משנה בעלמא אמאי איצטריך לאשמועינן וכו'. לכאורה ק' כיון דש"ש פטור מאונסין אמאי צריך לשמור מחשו"ק מקפיצה מלמטה למעלה ביון דאונס הוא ומשמע מדבריהם ממה שהקשו מה חידוש באדם כלומר דאפילו נעשה באונס הא אדם מועד לעולם אפילו לאונס כדאיתא לק' דף כ"ו [ע"ב] ועי"ז תירצו נ"מ לשומר וצ"ל דבי היכא דאונס דאדם נחשב כמועדות ה"נ השומר חייב על אונס שע"י אדם כעל פשיעה או גניבה ובזה ניחא מש"כ דאי אינו אלא משנה מאי איצטריך לאשמועינן ודלמא הא גופא אשמועינן דהוי משנה ולכך חייב השומר אך א"כ היה לו לאשמועינן דחייב השומר על קפיצת מטה למעלה דכלב ומדמהדר להשמיענו זה באדם ש"מ דאפי' מכח חיובא דשייך רק באדם ג"כ חייב ומוכח דהוי כאונס.

דף כ"ב ע"א תוספ' ד"ה גדיא. ולא דמי לסרוכי וכו'. ותירוצם דחוק ובשיטה מקובצת תירץ דהתם הוא לעלות אבל למטה לאו אורחי לסרוכי ואכתי קשה לדעת הרי"ף שפירש דמטה למעלה נמי איירי בדאפיך ולפי דברי הש"ס הא בממטה למעלה אורחי' לסרוכי ג"כ אבל לולא דבריהם נ' דודאי קשה קצת לגדיא לסרוך דלכך דרכו בזקירה דעושה כן בקל אך מ"מ יש מקומות שאינו יכול לזקור כגון שגבוה הרבה ואז ליצר תאות המאכל דחיק עצמו וסריך לכך לעיל דאיכא ליפתא אורחי' לדחוק עצמו לסרוכי משא"כ הכא ולשבר את הכלים דאינו תוקפו יצרו רק דרך שחוק קופץ ממקום למקום בזה ודאי לאו אורחי' לדחוק עצמו לסרוך והוי אפיך מופך ומשונה.

שם תוספ' ד"ה ועל. ואע"ג דלגבי שולח וכו' עד דמסר לו שלהבת וכו'. פי' משום דאמרינן דגחלת לא ברי היזיקא כדאית' בסמוך ע"ב וא"כ מהאי טעמא נימא ג"כ דאינו אורחי' ואמאי הוי הכא פשיעה לגבי בעל הכלב ולא נימא דמעמיא ואזלא כדאי' לעיל דף ט' ע"ב (מבין השורות: אין כוונתם לדמות חש"ו למעשה כלבו שהוא חייב עליו משום ממונו).

שם תוספ' ד"ה אשו משום ממונו. בכופף קומתו של חבירו וכו'. היינו ממה דאמר התם אי לימא דמטיא לי' ברוח מצויה בדיני אדם נמי ניחייב אך קשה דילמא פריך התם למ"ד משום חציו דפסקינן הכי ואפשר לומר דקשיא להו קושיתם דשם דף נ"ו [ע"א] ד"ה אילימא מההוא דסנהדדין דלמ"ד משום חציו ליחייב התם וניחא להו דהסוגיא דלק' קאי למ"ד משום ממונו אבל משום חציו אה"נ דליכא חיובא במטיא להדי מזיק ועפ"ז הקשו כאן דאי בעינן ממונו ממש א"כ גם למ"ד ממונו לא א"ש.

שם תוספ' ד"ה ממונו. מ"מ ממונו כעין חציו שדרכו לילך וכו'. לכאורה הוי היפך הסברא דהא דרכו לילך הוי חומרא ומ"מ בעי ממשא ומה שאין דרכו לילך אין צריך להיות בו ממשא ואפשר לפרש כוונתם בדרכו לילך היינו שאין מעשיו גרמו לו שמזיק ע"י הילוכו ברוח חיים

או ע"י רוח מצוי' וכמש"כ תוספ' לעיל דף ה' ע"ב דאש לא נקרא מעשיו גרמו לו וא"ש דהיכא דאין מעשיו גרמו בעינן עכ"פ שיהא בו ממשא משא"כ שאינו הולך ומזיק בעצמו ע"י האדם גרידא שעשהו.

שם תוספ' בא"ד. וא"ת ממונו נמי לית ביה ממשא כגון צרורות ברוח שבכנפיהם וכו'. הק' מהר"ם לובלין דילמא הא גופה משום חציו הוא כמו דהאש שבגדיש דאמר הכא דלר"י חציו דכלב הוא ה"ה התם חציו דתרנגול הוא ותירוצו לא הבנתי אבל נ' דבאמת לשון צרורות ברוח ליתא התם אלא צרורות ע"י שהיו מהדסין ובברייתי' קמייתי' איתא ושיברו כלים וכו' ברוח שבכנפיהם וכו' ואשגרות לישנא הוא בדברי התוספ' וכוונתם הוא דשבירת הכלים ע"י רוח שבכנפיהם הוא הנקרא צרורות ונ' דס"ל להתוספ' דחציו לא שייך בבעל חי אלא בדבר מה שהולך ע"י הרוח שבנתיים כמו החץ או התיזת צרורות שהולכין ע"י הרוח וכן אשבגדיש הרוח ממוצע בין הכלב להאש אבל אם הרוח בעצמו שובר הכלים אין לקרות חץ דכלב אלא כיון דנמשך מהתרנגול הוי ממון דבעלים כהתרנגול ותירצו דאדרבה מש"ה הוי נמי כיש בו ממש הואיל שנמשך מהתרנגול וחץ שהוא אין בו ממש הוא כרוח היוצא מהאדם דאין לקרות ממונו אלא חציו הוא עכ"פ.

שם תוספ' ד"ה דאורייי. הוה מצי לאוקמי וכו' ע"י שינוי וכו'. פירוש דחייב חצי נזק מטעם קרן ונ' דסבר הש"ס דכולהו הנך משניות איירי רק בשן ורגל וכעין דפריך בגמר' לעיל דף י"ו ע"ב גבי תולדה דקרן הוה לי' למיתניי.

שם תוספ' ד"ה ור' יוחנן. דאי כח כחו לא ככחו דמי הוי על כל שאר הגדיש פטור. ולדבריהם הדבר תמוה דאי יצאה אש מרשותו מעצמה והדליק הגדיש חייב על כל הגדיש ואם הוא בעצמו זרקה על תחילת הגדיש יהי' פטור על שאר הגדיש שנדלק ומהא דאיתא לק' דף כ"ג [ע"א] דבחצר אחרת כלו חציו לא קשיא דאם הלכה מעצמה הוי חציו בכל החצרות שהלכה וחייב בהן על הטמון ובהדליק בעצמו בחצר אחת הוי כחצר האחרת שלא היה ראוי לילך תחלה כלו חציו ופטור בטמון דיש לומר אה"נ דגם ביצאה מעצמה אותן הצירות שהיה ראוי לילך לשם בשעה שיצאה מרשותו הוי חציו והשאר שנפלה אח"כ הגדר הוי רק ממונו אבל לפי דברי התוספ' בכח כחו קשיא.

שם תוספ' ד"ה ורבי יוחנן. לא מצי למימר באדיי' אדויי וכו'. הקשה בת"ח דאכתי הוה מצי לאוקמי באנחי' בשינוי דשפיר חייב אח"כ על כל הגדיש דהוי רק כחו ולא הבנתי דא"כ הוי צרורות ע"י שינוי ותפשוט בעיא דלעיל דף י"ט דאין שינוי לצרורות.

שם תוספ' ד"ה וא"י. דהא לק' פריך וליחייב בעל הגחלת וכו'. הנה לעיל דף ו' [ע"א] בד"ה לאתויי כ' התוספ' דלכך חייב בעל הגחלת ג"כ הואיל שהכלב אינו בר דעת ולכך באדם שהוא בר דעת חייב בכל הנזק במתגלגל ברגליו ולפי זה נר' דאין ראייתם מבוררת מכלב לגמל דהכא איירי שבעל הגמל הולך על הגמל כמש"כ תוספ' והי' לו להרחיק ולמונעה

וכו׳ א״כ נחשב ההיזק כו׳ כנעשה ע״י בר דעת ושפיר יש לפטור החנוני לגמרי וזה נ׳ בדעת רש״י דמשמע מסתימות לשונו כן כמש״כ הפ״י דבעל הגמל חייב בכל והפ״י נדחק בכוונתו ואף דלעיל בדף ו׳ שם נחלק רש״י על סברת התוספ׳ בגירסתו היינו מטעם שאין דרך האדם להתבונן וזה לא שייך הכא דהא רואה הדליקה כמש״כ התוספ׳.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה וה״י. לכך תניא ההיא מתניתן בתר פלוגתא דטמון וכו׳. נ׳ דרש״י שם במשנה מיישב זה דפירש ואפי׳ לא התרו בו הא קיי״ל חייבי מיתות שוגגין פטורין ולכאורה אינו ענין להשמיענו זאת שם אלא דקשיא לי׳ קו׳ התוספ׳ דמה ענין לבבא זו בין מילי דטמון לזה כתב דשוגגין פטורין וי״ל דאיירי מתניתן בשוגג דסתמא דמלתא כן הוא דלא עביד אינש לשרוף עבדו של חבירו שלא חטא לו אלא איירי שהי׳ טמון בגדיש ומשום דאורחא לשדורי עבדי׳ כמש״כ רש״י כאן לכך אינו נחשב כאונס דהי׳ לו לאסוקי אדעתי׳ שיהי׳ שם עבד והוי שוגג ואשמועינן דלא נימא מדפטרה התורה טמון באש א״כ הוי כאלו לא היה שם ונימא ה״ה לחיוב דנחשב את העבד הטמון כאלו לא הי׳ שם ולא יפטר על הגדיש משום קלבד״מ קמ״ל דלזה אינו בטמון ואמר אח״כ דעוד מודים לר״י במדליק הבירה שאין דנין מה שבתוכו כטמון.

שם תוספ׳ בא״ד. ותדע דלמ״ד משום ממונו וכו׳ ופטרינן לי׳ וכו׳. והא דפריך מאי למימרא ולא קאמר דאשמועינן קלבד״מ אפילו בשני מעשים דהיינו כחו וממונו אך לזה לא הי׳ צריך לינקוט גדי דבגדיש גופה הוה אשמועינן זה ומשני בגדי דחד וזה לא הוי שמעינן מגדיש כמש״כ רש״י דאורחא לשדורי וכו׳.

שם רש״י ד״ה עבד כפות. והאי דנקט גדי משום דמוקמינן לק׳ בגדי דחד וכו׳. והתוספ׳ סוף ד״ה בגדי דחד הקשו דאפי׳ העבד הוא של בעל הגדיש מ״מ המיתה היא על העבד בעצמו ותירצו דנקטי׳ רק לחידוש יותר ולדברי רש״י קשה יותר דכל עיקר גדי דנקט אין בו שום רבותא ממש לדינא אבל לולא דברי התוספ׳ נ׳ דכשהעבד הוא של בעל הגדיש כיון שהוא קנין כספו למלאכה הוי על הגדיש שומר שכר וכמש״כ רש״י דהוא שם לשמור גדישו ועליו לשמור את הגדיש גם מדליקה ואם הודלק בפשיעתו כעין אבידה וגניבה נתחייב בדמי הגדיש וכדאיתא לק׳ דף מ״ה [ע״א] דארבעה שומרין חייבין לשלם דמי שור לבעלים וכש״כ כשהוזק ואף שהעבד אין לו דמים מ״מ מיקרי בר חיובא לגבי הדמים וכדאיתא בב״מ דף י׳ ע״ב דבר תשלומין היא לכישתחרר ומתורץ קושית התוספ׳ דבגדיש ועבד כיון דאורחא לשדורי עבדי׳ הוא שומר שכר והרב הוי תביעתו על גוף העבד והמדליק נתחייב להעבד הדמים וגם הנפשות בשביל העבד ולכך נקט גדי דהוי שפיר ממון לחד לבעל הגדי ונפשות להעבד. ובספר מחנה לוי שאצל הפלאה לקידושין הקשה למה שכ׳ רש״י לק׳ דף כ״ג [ע״א] ד״ה דכלו דעל תחילת הדליקה נתחייב א״כ למה נקט ונשרף אפי׳ לא נשרף כיון שהי׳ ראוי לישרף הוה המדליק קלבד״מ ואיברא דהרשב״א כ׳ בהדיא דלכך הוי מיתה ותשלומין כאחת שבתחלת הדליקה הוי רודף

ופטור מיד על הגדיש וא״כ למאי נקט ונשרף הא איתא בסנהדרין ד׳ ע״ד [ע״א] דרודף ששיבר בשעת רדיפתו כלים פטור ומסתמא אפילו לא הרגו בסוף כדמשמע התם דעכ״פ רודף הוא ולמש״כ ניחא דכל עיקר דבגדיש ועבד הוי ממון ונפשות דהד הוא לפי שהעבד הוא בר חיובא לכשישתחרר אך היינו כשהעבד קיים אך אם מת ודאי הוי ממון לבעל הגדיש ונפשות להעבד לפ״ז לענין י״ל כענין שפירש הרשב״ם וגדי דסיפא בלשון או כן י״ל דאף דונשרף דרישא פירושו אפי׳ נשרף ממש חייב בתשלומין אבל בסיפא הכי יתפרש עבד כפות וגדי סמוך ונשאר העבד קיים ודרך לא זו אף זו קאמר לא מיבעיא עבד כפות גרידא דפטור על הגדיש מטעם רודף והוי ממון ונפשות דחד כלו׳ להעבד שהוא בר תשלומין לכשישתחרר ותחלת תביעת הבעל הגדיש על העבד הוא שהוא קנין כספו והוי ש״ש וקאמר או גדי סמוך דהוי ממון לבעל הגדי ונפשות לעבד וקאמר או שלא הי׳ גדי רק שהעבד נשרף ממש וא״כ לא הוי בר חיובא לדמים שאין לו עכשיו ואינו עתיד להשתחרר דהוי כמו כן ממון לבעל הגדיש ונפשות לעבד ואפ״ה קלבד״מ פטור משום ממון לזה ונפשות לזה.

דף כ״ג ע״ב תוספ׳ ד״ה ש י ה ו. ולא בא ר״מ למעט שלא תועיל חזרה ג׳ ימים וכו׳. וק׳ לדבריהם מדקאמר לק׳ הל׳ כר״מ בתם שהרי ר׳ יוסי מודה והלכה מכלל דפליגי והא ליכא פלוגתא גבי תם דלכאורה ר׳ יהודה נמי מודה דמהני מישמוש תינוקות רק דלא חש למיתני דבלא״ה משכח שפיר חזרה מעין העדאה ואפשר דמכח הוכחה זו ס״ל להרמב״ם דלר״מ דוקא מישמוש מהני וא״ש בפשיטות מה דנקט הלכה כר״מ בתם ולדברי התוס׳ י״ל דר׳ יהודה ל״ל מישמוש משום דאדם אית לי׳ מזלא לא הוי חזרה אפילו ע״י מישמוש דתינוקות והתוס׳ הוי מצי לומר דמשום הך רבותא נקט ר״מ מישמוש והדא מתרתי נקטו ובזה ניחא מה שהוצרכו לראיה מר״ש דלק׳ דג׳ פעמים ביום אחד לא מהני ותיפוק לי׳ דמוכח מדברי ר״מ עצמו דאי ג״פ ביום א׳ מהני לא הוה צריך לינקוט מישמוש כיון דשאר חזרה מהני נמי ביום א׳ אך זה אינו דאימא לעולם דמהני והא דנקט משמוש משום רבותא דאע״ג דאדם אית לי׳ מזלא.

שם תוספ׳ ד״ה ו ל א. כפי מה שתעלה נגיחה ד׳ כשיגח וכו׳. הק׳ בפ״י הא אין נעשין זוממין עד שיגמר הדין ועוד האריך להקשות וכל דבריו תמוהין דאיך אפשר לפרש כן דכוונת התוספ׳ לחייבן תיכף כשהעידו על נגיחה ג׳ משום שגרמו לחייבו כשיגח נגיחה ד׳ דמ״מ איזה קצבה יש מה יגח שור שוה דינר או אלף זוז וברור דכוונתם דכשיגח נגיחה ד׳ אז חייבין למפרע על עדותן בנגיחה שלישית שעשוהו מועד וכתבו שלא נימא דחיוב זוממין הוא דוקא על מה שנתחייב הנידון תיכף בשעת העדאתן דמשו״ה פטורין לכאורה עידי גניבה בנפש ותירצו דהתם טעמא אחרינא איכא אבל לעולם דכשעשה הנידון המעשה ליחייב עליו חייבין המוזמין על עדותן שקודם לכן שגרמה זה החיוב וזה שסייכו התוס׳ בתירוצן האחרון דלא צריכין השתא לנגיחה ד׳ כלל דלשון כלל היינו לאפוקי בתירוצם הקודם דלא נתברר חיוב הזוממין עד שעת נגיחה הרביעית ובבה״ג ודאי

חייבין המוזמין באם העידו על אחד שהביא ב׳ שערות ואכל אח״כ חלב והוזמו על ב׳ שערות שהעידו חייבין על עדותן למפרע.

דף כ״ד ע״א תוספ׳ ד״ה השתא. דמ״מ קנס לא הוי וכו׳. נ׳ כוונתם כעין מש״כ לעיל דף ט״ו ע״ב ד״ה והשתא דלמ״ד פ״נ ממונא כיון דלא חייבה התורה רק משום דלאו בחזקת שימור קיימי לכך אין ליחייב במשנה וכזה הקשו כאן דלמ״ד פ״נ קנסא לא פטרה התורה רק משום דבחזקת שימור קיימי והכא דהוחזק כבר ליגח אמאי לא יתחייב נ״ש ותירצו דהכא שאני דאין ח״נ חלוק ואין כוונתם לומר דלא פלוג דהא לעיל למ״ד פ״נ ממונא לא ס״ל כן אלא כוונתם דהא מש״ה נקרא קנס דלפעמים הוא כשוויו ולפעמים פחות או יותר כמו בל׳ של עבד וה״נ בשור תם זהו ענין הקנס דלפעמים הוא יותר ממה שראוי דהיינו בשור תם דעלמא ולפעמים הוא פחות מן הראוי כגון אם נגח ג״פ ולא אייעד גברא דדינו לשלם כולו ואינו משלם רק חצי נזק ולכך נקרא קנס אם קשה מאי פריך לעיל למ״ד פלגי נזקי קנסא ממתניתן דהניזק והמזיק בתשלומין השתא דלאו דידי׳ שקיל וכו׳ דילמא סבר ר״ה ברי׳ דר״י לייעודי גברא דהא לפירוש התוספ׳ ע״ב ד״ה אלא לא נפשטה האיבעיא ומשכחת שפיר הניזק בתשלומין אם נגח ג׳ פעמים ולא אייעד גברא דהי׳ דינו לישקול כולי׳ נזק ומפסיד חציו ונקט שפיר דלפעמים הניזק בתשלומין ואפי׳ אי לייעודי תורא משכחת נמי אם לא העידו בפני ב״ד סמוכין דאינו נעשה מועד כדאיתא לק׳ דף פ״ד [ע״ב] אלקים בעינן אבל מ״מ העדים אמת העידו ואעפ״כ אם נגח פעם רביעית אינו משלם רק ח״נ ומן הראוי הי׳ לשלם כולו כיון דהוחזק לנגחן והוי שפיר הניזק בתשלומין.

שם תוספ׳ ד״ה במכירין. ואע״פ שאין מכירין אותו ישלם נ״ש וכו׳. למאי שתירצו התוספ׳ לעיל דיכול לומר שנאבד או שנאבד ממש אחד מהם א״כ האיך מצי לייעודי השור משום אומדנא דרב אחא התינח אם הוא בין השוורים אבל אם נאבד מה מועיל האומדנא שלא לומר שהנגחן נאבד ונ׳ שלכן כ׳ רש״ל שזהו גליון וא״כ צריך ליישב לבעל הגליון קו׳ תוספ׳ דלעיל ריש הדיבור ונ׳ ע״פ מה דאיתא לק׳ ד׳ ל״ג ע״ב דלר״י מכרו מזיק אינו מכור משום דתורא נגחנא קלא אית לי׳ א״כ י״ל כשאין מכירין השור ודאי אין כוונת העדים להעיד לחייבו על תמות דאטו בשופטני עסקינן דהבעלים ודאי ימכרו את השור ולא יוכל הניזק ליתפס מלקוחות דכיון דנתערב ליכא קלא לנגחנא ולא יוכלו הלקוחות ליזהר או יאמר שאחר ביניהם נמכר ויעשה קנוניא עם איש אחר שיאמר ששור פלוני נמכר לו והמזיק יאמר שהנמכר הוא הנגח ואם בעוד שהשור הנמכר ביניהם יגח אחד משוורים של המזיק נאמר אז מכח אומדנא דר׳ אחא דזהו שנגח ג׳ פעמים הראשונים ויתחייב המזיק על פי העדאתם נ״ש וכן צריך ליישב לשיטת התוספ׳ בריש הדיבור דאיירי שנאבד א׳ דלא ק׳ להו האיך אתו לייעד דשמא אותו שנגח פעם ראשונה לא זהו שנגח תו וי״ל למ״ד פ״נ קנסא משום דשוורים בחזקת שימור קיימי אבל בכה״ג שנתערב נגחן אחד ואף שאומר שהנגחן הוא הנאבד לא שאומר כן בודאי אלא

לפטור עצמו מצי לומר שהוא הנאבד אבל מ״מ מדין שמירת ניזקין צריך לשמור עדרו שמא א׳ הוא שנגח ג׳ פעמים ועודנו ביניהם וכיון שצריך לשמור מספיקא א״כ לאו בחזקת שימור קיימי ודינו לשלם נ״ש כשינח אחד מעדרו אחרי נגיחה השלישית שעברה וכעין שכתבו התוס׳ לעיל ע״א ד״ה השתא כמו שפירשתי שם ואף שתירצו דאין ח״נ חלוק היינו דבלא העדאה כדינא אין לחייב נ״ש מגזירת הכתוב אבל הכא הא אייעד כדינו העדאות מפוזרות בימים וזה כוונת הש״ס אלא היכי מייעדי לי׳ כלומר כקושית הגליון הא אין מכירין דלמא אינו אחד שנגח כל הג״פ ומשני איבעי לך לנטורי כולי׳ בקרא דמ״מ מספק צריך לשמור וא״כ לאו בחזקת שימור קיימי ודינו לשלם נ״ש.

שם תוספ׳ בא״ד. אי נמי שנגח שור של הפקר או של נכרי וכו׳. וק׳ א״כ האיך יתיישב מה דתני בברייי׳ דהן ג׳ עדיות כיון שאין בעדותן שום תועלת אחר כי אם לענין ההעדאה פשיטא שהן עדות אחד ממש.

שם ע״ב גמר׳ מהלכת ברבוצה פטורה. כ׳ הנ״י בשם הרמ״ה דמדחזינן הכא דקרי לרבוצה משונה שמעינן דליתא לדר׳ אלעזר לעיל דף י״ו [ע״א] דאמר דרבוצה על פכין קטנים אורחא הוא ונ׳ דלדבריו תיקשי גם כן הא דאיתא בדף ל״ב [ע״א] טעמא דבעטה הא הוזקה ממילא פטורה וכו׳ איבעי לה לסגויי באידך גיסא ואמאי הא אית לה למהלכת רשות לסגויי עלה כמו שהקשו התוספ׳ שם ד״ה איבעי ואפילו לבעוטי בה לריש לקיש והי׳ נר׳ ליישב בזה מה שהשמיט הרב אלפס אוקימתא דרמיא כשלדא והרא״ש שם נדחק ליישבו ובזה ניחא דאיהו פסק לעיל בדף י״ו [ע״א] כלישנא מציעתא דפכין קטנים לאו אורחי׳ הוא כמש״כ הרא״ש שם סי׳ כ״א וא״כ כמו דחייבת על פכין קטנים שמונחין שם כדרכן אע״ג שהיא ג״כ אורחא קצת לרבוץ עליהן ה״ה דחייב על שור המהלך כדרכו והוזק בה ממילא וה״ה לבעל חבית שניזוק דרך הילוכו בקורה שחייב עליו בעל הקורה אפילו לא רמיא כשלדא אבל לפי מש״כ התוספ׳ בדף ל״ב [ע״א] ד״ה איבעי לא קשה מידי מהא דפכין קטנים דשאני לשלם מלהשתלם דהמהלכת עלה פטורה וכן המבעטת לריש לקיש מ״מ הוי ג״כ הרובצת אורחה בכך לפטור מהניזוק בה דרך הילוכו וכן אם רבצה על פכין קטנים שאינה צריכה לשלם ומיושב קושית הרמ״ה.

דף כ״ה ע״ב רש״י ד״ה הניחא. דלא איצטריכא בגד ועור. כ׳ מהרש״א בסוף דבריו דכוונת רש״י דאילפותא דמפץ בג״ש לא הוה קשיא דנהי דאמרינן דון מינה ומינה אכתי הוה מצינו למילף ז׳ ימים בק״ו משום דליום א׳ הוה מופריך ק״ו ולא ידעתי מה הועיל בזה דא״כ אהיקישא נמי לא קשיא דהא לבגד ועור במת נמי איכא ק״ו משרץ שאינו מטמא במשא ואהל ק״ו למת וא״כ הוי שפיר בגד ועור דמת מופנה דניליף בהיקשא ואי משום דאמרינן מינה ומינה מ״מ כיון דידעינן יום אחד מהיקשא תו מצינו שפיר למילף בק״ו משרץ ונייתי לי׳ לטומאת ז׳ דאי ליום א׳ מכח דיו הא מופרך ק״ו דיום א׳ כבר אתי דהיקשא אלא

ודאי דלא אמרינן מופרך ק"ו אלא מכח מה שמפורש בקרא כמו ח"נ ברשות הניזק כמש"כ רש"י ע"א ד"ה הכא ומשמע נמי ברשות הניזק וכן לענין ש"ז דלא גרע מגברא טהור אבל במה דאתי ממידה כמו ג"ש או היקש שפיר דחינן הק"ו מכח דיו אע"ג דמופרך מכח היקשא או ג"ש דידעינן כבר מ"מ כיון דזה מידה וזה מידה מאי אולמא דהנך מהך ואימא דלא דרשינן הנך מידות וילפינן רק בק"ו וליום א' ודברי רש"י מוקשים כדברי מהרש"ל.

שם תוספ' ד"ה שמע מינה. כיון דאיתקש מת לשכבת זרע וש"ז לשרץ וכו'. לא ידעתי למה הוצרכו למילף ש"ז למפק משרץ הא באותו ק"ו דיליף לשרץ מזב יש ללמוד ג"כ ש"ז מזב דפכין קטנים ראויין ליטמא בש"ז דיכול להכנים לתוכו וא"כ לא היו צריכין להוכחת למד מן הלמד אליבא דרב פפא בזבחים דף נ' ע"ב דלדידי' גם בקדשים ילפים כה"ג.

שם תוספ' ד"ה אמר. ולילף בק"ו כדמעיקרא וכו'. ותירוצם דחוק ונ' דאי הוה דרשינן וכבסתם אק"ו גרידא שלא נאמר דיו אם כן נהי דרבנן פליגי אר"ט לעיל וס"ל דלא איצטריך תסגר אחרינא דבחד קרא לא הוה טעינן לומר דמשום כבודו של משה אבל כי הוה מצינו תרי קראי דסתרי דמקרא דמרים מוכח דין אפילו מופרך ומוכבסתם מוכח דאפילו לא מופרך לא אמרינן דיו ודאי הוה אמרינן דבעלמא לא אמרינן דיו וקרא דמרים שאני משום כבודו של משה לכך הוכרח רבא ע"כ לומר דדרשינן מפק מג"ש ועלה קאי קרא שלא נימא בי' מינה ומינה.

דף כ"ו ע"א תוספ' ד"ה מידי. ממילא חייבת נ"ש ברשות הרבים וכו'. ונ' בזה לפרש פלוגתת התרצן דאמר קרא וכו' והמקשן מידי כולי' קאמרינן וכו' דפליגי בפלוגתא דר' יוסף ואביי לעיל דף כ"ג ע"פ מש"כ הרא"ש שם דפליגי לענין דינא דר"י סבר דסתם שדה חייב שן ורגל ואביי ס"ל דצריך לגדור דהתרצן ס"ל כר"י וזה שאמר קרא בשדה אחר כלו' דא"כ האי אחר אתא למעוטי רשות הרבים לגמרי דאי רק מנ"ש לכתוב רק שדה סתם דמשמע רשות הניזק דסתם שדה בלא גדר הוא רשות היחיד ולא הוה ידעינן רשות הרבים רק מקרן וממילא רק לח"נ וע"כ מדכתיב אחר הוא לפטור לגמרי רשות הר' והמקשן ס"ל כאביי דסתם שדה הוא כרשות הר' ושפיר מצינו לומר דאתי אחר למעוטי מכולי' ולאוקמי אח"נ משום דאי הוה כתיב שדה סתם הוה מפרשינן גם ארה"ר כסתם שדה ובלא ילפותא דקרן הוה מחייבינן מגופי' דקרא ארה"ר ובכולי' נזק.

שם תוספ' ד"ה ולא. צרורות יוכיחו וכו'. הקשה בשיטה מקובצת הא אין דנין יוכיח מהלכה ונ' ע"פ מה שהקשה עוד והובאה גם במהר"ם לובלין האיך ס"ד לשון ורגל רק ח"נ א"כ למאי איצטריכא הלכה בצרורות ונ' דאף דאמרינן דהלכתא לגרועי אתא כמש"כ הרא"ש בפ"ב סי"ב מ"מ אינו פשוט כ"כ ופריך שפיר דאימא כל שן ורגל רק ח"נ והלכתא אתיא דלא נימא כיון דכל נזקי ממונו חידוש הוא דיו דהיזק מגופן אבל שיהא בה ממונו כגופו לְחַיֵּב אֶת הַבְּעָלִים עָלָיו וְאָתְיָא הל' לאוסופי

שיתחייב כמו כן ח״נ והנה הך דאין דנין יוכיח מהלכה הוא בתוספ׳ סוטה דף כ״ח ע״א ד״ה אינו ונ׳ דהיינו דוקא כגוונא דהתם דבעינן לומר דחומרת ספק כודאי לא תליא בדאונס כרצון מכח טומאת התהום ועל זה כתבו דלעולם תליא בי׳ והא דטהור הספק בתהום ההלכה היא שהקילה וכל זה אם ההלכה חדשה הקולא אבל הכא מה נימא דלעולם חומרת נ״ש תליא בדמן העלייה והא דצרורות רק ח״נ הוא מחידוש ההלכה אדרבה ההלכה היא שהחמירה ואי הוה תליא בי׳ הוה לי׳ להל׳ לחייב בהם נ״ש כיון דמשלמין מן העליי׳ ושפיר הוי יוכיח דע״כ לא תליא חומרת נ״ש במן העליי׳.

שם תוספ׳ בא״ד. אי שן ורגל בחצר הניזק חצי נזק אמאי איצטריך כספו וכו׳. לכאורה דבריהם סתרי אהדדי דלמאי שכתבו דמ״מ הוה משלמין מן העליי׳ שפיר איצטריך כספו דהוה גמרינן בק״ו מה קרן שמשלם רק מגופו חייב בר״ה שן ורגל וכו׳ וצ״ל דנהי דמשווינן חומר דמן העליי׳ לפירכא מ״מ לא מצינו למילף בי׳ ק״ו דאדרבה בתשלומי גופו איכא חומר טפי לגבי יתמי כמש״כ תוספ׳ לעיל דף י״ד [ע״ב] סוף ד״ה פרה.

שם גמר׳ ויהא אדם חייב בכפר וכו׳. ומסיק עליו ולא על האדם והתוספ׳ לעיל סוף דף ט׳ [ד״ה מה] כתבו דממעטינן מיני׳ כולהו מזיקין אך הא קשיא מנא לן לפטור אדם משלושים של עבד כדאי׳ לק׳ דף ס״א ע״ב דבעבד כפות פטור ואמאי לא יהא חייב מכח ק״ו דד׳ דברים דחייב בעבד כדאיתא לק׳ דף פ״ז במשנה ודוחק לומר דל׳ של עבד הואיל שאינן דמו שויו ממש הוי כממון אחר בהדי מיתה דפטור בלא״ה מקרא דאסון כמש״כ תוספ׳ ד״ה עליו וצ״ל דכיון דגלי קרא גבי ישראל בן חורין כש״כ לעבד וכדאמרינן בסנהדרין דף נ״ב ע״ב אך התו׳ לעיל סוף ד״ט כתבו בהדיא דמעליו לא משמע רק בן חורין דמה״ט איצטריך קרא בבור למעוטי עבד או נכרי הקנוי לישראל וראיתי ברמב״ם סוף פ״ד מחובל ומזיק שכתב עבדו של אדם בגופו וכו׳ והוא יכול לעלות משם ומת פטור מן התשלומין והוא תמוה דמשמע הא לא יכול לעלות הי׳ חייב עליו תשלומין ותיפוק לי׳ דפטור בלא״ה על עבד אפילו בכפות וצ״ל דמיירי בעבד שלא קבל עליו מצוות והוא כנכרי הקנוי לישראל ומה שכ׳ התוספ׳ בדף ט׳ הנ״ל נכרי או עבד כוונתם נמי אעבד שלא קבל עליו וכדאיתא ביבמות דף מ״ח ע״ב דרשאי לשהותו הרבה אפילו היכא דאתני ובהנהו מיירי קרא דבור לפטור עלייהו הא אדם ההורג חייב עליהן תשלומין דלא שייך בהו לפטור בק״ו מבן חורין דאינן בסוג שלהן אלא כבהמתו ממש ומשום דליכא עלייהו חיוב מיתה אבל בעבד בר מצוות יש לומר שפיר דפטור עליו משלשים בק״ו מבן חורין כיון דשוה לב״ה שחייבין מיתה עליו כעל בן חורין.

שם תוספ׳ ד״ה ויהא. לא נפקא אלא לפטור בשוגג וכו׳. כ׳ מהרש״א דברים מעורבבים קא חזינא הכא ונ׳ שיעור דבריהם על פי מש״כ בכתובות דף ל״ה [ע״א] ד״ה אף דממכה בהמה וכו׳ דאדרבה חיוב הו״ל למילף וכו׳ וכצ״ל לא נפקא לפטור בשוגג בלא מתכוון כמו במזיד

מתכווין אלא שזה כזה וכו׳ כלומר ואימא לחיוב אתא ההיקש לחייב מזיד דמתכווין כאין מתכווין לכן איצטריך עליו לגלויי דההיקש אתא לפטורא.

שם תוספ׳ ד״ה עליו. דא״כ הו״ל לשנויי ההוא מעליו וכו׳. לכאורה דילמא לעולם אכופר דהכא קאי ומשום דאי מעליו אימא דמיעט קרא דבשורו נפטר בכפר ובאדם ניעבד תרתי לכך כתב לא תקחו כפר וממילא מוכח דעליו אתא למעט כפר לגמרי באדם אך נראה דשם הקשו עוד אימא לא נשקול ממונא ונפטרי׳ ויקשה דמעליו נפקא אך יש כאן ב׳ דרכים די״ל דמיתת השור וכפר הוי כמיתה וממון וי״ל ג״כ לפי שהבעלים נפטרין ממיתה בידי שמים הוי כממון בלא מיתה ואי נימא דאיירי שם בכפר דהכא קשה ממ״נ אי נחשב תשלומין דכפר כמיתה וממון מאי פריך ממונא ונקטלי׳ הא כבר מיעט מעליו דהכא עבדינן תרתי ולא על האדם דלא ניעבד תרתי מאי נחשב תשלומין דכפר כממון בלא מיתה א״כ אתי עליו לומר דהכא נפטרו בעלים בממון ולא על האדם דאינו נפטר בממון וא״כ מאי פריך את״כ מממונא ונפטרי׳ הא כבר מיעט מעליו ולזה כתבו דאיירי התם בממון אחר וא״כ י״ל לעולם דתשלומי כפר נחשב כמיתה וממון וא״כ אתא עליו למעט באדם דלא ניעבד תרתי ואכתי הו״א או מיתה או ממון ודילמא כ׳ להכי לא תקחו דלא יפטר בממון רק במיתה וזהו קושיא השנייה ואפ״ה א״ש קושיא הראשונה דפריך מממון אחר.

שם תוספ׳ ד״ה אינו. שכן מועד מתחילתו. אף די״ל דלשור בשן ורגל דאין הק״ו למסקנא דאיכא כופר ברגל מ״מ כיון דלקרן לא מצי לאתויי דין ד׳ דברים לא עדיף רגל דאתי לכופר מחמתו דקרן מקרן עצמו ועוד דמ״מ יש לפרוך מה לאדם שכן מועד מתחלתו בכל עניניו משא״כ בשור דאית בי׳ חרא ענינא דאינו מועד מתחלתו דהיינו קרן ותירצו דנזקי אדם מנזקי אדם יליף כ׳ מהרש״א דיליף תשלומי ד׳ דברים מכופר ודיש לחלק בין מש״כ לעיל דף כ״ה [ע״א] ד״ה אני דברשויות ג״כ איכא למיפרך ואייתו ראייה מדפריך מה לנזקין דרגל ונ׳ כוונתו דהנה מה שהחליטו לעיל דבילפותא דנזקין דרגל דנין רשות מהדדי היינו דלא שייך שם למילף בק״ו קרן מרגל ולומר קרן דמשלם ברשות הרבים חצי כופר אינו דין כיון דהקולא ברגל ברשות הרבים שאמרנו היינו לנזקין לא בכופר ליכא למימר קרן דחמיר ברשות הרבים לענין כופר דהא לא מצינו דרגל הי׳ קיל לענין כופר מצד רשות הרבים אלא משום דלא שייך כופר כלל ברגל אלא ע״כ דהרשויות גמירי ודאין שפיר מה רשות הרבים דקיל שאינו בתשלומין דרגל ישנו בתשלומין דקרן רה״נ דישנו בתשלומין דרגל מְשַׁלֵּם אינו דין שיהי׳ מְשַׁלֵּם בקרן וע״ז כתבו דמ״מ איכא למיפרך דה״נ אין בו חומרא כי אם לנזקין שישנן באש והיינו כמש״כ שם דאם החומרא מעין הדין שייך לומר דיו וזה נראה החילוק בין דלעיל שהחומרא היא מצד אחר כנזקין דהחומרא היא שישנו באש והדין הוא לענין תשלומין מְשַׁלֵּם ברה״נ וכן לעיל שפיר יש לפרוך חומרא דהיזיקן מצוי לדין נ״ש שבאנו לדין משא״כ הכא אי ילפינן לומר ד׳ דברים שנוהגין באדם ואינו דין שינהגו בשור ונאמר ע״ז דשאני ד׳ דבָרִים דלכך מְשַׁלֵּם אוֹתן הָאָדָם הוֹאִיל שמשלם

מתחלתו נ״ש היינו נמי חומרא בסך תשלומין ואינו פירכא די״ל כעין דיו אי הך חומרא גורם אכתי אין לומר בו שישלם רק הנזק מְשַׁלֵּם ולא עוד צער וריפוי ואינך ולכך אינו פירכא כלל אבל לולי דברי מהרש״א הי׳ נ׳ דדוחק להעמיד זה בכוונתם דא״כ הו״ל לומר דתשלומי אדם דהיינו ד׳ דברים מתשלומי אדם דהיינו כופר יליף אלא נ׳ כוונתם דיש לתלות יותר חיוב ד׳ דברים המיוחדין לאדם הניזק בחומרא דכופר שמיוחד ג״כ לאדם הניזק ולא לתלותן במועדות דאדם דנוהג לכל ניזקין שניזוקין מהאדם ומיושב בזה קו׳ מהרש״א לק׳ דף ל״ג [ע״א] בתוספ׳ ד״ה הוה אמינא דבצער שפיר איכא למיתלי דהוא נוהג ג״כ רק באדם הניזוק.

שם תוספ׳ ד״ה ר ג ל. ה״ה בשן דחי׳ וכו׳. נקטו חי׳ משום דבבהמה לאו אורחה הוא לאכול אדם ואינו רק קרן אבל הוו מצי גם בבהמה תולדה דשן כגון ברביעה כדאיתא לק׳ ריש דף מ״א אך עדיפא להו למינקט אב דשן ולא משכחו אלא בחי׳.

שם תוספ׳ ד״ה א ו. פשיטא דקרן חמירא מה״ט וכו׳. ונ׳ דספיקא דש״ס הוא משום דכופרא כפרה הוא אימא אדרבה אם בקרן דחמור ניתן לו כפרה בכופר בשן ורגל דקילי כש״כ וכדאיתא ריש מס׳ מכות ע״ב (אבל לעיל בד׳ דברים דן שפיר ק״ו דהא מ״מ ניתן לו תשלומין בד׳ דברים ה״ה בכופר) או דילמא דניזקין שעל ידי ממונו לא אמרינן כן ועוד נר׳ כמש״כ לק׳ דף ל״ג [ע״א] ד״ה הו״א דלא שייך למיפרך היכא דהוי כעין גילוי מילתא ה״נ י״ל כיון דגלי רחמנא תשלומי כופר בשור בקרן ה״ה בכל מילי דשור.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ש״מ. דכל מה דמצינו למיפטר שוגג פטרי׳ וכו׳. ולא ידעתי אמאי מוקמינן קרא לחייב גם אונס דיינו לאוקמי קרא אשוגג ולא אאונס דמסתבר טובא למיפטר מקרא דולנערה כדאי׳ לק׳ דף כ״ח ע״ב דמסתבר לדרוש מהאי קרא גם ליפטר הניזקין באונס והו״ל לאוקמי קרא דפצע רק לשוגג משום דכל מה מצינו למיפטר וכו׳.

שם תוספ׳ ב ש ג ג ה. דהא גבי חלב אע״ג וכו׳ לא חיישינן להיתה לו ידיעה וכו׳. מלשון הרשב״א בחידושיו משמע דההוכחה היא דלא בעינן בשגגת אכילת חלב לידיעה דמעיקרא שנודע לו תחלה שהיתה אותה החתיכה חלב ולא הבנתי בכה״ג גבי גלות נמי לא בעינן ידיעה אם הרג אדם שלא נודע לו מעולם ונמצא שהוא ישראל ולא בעינן ידיעה אלא בקטלא דכעין אונס כגון שנפל אבן מתיקו אבל מלשון התוספ׳ ולא חיישינן להיתה וכו׳ נ׳ איפכא האם הי׳ כעין אונס באכילת החלב אף אם היתה לו ידיעה תחלה לא חיישינן לה לחייבו על אכילתו חטאת אלא פטור בכל ענין.

שם ע״ב גמרא ב ע י ד נ א ד ש ד י י ה פ ס ו ק י מפסקי גיריה. כ׳ המגיד משנה דהרמב״ם מפרש דעת הרי״ף דלמאי דס״ל דינא דגרמי חייב גם הזורק שהוא גורם הראשון וק׳ על זה ממש״כ הרמב״ם פ׳ י״ד מנזקי ממון הל׳ ד׳ דבעברה הדליקה לחצר אחרת והיה יכול לגדור חייב משמע הא בלא היה יכול פטור והא באש מחייבין משום חציו ואמאי

פטור התם משום דכלו חציו וכדאית׳ בגמר׳ לעיל דף כ״ג [ע״א] וכאן מחייב אע״ג דמפסקי גירי׳ וצריך לחלק בין זרק כלי לזרק חץ וכמש״כ תוספ׳ סוף דף י״ז [ד״ה זרק].

פרק שלישי.

דף כ״ז ע״א תוספ׳ ד״ה ואיכא. ונחזי אי דמי כרא וכו׳. הקשה בפ״י דילמא שאני התם דהרוב היא רוב גמור מהני הדמים אבל הכא דאינו רוב גמור לא מהני הדמים כלל. ונ׳ דלא קשיא דע״כ צ״ל הא דפירשו לק׳ דאפי׳ לרבנן דר׳ יהודה פריך דמ״מ להקשות דילמא לית להו לרבנן הדמים מודיעים אפי׳ לסייע לרוב אלא ודאי דס״ל להמקשן בפשיטות דלא יפלגו פלוגתא רחוקה וכיון דר״י ס״ל הדמים מודיעים גרידא לא יפלגו רבנן אלא בדמים מודיעים גרידא אבל כי איכא עוד קצת סברא בהדיי׳ מסתמא מודו לי׳ וא״כ הקשו שפיר דאפילו הוא רוב גרוע מ״מ איכא סברא יותר מהדמים גרידא ומודו בי׳ רבנן כי היכי דלא יפלגו בפלוגתא רחוקה.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה אמאי. ולא שייך כאן כל המשנה וכו׳. אע״ג דאמר לעיל דף כ׳ [ע״א] דבכסות וכלים אין בהם שינוי דעבדי אינשי דמתפחי צ״ל דהיינו כלים דלא משתברי אבל כד דמשתבר לא מנחי ברה״ר.

שם תוספ׳ א״ד. בעל הגמל פטור ולא אמר איבעי לי׳ לעיוני וכו׳. ולמש״כ בשיטה מקובצת לעיל דף כ״ג על מש״כ התוספ׳ ד״ה וליחייב דיותר יש לשמור שלא יזיק משלא יוזק ובמקצה מקום בדף ל״א ריש ע״ב איתא להיפך דאינו חושש לקרב בור לרה״ר המזקת אחרים ופירותיו שלא יוזקו צריך לשמור ולא מצי מיחייב לתורא דבאדם שאני שהוא בר דעת ובטוח שבעל הכלב ישמור כלבו שלא יזיקנו ולכך אינו משמר עצמו שלא יוזק דאומר אחרים ישמרו שלא יזיקוהו יש לומר הכא ג״כ כיון דאי אפשר להדליק הבירה כ״כ מ׳ שלא הוזק פשתנו סומך שלא יזיק החנווני פשתנו אבל הכא היזקו להכד קדם להיזק הכד אותו ושפיר צריך לשמור ולעיוני שלא יזיק את הכד.

דף כ״ח ע״א גמר׳ בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית וכו׳. הלח״מ פ״ג מהל׳ עבדים הל׳ ה׳ הקשה על הרמב״ם שכ׳ להך דינא והא למש״כ בהל׳ סנהדרין דעביד אינש דינא לנפשי׳ לא צריכין להך אוקימתא ונדחק ביישובו. ונ׳ מדיוק לשון הרמב״ם שכ׳ תחלה עבד שמסר לו רבו וכו׳ ולא כ׳ בהיפך תחלה לשון הברייתי׳ עבד שרבו מסרב בו לצאת ואח״כ יכתב ומסר לו רבו כבר שפחה כנענית וחבל בו וכו׳ והי׳ משמע דאע״ג דמסרב בו בשביל עצמו לא יפטר מהחבלה כי אם במסר לו וכו׳ אבל כשכ׳ תחלה עבד שמסר לו וכו׳ כוונתו דכל הסירוב לא הי׳ בשביל עצמו דאדרבה הי׳ ניחא לי׳ להיות לו עבד

בחנם אלא בשביל איסור השפחה מסרב בו ובאמת אם משום הסירוב בשביל עצמו לא הי׳ צריך הרמב״ם לכתוב כלל דכבר השמיענו בהל׳ סנהדרין כללא דדינא דעביד דינא לנפשי׳ אבל מהדר להשמיענו הך רבותא דנפיק לן מסוגיא דהכא והיינו לשיטתי׳ דהרמב״ם בהל׳ איסורי ביאה פרק י״ב דשפחה אסורה רק מדרבנן והלא דלא עביד דינא לנפשי׳ רק כשחבירו רוצה לגזלו דהוא איסור דאורייתא אז רשאי לחבול בו ובסוגיין אשמועינן שמסרב בשביל איסור השפחה ולכך אפי׳ למ״ד לא עביד דינא מ״מ משום איסורא דשפחה רשאי לחבול א״כ כ״ש לדידן דפסקינן עביד דינא דגם בשביל איסור שפחה אע״ג דהוא רק מדרבנן מצי עביד דינא לנפשי׳ ואפשר דבאמת מה״ט אינו רשאי לחבול בו לכתחילה דמכת מרדות אינו מסור אלא לב״ד רק אם חבל בו פטור ומדויק שפיר לישנא דדיעבד דנקטה הברייתי׳ וכן בלשון הרמב״ם נקט בדיוק לשון דיעבד.

דף כ״ט ע״א תוספ׳ ד״ה מדמתניתן. דאיכא למימר דפליגי בשעת נפילה וכו׳ ובחד טעמא כדפרישית וכו׳. הקשה במהר״ם לובלין הא מ״מ הי׳ יכול להקשות דגמלו בשעת נפילה היכי משכחת ובמהר״ם א״ש הקשה על מה דמהדרי התוספ׳ לעיל ד״ה פליגי להוכיח דבאחר נפילת פשיעה פליגי ממשמעות לישנא דמפקיר נזקיו ותיפוק לי׳ דאי כוונת אביי דפליגי בחד טעמא הי׳ נשארה קושיתם דהכא כאן דמברייתי׳ גרידא נמי מוכח דבתרתי בחד טעמא עכ״פ פליגי ונ׳ שהם הבינו בהוכחת התוספ׳ דלעיל היא דלא נימא כוונת אביי דבתרתי בחד טעמא פליגי אבל נ׳ דכוונתם לאפוקי מדעת הרי״ף שכ׳ בדברי אביי ואפי׳ לאחר נפילה נמי פטור דכיון דאנוס הוא וכו׳ וא״כ ס״ל אליבא דאביי דלא פטר ר׳ יהודה במפקיר אחר פשיעה וע״כ ליכא למימר דפליגי לשיטתייהו דלר״מ הוי אחר נפילת פשיעה לכך חייב ולר״י דס״ל נתקל אנוס הוי אחר נפילת אונס דהא ר׳ אלעזר ס״ל ג״כ כאביי כדאית׳ בגמר׳ וקמ״ל כדאביי ור׳ יוחנן משמע דפליג עלי׳ כמש״כ תוספ׳ ד״ה אלא מאי ור׳ יוחנן משמע דמוקי פלוגתתם בנפילה ולשיטתייהו בנתקל וע״כ אביי מוקי הפלוגתא באנוס בעלמא ודלא כרא״ש שכ׳ דאביי ס״ל כר׳ יוחנן וכמש״כ התוספ׳ ע״ב ד״ה כי דילמא דפליגי אליבא דר״מ והיינו דר״מ מחייב באחר נפילת אונס וע״כ צ״ל הא דמודה בקנקנין דפטור מטעם אונס איירי בשעת נפילה וע״ז כתבו דאינו כן אלא באחר נפילת פשיעה פליגי ג״כ והנה קושית מהר״ם לובלין היא על שהבין דתוספ׳ מפרשי הך מדמתניתן בתרתי בלשון קושיא כפירש״י אבל נ׳ דסיומא דדברי אביי הוא והיינו ע״פ מה שהקשה בפ״י למה לי׳ לאביי למימר בתרתי פליגי כיון דלא הוקשה לו רק דלא מצינו לומר בנפשרה פליגי מכח הברייתי׳ והו״ל למימר אלא בנתקל פושע פליגי וצ״ל דכוונת אביי לומר דבא זה ולמד על זה דמברייתי׳ מוכח דבתרתי פליגי כמש״כ תוספ׳ ד״ה מדמתניתן וה״ה במתניתן ואי מתניתן איירי בתרתי ע״כ בענינים נפרדים ומינה נשמע לברייתי׳ ג״כ דבנפרדים פליגי וזה שסיים ומדמתניתן בתרתי ברייתי׳ נמי איירי כן בענינים נפרדים כמש״כ התוספ׳

בתירוצם ואח״כ סתמא דש״ס הקשה בשלומא כדו וכו׳ ומתורץ קושית מהר״ם א״ש דמעולם לא נסתפקו התוספ׳ בדברי אביי דתהא כוונתו לאוקמי פלוגתתן דאחר נפילה בשיטתם בנתקל פושע אלא שמא דעתו דפליגי באחר נפילת אונס דעלמא דאפ״ה ר״מ מחייב ואפ״ה הוי א״ש הך מדמתניתן בתרתי לדייק דלא פליגי בחד טעמא אלא בתרתי בנתקל פושע ובאחר נפילת אונס ולומר דפירוש הברייתי׳ היא כדמתניתן כנ״ל לזה כתבו דלישנא דמפקיר נזקיו משמע ודאי דגם אחר פשיעה פוטר.

שם תוספ׳ ד״ה אלא מאי הו״מ לדהויי וכו׳. ולא בעי למימר דהא דאמר ד״ה חייב היינו באחר נפילת אונס ולא הפקיר וכמש״כ תוספ׳ לעיל סוף ד״ה פליגי מסוגיא דהפרה דכיון דכדו הוי מסתמא הפקר כמש״כ תוספ׳ ד״ה הוחלק לא הוה לי׳ לר׳ אלעזר למיסתם אלא לפרושי דהא דמודו היינו בלא הפקיר.

שם ע״ב גמר׳ כשהפכה לפחות משלשה. וצ״ל דבור המתגלגל דמחייב לעיל דף ו׳ ע״א מכח הצד השוה דבור ושור ועיקרו הוא בור אע״ג דאינו במקומו מ״מ לא חשיב מסתלק מעשה ראשון דבדרך גילגולו נמי הוה ראוי להזיק וכדאמר שם לגירסת התוספ׳ בהדי דאזלי קמזקי לכך לא נסתלק מעשה הראשון וחייב הראשון עליו אך לדברי התוספ׳ שם ד״ה לאתויי שכ׳ כפי גירסתם דאם דרך גילגול שע״י אדם מזיק מידי חייב האחר ק׳ איך משכחת דלבתר דנייח יתחייב תו הראשון כיון שכבר נסתלק מעשהו דהא בינתיים הי׳ החיוב לגמרי על האדם המגלגלו ואפשר לומר בשלמא כשהפכה לגובה ג׳ שאינו ראוי להזיק כלל באויר חשיב מסתלק מעשה ראשון אבל כי הי׳ ביד אחר אף שלגבי דידי׳ חשיב מסתלק ממנו מ״מ כיון דשם תקלה נשאר עליו לא מיחשיב מסתלק וחייב הראשון דומה למש״כ התוספ׳ לעיל דף כ״ח ע״ב ד״ה ונשוף לחלק בין קרקע עולם לבור של אחר לגבי בעל האבן.

דף ל׳ ע״א גמרא לא יהא אלא כרפשו וכו׳. הלשון משמע דהוא עצמו ג״כ יהא חייב וא״כ אינו מובן מש״כ רש״י ושלו הוא וכו׳ הא אפי׳ אינו שלו כ״ש דהוי בור וחייב בנזקי אדם ונ׳ דרש״י מפרש לא יהא אלא כרפשו ואמאי אמר נטנפו כליו במים הא מצי לאוקמי דהוזקו ברפשו ודוחק.

שם גמרא מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין וכו׳ מילי דאבות וכו׳ מילי דברכות. נ׳ רמז לזה בכתוב אבן מאסו הבונים וכו׳ דבונים הם תלמידי חכמים כדאי׳ אל תקרא בניך אלא בוניך ובשבת דף קי״ד [ע״א] מאי בנאין אלו תלמידי חכמים וכו׳ ואי׳ בע״ז דף כ׳ ע״ב תורה מביא לידי זהירות וכו׳ וחסידות גדולה מכולן זה שאמר אבן דהוא ר״ת אבות ברכות נזיקין מאסו הבונים שבעיקר מה שקרוי נזיקין דאיירי בה הכא דהיינו עניני מסכת זו אינן עוסקין כ״כ והם לראש פנה דראש הוא לשון חשיבות כמש״כ רש״י בסדר כי תשא על בשמים ראש ואמר דהם מביאים לידי חסידות שהיא ראש פנה הגדולה שבכולן.

שם רש"י ד"ה כל המקלקלין. לישנא אחרינא וכו'. לכאורה למה נייד מפירושא קמא כיון דבגמרא מוקי כן בהדיא רשב"ג דברייתא לזעירי ולרב בהל' ואין מורין כן ונ' דלישנא קמא סובל הני תרי אוקימתות דמש"כ אבל גופא לא היינו או דלא קנסו כלל כזעירי או דבגופא אין מורין וכל זה לפי ההו"א דאיירי ברשות אבל לאוקימתא דרב נחמן דאיירי שלא בשעת הוצאת זבלים ע"ז אמר לישנא אחרינא דא"ש בפשיטות דאתא רשב"ג למימר דאפילו ברשות חייב בנזקו וק' על מש"כ תוספ' ע"ב ד"ה לימא דה"מ לאוכוחי מרשב"ג דמתניתן דאל"ה במאי פליג הא מ"מ אליבא דר"נ ור' אשי לא הוי מוכח כלל ממתניתן דתנאי היא דאימא לכ"ע לא קנסו גופן ורשב"ג חידש דאפי' ברשות חייב בנזקו כלישנא אחרינא שכ' רש"י לכך הוצרך להביא תנאי מברייתו'.

שם רש"י ד"ה כל שלשים יום רשאי להניחן שם. כן פירש רש"י ג"כ לק' במרובה וא"כ מילת וצוברו קאי אדלעיל לומר דרשאי להניחו קצת בגובה כצבור אף שע"י כך אינו נוח להלוך עליו וכן נ' מדברי התוספ' ד"ה אפילו דאין רשאי להניחו שם כי אם ל' יום אבל בב"מ [דף קי"ח ע"ב ד"ה וצוברו] פירש דוצוברו נמשך למטה מל' לל' לצברו אע"ג דמעכב הילוך הרבים בשעה שעוסק בצברתו ולפי זה דרשאי להניחו שם יותר מל' יום נשאר קו' התוספ' דהאיך מוקי כר' יהודה הא קתני כל הקודם זכה וצ"ל כמש"כ בהגהת אשרי דכל הקודם זכה אחר שהזיקו ונ' שלזה סמכו התוספ' אחר זה קושיתם מרשב"ג ארשב"ג דבל"ז דמפרשינן כל הקודם זכה היינו אחר שהזיקו הו"א דהא דאמר שם דרשב"ג ס"ל אם הזיק פטור היינו דפטור לשלם מכיסו אבל מ"מ אם תופס הניזק את המזיק בעצמו רשאי כמו שמצינו בפלגא נזקא קנסא בבבל ומ"מ רשאי לתפוס את המזיק כמש"כ תוספ' לעיל דף ט"ו ע"ב ד"ה ואי והא דאמר הכא חייבין לשלם היינו בכדי דמיהן ויהיב טעמא וכל הקודם כלו' שכל הקודם זכה ושלא יזכה בהן הניזק ממילא מתחייב עצמו לשלם ההיזק אבל למש"כ דכל הקודם זכה פירוש לאחר ל' ולא אלאחר שהזיקו קשיא להו שפיר מרשב"ג ארשב"ג.

שם תוספ' ד"ה מתניתן. ולר"י משמע דלא משלם וכו'. משום דלפי סוגיא דהכא י"ל דמקשה רק מהוצאה אהוצאה דמשמע לי' דאיסור הוצאה תלי' בחיוב תשלומין ומדהייבי' המשנה לשלם ע"כ אסורה ההוצאה והא ר"י שרא להוציא או דפריך מתשלומין דבמשנה חיבה לשלם והא ר"י מדשרא להוציא ע"כ פוטר לשלם וא"כ ודאי דסוגין ג"כ ס"ד דר"י פוטר לשלם אבל לו ממשמעות לשונו כי אם מכח סברא ובזה מיושב קו' הפ"י הא בלא"ה אתיא מתניתן דלעיל דאתיא לרבות הא דפותקין ביבותיהן אע"פ שברשות וחייבין לשלם דלא כר"י ובזה ניחא דאי סברת המקשה הי' דתלי זה בזה עכ"פ תיקשי לי' מברייתו' גרידא דפותקין וצ"ל דהוה ס"ל לחלק דשאני הכא שהוא לתיקון השדות כדאשכחן לר"י שהתקין עליהם יהושע כדי שיתקנו העם שדותיהן או חשו לתקנת השדות הוי כרשות מצוה ומסברה שיפטרום ג"כ מלשלם הזיקן משא"כ בהך דפותקין

שהוא רק ליפוי החצירות ואינו אלא רשות ב״ד גרידא ודינן שפיר לשלם הזיקן ומצי א״ש משנה דלעיל כר׳ יהודה אבל למש״כ דשם משמע בהדיא דבשעה דרשאי להוציא זבלו אפ״ה חייב לשלם א״כ ליכא למימר דפריך מר׳ יהודה דפוטר מלשלם מכח הסברא דהא לית לי׳ להמקשן דשם הך תליי׳ אלא ודאי דממשמעות לשונו נ׳ לו דפוטר מלשלם, עוד נ׳ ע״פ מש״כ לעיל דהתוספ׳ ס״ל ג״כ כפירוש הגהת אשרי דכל הקודם זכה היינו אחר שהזיקו אלא שכתבו דגם אם לא נפרש כך יש ליישב הלשון וגם קו׳ דרשב״ג ארשב״ג א״כ י״ל בל״ז הוה מפרשינן דפריך מהוצאה אהוצאה דבמת׳ איתא כל הקודם זכה דמשמע ודאי דאסור להוציא כקושית התוספ׳ ד״ה אפי׳ ור״י שרא להוציא וע״ז תירץ דמודה ר״י וכו׳ וא״כ ה״נ כל הקודם זכה היינו אחר שהזיקו דאע״ג דברשות אפ״ה בר חיובא הוא אחר שהזיק ולעולם דלא דייק כלל בדר׳ יהודה אי מחייב לשלם או לא אבל לפי סוגיא דהתם למה שפירשו עכשיו ע״כ דהוה משמע לי׳ מדר״י דפוטר מלשלם.

שם רש״י ד״ה מ ו ת ר י ן. כגון פותקין ביבותיהן וכו׳. הקשה בפ״י דילמא שאני הני דהוי הפקר וכיון דברשות הוא הוי כמו אונס ומפקיר לאחר נפילת אונס פטור אבל במתניתן דאין מפקיר תבנו וקשו מודה דחייב. ונ׳ דלא קשה מידי דמה שחייב באחר נפילת אונס כי לא אפקרינהו הוא מטעם דעלי׳ דידי׳ רמיא לסלוקינהו כי יש לו פנאי כמש״כ תוספ׳ לעיל דף כ״ט [ע״א] סוף ד״ה פליגי א״כ כיון דלר׳ יהודה רשות ב״ד הוי כמו אונס דלכך פטור בביבותיהן דהוו הפקר לאחר נפילת אונס ה״ה לתבנו וקשו דלפטור מטעם נפילת אונס וכיון דרשות ב״ד נמשך כל ל׳ יום הוי בתוך השלשים כאין לו פנאי לסלק והי׳ לו לפטור לר״י.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ד ב ר. מכאן יש להוכיח וכו׳. מדזעירי אין להוכיח בפשיטות דהא ס״ל דלא קנסו כלל רק בשבחן משום דלדידי׳ ע״כ תנאי היא כדמוקי לק׳ וא״כ מצי אתיא כרשב״ג ולכך הוכיחו מדרב דמסיק דלדידי כ״ע ס״ל דלא קנסו רק היכא דאיכא שבחא.

שם תוספ׳ ד״ה ד מ ש ע ת. מה שומא יש כאן וכו׳. י״ל כדאמר בעדים זוממין לעיל דף ה׳ [ע״ב] רחמנא קריי׳ מעשה ה״נ רחמנא קריי׳ שימה לא תשימון דהרי הוא כאלו הושם כבר וראוי לקנסו תיכף.

שם תוספ׳ ד״ה ו ה ד ר. דאין סברא דליפלגו בהכי. נ׳ כוונתם אדברי רשב״ג שיסבור דמותרין לגזול מאותו שקדם וזכה ע״פ היתר חכמים ואע״ג דמוקי לעיל אסורין משום גזל אאותו שקדם וזכה ותיפוק לי׳ דמלתא דפשיטא הוא ומאי איצטריך לומר י״ל דבא להשמיענו דמשגזל מאותו שקדם וזכה מוציאין ממנו בדיינין וקאי אבעל התקלה אם גזל מהזוכה אע״ג דזכה בהם רק מדרבנן ואם חזר וגזל מהזוכה הוי רק גזל מדרבנן וכר׳ יוסי בב״מ דף י״ב [ע״א] לענין גזל מדבריהן אבל שרשב״ג יסבור מותרין דמשמע לכתחלה לגזול מהזוכה זה ודאי אינה סברא.

דף ל״א ע״א תוספ׳ ד״ה ו ק ת נ י. כשלדא נמי וכו׳ לאסוקי אדעתי׳ שמא יעמוד כשלדא וכו׳. כ׳ מהרש״א דלדבריהם דלק׳ ריש דף ל״ב לא

ק״מ והנה המהרש״א הבין דכוונתם דהווה לי׳ לבעל החבית לעמוד כשעמד בעל הקורה וא״כ הו״ל להתוספ׳ לנקוט כן בדבריהם אבל ממה שכתבו לאסוקי אדעתי׳ שמא יעמוד וכו׳ נ׳ כוונתם אדרבה ע״פ דבריהם דלק׳ שם דבתחלת הילוכו יש לבעל החבית לילך באידך גיסא ומשום שמא יעמוד בעל הקורה לפוש אבל בעמד כשלדא לא הי׳ מועיל אם הי׳ מהלך באידך גיסא וע״ז הוקשה להם דמאי שנא דכמו דצריך לחוש שמא יעמוד בקורה דרך ארכו והולך באידך גיסא ה״נ הי׳ לו לידע דלא סגי בזה דעדיין אפשר שיכתף ויעמוד כשלדא ואף דאמרינן ריש פירקין דאין דרך להתבונן בדרכים מ״מ כיון שרואה בתחלת הילוכו קורה מהלך לפניו יש לו להתבונן עכשיו באותו הדרך תמיד שירגיש אם יעמוד בעל הקורה שיעמוד גם הוא ותירצו דתרי חששות לא אסיק אדעתי׳ דאם תמצא לומר יעמוד שמא לא יעמוד כשלדא.

שם תוספ׳ בא״ד. דמנא ידע אם עומד לכתף וכו׳. לכאורה נ׳ כסותר למש״כ לעיל דף ל׳ [ע״א] ד״ה וחייב דמ״מ ראוי המצניע להתחייב כיון שפשע ואין לחייב בעל הכותל כיון דבאמת פשע המצניע ה״נ אין כאן פשיעה בבעל החבית כיון שבאמת פשע בעל הקורה שעמד לפוש וצ״ל דשאני התם דהמצניע שהניח בכותל רעוע הוי כמניח תקלה ברה״ר להדיא כיון שהכותל רעוע ודומה לאבנו סכינו שהניח בראש גגו לעיל דף ו׳ [ע״א] דאי נפל ברוח מצויה הוי בור ממש דברי היזיקא שיפול (כמש״כ רש״י בדף ו׳ שם ד״ה היינו בור) ה״נ ברי היזיקא דהכותל תיפול משא״כ הכא בעמידתו לפוש אינו עדיין ברי היזיקא שבעל החבית ילך בקורתו ואינו תקלה מזומנת לכל כמו אבנו סכינו המוכן לתקלה לכל.

שם תוספ׳ ד״ה אמר רבא. דהתנן אם עמד בעל קורה חייב וכו׳. הקשה בפ״י דשאני התם שעושה עדיין ההיזק בידים שאוחז הקורה כשילדא משא״כ הכא אף שנתקל בפשיעה אבל אח״כ שוכב בלא כוונה ודעת ונ׳ דאי נימא כך קשה מאי פריך בגמר׳ למ״ד דלא הי׳ לו להזהיר דטריד מבעל קורה אימא דטירדא דילי׳ הוי כאונס למניעת האזהרה ולכך פטור בקדרות שמזיקין בעצמן משא״כ בקורה הוה תמיד כאדם המזיק וחייב באונס אלא ע״כ דגם בקדירות נחשב תמיד כעושה מעשה בגוף ההיזק וק׳ להו שפיר על פירוש ר״ח דדמי ממש לבעל קורה.

דף ל״ב ע״א תוספ׳ ד״ה תרווייהו. אפי׳ אין רשות לא לזה ולא לזה וכו׳. לא ידעתי מה חילוק לענין זה אם לשניהם רשות או לשניהם אין רשות ונ׳ דצריך לומר לא לזה אלא לזה (או דהיינו לישנא דאלא לזה כדמשני לעיל דף י״ד [ע״א] סיפא דברייתא) וע״ז תירצו באי נמי דבמקום שאין לאחד רשות להלך חייב.

שם תוספ׳ ד״ה איהו. ומיהו לענין חטאת ולענין מלכות וכו׳. כלומר אע״ג דבחטאת כתיב לא תעשינה ובמלקות נמי בעינן לאו שיש בו מעשה אחשבי׳ רחמנא מעשה ונ׳ הטעם דלענין מזיק אין דינה כמעשה ע״פ מש״כ הפ״י לעיל דף י״ט ע״ב ד״ה ובפירוש רש״י דמש״כ רש״י שם ד״ה אלא מתניתן דהקושר פטור דבטל מעשה דידי׳ נגד התרנגול דאדיי׳

ה״נ אף דהנאתה נחשב כמעשה היינו דוקא אם מעשה דידה ודידי׳ שווין אבל כשהוא מזיקה ועושה מעשה יותר ממנה אז בטלה מעשה דידה נגד מעשהו וזה נ׳ הטעם דלענין למסור עצמה למיתה נחשבת קרקע עולם ולענין חיוב מיתה לא כמש״כ התוספ׳ ביבמות דף נ״ד ע״א ד״ה אין אונס דהיינו לפי כשאונסין אותה ליבעל בטל מעשה דידה נגד מעשה האנס ובזה נ׳ ליישב ג״כ דברי הראב״ד פ׳ י״ג מנזקי ממון הל׳ י׳ שכ׳ אע״ג דלא הפקיר משאו ההיא שעתא מיהת בורו של ראשון הוא והקשה עליו במהר״ם א״ש מה מהני טענת אונס בדלא אפקרינהו כמש״כ תוספ׳ דף כ״ט [ע״א] ד״ה פליגי אפי׳ ברוח שאינה מצויה דכיון דלא אפקרינהו עלי׳ דידי׳ לסלוקינהו וכו׳ ונ׳ דאיירי שהראשון עודנו ובעוד שהשני שוכב עליו נפל השלישי על השני ולכך אע״ג דמי שאינו מפקיר נזקי אונסו מיחשב כעושה מעשה בידים אבל אם הראשון עודנו שם שעשה מעשה יותר בטל מעשה השני נגד הראשון לכך פטור השני והראשון ג״כ פטור דלאו בורו הוא כמו שהביא הרב המגיד כלומר שהפקירו.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה חייב. כשאומר לו הכנס ודאי צריך להעמידה כשלא ראהו וכו׳. הקשה מהרש״א דילמא קאי שם בלישנא קמא דברשות פטור מגלות ונ׳ דמהרש״א הבין דמאי דמוקי שאומר לי הכנס היינו שעדיין הוא שם ברשות אבל א״כ קשה למה נקט בירושלמי ונכנס פועל דלא הוי מילתא דפסיקא דיש פועל דנחשב כשלא ברשות כדאיתא לק׳ בשכיח ב״ה במתא הו״ל למימר סתם ונכנס אדם אפילו ברשות אלא נ׳ הכוונה שאומר לו הכנס ליטול שכרך ואח״כ תצא והוי דומה ממש לשוליא דנגרי ומתורץ קו׳ מהרש״א דעד כאן לא אמר לעיל דהוי קרוב למזיד אלא כשעדיין הוא שם ברשות דה״ל ודאי לאסוקי אדעתי׳ אבל כשעכשיו הוא שלא ברשות אין שום הו״א לומר שיהא קרוב למזיד אפילו בלישנא קמא.

שם תוספ׳ ד״ה חייב. ומוקי דר׳ חנינא כשאומר לו הכנס וכו׳ דלא תיקשי דנפח וכו׳. הקשה מהרש״א דאי הך אוקימתא היא כל״ק הא אתיא ברייתי׳ כפשוטה וכ׳ עליו הפ״י דלא דק דע״כ מדלא מוקי התרצן באמת הברייתי׳ באחר ומסרהב בו ש״מ דחשבי׳ לסברא פשוטה דחייב גלות ותיקשי מ״מ מהירושלמי דפוטר מגלות ולא הבנתי דבריו דודאי התרצן לא בעי לאוקמי באחר משום דבו הוי פשיעה טפי משוליא דנגרי ויחייב גלות ללישנא בתרא וממילא ללישנא קמא אדרבה מכח הפשיעה פטור מגלות דהוי קרוב למזיד והיינו טעמא גופא דירושלמי כשאמר לו הכנס והברייתי׳ אתיא שפיר דאפי׳ נכנס ברשות פטור מכח קרוב למזיד אבל נ׳ כוונת התוספ׳ דברייתי׳ דהכא אין לפרשה מטעם קרוב למזיד דלשון ואפי׳ נכנס ברשות משמע דהוא יותר מיסתבר מרישא אבל מ״מ מהד טעמא אתאן תרווייהו ואי הוי הטעם משום קרוב למזיד אינו מענינא דרישא ושפיר הקשו תוספ׳ דלמאי דמוקי כשאומר לו הכנס אפי׳ הוי הטעם משום מזיד מ״מ תיקשי מהך ברייתי׳ דמשמע דפטור מטעם אונס כענינא דרישא ואה״נ דלפי דבריהם אלו הו״מ הש״ס להקשות מהך ברייתי׳ גם אל״ק דפוטר מטעם מזיד והכא משמע מטעם אונס אך עדיפא מיני׳

מקשי לל״ב דמחייב ובריית׳ פטרה ולכך כ׳ כאן דהירושלמי אף דמוקי מעיקרא בראהו אעפ״כ בהך לישנא צריך לאוקמי בלא ראהו ופטור מטעם אונס והיינו נמי טעמא דבריית׳ דאיירי ג״כ בלא ראהו לכך פטור אפי׳ נכנס ברשות.

שם ע״ב **גמרא** אלא באשפה העשויה להפנות בלילה וכו׳. במכות דף ח׳ ע״א ד״ה באשפה כ׳ התוספ׳ דאי לאו דעשויה להפנות בלילה הוי מיקרי אנוס ונ׳ דזה סותר למש״כ לק׳ דף נ״ב ע״ב ד״ה ושכיחי דזה פשיטא טפי דלא אמרינן מיגו דהוי פושע בלילה ליהוי פושע ביום כיון דבההיא שעתא אנוס הוא ולולא דבריהם הי׳ נ׳ דהש״ס בעי ליישב מה דקרי לי׳ במשנה רשות הרבים ואי באשפה דלא שכיחי לעולם אינשי אין שייך לקרותו רה״ר אבל כיון שעשויה להפנות בלילה אף שעכשיו ביום לא שכיחי בה אינשי מ״מ האשפה מצד עצמה היא רשות לרבים באיזה זמן והמשנה דנקטה בכה״ג הוא לרבותא דאע״ג דבלילה שכיחי בה אינשי מ״מ גולה ולא הוי קרוב למזיד כי זרק ביום.

שם **תוספ׳** ד״ה מאן. כ״ש שהי׳ לו ליפטר מד׳ דברים כדמוכח לעיל וכו׳. לכאורה הו״ל אמילתא דר׳ יוסי בר׳ חנינא גרידא למאן דמתני ארישא הא יותר יש לחייב גלות מד׳ דברים ועוד הא כתבו לעיל דף כ״ו ע״ב ד״ה בשגגה דמשגגה מיותרת דריש לחייב גלות בהכיר מעיקרא ומה ענין זה לכאן דהתם גזירת הכתוב הוא והכא טעמא שאינו דומה ליער ונ׳ שיעור דבריהם דבלא זה הו״א טעמי׳ דריב״ח ברישא הוא מטעם שאינו כיער ולא מטעם אונס ולא קשיא מדלעיל דבאונס גלי קרא דבשגגה להחמיר בגלות אבל א״כ לא שייך לדון במש״כ כיון דאין הטעם תלי׳ בסברא הדומה בערכה לסיפא דברשות וע״כ דהכא נמי הטעם משום שאינו שוגג אלא כאונס ודאין שפיר דאם בסיפא אינו כשוגג כ״ש ברישא וא״כ ק׳ מדלעיל דגלי קרא דבאונס יש להחמיר טפי בגלות מבד׳ דברים והכא אמר איפכא ותירצו דלעולם הטעם הוא משום יער ואפ״ה אתי שפיר לשון כ״ש בדיוק דרשא דיער דאם דייקינן כ״כ להיות דומה ליער כבסיפא דהוי דומה קצת רק לפי שאינו דומה לגמרי כ״ש שיש לדייק מיער ליפטור ברישא שאינו דומה לו כלל.

דף ל״ג ע״א **תוספ׳** ד״ה שני. דכולה מתניתין שאין צריכה היא. ק׳ הא כתבו לעיל דף י״ד ע״ב ד״ה פרה ואפי׳ אם נפרש שכן אירע וכו׳ אכתי מתניתן היא לק׳ ב׳ שוורים תמין וכו׳ וא״כ לא מיבעיא לפירוש ר״ת דשם דהתם או או קאמר א״כ ודאי צריכה הך משנה לאשמועינן דלא נימא תצא זה בזה אפי׳ לפירוש רש״י דכבר תני התם דלא תצא זה בזה מ״מ לא הוה שמעינן אלא בשני אבות כרגל ובור דאיירי בהו שם ואשמעינן הכא אפי׳ בהיזיקות של אב אחד דלא תצא זה בזה דכן מחלקין התוספ׳ בדף כ״ב [ע״א] ד״ה דאפיך לענין תחלתו בפשיעה וכו׳ בין מאב אחד לשני אבות ועיין בנ״י שם והתוספ׳ בדף י״ד שם דמדמו הך דהתם לב׳ תמין דהכא הוה בדרך כ״ש כיון דתני הכא דבאב אחד לא תצא כ״ש בפרה וטלית אבל מאי דתירצו דתני והדר מפרש א״כ ודאי צריכא

הכא ללא זו אף זו דאפי׳ באב אחד לא תצא. וראיתי בנימוקי יוסף שתירץ דנפקא מינה לענין זה גובה וזה גובה וציין עליו בחדושי אנשי שם הסוגיא דכתובות דף ק״ו [ע״א] בדאית לי׳ לחד עידית ובינונית ולחד זיבורית ואי בשלו הן שמין ולא ידעתי איך שייך זה לכאן דהא ניזקין דינן בעדית וא״כ דואין כאלו בעל הזיבורית גבה ברישא העדית כקו׳ הגמר׳ שם סוף סוף כי אתו למיגבי בהדדי קאתו והדר איהו שקיל העידית מבעל הזיבורית ואי נוקי ביתמי דאין מגבין לעולם בלא זיבורית לא הי׳ צריך הנ״י להטעם דזהו מוטב שיעמוד כל אחד בשלו אלא משום דתפס כדאיתא שם בסוף הסוגיא ודברי הנ״י הם סתומים אצלי לפירוש האנשי שם ואין לפרשם אלא כמש״כ הסמ״ע ריש סי׳ ת״ב בענין אם האחד ראוי למכור יותר מחבירו ומ״מ קשה לדבריו דא״כ הורעת כחו של נזקין כדפריך לעיל דף ז׳ ע״ב דאי הוה ב״ח הוי גבי כדיני׳ כדין זה גובה ובניזק נימא דזהו מיטב שלו שיעמוד בשלו.

שם תוספ׳ ד״ה ורבנן. דמהיכא תיתי לשלם נ״ש. נ׳ ענין קושי׳ זה כעין מה שהקשו בדף כ״ו [ע״א ד״ה מידי] וא״כ למה שתירצו שם דממילא חייבת נ״ש כלומר לפי שכל הח״נ חידוש הוא ואין לנו אלא היכא שגלתה התורה ה״נ יש לומר לרבנן דאי לאו כמשפט הו״א מסתמא לשלם נ״ש כיון דכל הח״נ חידוש הוא לא ילפינן מיני׳ לניזקי אדם ועיקר קושיתם נ׳ לתרץ ע״פ מש״כ הרמב״ן בפי׳ התור׳ בפירושו דמקרא זה דיעלה על הדעת לפי שדרך רוב השוורים שלא ייראו מהקטנים ואיננו רע כל כך לא יתחייבו בעליו עליו לכך גלי קרא דלא שנו ומתורץ קושיתם דאדרבה קרא איצטריך למועד דהו״א בקטנים לפי שאינו מתיירא מהם כלל אפי׳ כמשור דוגמתו לא יתחייב אפי׳ במועד לכך איצטריך כמשפט.

שם תוספ׳ ד״ה הו״א. יש ספרים דגרסי צער ובושת וכו׳ היינו ע״פ מש״כ רש״י דטעמא דמוקמינן אצער משום דלא חסרי׳ ממונא וא״כ מה״ט מוקמינן מיעוטא דקרא גם אבושת. גם י״ל כוונתם דבושת ג״כ מימעיט בלא מיעוטא דהזה והיינו כדדריש לק׳ דף מ״ב [ע״א] מאנשים ולא שוורים והנה בפ״י תמה אקושית מהרש״א דתוספ׳ לא תירצו לעיל אלא דנזקי אדם מנזקי אדם יליף והכא בצער איכא יוכיח שפיר דצער יוכיח דנוהג באדם ואפ״ה אינו בשור ולא ידעתי אמאי לא מצינו לומר כה״ג נ״ש יוכיח דנוהג באדם מתחילתו ואינו נוהג בשור מתחלתו ועוד מה הועילו התוספ׳ שם הא בושת בלא״ה פשיטא דאינו נוהג בשור מקרא דאנשים כנ״ל וא״כ היכא יליף נזקי אדם הא איכא למימר בושת יוכיח כמו דאמרינן הכא צער יוכיח אך נ׳ דק׳ למה שתירצו התוספ׳ דהוי גילוי מילתא דבנזק אדם שייך גם ד׳ דברים א״כ מה צריך לעיל בדף כ״ו [ע״א] לבוא מכח ק״ו לחייב השור בד׳ דברים לימא בקיצור מכח הגילוי מילתא וצ״ל דפריך שם לרווחא דמילתא דאפי׳ ק״ו איכא לחייבו אך א״כ מה קשיא להו לתוספ׳ שם דמה לאדם שכן מועד מתחלתו דהא מ״מ דין הוא לנהוג ד׳ דברים בשור מכח הגילוי מילתא ונ׳ ברור שזה באמת כוונת התוספ׳ בתירוצם דנזקי אדם וכו׳ כלו׳ דמכח גילוי מילתא פריך מדחזינן בנזקי אדם שע״י

אדם דמשתלמין ד׳ דברים חזינן דשייכי בנזקו וממילא ה״ה לנזקי אדם שע״י שור שישתלמו הד׳ דברים כיון דשייכו ממש בנזקי אדם ולא ק״מ קושי׳ מהרש״א דתירוצא דתוספ׳ דהכא ודלעיל לדבר אחד נתכוונו.

שם תוספ׳ ד״ה איכא. אם נתרצה ניזק לבסוף לקבל המעות וכו׳. הך לישנא אינו מדוייק דהא כתבו לעיל בסמוך דלר״י יכול לסלקו לניזק ע״כ במעות ובלא״ה אם הי׳ תלוי ברצונו של הניזק פשיטא דיכול להקדישו כיון דבידו ליקח השור אבל נקטו הך לישנא משום דר׳ עקיבא שכתבו אחר זה.

שם ע״ב תוספ׳ בא״ד. שבח דמזיק הוי ולא קדיש עד שיגבנו וכו׳. דבריהם אינן מובנין דהא לר׳ ישמעאל לית לי׳ לניזק בשבח דשור המזיק כלל ואיך יקדישנו ונ׳ כוונתם הואיל דאין לו בשבח דשור המזיק אפי׳ למ״ד למפרע הוא גובה אינו דומיא דביתו שהוא שלא לשבח לכך אינו יכול להקדיש אפי׳ גוף השור דכי יקדיש את ביתו כתיב וזה אינו דומיא דביתו ומ״מ לא ידעתי לחלק בין שור לקרקע דאמר בכל שעה שם דלמ״ד למפרע גובה מצי מלוה להקדישו אף שהשבח שמשעת המלוה אינו שלו.

שם תוספ׳ בא״ד. דכל זמן שלא נתגלה הדבר וכו׳ חשיב לאו בר תשלומין וכו׳. ומ״מ היינו דוקא בקנסא אבל בממונא חשיב שפיר בר תשלומין כמש״כ תוספ׳ במכות דף ה׳ [ע״א] ד״ה וכן.

שם תוספ׳ ד״ה איכא. אע״ג דאי מודה מיפטר מ״מ השתא מיהא לא הודה. דבריהם נראין כסותרין למש״כ לעיל בסמוך דבאמת אפי׳ לר״ע אינו נחשב שלו לגמרי כדמשמע מפ׳ נערה משום דאי מודה מיפטר רק מכח דגלי קרא ומכרו.

שם גמר׳ אלא שחטו ליתי ולשתלם מבשריה וכו׳. הק׳ בפי״ אמאי לא מתרץ בפשיטות דה״ק שחטו ונתנו במתנה דכיון דנשחט תו לית לי׳ קלא לבשרו ולא מצי טריף מלקוחות. ונ׳ דהנה בברייתי׳ תני ג׳ רבי והם חלוקין בדיניהן דנמכרו עד שלא עמד מכור לרדיא ומשעמד אפי׳ לרדיא לא ובמועד מכור לעולם וכן בהקדישו בשלא עמד צריך למיתב מידי להקדש ומ שעמד יוצא לגמרי בלא פדיון ובמועד צריך לפדות בשוויו וכן בשחטו למ ש״כ הרא״ש דמ״מ למאן דדאין דינא דגרמי חייב והתוספ׳ לק׳ דף נ״ד [ע״א] ד״ה חמור כתבו דדינא דגרמי הוא רק מדרבנן א״כ בלא עמד חייב רק מדרבנן ובעמד חייב מדאורייתא ובמועד אין בו חיוב כלל וזה נ׳ כוונת התוספ׳ ד״ה זאת אומרת ופליג אדרשב״ג וכו׳ דמה חדשו בזה דהנה קשה דבסמוך דף ל״ד [ע״א] פריך שמע מיני׳ בעל חוב מאוחר שקדם ובזה וכו׳ דמאי פסיקא לגמר׳ להקשות הא כיון דחזינן לר״ע אין הניזק מסתלק בזוזי כמש״כ תוספ׳ לעיל ע״א ד״ה הקדישו ועמד בדין לר״י עדיף מיוחלט לר״ע דה״א ביוחלט והקדישו מוקדש מדרבי אבוהו ובעמד לר״י אינו מוקדש כלל וא״כ כיון דבעלמא המלוה מסתלק מלוה בזוזי כמש״כ תוספ׳ לעיל דף ט׳ [ע״א] ד״ה ר״ה ואפי׳ הכי מב״ח מאוחר לא נדחה לכולהו אמוראי אליבא דרבנן דבן ננס כ״ש ביוחלט לר״ע דלא מסתלק מהמזיק דהוא כמו לוה כ״ש דלא נדחה מב״ח מאוחר וכ״ש בעמד

בדין דעדיף דלא ידחה מב״ח מאוחר לכ״ע וע״כ צריך לומר דהך בבא דקדמו בעלי חובות לפי שאין בין רישא למציעתא חילוק בה נקטה במציעתא ושייכא גם ארישא והקשה בגמר׳ אלא עמד דרישא דלמ״ד גבה הו״ל למימר בלא עמד דב״ח מאוחר זכה והנה לכאורה הו״מ לפרש הך ש״מ המזיק שיעבודו וכו׳ פירושו לאפוקי ממאן דדאין דינא דגרמי אך א״כ דיהא פירוש: דלגמרי פטור יקשה דהו״ל לשנות הך דינא דשחטו ג״כ בהך בבא דמועד כיון דשוה במועד ובלא עמד דבתרווייהו לגמרי פטור ומאי טעמא תניא ג׳ זימני אלא ודאי דיש בו ג׳ חלוקי דינים דהיינו דבלא עמד פטור רק מדינא דאורייתא לאפוקי מדרשב״ג ובמועד פטור לגמרי אפי׳ מדרבנן ומתורץ קושית הפ״י דאי הוה פירושו שחטו ונתנו ומשום דבדין לקחו הלקוחות דאין קול לבשר א״כ דינו שוה לדמועד ומ״ט תניי׳ תלתא זימני.

שם גמר׳ דאמר לי׳ זיקא בעלמא הוא דשקלי וכו׳. אין פירושו דאין בו חיוב תשלומין כלל דא״כ בעמד בדין אמאי עשה ולא כלום כלו׳ וחייב בתשלומיו והא דלא חסרי מידי אלא פירוש דמזיק שיעבוד בהיזק קטן בזה דוקא הו״א דפטור וקמ״ל ר״ה בד״י דבהיזק ממש ג״כ פטור.

דף ל״ד ע״א תוספ׳ ד״ה דרבי מאיר. אע״ג דבפ״ק נפקא לן וכו׳. ולא בעו למימר חד קרא בתם וחדא במועד כדעביד לעיל דף ט״ו [ע״א] צריכותא דא״כ דלר״מ מצריך קרא לתם ש״מ דהו״א דתם חמור הוה לי׳ לפרוך א״כ מצינו לר״מ ולר״י תם חמור ממועד מדמצריך קרא יתירא ש״מ דתם חמור.

שם תוספ׳ ד״ה דרבי מאיר. דלא משלם אלא חצי נזק וכו׳. כוונתם דקרא מישתעי דבר כללי דרך חציו המתחייב בשעת מיתה צריך לשלם ודאינו מגיע בשום פעם ליותר מחציו כמו דאם נפחתה הנבילה אח״כ דאין המזיק משלם ע״י כן טפי מחציו והוא משום דאין המזיק משלם לעולם טפי מחציו ולולא דבריהם הי׳ נ׳ דשפיר איצטריך גם קרא דהכא דאי מקרא דוהמת יהי׳ הוא רק בנפחת שור הניזק ע״י פשיעת הניזק שלא מכרו תיכף כמו שכ׳ לעיל סוף דף י׳ [ד״ה לא] כגון שנסרחה הנבילה שהי׳ לו לאסוקי אדעתי׳ מאותו הפחת אבל כי אירע פחת אחר בשור הניזק מה שהוא שלא מחמת המכה ושלא מכח פשיעת הניזק דהוא מידי דלא הוה לי׳ לאסוקי אדעתי׳ הו״א דלהכי הוי המזיק ג״כ שותף בהפחת לכך איצטריכו תרי קראי.

שם ע״ב רש״י ד״ה אמרת. מזיק נשכר שאינו מפסיד וכו׳. נ׳ דמשמע לרש״י לשון נשכר היינו נשתלם כדמייתי קרא ואומר שלם ואין בעלים נוטלין שאינן נשתלמין וק׳ לי׳ לרש״י הא ודאי נשתלם עכ״פ בחצי השבח וע״ז אמר שאינו מפסיד כלום כלו׳ דבשעה שהזיק נחשב תיכף כאלו הפסיד ושלם חצי הנזק דמה״ט חשבינן לעיל דף ט״ו [ע״א] משהפחיתה הנבלה אח״כ פסידא דניזק לפי שנחשב כאלו נפטר מיני׳ דניזק תיכף בשעת המיתה ואין לניזק תו עליו תביעה ובגוונא זו נשתלם המזיק כי

השביח אח״כ ונוטל כ״כ שבח כדי תשלומי ח״נ שנתחייב בו אבל כי אינו נפסד דהיינו ביותר מתשלומי ח״נ אינו נשתלם.

שם תוספ׳ ד״ה חובל. מאן דמתני כר״ש משתיקן לי׳ וכו׳. ונ׳ דרבי אבהו הא דתני חוץ מחובל ומבעיר היינו ששנה כן בלשון המשנה ועי״ז אמר ר׳ יוחנן לפי שסבירא לי׳ כר׳ יהודה וס״ל הל׳ כסתם משנה דאינו כן במשנה (וזהו תני לברא כלו׳ תני זה לברייתי׳ בפ״ע) ומדויק הלשון זו אינה משנה כלו׳ שלא נשנה כן במשנה דלא סתם רבי כר״ש.

דף ל״ה ע״א תוספ׳ א״ד. וקי״ל דאפי׳ במקלקל גמור משכחת לה דהיא צריכה לגופה וכו׳ שסבור שיכול ליהנות וכו׳. כלו׳ אבל מקלקל מ״מ הוי משום דלענין תיקון לא אזלינן בתר כוונתו כיון דלפי האמת הוי קילקול וק׳ דדבריהן סותרין למש״כ בחולין דף ח׳ ד״ה מותר וכיון שיש תיקון פורתא חשיב מלאכת מחשבת שלכך נתכוון וכו׳ הרי דהחשבינן לתיקון מכח כוונתו אע״פ שבאמת קילקולו יתר ואע״ג דהתם הוי קצת תיקון אין לחלק בזה לפום סברתן דשם דהיכא דהקילקול הוא יותר לא הוי תיקון באמת כמו בסכין של ע״ז ונ׳ לפרש דבריהם דשם דמלאכת מחשבת הוא מלשון חשיבות כמו חשובי אחשבי׳ לאכילתו בשבועות דף כ״ד ע״ב ולכך כי איכא תיקון קצת אע״ג דהקילקול יתר אזלינן בתר כוונתו שאחשבי׳ להיותו תיקון גמור וכל זה אי איכא עכ״פ קצת תיקון משא״כ הכא דליכא באמת שום תיקון דאיסור הנאה הוא וליכא למימר אחשבי׳ ואין כאן כי אם כוונתו גרידא וזה לא מהני לענין תיקון אך עיקר קושיתם דשם בחולין תמוה דמה הוקשה להם ממלאכת חבורה הא בפסחים שם כ׳ דהסוגיא קאי לר׳ יוחנן דס״ל אליבא דר׳ שמעון דמחייב מקלקל בחבורה דצריך מ״מ תיקון קצת וא״כ לא ק׳ כלום מע״ז דודאי חשיב כה״ג קילקול וה״ה לענין שאר מלאכות דשבת ובחבורה היינו טעמא משום דגלי רחמנא דחייב בה המקלקל ודיו בתיקון קצת לר״ש אליבא דר׳ יוחנן ואם נדחוק לומר דהתוספ׳ בחולין קיימי בשיטת רשב״ם דר׳ יוחנן ס״ל כר׳ יהודה וא״כ הסוגיא דפסחים היא אליבא דר׳ יהודה כ״ש דלא ק״מ דלדידי׳ הוי להוציא מידי אמ״ה תיקון גמור דס״ל בהמה בחייה רק לאכילה עומדת כדאיתי׳ בחולין דף י״ד [ע״א] וברש״י שם ע״ב ד״ה הכא דאל״כ הוה אסור לשוחטה בי״ט כיון דלית לי׳ לר׳ יהודה ברירה ושם בפסחים רבינא הוא דאמר תיקון להוציאו וכו׳ ואיהו לשיטתו למה שהגיה המגדול דוד בגטין דף כ״ה ע״ב אמר לי׳ רבינא לרבא כיון דס״ל לחלק בין תולה בדעת עצמו לבדעת אחרים ע״ב לית לי׳ לר׳ יהודה ברירה כמש״כ התוספ׳ שם ד״ה ולכי אם לא שנאמר שהוא רבינא אחר כמש״כ הרא״ש פ׳ אלו טריפות אות כ״ג אך אכתי מנה להו להקשות.

שם תוספ׳ ד״ה מה שורו. דלא צריך לגופו וכו׳. ונ׳ ע״פ מש״כ התוספ׳ לק׳ בסמוך ד״ה מתניתן דבהא מילתא אשמועינן הוא דומיא דשורו וכו׳ א״כ י״ל דגם בהו״א הוה ס״ל להמקשן דאין צריך להיות דומה לגמרי אבל רק בחדא ענינא כגון במקלקל אף כי אין דומה לו בכל פרטיו דהיינו שדומה לו בזה דאינו צריך לתיקון אף דבאידך פרטא

אינו דומה לאדם דבאדם הוי עכ״פ צריך לגופה משא״כ בשור מ״מ אתי שפיר שורו דומיא דידי׳ כענינא דמקלקל אבל לר׳ יוחנן קשיא לי׳ דלדידי׳ אינו דומיא דידי׳ במקלקל כלל ומשני רבא דאפי׳ הכי אם באיזה ענין אחר דומה לו דהיינו בשוגג שייך שפיר שורו דומיא דידי׳.

שם תוספ׳ ד״ה בין. ולענין זה אית להו לכ״ע הקישא וכו׳ כדאמרינן באלו נערות ומי איכא למאן דלית להו וכו׳. ראיתי בפ״י בכתובות שם ריש דף ל״ה ובתוספ׳ שם ד״ה ומי שכ׳ דרבא לשיטתו הוא דפריך שם כן על רב דימי דאיהו מוקי הכא לסתם משנה כתנא דבי חזקיה וא״כ יהיה רבי יוחנן נגד הסתם משנה אבל לשינויא דרב אויא ורב פפא קמה שפיר מילתא דרב דימי דר״י מחייב בחייבי מיתות שוגגין ומה שהוקשה לו שם על הרמב״ם דפסק להך דאותו ואת בנו ופסק כתנא דבי חזקיה ובגמר׳ אמר ואזדו לטעמייהו נ׳ דלא ק׳ כל כך דלא קאמר ואזדו לטעמייהו רק אמאי דאמר רב דימי חייבי מיתות שוגגין ודבר אחר דהיינו גם מלקות הרי דמחייב ר״י בהדיא מלקות בח״מ שוגגין אבל עם פטורא דממון לא תליא כלל והרמב״ם פסק לענין פטור ממון כריש לקיש משום דרשא דתנא דב״ח הובאה בכל הש״ס דמסייעא לי׳ לריש לקיש לענין ממון ובזה נ׳ ליישב מה שהקשה בים של שלמה לעיל בפ״ב סי׳ כ״ב על הרמב״ם וההי״מ סוף פ׳ י״ד מנזקי ממון שהביא דין טמון באש סתם דפטור ובגמר׳ דף כ״ג [ע״א] איתא בהדיא דלר״י אינו פטור רק בכלו לו חציו דהנה התוס׳ כ׳ לעיל ריש דף כ״ג דהא דפריך למ״ד משום חציו משום דלמ״ד משום ממונו מצינו חילוקים וכו׳ להלכותיה; אבל באדם המזיק לא חלק הכתוב וכו׳ כלו׳ דבממון מצינו קולות חילוקים אבל באדם לא מצינו שהקיל הכתוב וק׳ הא אמר לעיל דף ד׳ [ע״א] לא הרי השור כהרי האדם שאין משלם את הכופר הרי שהקיל הכתוב באדם והש״ס חשבי׳ לקולא דמהאי טעמא לא הוה מצינו למילף משור אך התוספ׳ שם הקשו דמאי קולא היא זו דהא קלב״מ ותירצו דהכוונה אשוגג כתנא דב״ח לפי זה י״ל דרבא דייק לומר קשיא לי׳ לאביי טמון דפטור וכו׳ כלו׳ אבל לדידי לא קשיא דאביי אפשר דסבר כר׳ דימי דס״ל אליבא דר״י ח״מ שוגגין חייבין וא״כ לא מצינו קולא גבי אדם וטמון ג״כ אינו דין שיפטר ואע״ג דבכתובות שם משני אביי אליבא דרבין אתיא רשע רשע י״ל דאביי לא אמרה אהך מילתא אלא אמלקות וממון גרידא דלק׳ שם דף ל״ז [ע״א] כמש״כ התוס׳ שם בדף ל״ה ד״ה רבא דלאביי אתיא מלקות וממון מהג״ש דרשע והביאו הש״ס כאן דלאביי אתיא דרבין מרשע רשע אבל אביי גופי׳ ס״ל כר׳ דימי וכאוקימתא דרב אויא ור״פ הכא אבל רבא לשיטתו הכא דלדידי׳ אתיא סתם משנה דהכא כתנא דבי חזקיה ע״כ ר׳ יוחנן דס״ל בעלמא הל׳ כסתם משנה ס״ל ג״כ דחייבי מיתות שוגגין פטורין כדברי הפ״י לא קשיא כלל אפי׳ אאש משום חציו אי פטור בי׳ טמון כיון דמצינו גם באדם המזיק קולא בח״מ שוגג ושפיר פסק הרמב״ם לכל איש אפי׳ היכא דהוי חציו דפטור אטמון וכרבא והא דפסק הרמב״ם בפ׳ י״ד מנזקי ממון בנפל הגדר דאם הי׳ יכול לגדור הי׳ חייב והיינו משום ממונו אע״ג דלא מסיק

בגמר׳ כן אלא מכח קושיא דאביי אבל לרבא אין צורך לומר דר׳ יוחנן ס״ל ג״כ משום ממונו נ׳ דס״ל להרמב״ם דלמאי דמסקינן אליבא דאביי ע״כ דר״י ס״ל גם משום ממונו מפרשינן גם אליבא דרבא פלוגתא דר״י ור״ל כן דר״י ס״ל גם משום חציו ור״ל ס״ל רק משום ממונו משום דדחוק הוא לומר דר״י לית לי׳ משום ממונא הואיל דלית בי׳ ממשא דהא מצינו גם ממון דלית בי׳ ממשא בבור להבלו וצרורות ברוח כמש״כ תוס׳ בדף כ״ב [ע״א] תוספ׳ ד״ה ממונו וכה״ג כ׳ הרא״ש בסוגיא דשני קדרין לעיל דף ל״א ע״ב כיון דאליבא דרב צריכין אנן לפרש הכי אליבא דשמואל נמי מיפרשא הכי דשינויא קמא דחוק וכו׳ ולכך פ׳ הרמב״ם דחייב בין משום חציו בין משום ממון ואפי׳ היכא דהוי חציו פטור אטמון משום דלהלכתא דח״מ שוגגין פטורין מצינו גם באדם המזיק קולא ופטרינן בי׳ שפיר אטמון ג״כ ואע״ג דחץ ממש ודאי חייב גם אטמון כמש״כ רש״י כל חץ בטמון הוא י״ל דהיינו משום דמכחו קאזלה כדאית׳ בדף כ״ב [ע״א] ולענין זה מודה ר״י דגרע אש מחץ לפטור בו הטמון הואיל דלאו מכחו קאזיל ובזה נ׳ ליישב מה שהקשה באבן העזר בא״ח סי׳ שכ״ח אהא דאמרו מעמיד אדם בהמתו ע״ג עשבים בשבת והא לענין נזקין חייב המעמיד כדאית׳ בח״מ סי׳ שצ״ד ס״ג ושבת חמור מנזקין כדמצינו לענין זורה ורוח מסייעתו ונ׳ דאע״ג דרמ״א שם כ׳ סתם דהוי כמזיק בידים מ״מ בתוס׳ לק׳ דף נ״ו ע״ב ד״ה המעמיד נ׳ דחיובו הוא מטעם אש שהולך ברוח מצויה ה״נ הולך ע״י רוח חיים וא״כ לפי הנ״ל דר״י ג״כ מודה דאש לפי שאינו הולך מכחו ממש גרע מחץ לענין טמון ה״ה מה דאזיל ע״י רוח חיים י״ל דאינו כלל כחץ שהבהמה הולכת מדעתה וברצונה ומודה ר״י דאינו חייב רק משום ממונו (וכן יש לדייק מדברי הרמ״ה שהביא הנ״י לעיל דף כ״ב שכ׳ ומסתברא בכל נזק וכו׳ מחמת דבר שאין בו רוח חיים וכו׳ שנחלקו אם הוא מדין חציו וכו׳ משמע ברוח חיים ודאי הוא מדין ממונו) וא״כ המעמיד בהמה חייב מכח אש משום ממונו ולא משום חציו ולפי זה א״כ דבנזקין איכא חיוב משום ממונו אבל בשבת כיון דאינו משום הציו מצד שביתת ממונו ממילא ליכא חיוב דהתורה התירה מלאכת בהמתו בכה״ג דאין זה נייח אלא צער כמש״כ תוספ׳ בשבת דף קכ״ב [ע״א] ד״ה מעמיד.

שם משנה. שור שהי׳ רודף אחר שור אחר והוזק וכו׳. הקשה בפ״י הא ע״כ ליכא עדים וא״כ תיפוק לי׳ אפי׳ הודה דפטור מטעם מודה בקנס דק״ל פלגא נזקא קנסא (ואשתמיטתי׳ דברי המהרש״א ריש פ׳ הפרה בתוספ׳ ד״ה דאפילו) וכ׳ דדוחק לאוקמי במועד והעלה דנ״מ בתפס שלא בעדים וכדברי הר״א שהביא הרב המגיד בפ״ט מנזקי ממון ואיירי בתפס שלא בעדים שלא יסתרו דבריו למש״כ הרא״ש בשמו סוף פ״ק ולא ידעתי האיך אפשר לומר כן בדעת הר״א דהא הה״מ הביאו על מש״כ הרמב״ם דאפי׳ בלא עדות ברורה משתלם מן הקטן בתפס ש״מ דתפיסה מועיל לענין קנס ואי איירי בתפס שלא בעדים הו״ל ליטול כדאמר ניזק מן הגדול דאיזה סברא איכא לומר לחצאין דלענין להשתלם הקנס מועיל התפיסה

שלא בעדים מכה מיגו דלקוח ולהשתלם כל תביעתו לו הא מ״מ מאי איכא דהיה אומר לקוח הוא בידו והי׳ כולו שלו וראייה ממש״כ הש״ך סי׳ ת׳ ס״ק י״ג שחולק על הר״א דתפיסה בעדים לא מהני לקנס אבל בשלא בעדים משתלם אפי׳ כדאמר ניזק כמש״כ סוף סי׳ שצ״ט אלא העיקר דהר״א איירי בתפס בעדים כמו שהבין הש״ך הנ״ל בסי׳ ת׳ מדבריו ומש״כ דא״כ יסתרו דבריו עם מש״כ הרא״ש בשמו ספ״ק לא ק״מ דלא איירי שם משור המזיק אלא מקנסות דעלמא כמש״כ ואם יש להם קצבה מן התורה כנ׳ של אונס וכו׳ והא אמר הר״א דשאני דין שור המזיק משאר קנסות ומש״כ הפ״י בטעמא דמילתא ונ׳ עוד בטעמא דשור המזיק שחלוק משאר תפיסות בקנסות שהם רק להוציא ממון דמה״ט התופס משכון בעדים הוא מן הנשבעין ונוטלין כדאי׳ בח״מ סי׳ ע״ב ס׳ כ״ג והיינו דמוחשב נוטל וקנס אין ניטל ממי שהודה משא״כ בשור המזיק דהוחלט ואינו יכול לסלקו בזוזי כמש״כ התוספ׳ לעיל [דף ל״ג ע״א] ד״ה הקדישו ויותר תמוה על הפ״י דהאיך יפרש מתני׳ דהכא בתפס שלא בעדים דאיך שייך בזה המוציא מחבירו עליו הראייה דהתינח אם הניזק תופס שייך לומר דהמזיק יביא ראייה אבל אם המזיק תופס אכתי הדרא קושיא לדוכתה מה הוצרך לומר בסלע לקה אפי׳ מודה נמי מיפטר ולומר דמ״מ איירי בתפס הניזק ואפ״ה קרי לי׳ מוציא כיון דלא מהני לי׳ תפיסתו ליטול כדי תביעתו זה אי אפשר כיון דאיכא מגו אמאי לא יטול כל תביעתו כנ״ל ומאי דדחוק לי׳ לאוקמי רישא דמתני׳ במועד כן מבואר להדיא ברמב״ם פ״ט שהעתיק כל הני בבי דמתניתן כסדרן וכ׳ בהל׳ ו׳ הבבא ראשונה דמתני׳ וסיים אם היה מועד אבל אם הי׳ תם וכו׳ הרי להדיא דאיירי הרישא במועד.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ממאי. היכא אמרינן דמתניתן ברי וברי וכו׳. ולא ידעתי מאי קשיא להו דהא לר׳ חייא בר אבא דבעי לאוקמי מתני׳ בברי וברי ע״כ אין הרבותא במתני׳ לומר דפליג אסומכוס וסבירא להו המוציא מחבירו עליו הראייה דפשיטא כיון דהנתבע טוען ברי אלא ע״כ דהרבותא דהמשנה השמיענו דהמע״ה ומכלל דאיכא מאן דפליג דהיינו דסומכוס ס״ל אפי׳ כה״ג חולקין אע״ג דהנתבע טוען ברי וכעין שכ׳ לק׳ דף ל״ו ע״א ד״ה ראוי וההיא דקטן וגדול וכו׳ פליג סומכוס דהיינו דהמשנה השמיענו דמכלל דאיכא דפליג על הך דינא ולפ״ז פריך שפיר וממאי וכו׳ כלו׳ דאיזה רמז יש במשנה שנדע ממנו דאיירי בברי וברי להוכיח מיני׳ דסומכוס ס״ל חולקין אפי׳ בברי וברי.

שם רש״י ד״ה שקיל. וגובה מן התם וכו׳. הקשה בפ״י דאמאי נקט רש״י מסיפא ולא נקט מרישא דקטן וגדול ונ׳ דדייק כן מדשינה הש״ס דכאן נקט כל התרי בבי דקטן וגדול בקושיתו כאחד כמו שהם במשנה ולק׳ בהניזקין שנים פלגינהו לתרתי אלא ע״כ משום דעיקר הקושיא מתם ומועד והוא ע״פ מה שהקשו תוספ׳ ד״ה לימא דלוקי כר״ג ולכאורה י״ל אי כר״ג הי׳ לו למזיק לשבע על טענתו כדין מודה במקצת

אך זה אינו דהתוספ׳ כתבו לק׳ דף מ״ו [ע״א] ד״ה דאפי׳ דלמ״ד פ״נ קנסא לא יהא מחויב שבועה גדולה מהודאת עצמו וכו׳ א״כ י״ל דלעולם כר״ג והא דאינו נשבע על יתר דמי הגדול לפי ששניהם תמין והוא קנס אבל מתם ומועד אתי שפיר הקושיא דליכא לאוקמי כר״ג כיון דלא בעי ממין הטענה הי׳ לו להמזיק לשבע על יתרון דמי המועד וראיתי בהרב המגיד פ״ט מנזקי ממון סוף הל׳ ט׳ שכ׳ לדעת הרמב״ם שאפילו בשניהם תמין צריך לשבע שבועת התורה על יתרון דמי הגדול והניח בצ״ע והש״ך בסי׳ ת׳ ס״ק ו׳ תמה עליו דאיך יתחייב שבועה הא ליכא עדים כי אם על הקטן ודמי הגדול הם קנס דאי מודה בי׳ מיפטר והביא ראיי׳ מתוספ׳ ריש פרק הפרה ובתומים סי׳ פ״ח ס״ק י״א דחה דבריו דמודה בקנס אמרינן דפטור והיינו הנזק אבל כאן הנזק הוא מבורר על פי עדים ועל תשלומי הקנס לא מצינו שפטור במודה ובספר קצות החושן סי׳ ת׳ השיב עליו דהא בריש פרק הפרה הא דניזק אומר ברי קאי אמתני׳ דאיירי גם כן בפרה שנגחה והספק הוא על העובר אם נגח ואפ״ה צ״ל דלא הוי מחייב שבועה ואין יכול לשבע משלם הואיל דהטענה היא בקנס אע״ג דלא הוי רק בתשלומי קנס ונ׳ דברי התומים נכונים דהא הך דניזק אומר ברי אינו מעיקר דבריו דרב יהודה אמר שמואל בפירוש המשנה רק בזה כלל גדול מרבה אפי׳ ניזק אמר ברי וא״כ שפיר י״ל דבא לרבות ניזק אומר ברי בגוונא דשור שנגח הפרה דאין כאן שבועה אבל בפרה שנגחה אה״נ דלא משכחת בניזק אומר ברי משום דהוי מתוך שאינו יכול לשבע משלם הואיל דלא הוי הודאה בקנס כי אם בתשלומי הקנס וזה שהניח הה״מ בצ״ע אי בתשלומי הקנס שייך ג״כ מודה בקנס פטור אבל מדברי רש״י הנ״ל נ׳ כדעת הש״ך ולמה שכתבתי מוכח כן מסוגית הש״ס מדלא פריך מבבא דקטון וגדול לחודא אלא דהכי פריך אימא סיפא אחד קטן וכו׳ וכי תימא דאתיא כר״ג והא דאינו נשבע לפי שהוא כמודה בתשלומי קנס ואף דדוחק לאוקמי כר״ג עדיין ק׳ מאחד תם וכו׳ דשם ליכא למימר כלל דאתיא כר״ג דא״כ הי׳ ראוי לשבע אדמי מועד דהוא ממונא. והנה הש״ך שם כ׳ דכוונת הראב״ד במש״כ אתם ואמועד קאי הוא דלא ליהוי מודה בקנס אבל דלא ליהוי חטין ושעורין ס״ל להראב״ד ג״כ כטעם הה״מ דהוא משום דאיכא עדים אבל לדעתי נ׳ואין דברי הראב״ד ברורין בכוונת הרמב״ם וכדעת הה״מ בכוונת הראב״ד דהטעם הוא משום דהתם הוא בכלל תביעת המועד לכך לא הוי חטין ושעורין והוא ממש״כ הרמב״ם בהל׳ י״א בהנזקין שנים לא הי׳ שם ראיי׳ ברורה וכו׳ חטין והודה לו בשעורין וכו׳ ואם תפס וכו׳ לקטן מן הגדול וכו׳ ונדחק הרב המגיד לפירושו דבעדים לא הוי כחטין ושעורין דלא הי׳ ראיי׳ ברורה היינו דליכא עדים כלל ומתוך כך הקשה לו מטעם קנס והוצרך לתרץ דס״ל כפירוש הר״א (והוא הראב״ד והביאו הרשב״א לעיל דף ל״ג והפ״י כ׳ בסוגיין בשם היש״ש שהוא הרא״ה וליתא) דתפיסה מועיל בשור המזיק ועוד יש לדקדק בדברי הרמב״ם דבדין התפיסה הזכיר רק קטן וגדול והשמיט תם ומועד אבל לפירוש הראב״ד א״ש דמכח העדים לא תסתלק הדין דחטין ושעורין ואתי׳ הך דלא הי׳ ראיי׳ ברורה כפשטו

דעל כלל הנגיחה יש עדים ומועיל שפיר התפיסה הואיל דאיכא עדים לא הוי מודה בקנס וכל דינא דחטין ושעורין ותפס קאי רק אקטן וגדול אבל בתם ומועד בלא״ה לא הוי חטין ושעורין שהתם הוא בכלל תביעת המועד ומה שהקשה עליו בלח״מ הל׳ י׳ דקושית הגמר׳ מחטין ושעורין אתם ומועד נ׳ דלא ק׳ מידי דלא אמר הראב״ד אלא דתם הוא בכלל תביעת המועד אנזק הגדול דהא קאי על מש״כ הרמב״ם דהוי מודה במקצת בהודאת התם אתביעת המועד אבל מה דמשתלם אהקטן מהמועד תחת תביעת התם ודאי דהוי חטין ושעורין דמועד אינו בכלל תם דתביעת התם היא אגופו דלא מצי לסלוקי בזוזי לר״ע דאתיא מתני׳ כוותי׳ כמש״כ תוספ׳ דף ל״ג [ע״א] ד״ה הקדישו ומוכח מדברי הה״מ דתשלומי מועד אהקטן הוי ג״כ חטין ושעורין ממש״כ בהל׳ י״א פטור בתמין מדינא דמודה בקנס פטור ובאחד תם ואחד מועד כדין טענו חטים וכו׳ וע״כ דקאי אתשלומי מועד לקטן דאי אתם דגדול הוי סגי לי׳ בטעם קנס כמו בתמין וש״מ דמועד לקטן הוי ג״כ חטין ושעורין וכן כ׳ הש״ך סי׳ ת׳ ס״ק י׳ ולדעת הראב״ד ג״כ לא שנא כנ״ל גם מש״כ עוד הלח״מ דהרמב״ם ג״כ קשה דלוקי בעדים דומיא דרישא והאריך בזה שם בהל׳ ז׳ ותמוה מאוד מש״כ דומיא דרישא דהב״י כ׳ שפיר להלכתא דפ״נ קנסא ע״כ איירי הרישא בעדים אבל לפי הסוגיא דקיימא למ״ד פ״נ ממונא כמש״כ הה״מ בהל׳ ט׳ פשיטא דהרישא ג״כ מצי איירי בלא עדים ועל מה שהקשה הש״ך בסי׳ פ״ח ס״ק ט״ו אמחבר שפסק בסי׳ ת׳ כהרמב״ם דבעדים אין בו משום חטין ושעורין ושם כ׳ דאפי׳ יש עדים פטור נ׳ דבסי׳ ת׳ איירי שבתחלת התביעה היו עדים כדמשמע הלשון לא הי׳ שם ראיי׳ ברורה וכו׳ דלשון הי׳ משמע מתחלה דאז לא הוה חטין ושעורין די״ל לכך לא תבע השעורין לפי שהי׳ לו עדים עליהן כמש״כ הש״ך בסי׳ ת׳ ס״ק י״ב אבל בסי׳ פ״ח י״ל דאיירי אחר התביעה וההודאה תבע אחר כך השעורין שהודה לו הנתבע ימצא לו עדים עליהן דלא מהני הואיל שכבר הודה שלא תבען בעוד שלא הי׳ לו עדים דאינו יכול לומר דסמך אעדים לכך פטור משעורין וראיתי בש״ך ס״ס שצ״ט שהביא ראיי׳ מהרא״ש דתפיסה בלא עדים מהני ליקח כמו שאמר ניזק אפי׳ בקנס זהא הרא״ש פי׳ הסוגיא למ״ד פ״נ קנסא ולכאורה דבריו תמוהין דמיני׳ תברא דהא הרא״ש מוקי הסוגיא במתניתן דאיירי ביש עדים כמש״כ בקושיתו על הרמ״ה דע״כ מיירי שראו עדים הנגיחה וכו׳ וא״כ אזדא לי׳ דין קנסא וליכא ראיי׳ דבקנסא מהני תפיסה וצ״ל דכוונת הש״ך דבשניהם תמים נהי דאיכא עדים בעיקר הנגיחה אבל איתרון דמי הגדול יזכה בו מכח התפיסה שבלא עדים ליכא עדים ואי מודה מיפטר ואזל הש״ך לשיטתי׳ בסי׳ ת׳ ס״ק ו׳ דאתשלומי קנס נמי. אי מודה מיפטר וש״מ דמועיל התפיסה בקנס אבל מ״מ דברי הש״ך תמוהין שהעתיק מדברי הרא״ש שכ׳ שם גבי שני תמין וכו׳ וזה לא נזכר בדברי הרא״ש שכ׳ שם הלכך לא מהני תפיסה אלא בניזוקין שנים וכו׳ אבל כדאמר ניזק לא וכו׳ ומצינו לומר דקאי אתם ומועד דאין בהם כלל דין קנס דאדמי התם הא איכא עדים ואדמי המועד דלישקול מכח

התפיסה שלא בעדים הא הוא ממונא ואין ראי׳ כלל מהרא״ש דבקנס מועיל תפיסה שלא בעדים (מבין השורות: וקאמר דכדאמר ניזק לא בכל ענין לא מיבעיא בדמי גדול דהוי קנס ואפי׳ תפס שלא בעדים אינו מועיל אלא אפי׳ בדמי מועד נמי אינו זוכה הואיל ותפס בעדים).

שם תוספ׳ ד״ה לימא. ע״כ נ׳ דרבה בר נתן לכ״ע פוטר מדמי שעורין וכו׳. וק׳ האיך יתחייב לר״ג שבועה מי עדיף מהילך שפטור הואיל שהוא ככופר בכל לפי שאינו נשאר חייב לו בהודאתו וה״נ השעורין שמודה לו הוי כאלו כבר נתן והחזירם לו התובע ע״י מחילתו ולא נשאר בטענתו אלא החטין שכופר לו והוי כופר בכל על כן נ׳ דזה בזה תליא דאי חטין ושעורין והודה בא׳ מהן חייב י״ל שפיר דרבה בר נתן סבר דמהאי טעמא דפטרי רבנן שבועה מוכח דפטור על השעורין ולר״ג באמת חייב בדמי שעורין ובהודה באחד מהן דחייב בשעורין ה״נ דחייב שבועה והך מ״ד סובר דהילך פטור ואנן פסקינן דהילך פטור וכן הודה באחד מהן חייב כמש״כ תוספ׳ בבבא מציעא דף ה׳ [ע״א] ד״ה אי נמי ומאן דס״ל הודה בא׳ מהן פטור צ״ל ע״כ דס״ל כר׳ חייא בתרייתא בב״מ דף ד׳ [ע״א] דהילך חייב ולכך י״ל שפיר דר״ג אע״ג דפטור משעורין אפ״ה חייב שבועה דלא אזלינן בתר חיוב ופטור רק בתר טענתו דמ״מ בטענתו הוא מודה במקצת וחייב שבועה על מה שכפר בטענתו.

שם תוספ׳ ד״ה מדסיפא. שהרי מודה שהקטן הזיקו לכל הפחות. נ׳ סברתם ע״פ מש״כ לעיל ד״ה זאת אומרת דר״ח בר אבא סבר היכא שראוי להסתפק בדבר ס״ל לסומכוס חולקין והטעם נ׳ כיון דנ׳ בהענין שראוי לספק מוקמינן שני הבעלי דינין בחזקת כשרות ולא שהמזיק כופר לו מה שיודע בודאי שהניזק טוען אמת אלא שהמזיק גופי׳ מסתפק הואיל שיש סלע שמא בסלע לקה וכדי ליפטור אומר דרך ברי וכתבו הכא דבכה״ג דמודה שאחד מהן הזיק אע״ג דניזק אומר שמא ויש לנו לומר דלעולם המזיק טוען ברי גמור דמ״מ שניהם בחזקת כשרות דהא הניזק אומר רק שמא אעפ״כ י״ל אפי׳ לר״פ דנ׳ קרוב לומר שהמזיק מסופק איזה מהן נגח דאין להבחין בנקל איזה מהרודפין נגח וכדי ליפטור אומר דרך ברי וס״ל לסומכוס בכה״ג דחולקין (אבל ברישא פשיטא טובא דאין לומר בנזק שמא וכו׳ דהולקין כיון דאין צ״ל דהמזיק מסופק דבלא״ה שניהם בחזקת כשרות ולכך אמר דרך תמיהא ואמר סומכוס אפי׳ בהא וכו׳) אך עיקר דבריהם לא הבנתי מהיכן משמע להו דמסיפא ליכא למיפרך ועפ״ז כ׳ ג״כ לקי׳ דף ל״ו ע״א ד״ה ראוי דבקטן וגדול וניזק שמא ומזיק ברי פליג סומכוס ומנא להו דהא סוגית הגמר׳ כך דרב פפא אמר אפי׳ לא אמר סומכוס בברי וברי מוכח דמתניתן דלא כסומכוס והשיב לו המקשן דלפי דבריך שלא יקשה אסיפא מחטין ושעורין ע״כ צריך לאוקמי בניזק שמא ומזיק ברי וא״כ בסיפא ודאי אינו מוכח דלא כסומכוס דהא טוען הנתבע ברי ושמא תאמר דמרישא מוכח דלא כסומכוס ותוקים הרישא בברי ושמא זה אינו מדסיפא וכו׳ רישא נמי שמא וברי וע״ז השיב לו דאין ה״נ רישא מוקים ברי ושמא ומוכח מרישא בפשיטות דלא

בסומכוס אבל לעולם בשמא וברי אפי' בגוונא דסיפא לית לי' לסומכוס דחולקין.

שם תוספ' ד"ה רישא. והא לא כי קתני וי"ל דבברי וברי נמי איירי. וצ"ל אף דרישא איירי בתרתי וסיפא רק בשמא וברי בזה אין קפידא והוי שפיר דמיא וכמו שתירץ ר"פ לעיל דף ל"ד [ע"א] רישא משכחת לה בין דפטמה וכו' אך מה שהעמידו קושיתם כאן ולא הוקשה להם אהא דאמר אי נימא דקאמר ניזק ברי וקאמר מזיק שמא דהאיך אפשר לומר כן דהא לא כי קתני נ' דהוראת לא כי היא או בברי דהיינו לא כדבריך אלא ודאי כדברי שאין מגיע לך כלום או במודה במקצת ואפי' בטענת שמא והיינו לא כתביעתך שתבעת הרבה אלא מקצת מגיע לך מכח הספק אבל כשכופר בכל לא שייך לומר בשמא לא כדבריך אלא שאין לך כלום מספק דלזה לא הי' צריך לומר כי אלא לא לחודי' דלא כדבריך וממילא מספק אין מגיע לך כלום להוציא ממני ולכך לא הוקשה להם מסיפא דכיון דמודה בדמי קטן שייך שפיר לוקי אפי' בשמא ובזה נ' לתרץ קושיתם דלעיל [ד"ה ממאי] ממשנה דכתובות דיש לומר דמ"ד הכא דלא כי מדויק ס"ל כמ"ד בכתובות דף י"א ע"ב ודף י"ב דכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה מנה וא"ש שם לא כדבריך אלא מספק יש לך מנה ובזה יש ליישב דברי רש"י דקאמר ניזק כ"ש דהוי תיובתא וכו' דמאי כ"ש הוא היא היא דלעיל והפ"י האריך בו אלא ע"פ מש"כ התוספ' דרישא איירי בתרתי ואפ"ה מוחשב שפיר דומיא כנ"ל א"כ קושית ר"פ הכי רהטא מדרישא ברי וברי דוקא לדבריך דאי הוה מוקמת בשמא ג"כ הוי מוכח בפשיטות דלא כסומכוס מגוונא דשמא וע"כ דמוקמית רק בברי וברי א"כ סיפא עכ"פ נמי ברי וברי כלומר נהי דמצי איירי בשמא וברי ג"כ דאפי' הכי הוי דומיא דרישא או רישא בחדא וסיפא בתרתי ותיקשי דרבה בר נתן נהי דבגוונא דשמא וברי אתיא סיפא שפיר מ"מ מגוונא דברי וברי דע"כ איירי נמי דליהוי קצת דומה לרישא תיקשי מרב"נ והשיב לו המקשן לר"פ אלא מאי תאמר דמוקמת רישא בברי ושמא דתהוי בפשיטות דלא כסומכוס וע"כ בברי וברי נמי משום לא כי וא"כ דיו לסיפא אי איירי בחדא דהיינו בברי ושמא והוי דומה לרישא בחדא גוונא דרישא אכתי לימא וכו' ופירוש רש"י כ"ש דהוי תיובתא כיון דסיפא איירי רק בברי ושמא לא אתיא הסיפא שפיר בשום גוונא ואף שיש לומר דרישא איירי בברי ושמא ושמא וברי וסיפא ג"כ בתרתי אלא דאין לדקדק כ"כ בדברי מקשן שבא רק להתווכח וקאמר אלא דקאמר ניזק שמא ורישא בתרתי ברי וברי ושמא וברי אכתי מנ"ל דלא כסומכוס כדפריך ואמר סומכוס וכו'.

שם גמר' מאי קמ"ל תנינא טענו חטין וכו'. הא ודאי דפשטות המשנה לא איירי רק בפטור שבועה דבעניני שבועות איירי שם אלא דפריך ע"פ דברי התוספ' ד"ה לימא דמהאי טעמא דפטרי רבנן שבועה וכו' ופריך שפיר מאי קמ"ל דכיון דפטור משבועה ע"כ הוא משום דפטור מדמי שעורין והוי ככופר בכל ומשני דהו"א דחייב בשעורין ואפ"ה פטור

משבועה מגזירת הכתוב דבעי ממין הטענה קמ"ל בפטור משעורין ומסברא הואיל שהודה לו כמש"כ התוספ' במסקנא ואין צורך לדברי התוספ' בב"מ דף ה' [ע"א] ד"ה והודה דמשמע מדבריהם דמשמעות המשנה מורה כן דפטור משעורין והיינו מסוגיא דהכא מדפריך מאי קמ"ל תנינא ומסיק קמ"ל דמשמע כלו' דאשמועינן דפירוש פטור היא לגמרי ואין צורך כנ"ל.

שם רש"י ד"ה ראוי ליטול. להכי אוקמי למציעתא בשמא וברי דתיקו נמי רישא וכו'. דבריו תמוהין דאי משום הא אדרבה הו"ל לאוקמי גם מציעתא בברי ושמא דליהוי דומה לגמרי לרישא ובתפס דלא ליפטר משום חטין ושעורין.

דף ל"ו ע"א רש"י ד"ה דתפס. שקדם ניזק ותפס השור. נ' דרש"י ס"ל כפירוש הנ"י דמדמי המועד לקטן לא פריך כלל דהוי ככסות עבד גדול וקטן בדלייפי כדמסיק בהשואל דף ק' ע"ב ואין צורך להגהת הש"ך סי' ת' ס"ק י' ולא הוי כחטין ושעורין אלא תשלומי התם לגדול ודקדק לפרש שתפס השור דוקא ע"פ מה שהקשה הש"ך סי' פ"ה ס"ק כ"ב דלטעמא דהודאה מאי מהני כשתפס הלא לא יכול לומר לפי שהייתי מוחזק לכך לא תבעתי הקטן או התם דהא הי' מוחזק גם בגדול ואע"פ כן תבע ולזה כ' רש"י דמלבד שאין צורך לתפיסת המועד בשביל הקטן דבלא"ה לא הוי כחטין ושעורין ע"כ איירי שתפס רק השור התם דאז יכול לומר לפי שהייתי מוחזק וכו' דאי הוי תפס תרוייהו לא הי' נוטל כלום שאין יכול לומר כן דהא הי' מוחזק גם במועד ואעפ"כ תבע.

שם ע"ב תוספ' ד"ה כגון. אבל לר"ע דאמר שותפין נינהו וכו'. למש"כ תוספ' לק' דף מ' ע"ב דאליבא דר' עקיבא לא שייך לומר הוה מעריקנא וכו' הו"מ לומר בפשיטות דבשלמא דר' ישמעאל הוי שפיר שומר שכר בההיא הנאה דלא מעריק לי' כמש"כ רש"י ד"ה יחזור אבל לר"ע נהי דהמשאיל לק' מצי טעין כן שע"י כן הי' מתפשר עמו הניזק קודם שירד לדין כמש"כ תוספ' לק' שם אבל אם באנו לחייב את הניזק עצמו דליהוי ש"ש משום שהי' המזיק יכול להעריק יאמר הניזק אין לי בתפיסתו הנאה של כלום דגם אם הי' מעריק לא הייתי מתפשר עמו ושלא יצטרך לירד לדין אין זה נחשב הנאה להיות בשבילה ש"ש וכי צריך להחזיק טובה לכל אדם שאין גוזלין את שלו הימנו ודאל"כ לא הי' צריך רש"י לומר בההיא הנאה דלא מעריק רק בפשיטות שלא יצטרך לדון עמו אלא ודאי דמשום הכי לא הי' ש"ש.

שם תוספ' ד"ה אם. ואפי' חמישי נמי פעמים שאין לו כל נזקו וכו'. הקשה מהרש"א דאמאי לא ישתלם הניזק האחרון מחלק הבעלים והבעלים יתבעו מן התופס וכ' הש"ך בסי' ת"א ס"ק ג' דזה שייך דוקא בשומר שהבעלים נתנו לו מדעת לשמור אבל זה שתפס בע"כ דבעלים התופס הוא דחייב כמו דהוציאוה לסטים והנה התוספ' לק' דף נ"ו ע"ב ד"ה פשיטא כ' בהדיא שאין יכולין לקיים בה מצות השבה דמשתלם מגופו הרי דהניזק משתלם מגוף השור הנגזל דלא כדברי הש"ך ונ' דזה תליא

בפלוגתא דלק׳ דף ק״א ע״ב דגזל ולא נתיאשו הבעלים אי מצי לגבות משני שאכלו דאי אמרינן דשני חייב ע״כ משום דעדין הוא ברשות הנגזל לגמרי דהשני הוי כמו שגזלו הימנו ה״נ השור הנתפס מהבעלים דהוי כגזלה מצד הבעלים שאומרין גם ברצון היינו משלמין לחלקך והניזק האחרון נהי דהוי כמו שאכלו הואיל שגוף השור נקנה לו בהיזיקו מ״מ לא מצי משתלם מיני׳ לפי שהוא לגמרי של הבעלים שלא פשעו כלל בהנזק אבל אי אמרינן דאינו גובה מהשני כרמב״ח כמש״כ רש״י ריש דף ק״ב היינו ע״כ משום דהשני לא גזל מהנגזל כמש״כ תוספ׳ שם ד״ה גזל בסוף הדיבור דאיהו לית לי׳ טעמא דרשות מרי׳ כלל וכו׳ והוי הגזילה ברשות הגזלן שפיר משתלם הניזק האחרון מכל השור שהי׳ ברשות התופס שפשע בהיזקו לפ״ז א״ש דהתוספ׳ לק׳ דף נ״ו ב׳ בדרך וא״ל כלו׳ דהסוגיא תיקו אליבא דמ״ד אינו גובא מהשני ושפיר משתלם מגופו דשור אף שהוא של הבעלים הנגזל אבל הכא כ׳ התוספ׳ כן אליבא דר׳ יוחנן דמוקי ג״כ למתניתן משום פשיעת שומרין ואביי מוקי לק׳ דף ט״ו [ע״א] פלוגתא דרב ור״י בדרב חסדא ודר״י ס״ל כר״ח ובלא״ה הלכתא היא דרצה מזה גובא כ׳ שפיר דאין הני׳ משתלם מחלק הבעלים דלאו כל במיני׳ להשתלם מחלקם ושיצטרכו הם לדון עם התופס.

פרק רביעי.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ו ש ל. ואפי׳ כתובת אלמנה שהיא דרבנן לכ״ע וכו׳. ראיה זו אינה מוכרחת לפי מה דאיתא בכתובות דף י׳ ע״ב אלמנה דכתיבא באורייתא׳ וכו׳ דעתידה דמתקני לה רבנן מנה א״כ אף שכתבו התוספ׳ שם דבימי משה לא הי׳ מנה מ״מ כיון דכתיבא באורייתא׳ המנה שפיר י״ל דהוי בכלל כסף האמור בתורה ולכך הוי מנה צורי.

דף ל״ז ע״א תוספ׳ ד״ה מ ש י ח ז ו ר ב ו. ולפ״ה ניחא וכו׳. ואף שהירושלמי ג״כ י״ל דקמ״ל אפי׳ לבשו בימי החול אנשי הבית בגדי שבת וצ״ל דזה לא הי׳ מרומז במשנה דבשלמא לרש״י שפיר מדויק מדנקט חזרה בשבתות ולא נקט משיחזור בו ג׳ ימי בטלה דזה שכיח הרבה שהשור בטל ממלאכה אלא ש״מ דשבתות דוקא בעינן אבל להירושלמי אכתי לא שמעינן זה מהמשנה די״ל דלעולם בימי החול נמי הוי חזרה אם לבשו אנשי הבית בגדי שבת והמשנה נקטה שבתות משום דבחול לא שכיח שלובשין כל בני הבית בגדי שבת ושלא באו אנשים אחרים לבית וגם הוא לא יצא מהבית.

שם תוספ׳ ד״ה ר ב ז ב י ד. והו״מ למיתני במתני׳ מועד לבהמה וכו׳. אף דר״ז מוקי מתניתן בחזרה וא״כ במועד לאדם אשמועינן ג״כ רבותא טובא דאע״ג דנשאר מועד לאדם דאית לי׳ מזלא מהני חזרתו מבהמה ונ׳ כוונתם דברישא במקום מועד למינו הו״ל למיתני מועד

לבהמה דנשמע מיני׳ רבותא דמסתמא הוי מועד לאדם ואח״כ לידע מועד לאדם ולענין חזרה.

שם גמרא קמ״ל דחזרה דבהמה מיהא חזרה היא. ק׳ דלעיל דף ב׳ ע״ב ד״ה ומלתא כתבו התוספ׳ דלר״פ חזרה דבהמה לאו חזרה היא וא״כ פליגי בסברות הפוכות דלרב זביד מסתמא הוי מועד מאדם לבהמה וכי חזרה מבהמה מהני ולר״פ בסתמא אינו מועד מאדם לבהמה ובחזרה דבהמה נשאר אעפ״כ מועד לבהמה מכח האדם שנשאר לו מועד ונ׳ דהתוספ׳ שם איירי שאחר חזרה דבהמה נגח אדם וכי אמרינן דמועיל חזרה דבהמה היינו מכח ס״ס שמא חזר מאדם ג״כ ואת״ל שעדיין מועד לאדם א״כ דינו להשאר גם לבהמה דאע״ג דלר״פ מסתמא אינו מועד לבהמה מ״מ היכא דנגח גם בהמות ג״פ אפי׳ חזר מהן כי נשאר מועד לאדם הסברא נותנת דהזרתו לאו חזרה היא מ״מ י״ל שמא הוא מהמיעוט שאע״ג שהוי מועד לאדם אעפ״כ לא יחזור ליגח בהמות כלל אבל כי ודאי הזינן שאחר חזרתו מבהמה נגח אדם אמרינן אפי׳ לר״פ דנשאר מועד גם לבהמה (ובזה מיושב קו׳ הלח״מ פ״י מנזקי ממון הל׳ ג׳ דשפיר יש ליישב הסוגיא דריש מכילתין אליבא דהרמב״ם כתירוץ הר׳ מנחם) ובזה מדוייק שם בלשון התוספ׳ שכתבו וחזר בו מבהמה ונשאר מועד לאדם דהוא לשון מיותר ודי הי׳ במש״כ רק וחזר בו מבהמה אלא שכוונתם שאח״כ נגח אדם דהיינו ונשאר ודאי מועד לאדם אבל הכא איירי שלא דאינו אח״כ שנגח אדם אז שפיר הוי חזרה אפי׳ לרב זביד.

שם תוספ׳ דיבור ראשון המתחיל נעשה מועד. כגון שראה שאר בהמות וכו׳. ולכאורה אכתי אינו ענין לגוונא דברייתא׳ דסירוגים דזהו מילתא בפ״ע דאם לא ראה בינתיים דהוי ממין אחד מועד לכל ואם ראה ולא נגח אינו מועד לאותו שראה ולא נגח ונ׳ דהו״א כיון דבאותה ראיה שראה שור ולא נגח ראה ג״כ חמור הו״א דליהוי מועד גם לאינו מינו ומה שלא נגח החמור הוא לפי שראהו בראיה דסירוגין קמ״ל דתולין מה שלא נגח לפי שהוא אינו מינו.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה שור. נ׳ לר״י דהני תרי בעיות באת״ל וכו׳. ובשבת שבת לא פירש כלום ונ׳ ע״פ מש״כ מהרש״א דבשבתות לחול אפי׳ ר״פ מודה דסתמא הוי מועד (והוא דלא כדעת הרמב״ם פ״ו מנ״מ הל׳ ח׳) והאיבעיא איירי בראה בינתיים ולא נגח והיינו משום דאין כל כך שינוי בין שבתות לימי חול א״כ הכי בעי את״ל בשוורים באחרונה שדינן בתר שוורים מחד טעמא דנינו דהם משונין לגמרי משאר מינין אבל בשבתות דאינן משונין כל כך מימי חול אפי׳ בתרי טעמי דהיינו בתר קמאי ומין השבתות לא שדינן שבת שלישי בתר השבתות ואת״ל דבשבתות תרי טעמי דחשיבי עכ״פ כחד טעמא בשארי מינין ושוורים אבל בימי חול ושבתות תבעי אי אזלינן בתר שבתות מכח חד טעמא ג״כ כבשאר מינין ושוורים או לא.

שם גמרא מהו דתימא הך שופר קמא סיוטא וכו׳. הרמב״ם פ״ו הל׳ ה׳ כתב שוורים שמשחקין בהן וכו׳ אינן מועדין זה לזה וכ׳ עליו

16*

הראב״ד דליהוי כמועד לשופרות ועוד שכבר פסק למעלה המשסה כלבו וכו׳ וכ׳ הרה״מ שהרמב״ם נזהר מזה שכ׳ סוף פ״ב במשסה כלבו דאינו חייב רק ח״נ והכוונה דאפילו בהרבה פעמים אינו נעשה מועד ובעל הפני משה במראה הפנים לירושלמי בפירקין הל׳ ד׳ השיג עליו ודעתו דכאן במשחקין אינו חייב כלל אפילו כתם מפני שהוא אנוס ולעיל במשסה כלבו מודה הרמב״ם בהועד דמשלם נ״ש ולדעתי נר׳ כפי הה״מ והרמב״ם הוציא דיניו מסוגיא הזו דאמרו מהו דתימא סיוטא בעלמא וכו׳ ופי׳ רש״י ביעותא שנבעת וק׳ הא אפי׳ הוי מכה ביעותא ליהוי מועד לביעותות אך נ׳ דרבא קאי הכא אמאי דמדמינן דיני מועד לווסתות והנה בווסתות מצינו דבמאורעות שמחמת הגוף קובעת ווסת כדאית׳ בנדה דף ס״ג [ע״א] מפהקת מעטשת אבל מחמת אונס אינה קבעה לעולם כמש״כ תוספ׳ שם ע״ב ד״ה אכלה ובקידושין דף כ״ד ע״ב איתא שאני אדם דבר דעת הוא איהו מבעית נפשי׳ ולאו דוקא אדם אלא ה״ה שאר בעלי חיים ולא אתי אלא לאפוקי כלים דפריך מינייהו שם וזה שאמרו מהו דתימא קמא סיוטא בעלמא הוא דנקטי׳ כלו׳ דהוי כאונס שנבעת על ידי אחרים ולא ליהוי מועד וקמא דנקט לאו דוקא ובכל ענין לא ידעתי ליישב לשון קמא וצ״ל דנקט כן לומר אפי׳ קמא אי הוי סיוטא ממילא לא הוי מועט וקמ״ל דאינו כאונס שע״י אחרים והיינו משום דאיהו מבעית נפשי׳ וא״כ מוכח עכ״פ דבאונס ממש שע״י אחרים כאיצטדין או משסה כלבו של חבירו דאינו נעשה מועד לעולם כווסת הקפיצה שאינו נקבע לעולם.

שם משנה שור של ישראל וכו׳ ושל הקדש שנגח לשור של הדיוט פטור וכו׳. יש לדקדק במאי דנקט תחלה לשון ישראל ואח״כ הדיוט ונ׳ ע״פ מאי דיליף לק׳ לשור של נכרי מקרא דמפארן הופיע הופיע ממונן לישראל והטעם הוא משום שלא קבלו את התורה וישראל קבלוה זכו בממונן ע״י כן וכמו שאמרו זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן והנה מכח הך קרא אין לפטור רק בשל ישראל שנגח לשל נכרי אבל לפטור את ההקדש לא אך לטעם האחר מקרא דויתר גוים שזה העונש מן המקום על ביטולם הז׳ מצוות שפיר יש לפטור את ההקדש ולדברי המהרש״א לק׳ דף ל״ח בתוספ׳ ד״ה עמד דלחייב הנכרי אם נגח שורו אתיא מכח דבדיניהם דיינינן לפי זה ודאי ג״כ להקדש חייב ומדויק לשון המשנה דשור של ישראל הוא דפטור להקדש הא דנכרי חייב ולכך לא תני של הדיוט דהו״א אפי׳ נכרי ובסיפא נקט דהקדש לשל הדיוט אפי׳ לנכרי אע״ג דלא שייך בי׳ טעמא דמפארן הופיע והו״א דליחייב קמ״ל דפטור ומקרא דויתר גוים ובזה יש לפרש הא דפריך לק׳ אברייתי׳ מאי ואומר וק׳ כי היכי דק׳ לי׳ אברייתי׳ ה״נ הו״ל להש״ס לדקדק אר׳ יוחנן מה הוסיף אדר׳ אבוה בקרא דמפארן הופיע ולהנ״ל א״ש דיש לפרש דר״י בא ליישב דיקדוק המשנה הנ״ל ואי מקרא דויתר לא הוה ס״ד לחייב את ההקדש ארנכרי ואמאי שינה התנא ולא תני בסיפא נמי של ישראל כיון דליכא למיטעי לזה אמר דאיכא קרא אחרינא דמפארן הופיע והוה ס״ד דפטורא אדנכרי מהאי קרא אתיא וניחייב את ההקדש לכך נקט

במשנה לשון הדיוט לאשמועינן דאפי׳ אדנכרי פטור וכל זה שייך בדברי ר״י די״ל דכוונתו ליישב לשון המשנה אבל אברייתי׳ לא שייך לאמר כן פריך שפיר מאי ואומר כיון דאדרבה קרא דמפארן לא משמע כ״כ כמו קרא דויתר דמשמע ודאי בכל ענין גם להקדש וקרא דמפארן לא מוכח מיני׳ הקדש.

דף ל״ח ע״א תוספ׳ ד״ה עמד. אבל למ״ד מותר קשה והנה הרמב״ם פ׳ ח׳ הל׳ ה׳ כ׳ דלכך חייבין העכו״ם לפי שאינן זהירין ומפסידין ממון הבריות ובזה יש ליישב קושיתם ע״פ מש״כ הרשב״א לק׳ דף ל״ט בשם הירושל׳ דאף שאין מעמידין אפיטרופס לחוב ליתומים שניא הכא בשור שלא יצא ויזיק א״כ י״ל אף דבגזל נכרי מותר משום דבזה לא מטי פסידא לישראל משא״כ בשור אי פטרת לי׳ בנזק דנכרי ירגיל לצאת ולהזיק אח״כ גם לישראל והי׳ מן הראוי לחייבו לשלם גם לנכרי אבל מכח דהתיר ממונן הוי כמי שנגח לשור דהפקר דאין שייך לחייבו כלל אף שהי׳ כן התקנה שלא ירגיל ויזיק לאחרים מ״מ לית בי׳ חיובא וה״ה בנכרי.

שם גמרא אמרי אין מקבלין שכר כמצווה ועושה וכו׳. הקשה הרשב״א האיך הוא ככהן גדול כיון שאין מקבל עליה שכר משלם ונ׳ ע״פ מה דאית׳ במדרש חזית בפסוק ישקני בשעה ששמעו לא יהי׳ לך נעקר מהם יצר הרע וכשאמרו דבר אתה עמנו חזר יצה״ר למקומו ונ׳ הא דנעקר דוקא באותו דיבור ע״פ מש״כ רש״י בסדר ואתחנן בפסוק אתה הראית לדעת שפתח להם במתן תורה ז׳ רקיעים וראו שהוא יחידי וכיון שראו ע״כ המלאכים שברקיע ע״כ שראו פני השכינה ממש להבה״ן כי גדול הוא מכל האלהים דהיינו השרים של מעלה והוא יצה״ר הוא מלאך המות וכתיב באור פני מלך חיים ולכך כשאמר לא יהי׳ וכו׳ על פני כלומר אצל פני שאתה רואה גדול מכל לא יהי׳ לך אחרים ואז בראית השכינה נעקר מהם יצה״ר וכשמיאנו בדיבור השכינה ובחרו במשה חזר להם והכה״ג כשנכנס לקדשי קדשים ראה מראית השכינה שלכך הבהיקו פניו בצאתו כמאמר הפיוט בפיוט מראה כהן וכמאמר ר׳ ישמעאל בן אלישע וא״כ הי׳ ג״כ בלא יצה״ר ואיתא בקדושין דף ל״א [ע״א] בתוספ׳ [ד״ה גדול] שלכך גדול המצווה שדואג מיצרו כלו׳ אבל מי שאינו מצווה אין לו יצה״ר ובסוכה דף נ״ב [ע״א] איתא ביצה״ר שמניח אומות העולם ומתגרה בשונאיהם של ישראל ונ׳ דהיינו מה״ט לפי שהם כאינן מצווין שאין לו יצה״ר ונ׳ בזה מה דאיתא בהוריות דף י״ג [ע״א] דממזר ת״ח קודם לכ״ג ע״ה דכתיב יקרה היא מפנינים מכ״ג שנכנס לפני ולפנים ע״ד מה דאית׳ בקידושין דף ע׳ ע״ב אין הקב״ה משרה שכינתו כי אם על משפחות מיוחסות שבישראל וא״כ הממזר שמרוחק יותר מפני השכינה ודאי יצרו חזק ביותר ולכך כשהוא ת״ח שאז היצר מתגרה עוד בו ביותר כדאית׳ בסוכה שם ואפ״ה כובש יצרו קודם לכ״ג ע״ה אף שהוא ירא שמים לפי שבו היצר חלש משני צדדים שהוא כ״ג כנ״ל ושהוא ע״ה ולפי זה א״ש מה שדימו הכא הנכרי שאין לו יצר כ״כ כנ״ל שהוא ככ״ג בבחינה זו שג״כ יצרו חלש כנ״ל.

שם ע״ב גמרא. בתו של רבי אם כשרה היא וכו׳. נ׳ דאין מן הדרך לנחם בזה לגנות בתו אלא דכשרה הוא מלשון מוכשר לקבל טהרה כלו׳ אם הי׳ מתוקנת לזרע הגון ולכך השמיט רש״י בפירושו תיבת כשרה משום דעיקר הכוונה אראויה.

דף ל״ט ע״א רש״י ד״ה שור. כדאמרינן בפרק קמא שוה כסף וכו׳. דבריו תמוהין דהא שם לא איירי אלא בנזקי אביו כמו שהקשו התוספ׳ והפ״י תירץ דכוונת רש״י על נזקי אביו ואין דבריו עולין יפה למש״כ רש״י לעיל דף י״ד [ע״ב ד״ה ביתמי] (ועיין בבא מציעא דף ק״ד ע״ב ד״ה להכי פירש״י בענין אחר) הטעם דלא משתעבדי מטלטלי דיתמי דאיכא למימר אחר מיתת אביהן קנאום וזה לא שייך בשור תם דע״כ המזיק הוא לפנינו דאל״כ אינו משתלם אפי׳ מגדולים וא״כ הרי הוא מנכסי אביהן ואין לומר שמא אביהן מכר להשור המזיק והם קנאום משלהם זה אינו דהא אינו מכור לכ״ע כדאיתא לעיל אלא נ׳ דזה עצמו כוונת רש״י דהוכיח דאפי׳ בגוונא דלא שייך עיקר הטעם מ״מ לא גבינן ממטלטלי דיתמי דהא אמרו שוה כסף שאין ב״ד נזקקין אלא וכו׳ ומילתא דפסיקא אמרו שאין נזקקין אלא וכו׳ והא משכחת במטלטלין שנכרין שהם מאביהן והודה בשעת מיתה ממש שלא מכרן אלא שמע מיני׳ שחכמים עשו לו פלוג שלא לגבות לעולם מטלטלין (ובכעין זה איירי הרשב״א בפ״ק דף י״ד ע״ב שכ׳ דמטלטלי דיתמי משתעבדי מן התורה וכפרה שהזיקה בחיי אביהן דאין לה מכר כנ״ל ומדרבנן לא פלוג ומתורץ מה שמקשין עליו מב״מ דף קט״ו [ע״א] ולא יעשה מטלטלין אצל בניו משום דבסתם יוכלו לומר שמכרום אביהן וקנאום ממעות שלהם) וא״כ ה״ה בנזקין אף שהי׳ ראוי לתקן לגבות מפני תיקון העולם מ״מ לא פלוג שלא לגבות מהן לעולם מטלטלין ואע״ג שהוא מעסקיהן ולא מכח חיוב אביהן מ״מ הא אדרבה בחוב שלהן אין צריכין לשלם כלום בהלואה שלוו כדאית׳ בח״מ סי׳ רל״ה ס׳ ט״ו ולכך הוא שפיר מילתא דפסיקא שאין נזקקין ביתמי אלא לנכסים שיש להם אחריות.

שם ע״ב רש״י ד״ה מעליית אפטרופס. שלא שמרהו כראוי לכאורה דבריו שפת יתר הוא דכבר אמרו בגמר׳ הטעם שאין נפרעין מנכסי יתומים לפי שאין נזקקין וא״כ פשיטא אלא מי ישלם וגם מה זה הקנס שלא שמרהו הא אינו מפסיד בדבר דלכי גדלי נפרע מהיתומים ונ׳ ע״פ מה שפסק הרמב״ם פ״ו מנזקי ממון הל׳ ד׳ דמשתלם מן היפה שבנכסי אפטרופס ולכשיגדלו היתומים יעשו עמו דין וקשה הא אין נפרעין מיתומים אלא מזיבורית אפי׳ בנזקין כמש״כ בפרק ח׳ מנזקי ממון הל׳ י״ב וא״כ האפטרופס ישתלם כשיגדלו מזבורית שלהן ואמאי ישלם הוא מעדיות (ועיין בתוספ׳ גטין סוף דף מ״ט [ד״ה אלא] ובמהרש״א ובפ״י שם) אך נ׳ ע״פ מש״כ הנ״י דאי יכלי אפטרופי לברורי דנטרי שמירה פחותה כלתה שמירתן מתקנתא דרבנן וכו׳ וכ׳ בחידושי אנשי שם שבא ליישב קושית התוספ׳ דמצינו דאפיטרופסין חייבין בפשיעה לזה כ׳ דהכא

איירי דנטרי שמירה פחותה והקילו חכמים עליהן דפטורין בכך והיתומין חייבין לשלם הואיל שלא נשמר שמירה מעולה כראוי לשור המזיק דפסקינן כר׳ מאיר סוף פירקין (ובזה מיושב תמיהת הרשב״א על הירושלמי דהאיך מוקי דר״י ב״ח כאבא שאול הא נפרעין מהיתומים כשיגדלו דמ״מ בלא נטרי אפי׳ שמירה פחותה אין נפרעין והיינו כאבא שאול) וע״פ זה א״ש פסקי הרמב״ם כיון דמדינא חייב האפטרופס לשלם מכיסו דגבי שור המזיק הוי פשיעה כל כמה שלא שמרו שמירה מעולה לכך משלם מן היפה כדינו ומה שמשתלם אח״כ מהיתומין הוא מצד החסד והתקנה ואז דיו אם ישתלם מזיבורית אך יעשו עמו דין דאם לא שמר אפי׳ שמירה פחותה אינן מחזירין לו כלל וזה שכ׳ רש״י על מה שאמר ריב״ח מעליית אפטורפסין דהיינו מעידיות והוקשה לו הא בעינן לאוקמי לר׳ יוסי בר חנינא דדיינא הוא ונחית לעומקא דדינא כהלכתא דאין משתלמין מיתומין אלא מזבורית אפי׳ בנזקין ואמאי יפסיד האפיטרופס שישלם עידית לזה אמר שלא שמרהו כראוי דהיינו מעולה רק פחותה דלכך חייב בתשלומיו וכדינו מעידית רק שהחכמים הקילו עליו שיחזיר ויקבל מהיתומין ואין בזה הורעת כחו אם יקבל זבורית תחת העדית שנתן כיון דכל עיקר שחוזר ונפרע הוא רק מצד התקנה כנ״ל ובקצת דבר זה העירני אחד מתלמידי.

שם גמר׳. שור חרש שוטה וקטן שנגח ר׳ יעקב משלם ח״נ וכו׳ אימא ר״י אומר וכו׳. כ׳ בשל״ה (ובספר הברית מאמר ב׳ סוף פ״ח הביא בשם שומר אמונים דיש בו סוד נסתר) דמ״מ לשון הברייתא היא כפשטה ג״כ לאיזה רמז ונ׳ דיש לפרש דשור קאי על יוסף שנקרא שור שנגח כלומר שהזיק במה שסיפר לשון הרע על אחיו ולה״ר נקרא לישנא תליתאי שהורג שלשה והיינו שנגח וקראו חרש כלו׳ מדבר ואינו שומע כמו חרש המוזכר במשנה דהכל כשרין לקרות המגילה חוץ מחרש וכו׳ במגילה דף י״ט ע״ב שדובר מה שלא שמע שוטה וקטן כדכתיב בי׳ והוא נער ורש״י פי׳ בסדר מקץ על נער עברי שוטה והנה יעקב אבינו הי׳ הגורם לזה כדאית׳ בשבת דף י׳ ע״ב בשביל משקל ב׳ סלעים מילת שהוסיף לו יעקב ליוסף נתגלגל הדבר וכו׳ דע״י כך נתקנאו בו וישנאו אותו ואח״כ סיפר הוא עליהן לשה״ר ובסוטה דף ל״ו ע״ב אית׳ ראוי הי׳ יוסף לצאת ממנו י״ב שבטים וכו׳ שנ׳ תולדות יעקב יוסף וכו׳ ואעפ״כ יצאו מבנימין וכו׳ נקראו על שמו וכו׳ וכיון שיעקב הי׳ הגורם ללשה״ר שסיפר יוסף והביא תקלה לעשרה אחיו שמכרוהו הי׳ ראוי ליענש בעשרה בנים (דהיינו פדיון נפשו דמי ניזק) ורש״י כתב בסדר פנחס שבנימין חסרו ה׳ משפחות וכיון דנקראו על שמו של יוסף הוי כאילו מתו ליוסף ויוסף הוא יעקב כמו שדרשו תולדת יעקב יוסף הוי כאלו נחסרו ליעקב והיינו משום דיעקב איש תם דדינו בח״נ זה שאמרו ר׳ יעקב משלם ח״נ דהיינו בשביל דמי ניזק שעולה עשרה חסרו לו ה׳ משפחות כנ״ל.

שם רש״י ד״ה שמירה פחותה. ולאפוקי מהני תנאי וכו׳ דאיכא למ״ד דפטור ואיכא דמחייב וכו׳. הנה לאפוקי ממאן דמחייב נ״ש

כ׳ רש״י שפיר דכן משמעות לישני׳ דר׳ יעקב כמש״כ רש״י לעיל ד״ה במאי עסקינן מדלא תניא ר״י מחייב ש״מ דבא לומר רק ח״נ לאפוקי ממאן דמחייב נ״ש אבל במש״כ דאיכא למ״ד פטור נר׳ שכוון למש״כ התוספ׳ ד״ה ולא מדלא תני אינו משלם אלא ש״מ דתרתי אמר משלם ולאפוקי ממאן דפוטר ורק ה״נ לאפוקי מאן דמחייב נ״ש אך בלאפוקי ממאן דפוטר הו״מ לומר בפשיטות ממאן דאמר אין מעמידין אפטרופס לתם אבל ניחא לי׳ לינקוט פטורא וחיובא בענין אחד.

שם תוספ׳ ד״ה אדמוקי. דמעיקרא הוה פריך אי בתם פשיטא וכו׳. לולא דבריהם נ׳ דהא דקשיא לר׳ אחא השתא טפי משום דמייתי השתא הברייתי׳ דמפרש בה ר׳ יעקב דברי ר׳ יהודה לכך הוקשה לו בתרתי דר׳ יעקב למה נהי דמצינו לומר דמהכא לא הוה שמעינן די״ל טעמי׳ דר׳ יהודה קאמר ולי׳ לא ס״ל מ״מ דוחק לומר כן דסתמיות מאן דמפרש דברי חבירו כוותי׳ ס״ל ולכך פריך דהוה עדיף לאוקמי בתריית׳ במועד ואשמועינן בה דלר״י צד תמות במקומה עומדת וקמייתא לוקמי בתם ואשמועינן בה דמעמידין אפטרופס לתם דאי מבתריית׳ הו״א דוקא במועד לצד תמות מעמידין אפטרופס דאינו קנסא אבל בתם ממש אין מעמידין לפי שהוא קנסא כמש״כ התוספ׳ ע״א ד״ה אין וא״כ הוה א״ש דאיצטריכו תרווייהו דר׳ יעקב ומשני חדא דאית בה תרתי טעמא כלו׳ דאפ״ה ניחא לי׳ יותר לפרש דר׳ יעקב אשמועינן דלא נימא דבבתריית׳ מפרש דברי ר׳ יהודה ולי׳ לא ס״ל קמ״ל דבכולהו ס״ל כר׳ יהודה.

דף מ׳ ע״א תוספ׳ ד״ה שור. דלר״י בן בתירא וכו׳ ה״נ האחרון חייב וכו׳. היינו אי בדמזיק שיימינן אבל לרבנן דשיימינן בדניזק הא קאמר לעיל דף כ״ז [ע״א] דפטור בשור שקבלו בקרניו וקאי אליבא דריב״ב אע״ג דהאחרון חייב מיתה מ״מ אינו משלם כופר דלאו בר דמים הוא וא״כ כולהו פטורין דהראשון הואיל שפטור ממיתה אין הבעלים משלמין כופר והאחרון פטור מכופר משום דבניזק שיימינן וגברא קטילא הוא ואין לו דמים ולא ידעתי למה נקטו דבריהם שלא כהלכתא דקי״ל כרבנן דבניזק שיימינן.

שם תוספ׳ בא״ד. פטורין מכופר למ״ד לק׳ וכו׳. נ׳ דלרווחא דמילתא כתבו כן דבאמת אפי׳ אידך מ״ד לק׳ דף מ״ג ע״ב לא יליף מאם כופר רק שלא בכוונה או על פי בעלים דהוי עכ״פ נגיחה דמיתה ממש אבל בבת אחת דמטי לכל שור מקצת נפש וליכא קירוב מיתה דאין שם מיתה עליו מודה דפטור מכופר (ועיי׳ לק׳ דף נ״ג [ע״ב] ד״ה לענין וצ״ל ג״כ דהוא לרווחא דמילתא וצ״ע) וכה״ג השיגו התוספ׳ לעיל דף ל״ה [ע״א] ד״ה מתניתן על רש״י בענין מקלקל אלא דכוונתם דלהך מ״ד ודאי פטור אבל ה״ה לאידך.

שם גמר׳ אדיתיב וקא מעיין בה א״ל תנן וכו׳. יש לפרש ע״פ מש״כ התוספ׳ ד״ה כופר דלא דמי לחטאת משום דכל חד מיחייב כרת ועוד משום דלגבוה אבל כופר הוא לחבירו והנה לכאורה הא כאן נמי חייב כל אחד מיתה בידי שמים כדאית׳ בכתובות דף ל״ג ע״ב לפי

שמצינו למומתין בידי שמים שנותנין ממון וכו' וצ"ל דכוונתם דכיון דאין להם מעשה ממש בו אין ראוי לחייב כל אחד וזה שאמר אדיתיב וקא מעיין דלא ניחא לי' לחייב כל אחד כופר שלם כמו בחטאת אמר לי' דע"כ סבירא לך דיש לחלק מכח שתי הסברות שכתבו התוספ' א"כ ה"ה דיש לספק אע"ג דהוא באמת כפרה מ"מ אין למשכנו מכח שתי הסברות הללו דהיינו הואיל דלחבירו הוא וגם דאין לו בו מעשה דהוא לא חטא וכו'.

שם תוספ' ד"ה חייבי. ביורשי הניזק עצמו מיבעיא לי וכו'. כ' הלח"מ פ"י מנזקי ממון הל' ד' בכוונת הרשב"א בדברי התוספ' דב"ד ודאי ממשכנין והאיבעיא קאי רק אם יכולין היורשין בעצמן למשכן והקשה עליו דאכתי מאי שנא מחטאת ואשם דאפי' ב"ד אין ממשכנין ופירושו רחוק מאוד דהיכן מצינו שהבעל דין בעצמו ילך למשכן אפי' בממון דניזקין ונ' כוונת הרשב"א ע"פ מש"כ התוספ' בר"ה דף ו' [ע"א] ד"ה יקריב דבחטאת לא משכנין רק כשמתעצל להביא ומבזבז ממון אבל כשעובר בבל תאחר ממשכנין גם בחטאת והרא"ש בפ' ק' סי' ה' כ' שיכול התובע לעכב נכסי הלוה ע"י הב"ד אפי' תוך זמנו כשירא שיבריחם או יבזבזם עד זמן הפרעון (והאריך בזה היש"ש סי' כ') והנה הוקשה להתוספ' במאי דבעי לדמויי לחטאת הא כפר כי מטה זמן הפרעון הוי כחטאת כשבא זמנו לבל תאחר והא התם נמי ממשכנין לזה כ' דודאי כשמסרב נגד הב"ד ולא רצה לשלם הכופר פשיטא דממשכנין ויורדין לנכסיו כמו בחטאת כשעבר בבל תאחר אך ביורשי הניזק מיבעיא לי' כלו' אם היורשין מעצמן מעוררין את הב"ד לכך קודם העמדה בדין שיראין שהמזיק יבזבז נכסיו עד שעת העמדה בדין והב"ד רואין ממש בדבריהם ושיזכו בדין ע"פ העדים שיש להם וכענין שכ' התוספ' דף מ"ו ע"ב ד"ה שאין ואנו יודעין שהוא אומר אמת בזה וכו' ובהא מיבעיא לי' אי ממשכנין כמו בחוב דעלמא שמעכבין נכסי הנתבע או דילמא דמי לחטאת שאין ממשכנין כשמתעצל להביא וזה מדוייק בדברי הרשב"א שכתב דאם לא רצה לשלם ב"ד מגבין וכו' דאי כהבנת הלח"מ לא הו"ל להוסיף כלום אדברי הש"ס אלא לומר פשיטא דב"ד ממשכנין אבל כוונתו כנ"ל לזה כ' דאם לא רצה לשלם כלו' שמסרב נגד הב"ד מגבין ממנו דהיינו גבוי ממש כיון שחייב כבר לשלם או ממשכנין כלו' שאז יורדין לנכסיו אבל האיבעיא קאי קודם זמן חיובא וע"ז שייך לישנא דממשכנין גרידא כלו' לעכב נכסיו.

שם גמר' כיון דכפרה הוא וכו' ולא בעו משכוני' וכו'. נ' מזה דאי ממונה הוי ודאי ממשכנין אותו והרמב"ם פי' אע"ג דס"ל כפרה הוא אפ"ה פסק האיבעיא לחומרא אבל הרמב"ן בסדר משפטים בפסו' אם כופר יושת כ' בעבור היות הכופר כפרה וכו' אין מכריחין אותו לבוא לב"ד לחייבו בכך ואפי' אם חייבוהו אין ממשכנין אותו וכו' פסק האיבעיא לקולא דאין מוציאין ממון מספיקא (וראיתי במלחמת השם על הסוגיא דריש הפרה דף ל"ו ע"ב בגברא התקע לחברי' בסוף דבריו שהביא בשם

יש מפרשים דבחטאות ואשמות נמי אהר שעבר זמנן ממשכנין וכופין דבכולהו כתיב ועשית וכענין שאמרו בשאר מצוות מכין אותו עד שתצא נפשו וכו׳ עלה דדבר נכון הוא וכן כ׳ התוספ׳ בר״ה דף ו׳ [ע״א] ד״ה יקריב וצ״ל הא דמספקא לן בגמר׳ בכופר אי משכנין היינו דודאי מכת מצות עשה בעלמא דמכין אותו וכו׳ לא דמי דהתם היינו לפי שפושע בה והכא כיון דלכפרה אתיא לא יפשע בו לעולם ובחטאות שאני כיון שנתנה להם התורה זמן ועבר עלה כבר פשע במצות עשה דחטאת ואפ״ה איצטריך להרמב״ן להביא קרא דועשית דמיני׳ אמרינן דגלי קרא אע״ג דהאי מצות עשה עיקרה היא משום כפרה אפ״ה מענשין אותו לאחר זמן או נימא כיון דממונו אזיק ולחברי׳ בעי למיתב ופשע ונפקא ג״כ מקרא דלה׳ אלהיך דמרבינן מיני׳ חטאות ואשמות ופירש״י שם בר״ה ילפינן מיניה כל דבר שבחובה וה״ה כופר וממשכנין תיכף הואיל שאין לו זמן קבוע ואתי ליפשע כל שעתא זמני׳ הוא כדאמר רבא שם לענין צדקה והרמב״ן בפירוש התורה דפסק האיבעיא לקולא דאין ממשכנין ואין כופין וקיל מחטאות ומשאר מצות עשה דמכין אותו משים דהכא עדיין לא עבר ואדרבה אמרינן דכיון דלכפרה אתי לעולם לא יפשע בו) ובזה נ׳ ליישב דברי רש״י בכתובות דף מ״א במשנה על המית שורי את פלוני שכ׳ קסבר כופרא ממונא הוא ודבריו תמוהין דמשמע הא אי כפרא הוא לא הי׳ משלם ע״פ עצמו וזה אינו דאדרבה לק׳ דף מ״א ע״ב על הא דפריך מודה בקנס הוא משני קסבר כופרא כפרא הוא ואין לומר דבא לאפוקי קנסא הוא דהא ליכא מ״ד כן ודברי המראה פנים בירושלמי בכתובות שם ג״כ תמוהין שתמה על הרמב״ם דפסק כפרה הוא ופסק דחייב על פי עצמו ונסתייע מדברי רש״י הנ״ל דמשמע דאי כפרה הוא מיפטר במודה מעצמו והא מסוגיא דלק׳ דף מ״א ע״ב מוכח בהדיא דאדרבה אי כופרא כפרה חייב על פי עצמו אפי׳ בתם לפי׳ תוספ׳ שם ד״ה מודה אך נ׳ ע״פ מש״כ בשיטה מקובצת לעיל דף ט״ו ע״ב בשם הראב״ד דבח״נ אומרים לו ב״ד לך ושלם אם הודה אלא שאין כופין אותו וכו׳ ונ׳ טעמו דשאני משאר קנסות שאין להתובע הפסד ממון בכפל וקנס דאונס הוא מלבד בושת ופגם ושיחרור העבד דהוא דבר גדול בערך הפלת שן אבל בח״נ דאיכא להניזק פסידא טובא אומרים לו ב״ד שלם וא״כ נ׳ דה״ה בהמית שורו עבד אף דאתיא לק׳ דף מ״ג ריש ע״ב דאינו חייב אפי׳ דמים היינו שאין כופין ע״כ אבל מ״מ אומרין לו ב״ד לך שלם בכדי שלא יפסיד האדון וי״ל דרש״י ס״ל כהרמב״ן דאי כפרה הוא אין ממשכנין ולא כופין וס״ל כהראב״ד וקשיא לי׳ האיך תני בהמית עבדו אינו משלם דמשמע שאינו משלם כלל והא הך משלם דתנא בהמית שורי את פלוני ע״כ היינו רק שראוי לשלם אבל אין כופין וממשכנין וכה״ג בהמית עבדו נמי ראוי לשלם דהא הב״ד אומרין לו לך שלם לזה כ׳ רש״י דס״ל ממונא הוא וא״כ פירוש ה״ז משלם הוא דכופין וממשכנין ושפיר תני עלה בהמית עבדו דאינו משלם כלל כה״ג ע״י כפייה.

שם גמרא דאמר לי׳ סוף סוף אי תם הוה וכו׳. ק׳ למאי דק״ל פלגא נזקא קנסא משום דסתם שוורים בחזקת שימור קיימי א״כ אכתי יש לו טענה דהי׳ סבור שהוא תם והוא בחזקת שימור שלא יגח ולא יתחייב אפי׳ ח״נ לכך לא היה זהיר לשמרו ונ׳ ע״פ מש״כ תוספ׳ דף כ״ד ע״ב סוף ד״ה במכירין דהעדאה אינה מועלת אלא בבני חיוב ולא ידעתי אמאי נקטו בי׳ לשון שמא דהיינו הא דאמר לק׳ דף מ״א [ע״א] וכועד לנכרים הוה מועד לישראל בתמיה והטעם כמש״כ הה״מ ריש פ״י דילמא בעלים מנטרי לי׳ טפי מליגח לישראל וה״נ לענין ניזקי ממון דמנטרי טפי מלהזיק לישראל א״כ י״ל דאיירי שנגח ג׳ בהמות של נכרים ומדויק הל׳ שהכיר בו שהוא נגחן דלשון נגחן היינו בג״פ כמש״כ תוספ׳ לעיל דף ל״ט [ע״א] ד״ה ואם על הותזקו נגחנין רק שסברו או שאמר להם המשאיל שנגח לשל נכרים ונמצא שהי׳ בשל ישראל וא״ש דאין לו טענה דהא ידע דצריך שימור דאם אינו נשמר הלא מוחזק ליגח רק דלא הייבתו התורה טפי מח״נ ולכך עכ״פ פ״נ בעי שלומי.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה אי ת ם. וי״ל דמיד אחר נגיחה הוגד לו וכו׳. כ׳ מהרש״א בתוספ׳ בסמוך ד״ה אי הכי אמש״כ והוא לא הי׳ יודע דהוא נגד מש״כ כאן. ונ׳ כונת התוספ׳ דאין זה ברור שהוגד לו מיד דאדרבה מסתמא נשאר שהות לבוא לב״ד או להעריק לאגמא דמי הוא הזריז לדבר לומר לו מיד אחר הנגיחה סיפור מעשה שהוא מועד מכבר אלא כוונתם שהשואל טוען כן לאצולי נפשי׳ מהמשאיל שלא להחזיר לו דמי השור אף שהיא טענה גרועה ושפיר הקשו תוספ׳ בסמוך כי טען המשאיל אתפסתי׳ לתוראי דילמא שלא הי׳ יודע שהוא מועד עד שתפסוהו הב״ד וע״פ זה נ׳ ליישב מה שהשמיט הרמב״ם בפ״ד מנזקי ממון הלכ׳ ח׳ אוקימתא דקדים ב״ד ותפסי׳ והוא כעין מש״כ הרמב״ן במלחמת בסוגיא דלעיל דף ח׳ על הרי״ף שהשמיט אוקימתא דביתמי עסקינן וכ׳ משום דהך טענה דמדהדרנא שטרא דזיבורית טענה גרועה היא שהרי בחזרת השטר לא בטלה מכירתו וכ׳ שם אי טעין טעין ואי לא דיינינן אנן הכי וכו׳ ביתומין לרוחא דמלתא הוא לומר. דאפי׳ טעין לא מתהני לי׳ וכו׳ לא הוצרך רבינו הגדול ז״ל לכותבה וכו׳ שאינו מן הדין אלא מחמת טענתן של אלו וכו׳ וה״נ ממש דכוותה הוא דטענה דמודינא ודמעריקנא טענות גרועות הן כדברי התוספ׳ דהא קמן שלא הודה ולא הבריח ואי לא טעין השואל כן אנן לא טענינן ליה אי נמי טעין והשיב המשאיל הא קטן שלא הודית ולא הברחת אם משיב לו שמיד הוגד לו שהוא מועד מצי אמר הכי ולכך מוקי בגמר׳ דקדים ב״ד ותפסי׳ והוא לרווחא דמילתא אפי׳ טעין השואל והשיב כן מ״מ צריך לשלם ה״נ אבל הרמב״ם לא הוצרך לכתבה שאינו מן הדין וכן השמיט בפ׳ י״ט ממלוה ולוה אוקימתא דביתמי מהאי טעמא והראב״ד לא השיג שם וכאן השיג עליו ולפי הנ׳ יש לדמות הך דהכא לדהתם.

שם גמר׳ כגון דאקדים בי דינא ותפסיה. הרמב״ם השמיט הך אוקימתא וכ׳ הה״מ ע״פ מש״כ התוס׳ ריש ד״ה הוה דהקושיא א״ש

אליבא דר״י ואנן פסקינן כר״ע ולא צריכינן להך אוקימתא כלל ותמה בלח״מ הא מ״מ צריכין לאוקמי כך מכח קושיא דהוה מודינא דקאי לכ״ע ונ׳ ליישב דבריו ע״פ מש״כ התוס׳ ד״ה אי דהפירכא ליתא למ״ד מודה בקנס ואח״כ באו עדים חייב וודאי כן הוא דמרא דשמעתא הוא רב דאמר לעיל שהכיר בו שהוא נגחן ומסתמא עמו שקיל וטרי הש״ס בתר הכי ואיהו ס״ל לק׳ דף ע״ה [ע״א] דפטור אך ק׳ למאי דאמר רב המנונא שם דאינו פטור אלא כשחייב עצמו בקרן א״כ בח״נ מודה רב דחייב וכמש״כ המל״מ פ״ג מגניבה ריש הל׳ ח׳ וצ״ל דקושית הש״ס היא אליבא דרבא דפליג עלי׳ דרב המנונא לגירסת רשב״ם בתוספ׳ שם ד״ה אמר וס״ל דרב פוטר בכל ענין אבל למאי דקיי״ל כרב המנונא כמו שפסק הרמב״ם שם הל׳ ט׳ לא קשיא כלל הך דהוה מודינא וא״ש דברי הה״מ דלהלכתא כר״ע וכרב המנונא לא קשיין כלל ממודינא וממעריקנא והשמיט הרמב״ם שפיר הא דקדים בו דינא ותפסי׳. וראיתי במל״מ שם סוף ההל׳ שהקשה על הסוגיא דשבועות דף ל״ג [ע״א] דפריך למ״ד משביע עידי קנס פטור והא ח״נ קנסא הוא והא שם לא מהני ההודאה שאינו מחייב עצמו בכלום ותירוצו אינו מובן לי שכ׳ דהסוגי׳ אליבא דשמואל דאליבי׳ פליגי תנאי בהא דמודה ואח״כ באו עדים ומה בכך וכי לשמואל הך תנא דס״ל פטור ס״ל עדיפא מדרב וליפטור אפי׳ באינו חייב עצמו בכלום ומהי תיתי לומר כן ויותר הי׳ לו לומר דהסוגיא קיימא אליבא דרבא כנ״ל אך נ׳ במה שהק׳ עוד על הרמב״ם בפ׳ ט׳ משבועות הלכ׳ ד׳ דפסק משביע עידי קנס פטור וכוונתו דע״כ איירי באין עמו ממון דא״כ היו חייבין משום הממון שעמו כמו שפסק בהלכ׳ ה׳ ובקנס גרידא אמאי פטורין הא אי מודה לא מיפטר כיון דלא חייב עצמו בכלום ונ׳ על פי מש״כ הה״מ פ״ט מנזקי ממון הל׳ י״א בשם הר״א בפירושיו דבקנס דשור המזיק אם תפס אין מוציאין מידו אע״פ שהודה מעצמו והנה לפי זה המודה בקנס דחצי נזק מחייב ג״כ עצמו בקרן שאם יתפוס ממנו הניזק אפי׳ בעדים לא יוציאו מידו ומ״מ א״ש מה דהשמיט הרמב״ם דקדים ב״ד ותפסי׳ דמה יאמר הוה מודינא ומפטרי דהא כיון שאומר שהי׳ מודה בכוון כדי ליפטר א״כ ודאי הי׳ נשמר שלא יתפס ממנו הניזק א״כ אינו מחייב עצמו בכלום ולא מועילה הודאתו כלל אבל במשביע עידי קנס פריך בגמר׳ שפיר והא ח״נ קנסא הוא דיאמרו העדים דילמא הוה מודה שלא בכוונה ליפטור עצמו מהניזק אלא לפי תומו והי׳ בנכסיו כדי שיכול הניזק לתפוס ממנו ומקרי בכך מחייב עצמו בקרן ושפיר הי׳ מועלת לו הודאתו ליפטור כדין מודה בקנס וא״ש נמי פסק הרמב״ם במשביע עידי קנס די״ל דאיירי בקנס דח״נ דבי׳ מועיל תפיסה והוי מחייב עצמו באם יהי׳ הניזק תפס ממנו ואמרו העדים שפיר דילמא הוה מודה ומיפטר כנ״ל.

שם גמר׳ הכי נמי משתעבדנא להאיך מדר׳ נתן וכו׳. כ׳ הרשב״א דשמעינן דהא דאם רצה ב״ח או נפקד דראובן לפרוע ממה שיש בידו ואע״פ שלא תבען בדין הרשות בידו וכן כ׳ הראב״ד וכו׳ ולולא דבריהם הי׳ נ׳ דאין מכאן ראיי׳ למאי שכתבתי לעיל בסמוך דמשמע

מדאמר השואל הוה מעריקנא לי׳ ש״מ דעכשיו כבר הוא תפוס ביד הניזק אע״ג דמסתמא יודע שהוא מועד וא״כ אין להניזק בגוף השור כלום וכן בתר הכי בטענת המשאיל הוה מעריקנא לי׳ מאי קשי׳ לי׳ להמקשן דמה הערקה שייכא במועד דתשלומי נזקיו רק מהעליי׳ כדאית׳ לעיל דף ל״ג ע״ב מועד שהזיק הקדישו מוקדש וכו׳ מה שעשה עשוי וכו׳ אלא נ׳ דלעולם יש להניזק קצת שייכות בהשור מצד שהוא המזיק שלו ויש לו לעשות דינא לנפשי׳ ליתפוס המזיק (וכן כ׳ הש״ך בסי׳ ת״א ס״ק ד׳ דלא מיקרי תופס שלא ברשות כיון ששור זה הזיקו יש לו רשות לתפסו) שיהא הוא המוחזק ולא יצטרך לטרוח כ״כ בתר דינא ודיינא להוציא מיד הבעלים והיינו ג״כ דמהני תפיסה בבבל לדעת ר״ת בתוספ׳ לעיל דף ט״ו ע״ב ד״ה ואי בגוף המזיק דוקא לפי שהוא הראוי לו לעולם לתפוס בו למשכון עד שישלם לו היזקו וא״כ היינו טעמא דרשות ביד השואל להחזיק את הניזק בהשור מדר׳ נתן מדעת עצמו לפי שיש להניזק שייכות בהשור ממש אבל בממון בעלמא שאין למלוה דמלוה של לוה שום דררא בגוף הממון לעולם אימא דאין להלוה ליתן לו מעצמו שלא ע״פ פסק ב״ד.

שם תוספ׳ ד״ה אי הכי. והוא לא היה יודע שהוא מועד. הקשה מהרש״א הא לעיל ד״ה אי תם כ׳ התוספ׳ דמיד אחר נגיחה הוגד לו וכו׳. ונ׳ דק׳ עוד מש״כ התוספ׳ שם דלא שכיח שלא יוגד לו מיד דאינו מובן אמאי ברור כ״כ שתיכף מזומנין אנשים להגיד לו שהשור מועד אך נר׳ כוונתם במש״כ דמיד הוגד לו לא שאנחנו יודעים מזה אלא כיון דהמשאיל רוצה להוציא מהשואל ממון כלומר שהוא יכנס תחתיו לניזקין טוען השואל שפיר דהוה מעריק לי׳ ואם יאמר המשאיל אכתי אמאי לא מערקית לי׳ יכול לטעון דמיד הוגד לו שהוא מועד ומי יכפרנו כיון דהשור נתפס ביד הניזק גדאמר הוה מעריקנא ש״מ דעכשיו הוא ביד הניזק רק דלפום ההו״א איירי שהי׳ לו שהות קודם שבא ליד הניזק והוי המשאיל מוציא מחבירו שרוצה שהשואל ישלם חציו ויתנו לו שורו ובלא״ה הוי המשאיל המוציא כיון דהוא בעל השור המזיק וטוען שהשואל יכנס תחתיו כנ״ל וע״ז הקשו דלישני שיש עדים וכו׳ היינו שלא זזה ידם מידו ולא בא שום אדם להגיד לו ותירצו שפיר דזה לא שכיח שלא זזה ידם שלא יוכל לטעון שלא הוגד לו וא״ש הכא דמה שלא הוגד לו הוא לזכות להשואל הוקשה להתוספ׳ שפיר דהאיך בא המשאיל להוציא מהשואל לומר שאתפסי׳ לתורי׳ יאמר השואל להיפך שלא הוגד לו וביון דבאין להוציא ממנו מה שהוא לזכותו מצי טעין גם ההגדה היא לזכותו טוען שהוגד לו ואם בהיפך טוען שלא הוגד לו.

שם תוספ׳ ד״ה ויש. דכיון דלא מפרשי קראי בהדיא וכו׳. כ׳ מהרש״א דאל״כ לא לכתוב אלא מן הבקר דממעט נעבד דקיל מכולהו ולא הבנתי דמאי הוקשה להם בתר הכי דלכתוב חד קרא ונימא שקולים הם וכו׳ דודאי משמעות התיבה לא אלים נגד מיסתבר מצד חומרא דמה״ט לא סגי לכתוב מן הבקר דיותר ניזל בתר מסתבר לפרשו על נוגח או רובע מעל נעבד אף שהוא קצת משמעות דקרא אבל אם יש שני

ענינן דתרוויהו מסתברי למעטן לפי שיש בכל א׳ מהן חומרא יתירתא ודאי תיהני כ״כ לכל הפחות המשמעות דקרא להכריע ולפרש הקרא באותו שהוא משמעותא דילי כגון אי הוי כתיב רק מן הבהמה ודאי נימא כיון דרובע עכ״פ לא קיל מנוגח עדיף לפרש הקרא ברובע כיון שהוא ג״כ קצת במשמע הקרא מלפרשו על נוגח ראינו במשמע כ״כ.

שם **תוספ׳** בא״ד. דהני חומרות אין שקולות וכו׳. כלומר בשלומא לעיל בריש מכלתין דתרי החומרות הם מסוג א׳ דהיינו היזקו מצוי והנאה להזיקה ובשניהם הטעם והסברא לחייב הבעלים בתשלומי הנזק בכה״ג אמרינן שקולין הם וכו׳ דאין לאדם לטעות ולבעל דין לחלוק ולהסביר הכתוב על אחד יותר מחבירו משא״כ כאן דהחומרות אינן מסוג אחד אין די בפסוק א׳ דיש לבעל דין לחלוק ולומר זה הטעם גורם יותר מחבירו ובזה נ׳ ליישב מה שהקשה תוספ׳ לק׳ בסמוך ד״ה לאו מה קשה לי׳ אי לקטלא קאמר וכו׳ כמו שעשה ק״ו מכופר וכו׳ ונ׳ אדרבה משום דיהא דומיא דק״ו מכופר לך לא רצה לפרש קטלא דהנה בטעם הריגת השור יש ב׳ דרכים דהשיטה מקובצת לק׳ דף מ״א על קושית התוספ׳ ד״ה איני מבן פקוע כ׳ בשם הרא״ה דהכי פירושו ממשמע שנאמר וכו׳ דודאי מה שצוותה התורה לסקול השור הוא כדי להפסיד הבעלים א״כ ודאי בא הכתוב לאוסרו על הבעלים דאם לא כן לא יפסדו בדבר וממילא אפי׳ הוא בן פקוע אסור ומת״ל לא יאכל אבל הרמב״ן בפי׳ התורה בסדר נח בפסוק מיד כל חיה אדרשנו כתב דהוא גזירת מלך שכל חיה שתטרוף תטרף וזה טעם סקול יסקל וכו׳ ואיננו להעניש את בעליו בממון וכו׳ ויש לומר דבזה פליגי המקשן והתרצן דהמקשן סבר כדעת הרא״ה לכך אמר לאו לקרבן דאי לקטלא א״כ הוא ענין וסוג אחד עם כופר דשניהם להפסיד הבעלים ויקשה למה לי תרי קראי דנימא שקולין הם והי מינייהו מפקת וע״כ משום פסול קרבן קאמר דהוא ענין אחר מחומרא דכופר ומשני לא לקטלא והטעם הוא כמש״כ הרמב״ן והוו שפיר חומרות חלוקות.

דף מ״א ע״א **תוספ׳** ד״ה לרבא. אליבא דהך ברייתי קאמר וכו׳. כלומר ורבא גופי׳ לא ס״ל הכי וק׳ א״כ אכתי נשאר קושית הש״ס במאי פליגי דכיון דרבא לא ס״ל ליפטור ברגל שדרסה אמאי מוקי לה בהכי דלא כהלכתא ולא מוקי כאביי ונ׳ דלכאורה קשה מאי משני אביי דאתיוה לבי דינא וקטלוה וכו׳ הא משום זה ודאי לא חייב השור מיתה משום שגרם להאשה מיתת ב״ד וכל היכא דאין השור בסקילה אין הבעלים משלמין כופר אכתי האי דלא משלם כופר משום דלא קטלה הוא אך נ׳ דאביי לשיטתו דפריך לק׳ דף מ״ג [ע״א] על רבא ולית לי׳ האי כללא אלא אע״ג דאין השור בסקילה אפ״ה משלמין כופר אי הוי רק שם קטלא בעלמא והתוספ׳ לק׳ דף נ״ג ע״ב ד״ה לענין כתבו דרבא ס״ל כרבה וא״כ לא מצי לשנויי כאביי כנ״ל וזה שאמר דפליגי ברגל שדרסה דאביי ודאי הוה מצי לשנויי דהאי להנאת עצמו הוא דזהו תירוץ פשוט דלא קשיא כלל מה לי קטלא בקרנא וע״כ משום דלא ניחא לי׳ לומר דאיכא שום תנא דס״ל הכי אבל רבא הוכרח לומר דאיכא תנא דס״ל בן דכאביי לא

מצי לשנויי כיון דס״ל כשאין השור בסקילה אין משלמין כופר ואין לומר דלוקמי כר״א דלא ס״ל הכי כמש״כ תוספ׳ דף מ״ג [ע״א] ד״א אמר דלא מיחוור לאוקמי סתם ברייתא כוותי׳ דשמותי הוא וכן צ״ל לק׳ שם על הא דמותיב אביי לרבא מהמית שורי ולא משני דאתיא כר״א וגם דהך דמן הבהמה הוא ברייתא׳ בספרא וסתם ספרא ר׳ יהודה היא שהוא מתלמידי ר״ע כמש״כ התוספ׳ שם דלא מיתוקם כר״א כלל.

שם גמרא רב אשי אמר וכו׳ כגון שסיכן לשלשה בני אדם וכו׳. ק׳ למש״כ הטו״ז ביו״ד סי׳ מ״ד ס״ו בשם רש״ל דבנחסרה הכוליא ע״י חולי כשרה אע״ג שהקטינה קודם הוי טריפות שחוזרה להכשירה א״כ רב אשי לשיטתו בסנהדרין דף ע״ח [ע״א] דס״ל שור טריפה שהרג פטור הו״מ לאוקמי שבנגיחות הראשונות היתה הכוליא קטנה ונרגש ע״י הכנסת היד וכדאית׳ בסי׳ י״ד שם ס״ו ובנגיחות חסרה הכוליא לגמרי וחזר השור לכשרותו ונעשה בו דין מועד ואף שכ׳ התוספ׳ לעיל דף כ״ד ע״ב סוף ד״ה במכירין דאין העדאה מועלת אלא בבני חיוב היינו אם הניזקין אינן בני חיובא דהטעם כמש״כ הה״מ ריש פ׳ י׳ מנזקי ממון הל׳ ג׳ דילמא בעלים מנטרי טפי לבני חיובא אבל במזיק שאינו בר חיובא לא שייך הך טעמא דאין לומר הואיל שידע שהשור אינו בר חיובא לא איכפת לי׳ לשמרו דמ״מ רשע הוא שלא שמר השור לפי שלא יפסד בחזקתו משא״כ בניזקין לא איכפת לי׳ אם יגח לשל נכרים או דהפקר ועוד דהי׳ צריך לחוש שמא בעוד שיגח תחסר הכוליא ויתחייב בחזקתו ושפיר נעשה מועד.

שם גמר׳ איני יודע שנבילה הוא וכו׳. הקשה אחד מהתלמידים לר״ע דס״ד בחולין דף י״ז [ע״א] שבמדבר הותר להן בשר נחירה א״כ דילמא הוצרך קרא דלא יאכל משום זמן המדבר (ולמש״כ התוספ׳ בחולין דף כ׳ ד״ה לא ורש״י שם דף כ״ח ד״ה לטהרה דלמ״ד אין שחיטה לעוף מן התורה בעי מ״מ נחירה בסימנים לק״מ) ואפי׳ למסקנא דיליף מאת בשרו מ״מ קשיא דילמא אתי לא יאכל לאיסור הנאה והדר כ׳ את בשרו לומר דאפי׳ בזמן המדבר דהוי הסקילה מעשה כעין בשר דמה לי הרגו בסקילה או בנחירה אפ״ה אסור ולעולם בשחטו קודם שנעשה בו דין הסקילה מותר ונ׳ ע״פ מה דאיתא בסנהדרין דף מ״ה [ע״א] ומניין שבסקילה ת״ל סקול דהיינו שאם לא מת בדחייה שסוקלין אותו לפי זה בזמן המדבר לא הי׳ עדיף נחירה משחיטה לדידן שאם נעשה טריפה קודם שחיטה ואפי׳ בשעת שחיטה כ׳ התוספ׳ בחולין ריש דף ח׳ דלא מתכשרא תו בשחיטה ה״ה אם נעשה טריפה קודם נחירה שאסורה וכן כ׳ התוספ׳ בחולין דף כ׳ ד״ה אי לימא דכיון שנטרף העוף שוב אין מועיל לו נחירה וכו׳ והא ודאי אף אם לא מת בדחייה מ״מ כמה מיני טריפות ישנן שיש לחוש שנעשה בו כריסוק איברים או פסיקת חוט השדרה וכיון דאין מענין את דינו כמש״כ תוספ׳ ריש דף מ״ה [ד״ה מכור] ע״כ אין שהות מעת לעת בין הדחייה לסקילה (ואפי׳ כדי עמידה והילוך ז׳ דלא משהינן לי׳ אז) שתצא הבהמה מידי טריפות נפילה כמש״כ רש״י לק׳ דף נ׳ ע״ב וא״כ הרי היא עכ״פ טריפה מדין נפילה ונ׳ דאפי׳ לדעת

הרמב"ם בספק דאורייתי לקולא מן התורה כה"ג לאו ספיקא היא דהיא בחזקת טריפה כל כמה דלא שהתה מעל"ע מלבד לפ"ז א"ש גם לר"ע כיון דכתיב סקול יסקל דמשמעותו הוא שאם לא מת בדחייה לסוקלו באבנים והא עכ"פ טריפה היא קודם שמתו ע"י סקילת האבנים ואסורה משום טריפה ומה ת"ל לא יאכל ע"כ לשוחטו קודם לכן ואחר גמר הדין שאסורה באכילה דאין לומר דאיירי קרא אם בדקוהו אח"כ כשמת ולא נמצא בו שום ריעותא דנפילה דהא כ' תוספ' בחולין דף נ"א ע"ב ד"ה עמדה דבלא שהיית מעל"ע לא מהני בדיקה.

שם תוספ' ד"ה א י נ י. איצטריך לבן פקועה. ראיתי בספר תורת חיים מלתא דתמוה שכ' דקרא משמע דקאי על גוף השור דאל"כ הו"ל לכתוב לא יאכל הא עובר או הולד נ' שהבין דקושית התוספ' דילמא איצטריך קרא לבן פקועה של הנוגח אם היה פרה וממש"כ הא עובר וכו' נ' שדעתו באם ימצא בתוכו עובר מת או ולד בן קיימא וזה אינו דהא אפי' שוחט הטריפה אסור העובר כדאית' ביו"ד סי' י"ג ס"ג אבל בולד חי נ' ג"כ דלא נפקא מינה מידי דהולד ג"כ נסקל הואיל שנגחה בהדה אמו כדאית' לק' דף מ"ז [ע"א] ולד הנוגחת אסורה ובתוספ' שם ד"ה מאי ובתוספתא פ"ק דערכין איתא האשה שיוצאת ליהרג וכו' שאלו ילדה הי' ולדותיה נסקלים והר"ן בחולין דף נ"ח כ' תדע שאלו וכו' וילדה אין הורגין את הולד וכו' וצ"ל דתוספתא קיימא כמ"ד ירך אמו אך עיקר דבריו תמוהין דקושית התוספ' היא דילמא איירי שהנוגח הי' בן פקועה דמותר מדאורייתי' אפי' בהפרים.

שם תוספ' ד"ה כ ל מ ק ו ם. דלא יאכל או לא תאכל ילפינן וכו'. נ' להסביר ע"פ מה דאית' במגילה דף ח' [ע"א] אין בין המודר הנאה למודר מאכל ופירש"י דכל הנאה מביאה לידי מאכל שבאותה פרוטה שלא חסרו ראוי לקנות בה מאכל וזה משמעות לא תאכל בלשון עתיד שלא יהא לך הנאה בכדי שתוכל לאכול אח"כ באותה פרוטה אבל כל אוכל ודאי משמע אכילה ממש.

שם רש"י ד"ה א ב ל הכא דאכילה נ"ל וכו'. הוסיף רש"י תיבת לן נ' ליישב קושית השיטה מקובצת דבפרק כל שעה דף כ"ד [ע"א] אית' לא יאכל אם אינו ענין לגופו תנהו לכל איסורין וכו' תנהו ענין להנאה וק' א"כ ליכתוב לא יהנה ונ' לחלק דהתם גוף הקרא אינו מוקשה דשפיר כ' דלא יאכל רק דמוכח בלאו הכי מכח כללא דכל שבקודש פסול אבל הכא גוף הקרא מוקשה דמה איצטריך לומר דשור שנסקל אין לאכלו וזה שכ' רש"י נפקא לן מסקול יסקל דמוכח מיני' ובי' דאינו ראוי לאכילה ודאי הו"ל לכתוב לא יהנה.

שם ע"ב גמרא ב ע ל ה ש ו ר נ ק י ל מ ה ל י להנאת עורו. אף דלעיל ע"א ד"ה להיכא כ' רש"י ונקי לחצי כופר וכו' היינו דפריך על התנא עצמו מנא לי' לדרוש נקי מנכסיו והשתא פריך לשמעון בן זומא דדריש נקי מנכסיו דהיינו הנאה הא כבר נפקא לן איסור הנאה ומסיק להנאת עורו ואת לא דריש כדתניא וכו' והסוגיא לכאורה קשיא דהא

משמעות הלשון עד שבא ר"ע וכו' נ' שאז חזר בו ודריש אתין אך נ' דהא דקשיא להו דוקא מאת דתירא ולא מואהבת את ה' אלא דודאי ידע לרבות בו ת"ח לאהבם מעין אהבת המקום אבל במורא ס"ל דלא שייך אלא במי שגדול ממנו וא"כ לא יהי' מצוה כוללת דמי שהוא גדול בישראל אין לו לירא משום ת"ח עד שבא ר"ע שהי' הגדול בישראל כדאיתא בברכות דף ס"ג [ע"א] שלא הניח כמותו בא"י ואפ"ה דרש לרבות ת"ח והיינו ע"פ מה דאית' באבות פ"ד ר' אלעזר בן שמוע אומר וכבוד חבירך כמורא רבך והוא מרבותינו שבדרום תלמידי ר"ע (ביבמות דף ס"ב ע"ב) שכתבו תוספ' לק' דף מ"ג [ע"א] ד"ה אמר דתלמודא מקשה מהן אדר"ע וחבירים היו לו בישראל כדאיתא בב"ב דף קנ"ח ע"ב בן עזאי תלמיד חבר דר"ע הוה אבל בן זומא [לפנינו איתא בן עזאי] איתא בבכורות דף נ"ה [ע"א] שאמר כל חכמי ישראל דומין עלי כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה הלשון משמע שאינו מחשיב כבוד מוראם עליו ואפי' לר"ע מכנה בלשון בדיחותא ולית לי' הא דכבוד חבירך כמורא רבך לכך לא דרש הוא אתין כלל כנ"ל ודרש נקי להנאת עורו.

שם ע"ב גמר' דס"ד אמינא בשרו הוא דאסור בהנאה וכו'. לכאורה נ' דמשמעות בשרו הוא דדייק וק' הא לעיל יליף מאת בשרו לומר דעבדי' כעין בשר לפ"ז אינו עורו ממשמעותי' כלל דקרא הכי קאמר לא יאכל דהיינו איסור אכילה והנאה נוהג בשור את בשרו כלו' אפי' עבדי' כעין בשר ששחטו וע"כ הש"ס מחשיב לתירוץ זה עיקר מכח קו' התוספ' מבן פקועה דלתירוץ ראשון נשארה הקושיא דילמא כתיב אכילה משום בן פקועה כמש"כ הת"ח ונ' דלאו ממשמעותי' דייק אלא מכח סברא דהוה מוקמינן איסור הנאה דקרא המסתבר דהיינו אמידי דאכילה דיותר יש לאסור בהנאה מידי דראוי לאכילה מדבר שאינו ראוי לאכילה וכמש"כ המג"א בסי' תמ"ב סעיף ט' על דברי הרא"ש בחרכו קודם זמנו ובזה ניחא הא דלמסקנא נפיק עיקר איסור הנאה מלא יאכל וק' דלשון הברייתי' משמע דכל עיקר מילתא דהנאה נפקא מנקי ולהנ"ל א"ש דהכי קאמר אין לי אלא באכילה כלו' אין לי איסורא דמשתמע מלא יאכל אלא במידי דאכילה דהיינו בשר בהנאה מניין כלו' בדבר שאין בו כי אם הנאה דהיינו העור מנ"ל למיסר ומסיק מנקי והוא כמסקנא דגמרא.

שם רש"י ד"ה מודה בקנס. וכי היכי דמיפטר מקטלא מיפטר נמי מכופר וכו'. הנ' מדבריו דלא רצה לפרש מודה בקנס אכופר כמש"כ תוספ' דהא ליכא למ"ד כופר קנס הוא ולכך פירש אקטלא דיש לקרותו קנס הואיל ואינו בשומא אלא נסקל בין אם שוה הרבה או אם הניזק שוה הרבה או מעט וכסברת הרא"ה שכתבתי על דף מ' ע"ב בתוספ' ד"ה ויש דדין הסקילה הוא להפסיד המזיק א"ש טפי דהפסידתו התורה את השור בלי ערך ושומא אבל באמת דעת רש"י גם ברובע דהוי קנס כמש"כ תוספ' ד"ה על פי דקושית הש"ס היא מכח דמיפטר מקטלא דכשאין השור בסקילה אין משלמין כופר וא"כ קשה מאי משני כופרא כפרה הא מ"מ תלתה התורה התשלומין במיתת השור ונ' ע"פ מה

שהקשו המפרשים במשל דלק׳ דשרי זוטרי דאין הנמשל דומה לו דהתם אין המנא מחזיק שניהם אבל הכא מי סני לומר תרי גווני וכ׳ למש״כ התוספ׳ ד״ה נקי דר״א דריש אם כופר לרבות היכא דאין השור בסקילה וודאי יש לאוקמי הקרא במסתבר יותר והנה שלא בכוונה מסתבר יותר לחייב מע״פ ע״א ובעלים דלא מצינו בשום מקום בתשלומי נזק פטורא מכח אין מתכוון בין בשור בין באדם (ועיי׳ בפ״י דף מ״ד בתוספ׳ ד״ה הכא וברש״י דף מ״ח ע״ב ד״ה חייבין) משא״כ ע״פ ע״א דפטור בעלמא במכחישו ואפי׳ בשמא וע״פ בעלים בקנס דח״נ אבל בקרא דובעל השור נקי מסתבר יותר לפרש בע״פ ע״א ובעלים דבשלא בכוונה לא שייך שפיר אדלעיל מינה סקול יסקל דאיירי ע״כ בכוונה אבל בע״פ ע״א ובעלים יש לפרש שפיר יסקל אם יבוא עוד ע״א או בעל פי בעלים אם יבואו אח״כ עדים דבזה נ׳ דמודה רש״י אף דקריי׳ לקטלא קנס אם אח״כ באו עדים דמיקטל ע״פ העדים או דקאי כמ״ד חייב לק׳ דף ע״ה [ע״א] או לרב המנונא שם דמחייב לכ״ע כשאינו מחייב עצמו בכלום וע״ז אמר ובעל השור נקי בכל ענין וא״כ ודאי גם בתחלה אסיק ר״א אדעתי׳ משלא בכוונה רק דדחיקא לי׳ בקרא משו״ה פריך הש״ס מודה בקנס וכיון דמיפטר מקטלא מיפטר מכופר מה יאמר דאם כופר מרבה ז״א דיש לאוקמי החיוב תשלומין במסתבר ולא בע״פ ע״א ובעלים דמצינו גם בעלמא דפטור וכן גבי עבד לרבה אליבא דר״ע דף מ״ג ע״ב דחייב שלא בכוונה דמים וע״פ ע״א ובעלים פטור וה״נ יש לאוקמי הריבוי לשלא בכוונה ומשני כופרא כפרה ובכפרה אדרבה עיקר החיוב חטאת הוא ע״פ בעלים כדכתיב או הודע אליו וע״פ עד אחד נמי חייב בשותק וא״ש הוא דשרי הזוטרי דלפי מה שעלה אח״כ בדעתו לפרש הקרא דנקי אעפ״כ בשלא בכוונה עדיף לי׳ לומר דאם כופר מרבה תשלומין רק בשלא בכוונה ע״פ עדים אבל על פי ע״א או בעלים פטור מכופר.

שם תוספ׳ ד״ה כיון. לא הו׳ ניחא לי׳ למדרשי׳ לאוקמי לעשה יתירא. ותירוצם דחוק דאכתי הוה עדיף מלפרוש מכל אתין שדרש ולולא דבריהם הי׳ נ׳ דלא מצי לרבות אביו בהך קרא משום סיפי׳ דקרא ובשמו תשבע דלא שייך באב ואם.

שם תוספ׳ ד״ה על פי. ה״מ כשבאין להעיד ג״כ על חבירו וכו׳. ומ״מ הדבר קשה כיון דחזינן דאדם קרוב אצל ממונו דאם העיד על שורו לחוד לא מהני ובאשתו הואיל שהוא קרוב אצלה לא מהני אפילו בבא להעיד על חבירו ומ״ט מהני בשורו כשבא להעיד על חבירו וכ׳ ע״פ מש״כ הרמב״ם פ׳ ט״ז מסנהדרין הל׳ ו׳ דאיסור שהוחזק על פי ע״א האוכלו אח״כ לוקה אע״פ שהוא ע״י ע״א הואיל שכבר הוחזק כן י״ל באם עיקר העדות על הרחוק אע״פ שיצא ממנו נ״מ לקרו׳ דמועיל עליו ג״כ דמה לי אם הפסול מכח ע״א או מכח קורבה וכמו דאמרינן הואיל שהוחזק בענין שהועיל עדות הא׳ מהני גם לענין מלקות שאין מועיל בו ע״א בעלמא ה״ה בנידון זה לפ״ז בפלוני בא על אשתו דאין לומר על מי משניהם עיקר העדות לכך לא מהני גבי דידה מכח הקורבה משא״כ ברבע שורי דודאי אין עיקר

עדותו כדי להרוג שורו דעדות השור הוא טפל לגבי עדות הרובע ועיקר הריגתו הוא מכח שנהרג הרובע משום תקלה וקלון אמרינן שפיר דעיקר העדות מתקיים על פלוני שרבע וכיון דהוחזק העדות קטלינן גם שורו ונ׳ בזה ליישב גם קושיתם על פירש״י ע״פ מש״כ בתומים סי׳ פ״ה ס״ק י״א לתרץ קושית הש״ך סי׳ ת׳ ס״ק ו׳ על הה״מ דבקטן וגדול הוי מודה בקנס דזה הוי רק מודה בתשלומי קנס ועיקר המעשה נודע ע״י עדים רק שהוא מודה מהיכן ישתלם הניזק ומודה בתשלומי קנס לא אמרינן דפטור ובקצות החשן סי׳ ת׳ הקשה עליו מסוגיא דלק׳ דף מ״ג ע״ב ולא ידעי אי תם הוה או מועד הוה ואמר מרי׳ מועד הוא לא משתלם קנס ע״פ עצמו והראיי׳ דמודה בתשלומי קנס ג״כ פטור ונ׳ דלא דמי בשלומא בגדול וקטן שפיר העידו העדים על המעשה ומחייבין את המזיק ע״כ פנים בדמי הקטן לכך כי מודה אח״כ בגדול הוי מודה רק בערך וסך תשלומי הקנס ולא מיפטר בהכי דקרינן בי׳ מ״מ ירשיעון אלהים שמרשיעין ומחייבין אותו ע״פ עדים משא״כ בנזק העבד לא מיחשב העדאת העדים מידי כיון דאי תם הוה מיפטר לגמרי מדמי עבד וכל עיקר חיובו הוא ע״פ הודאת עצמו הוי שפיר מודה בקנס דפטור לפ״ז א״ש הכא בפלוני רבע שורי אע״ג דחיוב שורו הוא קנס מ״מ כיון דעיקר העדות הוא על פלוני והוא מתקיים ע״י עדות גמורה הוי הודאתו אהריגת שורו רק כתשלומי קנס שהוא רק כפרט מהמעשה דעיקר המעשה והחיוב עליו נודע ע״י עדות גמורה לכך לא הוי אשורו כמודה בקנס דליפטר.

דף מ״ב ע״א תוספ׳ ד״ה כתב. דאי לא כ׳ אלא בעל השור נקי וכו׳. כ׳ המהרש״א דאין לטעות דוקא תם ומועד חייב כמש״כ תוס׳ בסמוך דלא מחייב הכתוב במועד אלא במקום שחייב בתם. ונ׳ דאין משם ראיי׳ דלק׳ שפיר כ׳ התוספ׳ דהוה פטרינן במועד כלו׳ מכולו נזק דתם לגמרי פטור אין ראוי לחייב המועד בכולו נזק דכן מוכח לעיל דף ל״ה [ע״א] אבל הכא לא סגי אי כתב נקי לחודי׳ אתם דודאי הוה ידעינן דמועד אינו חייב בכולו אבל עדיין הי׳ מקום לאמר דחמור עכ״פ מתם וחייב ח״נ ויותר נ׳ לומר לקרב הפירוש שדחה מהרש״א דהיינו דלפום סברא דהשתא דחמיר תם ממועד דהא לכך איצטריך קרא דנקי א״כ קשיא שפיר לטעמיך ליכתוב רק נקי בתם.

שם תוספ׳ ד״ה גבי. ואפי׳ לר״ע דמאיש בעמיתו נפקי כולהו מודה הוא דבושת לא נפיק מיני׳ וכו׳. אבל רש״י פירש לעיל דף ל״ד ע״ב במשנה דמאיש בעמיתו נפיק וצ״ל דדרשא דאנשים אתי׳ אליבא דרבנן דלא דרשי מאיש בעמיתו רק צער אבל לר״ע דדריש כולהו מאיש בעמיתו נפיק מיני׳ גם בושת ודלא כדברי התוספ׳ ופירושו במשנה שם הוא אליבא דר״ע ולפי׳ התוספ׳ ק׳ למאי איצטריך לעיל דף כ״ז [ע״א] לקרא דוהחזיקה לנתכוון להזיק אע״פ שלא נתכוון לבייש תיפוק לי׳ מושלחה ידה לחודי׳ דמידריש למתכוון כדמשמע שם ולק׳ דף פ״ו [ע״א] דכתיב ושלחה ידה וכו׳ עד שיתכוון וכו׳ דע״כ אתא רק לנתכוון להזיק דאל״ב

אלא לבייש דוקא למה לי׳ אנשים למעט שוורים תיפוק לי׳ דבשור נתכוון לבייש לא משכחת כדאית׳ בדף ל״ה [ע״א] ומדאיצטריך אנשים ע״כ דבעינן רק לנתכוון להזיק וא״כ למה לי קרא דוהחזיקה אבל לפירש״י א״ש די״ל דהך ברייתי׳ דדריש והחזיקה להכי אתיא כר״ע דדריש מיעוטא דשוורים בבושת מאיש בעמיתו ולדידי׳ ליכא לדייק מדאיצטריך איש בעמיתו דאיצטריך בלא״ה לצער וריפוי ושבת ולרבנן דדרשי מאנשים נאמר אה״נ דלא איצטריך לדרשא יתירא לנתכוון להזיק אלא מדאיצטריך אנשים נפקא להו.

שם תוספ׳ ד״ה בכוונה. וסובר רב אדא דה״ה לענין דמי ולדות. התוספ׳ קצרו כאן ובכתובות דף ל״ה [ע״א ד״ה ומי] כ׳ דהא דאמר ומי איכא מאן דלית לי׳ וכו׳. אע״ג דברייתי׳ דהכא פליגא עלי׳ דמחייבא בדמי ולדות מ״מ תנא דבי חזקיה יותר עיקר שהי׳ שונה ברייתי׳ של אביו והך דרב חגי לא מיתניא בי ר׳ חייא ור׳ אושעיא.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ונימא. דפשוט לי׳ לגמר׳ דמסתמא הי׳ יודע וכו׳ ובדיבור המתחיל אלא לא שייך למימר דילמא אית לי׳ טעמא אחרינא דטעמים חשובין הם וכו׳. ולא הבנתי האיך מצינו לומר אטעמא דע״פ ע״א דטעם חשוב הוא שלא יצטרך לטעם דעדיף מיני׳ הא בגמר׳ קרי׳ לי׳ לעיל ע״א זוטרי ואמר שדי זוטרי וקאי גם על עד א׳ כמש״כ רש״י דף מ״א ע״ב ד״ה מתכוון ותוספ׳ שם ד״ה מודה ועל טעם השני דמתכוון לא שייך לומר דמסתמא הי׳ יודע הא קמן דר׳ אליעזר לא ידע מיד לרב טביומי כמש״כ רש״י לעיל ע״א ד״ה משכח דאכתי לא הוה ידע לי׳ מלתא וכו׳ וא״כ הדרא קושיא לדוכתה מאי פריך ונימא ר״ע לנפשי׳ אימא דטעמא זוטרא ז׳עד א׳ וע״פ בעלים ידע וסבר דילמא אית לי׳ טעמא אחרינא כקושיתם בד״ה אלא וטעמא דמתכוון לא הי׳ ידע כמו שר׳ אליעזר ג״כ לא ידע וכשאמרו לו ר״א קבלו כקושיתם ד״ה ונימא וצ״ל דקושית הגמר׳ ונימא ר״ע לנפשי׳ היא אליבא דר׳ כהנא משמי׳ דרבא דס״ל דר״א תיכף אסיק אדעתי׳ טעמא דמתכוון ושפיר פשוט לו לגמר׳ דגם ר״ע מסתמא הי׳ יודע רק שלא הי׳ חושש כדברי התוספ׳ ד״ה ונימא אך לפ״ז ק׳ ארב טביומי משמי׳ דרבא שלא הי׳ ידע מדברי רבא דמשני הכא שינויא אחרינא אליבא דר״ע ולדידי׳ דזוטרי אמר ברישא לא הוה איצטריך לתרץ דר״ע אלא דקבל דברי ר״א וצ״ל דרבא האמת תירץ דידע מהברייתי׳ דתניא כוותי׳ דמפורש שם טעמא דר״ע משום הואיל ומחמירני בעבד וכו׳.

שם רש״י ד״ה והמית. עד שימות הניזק דכתי׳ והמית וכו׳. נ׳ דמוהמית מפיק לי׳ וכן נ׳ מדברי רש״י בגטין דף מ״ג ע״א ד״ה ועוד ודאי משמע כן מדהביא ר״ל רישא דקרא והמית איש וכו׳ וק׳ למאי איצטריך הא אמרינן לק׳ דף מ״ד ע״ב דכמיתת הבעלים כך מיתת השור ורוצח אינו נהרג עד שימות הנרצח כמש״כ תוספ׳ בסנהדרין דף ע״ח ע״א ד״ה בגוסס וכשאין השור בסקילה אין משלמין כופר א״כ ממילא אין משלמין כופר עד שימות הניזק שאז השור בסקילה ולמאי איצטריך להביא והמית וכו׳

אך לא ק״מ דלק׳ דף מ״ג ע״ב מסיק דר״ש לקיש מצי סבר דאף שאין השור בסקילה משלמין כופר ובזה מדוקדק מאי דאמר שם ולר״ש לקיש נמי נימא וכו׳ א״כ כופר נמי לא דר״ש ומאי קשיא להו אם ר״ל יסבור כרבה דפטר מכופר בשלא בכוונה שם ע״א ולק׳ דף ס״ח ע״ב נמי מצינו דפליג ר״ל אר׳ יוחנן וסבר כרבה בדף ס״ו ולהנ״ל א״ש דהוקשה לו אם יסבור כרבה למאי אייתי רישא דקרא והמית תיפוק לי׳ בלא״ה דמדאין השור בסקילה וכו׳ ולזה מסיק דודאי דר״ש אם כופר והוצרך שפיר לאתויי והמית שלא ישלם עד לאח״כ וראיתי בנ״י אמתני׳ בדף מ״א מועד משלם את הכופר שר׳ ליורשיו דאלו לניזק ליבא למימר וכו׳ דעל זה כתיב וגם בעליו יומת אם כופר בזמן שהבעלים במיתה וכו׳ כנ׳ שהבין דהך והמית דמייתי לאו דוקא אלא עיקר ילפותא מכמיתת הבעלים וכו׳ וכל זמן שאין השור בסקילה אין משלמין כופר וצ״ל אע״ג דר״ל כמסקנא בדף מ״ג ע״ב ס״ל דאם כופר מרבה שלא בכוונה מ״מ להכי נשאר ההיקש דלא משלם כופר כי אם עד זמן שהי׳ השור בסקילה אם הוא בר סקילה דהיינו לאחר מיתת הניזק וכמיתת הבעלים.

שם גמר׳ וסבר ר׳ עקיבא לא ירית לה בעל וכו׳. אע״ג דאי לא ירית נמי קשה למה לי קרא אפשר לומר דהו״מ לומר דאע״ג דממונה אינו יורש גופה יורש דקנין כספו היא כמש״כ הרשב״א אבל לפי האמת דוחק לומר כן וא״כ ק׳ למ״ד ירושת הבעל דרבנן למאי איצטריך קרא דוהמית וכו׳ או אשה ונ׳ בזה ליישב קושית התוספ׳ לעיל דף ט״ו [ע״א] ד״ה והמית דהנ״ל לאתויי התם קרא דכי יגח דוהמית איצטריך לדרשא דהכא וי״ל דר׳ יוסי הגלילי דהתם ס״ל ירושת הבעל דרבנן (ויש קצת סמך לזה ממש״כ הה״מ פ״א מנחלות הל׳ ח׳ דמאי דאמרינן בכתובות [דף פ״ג ע״א] נחלה הבאה ממקום אחר וכו׳ היינו דירושת הבעל דרבנן והר״ן שם כ׳ דמסיק כן אמאי דתני ר׳ חייא דוקא וחזקיה סבר מסתמא כר׳ חייא אביו כמש״כ תוספ׳ לעיל דף ה׳ [ע״א] ד״ה דאי והך ברייתי׳ דוהמית בדף ט״ו תנא חזקיה וריה״ג וי״ל כל אחד יגיד עליו רעו דריה״ג סבר כחזקיה דירושת הבעל דרבנן וחזקיה כריה״ג דתם משלם חצי כופר) ואין צריך למעטו מירושת נזקיה ועוד דכ״ש הוא בכופר דהוי רק ראוי וריה״ג לשיטתי׳ דס״ל תם משלם חצי כופר איצטריך לי׳ שפיר תרי קראי אתם ואמועד כדעביד התם צריכותא אמשניות לתם ומועד דאי אשמועינן קרא בתם הו״א אבל במועד כולי׳ כופר לא לשלם אאשה הואיל דלאו בת מצוה היא כאיש לכך כ׳ קרא דוהמית דאיירי במועד ואי כתי׳ במועד הו״א בתם ואכתי לא אייעד לא לשלם כופר כלל אאשה דלאו בת מצוות כמו דדריש לק׳ דף מ״ד [ע״א] נגיחה במועד נגיחה בתם לחייב גם בתם אקטנים דלאו בני מצוות כלל לכך איצטריך קרא דכי יגח לחייב חצי כופר דתם אאשה והא דמייתי קרא דוהמית משום דבמועד מפורש הכופר ואע״ג דנשמע ממילא מקרא דבן או בת זה אינו דאי לאו הני קראי הוה מוקמינן בן או בת אגדולים ולחייב באשה כאיש כמש״כ רש״י שם ד״ה ת״ל ור״ע הכא לשיטתי׳ דלית לי׳ חצי כופר בתם כמש״כ תוספ׳ ד״ה מה

סגי לי׳ בקרא דכי יגח דהושוה אשה לאיש לענין מיתה בתם וה״ה למועד דאין ביניהם חילוק בענין המיתה דליכא למימר דמ״מ אי לא כתי׳ במועד י״ל דוקא מיתה חייב השור אאשה אבל כופר דבמיעד לא זה אינו דהיכא דאיכא חיוב מיתה איכא ג״כ כופר (דהא למש״כ תוספ׳ ד״ה מה א״כ ס״ל דרשא דרבה וכללא דכל זמן שהשור בסקילה משלמין כופר ובחצי כופר ליכא למיטעי דלא אשכחן לדידי׳ כלל) רק דבתם לא שייך הכופר דהביאו לב״ד וישלם לך ושלא בכוונה או דליכא כופר כלל לר״ע דהיינו לרבה או לאביי עכ״פ בתם לא משום דליתי׳ בכוונה לא מצינו לאחמורי בי׳ טפי בשלא בכוונה כמבואר בדף מ״ג [ע״א] בתוספ׳ ד״ה אמר ושפיר מודרש לי׳ קרא דוהמית אירושה ובזה מתורץ ,ק׳ התוספ׳ דף ט״ו ע״ב דהיכן מצינו דס״ל לריה״ג תם משלם חצי כופר ונדחקו הרבה בקושיא זו ובזה ניחא דמדדריש קרא דוהמית אהושוה אשה לאיש אע״ג דכתי׳ קרא דכי יגח ע״כ דס״ל חצי כופר בתם ואיצטריכי תרי קראי לתם ומועד כנ״ל.

שם תוספ׳ ד״ה נותן. וכזה הי׳ סופה כשתלד. הנה זה תליא בפלוגתא דתנאי לק׳ דף נ״ט [ע״א] אי חיישינן לכחש גופנא ובזה יש ליישב הא דמתרץ לק׳ דף מ״ג [ע״א] כי קאמר הכא כר׳ דקשה אכתי מה דוחקי׳ לאוקמי כר׳ ובגרושה לוקמי כאליבא דנפשי׳ כמש״כ תוספ׳ שם ד״ה ונוקמה ותיתי בכל ענין ולפי פשוטו י״ל דבעי לאוקמי לדברי הכל מדחזינן דברייתי׳ לא תני שבת משום דאיכא תנא דחייש לכחש גופנא וכן בושת משום דאיכא מאן דפוטר בלא נתכוון לכך מוקי ג״כ הא דנותן ליורשיה ככ״ע ובגרושה אך י״ל עוד דהנה לק׳ דף פ״ו ע״א מפרש טעמא דנתכוון לבייש זה וכו׳ כקטלא דסבר ר״ש נתכוון להרוג זה והרג את זה פטור ובסנהדרין דף ע״ט [ע״א] סבר רבי ג״כ כר״ש דנתכוון להרוג זה וכו׳ פטור א״כ הך ברייתי׳ דלא תני בושת ע״כ אתיא או כרבי א כר״ש ולק׳ דף נ״ט [ע״א] אמר רבינא דלא מסיימי אי ר״ש סובר כחש גופנא וג׳ דאין זה רבינא שהי׳ בימי רב אשי מדהשיב אביי עליו מסיימי ומסיימי אלא רבינא קדמון כמש״כ הרא״ש פ׳ אלו טריפות סי׳ כ״ג דהוא רבינא קדמון מדהשיב רב יוסף עליו והנה דברי אביי שם אינן מוכרחין דהא שם אמר ר׳ שמעון בן יהודה משום ר״ש סתם שהוא ר׳ שמעון ב״י ובאונס אינו משלם את הצער הוא ר׳ שמעון בן יהודה משום ר׳ שמעון בן מנסיא והיינו טעמא דס״ל לרבינא דלא מסיימין לפי זה א״ש דהוכרח רבה לתרץ אליבא דרבי דמדלא תני בושת ע״כ אתיא כר׳ או כר״ש ואי כר״ש אמאי לא תני שבת ואי משום דכזה הי׳ סופה יקשה האיך אמר רבינא דלא מסיימי הא הכא מוכח דס״ל לר״ש כחש גופנא אלא ע״כ ס״ל לרבינא דיש לאוקמי הכא כרבי והוכרח שפיר לתרץ דמשכחת גם אליבא דרבי נזק האשה ליורשיה בגרושה.

שם תוספ׳ ד״ה היתה. והא דנקט שפחה וגיורת וכו׳. ורש״י ריש דף מ״ג נ׳ שיישב זה דאיירי הברייתי׳ במתו שניהם (אבל בתורת חיים לק׳ דף מ״ט כ׳ דמש״כ רש״י כאן שניהם פירוש זה או זה) ושזכה המכה בכל גם בנזק וצער ולכך נקט שפחה וגיורת שאין לה ג״כ יורשין ותמהתי

א״כ מאי פריך לק׳ דף מ״ט [ע״א] לרבה דאמר דאיהו זכי בדמי ולדות אמאי קתני זכה ולדברי רש״י דהברייתׄ מדנקט שפחה ע״כ איירי שמתה גם היא וזכה בכל א״כ שפיר קתני זכה.

שם תוספ׳ בא״ד. דסתם משוחררת נשואה למשוחרר וסתמא גיורת לגר. נ׳ הא דלא כתבו ג״כ וסתם גיורת דעיקרא דהך מילתא הוא כדאית׳ בהוריות דף י״ג [ע״א] מפני מה הכל רצין לישא גיורת ואין הכל רצין לישא משוחררת וצ״ל דהכל רצין דגיורת לאו דוקא רק כלפי משוחררת יותר רצין לגיורת אבל גם גיורת אינה חביבה כ״כ לכך כתבו רק וסתמא כלו׳ אף דבהוריות שם לא מוכח בהדיא אבל סתמא דמלתא כך היא דאינה חביבה כבת חורין ובזה מדויק דנקט בברייתׄ הכא שפחה קודם לגיורת ובכל מקום מקדים התנא גיורת רק איידי דרוצה התנא לקצר בלשונו למי היא נשואה תני ברישא שפחה דהיא ודאי נשואה למשוחרר ומינה יתפרש ג״כ האי דגיורת שפיר שנשואה לדומה לה כמו השפחה.

דף מ״ג ע״א תוספ׳ ד״ה גרושה. אטו ולדות צררי נינהי וכו׳. לק׳ שם רב חסדא פריך מינה לרבה וא״כ מאי קשיא להו הא בלא״ה רבה לית לי׳ הך סברא וראיתי ברשב״א שכ׳ דעד כאן לא ס״ל לרבה לק׳ אלא לאחר מיתת הגר דזכיא איהי מן ההפקר אבל בגרושה מי מצי רבה סובר כן וראיתי בלח״מ פ״ד מחובל ומזיק הל׳ ב׳ שכ׳ דהא דפסק הרמב״ם כרבה משום דסוגיא דהכא דפריך גרושה נמי וכו׳ כרבה אזלה מכח קושית התוספ׳ ותמוה דאם סובר דהך דגרושה תליא בסברת רבה דלק׳ הא ודאי שפיר פריך הגמר׳ דהא רבה גופי׳ הוא דמוקי הכא בגרושה ועכ״פ פריך שפיר לרבה לשיטתי׳.

שם תוספ׳ ד״ה ולרב נחמן. אבל הכא לא שייך האי טעמא והנה רש״י כ׳ בהדיא ד״ה גבו קרקע וה״נ לוקמי ר״נ כגון שגבו קרקע והא דברי התוספ׳ מוכרחין דאין עדיפות הכא בזוזי כיון דלא יהב זוזי ונ׳ דרש״י ס״ל ג״כ כסברת הר״י לפי שדרך לפרוע מעות יש לחשבם מוחזקין אך ס״ל דזה דוקא במקום שיש לפרוע עידית עדיף לו לאדם לפרוע מעות מליתן קרקע המיטב אבל במלוה דדינו בבינונית אדרבה עדיף לאדם ליתן הבינונית מליתן מעות שהם בערך אחד עם מיטב שדות כדאמר רב הונא לעיל דף ט׳ [ע״א] או כסף או מיטב לכך הוצרך ליתן טעם דזוזי יהיב אבל בניזקין דצריך ליתן או כסף או מיטב כדס״ל לרב הונא לעיל ור״נ נ׳ שקבל תשובתו ומכ״ש למאי דס״ל לרב נחמן בכתובות בשלו הן שמין כמש״כ תוספ׳ לעיל דף ח׳ [ע״א] ד״ה להוציא וצריך ליתן בניזקין עידי עדיות שיש לו ונזק וצער בכלל הניזקין לשלם ממיטב כדאית׳ לעיל דף ה׳ [ע״א] כולן כאבות לשלם ממיטב אכולהו דתני ר׳ אושעיא ודאי דצריך יותר ליתן זוזי ומודה רש״י דיש לחשבם מה״ט מוחזקין.

שם תוספ׳ ד״ה אמרי. ור״א ס״ל דאיכא כופר וכו׳ בלא רבוי דאם כופר וכו׳. כתבו כן לאביי דס״ל מסברא אליבא דר״ע דאין לחייב בשלא בכוונה מרבויי הכתוב יותר מבכוונה וע״כ דר״א ס״ל דבלא רבויא יש לחייב שלא בכוונה דלא תליא הכתוב כלל זה בזה וא״ש דלעיל דף

מ״א ע״ב ד״ה נקי כתבו בפשיטות דדריש ר״א אם כופר לרבות דשם קיימי אליבא דרבה במש״כ אח״כ דלא בעו למינקט נקי מחצי כופר משום דאפי׳ מועד נמי פטור שלא בכוונה דהיינו לרבה ולדידי׳ ליתא להך סברא דאין לחייב שלא בכוונה יותר מבכוונה לשום מ״ד וי״ל שפיר לר״א דדריש אם כופר לרבות.

שם ע״ב רש״י ד״ה לחייב על הקטנים סקילה. נ׳ דלא רצה לפרש אכופר דע״כ הברייתי׳ לא איירי בהכי דבעי למילף בק״ו מאדם באדם והא באדם ליכא כופר אבל אכתי ק׳ אברייתי׳ דקאמרה והלא דין הוא מאדם באדם דילמא אה״נ וקרא איצטריך לכופר ונ׳ דכל עיקר דהוכרחה הברייתי׳ לידון במה מצינו ובק״ו היינו משום דמסברא אין להשוות המשפט על הריגת הקטנים כעל הריגת הגדולים שעל שניהם יתחייב השור סקילה והי׳ מן הסברא דעל קטנים נסקל במיתת השור ונגד זה דנה הברייתי׳ במ״מ וק״ו ומה״ט ס״ל לרש״י לעיל דף מ״א ע״ב דקטלא קנס הוא כמש״כ שם אבל אי לענין כופר אדרבה קשה יותר למאי איצטריך קרא דס״ל לברייתי׳ דמי ניזק וא״כ על קטנים משלם פחות מעל גדולים וודאי יקשה למה צריך קרא דפשיטא דלא יפטר לגמרי מכופר ומסברא גרידא הוה אמרינן דצריך לשלם כשווין.

דף מ״ד ע״א גמר׳ מה איש ואשה שכן הורע כחן בניזקין וכו׳. ק׳ דכאן עביד ק״ו דמי שפטור אם מזיק יש יותר סברא לחייב עליו אם ניזק ולעיל בתחלת הברייתי׳ עביד ק״ו איפכא דשור באדם שחייב בקטן הניזק מאדם באדם שאע״פ שפטור קטן המזיק אפ״ה חייבין על קטן הניזק ונ׳ ע״פ מש״כ בפ״י סוף פירקין דהא דמועד לר״י סגי בשמירה פחותה משום דאית ליה קלא ובני אדם בדילין ומשמרין עצמן ובהמתן הימנו לפ״ז א״ש דלעיל במועד עביד שפיר ק״ו כפשוטו דאם הושוה הדין למזיקין ה״ה לנזיקין אבל כאן בתם דהסברא לחייב בעליו בשביל השמירה הואיל שבני אדם אינן יודעין לשמור עצמן הימנו והתוספ׳ כתבו לעיל דף כ״ג ד״ה וליחייב דיותר יש לאדם לשמור שלא יזיק משלא יוזק עביד הק״ו בזה כיון דחזינן באיש ואשה דצריכין לשמור שלא יזיקו אבל שלא יוזקו לא לכך לחייב עליהן התם לפי שהן אינן משמרין שלא יוזקו צריך בעל השור לשמור שורו בן ובת שאין צריכין לשמור שלא יזיקו דלכך פטורין אם הזיקו כ״ש שאין צריך לשמור עצמן שלא יוזקו ועל בעל התם לשמור שלא להזיק וא״ש לשון לא חלקת שכתבו התוספ׳ דלאו דוקא אלא דוקא הוא דלמועד עצמו אדרבה הוי ק״ו איפכא דקטנים שאינן בדין מזיקין לא יהיו בדין ניזקין ובמועד הא מיעטה תורה בשמירה שלא יזיק כן נ״ל.

שם תוספ׳ ד״ה נגיחה. אע״ג דלא ישמרנו גבי מיתה כתי׳. הקשה מהרש״א הא בניזקין נמי כתי׳ ולא ישמרנו והאי קרא דמייתי ר׳ יהודה במשנה בניזקין כתי׳ והפ״י נדחק בתירוצו ונ׳ פשוט דהך נגיחה למיתה נגיחה לניזקין היינו מדכתיב בניזוק אדם רק מיתה והמית איש וכו׳ ובניזוק שור ג״כ רק מיתה את שור רעהו ומת לכך דרשינן הכא מתרי מילי יתירי דה״ל לכתוב רק או בן ויגח ובת כמש״כ בש״מ יגח יתירי

דרשינן לעשות התם כמועד והניזקין במקצת כמיתה בין לנזקי שור באיבריו בין לנזקי אדם באיבריו ומשום דאיירי הך קרא בנזקי אדם לכך דרשינן לעיל דף ל״ג [ע״א] מתיבת כמשפט לדין בניזקי אדם כמשפט שור בשור וא״ש דאע״ג דכתיב בנזקי שור דמיתה לא ישמרנו מ״מ לא הוה ידעינן שמירה פחותה במועד לענין נזקי שור באיבריו וכן מקרא דלא ישמרנו בקטלא דאדם לא הוה ידעינן נזקי אדם אבל מנגיחה למיתה נגיחה לניזקין ילפינן שפיר כולהו וזה מדויק שפיר בלשונם דמה שכפלו אע״ג דלא ישמרנו דהא סיימו בלא ישמרנו והו״ל לכתוב רק אע״ג דגבי וכו׳ אלא רהיטת לשונם כן דלענין שמירה מעולה דניזקין בשור דריש מלא ישמרנו בעליו וממילא ה״ה דדרשינן לא ישמרנו דכתיב בקטלא דאדם לפטור מועד משמירה מעולה אע״ג דלא ישמרנו דאדם גבי מיתה דידי׳ כתיב ומהיכן נידע נזקי אדם אם לא מנגיחה למיתה נגיחה לניזקין. והנה הך והניזקין שלא בכוונה בברייתי׳ דלק׳ ע״ב דילפי מקטלא או מכופרו היינו מכח הך ילפותא דנגיחה למיתה נגיחה לניזקין דהכא אבל מ״מ ראיתי בזה פלוגתא בין רש״י לתוספ׳ דמדברי רש״י שם שכ׳ שהזיק וכו׳ ולא הרג נ׳ דמפרש לה אנזקי שור באדם דלכך כ׳ ולא הרג וס״ל דלא ילפינן מנגיחה נגיחה דהכא אלא נזקי אדם מקטלא דאדם או מכופרו (דבאדם איירי הך קרא דיגח יגח) אבל נזקי שור מקטלא דאדם לא ילפינן וא״ש דאיצטריך כמשפט ללמוד שור שחבל באדם משור בשור ותיפוק לי׳ מנגיחה נגיחה ולהנ״ל ניחא והיינו דלק׳ ע״ב ד״ה שור האשה לא רצה לפרש כפירוש התוספ׳ והו״א מכח נגיחה נגיחה משום דמעולם לא גמרי מיתת אדם ונזקי שור מהדדי ולק׳ דף מ״ה ע״ב ד״ה נגיחה לתם כ׳ מג״ש וכו׳ ובנ״י שם במשנה כ׳ מיגח יגח אבל לזה לא הי׳ קורא רש״י ג״ש דזה הוי יתירא והיקישא אבל משום דס״ל דהך היקישא מיתה וניזקין וכן תם ומועד לא אתמר כלל לנזקי וקטלא דאדם וע״כ הך נגיחה לתם נגיחה למועד דהתם היינו מכי יגוף דכתיב בתם ושור נגח דכתיב במועד והיינו ג״ש וכדאיתא בריש מכילתין ע״ב זו היא נגיפה זו היא נגיחה וכדתנא דבי ר׳ ישמעאל בעלמא זו היא שיבה זו היא ביאה דילפינן מג״ש מהדדי אבל מדברי התוספ׳ ע״ב ד״ה שור האשה נ׳ דס״ל דכולהו ילפי מהדדי בהך היקישא דנגיחה נגיחה והם דברי ר״ת דף ט״ו [ע״א] ד״ה השווה והיינו דהקשו כאן ד״ה הכא על פירוש ר״ת דליפטור רגל מניזקין מרגל דקטלא דאדם דלשיטת ר״ת קשיא שפיר דלדברי רש״י לא הוה קשיא מידי דלא גמרי נזקי ממון מקטלא דאדם כלל ודעת הנ״י הנ״ל ג״כ כשיטת התוספ׳ אך לא ידעתי לשיטתם למה לי קרא דכמשפט הא בלא״ה גמרי כולהו מהדדי בהיקישא דנגיחה נגיחה ואפשר דאי לאו כמשפט לא הוה גמרי רק תם ומועד ומיתת שור ומיתת אדם דכתיבי בהדיא בקרא ולכך כתיב כמשפט לגלויי אנזקי אדם ליליף לכל מילי מהדדי ונ׳ מ״מ ליישב קושיתם על ר״ת דאע״ג דס״ל דכולהו ילפי מהדדי אפי׳ ניזקין מקטלא מ״מ דוקא מקטלא דקרן דכתיב בקרא אבל קטלא דרגל דלא כתיב בקרא ואפילו מק״ו לא נפיק כמו שהקשו בדף כ״ו [ע״א] ד״ה או

דילמא לזה לא דרשינן ההיקש כיון דהוא נגד הסברא ליפטור כוונת דריסה משום דלא כיון להזיק (כמו שהוקשה לר״ת עצמו [ד״ה הכא] דמאי פריך בר קטלא הוא דילמא אין הכי נמי והיינו משום דהסברא נותנת לחייב) וכזה כתבו התוספ׳ שם ע״ב ד״ה ש״מ.

שם תוספ׳ דיבור שני המתחיל ו ה א. שאפי׳ עשה כן כמה פעמים והרג בני אדם שלא בכוונה וכו׳ כדפי׳ לעיל וכו׳. הקשה במהרשש״ך לק׳ דף מ״ה ע״ב דמאי ראיי׳ הביאו מדלעיל התם ודאי לא הוי מועד להתחייב עתה אדם בכוונה ע״י נגיחות דשלא בכוונה אבל הכא דאיירי להתחייב עתה כופר אשלא בכוונה אימא דנעשה שפיר מועד כיון דהוא מעין הנגיחות קמאי וג׳ דעיקר סברת התוספ׳ דלעיל דף מ״א [ע״א] ד״ה מאחר היא דאינו נעשה מועד רק ע״י נגיחות לבני חיובא כמש״כ בדף כ״ד ע״ב ד״ה במכירין והיינו כיון דאין השור נעשה מועד עד שיעידו בבעלים בפני ב״ד וכי לא מחייבי את הבעלים כלום בהעדאתן אין בעדותן כלום כי אם סיפור דברים בעלמא מ״מ באו לשנויי התם שאמדוהו או בנכרים לטריפה משום דמעשה השור הוא עכ״פ מעשה חיוב ודחי לה הש״ס ג״כ אבל שלא בכוונה דאינו מעשה חיוב כלל פשיטא לי׳ להש״ס דאין בעדותן כלום ועפ״ז שפיר כתבו הכא ג״כ דאינו נעשה מועד אפי׳ לנגיחה מעין העדאתו כיון דאין בעדותן כלום דאינו חייב מיתה בשלא בכוונה וכופר ג״כ אינו משלם בנגיחות תמות ובזה נ׳ ליישב מש״כ הרמב״ם סוף פ״י מנזקי ממון דהתם חייב בעבד חצי דמים ובבן חורין פטור והראב״ד השיג עליו דבב״ח נמי לתחייב וכ׳ הה״מ דס״ל להרמב״ם דאין דמים לב״ח והסוגי׳ בדף מ״ג [ע״א] דמשמע דאיכא דמים לבן חורין רבה הוא דס״ל הכי והדבר תמוה דיחלוק הרמב״ם על סברא דרבה בלי ראיי׳ ועל פי הנ״ל א״ש דהרמב״ם הוכיח מדפריך והא תם הוא וק׳ קו׳ התוספ׳ וצ״ל דאינו נעשה מועד ע״י שלא בכוונה וק׳ קו׳ מהרשש״ך וצ״ל משום דאין בעדותן חיוב ואי נימא דיש דמים לב״ח אכתי הא יש בעדותן על נגיחות התמות חיוב דמים אלא דס״ל לסתמא דש״ס דאין דמים לב״ח לכך פסק כסתמא דהש״ס נגד סברת רבה ובזה נ׳ ליישב מש״כ הה״מ פ״ד מחובל ומזיק דהרמב״ם פסק כתנא דבי חזקיה בשוגג אבל באין מתכוון פסק כרבי דחייב בתשלומין לכך חייב בדמי ולדות ותמה עליו בלח״מ הא בפ״ד מרוצח פסק בהדיא דפטור מתשלומין ואין לומר לחלק בין דמי הנהרג לדמי ולדות דהא רבי בדמי הנהרג מחייב ואדרבה כ׳ התוספ׳ לעיל דף ל״ה [ע״א] ד״ה בין דבדמי ולדות רבי ג״כ פוטר ואיך יחלוק הרמב״ם עם התוספ׳ בסברות הפוכות אלא דפליג בהא על התוספ׳ וס״ל דרבי מחייב בכל ענין בין בדמי הנהרג בין בממון אחר כדמי ולדות אלא ס״ל דע״כ אין דברי רבי כפשטן לחייב בדמי הנהרג סתם דהא אין דמים לב״ח אלא איירי בשפחה ושבקי׳ לקרא דדחיק ומוקי אנפשי׳ כמש״כ הרשב״א לעיל בדף מ״א על הך דבן פקועה וכדאי׳ בנדה דף ל״ג [ע״א] ואף דקרא שלפניו איירי בבת חורין דזיכתה תורה לבעל הדמי ולדות בלא״ה הני קראי לא איירי בחד גוונא כמש״כ התוספ׳ בכתובות דף ל״ה

[ע"א] ד"ה ומי אליבא דחזקיה והא להרמב"ם ע"כ קרא קמא איירי בשוגג ולא יהי' אסון היינו שלא נהרג חבירו בשוגג כדאית' במשנה שם דף ל"ו ע"ב וברמב"ם בפירושו שם וקרא דואם אסון איירי לרבי באין מתכוון וקאמר קרא דאם בלא מתכוון נהי' אסון חייב בדמי הנהרג ומשכחת בשפחה דיש לה דמים אבל דמי ולדות שייך גם בבת חורין דגלי קרא והיינו שכ' הרמב"ם בהל' חובל שם הל' ו' דבלא מתכוון חייב בדמי ולדות ולא הוצרך להביא הך דרבי דחייב בדמי הנהרג בשפחה דכ"ש הוא אם חייב בממון אחר כ"ש באותו ממון כסברת התוספ' לעיל דף ל"ה [ע"א] ד"ה בין אבל בהלכות רוצח איירי בבן חורין ושפיר כ' דפטור ממיתה ומתשלומין והיינו מקרא דעליו ולא על האדם דלעיל דף כ"ו [ע"א] ומשום דמים נמי אינו חייב דאין דמים לבן חורין.

שם גמר'. ומנא ידעינן וכו'. אע"ג דפשיטא לן בעלמא דנתחככה בכותל הוי תולדה דשן כדאית' לעיל דף ג' [ע"א] והיינו משום דסתמא להנאתה קא עבדה אבל הכא שתמיד נתחככה בכותלים שהי' אדם תחתי' יותר נ' שכיוונה להמית האדם ולכך צריך הכא הוכחה שנתחככה להנאתה.

שם תוספ' ד"ה הכא. ורש"י פירש כל הסוגיא דלק' בענין אחר אבל דוחק הוא ושם אפרש וכו'. לא כתבו שם מה דדחיק להו לפי' רש"י אלא מה דחשיב רש"י למשונה מה שעושה להנאת אכילת ירוקא ומצריך ג' פעמים דנ' להתוספ' דבפעם ראשון מיד הוי אורחי' כמו בההיא ברחא דאורחה לסרוכי והנה דעת התוספ' בפי' הסוגיא דלק' לא נתפרשה דפירוש רש"י לא ניחא להו ואפירוש ר"ת הוקשה להם ג"כ ונ' תוכן דבריהם כך דר"ת תירץ הך דרב אדרב דלקמן איירי בידע שיתמעך האדם ומדמה רב שן לקרן בתרתי דאם ידע שיתמעך האדם דינו כקרן בכוונה וחייב כופר בלא ידע כהך דהכא דנתחכך הוי כקרן שלא בכוונה ופטור מכופר וס"ל לר"ת דאע"פ שידע מ"מ פטור מסקילה ומש"כ והא דפריך לקמן כדמוקי וכו' א"ה בר קטלא הוא וכו' יתפרש בניחותא והכוונה דר"ת לא ניחא לי' כפירש"י דקושית בר קטלא הוא היינו דהי' לו ליהרג בפעם ראשונה דאינו במשמע הלשון אלא הפירוש כפשוטו דהי' לו להתחייב מיתה ותיקשי דילמא אה"נ וע"כ דמשמע כן ממתניתן וא"כ למאי דמתרץ דחזא ירוקא דע"כ איירי שידע מהאדם צ"ל ע"כ דאפי' בכה"ג פטור ממיתה כדמוכח ממשמעות המשנה וע"ז הוקשה להם אר"ת דא"כ בניזקין נמי לפטור דיליף להו מקטלא והעולה מכולן הדרך שבררו להם התוספ' הוא דקו' א"ה בר קטלא הוא היא כפירש"י דאי במתכוון להפיל עצמו על בני אדם גרידא בבורות דהוא קרן ממש וצריך ג"פ להעדאה כדי לחייב כופר הי' לו ליהרג בפעם ראשונה בשינויא דחזא ירוקא ס"ל כפי' ר"ת דידע שיתמעך האדם ולא כדיני' דר"ת דפטור ממיתה אלא דהוי שן להתחייב כופר בפעם ראשונה דבה איירי מתניתן ונסקל ג"כ הואיל שידע מהאדם כי היכי דמחייבינן בניזקין דשן ורגל ועל מה שהקשה אדברי ר"ת נ' ע"פ מש"כ בשיטה מקובצת לעיל דף מ"א [ע"א] על קושית התוספ' ד"ה איני בשם הרא"ה דהריגת השור

כוונת התורה היא בה להפסיד את הבעלים א״כ לכאורה האיך יליף ר״ש ניזקין מקטלא אימא דהתם הוא דפטרה תורה את השור ממיתה כיון דמ״מ בעלים נפסדין מקצת דהא חייבין כופר אשלא בכוונה וצ״ל דקאי אניזקין דקרן וכמש״כ רש״י שם ד״ה והניזקין שהזיק שוה וכו׳ והיינו שנתכוון להזיק דבר אחר הפחות בדמים והזיק את השור ובכה״ג א״ש דאפי׳ פטרינן לי׳ מכח שלא בכוונה מ״מ צריך לשלם דמי הפחות וכמו דאיתא לק׳ דף פ״ו [ע״א] נותן לגדול דמי בושתו של קטן ואע״ג דלר״ש כיון דבקטלא פטור בנתכווין לזה והרג זה וכן בבושת פטור לגמרי כדאית׳ התם א״כ בנזקין ג״כ ראוי לפטור לגמרי וצ״ל דאה״נ אבל משום הא גופי׳ מחייבינן בדמי הפחות דליהוי דומה לקטלא בהך מילתא מה התם נפסד עכ״פ מקצת דהיינו הכופר ה״נ יש לו להפסיד מקצת דהיינו דמי הפחות שנתכוון עליו והתינח בנזקין דקרן שייך לחייבו עכ״פ מקצת אבל בניזקין דרגל אי ניליף מקטלא דפטור דאין מתכוון ממילא יפטור לגמרי כיון דלא נתכווין אהיזקא כלל בשום דבר וכזה לא מצינו למיגמר מינה כיון דהתם נתחייב עכ״פ במקצת דהיינו הכופר ולכך ע״כ נזקין דרגל לכ״ע לא ילפינן מקטלא.

דף מ״ד ע״ב רש״י ד״ה אכתי צרורות. אלא בנגיחה דהוי גופו ממש וכו׳. ק׳ א״כ בנגיפה דכתיב גבי נזקי שור בקרן נמי נימא הכי דהוי דוקא בגופו ממש ולא ע״י צרורות והא לעיל דף י״ט [ע״א] בעי אי יש שינוי בצרורות לחצי או לרביע נזק והיינו קרן כמש״כ רש״י בדף י״ח [ע״א] ד״ה אלא דשני בגחלת והא בקרן אין מן הדין לשלם כלום דנגיפה משמע בגופו ממש וכ״ת מהלכה איתרבי הא כבר כ׳ הרא״ש בפ׳ כיצד הרגל אות ב׳ על בעיא דכח כחו דהלכתא ודאי לגרועי אתא ונ׳ בכוונת רש״י ע״פ מש״כ תוספ׳ לעיל דף מ׳ [ע״א] ד״ה כופר דחצי כופר לריה״ג היינו כופר שלם דידי׳ א״כ לרבנן י״ל באמת דהא דלא חייבה תורה תם בחצי כופר משום שאין כפרה בחצייה במש״כ התוספ׳ שם וא״כ ה״ה לצרורות דאין לשלם עליהן כופר כיון דמשלם רק חציו ואין כפרה לחצאין וזה שב׳ רש״י ואין כופר כתוב וכו׳ אין כוונתו אדיוקא דקרא אלא מעצמו אמר כן דמוכח מדפטרה תורה תם מכפר דאין לחייב כופר אלא בנגיחת גופו דמשלם משלם ולא בצרורות דיהא לחצאין ואין כפרה בחצי כופר כנ״ל ולכאורה לפי זה הו״ל לש״ם לאסוקי הכי הניחא אי יש העדאה לצרורות דהא הכא איכא העדאה שנתחככה כמה פעמים בכותלים על האדם והי׳ נ׳ ראיי׳ מהכא למש״כ היש״ש בפ׳ ב׳ סי׳ ד׳ בטעם הרי״ף והרמב״ם שהשמיטו בעיא דיש העדאה משום דהלכתא דצרורות מעליי׳ משלם הוי כשאר כ״ד אבות נזיקין דאין בהם תורת העדאה ולכך פריך שפיר הכא בפשיטות אבל יותר נ׳ דרש״י לשיטתו א״ש שס״ל דבעיא דיש העדאה היא רק בע״י שינוי כמש״כ בתוספ׳ לעיל דף י״ח [ע״א] ד״ה במועד וא״כ הכא דאיירי להנאתה דהוי אורחה לא שייכא העדאה לענין תשלומי צרורות ופריך שפיר.

שם תוספ׳ ד״ה כ״ל. אייתר לי׳ וארב לו לקבוע וכו׳. וצ״ל דהא דיליף הכא טעמי׳ דר״ש דאין מתכוון מוארב לו דדרשה פשוטה נקט דכן אורחי׳ דהש״ס כמש״כ תוספ׳ במ״ק דף ח׳ [ע״א] ד״ה נפקא והוא בדרך אלו לא נאמר אך לק׳ דף פ״ו [ע״א] קשה דמייתי לר״ש דדריש במבושיו לאין מתכוון מדדריש לו דוארב להכי והא באמת אתי׳ לו לקבוע ואין לומר דהכי יליף כמו דדריש לו לקבוע לומר שיהא ישראל מבורר ה״נ יש לדרוש במבושיו שיהא מבורר בכוונתו דלקבוע לא צריך דהא אפי׳ נתכוון להדיא לנכרי ובייש ישראל חייב לרבנן כמש״כ תוספ׳ שם ד״ה אבל א״כ תיקשי לרבנן נמי אמאי לא ילפי מבמבושיו אין מתכוין כמו דדרשו לו דוארב לקבוע וצ״ל למש״כ תוספ׳ שם ד״ה עד דאיכא עוד דרשה למבושיו וע״פ מש״כ תוס׳ לעיל ריש דף ז׳ [ד״ה שור רעהו] דאי לאו רעהו לא הוה דרשינן מכי יאכל פרט למזיק הקרן לפ״ז הכי דייק לר״ש כיון דכבר חזינן בעלמא לענין דיני נפשות דפטרה תורה אין נתכוון ממיתה ומצינו דתיבת לו נדרש למבורר ודאי יש לדרוש גם במבושיו לאין מתכוון ולא לשום דרשה אחרת משא״כ לרבנן דלית להו בעלמא אין מתכוון לא סליק אדעתי׳ לדרוש במבושיו אין מתכוון רק ע״כ לדרשה אחרת ועפ״ז יש ליישב קו׳ התוספ׳ לתנא דבי חזקיה דמנ״ל קבוע דהנה התוספ׳ בדף פ״ו [ע״א] ד״ה אבל כתבו דמדיני נפשות לא ילפינן לבושת והא תינח כה״ג די״ל שאני נפשות דהקילה תורה אבל איפכא מבושת לדיני נפשות ודאי יש ללמוד ומ״מ אתיא שפיר סוגיא דהתם דאי מודריש במבושיו למה לי וארב לו זה אינו דאי לאו דאשכחן בעלמא אין מתכוון לא הוה דרשינן במבושיו להכי אבל יש לומר דהש״ס לא קאמר הכי רק באם ת״ל דלר״ש נמי יש קצת הו״א לדרוש אותה שום דרשה שכתבו התוספ׳ לרבנן מ״מ השתא דאית לי׳ ע״כ בעלמא אין מתכוון מונתת נפש כמש״כ תוספ׳ הכא א״כ ודאי דריש במבושיו לאין מתכוון וכל זה הוצרכה הגמר׳ משום דבעי להקשות מני אי ר׳ שמעון וכו׳ ולהקשות צריך הכרח גמור ולזה אמר דמוכרח הוא כיון דס״ל בעלמא אין מתכוון מוארב לו באלו לא נאמר ולאמת מוכה מונתת נפש א״כ ודאי ראוי לדרוש במבושיו לאין מתכוון ודברי התוספ׳ דהכא ג״כ מוכרחין מה״ט דהיינו דלר״ש מוכה אין מתכוון מונתת דמכה זה פריך הגמר׳ בפשיטות דר״ש ידרוש במבושיו לאין מתכוון אבל לפי האמת י״ל כמו דע״כ פליג ר״ש ארבנן בשום דרשא שכתבו התוספ׳ דדרשי רבנן מבמבושיו ואיהו לית לי׳ דהא מוקים לי׳ לאין מתכוון ה״נ י״ל לתנא דבי חזקיה וגם לר״ש דלית להו שום הו״א לדרוש דרשא אחרת מבמבושיו כ״א אין מתכוון בלא גילוי מילתא מבעלמא ואע״ג דא״כ לא איצטריך ונתת דמבושת לדיני נפשות שפיר יש ללמוד מ״מ הא ונתת אינו מיותר דעיקרו אתא לחייבו ממון דמי נפש ועכ״פ א״ש לתנא דבי חזקיה דיליף אין מתכוון מבמבושיו וה״ה לדיני נפשות ואייתר שפיר וארב לו לקבוע ובזה יש ליישב קצת מאי דקשיא ובא אמאי דמשני כר׳ יהודה ולמישם שיימינן בהו וכתבו התוספ׳ דאע״ג דבלהרוג בהמה והרג אדם פטור לא ילפינן מיני׳ לבושת ואמאי הא כמודה לר״ש נמי לא אתא וארב לו לנתכוון לזה

והרג זה אפ״ה פסיקא לי׳ לגמרא מדפוטר בדיני נפשות דיש לדרוש גם במבושיו להכי א״כ ה״ה לרבנן נימא ודאי דיש לדרוש במבושיו לנתכוון לבייש בן פטור מדפטרי בעלמא בנתכוון להרוג בן פטור אלא די״ל דעיקרא דמלתא סמוך מהתנא דבי חזקי׳ ע״כ דריש במבושיו לנתכוון לזה וכיון דר״ש בנתכוון להרוג זה דפטור ממיתה סבר כתנא דבי חזקי׳ י״ל ודאי דבלבייש את זה נמי ס״ל כוותי׳ וכיוצא בזה כתבו התוספ׳ בכתובות דף נ״ח [ע״ב] ד״ה לאחר כיון דבמקצת סבר ר׳ מאיר כראב״י וכו׳.

שם גמר׳ אלא לאו הא קמ״ל דאפי׳ נגח ולבסוף הקדיש נגח ולבסוף הפקיר וכו׳. ולת״ק הא דבעי תרי קראי להפקר ולדגר צ״ל דג״כ דאי מחד קרא הוה מוקמינן במסתבר אנגח ולבסוף הפקיר אבל בהפקר מעיקרא פטור ממיתה לכך צריכי תרי קראי ובהקדש אע״ג דכתיב רק חד קרא מ״מ אמרינן כיון דגלי קרא בהפקר דלא שאני בין הפקיר מעיקרא להפקיר בסוף ה״ה להקדש וראיתי בלח״מ פ״ח מנזקי ממון שסיים בהל׳ ד׳ ומ״מ לשון ה״ה דמשמע דרבינו פסק כר״י ק׳ אבל לשון הרה״מ אינו כן רק כ׳ על פסק הרמב״ם שם דף מ״ד ע״ב בשם ר׳ יהודה והכוונה דכמו שאמר ר״י לענין מיתה דכי היכא דפטור של הפקר ה״ה בנגח ואח״כ הפקיר ה״ה לדידן לענין ניזקין דפטירי של הקדש והפקר דפטור ג״כ בנגח ואח״כ הקדיש והפקיר ומה שנדחק הל״מ בטעמו דרמב״ם דלענין מיתה לא פסק כר״י אלא כת״ק ולענין נזקין פסק כר״י נ׳ ע״פ מה דאיתא בירושלמי על מתניתן דהכא לענין נזקין תני ר׳ הושעי׳ לענין נזקין ר׳ מאיר מחייב ור׳ יודן פוטר א״כ אע״ג דלענין מיתה סתמה המשנה דלא כר״י אבל לענין נזקין הדרינן לכללא דר׳ מאיר ור׳ יהודה הל׳ כר׳ יהודה וכרבינא דמוקי לסתם מתני׳ דפר׳ ק׳ כר׳ יהודה והתי״ט בפ״ק משנה ב׳ כ׳ הטעם משום דבמיתה כתיבי ז׳ שור לרבות כל הני וע״כ מוקמינן הך בבעליו דכתיב שם על שיהא לו בעלים א׳ באם אינו ענין לגופי׳ תנהו על ניזקין ובמראה הפנים שם דחה דבריו בלי טענה אבל מ״מ דבריו דחוקין ונ׳ ע״פ מה שהקשה בספר תורת חיים דמאי טעמא דר״י דרבי רק תלתא שור ותירץ דס״ל חד לריבוי ואידך הוי ריבוי אחר ריבוי ואתא למעט ואח״כ דריש תו שור השלישי לרבות וכדאית׳ בסנהדרין דף ט״ו ע״א ואימא חמשה כהנים וכו׳ ונ׳ דלא דמי להתם דכל המיעוטין הם לענין א׳ למעט ישראל שייך מיעוט אחר מיעוט משא״כ הכא דהם ענינין חלוקין אמאי לא נדרוש כולהו לרבות כל הני מילי אלא נ׳ דר״י לא דריש רק הני שור דכתיבי גבי דיני דשור דאתיין לרבות שוורים לסקילה והם ג׳ יסקל השור השור יסקל והשור יסקל ות״ק פליג עלי׳ ודריש כולהו דאיירי כולהו בשור המזיק אבל בניזקין כתיב ג״כ הרבה שור ויש לרבות מהן כל הני אבל תלתא מינייהו כתיבי בשור המזיק והם שור איש השור ההי שור נגח ישלם שור וקמא לגופי׳ אתא ואינך תלתא לרבות ומרבינן מסברא הנך תלתא דמסתברי טפי לחייב כמו דחזינן לר״י דמחייב בהני ואף דלא שייך לחייב ממון בשל יתומין בלא אפטרופס כמש״כ תוס׳ לעיל דף ל״ט [ע״א] ד״ה אין ולק׳ דף מ״ז ע״ב ד״ה מאי דפגיעתן רעה וכו׳ י״ל

דחדא איירי באפיטרופס בתם וחדא באפטרופ׳ במועד וממילא אינך תלתא פטירי כמו דפטירי ממיתה לר״י משום דאין בהם ריבוי לחייבן וכמו דר״י דפוטר התם בשל הפקר ס״ל דה״ה בנגח ואח״כ הפקיר ממילא ה״ה לדידן בניזקין דג״כ כתיב ולא ישמרנו בעליו ולא ידעתי למה הוצרך בתי״ט לדחק באם אינו ענין דהא בהדיא כתיב בניזקין ג״כ בעליו יתירא כנ״ל.

דף מ״ה ע״א תוספ׳ ד״ה הש ת א. אפי׳ אתפסי׳ בידים לא יתחייב וכו׳. כ׳ בשער המלך סוף ספרו בפ׳ ז׳ מחובל ומזיק ד״ה וראיתי להרב מש״ל דכוונתם אע״ג דהיזק שאינו ניכר מ״מ מדרבנן חייב הכא שאני דלמצוה איכוון והוא כעין מש״כ הראב״ד שם הל׳ ד׳ על פרת חטאת דפטור דמיושב הואיל דלהנאתו איכוון ונ׳ בזה קו׳ התוספ׳ על רש״י אפי׳ תפסו ב״ד מאליהן למה יפטר וכי לא היה לו לשמרו וכו׳ דלעולם ס״ל לרש״י דהוי שאינו ניכר ומ״מ מדרבנן ראוי להתחייב אם לא היכא די״ל למצוה איכוון והיינו בתפסו מאליהן יכול לומר שלא ידע האיך יעשה אם יעכב ע״י ב״ד שמא ניחא לבעלים למיעבד מצוה לכך הי׳ בשב ואל תעשה אבל באתפסי׳ בידים והא ע״כ השור אינו נחשב כשלו לגמרי לחייב הוא בהמצוה שיסקלוהו ב״ד דא״כ האיך מצו למימר הרי שלך לפניך וכי יוכל לשלם לבעלים אם יש לו שור הנסקל של עצמו לא אמרו אלא הרי שלך וכו׳ וע״כ דגוף השור של הבעלים נחשב וא״כ עלייהו רמיא המצוה ולא על השומר וא״כ אין יכול לומר שכוון לשם מצוה שמא יאמרו הבעלים לא ניחא לן למיעבד מצוה וע״כ להזיק איכוון לכך חייב מדרבנן כשאר מזיק בשאינו ניכר.

שם תוספ׳ ד״ה ח ו ץ. בשמרו שמירה מעולה חוץ משואל וכו׳ כ׳ מהרש״א דאיך יכול למיתני כן והא כה״ג פטורין מכפר לכ״ע ונ׳ כוונת התוספ׳ על מה דאמר לק׳ ע״ב ואי כר״י ליתני וכולן במועדין פטורין לענין כופר ולכאו׳ לא הו״ל להש״ס להקשות בהאי לישנא אלא אי כר״י האיך תני ומשלמין את הכפר וע״כ דקו׳ הגמר׳ הי׳ דרישא ניחא דאיירי בלא נטרי כל׳ל אבל מ״מ ליהדר וליתני בסיפא דבשמירה פחותה פטורי מכפר ומשני ר״א הוא דמחייב כפר בשמירה פחותה וע״ז כתבו תוספ׳ ראכתי הוה מצי למיתני בסיפא דבשמירה מעולה פטורין מדמי שור ומכפר חוץ משואל דחייב בדמי שור ורישא דחייבין בכפר כדקיימא בלא נטרי כלל כנ״ל.

שם ע״ב גמרא אמר ר׳ אלעזר מסר שורו לשומר חנם וכו׳. כ׳ בתו״ח דנקט ש״ח שהוא ראשון לשומרים אבל ה״ה לאינך שומרים וכן ראיתי בשיטה מקובצת דכ׳ דלא גרסינן שומר חנם אלא מסר לשומר ותמהתי דבהדיא איתא בירושלמי אמר ר״א דברי ר׳ יודן מסר שור מועד לש״ח וכו׳ נטרף פטור לשומר שכר וכו׳ ואיירי ג״כ בנגחן כדקאמר מועד וכן מפרש בפני משה שם והיינו דברי ר״א דהכא, וראיתי עוד שם בירושלמי אמר ר״א כל שמירה שאמרה תורה אפי׳ הקיפו חומת ברזל אין משערין אותו אלא בגופו וכו׳ וכ׳ בפני משה שם דהוא ר״א דמתני׳ דאין לו שמירה אלא סכין ונעלם ממנו דברי הרשב״א בסוגיין לעיל ע״א על הא

דנטרי שמירה פחותה ולא נטרי שמירה מעולה כ׳ לאו למימרא שאם שמר שמירה מעולה וכו׳ שיהיו ש״ש והשוכר פטורין וכו׳ אפי׳ בהקיפה חומת ברזל עד שיהא יושב ומשמר וכו׳ ודאי כיון לדברי הירושלמי הנ״ל שהוא לשון הירושל׳ ממש והך אין משערין צ״ל אין משמרין אלא בגופו וזה שכ׳ הרשב״א שיהא יושב ומשמר ובפני משה שם נדחק בפירושא דמשערין בגופו והדברים נראין כנ״ל.

שם גמר׳ הדר אמר רחמנא ולא ישמרנו גבי מועד וכו׳ הוי ריבוי אחר ריבוי וכו׳. למש״כ התוספ׳ לעיל דף כ״ז ע״ב ד״ה ושמואל דשמירה מעולה היינו רוח שאינה מצויה ואדם המזיק דחייב בה משום שהוא אונס כעין אבידה ואיכא עוד אונס דכעין גניבה ובי׳ פטור אדם המזיק א״כ ק׳ מאי דוחקי׳ לאוקמי קרא דלא ישמרנו בריבוי אחר ריבוי אימא דאתא לרבות במועד שמירה מאונס כעין גניבה ויש ליישב ע״פ מש״כ התוספ׳ [דף ו׳ ע״ב בד״ה שור] דיותר יש לחייב אדם המזיק בעצמו מעל ידי שילות בעירו א״כ כיון דאדם המזיק פטור בכעין גניבה אין סברא לאוקמי הקרא לחייבו אבהמתו טפי מע״י עצמו.

שם תוספ׳ ד״ה לא. דצריכין אנו לומר צד תמות וכו׳ לחומרא ה״ה לקולא. לכאורה מזה הי׳ נ׳ דדוקא היכא דנטרי שמירה פחותה דמצד מועד היה פטור לגמרי אז יש להחצי נזק שמשלם דין תמות לשלם מגופו ודכוותי׳ אבל בלא נטרי כלל דחייב גם מכח מועדות לא יהי׳ בו דין תמות כלל אך לא משמע כן לעיל סוף דף ל״ט דמוקי אביי דר׳ יעקב במועד ולא נטרי כלל וצד תמות במקומה דאין מעמידין בו אפטרופס הרי דאמרינן צד תמות לקולא אפי׳ בלא נטרי כלל ונ׳ ע״פ מש״כ תוספ׳ לעיל דף מ״א ע״ב ד״ה הביאו דאיך משכחת לר׳ יהודה כפר שלם כיון דלחציו דצד תמות אומר הביאו לב״ד וכו׳ והנה י״ל דמשכחת או בשלא בכוונה כדמרבינן מאם כפר שלא בכוונה ובזה אמרה תורה דבשלא בכוונה כפר שלם יושת עליו או בלא נטרי כלל ובזה יש ליישב מה שהקשו תוספ׳ לעיל דף ל״ט ע״ב ד״ה ולא דאמאי לא משני רבא הכי דאביי לשיטתו דאותיב עלי׳ דרבה בדף מ״ג וס״ל דשלא בכוונה חייב בכפר מוקי שפיר בלא נטרי כלל ואפ״ה פוטר ר׳ יעקב בצד תמות והא דחייבה תורה כופר שלם משכחת בשלא בכוונה אבל רבא לשיטתי׳ דאמר שם ע״ב דשורו בכוונה משלם כפר שלא בכוונה דמים (וכן כ׳ התוספ׳ דף נ״ג ע״ב ד״ה לענין כפר דרבא ס״ל כרבה) וצ״ל ע״ב דלא משכחת כפר שלם אלא בלא נטרי כלל ואז לא אמרינן צד תמות במקומה לקולא לכך לא מצי לשנויי כאביי דבלא נטרי׳ כלל מעמידין לכ״ע אפוטרופס גם לצד תמות.

דף מ״ו ע״א רש״י ד״ה שלא. האי לא ישמרנו לא יקיימנו הוא. נ׳ כוונתו דמכח אזהרה ההיא אינו חייב אלא בעושה מעשה בהתקלה שהכלב הוא רע ומגדלו שמקיימו ומפרנסו בביתו וכן הסולם הוא רעוע ומעמידו בביתו ודכוותי׳ השור שכבר היא רע ונגחן והוא מגדלו שמפרנסו אבל בבור קודם שחפרו אינו תקלה ומשחפרו אינו עושה תו מעשה לקיים

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

התקלה כי אם שאינו מסלקו שלא טממו לכך פטור בכיסוי גרידא וזה שרמז אביי בקרא דלא תשים כתיב אבל בבור אין כאן שימה אחר החפירה ובדברי תוספ׳ שכתבו דבור אית לי׳ תקנתא טפי וכו׳ נ׳ דדייקו דקפיד קרא אדמים דהיינו הריגת אדם אבל בבור הא פטרה התורה על מיתת האדם מסתמא הטעם דאדם יכול לשמור עצמו טפי משור פיקח בלילה ולכך סגי לי׳ בכיסוי וזה שכתבו דאית לי׳ תקנתא טפי דלמיתת אדם דקפיד עלי׳ קרא טובא ודאי הוא מתוקן לגמרי ע״י כיסוי מדחזינן דאפי׳ בלא כיסוי פטרתו התורה ועל שאר היזקות לא מצינו דקפיד עלי׳ קרא. וראיתי בזבחים דף ס״ו [ע״א] דפריך לר״א בר׳ שמעון אלא מעתה גבי בור ה״נ דאין צריך לכסות ומשני כיון דכתיב בעל הבור ישלם עלי׳ הוא דרמי לכסויי וקשה הא איתא לעיל דף ל׳ [ע״א] כל אלו שאמרו מותרין לקלקל אם הזיקו חייבין לשלם וא״כ מה ראיי׳ מייתי מדצריך לשלם אימא דאע״ג דרשאי להניהו מגולה אע״פ כן אם הזיק חייב לשלם ואפשר דמשני כן לשיטת ר״ש דהשיב לי׳ בסוף ב׳ מציעא בהדי הני דס״ל דכל שברשות אם הזיק פטור לשלם וא״כ ראב״ש ס״ל כאבוה ומשני שפיר מדחייבה התורה לשלם ש״מ דאין לו רשות להניחו מגולה.

פרק חמישי.

שם גמרא וניחזי אי גברא דזבין לרדיא וכו׳. לכאורה אכתי לימא המוכר המוחזק עכשיו לשחיטה לקחת לשמואל דלא אזל בתר רובא והרא״ש כ׳ דהוי אומדנא דלפי מנהגו קנאו ולא ידעתי אמאי עדיף מרובא ולומר דאיירי דרוב בני אדם זבני לרדיא והוא ג״כ נודע דזבין לרדיא והוי הטענה דלקח לשחיטה אצלו מיעוטא דמיעוטא דמודה שמואל בי׳ נ׳ דוחק דעדיין לא הזכיר הש״ס מהך דרובא לרדיא ולדברי התוספ׳ בסנהדרין סוף דף ג׳ שכ׳ דרובא דלרדיא לא חשוב רוב גמור א״ש די״ל רובא ומנהגיה דהאי גברא עצמו הוי רוב חשוב ומודה בי׳ שמואל דאזלינן בתרי׳ להוציא ממון.

שם ע״ב גמרא מניין שאין נזקקין אלא לתובע תחילה. כ׳ הרא״ש סוף סי׳ א׳ ולי נ׳ דנפקא מיני׳ וכו׳ לפסוק דינו לאלתר ואם יביא עדים תוך שלשים יסתור הדין וכו׳ ותמהתי דהוא נגד ההלכה דפסקינן כרשב״ג בסנהדרין דף ל״א ע״א דמה יעשה זה שלא מצא בתוך ל׳ וכו׳ אלא לעולם מביא עדים וסותר את הדין.

שם תוספ׳ ד״ה ורביע. מי ישלם זה כמו זה וכו׳ והתניא בהדיא האחרון נוטל מנה וכו׳. ולמש״כ הר״ן בכתובות דף צ״ג בסוף הסוגיא והביא התי״ט לעיל שם דה״ט דאין חולקין בשוה כמו בהטילו לכים לפי שלא נשתתפו לדעת וא״כ כאן דאיירי במשותפין לדעת כמש״כ רש״י ד״ה דפרה שפיר דינן בשוה כמו בהטילו לכים מ״מ נ׳ דלא דמי אפי׳ למאי דמדמה בגמר׳ שם בכתובות פתחו לשכר דפריך מיני׳ בסוף

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

הסוגיא לשמואל כמש״כ רש״י שם היינו דזהו ענין השיתוף לשכר או להפסיד בענין העסק אבל כאן בעסק נגיחת השור הוי שותפותן כשלא לדעת דעל זה לא אסקו בדעתן להשתתף. ובתורת חיים הקשה למש״כ תוספ׳ לק׳ דף מ״ז [ע״א] ד״ה מאי דאפי׳ אי לאו ירך אמו אמרינן היא וולדה נגחו א״כ דילמא מוקי לה אביי כמ״ד לאו ירך אמו והוי כשני שוורים שהזיקו דמשלמין לעולם בשוה זה כמו זה ונ׳ דודאי אין כוונת התוספ׳ דהיא וולדה ממש כשני גופים שנגחו דהא פשיטא דהוולד בעצמו לא הי׳ יכול ליגח והפרה לבדה היתה יכולה ליגח ואין על הוולד שום חיוב דהוי מסייע שאין בו ממש כמש״כ התוספ׳ לעיל דף י׳ ע״ב ד״ה מאי בהשליך עץ קטן לאש גדולה דאינו חייב אלא נ׳ דהיינו כדאית׳ בב״מ דף ע״ט ע״ב ביניתא אכרסה תקלה ופירש״י ותוספ׳ שם דמעוברת משכלה יותר שאבריה כבדין עלי׳ מחמת העובר וסיימו התוספ׳ שם דאפי׳ למ״ד לאו ירך אמו בזה חשובים הם כגוף א׳ ולכך אמרינן דהיא וולדה נגחו דהעובר מכביד איבריה ומוסיף בה כח ובענין זה נ׳ ג״כ שבח וולדות דשמין לק׳ דף מ״ט [ע״א] ופירש״י שם ד״ה דמי שנראית משובחת ובעלת איברים והוא דוחק דלמה יתנו הקונים בשביל זה יותר הא יודעין לכשתלד יפסק שבח זה ולא תהא נראית גדולה אך בזה ניחא דתוך משך ימי עיבורה היא חזקה יותר למלאכה ומתוך כך מעלין בדמיה ולפי זה הקשו שפיר הכא דאין על בעלה וולד לשלם יותר מכדי ערך הוספת כח שבשבילו.

שם גמרא דקדים תבעיה דבעל ולד וכו׳. הקשה בתורת חיים מה בכך האיך דאשכחי׳ תחלה תבעי׳ מספק ונ׳ דיש לדמות זה לטענו חטין והודה בשעורין דלעיל דף ל״ה ע״ב דפטור משעורין מכח הודא׳ כמו שפירש״י ותוספ׳ שם ד״ה לימא וכמו דאמרינן בתביעות ה״ה בנתבעין דכשתובע בעלה ולד הודה שעל בעל הפרה אין לו תביעה באותו חלק ומצאתי כן במלחמת ה׳ אך אכתי הא תובע רק מספק ובכה״ג ליתא לדרבה בר נתן כדאמר שם אלא דקאמר ניזק שמא במלחמת כ׳ דמ״מ הכא שהנתבע ג״כ טוען שמא שפיר דמי לדרבה בר נתן ודוחק אך נ׳ דלכאורה ק׳ ללישנא קמא אפי׳ תבעי׳ לבעל פרה תחילה האיך יכול להוציא ממון מספק ומה טעם בדבריו שאומר לו פרה דידך אזיקתן ונ׳ דהני תרי לישני פליגי בפלוגתא דרש״י ור״ת בב״ב דף קנ״ח [ע״א] ד״ה נפל אי מוחזק במקצת נכסים הוי כמוחזק בכל ואין ספק מוציא מידי ודאי וה״נ ס״ל לל״ק כיון דהוא ודאי ניזק ע״י הפרה ויש לו תביעת ודאי מכח הנזק אין ספיקא דמזיק מוציא מידי ודאי דחזקת הניזק ולישנא בתרא ס״ל כסברת ר״ת שם דמשום דהוי ודאי למקצת אינו כמוחזק בכל ולא מצי מפיק מיני׳ מספק וא״כ דבלישנא קמא נמי רק מכח ודאי הוא דמפיק א״כ היכא דתבעי׳ לבעל ולד שפיר י״ל דהורע בעצמו חזקתו שהי׳ לו על בעל הפרה לכל הנזק ודמי שפיר לדרבה בר נתן כנ״ל.

שם תוספ׳ ד״ה מידע ידעי. וה״נ אשכחן בההיא דהמחליף וכו׳. הק׳ מהרש״א דהי׳ להם להביא ראיי׳ מרישא דמתניתן וכ׳ בפ״י דתוס׳

בעו לאתויי דאפי' בטוען ברי לא מהני חזקת הגוף והכוונה דאע"ג דבמשארסתני נאנסתי בכתובות דף י"ב ע"ב מהני חזקת הגוף להוציא ממון לזה אייתו ראיי' מהמחליף דשאני התם בכתובות דהוי ברי ושמא אבל בברי וברי לא מהני להוציא כההיא דהמחליף ולולי דבריו נ' ע"פ מה דאיתא בב"ב דף צ"ג [ע"א] דאיכא למימר מחמת ביעתותא הפילה ואע"ג דהתם פירש הרשב"ם מחמת ביעתותא קודם נגיחה הפילה נקט מילתא דפסיקא אבל פשיטא דיכול להיות שמחמת נגיחה לא היתה מפלת רק ע"י ביעתותא ושהתה להפיל עד אחר הנגיחה וא"כ אין החזקת הגוף ברור להניזק להוציא על ידה ממון דאפי' נימא מכח החזקה שאחר הנגיחה הפילה מ"מ הא יכול להיות שלא מחמת הנגיחה רק מחמת ביעתותא שקודם לכן.

שם תוספ' בא"ד. דשמא יחלקו לאו אשאלה היום וכו' אלא אשאל אחת וכו'. והוא דחוק דסתמיות לשון יחלוקו תיקי רב אבבא אחת ולא אתרי בבי ולולא דבריהם נ' ע"פ מה שיש לדקדק דבשאלה חצי יום לא נקט זמן קבוע כמו בשאלה היום דלא נקט שאלה יום ה"נ הו"ל למינקט שאלה קודם חצות ושכרה אחר חצות אלא דבזה גופא טוענין שהמשאיל אומר שבחצי יום המאוחר היתי' שאולה ויש לו חזקת הגוף והנתבע אומר שאחר חצות היתי' שכורה ויש לו חזקת הגוף ולכך שפיר יחלוקו וא"ש דיהלקו בתרי גווני בשאל אחת ובשאל חצי יום ורק אגוונא ג' לא קאי וראיתי בתוספ' שם במשנה ד"ה שאלה שכתבו דנקט זו אף זו אלא אפי' שאלה היום וכו' יחלקו וסותרין לדבריהם דהכא.

דף מ"ז ע"א תוספ' ד"ה ליתא. אתיא מתניתן כר"ע וכו'. כ' בתי"ט לתרץ דמתניתן לא איירי בשבח הולד הנ' שהבין בקושיתן הוא דיטול הניזק בשבח הולד ותמוה דקושיתן היא מפחת דאי ליתא לפרה שנאבדה מפסיד הניזק בפסידא דפרה כפי חלקו וכן הקשה בשיטה מקובצת ומה שהוקשה לו על דברי התוספ' ממה שכתבו לעיל ריש פירקין דמתניתן אתיא כר"ע לא קשה מידי למש"כ מהרש"א שם במה שהקשו בתוספ' שם מהמניח דממתניתן דהכא לא קשיא כ"כ דדוקא בברי וברי בעינן לסומכות עומדת באגם ושפיר אתיא מתניתן כר' ישמעאל.

שם תוספ' בא"ד. לדברי רבא לא אתיא מתניתן כר"ע וכו'. בפ"י הקשה דלפי דבריהם גם דברי רבא עצמו יהיו שלא כהלכה ורצה ליישב קושיתם ולא עלה לו בדברי רש"י והק' ג"כ אהפוסקים שהביאו להך דינא כדאי' בש"ע ריש סי' שצ"ט דכי ליתא לפר משתלם ח"נ מהולד והוא דלא כר"ע לפי דברי התוספ' ונ' לפרש הך ליתא לפרה איירי שאינה בת תשלומין שהיא הקדש או הפקר ואע"ג דלמ"ד עובר ירך אמו אמרינן בתמורה דף כ"ה [ע"א] דאם שיירו אינו משויר ואם הקדיש האם גם הולד קדוש מ"מ משכחת שהיתי' מתחילה הפרה שלו בלא הולד והקדישה דבכה"ג הולד נשאר חולין וכדאיתי' בקידושין דף ז' בהמה של ב' שותפין הקדיש הציה ולקחה והקדישה וכו' הא לא הקדישה נשאר חציה חולין וה"נ הולד נשאר חולין ואח"כ נגחה ולכך משתלם מהולד כיון דהפרה לאו בת תשלומין כר' נתן דלק' דף נ"ג [ע"א] ובתורת חיים

דהה דברי התוספ׳ דבסמוך ד״ה מאי והוכיח דאי לאו ירך אמו לא אמרינן היא וולדה נגחו ולפ״ז א״ש שאמר רבא לטעמי׳ דאמר גובה מולדה דהיינו בכה״ג כי ליכא לאישתלומי מהפרה כגון שהיא הקדש או שהפקירה קודם שלקח גם ולדה דהיא אינה בת תשלומין כדאי׳ לעיל דף י״ג ע״ב כשקדם וזכה בו אחר ורבא ס״ל לק׳ דף נ״ג ע״ב כר׳ נתן כמש״כ הרא״ש שם והיינו משום דס״ל גופה היא דאל״כ לא הי׳ הולד שותף כלל בהנגיחה כדברי הת״ח ופסק הש״ע איירי ג״כ כשהיתה הפרה הפקר ומה״ט גובה מולד דפסקינן כר׳ נתן.

שם תוספ׳ ד״ה מאי. דשמא בשעה שנטרפה הי׳ מחוברת וכו׳. כ׳ לשון שמא אע״ג דאיכא חזקה לאיסור דהעמד על חזקת הגוף שעדיין הי׳ מחוברת בשעה שנטרפה כמש״כ לעיל דף מ״ו ע״ב ד״ה מידע משום דהכא איכא חזקה להיפך דהיינו חזקת כשרות מכח רובא ואמרינן דעדיין הי׳ כשרה בשעה שנתלשה הביצה בגופה ומכח ב׳ חזקות המתנגדות הוי רק ספק איסורא ולפי דברי התוספ׳ לא תימצא ביצה של תרנגולת ספק טריפה אלא אם ידוע שנטרפה התרנגולת זמן רב כי״ח או י״ט ימים קודם התלת הביצה שהי׳ הביצה אז ודאי מחוברת עדיין דאל״כ הוי ס״ס שמא אין התרנגולת טריפה ואת״ל שהיא טריפה שמא כבר הי׳ הביצה תלושה בשעה שאירע הספק בתרנגולת.

שם תוספ׳ ד״ה וכן. דגוף האשה לאו ממון בעלים הוא וכו׳ וגם לענין שאר תשלומי חבלות אינו שלו וכו׳. לפי זה באופן שהולדות שלה כגון שחבל בה לאחר מיתת הגר לרבה לק׳ דף מ״ט [ע״א] אף שלגמרי לא נחשב הגוף שלה כמש״כ בד״ה נפחא מ״מ הא לענין חבלות הוא שלה הי׳ ראוי לישום ביחד והי׳ לו לרבא ליחשוב בכה״ג דשמין ביחד ודוחק לומר שיחלוק על רבה רבו וודאי מהא דרב פפא שם לא קשיא דלחשוב דשמין הולדות עם השפחה לאדון דכיון דליתא במשנה או בבריי׳ לא חשבי אבל הא דרבה הו״ל לחשוב שהוא בברייתי׳ כדאמר שם ע״ב לרבה ודאי תנאי היא וצ״ל כיון דמעיקרא הם של הבעל והיא זכתה מן ההפקר אחר מותו כמש״כ רש״י שם ד״ה זכיא לכך אזלינן בתר עיקר הולדות וחשבינן לעולם לשני גופין ושמין אותן בפ״ע והרמב״ם פ״ד מחובל ומזיק הל׳ ב׳ כ׳ סתם דמשערין דמי ולדות שמין את האשה כמה היתה יפה ומשבח ולדות לא הזכיר ש״מ דהכל בלשונו בדמי ולדות וס״ל דגם דמי עצמן שמין בענין זה לא בפנ״ע ונ׳ דס״ל דרבא דהכא ס״ל כר״ח דהולדות לעולם דבעל נינהו לכך לא חשיב לה בהדי הנך דס״ל דשמין הולדות בפ״ע אבל אליבא דרבה משמע לי׳ להרמב״ם דעיקר הולדות שלה נינהו דלכך ס״ל להרמב״ם שם דגם במקום יורשי הבעל הם שלה לפי שעיקרן הם שלה רק התורה זיכתה לו לבעל ממנה עם שבח הולדות ולכך כי ליתי׳ לבעל הדרן לה וכיון דמכח האשה קאתו שמין שפיר בהדי האשה והוא פסק כרבה לכך כ׳ שפיר דשמין כל דמי הולדות בהדי האשה.

שם תוספ׳ ד״ה הקדר. ולא זו אף זו קתני וכו׳. נ׳ די״ל ג״כ איפכא ע״פ מש״כ התוספ׳ לעיל דף כ״ח [ע״א] ד״ה משבר דאע״ג דאמרינן

הי׳ לו לשמטו מ״מ לא אטרחוה כ״כ לסדרן זה על זה ופטור כי משברן דרך הילוכו ואשמועינן שפיר בבה״ג לא מיבעיא קדירות שיש טירחא לסדרן דאין צריך לטרות שלא תזיקן בהמתו אפי׳ פירות דאין כ״כ טירחא בהם אפ״ה פטור ולא מיבעיא הני דההיזק נעשה מהבהמה דרך הילוכה והנאתה אפי׳ בנגחו שורו דהו״א לאזוקי לית לך רשותא כדאי׳ לק׳ דף מ״ח [ע״א] אפ״ה כיון שלא נעשה על ידו ממש פטור ובזה מיושב קושית מהרש״א דמאי פריך דליחייב בעל קדירות בנזקי בהמתו דבעל חצר הא ע״כ אינו דומה לקדירות מדהוצרך להשמיענו בבא שלישית ובזה ניחא דע״כ למאי דס״ד שם דמתניתן אתיא כרבי ליכא למימר הצריכות בענין זה שכתבו התוספ׳ דהא ס״ל אדרבה דברשות פטור וא״כ י״ל דאין חילוק כלל בה״ג בין קדירות לבהמה והצריכותא היא להיפך לאשמועינן פטורא דכל הנך כנ״ל.

שם ע״ב במשנה או שנשכו כלבו וכו׳. הקשה בתי״ט דלמה לי׳ למינקט תרתי שורו או כלבו וני׳ דבא לרמז במשנה על מה דאמר ר׳ נתן לעיל דף מ״ו ע״א שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו וכתבו התוספ׳ שם דהוי רק איסורא ואינו מיחייב בתשלומי היזקו והיינו דאשמועינן במתניתן או שנשכו כלבו לומר אפי׳ שהי׳ כלב רע ואינו כשור דבחזקת שימור קיים אפי׳ כלב רע המועד לישוך אפי׳ הכי פטור על היזקו היכא דנכנס שלא ברשות.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה הוה. אין לפרש דחשיב כרוח שאינו מצויה וכו׳. נ׳ כוונתם דהוי מפרשי כן ע״פ דוחק אבל לפי האמת אין סברא כלל לפטור הנכנס שלא ברשות משום שאינה מצויה דהא כתבו התוספ׳ לק׳ דף נ״ב [ע״א] ד״ה ואתו דבנפלו בו גמלים עצמן אפי׳ לא שכיחי כלל חייב וק״ו אם בעושה בור ברה״ר חייב בלא שכיח כ״ש בעושה תקלה בחצר חבירו ואע״ג דלפ״ז הוו סברות הפוכות דהנכנס שלא ברשות חייב באינה מצויה ופטור בהוה לה שלא תאכל ובעל החצר כשהכניסו ברשות פטור באינה מצויה כמש״כ התוספ׳ כאן ובסמוך ד״ה או וחייב באכלה לק״מ דחיובא דבעל חצר הוא מטעם שומר ושומר חנם אין צריך לשמור מאינו מצויה אבל שלא תחנק את עצמו מוטל עליו לשמור אבל הנכנס שלא ברשות חיובו הוא מטעם מזיק ובאכלה הזיקה היא את עצמה אך ראיתי ברא״ש שכ׳ הטעם דפטור באכלה דמילתא דלא שכיחא היא שתאכל הבהמה יותר מדאי וכו׳ וצריך לחלק בין האי דגמלים בבור לק׳ דשאני הכא דבעל החצר הי׳ לו לשמרה שלא תאכל כיון שהוא מצוי בחצר כמש״כ הרא״ש אחר זה אבל ביש״ש סי׳ כ״א חולק על זה וכ׳ דהעושה בור ברשות חבירו ולא הפקיר רשותו חייב בתקלת חבירו ולא אמרינן דהו״ל לבעל החצר למלויי וה״ה דלא אמרינן דהי׳ לו לשמרה ועיין בתוספ׳ דף מ״ח [ע״א] סוף ד״ה אע״ג ודף מ״ט [ע״ב] סוף ד״ה ברשות היחיד ושם איירי בהפקיר רשותו.

שם רש״י ד״ה היכא. ולרבי דאמר לי׳ כנוס שורך ואני אשמרנו. והרא״ש הקשה על זה דבדאמר לי׳ בהדיא פשיטא שחייב בכל והעלה

מתוך כך דדוקא לרבנן מיבעי' לי'. וני' דאכתי הוה מצי לפרש האיבעיא אליבא דרבי ובנטר בי' דרי דאית לק' דף נ"ט ע"ב ד"ה דמודה רבי דבסתמא קביל עליה נטירותא ומיבעיא לי' בהוזק מעלמא אי קביל עלי' בסתמי'.

דף מ"ח ע"א גמר' ומ"ש מהאשה שנכנסה לטחון וכו'. הקשה מהרש"א לימא דנקט שלא ברשות משום רישא כקושית התוספ' דלעיל ד"ה אימא לא מצי למימר דכולה רבנן וכו'. וני' ע"פ מש"כ בפי' דאפי' ברשות יש לפטור בעל החצר דמסלק נפשי' משום יחוד וני' דדחוק לומר כן לפי האמת כיון דברשות הוי סתמא קבלה לשמור בעי בעל החצר לגלות דעתו דחושש ליחוד ומסלק עצמו אך יש לומר על פי סברתו למש"כ תוספ' לעיל ד"ה שנכנסה דאע"פ שזה משתכר בריחיים א"כ אי ס"ד דסיפא לאו דוקא ונקט רק משום רישא הא ברישא גופה שלא ברשות דפטור הוא פשיטא דבלאו שלא ברשות איכא הכא גם סברא קצת דאחר שראה אותה בעל החצר בחצירו דסילק עצמו משום יחוד ומשום דיוקא דהא ברשות חייב למה נקט בכה"ג דאיכא תרי ברשותא חדא שמשתכר בריחיים וגם ברשות ממש הא בעלמא ג"כ ברשות גרידא חייב בעל החצר וע"כ דסיפא דוקא ושפיר פריך אך ק' לימא דסיפא אתי להך דיוקא טעמא דשלא ברשות אז דוקא אם הוזקה דהיינו הוחלקה חייבת כדמסיק לעיל דף מ"ז ע"ב הא אכלה פטורה דהוה לה שלא תאכל הא ברשות כיון שידע בעל החצר סילק עצמו משום יחוד קיבלה האשה עלה נטירותא אפי' חנק את עצמו חייבת אפי' אכלה מהאי טעמא גופה דמשום יחוד קיבלה נטירותא ואפשר דאי משום הך דיוקא הו"ל למינקט לשון מבורר הוזקה בהן דמורה בהדיא על הוחלקה כדאית' לעיל שם.

שם תוספ' ד"ה איש. שלם ישלם המבעיר וכי'. דוקא כשמבעיר עצמו הוא משלם וק' גבי בור נמי נימא הכי בעל הבור ישלם כשבעל הבור עצמו הוא משלם ולמה לי' מיעוטא דאיש בור וצ"ל דמאן דדריש הכי והוא רבי לק' דף נ"א [ע"א] סבר כר"ע אליבא דרבה בדף נ' דדריש בעל הבור ממש בבור דאית לי' בעלים ולא קאי על התקלה ואינו מתמעט מזה שור דגם אם עשאו שור מ"מ בעליו דבור ממש הם האנשים המשלמין וכי קאמר בדף נ"א ורבנן תרי איש בור וכו' הו"מ לומר דס"ל כר' ישמעאל דבעל הבור בעל התקלה וממעט מיני' שור שאין בעל התקלה המשלם אלא דבעי לתרוצי גם אי סברי כר"ע דאעפ"כ יסברו שפיר האחרון חייב.

שם גמר' אבל הוה ידע בי' הזיקו בעל הבית חייב וכו'. כ' הלח"מ פ"א מחובל ומזיק סוף הל' ט"ז בדעת הרמ"ה דנקט רבא מילתי' אהזיקו דהוי לאפוקי ממונא וכ"ש בהוזק ואינו מרויק כ"ב למש"כ התוספ' לעיל דף כ"ג [ע"א] ד"ה וליחייב דבאדם הוה פשיעה טפי אשלא יזיק משלא יוזק.

שם ע"ב תוספ' ד"ה שניהם. והאי לית לי' לאסוקי אדעתי' בהאי וכו'. אע"ג דמ"מ אית לי' לאסוקי שמא יכנס עוד אחר ברשות ואי משום דעכשיו מ"מ נכנס שלא ברשות אעפ"כ נחשב פושע כמו שהקשו תוספ'

לעיל דף ל״א [ע״א] ד״ה וקתני כיון דאיבעי׳ לי׳ לאזדהורי במכתף בעומד לפוש נמי וכו׳ דמנא ידע וכו׳ ובמהר״ם לובלין נדחק בדבריהם דידע בבעל החצר שלא יכנס אדם זולתו אבל נ׳ דלא פטרינן לאת שברשות אשלא ברשות משום אנוס אלא משום דשלא ברשות הוי כמזיק את עצמו שנכנס שלא ברשות והכניס עצמו לספק בכל מה דמתרמי לי׳ ולכך אע״ג דהברשות הוי כעין פושע פטור הוא עליו וכעין שכ׳ תוספ׳ לק׳ דף נ״ב ע״ב ד״ה ושכיחי דחשיב לפיקח כמזיק עצמו וכו׳ דמה״ט א״ש התם דפטור בעל הבור אף לפי ההו״א דהוי פושע אפיקח מכה מגו דחרש וה״נ דכוותה פטור אותו שברשות אע״ג דהוי כפושע.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ד ח ז א. וזהו דוחק דחשיב משונה וכו׳. כלו׳ כיון דבעי למיכל ירוקא להנאתו לא הוי סכנת המקום משונה וכדאית׳ לעיל דף כ׳ ע״א כיון דאורחי׳ למיכל ליפתא אורחי׳ נמי לסרוכי ולמיסק ונ׳ דרש״י אזל לשיטתו שכ׳ לעיל דף כ״ג [ע״א] ד״ה דסתם דלתות ולא תימא משונה הוא א״כ חזינן דאע״ג דבעי למיכל חררה כי אורחי׳ אי סתם דלתות לא הוו חתורות הוי מיחשב חתירת הדלת משונה ה״נ ההילוך לפי הבור מקום סכנה אי לאו דאייעד לא הוי מיחשב משונה אבל התוספ׳ שם ד״ה סתם שהקשו דליהוי תחלתו בפשיעה וסופו באונס נ׳ דס״ל דהוי אונס ולא משונה דלמשונה לא אמרינן תחלתו וכו׳ וסופו וכו׳ כמש״כ בדף כ״ב [ע״א] ד״ה דאפיך וכן כ׳ הרא״ש פרק כיצד הרגל אות ג׳ אי לא היו סתם דלתות וכו׳ הי׳ אנוס וכו׳ אבל בענין דאין אונס כגוונא דהכא דלא שייך לקרותו אונס אפי׳ משונה לא הוי אלא כיון דאורחי׳ למיכל ירוקא אורחי׳ נמי למיזל ע״פ הבור ולכך כתבו דדוחק הוא דחשיב משונה וכו׳ וראיתי בלח״מ פ״י הל׳ י׳ שכ׳ בכוונת הה״מ שכ׳ ופי׳ מועד שעשה כן ג׳ פעמים דהיינו לאפוקי ממש״כ התוספ׳ לפי׳ רש״י דלא בעינן אלא שיהא אורחי׳ להפיל עצמו בבור לאכול ירק וזה דחוק דהא מ״מ לפי׳ התוספ׳ נמי מועד ג׳ פעמים הוא אבל נ׳ פשוט דכוונתו למש״כ הרשב״א בשם הראב״ד דאפי׳ ברגל שדרסה על גבי תינוק בעינן שעשה כן ג׳ פעמים וה״נ הכא בעינן שנפל ג׳ פעמים על בגי אדם דוקא וזש״כ שעשה כן ג׳ פעמים ולאפוקי ממש״כ התוספ׳ לעיל דף מ״ד [ע״א] ד״ה הכא ומועד וכו׳ שנעשה מועד מתחלתו כגון שן ורגל וכו׳ אלא בעינן לעולם ג׳ פעמים ממש.

שם תוספ׳ בא״ד. וגם תימא הוא לומר דהוי מועד וכו׳ שלא בכוונה ע״י הראשונות וכו׳. ביש״ש סי׳ י״ב השיג על זה וכ׳ ותידע מדאמר רבה לעיל שור שהמית שלא בכוונה וכו׳ דלא איירי לא במתחכך וכו׳ וע״כ דנגח ג׳ בכוונה וכו׳ כלומר ומוכח דנעשה מועד ע״י בכוונה לשלא בכוונה ונ׳ כוונת התוספ׳ דודאי אם הרג ג׳ בני אדם בכוונה וברביעית נתכוון לבהמה והרג את האדם העומד שם א״כ ודאי דלאדם זה שהרג כבר נעשה מועד אבל כאן אם בג׳ פעמים כיון להרוג אדם ע״י הפלת הכותל ועתה לא ראה כלל את האדם אלא נתחכך בכותל ואירע שעמד

אדם מאחורי הכותל מהי תיתי נאמר שיהא מועד להפלה זו על האדם כיון שלא ראהו כלל.

שם גמר׳ עולא אמר ר׳ יוסי הגלילי הוא דאמר כר׳ טרפון וכו׳. הסוגיא תמוה׳ דלעיל דף כ״ו [ע״א] מסיק בהדיא דר׳ טרפון ע״כ ס״ל כריה״ג ואמאי דחיק לשנויי ולאוקמי כריה״ג כיון דשמעינן כן לר״ט בהדיא ונ׳ במש״כ רש״י לק׳ בסמוך אמשנה ה״ה למתכוון וכו׳ נקי מדמי ולדות וכו׳ דקשה הא שאר תנאי דלעיל שם ר״א ור״ע דרשי נקי לשאר דרשות וע״כ דפטרי שור מדמי ולדות מקרא דאנשים ולא שוורים כדאמר ר״ע וריה״ג גופי׳ נמי ס״ל לדרשא דאנשים רק דנקי אתא לגלויי על אנשים דבכל ענין איירי כדמסיק שם והו״ל למינקט דרשא דאנשים כמו לק׳ דף נ״ג ע״ב ד״ה אדם דהוא דרשא פסיקא ונ׳ ע״פ מש״כ תוספ׳ [דף מ״ב ע״א] ד״ה בכוונה דלאביי ורבא משמע להו דרשא דולא שוורים רק בגוונא דאיירי קרא דהיינו בלא מתכוון ודבשור מסתבר יותר לפטור בלא מתכוון ואפי׳ מכח דרשא דנקי לא גלי לפטור רק בלא מתכוון ונ׳ שרש״י שם מיאן בזה לפרש כפי׳ התוספ׳ דנקי ודאי משמע בכל ענין ובגמ׳ מסיק עלה דמתניתן דנקט בלא מתכוון איידי דאדם אך התינה אי תרווייהו שווין בסברא אבל אי מתכוון רבותא ודאי לא הו״ל לשמוט דינא דמתכוון כיון דאיכא למיטעי וע״כ דמתניתן אתיא כריה״ג דיליף מנקי דמשמע נקי בכל ענין ואין לטעות בו ונקט שפיר איידי דאדם דאי כשאר תנאי דמפקי מאנשים גרידא איכא למיטעי דלא פטור בשור רק בגוונא דאיירי קרא בלא מתכוון והו״ל למנקט מתכוון לרבותא יותר וא״ש דלכך מוקי עולא מתניתן כר׳ יוסי הגלילי משום דאידך משנה דשור שהי׳ מתכוון אתיא ג״כ כריה״ג דר׳ טרפון אע״ג דס״ל תם משלם כופר ולא דריש נקי למעט כופר מ״מ אינו מוכרח דדריש אדמי ולדות דאפשר דדריש כר״ע אדמי עבד וע״כ כריה״ג אתיא וניחא לי׳ לאוקמי הך מתני׳ נמי כוותי׳ כמש״כ תוספ׳ לעיל דף מ״ד [ע״א] ד״ה והא [בדיבור ראשון] אאידך פרקין איפכא דלא בעי לאוקמי כריה״ג משום משנה דלעיל מינה.

שם תוספ׳ ד״ה ושמואל. ואי כרבי אפי׳ ברשות חייב וכו׳. והרא״ש כ׳ ס״ס ד׳ דדעת הרי״ף דלרבי ג״כ פטור הנכנס ואתיא דרבא כרבי והנה זה בזה תליא אי לרבי חייב הנכנס ע״כ אתיא דרבא כרבנן ופסקינן כרבנן אבל אם לרבי פטור הנכנס אתיא דרבא כרבי ופסקינן כוותי׳ ובזה נ׳ לפרש מש״כ בהג״ה בריש סי׳ שצ״ג ויש חולקין אמש״כ המחבר דהנכנס פטור ותמה הסמ״ע דליכא פלוגתא על זה בסי׳ שצ״ח ונ׳ הכוונה דרמ״א כ׳ על מה דס״ל לש״ע דלרבי הנכנס פטור ע״ז כ׳ דיש חולקין על סברא זו דהיינו דעת התוספ׳ דלרבי חייב הנכנס וא״כ ס״ל לרבא כרבנן ופסקינן כוותיי׳ וזה המבואר בסוף סי׳ שצ״ח דנתינת רשות הוי כקבלת שמירה דהיינו כרבנן.

דף מ״ט ע״א תוספ׳ ד״ה חמרתא. במקום שהולדות של בעל וכו׳ אבל כאן הולדות לאדון דכתיב האשה וילדיה וכו׳. הק׳ מהרש״א א״כ אמאי צריך רב פפא לקרא דעם החמור ונ׳ דלמש״כ התוספ׳ לעיל

דף מ״ג [ע״א] ד״ה אפי׳ דמבעל האשה ממעטינן חייבי כריתות אך אם דמי הולדות הם שלה נ׳ דלפי׳ רש״י לק׳ ד״ה זכיא דאפי׳ לרבה היא זכיא רק מבעלה מן ההפקר א״כ בחייבי כריתות דלא שייך זה פטור המכה לגמרי אך לדעת הרמב״ם למה שכתבתי לעיל דף מ״ז [ע״א] בתוספ׳ ד״ה וכן בדעתו דס״ל דעיקרן הם שלה אם כן לרבה בחייבי כריתות ג״כ הם שלה וא״כ לכאורה בחבל אחר מיתת בעלה או בח״כ הי׳ ראוי להתחייב בהן שור כיון דאין הולדות לבעל ונ׳ דמ״מ כיון דאיקרי בעל בעלמא גבי נשים מותרות לו וכ״ש בחבל אחר מיתת בעלה דהי׳ עכ״פ פעם אחת בעל האשה שפיר פטור בהן השור וזה שאמרו מאי טעמא אי משום דאין כאן בעל מאי איריא שפחה כולהו הנך דלעיל נמי ומשני דה״ט דכתיב עם החמור ואין כאן בעל כלל משא״כ באינך ובעיקר קו׳ התוספ׳ סותרין הן למש״כ לעיל דף ט׳ ע״ב ד״ה מה דעיקר קרא דשור ולא אדם איצטריך למעט עבד וא״כ לק״מ דגלי קרא בהדיא בבור למעט עבד וכן כ׳ הרשב״א בסוגין.

שם גמר׳ ושבח ולדות הולקין. פירש״י דמחמת שניהן בא הנפח מחמת הילד ומחמת גופה ולמאי שכתבתי לעיל דף מ״ו ע״ב בתוספ׳ ד״ה ורביע דשבח ולדות היינו מה שהעובר מחזק איבריה י״ל דה״ט דחולקין כיון דלא גלי בי׳ קרא אמרינן מסברא דהוא של שניהן דמשניהן הילד נוצר ויש לקיים בזה גירסתנו לעיל דף מ״ג [ע״א] גרושה נמי תיפלוג דהקשה עליה הרשב״א דמהי תיתי שתפלוג או שלא תטול כלל כקו׳ התוספ׳ שם דלאו צררי נינהו או שתקח הכל כיון דאין לבעל תו זכיה דאינו בעל האשה ובזה ניחא דכיון דבגרושה לא כתיב קרא הדרינן לסברא חיצונה דהולד של שניהן כנ״ל.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ברשות היחיד. ק׳ למה הוא חייב בנזקי בעל חצר וכו׳ כיון שההופר משלם וכו׳. אזלי לשיטתם דלעיל דף מ״ח [ע״א] ד״ה אע״ג שכתבו דאפי׳ אם חפרו אדם וכו׳ חייב בעל החצר בנזק בור וכו. ואף שכ׳ בסוף וצ״ע מ״מ נ׳ להם עיקר יותר לחייב בעל החצר ובפי״ דחק לחלק ביניהם ואין צורך אך הרמב״ן במלחמת לעיל דף ל״א בסוגיא דקדרין חולק ע״ז וס״ל דהחופר חייב כיון שהוא בר חיובא שכ׳ שם בדעת הרי״ף דאם השלישי הוזק במשאו של שני אע״ג דלא אפקרי׳ פטור השני וכ׳ שם משום דאמר לי׳ האי בירא לאו אנא כריתי׳ וכו׳ ואינו מוטל עלי לסלק וכו׳ ואע״פ שנתכוון לזכות בו ולא הפקיר ממונו פטור הא למה זה דומה לאבנו סכינו וכו׳ ובא אחר והניחו ברה״ר והזיקו שהשני חייב ולא הבעלים ואע״פ שהי׳ להם לסלקו וכו׳ וכן הוא דעת הרמב״ם בפ׳ י״ג מנזקי ממון הל׳ י׳ כפי מה שקיים דבריו הראב״ד ע״פ דברי הרי״ף ופסק כוותי׳ בש״ע סי׳ ת״ג ס״ב דאם הוזק במשאו של שני פטור ואיירי מסתמא כשלא הפקירו וכמש״כ בבאר הגולה שם פי׳ הראב״ד שם אע״ג דלא הפקיר משאו וכו׳ וא״ש דהרמב״ם לשיטתו כ׳ בפרק י״ב הל׳ ב׳ דאם פתחו לרשות חבירו חייב הפותח והוא כפי׳ ר״י בתוספ׳ כאן והלח״מ שם יישב דבריו על פי דעת הטור דאיירי דוקא בלא ידע ואין

צורך דשפיר פסק כן לשיטתו ומתוך כך ק׳ על הרמ״א בסי׳ ת״י ס״ד שהביא דעת הטור דבנודע חייב בעל החצר וזה אינו לפי דעת הש״ע הנ״ל בסי׳ ת״ג ושם לא נחלק על המחבר רק הביא דעת הרא״ש דאפי׳ מ״שאו של ראשון אינו בר חיובא אבל בהך סברא דלאו אנא כריתי׳ לא הביא מחלוקת כלל.

שם תוספ׳ ד״ה ע ל. במכילתא אמרינן מכאן שאין עונשין מן הדין וכו׳. ודברי המכילתא ודאי תמוהין הא כל דיני ממונות למדין בק״ו כדאיתא לעיל דף כ״ו [ע״א] כמה קראי שנכתבו לאפוקי מק״ו ונ׳ לפרש כוונת המכילתא ע״פ מש״כ תוספ׳ לעיל ריש דף מ״ו [ד״ה אלא] דבבור אפי׳ כסהו איכא מ״מ איסורא משום דר׳ נתן ואיתא לק׳ דף נ׳ דאי כתב כי יפתח הו״א כורה לא סגי עד דטאים לי׳ ולשון המכילתא הכי הוא הכורה לא כ״ש הא אם אמרת כן ענשת מן הדין וכו׳ ללמדך וכו׳ ולפי הנ״ל הכי פירושו דקאמר דאם לא הי׳ נכתב כורה הוית מעניש מן הדין כלו׳ דהיינו אומרים משום הדין כלומר איסורא דלא תשים דמים יתחייב ג״כ בתשלומין והוא כדברי הגמר׳ דלקמן עד דטאים לי׳ וכל כמה דלא טאים דאיכא עדיין איסורא חייב בתשלומין לכך נכתב כורה ללמדך שאין עונשין על איסורא וככל הנך גרמי דניזקין דחשיב לק׳ דף נ״ו [ע״א] דאיכא איסורא דחייב עלייהו בדיני שמים ולית בהו עונש ממון.

דף נ׳ ע״א תוספ׳ ד״ה ב ב ו ר. משמע דרוצה לומר אם סמך הבור מתחילה לרה״ר חייב לכ״ע וכו׳. וכ׳ מהרש״א דלכך פירש רש״י על ברה״י הסמוכה דהיינו במקצה מקום וא״כ סותר רש״י דברי עצמו דגבי לאושין כ׳ דהא ברה״ר היא ומשמע דבסמך גרידא לרה״ר פטור לר״י אליבא דרבה אע״ג דלא שייך בי׳ להכי לא אפקריני׳ (ועיין במהרש״ל) ונ׳ ע״פ מה שהקשה הרשב״א אפי׳ בלאושין אמאי פטור הא כל המקלקלין ברה״ר שהזיקו אע״פ שברשות חייבין לשלם כדאיתא לעיל דף ל׳ [ע״א] עוד ק׳ על מה שכ׳ התוספ׳ במשנה ד״ה ברשות דמשמע לי׳ לישנא דפתחו לרה״י באמצע רה״י מכח הך ברייתא וא״כ ק׳ הא חזינן דבברייתא עצמן אין הלשונות שווין דברה״י הסמוכה לרה״ר דגבי לאושין פירושו סמוך לרה״ר ממש ובברייי׳ דלק׳ נקט ג״כ כהאי לישנא וקאי על אמצע רה״י כמו שפירש״י במקצה מקום ונ׳ ע״פ מה דאיתא בשבת דף ו׳ [ע״א] ברש״י ד״ה היכא דאיכא חיפופי נועצין יתידות קטנות שלחופו שם עגלות וקרנות ולא יהופו בכותל ויפילוהו הרי של בעלי הבתים נחשב המקום סמוך לבתיהם כרשותן שאין רשות לעגלות להלוך שמה אבל בעת הבנין דרך הוא לעקור אותן יתידות שבעל הבית מניח שם אבנים ושאר צרכי הבנין ואפי׳ ברה״ר עצמו דרך להניח כדאית׳ במשנה סוף ב״מ אלא שבו׳ה״ר עצמו חייב אם הזיק אבל בדארות ארותי הבור לצידי רה״ר כיון דאינו מעבר רבים ממש מודו חכמים לר״י דלעיל שם דפטור ואתי שפיר דודאי בסמך בור לרה״ר ממש לכ״ע חייב (אך ק׳ מש״כ רש״י דף כ״ח ע״ב ד״ה דאפקרינה דסבר רב וכו׳ רשותו ובורו וכו׳ כלו׳ דסבר כר׳ ישמעאל ומה הועיל הא אבנו סכינו הוי כסמך מתחלה לרה״ר דחייב

לכ"ע משום בור) אבל הך דלאושין הוי כמקצה מקום שבמה שעקר היתודות לצרכו הקצה ג"כ שבעוד שהם עקורין יהיו רשאין גם עגלות ובהמות של אחרים לילך שם לכך אפי' לאו לאושין והי' בכה"ג שעקר היתידות מצידי הרשות הרבים והקצה המקום הי' פטור לר"י אליבא דרבה דמצי ג"כ אמר להכי לא אפקריני' להלך הבהמות ועגלות שאתחייב בהיזיקן ומשום דיש ג"כ בתים שאין להם חיפופי כדאי' בשבת שם ובאותן הוי רשות הרבים סמוך ממש לבית לכך פירש"י דבאותן ג"כ חייב אי לאו לאושין דלא מצי למימר לי' למה הלכה וכו' דהא ברה"ר היא וכו' אבל דיוקא דש"ס דסיפא ר"ע היא מאותן שיש להן חיפופי דסתמא קתני בכל גווני דרק בלאושין פטור ובהנך לימא לר"י להכי לא אפקריני' והשתא שפיר שוה הלשון בשתי הברייתי' דבשתיהן הוא במקצה מקום וגם מה שפירש"י באידך ברייתי' כגון מקצה מקום דלכאורה הוא רק לפי ההו"א דלמסקנא דמוקי בלאושין הוי סמוך לרה"ר ממש והי' לו לרש"י לפרש אמסקנא דלא איירי כדמעיקרא ולהנ"ל ניחא דבלאושין הוי ג"כ כמקצה מקום כנ"ל.

שם ע"ב **משנה** החופר בור ברה"ר וכו'. הק' בפ"י כיון דקי"ל בור ברה"ר היא עיקר בור דכתיב בתורה אמאי איחר לשנות מלתא דפשיטא טפי ומש"כ דלרב ניחא דבהנך דלעיל חייב משום ממונו וחייב גם על כל הכלים והתוספ' בהמניח דף כ"ח ע"ב [ד"ה ה"מ] איירי בלא הפקיר רשותו זה תמוה דהא פתחו שם דרב מצי סבר שפיר דהפקיר רשותו ולא בורו וכו' ועלה סיימו ופטור על הכלים אך ראיתי בירושלמי הגירסא מהופכת ומשנה דלעיל היא שנוי' בתר הך מתניתן ולגירסתנו נמי נר' דהך בבא דהחופר בור ברה"ר לא נשנית לגופה אלא אקרא קאי ומשום דקיי"ל עיקר בור דכתיב בקרא הוא ברה"ר נקט כן ומדויק דתני שור או חמור דהוא לכאורה לאין צורך אלא דלישנא דקרא נקט כלו' החופר וכו' ונפל וכו' חייב דכתיב בקרא חיובו הוא בכל מילי אחד בור או שיח וכו'.

שם **רש"י** ד"ה מאי בינייהו. ואפי' נשברה רגלו וביחש וכו'. הא ודאי דאם לא כיחש רק שנשבר דהוא רק מחמת חבטה ופטור לרב רק דבעי לומר מאי בינייהו במיתה ולזה כ' דהיא ע"י כחש דמחמת הבלא ולכ"ע חייב.

שם **תוספ'** ד"ה לשמואל. בנחבט בגובה מודה רב דחייב וכו'. כ' במהר"ם א"ש דהו"ל לומר לרב אף כל לאתויי גובה בנחבט בה. ונ' דלא ק' מידי דלנחבט בה אין ענין לגובה י' דבכל שהוא ג"כ ראוי להמית בנחבט בו דרך הילוכו ומש"כ הרמב"ם פ' י"ב הל' ט"ו בתל וגבוה י' ונחבט בו ע"כ לאו דוקא דהא בכה"ג מורה רב דחייב כמש"כ התוספ' ואיהו פסק כשמואל דמחייב גם בחבט דקרקע עולם וע"כ כוונתו שנחבט בו כלומר על ידו שעלה השור לתל ונחבט בקרקע עולם בנפילתו דס"ל נישוף באבן ונחבט בקרקע חייב כמש"כ הלח"מ ריש פרק י"ג ובכה"ג שפיר בעינן גובה י' טפחים. ובתורת חיים כ' לתרץ קושית התוספ'

דשאני הכא שהתל גבוה י׳ ואירעה החבטה בקרקע עולם ע״י מעשיו שעשה גובה י׳ לכך חייב משא״כ לק׳ בנפל אחורי הבור ואין שם מעשה י׳ טפחים הגורם ואינו נ׳ דא״כ אכתי לענין נזקין דלא משגחינן בי״ט כלל הי׳ להתחייב בנסקל בבור ונפל לאחורי הבור וכל כי האי הי׳ להגמרא לפרש.

שם תוספ׳ ד״ה תני. פי׳ תני וכו׳. נ׳ דכוונתם לאפוקי מפיר׳ רש״י דתני קאי אחריצין וכו׳ אלא ע״פ מש״כ לעיל דף ג׳ ע״א ד״ה לא דמוהמת יהי׳ וכו׳ נפקי חריצין ובור אתי לכדי להמית א״כ לכאורה מאי קאמר לאתויי חריצין הא אדרבה סבור הוה ממעטינן להו (ועי׳ במהרש״ל) ונ׳ דקו׳ הגמר׳ היא רק על לשון אף כל דהו״ל לומר רק א״כ למה נאמר בור כיון דלפי האמת דנפקי מוהמת וכו׳ לחיובא ליכא למימר דבור אתי למעוטינהו אלא אתי שיהא כדי להמית אבל לשון אף כל ע״כ אתי לריבויי ומשני חריצין ותני והדר מפרש וליכא למימר כפירש״י דמפרש מהיכא נפקא חיובא דחריצין דהוא פירש כן לשיטתו דפירש סתם בור הוא י׳ וא״כ כל שהיא י׳ ילפינן מבור אבל לפי התוספ׳ דלעיל שם ליכא למימר הכי דהריצין מוהמת נפקי לכך פירשו כן תני כלומר ששונה עיקר הלימוד דבור דהוא שיהא בו כדי להמית ומה דקאמר אף כל הוא דמפרש דגם בחריצין מה דבעינן בסתמא שיהא בהם כדי להמית מהיכא דנפקא לן דהיינו מבור דלא חמירי מיני׳.

דף נ״א ע״א תוספ׳ ד״ה בור. ולא בעי למימר שהפקירו רשותן ובורן וכו׳. ושם בהמניח הקשו מכאן לפי׳ רש״י דמחייב בהפקירו גם בורן דא״כ לוקמי מתניתן בהכי ומסקו דפטור שלא חפר באיסור דיהא בעל התקלה והבור אינו שלו דליהוי בעל הבור ונ׳ דבהא גופה מתורץ הקושיא על רש״י במש״כ כאן דאבור דמתניתן קאי ומה״ט גופא לא בעי לאוקמי בהפקיר גם בורו דלא שייך בזה לישנא דבור של ב׳ שותפין דמשמע או ברשות הרבים כלומר תקלת ב׳ שותפין או ברשות היחיד וגוף הבור ממש של ב׳ שותפין אבל בהפקירו גם בורן אינו תקלתן דהא בהיתר עשאוה׳ וגם אינו בור שלהם דהא הוא הפקר וע״כ צריך לאוקמי שעקרו חוליא והוי תקלה של ב׳ שותפין.

שם תוספ׳ בא״ד. ולא בעי למימר שהפקירו רשותן ובורן דפטור לכ״ע כדפרישית בהמניח וכו׳. ושם סוף ד״ה הני הוכיחו כן מדרחיק לאשכוחי בור של ב׳ שותפין וכן פסק בש״ע סי׳ ת״י ס״ו וכמו שהביא הב״י שם דברי הרא״ש שכ׳ ג״כ הוכחה זו והסמ״ע שם סוף ס״ק ה׳ כ׳ דוקא אם הפקיר שניהם כאחת אבל אם הפקיר רשותו תחלה ואח״כ בורו חייב עליו וק׳ א״כ נשאר׳ קו׳ תוספ׳ דהו״ל לאשכוחי בור של ב׳ שותפין בכה״ג.

שם תוספ׳ ד״ה האחרון. ראשון ח׳ וזה ט׳ כולן חייבין וכו׳. כ׳ מהרש״א דאפי׳ למאי דמוקי כרבי מרבי נשמע לרבנן ואינו נר׳ דע״כ למאי דמוקי כרבי וכן לר׳ זביד בלישנא בתרא ודלרבנן גם בי׳ ועשרים האחרון חייב ליכא למימר דדרשו והמת ההוא דקעביד מיתה דהא בעל י׳ נמי עביד מיתה וצ״ל דדרשי הכי א׳ ולא שנים והמת אותו שמעשהו

קרוב להמיתה דהיינו שאחר סמוך למעשהו נהי׳ התקלה דהוא האחרון וא״כ רבי אף דבט׳ וי׳ האחרון חייב על המיתה לא דדריש קרא כלל אלא מסברא כן הוא כמש״כ רש״י ד״ה אחד ממיתה לא איצטריך קרא וכו׳ ובי׳ וכ׳ ג״כ מסברא שניהן חייבין אבל לרבנן לסברת המקשן ולאוקימתא בתרא דר׳ זביד דדרשי קרא לחייב האחרון שהוא סמוך להתקלה ע״כ והמת לאו דוקא דמה טעם יש דהא לא עביד טפי מיתה מהראשון אלא ודאי רק משום שאחריו וסמוך לו נעשה המיתה וה״ה לנזק בה׳ וט׳ אחר האחרון שנעשה הנזק הוא לבדו חייב ודברי התוספ׳ הם לפי ההלכתא דקי״ל כל״ק דר׳ זביד דלרבנן בי׳ וכ׳ שניהן חייבין וה״ה בה׳ וט׳ דשניהן חייבין.

שם גמרא ורבנן נמי מיצרך צריכי וכו׳. במזרחי הקשה על פי׳ רש״י בסדר משפטים על כי יכרה שהוא להביא כורה אחר כורה שהאחרון חייב שהוא דלא כמסקנא. ונ׳ דקשה האיך ילפי רבנן מתרי איש בור למש״כ התוספ׳ לעיל דף ג׳ ע״א ד״ה לא דבירושלמי דריש בור בור חד למיתה וחד לניזקין א״כ תרי איש נמי צריכי למיפטר שור בור במיתה ובניזקין אך גמרא דידן לא ס״ל הכי אלא מסברא אמרינן דבור ט׳ הוי אב לניזקין כבור י׳ למיתה כמש״כ תוס׳ שם וממילא דשור בור פטור בו ג״כ דלא חמיר מבור י׳ דאתי מיני׳ ונ׳ דהא דאמר רבה לעיל דף מ״ט ע״ב בבור ברשות הרבים כ״ע וכו׳ מ״ט אמר קרא וכו׳ לא קאי לר׳ ישמעאל דאיהו כיון דסבר כי אפקרנא לך רשותי לאו לאחיובי וכו׳ כמש״כ רש״י שם א״כ כמו דאי דרשינן קרא דעל עסקי פתיחה וכריי׳ לא ילפינן מיני׳ לרה״י מכח הך סברא מהא גופה לא צריך לקרא כלל דממילא מוקמינן חיובא דבור אמסתבר דהיינו ברה״ר ולא ברה״י משום כי אפקרנא וכו׳ ומ״ט דקאמר קאי אמאי דאמר כ״ע לא פליגי דר׳ עקיבא דס״ל ברשותו חייב אית לי׳ נמי ברה״ר ואיהו כיון דלא ס״ל כי אפקרנא מה דחקיה לחייב גם ברה״ר כיון דאינו בעל הבור ממש וע״ז קאמר דיליף מקרא דעל עסקי וכו׳ וכן מה דאמר רב יוסף דף נ׳ [ע״א] דצריכי דכורה הו״א עד דטאים לי׳ לא שייך רק בבור ברה״י דחיובי הוא משום בעל הבור ממש א״כ אפילו כסהו מ״מ מקרי בור והו״א דחייב מכח שהוא בעל הבור ממש אבל למאן דמחייב לי׳ רק ברשות הרבים ליכא למיטעי ולומר דלא סגי לי׳ בכיסוי דאפי׳ כרהו כיון דכסהו תו אינו בעל התקלה ואם אח״כ נתרועע הכיסוי ע״י תולעים או דבר אחר לאו איהו בעל התקלה שבפשיעתו לא נתרועע ולא אמרו רב יוסף רק לר״ע ובבור ברשותו ולפי זה מאי דקאמר הכא לרבי דמצריך צריכי היינו דס״ל בור ברה״ר ורה״י חייב דהכי סתם להמשנה כמש״כ רש״י בדף נ׳ [ע״א] ד״ה לניזקין וצריך קרא דעל עסקי כריי׳ לחייב גם ברה״ר וכמו שציין רש״י אלעיל דף מ״ט ע״ב והומ״ל דרבנן ס״ל כרב ישמעאל דלא מחייב רק ברה״ר ולא צריך לקרא דעל עסקי כריי׳ אך בעי ליישב גם אליבא דרב יוסף דלדידי׳ לכ״ע צריך לקרא דכי יכרה וע״כ דרבנן ילפי מאיש בור ולפ״ז דרשו דירושלמי וגמר׳ דידן תליא בפלוגתא דרבה ור״י דגמר׳ דידן דמפקא בור לניזקין מסברא קאי

אליבא דרב יוסף דלכ״ע צריך לקרא דכי יכרה ואחר אחרון לניזקין נפיק מאיש בור יתירא דלמעט שור בור בנזקין לא צריך דכל בור לנזקין ילפינן מסברא דבור י׳ למיתה ה״ה בט׳ לנזקין ולא עדיף טיני׳ דפטור בו השור בור וירושלמי קאי אליבא דרבה שפיר מוקי חד בור לנזקין ואע״ג דלא מייתר תו איש דאיצטריך ללא שור בור לנזקין מ״מ לדידי׳ אליבא נפיק אחר אחרון לנזקין מכי יכרה דלעל עסקי וכו׳ לא צריך וא״ש דברי רש״י שהוא תפס דברי ר׳ ישמעאל ואליבא דרבה דרק ברה״ר חייב כמש״כ בפסוק ולא יכסנו הא כסהו פטור ובחופר ברה״ר דבר הכתוב ולכאורה הי׳ לו לרש״י לכתוב זה על כי יפתח תיכף דאיירי ברה״ר אבל כוונתו על מש״כ לעיל מינה כי יכרה להביא כורה אחר כורה וכשאמר הכתוב אח״כ ולא יכסנו הא אם כסהו פטור כלומר אפי׳ בכורה ולא צריך למיטם לי׳ הוקשה לו א״כ הא איצטריך כי יכרה להכי דסגי גם לכורה בכיסוי לזה כ׳ דברה״ר דבר הכתוב דהיינו כר׳ ישמעאל אליבא דרבה דרק ברה״ר חייב וברשות הרבים ליכא למיטעי דלא ליסגי בכיסוי דמ״מ אינו בעל התקלה ומיותר שפיר לכורה אחר כורה כנ״ל ועל עסקי כריי׳ וכו׳ נמי לא צריך דמסברא מוקמינן ארשות הרבים דברשות היחיד אמר כי אפקרנא וכו׳ ואיש בור הא איצטריך ללא שור בור בנזקין ושפיר מדרש כי יכרה לכורה אחר כורה.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ש ל א. שהיה רחבו יותר מעמקו. כ׳ הפ״י דאי רחבו כעמקו נהי דמספיקא דפלוגתא דאמוראי לק׳ אין הניזק יכול להוציא ממון מ״מ כאן יכול המסייד לומר אדרבה במעשה הראשון הי׳ בבור הבל והאחרון פטור לגמרי להך מסקנא דהוי כחפר הראשון י׳ והשני טפח י״א כמש״כ תוספ׳ לעיל דף י׳ ע״ב ד״ה מאי והנה פירושו נכון שכתבו התוספ׳ כן לדינא אבל מ״מ בפירוש הברייתֹ׳ ודאי תליא בפלוגתא דאמוראי לק׳ דלמ״ד בעומקו כרחבו לית בה הבל איירי הברייתֹ׳ בעמקו כרחבו וצ׳ ליישב בזה מה שהקשה ביש״ש סי׳ ל״א על מה שפסק הרמב״ם פ׳ י״ב מנזקי ממון הל׳ י״ד בפשיטות דעמקו כרחבו אין בו הבל והא בגמר׳ לא מכרעא מילתא והו״ל לכתוב דהוי ספיקא דדינא דלכאורה ק׳ למאי דמשגי שלא הי׳ בו הבל למיתה האיך סתמה הבריי׳ לומר אחד החופר בור עשרה ויתפרש שאין בו הבל למיתה הא אדרבה כל בור עשרה יש בו הבל למיתה אלא נ׳ דהני לישני דר׳ זביד דמוקמי הברייתֹ׳ בהכי ס״ל דעמקו כרחבו אין בו הבל וא״כ א״ש לישנא דברייתֹ׳ החופר בור עשרה ולא קאמר עמוק עשרה אלא כלו׳ שהוא בכל צד עשרה בעמקו וברחבו ולכך אין בו הבל וחייב האחרון ואידך מ״ד לק׳ דס״ל עד שיהא רחבה יותר על עמקה ולדידי אכתי תקשי לישון הברייתֹ׳ דהא בסתם עשרה אית בי׳ הבל ומרחבו יותר לא נזכר כלום וצ״ל דמוקי לאמת כדעת המקשן הא רבי והא רבנן וס״ל דלרבנן אפי׳ בהי׳ בו הבל למיתה חייב האחרון שהוסיף טפח ולפ״ז א״ש דהרמב״ם פסק כאוקימתא דר׳ זביד שם הל׳ י״ב א״כ ע״כ הברייתֹ׳ איירי שלא הי׳ בו הבל לכך פסק שפיר דעמקו כרחבו אין בו הבל ודאי דבהכי מיתוקם שפיר לישנא דברייתֹ׳ לאוקימתא דר׳ זביד כנ״ל.

שם גמר׳ דלא הבלא דידי׳ קא קטיל וכו׳. לכאורה משמע דאיירי הכא בקטלא וא״כ האיך אמר באנו למחלוקת וכו׳ הא למיתה כ״ע מודו דהאחרון חייב (ורש״י נדחק לפרש דבאנו למחלוקת יהי׳ פירושו לאפוקי סברא חדשה דהיינו שהאחרון יפטר ואינו במשמעות לישנא דגמר׳) וצריך לפרש דקא קטיל היינו בעלמא כיון דלא הבלא דידי׳ עביד מיתה בהך בור לא לתחייב לבדו בניזקין כשאר חופר טפח עשירי בבור קמ״ל ומדוייק לשון הגמר׳ דסיים קא קטיל ולא אמר קטיל לי׳ משום דאבעלמא קאי דלא עביד שיעור מיתה ודברי רש״י ד״ה מהו דתימא שכ׳ לשון קטלי׳ אינו מדוייק לפ״ז.

שם גמר׳ כל טפח דמיא כתרי דיבשה דמי. נ׳ דהיינו משום דהבל הבור דמזיק י״ל שהוא מצד קרירות הרוח שהוא בבור וכמאמר ר׳ חנינא בב״מ דף ק״ז ע״ב דכל חולי זו צינה ואית׳ לק׳ דף ס״א [ע״א] דבדליקה העוברת הדרך בעי ט״ז אמות ובנהר סגי בח׳ אמות וכתבו התוספ׳ שם ד״ה מאן דהיינו משום קרירות המים ועושין ח׳ אמות כ״כ כמו י״ו ביבשה וה״נ עושין מים כפלים היזק כיבשה.

שם גמר׳ אלא אמר רב אשי ניחזי אנן אי בהבלא מיית וכו׳. הנה ודאי מדאמר רב אשי ניחזי אנן מכלל דרבה ורב שיזבי פליגי בכל ענין דרבה פוטר אפי׳ בחבטא ורב יזבי מחייב אפי׳ בהבלא ובא רב אשי להכריע א״כ נ׳ ודאי לאמר דלא פליגי רבה ורב שיזבי אלא בנפל באותו צד שהרחיב דאל״כ אלא בכל צד שנפל א״כ יפלגו בפלוגתא רחוקה הרבה דרבה יפטור אפי׳ בחבטה ואפי׳ בצד שהרחיב ור״ש יחייב אפי׳ בהבלא ואפי׳ בצד האחר אלא ודאי בצד האחר כ״ע מודו דפטור ופליגי רק בצד שהרחיב וכן י״ל ללישנא בתרא דאמר רב אשי ניחזי אנן אי מהאי גיסא וכו׳ א״כ ודאי פלוגתתם הוא בכל ענין דרבה פוטר אפי׳ בהאי גיסא ור״ש מחייב אפי׳ באידך גיסא ושלא תהא פלוגתא רחוקה הרבה כנ״ל י״ל דלא פליגי אלא בהבלא דבחבטא כ״ע מודו דחייב ובהבלא פליגי דרבה פוטר בהבלא אפי׳ בהאי גיסא הואיל ומיעטו ור״ש מחייב בי׳ אפי׳ באידך גיסא ובזה יובן ג״כ ענין פלוגתתן דהני תרי דרב אשי דבלישנא קמא דייק רב אשי מדברי רב שיזבי דאמר הרי קריב היזיקא ש״מ דבצד שהרחיב פליגי דרבה פוטר בי׳ אפי׳ בחבט ור״ש מחייב בי׳ אפי׳ בהבלא נ׳ דהוא להכריע בין הבל לחבט ובלישנא בתרא דייק מלשנא דרבה דאמר הרי קירב הבלא ש״מ דבהבלא פליגי דרבה פוטר בו אפי׳ בצד שהרחיב ור״ש מחייב אפי׳ באידך גיסא וראה רב אשי להכריע דבהאי גיסא חייב יבאידך גיסא פטור וע״פ זה מיושבין שפיר דברי הרמב״ם בפ׳ י״ב הל׳ י״ג שפסק דבחבטא בכל צד חייב ובהבלא מחלק דבצד ההרחיב חייב ובאידך גיסא פטור ותמהו עליו דהא בלישנא קמא לא מחלקי בין צד לצד ובלישנא בתרא לא חלקו בין הבל לחבטא ולהנ״ל אתיין דבריו כרב אשי בלישנא בתרא דע״כ מוכח דבחבט מודו רבה ור״ש דחייב בכל צד ובזה לא נחלק רב אשי עליהם ובהבלא הכריע לחייב בצד שהרחיב ולפטור באידך גיסא והן הן דברי הרמב״ם ממש.

שם תוספ׳ ד״ה זה. וק׳ דבפ״ק דמגילה תנן וכו׳. הקשה בפ״י דהא משני התם מטעם וויתור ואימא ה״נ כאן מטעם וויתור אסור והניח בקושיא מכח רבינא דהכא ונעלם ממנו דברי התוספ׳ בב״ב שם ד״ה רבינא דאדרבה לרבינא לשיטתו הוקשה להם דלא קאמר דהוי רק וויתור אלא בשותפין משמע בשאר אינשי הוי קפידא ובמגילה מסיק דסתם בני אדם אסור רק משום וויתור ולא משום קפידא גמורה.

דף נ״ב ע״א רש״י ד״ה נפל לפניו. הכא חייב שקול הכרייה ביעתתו וכו׳ ל״א וכו׳ וכורה גרמא בעלמא הוא דעבד וכו׳ חייב כר׳ נתן וכו׳. לכאורה קשה במאי פליגי הני תרי לישני דהא בגמרא לקמן מוקי בהדיא כר׳ נתן הא דבעל הבור חייב ומה הוסיף בזה לישנא אחרינא ונ׳ ע״פ שהביא ביש״ש סי׳ מ׳ תשובות מהר״מ בשנים שהזיקו ואחד לית לי׳ מידי לשלומי שגובה היזיקו מן השני וכן פסק הרמ״ה ובתשובה אחרת חזר בו מהר״ם וכן הטור חולק על הרמ״ה דהיכא שהוא בר חיוב תשלומין עכ״פ אף דלית לי׳ מידי אין צריך האחר לשלם בשבילו ובזה נ׳ דפליגי הני תרי לישני דלישנא קמא ס״ל דקו׳ הגמרא ולימא כורה גרם היינו דהכורה לתחייב דהמקשן דייק מלשון המשנה דקתני מקול הכריי׳ משמע דאי לאו קול הכריי׳ לא הי׳ נופל והיינו משום דאיירי בשור פיקח דדרכו לעיין ולכך פריך דהכורה יתחייב דאינו עושה גרמא אלא עביד היזיקא ממש כיון דבלאו איהו לא הי׳ נופל כלל ומשני כר׳ נתן והכורה היא שכיר עני שאין לו לשלם וכעין שכ׳ התוספ׳ לק׳ דף נ״ז [ע״א] ד״ה אלא דנקט בברייתי׳ בכה״ג והיינו כדעת הרמ״ה דכי ליתי׳ לי׳ מידי צריך בעל הבור לשלם כיון דמ״מ ע״י מעשה בורו נפל בתוכו ובלישנא אחרינא פי׳ כפשוטו בשור חרש ומיחשב הכורה רק גרמא בעלמא כיון דבלאו איהו אורחי׳ ליפול בבור וקו׳ הגמר׳ דתרווייהו ליפטרו ומשני כר׳ נתן ומשום דהכורה לאו בר חיובא הוא כלל לכך צריך בעל הבור לשלם בשבילו וע״ז כ׳ רש״י וזה שמעתי כלומר דכן הוא העיקר דלא כדעת הרמ״ה.

שם רש״י ד״ה לאחריו. ואיידי דנקט ברישא וכו׳. נ׳ דנקט פירושו אליבא דרב דלשמואל י״ל בדוקא נקט מקול הכרייה לכמש״כ תוס׳ לעיל דף נ׳ ע״ב ד״ה לשמואל א״כ דוקא נקט וכו׳ דאם הי׳ נתקל ע״י חלל הבור הי׳ חייב דע״י מעשה בעל הבור נתקל אבל לרב ודאי דאינו חייב ע״י דנתקל כמש״כ תוספ׳ לעיל דף כ״ח ע״ב ד״ה ונילף ומיהו ודאי לרב קשה וכו׳ וכ׳ הפ״י שם דכוונתם דרב ודאי לית לי׳ הא דנתקל באבן דחייב והרמב״ן במלחמת בסוגיין כ׳ שנתקל בביר מ״מ לא נתקל בגוף מעשיו אלא העפר שנסתלק משם הוא הגורם וכו׳ ולרב שפיר קול הכריי׳ לאו דוקא דבנתקל ע״י חלל הבור ג״כ פטור אבל לולא דברי רש״י נ׳ דמקול הכריי׳ לרבותא נקט לפי שהבור עושה הברה וכדאית׳ בראש השנה דף כ״ז ע״ב אם קול הברה שמע והו״א כיון שחייבה התורה על הבלא דבור א״כ בנתקל ע״י חלל הבור ממש פטור דהבל לא אהני לי׳ כלום אבל בקול הכריי׳ דהבל הבור עושה הברה ועל ידה נבעת הו״א דהיינו בכלל מה שחייבה תורה בבור להבלו קמ״ל דפטור דאינו אלא גרמא דהבלא.

שם תוספ׳ ד״ה ואתו שוורים. ויש ליתן טעם בדבר וכו׳ אבל אין לחוש שירעו גמלים וכו׳. נ׳ הכוונה ע״פ מה דיליף לק׳ דף נ״ה ע״ב מקרא דולא יכסנו דהתורה מיעטה בשמירת בור הא לאו קרא הו״א דבעי שמירה מעולה דהוה ילפינן כולהו מקרן כמש״כ תוספ׳ שם ד״ה מאן וא״כ לא ילפינן מולא יכסנו רק לענין הכסוי דאם הכיסוי אינו עומד ברוח דלא שכיח דפטור אבל לגבי דבר הניזוק אף דאותו דבר אינו מצוי אפ״ה חייב מסברא חיצונה דילפינן מקרן ולכך על שוורים פטור דהא עביד להם כיסוי שיוכל לעמוד במצוי אבל אגמלים חייב דלהם לא עשה כיסוי כלל ואע״ג דהם בעצמן לא שכיחי הא ילפינן מקרן דעל לא שכיח ג״כ חייב ובסמ״ע סי׳ ת״י ס״ק ל״ו נדחק לחלק בדרך אחר.

שם רש״י ד״ה חייב. ואפי׳ שור שהוא פיקח וכו׳. בגמר׳ פריך נימא כורה גרם לי׳ ל״א דאע״ג דאיכא למימר כורה גרם וכו׳ אפי׳ הכי בעל הבור חייב כר׳ נתן וכו׳ הך לישנא אחרינא הוא דברי הגמר׳ בדף נ״ג ומה חדש רש״י בזה דלשון ראשון מי לא מודה בזה וע״כ הכוונה בלישנא אחרינא הוא רק דליכא שום רבותא במשנה רק הך דר׳ נתן ולא דשור פקח חייב וא״כ באיזו סברא פליג הך לישנא על לישנא קמא ונ׳ ע״פ מש״כ מהרש״א לק׳ דף נ״ג ע״ב בתוספ׳ ד״ה הא דלהך לישנא דס״ל פלגא נזקא עביד לא פליגי ר״נ ורבנן כלל דר״נ לא ס״ל דמשתלם מהאי רק היכא דשייך בבורא אשכחתי׳ ורבנן לא פליגי רק דשור מועד אינו משלם בשביל הבור אבל במתניתן דשייך בבורא אשכחתי׳ מודו רבנן ואתיא מתני׳ כב״ע ולכאורה ק׳ האיך קאמר לק׳ דמתני׳ ר״נ הוא לפירוש רש״י דאיירי בשור פיקח אימר דשמעינן לי׳ לר״נ היכא דהוי בר חיובא אז במקום שראוי בעל הבור לשלם הציה צריך לשלם ג׳ חלקים אבל בשור פיקח דהבור בעצמו אינו מדינא בר חיובא כלל לפי שמכהו לא הי׳ נפל בו אמאי ישלם בשביל הכורה אך לדברי מהרש״א דשם קאי למ״ד פלגא נזקא עביד א״ש דשפיר מדמה כמו דהתם באידך פלגא שלא עשה אינו בר חיובא ואפ״ה צריך לשלם רביע א׳ בשביל השור תם ה״נ אע״פ שהוא שור פיקח מ״מ צריך לשלם בשביל הכורה אבל ללישנא דכולי׳ היזיקא עביד אה״נ דבשור פיקח פטור הבור דאין לדמויי לדר׳ נתן כלל כנ״ל ולפ״ז יתפרשו ב׳ לשונות של רש״י כפי תרתי לישני דפליגי לק׳ אליבא דר׳ נתן דלשון ראשון קאי למ״ד פלגא נזקא עביד ואז שפיר יש לפרש בשור פיקח ואע״ג דאינו בר חיובא אפ״ה חייב עליו בעל הבור כמו דמחייב לר׳ נתן באידך פלגא ולזה הביא רק קו׳ הגמר׳ דנימא כורה גרם לי׳ ולא הביא הא דמוקים לה כר׳ נתן משום דלהך לישנא אתיא מתניתין כב״ע כדברי מהרש״א ואחר זה הביא כ׳ לישנא אחרינא והוא אליבא דלישנא קמא דלק׳ דלהך לישנא לא מצינו לאוקמי בשור פיקח ולא אשמועינן רבותא רק מילתא דר׳ נתן לאפוקי מרבנן והיינו דסיים רש״י אפ״ה בעל הבור חייב כר׳ נתן דרק כר׳ נתן אתיא לפום הך לישנא.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה תא שמע. א״כ ע״כ סיפא איידי דתנא רישא וכו׳. נ׳ דלא דמי דודאי מתחלה דהוי מוקי לה בארעוהו גמלים

פרקים י"ל שפיר דתנא סיפא באותו ענין בגמלים דשכיחי איידי גמלים דלפרקים נקט נמי גמלי דשכיחי אבל השתא דמוקי לה בהתליע מתוכן אי נימא דסיפא איירי בגמלים דשכיחי אינו מענינא דרישא לא ניחא לי' לומר בכה"ג איידי ומשני דמ"מ תני איידי דכסהו כראוי ג"כ כסהו שלא כראוי אף דאין הענינים שווין. ולא הבנתי אמאי מוקי במסקנא ללישנא בתרא הסיפא בשכיחי גמלים ואיידי ולא מוקי באתיין לפרקין ואשמועינן ע"כ פנים דלפרקים ג"כ פושע הוא מאי דהוה מספקא לי' בלישנא קמא וליכא למימר דבלישנא בתרא פשיטא לי' דשוה לגמרי פרקים עם שכיחי גמלים דהא כתבו תוספ' בסוף דבריהם בסמוך דבלפרקים פשיטא לי' דלא אמרינן מגו שמע מיני' דאינו כשכיחי וא"כ ודאי הוה עדיף לאוקמי בלפרקים מלומר איידי.

דף נ"ג ע"א תוספ' ד"ה ובעל. כשנופל נמי מעצמו ליחייב דתחלתו בפשיעה וכו'. למש"כ תוספ' לעיל סוף דף נ"ב [ד"ה ושכיחי] דאף דעל גמלים דלא שכיחי חייב מ"מ לא אמרינן בהו מיגו א"כ י"ל בזה הוי ג"כ לא שכיח שאיתרמי שור אצל הבור וידחוף לשור אחר פיקח (ומצאתי שכ' כן בפ"י) ומ"מ כי איתרמי חייב כמו בגמלים דלא שכיחי אבל דלימא בהו תחילתו בפשיעה וכו' הא מיגו עדיפא מתחילתו בפשיעה וכו' כמו שכ' תוספ' שם דעל תחלתו וכו' פשיטא לי' ובמגו מסתפקא לי' וא"כ בלא שכיחי דלא אמרינן מיגו כ"ש דלא אמרינן תחלתו בפשיעה על לא שכיח דליחייב על סופו באונס דנפילת הפיקח גרידא והא כ' בב"מ דף צ"ג ע"ב ד"ה אי הכי דאפי' תחלתו בגניבה וסופו באונס לא אמרינן.

שם ע"ב תוספ' ד"ה הא. הק' מהרש"א היכי דייק לעיל דלרבנן בעל הבור פטור דילמא מודו היכא דשייך לומר בבורך אשכחתי'. ונ' ע"פ מש"כ תוספ' דף ו' [ע"א] ד"ה לאתויי ובסמוך ד"ה שור דבאדם בכוונה הואיל שהוא בר דיעה נחשב הוא לבדו בעל הנזק נגד האש או הבור ושור א"כ י"ל אף שכ' התוספ' לעיל [ע"א] סוף ד"ה לעולם דהבור נחשב כמי שעשאו כולו היינו לגבי שור תם אבל לפירוש התוספ' דההוכחה מרבנן הוא מכח מועד דמשלם רק מחצה כמש"כ מהרש"א וכמש"כ תוס' דף י"ג [ע"א] ד"ה אי ורבנן דאמרי בעל הבור פטור איירי במועד הסברא נותנת דמועד הואיל שהוחזק נגחן בכוונה וכמש"כ תוספ' דף ל"ו [ע"א] ד"ה ראוי דשייך בי' קצת אומדנא דר' אחא דנחשב גומר היזיקא נגד בור כמו אדם נגד שור ומדפטרי רבנן המועד מחלק תשלומי הבור ש"מ דלית להו כלל סברא דבבורך אשכחתי' ושפיר פטור ג"כ בעל הבור מתשלומי הכורה.

שם גמרא אמר רבא שור ואדם שדחפו לבור וכו' לענין ד' דברים ודמי ולדות אדם חייב וכו'. פשטא דלישנא משמע דהאדם חייב בכל וכן כתב הרא"ש סוף אות י"ב דמילתא דרבא אתיא כר' נתן ואין כוונתו על מאי דר' נתן פליג ארבנן בדרשא דלא שיפילוהו אחרים כמש"כ תוס' לעיל ע"א ד"ה בעל דהא כתב ג"כ דקיימא מתני' כוותי'

והיינו ע״ב לענין דלא מצי לאשתלומי מהאי משתלם מהאי וכן פסק בש״ע סי׳ ת״י ס׳ ל״ה ותמהתי על יש״ש בסי׳ מ״ב שכ׳ בכל הנהו דאמר רבא חייב שאינו חייב רק על חלקו והא איהו גופי׳ פסק כר׳ נתן בסימנים הקודמין שם.

שם תוספ׳ ד״ה שור ואדם. כגון שידע האדם וכו׳ ולעיל דף ו׳ [ע״א] ד״ה לאתויי כ׳ דהנך ד׳ דברים הם לבר מבושת ואע״ג דנזק גם שור ובור חייבין ואיך קאמר שור ובור פטורין וצריך לפרש לפי דבריהם דהכי קאמר לענין נזקין כולן חייבין ולענין שישתלם ד׳ דברים בצירוף הנזקין הוי רק באדם אבל שור ובור פטורין מתשלומי ד׳ דברים ונשאר בהם רק חיוב נזק.

שם גמר׳ לענין כלים ושור פסולי המוקדשין וכו׳ ובור פטור. כ׳ הפ״י דמשמע מדברי הטור דגם בניזקין פטור בפסולי המוקדשין דדרשינן והמת יהי׳ וכו׳ דהיכא דאין שייך זה אינו כלל בדיני בור ונ׳ לתרין בזה מה שהקשה תוספ׳ לעיל דף י׳ [ע״א] ד״ה שהשור דלמה לי קרא לפטור אדם תיפוק לי׳ מוהמת וכו׳ ובזה ניחא דמהתם הוי פטרינן אפי׳ נזקין באדם כמו בפסולי המוקדשין קמ״ל קרא דשור ולא אדם לחיובא דונפל שמה איירי בבור י׳ כמש״כ תוספ׳ דף ג׳ [ע״א] ד״ה לא וקאמר קרא בבור י׳ הוא דאמינא לך שור ולא אדם דהיינו למיתה אבל בבור ט׳ לניזקין חייב אאדם וכעין מש״כ התוספ׳ דף מ״ב [ע״א] ד״ה כתב לענין קרא דנקי לאו לפטרו מדמי ולדות איצטריך אלא וכו׳ ה״נ אתי שור ולא אדם לחיובא דנזקין ויש קצת הוכחה לדברי הפ״י מקושית התוספ׳ ד״ה איפוך דרעהו למה לי ואי בפסולי מוקדשין חייב בנזקין שפיר איצטריך רעהו באם אינו ענין למיתה לפטור בהקדש גמור בנזקי השור ג״כ אלא ודאי ס״ל דקרא דפסולי המוקדשין משמע ג״כ לפטור ניזקין.

שם תוספ׳ ד״ה לענין. דאי לא נפדו וכו׳ למ״ד פודין הקדשים וכו׳. נ׳ דאפי׳ סבר פודין א״ש ואיירי בלא נפדו וס״ל כריה״ג לעיל דף י״ב ע״ב דקדשים קלים ממון בעלים וכן פסק הרמב״ם ריש פ״ח מנזקי ממון כמש״כ הלח״מ שם ובשור חייב דממון רעהו אזיק אבל בבור פטור כיון דאין המת ראוי לו דאין יכול לפדות מכח העמדה והערכה.

שם תוספ׳ בא״ד. ומיהו אליבא דרב יוסף וכו׳ צ״ל ודאי דאין חילוק וכו׳. ומהרש״א שם ברש״י ד״ה ור׳ יוסף הק׳ קו׳ זו וכן הצל״ח והעלימו עין מתוספ׳ דהכא.

שם תוספ׳ בא״ד. ושמא רבא כר׳ יוסף ס״ל. הנה נ׳ מדבריהם דעכ״פ רב אשי דס״ל התם דמותר לפדות להסיק לא מצי דריש לפטור פסולי המוקדשין בבור וק׳ הא רב אשי אתקיף לעיל דף י׳ [ע״א] ליתני חומר בשור שחייב בו פסולי המוקדשין משא״כ בבור ולדברי התוספ׳ דהכא הא לרב אשי ע״כ גם בבור חייב בפסולי המוקדשין (מצאתי כן בשער המלך פרק א׳ מאיסורי מזבח) דקרינן בהו יהיה לו לשאר הנאות.

שם תוספ׳ ד״ה איפוך. רעהו דכ׳ רחמנא למה לי וכו׳. כ׳ הפ״י ד״ל דרעהו אתי לפטור שור קדשי בדק הבית דנפדה ויוצא לחולין גמורין מדאורייי׳ ושפיר קרינן בי׳ יהי׳ לו. ונ׳ דקו׳ התוספ׳ דודאי לא מצינו למימר דבשביל שאין המת ראוי לו כלל לכך פטרה התורה מתשלומין הא אדרבה בשביל שהפסידו לגמרי יותר ראוי להתחייב אלא דטעם התורה משום שהוא עדיין קצת הקדש שאסור בגיזה כמש״כ התוספ׳ לעיל ד״ה שור והך יהי׳ לו סימנא בעלמא הוא דבגוונא שאין המת ראוי לו דהיינו פסולי המוקדשין אינו חייב עליו והטעם משום שהוא קצת הקדש ומזה הק׳ תוספ׳ כיון דבקצת הקדש פטור כש״כ בהקדש גמור ורעהו למה לי.

שם תוספ׳ א״ד. אך ק׳ דמשור איש נפקא. כ׳ מהרש״א דסותרין למש״כ בריש פ׳ מרובה דהקדש לא אימעיט מאיש דכן מצינו ה׳ איש מלחמה והוי כמו איש אל אחיו. ונ׳ דשאני הכא דקו׳ הי׳א דלא לכתוב רעהו ולכתוב רק כי יגף שור איש את שור וע״כ הוה דרשינן שור איש למעט דהקדש דאמרינן דאי איש פירושו רק עצם הדבר הי׳ לו לכתוב גם באידך שור לשון איש כמו באיש אל אחיו ה״נ לכתוב שור איש את שור איש וע״כ דאיש פירושו אדם הדיוט וא״ש כי יגף שור הדיוט את שור ולאפוקי שור הקדש שנגח אתי.

דף נ״ד ע״א רש״י ד״ה ונפל. ובא האות והמופת. דבריו תמוהין דובא דהתם הוא לשון יחיד ממש דוי״ו דוהמופת היא וי״ו המחלקת במקום או כדכ׳ בקרא דלפניו ונתן אלי׳ אות או מופת.

שם תוספ׳ ד״ה הוה אמינא. נילף משור שור או חמור וכו׳. הק׳ מהרש״א א״כ חמור למה לי הא כלים אינן בכלל מצות שביתה ונדחק לתרץ דקושיתם למאן דאית לי׳ שביתת כלים ודלא כהלכתא ולא ידעתי מה קשיא לי׳ דהא הך שור דשבת במחמר כתיב וכמש״כ התוספ׳ לק׳ דף נ״ה [ע״א] ד״ה אתיא ואי הוה ילפינן לבור הוה ילפינן דכל מינים אסרה תורה לחמר אחריהם במלאכה בהוצאה לרה״ר או בטחינה או בחרישה על אותן מינים חייב ג״כ בבור אבל ממלאכה שעושה בהמתו בעצמה דזהו שביתת בהמתו שאמרה תורה במצות עשה לא גמרינן אלא ממה שהאדם עושה ע״י בהמתו וא״כ מה לי אם מוליך ומחמר שעושה מלאכה באמצעות בהמתו או שעושה מלאכה ע״י כלים שטוחן בריחיים ומרקד בנפה וגוזז במספרים ומה בכך דמה שאסרה תורה מלאכת בהמהו בעצמה דהיינו שביתת בהמה דאינו נוהג בכלים כגיגית נר וקדירה דשרו לבית הלל בשבת דף י״ח ע״ב הא מ״מ מגוונא דגמרינן לבור דהיינו ממחמר כה״ג חייב גם בכלים בשבת ויש ללמוד מחיובייהו לענין שבת לחייב עליהן גם בבור ולדברי מהרש״א דחוק הוא לומר מאן דס״ל שביתת כלים דילפינן בשור שור לחייב על כלים בבור והא עכ״פ כלים לא כתיבו התם והאיך מצינו לומר מה להלן כל בעלי חיים בכלל שור מריבוא דוכל בהמתך וה״ה לכלים אף כן בבור והא זה אינו דכלים נפקי מקרא ובכל וכו׳ תשמרו בשבת דף י״ח ע״א וצריך לדחוק דילפינן משור שור

דכל מה שנוהג בשבת נוהג בבור אך להנ״ל ניחא דילפינן לחיובא דכלים בבור מחיובא דאדם שעושה מלאכה ע״י כלים וחיובא דאדם איתא בהאי קרא כמש״כ רש״י ע״ב ד״ה אדם (ובשבת דף נ״ג ע״ב קאמר דאתה קאי על מלאכה דידי׳) וכל אבות מלאכות שהם חיובא דאדם הם ע״י כלים או חפצים ועלייהו אנו דנין לענין בור כמש״כ תוספ׳ דף י׳ [ע״א] ד״ה שייר ושפיר ילפינן כמו דבשור דשבת שווין לו כל בעלי חיים וכן כלים דכתיבי בהאי קרא בחיובא דאדם על ידיהן ה״ה לבור והוה צריך שפיר חמור למעוטינהו.

שם תוספ׳ ד״ה בין. הוה ממעט כלים מחמור וכו׳. בפ״י תמה על דבריהם דמנ״ל דילמא אה״נ דר׳ יהודה דריש או לאפוקי שלא נימא מוהמת למעט כלים. ונ׳ כוונתם דלמאי איצטריך לר״י או לאפוקי שלא נדרוש למעט כלים מחמור הא בלא״ה לא נמעט מחמור כיון דלאו בני מיהה הם כבר ממועטין מוהמת והוי חמור מיעוט אחר מיעוט לרבות כלים ומצאתי אח״כ בשיטה מקובצת שכ׳ כן לתרץ קושיתם ונ׳ דזה בעצמו כוונת התוספ׳.

שם תוספ׳ ד״ה חמור. ואימא דחמור אתא למעט שטרות וכו׳. הא ודאי דשטרות מסתבר יותר למעוטי מקרקע כמש״כ תוספ׳ דף ס״ג [ע״א] ד״ה חד אך במה שתירצו יקשה עדיין דנוקי חמור למעוטי קרקע והיינו שנפל בתוכו עציץ נקוב דדינו מדאורייתי׳ כקרקע ונפסד הזרוע שבתוכו ורש״י כ׳ לעיל דף י׳ [ע״א] ד״ה דש בנירו דגבי בור לא שייך היזק קרקע והיינו בקרקע מחוברת ממש אבל בכה״ג ודאי שייך ונימא דחמור אתא למעוטי ונ׳ לפי שכל גריעותא דקרקע היא שאינה מטלטלת כדאית׳ לק׳ דף ס״ב ע״ב ואף דהתם לא מחלקינן בין עציץ נקוב לקרקע וכמו לענין קניית קרקע בגטין דף כ״ב [ע״א] ובודאי גם על עציץ נקוב פטור מכפל ושבועה היינו מכח לא פלוג ובכל ענין מיעטה התורה לקרקעות אבל הכא בבור דקרקע מחוברת לא שייך בו ונוקי מיעוטא דקרא רק אקרקע מטלטלת אינו מן הסברא ובזה נסתייעתי קצת מאחד מתלמידים ועוד נ׳ ע״פ מש״כ תוספ׳ לעיל דף י׳ [ע״א] ד״ה שהשור דבן חורין נפיק מוהמת יהי׳ לו שאסור בהנאה ושור ולא אדם אתי למעוטי עבד ונכרי א״כ אין צריך למעט עציץ נקוב דנפקא ממיעוטא דעבד דקרקע ועבד מחד מיעוטא אתו כמש״כ תוספ׳ לק׳ דף ס״ג [ע״א] ד״ה וחד ואפי׳ למש״כ הרשב״א לעיל בדף מ״ט דעבד שטבל נמי מוהמת יהי׳ לו נפיק שאסור בהנאה וקרא דשור ולא אדם אתי לעבד נכרי הקנוי לישראל וכדבריו נ׳ ודברי תוספ׳ קשין דמדכתבו עבד ונכרי הקנוי לישראל ש״מ דכוונתם בעבד שמל וטבל ואמאי לא יהא אסור בהנאה כישראל גמור הא הוא בר מצות כאשה ומ״מ אפי׳ לדעת הרשב״א דרק נכרי אתי משור ולא אדם שפיר ממועט מיני׳ קרקע ג״כ דלאו דוקא עבד איתקש לקרקע אלא כל אדם כמש״כ הש״ך בח״מ ס״ס צ״ה ונהי דמבן חורין ועבד שטבל לא מצינו למילף לקרקע דבן חורין ועבד ממועטין לפי שאסורין בהנאה אבל משור דממועט

בי׳ נכרי יש למעט שפיר ג״כ עציץ נקוב דנכרי ג״כ הוא כקרקע כדברי הש״ך ושפיר לא מצינו למידרש חמור אקרקע דמשור נפקא.

שם תוספ׳ א״ר. פרט למה לי וכו׳. נ׳ ע״פ מש״כ הרשב״א לעיל דף מ״א [ע״א] לתרץ קושית התוספ׳ ד״ה איני דבן פקועה לא נקרא שור דכתיב שור כי יולד דדרשינן פרט ליוצא דופן לפ״ז א״ש דבכלל בהמתך הוי ג״כ בן פקועה דאין נבילתו מטמא לכך נכתב פרטי דשור דמוציא ממנו בן פקועה וכן חמור לא שייך בו בן פקועה שיותר בשחיטת אמו ולעולם נבלתן מטמא אף כל וכו׳.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ואימא. דבכלל בהמתך נמי כתיב וכו׳. נ׳ דאי לא הוה כ׳ רק בהמתך הו״א אדרבה ה״ה לכל בעלי חיים אלא שדבר הכתוב בהווה ואע״ג דבמשנה לא אמרה כן רק בתר דילפינן משבת מ״מ נ׳ גבי שבת כיון שכ׳ התורה בהדיא בתר הכי הטעם כי ששת ימים וכו׳ וינח וכו׳ והך טעמא שייך בשאר בעלי חיים ג״כ ממילא לא מחלקינן ומפרשינן דודאי לא דבר הכ׳ אלא בהווה ואתו הפרטים למעט מה שאין נבלתו מטמא ומיושב קושיא השניה ג״כ דודאי אפי׳ עופות הוה מרבי ומשום דכללא הוה מרבי גם דגים אתו הפרטים למעט דגים ולאסור רק דבר הרגיל לחמר בהם כמש״כ תוספ׳ דף נ״ה [ע״א] ד״ה אתיא וע״ז פריך הש״ס דמפרטי לא שמעינן רק סוסים וגמלים ומסיק דכל ריבויא הוא והפרטים אתו לאגמורי שור שור חמור חמור אלא משום דמצינו לומר דאתו למעט דגים לפי שאין רגילות לחמר בהם ולא לאגמורי לכך הוצרך לילף לק׳ למינהו מיבשה דמשבת אדרבה הוה ממעיטנא דגים כמש״כ תוספ׳ שם אבל בתר [ד] בכלאים איסור (?) דגים לא מצינו לאוקמי הפרטים למעט דגים דאדרבה מבהמתך משמע לרבות דגים כמש״כ תוספ׳ שם ד״ה הנהיג בתירוץ ועי״ל וע״כ לא אתו רק לאגמורי וע״פ זה הוי מסקנא דהכא דאתו לאגמורי שור שור וכו׳.

דף נ״ה ע״א תוספ׳ ד״ה אטר. ואע״ג דלא אשמעינן מתניתן וכו׳. נ׳ ע״פ מה שדקדק בתורת חיים למה לא שנה התנא כולן ביחד א׳ שור וא׳ כל בהמה וחיה ועוף והרשב״א הביא בשם הראב״ד שהקשה פשיטא דרבו בהדדי לאו מידי חשיב דכבשים ועזים ג״כ הולכין ביחד ונ׳ דמיני בהמות שאני שאין קנאה ביניהן במזונותן שאוכלין באבוס בעליהן אבל עופות שניזונין מן הגזל כמו שפירש״י בסדר ויקרא בפסוק והסיר את מוראתו מתגרין זה עם זה בעסק מזונותן וכמו שפי׳ רש״י בסדר שמיני דלכך נקראת חסידה שהי׳ חסידה עם חבורותיה במזונות מכלל דשאר עופות מתקוטטין זה עם זה אם לא שהם מין אחד ולכך ס״ד דכי רבו בהדדי מסתמא מין אחד הם לכך שנה רבי וכן חיה ועוף דקאי אכלאים דשנה בסוף כולהו דילפי משבת לאמר אע״ג דחיה ניזונת מן השדה כמש״כ רש״י בסדר בהר סיני בפסוק ולבהמתך וכן עוף שניזונת כה״ג אעפ״כ אותן שנראין כשני מינין אע״ג דרבו בהדדי מ״מ הוו שני מינין לענין כלאים כמו כבשים ועזים דהם בהמות דרבו בהדדי דפשיטא לן דהם כלאים ה״נ הני.

שם תוספ' ד"ה למינהו. דסוגיא דגמר' דלא כרבנן וכו'. פי' דלר' אליעזר ניחא דגלי קרא דאת חקותי אהנך למינהו דמעין הך קרא דהיינו זרעים דיבשה ובעלי חיים דיבשה שלאיסור נאמר ואלמינהו דדגים לא גלי ולכך צריך למילף מדיבשה אבל לרבנן דר"א האיך יליף מדיבשה הא מדשרי לבני נח ע"כ לא גלי עלייהו כלל דנאמרו לאיסור והאיך יליף מלמינהו דיבשה הא גם דיבשה אין במשמעותו איסור כלאים ותמה בפ"י מה בכך דאין משמעותו לאיסור הא מ"מ כיון שהם תיבות שוות יש ללמוד בג"ש ליתן האמור של זה בזה ונ' פשוט דהך אתיא למינהו למינהו דקאמר אינו ג"ש שנתקבלה ללמוד דא"כ מה בעי בחולין שם אדשאים הא כיון דכתיב בהו מ"מ למינהו נילף בג"ש מאילנות ובעלי חיים אלא ודאי דאינו אלא גילוי מלתא וכמו נגיחה דלעיל דף ב' ע"ב דקאמר והאי מילף הוא גילוי מלתא וכו' ה"נ אנן ילפינן דכמו דלמינהו דיבשה פירושו שצוה הקב"ה שישארו במינן אף למינהו דדגים פירושו כך וכן בעופות שכ' תוספ' סוף הדיבור דהו"מ לילף מלמינהו אף שלא נכתב בצוויין מ"מ כיון דכתיב בבריאתן שבראן אלקים מתפרש שפיר שבראן אלקי' וחפץ לישאר למינן ולכך בדשאים שנכתב רק בותוצא הארץ וארץ לאו בר צווי היא לא מצי מתפרש אאיסור אי לאו דמשום דהסכים אידייהו ליהוי כמאן דכתיב בצוויין ותתפרש שפיר אאיסור ולפי זה כ' שפיר דסוגיא דלא כרבנן דלדידהו מה נלמוד מדיבשה הא גם בהו אין פירושו לאיסור רק רמז בעלמא וראיי' עוד ממש"כ תוספ' סוף הדיבור דאי לאו ג"ש לא היה מפקי קרא דבהמתך ממשמעותי' וכו' ואי ג"ש גמורה היא הך למינהו מה צריך לגילויא ממקום אחר כיון דנתקבלה לדין אבל אי רק אנן הוא דמפרשינן הך שפיר לא ס"ד לפרש חוץ ממשמעותא דקרא בלא גילויא ממקום אחר. והנה בחולין שם יש לדקדק דקאמר הרכיב שני דשאים לרב חנינא בר פפא מהו וכו' וכי בלאו ר' חנינא לא ידע דלא נכתב למינהו בצווי דדשאים ונ' דקשה מאי מספקא לי' משום דלא נכתב למינהו בצוויין הא איתא בסנהדרין דף פ"ט כיון דאיתיהיב ק"ו למידרש כמאן דאתמר לי' דמי וצ"ל דאינו ק"ו גמור רק מסברא אמרו כן ולכך לא הי' בכלל צווי דאילנות ונ' דזה מרומז בדרשת ר' חנינא דלכאורה לא מצינו בכה"ג לשון שמחה דאם בכל הדנין קלין וחמורין בתורה ישמח כביכול לא יפסוק חוכא מפומי' אך נ' ע"פ מה דאיתא בב"מ דף נ"ט ע"ב קא חייך ואמר נצחוני בני ובפסחים דף קי"ט [ע"א] זמרו למי שנוצחין אותו ושמח וכו' בשר ודם מנצחין אותו ועצב וכו' שנאמר ויאמר וכו' ופירש"י אלמא שמח הוא בכך וכן הכא לא הי' בדעת המקום למינן והם שנצחו כביכול לכך שמח וזה שאמר דבשר ודם עצב הוא שהוא לו פחיתת כבוד אבל בהקב"ה שהכל מעשה ידיו ובכל אדם מתקנא חוץ מבנו כדאית' בסנהדרין דף ק"ה ע"ב יהי כבוד ה' לעולם דמ"מ הוא כבודו ושפיר ישמח ה' דאינו מתקנא לפי שהוא במעשיו ואין מתקנא בבנו והיינו דבעי לרחב"פ מהו דבלא זה הו"א דנשאו ק"ו בעצמן וק"ו גמור הוא ופשיטא דהוי כמאן דנכתב בצוויין אבל מדרשא דרחב"פ

נ׳ דהם שנצחו בכך א״כ אינו בכלל צווי דאילנות מספקא לי׳ שפיר כיון דלא נכתב בצווי או דילמא כיון דאח״כ הסבים אידייהו הוי נמי כמאן דכתיב בהו.

שם רש״י ד״ה הנהיג. קשר קרון לעז וכו׳. לכאורה איפכא הו״ל לרש״י לינקוט דקשר ספינה לדג ועיזא ביבשה מנהיגה ג״כ דכן אורחא טפי שבהמות מוליכין ספינות ונ׳ דס״ל לרבינא דהאיבעיא ס״ד דבים אין חיוב הנהגה והיינו כמש״כ תוספ׳ ד״ה אתיא דלא מפרשינן לחיובא דקרא אלא ברגיל ה״נ לא אמרינן הנהגה כי אם ברגיל לכך ס״ד דאין איסור הנהגה בים אבל בעי בהנהיג קרון ביבשה כיון דהנהגה נעשית כי אורחה וע״י ב׳ מינין שהם כלאים לענין הרבעה או דילמא כיון דעזא לא נחית לים אין מצטרפין זה סברת רבינא והיינו דמסיק דשאני הכא דים גופי׳ מקום איסור הנהגה הוא כמש״כ רש״י אם הי׳ מנהיג ספינה וכו׳ ואפי׳ הכי מיבעיא לי׳ כיון דלא סלקי להדדי שמא אין נצטרפין לקרון ביבשה וה״ה לספינה שבים.

פרק ששי.

דף נ״ה ע״ב תוספ׳ ד״ה נפרצה. אי נמי בלילה אפי׳ נודע לו וכו׳. ונ׳ דמ״מ לא נדו מפירושם קמא דביום אפי׳ לא ידע בודאי חייב דאל״כ אלא דביום חייב רק בידע בודאי למה נקט נפרצה דמה לי נפרצה או חהרה בדלת כיון דידע הי׳ לו לשמרה אלא דביום ודאי אפי׳ מסתמא חייב ולכך נקט נפרצה דאית לי׳ קלא כמש״כ מהרש״א ועוד דהא לעיל דף נ״ב [ע״א] איכא מ״ד דבסתמו חייב כמש״כ תוספ׳ שם ד״ה בכדי אע״ג דלית לה קלא לפתיחת הבור כ״ש הכא ועיי׳ בפ״י שכ׳ ליישב בזה לאידך מ״ד דהתם.

שם גמר׳ מתניתן נמי דיקא דקתנא צאן וכו׳. ופי׳ רש״י אבל בקרן מועדת לאו כר׳ יהודה ס״ל וא״כ יש לתמוה על מש״פ הרמב״ם ריש פ״ז מנזקי ממון כר׳ יהודה והא הוי מחלוקת ואח״כ סתם דסתם מתניתן דהכא אתיא דלא כר״י וצ״ל דאין כוונת המשנה דהכא למיסתם ולפסוק דלא כר״י אלא לשנות אליבא דכ״ע ולאמר דבשן ורגל לכ״ע בשמירה פחותה סגי ויותר נ׳ לומר ע״פ מש״כ הה״מ פ״ד הל׳ ג׳ ודע שאפי׳ היו הפירות ברשות הרבים חייב המעמיד וכו׳ והנה התוספ׳ לק׳ דף נ״ו ע״ב ד״ה המעמיד דחו זה וכתבו ולא משתמע בשום דוכתי דליחייב ברשות הרבים שן וכו׳ ומה ראה הה״מ לחלוק בפשיטות על התוספ׳ ונ׳ דמהלוקתם תליא בסוגיא דהכא דלמאי דאמר ר׳ אלעזר ד׳ דברים מיעטה התורה בשמירתן וכו׳ שן דכתיב וביער עד דעביד כעין וביער ופירש״י בידים כלו׳ בפשיעה הנה כוונת רש״י דלא נימא דוקא בידים ממש חייב לזה קאמר דה״ה בפשיעה אבל מ״מ משמעות הכתוב דבידים ממש נמי איירי ועלה קאמר דבשדה אחר דוקא חייב ולא ברשות הרבים ומוכח כדעת

התוספ׳ אבל הרמב״ם מדפסק כר״י ע״כ דתופס לעיקר אוקימתא דר׳ מני בר פטיש דמתניתן כר״י אתיא דמועד ג״כ סגי לי׳ בשמירה פחותה ולכך פטרה במתניתן בשן ורגל בשמירה פחותה ולא משום עדיפות דשן ורגל ודלא כר׳ אלעזר דלא צריכינן כלל לדרשא ובער כעין וביער והדרינן לסברא חיצונה דמעמיד בידים יש לחייבו גם ברשות הרבים כמש״כ הה״מ שהמעמיד הוא שחייב ושפיר כ׳ הה״מ דלדעת הרמב״ם ממה שפסק במועד כר״י יש לחייב המעמיד בידים אפי׳ ברה״ר.

דף נ״ו ע״א תוספ׳ ד״ה אי לימא. דשאני התם שאין הארס עדיין בעולם. משמע מדבריהם דאי הוי בעולם הוי אש ממש ולק׳ ע״ב ד״ה המעמיד העלו דמעמיד על קמת חבירו הוי רק רגל לא אש ואפשר דכיון שאכלה להנאתה אמרינן הוה לה שלא תאכל כלו׳ שמדעתה אכלה להנאתה לא מכח העמדת האדם גרידא כאש שדרכו לילך ע״י הצתת האדם גרידא אבל בנהש שאין לה הנאה בנשיכה כמש״כ תוספ׳ דף ט״ז [ע״א] ד״ה והנחש הוי שפיר כאש אי לאו משום שעדיין אינו בעולם.

שם תוספ׳ ד״ה ממונא. משום דלא ידעי׳ שהם וכו׳. כ׳ הפ״י בכוונתם דהיינו שאומר דמ״מ תביעתו היא אמת רק שהעדים הם בשקר ואי אפשר לפרש כן דא״כ איך תני דחייב בדיני שמים דפירושו על מה שהפסיד לחבירו דאי על איסור גרידא שעשה הרבה לאוין וכל העשיות פטור עליהן מדיני אדם ותייב בדיני שמים אלא דעל הפסד חבירו קאי ואי אומר שתביעתו באמת על מה יתחייב ובפרט למש״כ הרשב״א והנ״י דחייב בדיני שמים היינו דלצאת ידי שמים חייב להחזיר הממון ואי איהו ידע שכדין בא לו למה יחזיר אלא כוונתם כפשוטו והיינו שתירצו דאי אפשר לפרש כך בקושית הפ״י.

שם תוספ׳ ד״ה אבל. ואם תאמר הנותן סם המות נמי חידוש. הוא וכו׳ דלא עביד דאכלה וכו׳. נ׳ לומר דהך סברא כבר שמעינן מהשוכר עדי שקר ע״פ מש״כ תוספ׳ לעיל ד״ה אלא דאמר פטור דסבור שלא ישמעו לו והיינו משום דאיכא עבירה מסתמא לא ישמעו וא״כ חזינן אף מה שאין דרך לעשות מ״מ חייב בדיני שמים דיש לו לאסוקי אדעתי׳ דבשביל הנאת ממון ישמעו לו וה״נ בסם המות אף דלא עבידא דאכלה יש לו לאסוקי אדעתי׳ דבשביל הנאת שבר רעבון תאכלנו.

שם תוספ׳ ד״ה מהו. דהוי לן למימר מ״ד כולה אונס הוא וכו׳. נ׳ דהא ג״כ פשיטא דכיון דמצטערת מחמה פורצת אפי׳ חומת ברזל אך היינו כשאין לה המלטה אחרת בקל אבל אם יכולה למלט עצמה בקל הו״א דאין דרכה לפרוץ החומה והוי תחלתו בפשיעה לענין הדלת וסופה באונס דלאו אורחה לפרוץ ולהתור בחומה אם יש לפניה דלת שמשתבר בנקל קמ״ל דאינה מבחנת ומשערת אלא כל טצדקי בלי בחינה עבדה ולכולהו הוי פשיעה.

שם גמרא כל טצדקא דאית לה למיעבד וכו׳. הרמב״ם בפ״ד מנזקי ממון הל׳ ה׳ העתיק להך טעמא והקשה בלח״מ דהא לא מסיק הכי אלא משום דסופו באונס ולדידן דקיי״ל סופו באונס חייב לא

צריכין להך טעמא ונ׳ דק׳ לכאורה מה קאמר מהו דתימא הוי לה תחלתו בפשיעה וכו׳ כלו׳ וליפטור והא למ״ד פטור הוה א״ש ל״ק דרבה וכל עיקר לא צריכין לשנות לישנא דרבה רק למ״ד חייב ולזה העירני אחד מהתלמידים ונ׳ ע״פ מש״כ תוספ׳ לעיל דף נ״ב ע״ב ד״ה ושכיחי דמש״כ רש״י כאן ד״ה והוא שחתרה והפילה הכותל היינו כי היכי דליהוי אונס מחמת הפשיעה דאל״כ פטור לכ״ע ולא הוה א״ש מה דקאמר בגמר׳ אלא למ״ד וכו׳ חייב וכו׳ וכל זה בלישנא קמא דבעי לאוקמי בכותל רעוע והיא דרכה בכך כשחותרין בה נופלת לגמרי אך בלישנא בתרא דאיירי בכותל בריא וכל עיקר הפשיעה היא לגבי הדלת כמו שפירש״י א״כ בין אם חתרה רק פתח בעלמא או נפלה הכותל מ״מ אינו מעין הפשיעה דדלת ובבה״ג פטור לכ״ע וא״ש דקאמר מהו דתימא הוי לה תחלתו בפשיעה וסופו באונס כלו׳ דאונס שלא מחמת הפשיעה קמ״ל וכו׳ כל טצדקא וכו׳ וא״ש דברי הרמב״ם גם להלכתא דאל״כ הוה פטור כיון שאין האונס מחמת הפשיעה.

שם ע״ב רש״י ד״ה כ י ו ן. איכא משיכה ושינוי רשות. מה שאמר שינוי רשות אינו מובן פשיטא דכל משיכה היא לרשות אחר ונ׳ כוונתו במש״כ הרא״ש סי׳ ג׳ ואע״ג דגזלן לא קני לה במשיכה דמאן אמר לי׳ למשוך מ״מ וכו׳ והיא עתה ברשותו חייב בשמירתה וזה שכ׳ רש״י דהוי שינוי רשות לכך נתחייב בשמירתה.

שם גמר׳ ה כ י ש ה א מ ר ת ל ן ו כ ו׳. הנה משמעות הלשון דדוקא הכישה אבל קם לה באפה פטור וכן פסק הרמב״ם פ״ד הלכ׳ ג׳ אבל הראב״ד כ׳ וכ״ש קם לה באפה והקשה עליו המגיד משנה דלא משמע כן מסוגיין ונ׳ במה שכ׳ הפ״י על מש״כ המהרש״א בתוספ׳ ד״ה וליסטים ואי לא איירי לגוזלה אמאי נקט ליסטים דהאיך יתיישב באוקימתא קמייתא בקם לה באפה אמאי נקט ליסטים וי״ל דזה בעצמו קו׳ אביי לרב יוסף הכישה אמרת דבהכי איירי מתניתן ומשום דאל״כ למה נקט ליסטים אינש בעלמא נמי חייב מטעם מזיק אלא ע״כ דאיירי בלגוזלה וכדברי הירושלמי ולכך בעי הכשה שיתחייב בנזקיה מטעם גזלן וכעין מש״כ הה״מ הל׳ ב׳ בשם הרמב״ם שחלק בין גזלן לכוון להזיק ה״נ נאמר להראב״ד דבכוון להזיק חייב בקם לה באפה ושיחייב מטעם דגזלה בעי הכשה וזה שכ׳ הראב״ד דכ״ש קם לה כלו׳ במזיק דחייב והא כדאית׳ והא כדאיתא דקם לה באפה מסתמא הוא מכוון רק להזיק והיינו כ״ש דמזיק חייב יותר בקל מגזלן כנ״ל בשם הה״מ.

שם רש״י ד״ה א ל א. ואזלי בעלים ומשתעי דינא בהדי שני וכו׳. בפ״י האריך בזה דהו״ל לרש״י לפרש דניזק משתעי בהדי דרועה. ונ׳ מדפריך בגמר׳ משומר שמסר לשומר ואין מצד הניזק אינו ענין לדהתם כלל כמש״כ הפ״י ג״כ אלא דדיוקא דהש״ס מדקתנא נכנס הרועה תחתיו דהו״ל רק הרועה חייב כמו באינך דמתניתן דקתני חייב אלא ע״כ דהכוונה דנכנס לכל מילי תחת השומר גם לתביעה שהיא מצד הבעלים וזה שאמר איפטר לי׳ לגמרי ופריך שפיר מדרבא.

שם **תוספ'** ד"ה המעמיד. ולא מישתמע בשום דוכתא דליחייב בר"ה שן וכו'. ואכתי טעמא בעי דהא ודאי הוא כאש שדרכו להזיק ואין לומר מפני שהוא בעל חי ועביד לדעתו דהא לקמן דף נ"ט ע"ב דמסר לחש"ו גוווא וסילתא מודו כ"ע דחייב הפיקח משום אש דהשיב מעשיו גרמולו אע"ג שהם בעלי חיים ואדרבה התוספ' דב"ב דף כ"ו [ע"א] סוף ד"ה זיקא כתבו דבעלי חיים חמירי לפי שהם יותר כח אחר מעורב בהן מרוח הן אמת שהתוספ' שם סותרין למש"כ לעיל דף דף ב' [ע"א] ד"ה ולא דכח אחר מעורב אינו צד חומרא אבל מ"מ מוכח דלא גרע ב"ה מרוח מהך דגווזא וסילתא וצ"ל דשאני הני דאין בהיזקן הנאה להן דהעורבים בב"ב דף כ"ג [ע"א] הוו מפסדי תמרי בליכלוך ולא אכלום אבל כשהבהמה עושה להנאתה נפיק מתורת אש שאין הנאה להיזיקו והוי רק שן דפטור ברה"ר.

שם **גמרא** ושומר קמא איפטר לי' לגמרי לימא תיהוי תיובתא וכו'. בלח"מ פ"ד מנזקי ממון סוף הל' י"א כ' על דברי הראב"ד אין דבריו מובנים אצלי וכו' הא בהגמרא דהכונס אמרו וכו' חייב השומר הראשון בנזקין וכו' ונ' דדברי הראב"ד יובנו ע"פ מש"כ בתורת חיים דהש"ס דייק ושומר קמא איפטר לי' לגמרי היינו אפי' בנזק הפסד הבהמה עצמה וע"ז פריך מהא דרבא דס"ל דחייב באונסיה אבל בנזקין שהזיקה הבהמה פשיטא דפטור שומר קמא ולא דבר הש"ס מינייהו כלל.

דף נ"ד ע"א **תוספ'** ד"ה אמר. דהשתא מצי למימר דנגנבה או שאבדה דלעיל מביתו קאמר. משמע מדבריהם דהשתא דידע מסיפא דברייתא דלעיל מצי לאוקמי להא דלעיל מביתו וק' א"כ תרתי למה לי ונ' כוונתם דהשתא יותר ניחא לאוקמי להא דלעיל מביתו דחייב מכח פשיעה מטעם דנגרי ברייתי' גרמו וסיפא איירי במקום שיראנה ובשחרית דאע"ג דעביד השבה חייב כיון דההשבה היא רק משום דשכיח דנפיק מביתו ובשעת השבה ממש לא חזי לה דאל"כ אפי' בצהרים מהני ובב"ח דנגרי ברייתא בעוד שיצא מביתו תברח קודם לכן וכן משמע הלשון עד שיחזירנה כלומר דבחזרה למקום שיראנה לא יצא אלא לרשותו ואשמועינן ברישא דחייב משום פשיעה דנאבדה מביתו ע"י שמירה פחותה בסיפא אשמועינן דלא מהני בה השבה גרועה כבעלמא.

שם **תוספ'** ד"ה כגון. דמה לשומר שכר שכן משלם כפל בטוען טענת גנב באונס. בפ"י הקשה דהא השתא קיימינן דשואל פטור אגניבה וא"כ הוא נמי מתחייב בכפל בטענת גניבה באונס ונעלם ממנו שהתוספ' בב"מ דף מ"ב [ע"א] ד"ה אמר יישבו זה וכתבו דהכי פרכינן דכי ניליף שחייב בגניבה ואבידה לא יתחייב כפל וכו' דכעין זה פריך בפ"ק דמנחות וכו' ומ"מ נ' בדברי התוספ' דהכא דסתמו דבריהם דס"ל דשואל לעולם לא הי' מתחייב בכפל והיינו כמו שמצינו דהיכא דמתחייב בקרנא פטיר מכפל ה"נ י"ל אפי' היכא דפוטר עצמו מקרנא אינו חייב בכפל אלא כשנודע אח"כ שלא נגנב ומתחייב הוא ע"י שהוא גנבו דהיינו בשומר חנם דמשום זה שנודע שלא נגנב עדיין אינו מתחייב דשמא נאבד או

נאנס ולא בא לו חיוב הקרן כי אם ע״י שנודע ג״כ שהוא גנבו וכן בשומר שכר יכול להיות שנאנס דאינו חייב בקרן רק ע״י שנודע שהוא גנבו ובא לו חיוב הכפל מצד חיובו של קרן אבל בשואל כי נודע רק שלא נגנב תיכף חייב בקרן בכל ענין שנאבד ממנו דאע״ג דקיימינן השתא דפטור אאבידה ג״כ נ׳ דאי אפשר לומר כן דליחייב באונסין ויפטר באבידה שהיא קרובה לפשיעה כדאיתא בב״מ דף צ״ד ע״ב ובכלל מאתים מנה ועיקר כוונת הברייתי׳ רק אגניבה דמצינו לומר דלא חייבה תורה את השואל אלא במה שאירע מצילא אבל גניבה שנעשה ע״י איש אחר לא חייבתו התורה על מעשה איש אחר ואבידה דנקט אשגרות לישנא הוא כמש״כ תוספ׳ ריש אלו נערות דנקט נתינה אגב ממזרת אבל באמת באבידה לעולם הי׳ חייב וא״כ חייב בקרן מיד מצד שאינו כאן דמתה מחמת מלאכה לא שכיח כדאמר בב״מ דף ל״ד [ע״א] לכך אינו חייב כפל לעולם אפי׳ נודע שגנבו הוא כיון דמתחייב בקרן בלא״ה וכתבו שפיר דשואל קיל משומר שכר בהא אפי׳ לפי הסלקא דעתן.

שם תוספ׳ א״ד. ואע״ג דבליסטים מזויין וכו׳ פטר בו הכתוב וכו׳. ובב״מ דף מ״ב [ע״א] דחו לגמרי להך תירוצא מכח קו׳ דליסטים מזויין וכאן נ׳ די״ל ע״פ מה דאיתא לק׳ דף ע״ט ע״ב מפני מה החמירה תורה בגנב יותר מבגזלן וכו׳ עשה עין של מטה כאלו אינו רואה וכו׳ א״כ מצינו לומר דליסטים מזויין הוי גזלן גמור וכיון דמיטמר מאינשי עשה ג״כ עין של מטה וכו׳ וכ״ש דיש לחייבו בכפל מצד שהוא גזלן דחמיר מגנב.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ל א. ולימא להאי תנא וכו׳. כ׳ בפ״י דאי שומר אבידה שומר חנם הוא לא מצינו לומר איפוך ויפטר שומר חנם מכפל דהא שומר אבידה כתיב בפרשה ראשונה דהוא שומר חנם ואפי׳ הכי נכתב עליו ישלם שנים ונ׳ ע״פ מש״כ תוס׳ דף נ״ו ע״ב ד״ה בההיא דגם רבה מודה לר״י וכו׳ אלא דס״ל דלא נעשה שומר שכר בכך א״כ שפיר מצינו לומר דפרשה שניה דאיירי בשומר בחנם לגמרי פטור מכפל אבל פרשה ראשונה שחייבה בכפל היא בשומר בשכר או אפי׳ אינו נוטל שכר משלם רק שיש לו קצת הנאה כשומר אבידה בפרוטי דעניא ראתה התורה לפטרו מגניבה כדי להחמיר עליו לחייבו בכפל ומש״כ בתוך דבריו דהאיך אפשר לחייבו כפל כיון שחייב בגניבה לא ידעתי מאי קאמר דודאי לפי אותה הו״א כיון דמ״מ נכתב בפרשה דשומר שכר דהיינו הראשונה דינו ודאי לפטור מגניבה כדי להתחייב בכפל, עוד הק׳ כזה בסוף הסוגיא דאיך אפשר לפטור שליחות יד בשומר שכר דהא שומר אבידה כתיב בפרשה ראשונה שהוא שומר שכר ונאמר עליו ג״כ שליחות יד ולא ידעתי מאי פשיטא לי׳ כ״כ דאדרבה בקרא קמא דשליחות יד קאי אכי יתן לשמור ואח״כ אמר על כל דבר פשע וכו׳ כל אבידה וכו׳ ישלם שנים ורבי׳ קרא לכי הוא זה דהיינו שבועת מודה במקצת למ״ד דנשבע בגטין דף נ״א [ע״א] ותשלומי כפל אבל אשליחות יד לא משמע כלל מסתמא, עוד הק׳ בגמר׳ על ואי ס״ד ליסטים מזויין וכו׳ דליעבד ק״ו מה שבורה ומתה שאינו נוהג בשומר

שכר וכו׳ גניבה שנוהג בש״ש אינו דין שתנהוג בשואל ותמוה דלעיל דף ל״ג [ע״א] בתוספ׳ ד״ה הו״א הפליא הוא על המהרש״א דאדרבה י״ל צער יוכיח וה״נ הא י״ל כפל יוכיח שנוהג בש״ש ואינו נוהג בשואל ואדרבה הך פירכא הוה שייבא גם למ״ד קרנא עדיפא דלא ס״ל פירכא דכפילא לפי שבא מצד קולא דשומר שכר והיינו כי דנין בקולא דש״ש אבל בק״ו זה מצד נהגות החיובין שהם מעוטין בש״ש ודאי יש לפרוך דאינו כן דכפל נוהג בש״ש ובשואל לא אף אתה לא תדין על גניבה.

שם תוספ׳ ד״ה נמצא. ושמא אין שייך כפל בטוען וכו׳. כוונתם כיון דפטור בבעלים הוא כשהי׳ בתחילת השמירה א״כ מה שפטרה תורה היינו שאין כאן דיני שומרין וממילא פטור גם מכפל במענת גנב דהוא ג״כ בא רק מכלל דיני שומרין ובעיקר קושיתם תמהתי דהא מ״מ צריך ריבויא דשליחות יד להיכא דלא קבל השמירה בבעלים דאז ודאי קיל הוא שאינו יכול לבוא לידי חיוב כפל בטענת נגנב בבעלים כדאיתא לק׳ דף צ״ה ע״ב הי׳ עמו בשעת שבורה צריך להיות בשעת שאילה והא כל הפרשה דשומר שכר שחייבתו תורה בדיניו ע״כ איירי שלא הי׳ קבלת השמירה בבעלים ובי׳ צריך שפיר לרבות שליחות יד הואיל דקיל דלא משכחת בי׳ חיובא דכפל.

דף נ״ח ע״א גמרא דאמר לי׳ איבעי לך עבורי חדא חדא. כן פסק הרי״ף וכ׳ בנ״י שהקשו עליו מסוגיא דב״מ דף צ״ג ע״ב דמשמע דלא הוי פשיעה רק כעין גניבה ואבידה וכמו שכ׳ תוספ׳ שם ד״ה איבעי ונ׳ ע״פ מש״כ תוספ׳ לעיל דף כ״ג [ע״א] ד״ה וליחייב דיותר יש לאדם לשמור שלא יוזק משלא יזיק א״כ י״ל בב״מ דאיירי שהבהמה הוזקה אף התם לא חשבינן לה לפשיעה משום שהרועה נכנס תחת הבעלים וחשיב נזק הבהמה עצמה רק כשלא יוזק לזה לא הוי פשיעה אבל הכא דאיירי בהיזקה לאחרים כיון דדרך האדם לשמור ביותר שלא יזיק דרכו דאינש הכי לעבורי חדא חדא היכא דשכיח היזיקא לאחריני והוי שפיר פשיעה כשלא עשה כן.

שם גמרא כיון דילפא כל אימת דמשתמטא וכו׳. כ׳ הה״מ פ״ג מנ״מ הל׳ י״ב על מש״כ הראב״ד שאפילו נעל בפניה כראוי ויצתה ולא ידע היכן הלכה חייב דחזר בו ממש״כ הרשב״א בשמו דבנעל בפניה כראוי פטור. ונ׳ דאין צריך לכך אלא תרוייהו איתנהו דבלא נעל כראוי ויצתה אע״ג דלא ידע מי יציאתה כלל ונפלה באונס חייב הא בנעל כראוי ולא ידע מיציאתה ובכדי שידע וילך למקום הגינה כבר נפלה אז פטור אבל בהשגה על הרמב״ם כתב דבנעל כראוי וידע מי יציאתה אף שלא ידע בבירור היכן הלכה חייב דהי׳ לו לידע שלהגינה הלכה והי׳ לו לחפש שם ואם בכדי שידע וילך לשם נפלה לגינה חייב.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה דדאין. ולפי מה שפירש בערוך דקשבא דיקלא פרסאה אי אפשר לפרש כן. ונ׳ ע״פ מה דיש לעיין הא שאמרו בפרסאה דמשערין בפ״ע אמאי לא נאמר כן בשאר אילנות דחשיבי והא זית איתא לק׳ דף צ״א ע״ב דחשיב מדיקלא ומסתמא משמע אפי׳ מפרסאה ונ׳

דאין ה״נ דארמאה ופרסאה דהכא היינו מה דאי׳ בשבת דק קמ״ג [ע״א] תמרי ארמייתא ופרסייאתא ופירש״י שהארמייתא הם מאכל בהמה ונ׳ דלכך נקראין ארמאה לפי שמשיר פירותיו ואינן מתבטלות והיינו דניסחני דעירובין דף כ״ח ע״ב ופצעילי תמרה דשבת מ״ה ע״ב ולכך האוכל נדבק בגרעיניהן כדאית׳ בשבת דף כ״ט [ע״א] ופרסייאתא הם שנפרסין מעצמן מרוב בישולן ונפרשין מגרעיניהן ולפי שאמרה תורה וביער בשדה אחר דבהמה שאכלה תבואה שהם מאכל אדם שישלם רק בששים אסמכו רבנן גם בנזקי גופו היכא שהזיק מאכל בהמה לשער בששים והיינו בארמאה אבל בפרסאה וה״ה לשאר אילנות טובות למאכל אדם משערין בפני עצמן ובזה ניחא לפי׳ הראב״ד שמביא הרשב״א דסאה בששים היינו לפי שתשלומיו הרבה חסה התורה עליו והא הכא איפכא אמרו דפרסאה לפי שהוא חשוב משערין בפני עצמו ולהנ״ל א״ש דבאדם שהזיק מאכל אדם לא אמרו לשער בששים והנה יש דקל פרסאה בטבעו ומ״מ משיר פירותיו כדאי׳ בשבת דף ס״ז כמאן תלינ; כובסי בדיקלא וכו׳ ובארמאה אינו מועלת תפילה לשנות הטבע והיינו האי קשבא דהכא שהי׳ פרסאה בטבעו ומ״מ הי׳ משיר פירותיו והי׳ למאכל בהמה, וס״ד דריש גלותא לשערו בפני עצמו משום שהוא פרסאה בטבע ואמר האי גברא דלמה דאין דינא דפרסאה סתם דמידי הוא טעמא אלא שהוא מאכל אדם וקשבא דידי׳ הי׳ למאכל בהמה ומסיק לק׳ הלכתא בששים בארמאה וה״ה לפרסאה המשיר פירותיו וכריש גלותא בפרסאה סתם שהוא מאכל אדם וה״ה לשאר אילנות שהם טובים למאכל אדם משערין בפני עצמן ובפוסקים הדבר סתום בשאר אילנות אי ארמאה דהכא דוקא ושאר אילנות כולן משערין בפני עצמן או פרסאה דוקא ושאר אילנות בששים והנראה לי כתבתי.

דף נ״ט ע״א תוספ׳ ד״ה אכלה. דענבים פעמים שאלו מתקלקלין ואלו ניצולין וכו׳. ולכאורה תמוה שנחייב להמזיק מספיקא אפי׳ נ׳ אח״כ שהשאר מתקלקל שנאמר דילמא אלו שאכלה היו ניצולין ובסמוך פריך ארב אידי בר אבון דהמע״ה ונ׳ דעיקר הדבר הוא מטעם קנס כמו שכ׳ באי נמי רק דהשתא ס״ל דלשלם כמו שנגמרין הוא מדינא ודמחייבין מספיקא הוא מטעם קנס ובאי נמי כתבו דכל מאי דמחייב לשלם כאלו נגמרין הוא קנס והטעם שקנסו בענבים נ׳ משום דשדה תבואה אין כ״כ פשיעה שדרכה שם לילך לאכול השחת אבל בכרם אין דרך הבהמה לילך כלל ובשמירה כל דהו סגי וכשאכלה ענבים היא פשיעה גדולה שלא שמרוה בעליה כלל לכך קנסו אותם טפי.

שם תוספ׳ בא״ד. ובהזיז מודה ר׳ יהושע או כר׳ יוסי הגלילי או כרבנן וכו׳. הקשה מהרש״א א״כ לימא דהא איכא בינייהו דר״ש סבר דשמין כמה היתה יפה ור״י ס״ל במשוייר ונ׳ כיון דר׳ שמעון הי׳ דור מאוחר לר׳ יהושע הי׳ לו לומר אדברי תנאים הקודמין רואה אני דברי חכמים בלולבי גפנים ודברי ר׳ יהושע בסמדר ולא לומר מדעתי׳ דנפשי׳.

שם גמרא דאמר לי' אתתא דידי פקיחה היא וכו'. כלומר ולכך משלם לו דמי ולדות ואינו מנכה לו שכר חיה וק' נימא המע"ה ולשמואל דס"ל אין הולכין בממון אחר הרוב אפי' הוו רובא פיקחות ניזל בתר מיעוטא וכ"ש דבאמת אינו כן דרובן צריכות חיות ונ' דהיינו טעמא כיון שהבעל הוא הטוען תחלה את דמי ולדות ופוסקין לו ב"ד דהחובל מחויב לתת לו דמי ולדות באה אח"כ טענת החובל אחרונה שישלם לו הבעל שכר חיה וא"כ בטענתו הוא המוציא ועליו הראיי' וניחא אפי' לרב דס"ל הולכין אחר הרוב כמש"כ תוספ' ריש פ' המניח שיכול המוחזק לומר למוציא וכו' דקים לי' בנפשאי וכו' ובכה"ג אפי' רב מודה ובזה נ' לפרש הך דנזקקין לתובע תחלה דלעיל דף מ"ו ע"ב שהקשו התוספ' שם דמאי נ"מ הא נותנין לו זמן ב"ד דיש לומר דלהכי אתא קרא לומר דמי שהוא תובע תחילה לאותו דין נזקקין לפסוק ולראות ע"י זה כאלו נגמר וזכה בממון המתויב לו שנקרא מוחזק ושכנגדו הטוען אח"כ הוא אז המוציא ובספיקא דדינא עליו הראיי', ובזה מיושב דר"ש בר נחמני לא טעה אלא דהגמר' הבין כפשוטו ועלה פריך סברא הוא ומסיק דכוונת רשב"נ על המע"ה כענין זה ע"י שנזקקין וכו' וניחא בזה דברי רש"י בגטין ריש פרק הניזקין שהביא על המוציא מחבירו עליו הראייה קרא דהכא וקשה בפ"י שם דהא למסקנא מסברא נפקא ולהנ"ל א"ש דלמסקנא נמי אתא קרא להמוציא מחבירו עליו הראיי' ולאלומי הקושיא מייתי רש"י קרא דאפי' בכה"ג שכנגדו הוי רק מוחזק ע"י פסק ב"ד אפי"ה אמרינן המוציא מחבירו עליו הראיי' וכ"ש להוציא ממש ממון מיד המוחזק בו.

שם גמר' שמו דיקלא אגב קטינא דארעא. כ' הלח"מ סוף פ"ד מנזקי ממון על מש"כ הרמב"ם דמשערין בס' ע"ג הקרקע דהכי משמע מדלא פירשו שיעורא ונ' בפשיטות מוכח כן מדאליעזר זעירא לק' ע"ב דאמר להו בששים ופירש"י עם הקרקע וע"כ כן הוא דאל"כ אלא בששים דקלים גרידא של כופרא כלישנא קמא דרב פפא ור"ה ברי' דר"י א"כ אשאלה והא הוו תמרי פוחת הוא דאפי' דמי כופרא בפני עצמן לא ישלם אלא ע"כ דעם הקרקע קאמר ושפיר משביח ניזק שהקונה קרקע נותן עיניו בשבח שלאחר מכן כמש"כ רש"י ואיירי בדיקלא ארמאה וכל"ב וקטינא דארעא היינו קרקע עם ששים דקלים דלא נ' לומר דבששים היינו פירות גמורים בששים כר' יהושע וכר"ש דלעיל וכמש"כ תוספ' סוף ד"ה אכלה דס"ל בששים והי' שפיר דרך ממוצע בין כופרא ובין תמרי דא"כ השיב להם שלא כהלכתא דפסקינן כחכמים דכל שלא נגמרו הפירות לגמרי משערין רק בכמה הי' יפה וע"כ כל"ב דרב פפא ודאגב קטינא דארעא וכדברי הרמב"ם.

שם ע"ב גמרא האי מאן דקץ כופרא מאי משלם וכו'. נ' דרמז להם במה שציערו אותו היכן מגיע עונשם וכלפי מה שאמרו לו את חשיבא וכו' וחשבוהו לצבוע כדאי' בסוטה דף כ"ב ע"ב ופירש"י שאין מראיתן כתולדותן ואין תוכן כברן רמז להם אפי' שלא הגיע עדיין

למעלה גדולה שבחסידות מ״מ הוא כופרא מתמר כדאי׳ בסוכה דף מ״ה ע״ב דתמר אין לו אלא לב אחד ואינו צבוע והשיבו לו דאין עליו כ״ב עונש לפי שלא הגיע עדיין לחסידות אמר להן הא הוו תמרי דאם אין גדיים אין תישים וקבלו עליהן דאה״נ רוצין לכבדו כחסיד גמור אמר להם והא לאו תמרי וכו׳ דלא הי׳ מחזיק עצמו להגיע לפרשת דרכים דאי בסוטה דף כ״א [ע״א] זה תלמיד חכם ויראת חטא ואסור ליטול כבוד יותר מהראוי לו שהביא הר״ש פ״ב דשביעית משנה ח׳ מהירושלמי בר נש דתני חדא מכילת וכו׳ ואינון מוקרין לי׳ בגין תרתי וכו׳ ואמרו אימא את כיון דשמא לא הגעת לפרשה דרכים אכתי הוה יוהרא מה דמתאבלית כ״כ אמר להו בששים כדאי׳ בסוטה דף ה׳ ת״ח צריך שיהא בו אחד משמונה שבשמינית דהיינו חלק ס״ד ונקט ששים שהוא מספר המסויים שבו.

שם גמרא הא שמואל חי וב״ד קיים שדרו קמי׳ דשמואל וכו׳. וא״כ הך ובית דינו שחזכיר הוא מיותר דהא לבסוף לא שדרו רק קמי׳ דשמואל ונ׳ דהוא דרך מליצה לפי דאית׳ ביבמות דף ע״ז [ע״א] שאמר עמשא כן כך מקובלני מב״ד של שמואל הרמתי וכו׳. ואמרו שם שאני הכא דהא שמואל ובית דינו קיים ולזה אמר הכא כן דרך מליצה.

שם תוספ׳ ד״ה כתב. דס״ל אחריות טעות סופר הוא וכו׳. כלו׳ וניחא לר״מ דס״ל בב״מ דף י״ג ע״ב לאו טעות סופר הוא אך אכתי ק׳ לר׳ יהודה דאיתא בכתובות דף נ״א ע״ב דס״ל ט״ס הוא כמש״כ רש״י שם ד״ה וחכמים וצ״ל כמש״כ תוספ׳ שם דף צ״ה [ע״א] ד״ה הא דיש סברא לומר יותר נחת רוח בשני לקוחות ואמר לך רב דטעמא דרבי יהודה הוא משום דכבר ראינו שאינה נתרצית למכור וודאי עשתה לשני משום נחת רוח אבל בלוקח אחד כיון דאחריות ט״ס הוא לא מצית למימר נ״ר עשיתי.

שם גמרא אבל מסר לו שלהבת חייב. לעיל בדף כ״ב [ע״ב] ד״ה חציו כ׳ התוספ׳ דלמ״ד משום חציו לא מיחייב אלא באש וכו׳ וקרוב לודאי היזק כעין חציו וכו׳ ונ׳ ליישב בזה מה שהקשו תוספ׳ דף נ״ו [ע״א] ד״ה אילימא כיון שאין חילוק בין מקרב דבר וכו׳ במקום שיסוף חמה לבוא וכו׳ למ״ד אשו משום חציו וכו׳ ובזה ניחא כמש״כ שם דבעינן קרוב לודאי אף דבכל אבות נזיקין מתחייב ע״י היזק שברות מצויה מ״מ בעינן באש עד שיהי׳ קרוב לודאי כעין חציו ה״נ הא דמחייב הכא במקרב דבר אצל האש היינו לענין תשלומין דמחייב עכ״פ משום ממונו כמש״כ תוספ׳ לעיל דף כ״ב [ע״א] ד״ה אשו משום ממונו וכדמסיק בדף כ״ג [ע״א] כ״ע אית להו משום ממונו אבל בסנהדרין להתחייב מיתה בעינן בחיובא שהוא מכה אש שיהא כעין חציו ממש שמקרב המזיק אל הניזק אבל במקרב הדבר פטור.

דף ס׳ ע״א תוספ׳ ד״ה ליבה. דהו״ל כמו זה יכול וזה אינו כול וכו׳. באו ליישב בזה קו׳ הרשב״א כיון דהרוח עכ״פ סייע בהדי׳ אמאי ישלם הוא הכל ונדחק דאתיא כר׳ נתן ועוד בתירוץ אחר אבל

התוספ׳ תירצו דהרוח הוא מסייע שאין בו ממש דפטור בשבת והיינו שהוקשה להם לק׳ ד״ה והכא דאם בזורה ורוח מסייעתו חייב בשבת ופטור בנזקין כ״ש בשנים הביאו עצים בזה אינו יכול וזה אינו יכול דפטור אפי׳ בשבת כדאית׳ שם דף צ״ג דיש לפטור בניזקין.

שם תוספ׳ ד״ה ר׳ א ש י. אלא גרמא דפטור מתשלומין מ״מ אסור וכו׳. והנה לעיל בדף ל׳ [ע״א] בכל אלו שנתנו חכמים רשות מצינו איפכא דרשאין לכתחלה ואם הזיקו חייבין לשלם וצ״ל דודאי אסור לגרום תקלה ברה״ר אבל התם משום תיקון החצירות והשדות התירו ועוד נ׳ ע״פ מש״כ הרא״ש בפ״ק סוף אות כ׳ דבמועד לא משמתינן לי׳ כיון דאם הזיק משלם ה״נ בהנך דלעיל דהם נזקין דבור ממש דחייב לשלם מדינא התירו משום תיקון החצירות כיון דלא מטו פסידא לאינשי דאם יוזקו ישתלמו משא״כ בגרמא דפטור לשלם מדינא אסור לכתחלה לגרום פסידא לאינשי כמו בתם לסברת הרא״ש הנ״ל.

שם תוספ׳ ד״ה ל ר ב ו ת. משמע דמרבי אילנות וכו׳. ונ׳ דרש״י אזל לשיטתו לעיל דף י׳ [ע״א] שכ׳ התוספ׳ שם ד״ה ליחכה דלפירש״י החומרא דליחכה נירו הוא מצד שהוא מחובר א״כ ע״כ כמה לא אתי אלא משום ב״ח ואגב נקט רש״י הכא אילנות אבל התוספ׳ מסקו שם דהחומרא הוא מצד שאינו מצוי שפיר מפרשי דקמה גלי אמחובר ושדה איצטריך לפי שאינו מצוי ולפי סברתם נ׳ ליישב מה דקאמר הכא דהו״א מה שבשדה אין וכו׳ ופירש״י תבואה ולא קרקע והא כתבו התוספ׳ בקדושין דף ל״ט [ע״א] ד״ה לא דגוף הקרקע קרויה שדה ואע״ג דהוה מסתבר לפרש אשדה זרועה דומיא דכלאי הכרם דכתיב באותו קרא אלא צ״ל דהכא לא מסתבר כלל לאוקמי אקרקע גרידא לפי שאינו מצוי.

שם גמרא ו ר״י א ו מ י ב ע י ל י׳ ל ח ל ק. ק׳ אמאי לא קאמר כדאמר לעיל דף נ״ג ע״ב לר״י דדריש או לרבות כלים שלא נמעטינהו מחמור כמש״כ תוספ׳ דף נ״ד [ע״א] ד״ה בין ה״נ נימא דדריש או לרבות טמון שלא נמעטנהו מקמה ולא יצטרך לדחוק דאידך או נכתב איידי וצ״ל דבשלמא התם דפשטי׳ דחמור מורה למעט כלים לפי שאין בעלי חיים כחמור איצטריך שפיר או לאפוקי מדרשה הפשוטה אבל הכא אדרבה דרשה הפשטה דהקמה היא בעלי קומה ולא איצטריך גילוי כלל שלא נדרש ממנו גילוי שאינו דרשא פשוטה כ״כ.

שם גמר׳ ו ל א ע ו ד א ל א ש מ ת ח י ל מן הצדיקים תחלה וכו׳. בכי ר׳ יוסף כולי האי וכו׳. ואהא דלעיל דר׳ יונתן לא תמה דאיכא למימר דאיירי שהיו יכולין למחות וכדאית׳ בשבת דף נ״ד [ע״א] וממקדשי תחלו אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי וכו׳ ולפי שהיו יכולין למחות כדאי׳ שם אבל אהא דמייתי ממצרים ועלה אמר דאם היו צדיקים יוצאין הי׳ מתחיל מהם תחלה דליכא התם ענינא דתוכחה ע״ז שפיר בכי דאמאי כולו האי על לא דבר.

דף ס״א ע״א תוספ׳ ד״ה מ א י. הוה מצי למימר אחד מהנך וכו׳. לכאורה דבריהם תמוהין דהא בתרווייהו בעדשים דשמואל ובשעורין דדברי

הימים כתיב ולא אבה לשתותם ומה יועיל להרץ אחדא מינייהו וצ״ל דודאי פסוקי דברי הימים לא באו לכתוב מעשה אחר ממש דסיפורי דברי הימים הם ע״פ הרוב סיפורי דנביאי דשמואל ומלכים וא״כ כיון דבאמת היו תרי מעשים ע״כ כי כתיב בשמואל מי ישקני מים הכוונה על ב׳ השאלות רק שלא להאריך שינה הכתוב לכתוב בחדא עדשים ובחדא שעורים לרמוז בהדיא שהיו ב׳ מעשים וא״כ שפיר הוה מצי לתרוצי דולא אבה בכל אחד קאי אחד מהמעשים המכוון במי ישקני מים.

שם תוספ׳ א״ד. ומכאן ק׳ לפי׳ הקונטרס וכו׳ שלא רצה להפטר וכו׳. וכ׳ מהרש״א דהיינו אליבא דר׳ יהודה ולפ״ז קושיתם דחוקה טובא דהא ודאי הוכרח בגמר׳ לתרץ הכתוב אליבא דרבנן ונ׳ ע״פ מה דגרס רש״י קראי למה לי ואינו מובן דהא ודאי צריך חד קרא אטמון כמש״כ תוספ׳ ד״ה אלא ונ׳ לפרש כוונת הקושיא לגירסת רש״י דבשלמא למ״ד למקלי שייכא השאלה בענין המלחמה וכן למ״ד לאיחלופי ודאי בלא שעת הדחק אין סברא כלל להחליף אע״ג דעדשים חשיבי טפי דשמא חבירו ג״כ רוצה טפי בשעורין וכן איתא בקדושין דף מ״ח ע״ב איכא דניחא לי׳ בחלא ואיכא דניחא לי׳ בחמרא וכן צריך לפרש דברי הרא״ש שכ׳ דאם העדשים הם מזומנין ודאי שרי כוונתו ג״כ אם הוא להמחליף צורך הרבה ופסידא בדבר דכה״ג הוי מדת סדום אם יש לאחד פסידא ולחבירו הוי רק קפידא (ומיושב בזה קו׳ היש״ש סי׳ כ״ז) וא״כ שייכא שפיר השאלה לענין המלחמה דהוי שעת הדחק אבל למ״ד טמון אין זה ענין למלחמה רק דיני ממונות בעלמא והיינו דפריך קראי למה לי כלו׳ למה הוצרכו הקראי כאן ולפי זה י״ל דלרבנן לא קשיא כלל קראי למה לי די״ל שאלה אחת היתה על מדליק בשל חבירו בדרכו להטמין ופשטו לחיוב כדאיתא לק׳ ע״ב במשנה והדר שאלו כה״ג באין דרכו להטמין די״ל במלחמה הוי כדרכו להטמין דמשום אימת חיפוש האויבים הדרך להטמין ארנקי בגדיש שלא יעלה השונא על לבו שיש שם ארנקי ופשטו לי׳ כן דחייב לכך כתבו תרי קראי ומשום דחדא שאלה היא מענין המלחמה נקט נמי אידך אף שאינה מענין המלחמה וקו׳ הגמר׳ היא לר׳ יהודה דלדידי׳ ליכא לפרש כן דא״כ לא הוי הפשיטותא אמת לדינא דהא אפי׳ באין דרכו מחייב ר׳ יהודה לק׳ סוף ע״ב (אף למש״כ התוספ׳ שם ד״ה ליפלוג בפירושא קמא דר״י גם לא מחייב רק במוריגין אבל מ״ד טמון מיבעיא לי׳ הוא רבא אמר ר״נ ואיהו ס״ל שם בתרתי פליגי ור״י מחייב גם בארנקי בגדיש) וזה שהקשו תוספ׳ לפי׳ הקונטרס ולשיטתו בגירסת קראי למה לי דהיינו למה לי בענין המלחמה דלפ״ז יתפרש שפיר גם לרבנן דשלחו לי׳ דחייב משום שדרכו להטמין וכמו אליבא דר״י באין דרכו והו״ל לפרש שלא רצה להפטר מחמת שהוא מלך.

שם תוספ׳ ד״ה עברה. ורב פפא בא להוסיף בגמרא וכו׳ אעצי הדליקה קאי וכו׳. ולא כתבו נמי קאי נ׳ שכוונו לדברי הרא״ש באות י״ג דרק בקוצים בעי ד׳ אמות וא״כ מתניתן אמרה רק מצד עצי הדליקה

בעי ד׳ אמות דאיירי בשאר עצים שהם מצד האחר ורב פפא מוסיף דבקוצים בעי גם מצד האחר ד׳ אמות.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה לא. וכמו שפירש ניחא וכו׳. נ׳ דצ״ל וכמו שפירשתי דהיינו דומיא דאינך מתניתן דלא יחפור דלעיל מינה איירי בהיזק דיחיד סמוך לבורו של חבירו ובתר הכי תני חנות של נחתומין תחת אוצרו של חבירו ובפ״י נדחק בדבריהם לפי הגירסא שלפנינו.

שם רש״י ד״ה בתרתי פליגי. ובכלים לא שנא אותן שאין דרכן להטמין וכו׳. הוא כפי׳ התוספ׳ ד״ה אלא ובפ״י נ׳ דהי׳ לפניו הגירסא ובכלים שדרכן להטמין ומתוך כך כ׳ דרש״י פליג אתוספ׳ ולא מצאתי גירסתו בשום ספר.

דף ס״ב ע״א תוספ׳ ד״ה עשו. ורבינו תם מפרש וכו׳ כשהמוסר מכחיש וכו׳ ולר״י נ׳ וכו׳. נ׳ דפלוגתתם תליא אי דינא דגרמי הוא דאורייתא׳ וע״פ מש״כ הרא״ש סוף אות ט״ז והא דסליק בתיקו אם עשו תקנת נגזל במסור ולא פשיט לי׳ מפקדון וכו׳ בדיבורא בעלמא וכו׳ ולדברי הר״י דלעיל דף נ״ד [ע״א] ד״ה חמור לא הי׳ קשה מידי דשאני מסור מפקדון לפי שהוא מדרבנן וע״כ דס״ל להרא״ש דדינא דגרמי הוא דאורייתא׳ והר״ת ס״ל ג״כ כהרא״ש דהוי דאוריי׳ וקשיא לי׳ גם כן קושיתו וניחא לי׳ דאין ה״נ במה שהוא ספק כעין שק צרור דפקדון דמייתי הרא״ש מהירושלמי דפשיטא לי׳ להש״ס דצריך לשלם בשבועה ולא בעי אלא כשהנמסר טוען גם כן ברי אבל הר״י לשיטתו דס״ל דהוא מדרבנן אין לו הכרח כלל להך דינא דר״ת ולכך פליג עלי׳ ומפרש האיבעיא בכל ענין.

פרק שביעי.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה מרובה קתני. ועוד שמשייר שותף וכו׳. כ׳ מהרש״א דבלישנא קמא לא קשיא האיך שייר שותף כיון דתני לי׳ במתניתן דלק׳ כוונתו דלא חשיב שיורא להקשות האיך שיירי דאיכא למיטעי ולומר דמשלם ד׳ וה׳ מדלא תניי׳ זה אינו דהא מתניא במשנה דלק׳ ואין לטעות אבל לשייר דהאי שייר יש להשבו שפיר דמ״מ אין המשנה שנויה בדוקא דחסר בה שותף ושפיר מצי ליחסר ג״כ פקדון.

דף ס״ג ע״א תוספ׳ ד״ה רעהו. ולא משום דכתיב איש מלחמה וכו׳. כ׳ בשיטה מקובצת דא״כ מרעהו נמי לא נילף דכתיב רעך ורע אביך וכו׳ דקאי על הקב״ה ונ׳ עוד משום דהאיש מאיש לא ילפינן בדאית׳ ביומא דף ע״ו [ע״א] להיפך ואין דנין איש מוהאיש.

שם תוספ׳ ד״ה למה לי. וכן הא דממעטינן דבר שאינו מסוים הוי בין לענין שבועה בין לענין כפל וכו׳. נ׳ כוונתם בכפל אטוען טענת גנב דאינו חייב כפל כי אם בדבר המסויים דדרשינן הך קרא דעל כל דבר פשע אקרא דלא ימצא הגנב דאיירי בטענת גנב ובי׳ ממעטינן אינו מסויים (ונ״מ כגון שנשבע ע״י גילגול) אבל בכפל גרידא בגנב עצמו

חייב בכל דבר ומתוך כך לא הבנתי מה שתמה ביש"ש בסוגיין והאריך בו הפ"י על הרמב"ם שהשמיט פטורא דאינו מסויים בגנב דלהנ"ל א"ש דהוא מפרש אינו מסויים כפירוש הריב"א בסמוך ד"ה דבר דקאי אדבר שבמדה ונפקא מקרא דהכא דאתי לשבועה ג"כ והביאו הרמב"ם בפ"ד מהל' טוען ומש"כ התוס' ואפי' היכא דנשבע ע"י גילגול לא דאתי קרא להכי דקרא אתי לעיקר דינא דשבועה כמש"כ מהרש"א אלא התוספ' כתבו כן לעצמן מה דנ"מ בדבריהם שכתבו דטענת גנב פטור מכפל באינו מסויים לדינא כיון דבאמת אין נשבעין עליו וממילא ליכא כפל וע"ז כתבו דנ"מ ע"י גילגול וכן כ' הפ"י וא"כ הרמב"ם דאין דרכו להביא כי אם מה שמפורש בגמרא ובגמר' מייתי לאינו מסויים אעיקר דינא דשבועה לכך לא הביאו רק אעיקר שבועה בפ"ד מטוען וממילא דליכא חיובא דכפל בטענת גנב כיון דאינו בא כי אם ע"י שבועה ולפטורא בע"י גילגול לא הוזקק לכתוב כנ"ל.

שם גמר'. שלמה למעוטי דבר שאינו מסויים. וכ' בפ"י בשם היש"ש שהקשה על הרמב"ם שהשמיט הך דינא לענין כפל והכוונה אע"ג דלק' דף ס"ד ע"ב למאי דמסיק דדריש המצא תמצא בריבוי וכו' ליכא תו מיעוטא אאינו מסויים מ"מ כיון דאנן פסקינן דמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור כרבא בר אהילאי ע"כ דרשינן אם ימצא הגנב לגנב עצמו וכיון דנכתב בהך פרשה קאי דרשא דשלמה כמו דקאי אטוען טענת גנב ושבועה ה"ה דקאי אגנב ומה שתירץ הפ"י דאי כללא בתרא דוקא אזדא לה כל שקלא וטריא דסוגין דלא בעי להיות דומה בכל צד לכאורה אינו נ' דשם בעירובין דף כ"ח [ע"א] ניחא לפי שכל הפרטים איצטריכו לדרשא דבן בג בג דלעיל מינה אבל הכא דכל הפרטים מייתרי ע"כ אתו לדמות להן בצד טומאה אך מצאתי בשיטה מקובצת שכ' כן בשם הר' יוסף איש ירושלים בד"ה יאמר גניבה ושור דהסוגיא קאי למ"ד כללא קמא דוקא וראיתי ברשב"א שכ' אהך מיעוטא דאינו מסויים ונתמעטו בכאן לפי שאין נשבעין עליהן וכו' ולק' גבי גנב עצמו מרבינן וכו' לפי שהגנב משלם כפל בלא שבועה ועי"פ דבריו אתין שפיר דברי הרמב"ם דעיקר דרשא דאינו מסויים קאי רק אשבועה וממילא נפטר הטוען טענת גנב מכפל כיון שאינו נשבע ואה"נ אי איתרמי שנשבע ע"י גילגול שמשלם כפל אאינו מסויים וכ"ש גנב עצמו שמשלם לעולם כפל אאינו מסויים.

שם תוספ' ד"ה דבר. ודבר שבמדה וכו' ממשמעות דכי הוא זה. ובמכילתא סדר משפטים ריש פרשה ט"ו מפיק לה מכלים מה כלים שדרכן להמנות וכו'.

שם גמרא כל אבידה לכדר' חייא בר אבא וכו'. הק' בפ"י מאי רבותי' דר' חייא בר אבא הא קרא מפורש הוא דעל כל אבידה ישלם שנים. ונ' ע"פ מש"כ הר"ן והרא"ש ריש פרק כל הנשבעין בשם הר"י מיגש דמשבועת שומרין מוכח דלא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה והקשה עליו הרא"ש דמאי שנא מממון דאמרינן מגו לאפטורי יאמרו ביישובו דה"ט כיון דלית בי' פסידא רק לברר שהאמת אתו לא פטרינן לי' מינה

במיגו והנה במוצא אבידה שאמר נגנבה אף דיש לו מיגו שהי׳ יכול לומר לא מצאתי כלום מ״מ צריך לישבע דלא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה אך התינח על השבועה גרידא אבל באם תמצא הגניבה ביד השומר ובעינן לחייבו בכפל על שנשבע והא בקופץ אינו חייב כפל רק משום שנשבע בחיוב ע״י ב״ד ולהנ״ל דכל עיקר דלא הועיל לו המיגו לפי שהוא רק לבויר ואין בה פסידא וא״כ בכה״ג דבא לו ע״י השבועה חיוב כפל הי׳ הסברא לומר דלהפסיד ממון יועיל לו המיגו ותהא השבועה למפרע כאלו לא הי׳ נתחייב בה רק בקפץ ונשבע והא דחייבה תורה כפל באבידה נאמר דאיירי בגוונא דליכא מיגו כגון דאיתחזק כבר שמצאה וכדאית׳ בסנהדרין דף ל״א ע״ב לפירוש התוספ׳ שם ד״ה כיון אך ר׳ יוחנן דייק מדכתיב כל אבידה דאיירי בכל עניני דאבידה אפי׳ לא אתחזק וא״ש משום דמסיק הכא דכל דבר פשע דכל ריבויא הוא אמר דכל דאבידה אתי לכדר׳ חייא בר אבא אמר ר׳ יוחנן דהטוען טענת גנב באבידה וכלו׳ אפי׳ בסתמא דלא אתחזק משלם כפל דמחשבינן לי׳ מ״מ כנשבע לשקר דחיוב ע״י ב״ד.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה והעדים. אכלו נקט לרבותא וכו׳ וסיפא נקט שגנבו לרבותא וכו׳. אבל מדברי רש״י ד״ה למעוטי נ׳ לכאורה היפך מזה מדכתב ועדים מעידים שגנבו דמשמע דדייק לכתוב כן דבכה״ג דוקא חייב בטענת גניבה וקאמר דבטענת אבד פטור אך נ׳ דלא פליגי אהדדי אלא דבא ליישב דלמה לי קרא דאי חייבה תורה בטענת גנב מהיכא ס״ד לחייב גם בטענת אבד לזה פי׳ ועדים מעידים שגנבו והשתא ס״ד כמו דחייבה תורה בטוען שנגנבו ונמצא שאיבדו או אכלו ה״ה בטוען שנאבד ונמצא שהוא גנבו דהוא גנב ממש ודין הוא דליחייב בכפל לכך צריך קרא למעוטי ובזה יובנו דברי התוספ׳ ד״ה מגנב משמע המיוחד וכו׳ ולכאורה אינו מדויק דהמיוחד משמע לאפוקי שאינו מיוחד והא בטענת אבד קיימינן שאינו גנב כלל אך נ׳ שכוונו ג״כ לדברי רש״י דאיצטריך למעט היכא שעדים מעידים שגנבו וא״ש דהוא ג״כ גנב ומתמעט מהגנב דמשמע מיוחד לאפוקי האי גנב שאינו גנב מתחלה דבהתירא אתי לידי׳ ולא ידעתי למה נדחקו התוספ׳ בד״ה ואידך דהאי דריש מריבוי וכו׳ דע״פ דבריהם דהא א״ש דהכא קיימינן שם למ״ד הגנב דאם ימצא איירי בטוען רק שנגנב ומדקראו הכתוב הגנב הוא לומר שהוא כהגנב המיוחד לכל חיוביו ולומר שחייב גם בארבעה וחמשה.

שם רש״י ד״ה או אינו. לפרעון וכו׳. כ׳ מהרש״א דמדברי רש״י בב״מ נ׳ שפירש אלא לדין היינו דכפרה גרידא בלא שבועה יתחייב בכפל ודקשיא לפי פירושו דשם למאי איצטריך קרא בגנב תיפוק לי׳ מק״ו דטוען ט״ג ובדבריו דהכא א״ש דבטענת גנב הוא גזירת הכתוב דאע״ג דכבר שלם אפ״ה חייב כפל ולא מצינו למיגמר מיני׳ לגנב עצמו ומ״מ דברי רש״י סותרין זה את זה ונ׳ ע״פ מש״כ תוספ׳ לעיל סוף דף מ״ט [ד״ה על הכרייה] דהמכילתא ס״ל אין עונשין ממון מן הדין והש״ס שלנו אינו סובר כן והך בריי׳ דונקרב היא במכילתא בסדר משפטים לכך בב״מ דהובאה

שם הברייתא גרידא פירשה רש"י ע"פ המכילתא שפיר דבפוטר עצמו בקרן בטענת נגנבה גרידא יתחייב בכפל ולא תיקשי ניליף גנב מיניה כיון דאין עונשין מן הדין והכי איתא בהדיא במכילתא או אינו אלא בשבועה ושלא בשבועה וכו' והיינו כפי' רש"י בב"מ אבל כאן דצריך ליישב ג"כ סוגיא דגמרא דאמר ומנלן דבשבועה ויקשה לפי גמרא שלנו דסובר עונשין מן הדין האיך ס"ד דשלא בשבועה א"כ למה לי קרא בגנב לכך פירש לפרעון דישלם מיד בטענת נגנבה וממילא תתפרש כן קו' הגמר' דמנלן דבשבועה ולא מצי אתי גנב מינה כנ"ל. והפ"י דקדק בדברי רש"י דהא אי אמרינן דבנגנבה חייב מיד מנלן לאוקמי פרשה ראשונה בשומר חנם ולא ק"מ דודאי אם יש עדים שנגנבה פטור לעולם הש"ח אך על טענת נגנבה ס"ד השתא דלא מצי למיפטר נפשי' בשבועה כמש"כ רש"י ד"ה לשבועה אלא צריך לשלם מספק ועכ"פ קיל מש"ש דחייב אפי' נתברר בעדים שנגנבה.

דף ס"ד ע"א תוספ' ד"ה יאמר. מ"מ הואיל ומשמעות פשט שלהן אין שוה וכו'. יש להסביר דבריהם מהא דמפרשינן חיים אחיי' או כל דבר הוא משום שהוא כלל וראוי להיות בו יותר מכעין הפרט אבל אם חיים אין דינו ככלל לא יקשה מידי כי אין בו יוהר מכעין שור ונאמר שהוא פירוש להפרט דהיינו חיים ולא מתים כמו שפירש רש"י בתורה והיינו דפריך והא לא דמו כללא וכו' וא"כ אין לדונו כפרט וכלל ואין צריך להיות בו יותר מכעין הפרט ולא יהי' פירושו אחיי' כנ"ל ודברי רש"י בתורה הם לפי ההלכתא כמו שכתבתי בד"ה לעיל מינה שלמה וכו' וכל קרא דאם המצא נשנה בשביל דבר שנתחדש בו ומה דמצינו לפרשו להידוש פרשינן ומפרשינן חיים ולא מתים.

שם תוספ' בא"ד. ולא ממעטינן מחיים דלאו ב"ח אפ"ה מפרטא דשור וכו' דבר המטלטל וכו'. ולא הבנתי איך אפשר לטעות כן דא"כ למה לי שור דכל מה דניליף משור מצינו למילף מחיים לפום הך סברא דאין לב"ח למעלה ולא ממעטינן מחיים דלאו ב"ח ואפשר לומר משום דיש מיני בעלי חיים שהם מחוברין כדאי' ביורה דעה סי' פ"ד ס' ט"ו מיני עופות התלויין באילן ולכך לא הוה מצינו למילף מחיים דבר המטלטל ואיצטריך למכתב שור לילפותא דדבר המטלטל וגופו ממון.

שם תוספ' בא"ד. ופריך מה יש לך להביא וכו' לרבות כל דבר. כ' מהרש"א דצריך לומר נמי דמכח הפרטים יש לרבות מחיים כל דבר בדברי רש"י דאל"כ האיך ס"ד לרבות בפרטים יותר מהכלל ודחה זה די"ל דאין בכך כלום אי לא אסיק זה אדעתי' כיון דמיד השיב לו כללא גופי' חיים כתיב דהיינו דאין לרבות טפי מהכלל ונ' עוד דכל סוגיא הוא בדרך רווחא דמילתא ע"פ משי"כ תוספ' לק' ע"ב בתירוץ קושית הר"ר אשר והי' יכול להשיב מיד מכח ב"ח והשיב לרווחא אפי' תאמר דאין זה מעלה מצד ב"ה יש להשיב מכח מזבח ואח"כ בחמור דאין להשיב תו מכח בכורה אבל עדיין הי' יכול להשיב מכח שאין לנו לרבות יותר מכללא גופי' וגם מצד טומאה אך השיב לרווחא אפי' תאמר דיכול הפרט

לרבות יותר מהכלל ודטומאה אינו צדו שוה והשיב לרווחא דחמור הוא ב״ח ואח״כ בשתירץ לו דבאם אינו ענין א״ש דכל דבר והי׳ יכול להשיב מצד טומאה אך עדיין אמר לרווחא אפי׳ תאמר דטומאה אינו צד שוה יש להשיב בפשיטות כללא גופי׳ חיים כתיב בי׳ ואין לרבות פרט יותר מכלל ואם תאמר על זה בקו׳ הר״ר אשר לק׳ ע״ב דיש לדרוש חיים לפרט ובאם אינו ענין עדיין יש להשיב דהאמת הוא צד שוה צד דהטומאה ויש להשיב ממנו.

שם ע״ב רש״י ד״ה אלא לאתויי. דאי ממשמעותא דקרא נפקא תיפוק מבעין הפרט דשור. דבריו תמוהין אפי׳ נפקא ממשמעותי׳ דשור מ״מ צריך חמור לשאינו מסויים דליהוי שור מיותר ונדרוש מיני׳ כל דבר דזה ודאי צריך ללמוד רק מכח יתורא דשור א״כ אי לא הוה ידעינן מסויים כי אם משור ממילא לא הי׳ מיותר לאפוקי ממשמעות ב״ח ולדרוש ממנו כל דבר ואפשר לומר ע״פ מה שהקשו תוספ׳ ד״ה אי הכי שה דשור נמי מיותר וי״ל דכתבי׳ קרא כדרך מילתא דאתי׳ בק״ו טרח וכ׳ קרא ה״נ משנדרוש חיים באם אינו ענין לבעלי חיים גופייהו דא״כ לא הי׳ צריך לכלל פרט וכלל תנהו לכל דבר עדיף לקרא לכתוב בשביל זה תיבה מיותרת דהיינו שור וא״כ לפי ההו״א דמשמעות דחמור הוא מסויים ודאי ה״ה כל בעלי חיים א״כ מחיים נשמע ג״כ מסויים וכל דבר נמי כדברי התוספ׳ ודי לכתוב שור לחודי׳ אתרוויי׳ משום מלתא דאתיא וכו׳.

דף ס״ה ע״א תוספ׳ ד״ה גופא. אמאי לא מייתי ראייה ממתניתן דכל הגזלנים משלמין וכו׳. לולא דבריהם הי׳ נר׳ ע״פ מש״כ שם דלכך נקט ג׳ אגודות אע״ג דקיים עכ״פ השבה בשנים ואהא לא מייתי ראיי׳ מחמץ אלא סמיך אסברא ואין צריך לומר כן אלא דסמיך אמתניתן דכל הגזלנין דצריך לשלם כיוקרא דמעיקרא אע״ג דאי משלם כזולא דהשתא קיים עכ״פ קצת השבה וה״ה לאגודות ואי מהתם הו״א לפי שהוא בת השבה משא״כ באגודה כמו שתירצו התוספ׳ כאן אבל מתרווייהו מחמץ ומכל הגזלנין מוכח שפיר לאגודות ומתורץ נמי קושיתם מפרק כל שעה דלא מצי מייתי מחמץ דהו״א התם שאני דאי לא ישלם כקודם פסח אלא כבכר שעבר עליו הפסח לא יקיים השבה כלל אבל בגריווא דשויא עכשיו ג׳ קיים עכ״פ השבה ויצא ולזה אייתי מכל הגזלנים דאשמועינן דאפי׳ בכה״ג לא יצא ומיושב נמי מה שהקשה המהרש״א לתירוץ הר״י מאי מייתי אאגודות מחמץ ולא הועיל כ״כ בתירוצו דמ״מ שאני חמץ דככר שנתחייב ליתן הוא שוה עכשיו פרוטה משא״כ באגודה דעיקר חיובו שהי׳ אגודה אינו שוה עכשיו פרוטה ולהנ״ל ניחא דסמיך אמתניתן דכל הגזלנין דמינה מוכח דחיובא דגזלן בשעה שגוזל איזה חפץ הוא לא רק אהשבת החפץ אלא כמו כן אדמי החפץ הוי עיקר חיובי׳ דמשום הכי מוכיח מינה בכל שעה דצריך לשלם ד׳ דמעיקרא וא״כ באגודה ג״כ נתחייב מאז דמי אותה האגודה וצריך להחזירו עתה רק דלא נימא הני מילי היכא דנחית לה שבה אבל באגודה דבשווי דשל עכשיו ליכא כדי השבה לא רמיא עלי׳ חיובא כלל לכך מייתי מחמץ ג״כ ושפיר מוכח בכל ענין חיובא

דהשבה אך ק׳ מאי ראיי׳ מחמץ אימא דאיירי בחמץ ששוה פרוטה שלא כדרך הנאתו וכמו שהקשו תוספ׳ בקדושין דף נ״ו ע״ב ד״ה המקדש וחשיב בת השבה אבל אגודה אינו שוה כלום וליכא למימר התם נמי שוה פרוטה במדי זה אינו דהא כ׳ הרא״ש בפ״ק דקדושין אות י״ז דהוא רק חומרא דרבנן בקדושין ומדאורייי׳ אין להקדש אלא מקומו ושעתו וצ״ע ע״פ מש״כ המג״א ריש סי׳ ת״מ דאפי׳ בא העכו״ם בפסח אומר לו הרי שלך לפניך והפ״י כ׳ בקדושין דף נ״ו שם דבפסח עצמו לא מהני התירא דשלכה״נ דהא עובר עליו בבל יראה ומחויב תיכף לבערו וא״ש דמייתי מחמץ שעבר עליו דלפי דברי המג״א ע״כ משמע אפי׳ בפסח עצמו ועבר היינו שהגיע בו הפסח ואינו בר השבה כלל כדברי הפ״י וה״ה לאגודה.

שם גמר׳ מאי טעמא דרב וכו׳. יש לדקדק דהך גופא אמר רב אינו כשאר גופא שבש״ס דהך מימרא בעצמה לא נזכרה לעיל אלא הקרא דדריש מיני׳ רב כדאיתא לעיל גניבה וחיים לכדרב וא״ב האיך חוזר להקשות מ״ט דרב ונ׳ ע״פ מה שהקשה במראה הפנים לירושלמי ריש פירקין לרב דס״ל מודה בקנס ואח״כ באו עדים פטור ע״כ דדריש מהמצא וא״כ יליף גנב עצמו מאם ימצא הגנב וקרא כולי׳ דהמצא תמצא ע״כ לכדר׳ ישמעאל דלא נאמרה אלא בשביל דבר שנתחדש בה ואיך דריש תו מגניבה וחיים אחיי׳ ונ׳ דנהי דלא מצינו למדרש הנך תיבות שנשנו כבר דאמרינן שנשנו רק בשביל דבר שנתחדש בקרא והיינו שור חמור שה אבל תיבות חדשות שהם בכתוב ע״כ לדרשא אתיין ואינן ממועטין מכללא דר׳ ישמעאל וזה שהקשה כאן מ״ט דרב וכו׳ כלו׳ נהי דתנא דבי חזקיה מיתריץ שפיר דדריש אחיי׳ לקרן אבל רב לשיטתו מאי טעמי׳ וכקו׳ מראה הפנים ומשני אמאי קאמר רחמנא חיים בגניבה כלו׳ הא לא נאמרו עדיין והם תיבות חדשות ואין ראוי לאמרם שלא לצורך ע״כ לדרשא אתין לכ״ע ושפיר דריש מיני׳ גם רב אחיי׳ לקרן.

שם גמרא לימא פליגא דרב אדרבה דאמר רבה וכו׳. הנה זה פשוט דאע״ג דבטביחה ומכירה יש שליחות אבל בגזילה אין שליח לדבר עבירה (וכמו שכ׳ התוספ׳ לק׳ דף ע״ט [ע״א] ד״ה נתנו וכדאית׳ בב״מ דף ח׳ [ע״א] ודברי היש״ש פ״ז סי׳ י״ט שכ׳ דכפל וד׳ וה׳ חייב המשלחו תמוהים) וא״כ לדברי רבה כמו שפי׳ רש״י דבעידנא דתברא הוא דגזלי׳ א״כ מי שעושה שליח לשחוט מלבד השחיטה נעשה עתה הגזילה אבל השליחות חלה רק על הטביחה ולא על הגזילה ואף שכ׳ המל״מ פ״ג מגניבה הל׳ ו׳ מדיוק לשון הרמב״ם דכשנצטרף עם הטביחה איסור אחר אינו שליחו היינו היכא דהאיסור משותף עם הטביחה כאיסור שבת שהוא בטביחה עצמה אבל הכא כשהתחיל לחתוך העור או אפי׳ לשחוט למ״ד אינה לשחיטה אלא בסוף כבר גזלי׳ ואזדא לי׳ איסור גזילה ואח״כ כשגמר השחיטה זהו איסור טביחה גרידא והוי שפיר שלוחו ואה״נ היכא דיש לשליח לשלם צריך הוא לשלם הקרן והשאר משלם המשלח וא״כ לימא לעולם דמעיקרא שויא זוזא והשתא ד׳ ושלח שליח לשחוט והוא אין לו לשלם כמו שכ׳ התוספ׳ לעיל דף נ״ו [ע״א] ד״ה אלא והשתא

לא מצינן לחייב את הגנב משום הקרן כי אם אשעתא דגנבי׳ דכיון ששברו אדם שאין לו לשלם וגם אינו שלוחו באיסורא דגזילה הוי כאיתבר ממילא ומשלם הקרן כעין שגנב וד׳ ה׳ שבו נעשה שלוחו חייב עליה כדהשתא.

שם ע״ב רש״י ד״ה וחכמים אומרים ממון וכו׳. והשיב את אשמו וכו׳. הך קרא הוא בסדר נשא וקרא דמייתו חכמים הוא בסדר ויקרא דסמיך לי׳ ואת אשמו דדריש רש״י ונ׳ דרש״י בא לפרש מהיכן משמע דבראשו הוא קרן לזה כ׳ דמאידך קרא דכתיב אשמו בראשו מוכח דבראשו הוא אשם שחוטא בו דהיינו הקרן וה״ה לבראשו דהכא דהוא הקרן.

שם רש״י ד״ה נעשה. משלם קרן כי השתא וכו׳. דבריו קשים כמו שנדחק בהם הפ״י דלכאורה כיון שקנאו בשינוי אפי׳ גוף הדבר שלו הוא והמחוור דס״ל לרש״י דשינוי דממילא אינו שינוי גמור דכן כ׳ לק׳ דף ס״ו [ע״א] ד״ה שינוי היכא דשני להו בידים וכו׳ ודייק לי׳ לישנא דר׳ אילעאי דכיון דאמר דקנאו מאי איצטריך תו לומר שלו הוא טובח אלא ודאי דגוף הגזילה אינה נקנית רק השבח דהיינו צד איל וזה שב׳ להא מילתא דאם טבח וכו׳ ופטור מכח שותפות שיש לו בו עם הנגזל דשותף שטבח שלא לדעת חבירו פטור כדאית׳ לק׳ דף ע״ח [ע״א] וכ׳ קרן כי השתא כוונתו דצד טלה משלם כי השתא דאם אז הי׳ הטלה שוה זוז ועכשיו עומד טלה בשני זוזים צריך לשלם דמי טלה ביוקר ב׳ זוזין וכפל כעין שגנב או וכו׳ כלומר אי ליתא לדרבא או לרב כשעת העמדה, והנה הרא״ש כ׳ בסוף הסוגיא והא דקאמר טלאים כדמעיקרא משום דקניי׳ בשינוי ותמוה דהא קאי אברייתא׳ דר׳ חנינא דמש״ה קאמרה דמשלם כפל וד׳ וה׳ כעין שגנב משום דקנייה לטלה בשינוי שנעשה איל ואי קניי׳ האיך משלם כלל הא שלו הוא טובח ונ׳ דריהטא דסוגיא כך דר׳ חנינא ס״ל דלא קני כלל בשינוי דממילא והוי כפיטמא דממילא ואפ״ה משלם כעין שגנב משום תורא גנבי מינך וכשיטת הר״י בתוספ׳ לק׳ ד״ה טלאים ורב אילעא אמר לו רחמנא ניצלן וכו׳ פי׳ דהתורה היא נגד דעתך דכתיב אחיי׳ לקרן הא כפל כשעת העמדה ואמר ר״ח רחמנא ניצלן דהא דרשינן טלאים כדמעיקרא אבל שבח שהוא בגוף הבהמה ורב אילעא ס״ל דהברייתא׳ משבשתא היא כמש״כ הרשב״א והך מ״מ קשיא נ׳ שהוא דברי ר׳ ששת בעצמו וכדאיתא בב״מ דף כ״א [ע״א] כעין זה בתוספ׳ ד״ה וכמה והוא לשיטתו לק׳ דף צ״ד [ע״א] דמפרש לדר״ש בן אלעזר דס״ל שינוי במקומו ולית לי׳ לדרבא שם דדחי דכולהו תנאי ס״ל שינוי קונה והקשה לו מסתמא דמתניתן דאוקמינן בדף צ״ו [ע״א] כר׳ אילעא וכמש״כ הרשב״א ומשני דאתי כמ״ד שינוי במקומו והא דמשלם כעין שגנב ע״כ ס״ל כר׳ חנינא תורא גנבי וכו׳ והמקשן דלק׳ דף ס״ו [ע״א] עד כאן לא פליגי וכו׳ הוא ג״כ התרצן שהוא רבא דס״ל לכולהו תנאי שינוי קונה וע״כ הברייתא׳ דאמרה דמשלם ד׳ וה׳ משבשתא היא דהא קניי׳ ושלו הוא טובח וקאמר עד כאן לא ס״ל לר׳ אילעא דמשבשתא היא אלא משום דאמרה דמשלם

ה׳ וה׳ הא אי לא אמרה אלא מכפל דמשלם כעין שגנב הוה ניחא ואמאי לימא תיובתא דרב וע״ז משני דאי הוה אמרה הבריי׳ רק מכפל הוה א״ש דטלאים כדמעיקרא דקניי׳ בשינוי ולכך משלם כעין שגנב וא״ש דברי הרא״ש שהם בדרך זה דאם לא נאמר ד׳ וה׳ בברייתא.

דף ס״ו ע״א גמר׳ גם לב״ה קשיא. כ׳ הפ״י דהוה מצי לומר דמרבה שינוי החוזר לרבה דס״ל בעלמא קונה וגלי רחמנא בהקדש דאסור משום דמאיס ולכאורה תמוה דהא כתבו תוספ׳ לעיל ד״ה הן דאי דרשינן הן למעט ואשר גזל מיותר מוקמינן להחוזר אבל אם נוקי הן רק אולדות וליכא קרא אשינוי רק אשר גזל ומיתוקם אאינו חוזר ומה איצטריך תו גם לאסור בלא״ה אסור דהא ליכא קרא אבעלמא דליהנו ואפשר לתקן קושיתו בענין זה דנדרוש הם למעט גם שינוייהן שאינו חוזר ותיתי אחר כך אשר גזל להחוזר ובתר הכי נדרוש גם לאסור החוזר לגבי ומה שתירץ בזה קו׳ התוספ׳ בדף נ״ד ד״ה חמור לרבא לשיטתו תמוה׳ אדרבה רבא לשיטתו דס״ל בריש הגוזל דשינוי החוזר לא קני מדאורייתא׳ ליכא לאוקמי גם לאסור כיון דאפי׳ בעלמא לא קני ולענין קושיתו נ׳ ע״פ מש״כ הסמ״ע ריש סי׳ שנ״ד בדעת הרמב״ם דנתעברה וילדה הוי שינוי החוזר והנה בהך דרשא דשניהם יש תרי משמעות דאם נדרוש למעט ולדות מודריש שניהם ולא ארבעה ואי נדרוש אשינויין מודריש שניהם היינו כמו שהן ולא שנשתנו אבל לדרוש תרווייהו דהיינו ולדות ושינוייהן סתרי לכאורה המשמעות אהדדי וצ״ל דעיקר שינויין דקרא מודריש אנתעברו ומודריש שפיר בענין אחד שניהם ולא ארבעה בין ארבעה ממש כלו׳ שילדו ואשמועינן אע״ג דהיו מעוברות מאז והו״א דלא אהידא באפי׳ כמש״כ תוספ׳ ד״ה הם בין ארבעה עם העוברים שנעשו אח״כ מעוברות ג״כ מותרות מטעם שינוי וא״כ שפיר ק׳ גם דליכא למידרש לאסור החוזר דממה נפשך אם לא נדרוש שניהם אשינויין כלל אין צריך לכתוב גם כלל לאסור כנ״ל לפי דברי התוספ׳ ד״ה הם ואי נדרוש שניהם ממילא צריך לדרוש אחוזר כי היכי דליהוי בענין אחד עם דרשא דולדות כנ״ל ולדות ע״כ מודרשי דמסתברי טובא להתיר כמש״כ תוספ׳ ד״ה הם.

שם גמרא. כתיבה ותנינא וכו׳ הגוזל עצים וכו׳. ק׳ דהא עיקר כוונת רבה לומר דשינוי ודאי קונה מדאורייתא׳ ויאוש מספקא לי׳ אם הוא דאורייתא׳ ומה ראיי׳ ממתניתן דהגוזל דשינוי קונה מן התורה ונ׳ ע״פ מש״כ התוספ׳ לעיל בד״ה הן דמתניתן איירי בשינוי החוזר לפ״ז הכי מייתי דאי עיקר שינוי אינה מן התורה מה ראו חכמים לומר דאפי׳ החוזר קונה וע״כ דמן התורה קונה שאינו חוזר והוסיפו חכמים שפיר דגם החוזר קונה וכעין זה כ׳ בשיטה מקובצת לק׳ ע״ב לפי גירסתו קשי בה רבה ורב יוסף דהיינו משום דאי הוי יאוש רק מדרבנן דיין לחכמים לומר בידוע אבל לא דאפי׳ בסתמא ליהני וה״נ יתפרש הך תנינא דמוכח דעיקר שינוי דאורייתא׳ היא.

שם תוספ׳ ד״ה לא הספיק. דמייתי התם גזז ראשון וצבעו וכו׳. לא מצאתי ממימרא זו ברמב״ם ולא ידעתי אמאי השמיטו.

שם תוספ׳ ד״ה הכי נמי. דבמציאה נמי נהי שלא הי׳ וכו׳. וא״כ הי׳ נר׳ לכ״ע ביאוש שלא מדעת כיון דמ״מ בהיתירא אתיא לידי׳ אין צריך להחזיר גוף האבידה רק הדמים ולא מצאתי מזה בח״מ סי׳ רס״ב דכ׳ שם סעיף ג׳ בסתמא דצריך להחזיר ביאוש שלא מדעת וצ״ל דאע״ג דמדברי רבה משמע כן אבל רב יוסף דמחמיר ביאוש כדי דאפי׳ מדרבנן לא קניא ס״ל דלא מהני כלל לבתר דאתא לידי׳ אפי׳ באבידה ואנן פסקינן כרב יוסף ולכך צריך להחזיר גוף האבידה אע״ג דבהיתירא אתא לידי׳.

שם ע״ב גמרא איתיבי׳ אביי לרבה קרבנו וכו׳. הק׳ בפ״י לרבה דס״ל דאפי׳ בידוע אין יאוש בגזלן לרבנן א״כ מאי פריך הא קרבנו שפיר מצי איירי לאחר יאוש ואפי׳ הכי אינו יוצא בו דבגזלן לא מהני יאוש. ונ׳ ע״פ מש״כ התוספ׳ ד״ה שמע מינה דהא דהל מ״מ ההקדש מכח יאוש ושינוי רשות או השם וכל זה ניחא לרב יוסף דס״ל רק דיאוש לא מהני אך מ״מ איכא יאוש ולכך בצירוף שינוי רשות מהני שפיר אבל לרבה אליבא דרבנן בגזלן דס״ל דאינו מייאש בלב כלל כמש״כ התוספ׳ בדף קי״ד [ע״א] ד״ה לפי א״כ אפי׳ איכא בהדיא שינוי רשות לא מהני דהוי שינוי רשות גרידא בלא יאוש ולפ״ז פריך שפיר מקרבנו דליכא למימר דאתיא כרבנן ובגזול דוקא אדרבה אי בגזול לרבנן תיקשי פשיטא דהא אינו הקדש כלל דהוי רק שינוי רשות בלא יאוש ובזה ניחא ג״כ הא דלא משני לק׳ דף קי״ד [ע״א] דפריך ארבה מהך דעורות ומהך דהגנב והגזלן ולימא דהוא מכח שינוי השם כדמסיק בסוגין ולהנ״ל א״ש דלמאי דס״ל לרבה דאין מתיאשין בלב ולא מהני כלל כמש״כ המג״א בסי׳ תל״ד סעיף ב׳ לענין כל חמירא במי שאינו מבין א״כ נשאר שינוי השם גרידא דלא מהני בשם גרוע או דלא חל ההקדש כלל כיון שלא קדם לו יאוש כמש״כ תוספ׳ דף ס״ז [ע״א] ד״ה הא.

שם תוספ׳ ד״ה שמע מינה. ומ״מ קדוש הוא וכו׳ מ״מ יש כאן יאוש ושינוי רשות באותן קרבנות דאין הגזלן חייב באחריותן. כלומר דאם לא כן אכתי קשה למה לי קרא דהא אפי׳ קדשינהו אינו קדוש כמש״כ תוספ׳ לעיל בסמוך [ד״ה אי לימא] ובזה נ׳ לפרש מש״כ רש״י ריש סדר ויקרא בפסוק אדם כי יקריב בקרבנות נדבה וכו׳ ואח״כ פירש אדם למה נאמר מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל ותמהו העולם אמאי לא פירש תחלה על תיבת אדם המוזכר תחלה בקרא ובזה ניחא בל״ז לא הוה מצי לפרש על אדם דאתי למעוטי גזל שאינו יכול להקריבו דתיקשי פשיטא דהא אפי׳ הקדושה לא חלה ואי משום יאוש ושינוי שם י״ל דס״ל לרש״י דהקדש לא הוי שינוי השם כיון דחוזר לברייתו ע״י שאלה כמש״כ תוספ׳ בדף ס״ז [ע״א] ד״ה מעיקרא רק דלרב יוסף מהני שינוי השם אפי׳ בחוזר דפליג אר׳ זירא כמש״כ התורת חיים שם או משום דבגמר׳ שקלי וטרי בהא מילתא או שינוי השם מהני לא בעי רש״י לעייל נפשי׳ בהך מילתא לכך פירש תחלה דבקרבנות נדבה דבר הענין ונדבה אינו חייב באחריותה והוי שינוי רשות וחל שפיר ההקדש ובזה אתי אדם למעט גזל דאינו רשאי להקריב.

שם תוספ׳ ד״ה דגזל. תנן המשכבות ומושבות טהורין וכו׳. למש״כ תוספ׳ לעיל דף י׳ [ע״א] ד״ה כגון דסתם ספסל הוי שאול לכל הבא לישב עליה א״כ י״ל דמשכבו בא למעט רק גזול אבל שאול לא כמו בסוכה דאתי לך למעוטי גזולה דוקא ומשכבות הן ג״כ העשויין לישב עליהן ג״כ כמו בשבת דף קכ״א ע״ב אייתי להו פורייתא שפירש״י מטות לישב עליהן ואין מדרך הגנבים לישן בבית הנגנב ולישיבה הוו שאולין לכל ולכך שפיר מטמאין.

שם תוספ׳ א״ד. ואע״ג דהך משכבו וכו׳ איירי קודם יאוש וכו׳. משום דלפירש״י דהוא מגזירת הכתוב י״ל דאפי׳ אחר יאוש ושינוי אפ״ה לא מטמאי והוי שפיר דומיא דקרבנו.

שם רש״י ד״ה דגזל קרבן. ואיצטריך לאשמועינן דאינו עולה וכו׳. נ׳ דאי הוה רש״י מפרש כפירוש התוספ׳ ד״ה אילימא דהפשיטא הוא משום דלא חל ההקדש כלל לא הי׳ צריך להאריך לומר מה דאיצטריך לאשמועינן דהא השתא אזלה הך פשיטותא דמכבר הוא קרבן אלא נ׳ דמפרש פשיטא דמאדם נפקא כמש״כ רש״י בתורה ריש ויקרא ועכ״פ נוקי אלפני יאוש ולמה לי׳ תו קרבנו ע״כ אלאחר יאוש ולזה כ׳ השתא דלעולם אוקמינן קרבנו ג״כ אלפני יאוש ולאשמועינן דאינו עולה לבעלים הראשונים ואיירי בשלא שחט לשמן דבכה״ג איתא לק׳ דף ע״ו [ע״א] דאינו עולה להם, וממש״כ רש״י בל״א דכל היכא דאיתי׳ בי׳ גזא דרחמנא איתי׳ ק׳ דהא מסקו התוס׳ ד״ה דגזל דע״כ איירי בפסח כיון דחייב באחריותו לא מיקרי גזא ורשותא דגבוה כמש״כ התוספ׳ סוף ד״ה שמע מינה ודברי השיטה מקובצת דמתריץ לקו׳ התוספ׳ ד״ה דגזל דאתיא כר׳ יוסי הגלילי בקדשים קלים נ׳ דוחק דלא תיתי דרשא דקרבנו כד״ה אלא נ׳ דהוא כעין שכ׳ התוספ׳ בקידושין דף כ״ג [ע״ב ד״ה דאמר רב הונא] לענין שלוחי דרחמנא דהתם דהיינו דרחמנא נמי וה״נ פסח אף דחייב אחריותו מזה הטעם הוא רשותו ומ״מ הוי ברשות גבוה ג״כ ולכך להתוספ׳ בד״ה ש״מ דייקי שפיר בשאינו חייב באחריותן דאי בחייב נהי דהוי ברשות גבוה ג״כ מ״מ לא נקרא ההקדש שינוי רשות כיון דנשאר ברשותו ג״כ והוא כדאי׳ לק׳ דף ס״ז [ע״א] במריש לענין שינוי השם דלא מהני הואיל דשמו עליו אבל לענין לגזול הקרבן כ׳ רש״י שפיר דנהי דיכול לגזול הפסח מרשותו של הדיוט אבל מרשות גבוה אינו יכול לגזול ולכך אינו עולה לו.

שם גמר׳ עד דיתיב רב יוסף ברישא ופירקה שינוי השם כשינוי מעשה דמי וכו׳. בכתובות דף מ״ב [ע״א] איתא כסוגיא זו ופירש״י שסייעוהו מן השמים להיות לו לשם וכאן נ׳ ע״פ מה דאיתא בסנהדרין דף י״ד [ע״א] ר׳ זירא הוה מיטמר למסמכי עד דשמעה לדר״א אין אדם עולה לגדולה אא״כ מוהלין לו ע״כ עוונותיו ובסוף הוריות איתא דרב יוסף לא קבל עלי׳ נשיאות כ״ב שנה ואי׳ בר״ה דף ט״ז ע״ב ד׳ דברים מקרעין גזר דין וכו׳ שינוי השם ושינוי מעשה וזהו דכשישב רב יוסף ברישא התנחם עצמו על הנשיאות דשינוי השם כשינוי מעשה להקרע גזר דין ומזו הסברא בעצמה עלה לו פירוקא לקושיא דעורות דהיינו טעמא דנקרע

ג״ד בשינוי השם דהוא כלו׳ אין זה האיש שחטא וה״ט ג״כ דנקנית הגזילה דאין זה אותו החפץ שגזל מחבירו.

שם תוספ׳ ד״ה שינוי. לאו כשינוי מעשה ממש דשינוי וכו׳ לא קני בלא יאוש וכו׳. ולק׳ דף ס״ז [ע״א] ד״ה הא מסקו דשינוי השם גדול מהני בלא יאוש ונ׳ דדברי התוספ׳ דהכא הם דיבור א׳ עם הך דלקמן ומתחלה כתבו דלעולם בעי לשינוי השם גם יאוש ובמריש ג״כ בעי יאוש וא״כ אינו כשינוי מעשה ממש ואח״כ תירצו דלשינוי השם גמור לא בעי יאוש וא״כ הוי שפיר כשינוי מעשה ממש דבשינוי השם גמור לא בעי יאוש כבשינוי מעשה גמור ובשינוי שם קטן דבעי יאוש דכן בשינוי מעשה גרוע בעי ג״כ יאוש בהדי׳ כמש״כ תוספ׳ ד״ה כגון שקיצען ומשום דקיצוע בעיצבא הוי שינוי מעשה גרוע כמש״כ בשיטה מקובצת לכך בעי יאוש בהדי׳ אך מ״מ אף לפי ההו״א של התוספ׳ דלעולם בעי בהדי שינוי שם יאוש נהי שכ׳ דאינו ממש כוותי׳ מ״מ ק׳ הלשון דקאמר דהוא כשינוי מעשה ואינו כמותו כלל וצ״ל דהכי פירושו דרב יוסף קאי אמתניתן דעורות ועלה קאמר דשינוי שם דעורות דשם איכא יאוש הוא מועיל כשינוי מעשה לחודי׳ וזה כוונת התוספ׳ דאינו כשינוי מעשה ממש אלא דכאן בעורות מהני כש״מ ולמסקנא דתוספ׳ אין צריך לזה אלא הוא כוותי׳ ממש כנ״ל אך לר׳ זירא ק׳ דמדדייק בלישני׳ לומר שינוי החוזר לברייתו בשינוי השם משמע דבש״מ מועיל החוזר כרבה ור״י למש״כ התוספ׳ לעיל ד״ה מי איכא וא״כ הא אינו כש״מ ואי קאי אעורות כלומר דש״ש דעורות דהוא אינו חוזר הוא כש״מ א״כ יש במשמעו דבעי גם יאוש דהא בעורות איכא יאוש ג״כ וזה אינו למסקנא דתוספות דלא בעינן לש״ש בעלמא יאוש וצ״ל דלדיוקא אתא ש״ש דעורות אע״ג דהוי יאוש מהני רק משום דאינו חוזר דליהוי כש״מ ובזה מיושב קו׳ מהרש״א בדף ס״ז בתוספ׳ ד״ה מעיקרא דמוכח שפיר דחוזר לא מהני אפי׳ עם יאוש עוד נ׳ לקו׳ מהרש״א במה שיש לדקדק על מה שכתבו התוספ׳ ד״ה הא ולמאי דמשני דמריש שמו עליו אכתי תקשה לרבה וכו׳ דהו״ל לומר סתמא ולמאי דמשני אכתי תקשה דהא לשינויא דר׳ זירא ג״כ אינו מיושב לרבה דתיקנו מריש מכח יאוש ונ׳ ע״פ מש״כ לעיל בד״ה בגמר׳ איתיבי׳ קרבנו על קו׳ הפ״י דלרבנן דאמרי שאין יאוש לבעלים דהיינו שאין כאן יאוש כלל ולא מהני אפי׳ לצרף ה״נ לר׳ זירא דאמר בחוזר לא הוי שינוי מדלא קאמר לא מהני אלא לא הוי משמע דאינו כלל ולכך כתבו התוספ׳ דלשינויא דמריש דוקא קשיא לרבה אבל בדר׳ זירא א״ש דהא כתבו תוספ׳ כיון שבנאו בבירה מתייאשין הרי דכל עיקר היאוש הוא מכח שבנאו וא״כ אי ש״ש החוזר אינו שינוי כלל אזדא לי׳ ג״כ היאוש דלמש״כ תוספ׳ סוף ד״ה מעיקרא דלא שכיחא לא מקרי חוזר א״כ ע״כ מריש הוי חזרה דשכיחא וליכא יאוש ג״כ דאמאי יתייאש בשביל שבנאו הא הוי כמי שאינו כלל בבנין הואיל דשכיחא החזרה וא״ש קו׳ מהרש״א דאם החוזר אינו ש״ש כלל כדמוכח לישנא ע״כ לא מהני אפי׳ לאיצטרופי בהדי יאוש כדמוכח מכח קו׳ הפ״י הנ״ל.

דף ס״ז ע״א תוספ׳ ד״ה אמר עולא. דא״כ מאי פריך לעיל אביי לרבה מקרבנו וכו׳. וק׳ ולפירוש ר״י גופי׳ האיך מתיישב מאי דמייתי רבא בסמוך ע״ב מקרבנו דיאוש לא קני הא איהו גופי׳ אמר לק׳ דף צ״ד ע״א עד כאן לא קאמרי בית שמאי אלא לגבוה משום דאימאים וכו׳ הרי דאע״ג דשינוי קונה מ״מ לגבוה פסול וה״נ דילמא יאוש קונה ולגבוה אין קרבנו מרצה משום דאימאים כבר.

שם ע״ב תוספ׳ בא״ד. דא״כ מאי פריך התם לעולא וכו׳. לא ידעתי למה פסיקא להו הך מילתא כ״כ דנהי דלרב יהודא איכא לתרוצי בהקדישו בעלים וסבר כמתניתן דצנועין דלק׳ דף ס״ח ע״ב ופליג אדר׳ יוחנן אבל דיפלוג עולא תלמידו דר׳ יוחנן אר׳ יוחנן לא ניחא לה לגמר׳ כלל ואפשר דס״ל כמו שהקשו בשיטה מקובצת שם דלמסקנא בעמד בדין אין צריך לאוקמי כצנועין דהוי כפקדון דיכול להקדישו והפ״י כ׳ כן בצא תן לו ובחייב אתה ליתן כ׳ בדרך אי נמי דלכ״ע יכול להקדיש והוקשה להם שפיר דאי אסיק ארעתי׳ שהקדישו בעלים לעולא ג״כ הוה מצי לאוקמי כן ובחייב אתה דלכ״ע יכול להקדישו כדברי פ״י ובעיקר קושיתם נ׳ כמש״כ מהרש״א בגטין שם על הא דלא מוקים שם בהקדישו בעלים דידע הברייתי׳ דתני עלה וכאן בדף ס״ח ע״ב לא ידע הברייתא ובדרך זה י״ל דלכאורה מאי פריך לק׳ שם לריש לקיש וטעמא דהקדיש וכו׳ אבל לא הקדיש וכו׳ דילמא רבותא קאמר לא מיבעיא בלא הקדיש דפטור מד׳ וה׳ כיון דהגוף שלו דידי׳ קא טבח אפי׳ הקדישו דהגוף של הקדיש אפי׳ הכי פטור מד׳ וה׳ וכמש״כ רש״י שם ד״ה ואינו דולא שלשה ארבעה וכו׳ ומש״כ הפ״י אדברי רש״י דאינן מדויקין כ״ב דהא אדהקדש לאו גנב הוא אלא גזלן אינו נראה דמ״מ בשעה שפושט יד בשל ההקדש ולקחו לטבוח ואין רואין אותו אנשים דינו כגנב דכללא דגנב הוא מאן דמיטמר מאינשי דאליבא דר׳ יוחנן קיימינן דאותיב לר׳ לקיש ואיהו ס״ל דמה״ט ליסטים מזויין גנב הוא כמש״כ תוספ׳ לעיל דף נ״ז [ע״ב] ד״ה קסבר וטובא אשמועינן דגנב דהקדש פטור מד׳ וה׳ וצ״ל דס״ד דאיירי בהקדש סתם לבדק הבית ובבעל מום וכן כ׳ בשיטה מקובצת לעיל ע״א בשם ר״ת כה״ג ובב״ד אין להקדש בו אלא דמים והגוף שלו דהבעלים קודמין לפדותו מכל אדם דמוסיפין חומש כדאיתא בערכין דף כ״ז ואי משום קו׳ הגמרא לק׳ דף ע״ו [ע״א] דליחייב אהקדש עצמו מה לי מכרו להדיוט וכו׳ לא ק׳ כ״כ דהא מצינו לאוקמי כגון שהודה מעצמו על ההקדש ופטור מטעם מודה בקנס ואחר זמן טבח ע״פ עדים והש״ס לק׳ שם בעי לתרץ לדינא דפטור על מה שהקדישו או לר׳ יוסי הגלילי ולמסקנא משום דמעיקרא תורא דראובן וכו׳ דבלא״ה הוה מצי לתרץ כשהקדישו בעלים כמש״כ התוספ׳ שם ד״ה אלא ובפרט למה שכתבתי בשם הפ״י דבחייב אתה ליתן יכולין להקדישו לכ״ע אלא דקושטא קא משני לדינא ואי איירי בבדק פריך שפיר טעמא דהקדיש וכו׳ דהא עכשיו שהקדישו ג״כ הגוף כשלו והא אפי׳ לא הקדיש נמי פטור דקניי׳ להגוף ביאוש אבל בגטין דידע מברייתי׳ דתני עלה דבחוץ ענוש כרת א״כ מוכח דבקדשי מזבח

איירי דהגוף של ההקדש לא ק׳ כלל לר׳ יהודה כי לא הקדיש נמי די״ל לא מיבעיא קאמר כנ״ל ומתורץ ג״כ קו׳ התוספ׳ לק׳ בסמוך ד״ה דתנא ולתרווייהו הוה מצי למיפרך וכו׳ די״ל דסוגיא דהכא ידע הברייתא׳ ולא מצי לאקשויי מידי.

שם תוספ׳ בא״ד. אי נמי דר׳ יהודה וכו׳. הקשה מהרש״א ליפרוך מהברייתא׳ גופה בלא דעולא ותמה הפ״י וכן במהר״ם א״ש דהא בלאו דעולא י״ל דחייב כרת מכח יאוש ושינוי השם. ונ׳ דקושית מהרש״א היא אמאי דאמר שם לעולא ואי אמרת יאוש כדי לא קני וכו׳ דהך ואי אמרת אין צורך דלסברת עולא דלא מהני שינוי שם לאקרובי לגבוה תיקשי ממתניתן גופה דהא סברה ע״כ יאוש לא קני ואמאי חייב בחוץ.

שם תוספ׳ בא״ד. משמע דלעולא יאוש כדי קני וכו׳. הקשה מהרש״א בסוף הדיבור דתיקשי להו בפשיטות לרב יוסף מהך מתניתן. ונ׳ דהא פשיטא להו דלרב יוסף דס״ל שינוי החוזר הוי שינוי ה״ה דרשות בע״כ מיחשב שינוי רשות דבתרווייהו הטעם שוה דהוו שינוי גרוע ואפשר דהיינו גריעותא דרשות בע״כ לפי שאין בדעת הזוכה להחזיקו היטב והוי אינו קבוע כשינוי החוזר ומאי דקרי לי׳ שם יאוש כדי משום דסתמא דש״ס ס״ל כסוגיא דריש הגוזל דשינוי החוזר אינו קונה מדאורייתא׳ אבל לר׳ יוסף דס״ל דקונה מדאורייתא׳ כמש״כ התוס׳ לעיל דף ס״ו ע״ב ד״ה מי הוי רשות בע״כ רשות גמור וקני שם החמור מכח יאוש ושינוי רשות.

שם תוספ׳ ד״ה שור. ולהכי כתיב שה למעוטי לגמרי. ועדיין ק׳ לכתוב רק שה מיותר ונימא דמיעט בעלמא אפי׳ מתשלומי שה ונ׳ דמאי דאמר רבא היינו ע״פ מש״כ בפ״י דאי נילף שור שור משבת נילף גם משה לכל בהמה שאין מבטלה ממלאכה דמשלם רק ד׳ וא״כ נ׳ דכוונת רבא לדרוש ריבוי אחר ריבוי למעט דשור משמע כל בעלי חיים ושה לגילוי אשאינו מבטלו ממלאכה והדר כ׳ שור לרבות כל בעלי חיים ושה לגילויא הוי ריבוי אחר ריבוי למעט כל ב״ח וזה משמע רק משור דמורה על ריבוי דשאר ב״ח אבל מיתורא דשה בלחודי׳ לא שמעינן מידי.

שם תוספ׳ ד״ה אין. אבל למאן דמוקי תרווייהו בטוען וכו׳. נ׳ דלדעת ר׳ תם בתוספ׳ דלעיל [ד״ה אמר] במה שהקשה מההיא דנטלו מנכסים דלדידי׳ איכא פלוגתא דתנאי ביאוש כדי כמש״כ מהרש״א לעיל סוף ע״א בתוספ׳ א״כ י״ל דהך תנא דדריש תרווייהו בטוען ט״ג ס״ל דגזל ולא נתיאשו הבעלים יכול להקדיש ולדידי׳ הגנב השני משלם כפל להבעלים כדאיתא לק׳ דף ס״ט ע״ב אלא לבעלים נשלם וכו׳ וס״ל יאוש כדי קונה א״כ לא משכחת להך דינא דולא מבית הגנב כלל דאם לא נתיאשו הבעלים הא צריך לשלם לבעלים ואם נתיאשו הא ודאי צריך לשלם לגנב הראשון כדאיתא לק׳ דף ס״ח [ע״א] ואי ס״ד יאוש קנה שני אמאי אינו משלם וכו׳ וא״ש דלהך תנא ליתא להך דרשא כלל.

דף ס״ח ע״א תוספ׳ ד״ה איהכי. דאין להופכו וכו׳. פירש נהי דרב פפא לא רצה להפוך הברייתא׳ היינו להחליף סיפא למציעתא אבל המציעתא לחודה אין דוחק כ״כ וקמ״ל דאיירי לפני יאוש ולשנות

במציעתא והשני אינו משלם תשלומי כפל ולזה כתבו דארבבה כי אין נר׳ שיש בהברייתי׳ שיבוש גדול דוחק יותר להפוך לשון הבבא ולמש״ב תוספ׳ דף ס״ז ע״ב ד״ה רבה דמאן דאמר בדף ס״ו ע״ב דגזל קרבן דחברי׳ הוא רב פפא וכתבו תוספ׳ שם ד״ה מי דאמר בפשיטות מי איכא למ״ד שינוי מעשה לא קני משום דלא בעי לאוקמי כבית שמאי וא״כ אמאי ניחא לי׳ הכא לאוקמי כב״ש וע״כ דמ״מ שלא להפוך הברייתי׳ עדיף לי׳ לאוקמי כב״ש א״כ י״ל אי הוה ניחא לי׳ בהיפוך קצת ותיקום כב״ש יותר הוה מסתבר אליבי׳ להפוך לגמרי ושלא יצטרך לאוקמי כב״ש א״כ מתורץ קושיתם דהכי קאמר אי הכי דדחקת לטעמך ומוקמית כב״ש מלהפך כל הברייתי׳ א״כ קשיא מציעתא דודאי לא ניחא לך בהיפוך כלל כנ״ל.

שם תוספ׳ א״ד. נ׳ כוונתם דאם מתהלה לרבא הוה ניחא להפך תרי בבי אמאי לא ניחא לי׳ לרב פפא להגיה חד בבא ולימא הכי קתני גנב ומכר וכו׳ אלא קרן בלבד ואין לומר דא״כ הוה לי׳ לכוללו בחד בבא גנב ומכר גנב וטבח לזה י״ל משום דלאו מחד טעמא נינהו דבמכר הטעם הוא משום דשינוי רשות בלא יאוש לא קני ובטבח הוי הטעם משום דשינוי מעשה לא קני ועיין כזה בעירובין דף ט״ז [ע״א] משום דלא דמי פסולא דרישא לפסולא דסיפא וכו׳ וע״ז כתבו דלרבא שפיר הברייתי׳ בעצמה מוקשה דבטבח אמאי לא לישלם הא שינוי מעשה הוא וש״ד להופכה אבל לרב פפא המציעתא בעצמה לאו פריכא היא דהא שפיר משכחת דבמכר דינו לשלם כפל באם הי׳ יאוש אך דא״כ קשיא רישא ועכ״פ בעצמה אינה פריכא לכך לא ניחא לן להופכה.

שם ע״ב גמר׳. אלא לאו משום דאמרינן סתם גניבה יאוש בעלים וכו׳. ק׳ אכתי לשמואל דס״ל אין הולכין בממון אחר הרוב יהא המיעוט לא מיאשי ואמאי נוציא ממנו תשלומי ד׳ וה׳ נימא דילמא לא אייאש ונ׳ אדרבה דאליבא דשמואל אתיא דר׳ אלעזר שפיר דלכאורה כיון דפליג תנאי לעיל דף ס״ו ע״ב בסתם גניבה אין דרך האמורא להכריע בפלוגתא דתנאי אלא נ׳ דהאי אליבא דרבנן דסברי סתם גניבה יאוש בעלים הוא והתוספ׳ כ׳ בסנהדרין דף ג׳ ע״ב ד״ה דיני דברוב חשוב מודה שמואל דאזלינן בתרי׳ וזה שאמר ר״א אליבא דרבנן דהיינו טעמייהו דס״ל סתם גניבה יאוש וכו׳ דילפי מטביחה ומכירה ושהוא סתם גמור ורוב חשוב דאל״כ ניזל בתר מיעוטא ושלא להוציא ממון ניזל בתר מיעוטא דלא אייאש אלא ודאי דרוב חשוב הוא דאייאשו בגניבה.

שם תוספ׳ ד״ה גניבה. בלא הקישא יליף לה מטביחה ולהכי קאמר ר׳ יוחנן וכו׳. וי״ל ע״פ דבריהם הא דלא השיב ר׳ אלעזר כלום דר״י לשיטתו לק׳ דף ע״ז ע״ב דס״ל דאפי׳ מידי דליתא בטביחה כגון טריפה איתא במכירה אלמא דלא מקיש ומבנין אב ליכא למילף אלא להשוות הענינן אבל שלא יהא זה נוהג אלא במה שזה נוהג אין שייך לילף כי אם ע״י היקישא וש״מ דלית׳ לי׳ היקישא אבל ר״א מצי סבר

כריש לקיש שם דע״כ מהיקישא יליף וס״ל דהוי היקש ממש ואין לפרוך מגניבה בנפש דלא איתקש כדברי התוספ׳.

שם תוספ׳ ד״ה ר׳ יוחנן. דלכאורה קיי״ל כרבה דיאוש כדי קני וקיי״ל כר׳ יוחנן וכו׳. כלו׳ וסתרי ההלכתות ק׳ הא רבה לא ס״ל דיאוש קני רק מדרבנן לעיל דף ס״ו [ע״א] ומדר׳ יוחנן לא שמעינן רק דמחייב ד׳ וה׳ לאחר יאוש ואכתי אימא דס״ל דקני מדרבנן ואפ״ה מחייב בד׳ וה׳ ולא אמרינן דשלו הוא טובח כיון דמדאוריי׳ בר חיובא הוא כדאית׳ לק׳ דף ע״א [ע״א] ובתוספ׳ שם ד״ה אלא דאי מעשה שבת מדרבנן אסורין חייב בד׳ וה׳ אע״ג דמדרבנן הוי שחיטה שאינה ראויה וצריך לחלק דאם הפטור היא מצד דשלו הוא טובח אין לחלק כלל בין דאוריי׳ לדרבנן דאפי׳ קני רק מדרבנן עכ״פ שלו הוא ודידי׳ ולא דבעלים קטבח אבל לענין שחיטה שאינה ראויה שפיר יש לחייבו דלא אתו חכמים במה שאסרוה באכילה להקל על הגנב וטובח לפוטרו.

שם תוספ׳ ד״ה הוא. א״כ קסברי צנועין דיאוש לא קני וריש לקיש מודה דאין יכול להקדיש וכו׳. דנ׳ להם דוחק לומר דסבר ר״ל כוותייהו בחדא דהיינו בגזל ולא נתייאשו ופליג עלייהו בחדא כלו׳ ביאוש אף לפי מה שכתבו אח״כ דהך דאין לוקחין בהמה טמאה אתיא ג״כ כצנועין לא ק׳ מידי קושיתם דהכא דשפיר סבר ר״ל כצנועין כלו׳ כדינא דצנועין דאתיא אליבייהו מתניתן דאין לוקחין דאתיא בכל כוותי׳ אך באמת דחו לק׳ תירוצם הראשון ממשמעות הסוגיא דהתם (מבין השורות: ונ׳ דקיימי בשיטתם דלעיל דף ס״ז ע״ב סוף הדיבור דליכא פלוגתא דתנאי ביאוש כמש״כ מהרש״א שם והקשו שפיר כמאן סבר ריש לקיש נגד דצנועין ביאוש).

דף ס״ט ע״א תוספ׳ ד״ה מ ה. הואיל ופירותיה מועטין וכו׳. ונ׳ דמ״מ מדמה לה שפיר לערלה דג״כ יש ליהנות ממנה במיעוט דהיינו שלא כדרך הנאתה כדאיתא בפסחים דף כ״ה ע״ב דשייף לברתי׳ בגוהרקי דערלה.

שם תוספ׳ ד״ה כל הנלקט. וכיון שיש חילול במחובר וכו׳ למה לא היו מחללין כל הכרם וכו׳. דבריהם אינן מובנין הא מ״מ אסור מדרבנן לפי שאין שומתו ידוע כמש״כ לק׳ בסמוך ונהי שהותר להם זה מכח תקנת הגנבים אבל שיפדו יותר מכדי צורך ותיקון הגנבים מהיכא תיתי לזלזל בפדיון בפחות משוויו שלא לצורך ואפשר דכוונתם אמאי דאמר אביי לק׳ ע״ב דהי׳ מפרש מצד תקנה ס״ל לצנועין כן וחכמים אוקמי ברשותי׳ כמש״כ תוספ׳ ד״ה הו״א וע״ז הקשו דהאיך הי׳ ס״ד דאביי לפרש כן דהאיך ידחקו חכמים לעשות הפקר ב״ד במקום דבלא״ה אין כאן תקלה להמלקטים דהיינו לפדות כל הכרם ועדיף לזלזל בפדיון מלעשות הפקר ב״ד שאין ראוי לעשותו כי אם משום תקלה דרבים מה שאין שייך כאן.

שם תוספ׳ בא״ד. ואע״ג דדבר שיש לו מתירין וכו׳. דהמג״א בסי׳ שי״ח ס״ק ח׳ רמז אדבריהם אהך דגיגית דהיכא שלא הי׳ האיסור ניכר

אין דינו כדשיל״מ ולמה שכתב הצל״ח בביצה דף ל״ז ע״ב דזה דוקא היכא שגדל ונתערב מיד בהיתר גמור אבל אם גם ההיתר לא הי׳ מותר גמור כבהמה דהתם שהיתה בחייה באיסור אינה זבוחה ליתא לקולא זו י״ל הכא ג״כ דמ״מ בעוד שלא יתחילו ללקט לא הי׳ פדוי א״כ מה שגדל נתרבה בפירות שהיו ג״כ אסורין מכח שלא היו פדויין עדיין.

שם תוספ׳ ד״ה א י מ א. דהתם לא הוי טעמא אלא משום דמחובר אין דמיו ידועין וכו׳. והקשה הרשב״א על הרמב״ם שכ׳ בפ״ט ממעשר שני הל׳ ב׳ ואין פודין אותו במחובר מפני שהוא כמעשר שני ואין מ״ש במחובר דהא בגמר׳ דידן ס״ל דפודין מדינא במחובר וכן כ׳ בכ״מ שם בשם הרמב״ן שהקשה כן אבל לפנינו אין הנוסחא כן ברמב״ם אלא ואין פודין אותו במחובר כמעשר שני וא״כ י״ל דהכוונה ג״כ משום שומא משום דבמעשר שני ודאי צריך לדקדק אשומא לפדות בשוויו כמש״כ שם פ״ד הל׳ י״ח ומשכחת במעשר שני מחובר ע״פ מה שפסק הרמב״ם פ״ה מתרומות הל׳ ט׳ דיכול להפריש בעודו מחובר אלאחר שיתלש באם כבר הביאו הפירות שליש וא״כ אין בו איסור אלא משום השומא וא״ש לדידי׳ אע״ג דבאמת הא ילפינן קודש קודש ממעשר ולמסקנא דתוספ׳ לא יהא כמעשר ולדברי הרמב״ם לשיטתו ניחא דהכא בנטע רבעי בנגמרו פירות עסקינן וכה״ג איכא שפיר מעשר שני אפי׳ רק אחר הבאת שליש בתבואה אע״ג דמ״מ אינו עדיין מעשר עד אחר תלישה מ״מ כמו שיכול לקרות שם מטעם הואיל שבידו לתלשן לאו כמחוסר מעשה הוא כמש״כ הכ״מ בהלכות תרומות שם מה״ט נמי חל החילול אלאחר תלישה וה״ה לנטע רבעי ואינו אסור אלא משום השומא וע״ז כ׳ הרמב״ם כמעשר שני דצריך ודאי לדקדק אשוויו כנ״ל.

שם ע״ב רש״י ד״ה ר׳ י ו ח נ ן. והא לא סגיא דלא מתהפכא וכו׳. כ׳ מהרש״א דהכי משמע לי׳ דלא מתהפכא מתניתא למסקנא וכו׳ והאריך בזה אבל בתוספ׳ גטין דף כ״ה ע״ב ד״ה דברי יראה דכל עיקר דהוצרך לשנות דסתמא אחרינא אשכח היינו כי היכי שלא יצטרך להפוכי דאל״כ הוה מצי לשנויי דר׳ יוחנן אדר״י להלק בין היכא שמפרש בהדיא אלא משום דלא ניחא לי׳ לאפוכי ושפיר הוקשה לו לרש״י מדר׳ יהודה אדר״י.

שם גמרא. א מ ר ר ב א א י ל א ו ד א מ ר ר׳ י ו ח נ ן וכו׳ ואפ״ה לענין פדייה אוקמי׳ רחמנא ברשותי׳ וכו׳. ופירש״י ד״ה הכא אבל השתא וכו׳ טעמייהו משום דלא בעי ברשותי׳ וכו׳ ותמהו על הרמב״ם שפסק בפ״ט ממעשר שני הל׳ ז׳ כהך דצנועין והא ליתא מדר׳ יוחנן דגזל ולא נתייאשו הבעלים וכו׳ כדאיתא בכ״מ שם וג׳ ע״פ מה שהביא הרשב״א בשם הראב״ד שהקשה אמאי לא אוקמה כב״ע וכדמצינו בהקדש דלא בעי שיהא ברשותו בשעת חילול כדאיתא במעילה דף כ״א [ע״ב] במשנה דאומר פרוטה של הקדש בכ״מ שהיא מחוללת עליו ותירץ דשאני הקדש דאוקמי רחמנא ברשותי׳ דאפי׳ ע״י מעילה מפיק לי׳ לחולין והנה לכאורה לא דמי דבמעילה הוא ע״י שוגג מגזירת הכ׳ אבל שיהא ברשותו ובדעתו לעשות ממנו חולין לא מצינו וג׳ דתליא בפלוגתא דר׳ מאיר ור׳ יהודה בקדושין דף נ״ב ע״ב

ודף נ״ה [ע״א] דלר׳ מאיר דס״ל הקדש במזיד מתחלל א״ש תירוץ הראב״ד אבל לר׳ יהודה נשאר קו׳ הראב״ד דמצינו למילף מהקדש וא״כ י״ל דר׳ יוחנן בעי לאוקמי סתם משנה דצנועין כר׳ מאיר דסתמא דמשניות כוותי׳ ולכך אמר ר״י כיון דראוי לאוקמי סתם משנה כר׳ מאיר ולדידי׳ הא לא דמי להקדש כתירוץ הראב״ד ואמאי מצי לחלל וע״כ דס״ל כר׳ דוסא דלא איכפת לן בעלמא נמי אמה שאינו ברשותו וע״ז אמר רבי דהוי מצי לאוקמי שפיר כר׳ מאיר ומ״מ מצי מחיל מטעם דהוי כמעשר שני דקריי׳ רחמנא מעשרו אבל כיון דר׳ יוחנן לא אמר כן ע״כ דאין זו סברא ואי תיתי משנה דצנועין כר׳ מאיר ע״כ ס״ל כר׳ דוסא וכל הפלפול הזה הוא מכח סתם משנה דראוי לאוקמי כר׳ מאיר אבל מ״מ הך דינא דצנועין אתיא לן שפיר כהלכתא דידן כר׳ יהודה בקידושין שם דהקדש אינו מתחלל במזיד ואפ״ה הזינן דמצי מחיל אף שאינו ברשותו כדברי הראב״ד וה״ה לנטע רבעי ופסק הרמב״ם שפיר לדינא דצנועין.

שם גמר׳ קריי׳ רחמנא מעשרו ומוסיף חומש וכו׳. משמע הא דמוסיף לפי שאוקמי ברשותו ע״י שמצינו דקריי׳ מעשרו וק׳ הא בהקדש נמי מוסיפין הבעלים חומש אף דלא מצינו בקרא דקריי׳ הקדשו ויש ליישב זה ע״פ מש״כ הרמב״ם סוף הלכות תמורה בטעם הכתוב שהבעלים מוסיפין חומש בהקדשן שהוא מטעם קנס הואיל שנר׳ כניחם על מעשה ההקדש וא״ש דבהקדש אע״פ שאינו שלו עכשיו ראוי להוסיף חומש מטעם קנס אבל במעשר שני ונטע רבעי דהוא קודש ממצות הכתוב לא שייך טעם זה וע״כ אין בו טעם כי אם מגזירת דאותו שהוא שלו יוסיף חומש והיינו ממה דקריי׳ רחמנא מעשרו. והנה בגמר׳ בסמוך אמרו עוד בטעם שהוא שלו מדמצי מחיל כדאית׳ שם והא לאו דידי׳ הוא ומצי מחיל וכו׳ ואינו מובן אטו אחר אין יכול לחלל מעשר של שני חבירו ונ׳ בזה לתרץ קושית תוספ׳ ד״ה קריי׳ דבלא חומש יכול לדקדק וכו׳ ואין שום אדם יכול לעכב עליו וכו׳ דזו גופה כוונת הגמר׳ ודבריהם קשין דמה שאין אחר יכול לעכב הוא מכח החומש שמוסיפין הבעלים כמש״כ הרמב״ם פ״ה ממעשר שני הל׳ ז׳ בעל הבית אומר בסלע ואחר אומר בסלע בע״ה קודם מפני שמוסיפין חומש והוא ממשנה פרק ד׳ ממסכת מעשר שני וזה שאמר ג״כ בסמוך והא לאו דידי׳ הוא ומצי מחיל כלו׳ דמצי מחיל בעל כרחו דאחר דאין יכול לעכב עליו שום אדם ומכח החומש כנ״ל והיינו דעשאו רחמנא כדידי׳, ולא הבנתי ג״כ מה שכתבו תוספ׳ ד״ה אבל לא הוה צריך לומר אלא דגבי לקט ליכא קרא וכו׳ דהיינו מה שאמרו בגמר׳ דממון דידי׳ הוא כלומר מעצמו הוא שלו ולא מכח קרא ודינא דחמש דליתא גבי אלא מעצמו הוא שלו א״כ דוקא כי איתי׳ ברשותי׳ וכו׳ משא״כ אם הי׳ רק מכח גזירת הכתוב שלו תו לא הי׳ חילוק בין אית׳ ברשותי׳ או לא.

דף ע׳ ע״א תוספ׳ ד״ה כסתם. ואע״ג דבפ׳ ג׳ מינין מוקמינן לי׳ כר׳ שמעון אע״ג דבר פלוגת׳ דר״ש נמי יחידאה הוא דר׳ יהודה הוא

דפליג עלי' בביצה דף כ"ג ע"ב מ"מ כיון דר' יוחנן פסק בעירובין דף מ"ו ע"ב כר' יהודה נגד ר"ש חשיב שפיר ר"ש כיחידאה נגד ר' יהודה.

שם תוספ' א"ד. לא חשיבא כי ההיא סתם משנה וכו'. ודכוותי' איתא בסנהדרין דף ל"ד ע"ב על קושיא דמאי אולמי' הך סתמא דסתמא דרבים עדיפא.

שם תוספ' ד"ה לא. אבל אמטלטלין דפקדון כתבינן וכו'. אבל מדברי רש"י שכ' אם תיבעי' מפקיד לנאמן וכו' משמע דללישנא קמא בפקדון נמי לא כתבינן וצריך ליישב מהך דקרי בפומבדיתא דהתם הוא פקדון שלא מדעת דהם לקחו מעצמן הקרי ופשיטא שהם לעולם ברשות בעלים אבל פקדון גמור שנמסר לשומר א"כ כל זמן שמירתו סילקו הבעלים עצמן מהחפץ והשליטו את השומר עליו אינן יכולין להקדישו לדעת רש"י וכן מה שהביאו מהך דאין הגונב אחר הגנב נ' דלא דמי דהתם שפיר לא חייבה תורה לשלם הכפל לגנב ראשון דלבך כתבה תורה ולא מבית הגנב ולבעלים נמי לא דלאו מרשותם נגנב אבל בנפקד שהוא קם תחת הבעלים כמש"כ התוספ' לעיל דף נ"ו ע"ב ד"ה פשיטא לחלק בין שומר לגזלן במש"כ דליכא למימר וכו' נכנסו תחת הבעלים ה"ה גזלן וכו' וא"כ עיקר חיובא דכפל הוא להשומר שנגנבה מביתו שהוא כמבית בעלים הואיל וקם תחתיהם וממילא זכו הבעלים בכפל מיד השומר דלא יעשה הנפקד סחורה בחפץ של חבירו כדאי' בב"מ דף ל"ה ע"ב והיינו דתני בריש המפקיד דמשלם הגנב כפל לבעל הפקדון דזוכה בו ממילא מכח השומר אבל עיקר נתינת הכפל הוא להשומר שנגנב מידו ומרשותו ולעולם מצד המפקיד עצמו לא הי' חיוב כפל לפי שלא הי' ברשותו אע"פ שהוא פקדון.

שם תוספ' ד"ה אמטלטלין. ומיהו אמתניתן דשבועות מצי לאוקמי בקרקעות וכמ"ד נשבעין. תמוה הא מסיק בשבועות דף ל"ז ע"ב דמאן דמחייב קרבן שבועה ודאי ס"ל כר' אליעזר דקרקע נגזלת וא"כ מה יועיל לאוקמי בקרקע דאי קרקע נגזלת דינה שוה למטלטלין דאין לכתוב הרשאה עלי' ויותר תמוה לשונם בשבועות דף ל"ג ע"ב ד"ה היכא שכ' במקרקעי דודאי כתבינן לי' דקרקע אינה נגזלת וכמ"ד המשביע עידי קרקע חייב והא למ"ד חייב ע"כ ס"ל דקרקע נגזלת ולא בעי למיכתב עלי' הרשאה.

שם ע"ב גמר'. והתניא פטור וכו'. למש"כ המל"מ פ"ג מגניבה הל' ו' דהא דמחייבינן לק' דף ע"א ד' וה' בטבח בשבת ע"י אחר הוא דוקא ששלחו סתם אבל בצוהו בהדיא לשחוט בשבת אינו שלוחו כלל מכח העבירה דשבת ופטור מד' וה' ולמש"כ ריש פ"ב מהלכות רוצח דבעבירה דרבנן נמי אמרינן אין שליח לדבר עבירה א"כ לוקמי דברייתי' דתני פטור איירי במכר ע"י אחר כדמוקי בגמר' ברייתי' דלק' דף ע"א [ע"א] דצוה לו בהדיא למכור בשבת וכיון דאיסור מכירה בשבת עכ"פ מדרבנן אמרינן דאין שלד"ע ופטור המשלח מד' וה', והנה יש לעיין במה שהביא המל"מ בהל' גניבה שם ראיי' להאי דינא ממש"כ הרמב"ם פ"ז ממעילה דבבשר עולה הואיל שנצטרף עם המעילה איסור אחר דהיינו

אכילת קודש פטור המשלח דלמש״כ התוס׳ בקדושין דף מ״ג [ע״א] ד״ה שלא דבמעילה אין חיובא דמשלח על אכילת השליח דלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב כי אם על ההיא שעתא דאגבהי׳ השליח וקניי׳ וא״כ על הקניה אכתי ליתחייב המשלח דבקניה אין בה תוספ׳ איסור מכח בשר עולה וצ״ל דלכאורה כל עיקר טביחה דחייבה התורה את המשלח והא גם בה איכא תוספת איסור דגזילה כמש״כ בעמוד הקודם בדף ס״ה [ע״א] ד״ה בגמר׳ לימא פליגא דרב וא״כ נילף מינה לכל תוספ׳ איסור דבהדה דאעפ״כ יתחייב המשלח וע״כ צ״ל כמש״כ שם דמ״מ בעיקר כוונת השליחות דהיינו הטביחה ליכא תוספת איסור דאיסורא דגזילה כבר נעשה בתחלת הטביחה שאינו ראוי תו להחזירו לבעלים וה״נ איפכא בבשר עולה דאזלינן בתר עיקר כוונת השליחות דהיינו האכילה להקל ולומר הואיל שיש בה תוספת איסור פטור המשלח אף שבהגבהה לא הי׳ תוספת איסור, וראיתי במל״מ בהלכות רוצח שם שהביא ראיי׳ דבדרבנן נמי אין שליח לדבר עבירה מסוגיא דהפרה דף נ״א [ע״א] אי דאמרו לשלוחא זיל כרי אין שלד״ע והא איסור קילקול ברשות הרבים אינו רק מדרבנן (מבין השורות: ובדבריו יש ליישב מש״כ רש״י שם ד״ה אין וסברא הוא וכו׳ דהוא מיותר אבל כוונתו דאי טעמא דאין שלד״ע משום דלא אלים כחו בהמעשה לעשות שליח וכדאית׳ בקדושין דף מ״ד ע״ב מי אלימא כיד אביה וכו׳ א״כ הכא כיון דמדאורייתא׳ יש לו כח לעשות שליח לקלקל א״כ נעשה בעל הבור ולא אתו רבנן לפטרו כמו בשחיטה שאינה ראויה אם היא רק מדרבנן לא אתו רבנן לפטרו בה מד׳ וה׳ כדאית׳ לק׳ דף ע״א ובתוס׳ ד״ה אלא ולזה כתב מסברא דדברי הרב וכו׳ אינו שלוחו כלל לעשות אדעתי׳ דמשלח נגד דעת המקום אלא אדעתא דנפשי׳ עשה) ולא ידעתי מהיכן פשיטא לי׳ דהוי רק דרבנן דודאי כמו שאסור לעשות תקלה בביתו כדכתיב לא תשים דמים בביתך כ״ש ברה״ר וכן אית׳ בהדיא סוף פ׳ שור שנגח ד׳ וה׳ בטעמי׳ דר״א דאין לו שמירה אלא סכין מדכתיב לא תשים דמים ודר׳ אלעזר הוא במשנה שם וקאי את״ק ויצא והזיק ומשמע במה שהניחו לצאת ולהזיק עבר על לא תשים שגרם תקלה ברה״ר ועיין בתוס׳ שם סוף הפ׳ וה״ה הכורה ברה״ר שעובר מדאורייתא׳ על לא תשים וכו׳.

שם תוספ׳ ד״ה באומר. מ״מ קניי׳ לי׳ חצירו ללוקח וכו׳ ואע״ג דמחילה בטעות היא דהוא סבור דהגניבה נקנית מצד מכר ואינו מכר כיון דלא מיחייב בדמי דאינה מ״מ הא מחילה בטעות הוי מחילה לפירש״י בב״מ דף ס״ו ע״ב ולפירוש התוספ׳ שם ד״ה התם ניחא ג״כ דהכא נמי זביני הוא וניחא לי׳ שלא יאכל התאינה בחנם והוקשה להם שפיר דמ״מ נקנית הגניבה.

שם תוספ׳ א״ד. מ״מ גנב ומכר בשבת קתני ואין זו מכירה וכו׳. פירוש דכיון דאין המוכר מתחייב ליתן הגניבה רק שאינו חפץ בה וסילק עצמו ממנה בשביל התאינה דהוי הלוקח כזוכה מהפקר ונ׳ לפרש כוונת הקושיא לרב פפא לשיטתו דאיהו משני הכא בענין אחר כנ׳ שהוא הי׳ המקשן והי׳ ס״ל בב״מ דף י״א ע״ב דבדעת אחרת מקנה אותן דוקא לא

בעי עומד בצד שדהו והיינו דהוקשה לו דהאיך קתני במתניתן מכר דמשמע דסגי אי קיימא הגניבה בחצר הלוקח ואע"פ שאינו עומד הלוקח בצד הצירו והא אין כאן מכר אלא כזוכה מהפקר ולא סגי בהכי.

שם תוספ' א"ד. וכך לן עקוץ תאינה מתאינתי וכו'. הק' מהרש"א אכתי לוקי בכה"ג שמכר הגניבה במעות שיתן לו אח"כ והקנין הוא על ידי שיקוץ תאינה מתאינתך. ונ' דא"כ דהתאינה אינה דמי הגניבה אלא הקנין הוא ע"י מעות שיתן לא הוי הא דתאינה מתאינתך רק תנאי א"כ למאי דפסקינן בגטין דף פ"ד [ע"א] כר"י ב"ת דבעל מנת שתעלי לרקיע הוי גט ואמר אביי שם בע"מ שתאכלי חזיר היא היא והוה תנאי בטל ומעשה קיים א"כ לא נעשה המכר ע"י חילול שבת דאף אם לא יקוץ ג"כ חל המכר והי' צריך להאריך ולאוקמי בהתנה לקוץ תאינה ועמד בימי החול ולא התנה אשבת דוקא והלך הגנב וקץ התאינה בשבת דבה"ג הוכרח שפיר לקיים התנאי משום המכר ועדיפא לי' לאוקמי בקיצור בזרוק גניבותיך לחצירי דזה הוי קנין לא תנאי ולא סגי בלאו חילול שבת ואפי' עמד ביום השבת והתנה היום דוקא אפ"ה אינו מכר ע"ד שיזרוק דאינו תנאי אלא עיקר הקנין ושפיר נגמר ע"י חילול שבת בדוקא ולכך פטור מתשלומין.

שם תוספ' ד"ה אילו. ואם תאמר דבפ' בן סורר ומורה וכו'. נ' הא דסמכו קושיתם על ההיא דב"מ והא מסוגיא דהכא נמי מוכח רבדין נוטל המעות מדאמר דהוי מבירה די"ל דהיינו דרייק רבא לומר בדמים קנינהו כלו' דאע"ג דחייבי מיתות שוגגין או בלא התראה נמי פטורין מתשלומין מ"מ כיון דלא ניתן ליהרג יש עליו קצת חיוב תשלומין והיינו כההיא דהכא דמסתמא איירי בלא התראה ולכך איקרי מכירה משא"כ במחתרת דניתן ליהרג לכל אדם והוי כאלו כבר נתן דמיו בעד הדיכרי ואם יקבל הדיכרי מהם יהי' גזל ממש אבל בתר דמייתי מההיא דהשוכר דלוקה ומשלם חזינן דאע"ג דלקה וקני' במלקות ממש אפ"ה יש עליו חיוב תשלומין לצאת ידי שמים הוקשה להם שפיר מהא דמחתרת במכ"ש דשם הי' רק עומד וראוי ליהרג דיש עליו חיוב תשלומין לצאת ידי שמים.

דף ע"א ע"א תוספ' ד"ה בטובח ע"י אחר. דהוה מוקי מתניתן בדלא אתרו בי' וכו'. והקשה בפ"י דאמאי נייד הגמל מהך תירוצא הא קיי"ל כר' יוחנן בהא. ונ' דלכאורה לא מצינו לאוקמי הך דיוה"כ בדלא אתרו דא"כ אמאי נקט לק' דף ע"ד ע"ב דטבח בשבת פטור ליפליג בדידה ביוה"כ גופי' דבדאתרו פטור אך זה אינו דאדרבה שבת נקט לרבותא דאפי' בדליכא עונש בידי אדם כגון בשגגת שבת פטור וכתנא דבי חזקי' דחייבו מיתות שוגגין פטורין אך לכאורה להא לא איצטריך דכבר שמעינן הא ממתניתן דהדליק את הגדיש דלעיל דף ל"ד ע"ב לאוקימתא דרבא בדף ל"ה [ע"א] וכפירוש התוספ' שם דף ל"ה ד"ה מתניתן ואכתי עדיף הי' לאפלוגי ביום הכיפורים גופי' ואשמועינן דאין לוקה ומשלם וצ"ל דרבה ס"ל כשינויא קמא דהתם ולא איירי מתניתן

דהתם בשוגג אבל סתמא דגמרא י"ל דאזדא לשינויא דרבא שם דאיירי בשוגג ולכך לא מצי לאוקמי בלא אתרו דא"כ לינקוט סיפא בדידה ובאתרו בשגגת שבת כבר נשמע ממתניתן דהדליק הגדיש.

שם גמו' מה מכירה ע"י אחר אף טביחה וכו'. הקשה בנ"י א"כ לא יתחייב לעולם טובה בעצמו דנימא דצריך להיות ע"י אחר כמכירה ונ' דאדרבה אמרינן מה מכירה היא בענין שאחד הוא המתחייב דהיינו המוכר אף טביחה תהיה בענין שאחד לבדו יתחייב ואי בשותפין (מבין השורות: וע"כ צריך לומר כן דבלא"ה תיקשי דנוקי קרא במסתבר באית לי' שותפות בגווה אז דוקא יש שליחות בטביחה וכדאי' בקדושין דף מ"ב [ע"א] לענין סתם שליחות דמושחטו אותו לא הוה שמעינן רק היכא דשייך בגוה וע"כ צ"ל דדרשינן דומיא דמכירה מה מכירה היא ע"י אחר ואחד הוא המתחייב אף טביחה משכחת ע"י אחר ואחד יתחייב וע"כ בשליח גרידא וממילא ע"י עצמו נמי חייב דמי איכא מידי וכו') החיוב הוא על שניהם כשטבח אחד לדעת חבירו והא נמי ליכא למימר שצריך להיות דוקא ע"י שליח דבזה ודאי י"ל בקושית הש"ס הכא מי איכא מידי דאלו עביד איהו לא מתחייב.

שם תוספ' ד"ה בשלמא. אתיא כמ"ד אדם אוסר דבר שאינו שלו וכו'. הקשה בפ"י דמאי קשיא להו הא אפי' למ"ד אין אוסר כ"מ בשוויי' שליח מצי אוסר כדאי' בע"ז דף נ"ג ע"ב וכי אתו נכרים שליחותא דידהו עבדי וכו' וא"כ מצי איירי הכא שצוהו לשחוט לע"ז. ונ' שנעלם ממנו דברי המל"מ ריש פ"ג מגניבה שהוכיח מדברי הרמב"ם דכשצוהו בהדיא לשחוט לע"ז הואיל דאיכא בהשליחות תוספת איסור אחר אינו חייב המשלח בד' וה' דאין שלד"ע וע"כ איירי הכא בצוהו לשחוט סתם ושחט הוא לע"ז וא"כ שפיר כתבו דע"כ ס"ל כמ"ד אדם אוסר וכו' ומה שתירצו התוספ' על הך דלצעורי כשנתן רשות וכו' ואפי' לע"א וכו' נ' כוונתם כלומר דע"כ איירי כן בלא"ה דאל"כ אלא שצוהו לשחוט סתם ולא הזכיר ע"ז כלל ודאי הוי שינוי מדעת בעלי' ולא יתחייב המשלח בד' וה' כמו דאית' בקדושין דף מ"ב ע"ב לענין מעילה שליח שלא עשה שליחותו שליח מעל ואין לך שינוי גדול מזה בצוהו סתם ושחט לע"ז אלא ודאי איירי שהזכיר בדיבורו דלא איכפת לי' בלע"ז וממילא כ' דלא שייך ג"כ לצעורי. והנה הסוגיא דע"ז הנ"ל תמוה לי דנהי דנכרים שליחותא דישראל עבדו אמאי מיחשב בהכי ע"ז דישראל הא נכרים מצווין אע"ז ובדחיובא הוא וא"כ לכולהו אמוראי בב"מ דף י' ע"ב אין שליח לדבר עבירה ואין לומר דאעפ"כ הא גלי קרא דואשיריהם דליהוי שליחות א"כ ק' בקדושין דף נ"ג [ע"א] דפריך למ"ד שני כתובין הבאין כאחד מלמדין נילף ממעילה וטביחה דיש שלד"ע נימא דבהדי ע"ז הוי ג' כתובין דלכ"ע אין מלמדין ונ' דמהתם לא מצי מייתי דחידוש הוא דהא בלא"ה בעלמא אין לנכרי תורת שליחות דילפינן מאתם גם אתם בקדושין דף מ"א ע"ב ובא"י עשו נכרים שליחותא דישראל לאסור האשירות וא"כ לא מצי למיחשבי' בכלל הכתובים הבאין כאחד דקרא דע"ז צריך לכתוב דלא

הוה מצינו למילף ממעילה וטביחה אלא שלד״ע אבל שליחות נכרי לא הוה ידעינן ואיפכא נמי אי הוה כ׳ קרא דואשיריהם לא הוה מצינו למיגמר אחריני מינה דהחידוש הוא דאפי׳ נכרים היו עושין שליחות והיכא דאיכא צריכותא אין לו דין שני כתובין וכו׳ כדאי׳ בקדושין דף ל״ד ע״ב.

שם תוספ׳ א״ד. שהשליח סבור שהיא של גנב. ותמוה א״כ מאי פריך בגמר׳ וכי זה חוטא וזה מתחייב כלומר דאשלד״ע הא כיון דע״כ איירי שהשליח סבור שהיא של גנב בעצמו דאל״כ מה טעמא דרבנן דפטרי הא לאו שחיטה שאינה ראויה היא דאינו נאסר משום ע״ז דלצעורי מיכוון והא כ׳ התוספ׳ לק׳ דף ע״ט [ע״א] ד״ה נתנו דבלא ידע השליח שהיא עבירה בכל התורה יש שליחות לדבר עבירה ומתוך כך נ׳ ראיי׳ לשיטת רש״י בהשוחט שם דבאית לי׳ שותפות לא שייך לצעורי ואיירי הכא בשותף ומדויק לישנא בטובח ע״י אחר כלו׳ ע״י הגנב האחר השותף וכדאי׳ לק׳ דף ע״ח ע״ב דבטבח לדעת חבירו חייבין שניהם והכא חייב המצווה בשלשה חצאי בקר ואין כאן משום וטבחו כולו בחיובא כמש״כ רש״י שם ד״ה שותף דהכא השותף השוחט נמי בר חיובא הוא כדאמר בסמוך לאו משום דלא מיחייב הוא וכו׳ ושייך שפיר ענינא דשלד״ע כיון דידע שהוא דבר עבירה ואפ״ה לא שייך לצעורי הואיל שיש לו שותפות בגווה.

שם תוספ׳ ד״ה מ ה. מהתם הו״א אפי׳ שוגג וכו׳. ולכאורה א״כ מאי קאמר יכול אפי׳ שוגג תיפוק לי׳ דא״כ כבר כתיב לא תאכל כל תועבה אך זה אינו דאכתי היכן נרמז בקרא היתירא דשוגג אדמסיק ממחלליה היינו מש״כ התוספ׳ ולסמכי׳ למחלליה וכו׳ אך יש להקשות למאי דקאמר למ״ד דרבנן דדריש מהי׳ קדש דצ״ל ע״כ למ״ד דאורי׳ דס״ל דאין הכרח לדרוש הוא כמו שהביא בפרשת דרכים דרוש י״ג ד״ה ונראה דזה יובן מתורת כהנים פרשת אמור גבי לחם הפנים דר׳ יהודה לא דריש הוא ובד״ה הכלל העולה דשמאי הזקן בקידושין דף מ״ג [ע״א] ג״כ לא דריש הוא אך כל זה היכא דאין הכרח לא מייתר להנך תנאי תיבת הוא אבל מ״מ יש לדורשו (תידע דהא במגילה דף ז׳ ע״ב מסיק אליבא דר׳ יהודה ג״כ דדריש הוא אלא ע״כ משום דכתיב לכם להתיר ע״כ דאיכא ג״כ מכשירין דאסירי) וא״כ מאי קאמר יכול אפי׳ בשוגג תיפוק לי׳ דא״כ הא כבר שמעינן מל״ת כל תועבה ומדאיצטריך קדש נאמר דע״כ אתי קדש והיא לומר דבשוגג לישתרי ואתיא היא למעט שוגג דמתועבה הו״א אפי׳ שוגג ואתא היא למעט חדא ובזה מיושב קושית התורת חיים אמש״כ הרא״ש דלר״י הסנדלר מעשי יו״כ מותרין דהא מיתסרי מלא תאכל כל תועבה ובזה א״ש דמ״ד דאורי׳ נמי דריש היא ולמעט יו״כ ולפ״ז קאמר שפיר יכול אפי׳ בשוגג ואי משום דלא לכתוב לא קדש בקושית התוספ׳ זה אינו דאיצטריך לכתוב קודש היא למעט יו״כ שלא יאסר מתועבה והתוספ׳ דנקטו שוגג הוה מצי לומר ג״כ יו״כ אך כתבו לפי האמת דודאי איצטריך ג״כ כדי למיסמכי׳ למחלליה למעט השוגג ובפשוט יש לתרץ קו׳ הת״ח דיש לדרוש ג״כ מחלליה מות יומת לומר היכא דאיכא

מיתה בידי אדם אז הוא כקדש לאפוקי יוה״כ דאינו בידי אדם מעשהו מותר וא״כ ע״כ ר״י הסנדלר דלא דריש הוא ובזה מיושב קו׳ משנת דר״ע דלמש״כ תוספ׳ בשבת דף ק״ו [ע״א] ד״ה מה דר״ש ס״ל דרשא דשמואל האיך מצי סבר מעשה שבת דאורייתא׳ דתיקשי לדידי׳ יכול אפי׳ בשוגג כיון דקרא דמחלליה ג״כ איירי בשוגג וניחא דר״ש לשיטתו במנחות דף צ״ה [ע״א] דס״ל אפייתן בחוץ ולא דחו שבת ע״כ דדריש הוא כמבואר בפרשת דרכים שם נפקא אליבי׳ שפיר היתירא דשוגג מהי׳ ומעשה יו״כ באמת אסור.

שם תוספ׳ ד״ה אלא. הוה מצי למימר דלא דרשי או ותחת וכו׳. ומדרשא דרבא דמה מכירה ע״י אחר וכו׳ לא הזכירו ונ׳ כוונתם ע״פ מה שהקשו לק׳ דף ע״ט [ע״א] ד״ה נתנו היכי יליף מה מכורה וכו׳ דילמא דוקא כשסבור שהוא שלו כיון דליכא יתור אבל מאו ותחת לא קשיא להו דמיותרין הן ע״כ לאורויי דאפי׳ ידע שהיא עבירה נעשה שליח וזה שכ׳ הכא דלימא דלא דרשי או ותחת אלא כדרבא מה מכירה ומהא לחודה לא שמעינן רק בדלא ידע והכא איירי בדידע לכך אינו נעשה שליח וא״כ יהיו סותרין למש״כ לעיל סוף ד״ה בשלמא דמשמע בלא ידע נמי שייך אין שליח לדבר עבירה ובלא״ה דבריהם תמוהים מכח דבריהם בדף ע״ט כמש״כ לעיל.

שם תוספ׳ א״ד. דאפי׳ בדרבנן פטרינן שחיטה שאין ראויה וכו׳. למש״כ רש״י בפסחים דף כ״ב [ע״א] דמ״ד חולין וכו׳ לאו דאוריי׳ היינו דהנאתו לאו דאורייתא׳ אסורא אבל באכילה אסור מדאורייתא׳ א״ש דלא קאמר לק׳ דר׳ יוחנן לאו דאורייתא׳ אלא אהנאה ושפיר דמריה קטבח אבל באכילה שפיר אסור מן התורה והוי שחיטה שאינה ראויה.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה איסורי. וי״ל דהתם נמי לא פריך אלא משום דבעי ראויה וכו׳. נ׳ למש״כ התוספ׳ לק׳ דף ע״ב ד״ה דאי דתקרובת ע״ז אינה אסורה מדאורייתא׳ בהנאה א״כ בלא״ה אין לפרש דכמחתך בעפר ממש הוא דמידי דשריא מדאוריי׳ מיחשב דבר שיש בו ממש כדאי׳ ביורה דעה סי׳ ק״ט סעיף י״ג דאין צריך להחזיר הדמים במוכר דבר איסור דרבנן אלא ע״כ דהכוונה רק על שאינה ראויה לפתח אהל מועד.

שם תוספ׳ א״ד. הא כל טובח נמי לאו דמריה קטבח וכו׳. למה שכ׳ לק׳ דף ע״ב ד״ה דאי לענין חולין בעזרה ושחוטי חוץ דמה שהיא מצד אותו איסור אמרינן דבהכי חייבי׳ רחמנא וה״נ לענין טביחה פריך דוקא מאיסורי דעלמא המצטרפין עמו דמיחשב מכחם לאו דמרי׳ אבל מה שהוא מצד הטביחה עצמה דלימא דקניי׳ ולאו דמריה אמרינן ע״כ דבהכי חייבי׳ רחמנא ועיין לעיל דף ס״ה [ע״א] בתוספ׳ ד״ה מה במש״כ דאין הולכין בתר הדמים דהשתא דקנאה בשינוי וכו׳ נוטין קצת להנ״ל.

שם גמר׳ סבר לה כר׳ יעקב דאמר אף משנגמר דינו וכו׳ מוחזר וכו׳. הקשה בתורת חיים הא כיון דשחט בו פורתא תו

אינו יכול השומר להחזירו למפקיד דהוי היזק ניכר וא״כ בגמר טביחה איך יתחייב בד׳ וה׳ הא כבר הוא מופסד מהשומר מתחלת הטביחה. ולא ידעתי מאי קשיא לי׳ דנהי דבהיזק ניכר אינו יכול לומר הרי שלך לפניך כמש״כ תוס׳ לעיל דף מ״ה [ע״א] ד״ה השתא היינו בדמים המופסדין מכח ההיזק הניכר כדלעיל שם דע״י שלא ערקי׳ לאגמא נפסד וכו׳ אבל הכא אינו מופסד בזה רק פחת השחיטה ואותו ודאי צריך לשלם להמפקיד אבל בשיווי השור לכלבים ואפשר אפי׳ בשיוויו לאכילת אדם שפיר יכול לומר לו הש״ל דהא אם הי׳ השור מותר באכילה ודאי יכול להחזיר לו השור השחוט ולשלם עליו פחת השחיטה דהא קיי״ל לעיל דף י״א [ע״א] אף לשואל שמין וממילא שיכול לומר ג״כ על שיווי שור שחוט הש״ל וא״כ משכחת שפיר חיובא דד׳ וה׳ על דמי השור שחיט שאף אחר תחלת השחיטה הי׳ ראוי לו לשומר להחזירו לבעליו כגון אם הי׳ שוה מנה ולאחר שחיטה שוה עכ״פ חמשים זוז והי׳ צריך השומר להוסיף רק חמשים זוז עוד ואיירי שהגנב שטבחו איבדו אח״כ מן העולם או שאכלו באיסור ושפיר חייב להשומר אגמר הטביחה כיון דאז עדיין הי׳ שוה לו לצאת ידי בעליו בחמשים זוז.

שם רש״י ד״ה חייב. לשלם כפל וכו׳. כ׳ מהרש״א דכדי נקט כפל דעיקר מילתי׳ דר״ש היא לענין ד׳ וה׳. ונ׳ אדרבה דהך דמייתי הכא הוא לישנא דברייתי׳ לק׳ דף ע״ו [ע״א] דקאי אמילתי׳ דת״ק דמייתי קרא דוגונב מבית האיש דאיירי בכפל כדמסיים אם ימצא וכו׳ ישלם שנים וא״כ חייב דר״ש קאי נמי אכפל וממילתא דר״ש במתניתן דף ע״ד ע״ב לא בעי לאתויי אע״ג דאיירי לענין ד׳ וה׳ ממש משום דלא מיפרשא בהדיא דאיירי מצד גורם לממון אלא מצד ההקדש עצמו משמע דחייב כדאית׳ בדף ע״ו שם וברש״י ד״ה אמרי ולא מכרעא פירושא דמשנה כי אם מכח הברייתי׳ לכך מייתי לה גופה וכיון דאיירי בכפל כנכתב לעיל פירש״י שפיר אכפל והנה התוספ׳ ד״ה וסבר כ׳ דממאי דמחייב ר׳ מאיר בדינא דגרמי אין להוכיח שיחייב ד׳ וה׳ וכו׳ ונ׳ דדבריהם אינן דרך דיחוי אלא דע״כ כן הוא דהא בהדיא ממעט בריש פירקין שטרות מכפל לפי שאין גופן ממון כי אם גרמי ואם יאמר דר׳ מאיר מדמחייב גרמי כ״ש גורם נאמר דיו להיות כנדון דגורם ג״כ לא יתחייב בכפל ואי ליכא כפל אין כאן ד׳ וה׳ דלא שלשה וארבעה כמש״כ רש״י דף ס״ח ע״ב ד״ה ואינו ולזה מייתי הש״ס ליותר קיצור רק הברייתי׳ כלו׳ כקו׳ התוספ׳ לאמת דר׳ מאיר כיון דס״ל גרמי חייב כ״ש גורם ואי משום דאכתי ד׳ וה׳ אמאי ליחייב הא לית בי׳ חיוב כפל לזה קאמר דס״ל כר״ש דחייב בכפל וממילא איכא חיובא דד׳ וה׳ דהא עיקר תשלומי דגורם נשמע לר״מ במכ״ש מגרמי.

שם תוספ׳ ד״ה מכלל. ק׳ דמה דיוק הוא זה. וכתב הפ״י בכוונתם דאימא ה״נ דאטו משום דמוקי לה כר״מ בא לאפוקי דלא היתי כר״ש. ונ׳ ליישב קושיתם דלכאורה אמאי דפריך בריש הסוגיא מלבות מיהא איכא וכו׳ הוה מצי לאוקמי כר׳ יצחק דס״ל במכות דף י״א [ע״א] דליכא מלכות בחייבי כריתות וצ״ל. בשלמא כר״מ אף דלא קיי״ל כוותי׳

מ״מ מיתוקמא לי׳ שפיר דסתם משנה ר׳ מאיר היא אבל כר׳ יצחק דהוא יחידאה דלא קי״ל כוותי׳ דוחק לאוקמי אף דבמגלה דף ז׳ ע״ב מוקי רב נחמן לסתם משנה כוותי׳ ההיא לאו סתמא גמורה היא אלא משנה דגבי הלכתא פסיקתא כדאי׳ בסנהדרין דף ל״ד ע״ב והנה טעמי׳ דר׳ יצחק משמע דהוא משום דס״ל עונשין מן הדין כמש״כ התוספ׳ במכות שם ד״ה ואידך ובסנהדרין דף ע״ד [ע״א] איתא דטעמי׳ דר״ש דס״ל עובר ע״ז ניתן להצילו בנפשו משום דעונשין מן הדין והיינו דפריך הכא כיון דע״כ ר״ש נזכר בכולה משנה דמדאמר פוטר בשני אילו מכלל דבאינך מחייב אימא דכולה מתניתן אתיא כוותי׳ חוץ מבבא דחולין בעזרה וטריפה ולא תיקשי מאין לוקה ומשלם דלדידי׳ ליכא מלקות ביוה״כ ומשני דאין כאן שום הכרח דר״ש יהיה קיים אכולה משנה כי אם ארפואה וכלבים ואינך בבי נשארו ממילא סתם משנה ממש דדחיקא לאוקמי ביחידאי בין כר׳ יצחק או כר״ש וניחא טפי לאוקמי ביחידאה ר׳ מאיר דעכ״פ סתם משנה בעלמא כוותי׳ קיימא.

דף ע״ב ע״א גמרא. רישא קרינא בי׳ וטבחו כולו באיסורא וכו׳. ק׳ הא איצטריך לכדאמר לעיל דף ס״ז ע״ב וטבחו כתיב לחד ואע״ג דלמסקנא מוכח מאו שה מ״מ איצטריך וטבחו לחד דליהוי או שה מיותר למעוטי דלא נילף שור שור משבת וכמש״כ התוספ׳ שם ד״ה שור וצ״ל דלאו מיתורא דוטבחו דריש אלא ממשמעותא דוטבחו הכי משמע וכו׳ וזה נ׳ כוונת רש״י ד״ה דלא אבלי לא דקדקתי טעמא של דבר כלומר דגם באורתא הוה ידע לומר כן דהטעם בסיפא משום וטבחו וכו׳ אך הוה קשיא לי׳ דהא איצטריך לטבחו לחד ולא דקדק בקרא דגם ממשמעותא מוכח כן והוכיח דע״כ הטעם בסיפא משום ולא חצאי בקר ועתה בצפרא דקדק היטב דממשמעותא מוכח ג״כ וטבחו כולו וא״ש טעמא דסיפא אפי׳ אמרינן ואפי׳ חצאי בקר.

שם תוספ׳ ד״ה סיפא. וי״ל דרבא ורב נחמן דהכא לית להו סוגיא דהתם וכו׳. ואפשר לומר דהורשת קנס שאינו ממון גמור דאפשר דמודה ומיפטר תליא במוריש שבועה לבניו דגם כן אינו ממון גמור דדילמא לא הוו אבוהון משתבע ואזלי רבא ור׳ נחמן לשיטתן בשבועות דף מ״ח ע״ב דר״ן אמר הבו דלא לוסיף עלה דבשאר דוכתי אדם מוריש שבועה וכן רבא אמר שם מה לי שלא פקדני אבא וכו׳ משמע הא לאו הכי מוריש שבועה לבניו וה״ה בקנס.

שם תוספ׳ א״ד. וקצת נ׳ דוחק פירוש זה דמאחר דמועלת העמדה בדין דחייב וכו׳. כוונתם מכח קושיתם האחרונה בריש הדיבור דלא מוקי כשעמד בדין אלא דלא ליהוי ה׳ חצאי בקר וכו׳ ולליישב זה ע״כ צ״ל דהוה ניחא לי׳ דאיירי בחייב אתה וליכא משום הורשת קנס ולא קשיא לי׳ אלא מכח ה׳ חצאי דלזה לא מהני חייב אתה ובפ״י נדחק בדבריהם ומ״מ לא ידעתי מה זה שנ׳ להם לדוחק הא הסברא נותנת דלענין הורשת קנס דהוא מטעם דמודי ומיפטר וכיון שאמרו חייב אתה לא מהני הודאתו אח״כ ואין הכי נמי אפי׳ בלא אמרו חייב אתה רק שהעדים

העידו עליו בב"ד מצי להוריש לבניו אבל לענין חצאי בקר שאמרה תורה ה' בקר ישלם משמע שיאמר לו הב"ד לשלם שלימין וכי לא אמרו עדיין צא תן לו לא קיימתה קרא כדכתיב דלאחר מיתה כשיאמרו לשלם לא יאמרו לשלם רק חצאי בקר ולכך צריך לאוקמי כשאמרו בחיי האב צא תן לו דאז שפיר כבר נתחייב בגמר הדין ממש על שלימין.

שם גמרא. דאי ישנה לשחיטה וכו' כיון דשחט בה פורתא וכו'. הקשה הרשב"א למ"ד אינה לשחיטה נמי תיקשי תיאסר מכי שחט בה סימן אחד דנעשה בה מעשה חטאת העוף כדאית' בחולין דף כ"ט [ע"א] ולא ידעתי מאי קשיא לי' דהא משכחת שחתך ב' הסימנים כאחד ולא נשחט רוב האחד קודם השני ובא איסור חולין בעזרה אם חיוב שחיטת ד' וה' כאחד.

שם תוספ' ד"ה דאי. ממאי דחייב רחמנא אחולין בעזרה וכו'. אינו מדיוק דהא ליכא בהו כי אם לאו מכלל עשה ואפשר דכוונתם אליבא דר"מ בקידושין דף נ"ז ע"ב דלא מיעטינהו קרא אלא מכרת מכלל דלאו למלקות נשאר ואף דעל מה מצינו אין לוקין כמש"כ הר"ן בנדרים דף ד' ריש ע"ב מ"מ הכא כיון דמיעטי' קרא מכרת י"ל דגלי בי' דלמלקות איתקשו שפיר לשחוטי חוץ.

שם תוספ' א"ד. לא מצו למיפרך אי ישנו לשחיטה וכו'. כלו' ונימא דע"כ גלי קרא בחולין בעזרה ושחוטי חוץ דלא מיחשב לאו דמרה מכח איסורן ותירצו דלא גלי קרא אלא לענין חיובן בעצמן ואם יש פסול אחר עמו כמו בחולין דף מ' כמו שפירש מהרש"א דאיכא עמו פסול ע"ז לא מיחשבא דמרה לענין שחוטי חוץ וה"ה הכא להיפך מיחשבא השחיטה דחולין בעזרה לאו דמרה לענין שחיטת ד' וה' שלא יתחייב והנה דבריהם כאן סותרין לדבריהן דלעיל דף ע"א ע"ב ד"ה איסורי שהקשו כל טובה לאו דמריה קטבח דקניי' בשינוי מעשה ומאי קשיא נימא דבהכי חייב רחמנא וכבר העירותי על זה בדף הקודם ע"ב ונ' דלכאורה אמאי לא הקשו כן לעיל דף ס"ח [ע"א] דאמר אי יאוש קני שלו הוא טובח דהא שינוי מעשה ודאי קני ונימא בכל טביחה שלו הוא טובח אלא דהוה ניחא להו כיון דטעם חיובו דד' וה' הוא מפני ששנה או נשתרש בחטא כדאי' בדף ס"ח ואזלינן בתר תחילת הטביחה ולכך מיאוש לא קשיא דשם ודאי אין לחייבו שאין לומר בו כלל ששנה בחטא כיון דכבר קודם שחיטה הוא שלו אבל בעלמא מחייבינן לי' שפיר לפי ששנה בחטא כשהתחיל לשחוט מה שאינו שלו עדיין אך ממאי דבעי למפטר אפסול ע"ז מכח לאו דמרה דהוא ג"כ בעת השחיטה הוקשה להם שפיר דע"כ קפידא דקרא ששנה בחטא הוא אתחלת השחיטה דאל"כ האיך אמרו הטעם דהייבתו תורה לפי ששנה או נשתרש בחטא הא בשעת חיובו דהיינו בסוף שחיטה לא שנה וחטא דכבר קניי' בשינוי מעשה מה תאמר בהכי חייבי' רחמנא מ"מ יהי' סותר לכללין דטעם חיובו הוא לפי ששנה בחטא והא לא שנה ומדחזינן דהתורה חייבתו על ששנה בחטא ש"מ דלא קפדינן

על אחר התחלת שחיטה וא״כ בשוחט לע״ז נמי יתחייב ותירצו דלא הוי שינוי מעשה כלל לקנות בו.

שם **תוספ׳** ד״ה ל י מ א. ותקשה דידי׳ אדידי׳ וכו׳. למש״כ התוספ׳ לעיל דף ע״א [ע״א] ד״ה אלא דאליבא דר״ש לא מספקינן דודאי סבר דאורייתא׳ א״כ הא שפיר מצי סבר ר׳ יוחנן כר״ש וצ״ל משום דבקדושין שם אמרה ר׳ יוחנן משום ר׳ מאיר ומתניתן אוקימנא לעיל דף ע״א כר׳ מאיר ושפיר תקשה דלמאי דס״ל ישנה לשחיטה וכו׳ ע״כ ס״ל לר״מ במתניתן חולין וכו׳ לאו דאורייתא׳ ושם אמר משום ר״מ דהוי דאורייתא ואף דלכאורה לר׳ יוחנן דס״ל חייבי מלקות שוגגין פטורין לא איצטריך לאוקמי מתניתן כר״מ כמש״כ התוספ׳ שם ד״ה בטובח מ״מ הא חזינן דאע״ג דפסקינן בהא כר׳ יוחנן אפ״ה לא רצה הגמר׳ לתרץ כן וכבר כתבתי שם טעמא דמילתא ושפיר קשיא דידי׳ אדידי׳ אליבא דר״מ אבל רש״י כ׳ פלוגתא היא וכו׳ נ׳ דלא רצה לפרש כפי׳ התוספ׳ דאזיל לשיטתי׳ בפסחים דף כ״ב [ע״א] דחולין בעזרה לאו דאורייתא׳ היינו הנאתו וא״כ לא תקשה דידי׳ אדידי׳ דכאן י״ל לאו דאורייתא׳ היינו הנאתן ומיחשב שפיר דמריה קטבח ובקדושין דיליף ר״מ מקרא היינו לאיסור אכילה וכפירוש הר״מ שם בתוספ׳ ד״ה מה דשלי בשלך אינו ראוי לאכילת מזבח וה״ה שלך בשלי אסור לאכילת אדם דהוא עיקר צרכן ולכך לא פירש אלא דפלוגתא היא בקדושין דהיינו ברף נ״ח ת״ה ור״ש לענין קדושין ות״ק אסרן בהנאה.

שם ע״ב **תוספ׳** ד״ה ד א י. ומתוך כך הי׳ נ׳ לדקדק דתקרובת ע״ז אסורה בהנאה מדאוריי׳ וכו׳. שמעתי מקשין הא בהדיא איתא בפסחים דף כ״ב [ע״א] ואימא כמים הנשפכין לפני ע״ז דמשמע ודאי דתקרובתה אסור בהנאה מדאוריי׳ ונ׳ דכל מאי דמספקא להו משום די״ל דלא איתקוש למת כי אם במאי דמפורש בקרא ויאכלו וכו׳ כמש״כ סוף הדיבור וא״כ לר״י בן בתירא דס״ל בע״ז דף ל״ב ע״ב דתקרובת ע״ז מטמא באהל אף דלא נזכרה טומאה בקרא אליבי׳ ודאי לא מספקא להו דס״ל לכל מילי הוקש למת ולא מספקא להו אלא רבנן דר״י בן בתירא אם הטעם דלא ס״ל דמטמא משום דאינה מפורשת בקרא וא״כ ה״ה להנאה או דמ״מ הנאה היא בכלל אכילה והוי כמפורש בויאכלו וא״כ בפסחים שם קאי אמשנה דאלו ואלו נמכרים לגננין דשריא לדם בהנאה ובע״ז שם מוקי לסתם משנה דקתני והיוצא אסור וכו׳ כר״י בן בתירא פריך שפיר למתניתן דסתמה כריב״ב מנא לה דדם מותר בהנאה אימא כמים הנשפכים לע״ז דאסורין בהנאה אליבי׳.

שם **תוספ׳** א״ד. מ ה א י ט ע מ א תיאסר נמי בהנאה וכו׳. והנה הרמב״ן בסוף סדר כי תשא כ׳ דאיסור אכילת תקרובת ע״ז נפקא מוקרא לך ואכלת מזבחו אבל הרמב״ם פ״ד משחיטה הל׳ י״א מוקים מהך קרא אשחיטת נכרי וי״ל דאזלי לשיטתם דבסדר שמיני בפסוק אותה תאכלו הביא דברי הרמב״ם דעל בשר אדם עובר בעשה ונחלק עליו וכת׳ בסוף דמה שאכרו ואין בשר מהלכי שתים בלא תעשה שהוא מותר היינו

בבשר מן החי דאלו מן המת בלא״ה אסור אפי׳ בהנאה והנה למש״כ התוספ׳ לעיל דף י׳ [ע״א] סוף ד״ה שהשור דבשר נכרי ועבד שרי בהנאה וכן כ׳ הרשב״א לעיל דף מ״ט [ע״א] לא היה צריך הרמב״ן לידחוק דאיירי במן החי אלא דאיירי בשל מת נכרי וע״כ דס״ל לרמב״ן דמת נכרי נמי אסור בהנאה ועיי׳ במל״מ סוף הלכות אבל ד״ה והנה חפשתי ובד״ה וראיתי כתב דהרמב״ם ס״ל דבשר מת נכרי מותר בהנאה והנה על קושית התוספ׳ דהכא י״ל דויאכלו זבחי מתים קאי על מתים נכרים דבע״ז דידהו עסיק קרא ולכך הרמב״ן לשיטתו דס״ל מת נכרי נמי אסור בהנאה א״כ לא מצי למילף מויאכלו זבחי מתים איסור אכילה דא״כ אפי׳ בהנאה ליתסר אליף לה מוקרא לך אבל הרמב״ם דס״ל מת נכרי מותר בהנאה שפיר מצי יליף מויאכלו זבחי מתים איסור אכילה ודאיירי במתים נכרים להכי מוקי קרא דוקרא לך אשחיטת נכרי.

שם רש״י ד״ה אההוא פורתא. דכי היכי דהוי שחיטה לענין חולין בעזרה וכו׳. בפ״י דקדק הא דלא פירש״י כן לעיל ע״א וגם הקשה דעל אינה לשחיטה פירש רש״י לעיל דנ״מ לענין מחשב בקדשים אמאי לא כתב לענין שחט סי׳ א׳ בחוץ כדאיתא בחולין דף כ״ט [ע״א] ונ׳ דרש״י דקדק כן מלשון הגמר׳ דהנה לעיל איתא סתם כי קא מיחייב אההוא פורתא וכאן הוסיפו תיבת נמי והיינו דלכאורה הסברא נותנת לאמר דאינה אלא לבסוף דתחלת השחיטה הוא רק מעשה טריפות כדאמר בחולין שם מעשה טריפה ביד נכרי, י״ל ג״כ להיפך כיון דאיכא כוונת שחיטה דינה מתחלתה כשחיטה וא״כ יש להכריע מסברא בקדשים דבעינן כוונה כדאי׳ בחולין דף י״ג [ע״א] חשובה היא הכוונה לעשות תחלת השחיטה כדין שחיטה וזה נ׳ טעם של הרב המאירי הובא בשיטה מקובצת שכ׳ לענין מחשבה בקדשים כולם מודים דישנה לשחיטה מתחלה ואף שדבריו תמוהים מסוגיא דזבחים דף ל׳ [ע״א] דאמר מי סברת אינה לשחיטה וכו׳ ואפשר דס״ל לחלק דלענין עירוב מחשבות י״ל שפיר דבטלה מחשבה שבתחלתה נגד שבסופה אבל בחדא מחשבה לכ״ע מהני בתחלתה ודוחק אבל בחולין דלא בעינן כוונה אינה חשובה הכוונה כלל ואינו אלא מעשה טריפות ובענין זה נראה לו לרש״י הולכת סוגיא דגמר׳ דבלישנא קמא אמר ש״מ אינה לשחיטה וכו׳ והכוונה כפשוטה לענין חולין בעזרה דעסיק בה אבל לק׳ בעיקר פלוגתא דר״ל ור״י פירש״י דנ״מ לענין מחשב בקדשים והיינו דע״כ לענין קדשים נשנית פלוגתתם דאל״כ מנא לי׳ לרבא בזבחים שם דאינה לשחיטה וכו׳ וכמש״כ התוספ׳ בחולין שם ד״ה אמר דס״ל כר״ל אימא דבקדשים מודה וכמש״כ הרב המאירי באמת אלא ודאי דידעו דבקדשים איתשלא עיקר פלוגתתם וא״כ הא דפריך אדהכא מכי שחיט בה פורתא וכו׳ הוא דסבר לדמויי חולין בעזרה אף דליכא בהו לתא דכוונה להחשיב השחיטה בתחלתה לר׳ יוחנן כמו בקדשים וע״ז אמר ר׳ אחא א״כ כמו דמדמית חולין בעזרה לקדשים ולא נחתית לחלק משום כוונה כמו כן תימא לענין ד׳ וה׳ דאין סברא לומר דבחולין בעזרה יש דמיון טפי לקדשים וזה שכ׳ רש״י דכי היכי דהוי

שחיטה לענין חולין וכו׳ כלו׳ ולא מחלקת בינן לקדשים ה״ה לא נחלוק בין שחיטת ד׳ וה׳ לבין קדשים וזה שאמרו בגמר׳ כי קא מחייב נמי דלעיל אמר סתם כי קא מחייב דאמר כן אד׳ וה׳ מצד עצמה ולא נחית לרמיון אבל הכא הכוונה דד׳ וה׳ נמי יש לדמויי לפי דבריך לקדשים.

שם תוספ׳ ד״ה מכאן. נ׳ שאם לא נראה וכו׳ שמא אחר הזמה כתבו וכו׳. נ׳ כוונתם ע״פ מש״כ לעיל ריש הדיבור אין דלא הי׳ לנו לפוסלן כיון דחידוש הוא אם לא דלא המנינהו לחצאין כיון דמשלמין וא״כ די אם נאמר שהם פסולין אבל להמציא חששות וליפסול שטרות הבאין לפנינו מנא לן כיון דבאמת י״ל שהם כשרין דאי חזית דציית להני וכו׳ לזה כתבו דשפיר יש לחוש והיינו משום דמשמע להם כן מיתור לישנא דרבא דלא הי׳ לו לומר כי אם אינו נפסל למפרע אלא בא להשמיענו דמכאן ולהבא הוא נפסל בכל מיני פסולי דיש לחוש עליו ודכוותי׳ יש ליישב בפסחים דף ל׳ ע״ב דאמר בא מכאן ולהבא גובה נ׳ דבא להשמיענו דהוא לגמרי שלו אע״ג דשומא הדרא מ״מ אם מכרו נשאר המכר וכדאי׳ בב״מ דף ל״ה [ע״א] וה״ה אם הקדישו דלא יגרע ממכר.

דף ע״ג ע״א תוספ׳ ד״ה משום. דוקא היכא דאיכא עידי מסירה וכו׳. נ׳ דקשיא להו הא אדרבה יש לחוש לפסידא דמוכר הנכתב בשטר שמא לא מכר והעדים חתמו בפסול כיון דבאמת פסולין לכך כתבו דאיירי אם ידוע דהמכר הוא אמת ע״פ עידי מסירה רק דהי׳ לן לפסול משום מזויף מתוכו כדאי׳ בגטין דף ד׳ [ע״א] ובתוספ׳ ד״ה מודה בזה הכשירום חכמים ולפי דברי התוספ׳ י״ל דאפסידא דמוכר לא חששו דבי׳ איכא כעין ס״ס שמא הכת האחרת הם השקרנים ואת״ל שהם הפסולין אימא מ״מ שאותו המכר הוא אמת דאטו בעדים פסולין כל דבריהם הם שקר ולכך ראוי לחוש אפסידא דלוקח טפי דהס״ס מסייעא לי׳.

שם גמר׳ ואי ס״ד למיפרע הוא נפסל הני כיון דאיתזמו להו אגניבה וכו׳. למש״כ תוספ׳ לעיל דף ע״ב ע״ב ד״ה אין בתירוץ ב׳ דלמ״ד להבא נפסל נמי פסול למפרע מספק א״כ למ״ד להבא נפסל תיקשי דכי מסהדי אטביחה ספק פסולין הוי ואף לפי האמת דרבא ס״ל כר׳ הונא לא קשה מידי דלדידי׳ הוו ודאי כשרין ומ״מ י״ל דמש״כ הרמב״ם פ׳ כ״א מעדות הל׳ ד׳ דמשלמין לאדון דמי העין לפי שהי׳ העבד יכול לתפוס אף שלא הי׳ האדון צריך ליתן בידים מ״מ צריכין לשל הזמה משום תפיסה (דאע״ג דאין חייבין עד שיגמור הדין הרמב״ם אזל לשיטתי׳ כמש״כ המגיד משנה פ״ב מגניבה הל׳ י״ב דב״ד גומרין דין על הספק שאם יתפוס שלא יוציאו מידו) וכ׳ הלח״מ שהוא דבר חדש ומצינו לומר דמסוגיא זו הוכיח הרמב״ם כן דס״ל דמאי דמוקי בב״ב דרבא כר׳ הונא הוא דרך דיחוי ולפי האמת סבר כרב חסדא מדמתרץ אליבי׳ בשבועות דף מ״ח [ע״א] היפך ממש״כ התוספ׳ הנ״ל וא״כ יקשה אמאי לא פריך הגמ׳ למ״ד להבא נמי אלא ע״כ דלמ״ד להבא כיון דלא הוו אלא ספק פסולין שפיר יש לחייבן משום עדות דטביחה דאע״ג דקודם

ההזמה כבר לא הי׳ צריך לשלם משום דהעדים הם ספק פסולין מ״מ הפסידוהו שאם יתפוס הנגנב יוכל לומר קים לי דהעדים המוזמין כשרין הן אך ק׳ מסוגיא דלק׳ דף ע״ד [ע״א] מדסיפא במיפך והזמה וכו׳ ופירש״י בד״ה ואזמינהו והכא ליכא למימר וכו׳ כיון דלאו אפומייהו פסקינן דינא וכו׳ דאין עדים זוממין מתחייבין עד שיגמור הדין וכו׳ ולדברי הרמב״ם הא כל עיקר גמר דין דדמי עין הוא שב״ד גומרין שאם יתפוס אין מוציאין כמש״כ הלח״מ שם ונהי דהך ברייתא אתיא כמ״ד א״צ גט שחרור דלדידי׳ צריך הרב לשלם בהדיא דמי עין מ״מ בכה״ג שבאו כבר עדים לחייבו רק דמי שן כי באו אח״כ עדים על עין יוכלו ב״ד לגמור דין שאם יתפוס דמי עין אין מוציאין וא״כ מה ההכרח דאמר מדסיפא במיפך והזמה הא סיפא נמי מיתקומא בג׳ כתות כנ״ל ואפשר דהרמב״ם מפרש שלא כדברי רש״י אלא כמש״כ הפ״י ריש דף ע״ד דלישנא דסיפא לא משמע כלל לאוקמי בג׳ כתות דהעיקר חסר מן הספר וכו׳ ולעולם משום גמר הדין הוי ש״ד לאוקמי כנ״ל.

שם תוספ׳ ד״ה שהעידו. א״כ גם כשהוזמו על הטביחה תחלה הוו מוכחשים על הגניבה וכו׳ ותוך כדי דיבור כדיבור דמי וכו׳. ונ׳ ע״פ מה שהקשה הש״ך בח״מ סי׳ רנ״ה על הרמב״ם ריש פ׳ ט״ו ממעשה קרבנות שכ׳ דבקדשים לא מהני חזרה תכ״ד דהוא נגד הסוגיא דהכא דפריך מר׳ יוסי דקדשים אעדות ונ׳ ע״פ מה שהקשו התוספ׳ לק׳ ע״ב ד״ה כי דר״א מדיפתי דס״ל תכ״ד כדי שאילת תלמיד לרב דלא כמאן ותירצו דס״ל כברייתא׳ מנזיר וכ׳ הפ״י דתירוצן אינן מספיק דאכתי הך ברייתא׳ כמאן אתיא ונ׳ דהטעם דמועיל תכ״ד בכל מילי מצינו בו מחלוקת דר״ת כ׳ בתוספ׳ הנ״ל דהיא מתקנת חכמים שיוכל אדם להשיב שלום ובב״ב דף קכ״ט כ׳ בשם ר״י דבהנהו דלא מהני תוך כדי דיבור הוא מגזירת הכתוב וא״כ מסתמא עיקר דינא דתכ״ד נמי הוא מגזירת הכתוב והנה הני דהוציאו מן הכלל אם הם מגזירת הכתוב פשיטא שאין להוסיף עליהם אבל אם עיקר תכ״ד הוא מן התקנה ואהני לא תיקנו משום חומר הענינים י״ל שפיר דה״ה לקדשים דחמירי שלא יועיל בהם תכ״ד ולכאורה הא דס״ל לר׳ יוסי כי הוזמו על הטביחה דבטל גם עדות דגניבה אי אמרינן דתכ״ד הוא מן התקנה לא ידעתי שום סברא שיהי׳ מועיל תכ״ד אלעבר ובשלמא בקריעה אף דליכא הך טעמא כתבו תוספ׳ ע״ב ד״ה כי שפיר דהוא משום לא פלוג אטו כל תכ״ד דהוא ג״כ להבא עכ״פ אבל אלמפרע לא הי׳ כלל התקנה וצ״ל דס״ל דהוא מגזירת הכתוב דאז אמרינן שפיר כל מה שהוא תוך כדי דיבור נחשב כאחת לפ״ז א״ש מה דפסקינן בעלמא תכ״ד תלמיד לרב דהוא כרבנן דר׳ יוסי דמאי דאמר הכא דרבנן ס״ל לאו כד״ד הכוונה היא כאן לא ס״ל משום דס״ל דהטעם הוא מכח תקנה ואלעבר לא שייכא תקנה אבל בעלמא לעולם ס״ל אפי׳ כתלמיד לרב דלמה לא יחושו בהתקנה גם אתלמיד לרב אם יצטרך לשאילת שלום ולפי זה מתורץ קו׳ התוספ׳ על רש״י דהפ״י כ׳ על קושיתם דאימא מתניתן אתי׳ כרבנן דלית להו תכ״ד וכ׳ דזה אינו דא״כ אכתי נימא

דבשעת העדאת טביחה פסולין הוו מאי אמרת דהעידו בב״א אי לאו כד״ד נחלקה עדותן ולא הוי בב״א ולפי האמור ניחא דודאי אתיא כרבנן דר׳ יוסי דס״ל דהוא מן התקנה וא״ש דמגניבה אטביחה דהוא להבא שפיר אמרינן דמקרי תכ״ד ולא היו עדיין פסולין בשעת העדאת טביחה וכמש״כ התוספ׳ דהיו יכולין לחזור מהעדאת גניבה אבל מטביחה אגניבה לא אמרינן תכ״ד כיון דהוא אלעבר והיינו דפריך הש״ס וסבר ר׳ יוסי תכ״ד כלומר אפי׳ אלעבר א״כ ע״כ ס״ל דהוא מגזירת הכתוב וה״ה הני שהוציאו מן הכלל ומנא לי׳ להוציא גם קדשים מן הכלל ומשני דאיירי בתלמיד לרב והיא הנותנת משום דס״ל מגזה״כ ולא הי׳ רק ארב לתלמיד ולפ״ז פסק שפיר הרמב״ם כרבנן דהטעם הוא מן התקנה דלכך פסק ג״כ כתלמיד לרב דלא עשו תקנה לחצאין ומהאי טעמא לא מהני ג״כ בקדשים דכמו שהוציאו הני דחשיב בגמר׳ ה״ה קדשים משום חומר הענין דכן מוכח מקושית הגמר׳ דפריך אר׳ יוסי משמע דלסברת רבנן הוה ניחא דבקדשים לא ליהני תכ״ד לענין חזרה ודברי התוספ׳ במנחות דף פ״א ריש ע״ב מיושבין ג״כ בזה אך מה שסיימו דמנמלך אפי׳ ר׳ יוסי מודה הוא לכאורה בהדיא נגד הסוגיא דהכא דמסיק דבתכ״ד קטן מהני נמלך לר״י וצריך לדחוק דהביאו ראיי׳ מההו״א דמקשה וס״ל לר׳ יוסי כד״ד וכו׳ דמשמע הא אי הוה ס״ל כרבנן בטביחה וגניבה הוה א״ש דלא מהני נמלך בשום תכ״ד ומינה לדידן דפסקינן באמת כרבנן בטביחה וגניבה וכלו׳ דתכ״ד הוא מטעם תקנה ודאי לא מהני נמלך בקדשים וכן יש ליישב דברי הרמב״ם בפירוש המשנה דתמורה דף כ״ה שכתב לפי שהעיקר בידינו תכ״ד וכו׳ זולתי במקדיש ומומר וכו׳ דלפי ההו״א שבגמר׳ הי׳ סבר כן ר׳ יוסי ומינה נשמע לדידן וזה שכ׳ אחר זה שהדברים האלה לא תועיל בהם חזרה ותוספת תנאי וכו׳ אבל מקדיש ומומר הרי הוא כמו שביאר בכאן וכו׳ כוונתו דבאינך אפי׳ לפרש לא מהני תכ״ד אבל במקדיש מהני לפרש והיינו כמש״כ תוספ׳ ע״ב ד״ה ונמלך דס״ד אע״ג דנמלך לא מהני לפרש שפיר מהני ומאי דס״ד דגמר׳ אליבא דר׳ יוסי הוא לדידן לפי האמת דבקדשים לא מהני תכ״ד ומ״מ לפרש שפיר מהני והביא הרמב״ם כל זה בפי׳ דברי ר׳ יוסי אף דלפי האמת אינו מתפרש כן אבל משום דלדידן הוי כל זה להלכה גמורה ולפי דרכו למדנו מדברי הרמב״ם דאף דבקדשים לא מהני להלכה תכ״ד כמו באינך שהוציאו מהכלל מ״מ יש חילוק ביניהם דבאינך גם תנאי לא מהני ובקדשים מהני תנאי ופירוש.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה הר״י. בפ׳ ב׳ דזבחים וכו׳ אמר אביי וכו׳ מדהו״ל למימר וכו׳. נ׳ ליישב הא דמייתי דברי ר׳ פפא אהך משנה שהם שנויין אמשנה הקודמת דהיא שלמים וולדה עולה כמו שדיקדק בפ״י וע״פ מש״כ התוספ׳ בתמורה דף כ״ו [ע״א] ד״ה האומר דדוקא בתמורת עולה צריכין להכרח מדהו״ל למימר וכו׳ לפי שאין דרך אדם לסתור דבריו אבל בולדה עולה שהם ב׳ גופין אין זה סתירה גמורה אית לן למימר בלא״ה שהי׳ דעתו מתחילה לחול רק שלמים גם אולד דמה שאמר אח״כ וולדה עולה אין זה סתירה גמורה בעיניו לפי זה מדר׳ יוסי במשנה קמייתא׳

אין ראיי׳ דהו״א התם לא מהני כדי דיבור לפי שהיא חזרה גמורה שלא עלה על דעתו מתחלה כלל וולדה עולה דהא דאמרו אח״כ ואין דרך אדם לסתור דבריו הוא לפי שאין זה נחשב בעיניו לחזרה וכיון דבאמת היא חזרה גמורה לא מהני תכ״ד אבל הכא שפיר הא יכולין לחזור מעדות גניבה תכ״ד דלמה לנו לומר כשאמר עדות גניבה בשקר שהי׳ מוחלט בדעתו שלא לחזור משקרו אדרבה שיקרא לא קאי ותחילה כשאמר השקר דגניבה נאמר שהי׳ בדעתו כוונת חזרה ושפיר מצי הדר תכ״ד לכך מייתי מתמורת עולה דגם שם צריכין לשינוי׳ דרב פפא והתם אין זה חזרה גמורה כמש״כ התוספ׳ דאין דרך לסתור דבריו ומסתמא גם מתחילה הי׳ קצת בדעתו תמורת שלמים ואפ״ה לא מהני חזרת תכ״ד וזה שכתבו התוספ׳ בזבחים אמר אביי מדהו״ל למימ׳ וק׳ קו׳ התוספ׳ בתמורה הא בוולדה עולה ליכא הכרח וצ״ל דאין צריכין להכרח ובלא״ה אמרינן דלא הוה דעתו מתחלה כלל אוולדה עולה ולכך א״ש דלא מצי מייתי מהתם לפי שהוא חזרה גמורה ואייתי מתמורת עולה דהוי שפיר דומיא דהכא כנ״ל.

שם תוספ׳ ד״ה ונמלך. למאי דסבר נמי השתא וכו׳. נ׳ דקשיא להו דלמאי דתלי ר׳ יוסי טעמא הואיל ואי אפשר לקרות ב׳ שמות כאחד משמע דאם הי׳ שהות בינתיים שהי׳ יכול לאומרו לא מהני ואמאי בזמן קצר מהני הא לית לי׳ סברת תכ״ד לזה כתבו דלפרש דבריו שפיר מהני תכ״ד (אך למש״כ לק׳ ד״ה כי דתיקנו תכ״ד כדי שיהא לאדם שהות להחזיר שלום משמע הא תיכף אחר דיבורו מהני מדינא. א״כ י״ל דבהא מודה ר׳ יוסי גם לפי ההו״א ושפיר אמר הואיל ואי אפשר וכו׳ כאחד פי׳ אלא זה אחר זה מיד דמהני ודאי לכל מילי ולא היו צריכין לחלק בין לפרש ללחזור) והיינו דודאי דברים שבלב לא מהני ולכך כי אמר ביום שאחריו לא מהני או אחר תכ״ד אף שאמר שהי׳ מתחילה בדעתו מ״מ הוו רק דברים שבלב אך התוספ׳ כ׳ בקידושין דף מ״ט ע״ב ד״ה דברים דהיכא דאיכא אומדנא דמוכח מהני לכך הכא אי מפרש תכ״ד מהני דמסתמא מה שאדם אומר עכשיו הי׳ כבר קודם כדי שני תיבות במחשבתו וזה שאמר ר״י אם לכך נתכוון וכו׳ וכי תימא דהוו דברים שבלב לזה אמר הואיל ואי אפשר לקרות וכו׳ כלומר דאיכא אומדנא דמוכח שהי׳ כך בדעתו ומה שלא אמרו תיכף לפי שא״א לקרות וכו׳ והיינו לס״ד אבל למסקנא דאיכא תרי תכ״ד א״כ בתכ״ד גדול ליכא אומדנא דמוכח דאדרבה הא הי׳ יכול לאמרו בתכ״ד קטן ולכך בתכ״ד גדול הוי רק כדברים שבלב וזה שכתבו בד״ה תרי דתכ״ד גדול אין מועיל אפי׳ לפרש ודלא כדברי מהרש״א שכתב דלא אמרו כן מסברא אלא דלמסקנא אפשר לומר כן ולהנ״ל הדבר מוכרח דהא לא הוו כ״א דברים שבלב.

שם תוספ׳ ד״ה אמר. דכל סוגיא זו כפי מאי דס״ד השתא דדיוקא דרבא מרישא וכו׳ ונ׳ דהס״ד דסוגיין עם המסקנא אזדי בס״ד ומסקנא דב״ב דף ל״א ע״ב שהביאו תוספ׳ לעיל ריש הסוגיא ד״ה אין אי רבא ס״ל כרב חסדא או כרב הונא וע״פ מה שכתבו שם דלר״ח ג״כ ראוין העדים המוכחשים להחזיק ממון על פיהם א״כ הס״ד דהכא קאי לס״ד דב״ב שם

דרבא ס״ל כר״ח וחשיב שפיר לרבא המציעאי מוכחשין מקמאי שאמרו שן ועין ואע״ג דסהדותא כוותייהו קיימא דבכלל מאתים מנה כל זה הוא מכת הכחשה דכך הוא דינא דעדים מוכחשין לר״ח ולהחזיק ממון על פיהם וא״כ מכת הכחשה משתלם רק דמי שן אפומייהו ואפ״ה נוהג בהן דין הזמה ומוכח שפיר דהכחשה תחילת הזמה היא אבל המסקנא דלקמן קיימא במסקנא דב״ב דס״ל לרבא כר״ה דכל כת בפ״ע כשירה אפי׳ להוציא ממון רק דדמי עין אין יכולין לחייב את הרב כיון דהוו תרי ותרי אבל דמי השני שמחייבין המציעאי הוא מטעם נאמנות שכל כת בפ״ע נאמנת לר״ה ופריך שפיר דסהדותא כוותייהו דמציעאי קיימא ואין כאן דין הכחשה כלל ולכך מסיק דע״כ דיוקא דרבא מסיפא.

שם תוספ׳ בא״ד. ולאו דוקא נקט אביי אפכינהו תחלה וכו׳. הק׳ מהרש״א למאי דכ׳ ר״י לק׳ דמציעאי אזמינהו לקמאי א״כ י״ל דאפכינהו תחלה וקאי על דמציעאי לקמאי ונ׳ דזה גופה כוונת התוספ׳ במה שכ׳ תו ונ׳ לר״י משום דמתחלה פי׳ הר״י רק דהך דהכא קאי לפי ההו״א דדיוקא דרבא מרישא אך לא נחית הר״י להכי דמוקי גם אביי בג׳ כתות אלא דמוקי הרישא בב׳ כתות וס״ד דמ״מ ניחא לישנא דשהרי הרב אומר כן וכמש״כ בסמוך ויש ליישב הא דקתני שהרי הרב וכו׳ ולפי הס״ד דבני הישיבה הי׳ ניחא לאביי בהכי וא״כ ע״כ אפכינהו לאו דוקא וע״ז כ׳ ונ׳ לר״י וכו׳ כלו׳ דיותר טוב לומר דלא ניחא כלל לאביי לאוקמי הרישא בב׳ כתות מדקתני שהרי הרב וכו׳ וע״כ גם הס״ד דבני הישיבה לא הוו מוקמי הרישא כי אם בג׳ כתות ואי דלא ליהוו המציעאי מוכחשין ע״כ צ״ל דאזמינהו לקמאי והכוונה באמת כדברי מהרש״א ואפכינהו ואזמינהו הוי שפיר דוקא רק שכ׳ תחלה וכי קתני וכו׳ ה״ה דמי עין לקמאי משום דס״ד עדיין דבתראי אזמינהו ג״כ למציעאי וא״כ הך אפכינהו ואזמינהו כולל תרי הזמות דמציעאי לקמאי ודבתראי למציעאי וא״כ אכתי ליהוי אפכינהו וכו׳ לאו דוקא משום דבהדא לישנא כייל להו ובדבתראי לא מצי להיות הפכה תחילה דא״כ האיך מיקיימא לה הזמה במציעאי וע״ז סיים ומיהו אין אנו צריכין כלל להיפוך בתראי וכו׳ וכלו׳ וא״כ ע״כ אפכינהו וכו׳ לא קאי כלל כי אם אמציעאי לקמאי ומהזמה דבתראי לא דבר כלל דהא נ׳ בהדיא בברייתי׳ וא״כ הוי שפיר אפכינהו דוקא וכדברי מהרש״א וכן לא צריכינן תו לדחוק אמאי דלא קתני דמי עין לקמאי כיון דהיו הקמאי מוכחשין תהלה לא מיקיימא בהו דין הזמה דהכחשה לאו תחלת הזמה היא כל זה נ׳ תוכן סוגית דברי הר״י.

דף ע״ד ע״א תוספ׳ בא״ד. ויכולין לומר לטובתו באנו וכו׳. למש״כ התוספ׳ בסנהדרין דף ט׳ ע״ב ד״ה עידי דבעידי נערה המאורסה היינו טעמא משום דיכולין לאישתמוטי שלא היו יודעין שהיא חבירה דמקטלא אבל הכא דאי אפשר להיות זה בלא זה לא מהני לומר לא לכך באנו מתורץ קושיתם דהכא כיון דא״א שישתלם העבד דמי עין כי מקדמו לעין חייבין ע״כ דמי הזמה ולא מהני כלל אמירתם דלטובתו באנו כיון דרעתי ג״כ נמשכת ע״כ מעדותם.

שם תוספ׳ ד״ה ע ב ד. אמאי קאמר כל דהו וכו׳. לכאורה עדיפא הו״ל להקשות דמאי קאמר בגמר׳ שהרי העבד אומר דמשמע דמזה הי׳ קצת ראיי׳ דאיירי בג׳ כיתות כלומר דזו ניחא לי׳ ולא הקודמת והא אפי׳ מוקמינן לסיפא בג׳ כיתות מ״מ לא איירי שקדמה הכת המכחשת כמש״כ רש״י ד״ה סיפא וא״כ בכל ענין לא הוה א״ש שהרי העבד אומר כן אלא נ׳ דודאי על העתיד נמי שייך שפיר שהרי העבד וכו׳ כלומר דזה ניחא לי׳ לאפוקי הכת הבאה אח״כ והנה לפי דברי הכת המזמת דמקדמי אקדומי א״כ מאותה שעה כבר מעשה ידיו הם של העבד דאפי׳ למ״ד צריך גט שיחרור כתבו התוספ׳ בגטין דף מ״ב ע״ב ד״ה חבלי דמעשה ידיו של העבד הם לפ״ז הכי קאמר סיפא למה לי׳ ג׳ כיתות אי משום שהרי העבד דמשמע דזה ניחא לי׳ לאפוקי כת שאחריה א״כ בשלומא אי איירי בג׳ כיתות ושבאה אח״כ כת מכחשת שייך שפיר דכת שאחריה לא ניחא לו שאינו מרויח בה כלום אבל אי איירי בב׳ כיתות ושבאה אחריה תיכף כת המזמת האיך קאמר שהרי העבד וכו׳ הא משכחת דבכת המזמת ניחא לי׳ טפי להעבד כשמעשה ידיו מעת דמקדמי אקדומי שוויין טפי ממותר דמי העין ועל זה פריך עבד כל דהו ניחא לי׳ כלומר דלא שייך בי׳ לומר שכת ראשונה ניחא לי׳ טפי מכת שאחריה המשכחת דלא ניחא לי׳ כ״כ הא ודאי הכל ניחא לי׳ רק שיעידו על חירותו דאין ערך לשאר דברים שבממון נגד חירות גופו וע״כ אפי מוקמית לה בג׳ כיתות לא א״ש שהרי העבד אלא דנקטי׳ איידי דנקט ברישא שהרי הרב וא״כ בב׳ כיתות נמי מיתוקמא שפיר ושהרי העבד נקט איידי.

שם ע״ב גמר׳ מ א י ח ז י ת דסמכת אהני וכו׳. בבא הרוג ברגליו מכאן קשה על מה שכ׳ תוספ׳ ביבמות דף פ״ח ד״ה אתא כיון דאיכא תרי דאמרי מת אפי׳ איכא מאה דאמר שזהו מה בכך הא תרי כמאה א״כ אמאי לוקין הכא בבא הרוג אכתי יאמרו שאינו זה שהעידו עליו וכן קשה דביבמות דף כ״ד דמוקי אביי שבא הרוג ברגליו לכך מותר בהנאה לפירוש התוספ׳ שם ואכתי ניחוש לקמאי דאינו זה שהעידו עליו דתרי כמאה ונ׳ דמסוגיא דכריתות ודאי לק״מ דביבמות שם איירי שהעדים עומדים בדיבורן שבעלה מת אבל בכריתות איירי שהעדים שותקין כאשר בא ההרוג אך הכא יש לדייק דאם כל כמינייהו דהעדים לעמוד בדיבורן א״כ כי נמי שתקי לפטרו דהוי כמחייבין את עצמן מלקות ואין אדם נידון ע״פ עצמו משום קורבה כמש״כ תוס׳ לעיל דף מ״א ע״ב ד״ה על פי לענין שורו ומ״מ נ׳ דלא מיקרי כה״ג ע״פ עצמו דעיקר חיובן נודע ממילא ע״פ ההרוג שבא ברגליו וכן ראיתי בקצות החושן סוף סי׳ ש״נ בשם תשו׳ הרשב״א סי׳ ק״י דמהאי טעמא לא מיקרי הגנב מרשיע את עצמו לפי שאינו טוען שגנב ושילם דמ״מ עיקר הגניבה נודע ע״פ עדים ואין אנו צריכין להודאתו וכן כתבו התוספ׳ בריש מכות ד״ה מעידין שחייב גלות דכי שתיק מתחייב גלות אף שהי׳ יכול לומר מזיד הי׳ וה״נ כיון שבא ההרוג דהואיל דנ׳ לכל שהעידו שקר כמו שכתבו תוספ׳ בתירוצם ביבמות שם הוו מוכחשין ממילא ואין אנו צריכין להודאתם והוו כמתחייבין ע״פ אחרים.

שם רש״י כי את י. דהלכה וכו׳ שומעין דבריו של זה היום וכו׳. ולכאורה תמוה דאמאי דחיק רש״י לפרש כן ולא פירש כפשוטו דמצטרף בהדי׳ היינו שיעידו כאחד כמש״כ התוספ׳ ואתא כר״ע ונ׳ דמאי דפליגי ר׳ נתן ורבנן שם בסנהדרין דלרבנן לא מצטרפי בזה אחר זה כוונתם אלאחר כדי דיבור דאיזה גבול אחר יש ליתן להעדאה כאחד אלא ודאי דבהכי פליגי דלרבנן צריכין להעיד תכ״ד והנה בטעם דבעינן הודאה לפני ב״ד נ׳ משום דהא דהודאה מהני הוא משום דהוי מרשיע את עצמו והיינו כי אודי לפני ב״ד דאינו יכול לחזור בו אבל שלא בב״ד כיון דכל שעה יכול לחזור לא נקרא מרשיע את עצמו מקמי דאתו עדים לכך חייב ובזה א״ש דברי הראב״ד שהביא הרא״ש בפ״ק סי׳ כ׳ שכ׳ דין הודאה והקשה עליו הרמב״ן דהא ליכא בזמן הזה ב״ד מומחין דליהני הודאה ולהנ״ל ניחא דכל עיקר הטעם דבעינן הודאה בב״ד הוא שלא יכול לחזור בו ולענין זה פשיטא דמועיל ג״כ ב״ד דידן דכמו שאינו יכול להשטות לפניהם בעניני ממונות ה״ה בקנסות דמאי שנא. ומשטחיות דברי הרא״ש שם נ׳ שהסכים לקו׳ הרמב״ן אבל הטור הביא בריש סי׳ ש״נ דיני הודאה וכ׳ בסוף סי׳ שמ״ט דבעניני קנסות כתב דינין הנהוגין לענין תפיסה דמהני בזה״ז וש״מ דס״ל דגם בזה״ז מהני הודאה וכדעת הראב״ד והנה לטעם זה ה״ה אם הודה בב״ד ותכ״ד באו עדים כיון דאז עדיין הי׳ יכול לחזור לא מיקרי מרשיע את עצמו דליפטר מדין מודה ואח״כ באו עדים דומה למש״כ תוספ׳ לעיל דף ע״ג [ע״א] ד״ה שהעידו כיון שהיו יכולין לחזור בהן על העדות של גניבה וכו׳ לפ״ז א״ש די״ל דלא רצה רש״י לפרש כפירוש התוספ׳ שיעידו שניהם כאחד דהיינו תכ״ד דבעינן זה פשיטא ומה הוה אשמעינן מתניתן דחייב דהא כה״ג לא מיקרי כלל מודה ואח״כ באו עדים וחייב לכ״ע ולא הוצרכה מתניתן להשמיענו אלא בבאו עדים לאחר כדי דיבור דאפ״ה חייב וא״כ דכוותי׳ בעד אחרינא מצטרף איירי אחר כדי דיבור וע״כ אתיא כמ״ד שומעין דבריו של זה היום.

שם גמרא אין בדבריך כלום וכו׳. הרא״ש בפ״ק אות כ׳ הביא בשם הראב״ד דהוכיח מכאן דבהודה פטור אפי׳ תפס שכנגדו דהא העבד הוה כתפס דגופו אצלו הי׳ והנ״י בסוגיין השיב עליו דזה הוי כמודה מחמת ביעתותא דסובר ראב״ש דלא הוי הודאה וכוונתו דביעתותא כה״ג מכח מה שעבר שכבר תפס חבירו מודה ת״ק דומה למודה ע״פ עדים שהוזמו אח״כ דלקמן דף ע״ה ע״ב דמודו כ״ע דלא מהני דהוי ביעתותא גמורה וכמש״כ המל״מ פ״ג מגניבה הל׳ ה׳ ד״ה ודע דאף שכתבנו ובהנם השיב היש״ש פ״ק סי׳ מ״ד על הנ״י שהשיג על הראב״ד שלא כהילכתא אך מצד אחר נראה דלא דמי לתופס בעלמא דשפיר י״ל מחמת ביעתותא דחברי׳ שראה שתפס על נזקו הודה אבל בעבד נהי דהוי כזוכה בגופו אבל תופס לא מיקרי שנאמר שהרב הודה מחמת ביעתותא דאיזה אות ראה בהעבד שרוצה להפקיע עצמו ממנו והוי רק ביעתותא דלהבא כמו מישמוש עדים דהיינו שמא ירצה העבד להפקיע ממנו ובביעתותא דלהבא קי״ל כת״ק דראב״ש ולכך הוה מהני הודאתו דר״ג אי הוה בב״ד ולעולם בתופס ממש

בעלמא לא מהני הודאה דהוי כמודה מכח ביעתות׳ שעבר, וראיתי ברשב״א שכתב דמכאן מוכח דקנס שאין עליו עדים אפי׳ תפס כלומר ושהודה קודם תפיסה לא מהני תפיסת חבירו דהא העבד זוכה בעצמו ואפ״ה הוה נפטר ר״ג בהודאה אע״ג דהעבד זוכה אח״כ בעצמו וקשיא לי ממש״כ הרא״ש שם על הרמ״ה דתפיסה דמהני בבבל לאו תקנתא היא אלא דינא דמדאורייתא מיחייב אלא שאין לו דיין בבבל שיגבנו לו ומאי שנא ממודה הא תרוייי מחד קרא נפקי מאשר ירשיעון אלהי׳ ולא המרשיע את עצמו ואלהי׳ היינו סמוכין ואמאי בסמוכין אמרינן כי עביד דינא לנפשי׳ שפיר דמי כי ליכא סמוכין בהודאת עצמו נמי נימא הכי כי תפיס דעביד דינא לנפשי׳ מהני ונ׳ דאין הכי נמי דס״ל להרא״ש דתפיסה מהני אחר הודאת עצמו ולהוכחת הרשב״א מהעבד י״ל דר״ג ור״י דהכא ס״ל דיוצא בשן ועין צריך גט שיחרור כר״ע בקידושין דף כ״ד ע״ב וכדעת הריב״א בתוספ׳ שם דהוא מדאורייתא דיליף מאשה ובלא גט שיחרור אינו בן חורין כלל ולא מיקרי העבד תופס וזוכה בעצמו דהא בעי להוציא גט שיחרור מרבו והרב הוה מודה ומיפטר להוציאו לחירות בגט שיחרור ולעולם תופס בעלמא מהני אחר הודאה אך א״כ לא הי׳ לו להשיב על הראב״ד דלעיל מיני׳ מכח דהודאה בבבל לא מהני תיפוק לי׳ דאפי׳ כי הודה לפני ב״ד סמוכין לא מיפטר כי תפיס אידך אפי׳ בתר ההודאה כנ״ל.

דף ע״ה ע״א גמר׳ וחזר ואמר טבחתי וכו׳ חייב שהרי פטר עצמו מכלום וכו׳. קשה למאי דאמר רבה לעיל דף ס״ה [ע״א] בגזל חביתא תברה או שתיה משלם כיוקרא דהשתא וכ׳ רש״י שם משום דההיא שעתא הוא דקא גזיל וטביחה הוי כי תברה א״כ נהי דכבר נתחייב בקרן ע״י עדים מ״מ אם נתיקר השתא אין צריך לשלם רק כדמעיקרא ועכשיו דהודה שטבחו התחייב את עצמו לשלם הקרן כיוקרא דהשתא כדין תברה או שתיה וא״כ אכתי ליפטר בהודאת טביחה משלשה וארבעה הואיל וחייב עצמו במידי וצ״ל אה״נ ורב המנונא איירי בלא נתיקר אך קשה על מה דמייתי מתניתן נמי דיקא מדתני טבחתי לענין ע״פ עצמו דומיא דע״א וכתבתי לעיל בדף ע״ד ע״ב בכוונת רש״י ד״ה כי אתי דע״פ עצמו הוי דומיא דע״א דמיחייב בכל גווני כי אתו עדים בתר הכי ולפ״ז אכתי לא הוי דומיא דע״א דהתם בכל גווני מצטרף ובטבחתי כי נתיקר השתא אינו מתחייב אפי׳ אתו עדים כיון דהתחייב עצמו במידי וצ״ל דלהך אוקימתא אליבא דרב לית לי׳ לרב הא דרבה אלא דבתברה נמי לא משלם כדהשתא ובזה יש ליישב מה שמקשה בעל המאור בסנהדרין דף ע״ב דאמר רבא מסתברא מלתא דרב דבדמים קננהו בשובר דליתנהו וכו׳ ופירש״י אפי׳ שיבר בידים והאיך שייך לומר על שיבר בידים בדמים קננהו הא בשיבר אינו מתחייב על שעת הגזילה שהי׳ במחתרת כ״א על ההיא שעתא דשיברן ועתה אינו מתחייב בנפשו ולהנ״ל מדויק שפיר לישנא דרבא לשיטתו דהכא לפירש״י בקפחתי לסבי דבי רב דחולק על רב המנונא מכח דברי רב הונא אע״ג דמתניתן דיקא כוותי׳ וקאמר מסתברא מלתא דרב היינו לשיטתו דס״ל מודה בקנס ואח״כ באו עדים פטור וק׳ מתניתן

דקתני ע"פ עצמו דומיא דע"א וע"כ צ"ל דהיינו דנקטה מתניתן טבחתי דבזה חייב כי אתו עדים בתר הכי דלא מיחייב עצמו במידי ומדס"ל לרב סנהדרין דף ל' ע"ב כריב"ק דע"א בכל גווני מצטרף דכוותי' ע"פ עצמו נמי בכל גווני מתחייב כי אתו עדים אפי' נתיקר השתא דאעפ"כ לא מחייב עצמו במידי וע"כ לית לי' דרבה בתברה ושתיה אלא דאפי' תברה נמי לא מיחייב רק אשעת הגזילה ממש ושפיר י"ל דאמר רק בשיבר דיש לחלק שפיר בין שיבר לנטל דבשיבר חייב אשעתא דמעיקרא שהי' במחתרת ואז קננהו בדמים אבל באמת איהו לשיטתו דס"ל כרב הונא אליבא דרב אמר האלקים דאמר אפי' נטל משום דלדידי' לית לי' כל הך חילוקא אליבא דרב בין מחייב עצמו במידי או לא ולא ס"ל ג"כ דיוקא דמתניתן וס"ל לרב שפיר להא דרבה ואין חילוק כלל בין שיבר לנטל דבשיבר נמי כיון דמשלם כי השתא לא שייך שפיר לומר בדמים קננהו ואפ"ה פטור ה"ה נטל ועפ"ז איתא נמי לעיל דף ס"ה לימא פליגא דרב אדרבה כלומר ותיקשי לרבא דלדידי' רב אית לי' דרבה.

שם תוספ' ד"ה אמר. הו"ל לשנויי היכא דמוכח שאני. נ' ליישב דודאי מה שקראו לאדם מיוחד אמרי בי' רב או שלחו מתם הוא דרך גדולה וכבוד לו כלו' שהוא הי' ראש תלמידי רב וכל דבר גדול וקשה נאמר על ידו וכן שלחו מתם שנאמר על ריב"ח לפי שהוא הי' ראש המדברים וא"כ ברב הונא א"ש שהוא בעצמו חלק מכבודו וקרא לר' המנונא אמרי בי רב אבל בשלחו מתם לא היו רשאין לכנות לאחר בשם כבודו לומר עליו שלחו מתם ומסיק שם מחכו עלה הוא ריב"ח ומיושב תמיהת התוספ' בסנהדרין שם ד"ה מחכו דמחכו אינו שם גדולה כ"כ ושפיר י"ל היכא דמוכח שאני וכוונו לאחר באותו שם.

שם ע"ב גמר'. כגון דאתו בי תרי אמרי לי' גנבת אמר להו גנבתי וטבחתי וכו' ואייתי סהדי וכו'. הכא באוקימתא בתרייתא לא הי' צריך לאוקמי שהראשונים העידו רק על הגניבה כיון דלכ"ע הודאה דטביחה לאו הודאה היא ולא פטר ת"ק אלא משום עדות שאי אתה יכול להזימה הו"ל לאוקמי בקיצור שבאו עדים על הכל ואזמינהו ונ' משום דבברייתי' נחסרה הך בבא וליכא מינה רמיזא רק שסמך התנא על המבין אבל עכ"פ יש לאוקמי הך בבא דומיא דרישא דברייתא שהי' עדות גניבה ועדות טביחה חלוקה ומעין הרישא איירי הך בבא שנחסרה ואיכא מ"מ קצת רמיזא אבל אי נוקי שהעידו הראשונים תיכף על הכל זה אינו רמוז כלל בברייתי'.

דף ע"ו ע"א תוספ' ד"ה אלא. ודלא כריש לקיש דמוקי לה לעיל כשהקדישו בעלים וכו'. וראיתי בירושלמי בסוגיין הביאו הרמב"ן בפ' בתרא בדף קי"ד במלחמת ד"ה אמר הכותב יש לי ראיות רב יוסטא בר מתון שאל הפודה כלכלה מן הגזבר מהו שתטבל למעשרות התיב ר"ש בן לקיש והא תנינן גנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר כמה דתימר תמן המקדיש אינו כמוכר וכו' וקשיא לי דר"ל אדר"ל דהא איהו מוקי לה כשהקדישו בעלים ומה שייך לומר שיהא כמוכר והתימה על הרמב"ן

שהביא שם אח״כ מילתא דר״ל שכתב דרב יהודה מוקי לה למתניתין כדמוקי לה ר״ל במרובה וכו׳ ולא הרגיש באותה סתירה.

שם תוספ׳ ד״ה שחיטה. ודוחק לומר דמדרבנן הוא וכו׳. כוונתם בשלומא בשאר מטיל מום אין כאן פסידא דקדשים דכמו שאם לא הי׳ מטיל מום הי׳ צריך להמתין עד שיפול בו מום כמו כן עתה ימתין עד שיפול בו מום אחר אבל במתו אם יגזרו שלא לפדות יש כאן פסידא להקדש אין ראוי לגזור כה״ג.

שם ע״ב רש״י ד״ה תהי. ופריך לרבין וכו׳. והקשה המהרש״א הלא לרב דימי כ״ש דקשה כמש״כ תוספ׳ ונ׳ כוונת רש״י דבנשפך הדם כיון דדיני׳ דהקרבן הוא לישרף והשריפה היא מצוה כמו שכתבו התוס׳ לעיל ע״א ד״ה שחיטה ומה לי בין מצות הקטרה למצות שריפה ולהשריפה שפיר הכשירתו השחיטה מיד דקדשים שמתו נקברין ואין בקבורה מצוה וכי נשחטו ראוין לישרף שפיר הוי שחיטה ראויה ולא פריך אלא לרבין דמוקי כשנשחט שלא לשם בעלים דעומד הקרבן להקטרה ולזה אינו ראוי בלא זריקה מחשבא השחיטה אינה ראויה.

שם תוספ׳ ד״ה והלא. והכי איתא הגירסא בספרים וכו׳. כוונתם משום דרש״י אזל לשיטתו בחולין דף פ״א [ע״א] ד״ה התראת דלמסקנא פליג אדרב אושעיא רק בהא דשחיטת הראשון הוי ראויה ומשום כל העומד לזרוק ושחיטת השני דלא שייך בה כל העומד וכו׳ לפי שאין מצוה בזריקתו כמש״כ התוספ׳ אה״נ דהוי שחיטה שאינה ראויה ועי״ז פירש שפיר כאן דפריך לרבין משום דגם למסקנא דהתם לא הוי שחיטה ראויה רק מטעם כל העומד והמקשן דלא אסיק אדעתי׳ כל העומד פריך שפיר דהוי אינה ראויה ועי״ז כ׳ התוספ׳ דהגירסא היא משום התראת ספק הא אי שמה התראה הוי לקי משום שחיטה ראויה אף דלא שייך בה כל העומד לפי שאין מצוה בזריקה אפ״ה מצד עצמה הוי שחיטה ראויה וא״כ המקשן דהכא אף דלא אסיק אדעתי׳ כל העומד מ״מ לא הוה פריך שפיר לרבין למסקנא דהתם דאפי׳ בלא כל העומד הוי ראויה לכך צ״ל דפריך למ״ד כשנשפך דכיון דלא נזרק לבסוף הוי כמו דפטרינן גם במסקנא שם אשחיטה שניה משום התראת ספק שמא לא יזרק דאם לא יזרוק הוי ודאי שחיטה שאינה ראויה משום דלא שייך בה כל העומד לפי שאין בה מצוה וה״נ לסברת המקשן דל״ל כל העומד לא הוי שחיטה ראויה אם לא יזרוק דהיינו שנשפך הדם והנה לפי דברי התוספ׳ דהכא המסקנא דהתם ס״ל דהוי שחיטה ראויה בלאו כל העומד לזרוק כמש״כ אלא במסקנא משמע וכו׳ שחיטה ראויה אע״פ שלא הי׳ עומד לזרוק וכו׳ וסותרין למה שכתבו לק׳ ד״ה כל ומיהו סוגיא דשמעתין חשיב לי׳ שפיר שחיטה ראויה וכן במסקנא דהתם וכו׳ דמשמע דקאי אמש״כ קודם לכן דר׳ אושעי׳ לית לי׳ כל עומד וכו׳ לענין שחיטה ראויה דמסוגיין וכן במסקנא שם מוכח דאמרינן כל העומר לענין ש״ר וכן כתבו בחולין דף פ׳ ע״ב ד״ה דכמה ובמסקנא דהכא הוי נמי שחיטת קדשים שחיטה ראויה משום דכזורק דמי וכו׳ והא כאן כתבו דלמסקנא הוה ש״ר בלאו כל

העומד ויש ליישב ע"פ מש"כ התוספ' בפסחים דף י"ג ע"ב דלגבי גופי' דזבח חשוב כזרוק וכו' ויש ללמוד מדבריהם ה"ה לענין ש"ר דיותר יש לחשבה ש"ר לגבי עצמו מלענין דבר אחר וא"כ באותו ואת בנו השני אין צריך להיות ש"ר רק לגבי עצמו אבל הראשון צריך להיות ש"ר לענין עצמו שיחשב כשחוט וגם לגבי השני שיהא השני נשחט אחר שחיטת הראשון לא אחר קטלא דראשון וא"כ אף דלמסקנא שם אמרינן דהוי ש"ר בלאו כל העומד היינו בשני כמו שהוכיחו דאי התראת ספק הוי התראה הוי ש"ר דאיירי בשני אבל בראשון לא משמע להו דליהוי ש"ר מצד עצמה גרידא לגבי דידי' ולגבי השני אם לא בצירוף סברא דכל העומד וזה שכ' לק' ובחולין שם דלמסקנא שם חשיב ש"ר מכה כל העומד היינו מדחשבינן להראשון כשחוט ש"ר לענין השני שיפסל משום מחוסר זמן לרב המנונא ולא נחשב כבתר קטלא דראשון וע"כ משום השחיטה בעצמה בלא הזריקה שהיא ראויה ובצירוף כל העומד.

שם תוספ' ד"ה והלא פדייה. דילמא כשנפדית איירי וכו'.
הק' בפנ"י למש"כ התוספ' לעיל ד"ה בשוחט דבב"מ מעיקרו איירי דאינו אלא קדשי בדק הבית גרידא לדמים א"כ אי נפדית הרי חזרה קרן לבעלים שבאו הדמים ליד הגזבר ולכאורה אין זו קושיא דילמא איירי שהגנב פדה לפי שעה הבהמה שלא לעבור באיסור מעילה לפי שעה שהוצרך לבשר ודמי פדיונו עיכב ג"כ אצלו דסבר דאיתנהו בחזרה שאם לא יצטרך להם יחזירם להקדש אך לעיל בדברי ריש לקיש דמוקי בשוחט ב"מ בחוץ הקשה ג"כ מדברי ר"ל בחולין דף קל"ט [ע"א] דקדשי ב"ה אינו חייב באחריותן ומה הפסיד הגנב את הבעלים דשם ג"כ אין בקושיתו כלום דהא באמת עכ"פ חייב באחריותו שאינו בעולם ולא שייך דאיתא בי גזא דרחמנא כמו שהביא הפ"י וא"כ כיון דשחטי' הגנב הוי אז שעת הגניבה ג"כ כמש"כ רש"י לעיל דף ס"ה [ע"א] ד"ה תברה ואז נתחייבו הבעלים באחריות הבהמה והדין על הגנב לשלם משום גורם לממון אך עם קושיתו דלעיל חזרה הקושיא כאן האיך מצינו לאוקמי כשנפדית הרי חזרה קרן לבעלים ואפי' עיכב הגנב הפדיון לעצמו מ"מ הא הבהמה אינה עכשיו הקדש שיתחייבו הבעלים באחריותה לפי שנשחטה ואין כאן הקדש אלא המעות והם כל היכא דאיתנהו בי גזא דרחמנא איתנהו והוי חזרה קרן לבעלים אבל יש לפרש כוונת התוספ' דילמא איירי שהגנב פדאה בשוה פרוטה דהקדש שוה מנה שחללו על ש"פ מחולל ושפיר יש חיוב אחריות על הבעלים דהבעלים הקדישו את הבהמה לפי שויה ועל דמי שויה נתחייבו באחריות שאם מתה צריכין לשלם כל שוויה ועכשיו שגנבה הגנב וחללה בש"פ הוי כאלו איבדה מן העולם וצריכין הבעלים לשלם ההפסד להקדש המגיע ע"י הילול הפחות הזה ואינו דומה למאי דמסיק לק' דף ע"ח ע"ב דגנב פוטר נפשו בדמי כבש דלא מצו הבעלים למימר מצוה מן המובחר בעינא למיעבד דשאני הכא דדמי שוויה אינו למצוה גרידא מן המובחר אבל הוא חיוב גמור דאפי' חומש צריך להוסיף רק דאינו מעכב אבל חיוב גמור הוא ותחלת ההקדש הוא על אחריות כולו ושפיר נתחייב הגנב בו.

דף ע"ז ע"א תוספ' דיבור קמא המתחיל פ ר ה. אבל לא מהני לשאין אוכל כמו בעלי חיים וכו'. ולעיל לעשות מאיסור מותר כתבו דעדיף כל העומד מחיבת הקדש וכו' דהיינו הטעם דלשאינו אוכל מהני חיבת הקדש מה"ט דהקדושה אחשבה לאכילתה כענין כי רצו עבדיך את אבניה וכו' אבל אי חשוב אוכל שאינו יכול להאכילו משום איסור הנאה מה תועיל לו חיבת הקדש להחשיבו מ"מ הא אסור להאכילו אם לא מצד כל העומד דבידו לעשות ממנו היתר הוי כאלו כבר הותר אך כל העומד שייך רק מה שביד האדם וקרוב הוא לו לעשותו כדם שנתקבל כבר דנראית כבר ההכנה לאותו דבר משא"כ בבעלי חיים דלא ניכר בהשעיר עדיין שום רמז דחייה לא שייך לומר כל העומד וכו' כדחוי דמי אבל בנותר דנעשה כבר בגופו העיבור צורה וכן פרה דנשחטה והוזה מדמה ונעשה בגופה כל ההכנות לישרף שפיר אמרינן והוא ג"כ כל העומד ליחשב כעפרא אי לאו חיבת הקדש.

שם תוספ' דיבור בתרא המתחיל פ ר ה. ותימא אי פליג ר"מ אכל הני וכו'. כ' בפ"י דהו"מ לומר דר"מ נמי ס"ל דסופו לטמא אינו מועיל ליחשב אוכל ובשעיר המשתלח דמטמא מחיים היינו טעמא דס"ל דכל העומד מהני אפי' לשאין אוכל והוי כדחוי בקושית התוספ' דלעיל סוף הדיבור ובהא פליג ארבנן ולא תיקשי מנבלת עוף טהור כלל וכו' דמ"מ הקשה אליבא דרבא דס"ל בכריתות דף כ"ג ע"ב טעמא דר' יוסי משום כל העומד וא"כ ת"ק דהתם דהוא ר"מ הנזכר בריש המשנה ע"כ לית לי' כל העומד ואף דפריך עלי' דרבא שם ומסיק כדאמרי במערבא מ"מ נר' דרבא לא הדר בי' מדפריך מיני' במנחות דף ק"ב ע"ב ארב אשי ורב נחמן א"כ נ' דבמחלוקת שנוייה (ועיין ברש"י שם ד"ה כל למאי דס"ד דר"י בשיטת ר"ש וכו' כלו' דר' אשי פריך לרבא דס"ל טעמא דר' יוסי כר"ש) דרבא ס"ל אפי' במידי דאין עומד לזרוק כל העומד וכו' ואע"ג דר"מ ס"ל בשבועות כל העומד לבצור כבצור דמי כבר כתבו התוספ' בסוטה דף כ"ה ע"ב ד"ה לאו דאינו ענין להך דכל העומד לזרוק א"כ אליבא דרבא עכ"פ צ"ל דטעמא דרבי מאיר בשעיר המשתלח משום דסופו לטמא טומאה חמורה מהני ליחשב אוכל.

שם תוספ' בא"ד. גם האפר יהי' נפסל וכו' לא ישא אדם אפר חטאת וכו'. כלומר וא"כ מאי פריך במנחות דף ק"ב ע"ב בנותר ופרה לימא כשרוף דמי ועפרא בעלמא הוא הא אפר גופה נמי מיפסלא בנגיעת הטומאה (והפ"י נדחק לפרש בדרך אחר) ולכאורה קושיתם תמוה דאפר ודאי מיטמאה לפי שמותרת בהנאה ושייך בה חיבת הקדש משא"כ בבשר דהוי אוכל שאינו יכול וכו' כמש"כ התוספ' בדיבור הקודם וכן הקשה הפ"י אך מש"כ דאפר אע"ג דאסור בהנאה לא שייך למעטו מכל האוכל וכו' תמוה דהא שנינו המקדש באפר חטאת ה"ז מקודשת בקידושין דף נ"ח [ע"א] וכ' הרמב"ם שם בפי' המשנה שתמכור האפר לאדם טמא וכו' אך מ"מ דברי התוספ' נכונים דהא בבשר ג"כ ליכא תו משום אוכל שאינו יכול וכו' דהא כפדוייה

דמי הפרה ואין בה רק דעכ״פ עומדת היא להיות אפר וע״ז הקשו דלא יגרע מאשר יהי׳ כבר אפ״ דמיפסל ואע״ג דהיינו דמתרץ עלה דחיבת הקדש מכשרתן מ״מ המקשן האיך נעלם ממנו המשנה מפורשת בפרה פ״ט משנה ו׳ בשלומא אי מיטמאה פירושו דמטמאה ממש לעשות אח״כ ראשון ושני י״ל דידע המקשן שפיר מהך דלא ישא אפר אך היינו לאיפסולי ולא שתטמא משום חיבת הקדש אבל למאי דמסקו דמיטמאה היינו רק לאפסולי קשיא שפיר דהא אפי׳ כבר היא אפר מיפסלא, ובעיקר קושיתם סותרין דבריהם למש״כ בחגיגה שם ד״ה מת דהך דלא ישא אדם מי חטאת ואפר חטאת דמוכח מינה דנפסלו בנגיעת הטומאה הוא רק בטומאת מת אבל בשאר טומאות לא דאל״כ קשיא אמי חטאת הא אית׳ בזבחים דמי חטאת שנטמאו בטומאת נדה מטהרין א״כ בין לפי׳ הפ״י בקושיתם דמאי נפקא מיני׳ בהית׳ לה שעת הכושר הא אפי׳ אפר מיפסלא ע״י טומאה הא נ״מ לענין שאר טומאות ובין לפי פירושי דהא שפיר פריך דנהי דאפר מיפסלא היינו ע״י טומאת מת אבל האיך קאמר דפרה מיטמאה טומאת אוכלין דמשמע מכל הטומאות מיפסלא כשאר אוכלין ליהוי כשרוף ואפר לא מיפסלא רק ע״י טומאת מת ודוחק לומר דקיימי הכא לפי תירוצם בזבחים דף צ״ג [ע״א ד״ה מי חטאת] לחלק בין קודם קידוש לאחר קידוש ולפי זה איירי הך דלא ישא אפי׳ בשאר טומאות דכבר תמהו העולם על דבריהם דהאיך אפשר לאוקמי הך דלא ישא מי חטאת קודם קידוש הא מפורש בהדיא בפרה פ״ט משנה ו׳ דנושא הוא מים שאינן מקודשין.

שם תוספ׳ בא״ד. דנ״מ מה שמטמא טומאת אוכלין דמאחר שנפסל וכו׳ אי נמי הכי קאמר אחר שנפסלה וכו׳. למאי דאי׳ במנחות דף כ״ד ע״א האיבעיא אי אמרינן שבע לה טומאה קש׳ מאי מהני נגיעת הטומאה דהשתא אלאחר שנפסלה כיון דשבע לה מטומאה חמורה ואפשר כיון דהטומאה מצד עצמה אינה ראויה לטמאות אוכלין ומשקין רק לתנא דבי ר׳ ישמעאל אמרינן הואיל וסופו לטמא טומאה חמורה י״ל דנגיעת הטומאה ממש נחשב כנגדה כטומאה חמורה על קלה דלא אמרינן בה שבע לה טומאה ויותר נ׳ דלכך כ׳ תוספ׳ עוד אי נמי דלא מצו למיפשט מהא דלא אמרינן שבע לה טומאה דיש לפרש כשנפסלה כבר אך על פירוש זה ק׳ ג״כ דנהי שכתבו לעיל בדיבור הקודם דלאחר שהוזה דמה אין סברא שתהא בת פדייה היינו כשהיא כשרה אין לפדותה בשביל נאה הימנה אבל כשנפסלה אמאי לא תפדה משום פסידא דהקדש וא״כ אי ר׳ שמעון איירי כשנפסלה הדק״ל אמאי קאמר הי׳ לה שעת הכושר הא עתה ג״כ בת פדייה היא ואי נימא דמ״מ כיון דמדאורי׳ לאו בת פדיי׳ היא דאי רק מדרבנן אכתי לא הי׳ צריך לומר היתה לה שעת הכשר כיון דגם עתה יש לה פדיון מדאורייתא כמש״כ לק׳ ע״ב ד״ה אומר דדוחק לומר דניזל בתר דרבנן א״כ ע״כ מש״כ דאינה בת פדייה הוא מדאורייתא ונאמר דכשנפסלה ג״כ אין לה פדיון כשאר קדשי מזבח פסולין שנפסלו לאחר שחיטה כמש״כ התוספ׳ לעיל דף ע״ו [ע״א] ד״ה

שחיטה א״כ תהא ג״כ בשריפה כפסולי המוקדשין כדאי׳ בזבחים דף ק״ד ע״ב והאיך כ׳ בסוף הדיבור והא לאחר שקיבלה הפרה טומאה אין עומדת לישרף דנפסלה וכו׳ ומה בכך אם אינה עומדת לישרף כשריפת פרה במצותה מ״מ עומדת לישרף כשריפת קדשים פסולין.

שם תוספ׳ בא״ד. מדפריך במנחות כיון דכל העומד וכו׳. כ׳ מהרש״א דאימא דלרבנן דפליגי אר״ש פריך ולר״ש נמי היכא דלא נפסלה וכו׳. כוונתו דהא לא צריכין לאוקמי דנפסלה אלא מכח דברי ר״ש ולגירסא מטמאה אבל אי אמרינן מטמא א״ש בכשירה ג״כ ואה״נ דמטמא מכח עצמה דסופה לטמא טומאה חמורה וא״כ אימא דפריך התם אפרה בעלמא כשירה אמאי מטמאה מכח סופה לטמא ט״ח הא עומדת לישרף אך מה שתירץ דאימא דקושטא הוא תמוה דהא מפורש בברייתי׳ שהביאו לעיל בזבחים דף ק״ה [ע״א] וחכמים אומרים פרה ופרים מטמא טומאת אוכלין אך אפשר לומר דארבנן בלא״ה לא קשיא כ״כ דאימא דלית להו כל העומד וכו׳ כלל ולר״ש הא לא מצינו לו שיאמר מטמאה דבמילתי׳ גרסינן מיטמאה לפי דבריהם דהשתא אף בדברי מהרש״א אין להעמיס דברים הללו.

שם תוספ׳ ד״ה אומר. וא״כ מנ״ל לר״ל וכו׳. הקשה מהרש״א דהא מר״ל לא מוכח והוי לי׳ להקשות רק מנ״ל להסוגיא דהתם. ולא ידעתי מה קשיא לי׳ דהא התוספ׳ התחילו בזה נ׳ שר״ל דאפי׳ וכו׳ דבשבועות דייק וכו׳ דלר״ש נפדית היא כדאשכחן הכא א״כ נ׳ דהסוגיא דשם לא ידעה ממילתא דר״ש רק מכח דר״ל והבינה ממנו דר״ל דאפי׳ מדרבנן מותר וע״ז הקשו שפיר מנ״ל לר״ל עוד יש לפרש דמש״כ מנ״ל לר״ל היינו סוגיא דהתם ע״פ מש״כ שם בשבועות ד״ה אי הכי מדהוה ניחא לי׳ אי קדשי מזבח היא דלא בעי העמדה ע״כ דהסוגיא אתיא כר״ל וזה שכ׳ מנ״ל לר״ל.

שם תוספ׳ בא״ד. דילמא מודה ר״ש דמדרבנן לאו בת פדייה היא וכו׳. כלו׳ והוה ניחא הא דאין לה פדייה עולמית מדרבנן וק׳ הא ביבמות דף קי״ג ע״ב דייק הש״ס מדקתני עולמית היינו מדאורייתי׳ וצ״ל דהתם מה דמדייק מעולמית היינו דאפי׳ בדיעבד לא מהני והיינו משום דמדאורייתי׳ הא ברבנן כמו בנתחרשה מהני בדיעבד אבל הכא למאי דסברי התוספ׳ דאפי׳ לרבנן אין סברא כלל שלא לפדות מדאורייתי׳ וע״כ הא דקתני עולמית היינו דבדיעבד ג״כ אינו פדוי אע״ג דהוא רק מדרבנן העמידו כאן דבריהם אפי׳ בדיעבד.

שם תוספ׳ בא״ד. וזה דוחק לומר וכו׳. כיון דמדרבנן לאו בת פדייה לא חשיב אוכל וכו׳. כלומר ביון דמדאורייתא מיטמא מכח דרבנן לא אזלה טומאה מינה ועיין במל״מ ריש פ״ז מתרומות הביא דברי תוספ׳ הללו לומר דאזלינן בתר דאוריי׳ אך דבריהם תמוהין לי דהתינח אם הי׳ מדאורייתא אוכל גמור ורבנן אסרוהו בהנאה כמו חמץ בשעה ששית י״ל שפיר כיון דמדאוריי׳ טמא לא פרחה טומאתו מיני׳ ע״י האיסור דרבנן אבל כאן מדאוריי׳ ג״כ אינו אוכל שיכול להאכילו רק מכח כל העומד וזה אמרינן רק במה שמצוה לעשות דע״י שמצוה על האדם

אמרינן דודאי יעשה וחשבינן כאלו כבר עשהו וא״כ האיך לא יועיל מה שמדרבנן אסור לעשות לכל הפחות כאלו לא הי׳ מצוה וכיון דרבנן אסרו לפדותה ע״ג מערכתה ודאי לא יפדה אותה ואיך נימא בה כל העומד וכו׳ ושפיר דייקא הסוגיא דשבועות דע״כ לר״ש אפי׳ מדרבנן היא נפדית.

שם גמר׳ אלא ר״ל מ״ט לא אמר כר׳ יוחנן וכו׳ כל היכא דאיתי׳ במכירה ליתא בטביחה וכו׳. בלח״מ ריש פ״א מהלכות גניבה כ׳ דהרמב״ם מייתי קרא דמבית האיש לפטור אפי׳ קדשים שחייב באחריותן דהוו רעהו כסברת ר״ש ולדעתי אין דבריו מדוקדקין דהא לא פסקינן כלל כר״ש כמש״כ הה״מ ריש פ״ה מהלכות טוען ונטען ועוד דהאיך הוי מצי לחדש סברא מה דלא סבירא לי׳ לר׳ שמעון דהא ר״ש חולק לעיל אדרשא דמבית האיש וס״ל דחייב בקדשים בני אחריות ואפשר דטעות נפל בדבריו וכוונתו לאפוקי מסברת ריה״ג דקדשים קלים ממון בעלים הם ופסק הרמב״ם כוותי׳ כמש״כ הלח״מ ריש פ״ח מנזקי ממון וס״ל להרמב״ם דלענין גניבה מודה ריה״ג דפטור מיתור קרא דמבית האיש וצ״ל לפי זה דאע״ג דקדשים קלים לריה״ג קילי דיש להבעלים בהם מכר כדאית׳ בפסחים דף צ׳ [ע״א] אפ״ה לענין גניבה לא קרינן בהו מבית האיש כיון דאין בהגניבה הפסד ברור להדיוט דמסתמא לא הי׳ מוכרם ולר״ש הוי איפכא דבחייב באחריותן אע״ג דאין להם מכר כדאמר הכא ליתי׳ במכירה וקאי אליבא דר״ש אפ״ה לענין גניבה קרינן בהו מבית האיש כיון דחייב באחריותן הוי ההפסד ממש להדיוט ובפ״י לעיל דף ס״ו ע״ב בתוספ׳ ד״ה דגזל כ׳ דלר״ש יש להם מכר לקדשים שחייב באחריותן ואשתמיטתי׳ סוגיא דהכא אך מ״מ קשה לדברי הרמב״ם א״כ אכתי אמאי לא מוקי ר״ל בתמימין ואי משום דליתי׳ במכירה לימא דר״ש סבר כריה״ג דהא פסקינן כוותי׳ ומ״מ מצד קדשים קלים להודייהו לא מיחייב כפל דממעטו מקרא דהאיש אך כצד שחייב באחריותן הוו שפיר בכלל האיש ומיקרי שפיר איתנהו במכירה מצד שהם קדשים קלים ואיירי בקדשים קלים ובחייב באחריותן ומיחייב עלייהו שפיר מכל ענין.

שם גמר׳ וטבחו ומכרו כל היכא דאית׳ בטביחה אית׳ במכירה וכו׳. וני׳ דמפיק לה מדכתיב מכרו דמשמע דקאי אאותו שטבח כלו׳ או ימכור אותו שאמרנו שטבח ש״מ דבגוונא חדא בעי לאשכוחי תרווייהו ובזה יש ליישב קצת סוגיא דלעיל דף ס״ז ע״ב דיליף תחלה מטבחו לחד ואח״כ פריך אימא עד דמזבין להו ומאי קארי לי׳ הא פשיטא דמכרו משמע ג״כ לחד אלא דפריך אליבא דר״ל דאימא דזבין לתרווייהו ומה דכתיב מכרו לדרשא דכל היכא דאי׳ בטביחה וכו׳ ומשני דמ״מ משמעותי׳ לא משמע אלא חד.

שם רש״י ד״ה תנא. ונקט בי׳ טביחה וכו׳. נ׳ דקשיא לי׳ דהו״ל למיתני טריפה ומכרה ברישא דאז הוי שפיר דהוה תני סיפא בחדא איידי דרישא דכן אורחא טפי כדאי׳ בזבחים דף צ״א [ע״ב] לזה פירש דעדיפא לתנא למינקט כלישנא דקרא טביחה ברישא.

שם תוספ׳ ד״ה זה. ואדרבה מהוא קרא הוי בנין אב דרבא. הנה רש״י כ׳ בהדיא לק׳ דף ע״ח ע״ב ד״ה דאיעבור דר׳ יהושע מכשבים נפקא ודרשא דרבא משה אך קושית התוספ׳ דלא הו״ל להש״ם להביא כל המקרא דהא בנין אב דרבא נמי מהך קרא הוא והו״ל להש״ם לדייק טפי ולומר דאי ר׳ יהושע מכשבים נפקא.

דף ע״ח ע״א תוספ׳ ד״ה והא. מדסמך שור לכשב דלהומרא מקשינן וכו׳. כ׳ מהרש״א דהו״ל לומר בפשיטות דהו״א מדנדמה פסול כ״ש כלאים והקשה אחד מהחבורה הא אח״ז בסמוך כ׳ מהרש״א דלא ניחא להו להתוספ׳ לפרש כפירש״י דנדמה ק״ו מכלאים משום דאכתי לא אסיק אדעתי׳ הך סברא דנדמה קיל מכלאים ונ׳ ע״פ מה שהקשה הרשב״א מאי קאמר לק׳ תרי ריבויי למה לי וכו׳ אימא דאי הוה כתיב חד ריבוי הוה מוקמינן למיסתבר אנדמה ותירץ כיון דמשמעות שור וכשב הוא שאי אתה יכול להוציא כלאים מביניהם אי אפשר לאוקמי או כ״א אריבוי דכלאים לפי זה י״ל דגם לפי ההו״א ידע דנדמה קיל מכלאים אך דהוה ס״ד דאיצטריך תרי ריבויי משום דהדא הוה מוקמינן אמיסתבר כקושית הרשב״א והשיב תרי ריבויי למה לי וכו׳ וכתירוצו של הרשב״א וזה שכ׳ מהרש״א בסמוך דאין לפרש מדסיפא למעט וכו׳ כפירש״י דלרבות לא איצטריך מכח הק״ו דהא דס״ד דמקשן שפיר איצטריך לרבות נדמד קרא יתירא דאל״כ הוה מוקמינן ריבויא קמייתא דקרא אמיסתבר אנדמה ולא הוה ידעינן כלאים אבל אקושיא דוהא גבי קדשים וכו׳ שפיר יש לפרש דפריך אימא לרבות ואיצטריך דלא נימא ק״ו מנדמה דהך ק״ו ודאי ידע גם המקשן כנ״ל אך מ״מ לא ידעתי מה קשיא לי׳ דהא כמו דס״ד דתוספ׳ דכשב ועז מהני לאפוקי ממשמעות דשור וכשב ה״ה לאפוקי מק״ו דנדמה וא״כ אכתי לא הוה צריך או לרבות דכשב ועז שיכול להוציא כלאים מביניהם מפיק ממשמעות דשור וכשב ומק״ו דנדמה והוכרחו התוספ׳ לומר דאמשמעותא דכשב ועז אין לסמוך דלחומרא מקשינן (מבין השורות: ובלא״ה נמי הא אנדמה ליכא קרא מפורש רק ג״ש ונימא איפכא דגלי כשב ועז לרבות כלאים ושיהא נדמה כ״ש דכשר והג״ש הא איצטריכא לשאר מילי).

שם תוספ׳ ד״ה אי. מג״ש דהעברה העברה מבכור וכו׳. ולכאורה א״כ האיך קאמר בתר הכי אי לבכור הא כבר ידע מג״ש דהעברה והי׳ אפשר לומר דהא דידע מג״ש לא ללמד הדינים שבזה לאידך אלא לגלות על תיבת שה כאלו נכתב בגופי׳ וכדאיתא בעלמא בעירובין דף נ״א [ע״א] מקום ממקום ומקום מניסה ולכך קאמר אי לבכור דס״ד דלא נתקבלה הג״ש ללמד הדינים להדדי וקאמר דזה אינו דהעברה העברה יליף לכל מילי אך א״כ מה סיימו התוספ׳ דלא מ״ל התם דיליף מעשר מבכור וכו׳ וא״כ יוצא דופן נמי וכו׳ דאכתי לימא דלא יליף אלא כאלו נכתב שה במעשר אלא ודאי דלא שייך לחלק ואם גמרינן ג״ש ילפינן גם לכל מילי והא דקאמר אי לבכור י״ל משום דבעי בזבחים דף נ׳ ע״א אי דבר הלמד בג״ש חוזר ומלמד בג״ש ופשיט תחלה ודחי ובסוף מסיק דמלמד וזה שאמר אי לבכור

דלא הוה ידעינן ממעשר לפי שמעשר גופה אתי בג״ש ואמר דזה אינו דהעברה וכו׳ כלומר דשפיר חוזר ומלמד בג״ש.

שם תוספ׳ בא״ד. לימא לי׳ דמבנין אב דרבא נפקא ליה וכו׳. ונ׳ לדעת רש״י דלא קאמר השתא אי למעשר ומשום צאן אלא ע״פ דוחק כיון דלא איצטריך לשה ממש ע״כ באם אינו ענין מוקמינן אצאן וכדאמרינן בעלמא ביבמות דף י״ז ע״ב על זו היא שיבה זו היא ביאה ה״מ היכא דליכא מידי דדמי לה אבל איכא דדמי לה מדדמי ילפינן ה״נ כי ליכא לאוקמי אשה ממש נימא באם אינו ענין דקאי אהיכא דכתיב צאן אבל למאי דמסיק דאיצטריך לפטר חמור וכמש״כ רש״י דבור המתחיל לענין דמתניתן דקתני אין פודין בכלאים מהכא היא וכיון דליכא תנא דמתיר בכלאים אלא ר׳ אלעזר א״כ אינך תנאי דפסלי כלאים ודאי ילפי מבנין אב דשה לכך לא מצי למימר התם דמבנין אב יליף דלא נאמר אלא אשה ממש ולא אצאן.

שם תוספ׳ ד״ה לטמא. פי׳ בקונטרס וכו׳ כשם שאני מכשיר בו כך אני מכשיר בבנו וכו׳. כלו׳ אם נולד ממנו בן בסימן אחד ומסיק דאסור דאביו מותר בסי׳ א׳ הואיל שנולד מכבש וכבשה אבל בהנולד ממנו ויש לו סי׳ א׳ אסור דיש בו תרתי ריעותא דהוא יש לו סימן א׳ ומצד אבותיו ג״כ אביו יש לו רק סי׳ א׳ לכך אסור והכלל לפירש״י טמא שנולד היינו בן סי׳ א׳ ועיבורו מאב שיש לו רק סימן א׳ והאב טהור ולפי׳ התוס׳ טמא שנולד ה״ה טהור ועיבורו מן הטמא לא קאי על הנולד בסי׳ א׳ דנפיק מאת זה דמותר אלא מנולד מכבש וכבשה שאינו דומה כלל שהוא אסור והוי זה גורם איסור ממש ולרש״י הוי רק גורם פגם דסי׳ א׳ וזה שסיימו תוספ׳ דהוא דלא כר׳ אליעזר ג״כ הוא לפי דבריהם דלרש״י י״ל הא דגילתה תורה לר׳ אליעזר מקרא דשה עזים להתיר זוז״ג היינו כשהאב יש לו סי׳ א׳ והוא טהור שאינו גורם רק פגם אבל כשאין לאב סי׳ טהרה כלל והוא אסור דהוי גורם איסור לבנו מודה ר׳ אליעזר דאסור כמו דאית לי׳ בעלמא זוז״ג אסור וא״כ לר׳ אלעזר אפשר דס״ל בעלמא זוז״ג מותר ודריש הכא תרתי שה דשה כשבים דהיינו קרא דרבא אתי לגורם איסור דאסור והדר כ׳ ושה עזים לגורם פגם דמותר כר׳ אליעזר אבל למאי דאסקו התוספ׳ דאיירי ר׳ אליעזר בגורם איסור ואפ״ה שרי ר׳ אליעזר מקרא ע״כ לא אתי דר׳ אלעזר כר׳ אליעזר.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה מי. אבל הנודר עצמו פשיטא וכו׳ כלו׳ אע״ג דכבר הפריש שור לנדרו אמרינן דהנדר הי׳ רק על סתם עולה ומה שהפריש שור הי׳ נדבה ממנו ואינו חייב רק באחריות עולה סתם דאל״כ אכתי הי׳ הגנב מחויב לשלם מה שגרם לנגנב לשלם שור להקדש והנה הרמב״ם פ׳ ט״ז ממעשה הקרבנות הל׳ ז׳ כ׳ רק דהנגנב פוטר עצמו בכבש ומהגנב לא הזכיר כלום והיינו ע״פ מש״כ רש״י דהאיבעיא קאי אליבא דר׳ שמעון וכיון דהרמב״ם פסק דלא כר״ש בגורם לממון לכך אין

נפקא מינה לגבי הגנב כי אם לגבי הנגנב דשמעינן מהאי איבעיא דפוטר עצמו בכבש.

דף ע"ט ע"א תוספ' ד"ה גנב. דסתם קדושה דשור ושה דמחיים הוי למזבח וכו'. ק' למאי דאי' בערכין דף כ"א ע"ב דאדם מביא עולתו ושלמיו של חבירו א"כ בכהאי גוונא ודאי חייב משום מכירה דלא שייך מעיקרא תורא דראובן וכו' דכתבו התוספ' כאן שקרבן קרב לכפר על הבעלים וכו' ובכה"ג אדרבה חבירו הוא המתכפר דהא חבירו עושה תמורה ג"כ כדאית' בתמורה דף י' [ע"א] רק שלענין חומש אזלינן בתר המקדיש והא דקדשי ב"ה נמי איהו מוסיף חומש ואפ"ה כ' תוספ' דהוי במכר כ"ש בהקדיש לצורך חבירו דמעיקרא תורא דראובן ועכשיו קרבנו של שמעון וא"כ ק' ליפלוג וליתני בדידה וכולהו בקדשי מזבח דבהקדיש לצורך חבירו דחייב ואפשר דזה לא הוי כ"כ בדידיה הואיל והקדיש לצורך חבירו אין כ"כ רבותא אך מ"מ ק' על הרמב"ם שהשמיט דינה דהך ברייתא' בהקדיש וכו' הה"מ פ"ב מגניבה הל' ו' שדחאה להך ברייתא' מהלכה ואמאי והא ודאי בהקדיש לצורך חבירו אין שום סברא לפטור כיון דמעיקרא תורא דראובן והשתא דשמעון ודלא מיפלגא במתניתן בדידה עכ"פ צריך ליישב ואמאי לא נפרש הקדש דברייתא' בהכי שלא לדחותה מהלכה והי' לו להרמב"ם להביא להך דינא כיון דנראה כן פי' הברייתא'.

שם רש"י ד"ה והקיף. ולא קיבל דמים. וק' לר"י דס"ל דבר תורה מעות קונות וליכא לרידי' שום תנא דס"ל משיכה קונה כמש"כ תוספ' בב"מ דף מ"ח [ע"א] נתנה דמתניתן דבלן מיתרצא גם אליבי' ומשמע לעיל דף ע"א ע"ב בתוספ' סד"ה וסבר דבחיוב דרבנן לא מיחייב בד' וה' א"כ כי לא קיבל דמים הא לא הוי מכר כלל מדאורייתא' ואין לומר דמ"מ כיון דהביאו הלוקח לרשותו קני' לי' חצירו כמש"כ תוספ' לעיל דף ע' ע"ב ד"ה באומר דהא כתבו שם בתירוצם דאין זה אלא מתנה וכאן הא חשיב בתר הכי מתנה והקיף קתני בהדי מכירות ועי' במהרש"א בתוספ' ד"ה גנב ואפשר ליישב לפי' ר"ת שהביאו התוספ' לעיל שם ויש לפרש גנב והקיף היינו ג"כ בקנין חליפין במה שהוא בחליפין החוזרין ודמים הוא דמסיק בי' והדר תני והחליף היינו בשוה בתורת דמים אף שאינו מקבל דמים לעולם אפ"ה הוי מכירה בעד החליפין.

שם משנה גנב וכו' וטבח ומכר חוץ מרשותם וכו'. נ' לפרש דברישא אשמועינן דאע"ג דהגניבה וטביחה באין כאחד דבכה"ג פוטר בסיפא לפי' הראב"ד שהביא הרשב"א שנתנו לבכורת בנו דפטור מד' וה' ולא אמרינן דהוי כמכירה קמ"ל דמ"מ חייב כיון שגנב ובסיפא ה"ט שלא גנב כלל ובמציעתא אשמועינן דאע"ג דאהדרי' לרשות בעלים לא אמרינן דהוי כהזרה קרן לבעלים דלעיל דף ס"ח ע"ב כיון דהי' החזרה בלא דעת ואפי' לר' יוחנן דלק' דף קי"ח [ע"א] בשלא לדעת אפי' מנין לא צריך הכא כיון דאין דעת הגנב לחזרה לא הוי חזרה ובסיפא אשמועינן אע"ג דכבר גנב ונתיאשו הבעלים לא אמרינן שלו הוא טובח כדאית לי'

לריש לקיש לעיל דף ס״ח ע״א אלא דיאוש לא קני ולריש לקיש איירי בסתמא ואשמועינן דסתם גניבה לא הוי יאוש בעלים ואתא כר׳ שמעון וה״נ מוקי לרבה מתניתן דלק׳ דף קי״ד כר״ש.

שם תוספ׳ ד״ה או. ודייק מסיפא וכו׳ ודייק מרישא וכו׳. לכאורה לא היו צריכין להאריכות הזאת דהא לא בעו לומר אלא דפליג רבינא אאביי ורבא ונ׳ המשך דבריהם ע״פ מש״כ בכתובות שם ד״ה וברשות דאין לומר דלקנין מודה רבינא דהא בלבכורת בנו ג״כ איכא לדייק כן ושם לקנין איירי וזה שכ׳ כאן ואידך דייק מרישא ברשות בעלים פטור הא חוץ וכו׳ כלו׳ וכיון דכוותי׳ איכא לדייק בלבכורת בנו ע״כ נ׳ דפליג אאביי ורבא אך דיש לדחות דהא כל הסיפא לא שייכא להכא ללישנא קמא דרש״י ולא נקטי רק איידי דעסיק בדיני משיכה א״כ י״ל דה״נ נקט ברשות בעלים איידי ולעולם דבסיפא לקנין אפי׳ חוץ מרשות בעלים ברה״ר פטור לזה כתבו דמ״מ אין נ׳ כלל לחלק מדדרשינן גבי גנב וכו׳ ומדויק לשון כלל שכתבו התוספ׳ לפי שכתבו תחלה ג״כ ע״פ הכרח ויש לדחותו אך מכח זה אין נ׳ כלל מדדרשינן וכו׳.

שם תוספ׳ בא״ד. ולא שייך כאן כל היכא דפליגי ר׳ אחא וכו׳. לכאורה כוונתם מדאביי ורבא פליגי עלי׳ אך הא ליתא כיון דרבינא הי׳ בתר אביי ורבא ודחה דבריהם יש לפסוק כוותי׳ בדחית דברי אביי ורבא נגד ר׳ אחא אבל כוונתם דההוא כללא לא איתמר אלא היכא דפליגי סתם חד אמר וחד אמר אבל בהך פלוגתא נהפרש שמותם על זה לא נתקבל הך כללא.

דף ע״ט ע״א רש״י ד״ה מאי לאו. חייב גנב וכו׳. שבק רש״י רישא דאייתי בגמר׳ ונקט ההוכחה מסיפא ונ׳ דמרישא לא מוכח מידי דאפי׳ תימא דלא בעי שומר משיכה מ״מ לא נתחייב הגנב כל כמה דלא איתעביד משיכה כמש״כ בפ״י אך מסיפא מייתי שפיר דאי נימא דשומר לא בעי משיכה לא הי׳ חייב הגנב והיינו על פי מה דיש לדקדק הא דנקט במשנה חיובא דגנב רק בהני גווני ולא נקט בפשיטות באמר לאחר להוציא הגניבה וכענין שהביא הסמ״ע סוף סי׳ מ״ח בשם המרדכי אלא נ׳ דהא משיכה גרידא בעלמא לא מהני דצ״ל משוך וקני כדאי׳ לעיל דף נ״ב [ע״א] ומ״מ בגנב קני המשיכה דמי יאמר לו כך וכל ענין גניבה כך הוא להוציא בלא דעת הבעלים וכוונת הגניבה היא דאחשבה למשיכה. והיינו דנקט במשנה בהני דוקא אבל בצוה לאחר להוציא לא קניא המשיכה כלל את הגניבה דגבי האחר ליכא לא כוונת גניבה ולא אמירת משוך וקני ואין זה דומה ללוקח שיכול למשוך המקח ע״י שליח דשם כשאמר המוכר משוך וקני הי׳ כוונתו על ידך או שלוחך שהוא כמותך אבל כאן אינו אלא כמטלטל חפצים ממקום למקום ופטור הגנב לפי שאין כאן משיכה ודלא כדעת המרדכי ואזדא שפיר הוכחת הגמר׳ מסיפא דבשלמא אי שומר בעי משיכה ואיירי ע״כ שאמר לו הגנב משוך הוי שפיר משיכה חשובה לקנות בה הגניבה להגנב אבל אי שומר לא בעי משיכה א״כ לא אמר לו הגנב כלום אמאי חייב הגנב הא אינה משיכה חשובה וכן צ״ל

לפי׳ התוספ׳ בד״ה תקנו שכ׳ שאם הי׳ יכול לחזור בו לא הי׳ חייב במשיכתו וכן כ׳ בישי״ש סוף סי׳ ל״ג למה יתחייב גנב במשיכת השומר מאחר שעדיין לא בא לבית השומר יחזור הגנב כדי שיפטור וכו׳ ולא ידעתי למה יפטור בכך הא מ״מ נעשית משיכה וע״י נעשה הוא גנב ומה מועיל לחזור בו אחר שכבר גנב אך להנ״ל א״ש דכיון דלאונסין לא בעי משיכה ולענין חזרה לא מהני משיכה א״כ לא אמר לו משוך וקני שפיר יכול לחזור הגנב קודם שיעשה השואל בה מלאכה דלא נקנית הגניבה להגנב מעולם אך מש״כ היש״ש שעדיין לא בא לבית השומר משמע דכניסה לבית השומר ודאי קני הוא תמוה דהא מילתא דר׳ הונא דסבר משיכה לא מהני בשואל אתיא כהך ברייתא׳ בקידושין דף מ״ז [ע״ב] כמש״כ התוספ׳ ד״ה תקנו והא התם אפי׳ במלוה כל זמן שלא הוציאו יכול לחזור אע״ג שהיא כבר בבית הלוה והנה להנ״ל יהיו דברי רמ״א בסוף סי׳ שמ״ח נגד סברת רש״י ותוספ׳ דלכ״ע משיכה ע״י שליח בגניבה לא קני כיון דלא נאמר לו משוך וקני ושם פסק דאם השליח אינו בר חיובא מיחייב המשלה לדעת י״א ונ׳ להעמיס עוד כוונה אחרת בדברי התוספ׳ דהנ״י הקשה על מש״כ התוספ׳ ד״ה נתנו דהכא לא שייך אשלד״ע משום שיודע שיקח דאמאי לא משני כן בבב״מ שם אך למש״כ בבב״מ שם ד״ה אי כיון שאין השומר יודע הוי כחצר דבע״כ מותיב בי׳ וכו׳ א״ש דהיינו דמשני רב סמא התם דהיכא דבע״כ מותיב בי׳ יש שליח לד״ע ולזה כוונו הכא ג״כ דאע״ג דהשומר הוא בר דעת דאי בעי עביד ובר חיובא ג״כ במקום אחר מ״מ הכא חייב המשלח דהוי כבע״כ והטעם לפי שמתחלה עושה לשם קבלת שמירת דבר היתר ואח״כ כשנודע שהיתה גניבה הוי למפרע נוטל גניבה בע״כ והתוספ׳ בעירובין דף ל״א ע״ב ד״ה כאן כ׳ דקטן נאמן על בית שלו אבל בשליחות מייאש ולא עביד כה״ג י״ל בשומרין אי מצו הבעלים למיהדר הוו רק כשלוחין בעלמא אבל כשאין הבעלים יכולין לחזור א״כ אין תלוי בדעת אחרים כלל והוי כשלהם ממש וזה שכ׳ התוספ׳ שאם הי׳ יכול לחזור בו לא הי׳ מתחייב במשיכתו כלו׳ דכיון דיכול לחזור הוי רק כשליחות בעלמא ואיכא בה קצת יאוש ולא הוי בטוח כ״כ שתעשה המשיכה וא״כ אין שלד״ע דלא הוי כחצר דבע״כ מותיב בה ועכ״פ בשליח ממש מוכח מדברי׳ דאינו חייב המשלח ואפשר דמשום הכי כ׳ הרמ״א שם בלשון י״א דלפירש״י ותוספ׳ דהכא פטור בשליח ממש ולדברי התוספ׳ בקידושין דף מ״ב ע״ב ד״ה אמאי אפי׳ בשליחות ממש יש שלד״ע וחייב המשלח.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה א י ן. והנהו עזי דאכלי חושלא וכו׳. לכאורה אימא דבחורשין הוו ונ׳ דראיתם מדקאמר התם והאיכא צפרא ופניא ומה דשרי בחורשין היינו כעין מדבריות דאיתא סוף ביצה שאין נכנסות לישוב כי אם לעתים רחוקות אבל בנכנסים בכל יום ודאי אסור דמזיקות השדות הסמוכות לעיר וע״כ צ״ל דהוו נהיגי היתר בנהרדעא.

שם רש״י ד״ה מ פ נ י ה ק ד ש י ם. שמא יביאו עצם כעדשה מן השרץ ויטמאו וכו׳. נ׳ דהוא טעות סופר דעצמות השרץ טהורין כדאיתא

ברמב"ם פ' ד' מאבות הטומאות הלכה ח' וצריך לומר עצם כשעורה מן המת או כעדשה בשר מן השרץ.

שם משנה אין מגדלין; חזירין בכל מקום. הטעם אית' לק' דף פ"ב ע"ב משום מעשה דאריסטבולס והרמב"ם בפ' ה' מנזקי ממון כ' ואמרו חכמים ארור וכו' כלבים וחזירים מפני שהיזקם מרובה ומצוי ומדבריו בפי' המשנה משמע דהטעם משום איסור סחורה בדברים טמאים ונ' ע"פ מש"כ התוספ' לק' שם ד"ה וארור דלא יגדל חזירין הי' ג"כ בפולמוס של טיטוס והיינו דאל"כ לא הי' רק ארור מכח מעשה דאריסטבולס כמו חכמת יוונית קודם הפולמוס והוא דוחק דלא נזכר מחזירים כלל בפולמוס דטיטוס וע"כ ס"ל לרמב"ם דשאני חכמת יוונית דאין בו סרך איסור כלל אבל בחזירים דבמגדלין למכור לאכילה איכא בלא"ה איסור סחורה דדברים טמאים לכך משום מעשה דאריסטבולס אסרוהו אפי' למשות עורות מלבד הארור איסור גמור ומש"כ בפי' המשנה ה"ה לשאר דברים וכו' ומה שדיבר בחזירים וכו' כלו' דהטעם דאסור לגדל לא רק ארור משום סרך איסור סחורה דהוא ג"כ בשאר דברים טמאין ומה שדבר בחזירין כלו' דעכ"פ היה ראוי להיות נזכר בשאר דברים אותו לשון לא יגדל וכלו' לאכילה ובשביעית פ"ד אית' דאין עושין סחורה וכו' לזה כ' משום דבחזירין מצוי הגידול כמו בקר וצאן ועדיין הוקשה לו כיון דנגזר משום המעשה דנזדעזע א"י ת' פרסה הי' להם לגזור בארץ ישראל דוקא לכך צ"ל דאית בהו נמי סרך היזיקא והיינו שאמרו בדף פ"ג ע"א המגדל כלבים כמגדל חזירים וכו' ש"מ דאיכא טעמא דשווין בי' תרווייהו ולכך אסרום בכל מקום וזה שכ' בהלכות נזקי ממון שהיזקן מצוי דמה"ט גזרו עליהם בכל מקום.

דף פ' ע"ב תוספ' ד"ה מתריעין. התרעה לחוד וצעקה לחוד וכו'. פי' דצעקה היא ביחיד כמש"כ רש"י ומש"כ רש"י על לא היו מתריעין בשבת ובתענית שם לא פי' כלום אלא משמע שם כפשוטו דהאי תנא ס"ל דאינך פורעניות חוץ מגשמים נמי בשופרות לכך קאמר דהני חיכוך וכו' קילי מכולן דאין בהם התרעה בשופרות לכך נ' דפירש כן כאן משום צועקין דפירושו ע"כ ביחיד מכח הסוגיא ומכח קו' התוספ' ומשמע דדוקא ביחיד ואי בחול למה יהי' אסור להתפלל בציבור לזה פירש בשבת לכך לא שרי אלא ביחיד אבל התוספ' כתבו דהתם משמע וכו' היינו דלפי' רש"י מאי מוכח התם מדצעקה בפה והתרעה בשופרות אימא דתרווייהו בפה וצעקה ביחיד והתרעה בציבור אלא ע"כ דחדא הם.

שם תוספ' ד"ה עַל. וי"ל דהתם בפה. תירוצם ק' לכאורה הא ודאי דפי' התרעה דמשנה שם הוא בפה דהא אוקימנא התם דהמשנה פליג בהא אברייתא' דהכא דס"ל דפורעניות הקשים מתריעין בשופרות ותנא דמשנה ס"ל בכולהו חוץ מגשמים הוי רק בפה כמו שפירש"י שם וא"כ עדיין נשארה קושיתן דכאן חשיב גובאי בהדי הקלין דאין מתריעין בשופר כמו על הקשין ושם חשיב לי' בהדי הקשין דמתריעין עליהם כהתרעה דשאר קשין דהוי למתני' בפה וצ"ל דכוונתם דהא בהא תליא

דאע״ג דהוא מן הקלין דאין מתריעין עליהן בשופרות לתנא דברייתי מ״מ לתנא דמתניתן דבקשין ג״כ אין מתריעין רק בפה לענין זה יש לחשבו שפיר בהדי קשין ובזה יובן מש״כ ועוד י״ל וכו׳ דיתפרש לכאורה דלעולם התם נמי בשופר אך דיש חילוק בין שדה לאדם וזה אינו דהא תנא דמשנה לית לי׳ כלל התרעה בשופרות בשאר פורעניות חוץ מגשמים אלא כוונת ועוד י״ל הוא דאין צריך לדחוק דלמ״ד בשופר קול גובאי מאינך פורעניות ולמ״ד בפה הם שוין אלא במזיקי אדם דוקא הם קלין ובמשנה איירי בשדה.

דף פ״א ע״א רש״י ד״ה אבל בתשלוין. אחרי שטרח עליהן וכו׳. מדבריו משמע הא נתלשו מאליהן מותרין ולא ידעתי מאי שנא מיבשין דאסירי אפי׳ במחובר אע״ג דלא טרח בהו רק משום דדעת בעל השדה עליהן כמש״כ רש״י ה״נ בתלושין אפי׳ מעליהן יש לאסור מה״ט והרמב״ם כ׳ רק היתירא דמחוברין ויש ללמוד מדבריו דכל תלושין אסירין.

שם רש״י בא״ד. ולא נקט תילתן שעלו עמו וכו׳ והתילתן עלה מאליו וכו׳. ואע״ג דתילתן אוסר ג״כ את הזרעים א״כ הו״מ למיתני ג״כ איפכא תילתן שעלו עמו וכו׳ ושזרע התילתן במתכווין ואפ״ה אינו אוסר הזרעים וצ״ל דודאי תילתן חשוב טפי מזרעים ולכך נקט בכה״ג דאיכא תרתי לריעותא גבי הזרעים איכא ריעותא שזרען במתכווין וגבי התילתן איכא ריעותא דהואיל שהם חשובים ניחא לי׳ טובא עלייתן ואפ״ה אינו נאסר ואי הוה נקט תילתן שעלו עמו לא הי׳ ריעותא כי אם לגבי תילתן אבל בהזרעים שעלו מאליהן ולא חשיבי ליכא שום ריעותא ולא הוי רבותא כ״כ דאין מחייבין אותו לעקור.

שם תוספ׳ ד״ה אין. אלא איסורא בעלמא וכו׳. ובמכות שם משמע דלקי לר״ע דאמר ר״ל והמשנה איירי במלקות ממש כדמשמע בתוספ׳ שם ד״ה החורש ובכל הסוגיא וניחא דר״ל לשיטתו סבר בדף ט״ז [ע״א] שם לאו שא״ב מעשה לוקין ותוספ׳ כאן כתבו לר״ע אליבא דידן.

שם ע״ב רש״י ד״ה מפניהו. דאי קנה מקומו מצי בעל השדה וכו׳. הא דלא פירש כפשוטו מדשרי לשנות ש״מ דלא קנה מקומו ונ׳ דיי״ל דלא תקנו דיקנה מקומו אלא משום כבודו שיוכל להקבר אבל כי מונח בסרטיא זה כבודו שיתפנה משם ורשאין לפנותו אבל הקושיא דבעל השדה יעכב כיון דמעיקרא דמילתא זהו מקומו במקום ששוכב שם מה איכפת לו בכבודו של מת ומשני דמוטל לרחבו דבכה״ג מחייבינן לפנותו וא״כ אין בעלי השדות יכולין לעכב.

דף פ״ב ע״א תוספ׳ ד״ה כדי. אבל לפי מדרש תנחומא וכו׳ לא יבוא בה׳ לא לדבנן ולא לר׳ יוסי וכו׳. הקשה מהרש״א הא לר״י שפיר משכחת שירד ביום ל׳ ועלה בו ביום ונ׳ דס״ל לתוספ׳ הא דאי׳ בשבת דף פ״ו [ע״א] דר״ע ס״ל דמשה בהשכמה עלה וכו׳ הוא בכל עליותיו ובפרט בעלייתו ללוחות אחרונות שהיא ג״כ לקבלת התורה ואי׳ בריש

מסכת מגילה זו דברי ר״ע סתימתאה וכו׳ דהיינו משנה דהתם דמקדימין ליום הכניסה לפי שהוא יום המשפט כמו שפירש״י שם במשנה וטעמא דקביעות המשפט הוא כדאי׳ בסמוך דאתו למיקרא בספרא א״כ אף שכ׳ התוספ׳ בסמוך ע״ב [ד״ה אתא] דאיכא פלוגתא בתקנת עזרא דריב״ב סבר דלא נתקן דבר זה מ״מ מסוגיא דמגילה מוכח דר״ע ודאי ס״ל תקנתא דב׳ וה׳ לפ״ז היינו דהוקשה להם דבשלמא מתחילה הוה ניחא בין לרבנן דאיקלע יום ל׳ בוי״ו מ״מ אפשר דלית להו דבהשכמה עלה כמו ראב״ע ור׳ ישמעאל בשבת שם וא״כ אפשר שירד בכ״ט ובו ביום עלה ובין לר״ע דס״ל בהשכמה עלה מ״מ הא ס״ל כר׳ יוסי ואיקלע יום כ״ט בד׳ וביום ל׳ שהוא בה׳ בהשכמה עלה אבל לפי התנחומא לא א״ש לא לרבנן ולא לר׳ יוסי כלומר לר״ע דאית לי׳ תקנתא דב׳ וה׳ אע״ג דס״ל כר׳ יוסי כיון דס״ל בהשכמה עלה לא מצינו לומר שירד ביום ל׳ ובו ביום עלה ומיושב קו׳ מהרש״א דאע״ג דלר׳ יוסי גופי׳ ניחא דאפשר דלית לי׳ בהשכמה עלה וכר׳ ישמעאל אבל לר״ע עכ״פ יקשה.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ואינה. וי״ל דמ״מ היו שם מקומות שלא היו מצוים וכו׳. תירוצם אינו מובן דאטו שווקים מביאין עגלה ערופה העיר בכללה מביאה וכיון דבכלל העיר איכא רוב בני שאר מקומות שבא״י מה איכפת לן בהני מקומות מיוחדים שבירושלים שהיו בהם רק אנשי ירושלים מ״מ בכללה היו אנשי ירושלים המיעוט וג׳ דמש״כ בקושיתם דבשאר ימות השנה נמי לשלם נדרים וכו׳ הוא לכאורה נגד הסברא שיהיו החיצונים רוב נגד בני העיר עצמה עם נשים וטף אלא נ׳ כוונתם דכל שהם בתוך העיר נחשבים כקבוע וכדאי׳ בכתובות דף ט״ו [ע״א] אי דאזלא איהי לגבייהו הוה לי׳ קבוע וכו׳ ולכך אפי׳ החיצונים הם מיעוטא נחשב מכח קבוע כמחצה על מחצה ומי יביא העגלה ומכ״ש לת״ק בבכורות דף י״ח [ע״א] דס״ל קרובה ולא קרובות וע״ז תירצו דהיו שם מקומות וכו׳ וכיון דהם לא נכנסו בכלל הספק מכריעין על המחצה דחיצונים והוו אנשי ירושלים רובא ולענין קושיתם נ׳ על מה דאי׳ בכתובות דף ע״ה ולציון יאמר איש ואיש יולד בה א׳ הנולד בה וא׳ המצפה לראותה ופירש״י יקרא בניה הנ׳ דזאת הסגולה שכל המצפה לבוא אצלה יקרא מבני ירושלים וא״כ אפי׳ הי׳ הרוצח מהעולין לה דינא הוא שירושלים תביא עגלה עליו ואיצטריך קרא למעוטי.

שם תוספ׳ ד״ה ואין. אע״ג דנתחלק אלא משום דנתנו דושנה של יריחו תחתיו וכו׳. כ׳ מהרש״א דלית׳ התם אלא שגבה מכל השבטים שקלים והנה הך דדושנה של יריחו אית׳ בספרי בסדר בהעלותך והביאו רש״י בפסוק והי׳ הטוב ההוא וכו׳ אך כוונת המהרש״א דידע דא״י נתחלקה תחילה בגורל אף שעדיין היו הכנענים יושבין עליה והי׳ מקום המקדש ע״פ הגורל של בנימן רק דלא יכלו ליטול בזרוע מארוונה היבוסי וגבו השקלים לסלקו מהגורן ומ״מ הי׳ גוף הקרקע של בנימן ולזה הוצרכו ליתן דושנה תחתיה אבל אין זה ענין לטומאת נגעים ויותר יש לתמוה על דבריהם דהא ר׳ יהודה שם קאמר מקום מקודש ובתי כנסיות ג״כ

אינן מוטמאין ושם ודאי אין בו חלק לרבים אלא מצד הדמים או שהם משל רבים או דאדעתא דרבים נבנו ולא שהקרקע שעומדין עליה נפלה אח״כ לחלקן של רבים ומהי תיתי להו לתלות דמקדש אינו מטמא במה שנתנו דושנה תחתיו.

דף פ״ג ע״א רש״י ד״ה בישוב כרמים. שהולך מכרם לכרם וכו׳. והרמב״ם פ״ו מגזילה ואבידה הל׳ ח׳ כ׳ ואם הי׳ ישוב כרמים אפי׳ ק׳ מיל לא יפרוס שהיונים של בעלי כרמים הם וק׳ לפירושו אמאי לא הקשו אכרמים ג״כ ותיפוק לי׳ משום כרמים גופייהו וכן הוא לא הזכיר שם בשלו או בדנכרים רק אשובכין ואפשר דהוא מפרש דבכרמים הא גופא אשמועינן דיש גזל ביונים המצוין בכרמים ולא אמרינן דבעלים אפקורי מפקרי להו הואיל שהם במקום הפקר ודוחק.

פרק שמיני.

דף פ״ג ע״ב תוספ׳ ד״ה מאי. מ״מ איצטריך דלא נילף ממכה בהמה. אע״ג דהשתא קיימינן דלא לכתוב כלל מכה לגזירה שוה וא״כ האיך הוה ס״ד למילף מבהמה (כמו שהקשה בתורת חיים) וצ״ל דכוונתם דהוה ילפינן ממכה בהמה מכח סמיכות ובזה יש ליישב הגירסא וסמיך לי׳ דלמש״כ התוספ׳ לעיל [סוף ד״ה החובל] אכתי אינו מיושב לישנא וסמיך לי׳ כי יתן דאיפכא הוה שייך שפיר דכתיב כי יתן וסמיך לי׳ מכה נפש דהוה משמע שפיר אף דאיכא למילף ממכה בהמה אך ילפינן ממכה נפש בהמה הואיל דסמיך לי׳ אבל וסמיך לי׳ כי יתן לא א״ש דהא ליכא קרא אחרינא באברים למידרש דכאשר יתן מום באדם וכו׳ הוא סיומא דהך קרא גופי׳ דכי יתן אך ע״פ דבריהם דהכא ניחא דהש״ס מפרש הברייי׳ להבין שפיר מה דקאמר׳ בתר הכי ואם נפשך לומר דהכוונה דנימא מכה מכה אתי לילפותא דאדם ולאפוקי דלא נילף מבהמה משום דסמיך לי׳ כי יתן ונוקי הסמיכות לילפותא מעליא ובעיקר קושיתם נ׳ דודאי הך ברייתי׳ מדלא ילפא מיני׳ ובי׳ כסברא דר׳ דוסתאי ע״כ משום דהו״א בעין המזיק קטנה שקיל מיני׳ גם ממונא בכדי יתרון עין הניזק ולא חש לדרשא דמשפט אחד א״כ י״ל שפיר דאיצטריך למילף ממכה אדם דמכח סברא חיצונה הו״א עין ממש וכי עין המזיק כתנא לישלם היתרון בממון וילפינן ממכה אדם דשם ודאי בקטן דהיינו ננס שהרג את הגדול נפטר במיתה גרידא דלזה שפיר דרשי כ״ע משפט אחד דכמו שגדול נהרג כן הקטן ואין הקטן נותן ממון בעד נפשו אבל בעין תחת עין בזה ס״ל להך ברייתי׳ דשפיר נקרא משפט א׳ כיון שעין קטנה ג״כ ניטלת ומה שנותנת גם ממון הוא משפט ב׳ דנשתלם כל היזק העין הגדולה כמו בבעל עין גדולה לעין גדולה ולכך ילפינן ממכה אדם דשם ודאי הקטן כיון דנהרג אינו נותן ממון דמי יתרון דקים לי׳ בדרבה מיני׳ פוטר מתשלומין ה״ה בבעל עין קטנה דאינו נותן דמים בהדי עין.

שם גמר׳. ואכתי מיבעי לי׳ וכו׳ לא תשקול ממון ותפטרי׳ וכו׳. ק׳ למאי דמשמע בכתובות דף ל״ז ע״ב דלא איצטריך כל חרם או לא תקחו כופר להך דרשא אלא כי היכי דלא נילף ממיתה בידי שמים והקשו תוספ׳ שם ד״ה יכול מהי תיתי למילף ממיתה בידי שמים וכ׳ דהוה ילפינן במה הצד מאיברים דנותנין רק ממון וכי פרכת מה לחבלת איברים שאין בהם נטילת נשמה מומתין בידי שמים יוכיח מה להתם שכן בידי שמים איברים יוכיח והא תינח למסקנא אבל לס״ד דמקשן השתא ואכתי מבעי לי׳ כלו׳ ולעולם דנילף מכה מכה מאדם הא באיברים גופייהו אכתי לא ידעינן דנפטר בממון ומהי תיתי דנלמוד רוצח ממומתין בידי שמים גרידא דליצטריך קרא דלא וי״ל דמ״מ אימא דמשום הא גופה איצטריך דלא נימא באיברים דפטור בממון משום דילפינן מבהמה דאע״ג דבאדם במיתה לפי הסברא חיצונה לא מהני ממון וא״כ בלא״ה נאמר באיברים דלחומרא מקשינן בקושית הגמר׳ דלעיל מאי חזית דהיינו מכה דלחומרא מקשינן אפי׳ לענין חיוב גברא כמש״כ תוספ׳ לעיל דף ג׳ [ע״א] ד״ה דומיא מ״מ נ׳ כיון דבאדם אין החומרא מפורש כל כמה דלא איכתיב קרא דלא תקחו כופר יותר הי׳ הסברא לאוקמי הג״ש דמכה מכה המקרא מפורש (ודכוותי׳ במנחות דף צ״ג ע״ב דנין מידי דכתיב בי׳ סמיכה בגופי׳ וכו׳) דהיינו מבהמה אע״ג דלקולא מלאוקמי אקרא דאדם דאינו מפורש בו גופי׳ דאינו נפטר בממון וא״כ כי הוה פטרינן איברים תו הוה ילפינן רוצח מאיברים וממומתין בידי שמים לכך כ׳ קרא דלא תקחו דליהוי מפורש באדם החומרא ונלמוד אח״כ איברים בג״ש דמכה מכה מאדם לחומרא.

שם תוספ׳ ד״ה מכה מכה. דרבא דריש מיני׳ וכו׳. אע״ג דהיינו דוקא אליבא דריש לקיש שם אבל ר׳ יוחנן פליג אהא דחייבי מלקות שוגגין דאינם כחייבי מיתות וא״כ גם לרבא א״ש קו׳ הגמר׳ דאליבא דר׳ יוחנן למה לי מכה וכו׳ אך זה אינו דאליבא דר׳ יוחנן בלא״ה לא א״ש הך ברייתא׳ דאיהו לית לי׳ ג״ש דמכה מכה כלל כמש״כ תוספ׳ בכתובות שם סוף ד״ה רבא דאי הוה ס״ל כהך ברייתא׳ הי׳ לו למילף מהך ג״ש ג״כ פטורא דחייבי מלקות שוגגין אלא דס״ל כאינך ילפותות לדמי עין והקשו שפיר כיון דאליבא דר״ל קיימין מאי פריך אליבא דרבא.

שם גמר׳ אי מהאי הוה אמינא אי בעי אינו ניתיב וכו׳. ק׳ אכתי אימא קרא דלנפש רוצח אתא דרשאי המזיק ליתן ממון וילפינן תו מכה מכה מאדם דאי בעי מזיק לפטור עצמו בעינו ולא לשלם רשאי כמו באדם דנפטר במיתתו מתשלומי דמי הנרצח וניחא ע״פ מה שכתבתי לעיל בקו׳ הגמר׳ מה חזית הוא מכה דלחומרא מקשינן והיינו לס״ד דהוא לחומרא דנדון בע״כ במזיק בעין ממש אבל השתא דכתיבא קרא דלנפש רוצח דפוטר עצמו בממון השתא הוי ילפותא דבהמה הקישא לחומרא דלא מצי פטיר נפשי׳ באבר כי אם בממון כמו בנזק בהמה.

דף פ״ד ע״א גמרא. ההוא תורא דאלס ידיה דינוקא וכו׳ לא צריכא דאי תפס וכו׳. למש״כ התוספ׳ לעיל דף ט״ו ע״ב ד״ה ואי בשם ר״ת דלא מהני תפיסה רק בגוף המזיק ונ׳ מדבריו דאע״ג ששוה המזיק

יותר מכדי נזקו הרי הוא של התופס דהא כ׳ דאי בכל דבר שיתפוס יבוא לידי תקלה וכו׳ וזה יפסיד יותר וכו׳ משמע הא על תפיסתו במזיק עצמו אין אנו חוששין אם שוה יותר א״כ ק׳ דלמאי ענין הוצרכה השומא וצ״ל דאע״ג דאין אנו נזקקין להוציא המותר מיד התופס מ״מ מיקרי גזלן בדמי המותר דכן משמע מלשון התוספ׳ שם שכתבו דהיום או למחר יגזול כל אשר לו ולזה הוצרכה השומא להתופס אם בא לצאת ידי שמים ולהחזיר המותר מכדי נזקו.

שם ע״ב גמרא אדם באדם דממונא היא וכו׳. דיקדק בתורת חיים דאמאי השמיט הש״ס בהך קושיא אדם בשור. ונ׳ ע״פ מש״כ רש״י ד״ה אלקים אדם בשור וכי יגח ובההוא פרשה לא נכתב בהדיא נזקין דמכמשפט הוא דילפינן להו כמש״כ התוספ׳ לעיל דף מ״ד [ע״א] ד״ה נגיחה ולא איירי בהדיא רק משלשים של עבד שהם קנס ותשלומי כופר שהם כפרה לא פסיקא לי׳ למינקט ולומר אדם בשור דממונא הוא כיון דאפי׳ כופר אינו ממונא ממש ונקט רק אדם באדם דהוי ממונא ודאי מה דכתיב בפרשה דוכי יריבון ולמש״כ הסמ״ע בסי׳ ש״צ דנזקי ממונו הם כקנסא א״ש ג״כ דלא פריך מאדם בשור דהוי מצי לדחות דלענין זה הם ג״כ בקנסות ממש שאין דנין אותן בבבל.

שם גמרא אין מועד בבבל פירש״י דכיון דמנגיחות דתמות לא מייתינא לי׳ לב״ד וכו׳. הכא משמע בהדיא דליכא העדאה כי אם בבר חיובא ולעיל דף כ״ד ע״ב בתוספ׳ סוף ד״ה במכירין כ׳ בלשון שמא אין העדאה מועלת אלא בבני חיוב ואפשר דמהכא אין ראי׳ דהשור המזיק אינו בר חיוב כלל ודאי לא שייכא בו העדאה ומאי דמספקא לי׳ לר״י שם הוא כיון דהשור בעצמו הוי בר חיובא רק דהנזקין אינן בני חיובא שהם של נכרי או דהפקר בכה״ג אפשר דמועלת העדאה.

דף פ״ה ע״א גמרא. והכא בכלל ופרט וכו׳ לדמים יתירים. הק׳ מהרש״א א״כ לימא דכ״ע כויה דלית בה חבורה משמע ורבי סבר דחבורה אתי לדמים יתירים. ונ׳ ע״פ מש״כ רש״י לעיל דף פ״ד ע״ב ד״ה כויה דיתורא דחבורה הוא משום דהשתא כויה בלא חבורה שמעינן דחייב כ״ש חבורה וכו׳ ולכאורה אימא מילתא דאתיא בק״ו טרח וכ׳ לן קרא אך זה אינו דהיכא דאיכא למידרש דרשינן והרא״ש כ׳ בריש פירקין דלהקל בשומות ילפינן מובער בשדה אחר כדאי׳ בדף נ״ח ע״ב ויש לומר ה״ה לשאר מילי דיש לנו לעולם להקל על המזיק ואדנוקי קרא דחבורה להחמיר על המזיק הוי כליכא למידרש ועדיף לומר טרח וכ׳ לן קרא לפ״ז א״ש בשלמא לבן עזאי ניחא דדריש יתורא דחבורה לגלויי עלה דכויה דליכא למימר טרח וכ׳ וכו׳ דהא איכא למידרש דהיינו לגלויי עלה דכויה דדוקא בחבורה חייב והוי להקל על המזיק אבל אליבא דרבי לא מצינו לומר דיתורא דחבורה אתי לדמים יתירים דמהיכן משמע לי׳ כן אימא דטרח וכ׳ וכו׳ וכי תימא הא איכא למידרש זה אינו דהא הדרשא תיהוי לחומרא למזיק אבל באוקימתא דכלל ופרט ניחא דלא אתיא חבורה רק בק״ו אלא מפורש בהדיא הוא בתיבת כויה דמשמע להדיא תרווייהו וא״כ חבורה ודאי מיותר

דלמה יכתוב אותה הכתוב ב׳ פעמים וע״כ אתי לדרשא ולדמים יתירים אף שהוא להחמיר על המזיק.

שם תוספ׳ ד״ה לדמים. דמשלם תרווייהו צער במקום נזק וכו׳. כ׳ מהרש״א דמלשון רש״י משמע להיפך נזק במקום צער. ונ׳ הבנת תוספ׳ בדברי רש״י דאע״ג דילפינן לק׳ מקרא צער במקום נזק הו״א דהיינו דוקא בהפחתת אבר דחמיר אבל בסתם נזק שאין בו חסרון אבר דקיל לא לישלם תרתי וכן כ׳ רש״י בסדר משפטים בפסוק כויה ועד עכשיו דבר בחבלה שיש בה פחת דמים וכו׳ וכוונתו אחסרון אבר דהא לק׳ בתיבת פצע כ׳ אם יש בו פחת דמים וכו׳ וע״כ כוונתו לעיל אחסרון אבר דחמיר משאר נזק ולכך אע״ג דילפינן צער במקום נזק אכתי הו״א הכא דלא לישלם תרתי והיינו רק צער לחוד כדמשמע מלשון כויה אי הוה כתיב בלחודי׳ לכך כ׳ חבורה לומר דגם בנזק שאין בו חסרון אבר משלם תרתי דהיינו אפי׳ רוצה לשלם הנזק לא סגי בלא צער דהוי כגילוי מילתא דליהוי דינו כמו בחסרון אבר ומדויקין שפיר דברי התוספ׳ דהקמ״ל הוא דלישלם צער ואח״כ על ההו״א כתבו שמהנזק יפטר וע״ז הקשו דהא מפצע ילפינן צער במקום נזק והוא נזק שאין בו חסרון אבר ומה צריך תו קרא אחרינא ונ׳ דרש״י ס״ל דבעל אוקימתא דהכא הוא רב פפא דאתקיף עלה דרבא ואיהו מפיק לק׳ ע״ב צער במקום נזק מרפוא ירפא והך קרא סתמא משמע והוה מוקמינן שפיר אמסתבר בחסרון אבר לכך איצטריך חבורה דאין בו חסרון אבל התוספ׳ נ׳ דס״ל כמש״כ לעיל על הסוגיא דדף ל״ג [ע״א] ד״ה הו״א צער לחודי׳ דרב פפא נמי ס״ל דרשא דתחת פצע רק דלא יליף רפואה דהיא חיסור ממון מצער דגופי׳ ולכך הוקשה להם שפיר דגם לרב פפא לא א״ש דליבעי קרא יתירא.

שם תוספ׳ א״ד. לפי שמתגנה וכו׳. הק׳ בתיו״ט דזה בושת הוא והכא בצער קיימינן ונ׳ כוונתם דהחולה מצטער בלבו כשיודע שיתגנה אח״כ (ועיין רש״י לק׳ דף צ״ב [ע״א] ד״ה אבל צער) דומה למש״כ הרא״ש בסי׳ א׳ דטעמא דלא מצי לומר לי׳ אסייך אנא דצריך שיהי׳ לחולה נחת רוח והוא מהקללות שבתוכחה ומדיבות נפש רק דהו״א דעל צער הלב לא חייבה תורה את המזיק דומה למה דאית׳ בסוכה דף כ״ה ע״ב איבעי לי׳ ליתובי דעתי׳ קמ״ל בתיבת חבורה דאפי׳ אהך צערא חייבי רחמנא.

שם ע״ב רש״י ד״ה לקתה. שנקטע רגלו וכו׳ אלא דויל דוולא וכו׳. ואח״כ בד״ה שכבר כ׳ דאינו ראוי לדלות כמו שהקשה מהרש״ל. ונ׳ כוונת רש״י דודאי קטוע רגלים אף שיכול לדלות ומ״מ אינו ראוי לדלות היטב דכמה עניני דלתה שצריך להשען על כחו ולעמוד על רגליו ודכוותי׳ בקטוע ידים אף שאזיל בשליחות אך רוב עניני שליחות הם לישא דבר מה בידו למי שנשתלה אליו וכיון דאינו ראוי ממש למלאכות ההם לא שיימינן בהו השבת כי אם שבת ממלאכה שראוי לעשות בטוב זה שיימינן דהיינו שמירת הפסח ושמירת קישואין דזה יכול לעשות כאחד הבריאים והיינו דאיכא בין המקשן להתרצן דהמקשן קאמר דלקתה מ״ה

דהוא ראוי לדלות ומשני לא לקתה וכ׳ רש״י דאינו ראוי לדלות כלומר בטוב ובזה יובן הא דאמר חירשו נותן דמי כולו דאין ראוי לכלום והא עינינו רואות דראוי לכמה דברים וכדאשכחן דרומז ונרמז בגיטין דף נ״ט [ע״א] אלא דהיינו טעמא שחרשותו גרמה לו שאינו ראוי לשום מלאכה לעשות על שלימותה לכך חשבינן לי׳ לענין נזקין כאינו ראוי לכלום ומיושב מה שהקשו תוספ׳ ד״ה הקשו מהא דנידר ונערך דבעלמא שפיר חשבינן לי׳ לבר דמים כיון דהוא ראוי קצת לכמה דברים. וסברת ר״ת נעלמה ממני דהא חרש שדברו בו חכמים בכל מקום במשנה הוא שאינו שומע ואינו מדבר כדאי׳ בריש מסכת תרומות ואיך יהי׳ חרש בידי אדם שאינו שומע בלחוד גרוע ממנו ויש לדחוק ע״פ מה שהביא בשיטה מקובצת בשם הראב״ד דהטעם דחרש אינו ראוי לכלום שאדם קץ בו ואפשר דהיינו בנעשה ע״י אדם אבל בנוצר כך בידי שמים יראין לבזותו כדכתיב לועג לרש חרף עושהו ולכך יש לו דמים קצת.

שם תוספ׳ ד״ה חרשו. ע״כ לא מיירי באותו שקטע את ידו וכו׳ דומיא דסימא עינו וכו׳ כשומר הפתח שהוא פחות מטחינת הריחים ותימא וכו׳. לא ידעתי מהיכן פסיקא להו דריחים דהכא הוא ריחים דידא שהיא מלאכה כבידה ביותר אלא נ׳ דהיינו לישב אצל ריחים של חמור ואין מלאכתו כי אם כששומע שהחמור עומד ובטל מטחינתו צועק עליו ואיירי שפיר הא דסימא את עינו בקטוע ושבור ואינו ראוי כי אם לצעוק בקול ואם חרשו ג״כ דתו אין ראוי גם לזה דאינו מרגיש בעמידת החמור לכך נותן דמי כולו אבל לעולם בחרש גרידא ראוי לכמה מלאכות ולא קשיא מידי מהך דערכין וזה נ׳ דעת בעל המאור שהקשה עליו הרמב״ן במלחמת הא טחינת הריחים היא מלאכה כבידה ביותר ואינו נעשית בצירוף מלאכתו ואם הכוונה על ריחים דחמור א״ש דנעשית שפיר עם מלאכתו ואומנתו.

שם תוספ׳ ד״ה נהי. דפעמים מרויח במה שהרשו וכו׳. וק׳ לדבריהם נמי תיקשי דמרויח בשבת לפעמים אם נשתהה ימים רבים עד שהרשו שעולה השבת יותר מדמי כו׳ ובשבת משמע דמודו לרש״י דאינו משלם כלום כמו שכתבו בתחלת דבריהם ונ׳ דלפירוש ר״י אה״נ דמשלם השבת ומה דפשיטא להש״ס בשבת היינו דומיא דמאי דמספקא לי׳ בצער ובושת אי מחשבין כאחת או כל הדא וחדא בפ״ע אבל בשבת הואיל שהוא בכלל דמי כולו פשיטא לי׳ דמשלם אותו כאחת ועולין בזה שפיר דברי הרא״ש שכ׳ דשבת דכל מום ומום פשיטא שיתן לו דהרא״ש הסכים לפי׳ הר״י לכך כ׳ שפיר דצריך ליתן השבת וכוונתו דמחשבין בפעם אחת כל השבת ואין צ״ל כמש״כ ביש״ש סי׳ י״ג דהיה להרא״ש גירסא אחרת בסוגיא אלא דהא דאמר שבת דכל הדא וחדא לא יהבינן היינו לאחת אחת לא יהבינן אלא בפעם אחד והוא דומיא דנזק שנותן בפעם א׳ ע״י שנותן דמי כולו וה״ה השבת ומ״מ כ׳ הרא״ש דאינו כנזק דנזק אינו ניתן לשם האברים ושבת ניתן עכ״פ ומשום דהוא כמאן דקטלי׳ לכך ניתן בפעם א׳. וראיתי ביש״ש שם שתמה על הרא״ש במה שהכריע הבעיא דאמדוהו מה דעלה בש״ס בתיקו ונ׳ ליישב קצת ע״פ שיטתו דהרא״ש בפ׳ כיצד

הרגל ריש סי׳ ב׳ דבתיקו לא מהני תפיסה א״כ י״ל דכוונתו כאן באם תפס הנחבל כדי אומדות דכל חדא וחדא דמהני דאינו כשאר תפיסות בספיקא דדינא דיש להנתפס חזקת ממון לומר שלא נתחייב כלום אבל כאן אזדא לי׳ חזקת ממון דהא נתחייב בעיקר התשלומין דכל חדא וחדא רק שעכשיו י״ל דדינו להרויח קצת בשומא דידהו בכה״ג י״ל שפיר דמהני תפיסה.

דף פ״ו ע״א תוספ׳ ד״ה כגון. שייך לשנות חייב בכולן משום אחריני. וצ״ל דהא דפריך בגמר׳ מנזק ולא אמר דתנא בכולן משום אחריני דשאני התם דאיכא חיובא דנזק בעולם דהא נפחת בדמים לשעתו בזה אין לומר דתנא משום אחריני מה שהוא שקר דהא יש כאן נזק ולא נתחייב בו אבל בשבת דליתי׳ כלל דהא כיון דמשלם דמי כולו הרי קנה כל מלאכתו מכאן ולהבא י״ל שפיר דנקט בכולן משום אחריני וכלומר כל מה דשייך ליתן חייב בהן.

שם גמר׳ גילחו מהדר הדר והיינו בעיין וכו׳. לפי׳ התוספ׳ דלעיל סוף דף פ״ה [ד״ה שבת] דבדבר הידוע שסופו לחזור מודה אביי אינו מדוקדק הלשון דהיינו בעיין דהא כיון דלא אסיק אדעתו מסיכת נשא וגילוח דעלמא ודאי סופו לחזור ולא הו״ל לומר אלא פשיטא דאין בו תשלומי נזק.

שם גמר׳ ואי ר״ש וכו׳ עד דמתכווין לי׳ וכו׳. ק׳ למש״כ תוספ׳ לעיל דף מ״ד ע״ב ד״ה כל דלר״ש נמי בכולן ישראל אם אמר לאותו שעומד שם הוא מכוון חייב א״כ הא מיתוקם שפיר כר״ש ונתכוון לבייש אותו שעומד שם ואי הי׳ אותו שחשב בדעתו ג״כ גדול בנכסים הי׳ שפיר חייב כל דמי בשתו וכשסבר בדעתו שהוא קטן בנכסים חייב רק דמי קטן ובי׳ חייב שפיר כיון שבייש את שעמד שם עכ״פ.

שם תוספ׳ ד״ה עד. לרבנן במבושיו מאי דרשו בי׳ וכו׳. הק׳ בפ״י לימא דאיצטריך שלא יתחייב לגדול רק דמי בושת קטן ולא ידעתי מה הוקשה לו דא״כ מנא לי׳ לר״ש למידרש לפטר לגמרי בנתכווין לאחר דהא איצטריך לפטר מדמי גדול אלא ע״כ דהוא מסברא חיצונה כיון דבשת אינו חייב עד שיתכווין פשיטא דאינו חייב כי אם בדמי כוונתו ולא איצטריך קרא מיוחד להכי ולומר דפליגי ר״ש ורבנן בהא אי נפיק מסברא או לא נ׳ להם דוחק לכך כתבו דשמא מיבעי להו לשום דרשא מה דלא שייכא כלל לר׳ שמעון.

שם ע״ב גמרא קטן בר כיסופא הוא כדאמר רב פפא דמיכלמו לי׳ וכו׳. והנה מסיק הכא דיש על הקטן חיוב בשת מצד עצמו ותמהני הא בפרשת בשת כתיב אנשים ונימעט מיני׳ קטנים כמש״כ רש״י לק׳ דף פ״ח [ע״א] ד״ה פסולה דלעדות מימעט קטן מדכתיב אנשים וראיתי בספרי סוף פרשת כי תצא שאמר אין לי אלא אנשים איש עם אשה וכו׳ מניין ת״ל יחדיו מ״מ ויש שם קיצור דודאי ה״ה נשים להדדי כרבינן מיני׳ ונ׳ דגם קטן מרבינן מקרא דיחדיו.

שם תוספ׳ ד״ה מ ה. וכי תימא אשה תוכיח וכו׳. דבריהם אינן מובנין דמה שייך לומר יוכיח בג״ש הא מ״מ גמר ג״ש וני׳ כוונתם דאימא מדהזינן דאשה חייבת בבשת אע״ג דפסולה לעדות ע״כ מוכח דלא ניתנה הג״ש לדין רק אמאן דלא שייך כלל בעדות כגון סומא כמש״כ רש״י דאם לא ראה שקיטע ידו האיך יעיד אבל מי שראוי להעיד רק שהכתוב פסלו ע״ז לא נאמרה הג״ש וע״ז כתבו דא״כ סומא נמי לא אתי כלומר דהא סומא נמי ראוי להעיד על ידיעה רק שהתורה פסלתו לפי שאינו בראיה כמש״כ הרמב״ם סוף פ״ט מעדות או בפיקח ונסתמא דראוי הוא רק שהתורה פסלתו לפי שאין תחלתו בכשרות וע״ב לומר דג״ש נתקבלה על פסולי עדות גרידא ותיקשי מגזלן ועבד.

שם רש״י ד״ה במלקות וכו׳ הכות הרשע וכו׳. הק׳ בפ״י הא האי קרא בעדים זוממין כתיב ותיפוק לי׳ מלקות גופי׳ מהתם אך למש״כ רש״י במכות דף ה׳ ע״ב ד״ה חייבי גליות דהאי רשע רשע בנידונין כתיב א״ש דגוף הקרא לא איירי בעדים וכן כ׳ הריטב״א שם דלכך אמרו בריש מכות רמז לעדים זוממין שלוקין וכו׳ דהוא רק רמז בעלמא, ויש לקיים קושיתו ע״פ מה שהקשה הריטב״א שם על רש״י דהא בריש מכות מוקים אם בן הכות הרשע אעדים דיש ליישב ע״פ מש״כ תוספ׳ שם דף ד׳ ע״ב ד״ה גמר דהוי מצי למילף ממש״ר רק דלמש״ר גופי׳ צריך אם בן לג״ש אך מ״מ לא צריכין לאוקמי אם בן אזוממין רק אנידון ותתקיים עכ״פ הג״ש אמש״ר ואח״כ נילף זוממין ממש״ר ללקות אע״פ שאין בהם מעשה אך היינו לר״ע דס״ל זוממין קנס הוא ויש ללמוד שפיר ממש״ר ומיושבין דברי רש״י דההנא בריבי מצי סבר כר״ע (ועולא בריש מכות בעי לאוקמי גם לר׳ יהודה כמש״כ תוספ׳ לעיל דף ע״ד ע״ב ד״ה הוה אי נמי אתי ההוא שינויא כר״י וכו׳) ושפיר מיהוקם קרא דאם בן בנידון; כנ״ל אך הכא דקיימינן אליבא דר׳ יהודה דלא ס״ל זוממין קנס הוא כדאי׳ שם א״כ ע״כ צריך לאוקמי אם בן בזוממין גופייהו ללקותן אע״פ שאין בו מעשה דממוציא שם רע ליכא למילף שכן קנס אך קושיתו בלא״ה לא קשה מידי דאי מהתם ניליף א״כ נפטור ג״כ גזלנים כמש״כ תוספ׳ ד״ה מה כיון דלא סמוך לעיניך.

דף פ״ז ע״א תוספ׳ דיבור קמא המתחיל וכן. שלבסוף חזר בו ר׳ יהודה וכו׳. הקשה בפ״י אכתי למסקנא למה לי ג״ש דעיניך דהא כיון דיליף ר׳ יהודה מינה מתחלה מסתמא גמרה מרבו אבל בספרי סדר כי תצא דרש ר׳ יהודה בוקצותה וכו׳ לא תחוס ג״ש מלא תחוס דעדים זוממין א״כ י״ל דמתחלה סבר דכל הכתוב לא תחוס עיניך לג״ש נאמר ואתי עיניך למעט סומא כמש״כ תוספ׳ לעיל ד״ה מה להלן אבל לבסוף כשמצא דרשא דפטור מכל הדינין ע״כ לומר דלא נאמר לג״ש רק לא תחוס ואגב כ׳ ג״כ עיניך ובסנהדרין דף פ״ו [ע״א] הביא רש״י להך ג״ש כל הקרא דלא תחוס עיניך.

שם תוספ׳ דיבור ב׳ המתחיל וכן. פוטרו מכל המצות וכו׳ אפי׳ ראה ונסמא נמי אמר הכא דפטור מכל המצות וכו׳. למש״כ בדיבור

הקודם דלבסוף חזר בו ר״י י״ל דההיא דמגילה נשנית קודם חזרה דהי׳ סבור עדיין לחייבו בגלות וממילא דחייב במשפטים ובמצות.

שם תוספ׳ א״ד. דקריאת שמע דרבנן היא וכו׳. בברכות דף כ׳ ע״ב ד״ה בעל קרי נ׳ מדבריהם דס״ל לעיקר דקריאת שמע דאורייתא ונ׳ כוונתם אפרשיות דקריאת שמע חוץ מפסוק ראשון דהוה דרבנן ועיין במג״א ריש סי׳ ס״ז ולהוציא אחרים שייך רק באינך פרשיות דפסוק ראשון ודאי כל אחד אומר לעצמו וע״ז כ׳ שפיר דהוו דרבנן ואע״ג דיציאת מצרים הוא דאורייתא כדאי׳ בברכות בתוספ׳ שם נ׳ דאין ביציאת מצרים חיוב אמירה (ועיין בפר״ח ריש סי׳ ס״ז ד״ה ואיכא) דלא כתב ביה אלא למען תזכור והוא בלב כדאי׳ במגילה דף י״ח [ע״א] זכור יכול בלב וכו׳ ולזכירת הלב לא איכפת לן מי שיזכירהו דאין צריך להוציאו דהוא זוכר בעצמו ושפיר יוצא כל אדם בזכירה אף שהסומא אומרה.

שם משנה חוץ מן השבת בזמן שהוא שלו. הקשה בפ״י לספרים שכתבו התוספ׳ לעיל דף פ״ו ע״א ד״ה רבא דגרסו הכל לעבד אמאי בחבל בו רבו לא ינתן ג״כ לעבד אפי׳ שבת קטנה ונ׳ דבלא״ה טעמא דהנך ספרים קשה כמש״כ התוספ׳ שם ונ׳ למש״כ התוספ׳ שם ד״ה פיחת דבסוף איירי בסופה לחזור קודם שיצא א״כ י״ל דכמו דתחלת פלוגתא דאביי ורבא איירי לענין נזק דנמשך גם בזמן העבד דהא נקטע ידו לגמרי כן לענין שבת איירי בתחילה שנמשך גם בזמנו של העבד שעתיד לעבוד עמו עוד שנה אחת ואמדו את חליו שתמשך ב׳ שנים ואמדו כל ימי חליו בפעם א׳ דהברירה ביד המזיק כדאי׳ בח״מ סי׳ ת״כ סעיף י״ח וברמב״ם פ׳ ב׳ הל׳ ט״ו לענין ריפוי וה״ה לענין שבת דתלוי ג״כ בהחולי וטעמא שכ׳ הסמ״ע שם שייך גם בשבת ובכה״ג ס״ל להנך ספרים כיון דכל השבת ניתן בפ״א שמעורב בו שבתו של העבד בעצמו יקח בכולו קרקע והרב אוכל פירות לפי זה ניחא הכא דהרב בעצמו החובל ניחא לי׳ יותר שיאמדו שבת שבכל יום ויפטר כל זמן שהעבד קנוי לו ומדויק לשון המשנה בזמן שהוא שלו ולא נקט אם הוא שלו כמו בסיפא בעבד כנעני דנקט סתם שלו אלא בא להורות דאע״ג דנמשך השבת גם אזמנו של העבד מ״מ כל זמן שהוא שלו נפטר כיון דנישום אכל יום לחודי׳ וזה מרומז בתיבת בזמן דמשמע מכלל דאיכא גם זמנו של העבד ואפ״ה נפטר הרב בזמנו שלו.

שם משנה. והחובל בחבירו בשבת וכו׳. במג״א סוף סי׳ רע״ח הביא קושיא על הטור דפסק כלאכה שאין צ״ל פטור ובח״מ פסק דהחובל בשבת פטור דמתחייב בנפשו והא הוי מלאכה שאצ״ל דפטור עליה ונ׳ דס״ל להטור כדעת רש״י לעיל דף ל״ה [ע״א] דלשינויא דרבא אפי׳ במקלקל ממש אמרינן קלבד״מ דפטור מתשלומין וה״ה מלאכה שאינה צריכה לגופה אע״ג דפטור אמרינן קלב״מ ופטור מדתנא דבי חזקיה.

שם משנה והחובל בעבד כנעני שלו פטור. ראיתי בסמ״ע סי׳ ת״כ ס״ק ו׳ שכתב דבעבד כנעני שלו פטור גם ממלקות דאל״כ יכהו

מכה רבה לפטור מכולן כיון דמשלם ואינו לוקה ומה שקנה עבד קנה רבו ויפטר גם מתשלומין והש״ך הסכים על ידו ותמהתי מסוגיא דכתובות דף ל״ב [ע״א] דמוקי הך דאלו הן הלוקין אע״ג דכל המשלם אינו לוקה ביתומה ומפותה הא קמן דאע״ג דגוף הביאה היא בדין תשלומין כיון דבהך גוונא אין צריך לשלם לוקה וה״נ דכוותי׳ ולא ידעתי לחלק ביניהם כלל דכמו דהתם נפטר מטעם מחילה ה״נ העבד כשמכר את עצמו מכר ג״כ אותן התשלומין שיבואו לו על ידי חבלתו להרב ותיכף בשעת החבלה לא ניתנה חבלה זו לתשלומין וילקה בהבאה שיש בה ש״פ כמו בפחות מש״פ.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה א״ל. דלא זכי לי׳ אלא קידושין ממש וכו׳. פי׳ כיון דכל הזכות שבה אין להאב אלא שהתורה זיכתה לו לא זיכתה לו כי אם הקידושין ממש אבל מה שהוא גורם להפסד הקידושין לא זיכתה לו וק׳ א״כ מה פריך משבת דעבד עברי נימא דהתם שאני דבדמים קנה מעשה ידיו דעבד לכך הפסד דמעשה ידיו ג״כ שלו היא משא״כ בבתו דהתורה זיכתה לו מעשה ידיה לא זיכתה כי אם גוף מעשה ידיה ולא הגורם להפסידא דידהו דהיינו שבת.

שם גמרא אבל עבד עברי וכו׳ לא כ״ש בתו. נ׳ דהכוונה היא משום דמעשה ידיה דבתו לא ילפינן אלא מאמה עבריה כדיליף בכתובות דף מ״ו ע״ב מקרא דבתו לאמה א״כ דיו לבוא מן הדין וכו׳ דבאמה גופה אין יכול לומר עשה עמי ואיני זנך כ״ש בתו דלא יהא לו זכות יותר במעשה ידיה שיזכה בהם ולא יזונה.

שם תוספ׳ ד״ה והא. אי נמי אפי׳ לשמואל בעי וכו׳. הק׳ מהרש״א דלשמואל אפי׳ בלא סמוכים הוה מצי למיפרך מקטן ונ׳ ע״פ מש״כ התוספ׳ בתירוצם לא קפיד אב וקטן נמי לא ירצנה וכו׳ כלומר דהקטן יודע דאין האב מקפיד לכך אינו מריצה א״כ י״ל דהמקשן ג״כ ידע מסברא דמה שבא להם ע״י צערא לא קפיד בי׳ כ״כ אך ס״ל כמו דבחבלה דידי׳ קפיד הואיל דקא חסר בי׳ ה״נ בסמוכין כיון דנותן להם מזונות בשביל מעשי ידיהם הוי שבת דאחרים נמי כמידי דחסר בי׳ דראוי לקפוד בו והבן ירצנו בשביל כך לאביו ומשני דאפ״ה לא קפיד ומסיק דאדרבה באינן סמוכין יש לחוש לקפידה טפי.

שם גמר׳ דקתני ולא עוד וכו׳ התם דגברא קפדנא הוא וכו׳. וראיתי ביש״ש סוף סי׳ כ״ד שכ׳ ואם חבלו אחרים בבתו הקטנה וכו׳ הנזק שלו וכל הד׳ דברים דידה הוו בין סמוכה על שולחנו בין אינה סמוכה וכו׳ והוא תמוה דבאינה סמוכה השבת של האב כמו שכתב אח״ז בחבל האב בה דמותר השבת של האב וה״ה בחבלו בה אחרים כדאי׳ הכא במסקנא והאיך פסק דכל הד׳ דברים דידה הא דיני׳ ממש לענין מותר שבת כאלו חבל בה האב.

שם גמר׳ מאיסגולה וכו׳ ספר תורה וכו׳ דיקלא דאכיל מיני׳ תמרי. נ׳ דהוא ג״כ לענין לימוד תורה דהם מעלי לתורה וכדאיתא בסוף הפתיחתא דאיכה רבתי דלא גלו ישראל לבבל אלא מפני שיש שם תמרים ויעסקו

בתורה והיינו לענין סגולה דשייך רק אלימוד תורה בסדר יתרו בענין קבלת התורה והייתם לי סגולה.

דף פ"ח ע"א תוספ' ד"ה יצא עבד שאין לו וכו' שאין בא בקהל. נ' כוונתן שאינו נושא אשה לשם אישות לפי שאין לו קידושין וביאתו היא רק קדישות דמה"ט נושא ממזרת דכדמשמע בקידושין דף ס"ט [ע"א] לפי שעיקרה קדישות כמש"כ תוספ' ביבמות דף ע"ט ריש ע"ב אבל אינו נושא שום גיורת אבל פצוע דכה וממזר אף דלר' יהודא אסור בגיורת מ"מ מותרין בגר עמוני ומואבי כדאי' בקידושין דף ע"ד ע"ב ומיקריין באי בקהל שיש להם קהל והוו בכלל אביו ובפרט לדעת הרמב"ם ריש פ' ט"ו מאיסורי ביאה דלא יבוא בקהל שנאמר אצל הפסולין היינו ע"י קידושין וכיון דעבד אין לו קידושין נקרא אינו בא בקהל.

שם תוספ' ד"ה זוממי עבד. דהו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה. במהר"ם א"ש מביא בזה קושיא על מש"כ התוספ' ריש מכות דבעדות גרושה וחלוצה כיון דגלי בי' קרא לא איכפת לן ביכול להזימה והא בעבד נמי מיעטי' קרא ונימא דלא בעינן בי' יכול להזימה. ונ' דלא נאדו התוספ' שם מתירוצם קמא דבמלקות מתקיים יכול להזימה רק דקשיא להו מנערה המאורסה ונדחקו לתרץ תחלה וע"ז תירצו עוד דבעדות בן גרושה גלי קרא דלא בעינן כאשר זמם ממש רק סגי במלקות דליהוי יכול להזימה ולכך בנערה המאורסה לא סגי לן במלקות והיינו דאהדרו בתירוצם בתרא מנערה מאורסה ואי קיימו רק אקושיתם בריש הדיבור הא שם הקשו רק סתם מיכול להזימה ולא הזכירו כלום מנערה ודאי דהשתא אסקו תירוצם קמא רק מה דהוה קשיא עלי' מנערה תירצו עכשיו בדרך יותר מורווח לפ"ז א"ש דבעבד דגלי קרא מכח גריעותא דעבד כלומר רק בשביל אחיו ענשינן להעדים אבל בשביל עבד גרוע לא ועיין בתוספ' כתובות ריש דף ל"א [ד"ה רב] דעונש ההזמה היא לכבוד הנידון שכתבו דלכך ממון לזה ולנפשות לזה חייב דבעינן שתתקיים הזמה כלפי כל אחד אבל בשביל עבד לא חייבה תורה את העדים וממילא אף ממלקות פטירי ולפירש"י הקושיא היא בהדיא גם ממלקות כדמייתי עלה מישראל לוקה וכו' ובכה"ג דאפי' ממלקות פטירי פשיטא דהוי עדות שא"א יכול להזימה כיון דלא מתקיים בהו הזמה כלל.

שם תוספ' א"ד. גם העבד לא יהרג וכו'. דלא ניחא להו כפירש"י דפריך מכח הברייתי' דמכות דלא קאי האי פירושא שם במסקנא לכך פירשו דהקושיא קאי דעבד לא יהרג ומצינו דעבד נהרג כדאי' בסנהדרין דף י"ט [ע"א] גבי ינאי מלכא דאמרו לי' קטיל עבדך גברא והוו בעו למידייני'.

שם תוספ' ד"ה דכתיב. וגונב נפש דבכולהו כתיב אחיו וכו'. לכאורה ק' למש"כ רש"י בסדר משפטים בפסוק וגונב איש לפי שנאמר כי ימצא איש גונב וכו' אין לי אלא איש שגנב אשה שגנבה מניין ת"ל וגונב נפש וכו' א"כ ה"נ נימא לפי שנאמר להלן מאחיו עבד מניין ת"ל

וגונב איש סתם וצ״ל דשאני התם דלפי האמת מתוקם איש גונב לאפוקי קטן כמש״כ רש״י שם בפסוק מכה איש ומת דאיש כי יכה בא למעט קטן אבל הכא אם נימא וגונב איש היינו אפי׳ עבדים א״כ מאחיו במאי מוקמית לי׳ ובזה ניחא ג״כ מה דקשיא האיך ממעטינן בסנהדרין שם עבדים ממאחיו נימא נמי ובערת הרע מכל מקום כדאמר הכא אלא דא״כ מאחיו במאי מוקמית לי׳ אבל הכא מרבינן שפיר עבד ולאחיו איצטריך לכדדריש בסנהדרין דף צ׳ [ע״א] ולא לאחותו.

שם תוספ׳ בא״ד. ורבית ואונאה נמי אין קנין וכו׳. לכאורה משמע הפירוש כך כיון דמה שעושה העבד הוא בשביל רבו הוי כאלו מאנה את רבו או נוטל מרבו רבית אך אינו נ׳ דהכא לרב ששת קיימינן ואיהו ס״ל בקדושין דף כ״ג [ע״א] דלרבנן דר׳ מאיר יש קנין לעבד בנתנו לו על מנת שאין לרבו רשות בו א״כ אם קנה חפץ באותו המעות ודאי הוא שלו דאם לא כן למאי אהני לי׳ אותן המעות ובפרט אם מכרו לו בהן חפץ על מנת שאין לרבו רשות ואינו אותו ודאי שלו היא האונאה וכן ברבית אם לווה ממנו מאותן המעות ונתנו לו רבית ע״מ וכו׳ או הלוו לו בע״מ ונתן מאותן המעות רבית א״כ כל המשא ומתן הוא שלו הותר בו רבית ואונאה לכך נ׳ לפרש כיון דכל עיקר הקושיא ליהוי דאם אתיא דמותר בו אמאי לא מצאנו כן בשום מקום ולזה כתבו כיון דאין קנין לעבד לא שכיח שיהי׳ לו מעות ולכך לא מצאנו כן בשום מקום ולפ״ז יש ליישב קו׳ התוספ׳ בערכין דף כ״ב [ע״א] ד״ה תנן דאמאי לא הקשה אר׳ אסי גופי׳ די״ל דס״ל כר׳ יהודה ואיירי בלוה מן העבד דנידון בדיני ישראל ומותר ליקח רבית ויש לו מעות שנתנו לו על מנת שאין לרבו רשות בו לכך פריך ממתניתן דאתיא כר׳ מאיר דס״ל שם בברייתי׳ כן והוא בר פלוגתי׳ דר׳ יהודה בעלמא דעבד נקרא אחיו וק׳ שפיר האיך משכחת דשקיל רבית.

שם רש״י ד״ה שאין איש. ולא קרינא בהו שני אנשים. הקשה בת״ח למה כ׳ רש״י כן ואי משום דהוי פירכא כל דהו הא על מה הצד פרכינן כל דהוא כדאיתא בחולין דף קט״ז [ע״א] ונ׳ ע״פ מה שהקשה בלח״מ פ״ט מעדות הל׳ ד׳ על הרמב״ם דיליף פסול עבד מלאחיו הא לדידן לא משמע מאחיו מיעוטא דעבד ועוד דנימא ובערת הרע מרבי לי׳ ונ׳ ע״פ מש״כ תוספ׳ בזבחים דף ק״ג [ע״א] דלא מצינו לפסול עבד מכח לה לה מאשה לפי שאין תלוי בנאמנות וכוונתם דאי הוה אשה פסולה מכח גריעותא דדעת שלה דלא מהימנא כיון דהוי מילתא דתליא בסברא הוה מצינן למילף מינה לפסול גם עבד אבל כיון דהוא גזירת הכתוב הוי חידושא ואין למידין ממנה ולפ״ז כמש״כ תוס׳ דאין למידין בג״ש לפי שהוא חידוש ה״ה דלא הוה לן למילף בק״ו והאיך דנין הכא בק״ו כיון דאינה פסולה מן הסברא איך יש לתלות בקולא וחומרא וע״כ צ״ל דכל הק״ו אינו אלא לגילוי מלתא מה דנוקי במיעוטא דלאחיו והכי קאמר מה אשה שראויה לבוא בקהל לא משמע לן בקרא דלאחיו כלומר שהנידון אינו אחוה עבד לא כ״ש שלא יהי׳ בכלל לאחיו ונהי דרבי קרא ובערת נוקי לי׳ לאידך גיסא

כשהנידון הוא עבד או אשה אבל אם העד הוא עבד ע״כ יש לן למעט אע״ג דבעלמא עבד נמי אחיו מקרי הכא נימא מכח הק״ו שלא יהי׳ בכלל לאחיו וכן יליף מקטן דפסול ג״כ וע״כ אינו בכלל לאחיו וה״ה לאשה והיינו שפי׳ רש״י בפירכא שאינו איש דאשה וקטן כבר מיעטן קרא מלקרותן אנשים דלכך כתיב אנשים למעטן וכמו שאינן אנשים שייך שלא לקרותן אחיו אבל בעבדי׳ דלא מצינו שום גריעותא אין שייך למעטן מלאחיו ומסיק מגזלן דפסלי׳ קרא ואין בו חסרון אישיות ואפ״ה אינו בכלל לאחיו ה״ה שלא יהא עבד בכלל לאחיו ומה שהקשה הלח״מ על שלא הביא הרמב״ם קרא דשקר ענה באחיו לק״מ דהא אדרבה הך קרא מביא בגמרא לריבויי ועדיף לי׳ להביא קרא דאיי׳ בגמר׳ למיעוטא ולר׳ יהודה הוה משמע מצד עצמו ולדידן מכח גילויא דק״ו כנ״ל.

שם תוספ׳ ד״ה אלא. נילף דממזר ופצוע דכה וכו׳. והקשה בת״ח דאיזה צד השוה יש ביניהם ובפי״ כתב דפסולין לדיני נפשות למאן דפוסל בסנהדרין דף ל״ו [ע״א] וכן כ׳ במהרש״ך ולא הבנתי הא משכחת שהיו להם בנים קודם שנפצעו דפסול בקהל דכשר לסנהדרין ויהא מי שיש לו בנים כשר לעדות ושאין לו יפסול ותו דנימא איש שאין לו בנים יוכיח דפסול לדיני נפשות וכשר לעדות אלא נ׳ דצד השוה שבכולן יש שם פסול למידי אחרינא זה לקהל וזה לשבועה ופסולין לעדות אף אני אביא ממזר שיש בו פסול לקהל שיפסל לעדות וליכא למימר פסולי לדיני נפשות יוכיחו כגון סומא בא׳ מעיניו ודכוותי׳ דהני אין בהם פסול גנאי כמו פסול קהל ושבועה ותירצו דמה להצד השוה שאינן זהירין במצות.

שם גמרא איידי דכתב לא יומתו אבות וכו׳. כ׳ מהרש״א דאיפכא לא מצי למימר איידי דהוא שקר דגר יש לו חיים למטה. ונ׳ דזה כוונת הגמר׳ באמרי הכי השתא גר נהי וכו׳ למטה יש לו חיים דלכאורה מה בעי בזה הא מ״מ כיון דאין לו חיים למעלה נרמז שפיר בקרא דבנים על אבות עכ״פ אלא דהכוונה דגר נהי דאין לו חיים למעלה וקאי אמסקנא דא״כ עבד הוא כ״ש וליכא למימר רישא דקרא נסיב איידי זה אינו דהא למטה יש לו חיים ונסיב קרא דבר שאינו וקאמר לאפוקי עבד וכו׳ כלומר דבעבד יתפרש שפיר רישא דקרא ונסיב שפיר סיפא דקרא איידי דהא באמת אין לו חיים למעלה ג״כ ודברי מהרש״א מרומזין לגמרי בדברי התרצן אך עדיין קשה לפי דבריו אימא לעולם דסיפא דקרא אתי לגר ואי משום דרישא דקרא הוי שקר אימא דרישא איירי בעבד ואע״ג דכ״ש הוא נימא דנסבי׳ איידי וצ״ל דלא שייך איידי במאי דהוי בפשיטות וכ״ש ובזה יש ליישב קו׳ התוספ׳ ד״ה ועבד דאי הוה עבד שוה לגר אכתי הוה מצינו לומר דסיפא בגר ורישא לעבד ואיידי דבשווין שייך שפיר לומר איידי לזה הקדים דעבד ק״ו הוא דתו ליכא למימר איידי כנ״ל.

שם ע״ב רש״י ד״ה הכותב. אבל ר׳ שמואל ב״א לא הי׳ ראוי לירש את אמו וכו׳. דברי רש״י תמוהין הא לא עסקינן כאן אי ר״ש ב״א

יהא רשאי למכור הנכסים אלא דהבעל שיש לו קנין פירות מעכב על ידה שלא ליתנם לבנה ומה ענין לזה אי הי׳ ראוי לירשה ואפשר לפרש כוונתו דהנה כמו שהבעל אוכל הפירות היא נמי אוכלת והוא מכחה אוכל הפירות כמש״כ תוספ׳ ביבמות דף צ״ו [ע״א] ד״ה קנין ולכאורה אמאי דהוכיח מדנקט לבנו ע״כ משום דראוי ליורשו הוא הוי הוכחה דהפקיע קנין חזק דפירות דידי׳ הא לא״ה הוי אלים קנין פירות דנותן הי׳ להשיב דוקא התם דקנין פירות דנותן אלימא הואיל שהגוף של בעל הגוף בא ג״כ מכחו וכדאי׳ בב״ב דף קל״ו ע״ב נפשי׳ עדיפא לי׳ ובתוספ׳ שם דף נ׳ ריש ע״ב בענין יום או יומים לכך צריך הוכחה לחלוש כחו דהיינו מדנתן לראוי בלא״ה ליורשו ע״כ הפקיע חזקי׳ לקנין פירותיו אבל הכא דקנין פירות דבעל הוא גרוע שלא באו הפירות ממנו אלא מכחה אין צריך הוכחה כלל להחלישו אך זה אינו דמ״מ הא קנין פירות שלה חזק וכיון דידו כידה כדסבר אביי מרה דשמעתא דהקשה על רב יוסף ביבמות ריש דף ל״ט נעשה קנין דידי׳ חזק כשלה ומעכב אפי׳ על ידה מליתנה לבנה אף אם היא בעצמה מחלישה קנין פירות דידה דהיינו אם הי׳ ר״ש ב״א ראוי ליורשה והיא נתנה לו בחייה והי׳ ע״כ ההכרח מכוונתה שיהא ר״ש ב״א רשאי למכור בחייה א״כ קנין דבעלה הבא מכחה ג״כ נחליש ואינו כדאי לעכב על ידה וזה שכ׳ רש״י דר״ש ב״א לא הי׳ ראוי לירש וא״כ אין כאן הוכחה שהיא החלישה קנינה וממילא קנין של הבעל אף שבעצמו אינו חזק מ״מ הוא חזק מכחה דידו כידה ומעכב עליה מליתן הנכסים לבנה.

שם תוספ׳ ד״ה אמר. דשביק מתניתן וכו׳. נ׳ דודאי אפי׳ ליתא לתקנת אושא מ״מ לכתחלה למכור ולהפקיע ירושת הבעל הוא שלא כהוגן כמו יתומים שמכרו בנכסים מועטין דהוה רשע ערום לפי׳ התוספ׳ בסוטה דף כ״א ע״ב ד״ה אביי א״כ בין למ״ד שמין באשה מחייבין שפיר הזוממין הרבה ולא אמרינן דהיא היתה מוכרת ביוקר לפי שהיתה מוכרת שלא יירשנה בעלה ובין למ״ד שמין בבעל לא אמרינן דזכותו אינה שוה כ״כ דשמא תמכור היא לחלוטין דלא מחזיקנן אותה ברשיעי והיינו אנן לדידן אבל בברייתי׳ דההזמה ניתן לה מצית היא למימר שפיר אני הייתי מוכרת אעפ״כ לחלוטין שלא יירשנה אף שהוא שלא כהוגן ונחייב את הזוממין הרבה מה שהפסידוה.

דף פ״ט ע״א רש״י ד״ה וחזר. הואיל ועכ״ב היא מוכרתה. נ׳ שבא ליישב קושית התוספ׳ ריש ע״ב סוף הדיבור וכן כ׳ במהר״ם א״ש אך נ׳ דדברי רש״י הם בעצמן תירוץ התוספ׳ דשם דבעלמא אפשר ע״י שתשבע וכוונת רש״י אינה לאפוקי אם היתה המכירה מדעתה לא תעשה עילה להלוקח אלא דתשבע ותידור ללוקח אבל אם הוא בע״כ אף אם תידור אינו מועיל דהוי נדרי אונסין כדאי׳ ביו״ד סי׳ רל״ב סעיף י״ב

שם גמר׳ אמרי זבוני זבין וכו׳. פי׳ הא מ״מ תמצא קונה על הכתובה ואי משום שיראין שתמחול מ״מ כמו דקונין על הספק שמא ימות הבעל קודם ה״נ אם תתן יותר בזול יקנו גם על ספק זה שמא

לא תמחול ומשני דמן הסברא ודאי תמחול ולמה יכפוה הב״ד לטובת הנחבל ולהפסיד לאחרים ובזה נסתר מש״כ הפ״י בד״ה וכ״ת זבינא וכו׳ על קושית הראשונים בש״ך סי׳ פ״ו ס״ק י״א דהא שיעבודא דר׳ נתן א״י למחול דעיקר תירוץ הגמר׳ כיון דודאי מחלה א״כ הכתובה בעצמה אין בו ממש ועדיין הוי רק מילי ולא מישתעבדא כלל להנחבל וז״א דהך דמילי כבר דחה הש״ס דודאי תמצא קונה שיקנה על הספק שמא לא תמחול והוי מילי דמזדבני בדינרי רק שאין הב״ד מזדקקין למכר זו ומה שהקשו תוספ׳ ריש ע״ב דמאי קאמר אומדין הא שום אדם לא יקנה אע״ג דהתם בדידה תליא והיא ודאי תמצא קונה שיקנה בזול עכ״פ נ׳ דיש לדקדק למה הוצרכו שם להבי׳ ראי׳ ממאי דקאמר הגמר׳ בטובת הנאה מאי אפסדונך והא אין צריך לראי׳ דאם הכתובה לא שויא מידי פשיטא דאין הזוממין חייבין לשלם אלא נ׳ ע״פ מה דאי׳ בסנהדרין דף מ״א ע״א דעידי נערה המאורסה יכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו וכתבו התוס׳ שם דף ט׳ ע״ב ד״ה עידי דהיכא דיכלו לומר לא ידעי מיפטרי והנה קו׳ הש״ס לעיל בטובת הנאה לכאורה אינו מובן וכי לא ידע המקשן דמטי להאשה הנאה במה שהבעל יקבל ותאכל עמו הפירות אך עיקר הקושיא היא דהעדים יוכלו לומר אנן לא הוינא ידעינן דמטי לך כ״כ הנאה שיכולין לשום בדבר מה ומשני דאיכא רווח ביתא והכל יודעין זה ואין מקום להתנצל וזה שהביאו ראי׳ דה״נ אף דימצא קונה מ״מ כיון דמן הסברא אין ראוי ליקח הכתובה דודאי מחלה כמו שבאמת הב״ד אין מזדקקין לה א״כ יוכלו העדים ג״כ לומר אנן הוינא סברין דלא מטי לך שום פסידא דשום אדם לא יקחנה אבל באמת הכתובה היא דבר ממש דמזדבנא ולא מילי ותירוצו של הש״ך הוא עיקר ומתורץ על פי דבריו מה שהקשה הפ״י סוף העמוד דהא יכולה למחול קודם המכירה ואין כאן חיובא מדינא דגרמי דזה אינו בשלמא אם תמכור הכתובה שפיר יכולה אח״כ למחול דכבר מופקע שיעבודא דר׳ נתן כדברי הש״ך אבל קודם המכר אין יכול למחול דהכתובה משועבדת להנחבל מדר׳ נתן.

שם תוספ׳ ד״ה כ״ל. אי נמי הא מוקמי לה בסמוך כר׳ מאיר וכו׳. אין כוונתם על מאי דאמר לעיל הא מני ר״מ היא דזה כבר דחה הש״ס דלא שייך כאן קלה בעיניו וע״כ מטעם אחר ואין צריך לאוקמי כר״מ אלא כוונתם אמאי דאמר לק׳ ע״ב הא ודאי ר״מ היא וכן נ׳ מדברי מהרש״א שם בתוספ׳ ד״ה ואפי׳ שכ׳ דאכתי לא ס״ד דר״מ היא אך אינו מובן דהא שם קאי אברייתא׳ ואדרבה מלישנא הא ודאי ר״מ היא משמע דמתניתן אין צריך לאוקמי כר״מ ונ׳ לפי׳ תירוצם זה צ״ל דהמקשן עדיין לא הגיע לקושיא זה דתמכור לבעלה אלא כי משני דלנחבל אין ראוי למכור פריך לי׳ מיד היכא דהנחבל הוא בעלה הא יכולה למכור לו ומשני דר״מ היא ותו לא יכול להקשות בחבלה באחרים דתמכור לבעלה דידע בעצמו לתרץ ג״כ מתניתן דר״מ היא.

שם תוספ׳ א״ד. אכתי יעשה קנוניא ויגרשנה ותמחול וכו׳. נ׳ דלתירוצם זה אין צריך למש״כ לעיל דלמסקנא לר״מ נמי מהני התקבלתי

אלא לבעודה תחתיו אינה יכולה למחול אפי׳ בהתקבלתי ולאחר שתתגרש יכולה למחול אפי׳ בע״פ ובזה מיושב קו׳ הפ״י ע״ב בתו׳ ד״ה כך דהא יכולה למחול בהתקבלתי דקיימו שם בתירוצם דהשתא ואינה יכולה למחול אפי׳ בהתקבלתי.

שם תוספ׳ א״ד. מ״מ חשיב לי׳ אטרוחי בי דינא בכדי וכו׳. כ׳ הפ״י על קושית מהרש״א דהכוונה דלא יהי׳ לה במה לשלם ולא משמע כן מלשונם שכתבו השתא מיהא לא משלמין מידי משמע דלאחר זמן תשלם אלא נ׳ כוונתם ע״פ מש״כ היש״ש סי׳ כ״ז בשם רב נחשון גאון על עבד ואשה שחבלו אבל מלקות חייבין דאל״כ כל העבדים יהיו חובלין וכו׳ ונשים וכו׳ ומזה הטעם נ׳ הא דטרחו הכא למצוא תקנה שישתלם הנחבל מיד כדי לייסר הנשים ולא יוסיפו לעשות וזה שכ׳ התוספ׳ דמה נרויח כיון דכל עיקר המכירה תהא שתראינה הנשים שמחויבות לשלם מיד החבלות הא אכתי באנו לחבלה אחרת שתזיק את הלוקח ע״י מחילת הכתובה ולא תשלם הנזק עכשיו ועדיין יהיה בזה יד לפושעים נשים אחרות שתראינה שהנזק אינה משתלם בשעתו אך קשה לתירוצם דלעיל דיעשה קנוניא ויגרשנה ותמחול א״כ הדרא קושיתם לדוכתה דאם תמחול תצטרך לשלם והרי היא מיד בת תשלומין כיון דנתגרשה ונ׳ דלכאורה הלוקח יחוש שמא תמחול לבעלה ואם יבקש ממנה דמים מצד דינא דגרמי תכפור לו ותאמר שלא מחלה ויהי׳ קרח מכאן ומכאן שהבעל לא ישלם שיאמר שמחלה לו והיא לא תשלם מצד גרמי שתכפור ואפי׳ שבועת היסת לא נתקנה עדיין בזמן המשנה ותהי׳ פטורה בלא כלום אך קו׳ התוס׳ היא לבאם מוחלת בעודה תחתיו דצריכה לכתוב התקבלתי ולא תוכל לכפור דאם תמחול ויאמר הבעל שמחלה ע״כ יוצרך להראות שכתבה התקבלתי ולא מצית לכפור וע״ז תירצו דמ״מ עכשיו לאו בת תשלומין היא וא״כ ממ״נ יפסיד הלוקח דלתירוץ קמא דלעיל דיחזור ויכתוב וכו׳ א״כ חששא דמחילה היא בעודה תחתיו אינה חוששת כיון דעכשיו לאו בת תשלומין היא ולתירוצם השני דיעשה קנוניא ויגרשנה והא אז תוכל למחול בע״פ ותוכל לכפור ובזה מתורץ קו׳ מהרש״א לקמ׳ ע״ב בתוספ׳ ד״ה ואפי׳ דמאי קמפסיד הא מחויבת לשלם מצד גרמי דז״א דשפיר יפסיד אם יעשה קנוניא ויגרשנה שתמחול בע״פ בשלומא אדמי החבלה אין לחוש שתכפור ותאמר שכבר שילמה לו דממה שילמה הא אין לה דמים ואי תאמר שנזדמן לה בע״מ שאין לבעלה רשות בהם היא טענה גרועה ובלא״ה פרעון החבלה ברצון הוא טענה גרועה כמש״כ היש״ש בסוף סי׳ ל״ו דמה״ט לא מהני בה מיגו דפרוע אבל אם יקח הכתובה ממנה יעשה קנוניא ויגרשנה ותמחול בע״פ וכי ישאל חיוב דידה מכח גרמי תכפור שלא מחלה ויפסיד הכל.

שם תוספ׳ א״ד. ולמאי דרגיל ר״ת לפרש וכו׳ אלא מה שקבלה א״ש וכו׳. ק׳ אכתי משכחת שתמכור ותתנה שאם תמחול תתחייב לשלם כל דמי הכתובה ובח״מ סי׳ס״ו סעיף כ״ג איתא דלא מהני תנאי שלא תמחול שאינה יכולה להתנות על זכותו של בעלה אבל בכה״ג על עצמה

היא מתנה וודאי מיעיל התנאי ואפשר דהוא בכלל מש״כ התוספ׳ סוף הדיבור שאינה מחויבת לעשות קיומים.

שם ע״ב תוספ׳ א״ד. שום אדם לא יקנה אותה דודאי מחלה וכו׳. ק׳ הא לעיל איירי בנכסי צ״ב כדאמר אם אמרו בנ״מ יאמרו בנכסי צ״ב והרא״ש כ׳ במתניתן דבצ״ב לא מהני מחילה וכן כ׳ הנ״י וצ״ל דודאי הברייתי׳ לא איירי בצ״ב דאלו אין מחויבין הזוממין לשלם כדאי׳ במכות דף ג׳ [ע״ב] באשה ובכתובתה אך דרש״י לא הוציא שם רק נ״מ אבל הרא״ש שם כ׳ דגם צ״ב אין משלמין דלא ידעי בהם ומאי דקאמר יאמרו בנצ״ב היינו כמש״כ התוספ׳ ד״ה אמר דקושית הגמר׳ היא דיש לו לתנא לשנות בצ״ב והיינו דלנקוט שאמרו העדים בפירוש שנתן לה נכסי צ״ב המגיעין לה וע״ז משני דגם בזו לא היו צריכין לשלם תשלומין מעולין לפי שלא היתה יכולה למכרן להלוטין דצ״ב דינן כמנה ומאתים ואי קשיא אכתי לנקוט בנ״מ בשלמא לדעת רש״י הנ״ל במכות א״ש דמצ״ב הוה קשיא שפיר דאותן צריכין לשלם מסתמא משא״כ בנ״מ אבל אי נימא דגם צ״ב אין משלמין וע״כ הקושיא רק דלנקוט שהעידו עליהן בפי׳ א״כ לפי ההו״א דנ״מ מוכרת לחלוטין שלא יירשנה אכתי לנקוט בברייתי׳ שהעידו בפירוש על נ״מ וצ״ל משום דנ״מ לא שכיחי כדאי׳ בכתובות דף מ״ז ע״ב וברש״י שם לא רצה התנא לדבר בהם אבל עכ״פ גוף הברייתי׳ לא איירי גם בצ״ב דהא אינן מחויבין לשלמן בסתמא ורק במנה ומאתים ושפיר הקשו דמצי׳ מחלה ושום אדם לא יקנה.

שם גמר׳. זימנין דמשכח לה וכו׳ דנפישא כתובתה וכו׳. ק׳ לדעת הטור ורמ״א בסי׳ תכ״ד ס״י דאם החבלה כדי כל הכתובה מפסדת כתובתה א״כ ליקשי בפשיטות דמשכחת דמפסדת כתובתה והיא תחתיו ועוד מאי קאמר לעיל ע״א ה״נ דלית לה ותזבין לכתובתה וכו׳ לימא ג״כ דלית לה וכגון שחבלה תחלה בבעלה כדי כל הכתובה והפסידתה ואח״כ חבלה באחרים אבל לולא דבריהם הי׳ נ׳ דאע״ג דכתבו התוספ׳ ד״ה כגון כיון דהיא גורמת ליכא משום כל הפוחת היינו במקצת כתובה דאכתי אינה קלה בעיניו רק משום לא פלוג אסרו לפחות ובאירע ע״י גרמא דידה לא גזרו דהא התקבלתי נמי מהני במקצת כתובה אפי׳ לר׳ מאיר כמש״כ תוספ׳ ע״א ד״ה כל וה״ט דלא מחמרינן בלא פלוג כמו בגוף הגזירה כמש״כ המג״א בסי׳ תמ״ז ס״ק ה׳ בשם הת״ה אבל שתשהה עמו בלא כתובה כלל דבר זר הוא אלא דע״כ מפסיד דמי חבלתו והוי כאם מחלה לו כתובתה דצריך לכתוב לה אחרת כמש״כ תוספ׳ שם ה״נ ע״כ צריך לחייב עצמו בכתובתה והסמ״ע כ׳ שם שכן הוא בגמ׳ ולדעתי נ׳ אדרבה דמאי דאמר אי הכי השתא נמי וכו׳ וגבי לי׳ בחבלי׳ וכו׳ כגון דנפישא כתובתה וכו׳ משמע הא לא נפישא לא גבי חבלי׳ מינה.

שם תוספ׳ ד״ה כשם. ובכל דוכתא תזבין לכתובתה וכו׳. לכאורה מאי קושיא דילמא לא תמכור קאי לבעלה דאינה רשאי למכור לו אך אכתי מאי אמר זימנין משכח לה וכו׳ דנפישא כתובתה וכו׳ ומאי פריך הא מ״מ א״ש הכלל דבכה״ג יכולה למכור ג״כ לבעלה ולדעת רש״י נ׳

דס״ל להמקשן דכמו דאסרו חכמים לפחות כלום מכתובתה משום לא פלוג ה״ה לתוספת כתובה דאמרו בריש פ׳ אע״פ דהוה ככתובה למוכרת דהיינו לענין זה ג״כ דכמו דאינו רשאה למכור לבעלה כלום מהכתובה כמו כן מהתוספת אינה רשאה למכור כי אם ע״י חבלה והיינו דפריך זימנין דמשכח לה וכו׳ דאינה רשאה למכור לבעלה וע״י חבלה תפסיד וניחא קו׳ התוספ׳ ד״ה אמר דיש לומר דרבא משני ומוקי בבנין דיכרין לדעת המקשן ומשום דהאמת כן הוא למאי דפשטה דיש לה כתובת בנין דיכרין אבל באמת לא מצי להוכיח מהכא כיון דהאמת אינו כן אלא דמהתוספת בלא חבלה ג״כ יכולה למכור לבעלה וא״ש הברייתי׳ דכשם שלא תמכור דבדנפישא כתובתה מפסדת וה״ה דתמכור.

שם תוספ׳ ד״ה מאי. כיון דמחוסרת גוביינא אתי שחרור ומפקיע וכו׳. נ׳ למש״כ תוספ׳ בגטין ריש דף מ״א דבאיצטלא הואיל דלא מצו מסלקה לה בזוזי לא היו בדין שיכולין להפקיע ממנה רק הואיל שמשתמשין בו כל חפצם מיקרי גבי דידה מחוסר גוביינא א״כ י״ל דהיינו דוקא באיצטלא דמה שמשתמשין בו הוא לצורך עצמן אבל בעבדים הואיל דמעשי ידי האלמנה של היתומים כדאית׳ בכתובות דף צ״ה ע״ב ובהכניסה לו שפחות אינה צריכה לעשות וכש״כ עבדים וכדאי׳ באה״ע סי׳ פ׳ סעיף ז׳ דאפי׳ נכסים כדי קניית שפחות מהני א״כ כל מה שהעבדים עושין הוא בשבילה לא יצאו מעולם מרשותה ולא מיקרי מחוסרין גוביינא ובדין הוא שלא יכול להפקיע ממנה אי הוה ס״ל להברייתי׳ דהדין עמה והוכיח שפיר דהדין עמו ומ״מ לדעת הרמב״ם דפסק בפ׳ כ״ב מאישות הל׳ כ״ו דהדין עמה ובפ״ה מעבדים הל׳ י״ו פסק דיוצאין בשן ועין להבעל צ״ל דס״ל כהתוספ׳ דלהמסקנא לא תליא זה בזה דאע״ג דהדין עמה יכול להפקיע מידי שיעבוד והכ״מ שם לא נתעורר בזה ולא רמז כלל מוצא הך דינא דעבדי צאן ברזל.

דף צ׳ ע״א גמרא ר׳ יוסי אומר שניהם ישנן וכו׳ זה מפני שהוא תחתיו וכו׳ מספקא לי׳ אי קנין פירות וכו׳. בב״ב דף נ׳ [ע״א] הקשה מהרש״א למאי איצטריך למימר לר׳ יוסי דמספקא לי׳ בקנין פירות אימא רק משום דקראי דייקי דכתיב כספו ותחתיו והנה התוספ׳ בגטין דף כ״ה ע״ב ד״ה ר״י כתבו דלר׳ יוסי כיון דס״ל אין ברירה צ״ל דרק בעבד מספקא לי׳ בקנין פירות לפי דדייקי קראי תחתיו וכספו וכוונתם לר״י על כספו כלומר דבעלמא ס״ל דבקנין הגוף דמי לכך שפיר מייתי ביכורים ובעבד שאני דכתיב כספו לפ״ז אין הפירוש בדברי ר״י דמספקא לי׳ בעלמא בקנין פירות אלא כאן בעבד דוקא מספקא לי׳ אי אתי כספו לאפוקי קנין פירות או דילמא דלהכי כתיב תחתיו לגלויי שלא נדרוש מכספו למעט קנין פירות אלא לדרשא אחרינא כמש״כ רש״י בתורה דאחר שהכהו שחייב עליו כעל בן חורין וא״כ אדרבה הש״ס מפרש דברי ר״י לרווחא דמילתא אפי׳ לא משמע לי׳ כספו ותחתיו כל חד לחודי׳ דמהני אלא דמספקא לי׳ פי׳ הכתובים אפ״ה פטורין דספק נפשות להקל ועוד נ׳ דזה מפני שהוא תחתיו וזה מפני שהוא כספו הם דברי ר״י בעצמו ועלה קאמר הש״ס מספקא לי׳ וכו׳ פי׳ דאי בעלמא בקנין הגוף דמי אתי כספו שהשני יפטר ואי

בעלמא לאו כקנין הגוף אתי תחתיו לגלויי בעבד דהוי כקנין הגוף והראשון יפטר ומספיקא שניהם פטורין וזה שאמר זה לפי שהוא תחתיו כלומר הראשון פטור דשמא בעלמא לאו כקנין הגוף ואתי הכא תחתיו לגלויי דאזלינן בתר קנין פירות וכספו אתי לרדשא אחריתא והשני פטור שמא איפכא אבל אי נימא דס״ל בעלמא לאו כקנין וכו׳ והכא משום דדייקי קראי האיך קאמר לפי שהוא כספו הא אי לאו כקנין וכו׳ למה איצטריך כלל כספו הא השני מסברא חיצונה פטור או להיפך אי ס״ל כקנין וכו׳ האיך קאמר לפי שהוא תחתיו הא הראשון מסברא חיצונה פטור וע״כ צ״ל דמספקא לי׳ וכו׳ וכנ״ל.

שם תוספ׳ ד״ה ר׳ מ א י ר. דאין לו כח לשחרר קנין הגוף של אשה וכו׳. הקשה מהרש״א א״כ אמאי לא מוקי הך דאמימר כר׳ מאיר וכן עבד של שני שותפין וכו׳ וכ׳ הפ״י דא״כ אמאי כי מכרו שניהם ביחד אינו מכור כדמפרש בחזקת חבתים בלישנא בתרא וה״ה בשחרור אמאי אינו יוצא לשניהם כאחד. וג׳ דקו׳ מהרש״א היא על פי מש״כ הרשב״א דאמאי אוקמיה הכא לדאמימר בזבינו תרווייהו לבר מהלכתא ותירץ משום דאוקים הכא דליתא לתקנת אושא וא״כ אי לאו משום דר״א אמאי לא מהני אי מכרה היא הא לא מצי בעל מפיק לה ולהכי מוקים לא כדר״א וזה שהקשה מהרש״א דמ״מ לימא דאמימר איירי בזבין כל אחד בפ״ע והא דמצי בעל מפיק היינו מכח קנין פירות אליבא דר״מ וכי מכר הוא מצי׳ היא מפיק משום דאינו יכול להפקיע קנין הגוף שלה וכמו דיתפרש לישנא דאמימר שמכרו היינו כל א׳ בפ״ע כמו כן יתפרש לישנא דברייתא עבד של ב׳ שותפין אין יוצאין כלומר לכל א׳ בפ״ע מהשותפין וחציו עבד פשיטא דניחא דהאדון שיש לו קנין הגוף אינו מוציא בראשי אברים כיון שקנין פירות של העבד הוא עיקר לר״מ ואע״ג דהעבד ודאי ניחא לי׳ ביציאתו זה לא מהני מידי דהעבד אינו יכול להתיר עצמו בבת חורין והרב אין לו בו קנין כ״כ אליבא דר״מ דקנין הגוף אינו כלום נגד הקנין פירות וג׳ ליישב קושיתו דלא מצי לאוקמי הברייתא׳ כר״מ משום חציו עבד דהא ודאי אתיא למשנה ראשונה בריש חגיגה דעובד את רבו יום א׳ או למשנה אחרונה דכופין את רבו לשחררו וכל כמה דלא שחררו ודאי צריך לעבוד רבו יום א׳ ומדנקט סתמא אין יוצא משמע אפי׳ ביום שעובד את רבו אם הפיל שנו אינו יוצא והא אז ודאי קנין הרב אלים בי׳ שקנין הגוף שלו ופירות אותו יום ג״כ של הרב ואמאי אינו מוציאו ולא שייך לומר דאינו יכול להפקיע קנין דאחריני דהעבד מרוצה לזה ולא מצי אתיא אלא כר״א דלא קרינן עבדו כל כמה שיש לאחר קצת חלק בו ושפיר לא אלים זכות הרב בו להוציאו ולענין קושיתו אדאמימר נ׳ דהתוספ׳ דהכא אזלי בשיטתם ביבמות דף ל״ו [ע״ב] ד״ה קנין דמשום קנין פירות לא מצי הבעל לבטל ממכר האשה כיון דבאו רק מכחה או לפי שהם רק מתקנתא דרבנן והנה לכאורה ק׳ על דבריהם דהתם האיך מוקי הכא הך ברייתא׳ דלא לאשה כמ״ד קנין פירות כק״ה דמי ויכול לבטל שחרורה ומאי שנא ממכר דאין יכול לבטל בלא תקנתא דאושא וצ״ל ע״פ מה דקשה עוד על

מאי דאמר לעיל דמ״ד לאשה ולא לאיש לית לי׳ תקנת אושא והא בכתובות דף ע״ח ע״ב איתא דמשנה דהתם בחייה ולפירות שפיר מוציא בלאו תקנת אושא ואמאי מועיל הכא שיחרור דאשה הא מפסידה בהירות דעבד פירות דבעל וצ״ל דשאני מכר דיכול הבעל לאכול הפירות וגוף המכר יתקיים אבל הכא אגידי זה בזה הפירות עם החירות דאי אפשר אם הוא משוחרר שיעבוד הבעל בו עבודת עבד ולפ״ז א״ש למ״ד ק״פ כק״ה אע״ג דהפירות באין מכחה מ״מ כיון דבלא״ה הי׳ מן הדין לבעל לבטל שיחרורה משום אכילת פירותיו וכדאי׳ בכתובות שם מהני הא דאגידי זה בזה דאי אפשר לאכול פירות העבד ושיהיה משוחרר לקולא להבעל דתרווייהו להדדי דהיינו אכילת פירותיו ודהוו בעלמא כק״ה שיבטל שיחרורה וכל זה לענין שיחרור העבד אבל לענין מכירת נכסי מלוג כיון דמצי לאכול פירות בלא הפקעת גוף המכר שפיר אמרינן דמהני מכירתה לגוף הנכסים כסברת התוספ׳ ביבמות ולא מצי מוקי לדאמימר כר״מ דלא אלים ק״פ דבעל לבטל מכירתה הואיל שבאין מכחה והם מכח תקנתא דרבנן ולא מיתוקמא אלא כר״א.

שם גמר׳. אמר רבא מ״ט דרבי אליעזר וכו׳. לכאורה הא מפורש בדברי ר״א הטעם דבענין תרתי ואתרווייהו קפיד קרא תחתיו וכספו וג׳ דאמר כן לשיטתו בסמוך דלא משכח פירוקא להך ברייתי׳ דחציו עבד אינו יוצא בשן ועין כי אם אליבא דר״א ואי טעמי׳ דר״א משום דבעינן תרווייהו א״כ התם דלא כתיב אלא עבדו אמאי לא יהא יוצא להרב בשן ועין דהא הגוף של הרב ולכך הוכיח רבא דעיקר טעמי׳ דר״א דכספו משמע המיוחד וא״ש דה״ה בעינן עבדו המיוחד.

שם משנה. התוקע לחבירו נותן לו סלע. לעיל דף ל״ו כ׳ תוספ׳ ד״ה נותן דזה השיעור לעני וק׳ דהא הנך דתני בתר הכי צרם באזנו וכו׳ נותן לו ת׳ זוז איירי בעשיר ובעני סגי בפחות כדאי׳ בגמר׳ דף צ״א [ע״א] דהכל לפי כבודו לקולא קאמר וא״כ לשון התנא אינו שוה וכן מצאתי שהקשה ביש״ש סי׳ ל״ג ולזה אפשר לומר דאינם דברי ת״ק אלא ר׳ יהודה משום ריה״ג אמרו דאיירי בעשיר כמש״כ תוספ׳ לעיל דף ל״ו [ע״א] שם אך קשה על הרא״ש שהביא ג״כ במשנה דברי תוספ׳ הללו ולעיל בריש סי׳ ז׳ כ׳ על הא דלא הביא הרי״ף סוגית הגמר׳ דהמשנה אתיא כר״ש משום דסמך על הך משנה דתני בה חכל לפי כבודו דהיינו כר״ש לפי אוקימתא דגמר׳ ואם הם דברי ר׳ יהודה משום ריה״ג האיך אפשר לסמוך אהך מתניתן דהלכה כר״ש בעלמא הא ר׳ יהודה פליג על ר״ש בדף פ״ו [ע״א] ואפ״ה ס״ל הכא דמשערין כבני חורין וע״כ דשאני הך בושה משאר בשתות דהקילו חכמים בהנך וא״כ אכתי דליהוי הלכ׳ כר״ש בשאר בשתות ליכא רמיזא בהך משנה דנאמר דסמך הרי״ף עלה לידע מנה בעלמא.

שם ע״ב רש״י ד״ה שראו. בלילה ולמחרת כשבאין לדון וכו׳ אבל ראו ביום עושין ע״פ הראיה לרבי טרפון מיד וכו׳. בר״ה דף כ״ד [ע״ב] בתוספ׳ ד״ה לא הקשו על מש״כ רש״י דדוקא בעדות החרש אמרינן לא תהא שמיעה גדולה מראיה דהא הכא אמרינן כן גם בדיני נפשות. וג׳

דעת רש״י דודאי אם צריכין הדיינין להעלות על זכרונם מה שראו אתמול גריע משמיעה ששומעין עכשיו בבירור איך נהיה הדבר ומ״מ בעדות החדש סגי בראי׳ דאתמול אם הי׳ ביום מדכתיב בי׳ רק ראי׳ כזה ראה וקדש הא בשאר עדות לא מהני כה״ג אבל אם תיכף בשעת הראי׳ דנין הא ודאי עדיפא משמיעה דהא רואין עכשיו להדיא המעשה ואין צריכין לאדכורי עצמן וזה שדייק רש״י בתיבת מיד כלומר הא לזמן אחר שיצרכו להזכיר עצמן לא מהני ובגמר׳ דנקט שראו בלילה לאו דוקא דה״ה מיום א׳ לחבירו אלא משום דביום מסתמא דנין מיד להכי אוקמה בלילה דאין יכולין לדון עד למחרת ואז גריעא עדות שעל פי הראיה כיון שצריכין להזכיר עצמן.

שם תוספ׳ ד״ה כגון. דלא גמר מדיני נפשות וכו׳. ובר״ה ריש דף כ״ו כ׳ התוספ׳ דה״ה למכה בחבירו כדמוכח בפ׳ החובל והיינו מדפריך עלה מברייתי׳ דוהכה איש ודוחק לחלק בין שבת וריפוי לבושת וס״ל דהך דתוקע לחבירו היא רק שיעור בושת כדעת רש״י במתניתן ודלא כנ״י דמאי שנא דאם נילף שבת וריפוי מנפשות ה״ה לבושת ועל מאי דקשיא להו שם בר״ה מדמייתי עלה מהך ברייתי׳ ראיתי שכ׳ בשיטה מקובצת דקושית הש״ס היא מבבא דהרי שדחף את חבירו מראש הגג וכו׳ דאיירי מן הסתם במיתה ולא הבנתי דהא לא נזכר בזו דהב״ד יצרכו לראות המיתה אלא לראות המקום ולאמוד בעצמן וכי משום הא לא מצו חזו לי׳ זכותא ומה ענין זה לעד נעשה דיין וקושית הגמר׳ אינה כי אם מהא דקאמר וכי בפני ב״ד הכהו דמשמע דאילו הכהו בפניהם יכולין לדון והא זה איירי במכה גרידא ושמ״נ דהגמ׳ מדמה מכה לנפשות אבל נ׳ לדעת התוספ׳ דהכא ע״פ מה דדריש בסנהדרין דף ע״ח ע״ב מונקה המכה דכתיב בהאי קרא ומייתי לה רש״י בתורה לומר שחובשין אותו ואם ימות יהרג המכה והיינו דפריך בגמר׳ מדאמר ר״ע אהך קרא וכי בפני ב״ד הכהו דמשמע דאם הי׳ בפני ב״ד הוה א״ש הכתוב ומאי דמסיים הקרא בתר הכי ונקה המכה הא אינו הולך על משענתו יומת המכה והא בנפשות הרואין לא מצו למיהוי דיינין לר״ע אך ק׳ לי׳ מאי פריך הגמר׳ אימא דהכא נמי קאמר מה״ט גופה וכי בפני ב״ד הכהו כלו׳ דאי בפני ב״ד הא לא מצו למידייניה כלל כדס״ל לר״ע דסנהדרין שראו אין נעשין דיינין.

שם גמר׳ שור תם שהמית והזיק. פי׳ רש״י ואח״כ הזיק. נ׳ הא דהוסיף תיבת ואח״כ דכ׳ כן משום אידך המית והזיק דמועד ולפי ההו״א דמפרש לה משום האומדנא דהיא במזיק אם ראוי לנגיחות זו ואם המית והזיק בפעם א׳ אין שייך אומד דמן הסתם אם הי׳ ראוי להמית הי׳ ראוי להזיק בנגיחה לכך פי׳ והזיק אח״כ שהי׳ שהות בנתיים וצריך אומד מחדש שמא נחלש בינתיים.

דף צ״א ע״א גמר׳ סוף סוף מהיכא משתלם מרדיא וכו׳. והרמב״ם פסק בפ׳ י״א מנזקי ממון דבדיינוהו נפשות תחלה משלמין מרדיא וכ׳ הלח״מ דמפרש הסוגיא הכי סוף סוף אי לא הוי ברח השור הי׳ משתלם מרדיא בדיינוהו ד״נ תחלה והראב״ד הקשה אמאי לא ניחוש

לעינוי הדין כמו שאמרו לעיל לשמעון התימני וכו׳ דס״ל להרמב״ם דעד כאן לא חיישינן לעיל אלא משום דבאומד מטי רעה להניזק דאם לא הי׳ ראוי לנגיחה פטור המזיק מתשלומין אבל הכא דהשהיה לרדיא הוא שישתלם הניזק וכמו שמצווין הב״ד שלא לענות הדין יותר ראוי להגבות להניזק היזקו ושפיר דהינן הא מקמי הא אך מה שהקשה עוד דא״כ בתם נמי ידונוהו ד״נ תחלה דתו לא הוי רדיא דמתא וכוונתו דאע״ג דלהרמב״ם דס״ל כר״ת בתוספ׳ סנהדרין דף פ׳ ע״א דשור הנסקל אינו נאסר מחיים מרכתיב דמגבין מיני׳ רדיא אחר גמר דין א״כ הוי הרדיא עלייהו דבעלים כמש״כ התוספ׳ שם דיכול לרכוב עליו עד בית הסקילה מ״מ כיון דס״ל במועד ודנוהו ד״נ תחלה אינו משלם מביתו ואפ״ה משלם מרדיא ש״מ דרדיא אינו דמרה שפיר הקשה א״כ בתם נמי ונ׳ דהנה הלח״מ נדחק דטעמי׳ דהרמב״ם דס״ל דאינו משלם מביתו וכו׳ דהוי כאלו אתה מחייבו אחר גמר דינו ואילך וכו׳ אך נ׳ ע״פ מה שהביא בקצות החשן בסי׳ ת״ו ס״ג קושיא על מה דפריך הגמר׳ וכי קדמו ודנוהו ד״נ ליהדר ולידיינוהו ד״מ הא אי׳ בכריתות שור הנסקל שהוזמו עדיו כל הקודם זכה דהבעלים כבר הפקירוהו א״כ הכא כיון שנגמר דינו לנפשות הוי הפקר ובנגח ואח״כ הפקיר פטור כדאי׳ בש״ע שם ובוונתו דאע״ג דבש״ע איתא הפקיר וזכה בו אחר היינו משום דאל״כ יזכה בו הניזק אבל באמת מצד ההפקר גרידא פקע דינו דהניזק מיני׳ דהא מ״מ אין לו בעל א׳ כמש״כ רש״י לעיל דף י״ג ע״ב ד״ה והועד והכא כשנגמר דינו הרי הוא הפקר גמור ונ׳ דקשה לדעת הרמב״ם ור״ת דאינו נאסר מחיים האיך אמרו בכריתות כל הקודם זכה הא כיון דמותר בהנאה מהי תיתי שהפקירו הבעלים הנאתן ממנו עד שיסקלוהו וצ״ל דאה״נ דלא זכה אלא לבשישחט אותו אבל הנאות דמחיים הם לבעליו דומה לבעניין מכרו חוץ ממלאכתו דלעיל דף ע״ה ע״ב לפ״ז א״ש דברי הרמב״ם דבדנוהו ד״נ תחילה אינו משלם מביתו לפי שגוף השור הוי הפקר ואין לו בעל א׳ משעת הנגיחה עד גמר דין דממון ופטור עליו וכדברי הקצות החשן אבל הרדיא שהיא הנאה דמחיים דלא אפקרה מינה שפיר משתלם והרי זה דומה להפקיר חצי השור דמשלם מאידך פלגא דלאותה פלגא אין כאן כ״א בעל א׳ משעת נגיחה עד גמר הדין ה״נ כח השור לרדיא נשאר ברשות בעליו דמעיקרא וממנו משתלם הנזק אבל בתם פטור לעולם אפי׳ דנוהו ד״נ תחילה מהאי טעמה גופה דהרדיא נשאר ברשות בעליו ועליי׳ דמרה היא ותם אינו משלם מן העליי׳ ומתורץ קו׳ הראב״ד וגם קו׳ הקצות החשן מתורצת שפיר דמריה דהך דינא בנגח ואח״כ הפקיר דאי׳ בש״ע שם הוא הרמב״ם דפסק בפרק ח׳ שם הל׳ ד׳ כר׳ יהודה לענין נזק ממון כמש״כ הלח״מ שם ואליבי׳ הוי הקושיא מהך דכריתות ולהנ״ל ניחא דלשיטתו דס״ל דשור הנסקל אינו נאסר מחיים פריך הגמר׳ שפיר כי קדמי ודנוהו ד״נ לידיינו ד״מ והיינו דישלם מהרדיא שאינה הפקר ויש לה בעל א׳ מנגיחה עד גמר הדין.

שם גמר׳ זאת אומרת רידיא עלייהו דמרה הוא. ולכאורה קשה אכתי מה הפסיד המזיק בזה דהא אם ידונו דיני נפשות ברישא לא יהי׳ להמזיק כלום הנאה ממנו ומה איכפת בהכי כי ידונו דיני ממונות תחלה וישלמו להניזק מדמי רידיא ואין זה אלא מידת סדום וצ״ל ע״כ מ״מ לא דיינינן ד״מ ברישא דכי אתי מיני׳ הדמים מרידיא אין לב״ד שום כח לשלם מאותו ממון לניזק דרחמנא לא זיכתה להניזק כלום כ״א גוף השור בתם ומתוך כך לא הבנתי מה הוקשה לו להראב״ד בפי״א מנזקי ממון הל׳ ח׳ על דעת הרמב״ם דגובין ברידיא במועד אחר שנגמר דינו דא״כ בתם נמי ידינוהו ד״נ ברישא דתו אין לבעליו רשות בו ולא איכפת לי׳ ברדיא אף שהוא עלייהו דמרה דהא כיון דהרמב״ם ע״כ ס״ל כדעת ר״ת בתוספ׳ סנהדרין דף פ׳ דשור הנסקל אינו נאסר מחיים מדכתב דמגבין מרדיא אחר שנגמר דינו ואי גמר דין אוסר בהנאה מחיים האיך שרי לחרוש בו דליכא למימר משום שיעבוד הניזק שקדם לגמר דין דאכתי אי גמר דין הוא אוסר בהנאה מחיים ליהוי כאיצטלא אמיתנא ביבמות דף ס״ו ע״ב דמפקיע מידי שיעבוד ובלא״ה הא אמועד אין לניזק שום שיעבוד אגופי׳ כדאי׳ לעיל דף ל״ג ע״ב וע״כ דס״ל כר״ת וא״כ מה יועיל אם ידיינוהו ד״נ ברישא אכתי כל ההנאה שמחיים היא של המזיק כמש״כ ר״ת שם שיכול להשכירו לרכוב עליו עד בית הסקילה ואי משום מידת סדום דאי בעו ב״ד היו ממיתין אותו מיד בזה לא משגחינן דא״כ בלא״ה נמי נימא אי בעי ב״ד דנין אותו ד״נ ברישא וע״כ דמ״מ בכל אופן שמגיע לנו ממון מהשור לא מסתלק זכות הבעלים מינייהו וה״ה לאחר גמר דין לדעת הרמב״ם ור״ת, ומה שהוקשה בלח״מ שם לדעת הרמב״ם דברח קאי אשור מאי פריך בגמר׳ אי ברח היכי דיינינן לי׳ ד״מ וכו׳ ומתוך כך כ׳ שלא היתה קושיא זו בגירסת הרמב״ם ואין צורך לזה כפי מה שראיתי בשיטה מקובצת בשם הראב״ד דגרים אי ברח ד״נ היכי דיינוהו ותו לא מידי ואין ספק שכן הי׳ גירסת הרמב״ם ולכך לא השיגו הראב״ד בזה וקאי שפיר ברח אשור ופריך הגמר׳ למ״ד דאין גומרין דיני שור אלא בפניו.

שם גמר׳ מאי לאו ממטה למעלה קא חשיב וכו׳. לכאורה אינו מובן דאין זה דומה לדלעיל דף ס״א [ע״א] דלא קתני קודם לו סכום מדה אבל הכא דתני תחילה י׳ טפחים פשיטא מאי דאמר אח״כ היו פחותין דחשיב מלמעלה למטה או בפשיטות דפחות מעשרה היינו ט׳ טפחים כדאמר לעיל דף ג׳ [ע״א] ט׳ נזיקין עבדי ונ׳ דדייק מה דנקט תחלה לשון יחיד ובתר הכי לשון רבים היו פחותין דמשמע דקאי אבור ולמה נקט לשון רבים וע״כ דאבורות נפרדות קאי ומשמע דהריבוי קאי אמאי דסמיך לי׳ ומת פטור אלא וא״כ אי נימא דמלמעלה קא חשיב ט׳ וח׳ וז׳ פטור אמיתה הוי זו ואצ״ל זו וע״כ ממטה למעלה והוי שפיר לא זא״ז וש״מ לא בעי׳ אומד ומשני דלא קאי הריבוי על ומת פטור אלא דנקט תחילה ומת משום דאיירי לעיל מינה במיתה וקאי אפורתא פחות מעשרה והריבוי קאי על נזקין דבתרי׳ דשפיר קחשיב מלמעלה למטה והי׳ לא זו אף זו.

שם תוספ׳ ד״ה לא. אפי׳ כנגד עינו ואזנו נמי וכו׳. שנאמר והכה עד שיעשה בו מעשה וכו׳. וצ״ל כי יכה וכו׳ דלכאורה לא מוכח מהך דתוספתא דאפי׳ באחזו פטור אימא דהו״א כיון דיציאת העבד קנס הוא אפי׳ באבעית נפשי׳ יצא להירות וקמ״ל קרא דלא אך נ׳ דהתוספתא ס״ל כמ״ד בגטין דף מ״ב [ע״א] דאינו יוצא בעינו ושנו אלא משלם לו השן כדאי׳ בתוספתא בפרקין לעיל מינה דההיא עבד שאמר לרבו הפלת שני וסמית את עיני וכו׳ והך מ״ד דריש לה מקרא דתחת עינו ולא תחת עיני ושני כדאי׳ לעיל דף ע״ד ע״ב וא״כ מוכח בלא״ה דקרא מיירי בנזקין שהם בני חיוב תשלומין ולמה לי כי יכה לכתוב רק כי יפיל שן עבדו וע״כ דאתי למעט כל שלא על עינו ממש אפי׳ אחזו אך כל זה אי בעלמא באבעית נפשי׳ אין עליו חיוב אך אי באבעית נמי חייב המזיק י״ל שפיר דקרא דוכי יכה לא פטר רק באבעית ולא באחזו וזה כוונת הגמר׳ ומדויק דלא אמר בקיצור לא משום דאיהו אבעית נפשי׳ אלא דבא ליישב קו׳ התוספ׳ אי מטעם אומד חייב ואפ״ה פטור והיינו מקרא אמאי בעי על עינו ממש לזה אמר משום דאמרינן כלומר בעלמא אמרי׳ דכנגד עינו פטור משום דאבעית נפשי׳ וא״כ מולא תחת עינו ושנו כבר מוכח דלא איירי קרא באבעית וע״כ אתי כי יכה לאורויי דכל שכנגד אפי׳ באחזו פטור האדון מלהוציא ושפיר נקטה הברייתי׳ דוקא על עינו ממש כדמוכח מקרא וא״כ כוונת הגמר׳ באמת על דרשה דקרא שהביאו התוספ׳ מתוספתא, ובהך תוספתא הנ״ל דעבד שאמר לרבו הפלת שני וסימית עיני וכו׳ סיים בה דהעבד נשבע ונוטל ותמוה דאמאי לא יפטר האדון כשאר כופר בכל אם יש בו הילך ואם לאו עכ״פ יפטר בשבועה כדין מודה במקצת דאין זה טענת עבדים אלא כפירת ממון גרידא כאומר חבלת בי והבירו כופר דלדידן נשבע היסת ונפטר כמו שפסק הרמב״ם פ״ה מחובל ומזיק הל׳ ו׳.

שם גמר׳ לא שנו אלא בו אבל בבגדו לא וכו׳. בכתובות דף ס״ו [ע״א] מסיק עלה משום דבבגדו לית לי׳ זילותא ופריך עלה דבייש עני בן טובים דאית לה זילות׳ לכולה בני משפחה יתחייב בשת לכולהו ומשני דלאו גופייהו היא משא״כ אשתו דכגופו היא וקשה דלעיל דף פ״ו ע״ב בעי למימר אישן וקטן דיתחייב משום בשת משפחה ולדברי התוספ׳ דשם ד״ה ביישו ס״ל לרב ששת באמת דבייש ישן חייב וללישנא דרב פפא יהי׳ הטעם ע״כ משום בשת משפחה אע״ג דלאו כגופייהו הוא והוא היפך הסוגיא דכתובות וצ״ל ע״פ מש״כ התוספ׳ בכתובות שם ד״ה עני דס״ד משום שעליהם לשומרו מן המכים אותו וא״כ י״ל אף דלמסקנא משום לאו כגופייהו אינו חייב למשפחה כלום היינו משום שהוא בן דעת ויכול לשמור את עצמו אבל בישן וקטן שמוטל ממש על המשפחה לשומרן שפיר דמי להתחייב לבני המשפחה אע״ג דלאו כגופייהו הם.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה החובל. צריך לאוקמה כר״מ דאמר לוקה ומשלם וכו׳. ורש״י במשנה נ׳ שיישב זאת שכתב דאיירי בנטיעה בת

שנתה דאינה טוענת פירות ואין עליהם חיוב מלקות דלא גרע מאילן דלא טעין קבא ואפי׳ נימא דאסור משום דעתיד לטעון פירות עכ״פ אינו בר מלקות דשמא לא יטענו קבא ואפי׳ למ״ד חייבי מלקות שוגגין או לא אתרו בי׳ פטורין מתשלומין היינו דמ״מ איכא בהו דין מלקות ודאי אבל ספק מלקות שפיר יש לחייב בתשלומין דאין כאן דין מלקות ויש לצדד דאין מוציאין ממון מספק דשמא בר מלקות הוא וצריך עיון בזה אך יותר נראה דאין בהו דין דלא תכרות כלל כאילן דלא טעין קבא אך מה שנראה מדברי רש״י בהך דנטיעה בת שנתה דמדמה היזק אדם להיזק בהמה לא ידעתי מאין הוציא זה דלכאורה כיון דקנסא הוא לא מצינן לדמויי מילתא למילתא וצ״ל דהוי בלא״ה יותר משווי׳ ומסתמא בהזיק הוא עצמו דחמיר מבהמתו כדאיתא בהכונס שם לא ישלם פחות ודליהוי קנסא בהזיק בעצמו יותר מב׳ כסף כיון דלא מצינו בהדיא מסתמא אינו יותר מדבהמתו.

שם גמר׳ והתניא יכול נשבע להרע בעצמו וכו׳. ק׳ אמאי לא משני דאיירי בבושת דכמו דמפרש לחבול בעצמו אבושת ה״ה להרע יש לפרש ג״כ אבושת ואפשר דהוא אשגירת לישנא כדאמר בסוף מכות נשבע להרע כדר׳ יוחנן וכו׳ אהא בתענית וכו׳.

שם תוספ׳ ד״א המתחיל אלא. קבעי מאן תנא דמתני׳ דאמר אליבא דר״ע יכו׳. וק׳ אכתי מאי מייתי מדר״א הקפר בשלומא מדר׳ אלעזר שפיר מייתי שהוא תלמיד ר״ע כדאיתא ביבמות דף ס״ב ע״ב אך מדר״א הקפר אין כאן הוכחה דאמרה אליבא דר״ע וצ״ל דמ״מ כיון שהי׳ אחר ר״ע מסתמא אמרה אליבא דר״ע ובע״ז דף מ״ג [ע״א] אי׳ שהי׳ בימי ר״י בן לוי.

שם תוספ׳ ד״ב המתחיל אלא. אבל נזיר טהור לאו חוטא קרי לי׳ וכו׳. לא ידעתי מאי קשיא להו דהך מילתא גופה דאמר בפרק מי שאמר דאע״ג דטהור נמי חוטא הוא אפ״ה חס רחמנא על כבודו ולא קריי׳ בהדיא חוטא והכי נמי קאמר הש״ס אמתני׳ דהאא נאה דנזיר טהור לאו חוטא קרי לי׳ כלומר דלא כתבה התורה גבי׳ בהדיא לשון חטא דחסה על כבודו אנן נמי יש לן לקרותו נאה דאע״ג דהוא חוטא אין לגנות אותו כלל כ״א אדרבה לקראו בפה נאה.

שם תוספ׳ ד״ה וחייבו. משום שיענה אמן וגדול העונה אמן וכו׳. כ׳ מהרש״א דהאי שקדם וכיסה צ״ל שבירך בלחש וקשה א״כ מנא להו להתוספ׳ לומר דשכר כיסוי וברכה אינו כ״א י׳ זהו׳ אימא דבירך בקול וענה השוחט אמן ולא הפסיד כ״א שכר מצות הכיסוי לחוד לכך נ׳ דר״ת דייק לומר דגדול העונה אמן דדעתו לפסוק כר׳ יוסי דס״ל הכי בסוף נזיר ואיתא בעירובין דף מ״ו ע״ב דהלכה כר׳ יוסי מחביריו הא אם המברך גדול דממהרין לו לא הי׳ פוטרו וכן כ׳ בשיטה מקובצת ודלא כש״ך בח״מ סי׳ שפ״ב [ס״ק ג׳] במה שהשיג על המעד״מ וזה נראה דדיוק לישנא ומעשה באחד וכו׳ דמשמע דהוא חידוש דין ולהפוסקים דהוי דינא כמו שהביא הרא״ש אין בהך מעשה חידוש דדינא כן הוא בכל מצות עשה

ובזה ניחא דר"ג י"ל דס"ל ממהרין למברך לכך חייבו להמברך דלא סגי בעניית אמן של הנחטף והיינו דקאמר ומעשה באחד וכו' וחייבו ר"ג וכו' דעבד עובדא כי הא דממהרין למברך ולפ"ז שפיר כתבו התוספ' דע"כ שכר כיסוי עם הברכה אינו כי אם י' זהובים דאל"כ אמאי לא חייבו כ' זהובים דליכא למימר דבשביל הברכה לא חייבו כלל דנפטר בעניית האמן ולא חייבו כ"א על הכיסוי דא"כ מאי הרבותא דקאמר ומעשה וכו' אלא ע"כ דעל הכיסוי עם הברכה מגיע י' זהובים ואי עונה אמן גדול לא הי' מגיע כל כך ואשמועינן שפיר דעבד עובדא ע"פ שיטתו דממהרי' למברך וחייבו י' זהובים משלם.

שם רש"י ד"ה זה עץ מאכל. אשר תדע אם אינך יודע קרוב למצור אלא הוא וכו'. והקשה בת"ח אטו קרוב ורחוק כתב בקרא ולולא דברי רש"י הי' נ' ע"פ מש"כ הרמב"ן בסדר שופטים שם שהזהירה תורה לא תשחית וכו' דרך השחתה וכו' כי הנלחמים משחיתים וכו' אולי יוכלו לה וכו' וטעם אותו תשחית וכו' לבנות המצור וגם להשחיתו וכו' כגון שיהיו אנשי העיר יוצאין ומלקטין עצים ממנו או נחבאים וכו' והנה דבריו סתומים כי מתחילה כתב דאם משחיתים אולי יוכלו לה אסור ואח"כ כתב דשלא יהיו נחבאים שם מותר וצ"ל דהשחתה על הספק אולי יהא בה תועלת אסור אלא יבטחו על הש"י אבל אם רואין שנחבאים שם או יוצאין ללקט עצים דברי היזקא אז מותר להשחית דבזה אין שייך לומר לבטוח על השם וכענין שאמרו בפסחים דף ח' ע"ב היכא דשכיח היזיקא שאני וזה כוונת הכתוב עץ אשר תדע כלומר שתדע בבירור שמזיק למצור אז מותר להשחית דהיינו כשרואין שמלקטין עצים ממנו או שנחבאין שם.

דף צ"ב ע"א רש"י ד"ה אע"פ. סתמא היא ולא ר"ע וכו'. משום דאי נימא דר"ע אמרה יהיה במשמע דעל היזיקא בנטיעות נמי צריך לפייס וזה אינו דרק על צערא דגופא צריך פיוס כמש"כ הרמב"ם פ"ה מחובל ומזיק הל' ט' לכך כתב דסתמא באפי נפשה היא.

שם במשנה. שנאמר ועתה השב וכו'. לכאורה אינו נזכר פיוס בקרא והמפרשים נדחקו דיתפלל בעדך היינו שתפייס אותו שיתפלל וג' משום דתחילה אמר לו הש"י הנך מת וכן השב וכו' וחיה משמע דלא הי' בעונש כ"א הוא בעצמו ואח"כ אמר לו ואם אינך משיב דע כי מות תמות וכו' וכל אשר לך דיהא העונש על כל אשר לו אלא דבמלת אינך מרומז הפיוס דהו"ל לכתוב ואם לא אלא אינך כלומר בעצמך ומה איכפת בכך דיו שיוציא הגזילה מתחת ידו והיא תילך בעצמה לביתה אלא ודאי משום כדי פיוס ילך עמה וזה שאמר ועתה השב ואפי' אתה תחיה ואח"כ הורה לו דרך ההשבה באמרו ואם אינך בעצמך משיב ולא תפייסנו יהי' קשה מעיקר הדבר אלא כי מות וכו' וכל אשר לך כדברי המשנה דכל אילי נביות לא סגי בעונש הצער.

שם משנה שנאמר ויתפלל אברהם וכו'. דקדקו המפרשים מנ"ל שהוא אכזרי אימא דממידת חסידות ורחמניות עשה כן אברהם ולא

מן הדין וני לדקדק עוד אמאי לא הביאה המשנה קרא המוקדם דויתפלל בערך דש״מ שכך ראוי אלא נ׳ דמהך קרא הו״א דלעולם אינו מן הדין אך הקב״ה אמר כן דרך עתידות. שיודע בחסידות אברהם שיעשה זאת אף א״כ לא הי׳ צריך קרא לכתוב תו ויתפלל אברהם דפשיטא דדבר אלקינו יקום אבל אי נימא דהוא מן הדין והכי קאמר קרא השב את אשת האיש דע״י כן יהא חייב להתפלל בערך א״כ הך ויתפלל בערך אינה גזירה מוחלטת דתלוי בבחירת האדם וצדיק ורשע לא קאמר א״ש דהוצרך לכתוב ויתפלל אברהם שעשה הטוב והישר אשר נתחייב בו וא״ש דמייתי הך קרא דמיני׳ מוכח דע״פ הדין הוא עוד נ׳ דדייק כן מכח האי קרא מדכתיב אל האלקים דאם הי׳ ממידת רחמנות יותר הי׳ ראוי לכתוב ויתפלל אל השם וכדכתיב אני ה׳ רופאך אלא מדכתיב אל האלקים רמז בזה דמדת הדין כך נותנת.

שם תוספ׳ ד״ה כאשר. אלא ילדה בריוח כמו שהתפלל וכו׳. נ׳ דהיינו על פי מה שתירגם אונקלוס על וילדו ואתרווחו ש״מ שהתפלל על רווחה אך קשה למאי דאי׳ בסוטה דף י״ב [ע״א] מה הורתה שלא בצער אף לידתה וכו׳ מכאן לנשים צדקניות שלא היו בפיתקה של הוה א״כ תיפוק לה בלא״ה היתה יולדת בריוח.

שם גמר׳. לא הוה סליק לי׳ שמעתא אליבא דהלכתא וכו׳. ובמכות איתא לא הוה ידע לפרוקי קושיא ונ׳ דהיא היא. כמו שפירש רש״י בשבת ריש דף קל״ט על הך דלא ימצאו הלכה ברורה בטעמים שאין בה מחלוקת וא״כ מתוך שלא ידע לפרוקי קושית החולקים המקשין עליו ע״י זה לא בא להלכה ברורה.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה המרא. כדכתיב ויסמוך ידיו וכו׳. ובגמר׳ מביא קרא המאוחר כי סמך משה וכו׳ ונ׳ ע״פ מה דאיתא במנחות דף צ״ג ע״ב דיד דסמיכה הוי ב׳ ידים ופריך למה לי׳ לקרא לכתוב ויסמוך ידיו ומשני סמיכה דבהמה קאמרינן א״כ י״ל כיון דיד דסמיכה שאצל בהמה הוי ב׳ ידים כמו כן נימא דגלי קרא מדכתיב בצווי וסמכת ידך ואח״כ כ׳ ויסמוך ידיו לגלויי דיד דלעיל בצווי נמי הוי ב׳ ידים וכמו דיד דסמיכה בבהמה דהוי ב׳ ידים אך אי אפשר לומר כן דהא לפי׳ התוספ׳ ניידינן מסברת רש״י להחזיק טובה להמשקה וא״כ מדכתיב כי סמך משה ידיו והחזיק הכתוב הטובה למשה ש״מ שמעצמו עשה ולא נצטווה על ב׳ ידים והיינו דמייתי תוספ׳ קרא דויסמוך ידיו דהאמת כן הוא שסמך ב׳ ידים אך דילמא נצטווה ע״ב כנ״ל לכך מייתי הש״ס קרא דכי סמך וכו׳ שהחזיק לו טובה ע״ב מעצמו עשה כן והיינו דהשקיא דרשאי למזוג את הכוס בעין יפה בגודש וזה שפי׳ רש״י בסדר פנחס שם עשאו ככלי מלא וגדוש דהוא מעין המשל דשקיא.

שם גמר׳. מטייל ואזיל דיקלא בישא וכו׳. לכאורה אין לזה המשל שייכות כלל דאיך יכול האילן להלך ונ׳ הכוונה ע״פ מה דאי׳ במדרש רבה פרשה מ״א דתמרים יש להם תאוה והיינו דאמרי דדיקלא בישא אין תאותו כ״א להרכיבו על דכוותי׳ ועל דקל טוב אינו מתקבל

כלל וזה הכתוב בתורה וילך עשו אל ישמעאל דהוא גם כן מעין זה המשל שרק שם מצא בת זוגו.

שם תוספ׳ ד״ה דשרכי. בטלנים וכו׳. נ׳ דעיקר הוראת המילה היא לשון חיבור ולפי שכן דרך הבטלנים שמתאספין יחד דמה יעשה כל א׳ בפ״ע לכך מתחברין למושב לצים אבל איש העסקן אינו צריך להתחברות לכך נקרא הבטל שרכא והוא מענין שרוך נעל שמחבר אזני המנעל ובשבת דף פ״ה ע״ב איתא שראכא והיינו עלין המחוברין ומעורבין יחד ובערוך שם גורס שרכא והיינו ג״כ לשון חיבור כמו ששידכו ושדיכת ארעא נמי היינו שהיו האנשים נאספים ומחוברים ולא היו מפוזר ומפורד כמו בעת הגלות והשיעבוד.

שם גמר׳ כתוב בתורה דכתיב וילך עשו אל ישמעאל. נ׳ דדייק כן דביעקוב כתיב וילך פדנה ארם ולא כתיב וילך אל לבן לפי שאינו בר מינו אבל בעשו נאמר אל ישמעאל שהוא בר מינו.

שם גמרא. כד הוינן זוטרי לגברי וכו׳. הכוונה דקודם מתן תורה לא הקפיד המקום עליהם כ״כ אף שכבר המרו כמה פעמים לא זז הכבוד מאתם וכדאי׳ בב״מ דף ל״ג ע״ב שזדונות דעמי הארץ נחשבין כשגגות אבל אחר מתן תורה הקפיד עליהם מיד שרובם לא חטאו רק במחשבה רעה כמש״כ הרמב״ן בסדר כי תצא בפסוק וירא אהרן דלכן היו הנהרגים והנגפים מעטים לפי שבמעשה לא חטאו רק מעוטן ואעפ״כ רצה לסלק שכינתו מהם ומשום דשגגת תלמוד עולה זדון.

דף צ״ג ע״א תוספ׳ ד״ה דאיכא. ובימי שרה הי׳ ב״ד של שם קיים. וק׳ הא אי׳ לעיל דף צ״א [ע״א] דביישו בדברים פטור כ״ש אברהם שלא עשה רק ששמע בבזיונה ושתק כמ״ש רש״י שם על חמסי עליך דבריך אתה חומס ממני וכיון דבדיני אדם פטור הוי כאלו אין דינא בארעא וכדין עשתה במה שמסרה דינה לשמים ונ׳ ע״פ מה שהביא הר״ן בסוף נדרים במשנה משם ההגדה דחמסי עליך שאמרה שרה הוא שאמרה השמים ביני לבינו שאינו נזקק לי וא״ש דהא למשנה ראשונה דינא הוא שיוצאת ונוטלת כתובה והי׳ לה לתבוע גם בב״ד של שם והלכה היא ומסרה דינה לשמים והי׳ לכאורה סיבה שימות הוא וכענין שנאמר ושלחה מביתו או כי ימות וכפירוש רש״י שם ותינשא היא לאחר לכך הי׳ העונש מידה כנגד מדה שמתה היא ונשא הוא אחרת.

שם גמר׳. ר׳ יוחנן אמר יש הן וכו׳. ברשב״א הביא בשם הראב״ד שפירש דר׳ יוחנן לאו לפרושי מתניתן אתא אלא דבראשי אברים לעולם אין אדם מוחל רק בצער הגוף וממון יש חילוק בין הן ללאו וכן כ׳ הה״מ בפ״ה מחובל ומזיק הל׳ י״א בדעת הרמב״ם דמפרש כן דברי ר׳ יוחנן ונ׳ בזה ליישב תמיהת המל״מ פ״ו מאישות הל׳ י׳ על רש״י בקידושין דף י״ט ע״א שנתן טעם דלא מהני תנאי בעונה לפי שצער הגוף לא ניתן למחילה דהוא נגד הסוגיא דהכא דלכ״ע צער הגוף ניתן למחול ונ׳ הא דמחלקי הכא בין ראשי אברים לצערא אין הטעם משום חסרון הניכר באברים דא״כ הרי שן ג״כ בכלל ראשי אברים ומאי טעם נימא

דעל הפלת שן לא ימחול אדם ועל מכות אכזריות שיחלה בהם ימחול אלא נ׳ הטעם דאדם רגיל למחול על צער לפי שעה לפי שדעתו נוטה עכשיו לסבול הצער ואינו חושש שלאחר זמן יתחרט על מה שמחל דמה בכך הא אז יעבור ג״כ הצער ויתרפא אבל באברים שאינן חוזרין אם אדם מוחל משום דמחשב בלבו אם אמחול עתה שמא אח״כ כעבור ממנו דיעה פחותה הזאת יתהרט והנזק לעולם עומד ולפי זה יש לדמות צער עונה ג״כ לראשי אברים שהוא צער נמשך כל ימיה ויש לומר דרש״י שם תפס בשיטת הראב״ד ורמב״ם בפי׳ דברי ר׳ יוחנן דס״ל אין אדם מוחל על ראשי אברים ובראי״ש איתא הגירסא אמר לי׳ לרב מ״ש רישא וכו׳ וכי פריך לי׳ וכי אדם מוחל על צער הגוף ואישתק י״ל משום דלא אשגח בי׳ וכדאי׳ בשבת דף נ״ג [ע״א] גבי וכי מה בין זה לאוכף ואישתק ופירש״י שהמקשן סבר דאישתק משום דלא אשגח בי׳ ה״נ י״ל באמת דלא אשגח בי׳ משום דס״ל דלא דמו ראשי אברים לצער הגוף וא״כ רב ורבא וגם ר׳ יוחנן לפי׳ הראב״ד כולהו ס״ל דאין אדם מוחל על ראשי אברים והטעם מפני שהוא תמידי וה״ה לצער עונה כנ״ל ושפיר פירש רש״י אליבייהו דרוב אכוראי דס״ל כן.

שם רש״י ד״ה הכני. בדאמר נחבל לכולה מילתא וכו׳. הקשה מהרש״א הא לא בעי לאוקמי מתניתן רישא דאמר לאו בניחותא וסיפא דאמר הן בניחותא משום דפשיטא הוא ותיקשי אברייתי׳ נמי דפשיטא הוא ונ׳ דבשלמא המשנה לא מצי לאוקמי בכך משום הסיפא דאי מיירי דאמר הן בניחותא ודאי פשיטא הוא בנזקי ממון כשאומר הן בניחותא שפטור אבל בברייתי׳ דהוא צער הגוף טובא אשמועינן דאדם מוחל גם על צערו ועוד דגם הרישא דמתניתן לא יתיישב שפיר לאו משום דהדין הוא פשיטות אלא דבכל מקום דחסר הלשון במשנה צריך עכ״פ להיות ממנו קצת רמז בדברי המשנה ולא שיהי׳ אפי׳ היפך ממנו וא״כ בשלומא למאי דמוקי השתא הרישא בהן בתמיה הוי הלשון שפיר דוגמא מה דנזכר במשנה על מנת לפטור רק שהכוונה בההן היא להיפך וכן בסיפא שאמר לאו בתמיה הוי מ״מ אכוונה דוגמת לשון על מנת לפטור אבל אם נוקים כולהו בניחותא ורישא דאמר לאו בניחותא יהי׳ היפך ממאי דמשמע בלשון המשנה דעל מנת לפטור וכזה אין דרך לחסור במשנה אבל לעולם משום פשיטות הדין לא הי׳ נמנע מלאוקמי מתניתן בכך וא״כ הברייתי׳ מתוקמה שפיר שאמר הנחבל לכולה מילתא ואי משום דהוי פשיטא אין בכך כלום.

פרק תשיעי.

דף צ״ג ע״ב תוספ׳ ד״ה עצים. שנעשה בכך בוכאני מועיל וכו׳. כ׳ מהרש״א דלרבה דס״ל שינוי החוזר קני לא בעי בהדי שינוי שם כמש״כ התוספ׳ לעיל והוא דחוק דמאי דפליג רבה וס״ל שינוי החוזר קני היינו

מקרא יתירא כמש״כ התוספ׳ לעיל דף ס״ה ע״ב ד״ה הן אבל להקל עוד קולא אחריתא דלא ליבעי בהדי השינוי מעשה שישתנה שמו מנא לי׳ ומהי תיתי נמציא עוד פלוגתא חדשה אלא נ׳ כוונת התוספ׳ דלעיל ע״פ מש״כ מהרש״א בכוונת התוספ׳ דלק׳ דף צ״ו ריש ע״ב דאי שינוי החוזר קני מדרבנן צריך בהשינוי להיות כלי חשוב כמו כום של כסף אבל בשאינו חשוב כגון זוזי לכ״ע לא קני שינוי החוזר וא״כ י״ל דה״ה לרבה דס״ל שינוי החוזר קני מדאורייתי׳ בעינן ג״כ שנעשה כלי חשוב וודאי בוכני שהוא עץ פשוט לכתוש עליו אינו כלי חשוב וזה שכ׳ התוספ׳ לעיל לרבה מתני׳ איירי בעצים משופים ואשמועינן דאפי׳ החוזר קני ולהכי נקט ועשאן כלים דהיינו כלים חשובים ובריית׳ קמ״ל דבשינוי בעלמא שאינו חוזר קני אע״פ שאין שם כלי עליהן כלומר דע״י ששיפן נעשה בוכני ואין שם כלי חשוב עליהן רק כמו זוזי דבחוזר לא קני אפ״ה הואיל ואינו חוזר קני וזה שכתבו ג״כ לרב אשי דלית לי׳ כ״א שינוי שאינו חוזר ובעי שישתנה שמו אבל בכלי שאינו חשוב כמו בוכני סגי הואיל ואינו חוזר.

שם גמר׳ צמר ועשאן בגדים נמטי וכו׳. וצ״ל דליכא טווי׳ בנמטי דאל״כ הרי קנאן משעת הטוויה וא״כ לא היו צריכין התוספ׳ בד״ה טוואו להביא מסוף מכילתין ולאוקמי בתיכי אלא לאוקמי בנמטי.

דף צ״ד ע״א רש״י ד״ה מרחו. אבל עכשיו שנתמרח ביד בעל הבית וכו׳ דהכי אמרינן בברכות לקט וכו׳ שעשאן בגורן הוקבעו ושם פירש רש״י דקאי אעני ולא איירי בנתמרח כלל ונ׳ דכוונתו על מה שכתבו התוספ׳ ד״ה מירחו דהו״ל לומר דהוברר חלק העני ולא יתחייב במעשר להכי אייתי מהך דברכות דאפי׳ הי׳ כולו הגורן של העני הי׳ מתחייב משום מראית העין שיאמר שגדל ברשותו כ״ש בהכרי שביד בעל הבית שלא יפטר סאה אחת ממעשר משום מראית עין שיאמרו שכולו שלו הוא ולא יסקו אדעתיהו שאיחר מצות פיאה עד עכשיו אלא יאמר שמשלו ניתן לו במתנה דחייב במעשר לכך צריך לעשר משום מראית עין.

שם תוספ׳ ד״ה מירחו. דתרומה דבר קל לתרום וכו׳ ויש מפרשים משום דבגורן רגילין לתרום וכו׳. ולא ידעתי למה הוא דבר קל כיון דמ״מ צריך ליתן א׳ מנ׳ וגם מה שכתבו הי״מ דבגורן כבר תרם האיך שייך זה הכא דלמה יתרום בגורן מחלק העני הא לא נתחייב ממנו עדיין דשמא ימלך ויתנו לעני בעודו בשבלים ואפשר דאם נתן ממנו תרומה כשימרח אח״כ חייב ליתן פעם אחרת דמה שהפריש תחילה הוי כמפטור על החיוב לפי שאז הי׳ חלק העני פטור לגמרי ונ׳ כוונתם לפי שבתרומה יש ב׳ מצוות תיקון התבואה מידי טבל ונתינה לכהן ומשום תיקון התבואה די בחטה א׳ אך משום נתינה לכהן צריך נתינה חשובה ועי״ז תיקנו חכמים א׳ מנו״ן והיינו בעלמא אבל כאן בחלק העני שמעולם לא הי׳ דינו דכהן לזכות ממנו כלום רק עתה ע״י שאיחר הב״ה מליתן הפיאה נתחייבה בידו בתרומה ולזה אין לחייבו כ״א לתקן הטבל אבל על כדי נתינה לכהן אין לחייבו ולזה כ׳

דהוא דבר קל לתרום משום דרי בחטה א׳ אך להיש מפרשים לא ניחא להו בזה דאכתי כיון דמכל הכרי צריך לתרום כדינו כשיעור אין לחלק בו בשביל חלק העני כיון דכולו נ׳ כשלו ולזה כתבו דכבר תרם על שלו בגורן ואם היו לו חמישים עמרים נתן עומר א׳ פחות חלק מחמשים דעמרו של העני לא הי׳ דעתו לתקן ולהכי אח״כ כשנתמרח הכרי ונוטל ממנו סאה של העני דאמרינן דהוברר שהיא היא מזה שפיר אין צריך ליתן כי אם חטה אחת והוא דבר קל לכך לא חשבי׳.

שם גמר׳. אמר רבא ממאי דילמא וכו׳. שמעתי מקשה על מה שפי׳ רש״י בתמורה דף ו׳ ע״ב ד״ה בשינוי בלשון אחר דרבא ס״ל שינוי אינו קונה וכ׳ הכי תימא אנא דאמרי כמ״ד שינוי לא קני וכו׳ והא לדידי׳ ליכא מ״ד הכי וכן כ׳ התוספ׳ לעיל דף ס״ו ע״ב ד״ה ומי והתם נמי דחירבא וכו׳ ובכולה הגמר׳ סובר כן וכו׳ וניחא ע״פ מש״כ התוספ׳ לעיל דף ס״ה ע״ב ד״ה הן דלקמן מיירי בשינוי החוזר וכו׳ וצריכי תרי קראי וכו׳ וזה כוונת רש״י דרבא ס״ל כמ״ד שינוי החוזר לא קני דלא דריש כי אם קרא דהם למעט שינוי שאינו חוזר וכ׳ דפלוגתא היא בהגוזל קמא והוא בדף צ״ג ע״ב דס״ל לר״ש בן יהודה הכי ובמרובה הוא בדף ס״ז [ע״א] בלישנא בתרא דר׳ יונתן דס״ל שינוי אינו קונה והיינו החוזר כדברי תוספ׳ הנ״ל ומוקי אשר גזל לגזל אביו למעטו מחומש.

שם תוספ׳ ד״ה אי. דאם החזיר ולא קיבלו ממנו לא מחייבין בנים וכו׳. ודקאמר מאי בעי גבי׳ צריך לפרש מאי בעי גבי׳ בשם רבית דאם כבר החזיר ליד ב״ד ואמרו לו ליקחה לביתו כבר היא מתנה גמורה ואינה נקראת פרה של רבית וזה שכ׳ בסמוך אחר זה דשם לא יתכן לפרש בענין אחר היינו דלפירוש ראשון לא שייך שם לפרש מאי בעי גבי בשם רבית וכנ״ל דשם כיון שאין חייב להחזיר כלל ליד ב״ד שפיר הוי עדיין שם רבית עליה דלא נעשה בה שום מעשה לבטל שם זה ממנה.

שם תוספ׳ א״ד. ומקבלין מהן דלא שייכא תקנה וכו׳. כ׳ הפ״י דקאי אתירוץ קמא דלהך תירוצא הא גם מאביהן מקבלין ונ׳ דאין צורך דגם להך תירוצא ודאי היתה התקנה גם אדבר מסוים דאין מחייבין אותו להחזיר שלא ימנע בכך מלעשות תשובה רק שאם רצה משום כבודו מקבלין ממנו ואורחא דמילתא הוא שחושש לכבודו ולכך פריך מאי בעי גבי׳ אבל אמה שמחייבין את הבנים להחזיר הוקשה להם נהי דהוא משום חיוב כיבוד אביהן מ״מ מי אלימה הך מצוה ממצות והשיב את הגזילה דעקרוה חכמים משום תקנה וה״נ בבנים אמאי נחייבם דילמא ימנעו משום כך ותירצו דבבנים לא שייכא תקנה.

דף צ״ה ע״א תוספ׳ ד״ה דאתא. ולפי סברתו הא דתניא וכו׳ והיציאה מבעל חוב וכו׳ לא אתיא כר׳ מאיר וכו׳. נ׳ למש״כ תוספ׳ לעיל ד״ה מאן דשבח שהשביח הלוקח הוי שבח שע״ג הגזילה י״ל דאף דקנים ר׳ מאיר גם בשבח שלא ע״ג הגזילה מ״מ מאי דמספקא לי׳ להש״ם איקנים ר״מ בשוגג היינו רק בשבח שע״ג הגזילה ובזה פשיט מברייתי׳ דהמשה גובין וכו׳ היכי דמי כגון שגזל וכו׳ והשביחה והכוונה במפיק ה״א שהשביח

את גוף השדה דהוי שבח שע״ג הגזילה וקנסינן לי׳ אבל ברייתי׳ דב״מ המוכר שדה לחבירו והשביחה יש לפרש בלא מפיק ה״א שהשדה השביחה והוציאה פירות וכבר תלשן ומ״מ הם של הנגזל דארעי׳ אשבח וכדאי׳ לק׳ ריש דף צ״ז דאי עבדא כמקרקעי דמי על הגזלן לשלם שכר המלאכה שנעשית על ידו וה״נ כן רק הוצאתו יש לו לגזלן ליטול מהם כדין היורד שלא ברשות וכיון שאינו על גבי הגזילה פשיטא לי׳ דלא קנים ר״מ בשוגג.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה מ נ י. לרב פפא ונימא הכי וכו׳ לא ילדה לא וכו׳ וי״ל וכו׳ דקאי אר״מ וכו׳. לכאורה מאי קארי להו הא ודאי בילדה איירי הברייתי׳ עוד יש לדקדק מש״כ תוספ׳ לרב פפא דהוא מיותר דהא בהדיא מקשה הגמר׳ לרב פפא ונ׳ ע״פ מש״כ המהרש״א דלר״ש ע״כ עיקר הגזילה דנגזל הוי ויהיב לגזלן דטרח בי׳ כדין ארים וא״כ למש״כ ר״ת לעיל בתוספ׳ ד״ה בשבח דבשינוי דלא הדר לכ״ע ס״ל דקונה האיך מצינו לומר דר״ש יסבור בילדה ג״ב למחצה לשליש והא ודאי הגזלן קני לה לעיקר הגזילה אך הא תליא בפלוגתא דאביי ורבא בריש פירקין אי הני תנאי דחשיב שם ס״ל שינוי אינו קונה ולאביי הוה ניחא דחשיב לי׳ לר״ש בהדי תנאי דהתם אבל ר״פ הקשה עליו בדף צ״ד [ע״א] דאיכפל כל הני תנאי לאשמועינן כב״ש וזה שדייקו התוספ׳ לר״פ כלומר לשיטתי׳ דלעיל דנראד דס״ל כרבא דר״ש ס״ל ג״כ שינוי דלא הדר קני א״כ ע״כ לא איירי רק בלא ילדה הא בילדה כל הגזילה דגזלן הוא ותירצו דאי אפשר לומר כן דודאי קאי אמילתי׳ דר״מ בילדה וע״כ דר״פ קיבלה לפירוקא דאביי ודר״ש ס״ל גם שינוי דלא הדר לא קני ורבא דס״ל בדף צ״ג ע״ב דר״ש ס״ל אליבא דכ״ע שינוי דלא הדר קני ע״כ דס״ל באוקימתא דרב זביד ולפי זה ק׳ מה שכתב רש״י בדף צ״ו [ע״א] ד״ה כל זכות דמילתא דרבא קאי אליבא דר״ש ולמחצה לשליש והא לרבא א״א לומר כן כיון דלדידי׳ ס״ל לר״ש דשינוי דלא הדר קני וודאי קאי אילדה דר״מ האיך מצי לפרש דברי ר״ש למחצה וכו׳ הא עיקר הגזילה היא של הגזלן דקנייה לה בשינוי.

דף צ״א ע״א גמר׳. הניחא למ״ד אית לי׳ זוזי ללוקח וכו׳. הקשה בתורת חיים דמשמע רק אמאי דמוקי דלא מסיק בי׳ שיעור ארעא ושבחא הוקשה לו כן ובב״מ דף ק״י ע״ב איתא בהדיא וכי לא מסיק בי׳ וכו׳ הניחא וכו׳ והא למאי דאוקים מעיקרא דמסיק בי׳ שיעור ארעא ושבחא נמי קשיא כן ונ׳ ע״ד מש״כ התוספ׳ בכתובות דף צ״א ע״ב סד״ה מאי דפלוגתא דרבא ורמי בר חמא קיימא בהא אי מצי הלוקח לשום הקרקע ביותר על שויו הרבה א״כ י״ל דודאי לאו כל כמיני׳ דלוקח לשומו ביותר מכדי שהדעת נוטה דשוה לו במקח זו וניכר שאומר כן רק לקנטר את הבעל חוב שלא יוכל לטרפו ובב״מ דף נ״ז [ע״א] ד״ה אמר כתבו התוספ׳ דאין אונאה לקרקעות עד פלגא ובזה מדוקדק האי עובדא בכתובות שם דשם לו הלוקח הקרקע שוה ה׳ מאות באלפא משום דעד כדמים הללו דהוא מאה במאתן יכול לשום לעצמו הא טפי לא וכלוזה בקרקעות אבל במטלטלין כיון דביותר משתות יש להם ביטול מקח לאו כל כמיני׳ דלוקח לשום לעצמו ביותר הרבה מכדי שויו והנה למאי דמוקי הך דיהיב ללוקח בח בדלא מסיק בי׳ שיעור ארעא ושבחא הקשו התוספ׳ דב״מ דף ט״ו

ריש ע״ב דאמאי יטרוף הב״ח מה שאינו מגיע לו ועכ״פ י״ל דלא טרף רק שבח שאינו מגיע לכתפים דהוא מ״מ בכלל גוף הקרקע אבל המגיע לכתפים ודאי אין שום סברא שיטרוף וזה מוכח מלשון המקשן דקאמר הב לי גריוא דארעא וכו׳ ואי בפגין ובוסר איירי לימא פשוט הב לי פירות לכשיגמרו אלא ודאי דאיירי בשבח שאינו מגיע לכתפים דאי אפשר ליטלו כמו שהוא כגון שנזדבלה הקרקע או דיקלא ואלים ולפ״ז א״ש דמעיקרא דס״ד דאיירי בפגין ובוסר לא הוה קשיא דמצי מסליק לי׳ דפירות אף דהם כקרקע הואיל שעדיין צריכין לה מ״מ לענין זה לאו כל כמיני׳ לשום עצמן לו ביותר הרבה משוויין כיון דשומתן ידוע (וזה מדויק בלשון התוספ׳ ומאן דאית לי׳ דלא מצי וכו׳ היינו רמב״ח וכו׳ דהיינו מתני׳ כלומר דפליגי רק בענינא דמתני׳ אי מצי מעלי בדמים וזה לא שייך כ״א בקרקע ממש לכך לא הוה קשיא לי׳ מעיקרא) אבל למאי דמוקי דלא מסיק בי׳ שיעור וכו׳ וא״כ ע״כ איירי בשבח שהוא מכלל הקרקע כנ״ל ויכול לשום אותן בכפל משוויו פריך שפיר דמצי מסלק לי׳ וראיתי בפ״י לעיל דף צ״ה ע״ב בתוספ׳ ד״ה שבח וכן בש״ך ח״מ סי׳ קט״ו ס״ק י״ח שתמהו על התוספ׳ במה שהקשו על רש״י ורש״י עצמו נשמר מזה בג׳ מקומות ותמהתי שלא השגיחו במש״כ התוספ׳ כאן פ״ה וכו׳ הרי שידעו דבעלמא פירש כהוגן רק כאן עזב דרכו ופירש שגדלה כל צרכה ועל זה הוקשה להם שפיר על דהכא.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ו ע ב ד י ה. דלא גרע מנסרים ועשאן כלים וכו׳. הקשה מהרש״ל הא לר״פ דשינוי דהדר לא קני ה״ה נסרים לא קני וכ׳ המהרש״א לחלק בין ליבני וזוזי לאינך ונ׳ דהיינו כמש״כ הרמב״ן במלחמת ריש פירקין ד״ה אמר הכותב וממקום שבאת וכו׳ לחלק בין שינוי דהדר מאיליו כפיטמא לשינוי דהדר ע״י מעשה אדם ה״נ נימא לחלקין בין היכא דהדר ע״י מעשה אומן בטורח להיכא דהדר ע״י מעשה הדיוט בקל וכדאיתא בשבת דף פ״ג ע״ב היכא דהדיוט יכול להחזירה כמאן דמיחברא דמי ודבוותי׳ הכא אי הדיוט יכול לבטל השינוי אז לא הוי שינוי כלל והנה לעיל ע״א ד״ה מה שהשביח כתב רש״י א״נ כולי׳ שבחא כמתניתן מפני תקנת השבים וכו׳ והוא תמוה דאם נפרש טעמא דמתני׳ מפני תקנת השבים ע״כ איירי בשינוי החוזר כדברי אביי בריש פרקין ור׳ יוחנן בדף צ״ד ע״ב והא רבא גופי׳ ס״ל אח״ז דחופיא ועבדי׳ שרשורא לא קני דהדר סתר לי׳ וא״כ ס״ל דשינוי חוזר לא קני ואיך פי׳ רש״י דבריו בשינוי החוזר אלא ע״כ צ״ל דדוקא בשרשורא דהוא קליעה חלושה בזה ס״ל דלא קני דבנקל מיסתר לי׳ אבל בהנך דמתניתן לכולהו צריך מעשה אומן וטורח לסותרם בהו מודה דמהני מפני תקנת השבים ובהו איירי ג״כ לענין השביח ומכר דאשמועינן דאע״ג דהוו רק מפני התקנה ולא שייכא לכאורה גבי לוקח אפ״ה מהני כמש״כ הפ״י ולעיל דף ס״ז ע״ב ד״ה רבה כתבו התוספ׳ דרב פפא הוא תלמידו של רבא וכשאמר דבר היו סבורים שדברי רבא הם וזה שכתבו תוספ׳ כאן בפשיטות דלא גרע מנסרים ועשאן כלי דהיינו שינוי דמתניתן דפשיטא להו דלא יחלוק ר״פ על רבא דס״ל דמהני ומשום דלא הדרי בקל (ומאי דקאמר מאי אמרת

וכו׳ ועביד לבינתא אף דמ״מ קני דהוי טורח אמר כן לרווחא דמילתא לרב אשי ריש פרקין דלית לי׳ שינוי החוזר כלל ומדויק לשון מאי אמרת) וה״ה לנסכא ועביד כלי דצריך פיחות יתירא לבטלו מהיות כלי כדחזינן לענין טומאה דלא בטל שם כלי מיני׳ כל זמן שעושה מעין מלאכתו אבל בזוזי בכל שהוא שנידק או שנפחת צורת המטבע תו אינה יוצאת בהוצאה לכך הוי שינוי דהדר בקל להיות שוה רק כנסכא ולא קני ומיושב קו׳ הת״ח דאין לך השיבות מן המטבע שנעשה דמים על הכל דז״א דסברת התוספ׳ היא רק משום דהדר בקל להיות כנסכא כדמעיקרא לכך לא קני וכן מה שהקשה מקורה שקבעה בבנין שכתבו התוספ׳ לעיל דף כ׳ ע״ב ד״ה והוא דלא הוי שינוי משום דהדר וכי גרע מנסכא ועביד כלי ובקצות החשן סי׳ ש״ס סעיף ג׳ הקשה לרבה דס״ל שינוי החוזר קני מדאוריית׳ כמש״כ תוספ׳ ריש פרקין למאי איצטריך תקנתא דמריש שבנאו בבירה תיפק לי׳ דקני מדאורייתא וני׳ ע״פ מש״כ הרמב״ם פ״א מגזילה הל׳ ה׳ אבל אחר החנ הואיל ולא נשתנית ולא בנאה בטיט מחזיר את הקורה עצמה כלומר דאם הי׳ בנאה בטיט היתה נקנית מדאוריית׳ וא״כ נ׳ מדבריו דתקנתא דמריש הי׳ כשלא נתחברה בטיט רק קצת בשני קצותיו מדנקטו לישנא שבנאו ועכ״פ כיון דלא נתחבר בטיט יפה מיסתר בקל מהבנין ושינוי דהדר בקל כי האי לא תיקנו חכמים דמהני רק מצד שטרח בבנין וכיון דאינה תקנה כוללת בכל דבר ואינו קנין כולל אינו ראוי שימעול כנ״ל וגרע ודאי מנסכא ועבדי׳ כלי וכן לרבה דס״ל דשינוי חוזר קני מדאורייתא לא תקשי ממריש דמה שתירץ בקצת החשן ע״פ מש״כ התוספ׳ ריש פרקין ד״ה עצים דבעינן ג״כ קצת שינוי השם משא״כ במריש דשמו עליו כדאי׳ לעיל דף ס״ז [ע״א] ליתא דהא כ׳ המהרש״א בתוספ׳ ריש פרקין ד״ה עצים דלמ״ד החוזר קני לא בעינן שום שינוי השם וזה השיב א׳ מהתלמידים אך להנ״ל א״ש דודאי לא עדיף למ״ד דקני מדאוריית׳ מלדידן בדרבנן דלא מהני בחוזר בקל ה״נ למ״ד דקני מדאוריית׳ לא קני כ״א החוזר ע״י טורח אבל החוזר בקל כמריש שלא נתחבר בטיט מכל סביביו ודאי לא קני מדאוריית׳ והוצרכו חכמים לתקן.

שם גמר׳ אמר לי׳ וכו׳ הכי קאמרי משמי׳ דר׳ יוחנן אפי׳ גנב טלה ונעשה איל וכו׳ לא תהליף גברי ההוא משמי׳ דרב אלעא איתמר. לכאורה מה ענין דהך פילפולא לכאן וגם הא דאמר לי׳ לאו אמינא לך וכו׳ משמע כלומר כבר אמרתי לך כן ועתה רואה אתה המכשלה הבאה ממנה וני׳ דצריך להבין הא דאמר ר״פ אפי׳ כיחשה מאי אפי׳ הוא זה אדרבה הזקינה הוי רבותא יותר דליהוי שינוי משום דהיינו אורחה וכדאי׳ בבכורות דף מ״א [ע״א] בצריכותא דזקן וחולה לענין מומין וצ״ל משום דלענין שינוי בעינן דבר הניכר וכדחשיב בסיפא דמתניתין דשאינן ניכרין לא קניין ואשמועינן ר״פ לא מיבעיא זקנה דהוי שינוי הניכר אפי׳ כיחשה דכיון דכחשה דהדר לא הוי שינוי א״כ גם כיחשה דלא הדר עכ״פ אינו שינוי הניכר דהרואה אותה כחשה סבור דהדרה ומה שהיא כחשה דלא הדר אינו ניכר כ״כ ואפ״ה קני ועל זה אייתי לי׳ מר קשישא סייעתא מדר׳ יוחנן לדברי ר״פ דאמר

טלה ונעשה איל הוי שינוי וטלה הוא כל שנתו ובן י״ג חודש נעשה איל וודאי בין בן י״ב חודש לבן י״ג אינו ניכר היטב וכדאמר במנחות דף ג׳ [ע״א] בין בן שנה לבין בן ב׳ שנים לא אדעתייהו דאינשי וכו׳ ואפ״ה הוי שינוי וה״ה לכיחשה ואמר לי׳ לא תחליף גברי וכו׳ דר׳ יוחנן ע״כ לא אמרה להך מילתא ולכאורה ק׳ מנא לי׳ להשיב דברי מר קשישא דנהי דרב אלעא אמרה אבתי אימא ר׳ יוחנן נמי אמר כן ולא ראינו אינו ראיי׳ וגם מה היא הקפידא כ״כ ונ׳ ע״פ מש״כ תוספ׳ לעיל דף ס״ז ע״ב ד״ה אף אע״ג דאמר לעיל גנב טלה ונעשה איל וכו׳ ותירצו שם בדוחק א״כ י״ל אה״נ דמאן דס״ל יאוש כדי לא קני לית לי׳ הא דגנב טלה וכו׳ דהא פליגי בי׳ אמוראי בדף ס״ה ע״ב וזה שאמר לא תחליף גברי דר׳ יוחנן ודאי לא אמרה דכיון דס״ל יאוש לא קני כמש״כ תוספ׳ דף ס״ז ריש ע״ב וע״כ יליף לה מגזול ופסח דדרשא דרבא מקרבנו יש לדחות דגזל קרבן דחברי׳ והיכא יליף מבגזול דלית לי׳ תקנתא הא משכחת בטלה ונעשה איל אלא ע״כ דלא ס״ל כן אלא רב אלעא לחודי׳ ס״ל כן כדאמרה על זה הכלל דמתניתן וע״כ ס״ל דיאוש קני ומה דקפיד רב אשי בחילוף דגברי לענינא דהכא הוא ע״פ מש״כ תוספ׳ שם ד״ה רבה דרבא ס״ל יאוש לא קני וא״כ ע״כ רב פפא הוא דס״ל יאוש קני כדאי׳ התם חדא מינייהו רב פפא אמרה וא״כ מאי דאמר ר״פ הכא כחשה קני היינו בלא יאוש דאי בהדי יאוש תיפוק לי׳ משום יאוש גרידא ובריש דף ס״ז [ד״ה הא] כ׳ התוספ׳ דבשינוי השם גמור לא בעי יאוש ולשאינו גמור צריך יאוש א״כ אי בעל המימרא דטלה ונעשה איל הוא ר׳ יוחנן לא הי׳ סייעתא כלל לר״פ דאימא כיחשה וכן הא דטלה וכו׳ אינו שינוי גמור דליהני באפי נפשי׳ ור׳ יוחנן לא אמרה רק בהדי יאוש לכך אמר לו דר״י לא אמרה אלא רב אלעא וע״כ דס״ל יאוש קני דמאן דס״ל לא קני לא מצי סבר הא דטלה וכו׳ וכיון דס״ל יאוש קני ע״כ הא דטלה וכו׳ איירי בלא יאוש ואפ״ה קני והוי שפיר סייעתא לדרב פפא בכיחשה דקני גם בלא יאוש ונ׳ לומר עוד דמוכח מאן דמפרש זה הכלל דמתני׳ לאתויי טלה וכו׳ ע״כ ס״ל יאוש כדי קני ע״פ מש״כ הרא״ש בפ׳ מרובה אות ב׳ דיש לפסוק כרב אלעא ודלא כר׳ הנינא מכח זה הכלל דמתני׳ דע״כ אתי לדר׳ אלעא וק׳ א״כ וכי ר׳ חנינא לא יתרץ לנפשי׳ זה הכלל דמתני׳ אלא נ׳ ע״פ מש״כ התוספ׳ דף ס״ה [ע״א] ד״ה גופא דעיקר רב לא אתא לאשמועינן אלא תשלומי כפל וכו׳ וה״פ אמר קרא גניבה וכו׳ ומשמע לי׳ דוקא לקרן וכו׳ והנה זה דוחק לומר דריש מילתי׳ דרב לא איצטריך לי׳ רק משום סיפיה וכן קרא דגניבה וחיים לא איצטריך רק משום דיוקא דכפל והנה התוספ׳ כ׳ שם דמתניתן דכל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה אף דהכוונה לענין שינוי מ״מ לענין זולא ויוקרא ג״כ איירי והנה הך דכשעת הגזילה לענין שינוי נפקא מקרא דאשר גזל בדף ס״ו [ע״א] וא״כ אי כוונת המשנה גם לענין יוקרא וזולא ע״כ דנפקא נמי מאשר גזל דהא המשנה בחדא מימרא כיילינהו והאיך משתמעי תרווייהו מחד קרא וצ״ל דשקולין הם ויבואו שניהם וכדאי׳ כה״ג לעיל דף ג׳ והנה למ״ד יאוש כדי קני פשיטא דלא צריך קרא להכי דלבתר יאוש

לישלם כיוקרא דמעיקרא כיון דקנייה מיד ואח״כ כי הוזל ברשות הגזלן הוזל ולא צריכא קרא אלא אי הוזל קודם יאוש דאז יש לומר ברשות מריה הוזל ובכה״ג אין ללמוד מקרא דאשר גזל כיון דאיצטריך לשינוי קונה ולפני יאוש כיון דלגמרי ברשות מרי׳ הוזל הוא נגד הסברא דלישלם כיוקרא דמעיקרא אינו שקול לדרשא דשינוי שיבואו שניהם מחד קרא ולזה אתי קרא דגניבה וחיים לומר דאפי׳ לפני יאוש צריך לשלם כיוקרא דמעיקרא אך למ״ד יאוש כדי לא קני צריכי תרי קראי חד קרא אלאחר יאוש דצריך לשלם כיוקרא וזה שפיר יש ללמוד מאשר גזל כיון דהוזל אחר דאיאיש מרי׳ מיני׳ יש לחשבו קצת דברשות הגזלן הוזל והוי שקול עם דרשא דשינוי וגניבה וחיים אתא לקודם יאוש לפ״ז א״ש דר׳ חנינא יסבור יאוש לא קני וא״ש לדידי׳ זה הכלל דמתניתן איוקרא והוזל לאחר יאוש ואע״ג דמשמע דלענין שינוי איירי כמש״כ תוספ׳ בדף ס״ה [ע״א] ד״ה גופא מ״מ הוא ענין אחד עם הך דהוזל לאחר יאוש דשקולין ויבואו שניהן מאשר גזל אבל ר׳ אלעא ס״ל יאוש קני וא״כ לאחר יאוש לא צריך קרא ולפני יאוש לא אתא מחד קרא עם שינוי לכך לא מצי לפרש זה הכלל איוקרא וזולא כלל ומוקי לה אטלה ונעשה איל ולפ״ז א״ש מילתי׳ דרב בקרן כעין שגנב לגופי׳ דרב ס״ל בדף ס״ז ע״ב יאוש קני וא״כ לא נפקא יוקרא והוזל מאשר גזל ולא משמע כלל בזה הכלל דמתני׳ דלא אתא אלא לטלה וכו׳ כר׳ אלעא וגם קרא דגניבה וחיים א״ש לגופי׳ דקרן כעין שגנב ובהוזל קודם יאוש וזה שאמר לו לא תחליף גברי דר׳ אלעא אמרה זה הכלל דמתני׳ וע״כ ס״ל יאוש קני דאל״כ הו״ל לפרש לענין יוקרא וזולא וא״כ ע״כ טלה ונעשה איל קני בלא יאוש והוי שפיר סייעתא לדרב פפא בכיחשה בלא יאוש דמהני. וראיתי בירושלמי על מתני׳ דהכא רב הונא אמר בשגזל עגל ונעשה שור אבל שור והזקין אומר לו הרי שלך לפניך שמואל אמר אפי׳ גזל עגל וכו׳ אמר לו הש״ל תני רב קרנא אפי׳ גזל עגל ונעשה שור וטבח ומכר משלם תשלומי ד׳ וה׳ עגל וכ׳ הפני משה לפרש דר״ה מפרש מתני׳ להקל לגזלן דמשלם רק דמי עגל ודברי שמואל הם בלשון בתמיה דאפי׳ בגזל עגל וכו׳ דאישתני למעליותא הו״ל לומר דמשלם כמו שהוא עכשיו וכמה יש מהדוחק בפירוש זה דר״ה יפרש בהמה והזקינה דמתני׳ להקל על הגזלן ולא יהא דומה לעבדים והזקינו דהוא שינוי לגריעותא כדאי׳ בסוף פ׳ הזהב דההוא עבדא סבא אזל צבעי׳ לרישי׳ ולדקני׳ וכו׳ וא״כ הא דתני עלה במשנה משלם כשעת הגזילה היינו להחמיר על הגזלן ור״מ דאמר הש״ל היינו ודאי להקל וכדאי׳ לעיל דף צ״ד [ע״א] רצה אומר לו הש״ל מאי קאמר וכו׳ ופירש״י שם והאי לישנא לא שייך למימר אלא בדבר שכיחש וכו׳ ואיך יהי׳ גבי בהמה והזקינה הפירוש משלם כשעת הגזילה להקל לגזלן גם דברי שמואל שיהיו לשון תמיה דחוק הוא ואיך אמר שמואל אומר לו הש״ל שיהיה הפי׳ להחמיר על הגזלן וזה אינו במשמע הלשון כלל כנ״ל אלא נ׳ ע״פ מש״כ התוספ׳ בע״ז דף ט״ו [ע״א] ד״ה אימור דסתם שור אינו למלאכה לפי שנוגח אלא עומד לאכילה ועגל יפה הרבה לאכילה כדאי׳ בכל דוכתא

עיגלא תילתא ופירשו שגדל שליש גידולו וא״כ בעגל ונעשה שור הוי שינוי לגריעותא כיון דעומד רק לאכילה ולזה הי׳ שוה יותר כשהיה עגל ואמר רב הונא דבהכי איירי מתני׳ דמשלם כשעת הגזילה לחומרא ואזל לטעמי׳ דר״ה הוא תלמיד דרב וכדפריך עלי׳ בשבת דף קכ״ח [ע״א] ורב ס״ל הולכין בממון אחר הרוב וא״כ אף דמיעוט שוורים הם למלאכה והוי היזק שאינו ניכר כמו בהמה שנפסלה מע״ג המזבח דמתניתן דפירש״י משום דכולהו לאו למזבח קיימי ולא הוי שינוי לגריעותא אפ״ה הולכין אחר הרוב שעומדין לאכילה והוי השינוי לגריעותא ושמואל אמר אפי׳ גזל עגל ונעשה שור אומר לו הש״ל דאזיל לטעמי׳ דס״ל אין הולכין בממון אחר הרוב ובהמה שנפסלה מע״ג המזבח שאני דהרוב מסייע להמוחזק דהיינו הגזלן אבל הכא אזלינן בתר מיעוטא דשוורים שהם למלאכה לפטור את המוחזק והוי היזק שאינו ניכר דאימור למלאכה קיים ולא אישתני לגריעותא ובשור והזקין פשיטא דפטור דרובן לאכילה קיימי ולזה לא נשתנה כלל ומתניתן איירי לדידי׳ בבהמה טמאה וכמש״כ התוספ׳ בע״ז שם אמתני׳ דאין מוכרין בהמה גסה דאיירי בטמאה והיא ודאי קיימא רק למלאכה ואישתני לגריעותא וצריך לשלם כשעת הגזילה ודתני רב קרנא דמשלם ד׳ וה׳ עגל א״ש לכ״ע לשמואל משלם לקולא דמי עגל שהיא פחות מדמי שור שעומד למלאכה ולר״ה פירושא דברייתי׳ הוא לחומרא דצריך לשלם דמי עגל ששוה יותר לאכילה משור וכפירוש הר״י בתוספ׳ לעיל דף ס״ו ד״ה טלאים דשינוי שבגוף הבהמה אזלינן לד׳ וה׳ בתר מעיקרא בין לקולא בין לחומרא.

שם **תוספ׳** ד״ה והלה. ולמ״ד לאו ברי עדיף וכו׳. הקשה א׳ מהתלמידים אמאי לא ניחא להו בפשיטות כיון דהוי מודה במקצת ועל הולד אינו יודע הוי אינו יכול לישבע משלם כדמתרץ הש״ס בב״מ דף צ״ז ע״ב שיש עסק שבועה ביניהם ולק״מ דהכא אליבא דרב קיימינן דאייתי לסייעתי׳ הך ברייתי׳ ואיהו ס״ל בשבועות דף מ״ז [ע״א] למאי דתני איפכא ור״מ סבר חזרה למקומה ודהיינו לסיני דאינו יכול לישבע מיפטר לכך הוצרכו לתרץ אליבי׳ דר״מ לשיטתו דהטעם משום שתיקה כהודאה.

דף **צז** ע״א **תוספ׳** ד״ה המלוה. וני׳ לפרש דאין חילוק וכו׳. לכאורה היינו דברי רש״י כמש״כ לעיל מינה ולפירושו נ׳ דאם הלוה מעות נמי וכו׳. וני׳ החילוק בין פירוש רש״י לפי׳ התוספ׳ דלרש״י מה שקצב לו שישלם מעות לא משום דאמרינן שכוונתו הי׳ על מטבע היוצאת אלא כיון שאמר כן דרשינן אנן לשונו לרבות בו דבר אף שהוא לא כוון לכך כמו שאמרו אפי׳ אמר סתם כך וכך מעות וכו׳ כלומר שידעינן שאמרו סתם בלא כוונה דרשינן אנן לשונו וכענין דורש לשון הדיוט בב״מ דף ק״ד [ע״א] דלפירש״י שם נ׳ דהיינו אף שלא כתבו כן בכוונה גמורה דרשינן אנן משמעות׳ והתוספ׳ שם פירשו בענין אחר בד״ה היה והיינו דלא ניחא לי׳ לרש״י לפרש בסתם הלואה לפי שבה אין רגילין לומר כלל לשון זה וע״ז הקשו התוספ׳ כיון דמעות פרקמטיא זוקף עליו במלוה אין סברא כלל לחלק וכו׳ כלומר דמאי סברא שיהי׳ בפרקמטיא רגילות

להזכיר כן הלא כיון שנזקק במלוה שאומר לו הדמים יהיו עליך כמלוה מ״הי תיתי שיאמר אח״כ ותשלם לי מעות ולכך כתבו התוספ׳ דאין חילוק בין מכר וכו׳ כלומר דודאי בשניהם אין רגילות להזכיר מעות והא דדרשינן לישנא דמעות שאמר הוא משום דכוונת האומר הי׳ לכך שישלם לו מטבע היוצאת וממילא לא איכפת במה שאין רגילות דאדרבה היינו טעמא לפי שאין רגילות להזכיר והוא הזכיר כן מסתמא הי׳ לכוונה זו שישלם לו מטבע היוצאת ואיירי שפיר בהלואה סתם והא בהא תליא לפי שפירשו התוס׳ דהדין כן הוא משום שהאומר כוון לכך בהדיא משו״ה מתפרש שפיר גם בהלואה גרידא.

שם ע״ב תוספ׳ א״ד. דרב ושמואל סברי כר״ה דלעיל וכו׳. ונדחק בפ״י הא כיון דיוצא במישן הוי כפסלתו מדינה דלב״ע אינו כנסדק וכ׳ שאני פסלתו מדינה דיוצא בשאר מדינות הרבה אבל כאן מדקאמר הוציא ו במישן נ׳ דאיירי שפסלתו מלכות רק במישן מ״מ יוצא ונ׳ דהיינו ע״פ מה דאיתא בקידושין דף ע״א ע״ב מישן מיתה פי׳ שהם ממזרין ודאין והם פסולין ומטבען פסולה כענין כספף הי׳ לסגים וכמו שנאמר וישב מצרף ומטהר כסף שדרשו שם ע״א על פסולי יוחסין ובזה מתורץ מה שהקשה בפ״י דאמאי לא הקשו על רב מברייתי׳ דמלכים הראשונים דלרב לא קשיא דאחרונים דומיא דראשונים הוי כפסלתו מדינה כמש״כ רש״י ד״ה הא דאין יוצאות כאן במקומו משמע דבשאר מדינות יוצאות ובזה מודה רב דנותן לו אותה מטבע אבל לרב נחמן דתלי טעמא דאית לי׳ אורחא אפי׳ יוצאת בכמה מדינות לא מהני וכמש״כ תוספ׳ בד״ה א״ה אבל כי ל״ל אורחא וכו׳ לא חשיב מטבע מטעם שהי׳ כבר מטבע וכו׳ כלומר דאין לפרש דרב נחמן קפיד אשני דברים ומיושב מה שתמה בת״ח על דבריהם דילמא ס״ל לרב נחמן דתרתי בענין דבלא״ה מוכח מקושיא קמייתא מברייתא דמלכים ראשונים דלא הוה סבר הש״ס כלל דיקפיד ר״נ אתרתי אלא דהכל תלוי באית לי׳ אורחא דלכך פריך ארב נחמן טפי מאדרב ומצאתי בשיטה מקובצת ריש הסוגיא דהמלוה על המטבע שכ׳ בשם הראב״ד כן דבמישן יוצא אפי׳ פסלתו מלכות.

שם תוספ׳ ד״ה דזבין. כיון דאי אפשר בענין אחר וכו׳ וטעמא דאין לוקחין פי׳ בקונ׳ משום כחשא ואין הטעם בשביל כן וכו׳. נ׳ המשך דבריהם ע״פ מש״כ המג״א בסי׳ תרכ״ט ס״ק כ״ב דבשעת הדחק מסככין בנסרים שאסורין משום גזירת תקרה וה״ה בכל דבר האסור משום גזירה וכו׳ וזה כוונתם על מאי דמסקו דמשום דאי אפשר בע״א שרי ואי הוה הטעם כפי׳ רש״י שתכחיש והוי הפסד למעשר לא הוי מצינן למישריי׳ משום הדחק לזה כתבו דהטעם משום גזירה ומה דאסור רק משום גזירה שפיר דמי למישריי׳ בשעת הדחק כדברי המג״א והיא מגמ׳ דסוכה דף י״ד ע״ב.

דף צ״ח ע״א גמר׳ אלא כי הא דר״פ וכו׳. כ׳ הרא״ש באות י״ב בשם רב אלפס דה״ה למלוה את חבירו ופוחתו ממנו הכל ענין א׳ ושהראב״ד חולק והסכים לדברי רב אלפס דמשערין ג״כ בחומש ותמהני

דהתינח אי אמרינן דטעמא דהוסיפו עליו דאין זו משום רבית כמש״כ הרשב״א דעד חומשא ע״כ בכל כי הא מוזלי א״כ ה״ה לענין פוחתו דלא חיישי׳ לפסידא דמלוה עד חומשא משום דלא קפיד בכך ודברי הרי״ף ג״כ נוטין להך טעמא שכתב לא איכפת לן בההיא תוספת חומשא וכו׳ לכך משוה דין פוחתו להוסיפו אבל הרא״ש כתב בהוסיפו עד חומש דשרי דאין כאן שבח לענין ניסכא שבחסרון היתוך ושכר צירוף יפחת החומש א״כ בפוחתו כיון דחייש לפסידא דמלוה כמו שהשיג אהראב״ד א״כ בפוחתו כל שהוא נמי ניחוש כיון דקפיד ודוחק לומר דלעולם ס״ל להרא״ש ג״כ דלא קפדו אינשי בחומש ומ״מ לענין תוספת משום רבית חייש טפי דהי׳ אסור כמו בחצר דלא קיימא לאגרא דהא לעיל באות ח׳ כתב דמדעת המלוה לא אסור כ״א במילי דפרהסיא דלא שייך כאן.

שם תוספ׳ ד״ה ע ד. פי׳ בקונטרס ונותן לו שמונה וכו׳ או י׳ בי׳. דבריהם בשם רש״י סתרי אהדדי דתחילה הביאו מה שכתב ונותן לו שמונה דקאי על מש״כ קודם לכן שמצאו במטבע שני׳ י׳ מן הראשונים ואח״כ כתבו דנותן י׳ בי׳ ואפשר דהי׳ בגירסתם ומצאו במטבע שני׳ עד י׳ וכו׳ כלומר ולא עד בכלל שמצאו י״ב או י״א ודוחק.

שם תוספ׳ ד״ה ע כ ו ר י ן. לאו דוקא וכו׳. נ׳ דקשיא להו אמאי דנ׳ מפירש״י ממש״כ הואיל וצלולין הן וקא חזו לי׳ וכו׳ דקפיד אראי׳ ממש ובעכורין משום דלא חזו לי׳ בכל ענין חייב וא״כ מאי פריך מנפל כיסו לים הגדול כמש״כ רש״י ד״ה אין מחללין אימא דאיירי בעכורין ולפירש״י צ״ל מדלא נקט רבה איפכא לים הגדול חייב וה״מ בעכורין אבל נקט בהיפך סתמא לים הגדול פטור ש״מ דסתם ים הגדול הוו צלולין ופריך שפיר מנפל כיסו לים הגדול סתמא דאיירי בצלולין (אבל מקסטרא לא קשיא דהא לא חזי להו) וקתני דהוי כאבוד אך התוספ׳ לא ניחא להו בזה וכך כתבו דהעיקר תלי אי מצי למשקלינהו אף על גב דלא חזי להו ובאמת מנפל כיסו לא קשיא דאימא דאיירי בעכורין דלא מצי למשקלינהו אבל הקושיא היא מקסטרא דנהי דיש סכנת הדרכים ואין שיירות מצויות כ״כ אבל בהוצאה יתירה ודאי מייתי להו מהתם כמו שצריך ליתן לבר אמוראה ואמאי הוו כאבודין.

שם תוספ׳ ד״ה ה ש ף. נ׳ דרבה סבר פסלתו מלכות לא הוי כנסדק וכו׳ למה שהגיה הגאון ר״י ברלין לעיל דף צ״ז ע״א אמר לי׳ רבא לרב יהודה דצ״ל רבה על פי מה דאיתא בקידושין דף ע״ב [ע״א] ביום שמת רב יהודה נולד רבא א״ש דודאי לית לי׳ לרבה כן מדאקשי לרב יהודה.

שם תוספ׳ ד״ה ה א. דאי שמי׳ היזק אין כאן שום רבותא במאי דנקט מלאכה וכו׳. ותמה בת״ח הא אי שמי׳ היזק לא קשיא כלל דלינקוט צורם וע״פ הך סברא גופה שכתבו התוספ׳ דאין כאן שום רבותא ליפטור והנה לפי דבריו מאי דפריך הכא מלאכה הוא דלא מינכר וכו׳ ע״כ קאי אי היזק שאינו ניכר בדבעי השי״ם למימר בגטין דף נ״ג ע״ב ואתיא

הך ברייתא כר׳ מאיר דהתם ותני שפיר מלאכה ופטור מטעם דלאו לגבי מזבח קיימי אלא נ׳ דקושית הגמר׳ לא מיבעיא אי סבירא לך לש״ה א״כ הא ודאי משמע הברייתא דרק משום הכי פטור הא בצורם חייב אפי׳ ס״ל שמי׳ היזק מ״מ אמאי תני בברייתא מלאכה הא איכא למיטעי דמשום לא שמי׳ היזק פטור לא משום לאו למזבח וכו׳ שיש כאן ב׳ טעיות ומשני לי׳ דלעולם ס״ל לש״ה ואי הוה נקט צורם הוה ידעינן רק דינא דצורם אבל היה לפנינו ב׳ טעיות אחד שמא בעלמא שמי׳ היזק ואת״ל לש״ה אימא דאפי׳ לצאת ידי שמים פטור ולכך עדיפא לברייתא לנקוט מלאכה דשמעינן מיני׳ תרווייהו דשא״נ לש״ה ודחייב לצי״ש דליכא למיטעי בשמי׳ היזק ולומר דפטור רק משום לאו למזבח דא״כ הו״ל למינקט צורם כקושית הגמר׳ ולפ״ז פריך שפיר בגטין דאי ס״ד שמי׳ היזק והפטור הוא משום לאו למזבח וכו׳ למה נקט מלאכה הא אין בה רבותא לחיוב ואדרבה איכא למיטעי דהפטור בדיני אדם הוא משום דשא״נ לש״ה והוה לי׳ למינקט צורם וכקושית הש״ס דהכא כנ״ל.

שם ע״ב גמר׳. אמר אמימר מאן דדאין וכו׳ שטרא מעליא ומאן דלא דאין וכו׳. כ׳ הש״ך בסי׳ שפ״ו סוף ס״ק א׳ דהפוסקים הקשו לשיטת הרי״ף דפסק בכולהו דלא כרבה אמאי נקט אמימר רק שטר ונ׳ לדקדק עוד כיון דמילתא דר׳ דימי דלעיל ודאי קאי אכולהו דיני דרבה דתליין בפלוגתא דגורם לממון ואמימר איירי בשטר הו״ל להש״ס להקדים מילי דאמימר ולסומכן לדברי רבה בשטר ואח״כ מילי דר׳ דימי דקאי אכולהו. ונ׳ עפ״מ שהקשה הש״ך לעיל מינה ד״ה ועוד נ׳ לי ראיה מהא דאמרינן במרובה וכו׳ אדברי התוספ׳ דלעיל דף ע״א דדיני דגרמי עדיף שראוי לכל העולם דא״כ הוה לי׳ למימר נמי איפכא דע״כ לא פליגי רבנן אלא בגורם וכו׳ אבל בשטר שראוי לכל העולם מודו ונ׳ דאין בזה כל כך קושיא דר׳ דימי לא אתא למימר אלא דמילי דרבה לא א״ש לר״ש ודחי לה דא״ש נמי כר״ש אבל לומר דמדרבנן אין הכרח לדיני׳ דרבה בזה לא עסקינן השתא מ״מ אין בזה קושיא דיאמר רבה כמו דפטרי רבנן גורם ה״ה גרמי אע״פ שראוי לכל העולם והתוספ׳ בכתובות ריש דף פ״ו כתבו בשם הר״י דהמוחל שטרא אין צריך לשלם כ״א מה שנתן הלוקח בעד השטר ושלא נ׳ להרשב״א דלישנא דדמי שטרא מעליא משמע כל מה שכתוב בשטר ובאמת תמהתי על דיחוי הרשב״א דהא ודאי משמע דעיקר מלתא דאמימר איתמר הכא דהוא עיקר מקום דניזקין וגרמי אף שלכאורה מפירושי רש״י נ׳ דבשני מקומות אמרה אמימר מדפירש על כפייה לרב אשי שסיבבו והקיפו בדברים בעובדא שבא לפניו וכאן פירש שהי׳ המעשה ברב אשי בעצמו שעשה בילדותו והיינו משום דהתם לא שייך לפרש כן שמחל שטר בילדותו דאין מעשה הקטן כלום כשעשה שלא כהוגן כמש״כ הרמ״א בח״מ ריש סי׳ רל״ה בשם תשובות הר״ן אבל דוחק לומר דאמימר יאמר דינו בשני מקומות ואיתרמי בתרווייהו דכפייה לרב אשי ומרש״י אין ראיה כי כן נמצא בהרבה מקומות שאין פירושיו מכוונין להדדי כמו כן הכא בד״ה מכור סותר לפירושו דלעיל סוף דף מ״ד וריש דף מ״ה והנכון דמילתא דאמימר איתמר הכא וא״כ

מאי קושיא מדאמר דמי שטרא מעליא דכאן בשורף שטר שביד המלוה ודאי צריך לשלם כל החוב הכתוב בשטר מה שהלוה המלוה ובכתובות לא אייתי דאמימר רק על מה דצריך לשלם דמי היזקו אבל לעולם רק מה שנתן הלוקח בעד השטר דזהו הפסידו דלוקח ממש ולפי זה י״ל שפיר כדעת הרי״ף דלאמימר גם בכולהו מחייב מאן דדאין גרמי אבל נקט שטרא כלפי דברי רב הונא ברי׳ דר״י דאמר דמילתא דרבה א״ש גם לר״ש וכ״ש אליבא דרבנן ולא נ׳ לו לחלק בין מה שראוי לכל העולם כנ״ל ועל זה קאי אמימר והסכים לסברת רבה בזה וקאמר דהדין משתנה מהיפך להיפך ובכולהו דיני דרבה פשיטא דתליין בגרמי אך בשטר השמיענו דלמאן דדאין דינא דגרמי לא מיבעיא שצריך לשלם מה שראוי בו לכל העולם כגון שטר חוב על ב׳ מאות ראוי למכור בעד מאה א״כ המאה הם ממון הראוי לכל העולם אבל אינך מאה הם רק ממון אצל המלוה וצריך לשלם לו ב׳ מאות אף שהוא רק ממון אצל המלוה ולהיפך למאן דלא דאין פטור אפי׳ מלשלם במאה שהם ממון לכל העולם ואפי׳ לר׳ שמעון דמה דעיקרו ממון חייב אפי׳ במה דהוי רק לדידי׳ ממון וכי אין עיקרו ממון פטור אפי׳ מממון שראוי לכל העולם ומשלם רק ניירא.

שם רש״י ד״ה דא״כ. אבל סיפא דמתניתן ודאי רבי יעקב היא וכו׳. אבל ביש״ש סי׳ כ׳ כ׳ דלא נחלקו חכמים אלא בשומר שעליו מוטל לשמור מפסידא אבל בגזלן מודו דפטור ואתיא סיפא ג״כ כחכמים ותמה עליו הש״ך בסי׳ שמ״ג ס״ק ז׳ דאיך לא ראה סוף הסוגיא דקאמר מאן שמעת לי׳ וכו׳ משנגמר דינו לא רבנן והא לדבריו בגזל רבנן נמי מודו דבנגמר דינו מוחזר והחק יעקב בסי׳ תמ״ג ס״ק ז׳ כ׳ דאין כוונת היש״ש לחייב את השומר אלא בשור ואין בזה ארוכה לקושית הש״ך וכמדומה שלא עיין בסוף דברי היש״ש שכ׳ הילכך בכל איסורי׳ שבעולם אומרים הש״ל גבי גזלן ולא גבי שומר וצ״ל דמש״כ ולא גבי שומר היינו דבי׳ לא אמרינן כן בכל איסורין ולאפוקי שור שנגמר דינו קאמר אך נ׳ ע״פ מה שהסכים היש״ש בפרק שור שנגח ד׳ וה׳ לפי׳ התוספ׳ דגם בתפסו ב״ד מאליהן חייב השומר י״ל דהא דפוטר בגזלן היינו מה שחייב השומר בתפסו מאליהן בזה הסברא נותנת לחייב דוקא השומר שמוטל עליו לשמור אפי׳ מפסידא דממילא משא״כ בגזלן אבל בהתפיסן בידים ודאי אפי׳ גזלן חייב ולפי זה כ׳ שפיר לשיטתו דאיירי׳ הברייתי׳ בתפסו מאליהן בכהאי גוונא פטרה המשנה בגזלן אפי׳ לרבנן וקאמר שפיר לק׳ אברייתי׳ דרבה בר שמואל משנגמר דינו לא רבנן דודאי לר׳ יעקב לא א״ש כלל דאפי׳ אתפסי׳ בידים לא הפסידן כלום להבעלים דבלא״ה היו גומרין דינו אבל לרבנן יש לדייק עכ״פ דוקא עד שלא נגמר דינו הא משנגמר דינו ואתפסי׳ בידים חייב אע״ג דהוא גזלן הואיל שהפסיד בידים וניחא בזה דרש״י לשיטתו דאיירי הברייתי׳ דמחייבי רבנן בשומר באתפסי׳ בידים ובכה״ג ודאי גם גזלן חייב כדקאמר אברייתי׳ דרבה בר שמואל משנגמר דינו לא דלכל הפחות איירי באתפסי בידים ולכך חייב אפי׳ גזלן א״כ ע״כ מתניתן דבעי לאוקמי ג״כ באתפסי׳

בידים דומיא דברייתי כמש״כ התוספ׳ בדף מ״ח [ע״א] ד״ה השתא משום שרוצה להעמ״ד וכו׳ דומיא דברייתי וכו׳ לא אתיא אלא כר׳ יעקב וע״פ סברתו יש ליישב קו׳ התוספ׳ לעיל דף מ״ה [ע״א] ד״ה דא״כ על פירוש רש״י דנפלוג בחמץ בפסח היינו מכח הברייתי דהכא מוכח דרבה דהקשה כן לא ידע מהברייתי והרשב״א שם כ׳ דרש״י הי׳ גורס כדאי׳ בגירסת ר״ח אמר רבינא דכ״ע וכו׳ דא״כ נפלוג וכו׳ והוא שפיר ידע הברייתי דרבה בר שמואל אך לדבריו אכתי קשיא מה הי׳ חסר לרש״י שלא לפרש הקושיא מיני׳ ובי׳ כיון דרבה הכא ע״כ לא הקשה רק מיני׳ וביה מה דחקו לפרש דקושית רבינא היא מכח הברייתי ונ׳ דהחק יעקב בסי׳ תמ״ג שם בתוך השאלה ותשובה דיקדק בדברי רש״י ד״ה דא״כ שכ׳ ליפלגו נמי לגבי גזל חמץ וכו׳ דאמאי לא כתב לענין שומר חמץ דומיא דשומר השור דאיירי בי׳ בברייתי וכשפשע ולא מכרו קודם זמן איסורו כמו שהביא המג״א שם ונ׳ דלכאורה מאי קאמר בגמר׳ מאן תנא וכו׳ אמר רב חסדא ר׳ יעקב הוא וכו׳ ולסברת היש״ש מנא לי׳ לומר כן אימא דלא פליגי רבנן אלא בשומר אבל בגזל חמץ דמתניתי רבנן נמי מודו וצ״ל דרב חסדא לא הי׳ מחלק בין גזלן לשומר דהי׳ מוטל עליו להחזיר קודם שיאמר ה״ה לגזלן דחייב מה״ט וא״כ על זה הקשה רבה לדידך דלא מחלקת ודרבנן ס״ל אפי׳ בגזלן דחייב לפלגו בגזל חמץ לאמור דאפי׳ בגזלן מחייבי ומיושב קו׳ ח״י דלא הו״מ רש״י למינקט בשומר חמץ דמאי אולמי׳ לנקוט טפי בחמץ מבשור אבל עיקר קו׳ רבה מגזל חמץ דנשמע מינה רבותא דאפי׳ בגזל מחייבי ומסיק רבה דהאמת דגם בשומר לא מחייבי בדאתי ממילא כ״א באתפסי׳ בידים וכל זה הכא דקאי מאן תנא אמתניתן (וליתן טעמא אגזל מכח מה דמצינו דחייב שומר מסברא חיצונה לפי שמוטל עליו להחזיר קודם שיאסר ודמש״ה היה חייב לרבנן דאפי׳ בגזלן אמרו דהיה מוטל עליו לשמור מהיזק) שייך שפיר לפרש קושיא בנפלגו בחמץ בכה״ג דלאשמועינן רבותא אבל לעיל בדף מ״ה דהתחיל לדייק אברייתי׳ דשומר לומר דאין הטעם משום שומר אלא כמו דבגזל מיחייב ה״ה לשומר והוי הטעם רק דאיסורי הנאה לאו בני חזרה ננהו דהוו כעפרא בעלמא לא הי׳ יכול רש״י לפרש הקושיא דלאשמועינן רבותא בגזל חמץ דהא לא נחתינן השתא לסברת מוטל עליו וכו׳ ומצד לאו בני חזרה ליכא רבותא טפי בחמץ מבשור והוכרח לפרש דפריך מכח הברייתי דבגזל חמץ פטור ומתורץ קושית התוספ׳ הנ״ל שם וזה מדויק בלשון רש״י דכאן כתב לפלגו בגזל חמץ ולעיל כ׳ רק ליפלגו בחמץ משום דכאן הוי הקושיא דלאשמועינן רבותא בגזל אבל לעיל הקושיא רק סתם דאי בחמץ ג״כ מחייבי ומשום דאיסורי הנאה לאו בני חזרה ננהו אמאי פטרי באידך ברייתי לכך השמיט גזל דבאמת הוי הקושיא גם משומר חמץ כדברי החק יעקב ודבאידך ברייתי באמת גם בשומר חמץ פטור ולא מחייבי כ״א בשור הואיל שאתפסי׳ בידים לפירש״י והוסיף רש״י הכא ג״כ תיבת נמי ליפלגו נמי לגבי גזל וכו׳ משום דהכא הוי הקושיא דלאשמועינן רבותא לרבנן ולכאורה אימא דאדרבה נקט שומר לרבותא דר׳ יעקב לזה

כ׳ לפלגו נמי דהקושיא הוא לנקוט תרווייהו שומר שור וגזל חמץ וכדפריך בריש ביצה ע״ב ניפלוג בתרווייהו ואפי׳ לפי׳ התוספ׳ דשם ד״ה וניפלוג דדוקא היכא דליכא אריכות לשון ה״נ אין בזה אריכות לשון כ״כ.

שם גמר׳ כאן שהרקיבו כולן וכו׳. הקשה הת״ח דאכתי לא מיתרצא הך דיין והחמיץ דתני במתניתן דמשלם כשעת הגזילה ובברייתי׳ תני דאומר לו הש״ל וכ׳ דאין לחלק בין החמיץ כולו להחמיץ מקצתו דסוף סוף כולו חומץ הוא וני׳ פשוט למש״כ התוספ׳ בע״ז דף ס״ו [ע״א] ד״ה ורבא דהלכתא ריחא חלא וטעמא חמרא חמרא לכך לא קשיא כלום מיין שהחמיץ דבברייתי׳ איירי שנהיה רק ריחא חלא וטעמי׳ חמרא לכך אומר לו הש״ל והש״ס לא חש לתרוצי דסמך אמאי דאמר ר׳ הונא לעיל דף צ״ז [ע״א] התם נשתנה טעמו וריחו דשמעינן מינה דתרתי בעי ואי לא נשתנה רק ריחו אומר לו הש״ל והיינו החמיץ דברייתי׳ דאיירי שנשתנה רק ריחו.

דף צ״ט ע״א רש״י ד״ה והקדיחו. נתקלקל הצבע מעצמו ולקמן במשנה פירש שרפתו יורה וכו׳ נ׳ דכאן פירש לפי מה דבעי לאוכוחי מינה דאומן קונה וכו׳ א״כ ע״כ בעי לפרושי שכבר נקלט הצבע ונהיה השבח ואח״כ נתקלקל אבל במשנה פירש לפי ההילכתא דאין אומן קונה כמש״כ הרא״ש להוכיח מאוקימתות דברייתי׳ דעשה לי שירין ונזמין וא״כ קמה אוקימתא דשמואל שהקדיחו בשעת נפילה לכך פירש ששרפתו יורה והיינו מיד קודם שנקלט הצבע כלל.

שם תוספ׳ ד״ה דאגריה אמאי לא תירץ דבשכיר יום עסקינן וכו׳. דלפירש״י ניחא דהיינו שכיר יום כיון דמשלם לו בין ישביח או לא וכמש״כ כאן בד״ה לבטושי אך לפי׳ י״מ הוקשה להם דדוחק לומר דביטשא קמייתא אינו משביח דנהי שעדיין לא נראה שום ריבוך מ״מ מועילה שהביטשא השניה תרכך אח״כ ותירצו דלא שייך גמר והודיעו אבל לפירש״י אע״ג דהוי כשכיר יום מ״מ שייך גמר והודיעו כיון דלא קבע זמן להבטישת ובאומן תלוי אימת שירצה יעשה אותן שייך שפיר גמר והודיעו והא דלא הוקשה להם על הי״מ דאמאי לא משני הגמר׳ דאגרי׳ לביטשי כפירש״י נ׳ דסבירא להו לי״מ דאין רגילות לשכור כה״ג דישלם לו בין ישביח או לא כמנין בשיטות דהאיך ידע הבעל הבית כמה בטישות עשה שישלם לו ויצטרך להאמין לו על סכום מנינם ודוחק לומר שידע הבעל הבית להבחין מענין הריכוך בכיוון כמה ביטשי עשה כיון דמשלם בין ישביח בין לא ישביח.

שם תוספ׳ ד״ה אלא. אלא מלוה יש לו עליה והוא מוחל לה וכו׳. כ׳ הפ״י דכוונתם אהנאת מחילת מלוה וכן כ׳ בב״ש באה״ע סי׳ כ׳ ס״ק ל״ח והעלה מתוך כך דלתירוץ התוספ׳ אם לא הגיע זמן פירעון לא מהני אם אומר בהנאת מחילת מלוה והדבר קשה דהא הנאת מחילה היינו שהיתה נותנת פרוטה לאדם א׳ שיפייס על זו כמש״כ רש״י בקידושין דף ו׳ ע״ב ד״ה לא צריכא וא״כ הרי הדבר נ׳ לעין שאפי׳ קודם זמן פירעון נותנת ברצון פרוטה לאדם א׳ שיפייס את המלוה על המחילה שלא יתבענה כשיגיע הזמן ולא ידעתי

מאי דחקם לזה דדברי תוספ׳ הם כפשוטם דקשיא להו מאי דקאמר בפשיטות אלא במאי מקדשה והא ודאי אי ישנה לשכירות וכו׳ יש לו מלוה עליה ואכתי לא סליק אדעתי׳ מגריעו׳ דמלוה דלבתר הכי הוא דקאמר סברוה וכו׳ המקדש במלוה וכו׳ מכלל דמעיקרא גם בלא״ה פשיטא לי׳ דקודם שיגיע אותו ממון לידה דלא מקדשה ואמאי הא ודאי עכ״פ מלוה היא וע״ז תירצו דלא הי׳ דעתם לזה או דקודם זמנה לכ״ע אינה מקודשת במלוה ממש אבל בהנאת מחילת מלוה י״ל ודאי דלא שנא קודם זמנה או בזמנה דמ״מ הנאה איכא כנ״ל.

שם ע״ב גמרא טעו בסיכתא חדתא וכו׳. ולכאורה כיון דסיכתא חדת׳ הוא אונס גמור א״כ מאי איריא דנכו ואיסור כל אדם נמי ליפטרו והו״ל לתרוצי הברייתות כאן בטעות סיכתא כאן בשאר טעיות ואפשר דבשאר כל אדם הוי תחילתו בפשיעה וסופו באונס דתחילת ראייתו את המטבע הו׳ פשיע׳ כיון דיכול לטעות בה בקל כמש״כ תוספ׳ ד״ה ותניא ואפי׳ כי טעה אח״כ בסיכתא חייב ולמ״ד סופו באונס פטור צ״ל דלא מייתי דנכו ואיסור כ״א לדוגמא כלומר בטעות שטועין בו דנכו ואיסור פטור כל אדם.

דף ק ע״א רש״י ד״ה בית חייהם. תלמוד תורה. מקשין דדברי רש״י סותרין זא״ז דבב״מ דף ל׳ ע״ב כתב דע״כ היא אומנות דחוקות ותורות כתיבי ברישי׳ דקרא ונ׳ ע״פ מה דאיתא בסוף קידושין במשנה ר׳ נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד בני אלא תורה וכו׳ ונ׳ דמה דקרי לתורה אומנות כדאמר בתר הכי ושאר כל אומנות וכו׳ הוא לימוד תורה עם אחרים דהיינו דומיא דאומנות שעושה לאחרים ומדויק בלשון רש״י שם סוף המסכת על קרא דמייתי עוד ינובון יצמחו צמח וכו׳ שהם הת״למידים הצומחים מתרביצא דידי׳ ובקהלת פירש רש״י בפסוק ראה חיים עם האשה וכו׳ דהיינו אומנות או תורה ונ׳ הכוונה ג״כ על תורה כזו דהיינו ללמד לאחרים שהיא דומיא דאומנות וזה הוא הוראת מילת חיים לתקן אחרים וכמו שפירש״י במנחות דף נ״ג [ע״א] ד״ה החייה כלומר הכשירנה לפ״ז א״ש דברי רש״י דודאי א״א לפרש בית חייהם על לימוד תודה לעצמו דהא כתיבא ברישי׳ דקרא אלא דקאי על אומנות כמשמעות חיים וכמו שפי׳ בב״מ או על אומנות תורה וזה שכ׳ רש״י ת״ת דהיינו לימוד לאחרים וכדברי ר׳ נהוראי דיש ללמוד אומנות או אומנות תורה שהיא עוד יותר טוב והיינו דדרשו כן מוהודעת דמצינו לשון זה על למוד לאחרים בישעי׳ ה׳ נתן לי לשון למודים לדעת וכולהו.

שם תוספ׳ ד״ה לפנים. ואין נ׳ וכו׳. וי״ל דבהנהו שקולאי וכו׳. מדבריהם משמע שנאדו מתירוצם קמא אבל בב״מ דף כ״ד ע״ב כתבו בתלתא גווני איכא דהיכא דכל אינשי פטירי וליכא פסידא קרי לי׳ לפנים משורת הדין אך קרא לא מייתי עלה ונ׳ להסביר דבריהם דהיכא דכל אדם חייב רק הוא פטור על זה מייתי קרא לפי שבקרא מרומז כן דקאמר אשר יעשון כלומר כולם יעשו בשוה זה כמו זה אבל היכא שכל אדם פטורי

כי הא דאבוה דשמואל לא שייך לאתויי עלה הך קרא וקרי לי׳ משה״ד גרידא ובהנהו שקולא איכא תרתי שעשו היזק גדול ובפשיעה והנה יש ב׳ מיני בני אדם יש שמוותר על היזק גדול כשרואה שחבירו קצת אנוס ויש שמוותר על פשיעת חבירו אי לא מטי׳ לי׳ היזק גדול ושניהם טובים כל א׳ בפ״ע אך הכתוב אומר שתלך בדרך שני הטובי׳ שתוותר על היזק גדול וגם על פשיעת חבירך כאחת ולכך מייתי התוספ׳ בשקול א׳ שתי הסברות.

שם תוספ׳ ד״ה א ח ו י. דאי לא הוה צריך למיגמר לא הוי מחויב כדמשמע גבי ר״ח וכו׳ אפי׳ לא אמר וכו׳. וכ׳ המהרש״א דאינו מוכרח וכן תמה בפ״י דאימא דלא הוה צריך למיגמר ולכך אמר לי׳ עלך קא סמיכנא דאז יתחייב ונ׳ לדקדק עוד במה שכתבו דלא הי׳ מחויב כדמשמע גבי ר״ח וכו׳ וכי לעשות לפנים משה״ד אינו חיוב לצדיק ואמרו בב״מ דף ל׳ ע״ב לא חרבה ירושלים אלא שהעמידו דבריהם על דין תורה ולדבריהם דמה דאמר לי׳ עלך סמיכנא לא הי׳ לשום תכלית א״כ י״ל דמה דאמר בעינא לאוחלופי לך הוא מצד למשה״ד ונ׳ ע״פ מה שכתבו לעיל לחלק בין למשה״ד לדרך טובים די״ל עוד היכא שאין עליו שום חיוב מן הדין לזה קרי למשה״ד דאין בזה אלא נדבת לב לוותר משלו והוא אינו מצווה ועושה אבל היכא שמן הדין הגמור פטור רק שחושש לחומרא שמא מ״מ חייב זהו מעלה יותר גדולה שהוא סימן לזהירת מצות ויראת חטא והוי כמצווה ועושה דגדול משאינו מצווה ולכך בעובדא דר׳ ישמעאל בר׳ יוסי דאין בו שום חשש חיוב וכן בדאבוה דשמואל לפי׳ התוספ׳ דשם דדינא הוא דשם דמיהן ומניחן וליכא חשש חיובא קרי לי׳ למשה״ד אבל בעובדא דשקולאי נהי שמן הדין נחשב להם לפשיעה אבל יש לחשוב מ״מ שמא אירע להם באונס ולכך הפורש עצמו בחשש רחוק מספק גזילה נקרא דרך טובים והיינו דאמר שם לרב דינא הוא ואהדר לי׳ אין וכו׳ משום דלחסיד חושש כן מן הדין והנה אי נימא כמו שאינו צריך למיגמר חייב מ״מ כשאומר לו עלך סמיכנא או אם מוכחא מילתא שסומך עליו כמש״כ הרא״ש ומטעם לפי שידע לסומך רק עליו ראוי ליזהר יותר ויותר וכשטועה נחשב לו פשיעה א״כ אף כשאינו אומר לו כן ולא מוכחא בהדיא יש לחסיד לחוש שמא מ״מ בלבו כן הוא שסומך רק עליו ומי שחושש לזה ומשלם יש לקרות דרך טובים אבל אם אפי׳ כשאומר לו בהדיא עלך סמיכנא פטור מן הדין שפיר נקרא מי שמשלם רק למשה״ד וזה שכתבו דאי לא הוה צריך למיגמר לא הי׳ מחויב כלומר אפי׳ כשאומר לו עלך סמיכנא כדמשמע גבי ר״ח וכו׳ דעבד למשה״ד היינו דאי נימא דחייב מן הדין כשאומר לו אמאי קרי לי׳ לר׳ חייא רק למשה״ד דרך טובים הוה לי׳ לקרותו כיון שחושש שמא בלבה הי׳ לסמוך רק עליו אלא ודאי דמי שלא צריך למיגמר אינו מחויב בשום פנים וע״כ דר׳ אלעזר הי׳ צריך למיגמר דליכא למימר דמה דקאמר בעינא לאיחלופי היינו מצד למשה״ד דלזה לא הי׳ צריך לומר עלך סמיכנא ומה שצידדו התוספ׳ השתא היה בדי שיתיישב מה שאמר לו עלך סמיכנא ולא מצו להעמידו מכח דר׳

הייא כנ"ל וע"כ דר"א הי' צריך למיגמר ומה שאמר לו עלך סמיכנא הוא לרווחא דמילתא וה"ה דהו"מ לומר שלא הי' צריך למיגמר ואמר בעינא לאיחלופי למשה"ד אך כיון דמ"מ מה שאמר עלך סמיכנא לאו דוקא ניחא להם יותר לפרש בעינא לאיחלופי מן הדין כפשטי' ושהי' צריך למיגמר.

שם תוספ' ד"ה ט י מ א. אע"ג דשוגג הוא למ"ד היזק שאינו ניכר ל"ש היזק וכו'. למש"כ תוספ' לק' ע"ב ד"ה חייב דבנראה השרץ על הטהרות חשיב היזק ניכר אם לא משום שמא לא הוכשרו והכוונה אע"ג דסילקו אח"כ כיון שנתחייב פעם א' כשראו הבעלים את השרץ א"כ הו"מ לאוקמי טימא את הטהור ביין ושאר משקין שאינן צריכין הכשר והוי שפיר היזק ניכר ומ"מ צריכין לתירוצם משום טיהר את הטמא דאיירי שנתערב עם שאר פירות דהיינו מדמע ולא שייך בי' היזק ניכר.

שם תוספ' ד"ה ט י ה ר. ורישא דמי שאינו מומחה וראה וכו' לאו דוקא וכו'. ובבכורות סוף דף כ"ח [ע"א] הניחו זאת בקושיא דאמאי לא פשיט מהך רישא דכר"מ אתיא ולולא דבריהם הי' נ' ע"פ מה דאי' שם דלאחר שנפל בו מום איגו רשאי לשהותו רק עד שנתו או ל' יום א"כ י"ל שלא שחטו רק בסוף הזמן וכיון שבעל הבכור סבור שהרואה הוא מומחה כמו שהטעהו הי' סבור ג"כ שיש איסור לשהות יותר וא"כ לא שייך לומר כיון דאילו לא נשחט וכו' דע"כ הוא עומד לישחט והוי כמו בדיבורא בעלמא קם דינא דחייב גם לרבנן למסקנת התוספ'.

שם ע"ב תוספ' ד"ה א ו מ ר. דהתם במי פירות איירי דהחמירו טפי. הקשה מהרש"א הא כלאים דהכא נמי דאורייתא ואמרינן בי' קמא קמא בטיל ולא ידעתי מאי קשיא לי' דהא שיעור מאתים בכלאים היא מדרבנן כמש"כ תוספ' בפסחים דף מ"ז ע"ב ד"ה שה ומדאורייתי' בטל ברובא א"כ אפי' מצרפת להו והוו תוספת מאתים שרי מדאורייתי' וכיון דאסור רק מדרבנן אמרינן בי' שפיר קמא וכו' דלא ליצטרפו לתוספת מאתים . . . . ולמש"כ בשיטה מקובצת בשם הר"י דמאי דשרו ר' יוסי ור"ש במסכך גפנו כמש"כ תוספ' לעיל סוף ע"א היינו בכלאים דרבנן כששרשי הגפן הם רחוקים ד' אמות והקשה א"כ מנ"ל דהך דמחיצת הכרם היינו כר' מאיר אימא דאיירי בכלאים דאורייתי' א"ש מה שכתבו דבמי פירות דאורייתי' לא אמרינן קמא וכו' והיינו דהוכיח הש"ס דע"כ איירי בכלאים דרבנן ור"מ היא דאי בכלאים דאורייתי' אמאי הוה אמרינן קמא קמא בטיל ומתורץ קו' השיטה מקובצת.

שם תוספ' א"ד. מ ד כ ת י ב מ י ם י ת י ר א וכו' אינו מדויק דדם דאיקרי מים הוא דממעטינן רק ממים יתירא אבל שאר משקין ממשמעותא דמים אימעטו. אם אמרו ספק טומאה לטהר וכו' ק' מאי ראיי' מהתם דלענין ספק שפיר קיל טומאה משום דבאין בו דעת לשאל הילכתא גמירי דטהור כמש"כ תוספ' שם ד"ה סמוך.

שם רש"י ד"ה צ ב ע ו. ומזיק בכוונה הוא וכו' ואח"כ בד"ה נותן כתב משום דליכא שינויא דנקני' וקשה תרי טעמי למה לי הא ודאי כיון דליכא שינוי הוי השבח לבעל הצמר וכי היציאות יתירין פשיטא שלא

יצרך ליתן לו היציאה שעולה יותר על השבח ומאי צריך לטעמא דמזיק ונ׳ ע״פ מש״כ התוספ׳ בב״מ דף קי״ז ע״ב ד״ה בשלשה מן הדין לא קנאו בשינוי וכו׳ מ״מ הי׳ לו ליתן שכר כפי מה שהשביחו בצביעת שחור וכו׳ ואין כוונתם שראוי ליתן לאומן דמי השבח דמהי תיתי כיון דלא קנאו בשינוי הרי ברשות בעל הצמר אשבח אלא כוונתם דאם שבח צבע השחור עולה לסך ה׳ זוז ושכר האומן ד׳ ויציאות שעשה האומן ג׳ הי׳ ראוי ליתן לו שכר כפי מה שראוי בצביעת שחור דהיינו ד׳ זוז אבל משום דס״ל לר׳ יהודה אסור ליהנות בממון חבירו נותן לו רק ג׳ וזה כוונת רש״י ג״כ להיכא שהשבח יתר על היציאה נהי דא״צ ליתן לו דמי שבח כיון שלא קנאו בשינוי מ״מ שכר כפי צביעת כאור הי׳ ראוי ליתן לו שעולה יותר מהיציאה ולזה נתן טעם משום דהוי מזיק בכוונה ומש״כ רש״י בסמוך בדברי ר״מ או זה יתן שכרו משלם ויקח הצמר והא לר״מ דס״ל שינוי קונה קיימינן ואפ״ה אין השבח להצבע אם בעל הצמר אינו רוצה ונ׳ לכאורה דאין כוונת רש״י דהברירה ביד בעל הצמר אלא הכי פירוש דהצבע נותן לבע״ה דמי הצמר או אומר לבע״ה אם תרצה בצמרך תן לי שכרו משלם וכן נ׳ מדבריו בע״ז ריש דף ז׳ אך קשה דא״כ לאיזה צורך כתבו רש״י דהא ודאי דאין הצבע יכול לכופו לבע״ה שלא יתן לו דמי צמרו אלא שכרו משלם דכיון דקנאו בשינוי מחויב לשלם כשעת הגזילה ואין דין זה דשכרו משלם שייך כ״א כששניהם רוצים וזה פשיטא על כן נ׳ דכוונת רש״י כאן דהברירה ביד בעל הצמר והיא כמו שכתבתי בדף הקודם ד״ה בפ״ב מגזילה על מש״כ הרמב״ם שם הל׳ ט״ו דאם רצה הנגזל ליטול כלי השבור נוטל דהיינו משום דהבעלים אומרין דראוי להם כך כמות שהוא וע״פ דברי הרשב״א בדף צ״ז גבי ספינה והכא נמי נהי דהאומן קנאו בשינוי אם אומר בע״ה שרוצה בכך וראוי לו השחור כמו האדום צריך האומן ליתנו לו ויקח רק שכרו משלם אבל בצבעו כעור דאינו צבע ראויה כלל לא מצי הבע״ה למימר הכי ואי הוי קנאו בשינוי הי׳ השבח להצבע בעל כרחי׳ דבעל הצמר ומש״כ רש״י בע״ז שנותן לו דמי הצמר אם ירצה היינו דאם רוצה הצבע ליתן לו צמרו הצבוע שחור ושלא יצטרך הבע״ה לשלם לו כלים בשביל הצביעה רשאי בכך והוא כמש״כ בשיטה מקובצת לקמן דף ק״א [ע״א] ד״ה ולענין פסק בשם הרמ״ה על מה דפריך הגמר׳ תיפוק לי׳ דאייקר לי׳ ניהלי׳ בדמי דאע״ג דקיימינן השתא דאין שבח סמנין והוי כמי שקנאן בשינוי ועדיפא מיני׳ דהוי כמי שאינן בעולם והי׳ מחויב ליתן לו דמי הסמנין אפ״ה כיון דבעי גזלן לאהדורי׳ כדקיימא השתא בדמי שעת הגזילה הדין עמו וזה שכ׳ רש״י דאם ירצה נותן לו דמי צמרו הא אם רוצה להחזיר לו צמרו ודאי רשאי כמו בסמנין וכ״ש הוא דהכא מרויח הבע״ה כל שכר הצביעה ודברי רש״י דהכא ובע״ז שניהם אמת לדינא וכאן אמר חדא ושם אמר חדא ולא פליגי.

שם רש״י ד״ה ר׳ יהודה. ואם ירצה לתת את שכרו וכו׳. הקשה מהרש״א דהאיך שייך שהיציאה תהא יתירה על השכר ותי׳ שהי׳ סבור שיוסיף לו בשכרו ולפי דבריו הי׳ לו לרש״י לומר כגון שהיציאה יתירה

על השכר ונ׳ ע״פ מה שכתבתי לעיל בסמוך בכוונת התוספ׳ בב״מ דף ק״ז שכתבו כפי מה שהשביח בצביעת השחור דשבח השחור הוא חציו משבח האדום ודרך האומנים בשעולה להם רווה הרבה בקבלנותם אינן מטריחין את עצמן במלאכה כ״כ ושוכרין להם פועלים יותר לסייען במלאכתן ודרך משל אם שבח אדום עולה י׳ זוז ושכר האומן הוא ח׳ עושה האומן על המלאכה יציאות ו׳ זוז לפי שישתכר בה ב׳ זוז אבל שבח שחור הוא רק ה׳ זוז והשכר ד׳ ויציאות הרגילין ג׳ אך זה האומן שהי׳ סבור ליתן לבע״ה שחור בשכר אדום יכול להיות לפי שהי׳ סבור להשתכר הרבה הוציא יציאות יתירות וזה שכ׳ רש״י ואם היציאה יתירה על השבח שהשבח עולה ה׳ ויציאה ו׳ נותן ה׳ ואח״ז כ׳ ואם ירצה לתת שכרו כלומר שכר המגיע לפי אומד שאם התחייב האומן את עצמו לצבוע אדום בשכר ה׳ ואומדין שעולה לשחור ד׳ והשבח הוא ה׳ והיציאה היא ו׳ לפי שהיה סבור שהבע״ה יקח השחור תחת האדום ובשכרו משלם ועשה הרבה יציאות שעולין ממילא יותר משכר המגיע כפי אומד לשחור נותן לו שכר המגיע שהוא ד׳ זוז.

שם תוספ׳ ד״ה א ם. והר״ר אלחנן פי׳ בע״א וכו׳ והביאו בהגהת אשרי שנחשב לבע״ה י׳ מנין לקרן ולאומן ה׳ מנין והמותר יקח הבע״ה שני חלקים והאומן חלק א׳ וק׳ לדבריו מאי דקאמר את אפסדת דידך הא אדרבה נוטל מהמותר ונ׳ דס״ל להר״ר אלחנן כפסק התוספ׳ בכתובות דף צ״ג [ע״א] ד״ה רבי דבלא תנאי חולקין לפי המעות ולפ״ז לפי תנאם שיהיה המותר י׳ מנין ומהם יקח האומן ה׳ זה התנאי הי׳ זכות להאומן דבלא תנאי הי׳ מגיע לו לפי מעותיו דהיינו שליש מהמותר ועתה שבטל התנאי הוא זכות לבע״ה שנוטל לפי מעותיו ב׳ שלישים וזה שאומר לו את אפסדת דידך כלומר זכותך שהי׳ ע״י התנאי הפסדת עכשיו ולא תקח אלא לפי מעותיך ואני לא אפסיד זכות שלי שיש לי בלא תנאי לפי מעותי שעכשיו שנתבטל התנאי אטול לפי מעותי ב׳ שלישים.

דף ק״א גמר׳ א י ב ע י א ל ה ו יש שבח סמנין על הצמר וכו׳ ותיפוק לי׳ משום דקננהו וכו׳. נ׳ דהמקשן דהשתא סבר דכוונת האיבעיא היא שגזל סמנין וצבע בהן צמרו ואי יש שבח סמנין הוי כגזילה קיימת וצריך להחזיר הצמר הצבוע להנגזל וישלם להגזלן דמי צמר לבן בזול כמו גבי פרה שאולה לקמן דף ק״ב ואי אין שבח הוי כאילו נאכלה הגזילה דאין משלם רק דמיה וא״צ ליקח להנגזל חפץ אחר תחתי׳ ה״נ א״צ לשלם רק דמי הסמנין וע״ז פריך שפיר תיפוק לי׳ אפי׳ יש שבח סמנין והם בעולם מ״מ קננהו בשינוי וא״צ ליתן רק דמיהן ולכך כי מוקי במסקנא בדזול ציבעא והאיבעיא היא להיפך אי יכול לסלקו בהצבע עצמה אי מחויב ליתן דמיה הוה סלקא דעתין לומר דמצי איירי אפי׳ באינן שרוין ושינוי לא קני אלא להקל על הגזלן וכמש״כ בפני משה על דברי רב הונא בירושלמי על מתניתן דלעיל דף צ״ו ע״ב דמפרש לה בעגל ונעשה שור דהיינו משום דס״ל דלא מהני השינוי רק להקל על הגזלן לזה כתבו התוספ׳ דמ״מ צריך לאוקמי בסמני׳ שרוין ואפשר דאפי׳ ר״ה דירושלמי

לא אמרה אלא בשינוי ממילא אבל בנעשה בידים ודאי מהני גם להחמיר על הגזלן וא״כ אפי׳ יש שבח סמנין הוה מחויב לתת להנגזל דמי הסמנין והת״ח ופנ״י נדחקו בקו׳ הגמ׳ הנ״ל ודברי המהרש״א בתוספ׳ הנ״ל ג״כ סתומין.

שם תוספ׳ ד״ה דצבע. וכה״ג היזק ניכר הוא וכו׳. לכאורה איני מובן אטו היזק שאינו ניכר אינו חייב אי עבד בידים והא כתבו התוספ׳ לעיל דף צ״ח [ע״א] ד״ה הצורם דכל הני דמתניתן איירי בנעשו מאילי׳ הא בידים חייב אע״ג דהוו היזק שא״נ ודוחק לומר כוונת׳ דהוי היזק ניכר וחייב אפי׳ בשוגג דאי הוי שא״נ הוי פטור בשוגג כמו בהמטמא ומדמע בגטין דף נ״ב ע״ב אלא נ׳ מה שכתבו היזק ניכר היינו היזק ממש לא גרמי וכמש״כ הבעל המאור ורמב״ן דהך דצבע בי׳ קופא קאי למ״ד דינא דגרמי פטור ולזה כתבו דבקופא ממש לא הוי גרמי אלא מעשה היזק ממש וחייב לכ״ע.

שם תוספ׳ ד״ה ולא. וא״ת א״כ תפשוט לאידך גיסא וכו׳. כ׳ הפ״י משום דלר״ת הוה ניחא דהו״מ לומר אפי׳ חזותא מילתא איצטריך קרא לשלכה״נ וקשיא לי׳ אכתי לא ניחא להו להתוספ׳ לומר כן נהי דקשיא להו אר״ת דלא ניחא לי׳ כלל בתירוצא דהו״א לילף ממעשר דא״כ למאי דדחי הכא דחזותא לאו מילתא וע״כ איצטריך קרא בחזותא לגופי׳ כדרך הנאה עדיין תיקשי מהדלקה דומיא דחזותא דהיינו כדרך הנאה למה לי קרא הא מסברא חיצונה אסירה אבל לא הוצרכו לדחות דברי ר״ת לגמרי אלא דלמאי דדחי הכא ודחזותא לאו מילתא איצטריך הדלקה דלא נילף ממעשר ומ״מ להיפך לא מצי למיפשט דיש לדחות ג״כ דלעולם מילתא היא ואיצטריך קרא לשלכה״נ וכן בהדלקה ונ׳ דלא ניחא להו בדברי ר״ת כלל מכח קושיא דגוהרקי בערלה דדוחק לחלק ביניהם ולזה כתבו אם כן דשלכה״נ ודאי מותר וליכא לאוקמי קרא כלל בהכי ל״ל קרא אי בעלמא מילתא הוא ונ׳ ליישב דברי ר״ת ממה שהקשו דהא בעי למיפשט מהכא וכו׳ ודחי וכו׳ דהנה שם בשבת איכא ג׳ ילפותות להתיר הדלקה בתרומה טמאה איכא מאן דיליף מלך שלך תהא או מממנו ואיכא דיליף מלו ולא לאורו מכלל דבת אורו היא והנה אי ילפינן מלך או ממנו הנהו מיותרין רק לדרשא זו אבל קרא דלו אינו מיותר דעיקרו אתא לאסור מן הטמא על הטהור לפ״ז א״ש דר״ת קאי לתרץ קו׳ התוספ׳ שהקשו מקרא דלך דהוא מיותר ממש ותירץ דאיצטריך לשלכ״ה אך הסוגיא דהכא קאי לדרשא דלו ולא לאורו לכך דחי שפיר הכא דגלי קרא דחזותא מילתא וליכא לאקשויי דא״כ דאתי קרא לחזותא דמילתא וכדרך הנאה למה לי קרא אהדלקה כדרך הנאה תיפוק לי׳ מסברא חיצונה ז״א דהא באמת לא מייתר קרא דלו ומתורץ קו׳ התוספ׳ לקמן ריש ע״ב האיך פשיטא לי׳ לרבא דבעלמא מילתא היא י״ל דרבא לנפשי׳ דסבר דנפיק מקרא דממנו דהוא קרא מיותר כדאי׳ ביבמות דף ע״ד [ע״א] תלתא ממנו כתיבי וכו׳ חד לכדר׳ אבוהו אמר ר״י וכו׳ ע״כ מוכח דחזותא מילתא דאי נימא לאו מילתא א״כ הוה אתי קרא בערלה לגופי׳ ולכדרך הנאה

ודכוותי׳ הדלקה לכדרך הנאה ותיקשי תיפוק לי׳ מסברא חיצונה דהא בתרומה טמאה אתא קרא מיותר להתיר אלא ע״כ דהזותא מילתא ואתי קרא לשלכה״נ וכן בהדלקה לשלכה״נ. וי״ל דאיכא למילף מהכא וכו׳. ק׳ הא בשביעית נמי כתב קרא תהי׳ לאסור חזותא וא״כ הוו ב׳ כתובין הבאין כאחד ומוכח דבעלמא לאו מילתא הוא וג׳ משום דהך קרא דתהיה אינו מיותר דבקידושין דף נ׳ [ע״א] דריש מיני׳ דפירי עצמו לעולם אסור וא״כ אין דינו כב׳ כתובין הבאין כא׳ דאי אפשר שלא לכתוב קרא דתהי׳ אך איפכא קשה לכתיב רק תהיה ולא לכתוב חד ערלים בערלה להזותא וע״כ דליהוי ב׳ כתובין וא״כ אכתי תיפשוט דבעלמא לאו מילתא היא.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ולדמיהן. שלקטן מתחילה לאכילה וכו׳. הקשה מהרש״א א״כ מאי פריך מעצים אימא דהא דיש להן שביעית איירי שליקטן לאכילה דוקא וכ׳ הפ״י דמדקתני רישא כל שהוא מאכל אדם מכלל דצובעין לאו לאכילה איירי ואפשר שלזה כוונו התוספ׳ ד״ה ממין שהעתיקו רישא דמתניתן דהיינו ליישב קו׳ מהרש״א כדברי הפ״י אך בלא״ה נ׳ דאי בליקטן לאכילה מאי איריא דנקט סמין הצובעין ליתני רבותא יותר אפי׳ עלי קנים אלא ע״כ דהני אפי׳ לצבועה גרידא יש בהן שביעית.

שם תוספ׳ ד״ה שהנאתן. ואין נ׳ דהא אמרן וכו׳ ולא הוי ביעורו בקליטת הצבע. לא הבנתי דבריהם דמשמע דעיקר קפידא דקרא שלא תהא הנאתו אחר ביעורן דלא חשיבא הנאה גמורה מדבר שאינו בעולם שכבר נתבער דמה״ט שריין עצים להסקה בערלה כמש״כ תוספ׳ לעיל ע״א ד״ה ולא מסוגיא דכל שעה וכדאי׳ בביצה דף ד׳ ע״ב הכא מיקלא קלי איסורא אבל היכא שנהנה קודם ביעורן כי הכא שנהנה בהצביעה והסמנין עדיין הן בעולם כ״ש דהוי הנאה גמורה טפי מהיכא שהנאתו וביעורו שוה דהא לענין ערלה לא חשיב כה״ג הנאה כמש״כ בסמוך ד״ה והאיכא מסוגיא דכל שעה כ״א בשרשיפא ובשביעית דחשיב כה״ג הנאה כדמוכח מעצים דמשחן כ״ש היכא שהנאתו קודם ביעורו ואפשר דקושיתם קאי רק על הלשון בעלמא דהש״ס קאמר במי שהנאתו וביעורו שוה ופירש רש״י דצביעה היא כה״ג וע״ז הקשו דאינו כן.

דף ק״ב ע״ב גמר׳ הא ר׳ מאיר דאמר שינוי קונה. כ׳ הפ״י דאין זה שינוי ממש כשינוי דעלמא אלא מעביר על דעת ב״ה הוא דנקרא גזלן כדאי׳ בב״מ דף ע״ח ע״ב ולכך מייתי התם הך דצמר דג״כ מטעם מעביר הוא וצריך ליישב מאי דדחו התם דילמא דקניא בשינוי מעשה במאי נחלקו המקשן על התרצן ונ׳ ע״פ מש״כ הרא״ש בפרקין אות י״ז על דברי הירושלמי דמחשיב שבח של הצמר לבעל הצמר לקרן דגבי אומן שאני וכו׳ כל מה שהי׳ עתיד להשביח חשיב כאלו כבר השביח וכו׳ וא״ש דמאן דבעי למיפשט מצמר לצבוע סבר דלא שייך כאן שינוי כיון שלא שינה ממש בגוף החפץ ממה שהי׳ וע״כ דהטעם משום מעביר ע״ד בע״ה ודחי דילמא שאני התם ולכאורה הך התם מיותר דהו״ל למימר רק דילמא משום דקניא בשינוי מעשה אלא דדייק לומר דשאני התם

גבי אומן דמשעה שנתן לצבוע חשיב כאלו היה כבר צבוע אדום וכששינה וצבעו שחור הוי משנה ממש ממה שהיה וקניא לי׳ שפיר.

שם תוספ׳ ד״ה מ י. וחוזר המקח וכו׳ וא״כ אמאי אם פיחתו פיחתו לו וכו׳. והקשה בקצות החשן ריש סי׳ קפ״ג הא אי׳ בסי׳ קפ״ב ס״ב דאם שינה ולא הודיעו שהוא שליח צריך לקנות לעצמו ונ׳ דהיינו דדייק בברייתי׳ הנותן מעות לשלוחו ולא נקט סתם לשליח אלא דאיירי שהוא שלוחו קבוע והוי בזה כאלו ידע המוכר שלצורך בע״ה קנאו וכי לא ניחא לי׳ לבע״ה הוי שפיר מקח טעות ועיי׳ ברשב״א בדף ק״ד ד״ה הא דאמרינן שכתב דשלוחו משמע המבורר.

שם תוספ׳ ד״ה ש א נ י. מצינו לאוקמי כגון שהודיעו וכו׳. הקשה הפ״י כיון שהודיעו שלקחו בשביל אחר כשחוזר האחר ממילא בטל המקח כדאי׳ בח״מ סי׳ קפ״ב ס״ב ונ׳ דלא דמי דהתם איירי בטעות שרגיל אדם לטעות יכול השליח לומר הרי לא לקחתי כ״א בשביל המשלח ועתה לא ניחא לו בהמקח אבל בשינוי כזה בין חטין ושעורין דלא טעו אינשי יכול המוכר לומר ודאי לא טעית אלא בכוונה שנית כדי שלא ירצה בו המשלח וישארו השעורים לך שתשתכר בהם אם יותירו אחר זמן ומה שהודעת את המשלח לא הי׳ דעתך אלא לומר האמת שהוא שלחך בהמעות או כדי שאוזיל גבך בשבילו כמש״כ בשיטה מקובצת בסמוך גבי הלוקח בשם ריש גלותא ולעולם לעצמך קנית ועתה רצית לחזור בשביל שפיחתו לכך דינא הוא דאם פיחתו פיחתו להשליח.

שם גמר׳ לימא פליגא דבני מערבא וכו׳. הקשה הש״ך בח״מ סי׳ קפ״ג סוף ס״ק ב׳ לדעת הרא״ש דאפי׳ אליבא דר׳ יוחנן מ״מ צריכין גבי כסות אשתו לתירוצא דר׳ אבא דנעשה כמי שהקנה לפי שלא נתנה האשה מעות א״כ הכא נמי תיקשי גם לר״י דהא ריש גלותא אינו בעל המעות וכו׳ בקצות החשן דהש״ך הבין מכלל דמקנה קניא לי׳ קאי אריש גלותא וצ״ל לפי הבנת הש״ך הא דמוקי דאודעי׳ לבעל שדה ואודעינהו לסהדי הוא לצדדין לבעל שדה הודיע רק סתם שלוקח לריש גלותא דאם הודיע לו ג״כ הערמה שעושה כן מחשש עוררין אכתי לא הקנה כלום לריש גלותא ומאי צריך לשטר מריש גלותא אך לעדים הודיע הערמה דאל״כ הוא לגמרי לר״ג ולא שייך עליו כפיה כלל וע״ז הקשו תוספ׳ ריש דף ק״ג דיכתבו לו העדים כיון שיודעין מהערמה ולקושית הש״ך נ׳ ע״פ מש״כ הרשב״א לחד פירושא דהך נעשה כמי שהקנה אינו מכח תקנת חכמים אלא דאומדין דעתו דגמר והקנה להם שלא יוחלט להקדש והביא ראי׳ מריש פ׳ השוכר את הפועל גבי חנוני המקיפו (ועיין כה״ג בתוספ׳ בכורות סוף דף י״ח) א״כ ה״נ י״ל אליבא דר״י דלא בעי הודעה היכא שלקח לבעל מעות פשיטא לי׳ דה״ה היכא דלא נתן מעות דמהני מצד דמחשש עוררין נעשין כמי שהקנה וזכה הלוקח בשביל ר״ג לגמרי כאילו הוא שלוחו אבל לבני מערבא דמצרכו בעלמא הודעה ה״נ לא יועיל הכא מצד נעשה כמו שהקנה והא דאין לו בכסות אשתו ס״ל הטעם לבני מערבא כר׳ אבוהו

מטעם שליחותא קא עביד וגבי ר"ג לא שייך שליחותא ממש דאינו יודע כלום מהמקח.

דף ק"ג ע"א תוספ' ד"ה הת"ס. אמל מעות אסור אין נ' דהכא בשמעתין מוכחא וכו'. נ' ע"פ מה שהקשה בת"ה דהכא מסיק דבעי הודעה דזוזי דר' כהנא נינהו והוא דלא כר' יוחנן דפסקינן כוותי' ונ' דלכאורה ק' למש"כ תוספ' ד"ה יהב דס"ד דמשך נמי והאיך ס"ד דליהוי רבית ונ' דס"ד דעובדא הכי הוי דמרוותי' דביתנא הוצרכו למעות ונסבו הכיתנא בתורת הלואה למכרו וע"מ לשלם לר"כ דמי הכיתנא ואח"כ כשבא ר"כ הדר הוזל כיתנא וע"פ הדין לא היו מחויבין לשלם כ"א כיתנא כמו ששאלו וכמש"כ תוספ' לעיל דף צ"ז ריש ע"ב גבי הלואה היכא דהוזל משלם כי זולא דהשתא והם לפי שכוונו אז למכור בשביל ר"כ ולזקוף הדמים בהלואה רצו ליתן לר"כ כל דמי הכיתנא כפי מה שמכרוהו אז ביוקר וזהו רבית גמור לבני מערבא אם לא הודיעו שלא זכה אז ר"כ בהמעות וחייבין רק כיתנא ממש לשלם דמה שמכרו ביוקר הי' לצורך עצמן אבל לר"י לא הי' צריך הודעה דאע"פ שלא הודיעהו זכה ר"כ בהמעות ונחשב להם המעות להלואה ואין כאן רבית וכיון שמשך ר"כ כבר הכיתנא ליכא אפי' משום מיחזי כרבית ופריך עליו הא מיגזל גזליה כלו' כמסקנא בב"מ דף מ"ג ע"ב דשואל שלא מדעת גזלן הוי ודינו לשלם כשעת הגזילה ומסיק דלא משכי' ר"כ לכיתנא ולכך אע"פ דמדינא אין צריך הודעה הכא כיון דלא משבי' לכיתנא וזוזי יהב וזוזי שקיל מיחזי כרבית ובשלומא לר' ינאי דס"ל בעלמא היכא שבאו המעות מיד המקבל אמנה אינו אסור כ"א ליקח מעות ממש הא יין דמי חטים מותר ה"נ הכא כיון שבאו המעות מיד הלוקחים אע"ג דמיד המקבלים באמנה הי' אסור ליקח המעות משום מיחזי כרבית דזוזי יהב וזוזי שקיל מ"מ כיון שהוא מיד המוכרים לא הוי מיחזי כ"כ שרי אבל רב לטעמי' דאוסר בעלמא כשבא מיד מקבלי אמנה אפי' ביין דמי חטים אע"ג דלא הוי מיחזי כ"כ מ"מ חושש דמיחזי כאילו נתן בשביל החטים מעות ובעד המעות לקח לצורך הנותן באמנה יין ה"נ יש לאסור עכ"פ מעות אע"ג שבא מיד הלוקחים דזכה בהם אז כ"כ בלא הודעה לר"י מ"מ איכא משום מיחזי כרבית.

שם תוספ' ד"ה הגוזל. כגון שנשבע מעצמו דאין ב"ד וכו'. ונ' דזה מדויק בלשון המשנה ונשבע לו דהו"ל לומר רק ונשבע אלא כלומר דנשבע רק לו בינו לבין עצמו דב"ד אין משביעין בשוה פרוטה ולק' בברייתי' דף ק"ד ע"ב נקט נמי ונשבע לו לאשמועינן דאפי' אשבועה שלא בב"ד חייב קרן וחומש ואשם כמש"כ תוספ' ממשנה דשבועות ותמהני על דברי רש"י לקמן ריש דף ק"ה שכ' והא נשבע הוא ואביו קתני מכלל דבב"ד הוה והא שבועת הפקדון נוהגת שלא בב"ד ג"כ וגם לרב לק' דף ק"ו [ע"א] אם נשבע בב"ד הי' פטור אפי' מקרן למש"כ התוספ' שם דס"ד אפי' בהודה אך בזה אזיל רש"י לשיטתו שם דבהודה ודאי מחייב ורב לכ"ע וצ"ל דתוספ' קאי הכא בשיטתם בשבועות דף מ' [ע"א] ד"ה אבל דלרב דקיימי לן כוותי' אפי' בטענת עד א' בעינן ב' כסף דאל"כ הו"ל לאוקמי

בפשיטות ע״י עד א׳ ומתוך כך נדחה מש״כ בחילופי גירסאות בשם מהרנ״ש בתירוץ הא״נ שהודה ב׳ כסף וכפר בפרוטה דזהו אליבא דשמואל והתוספ׳ ע״כ לא קיימי אליבי׳ דא״כ הו״ל לשנויי בפשיטות בע״א.

שם תוספ׳ ד״ה א ב ל. דאמאי נקט שליח ב״ד וכו׳. נ׳ ליישב דעת רש״י ע״פ מש״כ הרא״ש עלה דמתניתן דאע״ג דליכא בזה״ז קרבן נ״מ לענין הקרן דאם נשבע צריך לילך אחריו אפי׳ למדי לקיים מצות השבה וכו׳ א״כ י״ל דמתניתן לעולם לית לה תקנתא דר׳ אלעזר בר צדוק דבנתנה ליד ב״ד די ויובל להביא מיד אשמו אלא דלעולם אינו מביא אשמו עד שתבוא הגזילה ליד הנגזל וכדתנן לק׳ דף ק״י [ע״א] הביא אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא והך דנותן לשליח ב״ד הוא תיקון אחר ומתניתן הכי קתני הגוזל וכו׳ יוליכנו למדי דוקא דאז יוצא ידי השבה שאחר השבועה ויכול להביא ג״כ אשמו לא יתן לבנו דאז לא מיבעיא שאינו יכול להביא אשמו אפי׳ מאחריות אינו נפטר כמו שפי׳ רש״י ועלה קאמר אבל נותן לשליח ב״ד דמועיל לו אפי׳ שומרו בידו שקים בזו מצות השבה מכח תקנת חכמים שלא יצטרך להוציא כדי לקיים מצות השבה ופטור גם מאחריות והיינו דנקט לרבותא דמיד שנתן לשליח ב״ד אף שלא מטי עדיין ליד ב״ד נפטר מאחריות וכדאמר בגמר׳ לק׳ שליח ב״ד פסיקא לי׳ וכו׳ והך לישנא דלהוליך לנגזל שכתבו התוספ׳ ליתא בגמר׳ אלא דבאמת שומרה בידו אבל שיוכל בזה להביא אם אשמו לא מהני כיון שלא בא ליד הנגזל אבל תקנת ראב״צ היא שיוכל להביא ג״כ אשמו אך לזה בעי ליד ב״ד דוקא דהפקר ב״ד הפקר וחשיב כאילו בא ליד הנגזל ממש ויכול להביא אשמו כדמסיק בהדיא בברייתי׳ וא״ש דלא מיתוקמא מתני׳ כר׳ טרפון אפי׳ לפי׳ התוספ׳ דויניח הוא בב״ד משום דלר״ט סגי בהכי אפי׳ להביא קרבן ומתני׳ לא תקינו לזה כלום עד דמסיק דס״ל כראב״צ דאית לי׳ דמביא ג״כ אשמו ומתורצין כל קושיות התוספ׳ על רש״י ולפ״ז פליגי רש״י ותוספ׳ מהיפך להיפך דלרש״י מהני נתנה לשליח ב״ד גרידא לקיום מצות השבה שאחר השבועה ולהביא כפרתו לא מהני ותוספ׳ ס״ל דלקיום מצות השבה צריך השליח להוליכה להנגזל אבל כפרתו יכול להביא מיד כמו שכתבו וא״צ לו להמתין וכו׳ דהיינו עם הבאת אשמו אלא מביאו מיד.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ו ר ב י. כשב״ד קרוב טוב יותר וכו׳. הלשון אינו מדויק לכאורה דהא מחויב הוא ליתנו לב״ד ונ׳ כוונתם דאם אינו מוצא ב״ד קבוע אינו מחויב להושיב ב״ד לכך אבל עצה טובה לנקות כפיו מגזל שיושיב לו ג׳ אנשים להיות ב״ד וליתן הגזילה לידם וכן כ׳ הרשב״א ד״ה יש לפרש דיניח ביד נפקד אחר.

דף ק״ד ע״א תוספ׳ ד״ה א מ ר. מ״ל נתן ביד ב״ד וכו׳. הקשה מהרש״א מהיכא פסיקא להו דמהני ליד ב״ד ונ׳ דס״ל להתוספ׳ דאע״ג דלעיל ס״ל להמקשן דתחילת הסוגיא כן דלר״ע לה׳ בני אדם עם להוליך למדי שוה ובשניהם אע״ג דלא אישתבע הדין כן מ״מ לפי האמת אי אפשר לומר כן דהא הך דצריך להוליך להנגזל עצמו נפיק מקרא דלאשר הוא לו כמש״כ רש״י

במשנה וברישא דקרא כתיב או מכל אשר ישבע עליו וכמו דדייקינן במשנה נשבע אין וכו׳ ה״נ יש לדייק בקרא אשר ישבע הוא דבעי לאשר הוא לו הא לא נשבע לא והיינו דקאמר לעיל וכי קאמר ר״ע וכו׳ היכא דאישתבע וכו׳ דאמר קרא וכו׳ כלומר דמוכרח כן בקרא דקאמר אשר ישבע וכו׳ לאשר הוא לו דמשמע הא לא נשבע לא רק דפריך עלה דבלאחד מה׳ ב״א ודאי ס״ל לר״ע גם בלא נשבע ומטעם קנס כמש״כ תוספ׳ וא״כ הסברא נותנת נהי דפליג ר״ע אתקנה דראב״ץ היינו נגד הדין תורה אבל קודם שבועה שהוא רק מטעם קנס ודאי מודה כהתקנה דכיון דצריך להוציא הגזילה מתחת ידו ליד ב״ד כבר נקנס עכ״פ ושפיר כתבו התוספ׳ דה״ה אם הודה בפניו דודאי מהני כמו ליד ב״ד בעלמא כשלא הודה בפניו.

שם תוספ׳ ד״ה רבה. והרי לרבה אליבא דר״י הוי שליח נ׳ כוונתם אע״ג דמ״מ א״ש דברי רבה כרבנן אלא די״ל עד כאן לא פליגי רבנן אלא בשלח בנו שהוא קטן לא אמרינן דסמך עליו דליקו ברשותו אבל בשליח גדול בר דעת מודו רבנן דלאתויי שדרי׳.

שם ע״ב רש״י ד״ה אלמא. מדאיצטריך לי׳ למיתני א״צ לילך וכו׳. אינו מובן דילמא הא גופה אשמועינן במאי דתני א״צ לילך דלאו ממונא הוא ונ׳ כוונתו משום דבפחות משוה פרוטה אף דאינו מחויב לילך אחרי׳ מ״מ חייב להחזירו לנגזל כמש״כ הרמב״ם פ״ז מגזילה ונ׳ ג״כ בשיש אחריות נכסים מחויבין היורשין ג״כ לשלמו ובמשנה כייל לחומש בהדי פחות מפרוטה וזה שכ׳ רש״י דאי ס״ד דלאו ממונא היא כלומר לענין דלא משלמי לי׳ יורשין מאי איצטריך לי׳ למיתני׳ א״צ לילך דנוכל לטעות מיני׳ הא יורשין מחויבין לשלם כשיבא לכאן כמו בפחות מש״פ ניתני אין מחויבין לשלם ונלמד במכל שכן דאין צריך לילך אחריו אלא ודאי מדאיצטריך למתני א״צ לילך ש״מ דממונא הוי דיורשין מחויבין לשלם.

שם תוספ׳ ד״ה אגב. י״מ משום דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי וכו׳. לכאורה קשה הדבר כיון דבאמת אין לו והכל יודעין ומודים שאין לו האיך יחול הקנין ונ׳ ע״פ מש״כ הרשב״א לעיל דף ק״ב ע״ב על הא דנעשה כמי שהקנה דהטעם הוא משום דדעתו קרובה להן גמר בדעתו וזוכין בלי שום מעשה קנין והביא ראיי׳ מע״ז דף ס״ג ע״ב בחנוני המקיפו וכו׳ קני׳ לי׳ דינר וה״נ י״ל כיון שיודעין שאין לו קרקע והוא אומר שיש לו הזינן דדעתו גמורה דאילו היה לו קרקע הי׳ מקנה לו הקרקע ממש כדי להקנות המטלטלין ולכך זכה הזוכה מצד הגמרת דעת הנותן בלי שום קנין מעשה ובזה יובן מש״כ אח״כ לגבי פדיון מעשר שני דאי לית לי׳ ארעא לא היו קרוין מעותיו מדאורייתא וכו׳ דלכאורה תמוה דכיון שזכה בהן אפי׳ מדרבנן כבר הוא שלו ואמאי לא יוכל לפדות בהן בלא חומש ועוד הא כתבו תוספ׳ לעיל דף י״ב ד״ה אנא דקנין אגב הוא מדרבנן וא״כ מאי פריך שם וליקני לי׳ אגב ארעא הא לא יהיו קרויי מעותיו מדאוריי׳ אך כוונתם כיון דהתם אין כוונתו להקנות לחבירו ממש המעות אלא בדרך הערמה ליפטר מן החומש כמש״כ רש״י שם דף מ״ה

ע״ב ד״ה אומר לחבירו וא״כ בשלומא אם יש לו קרקע דנעשה קנין מעשה ממש מהני שפיר אף דקנין אגב הוא מדרבנן מה בכך כנ״ל אבל אם אין לו קרקע ולא מהני אלא משום הגמרת דעתו להקנין והא אי בתר מחשבתו אזלינן אדרבה לא גמר בדעתו להקנות שעושה רק משום הערמה וזה שכתבו דאין קרוין מעותיו מדאורייתא כלומר במעשה קנין ממש אלא משום אומדן דעתו דאמדינן אנן וזה אינו מועיל כאן.

שם תוספ׳ ד״ה הוק. הא כיון דברישא תנן שו״פ וכו׳. נ׳ ע״פ מה דאי׳ לעיל ע״א הא לא אישתבע הוי גבי׳ פקדון וכו׳ וא״כ חזינן לר״ע אפי׳ בלא אישתבע א״צ להוליך אחריו ש״מ דכך הוא שורת הדין שלא להוליך אחריו דהוי כפקדון ומ״מ באישתבע מחויב להוליך וע״כ דגזירת הכתוב הוא לאשר הוא לו לקנם משום דנשבע ומש״כ הרמב״ם בפ״ז מגזילה הל׳ ט׳ הטעם מפני שכבר נתיאשו מאחר שנשבע ואין באין עוד לתבעו אין זה טעם מספיק דמה״ט ליסגי שיודיע להם שיבאו אלא עיקרא דמילתא גזירת הכתוב הוא לפ״ז בשלומא ברישא יש לדייק שפיר דאם גזל פחות מש״פ א״צ להוליך דמשורת הדין אין עליה שם גזילה ואי משום דנשבע כיון דאינו חייב עליו שבועה הוי רק כשבועת ביטוי וכמש״כ רש״י ד״ה בשאין ובדף ק״ה ד״ה לפי דשבועתא לאו שבועה היא אבל בסיפא כיון שהיתה השבועה שבועת הפקדון ממש הוה ס״ד דקנסי׳ התורה נגד שורת הדין שיוליך אחריו כל הגזילה שלא ישאר בידו כלום קמ״ל דלא.

שם רש״י ד״ה ה״ג. ויתיב וכו׳. כוונתו דעיקר קושית הגמרא מכח יש תלמוד דאל״כ אימא דהך ברי׳׳ איירי בהודה ומ״מ ברית׳ דלעיל איירי בלא הודה לזה כ׳ דגרסינן ויתיב דקו׳ הש״ס מדאמר יש תלמוד דמקראי מפיק לה וכיון דתרי הברייתות מחד קרא ילפי חדא מאשר וחדא מגזל עשק ע״כ בחד גוונא איירי ועוד נ׳ ע״פ מש״כ הפ״י בכוונת רש״י בסמוך ד״ה לא צריכא מפני כבוד אביהן דבא ליישב קו׳ התוספ׳ ד״ה יש תלמוד דלכך כ׳ דקיימינן הכא למ״ד שיעבודא לאו דאורייתי׳ ואשמועינן קרא דחייבין משום כבוד אביהן וא״ש דבלאו ר׳ הונא הו״א דמסברא קאמר ולא הוה קשיא לי׳ מברייתי׳ דהוה ידע לתרץ דאיירי לעולם בלא הודה אב והודה בן ויש אחריות נכסים ומחויב לשלם הקרן מכח שיעבודא דאורייתא אבל כיון דיליף מקרא ליכא למימר כן מכח קו׳ התוספ׳ דא״כ אמאי איצטריך קרא וע״כ דאיירי בהודה אב וחייבה תורה שפיר את הבן אפי׳ בלא אחריות נכסים משום שבועת והודאת האב דהא אפי׳ במלוה מצוה על היתומין לפרוע והכא דאיכא קלון חייבה אותם התורה וכמש״כ התוס׳ בכתובות דף פ״ו [ע״א] ד״ה פריעת ומשני דלעולם איירי בלא הודה אב והודה בן ואיכא אחריות נכסים אך בעלמא שיעבודא לאו דאוריי׳ והוצרך קרא להשמיענו דהכא חייבין במקרקעי משום כבוד אביהן.

שם תוספ׳ ד״ה מלוה. למ״ד שיעבודא ל״ד פריך דהכא משמע דמדאורייתא גובין וכו׳. פי׳ מדאייתי קרא וקשה א״כ מה משני בשעמד בדין וכי עדיף עמד בדין משטרא דלא הוי דאורייתי׳ להך מ״ד ובבב״ב דף קע״ה [ע״ב] משני לה שפיר לרב ושמואל דס״ל מלוה ע״פ אפי׳ מדרבנן

לא גבי דאיירי שעמד בדין דהוי כמלוה בשטר וגובה מדרבנן אבל אי מדאורייתא לא מהני שטרא מה מהני טפי כשעמד בדין ואכתי תיקשי מקרא דהכא למ״ד שלי״ד ואפשר לומר דדברי התוספ׳ רק לרש״י לשיטתו לא הי׳ צריך למחוק הגירסא דרש״י ס״ל בקידושין דף י״ג ע״ב ד״ה לאו דאורייתא דבמלוה בשטר לכ״ע דאוריי׳ כששיעבד הנכסים בפירוש עכ״פ כמש״כ הרשב״א שם ולזה כתבו דלשיטתו ה״מ למיגרס שפיר הקושיא והתירוץ דמשני כשעמד בדין דהוי כמלוה בשטר דהבית דין שיעבדו הנכסים אבל התוספ׳ לשיטתם דס״ל למ״ד שלי״ד אפי׳ בשטר כדמשמע מדבריהם בב״ב דף קע״ה ע״ב ד״ה אינו אה״נ דאין לקיים אותה הגירסא דא״כ לא הוה משני מידי כשעמד בדין כנ״ל אך מ״מ קשה האיך תתיישב לפי׳ התוספ׳ הך ברייתא למ״ד שלי״ד כיון דמקרא יליף לה דמשלמי היורשין קרן דליכא למימר דהכא גלי קרא משום כבוד אביהן כפירש״י דא״כ למאי שקיימו התוס׳ הגירסא מה הוצרך לתרץ שעמד בדין לישני דהכא גלי קרא וצ״ל לשיטת התוספ׳ דבשטר נמי שלי״ד דהך מ״ד גרים בברייתא׳ ישתלמו ולא קאי כלל אקרא אלא מדרבנן ובזה ניחא הא דשאל רבה אי ישתלמו קאמר דמה ס״ד כיון דמשמעות הברייתא׳ היא דאקרא קאי כדאמר ת״ל גזילה וכו׳ אלא דשאל ממנו אי ס״ל שלי״ד וע״כ ישתלמו קאמר והשיב לו דס״ל שיעבו׳ דאורייתא׳ אבל מ״ד דאורייתא׳ אה״נ דגרים ישתלמו.

דף ק״ה ע״א גמר׳. שאין משלמין חומש על כפירת שיעבוד קרקעות. ופירש״י לפי שאין נשבעין עליהן וקשיא לי למש״כ התוספ׳ בב״מ דף ד׳ ע״ב ד״ה אין דלא משכחת שבועה דאוריי׳ כ״א באין לו קרקע אי שמחל השיעבוד א״כ הכא דמיירי שיש לו קרקע דאם היתומין קנו הקרקע הא לא משתעבד כדאי׳ בפסחים דף ל״א [ע״א] וע״כ שהי׳ להאב קרקע ובלא מחל הנגזל השיעבוד דא״כ קרן נמי לא לישלמי וא״כ מאי איריא דתני בברייתא׳ דלעיל דבן אינו משלם חומש על גזל אביו הא האב כה״ג שיש לו קרקע בשעת השבועה נמי פטור מחומש והתוספ׳ לא ס״ל דליהוי קרא אסמכתא בעלמא כמש״כ בשיטה מקובצת מדהניחו קושיתם לעיל דף ק״ד ע״ב ד״ה יש בתימא וגם לדעת הש״מ לא הוי אסמכתא רק הך דרשא דמשלם הבן קרן אבל דאינו משלם חומש דרשה גמורה היא מאשר גזל כדמשמע לעיל דף ס״ז [ע״א] דפריך ההוא מיבעי לי׳ וכו׳ וא״כ האיך קתני נשבע הוא ואביו מניין מהיכא תיתי ששבועת הבן תחייבנו לשלם חומש הא כיון דיש כאן קרקע הא אפי׳ האב על שבועת עצמו כשהי׳ לו קרקע פטור מחומש ועיינתי בש״מ שכתב באמת דלהך אוקימתא קרא דאשר גזל אסמכתא הוא ולעיל שם קאי לשינויא דרבא ומ״מ לדעת התוס׳ שתמהו לעיל למאי איצטריך קרא לחייבם איפכא הו״ל להקשות ג״כ דמאי איצטריך קרא לפוטרן מחומש.

שם גמר׳ חיישינן שמא תיקר וכו׳. נ׳ דאין סברא לומר דיוליך עכשיו אחריו הגזילה שאינה שו״פ משום שמא תייקר אלא נ׳ דמשום הקרבן קאמר ר״פ דאינו יכול להביא הקרבן שמא תייקר וברשות הנגזל אייקר ויהיה ביד דגזלן גזילת הנגזל שהיא שוה פרוטה ויהי׳ האשם

שהביא למפרע חולין בעזרה וכן נ׳ מדברי הרשב״א שכ׳ דאם נתייקר ודאי צריך להביא אשם אחר וכן מצאתי בשיטה מקובצת בהדיא כנ׳ שפירש ג״כ דברי רב פפא דלענין קרבן קאמר.

שם תוספ׳ ד״ה אמר. ומדנקט והוזלו משמע וכו׳. נ׳ המשך דבריהם דהנה מתחלה כתבו דהך רבותא דג׳ קאמר רבא מסברא ועלה לא מייתי ראיי׳ מתנא תונא והוא לכאורה כעין מש״כ התוספ׳ לעיל ריש דף נ״ה בהא דטווס ופסיוני דלא מייתי ג״כ ראיי׳ רק לעיקרא דמילת׳ דעופות נוהג בהם דין כלאים אך נ׳ דלא דמי דהתם אין נ׳ ממימרא דריש לקיש בהדיא כוונה אחרת רק דעופות הוו כלאים ושפיר מייתי לעצמו ראיי׳ מהמשנה דשנה רבו כן וכן בההיא דיבמות שהביאו שם דכנסי שט״ה זה וכו׳ אינו נראה בו בהדיא דין אחר כ״א דא״צ דעת האשה ושפיר קאמר מדבריו של ר״י בן גודגדא וכו׳ רק דאח״כ מיתורא דהמימרות קאמר דאשמועינן רבותא אבל הכא עיקר מימרא דרבא אינה מובנת דמאי איריא דנקט ג׳ אם לא להשמיענו דאע״ג דקיימי מצות השבה וא״כ כשהביא תנא תונא אכתי לא מייתי ראיי׳ כלל אעיקר מימרי׳ דרבא והנה ממה שאמר רב פפא דיניה אסיפא ולא אדיוקא דרישא דהא בפחות משו״פ לא לא אמרן אלא בשאין גזילה קיימת אלא ודאי דבגוזל מתחילה פחות מש״פ א״צ לחוש כלל אבל אם מתחילה היתה גזילה ממש דהיינו ש״פ אז צריך לחוש שמא תייקר דחזרה וניערה איסור הגזילה שהיתה מתחילה וזה מדויק במש״כ רש״י ד״ה חיישינן ותעמוד על הפרוטה דהפרוטה משמע שהיתה כבר דהיינו הטעם דצריך לחוש לפי שהיתה כבר מתחילה פרוטה לפ״ז המשך דבריהם כך דתחילה כתבו דנקט ג׳ להך רבותא דאע״ג דקיים כבר מצות השבה ואמרה מסברא ולא מייתי עלה תנא תונא אך ע״ז הוקשה להם דלא דמי לדהתם דהכא לא מייתי כלל אמאי דמפורש בדברי רבא ועל זה כתבו די״ל דאין סברא זו דמצות השבה מפורש בדברי רבא דמה דנקט ג׳ י״ל הוא לדיוקא הא בב׳ פרוטות לא צריך למיחש לשמא תייקר ולכך לא נקט באחת דבה פשיטא דא״צ לחוש כיון שלא היתה גזילה מעולם כנ״ל בדברי רב פפא דלא אמרה ארישא דמתני׳ מה״ט והנה מה דנייד ר״פ בלישנא בתרא מהך חששא דשמא תייקר דלכאורה הוה חששא גמורה למה שכתבתי לעיל סוף דף הקדום וכנ׳ מדברי הרשב״א ג״כ דאיכא חשש חולין בעזרה נ׳ דממתניתן מוכח דלא חיישינן דא״כ ליפלוג בפחות מש״פ גופה דאם גזילה קיימת צריך לילך אחריו ומאי איריא דנקט במתניתן חוץ מפרוטה בקרן אלא ע״כ דלא חיישינן לפ״ז א״ש דמביא ותנא תונא רק אהא דאזלינן בתר מעיקרא דלהך סברא דאע״ג דקיים מצות השבה א״צ להביא ראיי׳ די״ל דזה סברא פשוטה ורבא גופי׳ לא אהדר להשמיענו זה לרבותא דהא דנקט ג׳ הוא רק לדיוקא דלא חיישינן שתייקר ולהך דינא (ובלא״ה נמי כיון דהיא כבר לישנא בתרא דר״פ לפשיטות) ג״כ אין להביא ראיי׳ כיון דמוכרח כן ממשנתינו בסוגיין מדלא מפליג בפחות מש״פ גופה.

שם תוספ׳ ד״ה מצות השבה. נ׳ וכו׳ ומצות השבה מיהא לא קיים. משמע מלשונם כאילו הוה סלקא דעתין לפרש דקיים מצות השבה

והא מפורש בגמר׳ דלא קיים וני לפרש דבריהם משום דבסמוך גבי גילוח נמי אמר בגמר׳ כי האי לישנא ושם הוי פירושו דמעכב הקרבן למ״ד גילוח מעכב וא״כ לכאורה נפרש הכא גם כן דמעכב שלא יוכל להביא אשמו אך באמת א״א לומר כן בשלומא בנזיר אין המצוה שיהי׳ נתגלח אלא שיקיים בעצמו מצות גילוח דמה״ט כי גלחוהו לסטים אחר מלאת סותר כדאי׳ בנזיר דף ל״ט ע״ב אבל הכא לא קפדה תורה אלא שתשוב הגזילה ליד הנגזל קודם הבאת אשמו ואפי׳ נעשה בעל כרחו דגזלן אם אח״כ שב ונרצה בכך מביא אשמו וא״כ הכא ג״כ אין מן הדין שיעכב כיון דנתקיימה השבה עכ״פ שאין בידו גזילה ש״פ לכך כתבו בכאן לא הוי הפשיטות כ״א ברישא דמילתא דבמה שאמר גזילה אין כאן פשט לי׳ האיבעיא וכנ״ל והדר כתבו דזה אמר למילתא באפי נפשי׳ דמ״מ מצות השבה לא קיים וביטל מצות עשה.

שם רש״י ד״ה אגף. שיעור נקב לטמא וכלי המקבל טומאה אינו חוצץ וכו׳. דבריו אינן מובנין דמשמעות הסוגיא היא דאיירי בחבית פתוחה מלמעלה ותחתיה מנוקבת והניח הנקב כנגד הארובה ואם עולה הטומאה דרך הארובה והנקב לעליה וא״כ מה ענין שכ׳ שיעור נקב לטמא דמשמע דקאי לטמא הכלי וגם מש״כ כלי המקבל טומאה וכו׳ מה ענין זה לכאן וני׳ כוונתו דאיירי בחבית של עץ וכלי עץ אינו מקבל טומאה אלא א״כ מיטלטל מלא וריקן וצריך שיהא מנוקב ככונס משקה שיהא ראוי לקבלה ואם סתם הנקב וביטלו מתורת קבלה לעולם אינו מקבל טומאה וא״כ מיירי בחבית סתומה מכל צד כדרך החביות רק מלמטה היא מנוקב בשוליו וזה שכתב הי׳ בה תחתי׳ שיעור נקב דהיינו ככונס משקה שיהא ראוי לקבלה וכל זמן שהוא מנוקב אינו חוצץ אם סתם בחבית את הארובה אפי׳ בצד השלם משום דכלי המקבל טומאה אינו חוצץ ואגף חצי׳ שיהא אינו ראוי לקבלה ומיושב להך פירושא תמיהת התוספ׳ דאם נפרש שהאגף בא לסתום חצי הארובה על ידה שפיר תמהו דמ״מ הרי נסתם ואין כאן שיעור ארובה אבל לפירש״י דהסתימה היא לבטל הכלי מכמות שהיתה לזה צריך כוונה כדאיתא בשבת דף נ״ב ע״ב כל הכלים יורדין במחשבה ואין עולין מטומאתן אלא בשינוי מעשה ומשמע דבעי מחשבה עם שינוי מעשה ור׳ יהודה שם סבר דבעי אפי׳ שינוי מעשה לקלקל א״כ לרבנן עכ״פ בעינן שיכוון לבטלו מכמות שהיה וא״כ הבא לסתום הנקב שלא יקבל עוד דרך הוא לפי כוונה זאת לסתום הנקב לגמרי אך הוא אגף חצי׳ ונהי שלא נ׳ כוונתו כ״כ מבוררת אבל מ״מ עשה כל כך שלא יצטרך הכלי עוד סתימה דמעכשיו גם כן הוא כבר אינו ראוי לקבלה ודמי שפיר להנך דהכא.

שם ע״ב רש״י ד״ה הכיר בה. ובעד א׳ קמיירי. דבריו תמוהין דהא בשתי עדים נמי מיתוקמא דמ״מ הוי רק גורם דהי׳ רק מחזר למצוא ע״י עדותם ובה ובמוצאה דילמא הי׳ טוען נאנסה וני׳ דקשיא לי׳ לרש״י מאי דקאמר ובפלוגתא דהני תנאי כיון דפלוגתת הני תנאי לא מיתוקמא אלא בפלוגתא דגורם לממון לימא בקיצור דר׳ חנינא ושמואל פליגי בפלוגתא דר״ש

ורבנן בגורם לממון אלא משום דהתם בשבועות בעי׳ הש״ס מתחילה לומר דפליגי בעד א׳ אי קם לממון ודחי אביי מכח המימרא דהכל מודים לפ״ז אי איירי בעד א׳ א״ש דהגמר׳ לא מעיילא נפשה בשקלא וטריא דהתם במאי פליגי ת״ק וראב״ש לכך קאמר סתם דפליגי ר״ח ושמואל בפלוגתתם ואי טעמא דראב״ש משום דע״א קם לממון עכ״פ סבר שמואל כראב״ש רק דאמר אח״כ האמת כמסקנא דהתם דפליגי בגורם לממון לזה כ׳ רש״י דע״כ הוה קים לי׳ להש״ס דבע״א איפלגו והא דנקטו פלוגתתם בע״א משום דשמואל בעי לאשמועינן רבותא דאפי׳ ע״א דהוי כעין גורם דגורם אפ״ה חייב דמ״מ לא דמי להא דבשבועות דף ל״ב [ע״א] דשם ע״כ הוא גורם דגורם וכאן אפשר שיודה מיד לגמרי ועיי׳ בשיטה מקובצת.

שם גמר׳ הכופר בפקדון נעשה עליו גזלן וכו׳ והרמב״ם פ״ג מגזילה ואבידה הל׳ י״ד כתב הכופר בפקדון בבית דין וכו׳ וקשה א״כ מאי פריך ממתניתן דשכנגדו חשיב ואם איתא בכפירה הוא דאיפסל וכו׳ אימא דאיירי שכפר ונשבע חוץ לב״ד ודוחק לומר דמשמע לי׳ להמקשן לאוקמי הך דאחד שבועת העדות וא׳ שבועת הפקדון בגוונא חדא דשבועת העדות אינה כ״א בב״ד לחכמים בשבועות דף ל׳ [ע״א] ועוד דאכתי מאי פריך מהא דאולפא וכו׳ אבל כפירה לא אימא דאיירי חוץ לב״ד.

שם גמר׳ לא תכחשו מאי לאו לעונש ממון. קשה אימא דעונש ממון היינו מה שאמר לאשר הוא לו דמחויב להוציא הוצאות להוליך הגזילה אחריו כמש״כ רש״י במשנה ואימא דהחיוב הוא אחר הכחשה גרידא אבל מאונסין לעולם פטור ודרב ששת מנא לן ונ׳ משום דלכאורה אין לפרש עונש דקרא אהכחשה בלא שבועה כיון דכתיב בהדי וכחש ונשבע אך אי נימא דהעונש הוא מאי דקריי׳ גזילה דהיינו להתחייב באונסין הוה ס״ד שפיר דקרא מילי מילי קאמר וכחש או ונשבע ג״כ על שקר והדר פרט העונשין עליהם וקאמר אוכחש והשיב את הגזילה דחייב באונסין והדר קאמר או מכל אשר ישבע וכו׳ דאם גם נשבע בא עליו עונש השבועה חומש ואשם אבל לומר דעונש ממון הוא מאי דכתיב לאשר הוא לו אין לפרשו אהכחשה גרידא כיון דהכחשה ושבועה כתיבי בהדדי והעונש ג״כ נכתב בתר מכל אשר ישבע ואדרבה לאשר הוא לו וכתב אחר החומש ואשם שהם בשביל השבועה האיך אפשר לומר דלאשר הוא לו יהא העונש על הכחשה גרידא שנכתב בהעבירה קמי שבועה וע״כ מוכח כדרב ששת.

שם רש״י ד״ה ה״ג. מאי לאו עונש כפירה. נ׳ משום דרש״י פירש בתר הכי מאי דקאמר עונש שבועה דהיינו ג״כ אונסין לכך לא מצי למיגרס הכא מאי לאו עונש ממון דא״כ האיך קאמר בתר הכי לא עונש שבועה הא אינו דבר והפכו דעונש שבועה ג״כ הוא ממון אבל התוספ׳ מפרשי עונש שבועה קאי על חומש ואשם דהוא לכפרה כמו שנ׳ מדבריהם ד״ה מאי לכך גרסו שפיר מאי לאו עונש ממון.

שם רש״י ד״ה ואם איתא. למה לי למתנייה גבי הנך וכו׳ לכאורה הו״ל לפרש בפשיטות דהא קתני שבועת הפקדון ואי בכפירה

כבר מיפסל מאי אריא דנקט שבועה וכו׳ ע״פ מה שהקשה בפ״י דאימא דאיירי שאמר שומר חנם אני עליו בלא הילך דלא מיפסל עד שישבע לכך פי׳ רש״י דהקושיא היא דלא הו״ל למתני׳ גבי אינך דגבי שבועת העדות לא משכחת שיפסל משעה שאמר איני יודע לך עדות אבל בפקדון משכחת באותו ענין שיפסל בלא שבועה כשכופר לגמרי שאינו בידו ומשני דהמשנה איירי שעומדת באגם כדרך הבהמות ובענין זה לא משכחת שיפסל עד שישבע וכו׳ עוד ליישב קו׳ הפ״י ע״פ מה שהקשו תוספ׳ ד״ה אחד אמאי לא חשיב שבועת מלוה וכו׳ דזהו הוכחת הש״ס מדנקט דוקא פקדון ע״כ לדיוקא לאשמועינן דאפי׳ בפקדון דוקא משעת שבועה נפסל ולא בכפירה ודלא כרב ששת ומשני דאה״נ דאתי לדיוקא אך בעומדת באגם ובא להשמיענו דאפי׳ בפקדון משכחת שלא יפסל עד שישבע כגון שהיא באגם ובזה מיושב לשון תדע דקאמר שהמהרש״ל מחקו דמאי אשמועינן בדרב אידי טפי מדרב ששת אך להנ״ל א״ש דמשום דמסיק דהמשנה אשמועינן דשייך בפקדון אישתמוטי כשהיא באגם לזה אמר תדע דהיא רבותא דאמר רב אידי דבסתם פקדון הכופר פסול לעדות אשמועינן במשנה שפיר רבותא דגם בפקדון משכחת אישתמוטי אך שאינו להוצאה כמו מלוה מ״מ שייך משום אדאזילנא ומייתינא לי׳ ומיושב קו׳ התוספ׳ כיון דכל עיקר דנקטה המשנה היא להשמיענו סברת אישתמוטי שפיר אשמועינן בפקדון וכ״ש מלוה ואי משום להיפך דאפי׳ במלוה נפסל בשבועה זהו מילתא דפשיטא כמש״כ רש״י ריש דף ק״ו ומתורץ קו׳ הפ״י דאי נוקמי בגוונא שאינו כופר בעיקר א״כ לית בי׳ שום רבותא ותיקשי אמאי לא נקט מלוה.

שם תוספ׳ ד״ה מ א י. דבפסח ומילה ליכא קרבן משום דלית בהו לאו וכו׳. ובמכות סוף דף י״ג מסיק דלאו היינו טעמא אלא משום דלית בהו שב ואל תעשה הא משום קרבן לא בעי לאו ואפשר דכוונתם דמ״מ י״ל דהך ברייתי׳ ס״ל דקרבן בעי לאו והנה בשבועות סוף דף י״ח כתבו ג״כ דלא מיחייב חטאת אא״כ יש בה לאו וכוונתם ג״כ בסוגית הגמרי׳ קאי שם אליבא דתנא דברייתא דהכא דמצריך אזהרה לקרבן אך מה שתמהו התוספ׳ על הא דמצריך בברייתא אזהרה לממון י״ל דהברייתא קיימא בשיטת המכילתא שהביאו התוספ׳ ריש מכילתין ד״ה ולא דאין עונשין ממון מן הדין וא״כ נראה דמצרכא לאו מיוחד לעונש ממון.

דף ק״ו ע״א רש״י ד״ה ב פ ק ד ו ן. דאי באישתבע מה לי מלוה וכו׳. והסמ״ע בסי׳ ע״ה ס״ק י״ג הביא בשם הרי״ף בשערי שבועות דאפי׳ נשבע כשר לעדות וכו׳ קצת ראיי׳ לדעתו ממה דאיתא בב״מ דף מ״ח [ע״א] דבתשומת יד דהיינו הלואה אינו מיחייב קרבן שבועה כ״א בייחד לו כלי בהלואתו וכתב רש״י שם דהטעם משום דמלוה להוצאה ניתנה וכלומר משום דאישתמיש בה לכך חסה תורה עליו שאינו מביא קרבן וא״ש ג״כ דאין לפוסלו לעדות מה״ט אע״פ שנשבע.

שם תוספ׳ ד״ה א י ת י ב י׳. דהא רבא מקשה לק׳ בהדיא וכו׳ אף דלדבריהם ג״כ המקשה דהכא אסיק אדעתי׳ דמודה רב דהודה אחר טענת

גנב כמש״כ מהרש״א ורבא לא אסיק אדעתי׳ כן מדפריך מיני׳ היינו מצד ההכרח צ״ל דהמקשה דהכא ידע מה שרבא לא אסיק אדעתי׳ אבל מש״כ רש״י דהמקשה ידע להלך אפי׳ בהודה דאבד לזה לא הי׳ רש״י מוכרח כלל אם לא שנר׳ לו כן לסברא פשוטה וע״ז הקשו דע״כ אינה סברא פשוטה מדלא אסיק רבא כן אדעתי׳ אפי׳ בהודה דטענת גנב ואי משום דהמקשה דהכא לא ידע לחלק בקפץ וא״כ האיך מתפרש קרא דוהתודה ולזה הוכרח רש״י לומר דלפי ההו״א ע״כ ידע דרב מודה בהודה התוספ׳ לא ס״ל כן אלא דהמקשה ג״כ ידע חילוקא דקפץ ודמיתוקם קרא בהכי רק דמתניתן נ׳ לו דוחק לפרש כן משום הסיפא דליהוי בתרי גווני עכ״פ כמש״כ רש״י ד״ה כאן ונ׳ מדברי רש״י שם ג״כ כמש״כ מהרש״א דבהודה אחר טענת גנב אסיק אדעתי׳ דמודה רב מדכתב הטעם דמודה רב בט״ג משום דשבועה דמחייב׳ כפל לא מקני קרנא ולא הו״ל לומר אלא משום דכ׳ קרא כמש״כ לעיל אהודה בגזילה בד״ה הודה אלא דבא לומר דבהודה אחר ט״ג ג״כ אסיק אדעתי׳ דמודה רב וזה אינו מוכרח מכח קרא דוהשיב את הגזילה דשם לא נזכר ט״ג לזה כ׳ דשבועה דמחייבו כפל לא מקני לי׳ קרנא כלומר לכשיודה והמהרש״א הקשה דא״כ אמאי לא מתרצי התוספ׳ לקרא דהודאה דאיירי בט״ג ותמה עליו הפ״י דהא כתיבי בהאי קרא גזילה ותשומת יד דהיינו הלואה ובהא ליכא כפל בט״ג כיון דלא פטר נפשי׳ בגניב׳ דהא חייב באונסין ונ׳ לקיים קו׳ מהרש״א ע״פ מה שכתבתי לעיל דף ק״ה ע״ב ד״ה שם בגמר׳ לא תכחשו דלרב ששת מיפרשי קראי הכי דוהשיב את הגזילה וכו׳ קאי אוכחש גרידא בלא שבועה דחייב מיד באונסין והדר קאמר או מכל אשר ישבע וכו׳ דאם גם נשבע יש עליו עונש שבועה ג״כ דהיינו חומש ואשם לפ״ז הו״מ תוספ׳ שפיר לפרש קרא דהודאה בט״ג ויאמר דרב סבר כרב ששת ומה דהוזכר בקרא דוהשיב גזילה ותשומת יד קאי אוכחש בלא שבועה ומאי דקאמר קרא בתר מכל אשר ישבע ושלם אותו קאי באמת רק אחדא מינייהו אפקדון ובט״ג ומדויק שפיר בקרא דאמר לשון יחיד עליו אותו משום דקאי רק אפקדון וכוונת מהרש״א ביישוב קושיתו נ׳ דהתוספ׳ הוכרחו לתרץ כן משום דרבא דלא אסיק אדעתי׳ דמודה רב בהודאה בט״ג וע״כ הוה מפרש לקרא דהודאה בקפץ ונשבע.

שם גמר׳ מכדי דרב לא סבירא לך וכו׳. לכאורה תמוה האיך פסיקא לי׳ לרמב״ח דר״נ לא ס״ל דרב והנימוקי יוסף נדחק לפרש דהוה שמיעי לי׳ מיני׳ והנה יש להקשות עוד על הרי״ף דפסק כרב נחמן ולא ידעתי אמאי נפסוק כר״נ נגד רב ואילפא לחד לישנא נמי ס״ל כוותי׳ ואי משום דקרא דרב איצטריך לכל הנשבעין שבתורה וכו׳ מהא לא איריא דאטו רב לית לי׳ הך דינא כמו שהקשה הפ״י וע״כ ממקום אחר יליף לה והגמר׳ ריש פ׳ כל הנשבעין י״ל דנקטה משום דדרשא פשוטה היא מ״מ אין טעם לדחות לדרב מכח רב נחמן תלמידו ונ׳ ע״פ מה שיש לתמוה בסוגיא דסנהדרין דף ע״ב [ע״א] ראמר רבא מיסתברא מילתא דרב ששיבר וכו׳ והאלקים אמר רב אפי׳ נטל וכו׳ אלמא ברשותי׳ קיימי

וכו׳ ולא היא וכו׳ וכיון דמתחילה נשבע מסברא דילי׳ דרב אמר אפי׳ בנטל איך דחה אח״כ הסברא בשתי ידים ואמר מידי דהוי אשואל אלא נ׳ ע״פ מה שנ׳ מדברי רש״י שם ד״ה מסתברא וד״ה אבל וד״ה והאלקי׳ דעיקרא דמילתא אי נטל חייב תליא אי הזרת גזילה מיקרי תשלומין או הזרה גרידא דקים לי׳ בדרבה מיני׳ פטור מתשלומין אמרינן ואי השבת גזילה מיחשבא תשלומין ה״נ פטור והנה רש״י כתב כאן ד״ה אבל פקדון ואין כאן ולא ישלם וכו׳ ולכאורה אין זה ענין לדרב דהא ודאי קרא בפקדון איירי וקריי׳ רחמנא ישלם ואיך קאמר רבא דמסברא פקדון לא נקרא תשלומין וצ״ל דבלא רב ע״כ מפרשינן דלא ישלם אנשבר או דנשבה דליתנהו ושייך שפיר לשון תשלומין דהא משום דמאמינין לשבועתו שנאנס אמרה תורה שפטור מלשלם דמיו [אך] רבא ידע דרב אמר גבי מחתרת אפי׳ נטל ואיתנה׳ בעין פטור וכדאי׳ שם דלא רצה לקחת דיכרי דשייגניבו לי׳ וע״כ דלמד כן מקרא דהכא דקריי׳ ישלם דקאי גם אאם לא שלח ולפירושו דקרא פטרי׳ אפי׳ באו ערים אח״כ ואמר רחמנא שגם אם שלח ידו ליקחו לעצמו ובאו אח״כ עדים א״צ לשלם וש״מ דאפי׳ איתני׳ בעין נקרא תשלומין ולכך לגבי קלב״מ דפטור מתשלומין פטור אפי׳ איתנהו וזה שאמר רבא שם דמיסתברא דאיתנהו בעין לא מקרי תשלומין (לכך קאמר האלקים וכו׳ אפי׳ בפקדון דלכאורה מאי קארי לי׳ דאמר מסתברא במלוה הא מסברא גרידא אין לומר כהאי דינא וקרא ודאי בפקדון כתב אלא כמש״כ הפ״י לק׳ ריש ע״ב לענין קטן דכשהוא נגד הסברא אמרינן עירוב פרשיות וזה שאמר מסתברא הוה מוקמינן להך קרא במלוה והאלקי׳ דרב מוקמינן בפקדון והיינו מדאמר בסנהדרין אפי׳ נטל דע״כ נפקא לי׳ מקרא דהכא) אבל האלקי׳ דרב אמר אפי׳ איתנהו דשמע מיני׳ דאמר בהריא כן בנטל וטעמי׳ משום דס״ל דיש לו דמים דחייב באונסין הו״א ג״כ מה״ט דקניי׳ לגמרי ומשום דמפרש ולא ישלם אאם לא שלח וקאי לשיטתי׳ דהכא והדר אמר רבא ולא היא כלומר לדידן לית לן לדרב כלל אלא ולא ישלם קאי אנשבר דליתנהו ויש לו דמים חייב מידי דהוי אשואל והנה שם מסיק בקושיא דבנטל חייב וע״ב משום דאיתנה לא מיקרי תשלומין וא״כ ע״כ משום דלא ישלם דהכא מידריש כי לא באו עדים שמאמינן לשבועתו ופטור מלשלם דמי׳ וזה שאמר לו בפשיטות מכדי דרב לא סבירא לך דהא נשאר בקשיא שם בסנהדרין משכוני נפשך וכו׳ וא״ש דפסק הרי״ף כר״נ דהא דרב נדחה מכח הסוגיא דסנהדרין כנ״ל ונ׳ לפרש עוד ע״פ מה שהקשה הפ״י למאי דמסיק דקרא לנשבעין ולא משלמין אתא ואטו רב לית לי׳ הך דינא ונ׳ דרב דריש דיני׳ מולא ישלם דמשמע שלא ישלם לעולם אפי׳ באו עדים ונשבעין ולא משלמין יליף מולקח בעליו מדקרייה תורה לשמיעת השבועה לקיחה אתי להורות שמי שהי׳ דינו ליקח ממון יקח תחתם השבועה מאת הנשבע וש״מ כמי׳ שהי׳ לו ליתן ממון הוא הנשבע ונפטר וא״כ קשיא לאידך מ״ד דפליג עלי׳ דרב מאי דריש מולקח ונ׳ ע״פ מה דאיתא בשבועות דף מ״ז דאין יכול לישבע משלם נפקא משבועת ה׳ בין שניהם

וקאמר דרב ושמואל דפטרי דרשי לי׳ לקרא ששבועה חלה על שניהם וא״כ קשה על הרמב״ם בפי״א מהל׳ שבועות הל׳ י״ח וש״ע בסי׳ פ״ז סעיף כ׳ שפסקו דאומרין סורו מעל האנשים הרשעים וכו׳ והא בשבועות דף ל״ט [ע״א] יהיב בגמר׳ טעמא משום דר׳ שמעון בן טרפון שהשבועה חלה על שניהם וכיון דאנן פסקינן משואיל״ם ע״כ קרא להכי הוא דאתא מהיכן נפקא לן הך דשבועה חלה על שניהם ונ׳ ע״פ מש״כ תוספ׳ לעיל דף מ״ו [ע״א] ד״ה דאפי׳ דלא אמרינן איל״ם כ״א בהו״ל למידע דהיינו טעמא דפטרה תורה להיורשין משום דלא הו״ל למידע וק׳ א״כ אמאי אמרינן בחשוב איל״ם הא לית לן קרא לחייב כ״א הך דשבועת ה׳ וכו׳ ומיני׳ לא מצינו לחייב כ״א בהו״ל למידע וא״כ בחשוב אמאי מיחייב הא לא הי׳ לו מציאות שישבע ונימא שאינו בתורת שבועה כלל כמו מי שלא הו״ל למידע דפטור מה״ט ונ׳ לומר דעיקר חיובא דאיל״ם נפקא לן מולקח בעליו מדקרייה תורה לשבועה לקיחה ש״מ שהיא במקום לקיחה ולהורות שאם אין כאן שבועה יקח ממון וסתמא דקרא מוקמינן לחשוד אך מהך קרא לא הוה שמעינן היכא שגוף הטענה היא בתורת שבועה אבל בחמשין לא ידענא וכן בנסכא דר׳ אבא שאותה הטענה אין בה שייכות שבועה כלל בשום אדם לא מצינו למילף מהך קרא ולזה אתי הך קרא דולא בין היורשין דאיירי ע״כ בחמשין לא ידענא לפ״ז א״ש דודאי גם לדידן עיקר קרא דבין שניהם אתי שהשבועה חלה על שניהם אך מדסמכי׳ הך בין שניהם לולקח בעליו בא להורות דבין היורשין ליתא להך דינא דולקח שיצטרכו לשלם ממון משום דליכא שבועה ומינה הא גבי אבוהון דהו״ל למידע אף שאותה הטענה אינה לעולם בתורת שבועה אפ״ה חייב לשלם וא״כ בחשוד איכא קולא דהוא כלא הו״ל למידע וחומרא שטענתו היא בתורת שבועה ובחמשין לא ידענא הוי להיפך לכך אתו תרי קראי ולקח בעליו וסמיכות דבין שניהם לולקח והש״ס בשבועות דף מ״ז ע״ב הבין דעיקר קרא דבין שניהם אתא להך דרשא לכך פריך על רב ושמואל מאי דרשי בי׳ ומשני לכדר״ש בן טרפון אבל באמת לכ״ע אית להו הך דרשא דר״ש ב״ט כדמוכח מסתם ברייתי׳ דשם דף ל״ט דאומרים סורו נא וכו׳ וע״כ דעיקר איל״ם נפקא מולקח ומסמיכות דבין שניהם ילפינן לחמשין לא ידענא אבל רב לשיטתו דלדידי׳ אתי ולקח בעליו לנשבעין ולא משלמין לכך לית לי׳ איל״ם ושמואל אפשר דסבר ג״כ כרב דהכא דכיון שקיבלו בעלים שבועה וכו׳ והתוספ׳ כ׳ שם דף מ״ז בשם ר״ת דרב נחמן ס״ל איל״ם וזה מדויק בלשון רמב״ח דהכא דאמר לר״נ מכדי לא ס״ל דרב משכוני נפשך אדרב וכו׳ דלא הי׳ לו להזכיר תרי זימני דרב והי׳ לו לומר רק משכוני נפשך למה לך אך הכי קאמר מכדי לא ס״ל דרב כלומר בחשוד דמיפטר אלא ס״ל דאיל״ם וע״כ דרשת מולקח בעליו ולא מייתרא לך לנשבעין ולא משלמין והאיך ממשכנת נפשך אדרב דהכא דכיון שקיבלו הבעלים שבועה וכו׳ דמפיק מולא ישלם הא לדידך איצטריך ולא ישלם לנשבעין ולא משלמין והמקשן לא הבין זה

והקשה הא ודאי קרא כתיב ופי' לו התרצן דברי רמב"ח משום דקרא איצטריך לנשבעין ולא משלמין הקשה לו רמי בר חמא.

שם גמרא כל הודה וכו' לא אמר רב דהא כתיב והתודה וכו'. ופירש"י גבי גזל הגר כתיב וקשה אמאי לא איי' בגמר' קרא דבויקרא והי' כי יחטא ואשם דקאי על הודאה כמו שפירש"י שם כשיכיר בעצמו וכו' לשוב ולהודות ונ' ע"פ מה שכתבתי לעיל ע"א בתוספ' ד"ה איתיבי' בקי' פי' על המהרש"א דאיך אפשר לאוקמי הקרא דהודאה בטענת גנב דהא בגזילה ותשומת יד לא שייכא ט"ג דכוונת מהרש"א אליבא דרב ששת דקיי"ל כוותי' דלדידי' קאי קרא דוהשיב את הגזילה וכו' אובחש גרידא וקרא דמכל אשר ישבע קאי אונשבע ומדנכתב' בלשון יחיד יש לפרש דקאי אפקדון ובט"ג והתוס' לא ניחא להו מ"מ לפרש כן משום דרבא אפי' בהודאה דט"ג לא אסיק אדעתי' אבל באמת יותר מיסתבר לאוקמי בט"ג מלוקי בקפץ ונשבע לפ"ז לא מצי לאתויי קרא דויקרא דאכתי הודה בטענת אבד מנ"ל אימא דאיירי בט"ג מדנכתב בלשון יחיד לכך מייתי קרא דוהתודה דקאי בהדיא אכל חטאת האדם דהיינו האמורים בסדר ויקרא גזילה ועושק ואינך ושנשבע עליהן ואמר עלייהו והתודה והשיב את אשמו בראשו וכו' הרי דבגזילה ג"כ מישתעי קרא ובקפץ ונשבע דוחק לאוקמי וט"ג לא שייכא בגזילה ומוכח שפיר דבהודה אחרי טענת אבד ג"כ חייב לשלם.

שם ע"ב גמר'. והא הכא דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה וכו'. הקשה בשיטה מקובצת דילמא הך שאכלו איירי קודם שטען ט"ג בב"ד דאכתי לא נעשה גנב והוי כטבח ברשות בעלים (ולמש"כ התוספ' בדף ק"ז ע"ב ד"ה ושלח דאיירי ע"כ אחר שטען לק"מ ור' חייא בר אבא ס"ל כרב ששת שם דאמר לאו משום דקנה וכו') ונ' דקשה עוד מאי קארי לי' דאיירי דוקא שטבחו הוא אימא דשכירו שבבית טבחו דאינו שלוחו לשחוט דליחייב על טביחתו מצד שליחות אלא נ' ע"פ מש"כ התוספ' לעיל דף ט"ג ע"ב ד"ה והעדים וסיפא נקט שגנבו לרבותא דאע"פ שהוא בעין חייב כפל וכו' א"כ קשה הכא ג"כ אמאי נקט שאכלו הו"ל לומר רבותא יותר כשהוא בעין ונ' דהיינו דקשיא לי' לגמר' אלא ע"כ דלהכי נקט שאכלו לומר שטבחו ג"כ בדרך חיובא ואפ"ה אינו משלם רק כפל ודלא כר' יוחנן ומשני דאיירי שעשהו נבילה בשחיטה ואשמועינן דעל שחיטת נבילה פטור מד' וה' ואף דכבר מפורש במשנה לעיל דף ע"ה ע"ב מ"מ השמיענו כאן בקוצר כמש"כ תוספ' ריש ברכות ד"ה והא דרגילות של משניות להשמיענו בקוצר מה שמפורש כבר ומ"מ קצת דוחק לומר כן לכך כתבו התוספ' ד"ה ולישני דשינויא דנבילה נ' לו דוחק יותר והיינו משום דמפורש כבר במשנה לעיל.

שם רש"י ד"ה ולישנו'. ומשני ר' יוחנן כר"מ ס"ל וכו. נ' דלא רצה לפרש דמתני' ר"מ היא דסתם משנה בעלמא ר"מ הוא משום דבב"מ דף ג' סוף ע"ב כתבו התוספ' דלסוגיא דהתם ע"כ הך משנה לאו ר"מ היא וא"כ ע"כ אין הכרח לאוקמי כר"מ ולכך כ' רש"י דר' יוחנן משום

דס״ל כר״מ מוקים מתניתן כוותי׳ והוא דלא כדברי תוספ׳ בסוף שבועות ד״ה והעדים שכתבו משום דסתם משנה ר״מ היא וכבר רמז שם הגאון ר״י ברלין מזה.

שם גמרא. הטוען טענת גנב באבידה משלם וכו׳. הקשה בפ״י מה אשמועינן בזה ר״י הא מפורש כן בקרא וראיתי בש״מ שהקשה קו׳ זו ומה שתירץ שם דמשום ד׳ וה׳ נקט כן ר״י והוא תמוה דלא נזכר בדברי ר״י מד׳ וה׳ וגם מדפריך הכא על ר״י מכי יתן איש ואם דינא דכפל באבידה מפורש בקרא ליקשי קראי אהדדי ונ׳ דבלא ר״י הוה מפרשינן בקרא מאי דכתיב אבידה איירי שכבר הודיע כן לבעליה ומאחר שנודע להם שפיר הוי מאז ואילך כפקדון בידו מדעת הבעלים וכדאמר לעיל דף ק״ד [ע״א] כיון דידע ואודי לי׳ כמאן דאמר לי׳ יהי׳ לי בידך וכו׳ הוי גבי׳ פקדון וכו׳ (וכל קרא דאו מצא אבידה וכו׳ ונשבע בסוף ויקרא דמסתמא איירי ע״פ ב״ד כמש״כ לעיל ד״ה כל הודה איירי נמי בכה״ג) ואע״ג דא״כ היינו פקדון דקרא מ״מ אחשבי׳ קרא לשם בפ״ע ליחייב על פקדון ואבידה שתים וכדאיתא בשבועות דף ל״ו ע״ב שבועה שאין לך בידי פקדון ותשומת יד וכו׳ חייב על כל א׳ וא׳ אבל ר״י אשמועינן דאפי׳ בפעם הראשון שבא בעל האבידה אצלו אמר לו תיכף שמצאה ונגנבה ממנו אע״ג דלא היתה עדיין בידו מדעת הבעלים אפ״ה חייב והיינו דפריך עלי׳ מברייי׳ דכי יתן איש דבעינן שתהא בידו מדעת הבעלים ונ׳ דנפקא לי׳ לר״י מריבויא דכל כדאי׳ לעיל דף ס״ג [ע״א] דכל ריבויא הוא ומ״מ בלא ר״י הוי אמרינן דאיידי דכתיב כל דבר פשע כתיב נמי כל אבידה ופירוש זה מרומז בלשון רש״י שם ריש ע״ב שכתב נגנבה ממני לאחר שמצאתיה דפשיטא דאחר מציאה נגנבה אלא בא לפרש דטען כן אחר המציאה גרידא לא שנודע להבעלים בינתיים מהמציאה והניחה בידו מדעת דהיינו חידושא דר׳ יוחנן וראיתי בר״ן בדף השני לתחילת פרק כל הנשבעין שכ׳ בשם הרמב״ן על מימרא דר״י דהכא והתם ליכא שטר שאלמלא מצאו וכו׳ אי שאמר לו אל תחזיר אלא בעדים וכו׳ ויצא לו מכלל שומר אבידה וכו׳ ולהנ״ל לא הי׳ צריך לזה דודאי איירי שלא הודיע עדיין לבעל האבידה ממציאתה דאל״כ מאי אשמועינן ר״י קרא הוא אך מש״כ שם דא״כ יצא מכלל שומר אבידה וכו׳ משום פרוטה דרב יוסף אינו מובן לכאורה דמ״מ שומר הוי וחייב בטענת גנב ונ׳ כוונתו על הא דפריך מיני׳ דר׳ יוחנן לעיל דף נ״ז [ע״א] לרב יוסף דאמר שומר אבידה שומר שכר הוי משום פרוטה דעניא ואי לא מיתוקמא אלא כשאמר אל תחזיר וכו׳ הא הוי שומר של בעלים ואם בחנם הא שפיר חייב כפל בט״ג אך מש״כ שם לפני זה דאלמא הילכתא הוא ורב אשי דהוא בתרא פריך לה בדוכתה אינו מובן לפ״ז דהא כאן בדוכתא ודאי מיתוקמא שפיר דר׳ יוחנן גם באל תחזיר וכו׳ והוי שומר דבעלים אלא דא״כ לא הוה פריך עלי׳ כלום מברייתי׳ דכי יתן דהא אבידה בכה״ג הוי מדעת בעלים והו״ל להוכיח כן בפשיטות מסוגיא דהכא ואפשר שלזה כוון באמרו ורב אשי פריך לה כלומר דמשתי הסוגיות מוכח דאין לפרש דברי ר״י באל תחזיר

וכו׳ כאן מוכח מדהוצרך רב אשי לשנויי מקו׳ דכי יתן א״ב ע״כ משום דאיירי שלא מדעת וכן מדקרי לה בפ׳ הכונס שומר בפרוטה דר׳ יוסף מוכח נמי כן רק שקיצר בלשונו.

שם רש״י ד״ה ת״ל. איתקוש נתינה והעמדה וכו׳. אינו מובן האיך איתקוש להדדי ע״י קרא זה ולולא דבריו נ׳ לפרש ע״פ מש״כ רש״י לעיל מינה ד״ה אין לי וה״ק כי יתן מי שהוא עכשיו איש וכו׳ דלכאורה אינו מובן בקרא אלא נ׳ ע״פ מש״כ רש״י בתורה שם על וגונב מבית האיש לפי דבריו וכוונתו דאיך החליט הכתוב לומר שנגנב דהא ע״ז דנין ביניהם ועיין ברמב״ן שם ובזה יתפרש הכא הך כי יתן איש דהיינו לפי דבריו דמי שהוא איש אומר שנתן אך א״ב כבר נרמז כאן הטענה שטוען שנתן למה כפל הכתוב אח״כ לומר יבא דבר שניהם דהיינו הטענות וזה כוונת הברייתי׳ ת״ל יבא דבר שניהם א״ב ע״כ כי יתן הם דברי הכתוב על המעשה שאירע שנתן ואמר בו איש ש״מ שאיש הי׳ הנותן ומה דקאמר עד שתהא נתינה ותביעה אין הכוונה דהכתוב משמעינן כן להקישן אלא דברי הברייתא הם דממילא מוכח מקרא דבנתינה ג״כ בעינן איש כמו בהתביעה והיינו מדכתיב יתן איש דהוא ע״כ סיפור המעשה שנתן איש ואפשר לרמוז כן בדברי רש״י ג״כ.

שם תוספ׳ ד״ה אבל. משמע אם נשבע ובאו עדים שאכלו וכו׳. לא ידעתי איך משכחת להאי דינא דהא כפל אינו חייב כ״א בהשביעוהו ב״ד ואיך יכולין להשביעו על טענתו שנגנב בחשד שמשקר ולא נגנב אלא אכלו הא אפי׳ אכלו אם כשהוא קטן אכלו פטור מלישבע ואין משביעין בספק כמש״כ תוספ׳ בב״מ דף צ״ז ע״ב ד״ה השוכר ובאמת בגמר׳ לא קאמר לשון אכלו רק אבל כשהוא גדול והיינו דלא איכפת לן באכלו דרק אם נשארה הגניבה בידו בגדלות נתחייב כשבאו עדים שהיא עדיין אצלו ולפי שירד על הגניבה רשות בר טענה כמש״כ רש״י ד״ה הכי וא״כ שפיר משביעין אותו הב״ד שמא ישנה בידו ונתכוון לגונבה מרשות בר טענה דחייב לישבע אבל התוספ׳ שהוסיפו תיבת אכלו משמע דאם לא אכלו שלא נתחדש דבר מעת הנתינה שהיה בקטנות וכעין שאמרו במנחות דף ק׳ ע״ב נעשה כמי שסידרו הקוף אינו חייב כפל ולכך בעינן שאכלו ודומה למילתי׳ דרבה לעיל דף ס״ה [ע״א] בתברה או שתייה דפירש״י שם בהאי שעתא דתברה שתייה הוא דקא גזיל וא״כ איך מצו להשביעו דמהי תיתי׳ לן לומר שעתה אכלו ואין לומר שאיירי שטען עכשיו נגנבה וא״כ הודה בעצמו שהיתה עדיין בעין בגדלות ושפיר משביעין אותו דאם אכלו ודאי בגדלות אכלו דא״כ מה הוצרכו להקשות מכח מיגו דההורתי שהיא העזה רק משום דבקטון ליכא העזה וא״כ ע״כ דאיירי שבתוך כדי דיבור אמר עכשיו נגנבה דאל״כ אלא שכבר אמר שהיתה עדיין בגדלות בעין הא לא אמרינן מיגו למפרע וכדאי׳ בתוספ׳ סנהדרין דף ל״א ריש ע״ב ליקשו בפשיטות דמיגו שלא הי׳ אומר עכשיו נגנבה רק נגנב סתם דלא הי׳ מחויב שבועה משום דאומר כשהוא קטן אכלו ואפשר דאין זה מיגו דלאו כ״ע דינא גמירי ולא ידע שבנתינת קטן פטור משבועה.

דף ק"ז ע"א תוספ' ד"ה עירוב. אבל קשה דפר' השואל וכו' משמע דלא מיחייב שבועה אלא א"כ יש חדא דקמודה וכו'. נ' דס"ל לרש"י דשאלה נמי אע"ג דלא ניתנה להוצאה כמו מלוה מ"מ היא טובה גדולה שכל הנאה שלו בחנם ואינו יכול להעיז ופטור ג"כ בכופר בכל מה שלא אמרו בגמר' לפי זה בעירוב פרשיות דקאי כי הוא זה אשואל היינו משום דבשואל לא נכתבה שבועה בפרשה לכך מוקמינן הקרא אאם כסף תלוה שנכתב באותה סדרא ונכתב בה שבועה בתורה בסוף סדר ויקרא או בתשומת יד כולו וכחש ונשבע וכו' אבל מ"מ ממילא נלמד גם לשואל דבעינן הודאה במקצת וזה שאמר תחילה ומ"ש מלוה וכו' והדר כפל בלשונו אבל פקדון וכו' לומר דוקא פקדון ממעטינן מהך דינא ולא שאלה וכל שאר הקושיות שהקשו על רש"י נ' ליישב על פי מה דאי' לק' דף קי"ח [ע"א] האומר איני יודע אם הלויתני פטור אם החזרתי חייב והטעם דברישא אין אצלו דררא דממונא אבל בסיפא כבר הוחזק חייב לו ואינו יוצא מידי ספק חיובו בספק פרעון וזהו כשישנו אצל הבע"ד בספק ודכוותי' אם כל א' טוען ודאי ואיכא אצלינו הספק הסברא נותנת ג"כ דבכופר שלא נתחייב כלום אין לנו עליו דררא דממונא ופטור בלא כלום דמהי תיתי יצטרך לישבע דכמו שאין מוציאין ממון מספק ה"ה בשבועה וכמש"כ תוספ' בשבועות ריש דף מ"א [ע"א] ובב"מ דף צ"ז ע"ב ד"ה השוכר אבל בטוען פרעתי הכל שכבר הוא לנו עליו דררא דממונא שחיובו הוא ודאי ופרעון ספק בזה איכא סברא שישבע וכן מחלק בהדיא בשבועות שם לענין שבועת היסת לחד לישנא בין להד"מ לפרעתי מטעם דררא דממונא ודיוקו דרבה הוא בכופר בכל דהחזרתי בפשטות הקרא דכי הוא זה נ' דאומר לו השאר החזרתי כבר דהא קרא קאמר כי יתן כסף או כלים וילפינן מיני' בשבועות דף ל"ט [ע"א] טענת שתי כסף ובכלים שני מחטין והודה בא' וכפר בא' ואי איירי שכופר במקצת שלא נתן כלל האיך החליט הכתוב לומר כי יתן וכו' כסף או כלים ובוגונב מבית האיש נדחק רש"י לפרש דהיינו לפי דבריו והרמב"ן שם יישבו כפשוטו ולעיל ד"ה ת"ל כתבתי דלמסקנא דברייתי' הך כי יתן ע"כ הוא דברי הכתוב שהמעשה כך הי' וא"כ ע"כ מה שכופר במקצת היינו שהחזיר לו מקצת וע"ז קאמר רבה דמשמע הא כופר שהחזיר הכל פטור ואמאי הא איכא דררא דממונא ובזה מדויק דלא נקט רבה כפשוטו מפני מה כופר בכל פטור דאע"ג דכל עיקר פטור דכופר בכל מדיוקא דמודה במקצת אתי כמש"כ תוספ' בב"מ דף ג' [ע"א] ד"ה מפני מ"מ משום זה לא הי' לו להניח לישנא ברירא ולומר סתם מפני מה כ"ה פטור אלא דכ"ה סתם אין כאן קושיא דסברא היא לכך אמר מפני מה אמרה תורה מ"מ הטענה כלומר כ"ה בגוונא דמודה במקצת דקרא דהיינו בהחזרתי אמאי פטור ועל זה קאמר משום דאינו מעיז אבל במעיז חייב בהחזרתי וכן בפקדון בהחזרתי הכל חייב לפי שיש כאן דררא דממונא ומעיז אבל בלהד"מ לעולם פטור ולא קשה מידי מהך דסלעין דינרין דהתם אומר שלא נתחייב לו מעולם יותר וכן הך דמנה לאביך והאכלתיו פרס י"ל

דלגבי הבן נחשב כאין להבן אצלו דררא דממונא שלו לא נתחייב מעולם (ולפרש"י בגטין שם דאיירי בקטן למסקנא לא אלימא כ"כ גבי הך חזקה דאין אדם תובע שאמרו בשבועות דף מ' ע"ב להשביע מהאי טעמא) וכל הקושיות מתורצין דבפקדון ג"כ בכופר שלא הפקיד אצלו כלום פטור וכן מה שהקשו אחר זה מפ' כל הנשבעין דאמר שם מתוך שיכול לומר להר"מ א"ש דבזה ודאי פטור אפי' בשומרין אך מה דמסיק שם על היכא דאפקיד בעדים מתוך שיכול לומר החזרתי צ"ל דבא להקשות אליבא דר' עקיבא שכתבו התוספ' בב"מ דף ד' ריש ע"ב דס"ל מחיוב לחיוב אמרינן ג"כ מיגו היכא שנ' נאמן יותר ה"נ כיון דנאנסו לא שכיח כמש"כ תוספ' בב"ב דף ע' ע"ב ד"ה מאן ויש לו מיגו דהחזרתי שנראה נאמן יותר ועוד נ' לומר על הך קושיא דמתוך שיכול לומר החזרתי ע"פ מה שפסק הרמב"ם בפ"ב משכירות הל' ז' דבשבועת שומרין הואיל שהיא על טענת שמא נשבעין גם לקטן וקשה כיון דלקטן יכול להעיז כנ' מהתוספ' לעיל דף ק"ו ע"ב ד"ה אבל א"כ ליפטור במיגו דלהד"מ או החזרתי ודוחק לומר דאיירי באפקיד בשטר אך לק"מ דהרמב"ם ס"ל דמיגו לאפטורי משבועה לא אמרינן כמש"כ הש"ך בשמו בסי' ע"ב ס"ק ס"ח וזה שדייק הרמב"ם לכתוב שם הורו רבותי דהרי"מיגש ס"ל כן כמו שהביא הר"ן בשמו ריש פ' כל הנשבעין דפירש בענין זה סוגית הש"ס הנ"ל ובזה ניחא מה שפסק הרמב"ם פ"ד מגניבה הל' ט' דעל טענת גנב בפקדון של קטן פטור מכפל והקשה בפ"י לעיל דף ק"ו ע"ב הא מרחייבין שבועת שומרין בקטן ע"כ ס"ל להרמב"ם דאמרינן בקרא דכי יתן עירוב פרשיות וקאי על מלוה דאיכא טענת ברי א"כ מהי תיתי תו לדרוש כי יתן איש אפקדון ולפטור מכפל ונדחק ליישב הואיל דכתיב כפל בהאי קרא דכי יתן גופי' ודבריו תמוהין דבהאי קרא כתיב אם ימצא הגנב ישלם שנים וזה לא קאי אטענת גנב כ"א אגנב עצמו למאי דפסקינן מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור כדאי' לעיל דף ס"ד ע"ב דנפקא פרט למרשיע את עצמו מהמצא תמצא ואם כוונתו אקרא דסמוך לי' אם לא ימצא הגנב הא שם נאמרה ג"כ השבועה דונקרב בעל הבית הוא לשבוע' אך דברי הרמב"ם א"ש כפשטן דאפי' אי אמרינן עירוב פרשיות מ"מ לא לחנם נכתב הפסוק כאן כנ' מדברי ר"ת שכתב והכי נמי בענין הודאה בהדי שבועה דנאנסו וכו' ולכאורה מנא לן כיון דקאי קרא אמלוה דמה"ט לא בעי בנאנסו כפירה אלא ע"כ משום דלא לחנם נכתב כן אלא להורות שנלמוד ממנו לפקדון ג"כ וה"נ דכי יתן איש לענין שבועה עקרינן לי' מפקדון אבל לענין כפל לא וע"פ מש"כ הסמ"ע ריש סי' רצ"ו דה"ט דלא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה משום דקשה להוציא ממון חסו חכמים וא"ב היכא דבא לו חיוב כפל ע"י השבועה יש לומר דמהני לי' המיגו למפרע כיון דבענין השתא להוציא ממון ע"י שנשבע ויהי' כמו שנשבע בלא חיוב שבועת הדיינין דהא יש לו מיגו לאפטורי והוי רק כקפץ ונשבע דאינו חייב כפל וכה"ג כתבו התוספ' לק' ע"ב ד"ה הואיל דאע"ג שנשבע ע"י ב"ד כיון שהי' שלא בחיוב פטור מכפל וא"ש דהא היכא דאיכא סברא עקרינן לקרא

ממקומו לומר עירוב פרשיות לכך לענין שבועה עקרינן לי׳ מפקדון דאיכא סברא כיון דשבועת שומרין היא ע״י שמא ראוי ליחייב גם בקטן ואין לפוטרו מטעם מיגו דלהד״מ דלאפטורי משבועה לא מהני מיגו ומשו״ה ע״כ לא מידריש אפקדון אבל לענין כפל שפיר י״ל דפטור בקטן מטעם מיגו דלהד״מ כיון דבקטן ליכא העזה ודינא הוא דליהני המיגו שיהי׳ כנשבע שלא ע״י חיוב ב״ד דפטור מכפל וכיון דאיכא סברא לפטור שפיר מוקמינן לענין זה מיעוטא דאיש במקומו אפקדון ולפ״ז משמעות דקרא הוא דנשבע על של קטן דהא דרשינן לי׳ לפטורא דכפל וע״כ דנשבע דבלא שבועה לא שייך כפל וא״ש דמתחילה פריך בפשיטות שבועת שומרין דחייב רחמנא היכא משכחת ופירש״י שם בשומר שכר משום דבי׳ נכתבה השבועה בהדיא בתורה דלכך נקט בגמר׳ נאנסו דבזה הוא שבועת שומר שכר ופריך שפיר דהא איכא מיגו דלהד״מ דפטור גם בשומרין כנ״ל והדר פריך ממיגו דהחזרתי לדידך דאמרת מיגו לאפטורי משבועה כפירוש הר״י מיגש הנ״ל למאי דקים לן בקרא דכי יתן איש דפוטר בקטן מכפל מכלל דשבועת שומרין נהיג בי׳ ומשום שהוא על טענת שמא א״כ ליתהימן שומר דקטן על נאנסו במיגו דהי׳ אומר החזרתי דהי׳ על טענת ברי דלא הי׳ חייב שבועה לגבי קטן וה״ה דקשיא לי׳ מיני׳ ובי׳ בענין קרא דכי יתן דלפטור שומר חנם בטענת גניבה במיגו דהחזרתי רק משום דנקט קודם לכן בנאנסו כנ״ל נקט אח״כ ג״כ בענין זה.

שם תוספ׳ בא״ד. וכן בפ״ק דב״מ בשמעתא דהילך וכו׳. כ׳ מהרש״א לא ידענא ראייתם וכו׳ ותמוה אם נעלם ממנו התוספ׳ בגטין דף נ״א ע״ב דמפורש שם הראיי׳ שפיר בד״ה מפני.

שם תוספ׳ א״ד. והא דקאמר מ״ש מלוה מפרש ר״ת מ״ט דמלוה וכו׳. ואכתי צריך ליישב מאי דהוקשה לו רק אמלוה ואדרחב״א דמפרש לי׳ בפקדון לא הוקשה לו וצ״ל דבפקדון הוי פשיטא לי׳ דליכא מיגו דכופר הכל דאינו יכול להעיז כיון שמה שמודה הוא בעין אצלו ולא שייך בי׳ אישתמוטי שהיא בביתו אבל במלוה ס״ד כיון שאינו נותן לו מיד מה שמודה לו ע״כ שצריך לו להוצאה כמש״כ תוספ׳ בשבועות סוף דף מ׳ א״כ כמו דמעיז במקצת שכופר מכח אישתמוטי ה״ה דהי׳ יכול להעיז על הכל ומשני דמ״מ שמא הנשאר הוא מוכן בידו ליתנו בקרוב ובזה לא הי׳ יכול להעיז ולכפור.

שם ע״ב גמר׳ מכלל דאם שלח וכו׳ למימרא דבשלח וכו׳. לכאורה הוא אריכות לשון והו״ל למימר רק למימרא דבשלח בה יד עסקינן ונ׳ משום דפשטי׳ דקרא ודאי הוא אם לא שלח הוא תנאי דאם באו עדים קודם שנשבע ששלח יד אין צורך להשביעו דאפי׳ האמת כדבריו שנגנב חייב לשלם וכמש״כ רש״י בב״מ דף מ״א ע״ב ד״ה בשומר חנם אך א״כ הו״ל לקרא לכתוב בהיפך אם לא שלח ונקרב וזה שאמר אם לא שלח מכלל דאי שלח בה יד חייב כלומר וא״צ להשביעו דחייב אפי׳ באונסין והוא פשטי׳ דקרא וא״כ אמאי כתבי׳ בתר ונקרב ע״כ למימרא

דבשלח בה יד עסקינן (ותרתי שמעינן מינה דאי שבועה גרידא לכתוב שלא שלח מדכתיב אם משמע לשון תנאי ואי לתנאי גרידא ליכתבי׳ קודם לונקרב בהדי תנאי דאם לא ימצא הגנב ואם לא שלח ונקרב וא״ש מה שפירש״י בב״מ שם אח״ז ד״ה שומר כדכתיב וכו׳ דנשבע שלא שלח וכו׳ והיינו משום דתרתי שמעינן מינה כנ״ל) וכמו שפירש״י שנשבע גם על זה שלא שלח ושנגנב ובשניהם נמצא רשע בשבועה שהוכחש עלי׳ בענין זה חייבה התורה אותו כפל ולקמן בדברי ר׳ ששת דס״ל דאם שלח יד פטור משבועה פירש״י באמת בד״ה ה״ק דאיהו אפכי׳ לקרא ודריש אם לא שלח ונקרב וג׳ להבין בזה דברי רש״י בתורה דעל אם לא שלח דשומר חנם פירש שישבע לו שלא שלח ידו בשלו ועל אם לא שלח דשומר שכר כתב והוא לא שלח וכו׳ שאם שלח וכו׳ חייב באונסים והא בש״ח נמי הי׳ יכול לפרש כן וכמש״כ בב״מ שם וכן בשומר שכר הי׳ יכול לפרש דישבע שלא שלח וכמש״כ הרמב״ם פ״ו משאלה ופקדון הל׳ א׳ דכל שומר שנשבע וכו׳ כולל בשבועתו וכו׳ ושלא שלח בו יד אלא נ׳ ע״פ מש״כ רש״י לק׳ ד״ה שלשה שבועות את שומר חנם האומר נגנבה דמה הכריחו לפרש כן דוקא בטוען נגנבה ומתוס׳ ד״ה הלא נ׳ דאטענת אבד נמי קאי ממה שכתבו אכתי חיישינן שמא ברשותו הוא ואי בט״ג איירי פשיטא דלא סגי במה שנשבע שלא פשע אפי׳ הוי משמעותא נמי שאינו בידו אכתי לא הי׳ מתחייב בכפל דהא לא נשבע שנגנב אלא ע״כ דהתוספ׳ באו לפרש גם אטענת אבד דצריך כל הני שבועות וג׳ דס״ל לרש״י דבעלמא אין משביעין כלל שלא שלח וכדעת ר״ת בתוספ׳ ב״מ דף ו׳ [ע״א] ד״ה שבועה דאין מגלגלין אלא בדבר הדומה רק בטוען ט״ג הטילה עליו התורה שבועה שלא שלח ושאם יתברר שהוא רשע שנשבע בשניהם לשקר שלא נגנבה וגם שלח בה יד יתחייב כפל ולכך בפרשת שומר שכר דלא נזכר שם מטענת גנב רק מטענ׳ נאנס׳ פירש רש״י אם לא שלח כפשוטו שאם נודע קודם לכן ששלח אין צורך בשבועה דהא חייב באונסין ואי משום דנכתב התנאי אחר המעשה אין בכך כלום אבל בפרשת ש״ח דכתיב ונקרב הוא השבועה ועל כל דבר פשע הוא ענין השבועה שלא פשע ואם לא שלח שבינתיים יהיה תנאי השבועה זה דוחק גדול ולהכי דרש ר׳ חייא בר יוסף שצריך לישבע שלא שלח כדי להתחייב בכפל כנ״ל וא״ש מה שפירש רש״י על ג׳ שבועות דקאי על ש״ח שטוען ט״ג דזהו דוקא שמשביעין שלא שלח ותפס בפירושו בתורה אליבא דר׳ חייא ב״י דס״ל להילכ׳ כוותי׳ וכמש״כ הרשב״א בשם ר״ח ומה שהשיג הרמב״ן שם עליו דאם לא שלח הוא דא״כ חייב אפי׳ באונסין ולהנ״ל אין כאן מחלוקת דרש״י נמי מודה בזה דכן הוא פשטות המקרא וכמו שא׳ ר״ח ב״י ג״כ מכלל דאי שלח בה יד מיחייב אך נקט פירושו לדינא אליבא דר״ח ב״י דכן מורה סמיכות המקרא לעל כל דבר פשע ובתר ונקרב לומר שישבע שלא שלח.

שם **תוספ׳** ד״ה **ושלח** דגזירת הכתוב הוא וכו׳ אבל כופר בפקדון אע״ג דאמר רב ששת לעיל וכו׳ בוונתם דלכאי דמסקינן דרי״

אמר הואיל ויצא ידי בעלים וכו׳ הא מצד שנעשה גזלן ע״י השבועה לא מיפטר מכפל והיינו משום דשליחות יד היא גזירת הכתוב ודאל״כ האיך משכחת ט״ג הא מיד שכפר נעשה גזלן לרב ששת וכן פי׳ בפ״י ולפ״ז לפי ההו״א דטעמי׳ דר׳ יוחנן הואיל שקנה בשבועה ע״כ לית לי׳ לר׳ יוחנן דכופר בפקדון נעשה גזלן ולפ״ז לא קשיא מה שדיקדק בפ״י לאוקימתא דהואיל שקנה מאי איריא דנקט ר״י הטוען טענת אבד ונשבע אפי׳ בכופר גרידא ליפטר מכפל כדר׳ ששת דזה אינו דלפי הך אוקימתא דלית לי׳ דגזירת הכתוב הוא ע״כ לא ס״ל דר״ש דא״כ האיך משכחת ט״ג להתחייב כפל.

דף קח ע״א תוספ׳ ד״ה ובאו. משמע דוקא הודה מעצמו וכו׳. ותמה בפ״י הא דברייתי׳ דלעיל דף ס״ה [ע״א] איתא בהדיא ואם משבאו עדים הודה וכו׳ וחומשו עולה לו בכפילו משמע דאי ליתא לכפל משלם חומש ונ׳ דודאי לא שייך לשון הודאה כשנתברר הדבר ע״פ עדים אך למאי דאי׳ בכריתות דף י״ב [ע״א] לרבנן דאדם נאמן על עצמו יותר מב׳ עדים ופירש״י שם במידי דכפרה וכו׳ א״כ י״ל אף דלמסקנא לא קיימא הכי מ״מ מעין סברא זו י״ל כשטוען ט״ג ובאו עדים דראוהו בביתו נהי דלענין כפל מחייבין אות׳ העדים שפיר ע״פ סתמא דודאי שיקר בשבועתו אבל לענין מידי דכפרה נאמן על עצמו לומר שלא שיקר בשבועתו וששכח באיזה מקום הניחה ודימה שנגנב ולכך אם הודה שידע ממנה מיקרי הודאה להתחייב חומש ואשם ובכה״ג איירי ברייתי׳ דלעיל אבל התוספ׳ קיימי אענין דהכא שאמר בתחילה שנגנבה ואח״כ נשבע שלא נגנבה אלא אבד א״כ כשהוכחש על האבידה האיך יכול לומר שנעלמה ממנו היכן היא לכך דימה שנאבדה דא״כ האיך נשבע שלא נגנב כ״א אבד כיון דלא ידע מכנה א״כ הא יכול להיות שנגנבה ואיך נשבע דאבד דוקא אלא ע״כ ששיקר ולזה קשיא להו שפיר דלא מיחשבא הודאה אח״כ דמיד ע״פ העדים נתברר ודאי ששיקר ותירצו דלא שנא והביאו ראיי׳ מברייתי׳ דבסמוך שאמרו לו שגנב שם ג״כ לא מצי לאישתמוטי בלל כיון שראוהו שגנב בידים ואפ״ה הי׳ מיחייב חומש ש״מ דכל ענין מיחייב חומש והמהרש״א במהדורא בתרא הקשה לפי דבריהם דהודה מעצמו לאו דוקא האיך דייק בגמר׳ דממון המחייבו כפל פוטרו אימא דאיירי שהודה אחר העדים ולכך חייב חומש משום דבעלמא שבועה פוטרתו ונ׳ דלפי תירוץ התוספ׳ מדויק שפיר דנקט בקיצור הודה משום דאיירי אחר ביאת עדים וקאי אדלעיל מינה רק מעצמו דנקט הוא איידי ולכך נקט בתרי הבבות במשנה דלק׳ ע״ב לשון הודה אבל בהך דהכא קתני ואם הודה משמע ע״כ שהודה קודם לכן דאחר עדים לא שייך שפיר לשון הודה בגוונא כיון דכבר נתברר בהדיא ששיקר כנ״ל ולכך קתני ואם הודה דמורה על ענין חדש כאילו אמר ואם כך הי׳ המעשה שהודה כלומר מתחילה ומזה דייק שפיר הא אחר עדים לא.

שם גמרא. בחד גברא קפיד דלא נשלם חומשא וכפילה וכו׳. בכסף משנה פ״ד מגנבה הל׳ ז׳ בסוף דבריו כ׳ אבל חומש מידי כפל

לא שמענו ותמהתי עליו דהא בסמוך בעי רב פפא למימר דלא נימא ג״כ תרי חומשי ומספקא לי׳ רק משום דהוי חד גוונא ממונא הא לא״ה הי׳ שפיר חומש מוציא מידי חומש א״כ בכפל דהוי תרי גווני ממונא פשיטא דהחומש מוציא מידי כפל ותליא ודאי במה שקדם דאם חיוב החומש קדם לא פקע תו אלא הכפל נפקע אי לאו משום דבתר גברי עלתה בתיקו ועולה שפיר פסק הרמב״ם דהכפל הוא בספק.

שם תוספ׳ ד״ה וחזר. האיך השביעוהו ב״ד וכו׳. נ׳ דאם טען תחילה נגנב מקצת ונשבע וחזר וטען נגנב כולו ונשבע שנגנב כולו למאי דקיי״ל דשבועת שומרין א״צ הודאת מקצת בכה״ג מיחשבא שפיר השבועה שניה שבועת הדיינין וא״כ הפקדון הי׳ שוה עשרים דינר וטען תחילה על העשר ואח״כ כשטען על כולו אף שלא הי׳ צריך לישבע רק על העשר והוא נשבע על כולו שכולו נגנב כטענתו הוי שפיר שבועת הדיינין דע״י הב״ד הוזקקה השבועה וחייב עוד על כל מה שנשבע דהיינו עשר לכפל משבועה ראשונה ועשרים משבועה שניה ודומה קצת למש״כ תוספ׳ בשבועות ריש דף כ״ט דמיגו דחלה שבועתו על הענבים מיחשבא נמי שבועה על התאנים.

שם תוספ׳ ד״ה ותרי. דחשוד על השבועה מדרבנן הוא דמיפסיל כדמוכח בשבועות וכו׳. ולא ראיתי שם שום הוכחה ונ׳ ע״פ מה שהקשה הר״ן שם בריש הפרק כיון דלא חשיב במשנה שם רק אותן שמן הדין לא ראוין ליטול כלל אך חשיב שכנגדו חשוד הא מן התורה הי׳ נוטל בלא שבועה דאינו יכול לישבע משלם ולפי דברי התוספ׳ א״ש דחשד על השבועה פסול רק מדרבנן א״כ מן התורה לא היה נוטל כלל דבעל הדין הי׳ נשבע ותיקנו חכמים שיטול בשבועה ושפיר חשבי׳ בהדי׳ אינך.

שם תוספ׳ א״ד. וכיון דמדאורייתי׳ שבועתו וכו׳. כוונתם דאזלינן בתר דאורייתי׳ אף דמדרבנן הוי חשוב כמו לענין ד׳ וה׳ לעיל דף ע״א [ע״א] דמיחייב במה דהוי שחיטה שאינה ראויה מדרבנן וצ״ל דהשביעוהו בב״ד אחר דאותו ב״ד לא היו משביעין אותו כיון דפס״ל מדרבנן ואעפ״כ הוצרכו לומר דפסול רק מדרבנן הא אם הי׳ פסול מדאורייתי׳ לא הי׳ נחשבה שבועת הדיינין אף שב״ד האחר לא ידעו שהוא פסול וכמש״כ תוספ׳ לעיל דף ק״ז ע״ב ד״ה הואיל ואף דלענין שליחות יד פסק הרא״ש כר׳ יוחנן דלעיל דאפי׳ עומדת על אבוסה ובשלח יד נמי חייב אע״ג דאם הי׳ נודע ששלח יד לא היה ראוי לישבע כיון דנעשה גזלן צ״ל דשאני התם דהוי מילא דצינעא דעל כגון זה באה שבועה אבל מה שכבר נשבע וכן הכא שנעשה פסול ע״י עדים זה מילתא דגלויא והוי טעות גמור אצל הב״ד לכך לא מיחשבא כלל שבועת הדיינין אי לאו משום דלא מיפסל רק מדרבנן ויש להוכיח כדבריהם דמאי דאמרינן דפסול מדרבנן צריך הכרזה (ועיין במל״מ פ״ד ממלוה ולוה ריש הל׳ י׳ דבעבירה דאורייתי׳ פסול מיד וא״ש בלא״ה) היינו לענין עדות וכראי׳ בח״מ סי׳ ל״ד סעיף כ״ג אבל לשבועה פסול מיד דאל״כ לא הוו צריכין לומר הואיל ומדאורייתי׳ כשר חייב כפל אלא דאיירי קודם הכרזה אלא ודאי דלענין שבועה לא שנא דלענין עדות הוי

טעמא משום פסידא לאותן שלא ידעו מפסלותו וזה לא שייך לענין שבועה.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה לוה. אע״ג דיש לו שאר נכסים וכו׳. כלומר והוי דינא דב״ח לגבות מבני חורין מ״מ כיון דאי אמרו מקבלי המתנה לא ניחא לי בלא תקנתא רשאין כדאיתא לעיל דף ח׳ ע״ב וכיון דהם אינן יכולין אלא כדי דעתו כמו שכתבו אח״ז א״כ מהני דעתו אם נתן להם על מנת שלא יגבה הב״ח מבני חרי דיגבה רק מהם והמהרש״א כתב דאיירי שיש לו רק מטלטלין ותמוה דהא אין חילוק בזה בין קרקע למטלטלין דאע״ג דעיקר התקנה הוא משום פסידא דלקוחות ובמטלטלין אכתי אפסידו אנפשייהו דשמא יבריח המטלטלין מ״מ כל כמה דאיתנהו ודאי מצי לדחותו אל המטלטלין דמיני׳ אפי׳ מגלימא דעל כתפי׳.

דף ק״ט ע״א תוספ׳ א״ד. אבל נתנו וכו׳ ב״ח גובה הימנו וכו׳. נ׳ דסבירא להו דכמו דשיעבודא דב״ח הוא על הקרקע לפי שסומך דעתו עליה משום שאינו יכול להבריחה ה״נ חל שיעבודא על אפותיקי דמטלט׳ מדאוריי׳ לפי שסומך דעתו עליה משום שארית ישראל לא יעשו עולה ולא יבריח מה שעשה בהדיא אפותיקי על חובו ומ״מ נ׳ דאיירי באפותיקי סתם אבל באפותיקי מפורש כיון דאין דינו דב״ח תו אצל בני חורין לא הויא השבה כלל אבל באפותיקי סתם כיון דדינו אצל בני חורין מחשבא שפיר השבה כמו בקרקע סתם רק דאיהו מגבהו מ״מ מהאפותיקי מכח לא ניחא לי בהא תקנת׳ כנ״ל ולדבריהם דהכא ניחא מה שהקשה הר״ן בכתובות דף נ״ט ע״ב בסוף הסוגיא על מש״כ רש״י דקדושת דמים לא מפקעת מידי שיעבוד דמיגרע ממכר דשורו אפותיקי ומכרו אין ב״ח גובה הימנו ותירץ דאיירי ששיעבדו אגב קרקע אבל לדברי התוספ׳ דלעיל דף צ׳ [ע״א] ד״ה הקדש שהקשו דאמאי לא חשיב רבא מכר וכו׳ בעשה שורו אפותיקי ומכרו וכו׳ לא עלה תירוץ זה דהתוספ׳ ע״כ לא אוקמוהו לדרבא באגב קרקע דא״כ לא הי׳ מכר מפקיע וא״כ הדרא קו׳ הר״ן לדוכתה אבל לדבריהם דהכא א״ש דהקדש הוי כמו מתנה דליכא פסידא וא״ש דטעמא דהוא קדושת הגוף הא בקדושת דמים לא הי׳ מפקיע מידי אפותיקי כמו במתנה.

שם רש״י ד״ה ונמחלין. היכא דאין יורש וכו׳. כ׳ מהרש״א דלאו דוקא נקט וה״ה בדאיכא אחים ימחול על חלקו ולקמן ע״ב כתב דבמתני׳ ליכא לאיפלוגי בין הודה בחיי אביו ללאחר מיתה ומתוך כך תימה על פירש״י במתני׳ ד״ה ואחר כך ולולא דבריו נ׳ דודאי לענין גזל אביו איכא נמי לאיפלוגי בכך דאם הודה לאחר מיתה ואיכא אחים יש לומר בעידנא דודאי קנאו האחים כמו דאמרינן בגזל הגר דקנאו ה׳ לכהנים ולא מהני מחילה אך בדליכא אחים דינא הוא דתועיל מחילה כיון דאין מי שיקנה והוקשה לו לרש״י אמאי דסמיך הש״ס הך קושיא אדברי רב יוסף והנה בדברי רב יוסף עצמן יש לדקדק אהיכן קאי כיון דלא נזכר במשנה כלום מהך דאם אינו מוצא יורש וצ״ל דרב יוסף דייק מדלא תני במשנה עוד תקנה דאם אין לו אחין פטור כמו שפי׳ הרמב״ם באמת ואם אין לו דמתני׳

כמש״כ הה״מ בפ״ח הל׳ ב׳ אלא ע״ב דאם אין לו אחין ובנים נמי חייב להוציא הגזילה מתחת ידו וע״ז אמר רב יוסף דלכך לא תני במתני׳ תקנתא לפשורא באין לו אחין משום דצריך עכ״פ ליתן לארנקי של צדקה וע״ז פריך בגמר׳ דאכתי ליתני במתני׳ תקנתא לפטורא באין לו אחין משום דמצי מחיל לנפשי׳ והיינו משום דבל״ז אגופא דמתני׳ דיתן לבניו או לאחיו לא הי׳ קשיא דנמחלי׳ דמצינו לאוקמי בהודה לאחר מיתת האב ומעידנא דאודי קנאו האחין או הבנים אך למאי דדייק רב יוסף ממתני׳ דסבירא לה באין שם יורש נמי לא נפטר קשיא שפיר דנמחלי׳ לנפשי׳ וזה שכתב רש״י במשנה דהודה אחר מיתת האב דהכי ריהטא סוגית הגמר׳ דלא פריך אגופא דמתניתן וי״ל עוד דלמסקנא ג״כ אתיין שפיר דברי רש״י דהא דמוקי רבא הא והא כר״ע היינו דמתניתן דנתן את הקרן אתיא גם כר״ע אך מתני׳ דהכא אתא שפיר ככ״ע דבישנן בנים ואחין איכא חיובא לכ״ע גם לריה״ג ובהודה לאחר מיתת אב דהוי דומיא דכהנים בגזל הגר בהודה לאחר מיתת הגר דקנאו ה׳ לכהנים ה״נ קנאו אחין והשמיט במשנה פטורא דאין לו בנים ואחין משום דבעי למסתם לכ״ע ולר״ע כיון דלא מיפטר בהודה בחיי הגר ה״נ לא מיפטר בהודה אחר מיתת האב אע״ג דאין כאן מי שיקנה ודברי רש״י מדוקדקין שפיר במשנה ובגמר׳ כנ״ל.

שם תוספ׳ ד״ה ב״ח. וההיא דהולך אצל חנוני וכו׳ דרך מתנת מיירי וכו׳. ולפי זה לא היו צריכין לדחוק בריש הדיבור במאי דנקט אחר מיתה דוקא כיון דהכא ע״כ משמע להו בהלואה ממש מדהוקשה להם מפורע חובו לר״ת ולא ניחא להו כההיא דהולך אצל חנוני וא״כ מחיים שפיר הוה אסור כפורע שאר חובות לר״ת אך באמת התוספ׳ חולקין על ר״ת בזה כדאיתא בכתובות דף ק״ח [ע״א] ד״ה הא ובאו ליישב כאן לכל הדיעות ומתחילה כתבו דאפי׳ אי פורע שאר חובות נמי מותר מ״מ נקט שפיר לאחר מיתה דמחיים לא שייך כלל דאינו רוצה לה הנהו ואח״ז כתבו דמאי דשרי לאחר מיתה א״ש אפי׳ לפי׳ ר״ת לפי שהפירעון גופי׳ לא מיחשבא הנאה כ״א מה שהי׳ מתחייב למי שפרע בעבורו ובלאחר מיתה לא שייך זה לכך שרי.

שם ע״ב גמר׳ או דילמא אורחי׳ דקרא הוא וכו׳. בתורת חיים נרחק לומר דרבינא לא ידע מברייתא דסנהדרין שהביאו תוספ׳ לעיל ריש דף ט״ו דהיכא דכתי׳ בהדיא איש ליתא להך כללא דכל התורה בלשון זכר נאמרה ונ׳ דכוונתו במאי דאמר אורחי׳ דקרא היא כדאמר לעיל שם איש דבר משא ומתן אין אשה לא וזה שאמר כאן ג״כ אורחי׳ דקרא בענינא דממונא לכתוב איש דאשה אינה בת ממון ולא שכיח בה גזילה והוא כעין מה דאיתא בריש שבועת העדות אשה לאו אורחא רק דהתם דאיירי קרא בכל עניני דינין כדכתי׳ אשר להם הריב נקט כבודה בת מלך והכא דאיירי בענין ממון גרידא אמר סתם דאורחי׳ לינקוט בזה לשון איש.

שם גמר׳ קטן אי אתה צריך לחזור עליו וכו׳. בריש פ׳ בן סורר הקשו תוספ׳ הא אין נשבעין על טענת קטן ותירצו ע״פ ע״א או

או בקפין ונשבע והנה לענין כפל פסק הרמב"ם בפ"ד מגניבה הל' ט' דאף אם נשבע ע"פ ב"ד והיא כשיטתו בפ"ב משכירות הל' ז' אפ"ה פטור מכפל וא"כ לקמן דף ק"י איתא או אינו אלא המושב זה כפל וקשה האיך מצינו לפרש כן דא"כ נשאר קו' התוספ' דהא אין משלמין כפל על טענת קטן וצ"ל דהתוספ' הקשו שפיר דכל עיקר קרא דהשבח לכהנים לא הוי א"ש על הא דקטן אי אתה צריך לחזור עליו אי לא הוה משכחת בי' שבועה אבל משו"ה מצינו שפיר למידריש המושב זה כפל ומאי דדייק קרא דקטן אי אתה צריך להזור עליו אין הכרח דליקו גם אכפל אלא אהשבת קרן לכהנים גרידא וקרא דהמושב דהיינו כפל אה"נ דשייך רק באיש דאיירי בי' קרא בהדיא.

נוספות לבבא קמא

דף ס"ט ע"ב בגמרא לאו אמר ר' מאיר מעשר ממון גבוה הוא ואפילו הכי לענין פדייה אוקמיה רחמנא ברשותיה כו'. לפ"ז הא דאמר ר"א ב' דברים אינן ברשותו וכו' ולר"מ איכא נמי מעשר שני דאוקמיה ברשותו להתחייב חומש וקריי' ממעשרו ובזה יש ליישב קושית התוספ' לעיל דף כ"ט ע"ב ד"ה כי פליגי דלימא דפליגי אליבא דר"מ דא"כ הו"ל לר"א ליחשב ג' דברים וכל קושית הגמרא לימא מאן דמחייב כר"מ היא מהתסתיים דר"א אמר חייב וא"כ קשיא ר' אלעזר אדר"א דאכתי לא סליק אדעתי' למימר הא דידי' הא דרבי' כדמסיק בסוף הסוגיא.

דף פ"ב ע"א גמרא ושיהיו מכבסין בחמישי בשבת מפני כבוד השבת. כתב המג"א בסי' רמ"ב שיהיו פנויין בערב שבת לכבוד שבת ולא ידעתי למה נדחק דכך היו רגילין כדאיתא בשבת דף י"ט [ע"א] שהיו נותנין כלי לבן ג' ימים קודם לשבת וצבועין אפי' בערב שבת שהלבנים קשין לכבסן כו' ומדנקט לשון אפילו משמע דהיה צריך ליתנן בה' רק שאפי' בערב שבת יכולין להכבס או דאיירי בלבנין וסתם אנשים אינם חשובים כבית רבן גמליאל הנשיא וכן משמע ברא"ש שם.

דף צ"ו ע"ב תוספ' ד"ה המחליף ור"מ לא מקיש כו'. דבריהם תמוהים דמי איכא מאן דפליג דעבד הוקש לקרקע דיליף לה מקרא במגילה דף כ"ג ע"ע מוהתנחלתם לרשת אחוזה ועיי' בב"מ דף ד' ע"ב תוספ' ד"ה אין נשבעין בדיבור שני ועיין בסנהדרין דף ט"ו [ע"א] דקאמר אמתני' דשם המקדיש עבדו אין מועלין בו אפי' תימא ר' מאיר וכו'.

דף צ"ח ע"א תוספ' ד"ה עד. כ' מהרש"א דלרש"י ע"כ עד ולא עד בכלל כי היכי דלא לפלגו לדינא רש"י ור"ח ותמוה דהא רש"י כתב בהדיא שמצאו י' מן הראשונים ונותן לו שמונה א"כ פליג לדינא ג"כ אר"ח.

דף ק"א ע"ב תוספ' ד"ה ולדמיהן שלקטן מתחילה לאכילה כו'. נ' דלאו דוקא אלא לישנא דקרא נקטו שבת הארץ לכם לאכלה וכוונתם שלקטן לצורך עצמו וכמש"כ רש"י בד"ה יש דהיינו דומיא דלאכלה ונקרא

כל צורך האדם שאינו לסחורה אכילה ומיושב קושי׳ מהרש״א ועיי׳ בפני יהושע.

שם תוספ׳ ד״ה ר ו א י ן שאומדין כמה נשתייר מן המים הראשונים כו׳. כוונתם נ׳ ליישב דלמש״כ דתולין הדבר להחמיר כלומר שיצא כל הדם א״כ הוי תרתי דסתרי דלעיל מיני׳ כתבו דכשם שנשתייר מן המים כך נשתייר מן הדם דאל״כ אמאי כי הוה המראה עמוק כזו טמא אימא דנבלה כבר קצת מן הדם ולא היה בבגד רביעית ואפ״ה המראה שוה לזו הואיל שמן המים נבלע בבגד דרך משל שעכשיו לקחנו ג׳ רביעית לוג מים ורביעית דם נמצא הדם הוא רביעי חלק המים ונאמר שנבלה מכמות הדם שבבגד רביעי הרביעית נשארו ג׳ רביעי רביעית והם יצאו כולם לחוץ כמש״כ השתא ומהמים שלקחנו לכיבוס דהיינו ג״כ ג׳ רביעית הלוג נבלעו ג׳ רביעי רביעית ויצאו ט׳ רביעי רביעית ונמצא ג״כ הדם שיצא כולו הוא חלק רביעי מהמים ולכך המראה עמוק לכך כתבו שאומדין ונקח דרך משל ט׳ רביעי רביעיות דהיינו בנכוי הג׳ רביעי רביעית שנבלעו ובהן נשים רביעית דם וא״כ כי שוו למי הכיבוס ע״כ היה שם ג״כ רביעית דם שיצא כולו לחוץ אבל מה שכתבו אח״כ שנמדוד כמה יש בין מים לדם כו׳ לא הבנתי ד״מ אם שיעור הכמות הוא לוג ונקח עכשיו רביעית דם וג׳ רביעית מים שיהיה ג״כ לוג ונראה אם שוו תיפוק לי׳ אפי׳ אם מי הכיבוס הוא דיהה מזו יהא טמא דהא נבלעו מים בבגד וא״כ היה שם מים יותר מג׳ רביעית לכך אינו ניכר בהם כל כך הרביעית דם ואפי׳ נאמר שמהדם ג״כ נשאר בלוע א״כ כיון שעכשיו שיעור הכמות היא לוג א״כ יש בהן יותר מג׳ רביעית מים לכך דיהה המראה וצ״ל דקיימי השתא דיצא כל הדם וא״כ המים שנשארו בבגד לא חיסרו כלום ממראה הדם וכל מראה הדם הוא במים שיצאו ולכך כי דיהה טהור דאם איתא דהוא רביעית א״כ המים שיצאו הם רק ג׳ רביעית והיה להיות עמוק כזו.

דף ק״ב ע״ב תוספ׳ ד״ה א י ן ולפי האי טעמא הו״ל למיפרך כו׳. לא הבנתי דזהו קושית הגמרא בעצמה אהאי טעמא דאין דעתו והלא חייבי ערכין כו׳ וצריך לדחוק דחשתא קאמר אין דעתו של אדם כו׳ בלא טעם רק דאין זה ברוב דעת בני אדם בהקדש והו״ל למיפרך מערכין סתם דשם לא שייך זה דאין מקדיש חפצים שנאמר אלו לא היה בכלל אבל כי מסיק משום איבה שפיר י״ל דגם בערכין הוה כאלו התנה מעיקרא שמעריך עצמו על מנת שלא יקחו מדברים שמביאין איבה אבל הקשה מהא דממשכנין הו״ל כאלו התנה ע״מ שלא ימשכנו אותו.

דף ק״ח ע״א תוספ׳ ד״ה ט ע ן ואפילו אמר לאחר שבועה אבד. כתב מהרש״א דלא מיבעיא קודם שבועה שיצאה השבועה מכח הודאה שקדמה ולדעתי אין נראה לומר דלא תועיל שבועה אם נשבע שהודה לשקר עכ״פ לפוטרו מקרן אלא נ׳ כוונתם לאחר שבועה מיד כלומר קודם שהודה דלא מיבעיא אחר שהודה דנקרא בהדיא עליו שם גזילה אפי׳ נשבע שנאבד קודם שהודה דאכתי לא הוחזקה אצלו להדיא בגזילה אעפ״כ אין לחלק.

שם תוספ׳ בא״ד. ומיהו תימא מאי קמיבעיא לי׳ לר״פ הא מתניתן היא כו׳. לא הבנתי תמיהתם דשם מצי איירי דחייב אשם על כל אחת ואחת אבל חומש אה״נ דאינו משלם אלא פ״א כמו בטענת גנב והודה ובאו עדים דמביא אשם ולא חומש.

מסכת בבא מציעא

פרק ראשון

דף ב ע״א רש״י ד״ה שנים אוחזין. דוקא אוחזין וכו׳ שאילו היתה ביד אחד לבדו וכו׳ ואינו נאמן זה וכו׳. דקדק בפ״י וכן בשיטה מקובצת למאי הוצרך רש״י להאריך כן פשיטא אוחזין תנן ונ׳ ע״פ מאי דמסיק לק׳ דף ג׳ ודף ה׳ ע״ב דשבועה זו תקנת חכמים היא שלא יהא כל אחד תוקף וכו׳ א״כ לכאורה אפי׳ במוחזק הטלית ביד אחד הוצרכנו לתקנה זו שמא תקפה מיד חבירו וראוי להשביעו והו״א דאוחזין לאו דוקא אלא אורחא דמלתא דמסתמא הנתקף אוחזו ג״כ לזה כ׳ דזה אינו דדוקא באוחזין תיקנו הא במוחזק ביד אחד לא תקנו וכמש״כ הרמב״ם פ״ז מטוען ונטען הל׳ י״א ומדויק ג״כ מה שסיים רש״י ואינו נאמן זה שדקדק בפ״י דכיון דבמוחזק בו אסיק רש״י בדבריו הו״ל לומר דהרי הוא שלו בלא שבועה ולהנ״ל ניחא דבא לומר דלא תקנו על הנתקף לגמרי שאינו אוחז בו אע״ג דאפשר שבא לידי פסידא לזה סיים שפיר אלא נפסד ע״ב ואינו נאמן בשבועה.

שם רש״י ד״ה ראיתיה. קודם שהגבהת. הקשה מהרש״א אבתי אימא חבירו ראה אותה קודם לכן ונ׳ ע״פ מש״כ תוספ׳ ד״ה בראיה דבראה ואמר תנה לי פשיטא לי׳ דלא קנה בראיה דגלי׳ דעתי׳ וצ״ל דאיכא הוכחה כגון שלא הי׳ לו למהר בכך ליקח את המציאה אם לא שלא קנה אותה עדיין וממהר לקנותה וכענין זה יש לפרש דברי רש״י דהוקשה לו אם מצאתי היינו ראיה האיך ידע הוא שחבירו לא ראה תחלה ולזה כ׳ רש״י דאמר ראיתיה קודם שהגבהת ואתה מאשר מהרת להגביה ע״כ גלית דעתך לקנותה בהגבהה וא״כ קנין ראיה שלי קדמה.

שם גמר׳. והאמר רבנאי וכו׳ דאתא לידי׳ וכו׳. הנ׳ מקו׳ הגמ׳ דרבנאי ס״ל כן במשמעות לישנא דומצאתה ולק׳ דף כ״ז [ע״א] פריך הגמר׳ ולמ״ד דדריש מומצאתה שתהא שוה פרוטה דרבנאי מנא לי׳ משמע דרך מכח יתורא דריש דאל״כ הא מ״מ משמע דכבר אתא לידיה וצ״ל דנהי דמשמע כן מ״מ מנא לי׳ לדרוש כן אתיבת אחיך ולדיוקא למעט דעכו״ם וע״כ מכח יתורא וכן למאי דמשני התם דנפקא לי׳ מוי״ו ע״כ מצאתה לחודי׳ נמי משמע הגבהה והוי״ו מורה ג״כ אדאתא לידי׳ וכמש״כ רש״י שם שהי׳ בידו כבר ומידרש היתור למעט דנכרי ולכך פי׳ רש״י שם כן דאי מיתור גרידא דוי״ו א״כ מאי פריך הכא אימא דמתניתן ר׳ יהודה היא דנפקא לי׳

מוי"ו ולעולם מצאתיה הוא ראיה לכך פירש דדריש ממשמעות דוי"ו שהי' בידי כבר ואי מצאתיה בעצמו היא ראיה אכתי לא הי' מידרש מוי"ו רק שראה כבר וע"כ דלדידי' נמי מצאתה משמע הגבהה.

שם גמר'. והאמר דרבנאי ומצאתה דאתא לידי'. וק' אימא דלעולם משמעותי' רק ראיה בעלמא והתם מכח יתור קרא מוקמינן לי' באם אינו ענין לראיה תנהו אדאתא לידי' וג' דא"כ לא הוה צריכין לאפוקי לקרא משמעותי' אלא ע"פ מה דאיתא בסנהדרין דף ע"ו ע"ב המחזיר אבידה לנכרי וכו' למאן ספות הרוה וא"כ מצינו לפרש דאי משום אחיך אשר תאבד לא ממעטינן דנכרי רק מחיובא ונשאר רשות ומיתורא דומצאתה דרשינן באם אינו ענין לרשות תנהו לרואה אבידת נכרי דאסור להשיבה לו וקרא דלמאן ספות הרוה נדרוש אדאתא לידי' ותרתי מוכח מיניה בדאתא לידי' דאינו חייב ואפי' איסורא איכא להחזיר אלא ודאי דמשמעות מצאתה הוא דאת' לידי' ודריש רבנאי שפיר כמשמעות הקרא דהוא בדאתא לידי'.

שם ע"ב תוספ' ד"ה וליחזי. ומיהו הוה מצי לשנויי דליתא קמן וכו'. נ' משום דלפירושם דהמוכר רק כעד אחד א"כ הוי בכלל משמעות המשנה דשנים אוחזין וכו' דהיינו כלומר ואין עדים בדבר וכמש"כ רש"י שם דאם הי' רק אחד אוחז הי' צריך ראיה בעדים אבל בשנים אוחזין ואין עדים בדבר יחלקו וה"ה שאין כאן ע"א וכן ממילא שאין המוכר כאן להיות עד בדבר אבל לפירוש רש"י דהוא נאמן מכח מגו או מכח תקנה כמש"כ הפ"י אינו בכלל ליתנייהו דעדים שבמשמעות המשנה.

שם תוספ' ד"ה לימא. מצינו למימר דידע וכו' אפשר דתרווייהו וכו'. נ' דהוקשה להם בלשון התרצן דקאמר התם ודאי איכא שבועת שוא דהוא מילתא דפשיטא דבבן ננס כן הוא דלק' בדף ג' מ"א דאמר כן לר' יוסי התם ודאי איכא רמאי י"ל משום דנקט תחלה לרבנן הך לישנא התם דוודאי הך דחד מינייהו ובא לומר כן לאפוקי שלא נימא אימא הקונה לחבירו חצי מנה כמש"כ תוספ' לעיל ע"א ד"ה ויחלקו לכך נקט בדר' יוסי נמי כהך לישנא ולזה כתבו דהמקשן ידע דהכא ליכא ודאי שוא רק דס"ד לחוש נמי לספיקא ולכך תירץ לו דשאני בין ודאי לספק.

שם רש"י ד"ה עליו הראיי' ואי לא לא גבי מידי וכו'. בתורת חיים הקשה על פירוש רש"י ופירש להיפך דהקושיא הוא כמו דפריך מסומכוס דהו"ל לחלוק שלא בשבועה ומשני דכל חד תפוס בכולה וכל אחד הוא מוציא מחבירו ולא הבנתי אם כן מאי פריך מסומכוס לרבה בר"ה דאמר אפי' ברי וברי הלא בברי וברי לא אמר סומכוס דיחלקו כי אם בעומדת בא:ם וכמש"כ הת"ח והמהרש"א בב"ק ריש פ' שור שנגח הפרה וא"כ מה"ט דניחא לרבנן ניחא גם לסומכוס דכיון דכל חד תפיס בכולה לית לי' לסומכוס יחלקו בלא שבועה וג' דזה דחקו לרש"י להוציא סוגית הגמר' מפשטה ומה שדיקדק בת"ח לפי' רש"י מלשון פלגי לה בשבועה דלא ה"ל למימר רק פלגי לה נ' דלא נעלם זה מרש"י ולכך

בה״ג שכ׳ רש״י העתיק לשון הגמרא פלגי בשבועה ואח״כ בפירושא דסוגיא ציין והופך הלשון בשבועה פלגי כלו׳ דהכוונה היא עכ״פ בשבועה פלגי לה ומכוון שפיר על קו׳ המקשן דלא נימא כלל יחלקו משני לי׳ משום דכל אחד מוחזק בחציו בשבועה לכל הפחות דין הוא דיחלקו והאי דהצריכו שבועה משום דמחסרי גוביינא ולק׳ דף ה׳ ע״ב הוא דדייק הש״ס ביותר ופריך דהא אלימא כ״כ התפיסה לכל אחד בחלקו דאפי׳ שבועה לא ליצרכו.

שם תוספ׳ ד״ה ומ ה. ואיכא למימר כולה וכו׳. כ׳ מהרש״א דלדברי תוספ׳ לא הוי הק״ו רק מכולה למר ובמהר״ם לובלין כ׳ עוד דתוספ׳ לא גרסי תיבת למר דלפירושם דלעיל דקאי אב״ד לא שייך לשון למר ונ׳ דאין צורך דבפירוש המלות דררא דממונא לא נחלקו התוספ׳ עם רש״י דלתרווייהו הוי הפירוש של דררא שייכות ממונא רק שבדברי סומכוס פירשו הם דהדררא קאי אבית דין שנראה לב״ד שייכות ממון בין שני הבעלי דינין שאפשר של זה או של זה הוא אבל בפירכת הש״ס מק״ו פירשו התוספ׳ ג״כ כדש״י דיש שייכות ממון בהחפץ לבעל דין זה או לזה דהיינו הפסד ממון כפירוש רש״י.

דף ג׳ ע״א גמר׳ שבועה זו תקנת חכמים היא וכו׳ תוקף בטליתו וכו׳. הק׳ בפ״י וכן בריטב״א לפי׳ רש״י דלעיל דף ב׳ סוף עמוד דלא אמרינן יחלקו רק בדליכא רמאי האיך קאמר שבועה זו וכו׳ כל אחד תוקף הא בתוקף דאיכא רמאי לא אמרו יחלקו אלא יהא מונח וכו׳ ונ׳ דמאי דאמרינן דרק בדליכא רמאי היא דיחלקו בשבועה היינו שיהא כל אחד נשבע ליטול חציו בעל כרחי׳ דחבירו כה״ג תיקנו רק בדליכא רמאי ואיתא בש״ע ריש סי׳ קל״ח דאם א׳ אומר לחבירו השבע וטול כולו ואינו רוצה נשבע הוא ונוטל כולי׳ ה״נ י״ל בדאיכא רמאי לא תקנו שישבע כל א׳ בעל כרחי׳ דחבירו ליטול חציו אבל הברירה ביד הבעל דין לומר לחבירו השבע וטול ואם לא ירצה ישבע הוא ולא יוכל שכנגדו לומר לא אשבע אלא יהא מונח וכו׳ אלא דכה״ג הוי מכלל התקנה שאם לא ירצה האחר ישבע האחד ויטול כולו וא״כ הוי שפיר תקנה לתוקף טליתו של חבירו שהנתקף לא יפסיד חצי טליתו בע״כ אלא יאמר להתוקף השבע וטול ומסתמא לא הוי חשוד אשבועה ולא ירצה לישבע וישבע הנתקף ויטול כולו ולא יפסיד כלום.

שם תוספ׳ ד״ה אי נמ י. אפי׳ איכא ודאי רמאי וכו׳. הפ״י נדחק בכוונתם כנ׳ שהוקשה לו דהוה להו לפרש דתירוץ קמא קאי דבדאיכא רמאי קנסינן ותירוץ ב׳ הוסיף דאפי׳ ליכא רמאי קנסינן כי איכא פסידא דלודי כההיא דמנה שלישי ובפשיטות נ׳ דלק״מ דא״כ לא הועיל התרצן כלום בואב״א דהא במנה ג׳ לא סגי שלא יהא רמאי ומה צורך לסברת פסידא דלודי ולכך פירשו דהכל תלוי בפסידא דלודי ונ״מ לדינא דמתנית׳ דאפי׳ איכא רמאי לא קנסינן ועוד נ׳ דמש״כ תוספ׳ לק׳ בסמוך ד״ה אלא דהדר בי׳ ולא סגי בטעמא וכו׳ אין כוונתם דבאלא מיחוורתא צירף הסברות מתי׳ קמא ומתי׳ בתרא דהא כתבו אח״כ כדמשמע לישנא דמה

הפסיד וא״כ תיקשי ללישנא קמא הא מפורש במשנה מה הפסיד דמשמע דתליא בפסידא אלא כוונתב לומר דאלא מחוורת׳ מתפרש דלא נאיד לגמרי מתי׳ ב׳ מדאמר כדשנינן מעיקרא ממילא מוכח דתירוצא דמעיקרא סבר הכי דתליא ברמאי ובפסידא וע״פ זה פירשו הכא דתי׳ ב׳ סבר דתליא רק בפסידא ורמאי אינו מעלה ולא מוריד דליכא לפרש דס״ל תרווייהו בעי פסידא ורמאי דא״כ היינו לישנא קמא וגם דא״כ מאי פריך ממקח וממכר כמש״כ הפי׳ וגם לא מצו לפרש דתי׳ ב׳ ס״ל דודאי ברמאי קנסינן והוסיף רק דאפילו באיכא פסידא נמי קנסינן כקו׳ הפי׳ דהא זה לא נאמר מעולם גם בתירוץ א׳ דברמאי לחודי׳ קנסינן כנ״ל וכמשמעות לשון המשנה מה הפסיד דלא קניס כי אם באיכא פסידא דלודי עוד נ׳ לפרש דבריהם דהכא ע״פ מה דמסקו בסמוך ד״ה אלא דאלא משמע ההדר בי׳ לגמרי דלית לי׳ כלל סברא דפסידא אלא ברמאי לחודי׳ תליא וכן ס״ל לתירוץ קמא רק דהוקשה להם האיך קאמר דהכא ליכא פסידא דלודי הא קאמר בסמוך דבמתניתן אומר בהדדי אגבהה וא״כ שפיר הו״ל לומר יהא מונח דאימר בהדדי אגבהוה ומתוך שיהא מונח ויפסדו לגמרי יודו שבהדדי אגבהו׳ ליטול כל אחד חציו לזה כתבו דאפי׳ באומר מצאתיה היום וא׳ אמר אתמול וכו׳ כלומר דמתני׳ בכל ענין אמרי אפי׳ בכהאי גוונא דאיכא רמאי אפי׳ הכי לא קנסו עד דאיכא תרווייהו רמאי ופסידא וא״ש ממ״נ אם שניהם אמרו היום מצאנו וא״כ איכא פסידא דלודו דבהדדי אגבהו מ״מ לא קנסינן כיון דליכא רמאי ואם בהיום ואתמול דאיכא רמאי מ״מ לא קניס הואיל דליכא פסידא דלודי דבכה״ג אחד מהם אין לו כלום ולמה יודה ופריך עלה א״כ במו״מ נמי אם תפרש דבכל ענין איירי בא׳ אומר היום ואחד אתמול הא תרתי רמאי ופסידא אמאי לא קנסינן.

שם תוספ׳ ד״ה אלא. וכן בסמוך דפריך וכו׳. לא הבנתי ראייתב הא שם פריך ממנה שלישי כדקאמר בין לרבנן וכו׳ ובי׳ לא הוצרכנו לא לטעם רמאי ולא לטעם פסידא אלא משום דחד מנייהו הוא כדקאמר לעיל התם דודאי האי מנה דחד מנייהו וכו׳ ולא אסיק לטעמא דרמאי ופסידא רק לר״י דקנים להו במה שלהם ודאי אבל במנה ג׳ שהוא רק של א׳ מהם לא הוצרכנו לטעמא אחרינא כלל ופריך שפיר מחנווני דג״כ רק דחד מנייהו הוא והו״ל לומר יהא מונח אבל לעולם בדר׳ יוסי לא קנסו רק משום דאיכא תרתי רמאי ופסידא דלודי.

שם גמר׳ בין לרבנן ובין לרבי יוסי התם גבי חנווני וכו׳. לכאורה לא שייך קושיא זו לכאן ונ׳ ע״פ מש״כ בת״ח דבמנה ג׳ הטעם דקנסינן להו משום חדא רמאי שביניהם אע״ג דחד מנייהו קשה ולמה יפסד משום חבירו מ״מ כיון שהפקידו בהדדי יש להן עסק אחד עם חבירו משא״כ גבי חנוני כל א׳ אומר למה אפסיד בשביל חבירי הרמאי שאין לי עסק עמו לפי זה י״ל בל״ז הו״א דטעמייהו דרבנן במנה ג׳ נמי כי היכא דלודי הרמאי משום פסידא דחברי׳ דלמה יאמר תמות נפשי עם פלשתים הואיל שיש לו עסק עמו יחוש לפסידא דידי׳ משא״כ בחנווני ושכיר אפי׳ נימא יהא מונח לא יודה הרמאי דאין לו עסק עם חבירו שיחוש לפסידי׳

אבל למאי דקאמר לעיל דגבי מציאה ליכא פסידא דלודי ואף שנדחה התירוץ מ״מ הסברא קיימת והא גם שם יש להם עסק א׳ ואפ״ה לא אמרינן דמודי משום הפסד חבירו וא״כ במנה ג׳ ע״כ אין הטעם משום דלודי אלא משום דרק דחד מנייהו הוא כדאמר לעיל פריך שפיר א״כ בחנווני ושכיר נמי נקנום.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה בכוליה. כופר הכל נמי אישתמוטי וכו׳ ואינו העזה כדאמרינן וכו׳. לכאורה תמוה הא זה תלוי בטבע האדם דאם אין לו מוכרח להעיז וכי יש לו אינו יכול להעיז וא״כ כי יש לו מקצת האיך יכול להעיז משום אישתמוטי לכפור הכל כיון דיש מקצת וצ״ל כיון דאין אדם שלא יהא לו פרוטה אחת וא״כ האיך אמרו בשבועות שם דכפר בכל משום אישתמוטי הא הי׳ יכול להודות במקצת בפרוטה שיש לו אלא ע״כ דכזה נמי רגיל האדם כשאין לו כדי כל החוב לפרעו בבת אחת יכול לכפור כולו משום אישתמוטי עד שיהא לו כדי כל חובו והקשו שפיר דכל מודה במקצת יכול הי׳ לכפור הכל משום אישתמוטי כזו ותירצו דמ״מ אינו נקל כ״כ כמו להשתמט במה שאין לו.

שם תוספ׳ ד״ה אבל. מ״מ גם התנא משמעינן דלא אמרינן מק״ו וכו׳. כ׳ הפ״י דכאן הוא בדרך את״ל אבל לעיל בדברי רבה שאמר הטעם על התורה לא שייך זה ולא ידעתי לחלק כלל דלעיל נמי איכא לפרושי כן בטעם התורה דאי אמרינן חשיד אממונא לא חשיד אשבועה א״ש בפשיטות ואת״ל חשיד אמרינן בכולי בעי דלודי והנכון כמש״כ המהרש״א דבדברי אמורא לא שייך לפרש כן.

שם תוספ׳ ד״ה מה אם. לדבריו דר׳ מאיר קאמרי כדאית׳ פ׳ אמרו לו וכו׳. נדחק מהרש״א בכוונתם ונ׳ משום דהתם ליתא במשנה וחכמים פוטרין אלא דברי ר״מ ואמרו לו מה אם ירצה א״כ נ׳ להדיא שהשיבו רק על דבריו דר״מ דהא לא נזכר דעתם כלל במשנה וא״כ אף דהכא נזכר דעת חכמים ואפשר דהיא ברייתי׳ מ״מ הפירוש דמה אם ירצה הוי כדהתם לדבריו דר״מ.

שם תוספ׳ ד״ה אשם. דסוגיא דהכא וכו׳ לא יעמיד ההיא משנה כר׳ מאיר וכו׳. ונ׳ דהני תרי סוגיות פליגי בתרי לישני דכריתות דלכאורה ק׳ לסוגיא דהכא דמדמי אשם לחטאת א״כ ללישנא בתרא דטעמייהו דרבנן משום מגו (וכן מצאתי בשיטה מקובצת בשם הרמב״ן) הא בלא״ה עדים מחייבין אותו חטאת הך מתניתן דשבועות כרבנן נמי לא אתיא דהא במכחיש לגמרי מחייבין אותו עדים חטאת וה״ה אשם וע״כ סוגיא דהכא ס״ל כלישנא קמא כמש״כ תוספ׳ לעיל דנאמן על עצמו יותר ממאה עדים ואתיא המשנה שפיר כרבנן אך הסוגיא דמרובה ס״ל כלישנא בתרא וע״כ ס״ל דאשם אינו כחטאת דאם לא כן לא תיתי המשנה אפי׳ כרבנן וצ״ל אע״ג דבחטאת נמי כתיב והתודה בויקרא בפרשת עולה ויורד מ״מ חייב ע״פ עדים אבל באשם כתוב כי יחטא ואשם בסוף ויקרא דמשמע דוקא ע״פ עצמו כמו שפירש רש״י שם כשיכיר בעצמו לשוב וכו׳ ולכך אינו חייב לכ״ע רק על פי עצמו.

דף ד׳ ע״א רש״י ד״ה ותנא תונא. קס״ד וכו׳ דאנן סהדי וכו׳ וכי אידך דר׳ חייא וכו׳. הקשו תוספ׳ א״כ למה נאיד מדר״ח קמייתא וכן הקשה מהרש״א ג״כ דהשתא נמי תיקשי כי היכי דאנן סהדי בהאי וכו׳. ונ׳ ענין הסוגיא דודאי המקשן דלעיל דפריך כי היכי דאנן סהדי וכו׳ ידע ג״כ דיש לפרש משום דמתקני רבנן כעין דאורייתי׳ אך בדר״ח קמייתא ס״ד עדיין דהילך פטור דכן הוא הסברא חיצונה וראיי׳ מדאמר על ר״ח בתרייתי׳ מאי טעמא וכעין זה כ׳ תוספ׳ בב״ק דף קי״א [ע״ב] סוף ד״ה גזל ולכך לא הוה ניחא לי׳ בטעמא דתנא תונא דמתקני כעין דאורייתי׳ דהא לא דמי בתרתי מילי חדא דהוי הילך ועוד דאנן סהדי בהאי ולא הוי כלל כעין דאורייתי׳ וכעין דאמרינן בעלמא תקנתא לתקנתא לא עבדינן וע״כ הוי רק תקנת חכמים גרידא בלא אסמכתא דאורייתי׳ וכמו דס״ל לרב ששת לק׳ בסמוך וליכא ראיה כלל לדר״ה ומסיק דתנא תונא אאידך דר׳ חייא כלומר ע״י אידך דר״ה הוי שפיר תונא לדר״ה קמייתא כיון דהילך בעלמא חייב ונשאר רק חדא מה דלא דמי דהיינו דאנן סהדי להאי וכו׳ ומשום חדא [מלה] הוי שפיר כעין דאורייתי׳ והמקשן דפריך בתר דאמר רב ששת תקנת חכמים היא ואידך ס״ד דמאן דמייתי ותנא תונא אאידך כוונתו דבמשנה הוי לגמרי כדר״ה וחייב מדאורייתי׳ לכך הקשה ואידך ועל הך מקשן כ׳ רש״י קס״ד וכו׳ ומיושבת הסוגיא בלי גמגום ודוחק וא״ש מה דפריך לק׳ בדף ה׳ [ע״א] ת״ש אדר״ח קמייתי׳ שתמה בפ״י דמה ענין קושית זו התם אחר שכבר נסתלק מדר״ח קמייתי׳ ועסיק בדבתרייתי׳ דהילך ולהנ״ל ניחא דכל הסוגיא דעסיק בענין הילך היא כדי ליישב דר״ח קמייתא דאי הילך חייב הוי שפיר מתניתן ראיי׳ לדידי׳.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה אין. למ״ד שיעבודא דאורייתי׳ וכו׳. לכאורה הו״מ להקשות כן לעיל מינה למאי דקאמר והא שטר וכו׳ הילך הוא ופירש״י מכח שיעבוד קרקעות א״כ האיך משכחת ליחייב מ״מ הטענה הא לעולם הוי הילוך מכח השיעבוד וצ״ל דהילך לא נקרא אלא מה שמזומן בלא טענות והכחשות והיינו בשטר כיון דכתוב בו זמן הרי מזומן בידו לטרוף מלקוחות שלקחו אח״כ אבל במלוה ע״פ אף שמן התורה יכול לטרוף מלקוחות ע״פ הודאתו באיזה זמן היה ושלקחו הקרקע אחר זמן שלוה הימנו דאל״כ לא הי׳ כפירת שיעבוד קרקעות מ״מ יש ללקוחות טענות ודברים על המלוה דאימר אחר שלקחו היתה ההלואה ולכך לא הוי הילך ויותר נ׳ דתוספ׳ לא ס״ל לעיל כפירש״י אלא דשטר הוי הילך משום דאין יכול לכפור בו כמו שכתבו הפוסקים ולכך לא הוקשה להם ב״א הכא משום כפירת קרקע.

דף ה׳ ע״א תוספ׳ ד״ה למ״ד. הא בקרקע לא שייך משתמיט וכו׳. הקשה בפ״י הא איצטריך משום כפירת שיעבוד קרקעות דבי׳ שייך ודאי אישתמוטי ונ׳ דקושית התוספ׳ קאי ללישנא קמא דלעיל דפוטר משום דמסייע שטרא דהני תרי לישני פליגי אהדדי ולל״ק אינו פוטר משום כפירת שיעבוד קרקע ונ׳ דפליגי בפלוגתא דרמב״ח ורבא בכתובות דף צ״א ע״ב אי מצי לוקח לסלוקי לב״ח בזוזי דל״ק ס״ל דמצי לסלוקי בזוזי

והיינו משום דב״ח זוזי הוא דמסיק ואינו יכול לתבוע מתחילה כ״א מעות ולכך הוי עיקר הכפירה רק מעות ולא משכחת דפטור משום קרקע רק בכופר קרקע ממש וקשיא שפיר דהא לא שייך בה אישתמוטי.

שם תוספ׳ א״ד. כי שמא משכנה וכו׳. ואע״ג דלפ״ז במטלטלין נמי שייך אישתמוטי שמא משכנן ואמאי אמרינן לק׳ ע״ב דבכופר בפקדון לא שייך אישתמוטי וצ״ל דלא תלינן אישתמוטי רק בדבר השכיח ולא הציף אינש להוציא פקדון דאחרים מביתו ללות עליו וכי עודהו בביתו לעשותו אפותיקי כההיא דשורו אפותיקי בב״ק דף ל״ג [ע״ב] נמי לא שכיח להלוות על אפותיקי כמש״כ תוספ׳ בגטין ריש דף ל״ז.

שם תוספ׳ ד״ה והודה. פטור אף מן השעורים וכו׳. הא דמייתו להך מילתא הכא נ׳ משום דכל ענין דיני ממונות מילי דתליין בסברא הן כדאי׳ לעיל דף ג׳ [ע״א] מפני מה אמרה תורה וכו׳ וא״כ הך דטענו חטין וכו׳ דפטור מן השבועה נמי טעמא בעי וצ״ל דהוא כענין כפר הכל דמודה ליתן לו שעורים ומה שטענו כופר לגמרי ואינו מודה לו כלום הימנו והנה בהילך הוי נמי כענין זה דמה שמודה נותן לו מיד ומה שתובע ממנו כופר לו לגמרי וכיון דר׳ חייא סבר הילך חייב דמ״מ הוי כמודה מקצת וק׳ בטענו חטין וכו׳ אמאי פטור ואי משום דגזירת הכתוב הוא מ״מ נילף מינה להילך דיפטר ג״כ וכעין שכ׳ התוספ׳ לעיל דף ג׳ [ע״א] ריש ד״ה מפני לזה כתבו דבאמת פטור אף מן השעורין וא״כ הוי כופר הכל ממש דהא אינו נותן לו כלום אפי׳ מה שמודה לו ואין לדמות לו הילך דנותן לו מקצת ולכך חייב בשבועה כשאר מודה במקצת.

שם ע״ב גמר׳ תיפוק לי׳ דהוה לי׳ רועה וכו׳. דקדקו המפרשים דאמאי לא הקשה הש״ס קושיא זו מקמי דפריך מדרב נחמן והנה לפי׳ הראב״ד הובא בש״ך סי׳ צ״ב [ס״ק י׳] דהקושיא לדינא אמאי דקאמר שכנגדו קאמינא דברועה שידע כשהכנים עצמו עמו שהוא חשוד אין שכנגדו נוטל אפי׳ בשבועה ודאי הו״ל להקשות כן תיכף וג׳ ע״פ מש״כ בסמ״ע שם סעיף קטן כ״א דתירוץ קמא בתוספ׳ דלעיל ד״ה שכנגדו אינו עולה יפה לשיטת הראב״ד דא״כ האיך משכחת לשכנגדו ישבע אי בידע שהוא חשיד אינו נוטל בשבועה ובלא ידע דינו לשלם בלא שבועה דאז ליתא משום לא שבקת חיי והתוספ׳ ד״ה ותקנתא כ׳ ומשאיל״מ לא שייך וכו׳ והיינו לתירוץ בתרא בתוספ׳ הנ״ל כיון דרצונו לישבע לא שייך בי׳ כלל מתוך שאינו יכול לישבע משלם אבל לתירוץ קמא ק׳ הא אין כאן רק חדא תקנתא שהטילו עליו חכמים שבועת היסת וכיון שאין יכול לישבע דינו לשלם ולטובתו הוי התקנתא אחריתא שיצטרך השכנגדו לישבע ולא שייך בזה לומר תקנתא לתקנתא וכן ראיתי בתומים סי׳ צ״ב ס״ק י׳ שתמה על דבריהם ובזה מיושב מה דלא מקשה בל״ז ותיפוק לי׳ דהו״ל רועה לפי׳ הראב״ד דלא יתנו שבועה לשכנגדו כ״א שהכנים עצמו לכתחלה לכך דהו״א כתירוץ קמא דתוספ׳ וא״כ ע״כ ליתא לדינא דהראב״ד כמש״כ הסמ״ע אבל עכשיו שאמר תקנתא לתקנתא וכו׳ ואי כתירוץ קמא הא אין כאן רק תקנה אחת כמש״כ התומים ע״כ צ״ל כתירוץ בתרא של

התוספ׳ דלא שייך בי׳ כלל איל״מ וא״כ יש כאן שפיר מקום לסברת הראב״ד פריך שפיר דהא הו״ל רועה ואין ראוי ליתן שבועה לשכנגדו לפ״ז י״ל דמה שכ׳ התוספ׳ תירוצא קמא לא כתבו כן לאמת רק להבין טעם המקשה שלא הקשה הך ותיפוק לי׳ בל״ז ע״כ דיש סברא לומר דלכך לא דנו בי׳ איל״מ משום לא שבקת חיי ומתוך כך נדחה סברת הראב״ד ולא קשיא כלל דהו״ל רועה אבל לפי האמת ודאי אין לנו טעם אחר כ״א משום דכיון דרצונו לישבע לא שייך בי׳ איל״מ כדמסיק תקנתא לתקנתא לא עבדינן ופריך ותיפוק לי׳ וכו׳ ומיושב קו׳ התומים.

שם גמר׳ וכי מאחר שזה תפיס ועומד וכו׳ שבועה זו למה וכו׳ תקנת חכמים וכו׳. הנה לעיל דף ג׳ [ע״א] מסיק הש״ס כן אליבא דסומכוס וא״כ לא הי׳ צריך לכפול הדברים כאן וע״כ דקאי הכא אליבא דרבנן ועוד דהא קיי״ל כרבנן דסומכוס כמש״כ תוספ׳ בב״ק דף מ״ו [ע״א] ד״ה המוציא וקשה הא לעיל שם לא הוצרך לאסוקי כן רק לסומכוס משמע דלרבנן ניחא בלא״ה וכמש״כ רש״י דף ב׳ [ע״ב] ד״ה בשבועה כיון דמחסרי גוביינא וכו׳ לא קים להו לרבנן להוציא וכו׳ בכדי וכו׳ ואמאי הכא לא סגי לגמר׳ בהא עד דהוצרך לאסוקי משום תקנת חכמים ונ׳ ע״פ מה שתמה בנ״י על הרמב״ם פ׳ ט׳ מטוען ונטען הל׳ ז׳ שכ׳ סתם שנשבע שאין לו בה פחות מחצי הדבר ובסוגיין מסקו דצריך לישבע גם שיש לי בה וכו׳ ונ׳ ע״פ מש״כ תוספ׳ ד״ה על דאע״ג דעל דעת ב״ד וכו׳ לא הו״ל לתקן שבועה בלשון דלא משתמע וכו׳ והנה בשבועות דף כ״ט [ע״א] מסיק הש״ס דמשום דמסיק לאיסקונדרי זוזי לא הוצרכו לומר על דעת ב״ד כ״א משום קניא דרבא דהוא לישנא דמשתמע כפי רוע כוונתו לפי זה יש לומר הכא אי הוה איירי דתפיס רק בכרכשתא כדמוקי ר״פ לק׳ דף ז׳ [ע״א] אין להשתמע מלשונו כלל דעל דלית לי׳ משתבע דהיכן יש רמז להפחות מחציה שישבע שאינו שלו אותו פחות מחציה וכיון דאינו במשמע כלל והוה כאיסקונדרי שלא הוצרכו בשביל כעין זה להשביע על דעת ב״ד פשיטא שאין מן הצורך להחמיר עוד ולפרט הדברים אבל אי איירי שתפיס מקצת בידו והוא פחות מחציו איכא להשתמע שפיר מלשונו שנשבע על דלית לי׳ דהיינו שאותו פחות מחציו שתפיס שאינו שלו והוי כקניא דרבא דצריך בשביל זה להשביע ע״ד ב״ד ונכון שלא לתקן שבועה בלשון המשתמע להיפך ולסמוך ע״ד ב״ד כמש״כ תוספ׳ הנ״ל ולק׳ דף ז׳ [שם] פריך הברייתי׳ דרב תחליפא דתני דנוטל עד מקום שידו מגעת ממתניתן ומשני דתפיסי בכרכשתא אבל לדברי רב הונא דהכא צ״ל דס״ל לדוחק לאוקמי כן אלא דאיירי שתפיס מקצת הטלית עצמו ואעפ״כ יחלוקו ואינו נוטל עד מקום שידו מגעת ופליגא מתניתן אברייתי׳ והמקשן על דלית לי׳ וכו׳ הוא רב הונא בעצמו וכעין שכ׳ תוספ׳ לק׳ דף כ״א [ע״א] ד״ה וכמה וא״ש דלעיל דף ב׳ ע״ב אזדא הסוגיא כפי הסוגיא דלק׳ דף ז׳ דמחוי ר׳ אבוהו והשאר בשבועה דכן הוא הגירסא לדברי הרמב״ם שם הל׳ ט׳ ומתניתן איירי דתפיס בכרכשתא ואינו תפיס מגוף דטלית כלום מקרי שפיר מיחסר

גוביינא ולא קים להו לרבנן להוציא בכדי כדברי רש״י שם אבל לר׳ הונא דהכא דמוקי לה בתפיס בגוף הטלית ואפי׳ הכי נשבע על כל החצי פריך שפיר אפי׳ לרבנן אמאי ישבע על מה שתפיס ממש דזה לא מיקרי מיחסר גוביינא וא״ש נמי שהשמיט הרמב״ם לישבע שיש לו בה כיון דלא קי״ל בהא כרב הינא אלא דאין צריך לישבע כ״א על מה שאינו תפיס ומתניתן איירי בתפיס בכרכשתא ליכא למיחש כלל להערמת שבועה במה שאינו במשמעות לשונו כלל כנ״ל לכך בהל׳ י׳ כשהביא דין התפיס בכרכשתא לא הזכיר משבועה שיש לי בה וכן בהלכה ט׳ בדינא דנוטל עד מקום וכו׳ נמי אין צריך לישבע שיש לי בה כיון דעל מה שתפיס אין צריך לישבע רק על חצי חלקה טלית שבין שתי התפיסות ובו אין רמז לפחות מחציה שישתמע מלשונו שנשבע על דלית לי׳ שהפחות מחציו אין לו כיון שאינו מוגבל על ידי שום דבר שיהא נ׳ דברו בשבועה מכוון עליו אך בהלכה ז׳ שב׳ שנים שהיו אוחזין בכלי דאיירי בתפוס ואפ״ה נשבע על הכל כמש״כ הה״מ שם שדין כלי חלוק מטלית הי׳ לו לכאורה להביא שישבע שיש לי בה כדברי רב הונא ונ׳ דא״ש ג״כ על פי מה שתמה בלח״מ שם דמאי שנא בין כלי לטלית ונ׳ דלא קשה מידי דהא לק׳ דף ז׳ מסיק רב משרשיא עלה הא דנוטל ע״מ שידו מגעת ש״מ האי סודרא כיון דתפיס בי׳ ג׳ וכו׳ א״כ מוכח דהך דעד ידו מגעת שייך דוקא אי אותו דבר שוה מידי דאז אמרינן דהוא כמאן דפסיק דהיינו ג׳ על ג׳ בטלית וא״כ בכלי דחתיכה ממנו אין בו כלום מתשביש כלי לא אמרינן בי׳ כמאן דפסיק וממילא ליכא בי׳ דינא דע״מ שידו מגעת והיינו נמי פלוגתא דר״י ור״א בשטר בדף ז׳ ע״ב לדברי הרמב״ם שהביא הש״ע סי׳ ס״ה סעיף ט״ו והש״ך שם אי בתורף ותופס שייך כמא׳ דפסיק ולכך באוחזין בכלי נשבע על הכל אפי׳ אמאי דתפיס כיון דאינו שוה כלום למעין תשמיש דכלי ולא שייך בי׳ כמאן דפסיק דמי וא״ש מהאי טעמא גופי׳ דלא משתמע בלשונו דמשתבע אדלית לי׳ דהיינו הפחות מחציה שתפיס שאין לו דהתפיסה לא עשתה שום רמז וגבול כיון דאין בחלק התפוס שום שיווי ולהכי גם באוחזין בכלי נשבע רק סתם שאין לו ומדויקין בזה דברי הרמב״ם דעל הך דאוחזין בכלים הזכיר דשבועה זו תקנת חכמים ולכאורה יותר הי׳ ראוי לכתבו בהלכה י׳ אדין דאוחזין בטלית דהוא דינא דמתניתן דעלה הביא בגמר׳ דברי ר׳ יוחנן ולהנ״ל א״ש דלדידן דאיירי מתניתן בתפיס בכרכשתא אין צורך לתקנת חכמים אלא מצד דמיחסר גוביינא כדברי רש״י בדף ב׳ הנ״ל וכן כ׳ דרמב״ם בהל׳ י׳ בתפיס בחוטין אבל בהל׳ ז׳ דאיירי בתפוס אף שאינו כמאן דפסיק כנ״ל מ״מ תפוס הוא ולא מיקרי מיחסר גוביינא על זה כ׳ שפיר דשבועה זו תקנת חכמים היא ונ׳ ליישב עוד על מה שהשמיט הרמב״ם שבועה שיש לי בה דמפרש הסוגיא דמאי דפריך וכי מאחר שזה תפוס ועומד וכו׳ קאי אדלעיל מינה דקאמר דצריך לישבע שיש לו בה וע״פ מש״כ התוספ׳ דאע״ג דמישתבע על דעת ב״ד לא הו״ל לתקן וכו׳ על זה פריך הא כיון דתפוס ועומד אינו ראוי מדינא לישבע וכייתי דאמר ר״י תקנת חכמים היא ולמסקנא כיון דרק מן

התקנה נשבע אין לנו לחוש כל כך לפרש השבועה ושלא לסמוך על דעת ב״ד דהוי כתקנתא לתקנתא וליתא לדברי רב הונא כלל ושפיר השמיטו הרמב״ם ממ״נ דבהל׳ ז׳ דאיירי באוחזין דכיון דתפוס אין השבועה רק מכח התקנה א״כ הוי תקנתא לתקנתא ובהל׳ י׳ אע״ג דנשבע מן הדין דהוא מיחסר גוביינא מ״מ אין צריך לפרט בשבועה כיון דתפיס רק בחוטין לא במקצת הטלית אין בו גבול להפחות מחציה שיהא משתמע בלשונו הערמה כנ״ל.

דף ו ע״א תוספ׳ ד״ה א ל א. הא הכא נמי משתמיט וכו׳ משמע דלא מיחייב וכו׳ אלא משום אישתמוטי וכו׳. לולא דבריהם הי׳ נ׳ דהא דשקל וטרי הש״ס בשבועות שם על מה שתיקנו שבועת היסת משום חזקה אין אדם תובע וע״ז הקשה אדרבה וכו׳ ומסיק דאישתמיט היינו רק למאן דמתני ארישא דטוען אין לך בידי כיון דאין כאן דררא דממונא דמהי תיתי לחוש טפי לטענת התובע מלטענת הנתבע ולהטיל עליו שבועה ודומה למה דאיתא בב״ק דף קי״ח [ע״א] באיני יודע אם גזלתיך דפטור הואיל וליכא עליו דררא דממונא ה״נ כאן שהב״ד מסופקין בין טענת התובע לנתבע אם יש עליו דררא דממונא לכך הוצרכו לטעם חזקה אין אדם תובע ואי משום אין אדם מעיז אמרינן אישתמוטי משתמיט אבל למאן דמתני אסיפא בנתברר ע״י עדים או על פי הודאתו לדברי ר״י בשם ר״ת בב״ק שם ד״ה ר׳ נחמן דכבר נתחייב לו דאיכא דררא דממונא והב״ד מסופקין אם יצא ידי חזקת חיובי מהמלוה והוי כא״י אם פרעתיך דחייב לשלם ה״נ ראוי מצד הסברא גרידא להטיל עליו שבועה שפרע אח״כ ולכך באיכא דמתני לה אסיפא לא החזיר הש״ס בשבועות שם כל האריכות הטעמים דלישנא קמא משום דהוא רק מסברא גרידא כנ״ל ונ׳ עוד דלא שייך אישתמוטי בטענת נתתיו לך דאם אין לו מעות ורוצה להשמט יאמר מילתא פסיקא שלא לוה ממנו כלל וכמש״כ רש״י לעיל דף ה׳ ע״ב ד״ה בפקדון ואם אבד כלומר בפשיעה יאמר שאבד כלומר באונס ויפטר הרי שלא מתרצינן דבריו באישתמוטי אם הי׳ לפניו טענה יפה יותר בפרט בענין מתניתן דהתם דאתמול אמר לו הן ובנתיים נחסר לו מעות ואומר היום נתתיו לך כה״ג ודאי דוחק לתלות באישתמוטי וכן כתבתי לעיל בריש דף ה׳ דמוכח מהתוספ׳ דלא תלינן אישתמוטי בלא שביח וה״נ דכוותי׳ אלב ודאי דאין כאן צורך לאישתמוטי דכל עיקרה לא איצטריכא רק לאורועי חזקת אין אדם מעיז נגד אין אדם תובע ובנתתיו לך דאי׳ דררא דממונא אין אנו צריכין כלל לחזקת אין אדם תובע ומתורצין קו׳ התוספ׳ דקו׳ הגמר׳ היא מרב נחמן בלישנא בתרא דאין שם משום אישתמוטי ואפ״ה מישתבע ולימא מיגו דהשיד וכולי.

שם גמר׳. ת״ש ב ד ״א ש ש נ י ה ן ארוקין וכו׳ המע״ה וכו׳ אלא שתקפה אחד בפנינו וכו׳. בטו״ז בסי׳ קל״ח ס״ו בהגהה תמה על מה דפסק שם בשם הרא״ש בשתיק ולבסוף צווח דאפי׳ הביא עדים לא מהני והא הכא מוקי הברייתי׳ בבה״ג ואפ״ה קתני המע״ה משמע דעדים מהני

וג׳ ע״פ מש״כ בפ״י לק׳ דף ז׳ גבי שנים אדוקין בשטר ליישב שיטת רש״י דבאיכא רמאי אמרינן יהא מונח וכו׳ דהיינו דוקא בגוונא דמתניתן דתפיסי בכרכשתא ואין בידם גוף הטלית אבל אם החפץ שטוענין עליו הוא בידם ממש אין סברא בשביל שאחד מהם רמאי נוציא שלהם מידם ;גניחו עד שיבא אלי׳ ובסוגיין כ׳ הפ״י ד״ה או דילמא דאם תפיס א׳ בחפץ וחטפה א׳ ממנו ודאי לא מהני סברא חלושה דאודויי אודי נגד חזקה גמורה דמה שביד אדם הוא שלו ולא מהני רק בגוונא דהכא דהדבר מוחזק בין שניהם לפי זה י״ל דעד כאן לא כ׳ הרא״ש דמחזקינן סברא דאודויי אודי דאפי׳ עדים לא ליהנו אלא באוחזין בכרכשתא דאין מוחזקין בהטלית ממש אבל במוחזקין בגוף הטלית דאז הוי מחצית כל א׳ כאלו הוא בידו ממש בביתו דמה״ט כ׳ הפ״י דלא קנסינן בי׳ לומר יהא מונח אז נהי דמהני מ״מ סברת אודויי אודי כיון שמ״מ הטלית מוחזק בין שניהם אבל לא אלימא כ״כ דלא יועילו אפי׳ עדים וכאן דנקט בברייתי׳ לישנא דאדוקין דמשמע שתופסין בגוף הטלית ממש לא בחוטין כההיא דאדוקין בשטר לק׳ שכ׳ הפ״י דהוו מוחזקין וכההיא דשנים אדוקין בטלית דף ח׳ לכך תני שפיר המע״ה דעדים מהני מ״מ ואף שבש״ע שכ בלשון המחבר אי׳ ג״כ לשון אדוקין מ״מ וי״א שכ׳ הרמ״א לא קאי על אדוקין אלא באוחזין בחוטין כענין משנתנו ולדעת הרמב״ם בפ׳ ט׳ מטוען ונטען הל׳ ט׳ דבמה שאוחזין בידם ממש אין צריכין לישבע מיושב מה שדקדק בשיטה מקובצת על מה דקאמר הכא בסוגיין ואמרו להו זילו פלוגו ולא נקט פלוגו בשבועה דהיינו משום דאיירי הכא באדוקין דהיינו שהוא בידם ממש לכך חולקין בלא שבועה.

שם תוספ׳ ד״ה והא. נ׳ דהכי קא מיבעי לי׳ וכו׳. כ׳ מהרש״א דהוקשה להם לפירש״י דמשמע דהאיבעיא היא משום דאודויי אודי האיך פשטו בסוף הסוגיא מדאמר רב נחמן כל ממון שא״י להוציאו בדיינין אין יכול להקדישו הא כאן יכול להוציאו דהא אמרינן דאודויי אודי לי׳ ותיהוי הקדש כמטלטלין דפקדון והנה זה ודאי קושיא אלימתא לפירש״י ונ׳ ע״פ מש״כ הה״מ פ״ט מטוען ונטען הל׳ י״ב על מש״כ הרמב״ם דבחזור השני ותקפה מהראשון חולקין דאין מוציאין אותה מן הראשון אלא משום ספק וכו׳ אבל עכשיו שחזר זה ותקפה חולקין והקשה עליו הלח״מ הא לעיל מינה כתב הה״מ דהרמב״ם סמך על הכלל דאת״ל הוי פשיטותא ואיך כ׳ כאן דהוא רק משום ספק ונ׳ דהרמב״ם מפרש האיבעיא כפי׳ רש״י משום הודאה והוקשה לו איך פשטו מדר״נ כקו׳ מהרש״א הנ״ל לכך הוכיח לפרש דמה דאמרו ואת״ל תקפה אין מוציאין אין הכוונה מכח דודאי אודויי אודי לי׳ אלא בא לאפוקי ממה שאמר תחילה את״ל וכו׳ מוציאין דהיינו משום דפשוט לן דלא אודי אלא ממך על מה דחזו לי׳ רבנן על זה אמר אח״כ את״ל אין מוציאין כלומר דאינו פשוט לן דלא אודי אלא הדבר הוא בספק שמא אודי ולכך אין מוציאין תיבעי לן בהקדושה אם הוא ג״כ באותו ספק והוי הקדש ספק או נימא דבהא ודאי לא אודי דלמה יצות בשביל דבריו ופשטוה מדא׳ ר״נ כל ממון שא״י להוציאו בדיינין

וכו׳ פירוש ממון שאם יתפוס האחר ממנו לא יוכל להוציא ממנו כגוונא דהכא דהוי רק של הראשון מכח ספיקא שמא אודו לי׳ ואם חזר השני ותקפה אינו יכול להוציא ממנו בדיינין החצי של השני דכן הדין דיחלוקו כבתחילה לכך א״י להקדישו אפי׳ תקפה קודם לכן וכ״ש בהקדישו בלא תקפה כלל דאינו הקדש והטעם דכי יקדיש את ביתו אמר רחמנא דומיא דביתו שאם יתקף אחר ממנו יכול להוציאו בדיינין הוא דיכול להקדיש והוא שלא כדברי התוספ׳ שהחליטו כאן דאם הקדישה כשהוא בידו מסתמא תו לא פקע דליתא כיון דאם חוזר השני ותוקפה ממנו זוכה כמש״כ תוס׳ אח״ז מה״ט לא חל ההקדש כלל מתחילה דהוי ממון שא״י להוציאו בדיינין ומיושב קו׳ מהרש״א ואתיין שפיר דברי הה״מ דמתחילה כתב ועוד דדרך רבינו לפסוק כאת״ל כלומר דהוי כאילו החליט הש״ס לישאר הדבר בספק ושלא להוציא מידו ואח״כ כ׳ כיון דהא דאין מוציאין מן הראשון אינו אלא משום ספק דהיינו דהש״ס החליטו לספק לכך אם תקפה אח״כ השני חוזר הדין כבתחילה ויחלוקו ואפשר לכוון זה במש״כ הלח״מ מ״מ עיקר הדבר בעיא היא דהיינו דאת״ל הוא רק מכח ספק ובזה יש ליישב מה שהקשה הב״י בי״ד סי׳ שט״ו על מה דאמר ר׳ חנניא לק׳ ע״ב ואי ס״ד ת״כ אין מוציאין וכו׳ זה פוטר ממונו בממונו של כהן דמה בכך הא מ״מ כיון דעדיין ברשות ישראל הוא לא נפיק מירי ממונו וע״פ הנ״ל א״ש דהן הן דברי רב נחמן דלקמן דממון שא״י להוציאו וכו׳ א״י להקדיש והכא נמי כיון דאם יתקפו הכהן א״י להוציאו אינו יכול לקובעו במעשר כמו שא״י להקדישו והיינו דפריך עלה בגמר׳ לק׳ הא יכול להוציאו וכו׳ גזל ולא נתייאשו הבעלי׳ וכו׳ דהוא ממש כענין דהכא דאמר הואיל שאם יתקוף אחר ממנו א״י להוציאו לכך א״י להקדיש הא אפי׳ יכול להוציא בדיינין מיד הגוזל ממנו אפ״ה א״י להקדישו כיון שאינו ברשותו ואע״ג דשאני הכא דהוא ברשותו מ״מ אמאי תלי ביכול להוציא דהא לא תלי כ״א באם הוא ברשותו או לא.

שם ע״ב גמר׳. ואי ס״ד ת״כ אין מוציאין וכו׳ פוטר עצמו בממונו של כהן והנה הרמב״ם בהל׳ בכורות פסק דאין מוציאין וכ׳ דקשה למאי דאמר רבא בבכורות דף נ״ט [ע״א] עשירי מאליו קדוש ופירש״י אע״פ שלא יצא ולא מנאו והוכיח כן מברייתי׳ דמת עשירי בדיר א״כ כמו דאמר לעיל לענין גיזה ועבודה אע״ג דאין לכהן בו זכיה מדין בכור אפ״ה הלה עליו הקדושה מצד בכור לאיסור גיזה ועבודה הואיל שהיא מאליה וה״נ נימא אע״פ שאין לישראל בו זכיה גמורה להיות ממונו כיון שהכהן יכול לתופסו אפ״ה חל עליו שם מעשר הואיל שחל עליו ממילא בלא הוצאתו ובלא מנינו וכ׳ דמתוך כך ס״ל להרמב״ם דע״כ הני אמוראי אכתי לא אסקי אדעתייהו מהך דרבא דלא שמיע להו הך ברייתי׳ דיליף רבא מינה אבל להילכתא דעשירי מאליו קדוש לא מוכח מידי מהך דהספיקות ולעולם אימא דאין מוציאין מידו ואפ״ה קדוש שפיר הואיל שהוא מאליו ופסק שפיר דאין מוציאין.

שם תוספ׳ ד״ה קפיץ. דליבטל ברובא וכו׳. ואין לומר דלא נשאר רק אחד דלשון לתוכן לא משמע הכי ונ׳ ליישב ע״פ מש״כ הסג״א בסי׳ תל״ט ס״ק ג׳ על הקושיא דבעינן שיודעו ב׳ הספיקות ביחד דבעוד שאנו רואין החמץ בפי העכבר לא שייך לומר שיבדוק אלא לאחר שנתעלם וכו׳ ואז חל ג״כ ספק השני וכו׳ וה״נ י״ל כן דרש״י ד״ה כולן פטורין כתב חטעם דאותן שבדיר פטורין משום כל אשר יעבור ולא שכבר עבר לפ״ז בעוד הצאן בתוך הדיר אין לנו בית מיחוש אם נאמר לחייבן במעשר אלא כשעבר בפתח תחת השבט אז חל עלינו הדין שמא אותו שיוצא עכשיו תחת השבט הוא הקופץ ואינו ראוי לעבור לפי שכבר עבר ועכשיו הי׳ הספק בין חד בחד דהיינו בזה שיוצא אם הוא הקופץ אם לא ופטור מצד ספק השקול.

דף ז תוספ׳ ד״ה מפריש. מה צריך עשרה שיין ותו מאי קמ״ל מתני׳ הוא וכו׳. פי׳ אפי׳ תאמר דהכי קאמר אם הפריש עשרה שיין צריך לעשרן וכמש״כ הרא״ש בפ״ק דבכורות סי׳ י״ד דאע״ג דכולהו פדיון פטר חמור נינהו צריך לעשרן מ״מ מאי קמ״ל מתני׳ היא ונ׳ ליישב דלעולם דאי עבד קאמר ומשום דבודאי פטר חמור אם רוצה לפדות פעמים הרבה בשה א׳ צריך לקניתו מהכהן בין כל פדיה ופדיה כמש״כ רש״י בבכורות דף ד׳ ע״ב ד״ה תנינא ובספק אין צריך כיון דהוא שלו וקמ״ל השתא דהו״א מדהפריש עשרה שיין אע״ג דלא הוצרך דהא הוא שלו והיה די לו בחד אלא ודאי גלי דעתי׳ דהוא של כהן והוה כאודויי אודי לכהן ולכך לקח לכל פדיה שה אחר כיון דהי׳ צריך לקנותו מה נפקא מיניה לו טוב הי׳ לו ליקח שה אחר ובהך גילוי דעתי׳ הו״א דהרי הם של כהן כמו אם היה נתנן לו לידים ממש כמש״כ הרא״ש בפ״ק דבכורות סי׳ ט״ו דאע״ג דת״כ מוציאין מידו אם נתנוהו לו בעלים הדר הוה לי׳ כהן בעלים וכו׳ ועיי׳ בבכורות דף י״ח ע״ב דסבר ר״ט מאומדן דעתי׳ דניחא ליעביד מצוה בממוני׳ אמרינן דאקני לי׳ מקום בחצירו לבהן והרי יש לכהן חלק בו שלא מדעתו ובלא שום קנין ודבותי׳ הו״א הכא דיזכה הכהן ע״י גילוי דעתי׳ וממילא אין בהם חיוב מעשר דאצל הכהן הם לקוח שפטור מן המעשר כמש״כ מהרש״א לעיל דף ו׳ ע״ב בדברי רש״י קמ״ל דזה אינו אלא מעשרן והן שלו כלומר דהן שלו וחייב לעשרן ואין בזה גילוי דעת להיותן לכהן וראיתי בשיטה מקובצת שתירץ בשם מ״ה נרו דס״ד לא יוכל להפריש י׳ שיין שמפסיד לכהן המעשר שלו וכו׳ ולא הבנתי שיחתו כלל.

שם תוספ׳ ד״ה אם. נ׳ דאם היתה ידה פתוחה וכו׳ שהרי כשנתן בידה וכו׳ הוא יכול להביאו אצלו וכו׳ והוי כטלי גיטך מע״ג קרקע וכו׳. קשה מהיכן משמע להו להתוספ׳ דאפי׳ מה שהוא מצד כריתות פסול אם עשתה היא הא מסקינן הכא דאם יכול לנתקו כריתות הוא דלא הוי הא נתינה הוי ואימא דמה דפסלינן בטלי גיטך וכו׳ היינו אם עשתה היא מה דצריך לנתינה אבל אם עשה הוא הנתינה דהיינו שנתן לידה פתוחה אע״ג דהעיכוב שלא יוכל לנתקו

עשתה היא דהיינו הכריתות לא איכפת לן וכ׳ לומר ע״פ מה ששמעתי מקשה אמאי בכל דוכתא דכתיב בתורה נתינה לא קפדינן בהא אם נוטלו מע״ג קרקע כמו במתנות כהונה, דכתיב בהו ונתן לכהן ואטו יצטרך ליתנו לכהן בידיו ואינו יוצא אם נוטלן מע״ג קרקע ודוחק לומר דבגט דרשינן כן מדכתיב בידה כדמשמע לכאורה מלשון התוספ׳ שכתבו דלא קרינן ונתן בידה ועוד דרש״י בגטין דף ע״ח [ע״א] לא כתב רק תיבת ונתן אהא דטלי גיטך וכו׳ וצ״ל דנפקא לן מדכתיב כריתות ונתן וכריתות משמע שהבעל כורתה ממנו ולא שייך שהאישה כורתת את עצמה דהיינו אם נוטלת מעצמה הגט ולכך הצריכו שהבעל יתן לה הגט ממש דאז הוי שפיר נותן כריתות ולפ״ז ניחא כיון דכל עיקר ילפינן מכריתות ונתן ש״מ דהקפידא הוא שהבעל יעשה הכריתות ושפיר יש לפסול כשנותן לידה הפתוחה דאז היא עשתה הכריתות אע״ג שהנתינה עשה הוא לא איכפת לן בנתינה כנ״ל ומש״כ רש״י בגטין שם דבעינן ונתן סמך עצמו אכריתות כלומר דבעינן שהוא יתן הכריתות לא שהיא תעשה זאת.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה דאית. הא אין למידין משיטה אחרונה וכו׳. נ׳ ע״פ מה שצידדו התוספ׳ לק׳ דף י״ג ע״ב ד״ה הא שלא לטעון ליתומים ולקוחות טענת מזויף א״כ י״ל דרש״י ס״ל דהו״ה בפסולא דשיטה אחרונה כיון דהטעם משום זיוף א״כ אינו פסול רק אם הלוה טעין שזייף וכתב ב״י אבל לגבי יתמי כיון דאנן לא טענינן מזויף כשר השטר ועל פי מש״כ רמ״א בריש סי׳ מ״ד דאם נכתב בה חובת המלוה כשר השטר דאין גוף השטר פסול רק היכא דאיכא חשש זיוף אז פסול וא״כ שפיר יש לפרש הך דלמטה מאתים בשיטה אחרונה ממש ונפקא מיני׳ לגבי יתומים דכשר והולכין אחר התחתון.

דף ח׳ ע״א גמרא ומאי מיגו דב׳ חרשין וכו׳. כ׳ מהרש״א דבזה אמרינן המגבי׳ מציאה לחבירו וכ׳ כוונתו אע״ג דעד השתא הוי סגי לן במיגו גרידא בלא המגבי׳ מציאה לחבירו היינו משום דהוי מיגו מעליא אבל השתא דהוו ב׳ מיגו כמו שהקשו תוספ׳ לכך צריכין להמגביה וכו׳ ומיושב תמיהת תוספ׳ והא דלעיל נדחה לגמרי סברת המגבי׳ כדמייתי משותפין שגנבו דלא הועיל כלל לחבירו מטעם זכיה דהא אין שליחות כלל בדבר עבירה נ׳ דסובר הש״ס דלעשות בחדא הגבהה ב׳ פעולות דהיינו לקנות לעצמו ויועיל לחבירו לזה לא אמרינן המגביה וכו׳ כיון דהפעולות סתרי אהדדי דהא הוא רוצה בכל הטלית דהא טוען כולה שלי והאיך נימא שבהגבהתו לעצמו יועיל לחבירו כיון דסתרי אהדדי לא ס״ד דלימא המגביה וכו׳ אבל השתא דהפיקח אינו זוכה לעצמו ס״ד שפיר שיועיל לחבירו מטעם המגביה וכו׳ ופריך אדרבה הסברא הוי איפכא איהו לא קני לאחרינא מקני.

שם ע״ב רש״י ד״ה מנהיג. דקסבר משיכה בעינן שתעקר יד ורגל וכו׳. נ׳ דבא ליישב כיון דפשיטא לן כל כך דלא אמר שמואל דמנהיג דלא משום דליכא מאן דאמר כן א״כ מהא גופה תיקשי מאי אשמעינן שמואל במאי דאמר הך קני דפשיטא דמנהיג קני לזה כ׳ רש״י דאשמועינן

דכל ענין מנהיג קני אפי' עקרה רק יד ורגל אבל איפכא לא מצינו למימר דילמא על מנהיג אמר שמואל דלא קני וכוונתו על יד ורגל וסבר כר' אחאי בקידושין שם דבעינן מלא קומתה דאין שייך בזה לומר סתם חד לא קני אלא ודאי דעל מנהיג אמר דקני ואשמועינן שפיר בסתמיות לשונו לומר דבכל ענין קני אפי' ביד ורגל וכת"ק דהתם.

שם תוספ' ד"ה מנהיג. אע"ג דלר"ש וכו' אינה נקנית אלא בהגבהה וכו' ואע"ג דלר"ש ודאי רוכב וכו' לא קני דאלא בהגבהה י"ל דאפשר דרוכב הוי כהגבהה לר"ש דס"ל התם בעבד כנעני דנקנה בהגביהו לרבו או שרבו הגביהו ה"ה י"ל בבהמה דמהני הגבהתה לבעלים כמו הגבהה דבעלים לה ותהוי הרכיבה הגבה' דבהמה לבעלים וכמו דביאה בשפחה דאיתא התם דהוי מהני אי לאו דנהנית בכך ולכך הו"מ למימר שפיר דאי ס"ל כר"ש דמנהיג לא קני ורכוב קני.

שם תוספ' ד"ה מהו. לישני דקמ"ל דלא מבטל חזקת רכוב וכו'. הקשה מהרש"א אימא דהוכחת הגמ' היא משנים רוכבין ונ' ע"פ מש"כ תוספ' לעיל סד"ה או דאי אמר שמואל רכוב במקום מנהיג צריך לפרש הא דשניהם מודים שקנו בהנהגה או בקנין אחר ולכאורה דחוק הוא לפרש ענין מודים על מה שלא נזכר במשנה וצ"ל דהך דשנים רוכבין נמי הכי פירושו שבאין לפנינו רוכבין ואמרו שקנו בהנהגה או בקנין אחר כל א' אומר אני קניתיה וע"ז אמר שפיר בזמן ששניהן מודין שקנו ביהד באותו קנין ולפ"ז המקשן דפריך ש"מ רכוב קני כלומר ודשמואל ע"כ אמר רכוב במקום מנהיג ע"כ לא מותיב מבבא דשנים רוכבין דאיירי לדידי' נמי שלא בקנין רכיבה אלא בקנין אחר ולא הקשה רק מאחד רכוב והקשו תוספ' שפיר.

דף ט ע"א רש"י ד"ה ש"מ. במקום מנהיג פלגי. כתב מהרש"א דנ' לו לרש"י דהוכחת הגמ' כאן הוא דומיא דלעיל מינה דאיירי ג"כ בדיוקא לרוכב במקום מנהיג ושהתוספ' לא פירשו כן מדכתבו ד"ה אי הכי דבמדה זאת אתי למעוטי רכוב במקום מנהיג ונ' דאין ראיי' דיש לפרש דהני תרי לשני דלעיל בהא פליגי דלישנא קמא משמע לי' מהברייתי' תרי מיעוטי דבמדה זאת ממעט המיסתבר רכוב במקום מנהיג ומכח דליערבינהו מוכח עוד למעט אפי' רכוב בלחודי' אבל אית דמותיב מסיפא דייק רק חד מיעוטא והמיסתבר הוא לרכוב במקום מנהיג וא"כ אידך ת"ש א' רכוב חמור שפיר מתפרש ארכוב במקום מנהיג דומיא דלישנא בתרא דסמיך לי'.

שם גמרא אי הכי רכוב בעיר וכו'. למש"כ בת"ח דלמאי דקאמר בסמוך אלא במו"מ עסקינן תו לא צריכין לוקמי במנהיג ברגליו יש לפרש דמאן דמותיב להך אי הכי אינו המקשן הראשון אלא המקשן הראשון הוא סתם גמרא והשתא רב אשי הוא דמקשה על המקשן ותרצן דהוקשה להם מרכוב דברייתא וע"כ דמשמע להו דבמציאה איירי א"כ אמאי לא קני בעיר ושקלי וטרי דאי משום אין דרכן קשיא מארנקי ומסיק

אלא ודאי במו"מ עסקינן ומהני רכוב גרידא מטעם מוסירה כדדהו לעיל בדף ח' [ע"א] וא"כ דבעיר לא קני.

שם ע"ב תוספ' ד"ה ספינה. וכן פ"ק דשבת וכו' אגוז בכלי וכו'. פי' נהי דלגבי חצר גילתה תורה דדומי' דידו נמי הוי נייח אבל בעלמא כה"ג לא הוי הנחה אבל מהיכא תיתי לן לומר סברא רחוקה בעלמא דאפי' מה שהוא בכלי הצף לא ליהוי הנחה לזה כתבו דיש לומר שפיר כן דלענין שבת גילתה תורה אפי' בענין זה דלא ליהוי הנחה ולענין קנין חצר להיפך דהנחה גרועה הוי נייח ולענין ת"ח דיינינן מסברא דהרכוב על המהלך תותי' לחודי' לא הוי נייח.

שם רש"י ד"ה לא אמר כלום. אי קנייה קמא דלא מתכוון להקנות לחבירו וכו' הא ודאי אפי' מתכוון להקנות לחבירו נמי לא קני חבירו וכמש"כ מהרש"א לק' דף י' [ע"א] אלא כוונתו למאי שנחלקו ר"נ ור"ש בביצה דף ל"ט [ע"א] אי קנייה הראשון וס"ל לרש"י דעד כאן לא פליג רב ששת וס"ל דקנייה קמא אלא בסתמא אבל אי מכוון בהדיא כשהגביה להקנות לחבירו מודה ר"ש דלא קני לא השני ולא הראשון וזה שכתב רש"י דאי קנייה קמא דהיינו לר"ש ומשום דלא נתכוון בהדיא לחבירו הא יהבה ניהלי' במתנה והנה לק' בגמר' תמה מהרש"א על דברי רש"י שסותרין למש"כ במשנה ותירץ דכוונתו במש"כ לק' דאדעתי' דהאי אגבהה דמשו"ה לא אמרינן דהוי פקדון ולא הבנתי אכתי סותר למש"כ כאן במשנה דלא נתכוון להקנות לחבירו ואפ"ה החליט דלשום מתנה יהבה אלא נ' דכאן במשנה פירש רש"י לשון תחילה כפי הבנה הפשוטה דהיינו בשעת הגבהו; דאי קודם נתינה פשיטא כדאי' בסוגיא לק' פשיטא אע"ג דלא אמר וכו' דכן נראה ממש"כ ואי לא קניי' וכו' הויא לי' הפקר עד דמטא וכו' ואי תחילה על קודם נתינה קאמר הרי אמר שזכה הוא ההפקר קודם דמטא לידי דשני ולכך לפי אותה הו"א פירש שפיר דאי קניי' הא יהבה במתנה די"ל כן מן הסתם דנותן דבר לחבירו דאי לשם פקדון הי' לו לומר בהדיא אבל לק' דפירש עולא לשון תחילה דהיינו בשעת הגבהה ומשום רישא ור"נ השיב לו לעולם תחילה קאי על קודם נתינה ולגלויי ארישא כלומר דהיכא דלא אפשר תני תחילה ורישא דאפשר בלא תחילה לכך לא שנה בה משום דלא צריך וא"כ קאי תחילה ע"כ אנתינה וכמו שכ' שם ד"ה סיפא לא הי' יכול רש"י לפרש דלא אמר כלום משום דאפי' תימא דזכה מן ההפקר קודם נתינה הרי יהבה אח"כ במתנה דזה אין דרך שיזכה מההפקר ויתננה מיד לחבירו דבשלומא במשנה שס"ד לפרש תחילה בשעת הגבהה שייך לומר שבזמן הארוך שבינתיים נמלך ליתנה לחבירו אבל שיזכה קודם הנתינה ויתננה מיד לחבירו אין דרך וודאי היה מן הסברא לומר דיהבה לשם פקדון לכך הוכרח לפרש דמדנתנו לחבירו גלי אדעתי' דאגבהה לשם חבירו ומדאגבהה בהדיא לשם חבירו אע"ג דלא קני חבירו מ"מ הוי הוכחה ששקר אמר שזכה אח"כ קודם נתינה דודאי משום הא שאמר שזכה קודם נתינה והרי אמר בהדיא שלא זכה בשעת הגבהה ליכא הוכחה

שלא זכה מההפקר קודם נתינה דמ״מ כיון דהגביה רק סתם אפשר שפיר שזכה אח״כ לעצמו אבל מכח דנתנו ויש הוכחה שהגביהה בהדיא לשם חבירו יש לדין; שפיר ששקר אמר שזכה קודם נתינה מדהגביהה בהדיא לשם חבירו ואמרינן דהוכיח סופו על תחילתו שהגביהה לשם חבירו בהדיא ותו אמרינן דהוכיח תחילתו לבטל מה שאמר אח״כ שזכה ששקר הוא ולכך לא אמר כלום ומה שכתב רש״י לק׳ בגמר׳ דף י׳ ד״ה אלא לאו דלא אמר כלום דגלי דעתי׳ וכו׳ והא שם קאי תחילה על שעת הגבהה והי׳ לו לפרש כמו במתני׳ דמ״מ הרי יהבה במתנה א״ש כפשוטו משום דבמשנה קאי רש״י אי המגביהה וכו׳ לא קני חבירו א״כ במה שטען זכות בה היינו מצד הדין שהוא שלו דלא קני חבירו ע״ז שייך שפיר לפרש לא אמר כלום והיינו במה שאמר שמן הדין שלו הוא דז״א דהא יהבה במתנה אבל בגמר׳ דקאי אי המגביהה וכו׳ קני חבירו א״כ מה שטען זכותי בה היינו טענה להכחיש לומר שלא הגביהה ע״ז שייך שפיר לפרש לא אמר כלום ששקר דיבר לכך פירש רש״י דהיינו משום דגלי דעתי׳ וכו׳.

דף י׳ ע״א תוספ׳ ד״ה תופס. מה שפירש רש״י משום דלא עשאו שליח אין נ׳ דבפ׳ הכותב וכו׳. והש״ך בריש סי׳ ק״ה כ׳ דכוונת רש״י כששכרו להגביה מציאה היינו דינא דפועל דמוקי לה לקמן דף י״ב ע״ב ששכרו ללקט מציאות ואינו נ׳ כן מלשון רש״י ד״ה הוי כאדם הבא מאליו וכו׳ וכן בד״ה לא קני כ׳ דלאו כל כמיני׳ להיות קופץ מאליו וכו׳ משמע בהדיא דאם אינו בא מאליו אף שלא שכרו לכך קני וכן מדכתב רש״י כן מקמי קו׳ הגמר׳ מפועל ע״כ לא מיסברא דפועל אתי רש״י עלה דאינו מדרכו של רש״י לפרש מיד מה דלא אסיק הגמר׳ עדיין אדעתי׳ דאם ידע הש״ס עכשיו עיקר פירושא דתופס דהיינו בשביל שבא מאליו האיך פריך עלה מפועל ואפשר לומר לדברי הש״ך דרבא לשיטתו הוא דפריך מפועל דמוקי לק׳ דף י״ב [ע״א] למתני׳ במגבי׳ מציאה עם מלאכתו הא סתם פועל אע״פ שלא נשכר ללקט מציאות קני לבע״ה מ״מ אמאי לא משני רב נחמן בקיצור ששכרו ללקט מציאות כיון דלדברי הש״ך ע״כ ר״נ מדין שליח להגביה מציאה אתי עלה דהא מיני׳ יליף רש״י לומר כן אלא ודאי נ׳ להיפך דר״נ מסתמא השיב ג״כ בשיטת רבא דאיירי בסתם פועל שאינו כשליח לתפוס ואפ״ה קני הואיל דידו כיד בע״ה אבל נ׳ בדעת רש״י ע״פ מש״כ הר״ן בפ״ק דגטין על מתני׳ דף י״א ע״ב דמדמי לה בגמר׳ לתופס לב״ח וכו׳ כתב ולי נראין דברים כפשטן דממתני׳ שמעינן דכל אדם מדעתו יכול להעשות שליח לחבירו וכו׳ הרי דמסברא י״ל דאין אדם יכול לעשות עצמו שליח לזכות לחבירו בלא דעתו כשחב לאחרים ומ״ד תופס לב״ח וכו׳ לא קני ס״ל באמת כן ומ״ד קני ס״ל דמכח מה דניחא לי׳ לחבירו עושה עצמו שפיר שליח לזכות לו והנה ודאי דעת לוה מהני טובא דהא אם הלוה משלחו ודאי קני כדאי׳ בש״ע סי׳ ק״ה ס״ג והנה מש״כ הר״ן דכל אדם מדעתו וכו׳ אף דבאמת אפי׳ עשאו המלוה שליח לא מהני דהא מביא אח״כ שיטת רש״י ופליג עלי׳ וצ״ל כוונתו דודאי גבי עבד שאני

דאיכא גילוי דעת טובא מהרב שרוצה בשיחרורו שהרי אמר תני אף דלפי ההו״א לא הוי כזכי מ״מ גילוי דעת הוי ולכך אם הי׳ העבד עושהו שליח ס״ד ודאי הוי מהני ובעי לאוכוחי ממתני׳ דכל אדם מדעתו יכול לעשות עצמו שליח כשחב לאחרים ואיכא גילוי דעת וא״כ ה״ה בתופס לב״ח דהא הלוה יכול לשלוה כדי לזכות בשביל המלוה כנ״ל וא״כ הלוה עובד במקום הבעלי חובות דמעשיו מועילים כאילו נתרצו הם וכי איכא גילוי דעת ממנו הוי כגילוי דעת מהם שחב להן וכגילוי דעת הרב דהכא דהלוה מסתמא ניחא לי׳ בפריעה עצמה דלא ליהוי לוה רשע וכו׳ לגמרי אם ישרף או יאבד בינתיים וצ״ל לדברי הר״ן דלמאי דדחי הגמר׳ דכאומר זכו דמי ס״ל דאפי׳ נעשה שליח ממש מהעבד לא הי׳ מהני כיון שחב להרב אף דאיכא גילוי דעת ושאני מתני׳ דנעשה שליח הרב בהדיא ולכך לא מהני שליח המלוה כדמייתי מכתובות אבל לשיטת רש״י הדברים כפשטן דמייתי הש״ס תחילה דכל אדם מדעתו יכול לעשות את עצמו כאילו עשאו המלוה שליח ומהני בצירוף אומדן דעת של הלוה כמו הכא בגילוי דעת הרב וא״כ שיטת רש״י מוכרחת מפי׳ הגמר׳ ודחי דלעולם מדעת עצמו לא הוי כשליח בהדיא והכא כאומר זכו דמי אבל בעשאו המלוה שליח בהדיא ודאי מהני אך כל זה בצירוף אומדן דעת של הלוה דהוא במקום בעלי חובות כנ״ל דניחא לי׳ בפרעון החוב והוי כאילו נעשה גם ממנו שליח והנה בעובדא דכתובות שם איירי דשכיב לוה ומטלטלי דיורשין לב״ח לא משתעבדי רק הואיל והארבא הי׳ ברשות הרבים אינו נפרע מאת היורשין רק מעצמו ע״י תפיסה דמהני׳ לר׳ טרפון שם וא״כ שפיר לא מהני התם שליח דממ״נ אם נצרף גילוי דעת דיורשין לומר כאילו עשאוהו הם ג״כ ובמקום הבעלי חובות הא מטלטלי דידהו לא משתעבדי ואי נימא דאין המטלטלין ברשותן ואין גוף הפירעון על ידם כ״א מכח תפיסה בעלמא דמהני לר״ט א״כ אין כאן צירוף גילוי דעת דהבעלי חובות שחב להן ובזה מיושב קו׳ הראשונים והתוספ׳ ומיושב ג״כ מה שמקשין דדברי רש״י סותרין למש״כ בב״ק דף ע׳ [ע״א] ד״ה כיון אי תפס משל נאמן מפקינן מיני׳ דהא שליח בעלמא הוא והוי כתופס לב״ח הרי דס״ל דאפי׳ בשליחות בהדיא לא מהני ולהנ״ל ניחא דהא התם משל נאמן תפס בע״כ וא״כ ליכא שום גילוי ואומדן דעת של מי שחב לו לכך לא מהני שליחות המלוה גרידא דלא הוה בעינן למיפשט ממתני׳ דגטין רק דנעשה מעצמו כאילו הוא שליח בהדיא אבל לא מהני רק בצירוף גילוי דעת דשחב וכי דחינן דאינו כשליח בהדיא מ״מ בשליח בהדיא לא שמעינן דמהני רק בצירוף אומדן דעת. עוד נ׳ בדעת רש״י דקשיא לי׳ קו׳ התוספ׳ ד״ה אמר ר׳ יוחנן דהא איהו ס״ל תופס לב״ח לא קנה לכך ס״ל לרש״י דר״י איירי בעשאו שליח ומדוקדק בזה לישנא דאמר ר״ח ב״א אר״י דכיון דאייתי לעיל מימרא דר״נ ור״נ דאמרי לא קנה הו״ל למינקט ורחב״א אר״י אמר קנה אלא ודאי דלא פליגי דאיהו ג״כ ס״ל לא קנה רק הכא איירי בעשאו שליח ופריך עלי׳ ממתני׳ דאמר תנה לי ועשאו שליח ומשני דלא עשאו שליח לקנות לו בשעת הגבהה וזה

שכ׳ רש״י ד״ה וא״ת נמצא שלא עשאו שליח להקנות וכו׳ ומתורץ קו׳ התוס׳ מיומר בר חשו דהתם ג״כ לא אמר לשלוחי׳ תפסי׳ לי׳ רק סתם תפסי׳ ניהלי׳ נמצא שלא עשאו שליח לקנות לו בעת התפיסה ואע״ג דודאי תפסי׳ בשביל יומר בר חשו מ״מ לא נעשה שליח לזה בהדיא וכדין עשו ר״פ ור״ה בר״י דלקחו משלוחי׳ מקמי דהוי מטא ליד יימר כדין תופס לב״ח סתם דלא קנה דהוי ממש כדהכא דאמר תנה לי ולא אמר זכה לי ומצאתי אח״כ בתומים סי׳ ק״ה שכ׳ קצת מזה.

שם תוספ׳ ד״ה ארבע. דבגניבה לא תקינו רבנן וכו׳. בש״ך סי׳ רמ״ג ס״ק ט׳ כ׳ ליישב קו׳ המעד״מ על הרא״ש שכ׳ ג״כ לתרץ כן דכיון דפסק דבר״ה לא תיקנו ד׳ אמות למאי נ״מ כתבי׳ להך תירוצא וכתב דנ״מ לגניבה בסימטא והקשה עליו בקצות החשן דהא אינו חייב בגניבה אלא אם עשה בה מעשה וא״כ ע״כ משך אותה לסימטא וא״כ לא נ״מ מידי בקנין ד׳ אמות דבלא״ה נתחייב ע״י משיכה ונ׳ דנ״מ שפיר דהא במשיכה בעינן שיעקור כולו כדאי׳ בסי׳ קצ״ח ס״ג וא״כ נ״מ אם הי׳ החפץ סמוך לד׳ אמותיו ולא עקרה כולו רק מקצתו עד תוך ד׳ אמות דמדין משיכה לא קני ומדין ד״א קני אפי׳ הי׳ מקצתו בד״א כמו לענין סימטא דסגי במקצתו כדאי׳ בסי׳ הנ״ל סעיף י״ד ואי תימא דבד״א כיון דהוי משום אינצויי לא סגי במקצתו דאכתי אתי לאינצויי אחר בקצה אחר שחוץ לד׳ אמותיו א״כ יש לאוקמי איפכא שהי׳ רק מקצתו תוך ד״א ועקר קצת עד שבא כולו לתוך ד׳ אמותיו ונתחייב שפיר מדין ד׳ אמות.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה אין. איכא דיליף וכו׳. כוונתם נ׳ דלכאורה מאי פריך אימא דלענין גניבה נמי גלי רחמנא כמו לענין טביחה ומכירה ומעילה לזה כ׳ דא״כ לא הוי איצטריך מיעוטא דהוא כיון דאיכא ג׳ כתובין דלכ״ע אין מלמדין.

שם תוספ׳ ד״ה אשה. משום דהתם לאו בני שליחות נינהו. מקשין על מש״כ תוספ׳ בשבועות דף ג׳ [ע״א] ד״ה ועל מדלא קאמר איש לקטן או לנכרי והא בהני ליכא נ״מ כלל דלאו בני שליחות נינהו כמו שכתבו הכא ונ׳ ע״פ מש״כ מהרש״א בקדושין דף מ״ג [ע״א] ד״ה גלי דהא דלא ילפינן ממעילה וטביחה ומכירה דיש שליחות די״ל לדבר עבירה קנסי׳ התורה דיש שליחות ויש סיוע לדבריו בסוגיא דריש הזורק בגטין גבי חצר דגניבה דקאמר התם משום דקנסי׳ רחמנא א״כ י״ל בקטן ונכרי אף דגילתה התורה דאין בהם שליחות מקרא דאתם גם אתם ואיש שה אבל לדבר עבירה אכתי מנא לן למעטן וי״ל דמשום קנסא יש להן שליחות לרבינא דמשום צד עבירה אצל המשלח יש להם שליחות כיון דלאו בני חיובא נינהו אך בקטן יש עדיין גירעון דאין בו דעת לעשות על דעת משלחו והרי זה דומה לאם צוה לאחר על דבר ועשהו אחר זמן כשכבר שכח שנצטוה על זה מאחר אך אי פירש בהדיא שעושה לדעת משלחו שפיר משכחת בי׳ שליחות דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו כדאי׳ בחולין דף י״ב [ע״ב] ובתוספ׳ שם ד״ה ותיבעי כל הסוגיא פי׳ הקונטרס וכו׳ ובמג״א סי׳ ש״י ס״ק ד׳ וזה שכתבו שם לישנא דאקיף

לי גדול דבשלומא בקטן שייך שפיר לישנא דאקיף לי כלומר בני הקטן אך בגדול הו״ל למינקט סתם אקיף גדול אלא משום הקטן דאין לו מחשבה נקטו לשון לי כלומר אדעתא דידי דמוכח שעושה לדעתו דאז יש לו שליחות שפיר אע״פ שהוא עבירה כיון דאין בר חיובא ומצד בני שליחות הוו מ״מ שלוחין מכח קנס לפי שהוא עבירה אבל בשולח את העברה ביד חש״ו דעושין בסתמא שפיר לא הוו בתורת שליחות כיון דאין להם מחשבה ובמל״מ פ״ה ממלוה ולוה הל׳ י״ד סוף ד״ה שלא במש״כ דע״כ לא קאמר רב סמא וכו׳ אבל גבי עכו״ם לא שייך האי טעמא וכו׳ נ׳ שנעלמו ממנו דברי תוספ׳ הנ״ל בשבועות דמיתלו בהדיא עכו״ם בפלוגתא דרב סמא ורבינא.

דף י״א ע״א תוספ׳ ד״ה זכתה. ועוד דאמר ר״י בר״ח וכו׳. כ׳ מהרש״א בכוונתם דהו״ל להקשות ממתני׳ גרידא דבעי זכתה לי ואינו נ׳ דאכתי אין ראיי׳ דהאמת כן אלא דהו״מ לדהויי דמתני׳ נמי לא נצרכה לומר זכתה לי ונקט רק משום סיפא וכמש״כ לק׳ ד״ה ה״מ להיפך בתר דמסקו כאן דלא בעי לומר זכתה ואפ״ה כתבו דבב״ק שם לא בעו לפרוך ממתניתן דהוי נוכל לתרץ דמתני׳ הוי משום דנתכוון לזכות דאמר זכתה וכו׳ אך נ׳ כוונתם דלא עדיף חצר המשתמר ע״י גדר מחצר פתוח המשתמר ע״י אדם עצמו שעומד בצדו ואם שם לא בעי זכתה לי כ״ש באינו משתמר ועומד שם.

שם תוספ׳ ד״ה ה״מ. ומסיק דליתיה וכו׳ וקשה וכו׳. לכאורה הך קושיא היא בסוגיא דהתם גופה מיני׳ ובי׳ דמתחילה פריך מדר״י בר״ח וכלומר דהחצר בעצמו קונה ומסיק אח״כ דליתי׳ שם לכך לא קני וא״כ סותר לדר״י בר״ח ונ׳ דבל״ז הוה מפרשינן דריב״ח נמי מצריך שיעמוד שם ומה דאמר שלא מדעתו היינו שאין צריך לבוון ולומר זכתה לי ומיני׳ הוא דפריך שם דאמאי לא קני המשכון כולו בלא אמירה וכוונה לזכות בדריב״ח ועל זה משני שפיר דליתי׳ שם וריב״ח מצריך עכ״פ שיעמוד שם אך מסוגיא דהכא דפריך אדשמואל דמצריך שיעמוד שם מדריב״ח נ׳ בהדיא דריב״ח לא מצריך שיעמוד שם הוקשה להם שפיר אמאי דמוקי דליתי׳ דבזה אינו מתרץ כלל הקושיא דהא ריב״ח לא בעי שיעמוד שם.

שם תוספ׳ ד״ה דילמא. פירש״י ונגרום וכו׳ ותימא לפי שרוצה לסתור מגיה הברייתי׳ וכו׳ והלא בברייתי׳ דיליף דזכור וכו׳. והנה מלבד זאת ק׳ איפכא למאי דס״ד לומר דהקרא ממעט לגמרי שכחת עיר אמאי נקט בברייתי׳ זכור ולבסוף שכוח הא אפי׳ שכחה מעיקרה לא הוי שכחה בעיר אלא נ׳ כוונת רש״י לא להגיה הברייתי׳ אלא דהכי פריך מנא לך לפרש סיפא דברייתי׳ בדיוקא דמה דקאמר בשדה ושכחת כלומר בשדה בעי דוקא ושכחת מעיקרו וכו׳ אימא לפרש רישא דברייתי׳ בדיוקא ואומר יודע אני וכו׳ יכול לא יהא שכחה דהכוונה יכול דוקא בענין זה לא יהא שכחה לפי שזכור מעיקרא הא שכוח מעיקרו הוי שכחה ת״ל ושכחת בשדה הא בעיר ליתי׳ לדין שכחה כלל ומש״כ רש״י והכי קאמר יכול יהא

כוונתו לא שכתוב כן בברייתא אלא לומר דזה כוונת הברייתא שיכול אבל שכחה מעיקרא יהא שכחה וא״ש דברי רש״י בלי שום פקפוק.

שם תוספ׳ ד״ה עישור דהיינו דוקא וכו׳. ואין בדעתו לשוב עד ימים רבים. וק׳ דילמא ר״ג נמי הלך לימים רבים ונ׳ כוונתם ע״פ מש״כ בקידושין דף כ״ו ע״ב ד״ה מעשה מה היה מועיל תיקונו וכו׳ שמא יאכלו בני ביתו הכל וכו׳ ומיהו יש לתרץ וכו׳ שהי׳ הרבה תבואה וכו׳ שלא יאכלו בני ביתו הכל קודם שיבוא וכו׳ וע״פ זה הקשו כאן ממ״נ אם הלך לימים רבים יקשה מה היה מועיל תיקונו דאיזה שיעור תבואה יספיק לימים רבים וע״כ שלא הלך רק לזמן קצר וק׳ א״כ לא שייכא חזקה על חבר וכו׳ ובמהרש״א נדחק בזה.

שם ע״ב גמרא אמר רבא וכו׳ אלא טובת הנאה אינה ממון וכו׳. בש״ך סוף סי׳ שנ״א הביא תשובת מהר״מ שכ׳ ומיהו רבא גופי׳ איהו סבר דטובת הנאה אינה ממון והקשה עליו דהיכן מצינו דרבא סבר דט״ה אינה ממון ותמהתי שנעלם ממנו סוגיא דהכא דאם לא אמרה רבא אלא לדברי ר״ג הו״ל לומר אלא קסבר וכו׳ ומדקאמר סתם אלא טובת הנאה אינו ממון נ׳ פשוט דכן דעתו באמת ואף שבשיטה מקובצת הביא לפרש דמאי דאמר רבא ט״ה אינה ממון היינו שאפי׳ הוא ממון אינו ממון חשוב להקנותו בקנינין גרועין מ״מ לא נשוי׳ למהר״ם טועה אי מפרש דברי רבא כפשוטן.

שם תוספ׳ ד״ה נתון. בג׳ מקומות היו הכהנים שומרים וכו׳ ואותן מגיפי דלתות וכו׳ הנ׳ מדבריהם שהכהנים היו שומרים על השערים באותן מקומות וכדעת הרמב״ם פ״ח מבית הבחירה הל׳ ח׳ אבל במל״מ שם הל׳ ד׳ האריך להוכיח מפסקי התוספ׳ דלעולם על השערים היו הלוים שומרים וכ׳ כששנינו בשמירת הלוים ה׳ על ה׳ שערי עזרה בכלל השערים הללו הם שער בית המוקד ושער הניצוץ וכו׳ הכהנים היו למעלה והלוים למטה וכו׳ ולדידהו צ״ל דהגפת דלתות קאי על דלתות ההיכל והעזרה.

דף י״ב ע״א רש״י ד״ה זרק. והפקירו לכל הקודם. והקשו תוספ׳ א״כ מה ראיי׳ מייתי ממתנה והנה המל״מ פ׳ כ״ט ממכירה הל׳ י״א תלה במחלקת בין רש״י ותוספ׳ להך דינא דלרש״י הפקר הוי כדעת אחרת מקנה אך לדעתי נ׳ ממש״כ רש״י והפקירו לכל הקודם דהי׳ לו לומר סתם והפקירו דפשיטא שהוא לכל הקודם אלא כוונתו שלא הפקירו מיד לכשיצא מידו אלא לכל הקודם וזוכה בו יהי׳ לו אז כהפקר לזכות בו וזהו באמת כמתנה שיוצאת מיד הנותן תיכף ליד המקבל בלי הפסק בינתיים אלא דלאדם מיוחד שייך לשון מתנה והיכא שכל אפין שווין בעיניו הוא כענין הפקר אך מ״מ הוי דעת אחרת מקנה כיון שהיא מיד ליד ממש ומה שהכריחו לזה ולא פי׳ כפשוטו שהי׳ מתנה כפירוש התוס׳ נ׳ דס״ל לרש״י כדעת הרמב״ם פ׳ י״ז מגזילה ואבידה הל׳ י״א דברין כדרכו לא מהני דעת אחרת מקנה והוקשה לו א״כ אמאי לא פשיט איפכא מצבי רץ כדרכו דלא מהני בי׳ דעת אחרת מקנה ודמיא טפי

לזרק וכו׳ ויצא בפתח אחר וכן הקשה בת״ח על שיטת הרמב״ם ע״כ ניחא לי׳ לרש״י לפרש דלא איירי במתנה גרידא דנראית הסברא דלא מהני דעת אחרת מקנה ברץ כדרכו הואיל שאינו ראוי להיות באותו חצר דדרך צבי לרוץ הרבה ולכך זרק ארנקי במתנה וזרקו בכח כדי שיוכל לצאת בפתח אחר הוי דומיא דצבי רץ כדרכו שאין הארנקי ראוי שישאר באותו חצר ולכך מוקי רש״י האיבעיא שלא זרקו בשביל בעל החצר לבדו אלא לכל הקודם לחטפו יזכה בו ובענין זה לא הוי הארנקי לבעל החצר כרץ כדרכו לפי שאינו מיוחד בכוונת הזורק לו לבדו אלא כל האנשים שווין בו והם נראין לגבי זכות הארנקי כגוף א׳ ובין כולם ראוי הארנקי להיות דהיינו בין העומדים קודם החצר ובין בעל החצר ובין העומדין חוץ לפתח האחר כגון אם יאמר בעל החצר בהדיא שאינו רוצה שיזכה לו חצירו והארנקי שרץ כדרכו הוי בין כולן כצבי שבור בחצר מיוחד ופשיט שפיר כמו דהתם מהני בד״א מקנה ה״נ בארנקי לכל הקודם לו בא לו מכח דעת המקנה כנ״ל ובת״ח כתב דברץ כדרכו לא מהני אפי׳ מגיע ונ׳ דתליא נמי בדינו של הרמב״ם דכמו במתנה דמהניא לצבי שבור שאין מגיע ואפ״ה לרץ כדרכו לא מהניא ה״ה הגעה אע״ג דמהני לשבור לרץ כדרכו לא מהני והנה מהתוספ׳ לעיל דף י״א [ע״א] ד״ה היה נ׳ דס״ל דמהני הגעה לרץ כדרכו א״כ לדידהו ה״ה דמתנה מהני בי׳ לכך לשיטתם שפיר לא גרסי ואפקרי׳ דבמתנה גרידא נמי א״ש האיבעיא ואע״ג דדמיא לרץ כדרכו מ״מ פשיט שפיר ממתניתן כיון דבאמת ברץ כדרכו נמי מהני ד״א מקנה וה״ה לארנקי כנ״ל.

שם תוספ׳ ד״ה א י. דמסתמא לא פליג ר׳ יוסי אכמה משניות וכו׳. פי׳ דלא הוה משתמיט. דלא ליתני בחדא משנה עכ״פ ור׳ יוסי חולק והקשה מהרש״א הא מ״מ פליג למאי דמתרץ ולי׳ לא סבירא לי׳ כיון דסתם קטן משמע לי׳ לשמואל קטן ממש. ונ׳ ע״פ מש״כ בת״ח לק׳ ע״ב דר׳ יוחנן משמע לי׳ לא גדול גדול ממש לפי שהוקשה לו אי בגדול ממש פשיטא דמתי יעשה הוא לביתו וצ״ל דלשמואל משמע לי׳ איפכא דאשמועינן בגדולים אע״פ שסמוכין על שולחן אביהן אעפ״כ מציאתן לעצמן לפי זה י״ל דמש״כ התוספ׳ לק׳ בד״ה שמואל דקטן דמתניתן משמע לי׳ בקטן ממש וכו׳ היינו דוקא במשנה דהכא דפתח ותני בנו ובתו הקטנים סתם משמע בכל ענין ואפי׳ אין סמוכין וכן בגדולים איפכא אבל באינך משניות דפ׳ חלון ודמעשר שני דתני תחילה דמזכה ע״י בנו ובתו הגדולים והא פשיטא כקושית הת״ח וע״כ צ״ל דהכוונה שסמוכין ועלה קתני אבל לא ע״י הקטנים דבכה״ג דהיינו בסמוכין ואשמועינן טובא דהאב זוכה מהן משום איבה לפ״ז כ׳ התוספ׳ שפיר דאי ר״י לית לי׳ כלל דזוכה לאביו אתיין כולהו משניות דלא כוותי׳ ולא לשתמיט דליפלוג בחדא מיניהו אבל למאי דמתרץ ולי׳ לא ס״ל היינו רק מתניתן דהכא דמשמע בסתם קטן ע״כ לא אתי כר״י אבל אינך אתיין שפיר כוותי׳ דאיירי בסמוכין בגוונא דגדולים אך בדעת רש״י נ׳ מיתור לשונו שכ׳ על טעמא דתנא דידן קאמר מפני מה אמרו מציאת

וכו׳ וכפל דבריו תו על ולי׳ לא ס״ל דמציאת וכו׳ דבא ליישב גם אידך קו׳ התוספ׳ בד״ה שמואל דאמאי לא אוקמה כר״י בטעמא דידי׳ לזה כ׳ דר״י לית לי׳ כלל דמציאתו לאביו וע״פ מה דאי׳ בקדושין דף ד׳ [ע״א] אבל קדושין דמעלמא קאתו וכו׳ ופירש״י ולא היתה דעתו עליה לזונה בשבילם לפ״ז ה״ה במציאה לא שייך איבה דמזונות דהא לא שכיחא שיזון אותה בשבילה וא״ש לדידי׳ תירוץ התוספ׳ דאין סברא שיחלוק ר״י אכולהו משניות דאי נימא דבלקט אע״ג דשכיח אפ״ה סובר דאין אביו זוכה א״כ כולהו משניות דלא כוותי׳ אלא ודאי דס״ל אביו זוכה ממנו אבל למאי דמשני ולי׳ לא סבירא לי׳ א״ש דר״י כיון דסבר דלדידי׳ מלקט תחילה וע״כ אבוה מיני׳ הוא דזוכה רק משום איבה וזה לא שייך במציאה כנ״ל וע״כ לא אתיא מתניתן כר״י דאיהו לא ס״ל דמציאת קטן לאביו אבל באינך משניות שפיר מודה דידו כיד אביו דבמידי דשכיח זוכה אביו ממנו ולכך הוי לענין זכות כיד אביו.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה ר ב י. ולא כפירש״י שפירש שאינו גובה את העירוב וכו׳. ונ׳ דאין כ״כ קושיא דהא לפירושם נמי תיקשי אמאי לא מצי הקטן לזכות בתו לאחרים כיון שהוא לצורך העירוב וצ״ל דאין בזה היכר כ״כ שהוא לצורך העירוב ומיחזי כמקנה בתו גרידא לאחר וה״נ ס״ל לפירש״י דלא הקילו בקטן רק לזכות העירוב עצמו לאחרים שיהו כולן זוכין בפת דבכה״ג איירי שם בגטין אבל לגבות העירוב ויקנה להם בזה חלק בבית של אחד מהן הוו כמקנה להם בית גרידא של אחר בזה לא הקילו דאינו ניכר שהוא לצורך העירוב.

שם תוספ׳ ד״ה ו ל א. פירוש ועתה רוצה ללות וכו׳. מכאן הקשה מהרש״א לעיל דף ז׳ ע״ב בתוספ׳ ד״ה בזמן על מש״כ ולשמא כ׳ בניסן ולא נשא עד תשרי וכו׳ דלמש״כ כאן אכתי אמאי לא נזהרין לשמרו כיון דכבר נישאת ונ׳ דלכאורה מאי דוחקייהו לפרושי הכי הא אפי׳ כבר לוה מ״מ י״ל דלא נזהר לשמרו הואיל שהוא פסול מכח מוקדם והי׳ דעתו שיכתוב לו הלוה שטר אחר כשר אך זה אינו דמאן דזיף בצינעא יזיף כמש״כ תוספ׳ לק׳ דף י״ט [ע״א] ד״ה וליחוש ואין לו למלוה לחוש כלום דמי ראה ההלואה המאוחרת אדרבה יסברו שבשעת הכתיבה הלוה לו כמש״כ התוספ׳ לק׳ דף י״ג [ע״א] ד״ה היינו שסבור המלוה שיצא הקול משעת כתיבה אבל לעיל דאירוסין ונישואין הוו מילי דפרהסיא כדאי׳ בכתובות דף ט״ז [ע״א] רוב הנישאת בתולה יש לה קול כלומר דיש קול לנשואין וידעו שבתולה היתה ושפיר חוששת שיודעין זמן הנשואין מתי היתה וידונו השטר כתובה למוקדם ויפסלוהו לכך אינה חוששת לשמרו.

נוספות

דף יא ע״א רש״י ד״ה ו מ ר ס ב ר. עיין מהרש״א ונ׳ דהתוספ׳ ג״כ סברי כסברת רש״י דלשליחות גרידא לא צריך לרבויי חצר רק ע״פ מש״כ לעיל דף ט׳ ע״ב ד״ה ספינה דאע״ג דבעלמא הוה כה״ג מהלך

רק דשאני הכא דהוי מ״מ דומיא דיד א״כ היינו דסברי בתירוצם דלעיל דף יו״ד ע״ב ד״ה ואי דבגניבה איצטריך לרבות חצר מטעם שליחות אע״ג דפשיטא משאר שלוחין דמהני בכל התורה ודברי הפני יהושע שם תמוהין שכתב בגט שייך לומר כן דידעינן שליחות מושלחה משא״כ בגניבה ולא ידעתי למה הא בכל התורה מהני שליחות וה״ה לחצר רק דאיצטריך אפי׳ דומיא דיד כספינה דמיא מסגו תותא אבל גבי גט דלא איצטריך תו לרבות ספינה דכבר שמעינן מגניבה וע״כ דאתי לרבויי מתורת יד ממש דליהני אפילו בע״כ ובקטנה.

דף יב ע״ב תוספ׳ ד״ה במגביה ואם לא הגביה׳ עם מלאכתה א״כ מציאתה לאדוניה כו׳. לולא דבריהם היה נראה דאף שנתנה תורה רשות לאב למכור בתו מ״מ אינו יכול למכור רק הזכות שיש לו בה דהיינו מעשי ידיה וכן היעוד הוא משום שיש לו ג״כ זכות לקדשה אבל מציאתה דמן התורה שלה היא וחכמים תיקנו לאב משום איבה כמש״כ התוספ׳ לעיל בסמוך א״כ פשיטא דמן התורה מציאת האמה שלה ואף דרבנן תיקנוה לאב מ״מ משום זה אינה בכלל המכר ונשארה המציאה שלה מלבד שכר הבטלה שבטלה ממעשי ידיה ואביה זובה מינה משום איבה לא מיבעיא לר׳ יוסי בר יהודה בקידושין דף י״ט ע״ב שחלין קידושי אביה אפי׳ לרבנן מ״מ אם לא ייעדנה האדון אם יהי׳ עלה איבה יקדשנה אביה למנוול וכו׳ ולכך מציאתה לעולם לאביה והש״ס לא מקשה רק אעבד לא יהא אלא פועל אבל אאמה לא קשיא ליה כלל.

דף ל׳ ע״ב בגמרא אשר ילכו זה ביקור חולים היינו גמילות חסדים וכו׳ בה זו קבורה היינו גמילות חסדים וכו׳. יש לפרש עוד ע״פ מה שכתב רש״י ריש סדר ויחי בפסוק ועשית עמדי חסד ואמת חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת שאינה מצפה לתשלום גמול א״כ יש לומר דהכתוב הולך בהדרגה הדרך זו גמילות חסדים וקאי במיסתבר דעתיד לתשלום גמול ילכו זה ביקור חולים ואף דאיכא ספק שמא ימות מאותו חולי ולא ישלם לו ואח״כ אמר בה זו קבורה שאינו מצפה כלל לתשלום גמול ואעפ״כ יעשו.

דף לו ע״ב בגמר׳ לדידכו דמתניתו אין רצוני וכו׳. נ׳ הכוונה כיון דבאמת אין כאן קושיא כלל לדינא כיון דעיקר הטעם מכח את מהימנת ע״כ רבי אבא הקשה רק אם יש מי שסובר סברא יחידית דאין רצוני אם ניחא אליבי׳ מתני׳ וא״כ מה ישיב לו מלאך המות מה לי הכא וכו׳ אכתי יהיה מי שיתעקש גם נגד זה דהא אביי באמת לית ליה הא דמלאך המות מה לי הכא כו׳ לכך השיב לו שאמר לו לדעתיך דעל זה ידע שאין להתעקש כלום.

דף נג ע״א רש״י ד״ה לא תפסה היכי משכחת שיש עודף כו׳. פי׳ דמשמע ודאי דבמעות הראשונות שחילל עליהן עשה כהוגן ועל כרחיך חילול תחילה מעשר שוה פרוטה ומחצה על ב׳ פרוטות ולזה מצרף עכשיו אותו מעשר שאין בו שוה פרוטה והאיך עשה כן תחילה הא שוה חצי פרוטה לא הי׳ נתפס והי׳ נאכל בלא חילול ולמה שפירש מהרש״א

אכתי קשה לישנא דהיכי משכחת שכתב רש"י דמשמע דלא משכחת כלל והא משכחת אם הי' בצימצום שוה פרוטה ומחצה.

שם ע"ב בגמר' ומאי יצא דנפול מחיצות וכו'. הרמב"ם פסק פרק וי"ו מבית הבחירה הל' ט"ו שאוכלין מעשר שני אע"פ שאין שם חומות והקשו עליו מסוגיא דהכא וכתב שם המשנה למלך בהל' י"ד המעיין היטב בדברי רבינו סוף פ"ו ממעשר שני יתיישב לו קושיא זו ושמעתי נבוכין בכוונתו ונ' דהיינו מה שכתב שם הרמב"ם ויצא ונפלו מחיצות שהרי אין שם מחיצות להחזירו לשם וכו' והנה בגמרא לא משמע לכאורה למסקנא דאיירי ביצא אלא מאי יצא דנפלו מחיצות והרמב"ם כתב דיצא ממש (ולזה נתעוררתי מחכם אחד) ונ' ע"פ מה דאיתא במגילה דף י' [ע"א] דעשו קלעים לצניעות חזינן דמעלה היא להקדושה אפילו קידשה לעתיד לבוא כי איכא צניעות א"כ י"ל דסבר הרמב"ם דהא דקאמר בגמרא מאי יצא וכלומר דלא יצא ממש רק דנפול מחיצות ולכך א"א לאכול היינו משום דרוצה ליישב הברייתא גם למ"ד לא קידשה לעתיד לבוא אבל דתיקום הברייתא כהילכתא תתפרש כפשוטה דיצא ממש ודאי לא יצא הי' מותר לאכול דקידשה לע"ל וגם מותר לכתחילה להביא מעשר אחר לאכלו שם אבל במעשר זה שנקלט בצניעות דמחיצות ודאי אם לא היה יצא היה מותר לאכול אף שנקלט בצניעות ועכשיו אין כאן צניעות דמחיצה לקלוט אינו אלא קנס הואיל שעבר והוציאן כנראה מדברי הרמב"ם פ"ב ממעשר שני הל' ט' ואפילו בשגגה קנסו כמו בחמץ כדאיתא בש"ע א"ח סי' תמ"ח סעיף ג' ובנשאר בירושלים אין כאן לקנוס אבל ביצא קנסינן לי' הואיל שנקלט בקדושת צניעות אסור לפדותו ולא לאכלו בירושלים בלא צניעות אלא ימתין עד שיבנו המחיצות ויעלהו לשם וכמש"כ התוספ' ד"ה לא פלוג ולא מקרי משום זה יש לו מתירין דלא עדיף מרחוק לירושלים דכתבו התוספ' לעיל ע"א ד"ה ליהדר דלא הוי דבר שיש לו מתירין ואתין שפיר דברי הרמב"ם כהילכתא.

דף נ"ד ע"א רש"י ד"ה דכ"ע חומש לא מעכב שיהא האוכלו לוקה עליו וכו'. דבריו תמוהין דהא משמע ודאי אמילתי' דר' יהושע דקאמר לא יאכל ופירש השתא דאינו ללקות עליו וא"כ משמע דמעיקרא ס"ד דאמרה ר' יהושע ללקות עליו והא ע"כ לא איירי שהי' כבר בירושלים ואפקי' דא"כ אינו נפדה דקלטוהו מחיצות כדאיתא לעיל דף נ"ג ע"ב ואם לא היה מעולם בירושלים אינו לוקה עליו כדאיתא במכות דף י"ט ע"ב ולכאורה יש להעמיד בנקיט לי' בקניא אי איפשוט בעי' דרב פפא כדאיתא שם דף כ' וכיון דלא הוי כפנים ממש כמש"כ תוספ' שם ד"ה רבינא דלכך לוקה כל אוכלו שם לא גזרו ג"כ רבנן בי' דלקלטוהו מחיצות אך רש"י שם כתב אי ארחקי' ואכליני' וכן בדף י"ט ע"ב ד"ה ממילואך כתב לא הפדה אלא ואכלת שם א"כ הוי לדידי' כפנים ממש וע"כ פשיטא דשייך בי' ג"כ גזירה דרבנן בקליטת מחיצות שלא לפדות תו אבל יש להעמיד בעיילינהו בטבלייהו כדאיתא שם דף כ' דאי מתנות שלא הורמו כהורמו דמיין מיחשב בכך ראיית פני החומה ואפ"ה לענין קליטה לא

גזרו רבנן ויש לו שפיר פדיון אך ז״א כדאיתא ברמב״ם פרק ב׳ ממעשר שני הלכה יו״ד.

דף נ״ט ע״ב תוספ׳ ד״ה קחייך. והא דאמר מיום שחרב בית המקדש אין שחוק וכו׳. לולא דבריהם היה נראה דהשחוק הוא במקום שכינתו כדאיתא בחגיגה דף ה׳ ע״ב מקרא דעוז וחדוה כו׳ ולכך משחרב ב״ה שנסתלקה שכינתו מתחתונים לא נודע לנו שחוק ממנו ואיתא בברכות דף ח׳ [ע״א] מיום שחרב בית המקדש אין לו אלא ד׳ אמות של הלכה וכיון דשם הוא השראת שכינתו שפיר יש שחוק וחדוה במקומו.

דף ע׳ ע״ב תוספ׳ ד״ה אין. הקשה מהרש״א לפירוש ר״ת אכתי תקשה אמאי לא משני לעולם דלא קיבל אונסא וזולא רק דאיירי שחולקין רק השבח דאז לא הוי ריבית דאורייתא ונ׳ דודאי לענין שיהא ריבית גמור בעינן שתהא מלוה וגם שיהא הרווח קצוב אבל לענין בכורות מאי איכפת לן בשכר רק על גוף הבהמה האיך היא א״כ אע״ג דמשני בקיבל עליו אונסא וזולא מ״מ במשמעות צאן ברזל קיימינן כדמעיקרא וכפירוש הירושלמי ששם אותן לו בק׳ דינרי זהב והיינו כדי לחשוב מכל דינר זהב סלע לשנה ואם ימכור הצאן מ״מ יתן לו ק׳ סלעים ואהני קבלת אונסא אם נשארו בידו וקבלת זולא שאם יגיע זמן הפירעון והם אז בזול אף אם כבר מכרם יקח אחרים בזול ויפרע בהם הקרן אבל עכ״פ למדנו מהירושלמי דהם מלוה גמורה להוצאה שרשאי למכרם לכתחילה דאל״כ לא היה ריבית דאורייתא כנ״ל ומה יועיל לאוקי׳ שחולקין רק השבח מ״מ הצאן הם מלוה כמשמעות צאן ברזל דלהוצאה ניתנו ולא הוו כלל בהמות נכרי דליפטרו מבכורה.

דף כ״ז ע״א תוספ׳ ד״ה ואלו. משום דאיירי מעיקרא כו׳. לא ידעתי מה הוצרכו לידחק הא לקמן דף צ״ג [ע״א] מפרש שפיר הא דנקיט מן התורה משמר בתלוש דאכיל רק מהילכת מדינה ודוחק לומר דרוצין ליישב גם אליבא דרב שם והש״ס לא קאמר רק דמסתבר טפי אליבא דשמואל.

דף ק״ה ע״ב בגמרא למפולת יד או למפולת שוורים. מש״כ מהרש״א בענין בית כור קרקע לא הבנתי דהא בגמרא לא נזכר כלום מבית כור אלא כור זרע דהיינו כור תבואה אלא דידוע דאם זורע ביד שנתפזר הזרע היטב כראוי משא״כ בשוורים שאינו נתפזר כראוי אלא הרבה נופל במקום אחד ואינו עושה כל כך כאם היו מפוזרין דאטו אם ישליך בגומא אחת קב זרע וכי תעלה על הדעת שכל גרגיר וגרגיר יצמח ויעשה פרי וא״כ אם במפולת יד יעשה כור אחד יו״ד כורין לא יעשה במפולת שוורים רק ט׳ ואפ״ה יתן ד׳ קבין לקט והוי לחומרא אי אמרינן במפולת שוורים.

דף קי״ו ע״א תוספ׳ ד״ה ותניא אידך. דכיון דיליף מרחיים ורכב כו׳ ולכך חייב שתים וכו׳. קשה למה שכתבו תוספ׳ לעיל דף קט״ו [ע״ב] ד״ה שנאמר דלכך לקי שתים דזוג וחרצן שתי שמות נינהו וכן ריחיים ורכב וא״כ האיך ניליף מיני׳ להייב שתים בכלים שהם שם

אחד כזוג של ספרים או צמד פרות דאין לחלק אחד מהזוג שם אחר מחבירו.

שם ע״ב בגמרא כגון שיש עסק שבועה ביניהן כו׳. קשה הא הו״ל הילך אותן אבנים שמודה ואין כאן אין יכול לישבע משלם כמש״כ רש״י לעיל דף צ״ח [ע״א] ד״ה קא משכחת לה וצ״ל דאיירי ששברן שכנגדו קודם שבאו לדין דלאו הילך הוא שמתחייב בדמיהן וקשה על הש״ע בסי׳ קס״ד שכל כה״ג הו״ל לפרש.

דף קי״ב ע״א תוספ׳ ד״ה רבי יהודה. שהרי טעמו הוא משום דזה נהנה וכו׳. לכאורה עדיפא הו״ל להקשות דהאיך קאמר ר׳ יוחנן בג׳ מקומות שנה כו׳ אסור לאדם שיהנה בממון חבירו הא אין כאן משום חיוב תשלומים אלא משום רבית ונ׳ כוונת רש״י לפ״ז דבאמת אין לחייבו כאן משום נהנה דהא הוכרח לעשות כן כשאין חבירו שמוטל עליו לבנות רוצה לבנות ושקילא טיבותא ושדהו אחוורי דמוטב היה אם חבירו הי׳ בונה ויבנה הוא על גביו דערב לאדם בשלו ועיי׳ בש״ע א״ח סי׳ תקל״ה סעיף ב׳ רק הכוונה כיון דאם היה אחר עושה כן שבנה על קרקע זו היה צריך לשלם משום נהנה בממון חבירו א״כ מיחזי אצל זה כרבית אם אינו משלם וה״נ נאמר במסקנא דאין לחייבו משום מחסר לחבירו השחרוריתא כיון דחבירו גורם והוא הוכרח לבנות ולדור בו אלא מ״מ כיון דאחר היה חייב מיחזי אצלו כרבית.

מסכת בבא בתרא

פרק ראשון

דף ט״ז ע״ב רש״י ד״ה ושט וביזה את העבודה כו׳ שט תרגום של בזיון מדוע הקילתני תרגום יונתן וכו׳. ושמעתי מקשין הא במקומו תרגם אונקלוס על ויבז ושט ונ׳ ע״פ מה שיש לדקדק בדברי רש״י דמה הוצרך לפרש תיבת ושט דהא הגמרא מייתי עלי׳ דכתיב ויבז ואין זה מדרך של רש״י אלא לפרש מה דמייתי הגמרא לפרש ושט דהיינו ויבז אם היה צריך להתפרש אך נ׳ ע״פ מה שכתב הרמב״ן בפסוק ויבז שמה שמכר הבכורה היינו הירושה ושררה שיש לו לבכור אחרי מות האב וא״כ יש לפרש ויבז מלשון מבזבז שביזבז הבכורה בדמים קלים כמו שפירש הרמב״ן בפסוק על כן קרא שמו אדום שלעגו עליו שמכר בכורה נכבדת בעדשים אבל הגמרא הוכיח מדסיפר הכתוב כן הלא מבואר הוא שמכרה בעדשים ע״כ דהי׳ עבירה וכמו שפירש רש״י שם העיד הכתוב על רשעו והיינו דביזה העבודה וא״ש דכוונת רש״י לפרש דויבז הוא לשון בזיון דהא הגמרא קאמר עלה ושט דהוא לשון זילזול כדמתרגמו יונתן על הקילתני.

פרק שני

דף כ"ג ע"ב תוספ' ד"ה ביושבת. אמאי איצטריך קרא דאין ירושלים מביאה עגלה ערופה וכו' מ"מ כל ישראל באין לה לרגל וכו'. נ' ליישב ע"פ מה דאיתא בכתובות דף ע"ה [ע"א] ולציון יאמר איש ואיש יולד בה א' הנולד בה וא' המצפה לראותה ופירש"י יקרא מבניה הנראה דזאת הסגולה בהעיר הזאת שכל המצפה לבוא אצלה יקרא מבני ירושלים וא"כ אם הי' הרוצח מהעולין לה דינא הוא שירושלים תביא עגלה ערופה עליו ואיצטריך קרא למעוטי.

שם תוספ' ד"ה ועל דא. דמתניתין נמי בכה"ג איירי כו' דקתני מחצה על מחצה יחלוקו כו'. קשה דילמא איירי בב' כיתי עדים אחת אומרת שהיה קרוב לזה השובך ואחת אומרת קרוב לאחר הי' וכדמוקי רבה ורב יוסף מתני' דמע"מ בגיטין דף ע"ח ע"ב ואפשר לומר דשאר אמוראי דהתם לא ניחא להו לאוקמי כלל מחצה על מחצה בב' כיתות וס"ל כקושית מהרש"א שם בתוספ' ד"ה והא וא"כ לא היה להם לאפקוה מבי מדרשא דיאמר דס"ל כר' יוחנן דשם וע"כ מע"מ דמתני' דהכא נמי איירי ברגלו אחד קרוב לזה ואחד קרוב לזה.

שם תוספ' ד"ה מצאו. ואי חד מינייהו נפיש ניזיל בתר רובא. למש"כ תוספ' בב"מ דף צ"ז ע"ב ד"ה לימא דלסומכוס דס"ל ממון המוטל בספק חולקין הוי כאילו תרווייהו מוחזקין בו א"כ י"ל הכא נמי היכי דהוי מחצה על מחצה הוו תרווייהו מוחזקין וא"כ לא מצינן למיהב להך דנפיש דאין הולכין אחר הרוב דאי אזלינן בעלמא בתר קרוב הוו תרווייהו מכח קורבה שלהם וכמוחזקין ונגד חזקה לא אזלינן בתר רובא כמש"כ התוספ' לעיל ד"ה חוץ.

פרק שלישי

דף ל"ג ע"א רשב"ם ד"ה אמר ליה אביי. א"נ מלוה על פה היא כו' וישבע ויטול וכו' כדאמר רב פפא מלוה ע"פ גובה מן היורשין כו'. והוא תמוה דשם לא קאמר אלא דרמיא עלייהו הפירעון והשיעבוד אבל דוקא כשהודה בחליו ואז אפי' שבועה אין צריך הא לא"ה טענין להו פרוע כדאיתא בח"מ ריש סי' ק"ח ופטורין לגמרי ולא מהני לי' שבועה למלוה להוציא מידן כיון דליכא שטרא.

דף מ"ד ע"א תוספ' ד"ה דוקא. דאי באחריות כיון שאין לו שום הפסד וכו'. ושמעתי מקשין הא מדפריך לקמן ע"ב אאוקימתא דרבין מרב פפא מכלל דעד השתא דאוקימתא דרב ששת הוה ניחא ואמאי הא לדידיה גם בשלא אחריות חוזר עליו ואין לו הפסד ומצי שקיל מיני' הנגזל ואמאי מעיד לו ולא משכחת אלא כשפירש בהדיא שלא באחריות גזילה וכל כי האי הו"ל לגמרא להקשות ולתרץ והנה הש"ך סי' ל"ז ס"ק כ"ט הקשה דמהיכי תיתי לן לומר דיחזיר גוף החפץ אחר שקנהו ביאוש ושינוי רשות ועוד האיך יחזור על המוכר שמא אין לו מעות או שיצטרך

לבוא עמו בדינא ודיינא ועוד הקשה הא שלא באחריות נמי אין להלוקח הפסד דהא הנגזל ע"כ מחזיר לו דמיו מתקנת השוק והי' נ' ליישב קושיא הראשונה דאין כוונת התוספ' על גוף החפץ אלא על הדמים וכדעת הרמב"ם פ"ה מגניבה הל' ג' דס"ל כן בכל גווני והתוספ' הכריעו וס"ל כן בשלקח באחריות ומה שכתבו דמפיק לה קאי אשיווי הגזילה ומדויק בזה מה שכתבו דאין לו שום הפסד ואי אחפץ הא ודאי נפסד דהלוקח רוצה בהחפץ ואי קאי אדמים א"ש דדמי' יהיב הדר שקיל להו מהמוכר אך אי אפשר לומר כן דלכאורה ק' האיך יחזור על המוכר הא מיתוקם דמית גזלן וצ"ל דהוכחת רשב"ם היא מן המקשן דלא ס"ד דמית גזלן ואי באחריות הו"ל להקשות עדיפא מינה דהוו נוגע הואיל דמפיק לה והתינח אי כוונת התוספ' אגוף החפץ אבל אי כוונתם רק אדמים מאי קשיא לי' לרשב"ם אימא ה"נ דמאי דפריך מדמים מי מייאש קאי אלוקח דהנגזל מקבל הדמים מהלוקח. ונ' דיש לדקדק דמאי דפריך וסיפא נמי וכו' דכיון דכל עיקר הסוגיא קיימא לתרץ הקושיא דמ"ש רישא ומ"ש סיפא והו"ל לומר אכתי מ"ש סיפא ונ' ע"פ מה שכתב המהרש"ך דקושית הגמרא ונוקמה אגזלן קאי אלישנא בתרא דלתירוץ הראשון נוח לו בגזלן לא שייך זה דיהא הגזלן נוח לו מאינש דעלמא והנה למש"כ התוספ' סוף דף מ"ג דלתירוץ א' איירי שיהודה טוען שלקחה הוא מראובן לא הוה מקשה בגמרא מידי דמדמים מי מייאש כלומר מן המוכר דהוא ראובן דהא מ"מ אינו נוגע דאם יזכה יהודה ג"כ יתבע הדמים מראובן שמכר ליהודה וע"כ לא קאי הקושיא רק אלישנא בתרא לפ"ז א"ש הלשון דבפשיטות לא הוה מצי פריך דאכתי אימא סיפא דהא ללישנא קמא לא קשיא כלל ולא פריך רק בענין זה דמעיקרא פריך אלישנא ב' דנוקמה בגזלן וכלומר בתרי גווני בגזלן עצמו או בלוקח מגזלן ודחי לי' אידי דסיפא דלא מיתניא רק בחד גוונא תני רישא ג"כ דחד גוונא וע"ז אמר אסיפא נמי דסיפא ג"כ קשיא ללישנא בתרא אבל ללישנא קמא ניחא לפ"ז יש לפרש שפיר כוונת התוספ' אדמים והוכחתם מס"ד דהמקשן דלא ס"ל דמית גזלן ומכח סיגנון הקושיא דפריך וסיפא נמי הנראה דלא הוקשה לו רק אלישנא בתרא ואי איירי באחריות וצריך לוי הלוקח ליתן הדמים א"כ ללישנא קמא נמי קשיא דמדמים מי מייאש וממ"נ אי מדמים מי מייאש קאי אמוכר תיקשי הא באמת הלוקח צריך להחזיר הדמים ואי קאי באמת אלוקח אלוי א"כ ללישנא קמא נמי קשיא דנוח לו לקבל הדמים מלוי נגד מה שיקבלם מיהודה שיהיה ג"כ לוקח מראובן שהוא יהודה קשה מלוי ומתורץ קושיא ראשונה של הש"ך וקושית הב"ח ג"כ מתורצת דהא לא הזכירו מזה הפוסקים כלל דאם כוונת התוספ' היתה על גוף החפץ הי' קשה שפיר אבל כיון דמדמים איירו הא ודאי הוזכר ועדיפא מיני' דהיא שיטת הרמב"ם בש"ע סי' שנ"ג ס"ג ובסי' שנ"ז ס"ג. אך ק' לפי זה דהא אפילו בלא יאוש מקבל הלוקח הדמים מהנגזל אפי' הוכר הגנב והיה יכול לקבלן מהגנב וכדאיתא בסי' שנ"ו ס"ד וביאוש ושינוי רשות יהא צריך לחזור על הדמים מן הגזלן המוכר דשמא לא יהיו לו מעות או יצטרך לדון עמו וכמו שכ'

הש"ך הנ"ל, אך נ' ע"פ מה דפליגו רב ור' יוחנן בבבא קמא דף קט"ו [ע"א] בהוכר הגנב אי צריך הנגנב ליתן דמים מתקנת השוק וס"ל לרב דאין צריך ואיתא שם דכי לית ליה לגנב מידי מודה רב דהדין עם השני כעובדא דתנן בישא א"כ ה"ה י"ל להיפך היכא דאית לי' ודאי לגנב והוא איש בטוח להלוקח שלא יצטרך לדון עמו מודה ר' יוחנן דהדין עם הראשון ולא פליג אלא בסתם בני אדם והמבחין שנראה אם המוכר איש בטוח להלוקח הוא בתנאי אחריות דאם התנה עם המוכר אחריות הרי נראה שעיקר סמיכת דעתו בהמקח היה לפי שיהיה לו אחריות ואם הוא אינו בטוח בעיניו מה הועיל לו בתנאי אחריות אלא ע"כ שהוא בטוח מאוד בעיניו ומודה ביה ר' יוחנן ולא פליג אלא בסתם שלא התנה אחריות דרב סבר הואיל דמ"מ קאי קמן הגנב ונתחייב להחזיר לו הדמים וכמש"כ הכסף משנה פי"ו מעדות הל' ד' דמודה רב זביד בסתם דאחריות טעות סופר הוא ועל זה פליג ר"י דמתקנת השוק ראוי שיתן לו הנגנב מיד הדמים ולא יצטרך לדון עם המוכר בדינא ודיינא או שלא יהיו לו מעות וייראו האנשים מליקח דבר בשוק ובטל השוק בזה ולפ"ז א"ש דהדין שוה רק בהא נשתנה הדין בין יאוש ושינוי רשות לקודם יאוש דבסתם מקח לעולם לא מפסיד הלוקח מידי רק קודם יאוש מחזיר לו גוף החפץ ונוטל הדמים מהנגזל ואחר יאוש נשאר לו גם גוף החפץ והנגזל מהדר על הגזלן בשביל הדמים וכל זה שלא באחריות מפורש דאיכא משום תקנת השוק כנ"ל ובקושית הש"ך אבל כשפירש לו אחריות דהמוכר בטוח בכל ענין להלוקח לעולם א"צ הנגזל ליתן הדמים ונוטל גוף החפץ בקודם יאוש ואחר יאוש ושינוי רשות מחויב הלוקח ליתן הדמים והוא יחזור אהמוכר הואיל שהוא בטוח בעיניו. וזה שכתבו התוספ' ואין לו שום הפסד דהלוקח יקבל אותן הדמים שנתן עכשיו להנגזל מהמוכר בלי דינא ודיינא ומתורצין כל קושיות הש"ך דמה שהקשה בסוף דשלא באחריות ג"כ אינו נפסד היינו לפי הבנתי בתוספ' אגוף החפץ דבזה יהא באחריות ושלא באחריות שווין אבל להנ"ל א"ש דשלא באחריות א"צ ליתן הדמים דלמה יחזור על המוכר ליקום בדינא ודיינא וא"ש ג"כ אפי' אליבא דרב פפא דנהי דשלא באחריות ג"כ חוזר על המוכר מ"מ לא כפינן לי' ליתן הדמים וליקום אח"כ בדינא ודיינא ובזה מתורץ מה שהקשה בתומים סי' ל"ז ס"ק ט"ו על מה שכתבו התוספ' ד"ה אלא דדוקא שלא באחריות הא למה שכתב הרמב"ן בחד תירוץ דבשלא באחריות לכך לא הוי נוגע משום חזרת דמי תקנת השוק להנגזל לפי שאינו טוען שהמוכר גזלה אלא שלקח מגזלן א"כ באחריות נמי אינו נוגע דהא אין צריך ליתן האחריות שכבר נתן הנגזל תקנת השוק ולהנ"ל א"ש דהיכא שהוכר המוכר והמקח היה באחריות מפורש אין צריך הנגזל ליתן תקנת השוק וחוזר על המוכר והוי שפיר נוגע. והא דפריך לקמן מדרב פפא דאפי' שלא באחריות ליהוי נוגע אע"פ דשלא באחריות הדין על הנגזל ליתן תקנת השוק ואין המוכר מפסיד כלום צ"ל דפריך אליבא דרב בב"ק שם דס"ל הדין עם הראשון ובכל ענין חוזר הלוקח רק על המוכר והוי שפיר נוגע. אך עדיין קשה ע"פ מה שהקשה בתומים ס"ק י"ד דמאי מהני מכיר בה שמא

הלוקח חב לאחרים ולא מהני הודאתו נגד האחרים שבאין מכח שיעבודא דר׳ נתן וג׳ דלק״מ דלכאורה מאי פריך מדרב פפא דהוי נוגע משום שחוזר עליו דילמא איירי דלית לי׳ מידי כדמוקי לקמן לדרבין אך ז״א דכיון דבגזילה לדידי׳ אפי׳ בשלא באחריות דינו לחזור עליו א״כ הוי נוגע דלא ליקריי׳ לי׳ רשע וא״כ משני שפיר במכיר בה ולא קרי לי׳ לוה רשע ואי משום שיצטרך לפרוע האחרי׳ לב״ח דלוקח נימא דאיירי בלית לי׳ מידי וא״כ אינו מפסיד המוכר כלום ולא הוי נוגע ולפ״ז קשה מאי פריך מדרב פפא תיפוק לי׳ דלא הוי נוגע משום דהנגזל נותן הדמים להלוקח מתקנת השוק מאי אמרת דפריך אליבי׳ דרב הא בלית לי׳ מודה רב דצריך הנגזל ליתן דמים כעובדא דחנן בישא. אך נ׳ דבלא״ה אי אפשר לאוקמי בלית לי׳ ע״פ מה שהקשה בלחם משנה פי״ו מעדות הל׳ ד׳ על מה שכתב הכ״מ בדעת הרמב״ם דבסתם הוי אחריות טעות סופר דא״כ מה מהני באמרי שלא היה לו אדעת מעולם הא מ״מ הוי נוגע דלא ליקריי׳ לוה רשע כיון שחייב לו אחריות בסתם וג׳ בזה דאע״ג דמצינו דשייך תרעומת אפי׳ היכא דליכא חיוב תשלומין כדאיתא בב״מ ריש פרק האומנין מ״מ איכא ג״כ איפכא דאע״ג דהבית דין מחייבין אותו ממון שהם הולכין אחר סתם דעת בני אדם אבל לענין תרעומת מצי אינש למימר לא כך נתכוונתי ולכך בשלא באחריות לרב פפא אע״ג דמחייבין אותו לשלם לפי שאומדין דעת בני אדם דלא שדו זוזי בכדי אבל תרעומת ליכא הואיל שלא הזכיר בהדיא אחריות מצי למימר אני לא נתכוונתי לאחריות וא״ש דברי הכ״מ בדעת הרמב״ם דמצד לוה רשע לא הוי נוגע כיון שלא פירש בהדיא האחריות לפ״ז אי ס״ד לאוקמי בלית ליה לא הוה פריך מידי מדרב פפא דילמא איירי בלית לי׳ ובשלומא לקמן קאמר שפיר דהוי לוה רשע דכיון שלוה ממש פשיטא שהוא רשע אם אינו משלם אבל כאן כיון דלא פירש האחריות אינו לוה רשע ולא הוי נוגע. והנה לעיל בסוגין ג״כ יקשה דמאי מקשה מדמים מי מייאש דילמא איירי בלית ליה למוכר מידי ולא הוה צריך לאוקמי במית גזלן שיקשה על זה ונוקמה ביורש כמש״כ הרשב״ם בד״ה מאי אלא ודאי צ״ל דדוחק לאוקמי בלית ליה מידי והוא גברא ערטילאי וכדפריך בב״מ דף מ״ו [ע״א] ומאי דמוקי לקמן דף מ״ה [ע״א] דלית ליה ארעא והיינו ע״כ גם מטלטלין דאל״כ אכתי אין נפרעין ממשועבדין כי יש מטלטלין בני חורין היינו ע״פ מה שכתבו התוספ׳ שם דהו״מ לאוקמי באפותיקי וא״כ ריהטא דסוגיא הכי אי דאית לי׳ עלי׳ דידי׳ הדר ולאוקמי באפותיקי דוקא הוא דוחק אלא בדלית לי׳ נמי מצי מיתוקמא ולא איירי בחד גוונא אלא באפותיקי או דלית ליה אבל לעיל דילמא דמייאש מדמים משום דאיירי בלית ליה גרידא זה אי אפשר והיינו דפריך הכא מדרב פפא אמאי דאוקים כדרבין דליכא למימר דאיירי בלית לי׳ כיון דכל עיקר דנייד מאוקימתא דרב ששת הוא מכח הקושיא דנוקמה ביורש והיינו כיון דאיירי במית גזלן ואי סלקא דעתך לאוקמי בלית ליה לא הוי צריכינן לאוקמי במית וא״כ כדרבין נמי לא מיתוקם דבאית לי׳ הוי

נוגע ולפ״ז א״ש דפריך אליבא דרב כנ״ל דבאית ליה כלומר בסתם ס״ל לרב דחוזר הלוקח על המוכר והוי שפיר נוגע. ולקושית התומים נ׳ דניחא ע״פ מה שכתב הנ״י דאיירי ע״כ שכבר הודה שמכיר בה ולא דמי למאי דאיתא בכתובות דף י״ט [ע״א] דכשאומר שטר אמנה הוא אינו נאמן כשחב לאחרים דהתם אמרינן שפיר דידע שחב לאיש אחד והוא תוך זמנו ועתה כשהגיע זמן פירעון שטר חוב הזה גם להמלוה שלא יגיע זמן הפירעון ויגבה מהלוה דמי השטר אבל כאן יצטרך לומר שהוא בשעה שהודע ידע מהמערער והמערער לא ידע ממנו שהוא לקח הפרה וטלית דאי ידע אמאי לא בא תיכף לערער וכל כי האי חששא רחיקא ודחיקא לא חיישינן לענין נגיעה בעדות דנימא דבשביל זו עשה עם המוכר קנוניא כדי שיעיד לו וא״כ הוי המוכר נוגע בעדות כל כי האי לא אמרינן וכמש״כ התוספ׳ דף מ״ה [ע״א] ד״ה מאי והטו״ז בסי׳ ל״ז הקשה אנמוקי יוסף מהאי דשטר אמנה ולא דמי כנ״ל.

שם תוספ׳ ד״ה ונוקמה. דבר המסוים כו׳ חייבין להחזיר כו׳. דבריהם תמוהין אטו בבנים דוקא מיתוקמא הא מיתוקים בשאר יורשין שאינן מחויבין בכבוד המוריש ונ׳ ע״פ מה ששמעתי מדקדק דמה צורך לגמרא לאתויי מתני׳ דהגוזל ומאכיל הא פשיטא דמטלטלי דיתמי לבעל חוב לא משתעבדי ונ׳ ע״פ מה שכתב במל״מ בפ״ד ממלוה ולוה בשם הגידולי תרומה שהקשה אפי׳ אינו דבר המסוים יתחייבו לשלם משום כבוד אביהן כמו דנתחייבו בפריעת ב״ח דאבוהון ותירץ הוא דכאן לפי שעשה אביהן עבירה אין חייבין כ״א במסוים דאיכא קלון כמש״כ תוספ׳ בכתובות דף פ״ו אבל משום כבוד גרידא לא וא״ש דלכך מייתי הך משנה דלא תימא דחייבין מכח מצוה וא״כ אכתי הוי נוגע דסמך דעתו דודאי יקיימו הבנים מצות עשה דכיבוד אב ואייתי המשנה דפטורין הבנים ומשום דעביד עבירה וזה מדויק בלשון הרי״ף שכתב דמית גזלן כו׳ דאפי׳ מבניה לא מצי שקיל דמיה דתנן הגוזל ומאכיל וכו׳ דמש״כ אפי׳ בניה אינו מובן פשיטא דאלא ממאן דהא איהו מית אלא הכוונה לא מיבעיא אי איכא שאר יורשים דלא שקיל דהא מטלטלי דיתמי לא משתעבדי כלל אלא אפי׳ אי הניח בנים שחיבים בכיבוד אביהן וזה שכתב לא מצי שקיל דהו״א דאיכא עכ״פ קצת יכולת למישקל מינייהו דהיינו משום שירצו לעשות מצות כיבוד אפילו הכי ליתא נוגע דתנן הגוזל וכו׳ ולפ״ז נ׳ מתורץ הש״ס דאייתי הך מתניתן כלומר דכוונת הברייתא דפרה וטלית היא להשמיענו להך רבותא ודאיירי בבנים כנ״ל והרשב״ם כתב ד״ה מאי דמאי דפריך ונוקמא ביורש אין הכוונה דלוקמא בהא גוונא אלא פריך מכח קיצור דכיון דע״כ איירי דמית גזלן למה תו למימר ומכר הא בלא״ה איכא שינוי רשות לפ״ז ע״כ צריך לפרש ביורש בנים דאי נימא יורשים אחרים זה אינו בכלל התירוץ דמית גזלן אלא גוונא חדא ובענין זה לא רצה המקשן להקשות דמאי אולמי׳ דאדהוה צריך למיתני הניח פרה וטלית ליורשים בעלמא תני ומכר אלא ע״כ דמכח קיצור פריך כיון דאוקמית במית ממילא הוי שינוי רשות וכיון דהא דמית הוה מפרשינן בהניח בנים ע״כ הך ביורש היינו

בנים והקשו תוספ׳ שפיר דהא הבנים חייבין במסוים ותירצו דהכוונה ניקמו ביורש כיון דמיירי במית והניח בן כנ״ל ונוקי בלא עשה תשובה כסתמא דמילתא ואשמעינן דבלא עשה תשובה אפי׳ דבר מסוים אינן צריכין להחזיר.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה כגון. הוה מצי מיפרך אי הכי אפי׳ בית ושדה וכו׳. והנה יותר קשה על מה דאמר תיפשוט דאיכא לא משתעבד הא אכתי לא ניחא דבית ושדה אמאי משתעבד ונ׳ ע״פ מה שכתב הש״ך סי׳ קי״ו ס״ק ה׳ דהמוכר שדהו בעדים דגובה הלוקח האחריות ממשועבדים דה״ה אם לא פרע הלוקח הכל טורף המוכר ממשועבדים מחמת מה שחייב לו הלוקח ולכאורה מה מהני שלקח ומכר מיד שלא לוה בינתיים אכתי דילמא להמוכר עצמו נשאר חייב מדמי המקח ושיעבד לו הלוקח הפרה וטלית עצמן אגב קרקע שלא יוכל להבריחן ולומר שהם מכורין לאחר אך ז״א דמכירת מטלטלין אין לה קול ואינו טורף ממשעבדי ומה מועיל שיעיד לו כדי להעמידן בידו כיון דלא חל עליהן שיעבוד הא יכול הלוקח להבריחן למכרן לאחר ועוד דצריך לכתוב בשטר דלא כאסמכתא וכו׳ ולפ״ז אתי שפיר בבית ושדה נהי שלקח ומכר מיד מ״מ יש לחוש שמא נשאר חייב למוכר עצמו וכיון דמכירת שדה יש לה קול נפיק קלא גם לאותו החוב וחל עליה שיעבוד ומעיד המוכר כדי להעמידה בשביל עצמו לטרוף מהם חובו.

שם בגמרא ורב זביד אמר וכו׳. והרמב״ם פרק י״ו מעדות העתיק אוקימתא דמכיר בה והקשה עליו בכסף משנה הא איהו פסק כרב זביד ולא צריכין לאוקמי דמכיר בה ונ׳ ע״פ מה שכתבו התוספ׳ לעיל דף מ״ג [ע״א] ד״ה מפני דמכח תרעומת נמי חשיב נוגע בעדות רק דאיירי דמכיר בה וקשה עלייהו ג״כ האיך ס״ד הכא דאינו מכיר בה תיקשי א״כ שלא באחריות נמי הוי נוגע מכח תרעומת אלא נ׳ דסתם גמרא דהכא אזדא כסתם גמרא אליבא דאביי בב״ק דף ח׳ [ע״ב] דהמוכר שלא באחריות לא מצי לאישתעי דינא בהדי המערער וכמו דלא הוי בעל דבר משום תרעומת ה״ה דלא חשיב נוגע בעדות ולא הקשו מרב פפא אלא מכח חיוב ממון ולכך מסיק דלרב זביד מצי אמר דלהכי זבנן שלא באחריות ומשום תרעומת ליתא כנ״ל וא״צ לדידי׳ לאוקמי במכיר אבל הרמב״ם לשיטתו דפסק כאיכא דאמרי אליבא דאביי דפרק י״ט ממכירה הל׳ ט׳ דאפי׳ שלא באחריות משתעי דינא עם המערער והוי בעל דבר מכח תרעומת וה״ה דהוי נוגע בעדות וצ״ל עכ״פ דאיירי במכיר בה. ועוד נ׳ על פי מה שכתב הרשב״ם על הא דמכיר בה שהודה בפני עדים וכו׳ והודאת בעל דין כמאה עדים דמי והנה מצד הודאת בע״ד ודאי צריך בפני עדים ושיאמר ג״כ אתם עדי כדאיתא בח״מ סי׳ ע״ה סעיף י״ז ואפשר דהיינו להתחייב ממון אבל הכא דהוי לפטור המוכר סגי בעדים גרידא אבל עכ״פ בעינן שידע שיש כאן עדים בשעת הודאה אבל משום תרעומת סגי ודאי בעדות מוכמנת ואפי׳ בינו לבין עצמו ממש נמי סגי דאינו חשוב נוגע דהמוכר ידע שהודה לו שמכיר בה לפ״ז המקשן נמי ידע דמכיר בה

והיינו שהמוכר אמר כן קודם לכן שהלוקח הודה לו שמכיר בה ושפיר מעיד דלא מסתפי מתרעומת אבל לרב פפא דיש כאן חיוב ממון לא סגי בהא דמצי אמר משטה הייתי ומשני במכיר בה שהודה בפני עדים כדברי הרשב"ם ולרב זביד אין צריך לאוקמי כן אלא דמכיר לפני המוכר עצמו וזה כוונת הרמב"ם ג"כ לא שהכיר בפני עדים אלא שמכיר ויודע באמת שהוא של המוכר ואין צריך שהודה בפני עדים.

דף מ"ה ע"א תוספ' ד"ה מאי נפקא מינה. דנ"מ אם יתעשר ושמא בשביל כך כו'. נ' משום דלהעשיר לא שכיח כדאיתא בגטין דף ל' ע"ב חבירך איתעשר לא תאשר לכך לא חשיב נוגע בעדות דעל מילתא דלא שכיחא לא מסיק אדעתיה.

דף נ"ג ע"ב רשב"ם ד"ה או דילמא. אלא אפי' המצר לא קנה וכו'. ולא ידעתי מה בין זה להחזיק בפנימי לקנות גם החיצון דבסמוך דקנה את שתיהן הואיל והחיצון משועבד לפנימי ה"נ המצר משועבד לשדה כמו שכתב הרשב"ם לקמן בסמוך ד"ה מהו ואי משום דמשועבד גם לשדה האחרת הא החיצון ג"כ משועבד גם לבני החיצון ובאמת בש"ע סי' ער"ה ס"ט לא כתב רק דהשני ספק ומהמצר לא כתב כלום ונראה דעתו דקנה כנ"ל.

דף נ"ט ע"א תוספ' ד"ה עד טפח. והא דמפליג בין טפח וכו'. כתב מהרש"א דה"ל למיתני ברישא אינו יכול למחות והיינו בעל החצר לבעל הגג וזה דוחק דא"כ היה כפל לשון דהיינו הך דיש לו חזקה אלא כוונתם דהו"ל לחלוק בטפח גופי' דבתוך ג' אינו יכול למחות בעל הגג לבעל החצר הואיל דאין לו חזקה עדיין וממילא נדע דה"ה בפחות מטפח דא"כ אין לו חזקה כדמוכח מדיוקא דרישא דנקט טפח דג"כ אין יכול למחות בעל הגג ועדיף להשמיענו בזה לאפוקי מפירושם קמא ותירצו דהא בהא תליא דכיון דה"ט בפחות מטפח דאינו יכול למחות משום דאין לו חזקה מכילא נדע דה"ה בטפח תוך ג' והיינו כמש"כ בסמוך והוי כמו לרב הונא וכו' כלומר דפירושם בתראה מוכרח דעל כרחיך השני ענינן דאין לו חזקה שווין בדיניהן.

דף ס' ע"א רשב"ם ד"ה מאי עלייה. ובונה עלי' ע"ג דההוא חדר וכו'. הקשה מהרש"א מנא ליה להגמרא לפרש כן אימא דעל כל הבית בונה העלייה ונ' דודאי פירוש הגמרא מוכרח בלשון המשנה דהא ברישא לא תני רק בנה עלייה לא יפתחנה ומחדר לא נזכר כלום ועל מה תני בסיפא בונה את החדר וגם דקתני החדר ובעלייה לא תני העלייה אלא ע"כ דהכל חדא קתני דבונה החדר כדי לבנות על גביו עלייה והיינו טעמא דעלייה על גב הבית אינו רשאי דבזה ודאי מרבה דיורין מה שלא היה להכנים בו מקדם בגובה הבית (ובזה נסתייעתי מאחד מהחבורה) לכך בונה תחילה חדר ברשות דבזה אין מרבה דיורין ואח"כ אומר ליציע הוא צריך דהיינו בנין נמוך וע"כ צריך לחלק החדר בתיקרה ונמצאת העלייה נעשית מאליה לכך שרי אפי' נתרבו הדיורין ע"י כן כיון שלא עשה להם הדירה בהדיא.

שם רשב"ם ד"ה ויר א. דלא היה רשות הרבים אלא במחנה לויה וכו'. ולא ידעתי שם בשבת משמעות לזה דמחנה ישראל הי' רשות היחיד ורש"י שם פירש על לא תפיקו מרשות היחיד דידכו דהיינו מאהליכם אבל המחנה אפשר דהיתה רשות הרבים ואפשר כוונת הרשב"ם דמ"מ הש"ס ס"ל כן הכא דהיתה רשות השותפין ובא ליישב הא דאיתא בשבת דמחנה לויה היתה רשות הרבים ע"ז אמר דדוקא מחנה לויה אבל מחנה ישראל אפשר דהי' רשות היחיד.

שם ע"ב בגמר' ולימא ליה זיל קוץ דידך וכו'. הדבר תמוה דמהיכי תיתי שיוכיח את חבירו והוא ישנו באותו חטא ומה צריך קרא לזה ונ' דבאמת היו מוחלין לו משום כבודו כמש"כ הרשב"ם ואין עליו חטא רק האי גברא על שהרע לו שהצריכו לקוץ הקפיד כנגדו ולא מחל וזה שאמר ליכא לי' קוץ דידך דהא קציצה שלך גורם קציצתי ועל זה מביא קרא דאפילו בכה"ג צריך הוא לעשות תחילה דזה נקרא קישוט אפילו אינו מחויב מן הדין דבאמת אין עיכובו של יחיד כלום היכא דכל בני העיר מחלי.

פרק רביעי

דף ס"ג ע"א תוספ' ד"ה אין פחות. אבל הגמרא אין חושש להזכיר זה. פירוש המהרש"א נראה דחוק בלשונם אבל נ' כוונתם ע"פ מה שכתב הרא"ש סוף אות וי"ו דאי לא קיי"ל כסומכוס מייתי לי' הגמרא לומר כן כיון דלסומכוס חולקין מה שבין פלגא ללא כלום ממילא לרבנן המע"ה והתוספ' סוף דבריהם פסקו כרבנן וא"כ היה לו להש"ס לומר דנותן לו רביעית הלוג אך דלא חשש להזכיר.

דף ס"ה ע"ב תוספ' ד"ה אילימא. דזה דחקו לפי מה שמפרש וכו' היינו קבעה ולבסוף חקקה וכו'. לולא דבריהם הי' נראה מדנקט רשב"ם על חקוקה סלע היוצא מן הכותל דהיינו סלע בהר והכותל בנוי סביבו דלא מצינו שם סלע על אבן התלוש דזה אבן מיקרי רק על קבועה פירש חקקה ולבסוף קבעה דזה ודאי הוי כתלוש לרבנן ולכך פירש כאן דולא רבנן אינו רבנן דלעיל דיקשה מנא לי' דילמא איירי בחקקה תחילה אבל בקבעה תחילה מודו אבל למסקנא דמצינו רבנן דר' אליעזר בדף של נחתומין דבכל ענין ס"ל כתלוש אמרינן דהיינו ג"כ רבנן דמכתשת ולכך פירש ברישא סלע היוצא דבכה"ג דוקא הוי לדידהו כמחובר ולכך לא מצינו בכל הסוגיא שיאמר הרשב"ם דלרבנן מכתשת ליהוי כמחובר אלא ודאי דלמסקנא לית להו כמחובר במכתשת אלא בסלע בידי שמים שאין בו תפיסת ידי אדם וכפירוש התוספות.

דף ס"ז ע"א רשב"ם ד"ה אפילו מאיצטרובלא. כר' אליעזר כו' ופירש רבי חננאל וק"ל הכי וכו'. נ' דר"ח דפירש כן אפשר דסבר כפי' התוספ' לעיל ד"ה בעי דמספקא לי' לרב יוסף דילמא רבנן אפילו איצטרובל מחשבי תלוש רק לענין מכר הוי כמחובר משום עין יפה וא"כ

האיך פשיטא ליה לר׳ נחמיא ברי׳ דהוי כמחובר אלא ע״כ כר״א אתיא אבל הרשב״ם דמפרש איפכא דמספקא לי׳ דילמא אפי׳ מכתשת לרבנן הוי בעלמא מחובר ושאני מכר משום עין רעה אבל איצטרובל ודאי הוי כמחובר כמש״כ לעיל ריש העמוד משום דעיקר עשייתו לקביעות בקרקע כו׳ דומיא דכותלי הבית א״כ הא פשיטא דלענין פרנסה הוי לרבנן ג״כ כמחובר דומיא דכותלי הבית ומ״ל דאתיא כר״א ואדרבה אי לר״א הו״ל להגבות אפי׳ ממכתשת.

דף ע״ב ע״ב רשב״ם ד״ה הכי גרסינן. דכמעט קנוי וכו׳. אינו מובן ונ׳ דצ״ל דכמעט קט והוא לשון מקרא ביחזקאל ט״ז [פסוק מ״ז].

פרק חמישי

דף ע״ה ע״א תוספ׳ ד״ה חד אמר. ר״ת לא גריס לה וכו׳. נ׳ דצ״ל להו משום דלגירסתנו אמר להו הקב״ה אינו מדוקדק דלהו משמע לשון נוכח וכדין הוא לשון נסתר והוה לי׳ למימר כוותיך וכוותיך ולכך לא גרס ר״ת להו אלא ואמר הקב״ה וכמו שהעתיקו התוספ׳ ועל זה כתבו דיש לקיים הגירסא דאמר להו לא כדבריכם אלא כאבני מרבץ ויסוד יהיו ג״כ השמשות גם י״ל כוונתם דלא גריס הך אמר הקב״ה ומכח קושית הרשב״ם דאיך נקרא כן במקרא הקודם להן הרבה וע״ז כתבו דכדין קאי על מה שנאמר במקרא של מעלה ושפיר נכתב כן בזמן ישעיה ואח״כ כשנחלקו האמוראים אמר להו הקב״ה דלא כדבריכם אלא כמקרא של מעלה ואז הבינו הפירוש של כדכד.

דף ע״ח ע״ב רשב״ם ד״ה ואכלה. נמי האש גסי הרוח וכו׳ כדמות ארנון וכו׳. יש לכוון במלת ארנון ג״כ לשון גסות ע״פ מה שכתב הר״ן בנדרים דף ס״ב ע״ב ד״ה והלך דארנונא בלשון יון סעודה ובברכות דף יו״ד ע״ב כל האוכל ושותה ואח״כ מתפלל וכו׳ לאחר שנתגאה זה כו׳ וזה בעלי במות ארנון שנתגאין במשתיהם.

דף ע״ט ע״ב תוספ׳ ד״ה ויונים. והלא אינו זוכה בהן זכיה גמורה וכו׳. ובנדרים דף ל״ד ע״ב גבי ככר של הפקר משמע דחל ההקדש על מה שהוא בר׳ אמותיו אף דהוא רק זכי׳ מדרבנן כמש״כ הר״ן ורא״ש שם ואפשר לחלק דמה שאינו גזל רק מפני דרכי שלום כיון דאינו מוציאו בדיינין לת״ק כדאיתא בגטין דף ס״א [ע״א] אינו בדין שיחול עליו הקדש דאורייתא.

דף פ ע״ב רשב״ם ד״ה מכאן ואילך. ומג׳ עד י׳. לכאורה לא הי׳ מוכרח לזה אלא דמאי דתני בברייתא דלעיל בבתולת השקמה ג׳ טפחים ה״ה מג׳ ולמעלה עד י׳ הוי תיקון אך נ׳ ע״פ מה שכתב מהרש״א לעיל ברשב״ם ד״ה כדרכו אסור על מש״ב ולת״ק איכא למימר דלית ליה האי שיעורא וכו׳ דכוונתו דלא קשיא רק מר׳ יהודה וכת״ק לא בעי לאוקמי וזה דוחק דאמאי לא נוקים סתם ברייתא כרבנן דר״י אלא דהא גופא קשיא לי׳ לרשב״ם דאמאי לא מוקים לה כת״ק אלא ע״כ

דבתולת השקמה ג׳ טפחים משמע ליה להש״ס דוקא ג׳ לא פחות ולא יותר ולכך פריך גם מת״ק דס״ל מאיזה שיעור למעלה הימנו לעולם הוי תיקון ובברייתי׳ תני רק ג׳ וזה שכתב ולת״ק איכא למימר וכו׳ בלומר דלת״ק ע״כ יש לפרש דמאיזה שיעור אפי׳ תימא מג׳ אבל ממנו ולמעלה עכ״פ לעולם אסור דהוי תיקון וא״כ כת״ק נמי לא אתיא.

דף פא ע״א תוספ׳ ד״ה ממאי. א״כ מאי קשיא ליה הכא כו׳. כתב מהרש״א דלעיל לא קשיא להו משום דהכא ליהוי קורא איידי דאינו קורא ומקשין עליו הא אכתי לא יקשה מהתם דהא בר״מ איידי דרבנן נמי הוי קורא איידי דקורא ונ׳ כוונתו בשלומא לעיל הוי ודאי רק קורא גרידא איידי דקורא אבל הכא ארבנן דאמרי בג׳ קורא לא שייך פלוגתא אם לא אדיוקא דאמרי ג׳ קורא דמשמע אבל ב׳ לא על זה אמר ר״מ אפילו בב׳ קורא וא״כ הוי קורא איידי דאינו קורא וקשיא להו שפיר דבסוגין ג״כ לימא קורא דר״מ איידי דאינו קורא דרבנן.

פרק ששי

דף צג ע״א רשב״ם ד״ה שהיה רועה. ולא גרסינן על גב הנהר וכו׳ ופירוש תינוקות היה וכו׳. נ׳ כוונת הגורסין ע״פ מה דאיתא בפסחים דף קי״ב ע״ב ואל תעמוד בפני השור בשעה שעולה מן האגם וכו׳ אמר שמואל ובשור שחור וביומי ניסן ופירש רשב״ם שהצמחים עולים וגם לבו ונוגח וודאי דדברי רבינו הקדוש מתקיימין בפ״ע ג״כ רק דשמואל הוסיף דאז מסוכן עוד ביותר ואגם היינו ע״ג הנהר כמו שפירש״י בסדר מקץ על והנה מן היאור בו׳ ותרענה באחו אגם וזהו שגורסין ע״ג הנהר דאז גם לבו ליגח והשיב עלה הרשב״ם מטעם דלא צריכא דהא מפורש בברייתא דמועד ליגח סתם ואיכא אומדנא סגי בלא״ה.

פרק שמיני

דף קכג ע״א רשב״ם ד״ה ארוכות. גדולות בכהונה וכו׳ ומלכות כו׳ אבל במדרש רבה איתא ארוכות ממש בזמן דכהונה לעולם מלכות בית דוד לעולם בית המקדש לעולם אבל של רחל שאול לשעה משכן שילה לשעה.

פרק תשיעי

דף קמא ע״א תוספ׳ ד״ה בת היה לו. דשמא קטנה היתה וכו׳. וק׳ לפי מה דכתב רש״י ריש חיי שרה דמתה בזמן עקידה ואז נולדה רבקה כמבואר ברש״י על ויהי יצחק בן מ׳ שנה וא״כ לכל הפחות לא היתה קטנה מרבקה.

דף קמב ע״א רשב״ם ד״ה חייב להחזיר. אלמא המזכה לעובר קנה. אין הכוונה דאי ס״ד לא קנה לא היו צריכין להחזיר כלל דכשיולד כבר נסתלקו ממנו הנכסים שזכו אחרים בהם קודם שבא הוא לכלל זכיה דהא כתב אח״כ ד״ה ורבא לא נתכוונו להחזיק לגמרי וכו׳ ושמא לא תפיל ש״מ דאם יולד יצטרכו ודאי להחזיר וגם אין לומר דאם יולד זכה למפרע דא״כ האיך דייק לעיל דף קמ״א ע״ב מדאינו מאכיל דזכה הא אפי׳ לא זכה אסורין בתרומה דכשיולד היו אוכלין למפרע באיסור אלא ודאי דלא זכה כלל בעודו עובר ואפ״ה לא מהני הקדמתן דהנכסים תלויין לו עד שיולד והרי זה דומה ליבם שיורש נכסי המת אע״ג דלא זכה עד שעה שייבם ואפ״ה אם קדם אחד מהאחין ונטל הלקו מנכסי המת שהי׳ מגיע לו אם תחלוץ צריך להחזיר אח״כ דהם תלוין ליבם ה״נ כן רק דדייק אי ס״ד לא קנה לא היו צריכין להחזיר עכ״פ כיון דעדיין אין להם בעלים גמורים אלא ש״מ דזכה עכשיו.

מסכת עבודה זרה.

פרק שני

דף לט ע״א גמר׳ שמעיה לההוא גברא דהוה קרי ליה באטי אמר וכו׳ ש״מ דבר טמא אית ביה וכו׳. פירש״י דהוא שם דג טמא וא״כ פשיטא דלא ליכול מיני׳ ולולא דבריו נ׳ ע״פ מה דאיתא בגטין דף י״א [ע״א] דבאטי הוא משמות מובהקין דעכו״ם ואמר דהוא דבר טמא טדנקרא כך ואפשר עוד דקאי אגברא דהיה נקרא באטי ואמר שודאי יש דבר טמא בביתו ועיין שם ע״ב דישראל שבחוצה לארץ שמותיהן כשמות עכו״ם הן.

פרק רביעי

דף נז ע״ב תוספ׳ ד״ה לאפוקי. השתא חזינן דלהאי לישנא שמואל לית לי׳ דרב וכו׳. קשה הא לעיל בסמוך סיימו דיש לתרץ וכן אבני שפחות גדולים רק דהש״ס נקט תירוצא אידי דשיטה ראשונה אבל לדינא אינו מוכרח דל״ל דרב כיון דמיתרצא ברייתא אליבי׳ שפיר דוכן קאי אבני שפחות גדולים ואפשר ליישב ע״פ מה שכתב המהרש״א דהא דלא תירץ בשיטה ראשונה ג״כ וכן אמלו ולא טבלו משום דמפורש בהדיא בברייתא וכוונתו אבל השתא שפיר הו״מ לתרץ דקאי אגדולים אף דמפורש בברייתא לפי שאינו מפורש בתרוויהו בעבדים ובני שפחות ולפ״ז כוונת התוספ׳ דניחא לי׳ לשנויי כפי שיטה ראשונה היינו כמו דלעיל לא מצי לתריץ כן בודאי משום דמפורש לגמרי ה״נ דשתא לא מצי לתרץ כן הברייתא כיון דמ״מ מפורש דינא דגדולים סתמא בברייתא.

דף נח ע״א תוספ׳ ד״ה איקלע. לכך פירש ר״י וכו׳ וכיון שנתערב נתבטל שם לגמרי וכו׳. נ׳ דלישנא דגמרא דייקא כפירוש ר״י דלמה הזכירו דשדיי׳ בריתחי׳ לדנא דמאי נפקא מינה גבי ישראל אי בריתחי׳ או לא דדוחק לומר מעשה שהי׳ כך הי׳ ועיין ברא״ש סוף סי׳ ה׳ אבל לפיר״י ניחא כיון דרבא גופי׳ לא שריי׳ אלא מטעם תערובת לכך נקט דשדיי׳ בריתחי׳ דהוי כשוגג הא אי הוי בכוונה במזיד היה אסור כדאיתא ביו״ד סי׳ צ״ח בהמבטל איסור במזיד אסור.

דף סא בגמר׳ מחפי עלי זכותא. פירוש רש״י מסהיד עליה. נ׳ שהוא מלשון ויחפאו בני ישראל במלכים ב׳ י״ז [פסוק ט׳] שענינו סיפור והגדה.

שם תוספ׳ ד״ה עד שיהא שמעינן מרישא דקתני דרין בה וכו׳. כתב מהרש״א דקיימו לפירוש רש״י דרישא ג״כ איירי בלא מפתח וחותם והוא תמוה שיכתבו לשון תימה לפום פירושא שדחו כבר לעיל מכח כמה קושיות וכן כתב במהר״ם מלובלין דקושיתם היא אמתניתין ונדחק בפירושם ולא ידעתי למה הוציא דבריהם מפשוטן דהא גם במשנה לא נזכר אותו לשון ממש דרין בה ומלשונם ולא שיהא נותן עיניו בנכרי משמע שהוא קבוע שם רק שאונו נותן בו עיניו תמיד ואי קיימי אמתני׳ הא אין ישראל אצל היין כלל רק שברשות הרבים עוברין ישראלים והו״ל לומר ולא שיהו ישראלים עומדין שם תמיד כלומר שיעמדו או שיעברו ברה״ר נגד הבית בלי הפסק וגם מדציינו בע״ב ובתיבות עד שיהא שומר יושב וכו׳ דהוא הלשון המוזכר בברייתא על כן נראה ברור דקיימו אברייתא דאמתני׳ לא קשיא להו כלל וכדברי מהרש״א דלפירוש התוספ׳ דלעיל לא קשיא כלל אבל אברייתא הקשו למאי דמסיק דחכמים קיימי אסיפא דרישא ועל זה הקשו דהא קתני ברישא דרין בה היינו וישראל דר באותו חצר דקתני דמועיל דירה בחצירו של נכרי שיש בו יין ישראל ומה אשמועינן חכמים תו דסגי ביוצא ונכנס ותירצו דהו״א ישראל טובא היינו דהשוכר דר שם ומלבדו דר עוד ישראל באופן דאם מיתרמי שאחד יוצא איכא ביה עוד אחד בחצר לשמירת היין קמ״ל דאינו כן דבחד יוצא ונכנס סגי.

פרק חמישי

דף ס״ו ע״א תוספ׳ ד״ה מכלל דרישא. מכלל דרישא בנותן טעם דבהכי איירי מתניתין. נ׳ דהני תרי פירושי תליין בהני גרסאות שכתבו תוספ׳ לעיל במשנה דאי גרים במשנה ע״ג תאנים ותמרים אם יש בהן בנותן טעם לא אתי שפיר הך פירושא שכתבו דבהכי איירי מתני׳ כלומר מדנקט אם יש בהטעם הנאה ש״מ שיש כאן טעם דילמא נקט בלשון טעם משום תאנים דאיירי בי׳ מקמי הכי לכך פירשו דדייק מדינא דתני במתני׳ דאם לפגם הוא מותר דכללא דדינא קאי ודאי אכולה מתניתין ופירוש התוספ׳ א״ש לגירסת ר״ת שסיימו בה התוספ׳ לעיל דלא גרים

נפל על גבי תאנים ודייק שפיר מדנקט טעם ע״ב דענבים בנתינת טעם דוקא מיתסרי.

שם תוספ׳ בא״ד. אבל לפגם הטעם בטל וכו׳ אינו אסור אלא אטו מינו כו׳. קשה דבשלומא בסוגיא דהכא דקאי אליבא דאביי כתבו שפיר דליכא למימר דמשום דבמשהו מיהו לפגם ג״כ אסור דאם הוא לפגם כבר הוא כאינו מינו לאביי דאזל בתר טעמא כמש״כ הואיל והטעם בטל אבל האיך כתבו כן לענין חמץ בפסח לדידן דפסקינן כרבא דאזיל בתר שמא וא״כ אפי׳ הטעם בטל מ״מ שמו עליו והוי מין במינו ממש.

שם תוספ׳ ד״ה תבלין. כדחזי׳ דאע״ג וכו׳. דבריהם מסורסין וכצ״ל והוא מילתא באפי נפשה והא דטעמא לא בטיל כדחזינן דאע״ג דלא גזרו על תערובת דמאי אפ״ה קאמר שאני שאור ותבלין דלטעמא עבידא ולא בטלי לא בעי למימר וכו׳.

שם תוספ׳ ד״ה מכלל. שלא יהא טפל חמור מן העיקר כו׳ אלא אטו מינו וכו׳. דבריהם אינן מובנין דהא קרו לעיל לטעם לפגם טעם בטל ולכך הקשו דבחמץ דאסרו שלא במינו שהוא ג״כ טעם בטל יש לאסור גם לפגם וא״כ מה זה שכתבו דאין להחמיר יותר מבמינו הא על זה אנו דנין דכמו דאסרו שלא במינו אע״פ שהוא טעם בטל כן ראוי טעם לפגם גם במינו אע״פ שהוא טעם בטל ובכל ענין יש לאסרו הן במינו הן שלא במינו.

מסכת סנהדרין

פרק ראשון

דף ה׳ ע״א רש״י ד״ה יתיר בכורות. דביומיה דרבי אין לבכור תקנה וכו׳. נ׳ דקשיא לי׳ לרש״י לשון יתיר דבזמן הבית עיקרן להקריב על גבי המזבח ושייך לשון לפסול במומן מעל המזבח אך ק׳ הא רב לבבל נחית ואפי׳ להעומדין על הגבולין כדאמר לעיל משמע נמי שהם מבבל רק שנמשכות אחר רשות הנשיאות דארץ ישראל כפירש״י שם ומחוצה לארץ אפי׳ בזמן הבית אין מביאין בכורות להקריב כדאיתא בתמורה דף כ״א [ע״א] ולר״ע אפי׳ בדיעבד פסולין ולר״י עכ״פ לכתחילה אין מביאין ומפיק לה מקרא כמש״כ התוספ׳ שם ריש ע״ב.

דף י״ב ע״ב בגמרא רב נחמן אמר מעובר. הקשה מהרש״א דלפ״ז אמאי ביקש חזקיה רחמים ותירץ דלכך דיקדק רש״י לפרש אחר שקידשו לשם ניסן ודבריו תמוהין דהא מסיק בגמר׳ דחזקיה סבר הואיל וראוי לא אמרינן ואי כבר אז קידשו ניסן זה אינו ראוי אלא ניסן ממש ודברי רש״י הם לפי׳ ההו״א דלכך פריך בגמרא ולית לי׳ זה ניסן וכו׳ משום שס״ד דעיבר לאחר שקידשו לשם ניסן ומשני דלא קידשו עדיין רק ביום שהיה ראוי לקבעו היה מעבר ואפשר לומר ולפרש דברי

הגמר׳ הכי דודאי אלכתחילה אין להקשות ולית ליה לחזקיה זה ניסן דהא עביד אינש דטעי דהא בהך מימרא נקטו בעיברוה אי מעובר דעבידי סנהדרין ג״כ דטעי רק דקושית הגמרא כיון דאפי׳ בדיעבד אינו מעובר כדמשמע הלשון ואין אחר ניסן וחזקיה ודאי נזכר אח״כ בתוך ט״ו יום שעד הפסח שטעה והאיך הכשיר בדיעבד ומשני דטעי בהא דאין מעברין ביום ל׳ והיינו דהך מימרא נשנה גם אז בימי חזקיה שגם בימיהם היו איזה משניות שגורות בפי כל כדאשכחן בשבת דף קכ״ג ע״ב בימי נחמיה בן חכליהו נשנית משנה זו והי׳ נשנה בלא סיומא דהואיל וראוי וסבר חזקיה דראוי לא אמרינן אפי׳ אלכתחילה וע״כ הא דאין מעברין הכוונה כשכבר קידשו ניסן ואם היה ביום ל״א אפילו בדיעבד בטל העיבור אבל כיון שהוא ביום ל׳ ואיפכא אמרינן הואיל שראוי להיות עדיין אדר לכך אין מעברין רק לכתחילה אבל בדיעבד מעובר לכך קיים גם הוא עיבורו בדיעבד וע״ז ביקש רחמים בסוף דטעה בהך מימרא דאם כבר קידשו ניסן לעולם בטל העיבור והך מימרא בלא קידשו והואיל וראוי אמרינן לחומרא דאין מעברין לכתחילה הואיל וראוי לקבעו ניסן ובזה עולין דברי רש״י שפיר גם לפי המסקנא ומיושבין דברי המהרש״א.

דף ט״ו ע״א בגמרא בשלומא לרבי יהודה היינו דכתיב כהן אלא לרבנן כהן למה להו קשיא. ק׳ הא אמר לקמן בסמוך דכהן קמא הוא כהן ממש ואינך הוו מיעוט אחר מיעוט לרבות ישראלים וא״כ כהן דמטלטלים הוא ישראל וצ״ל דפריך אליבא דר׳ אבוהו דמפרש הערכין המטלטלין באומר ערכי עלי בא לגבות מטלטלין וכו׳ ופירש״י ואינו פורע וכו׳ והיינו דין ערכין דכתיב בפרשת ואם מך הוא כו׳ והעמידו לפני הכהן וכו׳ והך כהן הוא כהן ממש שהוא הראשון בפרשה ושפיר פריך למה כתיב כהן קמא גבי עירכין הו״ל לכתוב פרשת קרקעות קודם אבל במשנה פירש״י על דברי ר״י דכתיב כערכך הכהן וכו׳ וקשה דזה כתיב גבי בהמה ואינו כהן ממש כנ״ל ויותר הו״ל לפרש דר״י סבר דכהן קמא דכתיב לגופיה קאי אכולהו ג׳ ענינין אערכין ומטלטלין של הקדש וקרקעות דהא לרבנן אליבא דר׳ אבוהו דחוק הוא דכהן קמא כתיב גבי עירכין ומידרש רק על קרקעות וניחא ודאי לומר דקאי אמאי דכתיב בי׳ וכן אכולהו דבעי בהו חד כהן.

דף י״ו ע״ב תוספ׳ ד״ה את תבנית. וא״כ גבי סנהדרין וכו׳ נמי ניבעי מלך ונביא. הקשה מהרש״א אימא ה״נ וכו׳ וכ׳ דפשיטא להו דאי הוה בעינן להעמדת סנהדרין כל הני א״כ בבית שני דלא הוו נביא ואורים ותומים האיך העמידו סנהדרין והא למ״ד בכל אילו תנן בשבועות דף י״ו [ע״א] היכא דצריכא הני מעכבי ואין בהמעשה כלום אם חסר א׳ מהן וממילא מתורץ קושיתם שניה דמכהן גדול לא קשיא דילמא אין ה״נ שלא היו דנין בבית שני.

פרק שני

דף כ״א ע״א **בגמרא** קשרה לו נימא ועשאתו כרות שפכה. כתב מהרש״א בחידושי אגדות דזהו שאמרו בפירקי אבות כל אהבה שהיא תלוי בדבר בטל דבר וכו׳ לפי שהיתא תלויה וכו׳ בזנות ובניאוף בטל הדבר ממש שנעשה כרות שפכה וכו׳ ותמוה וכי כרות שפכה אינו בר תשמיש והלא אסרתו תורה לבא בקהל ש״מ דבר תשמיש הוא ואם כוונתו שאסור בה זה אינו דהא היתה בת יפ״ת וכרות שפכה מותר בגיורת כדאית בש״ע אה״ע ריש סי׳ ה׳.

דף כ״ב ע״ב **בגמרא** רבי אומר אני וכו׳. לשון זה נמצא לרבי בהרבה מקומות נ׳ על פי מה דאיתא בשערי אורה סוף שער א׳ מדת אני היא מלכות בית דוד ובשבת דף נ״ו סוף פרק במה בהמה רבי דאתי מדוד זה שאמר אומר אני דזה מדתו.

פרק רביעי

דף ל״ד ע״ב **בגמרא** הא איתמר עלה אמר אביי אף לדברי ר״ע אינו חייב אלא א׳ וכו׳. ולא הבנתי א״כ הרי מקראות שתים לטעם אחד ואביי גופי׳ אמר לעיל דאין ב׳ מקראות לטעם אחד וצ״ל דאינו מביא רק לדוגמא אבל באמת כל חד מהני תנאי לית לי׳ קרא דאידך כלל להך דרשא וע״כ הדא דרשא אינה וצ״ע דבעירובין דף י״ג ע״ב איתא אפי׳ בכשר ופסול שנחלקו אילו ואילו דברי אלהים חיים.

דף ל״ח ע״א **בגמרא** אדם יחידי נברא ומפני מה וכו׳. אף שלכאורה כל הבריות נבראו רק זוג אחד ומהרש״א בח״א ד״ה בחותמו פירש דיחידי היינו בלא נקבה ולא א״ש למ״ד דו פרצופין במסכ׳ עירובין דף י״ח [ע״א] וגם הוצרך במה שאמרו הטעם מפני הצדיקים ורשעים וגם מפני הגזלנין וחמסנין דהא אבתי הכל היו באים רק מזיווג אחד ונ׳ הכוונה ע״פ מה דאיתא בתענית דף כ״ג [ע״א] או חברותא או מיתותא ולכך ודאי במין האדם היה ראוי להבראות הרבה שלא יהיה בלא חברותא.

שם **בגמרא** טבחה טבחה וכו׳. כתב מהרש״א בחידושי אגדות דקאי על זביחה ממש דאף שלא הותר לאדם הראשון להמית בריה היינו דוקא אחר שחטא ותמוה דלקמן דף נ״ט ע״ב פריך עלי׳ דרב דאמר לא הותר לי׳ לאדם בשר מברייתא דאדם הראשון מיסב בגן עדן היה והיו מלאכי השרת צולין לו בשר הרי מוכח דגם קודם החטא נאסר לו בשר לאכילה ויש ליישב לשון טבחה טבחה ולומר דאף שנאסר לאדם הראשון להמית בריה אבל לשחוט לגבוה פשיטא שהותר לו וכדאיתא בשבת דף כ״ח ע״ב שור שהקריב אדם הראשון וכו׳ ואתיא הך ברייתא כמ״ד בזבחים דף קי״ו [ע״א] הקריבו בני נח שלמים ומהם היה רשאי לאכול הבשר וכדיליף התם מדכתיב ומחלביהן איזה דבר שחלבו קרב ואין כולו וכו׳ ומיקיים בהו שפיר טבחה טבחה כו׳ ובמדרש שיר השירים בפסוק עורי

צפון מותיב ר׳ אלעזור לריב״ח דס״ל לא הקריבו שלמים מקרא דוישלח נערי ב״י ויזבחו שלמים ומשני שלמים בגופם בלא הפשט וניתוח ולקמן בזבחים דף ק״ך [ע״א] איתא דרב סבר עולה שהקריבו בני ישראל במדבר אין טעונה הפשט וניתוח א״כ נראה דסבר לא הקריבו שלמים ובסנהדרין דף נ״ט עליה דרב הוא דפריך דאמר אדם הראשון לא הותר לו בשר ולשיטתו לא מצי לשנויי דהך דמצננין לו בשר איירי בבשר שלמים דלדידיה לא הקריבו בני נח שלמים.

פרק ששי

דף מ״ד ע״ב רש״י ד״ה אמרה רוח פסקנית גבריאל. אפשר דנפקא ליה לרש״י כן מדאיתא במנחות דף כ״ט [ע״א] גבריאל חגור במין פסיקיא היה ושעל זה נקרא פסקנית מלבד מה שאמר בתר הכי וראיי׳ מדפריך ומי אית לי׳ רשותא ומשני דנקרא פיסקון דפוסק דברים וכו׳ ומאי קארי ליה להמקשן הא כבר ידע דנקרא פסקונית אלא ע״כ דהוא מטעם אחר והיינו על שם חגורת הפסיקיא.

דף מז ע״ב בגמר׳ הרוגי ב״ד כיון דבדין מיקטלי לא הוה להו כפרה וכו׳. הדבר תמוה שלא תהא מיתת בית דין החמורה כפרה והא על גלות הקלה אמרו במכות דף ב׳ ע״ב ליגלו כי היכי דתיהוי להו כפרה ונ׳ ע״פ מה שכתב הרמב״ם בפירוש המשנה נזיר דף מ״ב [ע״א] אמתני׳ דנזיר שהיה שותה יין כל היום דאף דבדיני אדם נענש רק על עבירה אחת אבל בדיני שמים חייב על כל עבירה ועבירה וכן כתב בחיבורו פ״ה מנזירות הל׳ י׳ ואף שכתב דאם התודה מתכפר לו על כל מצד התשובה מ״מ אין עליהם רק ווידוי גרידא דהעונש הי׳ רק אעבירה אחת ואע״ג דמועלת מ״מ אבל ודאי דאינה כפרה גמורה כמו באותה שנענש עליה דאל״כ היה לה להווידוי גרידא לכפר ולמה לנו עונש כלל ודוחק לומר דהוא רק משום הנשארים ישמעו וייראו ולפ״ז ניחא דהכא איירי בעובדי ע״ז כע״ר הנדחת ומסתמא הרבה פעמים עבדו לא נגמרה כפרתם בדין שמים משא״כ במיתת מלכות ע״י גזרת שמים מסתמא חייבא דינא דשמיא העונש הזה כפי׳ העבירות שעשה והוי צדיק אבל בשאר עבירות שנעשות רק פעם אחת כמו במחוייב גלות פשיטא דנעשה צדיק אחר העונש ממיתת בית דין.

פרק שביעי

דף סג ע״א תוספ׳ ד״ה אלא. ועשה אחת ולא דק כו׳ דתנן לעושה וכו׳. ובמכות דף י״ד [ע״א] ד״ה לאפוקי הביאו תוספ׳ מתורת כהנים דדריש ועשה אחת לאפוקי מסית ומדיח ומקלל אביו וכו׳ שאין בהם מעשה ומייתי לה התוספ׳ לקמן ד ס״ה ע״ב ד״ה הואיל וצ״ל דמלעושה בשגגה לא ממעטינן אלא מגדף דלית ביה שום מעשה אבל מסית ומדיח

דע״י דיבורו איתעביד מעשה שהניסת והנידה עובר לע״ז הו״א דליחייב וכמו שכתבו התוספ׳ שם לענין חסימה לזה איצטריך קרא יתירא דועשה ומקלל נקט אידי ובזה יש ליישב גם דברי רש״י דאומר אלי אתה ג״כ לא הוה נפיק לפטורא מקרא דלעושה משום דהוא מענין עבודות לאלילים דאית בהו מעשה בשאר עבודות כגון זיבוח וקיטור ואינו דומה למגדף דבאותה עבירה ליכא מעשה בשום ענין ואיצטריך לן לאפוקי ג״כ מקרא דועשה דאתא למעוטי גם אותן עבירות דיש בהו שייכות מעשה דאפ״ה לא מייתי עליי׳ קרבן.

שם תוספ׳ ד״ה משום. הא בן סורר ומורה לוקה וכו׳ וילפינן בגמרא ויסרו וכו׳ וכיון דגלי רחמנא אהאי לאו דלקי וכו׳. למש״כ רש״י בכתובות דף ל״ג [ע״א] ד״ה דלאו דגבי בן גרושה וחלוצה ענשינן להו מלקות בלא התראה התם גזירת הכתוב דאשכחן בהו מלקות בהדיא וכו׳ א״כ ה״נ יש לומר כן לענין לאו שניתן לאזהרת ב״ד דאע״ג דניתן למיתה מ״מ הא גלי קרא מלקות בהדיא ולא איכפת לן אי לא נאמר עלה הלאו בהדיא ואין ללמוד מיני׳ לשאר מלקות כמו דלא ילפינן מבן גרושה וחלוצה לשאר מלקות בעדים זוממין.

דף סו ע״א רש״י ד״ה הבערה. ור׳ עקיבא נמי מודה בתחומין דתנן אבות מלאכות ל״ט ולא פליג וכו׳. ק׳ וליטעמך הא לר׳ יוסי ע״כ רק ל״ח הן דעל הבערה לא מייתי חטאת ואפ״ה לא נזכר במתני׳ דפליג אכללא דל״ט מלאכות ה״נ נימא לר״ע ואפשר לומר ע״פ מה דאיתא בשבת דף ע״ד [ע״א] וליחשוב נמי כותש ומשני רבא דא״כ טפי להו מלאכות ואף דבגמרא שם דחי לדרבא היינו לדידן אבל לר׳ יוסי נוכל לומר אין ה״נ דאפיק הבערה ועייל כותש ושפיר הוו ל״ט מלאכות אבל לר״ע אי תחומין ליהוו בחטאת ודאי לא א״ש כללא דל״ט דהי מינייהו מצי מפקא מאותן דחשיב במשנה.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה עד שיהיו. בת כהן שהיא בשריפה כו׳ דאין שניהן שווין וכו׳. נ׳ ע״פ מה דאיתא לעיל דף מ״ו [ע״א] ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו אלא שתי בתי קברות היו וכו׳ ואחת לנסקלין ולנשרפין ומפרש בגמרא דף מ״ז [ע״א] לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק א״כ נראה דנסקלין ונשרפין הן מעין רשעה אחת וא״כ עונשן ג״כ הוא מעין מיתה אחת ודומה זו לזו ולא מוקמינן קרא דשניהן שווין אלא במיסתבר לאפוקי מיתה קלה עם חמורה כחנק וסקילה אבל סקילה ושריפה הוו כמיתות שוות והנה בסמוך ד״ה והאי הקשו תוספ׳ והא ר״מ אית ליה וכו׳ דקתני מתני׳ הראשון בסקילה כו׳ ולא ידעתי למה פסיקא להו דמדרישא ר״מ היא משום דמצינו לו כן ומוכח מכח הסיפא דס״ל כרבי אמאי לא נימא איפכא מדסיפא רבי היא דמצינו לו כן א״כ ע״כ מדתני רישא נערה ולא קטנה מוכח דרבי ס״ל כר״מ ושפיר קאמר שמואל דאליבא דר׳ מאיר שפיר מצינו לומר דרק סקילה ממעט ודריש לבדו להך מילתא לומר אע״פ שאין שניהן שווין אבל לרבי דדריש מלבדו דהראשון בסקילה אה״נ דבא על הקטנה לגמרי פטור דדריש שניהן שווין לפ״ז מתורץ קושיתם

דלעיל דהא בבת כהן מצינו שאין שניהן שווין ואין צריך לומר כתירוצם דשאני התם דגלי קרא דלאחיו אלא דמאן דדריש שניהן שווין ס״ל כרבי ובסמוך מוקמינן דרבי ס״ל כרבי ישמעאל דארוסה יצאת לשריפה א״כ כי דרשינן לאחיו ולא לאחותו ע״כ לבועל דיינינן בסקילה כבארוסה ישראלית ושפיר הוו שווין במיתה אחת דסקילה ושריפה מעין רשעה אחת הן.

פרק שמיני

דף ע׳ ע״א בגמר׳ דרש עובר גלילאה י״ג ווין וכו׳. ובבראשית רבה פרשה ל״ח חשיב ר׳ יוחנן י״ד ווין עם ויאמר וכו׳.

דף ע״ב ע״א תוספ׳ ד״ה אפילו. כדדרשינן וגונב מבית האיש כו׳ וגנב שני משלם וכו׳. הקשה מהרש״א תיקשי להו בפשיטות מגנב עצמו אמאי חייב כפל הא בדמים קונהו ומה שתירץ דאם נמצא הגנב מידרש לטוען טענת הגנב ואפי׳ לאידך מ״ד דדריש אגנב עצמו מ״מ ניחא להו להקשות דרב אדרב גופי׳ אינו נראה דאכתי הוו מצי להקשות דרב אדרב ומגנב גופי׳ דהא רב ע״כ דריש לי׳ אגנב גופי׳ כדמוכח שם דף ס״ד ע״ב דכיון דס״ל מודה בקנס ואח״כ באו עדים פטור דמידרש מהמצא תמצא ודריש ע״כ אם ימצא הגנב לגנב עצמו ובלא״ה כיון דמייתו דרשא דאין הגונב אחר הגנב מקרא דוגונב מבית האיש ע״כ דמידרש אם ימצא הגנב אגנב עצמו כמש״כ התוספ׳ שם דף ס״ז ע״ב ד״ה אין והוה להו להקשות מגנב עצמו דהאיך משכחת דחייב אך נ׳ דודאי מאידך קרא דאם המצא וכו׳ לא קשיא דהא קאי אדמים לו כמש״כ מהרש״א והך קרא דאם ימצא נ׳ דאיירי בנגנב משומר חנם דפטור על הגנבה אזדה לה החזקה דבא על רציחה משום דאין בעל הבית מעמיד עצמו על ממונו וכו׳ דשומר חנם כיון דאינו מפסיד בכך לא יעמוד כנגדו ועיי׳ תוספ׳ ב״ק דף י״א ע״ב ד״ה דעלויי דשומר חנם בלא״ה לא מסר נפשיה וא״כ באותו גנב ליכא למימר בדמים קנהו ולא קשיא להו אלא ממימרא דרב דאיירי בסתם גנב מבית הבעלים דהא קניא להגניבה בדמים לרב דהכא.

פרק תשיעי

דף ע״ו ע״א בגמר׳ ואביי ורבא האי אל תחלל וכו׳ מאי עבדי וכו׳. אע״ג דאיצטריך למוסר בתו פנויה צ״ל דהקושיא מלמ״ד יתירה דאתיא לשני חילולין וחילול יתירה מאי עבדי ליה ובזה יש להקשות על הרמב״ן בפירוש התורה סדר קדושים שכתב דהך ברייתא דבמוסר פנוי׳ ע״כ אתיא כר׳ אלעזר דס״ל פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה דלשאר תנאים ביבמות דף ס״א ע״ב לא מצינו זנות בפנויה ומה ידרשו ר׳ אליעזר ור׳ עקיבא דפליגי שם אר׳ אלעזר בלמ״ד שני ודוחק לומר דיסברו דוקא כברייתא דאבוה דר׳ אבין דהיא נגד כל סוגיות הש״ס דילפי בתו מג״ש

דהנה הנה וגם אביי ורבא דמסתמא לא יסברו נגד ההילכתא דלא קיי״ל כר׳ אלעזר על מה ידרשו חילול שני וכ׳ דאדרבה מכאן ראיה לדברי הרמב״ן דקשה מאי פריך מאי עבדי ליה הא אינן מוכרחין לדרוש שני למדי״ן כדמוכח לעיל דף ס״ו [ע״א] דמ״ד אלקים קדש דריש לא תקל תקלל ויקשה למ״ד חול וילפינן קדש מחול מאי עביד ליה ואין לומר מילתא דאתיא בק״ו טרח וכתב לה קרא דהא כתבו תוספ׳ שם ד״ה גמר דמדאפקיה בלשון אלקים יליף לקדש וע״כ דאין הכרח לדרוש כה״ג ומאי פריך הכא אלא ע״כ דהך דבמוסר פנויה אתיא רק כר׳ אלעזר והא דפריך אאבוה דר׳ אבין האי מיבעי ליה לא דייק דוקא אהך דרשא אלא דר׳ יעקב ידע מאינך דרשות ג״כ דר׳ אליעזר ור׳ עקיבא ומכולהו פריך דוכי יסבור אבוה דר׳ אבין דלא כחד מינייהו או דתירץ כן לרווחא דמילתא דמצי סבר כר׳ אלעזר ודריש שני חילולין ופריך לאביי ורבא אליבא דשאר תנאי דפליגי אר׳ אלעזר ולא מצי לאוקמי במוסר פנויה מאי עבדי בגוף הקרא דאל תחלל ומשני כר׳ אליעזר ור׳ עקיבא והא דמוקי ר״ע במשהא בתו בוגרת אע״ג דהוי ג״כ רק זנות פנויה לק״מ דבוגרת אתיא להיבעל הרבה ביאות וזה הוא זנות לר״ע ביבמות שם דס״ל זונה זו מופקרת ולא הוקשה לו לרמב״ן רק אברייתא דבמוסר פנויה דמשמע אפי׳ מסרה לבעילה אחת מישתעי קרא וע״כ אתיא כר׳ אלעזר.

דף ע״ח ע״א רש״י ד״ה וגם בעליו. כלומר כמיתת בעלים כו׳ ולהא מילתא נמי מקשינן להו וכו׳. כוונתו משום דהיה אפשר לומר דלא הוקשו אלא לענין איכות המיתה כמו דאיתא בריש מכילתין לידון בכ״ג אבל בעיקר המיתה י״ל אע״פ שזה אינו נהרג זה נהרג וכמש״כ התוספ׳ בכתובות דף ל״ח ע״ב ד״ה יש לענין בושת ופגם דלא הוקשו לקנס אלא למי שזה ניתן זה ניתן אבל לעיקר תשלומין משכחת אע״פ שקנס אינו משלם בושת ופגם משלם לכך כתב רש״י ולהא מילתא נמי מקשינן והיינו נמי דלא הוקשה להתוספ׳ ד״ה שור מריש מכילתין דהתם הוא באיכות המיתה אבל הוקשו מב״ק דאיירי בעיקר חיוב המיתה דהוקשו להדדי ושפיר קשיא להו אדהכא ומ״מ קשה דהיה להם להביא משור של אדם טריפה דבסמוך דחזינן דהוקשו בעיקר המיתה ותיקשי אשור טריפה על כן נראה דהתוספ׳ אינם מפרשין כפירש״י דהטעם משום כמיתת הבעלים אלא דגזירת הכתוב הוא דאם הבעלים שלו אינן בני איחובי מיתת ב״ד הם אין השור מיקטיל ולפירש״י קשה אמאי פשיט לי׳ בשור של אדם טריפה דמדמינן לי׳ לבעליו ולעיל דף ט״ז [ע״א] בעי לה ר׳ אלעזר בשור של כהן גדול אי מדמינן ליה לבעליו ונידון בע״א או לבעלים דעלמא ולא איפשיטא ולפירוש התוספ׳ ניחא דהכא מטעם אחר אתאן עלה כנ״ל.

דף פ׳ ע״ב תוספ׳ ד״ה אלא. או ספוקי מספקא ליה. הקשה מהרש״א אכתי מאי פריך למ״ד זה וזה גורם הא מספקא לי׳ לר׳ יהודה ואוסר שפיר מספיקא שמא אין חוששין לזרע האב וכ׳ דלק״מ דקושית הגמרא היא דאי ר״י אוסר הולד רק מספיקא אמאי נקט ואחרים באחרים

לומר דאפילו בספק ספיקא אסור דהא משמע דאוולד קאי מדנקט נתערב לשון זכר ואפי׳ אי הגירסא נתערבה אכתי אי זה וזה גורם מותר לינקוט מילתי׳ בולד ובחד תערובת דהוי ג״כ ס״ס לשיטתם בביצה דף ג׳ ע״ב ד״ה ואחרות דספק א׳ בגופו וא׳ בתערובת נמי הוי ספק ספיקא והוי ספק שמא חוששין והוי זו״זג ואת״ל אין חוששין שמא לא זה הוא ולומר דנקט כן לאשמעינן דאפי׳ בג׳ ספיקות אסור כמש״כ התוספ׳ בזבחים דף ע״ב ע״ב נראה לו דוחק להמקשן.

דף פ״ב ע״א רש״י ד״ה זקינו דרבי פרידא הוא ר׳ חייא בר אבויה והכי אמרינן בחלק. וכן העתיק בשמו בסדר הדורות אות ח׳ אבל לא נמצא כן בחלק.

שם ע״ב רש״י ד״ה אלקום עמו שכל הקמות שלו. וברש״י בע״י העתיק שכל הקימות ואינו מובן ונ׳ דצ״ל הנקמות וקום הוא כמו נקם ושייך למעשה פנחס כמו שפירש רש״י על בקנאו את קנאתי בנקמו את נקמתי וזהו אלקום כדכתיב אל נקמות ה׳.

דף פ״ג ע״א תוספ׳ ד״ה ולא. ומיהו קשה הא דקתני שלא רחוץ וכו׳ דאסידור שולחן וכו׳ אפילו אביאה ריקנית בלא עבודה מיחייב וכו׳. כתב מהרש״א דיש ליישב דנקט משום זרות וטומאה ומחוסר בגדים כמש״כ תוספ׳ לענין טומאה ולא ידעתי האיך לא תמה על דברי התוספ׳ שכתבו ומיהו קשה דנראה מלשונם דכאן לא שייך תירוצם דלעיל אך באמת מש״כ מהרש״א משום מחוסר בגדים הוא תמוה דלפום סברתם דהשתא דחייב בשלא רחוץ אביאה ריקנית ה״ה דחייב במחוסר בגדים אביאה ריקנית כמש״כ תוספ׳ לקמן ע״ב סוף ד״ה אין ובזה א״ש דבריהם דהכא דבטומאה הוה ניחא להו דנקט משום אינך דהוי חדא אטו תלת אבל השתא דלא שייך שפיר בתרתי בשלא רחוץ ובמחוסר בגדים דוחק לומר דנקט מה דלא שייך בתרתי אטו תרתי וזה שכתבו ומיהו קשה וכו׳.

פרק עשירי

דף פ״ה ע״א תוספ׳ ד״ה ורבי שמעון. ועוד דאפי׳ לר׳ יהודה כל אינו מתכוון וכו׳. כתב מהרש״א דכוונתם דלר״י נמי לא הוי רק שגגת סקילה ואינו נראה כן אבל כוונתם כפשוטו דלר״י נמי לא הוי שגגת סקילה דאפי׳ עביד כיון דלא נתכוון לה פטור ואינו מתכוון לא נקרא שוגג ועיין במג״א סי׳ רנ״ב ס״ק כ״ד דשם נמי הוי כאין מתכוון דלא נתכוון להוציא חפץ.

שם תוספ׳ בא״ד. היינו משום דאי מכבה וכו׳. מדבריהם נראה דבמכבה לא בעי מלאכת מחשבת ולא ידעתי מה ענין מכבה למבעיר דבחובל ומבעיר גמירי דמקלקל חייב ומה ענין מכבה לזה.

שם ע״ב רש״י ד״ה מידי. וא״ת והתנן מכה לאחר מיתה פטור וכו׳. ולא הבנתי הא ודאי לאחר מיתה ממש גילתה תורה דפטור אבל שאינו מקויים לא מצינו למיפטריה רק מבעמך דכתיב גבי קללה ונקיש

הכאה לקללה וכיון דבאביו קללה גופה חייב מהיכא תיתי למיפטר הכאה באינו מקויים.

דף פ"ו ע"א רש"י ד"ה דלא לקו. לאו שניתן לאזהרה מיתת בית דין וכו'. הקשה מהרש"א מ"ש דגבי' דידי' פטרינן משום דמשכחת בי' מיתת בית דין ובעדים כתב רש"י בסמוך דלוקין שהרי אין סופן למות הא מ"מ משכחת בהו מיתת ב"ד אם יעידו הם ולא ידעתי מאי קשיא לי' דילמא אה"נ הא גופה קושית הגמרא וכי תימא דלא לקי דלא אזלינן בתר השתא אלא משום דמשכחת בי' מיתת ב"ד הא קאמר חזקיה בעדים דלוקין ש"מ דאזלינן בתר השתא ובעיקר דבריו נ' שנעלם ממנו דברי התוספ' בב"ק דף ע"ד ע"ב שכתבו דבעדים זוממין גילתה התורה בקרא דוהיה אם בן [כו'] דלקו כל היכא דליכא מיתת ב"ד באותה עדות ממש אף דהי' משכחת בגוונא אחרינא דבבעל דין כה"ג פטור אפ"ה בעדים גילה קרא לחייבן וכן כתב הרמב"ן במלחמות וצ"ל למאי דמסיק דאיהו לקי אע"ג דגבי' דידי' פטרינן משום אזהרת מיתת ב"ד אף דהשתא ליכא משום שהם ב' כיתי עדים הראשונים הם עדים שאין יכולן להזימן וממילא איהו ג"כ אינו נהרג דבטלי עידי גנבה מ"מ הא משכחת בי' אם היה כת א' על גניבה ומכירה ואין בו דין מלקות לדברי התוספ' שם י"ל דלמסקנא דגניבה לחודה קיימא הוי בעדות חלוקה לגמרי וכן כתב הבעל המאור ואין לה צירוף בהדי מכירה דאתיא למיתה ולא מיקרי הגניבה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד כלל.

שם תוספ' ד"ה גניבה. לפסלו לעדות באנו כו'. הקשה מהרש"א אמאי לא הקשו כן לעיל אמאי דקאמר וכ"ת דסבר חזקיה דלא לקי ונ' דלעיל שפיר הו"מ למימר דאמרי שהתרו בו כמש"כ התוספ' בקושיתם ושם ליכא למימר דא"כ לחזקיה נמי ליקטלו וכו' ז"א דפטורי מטעם חצי דבר אבל למסקנא דחזקיה ג"כ מחייב בחצי דבר כמש"כ מהרש"א בגמר' הקשו שפיר דליכא למימר דאמרו שהתרו דא"כ לחזקיה נמי וכו'.

דף פ"ז ע"ב רש"י ד"ה ונתת. ואי תפסו יורשין דהרוג וכו'. הוכרח רש"י לאוקמי בתפסו דאל"כ התינח אם פסק הזקן כרבי משכחת לה גזל שהוציא מההורג ממון ויורשין קידשו בו אבל אם פסק כרבנן ופטר אם ההורג איה מעות הגזל שיהא מבורר אבל בתופסו ניחא דאם פסק כרבנן והורה שהמעות שתפסו הוא גזל ושהאשה אינה מקודשת התיר איסור כרת ואה"כ כתב ואי אתי איניש אחרינא וכו' כלומר ואם פסק כרבי שבדין תפסו והיא מקודשת נפיק מיני' קולא בקידושי בתרא וא"כ קשה מכאן על מה שכתב רש"י בב"מ דף צ"א דבקים ליה בדרבה מניה אי תפים לא מפקינן מיני' א"כ בין אם הורה כרבי בין אם הורה כרבנן ליכא גזל אצל התופס לא לפי הוראתו ולא לפי דעת הבית דין.

דף פח ריש ע"א רש"י ד"ה אדם. והיכא דפרחה בבגד כולו והכניסו למקדש וכו' לרבנן חייב וכו'. כמו כן כתב בעירובין דף ק"ד ע"ב ד"ה המכנים טמא שרץ למקדש חייב חטאת ובהגהת מהר"א ווילנא ז"ל השיג עליו מת"כ דאינו אלא בלאו.

AKADE... KÖNYV...

שם ע״ב **תוספ׳** ד״ה מ ס י ת. לאו אליבא דר׳ מאיר פריך וכו׳ דאין בו כרת. קשה הא שפיר משכחת דלפי מה שאומר הזקן דאינה הסתה ואם נידון למיתה ויוצא ליהרג למאי דאיתא בערכין דף ו׳ ע״ב דלכ״ע אינו נידר ולדברי הזקן אינו חייב מיתה וחל ההקדש ונ״מ לענין קידושין כמש״כ רש״י לעיל ע״א ד״ה ר״מ ואם בא אחד וקידשה ג״כ לפי דבריו אינה מקודשת לשני כמש״כ רש״י דף פ״ז ע״ב ד״ה ונתת.

פרק אחד עשר

דף **צ** ע״א **רש״י** ד״ה כ ל י ש ר א ל. מעיקרא איירי בד׳ מיתות ומפרש ואזל לכולהו וכו׳. משמע דגרס פרק כל ישראל בסוף סנהדרין אבל הרמב״ם בפירוש המשנה גרס לפרק הנחנקין בסוף והוא ע״פ הסוגיא בריש מכות תנא התם קאי אך שם כתב רש״י ג״כ דהנחנקין הוא סיומא דסנהדרין וסותרין דבריו למה שכתב כאן ואין לומר דכוונתו שם דהוי סיומא לדיני דסנהדרין דהא בהך פירקא בדף קי״א ע״ב עדיין מפרש דיני דעיר הנדחת.

דף **צא** ע״א **בגמר׳** כ ש ב א ו ב נ י א פ ר י ק א ו כ ו׳ ו כ נ ע ן א ב ו ה ו ן ד ה נ ה ו א י נ ש י ה ו ה. נ׳ דהבאין לדון היו הגרגשי דאיתא במדרש רבה סדר שופטים דגרגשי פנה מפני בני ישראל ונתן לו הקב״ה ארץ כארצו זו אפריקא וכן הוא בתוספתא דשבת סוף פרק ח׳ על האמוריים.

שם ע״ב **בגמר׳** כיוצא ב ד ב ר ו כ ו׳ א ז י ב נ ה י ה ו ש ע וכו׳ אלא אז יבנה מכאן לתחיית המתים וכו׳. וקשה בשלומא אז כשבנה יהושע היה זמן משכן גלגל שהותרו הבמות אבל לעתיד שיבנה בית המקדש איך הותר לבנות מזבח ודוחק לומר שלא יעשה רק המזבח ולא יקריב עליו דכל שמו של המזבח הוא משום הזבחים הקריבין עליו ולומר דיהיה לעתיד זמן קצר קודם שיבנה בה״מ ותוך אותו הזמן יבנה המזבח דהרי אמרו בכל מקום מהרה יבנה בה״מ לעיל דף כ״ב ע״ב ועוד למש״כ התוספ׳ במגילה דף י׳ [ע״א] ד״ה ומאי דלכ״ע אמרינן קידשה לעתיד לבא לענין שיאסרו הבמות משבאו לירושלים וצ״ל דקרא דאז יבנה גלי לן דמה שנאמר בתורה סדר כי תבא גבי הר עיבל ובנית שם מזבח היא מצוה לדורות והותר שם מזבח ע״פ הדיבור.

דף **צ״ד** ע״א **בגמר׳** ל ס ר ב ה ה מ ש ר ה וכו׳ מפני מה כל מ״ם שבאמצע תיבה פתוח וזה סתום ביקש הקב״ה לעשות חזקיה משיח וכו׳ שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה וכו׳. נ׳ לפרש בזה הכתוב ע״פ מה דאיתא בברכות דף יו״ד ע״ב חזקיה תלה בזכות עצמו תלו לו בזכות אחרים שנאמר וכו׳ למעני ולמען דוד עבדי והיינו דכתיב הנה לשלום מר לי מר וכו׳ מר הוא לו והנה מסברא יש לומר מה שלא אמר חזקיה שירה הוא בשביל שלא בא הנס בזכות עצמו וכמדומה ששמעתי כן בשם המפרשים וזה שאמר למרבה המשרה שנסתם להיות משיח ומפני שלא אמר שירה והטעם משום דלשלום כלומר בשעה שנהיה לו שלום

עדיין לא היה קץ למכאוביו שהיה מר לו ובשביל מה על כסא דוד וכו׳ כלומר בשביל שההכנה ולסעדה היה רק כסא וממלכת דוד לקיים לא כסא חזקיה וקנאת ה׳ וכו׳ שבשביל שני דברים אלו היה השלום כדכתיב למעני ולמען דוד ולכך לא אמר שירה ונסתמה המ״ם.

שם בגמר׳ רב אמר שהעביר חרב חדה וכו׳. פירש״י שמל עצמו והקשה מהרש״א הא מדין בני קטורה הם וצריכין עצמן למול לדעת הרמב״ם ותירץ דמל ולא פרע ותמוה דהא רב גופי׳ אמר ביבמות דף ע״א ע״ב לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו עד יהושע וכמש״כ התוספ׳ שם שהי׳ הלכה למשה מסיני היינו דכך ניתנה ההלכה שמזמן יהושע ואילך ינהגו בפריעה.

שם ע״ב בגמר׳ נביא אעשרת השבטים איתנבי איהו יהיב דעתי׳ אכולה ירושלים וכו׳. לכאורה הו״ל למימר איהו יהיב דעתיה איהודה ובנימין וכו׳ אך נ׳ דבאמת נביא קאמר וחלף ביהודה אלא דקאמר עד צואר יגיע דהיינו בית המקדש כמו שפירש רש״י בסדר ויגש על ויפול על צוארי בנימין ועד צואר ולא עד בכלל והוא יהיב דעתי׳ אכולה ירושלים גם מקום בית המקדש וכדאיתא לקמן דף צ״ה [ע״א] מוביל ומייתי בידיה על טור בית מקדשא וכו׳ ולכך איענש.

דף צה ע״א רש״י ד״ה ארי כפיר. בדוכתא אחריתא מפורש וכו׳. לא ידעתי מקומו.

דף צ״ז ע״ב בגמרא ולא בכסף תגאלו לא בתשובה ומעשים טובים. נדחק רש״י וכן המהרש״א לפרש היכן רמיזא במלת כסף תשובה ומעשים טובים ונ׳ ע״פ מה שכתב מהרש״א דעיקר פלוגתא דרבי אליעזר ור׳ יהושע היא דר״א סבר דוקא ע״י תשובה רצוניית נגאלין ור״י סבר אפי׳ ע״י תשובה הכרחיית כמו שאמר לעיל ע״י מלך כהמן ולפ״ז יש לפרש כסף מלשון נכסוף נכספת לבית אביך לשון רצון וזה שאמר לא ע״י אהבת הש״י לשוב לפניו ולעשות מעשים טובים תגאלו אלא גם ע״י הכרחיי לשוב אצלו.

דף צח בגמר׳ עד שיהו כל השערים כולן שקולין וכו׳. נ׳ לפרש ע״פ מה דאיתא בב״מ דף נ״ט [ע״א] מיום שחרב בית המקדש כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה וכן שערי אונאה וזה שאמר דכל כך יתרבו הצרות אז וכדדריש לעיל מינה אין שלום מן הצר ופירש״י מרוב צרות וגם אם ירבו דמעה וכן אם יצעקו על אונאה יהיו שעריו סגורים ככל השערים.

שם גמר׳ לא איברי עלמא אלא לדוד ושמואל אמר למשה ר״י אומר למשיח. נ׳ דאילו ואילו דברי אלהים חיים על פי מה דאיתא סוף פ״א מאבות על שלשה דברים העולם עומד על דין אמת ושלום ודוד היינו דין כדאיתא לעיל דף י״ט [ע״א] מלכי בית דוד דן ודנין אותו דכתיב בית דוד כו׳ דינו לבקר וכו׳ ומשה היינו אמת והוא תורה כדאיתא בע״ז דף ד׳ ע״ב תורה דכתיב בה אמת וכו׳ משיח היינו שלום כדאיתא בישעיה י״א לא ירעו ולא ישחיתו וכו׳ ובסדר בחוקותי

ונתתי שלום בארץ דקאי על ימות המשיח כמש״כ הרמב״ן שם וכן בסוף מסכת עדיות דאין אליהו בא אלא לעשות שלום ביניהם.

דף צט ע״ב גמרא תמנע בת מלכים היתה וכו׳ כל אלוף מלכותא בלא תאגא וכו׳. נ׳ דמייתי לה לומר דאברהם כו׳ עשו ע״פ דין דלא קיבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה כדאיתא ביבמות דף ע״ו [ע״א] ואיתא שם דבת פרעה שפיר גיירה דמידי היא טעמא אלא משום שולחן מלכים הא לא צריכה לזה אמר כיון דמלכותא בלא תאגא הוא לכך לא קיבלוה דהם היו מלכים ממש כדאיתא במדרש [רבה] פרשה מ״ב עמק שוה שהושוו כל האומות ועשוהו למלך עליהם ואח״כ כשנישאה לאליפז ופירש רש״י שבדקה במשפחה זו הואיל שהם יראי שמים ואפשר דנתגיירה דאליפז גדל בחיקו של יצחק, הי׳ למפרע קצת חטא להאבות דאיגלאי שהי׳ כוונתה לשם שמים דהוא הי׳ ג״כ רק אלוף בלא תאגא.

דף ק ע״א בגמרא ברוך ה׳ יום יום וכו׳ וכי אפשר לומר כן וכו׳ ומסיק שהקב״ה נותן כח בצדיקים לקבל טובתו. ונ׳ דזה שסיים הכתוב ליישב קושית אביי האיך יכולין לקבל ואמר האל ישועתנו סלה שנותן כח לקבל.

דף קא ע״ב רש״י ד״ה ומנא לן. וה״נ מפרש בכולהו וכו׳ וארבעה הדיוטות. ולא נמצא לקמן בד׳ הדיוטות דמפרש כן כי אם בבלעם דף ק״ה [ע״א] ואף אותו רשע נתן סימן בעצמו וכו׳ ובדואג בדף ק״ו ע״ב ואחד ששרף נשמתו וכו׳ ובאחיתופל וגיחזי לא נתפרש כלום גם חטא אחיתופל לא נתפרש כאן.

דף קב ע״ב גמרא חביריך כו׳ קרית לן מהיכא בעית למישרא המוציא כו׳. נ׳ על פי מה שכתב מהרש״א דמה דאמר לן הוא להקפיד על מה שכוללו בהדי ירבעם שאין לו חלק לעולם הבא ובזה נ׳ לפרש ע״פ מה דאיתא לעיל ע״א כל הנהנה בלא ברכה כו׳ חבר הוא לירבעם כו׳ וא״כ מי שמדקדק בברכות אינו כירבעם וזה שאמר לו את קרית לן כלומר דומה לירבעם וחביריך אדרבה אתה דלא ידעת היטב לברך הוא מעין חברותא דירבעם ואני אינו חבירו דידענא כל כך לדקדק בברכות ונקט המוציא כלפי רב אשי שהוא גזל גמור מי שאינו יודעה היטב ע״פ מה דבעי לומר בברכות דף ל״ה [ע״א] ודף מ״ח ע״ב דליהוי דאוריי׳ ועכ״פ כאסמכתא מכח ק״ו כשהוא שבע מברך וכו׳ והיא החשובה בכל ברכות שלפניה לכך הוכיח אותו בה.

דף קו ע״ב רש״י ד״ה כד קטל. ואפי׳ קטליה אחר כל המלחמה נקראת על שמו. ובתורה פי׳ רש״י בסדר מטות בפסוק וכלי הקדש וחצוצרות בירו שהיה בלעם מפריח מלכי מדין והוא עמהם והראה להם את הציץ ונפלו וקאי על פנחס הנזכר בקרא דכלי הקדש בידו וא״כ נראה דפנחס עצמו הרגו לבלעם.

דף קז ע״א גמר׳ דלא לישתעו בי רבנן שביקא לך. ותמהתי מעולם דלא נתקיימה בקשה זו דפרשה זו נדרשת בהרבה מקומות והיה נ׳ קצת ראייה למש״כ הכסף משנה פרק י״ב מתפילה הל׳

י״ב דמעשה דוד עם בת שבע לא מתרגמין והיה מתפלל דוד על העתיד לכיתקנו ההפטרות.

דף קי ע״ב בגמר׳ מלמד שעלו שמש וירח לזבול כו׳. נראה ע״פ מה דאיתא בחגיגה דף י״ב ע״ב זבול שבו מזבח כו׳ השר הגדול עומד ומקריב וכו׳ לכך עלו לזבול דאם אינו עושה דין לבן עמרם ויתבטלו מעשיו שלא יהיה אהרן כ״ג כמש״כ רש״י בתורה ואתם ר״נ איש מבקשים כהונה גדולה לא נצא לעולם ונשאר כאן במקום העבודה הגמורה.

דף קיב ע״ב בגמרא בירושלים מי הויא עיר הנדחת וכו׳. תמוה אמאי לא אוקמוה בשילה דנאכל שם מעשר שני כדאיתא ריש פרק בתרא דזבחים ואי משום דאין בזה נ״מ לדינא שכבר עבר הא במילי׳ טובא איפליגו בההוא פירקא אזמן הבמות אף שכבר עבר ועוד דהכא למיסבר קרא דשללה ולא של שמים עסיק תנא דמתני׳ וגם נקט אגב כתבי הקודש דהוא נוהג לדורות.

דף קיג ע״א רש״י ד״ה דכתיב. ואנן בעינן שללה וכו׳ דהאי שלל שמים וכו׳. הנך דברים נראין מיותרין דכבר פירש הטעם משום לא תעשון ושמעתי מפרשין דקאי אחכמים דפליגי ארבי אליעזר משום דהנך ליתנהו בכלל שללה ושפיר מיקיים קרא דכל שללה והך ואנן כלומר לדידן אך נ׳ דקאי אר׳ אליעזר דקשיא ליה לרש״י מאי קאמר משום לא תעשון אכתי נימא דליתי עשה דושרפת ולידחי לא תעשה לזה כתב דבשלל שמים ליתא כלל לעשה דושרפת דאימעוט משללה רק דמשום הא לחודא לא מיעקר קרא דכל שללה דנהי דאינו מצווה לשרוף של שמים מ״מ אין בהם איסור מפורש והוו כרשות דיכול לשרוף ואפי׳ נימא דהוי איסור ממש בעלמא מ״מ בעיר הנדחת י״ל דהוי רשות ומיקיים שפיר בהו קרא דכל שללה דמהאי טעמא לא פליג ר״א ביש בה קדשי קדשים דליבטל ממנה דין עיר הנדחת משום דליכא איסורא אבל בכתבי הקדש כיון דהוו שלל שמים וליכא בהו עשה דושרפת רק רשות ממילא אסור לשרפן משום לא תעשון ומצילין עליה.

מסכת שבועות

פרק ראשון

דף ג׳ ע״א תוספ׳ ד״ה ועל הזקן. מדלא קאמר איש דאמר לקטן או לנכרי וכו׳. מקשין הא אין להם שליחות כלל ועיי׳ בש״ך חושן משפט סי׳ קפ״ב סוף ס״ק א׳ ונ׳ ע״פ מה שכתב מהרש״א בקידושין דף מ״ג ד״ה גלי דהא דלא ילפינן ממעילה וטביחה ומכירה שליחות דהו״א לדבר עבירה קנסי׳ התורה דיש שליחות א״כ לפ״ז לדידן בנכרי וקטן אף דגילתה התורה דנכרי וקטן אין לו שליחות באתם גם אתם ובאישה

לא מצינן למילף מיני׳ לדבר עבירה דראוי לומר משום קנסא דיש להם שליחות אך לכאורה קשה על זה מה דשילח הבעירה ביד קטן דפטור ומייתי לה שם בקידושין דף מ״ב ע״ב ותיקשי לרבינא דס״ל יש שליח לדבר עבירה במאן דליתא בר חיובא אך ודאי אפי׳ שייך קטן בשליחות מ״מ הא אין בו דעת לעשות בשביל משלחו והרי זה דומה לאם צוה לאחד לעשות דבר ואחר זמן עשהו כששכח כבר שנצטווה על זה מאחר והיינו הטעם בשילח הבעירה דפטור דלא עשהו אדעת משלחו אבל אי פירש בהדיא שעושה לדעת משלחו אה״נ דיש לו שליחות דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו ועיין בחולין דף י״ב ע״ב תוספ׳ ד״ה ותבעי כל הסוגיא פירש הקונטרס וכו׳ ובמג״א סי׳ ש״י ס״ק ד׳ ובכה״ג איירי התוספ׳ דאמר לקטן או לנכרי אקפי והם פירשו בהדיא שעושין כן לדעת הישראל ובמל״מ פ״ה ממלוה ולוה הל׳ י״ד סוף ד״ה שלא במש״כ דע״כ לא קאמר רב סמא כו׳ אבל גבי עכו״ם לא שייך האי טעמא וכו׳ נ׳ שנעלם ממנו דברי תוספ׳ בשבועות הנ״ל דתליו בהדיא עכו״ם וקטן בפלוגתא דרב סמא ורבינא.

דף ד׳ ע״א תוספ׳ ד״ה אבל. דילמא טעמא משום דהוי התראת ספק. קשה הא בהתראת ספק ליכא פלוגתא דתנאי וכיון דר׳ יוחנן ס״ל שמה התראה ע״כ טעמא דמתניתין הוא משום לאו שאין בו מעשה.

דף ז׳ ע״ב תוספ׳ ד״ה בע״א. וקסבר וכו׳ מולך היינו ע״א וכו׳. ובסנהדרין דף ס״ד ע״ב ברש״י ד״ה שלש כתב דא״נ לאו היינו ע״א מ״מ קרי לי׳ עכו״ם ועיין במהרש״א שם דף ע״ד בדברי רבי שמעון בן אלעזר.

שם ע״א בגמרא לאיתויי חטאות הפנימיות ס״ד הואיל ואמר ר׳ שמעון כו׳. וקשה על הרמב״ם דפסק סוף פרק י״ח מפסולי המוקדשין דדברים שאינן נאכלין אין חייבין עליהן ובפרק י״ז שם הל׳ ו׳ פסק כת״ק דר׳ שמעון בזבחים דף מ״ג דעל אימורי פרים הנשרפין חייבין משום פיגול וא״כ לא צריך קרא לרבותן לטומאה כיון דלא מימעטי מפיגול ובדברים שאינן נאכלין נמי פטור וא״כ לדידה כרת שלישי למאי אתא.

דף ט׳ ע״ב תוספ׳ ד״ה כדאמר. ופריך דוקא לר״מ וכו׳ ואפי׳ דיוה״כ. פירוש דבל״ז הוה מפרשינן דהקושיא קאי גם לר׳ ישמעאל דאוקימנא לעיל ע״א דס״ל כל השעירין כפרתן שוה ואע״ג דמיוה״כ לא קשיא לדידיה כיון דחיצון לא מכפר לדידי׳ כ״א אאין בה ואין בה כמש״כ תוספ׳ שם ד״ה סבר ולזה לא צריך להיקישא דושעיר דממילא ידעינן דהא ליכא כפרה אחרת דניכפר עלה מ״מ הקושיא מעצרת אבל למה שכתבו דעצרת נפיק מבנין אב א״כ ע״כ לא קאי הקושיא כ״א לר׳ מאיר דס״ל כל השעירים ואפי׳ דיוה״כ כלומר דחיצון נמי מכפר אדר״ח ורגלים אאין בה ויש בה וטהור שאכל את הטמא ושפיר פריך אליביה מיוה״כ מהיכא נפקי בי׳ הני כפרות כיון דלא כתיב ושעיר דנקיש בו לרגלים.

פרק שני

דף ט"ז ע"א תוספ' ד"ה מתיב. כדאמר לקמן גבי משכן ומקדש. כתב מהרש"א דהקושיא ממקדש דאמאי לא בעי משיחה וקשה דמהתם גופי' נילף מדהוצרך קרא לכתוב מקדש ש"מ לפי שיש בו חסרון דמשיחה ויותר נ' כגירסת רש"ל וכדאמר לקמן וכו' וקאי אמשכן דאיתא לקמן שנמשח וקאי הקושיא אמשכן שילה דליבעי משיחה ולא מצינו כן בשום מקום ומדויק שפיר לשונם ממשכן גופי' כו' שיהא צריך כו' ואין להקשות אי משכן שילה לא הי' נמשח וכי לא היו חייבים עליו משום טומאה כיון דלית בי' חומרא דמשיחה ולא דקדושת עולם דיש לומר דאתי במה הצד דכי פרכת מה למשכן שכן נמשח מקדש יוכיח וכו' הצד השוה שקדושין לכל העבודות אף אני אביא משכן שילה ליחייב עליו.

שם תוספ' ד"ה אין עזרה. אבל בימי שלמה ויהושע קשיא. כתב מהרש"א דהו"ל להקשות ממשכן משה ותמוה דהא היו שם בשמיני למילואים מנחת שמיני ומנחת נחשון והיו שיריהם נאכלין כמו שפירש רש"י בסדר שמיני בפסוק קחו את המנחה זו מנחת שמיני ומנחת נחשון ושפיר היה מתקדש בשיריהם.

שם ע"ב בגמרא נבנייה ביום טוב וכו' אין בנין מקדש דוחה יום טוב. שמעתי מקשין למה שכתבו התוספ' בשבת דף צ"ה [ע"א] ד"ה והרודה דבנין שריא בי"ט מכח מתוך ואסור רק משום עובדא דחול והא אין שבות במקדש ואכתי קשה נבנייה בי"ט ונ' דרש"י יישב זה שכתב דנפקא מאת שבתותי ,וי"ט נמי שבתות איקרי וא"כ אסרה התורה בהדיא דומה לנדרים ונדבות דאסרה תורה בקרא דלכם ולא לגבוה דלא נימא בהו מתוך אך לדבריו ק' מאי קאמר ביבמות דף ו' [ע"א] וכ"ת שאני לאוי שבת דחמירי ופירש"י שם מסוגיא דעירובין דמחלל שבת כעובד ע"א ושם איתמר דוקא מחלל שבת ולא י"ט ואכתי לגמור מהא דלא דחי לאו די"ט דהוא ג"כ במשמע שבתותי ונ' דאדרבה משם ראיי' דקשה מה השיב שם והא תנא בעלמא קאי ולא קפריך וקשה ומנא לי' לתנא גופי' ללמוד לאו דטומאה מלאו דשבת דחמירא אלא ע"כ דמשמעות שבתותי הוא ג"כ י"ט והגמרא מצד עצמה לא רצה להשיב כן והביא ראייה מתנא דבעלמא דיליף מיני' לטומאה וע"כ משום דמשמע לי' די"ט ג"כ בכלל שבתותי וא"כ קשה נמי ליגמר מהכא דלא דחי אפי' לאו שאינו חמור כשבת.

דף י"ז ע"א רש"י ד"ה נזיר. ופרע עליו את מעזיבת גג האהל וכו'. תמוה דאם פרע הגג שלמעלה האיך נטמא כיון שתחתיו יש הפסק לבין הקברות ובנזיר דף י"ז ע"ב פירש שפרע מתחתיו את המעזיבה ואפשר לדחוק דגג האהל היינו דף התחתון שהוא גג לאויר של בית הקברות והסיר את החציצה.

שם בגמר' טמא ששימש במיתה וכו' אי דשהה בר כרת הוא. שמעתי משם הרב הגאון מפ"ב שהקשה הא אמרינן בנדה

דף כ"ח [ע"א] טומטום ואנדרוגינוס שראו לובן ואודם כאחת אין חייבין על ביאת מקדש א"כ הא משכחת דפטור משום ביאה וחייב רק משום שימוש וכו' דקושית הגמרא היא ממחוסר כפורים דאיתא בסנהדרין דף פ"ג ע"ב דחייב מיתה אם שימש ופסק כן הרמב"ם בפרק י"ט מסנהדרין וזה לא משכחת בטומטום דאם הטומטום עצמו שימש אינו חייב משום טומאה דאין חייבין עליה אלא כהן הראוי לעבודה דאהרן ובניו כתובין בפרשה דוינזרו וכן כתב הרמב"ם שם כהן טמא ששימש ובפ"ט מביאת מקדש הל' י"א כ' ואם היה זר אינו חייב אלא אחת משום זרות ואי במי שנגע בהלובן ואודם שלו לא משכחת בי' מחוסר כפורים. ומה שכתב רש"י ד"ה היכי ע"כ בנטמא בעזרה הוא דמשכחת לה וכו' ותיקשי אכתי האיך משכחת במחוסר כפורים שנהיה כן בעזרה צ"ל דכוונת רש"י במש"כ שנטמא כלומר שידע ונעשה מזיד בטומאה לאחר שהוא כבר בעזרה או שפי' כן אטמא גרידא לרווחא דמילתא שנטמא ממש בעזרה ואה"נ דבמחוסר כפורים משכחת שנעשה מזיד בעזרה ואע"ג דלפ"ז מה הקשו כלל לימא ששגג לגמרי בביאת מקדש כמש"כ התוספ' צ"ל דזהו דוחק שכהן לא ידע חיוב טומאת מקדש אבל אכניסה שפיר משכחת שלא הרגיש שנכנס למקדש אבל בשעה שמשמש במזבח הרי יודע שהמזבח הוא במקדש והקשה שפיר תיפוק לי' משום שהייה במקדש. אך קשיא למאי דאיתא בזבחים ריש דף קי"ג הזמן והנותר והטמא שוין בזה ובזה אמאי לא קאמר דמשכחת טמא ששימש בבמה והוא בראב"ד פ"ד מביאת מקדש הלכ' ד' דליכא משום ביאה וחייב משום שימוש ולכאורה י"ל דטמא דהתם קאי רק אטומאת בשר כמש"כ רש"י סוף זבחים אבל ממה שכתב רש"י בסדר תולדות בפסוק הנה אנכי הולך למות מה טיבה של עבודה כו' ועונשין תלוין בה כמו ששנינו ואילו הן שבמיתה שתויי יין וכו' משמע דפסולי וחיובי דהעובדים נמי נהיגי בבמה קטנה ולא הוציאו במשנה בזבחים דף קי"ג כ"א כיהון ובגדי שרת ושלא רחוץ כו' הא אינך נוהגין ובלא"ה למה שצידדו התוספ' לעיל דף י"ו ע"ב סוף ד"ה או דאין קדושת מחנות בנוב וגבעון ושם ודאי כולן נוהגין ומשכחת טמא ששימש דמשום שהייה לא מחייב דאין קדושת מחנות. ובזה מתורץ ג"כ מה ששמעתי להקשות דמשכחת בטומאה שאין הנזיר מגלח עליה דאיתא בנזיר דף נ"ו ע"ב דאין חייבין עליה משום ביאת מקדש דמ"מ מחוסר כפורים לא משכחת דאין בטומאת מת מחוסר כפורים ובלא"ה לא קשיא מהני דמ"מ תיקשי אליבא דר"מ דפליג התם אהך כללא.

שם לעיל מינה בגמרא בעי מיני' אביי מרבה בא לו בארוכה וכו' שיעור גמירי וכו'. שמעתי לדקדק דלפום הך סברא הו"ל למיבעי נמי אבא לו בקצרה שיעור ארוכה דליחייב למה דפשיט רבא לעיל לפטור דאי שיעור גמירי חייב וכו' דבקצרה פשיטא לי' לאביי ג"כ דפטור והיינו מדנקטה ההלכה לומר בקצרה פטור וזה פשיטא דאנוס הוא ואונס בכל מקום פטור מקרבן אלא ע"כ דבאה ללמדנו דאפי' שהה בה יותר מדאי פטור

וזה מדויק בלישנא דרבא קצרה שאמרו כלומר דלמאי נפקא מינה הוצרכו לומר בקצרה דפטור פשיטא אלא לאו דאפילו עקב בצד אגודל וכו׳.

שם ע״ב בגמרא הוי בה רבה. נ׳ דצריך להיות רבא למה שכתבו התוספ׳ ריש דף י״ח דרבא לטעמיה דליכא למימר דהכוונה דרבה השיב כן לרבא לטעמי׳ דאפי׳ אי גרסינן רבה ע״כ לא קיימא הויי׳ דרבה כ״א אדברי רב הונא שאמרה רבא משמו אבל אין דרך שישיב אדברי רבא תלמידו אלא רבא גרסינן והשיב אדברי רב הונא שאמר משמו.

דף יח ע״א בגמרא בשלא סמוך לווסתה ואפרישה. וקשה אמאי חייבת היא קרבן הא כתבו תוספ׳ לעיל דף י״ז ע״ב ד״ה אבל דחייב משום דלא תעביד הוא דלא תפרוש וכו׳ ואע״ג שכתבו התוספ׳ ביבמות ריש דף נ״ד דאשה חייבת אע״ג דלא עבדה מעשה דהיא קרקע עולם היינו לביאה גרידא שמזומנת עצמה לכך אבל כאן אנוסה גמורה היא דמה תעשה כשפורש ממנה בהנאה מרובה ונ׳ ע״פי מה שכתב מהרש״א דמייתי מנמצא על שלו דע״כ לא איירי באומר מותר וכו׳ ונ׳ כוונתו משום דלדעת המקשן דמתני׳ ע״כ חידושא אתא לאשמעינן לא מצינו לפרש באומר מותר דפשיטא דחייבין קרבן וע״ב באומר יכולני לבעול וקמ״ל דלא הוי מזיד וא״כ רב אדא דדחי דמתני׳ נקטה איידי הו״מ למימר דאיירי באומר מותר ונ׳ דאה״נ דמוקי מתני׳ בכל גווני בכניסה באומר מותר בשעת וסתה ושלא בשעת וסתה ואפרישה והוא חייב בכל גווני אבל מה שהיא גם כן חייבת לא קאי רק אגוונא דבשעת וסתה ואכניסה באומרת מותר ומאי דדחיק לאוקמי גם אפרישה אע״ג דהיא אינה חייבת בה וגם נמצא לא משמע שפיר הוא משום הברייתא דתני עלה כדמסיק ובזה ניחא דקאמר היכי אצית דתניא כו׳ וכי הברייתא עדיפא לי׳ מלשון המשנה גופה דנמצע דלא משמע כלל כפירושו ויותר הו״ל לשבש הברייתא אך באמת איהו לנפשי׳ לא קשיא לי׳ כ״כ לשון נמצא דס״ל דנקטה המשנה כן משום גוונא דבשעת ווסתה אכניסה דשייך בה נמצא אח״כ ובזה יש ליישב תמיהת תוספ׳ ד״ה והא דעל שלה אמאי פטורין דהא ודאי אם היא אמרה נטמאתי כיון שהוא שלא בשעת וסתה אינו חייב קרבן על דיבורה דמאי שנא מעד אחד אמר לו אכלת חלב כששתק מחמת שאינו יודע דפטור כמש״כ תוספ׳ בכריתות ריש פ׳ אמרו לו ובגיטין דף נ״ד ע״ב ד״ה אמר וכ״ש הכא דנראה שאינו מאמין לדבריה דלכך פירש בהנאה מרובה ומאי דכתיב וספרה לה הוא רק להתיר כמש״כ התוספ׳ ריש גיטין ע״ב ד״ה מידי והיא ג״כ פטורה אפרישה דאנוסה היא אבל מלשון נמצא פריך שפיר אע״ג דנ״ב י״ל עתה נמצא שאמרה אמת דמ״מ לא שייך לשון נמצא כיון דמ״מ מעיקרא היתה לו קצת ידיעה ועכשיו גילוי מילתא בעלמא הוא והיינו דהאריך בלשון הקושיא ואי אפרישה מעיקרא וכו׳ דהו״ל [לומר] בקיצור הא כבר נודע אלא משום דבאמת אינו נודע בבירור דאינו חייב על דיבורה גרידא ורק דפריך כיון דמ״מ הי׳ לו קצת ידיעה לא שייך נמצא דמשמע מציאה מחדש.

שם ע״ב בגמרא ורבי עקיבא סבר לא בעינן עד דידע כו׳. הרמב״ם פ״א משגגות פסק בהלכה ב׳ כר״ע לענין ידיעה קמייתא אבל בבתרייתא כתב דנודע לו באיזה אב נטמא והקשה הלחם משנה כיון דלענין קמייתא לא יליף משאר חייבי חטאת דילפינן מבה דידע במה חטא אמאי בבתרייתא הצריך שידע והנה הא לא קשיא כ״כ בבתרייתא דאיתא בכל התורה כדאיתא לעיל דף י״ד ע״ב דמהאי טעמא לא חשבינהו במשנה שפיר מדמינן לה לשאר חייבי חטאת משא״כ בקמייתא דחידוש הוא לא מצינו למילף מבה אך הקשה עוד מסוגיא דנדה דף כ״ח ע״ב דקאמר רבי אליעזר היא אבל לר״ע בטומטום באודם ולובן ה״נ דמיחייב והא שם ליכא אפי׳ ידיעה בתרייתא ומודה ר״ע לדברי הרמב״ם וג׳ ע״פ מה דאיתא לקמן דף י״ט ע״ב דר׳ יוחנן לא קשיא כו׳ הכא הוא דלא כתיבה ידיעה בהדיא מונעלם הוא דקא אתי כו׳ פירוש לכך הוי ספק ידיעה כודאי ידיעה והנה מי אמרינן מדיוקא דונעלם דאפי׳ ספק אם נטמא כלל מיהשבה ידיעה כ״ש דיש לומר אם ודאי שנטמא רק שאינו ידע באיזה טומאה דהוי ידיעה דמונעלם לא מצינו לדייק רק מכלל שידע כל דהו ולעיל דף ד׳ [ע״א] דריש ר״ע ונעלם ונעלם ב׳ פעמים וכתבו התוספ׳ שם ריש ע״ב בשם ר״ת דמונעלם יתירא דריש ידיעה בתרייתא א״כ לר״ע ודאי גם בבתרייתא לא בעינן דידע במה נטמא ורבי דריש התם לבתרייתא מוהוא ידע ולדידי׳ כיון דאבתרייתא כתיב בהדיא ידיעה בתורה שפיר יש לדמותה לכל התורה דבעינן דידע במה איטמי, ובזה יש לפרש מאי דקאמר בסמוך ואף ר״ש סבר משמעות דורשין וכו׳ דר״ש מחליף דר״א לר״ע וכו׳ ופירש״י דלא היה מקפיד לפי שאין ביניהם חיוב ופטור והוא דחוק דודאי קפידא הוא לומר דבר בשם אומרו אלא נ׳ דלכאורה קשה האיך יליף ר״א משרץ יתירא אימא דנוקי קרא למיסתבר דהיינו ידיעה בתרייתא הואיל דמצינו כן בכל התורה ומנ״ל לקמייתא דליבעי ידיעה גמורה אך י״ל דרבי אליעזר סבר כרבי דמפיק לבתרייתא מוהוא ידע ואע״ג דלרבי אתיא ונעלם יתירא לחייב על העלם מקדש ור״א פוטר בהעלם מקדש י״ל דאיהו דריש להיפך כמש״כ רש״י בדף ד׳ ריש ע״ב קמא דוקא למיגמר מיני׳ וכו׳ ואינו חייב על העלם מקדש לפ״ז א״ש דרב ששת שהיה שונה בדברי ר״ע השרץ ונעלם ליכא למימר דהוא לענין דינא דא״כ תיקשי אימא דאתי רק לבתרייתא דאכתי לא שמעינן לה אליבי׳ כיון דאיהו דריש לה מונעלם אלא ודאי דמשמעות דורשין איכא בינייהו ולא יליף מיני׳ כלל לידיעה ברורה ולשון מחליף לאו דוקא אלא כלומר איפכא שנה שכך קיבל מרבותיו. לפ״ז א״ש דהרמב״ם שם סוף הל׳ א׳ הביא דרשא דרבי מוהוא ידע פסק שפיר בידיעה בתרייתא צריך שידע במה איטמי דאין לחלק כלל בינה לשאר חייבי חטאת אבל בנדה שם קאמר שפיר אבל לר״ע כלומר לשיטתו דיליף לבתרייתא מונעלם א״כ לא בעי בה ידיעה במה ויש לחייב בלובן ואודם דטומטום והוצרך רב להשמיענו אפי׳ אליבי׳ דר״ע דפטור מגזירת הכתוב ואפי׳ במזיד פטור עליהן בטומאת מקדש וקדשיו.

דף י"ט ע"ב תוספ' ד"ה עשו. דהתם הוא מסופק אי שייכא כלל טומאה במה שנוגע וכו'. הקשה מהרש"א א"כ מאי פריך בסמוך דר' יוחנן אדר' יוחנן הא חתיכה ספק חלב הוי דומיא דספק כעדשה ונ' דלק"מ דאע"ג דרבי ס"ל בכריתות דף י"ח [ע"א] דלא בעינן ב' חתיכות מ"מ כיון דטעמא דריש לקיש ודאי עדיפא דשייכא בידיעת ספק גופה חילוק חטאת ושפיר יש בה ג"כ חילוק אשמות וכמו שהשיב אביי בכריתות שם ע"ב לרבא מברייתא דכללו של דבר וכו' רק דר"י משום דלית ליה דידיעת ספק מחלקת לחטאת הוכרח ליתן טעם חלש א"כ אכתי הו"ל לשנויי דרב איירי שהיו ב' חתיכות אחת חלב ואחת שומן דהוי דומיא דב' שבילין דידיעת ספק כזו מהני שפיר לחטאת ולכך מהני ג"כ לאשמות אלא ע"כ דגם בכה"ג לית ליה ידיעת ספק מהני לחטאת וקשיא שפיר אדר' יוחנן דשני שבילין, ובכה"ג מיושב נמי מה שהקשה בסמוך ד"ה כאן לתירוץ התוספ' מאי פריך אדר"י דילמא ר"י נאיד מאוקימתא דר"ל מכח קושית התוספ' די"ל בשלומא לריש לקיש דלית ליה כלל טעמא דר' יוחנן דליהני ספק לאשמות מכח כשם וכו' הקשו תוספ' שפיר מדר"ש ב"י דליכא למימר דאיצטריך קרא דלא נימא כשם כו' דאין לטעות בהא כלל וכמו שהשיב בכריתות שם אביי לרבא דס"ל ג"כ כר"י מברייתא דכללו של דבר כו' אבל לר"י אי נימא דאמר כן משום דר"ש ב"י כיון דידע בעצמו שהוא טעם חלש למה אמר כן אליבא דרבי דהא קאי אר"ל שאמר כאן שנה רבי לימא טעמא דרבי הוא כמו לר"ל משום דידיעת ספק מחלקת לחטאת דזהו טעם גמור לדינא דלכך מחייב אשמות הרבה ולר"ש ב"י לימא דס"ל משום כשם וכו' דלדידיה אף שהוא טעם חלש לא איכפת לן כיון דאינו לדינא רק להסביר קרא דשגגתו דאיצטריך דלא נטעה לומר חילוק אשמות מכח כשם אלא ודאי דלא ס"ל לר' יוחנן כלל ידיעת ספק מחלקת לחטאת ושפיר קשיא דר"י אדר"י ומ"מ נ' ליישב בזה ג"כ קושית התוספ' לר"ל מר"ש ב"י דאע"ג דלא ניחא ליה לריש לקיש טעמא דר' יוחנן היינו דוקא לרבי דאמר כן לדינא דמחלקין לאשמות ע"כ דהוא משום דידיעת ספק בעצמה מחלקת לחטאת ומכח ברייתא דכללו של דבר כנ"ל אבל אליבא דר"ש ב"י שפיר ס"ל ר"ל דס"ל דאיצטריך קרא דשגגתו שלא נטעה לומר הואיל דידיעת ודאי מחלקת לחטאת ועיי' בכריתות שם הגירסא במקום ר"ש ב"י רבי יוסי בר' יהודה.

פרק שלישי

דף כ"ד ע"א תוספ' ד"ה אלא כדרבא. דכמא שקצים ורמשים איכא דלא חזו לאכילה וכו'. הקשה מהרש"א א"כ לייתי מרישא כיון דשקצים מיקרו אכילה ה"ה נבילה מסרחת ונ' משום דלכאורה תמוה מה שכתבו מבדאוכל עפר חייב ש"מ דמיקרי אכילה דמה ראיי' התם מה לנו לומר כיון דאמר שלא יאכל עפר הרי פירש בהדיא מה שאסר עליו וקראו

לנפשי׳ אכילה והאיך מייתי מיני׳ ראיי׳ דסתם שלא אוכל נבלה יהיה בכלל גם מסרחת ונ׳ דכוונתם דהו״ל לומר לכל הפחות דכולן על עפר בתערובת אף שמשמע לעיל דף כ״ב ע״ב דעפר גם בתערובת לא אכלי אינשי היינו שאין דרך לאכלו כמו חרצן אבל מ״מ יותר הוא ראוי מעפר בעין אלא ע״כ דלא דייקינן לחלק דיבורו וה״נ בנבלה לא דייקינן לומר דלא כוון רק לאינה מסרחת וא״כ משקצים דרישא אין ראיי׳ דהתם ודאי הרי פירש בהדיא שלא יאכלם וליכא למימר דילמא בתערובת ז״א דהא אמר דומיא דטרפות דראוין בעינן ועוד נ׳ דממתניתין ברישא איכא למימר דשקצים דאסירי לי׳ היינו הראוין ואין לומר הו״ל לחלק במתני׳ דבאינן ראוין מותר לפי שאינן בני אכילה ז״א דברישא לא נחית אליבא דר׳ יוחנן כי אם להשמיענו דשבועה חלה בכולל על איסורין אבל מסיפא דייק שפיר כיון דהתנא עסיק בה להשמיענו מה דנקרא מאכל ודאוכלין אסורין נמי מאכל מיקרי אי נימא דשקצים היינו דוקא הראוין הו״ל לחלק בהדיא ולומר דבאינן ראוין מותר דלא מיקרי מאכל וע״כ דלא שנא ופשיט שפיר דה״ה למסרחת בנבלה דהוי מאכל.

שם תוספ׳ ד״ה באיסור הבא מעצמו. וא״ת והא נמי איתא בהדיא במשנה דיש אוכל וכו׳ ונראה לי דלכאורה יש להבין סברת דאיסור מעצמו הלא אשת איש ואחות אשה ג״כ הוא עושה האיסור בנישואין רק הסברא היא כך דהנה איסור חל על דבר הנאסר לא אמרינן דלא צריך הכתוב לאסרו כיון דאסור ועומד הוא אכן אם לא עלי׳ נאמר האיסור רק על דברים אחרים שנכלל עמו וזהו כולל ולכך בנשבע על דברים מותרים עם דברים אסורים אמר על זה דבור ועל האיסור בפ״ע וזה הדבור לא חל שכך אמר שבועה שלא אוכל דברים מותרים ודברים אסורים וזה לא הוי כולל ולכן לא חל לר״ל אבל במוקדשין שפיר הוי כולל אפי׳ לר״ל שכיון שאמר בהמה זו הקדש נאמר חל בה שפיר בכלל דבורו האחד אף דהגמרא קאמר לקמן ע״ב דהקדש הוי נמי בא מעצמו היינו דלא חשיב במתני׳ איסור הבא מכח דבורו אבל שלא יחול הקדש על ידי כולל אין סברא.

שם ע״ב בגמרא ואם איתא משכחת חמש כו׳. הקשו תוספ׳ ד״ה שלא אוכל אמאי לא פריך נמי לר׳ יוחנן מהכא דאית לי׳ נמי כולל הבא מעצמו ונ׳ לי דבד״ה מיגו דחיילא הקשו תוספ׳ הא שבועה על חלב הוי כולל קל על חמיר כו׳ ותירצו דחלב נמי קיל שהותר מכללו כדאיתא סוף פרק גיד הנשה התורה אמרה יחול טריפה על חלב ותירוצם אינו נראה לענ״ד דסברת הגמרא כך היא דלכן חל על חלב דהואיל והותר בחיה והל טרפה על שם חלב דחי׳ חייל נמי על שאר חלב ולא מטעם קולא חל עלי׳ רק כמו כולל וקושית תוספ׳ נראה לי דליכא למימר דחומרא דהחלב הוא דאית בי׳ כרת דגם שבועה איכא חומרא דבידו לרבות עוד איסורים על עצמו אף שהתוספ׳ כתבו יבמות דף נ״ד [ע״א] ד״ה שכן בידו דדוקא לרבות על אחרים חשיב חומרא אבל על עצמו לא חשיב חומרא אבל סברא הוא שיחול עליו האיסור ויכול לעשות לעצמו ולשבע עוד ועיי׳

במהדורא בתרא למהרש״א על תוספ׳ יבמות ל״ג [ע״א] ד״ה והא אמר ר״י שכתב בשם תוספ׳ ישנים דאחות אשה חמיר מה״ט רק לכאורה יש בחלב לר״י עוד חומרא לפי שיטת התוספ׳ בחולין דף ק״ג [ע״א] ד״ה דאיסור חלב שכתבו לר׳ יוחנן דסבר שם חלב מבן ט׳ חי חלבו כחלב בהמה דדוקא הוציאו לחוץ אבל כל זמן שבמעי בהמה אינו חלב וא״כ בידו לרבות על אחרים כגון להוציא החלב מבן ט׳ חי במעי בהמה ואכתי הוי שבועה קל ולא מצי למנות אבל רבא אינו מוכרח לסבור כן מקשה הגמרא שפיר.

דף כ״ה ע״א תוספ׳ ד״ה מה שאין כן. ולכך חלה נמי שבועה על השינה כו׳ ובפרק ב׳ דנדרים מסיק רבינא דנדרים נמי חלין מדרבנן כו׳. כוונתם משום דליתרוצם הראשון דכי אמר לשון שבועה על החפץ חלה עליו ממש א״כ כי אמר שינה עלי שבועה לא מיתסר דלא מצי שבועה למיחל אאין בו ממש וא״כ אמאי אסרו בנדרים באין בו ממש כיון דלא מצינו כה״ג איסור דאורייתא בשום מקום וזה שכתבו דלפי׳ רבינו אלחנן ניחא דהלה שבועה על השינה פי׳ כי אמר על השינה ממש השבועה שאמר שינה עלי שבועה אסור מדאורייתא לפי שכוונתו אנפשי׳ שיש בו ממש אבל בנדר הכוונה על השינה ממש וכיון דאיכא בהאי לישנא שמזכיר בדיבורו האיסור על השינה איסור דאורייתא גבי שבועה א״ש שאסרו נדרים שאין בהן ממש מדרבנן אטו שבועה והמרש״א נדחק בדבריהם.

שם תוספ׳ בא״ד. והשתא אתי שפיר כו׳ לאפוקי שבועות כו׳ ור״ת מפרש וכו׳ והשתא נמי ניחא חומר וכו׳. ודיקדק במהרש״א הא דהזכירו ברישא דניחא לאפוקי שבועות ואח״כ הא דחומר כיון דלשני הפירושים ניחא תרווייהו ונ׳ דבכל חדא הזכירו רבותא ומה דניחא בפשיטות לא חשו להזכיר והיינו דלכאורה לשון חומר בנדרים מבשבועה משמע ודאי משום דלכאורה ענינן שוה אפ״ה יש חומר בזה מבזה ויותר שייך לשנות חומר בזה מבזה כשגם לשונן שוה ולכך לפי׳ ר״א חומר בנדרים א״ש טפי דאע״ג דגם לשונן שוה לגבי רשות אפ״ה לענין מצוה יש חומר שהאומר ישיבת סוכה עלי נדר אסור והאומר ישיבת סוכה עלי שבועה מותר וכן חומר בשבועות שהאומר שינה עלי שבועה אסור ושינה עלי נדר מותר ולכך לא חשו תוספ׳ להזכיר זה רק כתבו דהך לאפוקי שבועות דאסר נפשי׳ לא ניחא כ״כ דהא בשבועות איכא ג״כ דמזכיר האיסור אחפצא אפילו הכי א״ש דמ״מ הכוונה לעולם היא אנפשי׳ ולפירוש ר״ת הוי איפכא דהך לאפוקי שבועות א״ש בלי גימגום דאפי׳ הדיבור ליתא כ״א אנפשי׳ אבל חומר בנדרים לא א״ש כ״כ כיון דאין בהם שיווי בלשונות והשתא נמי כלומר אע״ג דאינו מדויק כ״כ אע״פ כן ניחא חומר בנדרים כיון דמ״מ ענינן שוה שאסור עליו ע״י דיבורו שייך עכ״פ בזה מבזה.

דף כ״ח ע״א בגמרא שלא אוכל עשר ותשע מהו כו׳ איני חייב אלא אחת אמר ליה אישתבשת כו׳. למאי דמסיק המל״מ בפ״ד משבועות ד״ה ויש להסתפק דבנשבע שלא יאכלנה נמי מחייב לדעת הרמב״ם על חצי שיעור א״כ אי משתבע על עשר הוו תשע חצי שיעור ובתשובי׳ רשב״א

סי׳ תרי״ו כתב דסוגיא דשבועות דף כ״ג ע״ב דמשמע דשבועה חלה על חצי שיעור לר׳ יוחנן סותרת לסוגיא דיומא דף ע״ד דאמרה כיון דאית לי׳ היתר מן התורה קא חייל כו׳ דמשמע הא לר״י דס״ל דאסור מדאורייתא לא חייל ולהנ״ל י״ל דסוגיא דשבועות קיימא אליבא דאבימי דאמר דחייב שתים דחייל שבועה על חצי שיעור וביומא קאמר כן לכ״ע כלומר דבהא אפי׳ עיפא דס״ל דאדאורייתא לא חייל מודה דאדבריהם חייל תיקשי משבועת העדות.

פרק רביעי

דף ל״ב ע״ב הר״ן בחידושיו פרק שבועת העדות ועל התוספ׳ באותו דף מביא ראיה נגד הנך פוסקים שסברו דגם בנסכא דר׳ אבא הוה נשבע שכנגדו ונוטל כמו בחשוד רק הא דנוטל בלא שבועה איירי שהם שניהם חשודים דחזרה למחוי׳ לה מדאייתא שם אמר אביי הכל מודים כנגדו חשוד על השבועה דמשביע ע״א חייב העד קרבן דאי הוא מעיד הוי מתוך שאינו יכול לישבע והפסידו ממון ופריך הגמרא ולימא לי׳ מי יימר דמשתבעתו ואיתא עוד הכל מודים בעד אחד דר׳ אבא הוי ג״כ אינו יכול לישבע משלם ואי בנסכא דר׳ אבא ג״כ כנגדו נשבע תקשה נמי הגמרא מי יימר דמשתבעתו וראיה זו הביא ג״כ הרא״ש פרק כל הנשבעין דף מ״ז ונ׳ דלכאורה קשה מאי פריך מי יימר דילמא אה״נ לא היה נשבע רק הי׳ מניח החוב ליורשין ולהיורשין הוה מתוך שאינו יכול לישבע ומשלם הנתבע שפיר הפסידו העד ממון אך נוכל לומר דהכל מודים בשכנגדו חשוד אמר אביי ג״כ אליבא דר׳ אמי דאע״ג דסבר איל״מ כדמוכח בפרק הנ״ל היינו דוקא אם לא חייבו אותו הב״ד עדיין שבועה אבל אם עמד בדין ונתחייב שבועה ומת ס״ל שם דף מ״ח דאין נפרעין היורשין מהנתבע ולפ״ז שפיר פריך מי יימר ואי דהיה מניח ליורשים מ״מ אם היה מעיד לו הו׳ עמד בדין ולא הוי אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם הנתבע וכל זה לר׳ אמי אבל יחידאה הוא ור״נ אקשי לי׳ שם ולית מאן דסביר כוותי׳ ולכך לא פריך מנסכא דר״א מי יימר דנוכל לומר כקושתינו דהיה מניח ליורשין והיורשין היו אין יכולין לישבע ומשלם הנתבע ואי דהוי עמד בדין זה הוא רק לר׳ אמי אבל לר׳ אבא ודאי ס״ל כהלכתא דאקשי׳ ר״נ שם והילכתא כר׳ נחמן בדיני ובזה מיושב קושית תוספ׳ שם דף ל״ב [ע״ב] ד״ה ואמר מר עיין שם עוד נתקשה לו באותה סוגיא על ר״ת בשבועות דף מ״ז [ע״א] ד״ה מתוך שסבירא לי׳ דאמרינן נמי מתוך שאינו יכול לישבע מפסיד וס״ל דאף דלא אמרינן בדרבנן אינו יכול לישבע משלם מ״מ קנסינן לחשוד אף שאינו חייב רק שבועה דרבנן א״כ מאי פריך הגמרא שם דף ל״ב ולימא פרוע ואם הי׳ מעיד לא הי׳ מחייב את ראובן שבועה דרבנן כדאיתא בכתובות דף פ״ו וכגון שראובן חשוד דאף דהוי שבועה דרבנן מ״מ קנסינן לי׳ ומפסיד החוב

וכאן לא מהפכינן שבועה אידך דתקנתא לשבועה דרבנן לא עבדינן כדאיתא בשבועות הדיינין דף מ״א ע״א.

דף ל״ד ע״ב תוספ׳ ד״ה כי היכי. כתב מהרש״א ואיך שיהי׳ ק״ק דנהי כו׳ אמאי לא תקשי לי׳ דנילף מישבע כנשבע כו׳ בפקדון מעדות כו׳. ונ׳ למאי דאמר רבא לעיל דף כ״ה ע״ב דשבועת העדות הוי דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש ואיתא בזבחים דף מ״ט [ע״א] דאיכא למימר ג״כ דלא כללו גמר מיני׳ וכתבו התוספ׳ שם ד״ה לפי דמאי דחודש בו לכ״ע לא גמרינן מיני׳ א״ש דבהכי ריהטא הסוגיא דכי היכי דיליף עדות מפקדון א״כ לא ס״ל דהוי כדבר שהיה בכלל ויצא וכו׳ ואפשר דהיינו משום דהכלל הוו רק שבועות ביטוי ומהם יצא ולא מצינו למיהדרי׳ להו אבל לשבועת הפקדון שפיר מצינו למיהדרי׳ וא״כ מצינו למילף נמי שבועת הפקדון מיני׳ משא״כ אי לא גמרינן עדות מפקדון י״ל שפיר דהחשבי׳ ליצא מן הכלל דביטוי ופקדון וא״כ לא מצינו נמי למילף כללו מיניה דהיינו פקדון להדבר החדש.

דף ל״ה ע״א במשנה וחכמים פוטרין. כתב הרמב״ם בפירוש המשנה וחכמים אומרים וכו׳ ועל הכינויין באזהרה והטעם שלא נחלקו בשבועת העדות ואמרו כי היא חייבת בכל הכינויין ממה שאמר הכתוב ושמע קול אלה נ׳ שיעור דבריו ע״פ מה דאיתא בגמרא ע״ב דרבנן לית להו גזרה שוה לכך מחייבי בכינויין והדר קאמר ורבנן כו׳ אי לא גמירי ג״ש כו׳ ת״ל ושמעה קול אלה וזה שאמר והטעם שלא נחלקו וס״ל לרבנן דבעדות חייבין על הכינויין ואי משום דלית להו ג״ש א״כ מהיכן נפקא להו דאלה שבועה היא דליחייב על שבועה גרידא ואמר שהוא ממה שאמר וכו׳ קול אלה כמסקנת הגמרא.

שם ע״ב רש״י ד״ה חוץ מזה. למלאך האמצעי קרא אדון וכו׳. המהרש״א בחידושי אגדות קיהה בדברי רש״י דהא נכתב לשון רבים בקמץ ונ׳ דס״ל לרש״י כמש״כ הרמב״ן בתורה דקראם בשם רבם בא׳ ד׳ כאשר יקראו אלהים ואלים ובענין זה יש לקרוא שפיר גם לאחד באותו שם כמו כי אלהים ראינו הנאמר במנוח דקאי על מלאך אחד שראו ומ״מ השם הוא חול כמו אלהים הנאמר על מלאך שהוא חול כדאיתא במסכת סופרים פרק ד׳ הל׳ ד׳ וה׳.

פרק חמישי

דף ל״ז ע״א רש״י ד״ה הזיד. דמי יודע שהם יודעין לו עדות כו׳. כתב מהרש״א דהיינו על פי מה שכתבו התוספ׳ לעיל ריש דף ל״ג דבאיתנהו קמן לכ״ע הוי רק כפירת דברים ולא משכחת חיובא כ״א בליתנהו והקשה א״כ בפקדון נמי כיון דליתנהו האיך יודעין להתרות בודאי ונ׳ ע״פ מה שיש לדקדק בזה ג״כ במה שכתבו תוספ׳ שם מ״מ פריך מינה וכו׳ הו״מ למידחי דאפי׳ קיימי עדים קמן וכו׳ ומשמע דס״ל דליכא מאן דאמר כן דאפי׳ קיימי קמן חייב רק המקשן היה אומר כן

לדחיה בעלמא והא הנך רבנן דבעו באתרו ע"ב ס"ל לאמת כן דאפי' קיימי קמן חייב דכיון דאתרו הא ידע מהפקדון וכמ"ש רש"י ד"ה מכלל ואע"ג דידעי הני סהדי שהוא חייב לו וכו' אלא נ' דלא שייך לחלק בין איתנהו קמן לליתנהו כי אם בשבועת העדות דליתה כ"א בב"ד לרבנן דלעיל דף ל' ואז ודאי כיון דקיימי כת אחרת שידעו מהעדות לפני הב"ד נחשב כפירת דברים ודאי ופטורין לכ"ע דהב"ד ידונו ע"פ הכת האחרת וכתבו שפיר דרך המקשן בסמוך ממתניתין דהו ב' כיתי עדים היה ס"ל לומר כן בדרך דחיה אבל בשבועת הפקדון דהיא חוץ לב"ד לרבנן דמתני' אין לחלק כלל בזה כיון דלא כפר בפני ב"ד מה לי אם קיימי שם כשכפר העדים שיודעין או הם במדינת הים דלמ"ד דלא הוי כפירת דברים משום דשמא לא יבאו לכאן ה"נ אם עמדו חוץ לבית דין כשהתרו בו וכפר שמא ילכו לדרכם ולא יבאו כלל לב"ד וא"ש דהנך רבנן דס"ל כופר וכו' שיש עליו עדים חייב בליתנהו ה"ה באיתנהו כאן ומתרין בו לפי שידעו מהפקדון אפ"ה חייב אבל בשבועת העדות כתב רש"י שפיר דמי יודע וכו' דביודעין מהעדות כשהתרו בהם וכיון דקיימי קמן לפני ב"ד מודו הנך רבנן דהוי כפירת דברים ממש ופטורין ולכך לא הוקשה לו למהרש"א על מאי לאו זדון עדים דתיקשי משבועת העדות רק לדעת התוספ' משום דלפירש"י משכחת שפיר זדון עדים שהתרו בו כמש"כ רש"י שם גם בשבועת העדות לפום סברת המקשן דהוי ס"ל בדרך דחיה דגם בשבועת העדות חייבין אפי' באיתנהו קמן העדים שיודעים מהעדות כמש"כ תוספ' לעיל. אך יש להקשות על מה שכתב רש"י דמי יודע וכו' הא משכחת ע"פ מה דאיתא לעיל דף ל"ג ע"ב ראיה בלא ידיעה כיצד מנה מניתי וכו' ופירש"י אבל לא הודעתים אם הם מתנה וכו' יבאו וכו' ויעידו לי למנותה בפניהם ואני פורע לך פי' שקיבל על עצמו כשיבאו עדים ויעידו רק שמנה בפניהם אף שאינו חייב ע"פ הדין כיון שאינם יודעין שהי' הלואה אעפ"כ מקבל על עצמו לשלם ואיתא לקמן דף מ"א ע"ב ההוא דא"ל לחבריה וכו' פרען באפי ראובן ושמעון וכו' א"ל רבא להכי קאמר לי' וכו' כי היכי דלא נדחיי' וכתבו התוספ' שם ד"ה אזל דלפירש"י הימנו' להמלוה נגד כל העדים אחרים וא"כ לרבא משכחת בפשיטות כשאמר לי' פרען דאפי ראובן ושמעון ועדים אחרים ג"כ יודעין מהפירעון ויכולין להתרות בודאי ואעפ"כ לא הוי כפירת דברים דהעדים האחרים לא יהיו נאמנין נגד המלוה אך בראיה בלא ידיעה משכחת גם אליבא דאביי דעד כאן לא פליג עלה דרבא כ"א בפירעון דהוי עדות גמורה לפטור מן הדין וס"ל לאביי דאינו יכול לומר עידי שקר הם וכקושית התוספ' שם אבל כשקיבל על עצמו שלא ע"פ החיוב דהיינו אם יעידו ראובן ושמעון שמנה בפניהן פשיטא דאם באו עדים אחרים להעיד כזו שאינו חייב דנהי שאומרים אמת הרי אינה עדות גמורה דאפשר שהיה מתנה והוא לא קיבל על עצמו להתחייב במה שאינו חייב ע"פ הדין כ"א ע"פ ראובן ושמעון וכיון דאינו חייב כ"א ע"פ דיבורו אין לנו לחייבו כ"א במה שהתנה ומשכחת שפיר לכ"ע בכה"ג שהמתרין יודעין מהעדות ואעפ"כ

לא הוי כפירת דברים אע״ג דאיתנהו קמן משום דעל פיהם לא יתחייב כלל כ״א על פי אילו שקיבל עליו וכשכפרו הפסידו שפיר ממון, ולקושית מהרש״א הנ״ל דמאי קאמר לאו זדון עדים דהאיך משכחת בשבועת העדות לפירוש התוספ׳ הא יכולין לומר שכתבנו נ׳ דאין קושית הגמרא ממשמעותא דזדון דליהוי זדון עדים דהא לא משמע כלל אלא דדייק מדנקט במתניתן כל גווני חיובי דשבועות שוגג ואונס ומזיד ואי ס״ד דאיכא חיובא אחרינא בהתרו בו הו״ל ג״כ למיחשביה דבזדון והתרו חייב מלקות אלא ע״כ דחייב רק קרבן ואיכא שפיר רק חיוב אחד בעניני זדון וזה שאמר מאי לאו זדון עדים כלומר דהוא ג״כ בכלל האי זדון מדלא חשבי׳ באפי נפשי׳ לחיוב מלקות ומשני לא זדון עצמו דוקא ולא חש תנא דמתניתין ליחשב גם כשהתרו וא״ש דלא הוי קשיא מזדון דשבועת העדות דאה״נ משום דלא משכחת לי׳ לא שייך למיחשביה.

דף ל״ח ע״ב תוספ׳ ד״ה האי דיינא. ואע״נ שהשביע אברהם וכו׳ במילה וכו׳. נ׳ ע״פ מה דאיתא במדרש רבה בראשית פר׳ ס״א ובאבות דרבי נתן ריש פרק ל״ג דנעשו לאברהם שתי כליותיו כשני רבנים והיה לומד מהן תורה כמו שנאמר ואף לילות יסרוני כליותי ובבכורות ריש דף ל׳ על תרבא דאטמא כתב רש״י חלב הכליות שעל הירך וא״ש דבאברהם אבינו היו הכליות כספר תורה והניח העבד ידו תחת ירכו דהיינו תחת הכליות.

פרק ששי

דף מ׳ ע״א תוספ׳ ד״ה אבל בטענת מלוה. ותימה דבשילהי הכותב כו׳ אין נשבעין על שיעבוד קרקעות כו׳. תוכן קושיתם אלמא דמקשינן עד אחד להודאה במקצת ואמאי לא מקשינן נמי לענין ב׳ כסף והר״ן במתני׳ דאילו דברים שאין נשבעין עליהם תירץ דע״א לעולם מחייב שבועה היכא ששנים מחייבין ממון אבל קרקעות שני עדים נמי אין מחייבין אם מעידין שפשע אע״ג דמחייבין אם מעידין שעודן בידו מקשינן לקולא לנתבע שיפטר משבועה ודבריו צ״ע דגבי רמי בר חמא היא חומרא לנתבע שישלם בלא שבועת התובע ונ׳ דלא צריך לתרץ רק לדידן אבל רמב״ח לשיטתו בל״ז ניחא דהנה בסמוך אמר רב נחמן אמר שמואל טענ׳ חיטין ושעורין והודה בא׳ מהן חייב ור״ח בר אבא אמר ר׳ יוחנן אמר פטור ויש לעיין מדוע יפטר הא אין הודאה מין טענתו וצריך לומר שבעי הודאה מין הכפירה ונ׳ דזה תליא אי אמרינן כי הוא זה קאי נמי אפיקדון ובטענת נגנבה בעי נמי הודאה מקצת וקאי על וגונב מבית האיש ואמר עלה כי הוא זה ממין הגניבה ור״ח ב״א לשיטתו בב״ק דף ק״ז דאמר הטוען טענת גנב בפיקדון צריך שיודה מקצת לכך סבר חטין ושעורין פטור אבל אנן פסקינן עירוב פרשיות וקאי רק אמלוה ואמר כי הוא זה ממין שהלוית לי ומין הכפירה לא משתמע ובזה ניחא מה שכתב הר״ן בסוגיא דשתי כסף שהוכיח דלרב אם טוען בסתם שתי כסף פירושו

שוה כסף דאל״ב תקשי לי׳ מתניתין דשתי כסף ופרוטה אמאי חייב דאיהו סבר חטין ושעורין והודה באחד מהן פטור ולכאורה הוכיח זה מדאמר רב פפא שם ע״ב טענו כלים ופרוטה הודה בפרוטה וכפר בכלים חייב חדא כרב דאמר כפירת שתי כסף חייב וחדא כשמואל דאמר חטין ושעורין וכו׳ חייב ומשמע מדחדא כרב הוא ולא כשמואל ה״נ חדא כשמואל ולא כרב וזה דוחק ובזה א״ש דבב״ק דף ק״ו [ע״א] אמר רב הונא אמר רב הטוען טענת גנב ונשבע ובאו עדים פטור ואמר רבא מסתברא במלוה אבל לא בפיקדון ורב אמרה אפי׳ בפיקדון דכי כתיב קרא בפיקדון כתיב וע״כ דלא סבר עירוב פרשיות דאל״כ דמסתבר יותר במלוה נוקמי׳ במלוה כדאמרינן שם דף ק״ז לענין כי הוא זה ופירש רש״י שם וא״כ חטין ושעורין וכו׳ פטור ובב״מ דף ה׳ [ע״ב] פריך הגמרא למ״ד הילך פטור אמאי איצטריך למעוטי קרקע משבועה וכתב הפ״י דקאי גם אעבדים ושטרות דכל פיקדון הילך הוא ותי׳ היכא דטענו כלים וקרקע א״נ דחפר בה בורות ופי׳ הר״ן לקמן במשנה דאילו דברים שחפר מקצת הקרקע וטענו דמי הקרקע וקרקע עצמה והודה בממון ותוספ׳ שם הקשו דילמא איצטריך למעוטי משבועה דעד אחד ותירצו דקושי׳ הגמרא היא ממתני׳ דאיירי במודה מקצת והנה לרמי בר חמא דאית לי׳ עירוב פרשיות בב״ק שם וע״כ סבר חטין ושעורין פטור וליכא למימר דאיצטריך היכא דטענו כלים וקרקע או דחפר בורות דשניהן חטין ושעורין הן ובל״ז פטור וע״כ צריך למעוטי משבועת עד אחד ולא קשה ממתני׳ דאיהו פליג אמתני׳ דשבועות כמש״כ תוספ׳ בהשואל דף נ״ח ע״א ולפ״ז נוכל לומר דלא מקשינן עד אחד למודה מקצת רק לרמב״ח לשיטתו מקשה רבא שפיר דלדידי׳ לא צריך קרא רק לעד אחד ובזה יש ליישב מה שמקשה הר״ן על רש״י במשנה שפירש על שתי כסף לי בידך פטור משום דהוי חטין והודה בשעורין וזה א״א למאי דפסקינן כרב נשאר קושית הגמרא טעמא דחיטין ושעורין תיפוק לי׳ דחסרה טענה וג׳ דהר״ן מביא פוסקים דבפיקדון לא בעי ב׳ כסף דעירוב פרשיות וסתר דבריהם דלא נעקר לגמרי מפיקדון אבל רש״י פירש בב״ק דף ק״ז למ״ד עירוב פרשיות נעקר לגמרי מפיקדון ולפ״ז הוה מצי לתרץ על תיפוק לי׳ דחסרא טענה דאיירי גם בפיקדון דלא בעי שתי כסף רק רב לא סבור עירוב פרשיות כנ״ל אבל להילכתא דעירוב פרשיות ונעקר לגמרי מפיקדון מצי איירי גם בפיקדון דלא בעי שתי כסף.

הרא״ש בב״ק ס״פ המניח הוכיח לסתור שיטת הרמ״ה שסובר טעמא דרבה בר נתן דטענו חיטין והודה שעורין דפטור אף משעורין משום דא״ל משטה הייתי בך ואינני חייב לך אפי׳ שעורין מדפריך הגמרא שם לפטור אף מדמי קטן והתם לא שייך משטה דודאי איכא עדים שאחד נגח דאל״כ הוי לי׳ מודה בקנס ופטור ואי איכא עדים האיך לפטור מכלום וקשה למאי דאיתא בב״ק דף ע״ה ע״ב דאם באו עדים על קנס והודה ואח״כ הוזמו חייב דמ״מ הודה מתחילה ע״פ עדים הכא נמי מצי איירי שבאו עדים שנגח אחד משוריו והודה ואח״כ הוזמו ויכ״ל לומר משטה

כל שלא אמר אתם עידי כדאיתא בפרק זה בורר דף כ"ט ועדים לא יכולין להכחישו דהא הוזמו.

שם ע"ב בגמרא מאי קמ"ל זוקקין תנינא וכו'. יש לדקדק בל"ז נמי קשה למאי דס"ד דעיקר חידושא דמתניתין דעל קרקע אין נשבעין הא מוכח מזוקקין מכלל דעל קרקעות לחוד אין נשבעין ונראה לי דהנה באורים ותומים הקשה לפי מה שהקשו התוספ' ב"מ דף ד' ע"ב ד"ה הודה מקצת כלים להימן במיגו שהודה מקצת קרקעות ותירצו דשמא ניחא לי' יותר קרקע ומה פריך מאי קמ"ל דילמא זה דהו"א דמהימן במיגו ונ"ל דאינו מובן לכאורה האיך אסיק אדעתי' דכלים וקרקע לגופי' תני הא מכח קושית הגמרא בב"מ למ"ד הילך פטור ואנן פסקינן כן צ"ל איידי אך לפי מה שכתבו תוספ' שם דהו"מ לשנויי שחפר בה בורות דלאו הילך הוא רק נ' שתירץ איידי דסבר חיטין ושעורין פטור ובל"ז משום קושיא דהוי חיטין ושעורין צ"ל איידי אבל הכא שפיר אסיק אדעתי' שחפר בה דלא הוי הילך אבל חיטין ושעורין הוא ולכאורה אי אסיק אדעתי' שחפר בה לא מקשה נמי הכא מחיטין ושעורין לפי מה שכתב הר"ן לקמן על מתניתין דאילו דברים שחפר בורות פי' דתובע דמי קרקע והוי כמו קרקע א"כ ה"נ לוקמי שחפר בה ותובע דמי קרקע וה"ה כלים יוכל ליתן בשבילו והוי חיטין וחיטין אך ז"א דהיה נשאר קושיא להימן במיגו שהיה מודה דמי קרקע דלא שייך שחפץ יותר דהכל הוא דמים גרידי אבל אקושי' הילך שפיר כ' בב"מ דהו"מ לשנויי ובכה"ג שתובע החפירות וגם דמי ההיזק ואם הודה מקצת דמי היזק ממילא מודה נמי קרקע חפורה ממה שמשלם ההיזק אבל הכא היה צריך לוקמי שאין תובע כלל חפירה עצמה דלא ליהוי חיטין ושעורין וא"כ הי' שייך מיגו ושפיר הקשה ויש להבין מה מקשו התוספ' להימן במיגו דהודה קרקע הא כיון דקרקע היא הילך הוי העזה כמו כופר הכל כמש"כ שם סוף ע"א והראיה דאל"כ מ"מ יהא נאמן במיגו שהיה אומר הילך המקצת וא"ל דילמא אין לו עתה מעות ז"א דהא אמרנו מישתמיט עד שיהיה לו יתר המעות וע"כ מה שמודה יש לו א"כ לימא הילך אלא ע"כ דהוי מיגו דהעזה וצ"ל דקושיתם לפי הס"ד דהילך חייב תיקשי לי' להימן במיגו ולפ"ז ניחא בל"ז לא קשה מאי קמ"ל דהו"א לפי מאי דס"ד בב"מ דהילך חייב או הכא דאיירי שחפר בה דלא הוי העזה דלהימן במיגו שהודה קרקע וקמ"ל דלא אבל כדמסיק דהילך פטור או הכא דאיידי קתני וא"כ מצי איירי שתובע קרקע ממש ליכא למימר דאשמעינן דלא הוי מיגו משום דחפץ קרקע יותר דבל"ז לא הוי מיגו דהוא מיגו דהעזה אלא אמרינן לפטור משבועה.

שם בגמרא אמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת כו' חזקה אין אדם תובע כו' אדרבה וכו'. הקשו התוספ' הא אמרינן מפני מה מודה מקצת ישבע חזקה אין אדם מעיז כו' ונ' דקשה לכאורה מאי פריך אדרבה אין אדם מעיז מאי אדרבה זה יותר אדם כופר מה שיש בידו משיעיז להוציא בשקר רק נ' הכי דודאי אי אית לזה חזקה כמו לתובע ראוי לתקן שבועה וא"כ כמו שאין אדם תובע בשקר כך אין

כופר ממון חבירו ואפ״ה ראוי לתקן שבועה רק דהגמרא פריך אדרבה דלנתבע יש יותר חזקה לפי שעשה לו טובה וודאי לא יעיז לזה תירץ דחזקה שלא יעיז לפי שעשה לו טובה והוא משלם רעה שאין רוצה לשלם זה ליתא דבאמת אין לו לשלם ואפי׳ יודה לא יוכל לשלם ולא נשאר רק חזקה שאינו מעיז היכא דניכר שקרו כמו דאית לי׳ לתובע וראוי לתקן שבועה ולפ״ז מתורץ דאע״פ דמישתמיט מ״מ מעיז דחבירו מכיר שקרו ולא מהני רק שלא יהא לוה רשע ואין משלם ולפ״ז מתורץ נמי קושי׳ התוספ׳ ד״ה אישתמוטי שהקשו כי פריך בב״מ נימא מיגו דחשיד אממונא ליתרץ מישתמיט דהתוספ׳ שם רצו לתרץ דפריך מפיקדון חפץ זה דלא שייך מישתמיט והקשו היכא דלא שייך אישתמוטי ליתא כלל תקנת רב נחמן דנשאר קושית הגמרא ובזה ניחא דבחפץ זה פיקדון לא קשה קושית הגמרא כלל דלא שייך עשה לו טובה כמש״כ רש״י בב״ק דף ק״ז ואין כאן רק ב׳ חזקות שוות וראוי לתקן שבועה.

דף מ״א ע״א תוספ׳ ד״ה וכי מה. וא״ת תיקשי לי׳ אמתני׳ וכו׳ וטעמא משום כו׳ אישתבע לי וכו׳. ונ׳ דלכאורה קשה אמאי דאמרינן אומר אמנה אינו נאמן נהימני׳ במיגו דאמר פרעתי ואח״כ הנחתי׳ בידך לאמנה שאם אצטרך ללות ובזה לא מצי אמר לי׳ שטרך בידי מה בעי דהניחו לאמנה וגם ליכא חזקה דעדים אאמנה לא חתמי כדאיתא בכתובות דף י״ט דהא מתחילה הלוה על השטר ונהי דלא מצי בשביל זה לפסול את השטר לגמרי דלא עדיף מטענת סיטראי דכתבו תוספ׳ לקמן דף מ״ב [ע״א] ד״ה איתרע שטרא דנשבע המלוה וגובה בו ובהכותב שם כתבו זה לאמת מ״מ הכא נמי ישבע לגבות רק ז״א דליכא למימר שהניחו ללות עליו דשטר שלוה בו ופרעו כבר נמחל שיעבודו כדאיתא בח״מ סי׳ מ״ח ולכאורה יש להקשות אמאי לא מקשו תוספ׳ מיד על ר״פ מאי קמ״ל מתניתין היא ונ׳ דהסמ״ע סי׳ פ״ב ס׳ ה׳ מקשה דברי המחבר אהדדי דפסק דאם המלוה חשוד וטוען הלוה אישתבע לי גובה בשטר ובאלמנה פסק דמפסידה ותי׳ דאלמנה כיון דמשל בעלה בידה יותר איכא למיחש שנפרעה וא״כ אשמעינן ר״פ דהו״א דוקא במתני׳ דאיירי באשה וכיון שממון בעלה בידה יכול בעלה להשביעה אבל השתא שפיר מקשה דליפרוך מפוגמת דמתני׳ דאיירי ג״כ בכתובה ואפ״ה צריך דוקא פוגמת ולפ״ז דעיקר מתני׳ אכתובה נישנית מתורץ קושיתם לפי הנראה דדוקא בשטר שעיקר חיובו מכח השטר וכיון שנפרע נמחל אבל בכתובה דהיא מעשה ב״ד דהא יש מקומות שאין כותבין כתובה וטורפת אפי׳ ממשעבדי לא אמרינן דנמחל ואמרינן דילמא אי הוה אבוהון קיים הוה טעין פרעתי והנחתיו לאמנה והי׳ יכול להשביעה דליכא רעותא דשטרך בידי אבל בפוגמת דאינו טוען רק פרוע ואיירי שנכתב בכתובה זמן יום דאין יכול ללות עליו אח״כ דהוי מוקדם כמבואר שם בח״מ וביומו לא שכיח שיפרע לה ויצטרך ללות אח״כ וליכא מיגו ג״כ ולא מצי משבע לה אי לאו דפוגמת.

דף מ"ב ע"א רש"י ד"ה איתרע שטרא. דהא מודה דקיבלם ולאו כל כמיניה לומר סיטראי נינהו. דבריו תמוהין דהא איירי דאיכא עדים ומה צריך שיודה וע' דהש"ך סי' נ"ב סעיף ה' מביא תשובת מהר"א ששון דאם האמינו כב' עדים וטוען סיטראי אינו נאמן אע"ג דיש לו מיגו דלהד"ם מ"מ אינו מכחיש ברצון העדים אבל אם אומרים שקיבל בפירוש על השטר נאמן במיגו דהשתא נמי מכחישם ולפ"ז אפשר דרש"י לשון הגמרא קשיתי' דאמר והנ"מ דפרעי' באפי סהדי ולא אידכר לי' שטרא משמע דזה נמי תנאי שלא יהא נאמן ואדרבה דכ"ש אי אידכר שטרא דאינו נאמן והוכיח מזה דע"כ רוצה לאשמעינן אפי' אי הימני' כבי תרי כיון דלא אידכר שטרא אינו נאמן דהוי מיגו דהעזה אבל אי מידכר השתא נמי מעיז נאמן ושפיר פירש דמודה שקיבלם דאי אמר לא היו דברים מעולם היה נאמן דאיירי בהימני' ומ"מ ליכא מיגו דאין רוצה להכחיש העדים.

שם גמר'. והא אמרת רישא אין נשבעין על טענת שוטה וקטן וכו'. מקשה הפני יהושע בגטין דף נ"א אמאי לא משני דבא בטענת אביו כגדול חשיב וע' דהנה שם בגטין מבואר שיטת התוספ' דהגמרא מתרץ על קושי' ור' יצחק ל"ל הא דתנן המוצא מציאה וכו' הוא דאמר כראב"י דפליג על הך מתניתין וצריך ליישב הא דלא משני דמתני' איירי בלא תבעו במה שכתב הר"ן בשבועות דבלא תבעו מאי צריך תיקון עולם הא מיגו דאורייתא וע"ז פריך ול"ל משיב אבידה פי' וכי יפלוג אמיגו דאורייתא ומשני דאיירי בתבעו דליכא מיגו והקשו שם על רש"י מאי מקשה על ראב"י מתיקון עולם דילמא פליג אמתני' וע' דרש"י סובר דלא ניחא לי' שיפלגו תנאים על תקנתא ודמשני הוא דאמר כראב"י פי' דמפרש מתניתין בלא תבעו וא"ל א"כ מאי צריך תיקון די"ל דמבואר בכתובות דף כ"ב גבי אשת איש והזרה אמרה פנויה דאינה נאמנת במיגו אלא תוך כדי דיבור אבל למפרע לא אמרינן ולפ"ז צריך לתקן דאורחא דמילתא שמכריז המציאה ובא אחד ואמר סימנים והודה מקצתו ליכא מיגו דלא הי' מכריז דזה הי' מקודם ופטור רק מן התקנה שיירא שיתבע יותר ממה שבידו ואח"כ אמר לבנו הסכום דליכא מיגו רק החכמים פטרו משום משיב אבידה ושפיר פריך האיך יפלוג אמתני' דתקנה ומשני דמפרש בלא תבעו והוא איירי בטוענו והתוספ' הקשו על רש"י האיך אפשר לחייב שבועה על תביעת קטן הא בעינן כי יתן מי שהוא עתה איש וע' דסבר רש"י כיון שלא בא בטענת ברי מעצמו רק אמר לי אבא ותביעת איש בפיו ולפ"ז אפשר אם טוענו ברי שהודית לאבא סמוך למיתתו א"כ בא בתביעת עצמו דאינו איש אין מחייב שבועה ומבואר בר"ן דתרי גווני ברי איכא או דטוען אמר לי אבא או ברי שהודית בפני ונוכל לומר דהבין הגמרא בטוענו קטן שאמר ברי גמור דבשלומא אי הוה רוצה לתרץ מיגו אפי' הוא רק העזה קצת מ"מ אינו מיגו כדאשכחן דבכל דהוא אם לא שכיח הדבר מבטלינן מיגו אבל אם מתרץ שלא שייך תיקון אי הוה רק העזה קצת כיון דירא שיטען

יותר ממה שמצא ויחייב שבועה מוטב יעיז קצת ועי"כ דטוען הודית לאבא דהוי העזה גמורה וכזה ודאי לא מעיז ולפ"ז מתורץ קושית הפ"י ותוספ׳ דעיקר חסר מן הספר דהגמרא סבר דאיירי בברי גמור ושפיר פריך והא אין נשבעין וא"ל משום דבא בטענת אביו דהא אכתי בעינן תביעת איש וכיון דטענו תביעת עצמו בברי ליכא תביעת איש ומסיק ברבה קמיפלגי וסבר בבני נמי אינו מעיז ומצי איירי בברי דאמר לי אבא ואפ"ה אינו מעיז ושפיר הייב שבועה על תביעתו דהיא מכח אביו דהוא איש.

דף מ"ג ע"א תוספ׳ ד"ה אלא אמר רבא. אי נמי בעינן שיזכיר מדה בהודאתו. הקשה מהרש"א א"כ לינקוט בית זה והודה עד החלון וג׳ דא"כ הוה טעינן לומר דבית זה לא מיחשב שבמידה ולכך בעינן שיודה במדה הא אם טוען במדה לא בעינן שיודה במדה דלעולם לא בעינן רק חדא או טענה או הודאה לכך נקט עד הזיז ועד החלון דאפי טוען במדה בעינן ג"כ שיודה במדה.

שם תוספ׳ ד"ה לאו. ולמאי דמוקי לה במנורה של חליות ניחא כו׳ והשתא ניחא נמי דמייתי בזה הכלל וכו׳. וא"כ לפי המסקנא דהואיל ויכול לגורדה אזדא לה סייעתא דרבא וגם תיקשי זה הכלל דנקט וג׳ דלכאורה קשה מאי דקאמר ומה שנא מנורה גדולה כו׳ מה שטענו לא הודה לו כו׳ דמנא לי׳ דילמא באמת הוי מין הטענה דהא התוספ׳ לעיל ריש דף מ׳ הביאו מהכא ראיי׳ נגד דעת רש"י דס"ל דינר מטבעות השיב מין הטענה וא"כ מנ"ל באמת להש"ס דילמא הטעם משום שבמדה וג׳ דהא קתני ברישא כור תבואה כו׳ דהוי כופר בכל א"כ הך דמנורה משמע נמי דהוי מעין כופר בכל ועי"כ דהטעם משום מין הטענה דהוא פטור משום כופר הכל דאותו מין שתבעו כפר לגמרי דהא מה"ט לא אמרינן דליפטר מודה במקצת במיגו דהיה מודה לו מין אחר אלא משום דהוי ג"כ העזה כמו כופר הכל וזה שכתבו תוספ׳ דברישא ג"כ איירי בשל חליות היינו בשל חליות ג"כ ובתרווייהו קאמר ברישא דפטור במקשה דהוי דומיא דכופר הכל לפי שאין הודאה מין הטענה ובשל חליות דפטור משום שבמדה דליהוי מעין כללו של דבר וא"כ אזורה דרישא נמי איירי בתרי גווני בחתיכה אחת ובדלייפי וזה שאמרו דליתני אזורה נמי דחייב בבת עשרה ובדלייפי אלא דלייפי לא קתני כלומר בדלייפי לחודה לא סגי למיתני משום דלא הוי דומיא דרישא דאיירי בתרי גווני ה"נ בשל חליות לחודה לא קתני ואיך משכחת במקשה דליחייב ומסיק דמנורה שפיר קתני בסיפא דמשכחת בתרי גווני בחליות ובמקשה הואיל ויכול לגורדה מש"כ באזורה וא"ש גם למסקנא דהכלל הוי מעין הרישא דאיירי גם בחליות דהפטור הוא משום שבמדה והוי ג"כ שפיר סייעתא לרבא כיון דרישא ע"כ איירי גם בחליות דליהוי מעין הכלל דנקט בתר הכי וא"כ בית סתם כבר הוי נשמע מרישא וע"כ לאתויי בית זה ובזה מיושב הא דקאמר אלא דלייפי לא קתני דמי סני לשנות בדלייפי הא בבבא מציעא דף ק׳ [ע"א] מוקים לה שמואל למתני׳

דהתם ג״כ בדלייפי אלא דהכא הכוונה רק דבדלייפי להודא לא סגי למתני משום דאינו דומיא דרישא כנ״ל.

פרק שביעי

דף מ״ה ע״ב תוספ׳ ד״ה אפילו קצץ. והא הו״ל כאיני יודע אם גזלתיך כו׳. ולא ניחא להו דקושית הגמרא לר״ה ור״י כמו שתירצו בב״מ וא״ל דכיון דטרוד בפועליו הוי ברי דפועל גרוע דמודו דלא מהני כמו שכתבו ריש פרק השואל דא״כ האיך מתרצי דהוי אין יכול לישבע משלם הא היכא דלא הו״ל למידע פטור אם אינו יכול לישבע כדאיתא שם ונ׳ דחשיב הו״ל למידע דהיה לו לשוכרו ולא לשלם כי אם בעדים ומ״מ כיון דלא שילם בעדים הוי ברי גרוע דבעל הבית אינו זוכר.

שם תוספ׳ ד״ה קציצה. לא קאמר המוציא מחבירו עליו הראיה כו׳ אלא ישבע בעל הבית וכו׳ וא״ת כגון ששכרו שלא בעדים כו׳. נ׳ דסמכו קושיתם דאי הוה פי׳ דאינו נשבע ג״כ לא הוה שייך להקשות דמיגו דהעזה לפטור משבועה ודאי לא אמרינן אבל כיון דנשבע יהא נאמן בשבועה במיגו דלא הוי רק העזה גרידא ופסקינן באמת כן בח״מ סי׳ פ״ט סעיף ג׳ ואפ״ה תירצו דלא מהני מיגו.

דף מ״ו ע״ב רש״י ד״ה הכי גרסינן ולא אמרן אלא בדברים העשוים להשאיל וכו׳. פי׳ דקאי אכל הני ריעותי אפ״ה אינו נאמן כ״א בעשוין ותמהו תוספ׳ עליו מכמה סוגיות ונ׳ לפרש דבריו דהרמב״ם והובא בסי׳ ע״ב מצריך שיהא תחילת עשייתן להשאיל ונוכל לומר דבדאיכא הני ריעותי הצריך רש״י שיהא עכ״פ דבר שמשאילין אותו לפעמים לאפוקי אם הבעלים הסין עליו ולא יש במציאות כלל שישאילו דאיכא חזקה שאינו שאול ולא מהני הריעותא כמו אי טעין גנובים אף דאיכא ריעותא לא מהימן דאיכא חזקה כנגדו דבגנבי לא מחזקינן אבל ודאי דברים שעשוין מתהילה להשאיל כמו זוגא ואגדתא מוציא אפי׳ כי ליתנהו הנך ריעותי ובהכי איירי רבא ולא מייתי הגמרא ראייה רק אכולה מילתא דר׳ יהודה דמוציאין ממון בריעותי הללו אף דאפי׳ ברוב אין מוציאין ממון דאין הולכין אחר הרוב מ״מ כיון דלא אלימא כל כך חזקתו דאיכא עדים שהי׳ של חבירו תחילה מוציאין ובזה מתורץ מה שהוצרך רש״י להלק בין אגדתא לשאר ספרים וכתב הרא״ש דהוקשה לו משנה דהמכיר כליו וספריו דאינו נאמן ולכאורה לשיטת רש״י שפיר בעי התם כל הנך ריעותי דבלאו הכי אינו נאמן בעשויין ובזה ניחא דאי הוו ספרים כמו אגדתא שהוא תחילתו להשאיל היה נאמן בלא הריעותי כמו שהוציא רבא.

שם תוספ׳ ד״ה ואפילו שבועת שוא. ורבא אמר כשר רשע דחמס בעינן כו׳ וי״ל כו׳ הכא שהוא כבר רע לבריות כו׳ הוי פסול לשבועה. ובזה נ׳ אביי לשיטתו הוכיח ממתניתין דלא בעי רשע דחמס דכל דבריהם רק אי אמרינן חשיד אממון לא חשיד אשבועה וחשדינן אותו שמשקר בממון וכיון דנשבע שבועת שוא הוי רשע דחמס אבל אביי סבר בבבא

מציעא דף ו״ו דספק מלוה ישנה יש לו עליו א״כ אינו נחשד כלל אממון ואפ״ה פסול במשנה משום שבועת שוא ע״כ דלא בעינן רשע דחמס.

דף מ״ז ע״א בגמר׳ היה אחד מהן משחק בקוביא כו׳ תנא פסולה דאורייתא וקתני פסולה דרבנן. ונ׳ דמזה הוכיחו תוספ׳ ב״ק דף ק״ח ע״א ד״ה ותרין כפילי דחשוד על השבועה רק מדרבנן פסול מדנקט מלוה ברבית וסוחרי שביעית הא כבר תנא חשודין על השבועה וע״כ דלא מיפסלי רק מדרבנן ותנא נמי פסולי דארייתא דלהם נמי תיקנו שבועה לשכנגדם ואין להקשות הא מלוה ברבית איירי ברבית דרבנן כמו שכתבו תוספ׳ בסנהדרין דף כ״ד [ע״א] ד״ה ואילו הן דהתם הוכיחו מדלא תני גזלן אבל הכא ליכא למידק הכי דאכתי תקשה הא אמרינן הכא דחשיב פסולי תורה וע״כ דלא איצטריך ליה ליחשוב כי רוכלי וא״כ מדהוצרך ליחשב מלוי רבית מכלל דקמאי כולהו מדרבנן. ובזה נ׳ לתרץ קושית הר״ן על הפוסקים הובאו בתשובת מיימון לספר משפטים דסברי דכל היכא דאין יכול לשבע ומשלם נשבע שכנגדו לעיל דף ל״ב [ע״א] מדאיתא שם אמר אביי הכל מודים בעד אחד שכנגדו חשוד אילימא דחשיד לוה לימא לי׳ מי יימר דמשתבעת ואיכא תו הכל מודים בנסכא דר׳ אבא דהוי נמי אינו יכול לישבע משלם ולא הקשו דמי יימר דמשתבעת ונראה לי דבספר אורים ותומים סי׳ צ״ג הקשה מאי פריך מי יימר הא מ״מ מדאורייתא הפסידו ממון והוי כמו משחק בקוביא כדמשמע דף ל״א [ע״א] בתוספ׳ ד״ה ורבנן והכא נמי מן התורה היה נוטל בלא שבועה כלל ונ׳ אי אמרינן דחשוד על השבועה פסול רק מדרבנן א״כ ממה נפשך לא הפסידו דאי בדרבנן מי יימר ומדאורייתא הא לא הוי כלל חשוד והיה נשבע הלוה ונפטר ולפ״ז אדרבה מכאן מוכח דינם דבכל מקום נשבע שכנגדו דתוספ׳ שם ד״ה ואמר מר הקשו אמאי מייתי נסכא כלל ונ׳ דאתא לאשמועינן דאם מן התורה פטור כגון דלא חשיד רק מדרבנן אפ״ה כיון דמדרבנן משלם חייב קרבן שבועה והי״ה איפכא כמו בנסכא דמדאורייתא אין יכול לישבע ודינו לשלם אף דמדרבנן פטור דנימא מי יימר וכקושית הר״ן כיון דמדאורייתא אין צריך שכנגדו לישבע חייב קרבן ומיושב הכל על נכון. והנה מה שכתבו התוספ׳ דחשוד על השבועה פסול רק מדרבנן תמוה דלא נמצא בשום מקום וגם סותר למה שהקשו בדף הקודם ד״ה אפילו שבועת שוא לרבא דבעי רשע דחמס מדקתני שבועת שוא הא אפי׳ לאביי קשיא לפי מה שכתבו באיזהו נשך הובא בחשן משפט סי׳ ל״ד סעיף ג׳ בהגה״ה דבחשוד דרבנן צריך חימוד ממון ולאביי לא שייך תירוצם לפי הנ״ל דכיון דסבר מלוה ישנה לא הוי כלל חשוד אממון, וגם היה נ׳ לתרץ קושית הר״ן ריש פרק כל הנשבעין אמאי חשיב שכנגדו נשבע ונוטל הא לא הוי לטובתו דמדאורייתא היה נוטל בלא שבועה ובזה ניחא דבחשוד על השבועה מדאורייתא לא היה נוטל כלל וכל מה דתיקנו הוא לטובתו ונ׳ לפרש דבריהם על פי מה שמתרץ הטו״ז סי׳ הנ״ל ס׳ ז׳ התמיהה על הטור שכתב שאינו מבין דברי הרמב״ם שפסק דגזלן אע״פ שהחזיר עדיין פסול עד שיעשה תשובה בלבו וכ׳ שדעתו מדמנאו הרמב״ם בין פסולי

תורה וע"ז תמה דמן התורה מיד כשהחזירו כשר וא"כ דבריהם נכונים דשם איירי בגנב ונשבע והודה ונשבע או נשבע ובאו עדים ונשבע שפיר כשר מדאורייתא מיד שהודה אי שבאו עדים וחייבו אותו דהוי כחזרה דכל היכא דאיתא הוא ברשותא דמרא דאיירי שאמר לו להיות עליו שומר כמש"כ שם בסמוך אך מה שהוכיחו משבועות לפ"ז אינו מובן.

שם גמר' ההוא גברא דחטף נסכא מחבריה וכו'. הקשה הר"ן אי אמרינן דלית ליה מיגו בנסכא משום דאי הוה טעין לא חטפתי היה מוכרח לישבע נגד העד מדאמרו בהכותב כיון דל"ל סהדי אית להו מיגו דלא היו דברים מעולם הא היו צריכין לישבע נגד העד ונ' דהרא"ש הביא בשם הרמב"ן דאפי' לא ידעי סהדי דיהיב לי' בתורת פירעון לא מהימן במיגו דבמתנה יהבית דאין נותן מתנה קודם שיפרע חובותיו וכל זה בהלוה עצמו אבל בהכותב דשדרי' ביד שליח נוכל לפרש מיגו דלא היו דברים מעולם שלא הי' פירעון רק שהשליח נתן לי במתנה ובשביל עצמו ולא היו צריכין לישבע נגד השליח דבהאי טענה השליח הוא בעל דבר.

מסכת מכות

פרק ראשון.

דף ב' ע"א תוספ' ד"ה מעידין. באיש פלוני שחייב גלות והא יכול לומר מזיד הייתי. הקשה מהרש"א הא אין אדם משים עצמו רשע ונ' דכוונתם אאומר מותר דהיינו שהרגו במזיד בדעת רק שאמר מותר ולקמן דף ז' ע"ב בברייתא נמי קרי ליה מזיד ופטור מגלות.

שם תוספ' ד"ה בעינן. היכא שמעידין שהוא מצרי שני כו' א"כ נפסול. הקשה מהרש"א דילמא אה"נ ונ' דיהיה נגד הסברא אם מעידין שהוא מצרי ראשון שהוא פסול גדול לא נעשה בהם דין הזמה ואם יעידו שהוא רק שני יפסלו הם ומ"מ לא משמע להו דמה"ט גופא ניליף שלא נעשה בהם דין הזמה ותירצו כיון דפוסל בביאתו לכהונה אמרינן ולא לאשתו וקי' לר' יוסי בקדושין דף ע"ה [ע"א] דס"ל מצרי שני אינו פוסל בביאתו הדרא קושיא לדוכתה נימא דנעשה בהם דין הזמה ואפשר ליישב ע"פ האמור דהיה להם לתרץ בפשיטות מה"ט גופא דמה מצרי ראשון שבאין לפסול גם זרעו אפ"ה אין נפסלין במצרי שני שאין באין לפסלו כל כך כ"ש שלא יפסלו אך דלא ניחא להו לעשות מזה ק"ו כיון דהקרא גלי דהיינו הטעם דאין עושין בהם דין הזמה לפי שזרעו נפסל וכיון דחומרא זו גורמת הקולא אין לעשות ממנו ק"ו אבל לר' יוסי דאיכא מלבד זה עוד קולא וחומרא דהיינו פסול ביאה י"ל שפיר דמק"ו ילפינן מצרי ב' שאינו פוסל בביאתו כ"ש שלא יפסלו והך אינה גורמת הקולא דהיא כלא"ה מפסול זרעו דהוא הטעם שאין נפסלין ונשאר לנו פסול ביאה לדון ממנה ק"ו.

שם ע״ב בגמר׳ ומה הוא שעשה מעשה במזיד אינו גולה וכו׳. ופירש״י היכא שאינו נהרג כגון בלא התראה ותמוה הא עדיפא מיני׳ עושין בו כדאיתא בסנהדרין דף פ״א ע״ב דמכניסין אותו לכיפה עד שכריסו מתבקעת ואפשר לפי שאין מפורש בכתוב רק בדרך אסמכתא ועיקרו הלכה למשה מסיני אינו מעכב מלעשות ק״ו במה שמפורש בכתוב דהיינו רק פטורא דמזיד דכמו שאין דנין ק״ו מהלכה שאין עושין ממנה יוכיח כעין שכתבו התוספ׳ בעירובין דף ה׳ ע״ב סוף ד״ה אינו וה״ה לפירכא שאין עושין בה.

דף ד׳ ע״א רש״י ד״ה לרבא. ורב דקפיד נמי אחזותא וכו׳. לכאורה הו״ל לומר רק דקפיד אחזותא כמש״כ לעיל סוף דף ג׳ דהא ריב״נ אזל בתר חזותא בין לקולא בין לחומרא ונ׳ משום דמייתי השתא איבעי דרב פפא דמספקא לי׳ רק במילתי׳ דת״ק אי קפיד אתרווייהו או רק אשיעורא אבל במילתי׳ דרב לא מסתפק והא לכאורה נמי בהא תליא דאי ת״ק קפיד נמי אמראה ודאי עדיף לן לאוקמי דרב סבר נמי כת״ק וקפיד אתרווייהו אבל אי ת״ק סבר רק אשיעורא ורב ס״ל כריב״נ וסבור בין לקולא בין לחומרא אזלינן בתר חזותא אלא ע״כ דסבר ר״פ דאי נמי אתיא דרב רק כריב״נ במאי דאזל בתר חזותא מ״מ סבר בהא גם כת״ק דשיעורא בעינן וכיון דרבא פשיטא לי׳ ספיקי׳ דר״פ לא ניחא לי׳ לרש״י בדרב דעת שלישית כ״א חד משני הצדדים דמיבעי לרב פפא ולכך פירש השתא דרב סבר חזותא נמי בעינן.

שם תוספ׳ ד״ה לא עלתה. ושמא זה בא ראשו ורובו במים שאובין כו׳. נ׳ דלא רצה לפרש שטבל בהם ולא עלתה לו הטבילה כדמשמע מפי׳ התוספ׳ לפי גירסא זו דוכי ס״ד שג׳ לוגין יפסלו ים הגדול לכך פירש לענין גזירת י״ח דבר על טבול יום שבא בשאובין וזה שייך שפיר גם בכה״ג דהוא בכלל בא בשאובין ומה שפירש רש״י לקמן בד״ה מהו דתימא ובטבילת ספק אתה בא לטהרו אע״ג דמצד טומאת שאובין עסקינן הכא היינו ע״פ מה שכתבו תוספ׳ בשבת סוף דף י״ג דעל ביאה בשאובין לא גזרו כ״א בטמא שטבל קודם לכן וכיון דטומאתו דמעיקרא גורמת להך טומאה דביאה בשאובין שייך שפיר לומר בו חזקת טמא ולקרוא טבילת ספק דמכח הטומאה הקודמת חוזרת הטומאה דרבנן עליו עכשיו ע״י הספק שאובין.

דף ו׳ ע״א תוספ׳ ד״ה אמר. דא״כ דיני ממונות ניליף מינייהו כו׳. הקשה מהרש״א הא בעלמא לא ילפינן קולא מדיני נפשות ונ׳ דהא משכחת דאיכא גם חומרא כגון אם באו ג׳ מזימין ונמצא אחד מהן קרוב דבטלה הזמת כולן ונהרג הנידון וכיון דדיינינן הך דינא גם לחומרא קשיא שפיר דניליף גם לדיני ממונות דליכא למימר דטעמא משום הצלת הנפש דהא בפסולא דמזימין איכא נגד הצלת נפש המוזמין חיוב הנידון ובזה מיושב מה דסתרו דבריהם דהכא למש״כ בב״ק דף צ׳ ע״ב דלכך מייתי בראש השנה קרא דוהצילו העדה כי היכי דלא נגמר מיני׳ לשאר דינין והכא הקשו דניליף מדיני נפשות לבעלמא ולהנ״ל ניחא דהכא אמרינן גם לחומרא

ושפיר ניליף גם לדיני ממונות אבל התם בהך דסנהדרין שראו וכו׳ ליכא להאי דינא כי אם להצלת הנפש שאין דנין משום דלא חזי זכותא ואע״ג דמשכחת ג״כ בהזמה כגון שהסנהדרין יודעין שהעדים היו באותה שעה אצלם והוו העדים מוזמין ע״י הב״ד ולא מצו דנין אותן לפי דלא חזו להו זכותא וע״י כן יהרג הנידון ז״א נהי שאין דנין אותן מ״מ בטל עדותן דהא מוסרה עכ״פ גוף העדות וקרינן בהו לענות בו סרה וגזירת הכתוב דכי מוסרים העדים מהעדות בטלה עדותן לגמרי ואע״פ שאין נהרגין משום דלא חזו להו וכו׳ מ״מ הנידון ג״כ אינו נהרג נמצא דאין בזה הדין כי אם קולא להצלת הנפש ושפיר לא גמרינן לבעלמא.

שם תוספ׳ בא״ד. דבדיני ממונות נמי כתיב על פי ב׳ או ג׳ וכו׳. נ׳ ע״פ מה שהביא הרמב״ן בתורה על פסוק על פי שנים או שלשה יומת וכו׳ בסדר שופטים בשם הגאון שמפרש או ע״פ ג׳ מקבלי עדות השנים והשיב עליו שטעה בדיני דהא בדיני נפשות בעי כ״ג וא״כ מה״ט דרשו להך קרא לדרשות דמתניתן אבל בע״פ ב׳ וג׳ דדיני ממונות א״ש דליכא למידרש מיני׳ דמתפרש כפשטי׳ או ג׳ מקבלי עדות השנים כדברי הגאון.

שם ע״ב בגמרא עד שיהיו שני עדיו מתרין בו שנאמר על פי שנים עדים וכו׳. בסנהדרין דף ט׳ [ע״א] ד״ה בזמן כתבו התוספ׳ דלר׳ יוסי צריכין כל העדים להתרות ונדחקו הרבה בדברי רבי דאמר אימתי בזמן שהתרו ובסוגיא דהתם דמשמע דלר״י לא בעי שהתרו בו דהכוונה לפי דברי ר״י דהך משנה והוא תמוה דאכתי מנא לי׳ להש״ס דאיכא תנא דלית ליה דבעינן שהתרו דהא ר״י דנראה בר פלוגתא דרבי סבר ג״כ שהתרו ולולא דבריהם היה נראה דר׳ יוסי לא פליג אתנא קמא רק במאי דס״ל מתרה א׳ ולפירוש המשי״ח בד״ה הוא א״צ שיהיה מכלל העדים ור״י ס״ל דבעינן שיתרו בו שנים ושיהו מכלל העדים אבל אין צריך שיהיו כל העדים מתרין ודייק כן מלשון הכתוב דבקרא דאיירי בדיני ממונות בסדר שופטים פרשה י״ט כתיב ע״פ ב׳ עדים או ע״פ ג׳ עדים ובפרשה י״ז דאיירי בדיני נפשות כתיב על פי ב׳ או ג׳ עדים ולא כתב על פי גבי שלשה דהיינו משום דעל פי דכתיב בדיני נפשות קאי אהתראה לכך שינה הכתוב וכתבו רק בשני עדים ולא בשלשה להורות דאם הם יותר א״צ השלישי להתרות ואפ״ה הוא מכלל העדים ואינן נהרגין עד שיוזם גם השלישי וה״ה לענין קרוב או פסול ולכך לא נקט ר׳ יוסי סתם שיהו עדיו מתרין דלא מצריך לכולן אלא לשני עדים.

שם תוספ׳ ד״ה בדיני. ה״נ ניליף ממונות מנפשות וכו׳. לולא דבריהם הי׳ נראה דרב נחמן דייק כן מדכתיב לא יומת יתירה דהא קרא איירי במיתה דכתיב ע״פ ב׳ או ג׳ עדים יומת המת והו״ל למיכתב לא על פי עד אחד וכדדריש בסנהדרין דף כ״ח [ע״א] יומתו יומתו תרי זימני למה לי וכו׳ וע״כ אתי לדיוקא לומר דוקא לא יומת אבל לדיני ממונות לא קפרינן אמיוחד׳ אבל לענין קרובים דאיצטריך יומתו יתירה לכדדריש בסנהדרין שם ולא ממעט לדיני ממונות ושפיר יליף ממשפט אחד.

דף ז' ע"א גמרא ובחוצה לארץ אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר. ובסנהדרין דף נ"ו ע"ב איתא כך נצטוו בני נח להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר והדבר קשה שיהא דין בני נח חמור מדין ישראל בחוצה לארץ.

פרק שני

דף ח' ע"ב רש"י ד"ה פרט. אלא למי שהכאתו תלויה בנפש שאינו חייב עליו אלא אם כן הרגו וכו'. ובסנהדרין דף פ"ד ע"ב ד"ה דכתיב פירש רש"י ונפש משמע דם דהוי חבורה והוי איפכא ממה שדרשו כאן וצ"ל דמשמע שכתב רש"י היינו דעכ"פ אין פחות מחבורה משמע ומ"מ יותר משמעות הוא על הריגה ממש והתם רק משום דמיותר למידרש על אביו דהוי ס"ד אפי' הכאה גרידא ונדרוש מיני' קצת משמעות דנפש.

דף ט' ע"א תוספ' ד"ה אמר. דלית ליה האי טעמא דדרך עלייה כו' דהא אנוס וכו'. נ' הא דכתבו דלית ליה ולא כתבו סתם דדרך עלייה הוי אנוס ונקטו דלית ליה כאלו אינו מילתא פסיקא דאי משום דרב חסדא הא מדאמר לשון פטור בדרך עלייה נראה דחשבי' גם לאנוס רק דס"ל הואיל דלא מצינו בישראל גלות וגר תושב לא סגי דליפטור בלא כלום לכך נהרג ע"פ מה שכתבו בסנהדרין דף ע"ט ע"ב ד"ה בין בדתנא דבי חזקיה דקאמר בין דרך עלייה וכו' היינו דלא ניתנה שגגתו לכפרה פשיטא דלא שקלינן מיני' ממונא ונפטרי' ש"מ דס"ל דדרך עלייה חמיר ולכך כתבו דהמקשן לית ליה הך סברא אלא דדרך עלייה קיל יותר.

שם תוספ' ד"ה ורב חסדא. דלעיל מיירי כגון דאיכא אדם ובהמה לפניו וכו'. ובסנהדרין דף ע"ז ע"ב כתבו לחד תירוצא דאיירי בכסבור בהמה ונמצא אדם דאל"כ הוי כלזרוק ב' וזרק ד' וא"כ תיקשי קושיתם דהכא דתיפוק ליה מאומר מותר ונ' ע"פ מאי דקשיא למאי דתירצו דרב חסדא סבר דמ"מ קרי לי' מזיד וכו' שיודע בטוב שהוא הורגו דמ"מ תיקשי לאביי דהקשה לעיל דף ז' ע"ב על לישנא דברייתא דקרי לי' מזיד וס"ל דאין שייך לקרותו מזיד דאיך יתיישב לדידי' הברי' נ' ע"פ מה שכתבו התוספ' דלשון מזיד שייך משום שיודה הורגו יש לחלק קצת בין סבור בהמה הוא לסבור נכרי דבסבור נכרי הוא דמכוון עכ"פ על הריגת אדם דמיקרי הריגה דהא נכרי חבירו חייב מיתה עליו אבל בסבור בהמה היא דאין מתכוון על שם הריגה דהריגת בהמה אינה הריגת חיובא למיתה לא שייך לקרותו מזיד לפ"ז י"ל דאביי נמי סבר דבכסבור נכרי ונמצא ישראל דשייך עליו שם מזיד ולא פריך לעיל על רבא רק מדאמר סתם באומר מותר דמשמע אפי' בכסבור בהמה דזה אין שייך לקרוא מזיד והשיב לו רבא דאיהו ס"ל דכל אומר מותר קרוב למזיד הוא וא"כ מ"מ לאביי א"ש הברייתא בכסבור נכרי

אבל ארב חסדא שפיר קשיא להו להתוספ׳ דאיהו סבר אפי׳ בכסבור נכרי הוה אנוס האיך תתיישב הברייתא ותירצו דהוא ס״ל רק לדינא דהוא אנוס אבל בלישנא בעלמא ס״ל שפיר דיש לקרותו בכל ענין מזיד לפ״ז א״ש דבסנהדרין שם כתבו ב׳ תירוצים דתירוץ קמא קאי אליבא דרבא דס״ל אפי׳ כסבור בהמה הוי קרוב למזיד ונפקא מקרא דבשגגה צ״ל דנתכוון לבהמה איירי שהיו זה אצל זה ובתר הכי כתבו דלאביי י״ל דכסבור בהמה משום דמבשגגה לא נפיק כ״א בכסבור נכרי ואתי בבלי דעת למעוטי כסבור בהמה דלא הוי קרוב למזיד ואפ״ה פטור מגלות.

דף י״א ע״א בגמרא מי שרי למיכתב שם אחספא וכו׳. ופירש״י פן ימחקוהו המים וכו׳ וקשה דבשבת דף ק״ך ע״ב דריש מלא תעשון עשייה אסור גרמא שרי ואפי׳ רבנן לא אסרי אלא משום שאסור לעמוד בפני השם ערום הא מצד מחיקת השם שרי.

שם גמר׳ תפילין הלכה למשה מסיני לתופרן בגידי וכו׳ חזינא להו לתפילי דבי חביבי דתפירא בכיתנא. וק׳ על מה שכתב הרמב״ם בהקדמתו לש״ס דף צ״ג ע״ב והחלק השני הם הדינין שנאמר בהן הלכה למשה מסיני וכו׳ וזה כמו כן אין חולק עליו וכאן איכא פלוגתא בתפירתן בגידין שהיא הל״מ.

פרק שלישי

דף יג ע״א הרמב״ם בפירוש המשנה ריש ואלו הן הלוקין כתב החלק הראשון וכו׳ או לאזהרת כרת אין לוקין עליו וכו׳ כי התורה אינה מחייבת מיתה ולא כרת עד שיהיה בענין ההוא לאו וכו׳. ותמוה דהא מסקינן דף י״ג ע״ב דכרת לא צריכא אזהרה דהא פסח ומילה ענש אע״פ שלא הזהיר ואלאוי דכרת ודאי לוקין כמש״כ שם בסוף המשנה (נמצא בלחם משנה פי״ה מסנהדרין).

דף יד ע״ב תוספ׳ ד״ה ההוא לתרומה. דלקדשים נפקא לן מג״ש וכו׳. הקשה מהרש״א אימא דאתא לנגיעה ונ׳ דלמאי שפירש הר״ר שלמה י״ל דלא משמע לי׳ לר׳ יוחנן לא תגע כ״א שלילות לומר שפוסל במגע ולקדשים הא לא איצטריך דאפי׳ מחוסר כפרה פוסל כדיליף ביבמות דף ע״ד ע״ב מקרא דוטהרה.

דף טז ע״א בגמר׳ התם כיון דחייב בתשלומין וכו׳. קשה אכתי משכחת שאיבדו להמשכון ע״י גרמא דניזקין כענין דאיתא בבבא קמא דף כ״ו ע״ב שסילק הכרים וכסתות דפטור מתשלומין וכדומה שמ״מ נקרא ביטלו דעכ״פ ביטל הוא גופי׳ מלקיים תו העשה ולכאורה יש לדחות כיון דמלוה על המשכון דין שומר יש לו ומתחייב בכה״ג עכ״פ מדין שומר אך הא ליתא דמ״מ תיקשי מגזל ובשומר גופי׳ נמי אין לחייבו כ״א במה שמזיק חייב וכמש״כ בשער המלך בהשמטות שבסוף ספרו בפ״ז מחובל ומזיק ד״ה וראיתי להרב מש״ל והש״ך בחושן משפט סי׳ שס״ג השיג על הים של שלמה שצידה נגד זה בענין היזק שאינו

ניכר והא היזק שאינו ניכר חמיר מגרמא בניזקין דבי׳ איכא פלוגתא בהניזקין דף נ״ג ובגרמא כ״ע פטרי כמש״כ הש״ך בח״מ סי׳ שכ״ו סעיף קטן ד׳ וא״כ כ״ש שאין לחייב השומר בו ומשכחת כשבאו אנשים באונס וזרקו העבוט מראש הגג דעל זריקת׳ פטור שהוא באונס לרוב הפוסקים דמלוה על המשכון אינו כ״א שומר שכר ועל סילוקו את הכרים נמי פטור מכח גרמא.

דף כג ע״ב במשנה אמר ר״ח בן עקישא רצה הקב״ה לזכות וכו׳ לפיכך הרבה להם תורה וכו׳. נ׳ ע״פ מה שכתב רש״י ריש סדר בראשית למה פתח בבראשית שלא יאמרו האומות לסטים אתם וכו׳ ברצונו בראה וכו׳ וכתב עליו הרמב״ן דהכוונה שלא היה צריך לכתוב רק בקיצור שהש״י ברא העולם בששת ימים אלא שהאריך בסיפורי המעשים האיך הכחיד וגירש החוטאים והשכין הצדיקים בטובה ללמוד שכן ראויה ירושת הארץ לעושי רצונו ובפתיחתו להתורה כתב דמה שנאמר ואתנה לך כו׳ והתורה ירמוז להסיפורים מתחילת בראשית ובשמות רבה פרשה ט׳ איתא למען צדקו היינו שחפץ להצדיק בריותיו והרמב״ן בסדר בראשית בפסוק ביום אכלך ממנו כתב שהעולם מחודש בחפץ אלוה פשוט וזה שאמר רצה לזכות את ישראל כלומר שידונום לזכות ולא יאמרו לסטים אתם לפיכך הרבה להם תורה ומצות שגם התורה הרבה ולא כתבן לסיפורי בראשית בקיצור שנאמר ה׳ חפץ שברא העולם בחפצו וברצונו ולמען צדקו להצדיק בריותיו יגדיל תורה, ונ׳ עוד במה שאמר ויאדיר ע״פ מה שכתב רש״י והוא מהמדרש בסדר חיי שרה יפה שיחתן של עבדי אבות וכו׳ שהרי פרשת אליעזר כפולה בתורה וכו׳ והטעם שמהם נלמוד מידות ישרות וזה שאמר רצה לזכות את ישראל במידות טובות לכך הרבה להם סיפורי מעשים שנאמר השם חפץ למען צדקו להצדיק בריותיו יגדיל תורה שהאריך בסיפורים ולא עוד אלא ויאדיר שכפלן כנ״ל להראות שחביבין אלו המעשים בעיניו מאוד כפרשת אליעזר וחנוכת הנשיאים.

מסכת הוריות

פרק ראשון

דף ג ע״ב גמר׳. ה״ק אי איכא כולם וכו׳. ופירש״י סנהדרין של ע״א וכו׳. ואכתי קשיא הא רובו ככולו ואפשר דהיינו בסמיכות כל לתיבה אחרת אבל השתא דרשינן כל בפני עצמו לישיבת סנהדרין ואם כל הסנהדרין ישבו ועדת ישראל דהיינו רובם ישגו בהוראה.

דף ד ע״א בגמר׳. דאמרינן השתחויה גופה כו׳ דלית בה פישוט ידים ורגלים שריא. והנה משמע ודאי הא לפי האמת אסירא וכן כתב הרמב״ם בפרק וי״ו מעכו״ם הלכה ח׳ דלענין ע״א בלא פישוט וכו׳ נמי נסקל והכ״מ לא ציין מקומו ונראה דמסוגיא דהכא הוציא הרמב״ם

הך דינא אך על הסוגיא גופה [קשה] מנא לה הך דינא דבהעראה ילפינן ביבמות דף נ״ד ע״ב כל העריות מהיקישא דונכרתו הנפשות וכן הכנסה יליף בריש הזורק מסברא דמה לי הוצאה מה לי הכנסה וזיבה דליליא יליף מקרא בסוף מסכת נדה וכ׳ כמש״כ התוספ׳ בשבועות סוף דף י״ו דאשכחן השתחויה נמי על אפים ולפירוש רש״י שם א״ש דפירש דארצה משמע לשון שיטוח ולכך הצדוקין שאינן חוששין לדברי הנביאים לא מכרע להו קרא דאפים ארץ דישעיה ומקרא דיוסף הא כתיב ביה ארצה וקרא דבלעם ויקד וישתחו לאפיו אפשר לפרש כמסורס ויקד לאפיו וישתחו אבל אנן סמכינן אקרא דישעיה ונפקא לן שפיר דעל אפים גרידא נמי הוי השתחויה לחייב בע״ז הואיל ונכתב בה סתם השתחויה אבל באבן משכית דכתיב להשתחות עליה ועליה הוי כהוראת ארצה דמשמע שיטוח לכך לא מיחייב בה רק בפישוט כמש״כ הרמב״ם שם והא דשביק רש״י קרא דלהשתחו׳ לך דמייתי הגמרא בשבועות משום דהך קרא דלוט מוקדם בתורה ובריתא דשבועות משום דחשיב שם גם כן קידה על אפים מקרא דכתב בקידה אפים ניחא לה טפי לאתויי להשתחויה קרא מבורר יותר דלא נכתב בי׳ כלל אפים לכך שבקה לקרא דלוט ומייתי לקרא דכתיב ביה ארצה גרידא ולדברי התוספ׳ בשבועות שם דנראה דלא דייקו מארצה פישוט רק מדלא נכתב בקרא דלהשתחוות אפים ולכך כתבו דמקרא דוישתחו לאפיו ארצה משמע נמי השתחויה על אפים וא״כ האיך סבירא להו לצדוקין בהשתחויה רק פישוט הא קרא מפורש בתורה ביוסף על אפים ג״כ וצ״ל דהתוס׳ מפרשי דהצדוקין ס״ל דארצה משמע לעולם שיטוח אפים אפי׳ כי כתיב אפים בהדי׳ וכפירש״י אך להאמת אינו כן.

דף ה בגמר׳ מאן אתיליד ליה ההיא שעתא בנימין וכו׳. לכאורה סותר למה שכתב רש״י בתורה שם גוי קאי אבנימין וקהל גוים הרי שנים לבד מבנימין והכא קאמר על בנימין דמתיליד לך השתא קהל אחרינא ולק״מ דודאי אם היה להולד ממנו עוד שבט אחר לבד מבנימין והיו בכלל ד׳ שבטים עם אפרים ומנשה הו״א דגוי קאי על אחד וקהל קאי על בנימין ואפרים וגוים הוא מנשה ולעולם דשבט א׳ לא איקרי קהל לזה אמר מאן אתיליד ליה ההיא שעתא רק בנימין וא״כ עלי׳ קאי גוי וע״כ קהל על אפרים ועמים על מנשה וש״מ דשבט אחד מקרי קהל ובזה מיושב קושית תוספ׳ דשביק קרא דגוי וקהל גוים המוקדם בתורה בסדר וישלח דרש״י פירש שם ד״א שעתידין להקריב באיסור הבמות כגוים והוא ממדרש רבה שם עתידין בניך ליעשות כגוי בקהל עמים מה קהל עמים מקריבין בשעת איסור הבמות וכו׳ וקאי על אלי׳ שהוא מבנימין כמש״כ תוספ׳ בב״מ דף קי״ד ע״ב וקהל גוים איירי באומות ולא מוכח כלל אבל ממה ששנאן יעקב ליוסף בסדר ויחי והשמיט תיבת גוי ע״כ כפירש״י לומר דקהל ועמים קאי על ב׳ שבטים ואותה מתנה אני נותן לך מיני׳ מוכח שפיר דשבט א׳ איקרי קהל.

שם סוף הדף בגמר׳ ת״ל ופר השני וכו׳ מה עולה לא נאכלת אף חטאת וכו׳. ובזבחים דף פ״ט ע״ב דריש מיניה להקדים דם חטאת לעולה ואפשר לומר דפליג אדרשא דהכא דקשה הא איתא שם במשנה דאיברי עולה קודמין לאימורי חטאת שהיא כליל וא״כ האיך יליף מהך חטאת להקדים שבכל מקום לפי שהוא מרצה אימא משום שהוא כליל ג״כ ודוחק לומר דלענין זריקה אין להחשיב כלל מעלה דכליל אלא י״ל דהך תנא ס״ל דנאכל היה ובזה יש ליישב קושית תוספ׳ דשם דף צ׳ [ע״א] ד״ה חטאת העוף דהא דקאמר שם דרק חטאת העוף לעולת בהמה מזה בנה אף קאי אליבא דתנא דלעיל מיני׳ כדאמר חטאת בהמה וכו׳ מדרבי רחמנא אבל הסוגיא דפסחים קיימא להך תנא דהוריות לר״ש דס״ל דלא נאכלת וליכא למילף מיני׳ כלל קדימה בעלמא דשאני הכא שהיה כליל וגם דלא מייתר ליה קרא וע״כ כולהו יליף מהך קרא בהמה לבהמה ועוף לבהמה. ואיתא לקמן דף י״ג [ע״א] דחטאת ציבור בע״ז מאוחר לעולה משום דכתיב לחטת חסר א׳ והיינו משום דשם לעיל מינה הביא ג״כ הך סיומא שיהו כל החטאת וכו׳ וא״כ חטאת בהמה דקודמת אתיא מקרא דאשר לחטאת ראשונה וע״ז רומז חסרון האל״ף לומר שזה אינו בכלל ראשונה והטעם נ׳ ע״פ מה שהביא הרמב״ן בסדר ויקרא בפסוק ונרצה לו דעולה באה על הירהורי הלב ובסוף חולין איתא דעל שאר עבירות אינו נענש על המחשבה כ״א בע״ז ובמג״א סי׳ תקנ״ד ס״ג הביא דהוראה היא כהירהור ולכך בשאר עבירות אין מביאין הציבור רק חטאת משום שגגת המעשה דעל הוראת ב״ד אין צריך כפרה דהיא רק כהירהור אבל בע״ז דאיכא עונש על ההירהור צריכין כפרה על ההוראה ולכך במחוסרי כפרה בעלמא דמייתי עולה וחטאת אף שיש להעולה מעלה דכליל מ״מ כיון דאין צריך כפרה כ״כ על ההירהור רק מקופיא משו״ה חטאת קדמה לה דמרצה ממש אבל בע״ז דהוצרכה כפרה גמורה על ההירהור וה״ה להוראה בדין הוא שתקדום לחטאת הואיל שהיא גם כליל, וראיתי בפסיקתא סדר בהעולתך הביא דרשא אחרת על ופר שני לומר שיהא בן שתי שנים.

דף ו׳ ע״ב בגמרא שנתכפרו בעלים כו׳. במג״א סי׳ א׳ ס״ק י״א [כתב] דחטאת נזיר אינה באה לכפרה כו׳ משא״כ באשם נזיר דבאה לכפרה כו׳. הא ודאי דחטאת נזיר אינה באה לכפרה כדאיתא בעירכין דף כ״א [ע״א] דאין ממשכנין על חטאת כ״א בחטאת נזיר וכן איתא בנדרים דף ד׳ ע״ב חטאת נזיר למאי אתיא אבל מש״כ דאשם נזיר באה לכפרה תמוה אם לא נעלם ממנו גמרא דכריתות דף כ״ז [ע״א] אין לך דבר שהוא בא לבטלה אלא אשם נזיר בלבד ולשון לבטלה משמע דאפי׳ לכפרה לא בא והיינו דהוסיף רבא להקשות אפי׳ תאמר דבחטאת חלב לא ניתן קצבה שלא לעכב כפרתו מ״מ תיקשי מאשם נזיר ומה שאמר בלבד אע״ג דאיכא חטאת נזיר נ׳ ע״פ מש״כ הרמב״ן בסדר נשא דבא לכפרה על שובו להטמא בתאות העולם וצ״ל דהיינו ככפ״ה מקופיא ועכ״פ משמע דהאשם אפי׳ בקופיא אינה מכפרת.

פרק שני

דף ח׳ ע״ב בגמרא. והאמר מר עשר מצות נצטוו ישראל במרה כו׳. ק׳ אמאי לא הקשה מפרשת החודש הזה דכתב רש״י ריש סדר בראשית שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל ואי משום דבעי לאוקמי בחייבי כריתות כדיליף לעיל בע״א מעיני מעיני ולכך פריך ממרה דנצטוו על השבת הא באותה פרשה כתיב ג״כ איסור חמץ ואפשר משום דכתיב מן היום משמע לי׳ יום ממש לא בעי לאוקמי על פרשת דחודש דנאמרה לו סמוך לחשיכה כמו שכתב רש״י שם ריש הפרשה ודוחק, גם י״ל משום דמצינו בם לשון ציווי כדיליף מכאשר צוך במרה וע״כ צ״ל כן למש״כ הרמב״ן בפסוק שם שם לו דלא נצטוו במרה לעשות רק להתעסק אלא דייק רק אלשון ציווי.

פרק שלישי

דף י׳ ע״א רש״י ד״ה וישב. ודלא כר׳ יוסי דאמר וכו׳ מי שבא לידי עניות וכו׳. דבריו תמוהין דלעיל לא אמר רק לענין עולה ויורד דליתא רחמנא באם לא תגיע וזה הוא עשיר עכ״פ אבל לענין שעיר דכתיב נשיא וזה אינו נשיא דנעשה חפשי ממלכות.

שם ע״ב בגמרא את עיניה ויאמר שמשון כו׳. הא דלא יליף את עיניו ג״כ מאת עיניו דפוטיפרע י״ל דעיניה קאי על עיניה החוזים בכוכבים כמש״כ רש״י שם בתורה על אחר הדברים האלה שראתה באיצטרולוגין שלה וכו׳.

שם בגמרא נקוד על וי״ו שבקומה כו׳. כתב מהרש״א בח״א דקאי על וי״ו ראשונה ובמדרש רבה במדבר סוף פרשה ג׳ איתא בהדיא וי״ו שבאמצע של ובקומה.

דף י״ג ע״א בגמרא תנאי היא מר סבר שעירה עדיפא וכו׳ ומר סבר כבשה עדיפא וכו׳. לפ״ז ר׳ שמעון דאמר סוף כריתות יכול מפני שהן מובחרין וכו׳ וס״ל דשקולין הן פליג אהנך תנאי וקשה א״כ האיך קאמר שם על ישׂשכר איש ברקאי דלא הוה תני לי׳ דתנן וכו׳ אפי׳ מקרא נמי לא קרא וכו׳ הא שפיר ס״ל כאידך תנא דהכא דס״ל דכבשה קודמת ואפשר ליישב בזה מה שפירש רש״י במשנה שם על יכול וכו׳ דנ״מ לאומר הרי עלי עולה ולא פי׳ על חטאת דאיירי בי׳ קרא דאם כבש דהמחויב חטאת ויש לו כשבה ושעירה איזה מהן יביא אלא ס״ל שלא לאפושי פלוגתות דר״ש ס״ל כחד מהני תנאי דלענין חטאת דמצינו בחד מיני׳ מעלה בחטאת ע״ז שעירה וכן לכשבה איכא מעלה דאליה קריבה כשהיא חטאת וע״כ יש בהן קדימה הואיל דא׳ מקודש מחבירו בענין הקרבת החטאת אבל קרא דאם ככש אם אינו ענין לחטאות אתי לבעלמא היכא דלא מיחשבן הנך מעלות כגון לענין עולה דאע״ג דמצינו יחוד דכבש בעולת יולדת מ״מ משים זה אין לתלות בו חשיבות ולא קאמר כאן אלא למה

דמצינו שנתיחד לע״ז ע״כ חשוב הוא דחמורה ע״ז וכן מעלה דאליה לא שייך בעולה דבתרווייהו כולה לגבוה סלקא ולמד הכתוב דבעצמיותן שקולין הן ולכך פירש רש״י לאומר הרי עלי עולה דלענין חטאת ודאי איכא קדימה לחד מינייהו וכן מלך ומלכה דהי׳ חלוקין בקדירה איזה מהן משובח והכריע הוא מתמיד ע״ז אמר דלא תני לי׳ דתנן [כו׳] דע״כ לר׳ שמעון לא ניחא לי׳ הך ראייה מתמיד לפי שהוא קרבן ציבור דמשונה לענין קדימה ואמר רבינא דאפי׳ מקרא לא קרא דא״כ אם כבש למאי מוקמית לי׳ וע״כ לענין עולה הואיל דלא מצינו בו מעלה בעלמא וכן לענין הסעודה דשקולין הן.

שם בגמר׳ ואין מופת אלא נביא שנאמר ונתן אליך אות או מופת. קשה הא קרא בנביא שקר קאי ובנביא אמת לא כתיב מופת ואפשר שאינו נותן כלל מופת ועיי׳ ברמב״ן בסדר שופטים בפסוק וכי תאמר דמשמע מדברי רש״י שבהמחאה שהוא צדיק גמור הוא נביא ואין צריך למופת והסביר דבריו אח״כ בדברי הרמב״ם שצריך גם למופת אבל עכ״פ אין ראייה ממה דכתיב בנביא שקר לנביא אמת וניחא למש״כ רש״י לעיל דף ד׳ ע״ב ד״ה נביא כגון שתחילתו נביא של אמת וכו׳ והוא דבר חדש דנראה מפירושו דאין נביא שקר חייב מיתה אלא כשהיה נביא אמת מתחילתו והטעם נכון דאל״כ לא אהנו דבריו כלום דלא היה להם לשמוע לו דומה למאי דאמרינן בזקן ממרה סנהדרין ריש דף פ״ז במופלא שבבית דין למעוטי תלמיד שאינו חייב דאין בהוראתו לעם כלום אבל מ״מ מהיכן הוציא רש״י זה אבל מוכח כן מפשטות הקרא בסדר ראה כי יקום בקרבך נביא וכו׳ והרמב״ן שם נדחק וכתב יקראנו הכתוב נביא ע״פ עצמו וכו׳ ולדברי רש״י א״ש כפשוטו ונתן אליך אות וכו׳ קאי על שעבר דיקום מי שהוא נביא אמת וע״י מה שנתן אות או מופת לאמת נבואתו הקדומה ועתה בא האות או המופת שנותן עכשיו לאמר נלכה וכו׳ וא״ש מאי דקאמר הכא מופת זה נביא אמת שנאמר ונתן כו׳ דקרא איירי במופת שנתן מקדם לנבואתו האמתית ומוכח שפיר מסוגיא זו כדברי רש״י דנביא שקר דחייבו קרא איירי שהיה אמת מקודם.

מסכת אבות

פרק ד׳ משנה י״ט שמואל הקטן אומר בנפל אויבך וכו׳. פירשו בו שהיה רגיל לומר אותו פסוק. ולדעתי נ׳ שהוא כענין שכתבו התוספ׳ בכתובות דף ק״ה ע״ב ד״ה אפילו ומייתי ג״כ ברייתא דבבא מציעא דף קי״ד [ע״א] שאינה שונה רק הפסוק גרידא והוא לדיוקא וכן הכא נראה שהוא לדיוקא ע״פ מה דאיתא עלה דההיא קרא במגילה דף י״ו [ע״א] הני מילי בישראל אבל בנכרי כתיב על במותימו תדרוך ויש לדייק כן מתיבת אויבך דוקא אבל מי שהוא אויב הכל דהיינו נכרי תגיל במפלתו כנ״ל.

פרק ראשון

דף ב' ע"ב תוספ' ד"ה אתנו. אבל אדם השוחט קרבן פעמים שטועה וכו'. קשה הא שם לרבה קיימינן דסבר שאין בקיאן לשמה ולדידי' ע"כ אין החשש משום טועה דהא ס"ל במנחות דף מ"ט [ע"א] עקירה בטעות לא הוי עקירה וא"כ בטועה כשר ואין שייך פסולא כ"א בידע וא"כ אכתי דמיא לגט ומש"כ הכסף משנה ריש פרק ט"ו מפסולי המוקדשין, דרבא הוא דאמר הכי במנחות שם כבר השיגו הברכת הזבח שם דאי אפשר לומר כן מדמסיק בסוף הסוגיא רבה לטעמיה וכו' מחשבה בלא מינכרא והאי רבה אמרה בריש מנחות.

דף י' ע"ב רש"י ד"ה וליטעמך. חודה של קרן אבל של אמה על אמה ברום אמה וכו'. וכן כתב לקמ; בסמוך ד"ה בעולת ותמוה דלקמן דף נ"ד איתא דהוא מלבן של אמה על אמה ופירש"י שם דהוא דפוס עשוי מארבע קרשים ואפשר דכאן הוא טעות סופר וצ"ל מלבן.

דף י"ד ע"א תוספ' ד"ה ומה שלא לשמן יוכיח וכו'. תירוצם תמוה דאדרבה שלא לשמן פסול אפי' בכל הד' עבודות בכל חד לחודי' ובצ"ק נדחק לפרש ואינו מובן כלל ונ' כוונתם דריב"ח קאי לריש לקיש לשיטתו דס"ל לעיל דף ט' ע"ב דבשלא לשמה כשר מעבודה לעבודה א"כ אין לחשוב זאת לחומרא דפסול בעבודות לחודיי' דנגד זה איכא בפיגול הומרא שפוסל מעבודה לעבודה מה שאינה בשלא לשמה אבל בשינוי בעלים שפיר איתנהו לתרווייהו דפוסל בשוחט על מנת לזרוק ובשחיטה בלהודה ג"כ בפסח ואמרינן שלא לשמה יוכיח והדר פרכינן מה שלא לשמה שנוהג עכ"פ בד' עבודות הצד השוה שבהן וכו'.

פרק שני

דף טז ע"ב תוספ' ד"ה שם טומאה. מה להנך זר כו' שהן במיתה כו'. אע"ג דזר מחלל אפי' בעבודה שאין חייב עליה מיתה כמו שכתב רש"י לקמן דף י"ח [ע"א] ד"ה אבל ונ' דלכך העמידו קושיתם אהא דשם טומאה דהשתא קשה ממ"נ אי לא אזלינן בתר שם תיקשי שכן לא הותר' מכללן בקרבן יחיד ואי אזלינן בתר שם תיקשי מחיוב מיתה דבשם זרות איכא מיתה עכ"פ בעבודה תמה.

פרק רביעי

דף מד ע"ב תוספ' ד"ה סד"א. לא ליכתוב מן האש וכו'. ורש"י בחומש פירש לאחר הקטרת האשים ובאמת בפסחים דף נ"ט ע"ב דריש לה מקרא אחרינא מוהקטיר כו' והיה החזה אך במכילתא סדר קרח דריש מן האש זה עור העולה ובספרי מייתי לה מקדש הקדשים שכולו

עולה לאשים וכו׳ אלא עולת בהמה וא״כ היינו דקאמר סד״א מן האש כו׳ ולמעוטי לוג שמן קמ״ל דנדרוש מן האש על עור העולה.

דף מה ע״ב תוספ׳ ד״ה דומיא דתרומה. סוף הדיבור אמר אבימי וערכו נגנז וכו׳ ולישני ההיא ר׳ יוסי וכו׳. ושמעתי מתמיה על דבריהם דשם פריך בגמרא מקרא דלא לכם ולנו לבנות וא״כ הך דמועלין דלא כמאן דלר׳ מאיר אין מקדישין כלל ולר׳ יהודה עכ״פ יגנז כמש״כ התוספ׳ שם ד״ה אלא והאיך יתרץ דלרבנן אין מועלין מ״מ למאן דאמר מועלין קשה מקרא דלא לכם ולנו וכו׳ ע״פ מש״כ בצ״ק ליישב דברי הרמב״ם דפסק בפרק א׳ מערכין כר״מ ובפרק ט׳ ממעילה כתב דמועלין ותירץ הוא דהרמב״ם סבר דלר״מ אינו מעריך וליקח המעות לבדק הבית אבל לדבר אחר שירצו הבית דין לוקחין המעות ולכך מועלין והנה לדבריו אכתי קשה מאי פריך בגמרא מהך דמועלין דילמא משום דאפשר ליקח לשאר צרכים והנה קשה עוד לפירוש התוספ׳ דשם למה נסמכה הקושיא אאוקימתא דר׳ יהודה דאהך ברייתא דבבדק הבית מועלין גרידא קשה האיך אפשר דמועלין דהא כתיב לא לכם ולנו והיה לגמרא להקשות אמאי דמסיק טעמי׳ דר״מ מקרא מהך ברייתא דמועלין הא אינו ראוי לבדק הבית לכך נראה דהרבינו אלחנן בתוספ׳ כאן לית ליה כפירוש התוספ׳ דערכין דיש לדקדק בלשון וערכו יגנז דאמר אבימי הוי״ו אינו מדויק דהו״ל לשנויי רק ערכו יגנז לכך נראה מלשון אבימי דלא ס״ל כמילתא דרבא לעיל מינה דטעמי׳ דר״מ לא אתי שפיר מצד דחרש שוטה וקטן לאו בני דיעה נינהו והוקשה לאבימי דאמאי נאיד ר״י מדברי ר׳ מאיר ומדמה לטומטום אימא נידמיי׳ לחש״ו לזה אמר כמילתא באפי נפשי׳ וערכו יגנז כדבר מוחלט דע״כ זהו טעמי׳ דר׳ יהודה דיותר ניחא לידרוש קרא דבני ישראל לגמרי אבל ענין הפרשה אמערי׳ ונערך לכך ס״ל דלא נערך וא״ש מיעוטא דבני ישראל דנכרים אינם כישראל לא לנערך ולא למעריך דבישראל הוא לצורך ההקדש ובנכרים לא אלא יגנז אבל ליכא לאוקמי׳ דבישראל ניקח לבדק הבית ובנכרים לשאר צרכים דהא בדק הבית לא רמיזא בפרשה אבל צורך הקדש נשמע מסתמא דעומדין לכך הערכין ומימעטי נכרים דהם רק לגניזה וע״ז פריך מהך ברייתא דמועלין דמינה לחודא לא הויא קשיא דהו״א דלשאר צרכים לוקחין אבל השתא פריך מדר׳ יהודה דלית בהו צורך כלל ובברייתא שם פליגי ר׳ שמעון ור׳ יוסי בקדשי מזבח וסיים אבל בקדשי בדק הבית מועלין דברי הכל ומשמע דליכא מאן דפליג ואי ר׳ יהודה ס״ל גניזה הו״ל למינקט שם בברייתא דר׳ יהודה פליג גם בהא וא״כ שפיר קשיא לי׳ להר׳ אלחנן הא אדרבה דברי ר׳ יהודה הם כרבנן וא״ש פסק הרמב״ם דלר׳ מאיר אה״נ דניקחין לשאר צרכים דרק מר׳ יהודה לשיטתו הוא דמוכיח אבימי דס״ל דאין ניקחין לצורך כלל.

פרק חמישי

דף נ״ה ע״א רש״י ד״ה קדשי קדשים. נפסלין בטבול יום. המוה דכל הקדשים נפסלין בטבול יום אפילו במחוסר כפורים נפסלין לא שנא קדשי קדשים ולא שנא קדשים קלים ואפשר דכוונתו דע״י טבול יום נפסל חמישי בקדש דהיינו שבק״ק מטמא טבול יום שנים ופוסל א׳ וכמש״כ בסוטה ריש דף ל׳ דאינו נוהג אלא בקודש מקודש ונאמר דכוונתו בק״ק אך אינו נראה לפרש כן שם אלא כלישנא דקודש מקודש בחולין דף ל״ה [ע״א] דקאמר על כל קדשי הגוף כמש״כ רש״י שם.

פרק ששי

דף נט ע״ב תוספ׳ ד״ה הא. והא דאמר כו׳ ק״ו מפרים כו׳. תמוה דשם איתא בהדיא ולא הזקינו ולא הוממו כו׳ הרי שאמרו בהדיא דלא אירע בהם שום פסול לא דמום ולא דזקנה.

דף ס ע״א תוספ׳ ד״ה מודה. מאי קס״ד וכו׳ דהא קרן ריבוע ויסוד מעכבין. לכאורה לא קשה מידי למה שכתבו לעיל דף נ״ט ע״ב דלא מיסתבר דלישרי ר״י כו׳ אלא בשעה שהמזבח כשר וא״כ הס״ד דמה שהקרן ואינך מעכבין היינו דאם חסרון במזבח לא מתכשרא והזריקה בשום מקום ואפשר דכוונתם על מה דקאמר לעיל דף נ״ט [ע״א] דמודה רב בדמים דהוה ס״ד דתתכשר הזריקה במקום המזבח כשנעקר וע״ז שפיר קשיא הא ליכא קרן ואינך כלל וניחא נמי מה שכתבו מאי קס״ד ולר׳ יהודה הא לא מצינו שנסתפק בי׳ הגמרא כלל ואי קיימי אדרב אתי שפיר.

פרק שביעי

דף סט ע״ב תוספ׳ ד״ה רבי. דדוקא עוף טמא שאין במינו כו׳. הקשה בצאן קדשים אכתי האיך מיתרצא קושיתם הא מ״מ איך מיטמא משום נבלה כיון דאין איסור חל על איסור והניח בצ״ע ונ׳ דבריהם כפשוטן דהא ודאי לא שייך להקשות אמאי תיטמא כיון דאין איסור חל על איסור דהא מ״מ נבלה היא ואיסור אכילת נבלה גופה מיתלא תלי וקאי אי משכח רווחא חייל כדאיתא ביבמות דף ל״ב כ״ש דדין טומאה ראוי לינהג בה אף שהיא טריפה רק קושיתם היא מכח דתליא רחמנא הטומאה באיסור נבלה ובמה שאין חייב עליו משום נבלה אינו מטמא רק שלא תאמר דרק טמא ממעטינן דלא חל עליו איסור נבלה אבל על טריפה חייל לזה כתבו דהא מוכחינן מינה דסבר אין איסור חל על איסור וא״כ בטריפה נמי ליכא איסור אכילת נבלה וממילא ליכא בה טומאה ותירצו דהך כללא ליתא רק במין שאין בו אסור נבלה אבל בטרפה כיון דבמינו איכא איסור נבלה אף דבה ממש לא חייב משום נבלה מ״מ יש

בה טומאה דאע״ג דאין איסור חל על איסור הא מ״מ נבלה היא לענין טומאה דילה הא אשכח רווחא.

פרק שמיני

דף עט ע״א תוספ׳ ד״ה רבא. א״כ מלא רוקין כו׳ ומלא מי רגלים כו׳. ונ׳ למה שכתבו התוספ׳ לעיל מינה דהו״מ לאוקמי כרבנן אך דא״כ היה קשה ממי חטאת דרבנן מחמרי טפי מר׳ יהודה דאפי׳ במין במינו ס״ל רואין א״כ יש לומר דודאי כיון דגזרו רבנן על טבילת תוכו בענין שתהא טבילה גמורה דכעין דאורייתא תיקון ולר״י כיון דמין במינו לא בטל מדינא בכל מקום לא היתה כשירה במלא מי חטאת אך רבא מוקי למתני׳ כרבנן דס״ל רואין ומין במינו בטל והבא בכלי שתוכו טהור מ״מ מלא רוקין דהוא חציצה גמורה לא הקילו רבנן בהאי טבילה וכן במי רגלים דהוי מין בשאינו מינו דלכ״ע אית להו רואין אבל במי חטאת דהוי מין במינו אף דמ״מ ס״ל לרבנן מן הדין דרואין דהא מה״ט מכשרי במתני׳ לזרוק בנתערב בדם הבהמה מ״מ כיון דמן הסברא אין לומר ביה רואין דלכך לא ס״ל לר״י כן לא ראו לפסול טבילת תוכו מכח רואין כה״ג דמה״ט לא יזלזלו בטבילה משום דלא אמרינן רואין כיון דמן הסברא הוא שלא נימא בי׳ לא נפיק מיני׳ חורבא ולכך כשר במי חטאת אבל באינך שפיר פסול אע״ג דהוי רק טבילת תוכו דמ״מ כעין דאורייתא תיקון.

דף פב ע״א תוספ׳ ד״ה מכדי איתרבו. דילמא ר״ע ס״ל כמ״ד קדשי קדשים טעונין מריקה ולא קדשים קלים כו׳. רבים תמהו הא ר״ע ס״ל לקמן דף צ״ג [ע״א] אותה פרט לתרומה ואיתא בדף צ״ו ע״ב דמאן דדריש הכי ע״כ ס״ל דקדשים קלים טעונין מריקה ונ׳ ע״פ מה שכתבו התוספ׳ דף צ״ב [ע״א] ד״ה יכול דהו״מ למילף מריקה מהיקישא דחטאת בדף צ״ח ותירצו שם אליבא דר׳ יהודה וא״כ אפשר לומר דר׳ עקיבא אה״נ יליף מהיקישא דלדידי׳ אין צריך לגילויא דלא נוקי זאת למעט בלוע כיון דכתיב מנחה לרבות בלוע למה נאמר אח״כ למעט בלוע בקדשי בשר אע״ג דעביד צריכותא אינו לאמת ועיי׳ תוספ׳ גיטין דף כ״ו [ע״א] ד״ה אבל ועכ״פ הוי גילוי מילתא ומשמע שם [לקמן דף צ״ח ע״א] בתוס׳ ד״ה מה חטאת דר״ע יליף גם בלוע מהיקישא דחטאת וא״כ יליף קדשים קלים למריקה מהיקישא ולכך איצטריך אותה אבל קודש קדשים משמע לדידי׳ רק קדשי קדשים כר״ש וא״כ א״ש וכל חטאת לכל הקדשים כיון דבמשמעותא דמקרא שלפניו לא נכתב רק קדשי קדשים והוי עכ״פ כעין המשל אף דבאמת הוי הדין בכל הקדשים מ״מ קאי קרא דכל חטאת אמשמעותא גרידא דקרא דקודש קדשים דלעיל וכן כתבו תוספ׳ בכה״ג בגיטין דף מ״ט [ע״א] ד״ה שור מ״מ לא מהאי קרא מפיק אלא מקרא אחרינא ומש״כ תוספ׳ הילמא ס״ל כמ״ד וכו׳ היינו כטעמי׳ דס״ל קודש קדשים כפשוטו ולא כהלכתיה.

שם ע"ב תוספ' ד"ה כיון. ועוד בפרק בהמה המקשה דאיכא תנא דלא דריש ובשר בשדה לענין יוצא. ולא מצאתי שם תנא רק ר' יוחנן דלא דריש לי' לענין אבר היוצא וחזר ועיי' ברש"י שם ד"ה הכל דמשמע בהדיא דלענין יוצא בקדשים כולי עלמא דרשי.

שם בגמר' בשר הנכנס בפנים אינו דין שיפסל כו'. קשה למה לי קרא הא לעיל דף ס"ג [ע"א] דריש מקרא דבקדש הקדשים תאכלנו שאם הקיפו נכרים את העזרה שהכהנים נכנסין להיכל ואוכלין שם ש"מ דלא מיפסל.

פרק תשיעי

דף פז ע"ב תוספ' ד"ה אויר. שהרי יש אויר מפסיק יותר מכדי אמה סובב כו'. הקשה בצאן קדשים דלעיל דף ס"ב ע"ב ד"ה אויר כתבו התוספ' דהי' האויר כנגד הסובב ותירץ דס"ל לרבינו חיים דלא הי' סובב בצד דרום ונ' דאין לומר כלל שיסבור רבינו חיים שהיה אויר יותר מאמה ויצטרכו הכהנים לקפוץ מהכבש למזבח על יותר מאמה אלא הא גופא כוונתו דלמש"כ התוספ' דסובב חשיב מזבח וכיון דבעינן אויר קרקע לזריקה יצטרך להיות הפסק יותר מאמה וזה אי אפשר כנ"ל אלא ע"כ דסובב אינו חשיב מזבח וא"כ תיקשי בלא"ה דליהוי כירוד משום אויר קרקע וצריך לדחוק בדבריו דמש"כ שהרי יש אויר מפסיק כלומר שיש לנו לומר לפ"ז דליהוי אויר מפסיק יותר מאמה וזה אי אפשר.

שם בגמרא רובו לכבש ככבש כו'. קשה אכתי כי מטא האבר לפלגא דידי' שחציו מכוון הוא על הכבש וחציו על המזבח ודוחק לומר דרובו לאו דוקא אלא דלפלגא נמי שדינן המיעוט שכנגד האויר אלא נ' דרוב האבר חשבינן בין משך אורך האבר בין עובי האבר וא"כ מטא לפלגא דאבר כיון דאי אפשר שלא יהא צד אחד עב יותר מצד השני כל שהוא א"כ אכתי איכא רוב עובי האבר במזבח או בכבש ולהתם שדינן לי' למיעוט שכנגד אויר הקרקע.

דף פח. ע"א תוספ' ד"ה מן המדומע. מההיא דחגיגה כו' לא שייכא לכאן וכו' ואינו קורא שם על התרומה בעוד שהיא בחבית כו'. ולדבריהם תמוה מאי פריך בחולין דף ל"ה ע"ב תטמא תרומה לקדש הא לא היתה התרומה והקדש כלל בחבית כאחת.

פרק עשירי

דף צא ע"א תוספ' ד"ה דשחטינן. ליתני שלמים ושחט קודם כו'. לכאורה כוונתם דליתני בשלמים של היום ושחטינהו והחטאת לא נשחט וכן פירש הצאן קדשים אבל לא ידעתי מאי רבותא אימא דניחא לי' לתנא לאשמעינן יותר רבותא אע"ג דחטאת ג"כ נשחט אפ"ה מקדמינן לזריקת השלמים הואיל דשל אמש הן אלא נ' דהתוספ' לא ס"ל כמש"כ

רש״י ד״ה היכי דמי דשחטי׳ לחטאת אחר השלמים כו׳ הא אידי ואידי דיום ושחט שלמים ואח״כ חטאתו וכו׳ אלא דאם שחט השלמים קודם אע״ג דהן של היום כיון דבשעה ששחטן היה הדין לזרוק מיד ולהניח החטאת חי אע״ג דאירע ששחטו החטאת אח״כ קודם זריקת השלמים לא איבדו השלמים מעלתם ונשארו אדינם לזורקן קודם ומאי דתנא במתניתן בשחטינהו לתרוייהו קדמי דוקא שלמים של אמש היינו אע״ג דשחט השלמים אחר החטאת והיינו דקשיא להו לינקוט בשניהם שחוטין ובשל היום ואפ״ה משכחת דשלמים קודמין דהיינו ששחטן קודם לחטאת דלא ירדו ממעלתן ונשארו אדינן לזרקן קודם כמו שהיה קודם ששחט החטאת ונ׳ דנפקא להו סברתם מלשון הגמרא בסמוך דקדים שחטי׳ לתמיד ברישא דהוא כפל לשון דקדים היינו ברישא אלא הכוונה לומר דכבר שחט גם התמיד וברישא פי׳ קודם ששחט הפסח ומשום דאי שחטי׳ לפסח קודם דינו הוא לזורקו ג״כ קודם אע״ג ששחט גם התמיד אח״כ דנשאר הפסח אדינו כנ״ל.

פרק אחד עשר

דף צה ע״א תוספ׳ סוף הדיבור ד״ה לא שנו. ואי הוה אמינא דשיעור זיתים דבעינן מדרבנן כו׳. ותמוה האיך אפשר לומר כן דהא איתא בשבת סוף פרק הזורק כלי חרס שיערו כמוציא זיתים והרי הוא ככלי גללים וכו׳ שאין מקבלין טומאה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים פירוש בפחות מכשיעור זית ואי כל שיעור זיתים הוא מדרבנן פשיטא שבפחות ממנו אינו מקבל טומאה מדרבנן.

שם ע״ב רש״י ד״ה בישול. ובלוע שמן המנחה. לא ידעתי אמאי נקט דוקא שמן ולא פירש משום המנחה עצמה.

דף צ״ו ע״ב בגמרא אי מפעפע בכולו וכו׳ א״כ בשאר איסורים נמי וכו׳. נ׳ דיש לומר דלעולם פשיטא ליה דטעם קלוש מתפשט בכל הקדירה רק שאינו אוסר כמש״כ הרשב״א בחולין דף צ״ב על הא דאמר עולא עץ היא כתב בסוף דבריו דטעם משהו לא סמכינן אקפילא והיינו דטעם קלוש יש בו ומ״ד אין בגידין בנותן טעם ס״ל דלא אסרה תורה הך טעם קלוש ולמאי דמיבעיא להו לעיל דף צ״ה ע״ב אי בישול בלא בלוע אסור א״כ בשאר איסורין הך טעם קלוש שבשאר הכלי אינו אסור אבל בקדשים מיבעיא לי׳ כיון דבישול מפעפע טעם קלוש בכל הכלי ואי בישול בלא בלוע אסור צריך מריקה בכל הכלי או נימא כיון דאינו מפעפע טעם גמור בכל הכלי לא מיחשב בישול בכולו.

דף צ״ז ע״א בגמרא ופוסלין במגע. פירש״י נעשו הקלין כחמורין לפסול את הנוגעין בהן וכו׳ ואע״ג דאין איסור הבלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב כדאיתא ביורה דעה סי׳ ק״ה סעיף ז׳ צ״ל דאיירי באם נבלע בו שומן דאז אוסר כדאיתא שם או דנימא דקדשים חמירי ודוחק.

שם ע״ב בגמרא בבשרה ולא בגידין ועצמות כו׳. ובחולין דף צ״ח ע״ב איכא מן דאמר בשר ועצמות משערינן הרי דעצמות אוסרין וצריך לומר דפליטת העצמות מיחשב כאיסור בלוע כחוש בחתיכה דאינו יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב ובחולין איירי בבישול בקדירה דאיכא רוטב לכך אסרו וא״כ צריך לומר דאין להם תורת כלי דבכלי יוצא בלא רוטב כדאיתא ביו״ד ס״י ק״ה סעיף ז׳ בהג״ה וכתב הש״ך שם מאחר דאין בו פליטה בגופו וא״כ קשה על מה שכתב הש״ך בסי׳ צ״ט ס״ק ג׳ דהעצמות אינן נעשין נבילה דהוו ככלי עצם דיש לו תקנה בהגעלה דאם הם ככלי שאין בו פליטה מגופו אמאי לא אסרי הכא במגע בלא רוטב.

פרק שנים עשר

דף ק״ב ע״א בגמרא ואני מסגירה אני חולטה כו׳. הקשה מהרש״א בחידושי אגדות הא החלט הוא רק בשבוע שני והיא לא היתה נסגרת רק שבוע א׳ ותמוה וכי לא משכחת החלט ע״י פשיון בסוף הסגר ראשון ונרפאה ממנו מיד ונפטרת.

שם בגמרא אמר ר״ל סטרוויצא. הקשה מהרש״א בח״א אכתי הא לא נכתב הרושם בתורה ונ׳ דהוא במה שאמר לא אוסיף עוד ראות פניך דהא באמת ראה אח״כ פניו כדאיתא בסמוך ואילו לדידי׳ לא קאמר ופירש״י דמסקנא הכי הוי והרמב״ן הביא מהמדרש אני לא אראה פניך אבל אתה תראה פני אך לדברי ריש לקיש שסטרו יתפרש הכי לא אוסיף עוד ראות פניך של עכשיו דהיינו לפי שסטרו ועשה בו רושם וישנה פניו מכמו שהיה עד עתה.

פרק שלשה עשר

דף ק״ו ע״ב בגמרא משרצים טמאין. תוספ׳ בחולין דף ק״ד [ע״א] ד״ה שכן מחקו זה דהאיך קאמר שמטמאין במשהו תיפוק לי׳ דהלב אינו מטמא כלל כוונתם דלימא פשוט כמו דפריך אנבילה שכן מטמא וחלב הוא איסור אכילה ואינו מטמא והגאון ר״י ברלין בהגהתו כתב אדברי רש״י שכתב אבל חלב בכזית שהוא שבוש דבכזית ג״כ אינו מטמא וציין אפסחים דף כ״ג ומשם הא לא איריא דהיה יכול להיות כוונת רש״י דבחלב אפילו היכא שמטמא משום נבילה כגון בבהמה טמאה כדאיתא לעיל דף ע׳ ע״ב וברמב״ם פ״א מאבות הטומאות הל׳ ה׳ אפ״ה הוא רק בכזית אך בלא״ה כוונת רש״י אבל חלב שיעורו לאיסור אכילה בכזית ומש״כ התוספ׳ בחולין שאינו מטמא כלל היינו דאקרא שאנו דנין כל חלב שור וכו׳ דמיותר בו הלאו הוא חלב בהמה נשחטת שאסור באכילה אין יכולין ללמוד מאיסור שהוא מטמא ג״כ ולקושית התוספ׳ נ׳ דבמה דפריך אנבילה שכן מטמאה ובעי למימר דחמיר מחלב אע״ג שהוא בכרת היינו לפי שהוא מטמא טומאה חמורה במגע ובמשא לזה אמר משרצים שהם רק

במגע ודאי קיל יותר מחלב שהוא בכרת ודחי דנגד טומאת משא איכא חומרא אחרת שטומאתן במשהו ואיכא ג״כ תרי חומרות שמטמאין במגע ובמשהו והמירי מחלב שיש בו רק חדא חומרא שהוא בכרת ובעי למילף משרצים טהורין ודחי דילמא איסור משהו לחודי׳ חמיר מאיסור כרת דחלב.

שם בגמרא תאמר פסח שיש לו תקנה. פירש״י בתשלומי פסח שני וקשה אכתי ניליף לאו ואזהרה לפסח שני שהוא בכרת ואין לו תקנה והו״ל ליחשב במשנה דכריתות חטאת דפסח שני וצ״ל דהוה מוקמינן לה כר׳ נתן בפסחים דף צ״ג [ע״א] דאינו מחייב כרת על פסח שני וכל זה לפי פירש״י ד״ה אי קשיא דמשמע ממה שכתב על מצות עשה היא באה ואין חייבין חטאת וכו׳ דקושית הגמרא היא דליחייב עליה חטאת וליחשב ל״ז חטאת אבל פירושו תמוה דמייתי קרא דלא תעשינה דקפיד קרא אלאו ובכריתות דף ג׳ איתא דהיינו טעמא דהוקשה כל התורה לע״א בשב ואל תעשה ובשבת דף ס״ט [ע״א] ד״ה מה כתבו התוספ׳ דלר״ע הוקשה למברך השם ולא משום לתא דאזהרה כדאיתא בהדיא במכות סוף דף י״ג אבל דרשא דלא תעשינה מוקי הגמרא שם למילי אחריני ועיקר כוונת המשנה במצות עשה היינו שהם קום ועשה וקושית הגמרא היא אמאי דקרי לה מצות עשה דמשמע מ״מ שאין בו לאו כמש״כ התוספ׳ במכות סוף דף י״ג ועל זה משני שפיר שיש לו תקנה ואיירי המשנה בפסק ראשון ושפיר קרי לי׳ מצות עשה ובפסח שני אה״נ דאיכא אזהרה ולא חשבי׳ למנין חטאת דמ״מ אין בו חטאת לפי שהוא קום ועשה.

דף קט ע״א תוספ׳ ד״ה עולה. אבל דרך אכילה ששרה פתו ביין שיעורן בכזית. וקשה א״כ האיך אמרו בנזיר דף ל״ח ע״ב מהא דאמר ר״ע אפילו שרה פתו ביין ויש בו לצרף כזית חייב דסבר ר״ע ילפינן שתיה מאכילה לכזית הא שאני הכא דהוי דרך אכילה דבכה״ג כ״ע מודו דהוי בכזית ואפשר לדחוק דלא אמרו אלא כשכל אחד הוא איסור כחלב ויין י״ל דהיין בטל לגבי האוכל אבל התם דהפת הוא היתר וס״ל צירוף ובטל הפת לגבי יין אי הוי ס״ל בשתיית יין רביעית הוה מצריך כדי לצרף רביעית יין כיון דכל החיוב הוא בשביל היין אבל הרמב״ם בפרק ה׳ מנזירות הל׳ ה׳ כתב דבדרך אכילה נמי צריך יין בכדי רביעית בלא צירוף דפת ופליג אהך סברא שכתבו התוספ׳. ועל פי האמור בסברת התוספ׳ יש ליישב מה שמקשין והובא בנודע ביהודה א׳ י״ד סי׳ צ״א על מה שכתבו התוס׳ בע״ז דף ס״ח בשם הר״ר יקר דר״ש לית ליה כל שהוא למכות אלא בעין לא ע״י צירוף מסוגיא דשבועות דף כ״א ע״ב דפשיט דר״ע לית ליה כ״ש למכות מדבעי צירוף והא בתערובת כ״ע מודו דהנה לדעת הר״ר יקר יש לדון שפיר לר״ש באיסורי נזיר אי מדמינן שתיה לאכילה א״כ כמו דבאכילה חייב בכזית בתערובת אם צירף פת לענבים ה״ה בשתיה אם צירף מים ליין חייב בכזית ואם לא מדמינן צריך רביעית והנה מה שכתבתי לעיל דר״ע שפיר נקיט פתו ביין משום דאי הוה צריך רביעית בשתי׳ הוה צריך הכא ג״כ לצרף רביעית אף שהוא דרך אכילה לפי שכל

החיוב הוא משום היין התינח אם ביין גרידא צריך רביעית אבל אם דינו בפני עצמו בכל שהוא ורק משום תערובת בעי שיעורא פשיטא אי אפי׳ בעלמא כגון יין במים בעי רביעית מ״מ סגי הכא בכזית כיון דתערובת מאכל גרם לו ליבעי שיעורא דיו בכזית לפי שהוא דרך אכילה והנה בתוספתא דנזיר ריש פ״ר ס״ל לר״ע בהדיא בשיעור יין בכזית ולפי ההו״א בשבועות שם הוה ס״ל דהיינו ע״י תערובת לפ״ז הוכחת הגמרא בשבועות כן היא ת״ש ר״ע אומר נזיר ששרה פתו ביין וכו׳ ומפרשינן לי׳ שם דף ל״ח [ע״א] דבא לפלוגי אמשנה ראשונה דס״ל בשתי׳ רביעית ובא לומר דשיעורו בכזית ועיי׳ בב״ק דף ל׳ ע״ב דפשיט כה״ג מסוגיא דהש״ס ת״ש מדאיירינן גלל וכו׳ וגם מדס״ל בתוספתא בהדיא דשתיה בכזית א״כ אי ס״ד כ״ש למכות קשה אמאי נקיט פת ביין דמיני׳ לא נשמע שיעור שתיה בכזית דשאני הכא שהוא דרך אכילה ודינו לכ״ע בכזית כסברת התוספ׳ בזבחים עדיפא הו״ל למינקט לשיטתו יין עם מים והוה שמעינן מינה תרתי צירוף ושעור כזית בשתיה מה תאמר דמ״מ שפיר השמיענו כזית בשתיה דאי היה הדין ברביעית היה צריך גם הכא כדי רביעית לפי שכל החיוב בשביל היין והפת בא רק לצרף והיה צריך להיות דינו כדין היין גרידא ברביעית ומדסגי בכזית ע״כ נשמע דשתיה בכזית ז״א דאי סבר כל שהו למה לי לצרף הא לא בעי היין שיעורא כלל וכל עיקר דבעי הכא שיעורא הוא מכח התערובת א״כ פשיטא שבתערובת שהוא דרך אכילה סגי בכזית לכ״ע ועדיפא הו״ל למינקט אפי׳ שתה יין במים ויש בו לצרף כזית דהוה שמעינן שפיר תרתי כנ״ל אלא ע״כ דלית לי׳ כל שהוא למכות ונקט שפיר פת ביין ואפ״ה שמעינן מינה דדין שתיה בכזית כנ״ל ואדרבה משם ראייה לסברת הר״ר יקר מדמהדר לדייק מדר״ע ואי ס״ד כ״ש וכו׳ ואמאי לא פשיט מתוספתא הנ״ל דאמר ר״ע בהדיא דשיעור חיובא ביין לנזיר מביא זית איגורי ושוקעו לתוכו וכו׳ אלא ע״כ דהתם יש לפרש כל שהוא בתערובת עם מים אבל מדיוקא דלישני׳ דהכא מוכח שפיר כנ״ל.

דף קי״ח ע״א תוספ׳ ד״ה ו א י. ומ״ש נסכים כו׳ מקבל דם בכלי חול וכו׳. למש״כ תוספ׳ לעיל דף פ״ד [ע״א] ד״ה ומוציא בהג״ה דהכשר דם חמור ולא ילפינן מבמה וכו׳ יש ליישב דה״נ לענין להתחייב בחוץ לא ילפינן מבמה לגבי דם.

פרק ארבעה עשר

דף קי״ח ע״ב בגמרא בג׳ מקומות שרתה שכינה כו׳. כתב מהרש״א בח״א דה״ה אהל מועד שבמדבר והגלגל רק דלא חשיב כ״א מה שהיה כשהיו ישראל בישובן וכ׳ בזה רמז גימטריא קדוש קדוש קדוש כמנין ימי השכינה בישראל דהנה מעת יציאתם ממצרים התחילה השכינה בעמוד הענן ואע״ג דלקמן בסמוך חשיב ימי אהל מועד רק מ׳ חסר אחת מ״מ שיכון השכינה הי׳ מ׳ שנה ומשם עד בנין הבית היו

ת״פ שנה כדכתיב במלכים והביאו רש״י בסוגיין וימי בית ראשון ת״י ובית שני ת״ך שנה סך הכל אלף ש״י הוצא מהן מ׳ שנה עון בית יהודה הם המוזכרים ביחזקאל ד׳ והביאו רש״י בסדר בחוקתי בפסוק אז תרצה הארץ ומסתמא לא היה אז שיכון שכינה כמו שדרשו ביומא דף ט׳ ע״ב בקרא דכי קצר המצע מהשתרע ובבית שני נמי איתא בע״ז דף ח׳ ע״ב מ׳ שנה עד שלא חרב הבית גלתה סנהדרין משום דחזו דנפישי רוצחין וכו׳ ואז ג״כ לא היה שיכון כדאיתא בשבת דף ל״ג [ע״א] בעון שפיכת דמים שכינה מסתלקת נשארו י״ב מאות ול׳ שנה כמנין ג׳ קדוש ואמר שכמנין הזה היה כבוד ה׳ ממלא כל הארץ.

מסכת מנחות

פרק ראשון

דף ח ע״ב רש״י ד״ה שניהם. ובמנחת נסכים קמישתעי כו׳. לא ידעתי למה דייק כן דאי נמי בנדבה איירי א״ש דהיא ג״כ טעונה שמן ואדרבה ממנחת נסכים לא מוכח כל כך דהיא לחה ביותר וטעון רביעית הין שמן לעשרון ואפשר דלא נשארין קרטין סלת יבש בתוכה וגם סותר לפירושו בתורה שם שכתב בהדיא למנחת נדבה.

דף י ע״א רש״י ד״ה ואזן. דשמן עשיר וכו׳ ודעני לא דריש להו רבא כדלקמן כו׳. וביבמות דף כ״ד [ע״א] כתב רש״י ד״ה אזן דקרא דמצורע עני מיותר לגמרי כדאמרן במנחות כו׳ ותמוה דליתא כאן בסוגיין אלא דקרא דעני הוא לפרשה שנאמרה ונשנית.

שם רש״י ד״ה ידיד. נכתב על הגליון אצל התוספ׳ ויש גורסין ימלא את ידו וכו׳ וחינוכו של כהן הוא במנחה, והוא תמוה דמנחת כהן כליל היא ואינה נקמצת ואיך מצינו לדון ממנה יד יד לקמיצה.

שם רש״י ד״ה ומשני. לאפוקי הולכה דלא מעכבא דאפשר לשחוט ולנתח אצל המזבח. לא ידעתי אמאי לא פירש כפשוטו דלא מעכבא משום דעיקר הקטרה לא מעכבא וכן פירש הוא עצמו בזבחים דף כ״ד ע״ב משום דהוא עצמו שלא הוקטרו אימוריו כשר ואי משום דבהזאת מצורע עצמו ליכא עיכוב כפרה דאינו בא לכפר רק להכשיר כדאיתא לעיל דף ד׳ ע״ב מ״מ שייך בי׳ עיכוב הכשירו דמצורע משא״כ בהולכת אברים דלית בהו עיכוב כלל, גם מה שכתב את״ז אי נמי אם יש כהנים הרבה יושיטו זה לזה לא ידעתי כוונתו הא מ״מ הולכה היא ואם כוונתו אי הולכה שברגל לא שמה הולכה ולא איירי בדניידי פורתא כדמוקי הש״ס בזבחים דף י״ד ע״ב ואפ״ה כשר בהולכת אברים הא ליתא כיון דעבודה היא ודאי פסול בה הולכה גרועה כדאיתא שם דף ל״ה [ע״א] לענין מדו כמידתו דפסול גם בהולכת אברים.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה פליג. דאי ידע לברייתא כו׳ הא בהדיא פליג דמכשר זריקה בשמאל וכו׳. ורש״י נשמר מזה דפירש ד״ה לעובדה דקאי אקידוש כלי דהיינו נגד קבלה בדם ומייתי מאשם מצורע דהיתה בי׳ קבלה בשמאל ובזבחים דף כ״ד ע״ב פירש דקאי אזריקה אלא דכאן לפי הסוגיא דגם המקשן דלעיל ידע הברייתא ואפ״ה ס״ד דפוסל בזריקה ע״כ דהוי מפרש לה אקבלה ואי משום מה שהקשו תוספ׳ לעיל בדיבור הסמוך דבקבלה לא מיירי דאפי׳ חטאת נמי וכו׳ דאמר ר׳ שמעון וכי נאמר יד וכו׳ צ״ל באמת דמהך ברייתא לא ידע אבל בעלמא פי׳ רש״י דקאי אזריקה מכח הך ברייתא דוכי נאמר יד וכו׳ כדברי התוספ׳ הנ״ל דמינה מוכח דקאי אזריקה.

פרק שלישי

דף יח ע״א רש״י ד״ה גזירה. כדמפרש וכו׳ תרי קראי כתיבי כו׳. דבריו תמוהין דהא מייתי הגמרא הכא ברייתא דטעמי׳ דר׳ יהודה מסברא והיינו כדמסיק התם אלא טעמי׳ דר׳ יהודה סברא הוא וכו׳ ופירש״י ולא מריבוי דקרא.

שם תוספ׳ ד״ה עד. וקשה דבסוף הערל וכו׳ אלא דבר אחד במשנתינו כו׳. בעירובין דף נ״ג [ע״א] פריך הגמרא כה״ג על ר׳ יוחנן ומשני ואיבעית אימא במשנתינו קאמר ופירש״י אבל ברייתו׳ וגמרות גמר טובא וכה״ג יש להרץ על קושית התוספ׳ גם כן.

דף כד ע״א רש״י ד״ה ה״מ. להכי נקט טבול יום כו׳ מטמא אותו הטמא את הכלי וכו׳. דבריו תמוהין דאין אדם טמא ממגע שרץ או שאר אב הטומאה מטמא כלי ואפשר כוונתו דהי׳ צריך הש״ס להאריך שלא נשמע מסתם טמא טמא מת או מצורע וזב ולולא דבריו הי׳ נ׳ דבטמא שרץ שהוא ראשון פשיטא להו כיון דבלא כלי שרת אם היו נוגעין זו בזו פוסל אחד את חבירו דשני עושה שלישי מועיל הצירוף בקידש בכלי שיהא כאילו נוגע זו בזו אבל בטבול יום ס״ל כחכמים בסוטה דף כ״ט ע״ב דפוסל רק אוכלי קודש א״כ לא יועיל הצירוף ע״י כלי יותר משאם היו נוגעין זו בזו ממש בלא כלי ופשיט להו דבכל ענין קתני צירוף.

דף כה ע״א תוספ׳ ד״ה בשני. ותיקשי לי׳ לאביי כו׳ שאין אביי מחלק בב״א כו׳. נ׳ דקשה למאי ראיתא בקידושין דף נ׳ ע״ב כל שאינו בזה אחר זה אפי׳ בבת אחת אינו כיון דבזה אחר זה אמרינן שבע לה ה״ה בבת אחת אך יש לחלק דלא בכל ענין נאמר הך כללא כמו שכתבו התוספ׳ בזבחים דף ל׳ [ע״א] ד״ה דבריו דהיכא שאין סותרין זא״ז חל שפיר בב״א והנה בקידושין שם מתרץ רבא למתניתן כדרכה כל שאינו בזא״ז וכו׳ א״כ ס״ל כוותי׳ ואביי אותיב עליו משמע דלית לי׳ האי כללא לפ״ז א״ש דאביי לנפשי׳ ודאי ס״ל לחלק בין בת אחת לזא״ז והוה ניחא לי׳ פירושא דברייתא דהעליון אינו טמא מגע לפי שהוא בזא״ז

ולתחתון הוא בב״א ואע״ג דאינו בזא״ז בב״א חלין שפיר אבל לרבא לשיטתו שפיר פריך דליכא למימר משום בת אחת דכל שאינו בזה אחר זה אפי׳ בבת אחת אינו ומשני רבא דמ״מ חל בב״א וכדמתרץ בקידושין דלאו בכל גוונא קאמר הך כללא דשאני מעשר וכו׳ ה״נ הכא ליתא להך כללא הואיל שאינן סותרין זה את זה.

שם תוספ׳ ד״ה א י מ א. מעון זרות כו׳ ולשנויי כגון מעון יוצא. דבריהם אינן [מובנין] דהא בזרות שפיר קרינן עון דלפני ה׳ והו״ל לומר דמצי לשנויי כמו מעון שמאל דרב אשי.

דף ל״ה ע״ב תוספ׳ ד״ה א י ל ו. והר״ר יעקב דאורלינ״ש היה מסופק אם צריך לחלוץ תפלין של יד כו׳ דשמא כיון דמחופות עור וכו׳. לא ידעתי מה הוא הספק דבהדיא איתא כן בשבת ריש דף ס״ב דדוקא של ראש אסור משום שי״ן.

דף ל״ז ע״ב תוספ׳ סוף הדיבור ד״ה ש ו מ ע א נ י ומפרש ר״ת דנטרף היינו שנעשה טריפה כו׳. ולא ידעתי א״כ מאי משני עלה שאני הכא דבגולגלת תלה רחמנא וכי טריפה אין לו גולגלת ואפ״ה פטור מפדיון וצריך לדחוק הואיל דנשתבח בגולגלת שיש לו שנים אין לפוטרו אע״ג שהוא טריפה.

פרק רביעי

דף מ״א ע״ב רש״י ד״ה ב ט ל י ת ב ת ח׳. וליכא הכא אלא קלא אילן א״נ שקיל הנך דקלא אילן וכו׳. כאן פירש שני טעמים א׳ משום ביטול מצות תכלת והשני דתלי הנך דקלא אילן בטלית אחר דנראה כוונת רש״י והטלית אם הוא של פשתן יהא כלאים שלא במקום מצוה ולעיל ד״ה חוץ דאיירי רק לכתחילה נקט משום כלאים וא״כ דבריו קשין דכאן לענין דיעבד שיהא פסול חשש משום ביטול מצות תכלת שהוא קיל טפי מאסיור כלאים וי״ל דכוונת רש״י הכא אתרווייהו דמשום תרי חששות הוא דפסלי חכמים דפעמים יבא לבטל מצות תכלת ופעמים לאיסור כלאים ולעיל נמי משום השני חששות מצורפין הוא דאסרי חכמים דיהא קלא אילן במקום מצות תכלת ודשדי עם לבן והוי כלאים וכו׳ שדחקו לומר כן דלכאורה די בחשש החמור דכלאים וא״צ להזכיר החשש הקיל ממנו נ׳ דקשה על מה דמשני בסמוך דילמא דאי עבד אמאי לא משני כמו לעיל דאי בלאי ומזה הוכיח רש״י דע״כ משום צירוף תרי החששות הוא דפסלו ואסרו חכמים ואי בבלאי ליכא תו בזו הטלית חשש רק משום טלית האחר שיהא כלאים ומשום חדא חששא לא פסלו חכמים לכך משני דאי עבד ומשכחת לשני החששות ואף דבבלאי ג״כ איכא למיחש שיעשה מהן ציצית לשני טליתות ויבטל מאחד מצות תכלת ובהשני יהיו כלאים כולי האי לא חששו.

דף מ״ד ע״א תוספ׳ ז י ל ט פ י. אבל אבור כו׳ דאינו מצוי דהוי כל שאינו לא במקרא וכו׳. ותמוה דהכי איתמר בקידושין דף מ״א ע״ב

לשאינו מן היישוב אבל בור איתא בסוטה דף כ״ב [ע״א] דהוא קרא ולא שנה והוא מצוי בודאי ויש ליישב דבריהם ע״פ מש״כ התוספ׳ שם בסוטה דלר׳ יהודה דדריש בב״מ דף ל״ג ע״ב אחיכם אילו בעלי מקרא א״כ קרא ולא שנה אינו עם הארץ ואיזהו מי שלא קרא וא״כ הבור הוא ע״כ שאינו במקרא וגם לא בדרך ארץ וסבר רב אחא בר יעקב כהאי תנא ולכך אין לברך לדידי׳ אבור דאינו מצוי.

דף מ״ה ע״א בגמר׳ לפי שכתב בתורה שבעה כו׳ ת״ל ששה ומנין שאם לא מצא ששה יביא חמשה וכו׳. קשה תיפוק לי׳ מדבר שהיה בכלל כו׳ ללמד על הכלל כולו יצא כדאיתא בפסחים דף ק״כ [ע״א] ומייתי לי׳ רש״י בסדר בא כתוב אחד אומר שבעת ימים תאכלו מצות וכתוב אחד אומר ששת מלמד על השביעי שהוא רשות ומנין שאף ששה רשות וכו׳ ללמד על הכלל והכא נמי נימא ללמד על הכלל כולו דאינן רק למצוה ולא לעיכוב ואפשר לומר דדברי קבלה שעיקרן הוא מה שנאמר מהל״מ כדאמר במועד קטן דף ה׳ [ע״א] וברש״י שם ד״ה גמירי מסיני והם לא ניתנו לידרש בי״ג מדות כמש״כ רש״י בשבת דף קל״ב [ע״א] ד״ה עקיבא או י״ל טרח וכתב לה קרא ועיי׳ במשנה למלך ריש פרק ד׳ ממלוה ולוה ד״ה גרסינן.

דף מ״ו ע״ב תוספ׳ ד״ה לפי. דמנותיה לא יליף מדמסיק צורת הקרבתו. דבריהם אינן מובנין דשם קיימינן למאי דדחי לי׳ דהכא מצותו בכך אבל לפי ההו״א דמדמי לי׳ לקדשים פסולין שפיר יש ללמוד מנותי׳.

דף מט ע״א תוספ׳ ד״ה מתיב. ולא מסיק אדעתי׳ קו׳ דד״ש וכו׳. ולא הבנתי הא לדידי׳ בפשיטות יש ליישב הך ברייתא דכחטאת וכאשם דאיירי דידע איזו מנחה היא וקמיץ לשום אחרת כדאמר הכא דידע דמחבת היא וכו׳ מיעקר קא עקר וכו׳.

שם ע״ב בגמרא והא דאין מעלה ומלינה דקסבר לינה מועלת בראשו כו׳. ותמוה דבזבחים דף פ״ז [ע״א] איתא דלא נחלקו אלא אם ירדו אבל מראשו של מזבח ודאי לא ירדו ולכ״ע יש תקנה במעלה ומלינה.

פרק ששי

דף סח ע״א תוספ׳ ד״ה קוצרים. ומדלא חזו לבכורים כ״ש למנחות וכו׳. ולקמן דף פ״ד ע״ב איתא לענין שבגג וחורבה לעולא בביכורים לא קידש ולמנחות כשרין דמשני סיפא אתאן למנחות.

פרק שמיני

דף עח ע״ב רש״י ד״ה חוץ. בית פאגי היינו חוץ לחומת הר הבית וכו׳. ובב״מ דף צ׳ פירש היקף חיצון של ירושלים שהוסיפו עליו כו׳ וגם לפי פירושו שם דפאגי הוא לשון כבישה לא שייך זה בהר

הבית דלא שייך בי׳ הוספה דההר יגבול אותו וברמב״ם בפירוש המשנה גרים בית בגי והוא מקום אחד סמוך להר הבית אבל בחיבורו פרק י״ב מפסולי המוקדשין כתב בית פגי.

דף עט ע״א רש״י ד״ה בדוקין. דהוי מום עובר כו׳. לא ידעתי אמאי דייק משום מום עובר דאפי׳ במום קבוע מכשיר ר׳ עקיבא דעיקר טעמי׳ הוא הואיל וכשירין בעופות כדאיתא בזבחים דף פ״ה ע״ב.

פרק אחד עשר

דף צו ע״א תוספ׳ ד״ה שאלו. וצריך לדקדק לאיזו מנחה איצטריך קרא כו׳ למנחת סולת אין בה אפיה וכו׳. ולולא דבריהם היה נ׳ דבלא״ה קשה למאי איצטריך קרא לאפיה הא מהיקישא דזאת התורה מצינו למילף דאפי׳ היא במקום בישול בבשר חטאת ואפשר לומר דהיקישא לא אתי כי אם לדברים המעכבים בקרבן אך ז״א דהא ילפינן מיני׳ נמי מה אשם עצמותיו מותרין וגם מה שכתבו והוא הדין לישה ועריכה שמעתי מקשין בו דמנא לן הא מילתא דהא לת״ק דלעיל דף צ״ה ע״ב הוי לישה ועריכה בחוץ ואפי׳ בפנים לכך נראה דכל עיקר קרא דאשר יאפו לא אתי רק בשביל לישה ועריכה דכל מעשי הבצק נקראו בכלל אפיה והיינו משום דלאפיה גופה לא צריך קרא כמו שכתבו התוספ׳.

דף צ״ח ע״ב תוספ׳ ד״ה שאמצעי. דמייתי נמי שאר ברייתות. ולא הבנתי דהא פירש רש״י שם דהיינו אם לא קרא הראשון ד׳ פסוקים וקרא השני שפיר עבד לפי שהוא אמצעי וא״כ שפיר פירש״י כאן דקאי לענין ג׳ שקוראין בתורה דאם קרא האמצעי הוא משובח ג״כ כמו ראשון ואחרון אם היו קוראין הם הארבעה פסוקים.

דף צט ע״ב בגמרא משל לאדם שמסר צפוד דרור לעבדו כו׳ נשמתך אני נוטל כו׳. ויש להבין המשל דמאי טעמא בשביל צפור כאיסר יטול נשמתו ונ׳ ע״פ מה דאיתא בראש השנה דף ט׳ ע״ב אין דרור אלא לשון חירות כו׳ והנה מי שמבזה מתנת האדון ראוי לענשו שיפסיד בכפל דהיינו שיפסיד מכיסו כשיעור דמי המתנה והנה כל מה שקנה עבד קנה רבו ואם יקנה כל חפצים שבעולם אינן שלו וכשנותן לו חירות ראוי לזכות בכל וא״כ כשמבזה מתנה זו אין די בכל חפצים שבעולם לענשו ולא יספיק כי אם נשמתו וזהו שמסר לו צפור דרור לסי׳ חירות כעין דאיתא בע״ז דף יו״ד ע״ב שדר לי׳ כרתי חסא דהיינו לסימן ואם מאבדה בידים אין להענש כי אם בנשמתו וכן הוא בהתורה כל מי שעוסק בה הוא בן חורין חירות משיעבוד מלכיות וממלאך המות ולכך מי שמאבדה ראוי ליטול ממנו נשמתו דאין די בעונש אחר לפי ערכה.

דף ק׳ ע״א בגמר׳ ר׳ יוסי אומר לא בבליים הם אלא וכו׳ אמר לו ר׳ יהודה תנוח דעתך שהנחת את דעתי. פירש״י שמשפחת ר״י מבבל היתה ונ׳ עוד ע״פ מה דאיתא בנדרים דף מ״ט ע״ב שאמר לו צדוקי לר׳ יהודה פניך דומין כו׳ אי כמגדלי חזירין וזה שאמר שהיה חושש

תמיד מן הבריות שיאמרו שהוא רעבתן שפניו צהובין היו וראייה ע"ז לפי שהוא מבבל ויש לכוון ג"כ במאמר שהנחת את דעתי ע"פ שהשיב שם למטרוניתא שאמרה לו ג"כ מורה ורוי כו' אלא חכמת אדם תאיר פניו וזהו שאמר שעתה שהבבליים אינן רעבתנין ויצאתי מחשד זה הנחת את דעתי לי שיאמרו שבשביל הדעת שבי אורו פני.

פרק שנים עשר

דף קד ע"א תוספ' ד"ה אין דאם אמר חצי עשרון יביא עשרון שלם וכו' ה"נ נימא וכו'. הקשה בצאן קדשים הא שמעינן זה מדכתיב יהיה דרשאי להוסיף חמשה ואי כי אמר חמשה היינו בששה אמאי צריך קרא דיהיה ונ' כוונת קושיתם דאימא קרא דיהיה אתא למתנדב שאמר הרי זו אבל באומר הרי עלי נימא דיביא ששה ותירצו דאה"נ ומתניתן איירי באומר הרי זו אך הא קשיא הא לעיל דף ק"ג ריש ע"ב אוקים להא דחצי עשרון באומר תחלה מנחה אבל באומר חצי עשרון גרידא לא מיחייב בעשרון שלם וה"נ במתניתן דאיירי שאמר סתם לוג וחמשה דלא מיחייב בנדבה שלמה.

פרק שלשה עשר

דף קז ע"ב תוספ' ד"ה כבש. דהיינו חצי דינר צורי כו' וקשיא להכיא דכריתות וכו'. ולולא דבריהם היה נ' דלק"מ דהא איכא תרי גווני קנין תורין ובני יונה ותורין הם גדולים הרבה ובני יונה הם קטנים הרבה כדאיתא בחולין דף כ"ב ע"ב ויכול להיות ודאי דהגדולים הם שווים ד' פעמים יותר מהקטנים כדאשכחן במתניתן דעגל הוא בחמש סלעים ושור כ"ה סלעים והוא ה' פעמים יותר וא"ש דבכריתות אמרו דחס רחמנא עלי' דדל דמייתי א' מי"ו בעשירות דאי בעי מייתי בני יונה דהם ברובע דינר אבל ביומא דחיישינן לספק חטאת שמתו בעליה וחיישינן שיש בתוך השופר דמי חטאת מן התורין שהוא חצי דינר לפרידה אחת.

שם רש"י ד"ה כדי. ואי משום הנך עולות שהביאו יחידים וכו' משום מזלינו הוא וכו'. לא ידעתי למה נדחק דילמא באמת הא דחיישינן לאנצויי היינו דאי איתרמי שבימיהם היו קריבין רק נדרים ונדבות שלמים שהוא הרוב הנקרב ממעות מעשר שני שבירושלים וכדאיתא בפסחים דף ז' ע"ב וברש"י שם ד"ה רוב ומהן העורות לבעלים ולומר דס"ל לרש"י דכשהמזבח בטל מעולות אע"פ שיש שם אימורי שלמים מביאן קיץ וא"כ אי בימיהם לא הקריבו קיץ ש"מ דהיו קרבין עולות נדרים ונדבות זה לא שמענו ובשבועות דף י"ב [ע"א] פירש"י ד"ה מקיצן כשהמזבח בטל משמע סתם בטל מכל דבר.

דף ק"ט ע"א בגמר' ורב נחמן מכשול דעון. קשה האיך הולק ר"נ אריש לקיש דיליף ביומא דף פ"ב ע"ב מקרא דכי כשלת בעונך

דזדונות נעשו לשגגות ולדברי רב נחמן לא מוכח מידי ואפשר דהתם מודה ר"נ דע"כ מידרש הכי דאל"כ מה אתי קרא לאורויי במה שאמר כי כשלת בעונך אי להורות דמועלת התשובה למזיד הא מגוף הקרא דשובה ישראל נשמע כן דאי לשוגג שב ועומד הוא כדאמר לקמן ע"ב ובעיקר הדבר יש לתמוה דקאמר בשוגג שב ועומד הוא דהא השוגג נמי צריך כפרה ואמאי לא שייכא בי' תשובה והא חייבי חטאת צריכין להתודות על חטאותן כמו שכתב הרמב"ם בפרק א' מהלכות תשובה.

סוף המסכתא בגמרא שלא נאמר בהן לא אל כו' אחד המרבה כו' ושמא תאמר לאכילה הוא צריך כו' כי לי תבל כו'. ופירש רש"י ד"ה בעל הדין שזה ששמו כך צוה כך וכו' ואכתי אינו מיושב למה לא נכתב שם אל לבדו או שם אחר חוץ משם הויה ונ' דאכילה לא שייכא אלא במי שחסר לו דבר והאכילה משלמת חסרונו וכמו שכתב הרמב"ן בסדר אחרי מות בפסוק לשעירים וענין האכילה כו' אשר תיבש האש כו' וצריך לחזירה כאשר היא האכילה באדם ולכאורה מה היא האכילה שיש לטעות בעצם רוחני אך הענין הוא ע"פ מה דאיתא בשם האר"י על פסוק כי לא על הלחם וכו' כי על כל מוצא פי ה' כו' שהוא לפי שהגוף ניזון מעצם המאכל אך קיום הנשמה הוא ע"פ מה שאמרו אין לך כל עשב שאין לו שר מלמעלה שאומר לו גדול ומכה הזה שיש בהמאכל ניזונת הנשמה וזהו כי על כל מוצא פי ה' וכו' והנה בשם הויה אין לטעות כלל שהוא מורה שמהוה כל הויות ולא שייך לומר שחסר לו דבר ובענין שאמרו ביומא דף ס"ז [ע"א] אינו דומה מי שיש לו פת בסלו כלומר שאינו רעב כלל אך בשאר השמות יש מקום למינים לטעות שצריך לכח שרים שנותנין בהבהמות אך אם נכתב בקרבן אחד שם הויה ומוכח דאותו קרבן אינו לאכילה יוקש על השאר ג"כ שאינן לאכילה וא"ש דברי רש"י שע"כ צריך לכתוב בהן רק שם הויה דאם יכתוב שם אל לבדו הרי יאמרו לאכילה צריך ואם יכתוב אצל אחד שם הויה ובאינך שם אחד דתו אין לטעות באכילה כיון דאותו שבשם הויה אינו לאכילה ודאי ה"ה לאינך לזה כתב רש"י דא"כ יש לטעות בשני רשויות ואמרו אח"כ ראייה שאין הקרבנות באין לאכילה מדגלי רחמנא אחד המרבה ואי לאכילה צריך ודאי שהרבה מהם יהיו חשובין יותר ממעט אך מזה אינו מוכח רק שהקרבנות שממנו אין לוקחין לאכילה אך מ"מ שמא צריך לאכילה ואוכל ממקום אחר לזה אמר שאין שייך בו כלל דכל השרים של כל העצמיים בעולם שלו וזה שאמר כי לי תבל ומלואה דמלואה היינו הכחות שיש בעצמיים מהשרים הכל שלי. ובזה יובן מה שכתב הרמב"ן בסדר יתרו בפסוק ויהי ממחרת אבל יתרו הקריב לאלהים וככה לא ימצא בכל הקרבנות שבתורת כהנים ובסדר ויקרא בפסוק אשה ריח ניחוח כתב בסופו שאם יעשה לו לחם לא יקבל ממני כי הוא פגול כו' לה' לבדו תעשינה וא"כ נהי שיתרו הקריב לאלהים לפי שעדיין לא ידע ה' כמש"כ הרמב"ן שם מ"מ איך אכלו ממנו אהרן והזקנים דהא פיגול הוא אך כיון דכל החשש הוא בהקרבה לאלהים משום

הטעות שצריך לכחות של השרים והרמב״ן שם בפסוק לא יהיה לך אלהים אחרים כתב שהמין הראשון לע״ז היה להשרים של מעלה והנה הך לפני האלהים בקרא דויבא אהרן הוא מיותר כמש״כ רש״י שדרשו ממנו שכל הנהנה וכו׳ אך בזה ניחא דיתרו אמר עתה ידעתי כי גדול ה׳ מכל האלהים ופירש״י שלא הניח ע״ז שלא עבדה א״כ לפי שהוא ידע כי גדול ה׳ מכל השרים ואין מלבדו לא הי׳ בו שום כוונה מוטעת בשם אלהים זה שאמר עתה ידעתי כי גדול לכך שפיר ויקח יתרו כו׳ לאלהים לכך ויבא אהרן וכל זקני ישראל כו׳ לפני האלהים כלומר אף שבעלמא אין הקרבה הזו נכונה אף כי לאכול מטנה אבל לפני האלהים בה״א ידיעה כלומר לפי מה שכוון בו יתרו היה ראוי ונכון לאכול ממנו ובזה נ׳ לפרש מה דאיתא בשבת דף פ״ח ע״ב שאמרו מלאכי השרת מה לילוד אשה בינינו כו׳ חמודה גנוזה כו׳ מיד הודו להקב״ה שנאמר וכו׳ ולא נרמז בקרא בשביל מה שחזרו והודו ונ׳ ע״פ הנ״ל שמי שברא כל העולם וכל הכחות תחתיו אינו צריך לאכילה וא״כ להיפך ג״כ מי שצריך לאכילה לא יתכן שיהיה בבחינה לברוא עולם ואיתא בשל״ה בשם הזוהר בסדר בראשית על ואשים דברי בפיך וכו׳ לנטוע שמים וליסוד ארץ שבדברי תורה בורא התלמיד חכם עולמות והנה התורה היא לחירות כדאיתא בשמות רבה פרשה ל״ב והיא חירות משיעבוד מלכיות וממלאך המות וזה שאמרו מפי עוללים ויונקים יסדת עוז דהיינו מפי היונקים שצריכין לאכילה תתן עוז שהיא התורה ליסוד ארץ כלומר לברוא עולמות ותעשה זאת למען צורריך לחירות משיעבוד מלכיות ולהשבית אויב דהיינו מלאך המות מ״מ אינו כדאי כנ״ל כי אראה שמיך כו׳ מה אנוש כו׳ איך הצריך לאכילה וחסר הכחות הנ״ל יברא כזו ואח״כ חזרו והודו וע״פ [מה] דאיתא במדרש סדר בשלח פרשה כ״א שהים לא רצה ליבקע לפני משה לפי שהוא נברא בשלישי והוא בששי עד ששם הקב״ה ימינו על ימין משה ויש לפרש משום דימין רומז על הכח ונתן בזה סימן שהוא בעל הכחות וכל השרים הם תחתיו ורש״י כתב בסדר הדברים על ראה החילותי תת לפניך כפה שר של אמוריים תחת רגליו של משה וזה שאמרו אח״כ כשהודו ותחסרהו מעט מאלקים ונדרש על משה שנמסרו לו מ״ט שערי בינה חוץ מאחד ופירש בו הרמב״ן בפתיחה לתורה שלכל סוג יש שער אחד בריאת החיות וצמח האדמה בריאת העופות בריאת הדגים וכן לכולם וחוץ מאחד הוא בידיעת הבורא יתברך וא״כ הוא ג״כ בעל הכחות כולן ואמת הוא שלא היה צריך לאכילה כשהיה בהר ואיתא ג״כ במדרש שמשעה שירד מההר שוב לא אכל כלל ולזה אמרו כל שתה תחת רגליו דהיינו שכל השרים כפותים תחת רגליו כו׳ צנה ואלפים כו׳ צפור שמים כו׳ שהם כל השערים ויש לכוון במלת כל שהוא גימטריא חמשים שרומז על נ׳ שערי בינה כמו שהביא הרמב״ן ג״כ שאמרו חמשים שערי בינה ולא חשו להזכיר חוץ מאחד כמו דכתיב תספרו חמשים יום וארבעים יכנו ואמרו ראיה על זה עובר ארחות ימים דהא הים נבקע מפניו אע״פ שאמר שהוא גדול ממשה וע״כ דכל השרים כפותים תחתיו

וראוי הוא לקבל התורה ולברוא עולמות ורמוז זה בזהר שם במאמר הנ"ל דאיתא שם מהו ובצל ידי כסיתיך בשעתא דאיתמסר אורייתא למשה אתו כמה רבוא כו' לאוקדא לי' כו' עד דחפא עליה קב"ה וכו' והיינו שאמרו מי זה שבא לנטע שמים כו' עד שכסהו הקב"ה בצל ידו דהיינו ששם ימינו על ימינו כדברי המדרש הנ"ל ואיתא משערי אורה סוף שער ה' שהספירה הששית ת"ת שהשם הויה ב"ה רומז לה נקרא ג"כ דעת והרמב"ן בסדר ויקרא שם כתב ואין נודרין אלא לשמו המיוחד ובריש מנחות למדו להך דשלא לשמן כשרין ולא עלו לשם חובה מקרא דמוצא שפתיך וכו' אם כאשר דברת יהא נדר וכו' ובזה יש לחבר סוף המסכת בתחילתה לדעתכם זבוחו דהיינו לשם הדעת שהוא שם המיוחד ולכך כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כלומר להשם הכתוב בהן שהוא שם המיוחד לא עלו לשם חובה שלא יצא ידי נדרו לפי שהנדר הוא לשם המיוחד כנ"ל.

מסכת בכורות

פרק ראשון

דף ז' ע"ב רש"י ד"ה לפי. אבל גידוליו שרי וכו'. הא דלא פירש הך סיומא רמתני' גם ארישא דגידולי טמא אסירי נ' ע"פ מה שכתבו תוספ' לעיל דף ו' ע"ב ד"ה לאסור דלא ילפינן דגים מבהמה טמאה לענין ציר וא"כ ה"ה לענין יוצא מן הטמא אבל יוצא מטהור שטהור יש לומר דהוא מסברא חיצונה דלכך איצטריך קרא דממעלי הגירה לעיל שם לאסור טהור מטמא שהיתה הסברא חיצונה להתיר אבל טמא מן הטהור מצינו לומר שהסברא חיצונה היא ג"כ להתיר ואפ"ה איצטריך קרא דגמל הוא טמא להתירו משום שלא נטעה לדרוש קרא דממעלי הגרה לאסרו ולכך פירש רש"י הך דאינו גידוליו אסיפא דהא גדוליו דטהור שרי אבל ברישא אפי' גדוליו שריין דליכא קרא לאסור דמבהמה לא ילפינן לדגים כנ"ל.

דף ח' ע"ב רש"י ד"ה אזל. אורבים מבראי שלא יצא וכו' מגוואי שלא יניחו אדם ליכנס כו'. ובגמרא איתא להיפך דכי חזו כרעא דעיילא קטלי להו לבראי ודנפקא קטלי לגוואי וכן הוא בדברי רש"י בסמוך לפי מה שהגיהו בספרים חדשים ונ' דהוה קשיא לי' לרש"י דהגמרא נקט תחילה דאשכח דרבנאי מגוואי ואח"כ דרבנאי מבראי והא ודאי החיצונים פגע תחילה לזה הוכיח רש"י דבראי וגוואי דהכא לא קאי התואר על השומרים אלא על האנשים שנמנעין על ידן לצאת וליכנס ודרבנאי מגוואי כלומר אורבים מחמת אנשים גוואי דהיינו שרוצין ליכנס לפנים ודרבנאי מבראי הם האורבים מחמת אנשים בראי דהיינו הרוצין לצאת והיינו דפגע בדרבנאי גוואי תחילה שהם באמת השומרים החיצונים ורש"י בתב תחילה פירושו

על דרבנאי דהיינו אורבים ואח״כ פירש תיבת בראי וגוואי דקאי על האנשים ונקוד בפתח ולא דיקדק לפרש התיבות כסדר ופירש תחילה תיבת מבראי ואין בכך כלום ובראי וגוואי דבתר הכי כיון דלא נכתב אצלן דרבנאי אי אפשר לפרש התואר על האנשים וקאי ודאי על השומרים ובראי היינו השומרים שעמדו בחוץ וכן גוואי והיינו דכתב דעל דעיילא הוי קטלי לבראי וכן לגוואי על דנפקא.

שם רש״י ד״ה הדר קטיל. עד שמזדווג לו לאדם נאמן כו׳. וא״כ אינו דומה להמשל דהאדם נאמן אינו מסייע לו דהא אין כאן משאוי כלל כיון שהוא נאמן ולולא דבריו היה נ׳ לפרש דאיתרמי אינש קאי על הבית דין שטורף על ידיהם ובל״ז היה חייש לעצמו מזילותא דבי דינא אך כיון שגם החוב יחידי אינו יכול לגבות כי אם בסיוע הב״ד תו לא חייש ומוזיף להרבה בני אדם דזילותא בשביל חוב אחד או הרבה חובות שוה.

פרק שלישי

דף כ״ד ע״א תוספ׳ ד״ה ראה חזיר ולא גמל משום דסבר כר׳ שמעון דאסר קלוט וכו׳ צ״ל ולא משמע דסבר כר״ש וכו׳. אך דבריהם תמוהין דמשמע לא אסיר רק גמל ולא חזיר הנולד מן הטהור והא לעיל דף ו׳ ע״ב פריך הגמרא שכן שפן חזיר וכו׳ למאי אתא ואי יש להלק בין קלוט לשאינו מעלה גרה מאי פריך מחזיר אימא דאתא לאסור שאינו מעלה גרה הנולד מטהור ואפי׳ נאמר דקושית הגמרא קאי לרבנן דדרשי׳ לי׳ אחלב ולדידהו אין סברא לחלק בין הטמאים ודלא כפירש״י שם אכתי קשה הא מסיק הגמרא דהיכא דאיכא למידרש דרשינן א״כ פשיטא דלר״ש יש לדרש חזיר חזיר לאסור חזיר הנולד מן הטהור.

פרק רביעי

דף ל״א ע״ב תוספ׳ ד״ה דהא. ובהדיא אמרינן כו׳ צורבא מרבנן חזי לנפשי׳. לא הבנתי דבריהם דשם איירי בהראות סכין לחכם וזה דוקא על הבדיקה שקודם השחיטה כדמוכח בחולין דף יו״ד ע״ב וברש״י שם ד״ה אי הכי כו׳ וכן נ׳ מדרב הרמב״ם פרק א׳ מהלכות שחיטה הל׳ כ״ו ואז הוי שפיר בידו להשחיזו שיהא יפה ולכך מהימן.

פרק ששי

דף ל״ז ע״א בגמרא ואימא מה הפרט כו׳ כל ריבויא. הקשה מהרש״א על רש״י בחומש שפירש מצד כלל ופרט דהוא נגד המסקנא ונ׳ דלא קשה מידי ע״פ מה שכתבו התוספ׳ בעירובין דף כ״ח [ע״א] ד״ה אהני דסוגי׳א דהכא קאי למ״ד כללא קמא דוקא וא״ש דאנן

קיי"ל כללא בתרא דוקא כמש"כ הפ"י בב"ק דף ס"ג מדברי הרמב"ם פ"ז ממעשר שני הל' ג' ונשאר שפיר ילפותא דכלל ופרט לרבות מה דדמי לי' רק בשני צדדין.

דף ל"ח ע"א תוספ' ד"ה כנגדו. דכתיב בהו ומרק ושוטף וכו'. נ' דלא דמי דישטף דכלי עץ איירי בענין טבילה ולכך נקראו כלי שטף שטהרתן בשטיפה אבל ושוטף דכלי מתכת איירי בהגעלה ואינו ענין לקראם בשביל זה בעניני טומאה וטהרה כלי שטף כלל.

פרק שמיני

דף מ"ט ע"א תוספ' ד"ה מת ביום. דכיון דאמרי רבנן הכא יום שלשים וכו' מה לי ביום שלשים כו'. הקשה מהרש"א הא לא פליגי רבנן הכא רק לענין בכורי דורות דילפי ממדבר אבל לענין בעלמא הא הוו הכא ב' כתובין וכו' ולא גמרינן מינייהו ונ' דיש לדקדק עוד בגוף הגמרא דקאמר הכל מודים לענין אבילות דבכל דוכתי צ"ל מודים מעין הפלוגתא וכאן הפלוגתא הוא בילפותא מקראי ולא משום נפל כמש"כ התוס' ד"ה מת בנו ומה ענין אבילות לזו דהוא מטעם שאינו עדיין בר קיימא אך נראה דלכאורה קשה דאמאי לא ניזיל בתר רוב וולדות שהן בני קיימא והתוספ' ביבמות דף ל"ו ע"ב ד"ה הא הקשו זה ותירצו כיון דמיעוט מצוי הוא החמירו לעני ערוה וכתבו ומיהו לענין אבילות לא החמירו וכו' והנה דבריהם עדיין דחוקים דמהיכי תיתי לן לחוש כ"כ אמיעוטא ובפרט להקל באבילות משום הכי ובאמת איתא בעירובין דף מ"ו [ע"א] דבאבילות פסקינן כיחיד נגד רבים ולא חיישינן לקרא דאחרי רבים להטות וה"ה דלא אזלינן בתר רובא בעלמא ועיקר הדבר נ' ע"פ מה דאיתא במדרש רבה במדבר פרשה ד' בפסוק פקוד כל בכור כו' ר' שמעון בן גמליאל אומר כל שאינו חי ל' יום כו' למה סמכה דעתו של רשב"ג לדבר תורה שלא צוה המקום למנות הבכורים כדי לפדות אלא לאחר ל' יום וכו' והיינו דחששו חכמים וחשבוהו לספק נפל ע"פ האסמכתא בדאורייתא שעשתה דינו כנפל שלא לפדות עד לאחר ל' וכן להקל לענין אבילות סמכינן על האסמכתא זו וזה שאמר רב אשי הכל מודים כלומר אף אם לענין בכור באנו לחוש לדברי ר"ע אבל לענין אבילות יש לתפוס דברי חכמים בבכור שאינו נפדה ביום ל' וא"כ יש לנו אסמכתא שהתורה עשתה להולד ביום ל' כנפל ולכך אין מתאבלין עליו וא"ש דברי התוספ' שכתבו מה לי ביום ל' כלומר דמעיקרא דדינא לא היה ראוי להקל כל כך לילך אחר המיעוט וע"כ הוא מכח האסמכתא דבבכור וכיון דבבכור הוי יום ל' עדיין אינו ראוי לפדות כמו בתוך ל' ה"ה באבילות אין לחלק כלל.

דף נ' ע"א בגמר' וירושלים הויא רובא דעלמא אביי אמר ביקשו לגנוז דינרי טורייני הדריינא כו'. למש"כ התוספ' במעילה דף כ"א ע"ב ד"ה פרוטה דמטבע חשוב ולא בטיל מאי איצטריך לאוקמה בדינרי טוריינא דהוו רובן דירושלים הא סתם מטבע

אפי׳ הוי מיעוטא נגד של כל העולם נמי לא בטלה (מצאתי כן במשנה למלך פ״ז מהלכות שמטה) ולמש״כ רש״י ד״ה מפני דעל כסף וזהב שבלשכה קאמר דהיינו מטבעות פשיטא דלא פריך כלום וירושלים הוי רובא כו׳ הא מטבעות לא בטלי וכבר תמהו על דברי התוספ׳ הנ״ל דמשמע מדבריהם דבדבר חשוב מדאורייתא לא בטיל וזה אינו אך מסוגיא דהכא תמוה יותר דמוכח דאפי׳ מדרבנן בטיל מטבע דאל״כ הוי מצי לתרוצי שפיר דגזרו דמדרבנן לא בטלה.

מסכת חולין

פרק ראשון

דף ג ע״ב תוספ׳ ד״ה דליתי׳. דמשמע הא איתי׳ וכו׳ שלקמן בפירקין וכו׳. לא ידעתי מהיכן משמע להו כן אי משום דלא מוקי בגמרא למתניתין באיתי׳ ולא ידע הא ודאי יותר ניחא לפרש וכולן דסיפא דקאי אמאי שנזכר ברישא דהיינו בבבא דושחיטתן כשרה דמפרשינן לה בבודקין אותו ויודע ואם לאו כלומר שאין בודקין כגון דליתי׳ קמן אסורה שחיטתו וע״ז אמר וכולן כו׳ דאם רואין אותו כשרה שחיטתו ואה״נ דאם הוא קמן ולא ידע דשחיטתו כשרה.

דף ו״ו ע״ב בגמרא השתא מיגזל גזלה וכו׳. הקשה מהרש״א לפרש״י הא פועל רשאי לאכול במה שהוא עושה ושמעתי מקשין עליו דמ״מ אחר אסור ליתן לו לאכול וכדאיתא בב״מ דף צ״ב לענין בהמה וה״ה לאדם דהוקש חוסם לנחסם כדאיתא [שם] בדף פ״ט וע׳ למה שכתב הה״מ בפרק י״ג משכירות הל׳ א׳ דנחלקו המפרשים בזה אם הוא מדינא או רק מן התקנה א״כ י״ל לדעת רש״י דהוא רק מן התקנה ופשיטא דאינה נחשבת גזלנית אי עברה על התקנה אך נ׳ דלק״מ על פי מה שראיתי בשטה מקובצת בסוגיא דשם בשם הר׳ יהונתן דמה שאסור ליתן לבהמה לפי שאין המצוה רק שלא לחסום תאותה ורעבונה ולא להשביעה א״כ באדם דכתיב בהדיא שבעך ולא ממעטינן רק אכילה גסה בב״מ דף פ״ז ע״ב אבל להשביעו מצוה היא ודאי שריא ע״י אחר ליתן לו.

דף יב ריש ע״א בגמר׳ פסח וקדשים מאי איכא למימר כו׳. הקשו תוספ׳ מבשר תאוה לא פריך וכו׳. מקשין לפי מה שכתבו לקמ דף כ״ח [ע״א] ד״ה אתא דיכול לחתוך העור לראות אם יש נקב רק דמקשה מפסח דלא היה יכול לעשות כן דהוי מום א״כ לא קשיא כלל מבשר תאוה דיכול לחתוך העור ונ״ל דקשה לפי מה דאיתא בכמה דוכתין דר׳ מאיר סובר סמוך מיעוטא לחזקה ובבכורות דף כ׳ [ע״א] ד״ה ואיבעית כתבו דר׳ מאיר סבר נמי דמדאורייתא אזלינן בתר רוב רק היכא דאיכא חזקה כנגדו סמוך מיעוטא לחזקה מאיזה טעם חולק אסברא פשוטה רובא וחזקה רובא עדיף וע׳ לשטתו ניחא דהנה דף י״א [ע״א] ד״ה

אתיא מפרה אדומה הקשו הא פרה בת שתים וכיון דהיתה שנה אחת ודאי לא היתה טרפה כשנולדה ודילמא משום דאיכא רובא וחזקה ותירצו דלא הוי חזקה דלא נודע מעולם אימת היתה כשרה ונ׳ דמוצא סברא זו ממאי דאיתא נדה דף ד׳ [ע״א] נגע בא׳ בלילה ולמחר מצאו שהוא מת ר״מ מטהר וחכמים מטמאין וכתבו שם ד״ה כי פליגי דבראהו חי מבערב אף רבנן מטהרין וכ׳ ריש מבילתין סוף הדיבור דטעמא דר׳ מאיר דמוקי לגברא אחזקתיה וכוונתם על המת שחי מקודם ואמרינן דחי עד עתה דאין לפרש אנוגע דחזקה זו נמי באשה אלא על גוף המת דזה אינו באשה דעלולה לכך כדאיתא שם ומינה חזינן דבראהו חי מטהרין רבנן דאיכא חזקה ובלא ראהו דלא נודע לנו אימת חי לא מהני החזקה אבל לר״מ אפילו בלא נודע אית ליה חזקה וא״כ תירוצם של התוספ׳ עולה לרבנן דקיי״ל כוותייהו וד״ה מנא הא מילתא כתבו דרוב עדיף מחזקה ילפינן דכשרה מטעם רוב נימא אוקי טמא אחזקי׳ שלא יועיל לו אפר פרה דהיתה טרפה וע״כ דעדיף מחזקה וכ״ז לסברתם דבפרה ליכא חזקה והיא לרבנן אבל לר״מ לשיטתו לא מוכח דגבי פרה איכא נמי חזקת כשרות נגד חזקת טמא אבל רוב לחודא לא מהני נגד חזקה ולפ״ז דר״מ אית לי׳ חזקה כי האי מאי פריך הגמרא מפסח וקדשים דילמא אכל אותם שהם יותר משנה דע״כ היו כשרות פעם א׳ ואיכא רוב כשרות וחזקת כשרה שהיתה רק ז״א דפסח שעברה שנתו אפי׳ שעה אחת פסול כמובא בזבחים וקדשים נמי הרבה צריכין להיות בני שנה דהיינו תוך שנתם וליכא חזקה כ״א רוב אבל מבשר תאוה ודאי לא קשה דמצי׳ לאוקמי בני ב׳ שנה. ונ׳ דקושיתם דליקשי הגמר׳ לר׳ ישמעאל דסבר בכורות שם כר״מ ולא מצינו לו שחולק ארבנן דנגע בלילה ועוד דסבר טרפה חי׳ ריש אלו טרפות וא״כ אפי׳ הם בני ב׳ שנה ליכא כ״א רוב דהחזקה לא נתבררה מעולם ולפ״ז דלר׳ ישמעאל מקשו מצינו לפרש דקאי אלקמן דף י״ז [ע״ב] דסובר ר״י דבמדבר הי׳ אסור לשחוט בחוץ שום דבר דהזי להקרבה רק לזרוק דמו וחלבו על המזבח ועיי׳ ברש״י שם וכתבו שם ד״ה ור׳ עקיבא דבעלי מומין מותרין היו כיון דלא חזו למזבח וא״כ הכי מקשה ליפרוך מבשר תאוה לר׳ ישמעאל דחייש נמי למיעוט האיך שרי התורה בשר תאוה בארץ ישראל דילמא במקום נקב שחיט ואי דחותך העור א״כ עושהו בעל מום ומה צורך להתירו הא אף במדבר היה מותר כיון דלא חזיא להקרבה.

דף יד ע״א תוספ׳ ד״ה א י מ ו ר. דיחויא בעלמא הוא כו׳. כתב מהרש״א דהו״מ לאקשויי כנר שהדליקו באותו שבת דאסר ר״מ בשבת שם ולולא דבריו היה נ׳ דקושית התוספ׳ היא אמאי דדחו ודילמא שאני התם דדחי לי׳ בידים דהוא רק דיחוי בעלמא דבאמת ס״ל להגמרא דאפי׳ איסור דלא דחי בידים חמיר ממיאוס כדקאמר בשוחט דאינו ראוי לכוס ש״מ אפי׳ היכא דלא דחי חמיר ממוקצה מחמת מיאוס.

דף טו ע״ב תוספ׳ ד״ה כ ג ו ן. דא״כ מאי איריא מבשל כו׳. נ׳ ע״פ מה שכתבו התוספ׳ לעיל דף י״ד [ע״א] ד״ה מחתכין דדילועין משכחת

דלא הוו מוקצין כגון שיש לו בהמה דהוי מוכן לבהמה אפי׳ במחובר ע״כ א״כ י״ל דלדעת הוי עומדת לאדם ועומדת לבהמה וכמו דאמר לעיל שם לענין בהמה נשחטה הוברבה כו׳ ה״נ דלדעת אם חתכה לבהמה הוברר דלבהמה הוי קיימא ולכך מחתכין את הדילועין אפי׳ נתלשו מהמחובר כמש״כ התוספ׳ לעיל שם אבל אם בישלה שעשה בה מעשה המוכיח [שהיא] לצורך האדם אז הוברר דלאדם הוי קיימא ואית בה משום מוקצה מכח איסור תלישה ואף למש״כ רש״י לעיל שם ד״ה לא נשחטה דבשחיטת שבת לא שייך הוברר היינו התם דתהיה השחיטה ברורה להקל שלא תהיה מוקצה זה לא אמרינן כמש״כ רש״י שם דמסתמא לא הניחה ע״מ לשוחטה בשבת ומחמרינן מכח סתמא דמילתא אבל הכא הוי הבישול דשבת ברורה להחמיר מחמרינן מכח שמא דהניחה ע״מ לבשלה בשבת והוברר דלאדם הוי קיימא ואית בה משום מוקצה מחמת איסור תלישה.

דף יח ע״א רש״י ד״ה דאפילו לנכרים. והיכא דנמצאת סכינו יפה מכרזינן עליה דטרפה היא כו׳. לכאורה מנא ליה לפרש כן אימא דבנמצאת יפה כשר לגמרי וג׳ דיוקו מהא דאמר בסמוך דבדקה רב אשי ואכשירה דמשמע שלא הכשיר רק את הטבח אבל הבשר נשאר טריפה והוא לכאורה דלא כמאן אבל אי לרבינא תליא זה בזה דבנמצאת יפה עכ״פ הבשר טריפה א״ש דרבא בר חיננא סבר דרבא ורבינא לא פליגי דרבא איירי בנמצאת יפה ועבד לי׳ כרבא אבל ר״א סבירא ליה דפליגי וזה שכתב רש״י ד״ה ואכשריה דקסבר האי דאמר רבא מעברינן בשלא נמצאת כו׳ כלומר וא״כ פליג ארבינא ורבינא ס״ל בלא נמצאת ממסמס ליה וממילא מסברא בנמצאת עכ״פ טרפינן לבשרי׳ ופסק כרבינא.

דף יט ע״ב רש״י ד״ה מאי ואומר. ומהאי קרא בתרא לא משתמע כו׳. לכאורה לא היה צריך לזה אלא ככל מאי ואומר שבש״ס דהיינו דבקרא קמא סגי לן ויש לדקדק עוד דרש״י פירש לעיל בלשון הברייתא ד״ה עורף דבא ללמוד דהוא להדי פנים ואין דרכו של רש״י לפרש בהדיא מה שנתפרש רק משקלא וטריא דגמרא וג׳ דהוקשה לו לרש״י בלשון התרצן דהו״ל לומר רק וכי תימא עורף גופי׳ לא ידעינן אך מה שאמר דנדע מול דידי׳ הוא מיותר ולכך הוכיח דודאי המקשן ג״כ ידע פירושו דואומר דהוא לאורויי דעורף הוא להדי פנים ולכך פי׳ רש״י ג״כ כן בברייתא תיכף אלא דקשיא לי׳ דאינו כשאר ואומר שבא לחזק מילתא קמייתא וכאן הוא מענין אחר וזה שכתב רש״י דהאי קרא בתרא לא מוכח כלל מהוראת מול וע״ז משני דמ״מ בא ללמד אמקום מול עורף היכן הוא דמעורף נשמע אמול היכן הוא ושפיר בא ואומר לחזק דרשא דמול הרואה את העורף.

דף כ ע״ב בגמר׳ ותקשי לך עולת העוף דבעי שני סימנין וכי מתה עומד ומולק כו׳ א״ל התם כדי לקיים בה מצות הבדלה. למש״כ הש״ך בי״ד סי׳ ל״ג ס״ק ד׳ דנקובת הושט לא הוי נבלה מחיים רק דלא מהני בה שחיטה קשה מאי פריך מנשברה מפרקת דהוי נבלה מחיים ובנראה מתוספ׳ לקמן דף כ״א [ע״א] ד״ה הותזו שייך שפיר מתה עומד

ומולק משא״כ בסימנין דאינה כמתה והכא רבא הוא דקמשני משום מצות הבדלה ואיהו גופי׳ אמר לקמן דף ל״ב [ע״ב] דלא הוי נבלה מחיים ומתוך כך נראה ברור דרבא לא אמר לקמן רק מתוך דוחק הקושיא דמתני׳ דאלו טריפות אבל למסקנא דמוקי להך משנה קודם חזרה הדרינן מסברא זו וכמו שצידד הש״ך בעצמו ולכך הוכרח רבא לשנויי הכא משום מצות הבדלה משום דס״ל דבסימנין הוי ג״כ נבילה מחיים ודברי הרמב״ם מוכרחים בסוגיא דהכא.

דף כא ע״א בגמר׳ מאי שנים הדומין לשנים. פירש״י לכתחילה בעי רוב הנראה לעינים וקשה על מה שכתבו תוספ׳ לקמן דף קכ״ג ריש ע״ב דמשמע דלא מצריך אלא רוב מצומצם כו׳ והא הכא איתא בהדיא דלכתחילה בעי רוב הנראה לחד לישנא וא״כ מאי פריך רבה לרב נחמן שם.

פרק שני

דף לז ע״א בגמר׳ שלא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם. נ׳ מדיוק הלשון שלא אמר סתם מאכל שהורה בו חכם דלכאורה הוא תמוה כיון שהתירה התורה אפי׳ הוא מילתא דתליא בשיקול הדעת הרי התירתו התורה דאחרי רבים להטות וליחוש לטעות כמש״כ רש״י בדף מ״ד ע״ב ד״ה דתליא קשה דלא ניתנה תורה למלאכי השרת דמדת חסידות הזו אינו רק בעניני טריפות שהוא מחסרון חיות ולכך כי הוה בה שום חסרון באיזה אבר אע״ג שהורה להתיר מ״מ יש בו חסרון מקצת חיות ויש בה משום מאיסות לתלמיד חכם והיינו דומיא דמסוכנת דמאיסה משום חסרון חיות וכגון ושט שנקבו שני העורות דזה שלא כנגד זה משתי רוחות דכשר כדאיתא בי״ד סי׳ ל״ג ס״ד מ״מ יש בו חסרון חיות בעור הפנימי ג״כ רק דכשר ע״פ סברת חכם מ״מ מאיסה אבל בשאר הוראות מכח ספק כגון ספק מחיים נולד הטריפות או לאחר שחיטה דמכשרינן מכח חזקה א״כ לא הי׳ בה שום ריעותא וכן בושט לדידן דמכשרינן בניקב החיצון ולא חיישינן שמא הבריא כמבואר בהג״ה שם ס״ט אין בה שום חסרון חיות דעור החיצון לדבר אין בו חיות [דומה] דהוי רק כמו שניקב עור הצואר אין בו שום חסידות להחמיר והש״ך בסוף סי׳ קט״ז כתב או שאר דבר כו׳ ולדעתי נ׳ דבדיוק כתב הש״ע בהמה וכנ״ל.

דף לט ע״ב בגמר׳ הנהו טייעי כו׳ דמא ותרבא לדידן כו׳. ופירש רש״י לע״א ולכאורה הא איכא כאן משום לפני עור דלא שרי אלא בלא תרי עברי דנהרא כדאיתא בע״ז דף ו׳ ע״ב וכאן לא היו יכולין לשחוט בעצמן ונ׳ להוכיח מסוגיא הזו דאם אפי׳ אין הנכרי יכול בעצמו כ״א ע״י הדחק לית ביה משום לפני עור.

דף מ׳ ע״א תוספ׳ ד״ה חייב. דלענין שבת חייב אע״פ שלא תיקן אלא להוציא מידי אבר מן החי כו׳. היינו כמו שכתבו התוספ׳ בפסחים שם דהסוגיא קאי אליבא דר׳ יוחנן דמצריך לר״ש תיקון קצת והיינו דאושמעינן

דמועיל תיקון קצת בחבורה ובזה מתורץ מה שהקשו לעיל דף ח׳ [ע״א] ד״ה מותר דתיקון דחבורה שאני מגזירת הכתוב במילה והיה נראה לומר כיון דמקלקל בחבורה דסגי בתיקון קצת יליף ר״ש מדאיצטריך למשרי מילה בשבת כדאיתא בשבת דף ק״ו [ע״א] א״כ אין להוכיח מקרא אלא דבשבת חייב אבל ביוה״כ דקיל י״ל דדמיא חבורה לשאר מלאכות דבעי בי׳ תיקון גמור ונימא דקרא דהיתר מילה איצטריך רק משום שבת והיינו דלא חשיב כאן יוה״כ דמשום יוה״כ פטור ולא סגי בתיקון קצת דאבר מן החי.

שם ע״ב רש״י ד״ה אין אדם. ואית דמפרשי במעשה כל דהו כו׳ לא הוי מנסך תיובתי׳ וכו׳. דאין לומר דמשמע לי׳ לגמרא דהיינו רק שיכשוך דהוא מעשה כל דהו דא״כ היה פטור משום קים לי׳ בדרבה מיני׳ כדאיתא בב״ק דף ק״ז דלא חייב במנסך רק משום דכי אגבהה קני׳ והיינו בניסוך ממש אבל על הברייתא דמייתי לכתנאי פירש״י שפיר שיכשך דע״כ רב הונא הכי יתרץ אליבי׳ דאיכא דאמרי כת״ק ואיירי בשיכשוך ומועיל אע״ג דהוי רק מעשה כל דהו.

פרק שלישי

דף ס׳ ע״ב תוספ׳ ד״ה וכי משה. דשמא שסועה אינה באה אלא מן בהמה שאינה מצויה בינינו. שמעתי מקשין ממה שכתבו תוספ׳ לעיל דף נ״ט [ע״א] ד״ה אלו דממה דאמרו גלוי וידוע וכו׳ מוכח דאין שום בהמה טהורה כי אם אותן המנויין כו׳ ונ׳ דהנה בנדה דף כ״ד [ע״א] ד״ה רבי כתבו בלשון אחר שאינה רגילה להוליד מבהמה שאינה משונה ולכאורה כוונתם דמבהמות שלנו שאינן משונין אין רגיל להולד כן ויצטרך לקניגי המכיר גם האינו רגיל וא״כ אין דבריהם עולים בסיגנון אחד עם מה שכתבו הכא אלא נ׳ הכוונה לדיוקא כלומר דרק מבהמה משונה רגיל להוליד והמשונה אינה מצויה והוא ממש כדבריהם כאן שאינה באה אלא משאינה מצויה והיינו מבהמה טהורה שור כשב ועז משונה כדאיתא בבכורות דף ה׳ ע״ב בהמה טהורה שילדה כמין טמאה מותרת באכילה והיינו בהמה משונה ואינה מצויה כנראה בחוש ומן טהורה כזו נולדה שסועה.

פרק ששי

דף פ״ט ע״א רש״י ד״ה מאי היא. מאי הנאה איכא. ובד״ה שהתכלת וכשהקב״ה מסתכל נזכר במצוה זו וכו׳. ופירושו דחוק דהא כל עיקר קושית הגמרא היא מה הנאה גופנית איכא והא ודאי בכל מצוה איכא שכר והזכרת זכות לפני המקום אך רוצה למצוא הנאה מיוחדת דומיא דרצועה של תפילין דאיכא מורא האומות מישראל אבל בתכלת אכתי לא מצינו הנאה מיוחדת והוי רק הכשר מצוה כדלעיל גם כיסוי הדם

ולולא דבריו נ׳ ע״פ מה שתירגם אונקלוס על ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו וחדן בקורבניהון כאילו אכלין ושתן וכוונתו בקורבניהון פי׳ שבראיית השכל בשכינה שזכו ע״י הקרבנות נשבעו כאילו אכלו וכיון שהתכלת דומה לכסא הכבוד א״כ יש בו ג״כ סגולה זו ליהנות מהראייה בו כבאכילה ושתיה והרי שפיר יש בו הנאה ממש וזה נ׳ כוונת הכתוב בפרשת ציצית וראיתם אותו כו׳ ולא תתורו כו׳ דבמנחות דף מ״ג ע״ב דרשו וראיתם אותו וזכרתם כו׳ ראה מצוה זו וזכור וכו׳ זו ק״ש כו׳ משיכיר בין תכלת ללבן הרי דוראיתם אותו קאי על תכלת ועל זה אמר כשתראו התכלת תהיה נפשכם כגן רוה מכל התאוות ולא תתורו וכו׳ כלומר שלא תתאוו ממילא לשום דבר.

פרק שביעי

דף צ״א ע״א תוספ׳ ד״ה כמאן דאמר דילמא לא נאסר ואפ״ה היו מקיימין וכו׳. נ׳ דיש לדקדק למש״כ רש״י לקמן דף צ״ד [ע״א] ד״ה חיתוכא דעכו״ם דהתיכת ישראל בירך ניכרת כדרך שחוטטין אחר הגיד אמאי שינה התנא הלשון דלענין שחיטה לא אמר שחוט בפניהם אלא להראות להם שהוא שחוט ה״נ הו״ל למימר הראה להם ירך המנוקר דהא חיתוכא דאחר חטיטת הגיד ניכר אבל למאי דמוקמינן כמ״ד נאסר לבני נח והוא ר׳ יהודה א״ש דר״י ס״ל אינו נוהג אלא בימין א״כ כיון שאין נוטלין רק מירך אחד כשיראה להם אח״כ כשהירך מנוקר ותתוך לא יבחנו בין ימין לשמאל ויחושו עדיין שמא מן השמאלי נטלו וגיד דאיסורא דימיני נשאר בו ולא יאכלו מהירכות לכך הזקיקו ליטול בפניהם וכשיבוא הירך שלם לפניהם יבחנו שהוא ימיני אך בל זה אם גיד הנשה נאסר לבני נח שפיר היה דואג שיחושו כנ״ל ולא יאכלו מספק כדין ספק דאורייתא אך אי לא נצטוו והיו רק מחמירין כמו בשחיטה א״כ פשיטא דלא היו אוסרין על עצמן ספיקא דומה למש״כ הש״ך בי״ד סי׳ ק״ט ס״ק ט׳ בשם הגהת שערי דורא דאיסור דרבנן בטל חד בחד ואע״ג דלא קיי״ל כוותי׳ נ׳ דנידון דהכא קיל יותר דאיסור דרבנן לדידן נצטווינו עליו מלא תסור אבל האבות קודם מתן תורה שהיה רק חומרא בעלמא שקיבלו עליהם אינו נראה כלל שהחמירו בספיקא וא״כ אכתי לא היה מן הצורך ליטול ג״ה בפניהם דאח״כ כשיראו אחד מהם חתוך ומנוקר שפיר יאכלו מספק אלא ע״כ כמ״ד נאסר לבני נח, ועל מה שמקשין האיך אכלו משחיטת אנשי יוסף שסברו שהם נכרים ושחיטת נכרי נבלה ואסור מדאורייתא ועיי׳ במהרש״א בחידושי אגדות וכמש״כ הש״ך בי״ד ריש סי׳ ב׳ ולטעם הרא״ש שהביא הטו״ז שם מוזבחת ואכלת ממי שהוא מצווה על הזביחה אתה אוכל לא קשיא דקודם מתן תורה אין מי שמצווה על הזביחה ולית חילוק בין בני יעקב לנכרים אך לטעם הרמב״ם שהביאו שם קשה ונ׳ דבית השחיטה אין לפרש על הצואר השחוט דהיה לו לומר פרע להם השחיטה אך הכוונה לתלוש השער שעל מקום השחיטה וכדאיתא בבכורות דף כ״ד ע״ב עושה

מקום וכו׳ ותולש את השער כו׳ ופירש רש״י משום חתך סכין משום חלדה והנשחט היה טלה דלכך אמר כי לא יוכלון המצרים לאכול את העברים שפירש התרגום שם לפי שעובדין לו והיינו טלה ובו צריך לעשות מקום לסכין משום צמר המסובך וצואר בעוד שאינו שחוט קרוי בית השחיטה כדאיתא ביומא דף מ״א ע״ב במשנה כנגד בית שחיטתו דקאי אצואר למסקנת הגמרא ופרע שייך על סתירת השער המסובך כמו ופרע ראש האשה בפרשת סוטה שפירש רש״י סותר קליעת שערה ובזה מדוייק הכתוב שאמר והכן בלשון ציווי ועל הטביחה לא הזכיר ציווי כמו שפירש רש״י על וטבוח כמו ולטבוח ואינו לשון ציווי וכו׳ ולהנ״ל א״ש שלא צוה לו לטבוח דלא יאכלו משחיטתו אלא שיעשה הזמנה לשחוט והכוונה בזו היתה ע״פ מה שכתב רש״י על פרע להם וכו׳ שלא יאמרו בשר נחירה אני אוכל וכו׳ ולכאורה תמוה אמאי לא פירש כפשוטו שלא יסברו שהוא נחירה ולא יאכלו ממנה ולהנ״ל ניחא דהוקשה לו לרש״י דמשום שלא יאכלו לא שייך כיון שנותן להם לשחוט בעצמן וא״כ מה טעם יש במה שצוה לפרוע מקום השחיטה דמה טורח יש אם יעשו בעצמן כן לכך פירש שלא יאמרו וכו׳ הא אדרבה הא כל מגמתו הי׳ להעלים שהוא עברי אלא הכוונה על העתיד כשיתוודע להם שלא יחשדו אותו שאכל נחירה בזה יהא להם הוכחה שכך היה רגיל לעשות כשאכלו טלה בהצנע מהמצרים בשביל צורך השחיטה.

שם **תוספ׳** בא״ד. ואפ״ה היו מקיימין כמו שחיטה כו׳. נ׳ ע״פ מה שהקשה במהרש״א בחדושי אגדות האיך אכלו משחיטת נכרי שהיא נבלה ונ׳ ע״פ מה דאיתא לעיל דף ל״ג [ע״א] הרוצה שיבריא חותך כזית בשר מבית שחיטתה כו׳ אחד ישראל ואחד נכרי מותרין בו והיינו מכח דליכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור ובפרשת דרכים דרוש א׳ סוף ד״ה עוד נקדים כתב בדעת הרא״ם דמאי דאמרינן ליכא מידי וכו׳ הוא שמעולם לא נאסר לבן נח דאל״כ האיך יתכן דאישתרו אח״כ לישראל ושכן פירש״י בסנהדרין דף נ״ט [ע״א] ד״ה לזה ולזה כשיצאו מכלל בן נח להתקדש יצאו ולא להקל והא דאיתא לקמן דף קכ״א [ע״ב] בברייתא ונכרי ששחט וכו׳ ומפרכסת כו׳ אבר הפורש ממנה כפורש מן החי וכו׳ היינו לאחר מתן תורה שניתנה תורת השחיטה לישראל ואין להם היתר דמפרכסת כ״א ע״י שחיטת ישראל אבל קודם מ״ת אם הותר להם המפרכסת פשיטא ע״י שחיטת עצמן דהא אין ישראל בעולם אך כל זה אם השחיטה היא כהוגן דאל״כ אינה מתרת וכדאיתא בחולין שם לענין טומאת אוכלין שהה בה דרס בה כו׳ לפ״ז י״ל אדרבה מכח מה שאמר פרע להם בית השחיטה מוכח דג״ה נאסר לב״נ דבל״ז הו״א דצוה על נטילת גיד הנשה משום שידע בהם שמקיימין התורה לחומרא כישראל אבל א״כ האיך אכלו משחיטת נכרי אלא ע״כ שכוונת יוסף היה להאכילם מבית השחיטה קודם שתצא נפשה ולכך רצה להראות להם שנשחטה כראוי דאל״כ לא מהניא להתיר אבר מן החי ואי ס״ד דקיימו התורה לחומרא אכתי האיך מותרין בה אלא ע״כ דעל זה לא היו חוששין וכדעת הרמב״ן סוף סדר אחרי מות

דלא היו מקיימין אותה כי אם בארץ ישראל וא״כ מה שצוה על גיד הנשה ע״כ משום דנאסר לבני נח.

שם בגמר׳ אמר רבא הירך המיומנת שבירך. נ׳ דהיינו כמו שאמר רבא בעלמא ובפסחים דף נ״ח ע״ב העולה עולה ראשונה ואיתא בגמרא כי עקר אינש כרעי׳ דימינא עקר ברישא ומביאו המג״א בסי׳ קכ״ג סעיף ג׳ וזהו כוונת רבא ג״כ הכא הירך הראשון דזהו המיומנת שנעקר ברישא והתוספ׳ בעירובין דף ל״ח ע״ב ד״ה ואין פירשו בענין אחר.

פרק שנים עשר

דף קל״ט ע״א בגמר׳ אלא דחזא קן בעלמא כו׳ מה ביתו ברשותו וכו׳. ראיתי בקצות החושן סי׳ קי״ז ס״ק ב׳ שהביא בשם הריב״ש סי׳ שנ״ט בדעת רש״י דקדושת מזבח חלה גם על דבר שאינו ברשותו וקשה א״כ לרב דמוקי בסמוך במקדיש פירות שובכו דהיינו קדושת מזבח א״כ לוקי גם בדחזא קן בעלמא ואקדשי׳ למזבח ולכאורה יש לחלק דלא מהני קדושת מזבח אלא לדבר שהוא שלו רק דאינו ברשותו כההיא דאקדיש לוה שהוא שלו אלא שמשועבד להמלוה אבל במה שאינו שלו לא חלה אפי׳ קדושת מזבח אך מדמסיים הגמרא מה ביתו ברשותו ולא קאמר מה ביתו שלו כדאמר בבבא קמא דף ס״ח ע״ב על גזל לפני יאוש כלפי הגזלן ש״מ דמודו דהפקר כיון דאין יד אחרת שולטת עליו לא מימעט מכח שאינו שלו אלא מכח שאינו ברשותו דהיינו שאחר מצי לזכות בו וא״כ לשיטת רש״י ליהוי קדוש.

שם ע״ב בגמר׳ יכול יחזור בהרים כדי שימצא קן ת״ל כי יקרא וכו׳. ראיתי בשו״ת חות יאיר סי׳ ס״ז שהביא מזה ראייה דאפי׳ אין דעתו ליקח הבנים מחוייב הוא לשלח דלא פטרה תורה אלא מלבקש קן הא אם מצאה באקראי חייב לשלח עכ״פ ונ׳ דאין מכאן ראייה דיש לדקדק בקרא דכתב כפל לשון קן צפור אפרוחים וכו׳ והאם רובצת על האפרוחים דהו״ל לומר בקיצור כי יקרא אם רובצת על אפרוחים וכו׳ אלא נראה דדינו של החות יאיר הוא בעצמו ספיקא של הברייתא וקאמר לפי שנאמר שלח תשלח יכול יחזור בהרים כלומר דהו״א שהוא חובת הגוף וצריך לטרוח למצוא את המצוה כמו שצריך לחזור על מצות תפילין ת״ל כי יקרא קן ולא קאמר כי יקרא צפור דאז הו״א דמ״מ היא חובת הגוף ומ״מ לא חייבה התורה כ״א בהזדמן ולכך תלתה התורה המצוה בהאם שבה נעשית המצוה אבל מדאמר יקרא קן ע״ב הכוונה שאם יקרא שתמצא מציאה קן צפור עדיין אינה שלך עד שתעשה הכשר המצוה דהיינו לשלח האם תחילה אבל אם היתה חובת הגוף ודאי דהיה לחזור אחריה בהרים וגבעות או שהיה תולה הכתוב הקריאה בהאם וראיתי במדרש רבה סדר חקת בפסוק וישלח ישראל מלאכים לא קפדה תורה לרדוף אחר המצות אלא כי יקרא כי תפגע וכו׳ כי תבצור וכו׳ אם באו

לידך אתה מצווה עליהם ולא לרדוף אחריהם כו׳ והיינו כנ״ל ודומיא דכי תבצור דאינו אלא רשות אם רוצה לבצור כרמו ומה שאינו מצווה לרדוף מורה שאין בו חיוב הגוף כלל.

מסכת ערכין

פרק ראשון

דף ה׳ ע״ב רש״י ד״ה תיקדוש. ולהקדש גופה נתכוון דטעה בהכי כו׳. ובד״ה קמ״ל אלא ודאי יודע שאין הקדשו חל על גופה וכו׳. ודבריו תמוהין דהא הכא לרב קיימינן ואיהו ס״ל בב״מ דף ט״ז ע״ב דהאומר לחבירו שדה לכשאקחנה קנויה לך דמהני ולמסקנא אפי׳ בשדה זו וא״כ ודאי ה״ה בהקדש דמהני ועיי׳ בכתובות דף נ״ט ולא היה לו לרש״י לומר דטעה כיון דבאמת מהני אם כוון לכך אלא דקמ״ל דלא מפרשינן סתם דיבורו בכך ואין לחלק בין הקדש דמים או מכר לקדושת הגוף דאדרבה בתשובת הריב״ש סי׳ שנ״ט כתב בדעת רש״י דכי יקדיש את ביתו דממעטינן מיני׳ דבר שאינו ברשותו קאי רק אקדושת דמים וכתב בקצות החושן סי׳ קי״ז דמשו״ה חלה קדושת הגוף גם אדבר שאינו ברשותו והביא דברי הכ״מ בפרק י״ב מנדרים הל׳ יו״ד דחייל גם אדבר שלא בא לעולם לכ״ע וכן כתב הלח״מ שם בשם הר״ן.

פרק שני

דף י׳ ע״ב בגמר׳ והרי יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ וכו׳. הקושיא הוה מהלל שאומרים בשעת שחיטת הפסח שהוא על הנס גרידא דבחג של פסח אין ההלל בשביל הנס אלא מצד דאיקרי מועד ואיסור מלאכה.

שם בגמר׳ לקיים מה שנאמר אל יתהלל חכם וכו׳. נ׳ שרומז לשלשה הענינן בכלים הנ״ל על האבוב שציפוהו זהב היינו עשיר בעשרו על הצילצל בהשמעת קול שבו אמר חכם בהכמתו כדאיתא בשבת דף קי״ז [ע״א] על תקיעת שופר שהיא חכמה ועל מי השילוח אמר גבור בגבורתו שהגשמים נקראים גבורה כדאיתא בריש מסכת תענית ואמר שבכל אלו אינן מועילין כ״א השכל וידע וכו׳ דהיינו כמו שנאמר בדוד מיד ה׳ עלי השכיל שהיה ברוח הקדש.

דף י״א ריש ע״ב בגמר׳ על עסקי קול. פירש״י שהיה מצוה לשורר כו׳. ונ׳ לפרש בזה הא דאיתא במדרש ריש סדר שמות על נער בוכה שהזה קולו כנער אמר ר׳ נחמיה א״כ עשיתי למשה רבינו בעל מום ולכאורה מה התמיהא בזה ומה מום הוא זה אם קולו עבה ובזה

ניהא דהכוונה שהוא מום לענין השירה שצוהו המקום ב״ה כדברי חנינא דהכא.

שם בגמר׳ והכתיב ביום ששה עשר וכו׳ ויאמר חזקיהו כו׳. רישא דמילתא הוא שם בפסוק י״ז ויאמר חזקיהו הוא בפסוק כ״ז ורישא דקרא שם הוא ויחלו באחד לחדש הראשון וס״ד דהש״ס תחילה דביום שהחלו הקריבו מיד קרבן ר״ח ורב אויא השיב כיון דלא כלו עד יום ט״ז לטהר מסתמא לא יכלו להקריב קודם לכן ומה שתמהו התוספ׳ ד״ה אלא דאמאי לא אישיבו דמוספין דאתמול נ׳ ע״פ מה שיש לדקדק בלשון הגמרא וליחזי פסח היכא עביד וכו׳ דמשמע שיוכיחו ספיקא דידהו מפסח והא באמת אי לא הוקבע ר״ח בזמנו גם הפסח נקרב שלא כדין ועל הכל נסתפקו אלא נ׳ דהא כיון דלא כלו עד יום ט״ז האיך יכלו להקריב הפסח אבל הענין הוא על פי מה דאיתא בסנהדרין דף י״ב [ע״א] דחזקיהו עיבר את השנה שאחר מות אחז מפני הטומאה שמימי אחז והיה שלא כדין והתפלל אח״כ על שגגתו כדכתיב בפרשה שאחריה כי אכלו הפסח בלא ככתוב כי התפלל חזקיה כו׳ לפ״ז מה שאמר הכתוב ויחלו באחד לחדש הראשון הכוונה בניסן הראשון שקורא אותו ראשון משום שהיה ראוי להיות ראשון וביום ט״ז בו כלו וכבש הבא עם העומר שהקריבו הוה בניסן השני שע״פ העיבור והיינו ההמלכה שהיתה אי איקבע ראש חדש ניסן בזמנו לא מצד ר״ח אלא על עיקר העיבור אם הוא כדין הואיל שהיה מפני הטומאה או כאינך לישני בסנהדרין שם או י״ל דכבר ידעו מהטעות וחזקיה כבר התפלל ונתקבל עיבורו אלא למה דאיתא לעיל דף ט׳ ע״ב לת״ק עיבור שנה ל׳ יום והוקבע אז ר״ח ניסן השני ביום ל״א ונסתפקו כיון שהעיבור היה עכ״פ שלא כדין אולי אין לדונו רק כשאר אדר שהוא כ״ט יום ולא נפל הספק בדעתם עד הקרבת העומר ורב אויא פריך דהאיך לא נתנו על לבם כשבא זמן הקרבת הפסח והיינו דקאמר וליחזי וכו׳ כלומר דאז היה להם לראות ולעיין אי הוקבע ר״ח כדין.

דף י״ג ע״ב רש״י ד״ה בנבל עשור. כך תשועות הללו סופן לילד צרות אבל שיר של עולם הבא וכו׳. והדבר תמוה שיהו בימות המשיח עוד צרות ואפשר דהכוונה בימות המשיח על ימי משיח בן יוסף שבאין אח״כ צרות דגוג ומגוג כמפורש בזכריה ונלכדה העיר ועולם הבא קרי לימי משיח בן דוד שיתגלה אח״כ.

פרק שלישי

דף י״ד ע״ב תוספ׳ ד״ה יאמרו. דבמשנה תני אחד הגדולה שבכהונה וכו׳. נ׳ משום דבמשנה סיים התנא בפיתוי דתנא שאנס ופתה ופיתוי הוא על פי הרוב שמדבר על לבה שישאנה וכן כתב הרמב״ן בסדר משפטים בפסוק וכי יפתה כי פיתוי הבתולות כו׳ פעם בממון פעם בשקר פעם באמת שרצונו לישא אותה וכל זה לא שייך בבת מלכים שתתפתה בשביל ממון או בשביל נישואין דמי הוא הגדול ממנה ביחס שתתפאר

בו אם ישאנה לכך נקט גדולה שבכהונה ושייך אצלה פיתוי מבן מלך אבל בגמרא משום דחמשים כסף מפורש בקרא גבי אונס נקט הגדולה שבישראל דבה שייך ג״כ אונס כמעשה דתמר ואמנון.

פרק ששי

דף כ״ג ע״ב במשנה המקדיש נכסיו מעלין לו תפילין. כן פסק הרמב״ם פרק ו׳ מערכין הל׳ ג׳ ודבריו פ״ג הל׳ ט״ו דמשמע מינייהו דמי שהקדיש דמים או מנה לבדק הבית נותנין לו תפלין ה״ט הואיל שקבל עליו חוב קצוב ונפקא מסוגיא דב״מ דף קי״ד והב״מ לא ציין מקומו.

פרק שביעי

דף כ״ה ע״א רש״י ד״ה לעשות חדש. כאילו הן שנה והוי רווחא דידיה. ובדיבור שאח״ז כתב דאי חשבינן להו ביציאה גמורה אינה נגאלת בגירוע. ופירושו תמוה מאד דחשבון יציאה גמורה היינו שנחשוב אותן לשנה כנראה מדבריו דלעיל מינה ד״ה שאין ואיך כתב דהוי רווחא דידי׳ והא כיון שאין נגאלת בגירוע פסידא דידי׳ הוא ובלחם משנה פ״ד דערכין הל׳ ח׳ כתב על פירוש שני של הראב״ד שהוא לתועלת הקדש שהוא כפירוש רש״י והרי רש״י כתב איפכא דהוי רווחא דידיה.

שם ע״ב רש״י ד״ה ממקדיש בית. יהבי כהנים דמי חמשים שקל כו׳. במל״מ פ״ד מערכין הל׳ כ״ו קיהה בדברי רש״י הללו דלא היה להם לכהנים ליתן אלא לפי השנים שמזמן ההקדש ואילך ודבריו תמוהין דהא גם שנה שלפני יובל אינה נפדת בגירוע כדאיתא לעיל דף כ״ד ע״ב ואפי׳ הוקדש זמן רב מקדם כדאיתא בתוספ׳ שם ריש העמוד וריש דף כ״ה ובהדיא אמרו בדף כ״ד ע״ב על שנת היובל עצמה אמר לך רב אינה קדושה בגירוע אבל נותנין חמשים שקל ולא דחו לה שם אלא משום דיוקא דלפני היובל אבל ודאי לדינא אמת דלא שייך פדיון בגירוע בשנת היובל דאין גירוע כ״א בשנת שנים לפני היובל.

פרק שמיני

דף כ״ז ע״א בגמר׳ והכא בפודין בדבר. שאין בחומשו שוה פרוטה וכו׳ ורבי יוסי סבר כביצה נמי פרקינן. וכתבו התוספ׳ דביצה עכ״פ שויא פרוטה והרמב״ם פ״ז מערכין השמיט הך דינא אפשר דפליג על התוספ׳ וס״ל בכביצה הוא פחות מש״פ ופסק כר׳ יוסי מחביריו כדאיתא בעירובין דף מ״ו [ע״ב] ולכך סתם הדברים אך זה אינו דהא סתם התנא אח״כ כרבנן כדאיתא בגמרא.

דף כ"ח ע"א בגמר' ומה אם לגבוה אין אדם רשאי להחרים כל נכסיו וכו'. וקשה ממה דאיתא בשבת דף קכ"ז ע"ב במה השרתני שמא הקדיש כל נכסיו לשמים העבודה כך היה וכשם שדנתני לזכות וכו' הרי דקרי לי' זכות למאי שהקדיש כל נכסיו וראיתי בתוספתא דערכין פ"ד דאיתא שם אין לאדם להקדיש כל נכסיו כו' ר' אליעזר אומר כו' לפיכך אם הקדיש כו' מקודשין ואם החרים וכו' אין מוחרמין הרי דת"ק ס"ל רק לענין לכתחילה לא חילק בין הקדש לחרם ור"א דס"ל אפי' בדיעבד לא מהני חילק בו בין הקדש לחרם ומזה נ' לומר כיון דעיקר קרא בחרמי כהנים כתוב כמש"כ התוספ' ד"ה דתנו היינו טעמא דקרא לפי' שסופן לבא ליד כהן לכך אסר הכתוב ומשום דחייך קודמין לחיי חבירך כדאיתא בב"מ דף ס"ב [ע"ב] אבל בהקדש שהוא לגבוה גרידא לא אסר הכתוב ומתני' ס"ל כמ"ד לקמן ע"ב סתם חרמים לכהנים לכך אמר דאינן מוחרמין בדיעבד ומה שאסרו בתוספתא להקדיש הוא מדרבנן שאסרו אטו מחרים וכמו שאסרו ג"כ לבזבז יותר מחומש אף שהוא ביטול מצות צדקה לעניים ולכך בדיעבד מוקדשין לכ"ע כיון דהוא רק מדרבנן לפ"ז י"ל דתליא בפלוגתא דסתם הרמים דתנא דתוספתא ס"ל דסתם חרמים לכהנים ואסור מן התורה להחרים בסתם כל נכסיו ויש לאסור שפיר הקדש אטו חרם סתמא אבל אי סתם חרמים לבדק הבית א"כ אינו אסור מן התורה אלא במחרים בהדיא לכהנים תו ליכא למיגזר הקדש אטו חרם דהא חרם סתם נמי שרי והקדש בחרם שמפרש בו לכהנים לא מיחלפא לאינשי וכן ס"ל לברייתא דשבת ולכך לא היה עושה איסור בהקדישו אותו אדם ונידון שפיר בו לזכות והרמב"ם בפ"ו [מערכין] הל' ב' שכתב בחרם לבדק הבית דבדיעבד הוא דמוחרם דמשמע לכתחילה אסור אף שבענין מפרש לבדק הבית ולא מיחלף בחרם סתם י"ל דמ"מ חרם בחרם מיחלף אבל למ"ד דסתם חרמים לבדק הבית הוה בהקדש לגבי חרם כהנים תרי שינויי הקדש אטו חרם ומפורש לכהנים כולי האי אין לגזור.

שם ע"ב בגמר' הא מני רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה היא דאמר מר"ה חייל יובל. ראיתי בלח"מ פ"ד מערכין הל' כ"ד שתמה על מה שכתב הרמב"ם ואם היה ראש השנה של יובל בשבת דהא איהו פסק בפרק י' מהלכות שמיטין כיון שהגיע יוה"כ של יובל כו' והשדות חוזרות לבעליהן הרי דביוה"כ תליא מילתא ולית ליה מר"ה חייל יובל ודבריו תמוהין דהא דברי הרמב"ם שם הן הן דברי ר' ישמעאל בנו של ריב"ב דמוקי הגמרא הכא הברייתא דיובל ושביעית משמטין כאחד כוותי' ומייתי לי' הגמרא בר"ה דף ח' ע"ב מלמד שמתקדשת והולכת מתחלתה מכאן אמר ר' ישמעאל בנו של ר"י בן ברוקה מר"ה עד יוה"כ לא היו עבדים נפטרים לבתיהם ולא משתעבדין וכו' כיון שהגיע יוה"כ כו' והשדות חוזרות לבעליהן הרי דמשום הא גופה דלא היו עבדים משתעבדין קרי לה הש"ס משמט מתחילתה ולרבנן ליכא שום השמטה עד יום הכפורים ואינה מתחלת שום קדושה מר"ה כמש"כ תוספ' בר"ה

שם ד"ה ורבנן דלרבנן אין שנת היובל שנה שלמה. ואפשר דלענין הקרקע נמי נ"מ למאי דאיתא באה"ע סי' כ"ח סעיף ד' דבחפץ הניתן ע"מ להחזיר יכול לקדש בו אשה ה"ה דיכול לקדש בשדה החוזרת ביובל וכמש"כ הר"ן ריש קידושין דמקדשין בקרקע ומר"ה עד יום הכפורים אין הבעלים הראשונים ולא האחרון שהיתה השדה בידו יכולין לקדש. (נמצא אח"כ במשנה למלך שם).

דף כט ע"א בגמר' והא מעשה דפומבדיתא במקרקע' נמי הוה וכו'. לכאורה אינו מדוקדק דאף דיש לומר דהש"ם ידע מעשה שהיה מ"מ כיון דלא נרמז לעיל בגופה דעובדא שהיה במקרקעי דהא לא נזכר שם כל נכסיו אלא לנכסיו והא מטלטלין ג"כ בכלל נכסים כדאיתא בבא בתרא דף קנ"א [ע"א] א"כ אין דרך להקשות כן בפשיטות כאילו הדבר ידוע על כן נ' דהא דאמר לעיל דבעינן ד' זוזי לפרסומי מילתא ולא סגי בפרוטה לא אמרו כן אלא באקדיש מקרקע שההקדש הוא מפורסם שהכל רואין השדה בורה וכן איתא בא"ח סי' רמ"ד סעיף א' ב' דבמלאכת מחובר אסור קבלנות מה"ט לפי שהוא מפורסם ומשו"ה הצריכו ג"כ שיהא הפדיון מפורסם אבל במטלטלין שאינו מפורסם סגי בפרוטה ופריך שפיר והא מעשה בפומבדיתא כו' דמדאצרכו ד' זוזי ע"כ מקרקעי הוה ובזה יש לפרש דברי הרמב"ם פ"ח מערכין הל' יו"ד שכתב מותר לפדות ההקדשות בזמן הזה לכתחילה ואפי' בפרוטה וכו' וחכמים דנו שיפדה בד' זוזי או קרוב לזה כדי לפרסם הדבר ודבריו סותרין זא"ז דכיון דחכמים דנו בד' זוזי האיך כתב שמותר לפדות לכתחילה בפרוטה גם הראב"ד שם בהל' ח' כתב אם ירצה לפדותן יפדה אותם בפרוטה גם מה שכתב [הרמב"ם] או קרוב לזה היכן מצא הכרעה זו ולהנ"ל א"ש דמוכח מקושית הגמרא דבמטלטלי הואיל דלא מיפרסמי סגי בפרוטה וכיון דהטעם משום פירסומו של ההקדש א"כ הכל לפי ענין הפירסום שהי' בהקדש כך צריך להיות הפדיון וזה שכתב דמותר לכתחילה בפרוטה מדינא ונ"מ למטלטלין שאין בהקדשם פירסום ואח"כ כתב דחכמים דנו דלשון דנו מורה כן שהיו דנין לפי הענין כדי לפרסם דהיינו אם הפירסום גדול הצריכו ד' זוזי וממילא אם הפירסום אינו גדול הרבה לפום זה סגי גם בהפדיון קרוב לד' זוזי.

מסכת תמורה

פרק ראשון

דף ה ע"ב רש"י ד"ה אבל נמכר הוא. שאם נפל בו מום יכול למוכרו לכהן וכו'. אינו מובן דהא בכור בעל מום מתנה לכהן כדאיתא בזבחים דף נ"ז [ע"א] ואי איירי כשהוא ביד כהן ואמר שיכול למכרו לכהן מאי איריא לכהן הא לישראל נמי שרי כמש"כ רש"י לקמן

דף ז׳ ע״ב ד״ה מוכרין בתם בזמן הזה וה״ה לבעל מום לעולם ובדף ח׳ ע״ב ד״ה לא שנו כתב ג״כ בתמים דוקא.

דף ו ע״א תוספ׳ ד״ה והשתא. כגון אדם שנשבע שלא לגרש כו׳. ולעיל ריש דף ה׳ כתבו התוספ׳ דגירושין איתקש למיתה ולא שייך בי׳ עביד לא מהני דהוי כמידי דכשר אפי׳ אתי ממילא כמש״כ דף ד׳ ע״ב ד״ה רבא.

דף יא ע״ב רש״י ד״ה הקדיש עורה. בגיזה כו׳ דלא מכחיש לי׳ לעור וכו׳. וכן נראה דאת העובר ג״כ לא מכחיש ובחולין דף קל״ה [ע״א] אמרו אגיזה ג״כ דמכחיש וצ״ל דעור שמבחוץ והעובר שמבפנים לא מכחש ובשר הבהמה שבינתיים מכחש ועל מה דאיתא שם דבקדשי בדק הבית לא קדשי גזיזה וכחישה ובקדשי מזבח קדשי דפשטה קדושה בכולה קשה דבערכין דף ד׳ ע״ב איתא אדרבה דבקדשי בדק הבית פשיטא דפשטה קדושה דנפקא מקרא דנידון בכבודו ואפשר לומר דהיינו דוקא בנדבה לבדק הבית אבל בנדר לב״ה [לא] וכדאיתא לעיל דף ז׳ ריש ע״ב שאמר הרי עלי בהמה לבדק הבית חוץ מגיזה וכחישה והתפיס אח״כ בהמה לנדרו אינו קדוש בה רק כפי מה שנדר.

שם בגמר׳ ואסורה בעבודה מפני כח עובר שבה. הקשה אחד מן התלמידים למש״כ התוספ׳ בב״ק דף מ״ז [ע״א] ד״ה מאי דלכ״ע אית להו דולד הנוגחת אסור דהולד נגח ג״כ ואמאי לא נימא דהולד עובד ג״כ וליתסר מדאורייתא ונ׳ משום דעבודה בקדשים לא נפיק אלא מקרא דלא תעבוד בבכור שורך וכמש״כ הרמב״ם פ״א ממעילה הל׳ ז׳ ובכור לא קדוש אלא [ביצא] מרחם ולית בי׳ איסור עבודה כשהוא עובר במעי אמו וה״ה דשאר קדשים לא מיתסרי טפי ממנו.

פרק שני

דף י״ו ע״א רש״י ד״ה נשתכחו. שנצטער משה על יהושע בעצמו שהיה גדול כמותו. הדבר תמוה שיתקנא על תלמידו ובסנהדרין דף ק״ה ע״ב איתא בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו ואף דרבא ורבה בר מרי שם פליגי עלה היינו להיות גדול ממנו אבל להיות כמותו לא שייך שיתקנא ויצטער ונ׳ ע״פ מה דאיתא בערכין דף ל״ב ע״ב בשלומא משה לא בעי רחמי על ביטול יצרא דע״ז דלא הוה ליה זכותא דארץ ישראל וכו׳ ויש לומר דמשה התנחם עצמו במה שלא זכה ליכנס לארץ ישראל שאם ילך יבטל יצרא דע״ז ושמא לא ניחא לי׳ לקב״ה בהא דלא לימעוט אגרא דלא כמו שאמרו אנשי כנסת הגדולה ביומא דף ס״ט [ע״ב] אנן לא אגרי׳ בעינן כו׳ והנה הסברא יש לומר הואיל שע״ז שקולה ככל התורה כולה כמש״כ רש״י סוף סדר שלח לך לא יכול לבטל יצרא דידה כ״א מי שיודע כל התורה כולה ולכך זכה עזרא לבטלה כדמייתי ביומא אקרא דויעמוד עזרא וכו׳ לפי שהיה דוגמת משה וראוי לינתן תורה על ידו כדאיתא בסנהדרין דף כ״א ע״ב והיינו סבור משה ביהושע שאינו יודע

כל התורה ולא יוכל לבטלו אבל עכשיו ששמע שיהושע גדול כמותו ויוכל לבטלו נצטער בעצמו למפרע על שלא זכה ליכנס לארץ דבטל טעם הנ"ל והנה אמרו שיש אלף כחות הטומאה וכנגדן להכניען נשא שלמה אלף נשים במלכים [א'] י"א ולכך כשנעלמו ממנו אלף עניני תורה נתגברו אותן כחות ולהכי לא היה יכול אח"כ לבטל יצרא דע"ז כדאיתא בערכין שם אם לא ע"י רחמי יתירי ומהן התרשל ואפשר שאותן שנשתכחו מיהושע הם בכלל אותן י"ז מאות שהחזיר עתניאל מתוך פלפולו והיה יכול יהושע אח"כ לבטל יצרא ולכך קפיד עליו קרא ואפשר דבא הרמז במה שנשתכחו ממנו ג' מאות הלכות וז' מאות ספיקות מכוון נגד ב' עניני נשים שנשא שלמה ז' מאות שרות וג' מאות פלגשים ובמדרש שיר השירים בפסוק ששים המה מלכות ושמנים פלגשים וכו' אחת היא כו' דריש להו על מסכתות ופרשיות של תורה ואמרו עלה בגמרא שאמר הקב"ה ליהושע לך וטורדן במלחמה שנאמר ויהי אחרי מות משה כו' ונ' ע"פ מה שכתב רש"י סוף סדר וילך על כי ידעתי כי אחרי מותי מכאן שתלמידו כו' כל זמן שיהושע חי היה נראה למשה כאילו הוא חי אך זהו דוקא כשהוא ממלא מקומו וכדאיתא ב"ב דף קט"ז [ע"א] יואב שלא הניח בן כמותו נאמרה בו מיתה וא"כ כשנשתכחו אותן הלכות מיהושע נמצא שלא הניח משה תלמיד כמותו וקרינן מיתה לגבי משה וזה שאמר ויהי אחרי מות משה דהיינו ע"י שנשתכחו מיהושע ההלכות ובקשו להרגו ויאמר ה' וכו' שיטרדן במלחמה והכוונה בהמלחמה שהכה בה עתניאל אח"כ את קרית ספר דדריש לה הגמרא בסמוך שהחזיר הנשכחות וחזר משה לחיות ונתקיים שפיר קרא דאחרי מותי כי השחת תשחיתון אאחרי מות יהושע והזקנים שבהם הושלמה התורה והיה נראה למשה כאילו הוא חי.

שם ע"ב בגמר' אחת נתנה להם והעמידום על חמש כו'. מקשין א"כ אמאי נסתפקו בולד חטאת הא כיון דהילכתא גמירא לה ג"כ כל שבחטאת מתה באשם רועה כדאיתא לקמן דף י"ח [ע"א] א"כ אי אפשר שהי' אותה האחת ולד חטאת דאשם אינו בא נקבה ונ' דלא קשה מידי דאימא דבאה ההלכה לדיעבד אי אפריש נקבה לאשם דאיתא לקמן בדף י"ט ע"ב דאין הולד קרב אפי' עולה לכ"ע ואפי' למאי דמשמע בסוף דף כ' דלר' אליעזר קרב עולה הא לר"א בלא"ה לא קשיא דלדידיה לא נאמרה הלכה כלל אאשם דס"ל שם במשנה דתמורת אשם מתה דבכל מילי משוה אשם לחטאת מקרא דכחטאת כאשם כדאיתא בזבחים דף פ"א ע"ב וא"כ לרבנן אתיא שפיר ההלכה דאי אפריש נקבה לאשם דהולד לא יקרב לא אשם ולא עולה אלא תרעה.

פרק שלישי

דף כא ע"ב בגמרא יום אחד משנה זו וכו' שנאכל לב' ימים. וקשה הא גם אם נאכל רק ליום ולילה הוי ג"כ שתי שנים דבערב

מתחלת שנה האחרת ואפשר משום דאמרו בסוף פרק אותו ואת בנו דבקדשים הלילה הולך אחר היום היתה הלילה נמשכת גם לזה אחר היום ונקראת עדיין לשנה הראשונה והנה מה שפירש רש״י שאם שחטו כמצותו בסוף שנתו וכו׳ וכן פי׳ בבכורות דף כ״ז ע״ב דכי שחטו ביום אחרון לשנתו וכו׳ לכאורה קשה דהו״ל לפרש בפשיטות אשנות עולם שאם שחטו ערב ראש השנה נאכל יום כ״ט אלול וא׳ מתשרי לשתי שנים דומיא דדריש שם לעיל מיני׳ איזה שנה שנכנסה בחבירתה כו׳ גם ענין הסוגיא משמע כך דבתר הכי הוא דקאמר דבי רב מנא להו ופירש״י דלשנה דידי׳ מנינן וש״מ דעד השתא הוא מפרשינן לי׳ לקרא בשנת עולם לא בשנתו ונ׳ דס״ל לרש״י דהא דאמרינן בכל דוכתא בן ג׳ ויום א׳ בן י״ג ויום אחד היינו תחילת יום משנה שאחריה ולא סגי במושלם סוף אותה שנה וכן כתב בנדה דף מ״ד ע״ב על יום אחד דאמרו חכמים עד למחר דמיקלע יום ראשון ברביעית ואף דר׳ ינאי שם נדחה היינו אליבא דר׳ מאיר אבל אליבא דחכמים לא נדחה וכן פירש רש״י בדר׳ יוחנן ולרבנן עד דמיקלע שנה רביעית וכן פירש רש״י בערכין דף י״ח ע״ב ד״ה ונאמר להלן ויום אחד וכו׳ דכבר נכנס בה החודש האחר ושם בברייתא מדמי שנה האמורה בקדשים לשבבן ושבבת דהיינו דפירקי דיוצא דופן א״כ שנה דקדשים נמי ביום א׳ הוא ועד יום א׳ משנה האחרת נידון כבתוך שנתו והרא״ש בפרק ואלו מגלחין סי׳ ע״ז כתב דבכל מקום דאמרינן מקצת היום ככולו לא מהני ונ׳ דהוקשה לו לרש״י קושיא הנ״ל דהאיך מוכח משנה בשנה דנאכל לשני ימים לכך פירש דהכוונה הוא על שנה שלו דא״ש דאי נאכל רק ליום ולילה אכתי לא התחילה שנה האחרת דעד שלא האיר יום ממש משנה האחרת נמשך עדיין לשנה הראשונה, ובזה יש ליישב דברי הרמ״א בא״ח סי׳ נ״ג סעיף יו״ד למה שתמה עליו הב״ח ועיין בטו״ז שם דכתב סתם שאין לו להתפלל ערבית דמשמע אפי׳ בלילה ממש דהיינו משום דהלילה נמשכת לשנה שעברה ופליג בזה אמהרי״ל לכך לא פירש [רש״י] בשנות העולם דבי׳ ודאי כלה השנה בתחילת הלילה בראש השנה שמתחיל היום טוב ואי נאכל רק ליום ולילה אכתי הוו ב׳ שנים ולא הי׳ מוכח מידי.

פרק חמישי

דף כד ע״ב רש״י ד״ה ילדה שני זכרים. על שניהן חלה קדושת עולה דהא קאמר וכו׳. ותמהתי א״כ האיך רשאי למוכרו מ״ש מהקדיש אבר לעולה דתימכר חוץ מדמי אותו אבר כדאיתא לעיל דף י״א ע״ב ועיי׳ רש״י ערכין דף ה׳ ולולא דבריו היה נ׳ דודאי רק אחד מינייהו קדוש לעולה רק דלא ידעינן הי מיניי׳ ומוכר אחד משניהן ביחד למחויב עולה ואח״כ יקרבו שניהן כדין אם נתערב׳ עולת ראובן בעולת שמעון דמיקרב כל אחד לשם מי שהוא ואתיא מתניתין כמ״ד אין ברירה דלמ״ד

יש ברירה כיון דלא הוכר האיסור מעולם היה רשאי לימכור אחד מהם לשם חולין ודאי כמש״כ התוספ׳ לקמן דף ל׳ [ע״א] ד״ה ואידך לישתרו.

מסכת כריתות

פרק ראשון

דף ה׳ ע״א בגמרא אל תהי גזרה שוה קל בעיניך וכו׳. לכאורה תמוה מהיכי תיתי שתהא ג״ש שהיא מי״ג מידות קלה בעינינו. ונ׳ ע״פ מה שהביא במל״מ ריש פ״ד מהלכות מלוה ולוה ד״ה גרסינן בקידושין וכו׳ בענין דבר הלמד בג״ש אי טרח וכתב לה קרא שמהר״ן משמע שטרח וכתב ומהתוספ׳ משמע להיפך וזה שאמרו שלא תהא ג״ש בענינו כמו ק״ו ואינך מידות שמביא המל״מ שם דאמרינן בהו טרח וכתב קמ״ל דבג״ש לא אמרינן כן וכדעת התוספות.

שם ע״ב בגמרא כטל חרמון כו׳ מה טל חרמון אין בו מעילה וכו׳. הא דנקט הדוגמא בטל הא כל דבר שבעולם חוץ מהקדש אין בו מעילה ונ׳ דמעילה דנקט הוא אגב דאמר לעיל דנתיראו שמעלו אך כאן הכוונה על איסור הנאה והוא ע״פ מה דאיתא בתענית דף כ״ד ע״ב גבי חיטי דנהר פפא דאמר לא תזבנון מיני׳ דמעשה נסים הוא והנה בכל דבר שבעולם משכחת בי׳ איסור הנאה כגון אם בא בדרך נס אבל טל איתא בריש מסכת תענית דף ג׳ ע״ב דאינו נעצר לעולם ולא משכח בי׳ איסור הנאה ובזה יש לפרש הקרא כטל חרמון כו׳ על הררי ציון שנתקשה בו הראב״ע שם דמה ענין הררי ציון להר חרמון שהוא בסוף ארץ ישראל דאיתא בתענית שם דטל דברכה מיעצר ואיתא בכתובות דף קי״א ע״ב דצדיקים בעת התחיה מבצבצין ועולין בירושלים ואיתא בפרשת דרכים דרך ה׳ ד״ה ובזה ניחא קושיא וכו׳ דטל שלנו הוא מעין הטל שעתיד להחיות בו המתים והרמב״ן סוף סדר דברים כתב דלכך נקרא ההר חרמון מלשון חרם שאין בו זריעה ובראש השנה דף י״ז ע״ב איתא גבי גשמים עתים לרעה מורידין על הארץ שאינה צריכה והנה מה שצידד בפרשת דרכים לומר דטל התחיה הוא מעין שלנו הוא מסתמא מן הטל דברכה ומה שטל אינו נעצר י״ל דהוא לפי ששרשו הוא הטל דתחייה שהוא נצחיי כדאיתא בסנהדרין דף צ״ב [ע״ב] שאינן חוזרין עוד לעפרן ואפשר שהרוח שאמרו שאינו מיעצר בתענית שם הוא ג״כ לפי שהוא מעין רוח התחייה דכתיב ביחזקאל ל״ו הנבא על הרוח וכו׳ ומה״ט יורד הטל ג״כ במקום שאין יישוב זרעים לפי שאינו מיעצר וזה שאמר כטל חרמון שיורה גם במקום חרם לפי שאינו מיעצר ולא משכח ביה מעשה נסים שיאסר להנות שיורד על הררי ציון כלומר שיורד בשביל כמו על השל בשמואל ב׳ פרשה ו׳ שפירושו בשביל השל כמש״כ רש״י סוף סדר עקב ארץ אשר ה׳ דורש וכו׳ ע״י אותה דרישה דורש שאר הארצות ה״נ

ע״י טל ציון יורד גם לשאר הארצות ואמר מה דלא מיעצר הוא כי שם צוה כו׳ ששם הוא הטל דברכה שממנו הוא הטל של התחייה שהוא חיים עד העולם שאינן חוזרין לעפרן לכך אין להטל הפסק ששרשו הוא נצחיית.

דף ח׳ ע״א בגמרא ת״ר ה׳ לידות ודאי ה׳ זיבות ספק או ה׳ לידות ודאי ה׳ לידות ספק כו׳ אחת על הודאי ואחת על הספק. ותמוה דבסיפא דהוא ממין א׳ אמאי תביא על הספק דהא אין בה החיוב כ״א שמא לידות ודאי הן והא בכולן ודאין נפטרה באחת וראיתי מוגה בש״ס וויען רישא צ״ל זיבות ונ׳ דמקומה הוא בסיפא זיבות ודאי ולידות ספק ואתי שפיר ברישא ובסיפא דהוא מב׳ מינין לכך מביאה ב׳ קינין.

פרק שני

דף ט׳ ע״א רש״י ד״ה בהעלם אחד. כלומר קודם שילקה ויביא קרבן כו׳. תמוה דהא הוא אינו לוקה אלא היא ועיי׳ בלח״מ ריש פ״ט משגגות ואפשר שכוונתו במה שכתב שילקה על דמי הקרבן שיביא כמו ילקה בחסר וביתר דב״מ דף מ״ג [ע״א] וכן איתא בערכין דף כ׳ [ע״א] לוקה בערך שלם והכוונה על עונש ממון הקרבן שמביא.

מסכת מעילה

פרק ששי

דף כ״א ע״א רש״י ד״ה התנוני. ושליח נמי לא מעל שהרי עשה שליחותו. ק׳ דהרי בגמרא מוקי כשנזכר גם השליח הא לא״ה מעל השליח אע״ג שעשה שליחותו ונ׳ דיש לדקדק בלשון הגמרא דקאמר ואע״ג דלא אידכר שליח וכו׳ דהו״ל להקשות פשוט וליחייב השליח אבל לשון המקשן מורה כאילו איכא שום סברא לפטור את השליח ולכך פירש רש״י כדרכו לפרש ההו״א דאיכא סברא לפוטרו לפי שעשה שליחותו והיינו דפריך ואע״ג דלא אידכר פטרת ליה משום שעשה שליחותו והתנן וכו׳ ולא נזכר השליח שליח מעל ש״מ דלא מהני הך סברא לפוטרו.

מסכת תמיד

פרק ראשון

דף כ״ו ע״ב בגמרא דמתקני ומייתי מעיקרא אבני זוטרתא ואבני רברבתא כו׳. לכאורה הוא יתור לשון ונ׳ דאב

כולל בדבריו שני תירוצים ע״פ מה דפליגי בסוטה דף מ״ח ע״ב ר״י ור׳ נחמיה דלר׳ נחמיה היו מניפין על האבנים ברזל מחוץ להר הבית ולר״י כלל לא והיינו דקאמר אביי דלר״י הוו מיתקני מעיקרא קודם שיבואו להר הבית והיו הרובדין מאבן אחת ועשוי בברזל כמין מעלות ואיצטוואות ומתני׳ דלקמן אתיא כר״י כמש״כ המפרש שם א״ב צריך לתרץ גם הרישא אליבי׳ ועיין ביומא דף י״ו אבל לר׳ נחמיה דלא הונף עליהן ברזל כלל צ״ל שהיו מביאין קטנים וגדולים דהיינו כשמונה אמות וכעשר אמות ובכך היו נעשין הקטנים מעלות ואיצטוואות להגדולים ועיין במשנה למלך ריש הלכות חובות בית הבחירה.

מסכת מדות

פרק א׳ משנה ג׳ טדי מן הצפון לא היה משמש כלום. כתב הר״ש אלא בעל קרי היה יוצא בו לרבי אליעזר בן יעקב ולא ידעתי מנא ליה דמאי דאיתא סוף הפרק יוצא והולך לו בטדי ר׳ אליעזר בן יעקב אמרה אימא דסתם המשנה הוא וראב״י פליג את״ק בענין המסיבה דלת״ק היא תחת הבירה ולדידיה תחת החיל ונ׳ דתליא בפלוגתא דר׳ יוחנן וריש לקיש ריש יומא מאי הוא בירה דלר״ל דכל המקדש קרוי בירה א״כ אינו מקום מיוחד שיאמר עליו ראב״י דהיה תחת החיל דהא לת״ק נמי אפשר דכן הוא וע״כ לא פליג אלא בטדי אך ז״א דעכ״פ לא נקראו בירה רק מקום המקדש דהיינו העזרה וכמו שפירש רש״י ריש יומא ד״ה הבירה זימנתי לה מקום גורן ארונה לבנותה בה וגורן ארונה הוא הבית שזימן לבנות בה הבירה וכן פירש הר״ש עצמו סוף הפרק דבירה הוא מקום גבוה משולי החיל וחיל הוא מקום גבוה מרגלי ההר וא״כ שפיר פליגי בהא ת״ק ור׳ אליעזר בן יעקב אבל בטדי י״ל דכ״ע הוא דיוצא בטדי וגם על הרמב״ם קשה דבפרק ה׳ מבית הבחירה הל׳ י״א כתב הך דבעל קרי והשמיט הא דיוצא בטדי וראיתי עוד שם שכתב במסיבה ההולכת תחת המקדש הנראה דס״ל כל המקדש קרוי בירה וכן בהלכות פרה פ״ב הל׳ ג׳ לא כתב שם בירה וקשה אמאי פסק כר״ל נגד ר׳ יוחנן אבל בפרק ז׳ ממעשי הקרבנות הל׳ ד׳ כתב דמקום יש בהר הבית ששמו בירה ונראין דבריו כסותרין זה את זה.

שם באותה משנה ה׳ שערים היו לו להר הבית. כתב הר״ש לחומת עזרת נשים המקפת כל ההר לפנים מן החיל ולא הבנתי דהא עזרת נשים היתה אחר החיל וגבוה ממנו י״ב מעלות כדאיתא לקמן בפרק ב׳ משנה ג׳ וכן פירש הוא עצמו שם על לפנים ממנו מחומת הר הבית והיה אח״כ החיל ואחרי׳ עזרת נשים.

פרק ב׳ משנה ג׳ לפנים ממנו סורג וכו׳. כתב התוספות יום טוב בשם הרא״ש דהיה נעשה להיתר טלטול שבת דהיקף הר הבית היה הוקף ולבסוף פתוח והקשה עליו דכמה לשכות היו בנויות שם ולא הבנתי

דהיינו דכתב הרא"ש כיון שנבנו אחר ההיקף לא מהני וכדאיתא בעירובין דף כ"ו [ע"א] עמד חרשה כו' מישיבתה אך הא קשיא לי דהא הר הבית מקורה היה כמו שכתב הרמב"ם ריש פרק ה' מבית הבחירה והמל"מ הביא שם הירושלמי על זה וא"כ אין כאן איסור קרפף שלא הוקף לדירה כדאיתא בעירובין דף כ"ה דאין אויר קירויו מייתרו ואפי' מאן דפליג שם היינו דוקא התם משום דלית ליה פי תקרה יורד וסותם משום דעביד כי אורזולא ואין שם מחיצות עם הקירוי אבל במחיצות כראוי עם הקירוי מודה וכן כתב הרב המגיד פי"ו משבת הל' ז' דהרמב"ם מפרש כי ארזלא הוא מחיצות גרועות ע"י קונדסין אבל בקרפף שהוא רשות היחיד דבר תורה נחלקו וצ"ל לא נחלקו וכו' והא דאסור באילן המוסך לטלטל יותר ממאתים כדאיתא בעירובין דף צ"ט ע"ב צ"ל דשאני התם לפי שאין עשוי בידי אדם אבל בהר הבית לכ"ע הוי כמוקף לדירה מצד הקירוי.

שם משנה ו' והדוכן נתון עליה כו'. כתב הר"ש ודוכן כהנים לברך את העם וכו' ושל לוים בראש עזרתם כו'. פי' שהלוים היו עומדים בכלי שיר שלהם על ט"ו המעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים כדאיתא במשנה ה' והיא נקראת מחנה לויה כמש"כ תוספ' ביבמות דף ז' ע"ב ד"ה וראה וד"ה שחידשו וביני ביני היינו בין העזרת נשים שנקראת מחנה לויה לבין עזרת הכהנים היתה מחנה ישראל אך מה שכתב על הדוכן דהכא שהיא לברך את העם קשה דברכת הכהנים היתה על מעלות האולם כדאיתא בפרק בתרא דתמיד באו ועמדו על מעלות האולם וכו' וברכו את העם וכו' ועל מעלות דהכא עם הדוכן היו הלוים אומרים השיר בפה כמש"כ הרמב"ם פ"ו מבית הבחירה הל' ו' ועל ט"ו המעלות הנ"ל היו עומדים הלוים בכלי השיר.

פרק ד' משנה ז'. וההיכל צר מאחריו וכו' שנאמר הוי אריאל כו'. פירש הרמב"ם שהבנין עצמו היה כן שהיו מטין הבנין מערב וכן כתב בחיבורו פ"ד מבית הבחירה הל' ט' אבל הראב"ד שם הל' ה' פירש שע"י האולם שהיה עודף ט"ו אמה לצפון וכן לדרום הוה כדמות ארי וג' לדעת הראב"ד י"ל דתרווייהו איתנהו ושעל כן נאמר בפל לשון הוי אריאל אריאל.

מסכת נדה

פרק ראשון

דף ב' ע"א תוספ' ד"ה מעת לעת. כתבו דהכא להחזיק טומאה למפרע לא גמרינן מסוטה לא לטמא ברה"י ולא לטהר ברה"ר וכתבו עוד מיהו בדבר שאין בו דעת לישאל טהור במעל"ע וכו' עד מדרב גידל ובטומאת בשר קדש שייך למפרע כמו להבא. הקשה מהר"ם לובלין א"כ נימא בדבר שיש בו דעת לישאל ברה"י ג"כ דנפקא מכל טהור ודאי

יאכל הא ספק לא דשייך ביה נמי טומאה למפרע ותירוצו תמוה דכ׳ דיאכל בשר הוא להבא דמ״מ שייך למפרע אם נוגע באחד בלילה ובשחר מצאו מת ואמרה תורה לא יאכל ונ״ל דלכאורה אינן מובנין דברי תוספ׳ דאי לאו דרב גידל הו״א דעת נוגע ומגיע בעינן כמו בסוטה לכן אתי כל טהור יאכל הא ספק לא אע״פ שרק הנוגע יש בו דעת דהיינו האדם אפ״ה טמא אבל והבשר כו׳ בכל טמא לא יאכל מותר דאי למידרש הא ספק יאכל משום דאין בו דעת זה ידעינן מסוטה ושפיר כתבו תוספ׳ דע״כ אתי למידרש להתיר אפי׳ טומאה למפרע ולפ״ז מתורץ קושיתו כיון דכל טהור לא מיותר דאיצטריך דלא ליבעי רק דעת נוגע מנא לן למידרש יותר מכמו בסוטה דהיינו רק להבא.

שם ע״ב בגמר׳ מיתיבי היה בודק את החבית כו׳ כל ג׳ ימים ודאי מכאן ואילך ספק קשיא לשמאי כו׳ עד אדרבה העמד יין על חזקתו. הקשה מהר״ם הא באמת הוי ספק דב׳ חזקות מתנגדות ונ״ל דהנה דף ג׳ [ע״א] הקשו תוספ׳ ד״ה מרגשת על רש״י שפירש לשמאי דסבר דהוה מרגשת הא דלא הרגישה עתה סברה הרגשת עד הוא א״כ כי שמשה נימא נמי שראתה וסבורה הרגשת שמש הוא ונ״ל דהנה הרשב״א מביאו ב״י ביו״ד סי׳ פ״א כתב גבי הוגלד פי המכה ובודאי נעשה ג׳ ימים קודם שחיטה טמא כל החלב מאותה שנה אע״ג דאיכא חזקת כשרות כיון שלא נוכל לומר שנעשה ממש קודם שחיטה וע״כ ג׳ ימים קודם תלינן עד זמן שאפשר לפ״ז נימא ה״ה להתיר כיון דעיקר היתר בחולין חזקת טהרתה ולא צריך למרגשת אלא שלא נעשה סיג כמו שכתבו התוספ׳ ד״ה ואב״א א״כ בכה״ג דשמשה בינתיים כיון דלא נוכל לומר תיכף אחר בדיקתה ראתה דהוה מרגשת תלינן עד עתה בשעת בדיקת העד והא דפריך בגמרא והא איכא ישנה הגמרא מתרץ האמת אגב צערה מיתער׳ ולפ״ז מאי פריך מחבית דילמא היינו טעמא כיון דג׳ ימים ודאי חומץ תלינן עד שעת בדיקה וצ״ל דפריך אליבא דר׳ יוחנן דמפרש ג׳ ימים ודאי יין והשתא שפיר פריך אדרבה העמד יין על חזקתו ואפילו ספק לא הוי דנגד העמד טבל איכא העמד יין וגם כיון דלא נוכל לומר מיד אחר בדיקה החמיץ דג׳ ימים ודאי יין לא נתלה עד עתה ואם תיקשי נמי לב״ה ז״א דלבית הלל אינו מוכח זו הסברא אבל לב״ש מוכח מקו׳ תוספ׳ כנ״ל ואפשר שלזהו כוון רש״י שכתב על ומ״ש מחבית לב״ש פריך והוא ללא צורך רק לשיטתו שקשה עליו קושית תוספ׳ וצ״ל כסברת הרשב״א וזה אמר לשמאי לשיטתו פריך דמוכרח לזה.

דף ה׳ ע״א בגמר׳ אמר שמואל עד שלפני תשמיש מתוך שממהרת לביתה אינה בודקת שפיר. והנה רש״י פירש במתניתין על הרי זו כפקידה שהרי ברקה עצמה לפני תשמיש והוא נגד הגמרא ונ״ל דהנה סוף פרקין פירש רש״י אליבא דשמואל דאין צריכה בדיקה לבעלה רק לטהרות ופי׳ הר״ן ריש פרק ב׳ דשבועות דודאי ר׳ מאיר ורבי חנינא בן אנטיגנוס פליגי נמי לבעלה רק שמואל סבר כר׳ חנינא ורק לטהרות וכ׳ הא דחולק שמואל מסברא דנפשיה על ר״מ ור״ח דמשמע ליה פשטא

דמתניתין דף ט"ו [ע"א] דכל לבעלה לא בעי בדיקה ולכאורה מאי מקשה ממתני' דהא ע"כ צריך לחלק דאיך קאמר מתוך שממהרת לביתה אינה בודקת שפיר הא ר"ח ב"א דמחמיר באין לה וסת ואפ"ה סמך על בדיקתה קודם לתשמיש וצ"ל היא הנותנת דלר"ח כיון דיודעת דצריכה בכל פעם לבדוק לא תקיל בה אבל לשמואל דמדינא לבעלה לא בעי רק כיון דבעי בדיקה אחר תשמיש לטהרות החמירו גם קודם לבעלה ושפיר חיישינן שתקיל בה וא"כ מאי פריך ממתני' דילמא מתני' איירי באין לה וסת דבעי מדינא בדיקה רק זה אינו דאליבא דשמואל קיימינן ואי איירי לבעלה מדינא והיינו כר' חנינא בן אנטיגנוס מאי אולמי' סתמא דפרק ב' מדהכא אבל רש"י אפשר פסק כחנינא כקושית הר"ן שפיר מוקי למתני' כר"ח ב"א.

דף ו' ע"ב תוספ' ד"ה בשעת הדחק. פירשו שהשואל הלך לו. וקשה א"כ מאי פריך דילמא המעשה הי' שראתה כתם וסבר כר' חנינא בן אנטיגנוס דף ה' [ע"א] דבכתם נמי דיין שעתן ולשיטתו דף נ"ג ע"ב לפי' התוספ' שם דבכתם מקולקלת למנינה לבעלה ושעת הדחק הי' שהשואל הלך לו.

שם בגמרא מקשה משפחתו של רבן גמליאל דטימא למפרע. וקשה דילמא הי' אותו יום עת וסתה דחוששת כל היום כדאיתא דף ס"ג ע"ב ודף ט"ז [ע"א] תוספ' ד"ה וחוששת דמקולקלת למנינה לבעלה ולא גרע תרומה מיני' וצ"ל דאל"כ לא הי' מניחתה לאפות.

דף ז' ע"ב תוספ' ד"ה שמותי. הקשו על רש"י והנה בשבת דף ק"ל פי' רש"י ג"כ כתוספ' ונ' דהכא לא רצה לפרש כן דאליבא דר' יהושע קיימינן דסבר אין משגיחין בבת קול ולדידיה אין מבורר הלכה כבית הלל דב"ש מחדדין טפי כדאיתא ביבמות דף י"ד [ע"א] וחולין דף מ"ד ע"ב.

דף ח' ע"א בגליון תוספ' ד"ה משום דקאי הקשו הא במתני' נמי קאי ר' יהושע כוותיה ותי' דר"י סבר כוותיה דדי' שעתה אבל כר' יוסי דבעי ג' עונות. וקשה לפ"ז על תוספ' דף ה' [ע"א] ד"ה הא שאר נשים שהקשו דר' דוסא קאי כוות' דר' אליעזר אמאי לא תירצו דרבי דוסא בעי ג' עונות ואפ"ה אינה חמורה מיש לה וסת דהיא נמי בעי שתתחזק וסתה בג' עונות ונ"ל דלכאורה אי ר"י סבר כר' יוסי מאי אמר ר"י בחייו לא רצה לפסוק דיאמרו דפסק כר"א ממ"נ אי בלא ג' עונות הא בזה לא סבר כר"א ואי בג' עונות יפסוק להם דיאמרו דפסק כר' יוסי רק ז"א דר"י הי' הרבה קודם רבי יוסי ובימי ר' יהושע לא היה אלא ב' מחלוקות הוא ור' אליעזר וכיון דתחילה חלק עליו דבכל גווני אינה די' שעתה יאמרו עתה דפסק כר' אליעזר אבל אי נימא דר' דוסא סבר דיה שעתה ובג' עונות יורה להם ר' יוסי דדי' שעתה בג' עונות וכרבי דוסא דהיה בזמן ר"י כמובא ביבמות דף ט"ז ע"א.

שם תוספ' ד"ה ומי קאי. הקשה בגליון אמאי לא מקשה בלא זה ר' חנינא אהדדי. ונ"ל דהנה שם בברכות רצה הגמרא לומר דבמוצאי שבת לי"ט לכ"ע אומרה בהודאה והוה מצינו למימר דר' חנינא סבר בחונן הדעת והך דאומרה בהודאה במ"ש לי"ט דליכא חונן הדעת אבל

השתא דפסק כר׳ אליעזר ור״א איירי גם במוצאי שבת לחול דהא קאי על הת״ק דקאמר אומרה בחונן הדעת ומדמסייע מר׳ חנינא ע״כ דר״ח סבר גם במ״ש לחול שפיר פריך.

דף ט׳ ע״א תוספ׳ ד״ה הא ליכא חרדה. הקשו אההיא דפ׳ כל היד מהך לישנא דלא מוקי למתני׳ כר״מ. הקשה מהרש״א אמאי לא הקשו גם כן הכא אר׳ יוחנן דילמא ר״מ פליג ארישא וצ״ל דאיתא [לקמן] דף ל״ט [ע״ב] ר״ל אמר אין קובעת וסת בימי נדתה אבל קובעת בימי זיבתה ור׳ יוחנן אמר קובעת בנדתה משמע דלא פליג אר״ל ועיי׳ תוספ׳ דף ל״ט [ע״א] ד״ה רב הונא א״כ לא מצי לפרש כר״ה בר חייא דשם וכר׳ יהודה נמי לא דמבואר דף י״א ע״א דבאותן הימים דקובעה וסת צריכה לברוק דילמא תיקבע וסת ורבא איתותב שם וע״כ מוקי כר״מ כמו שמפרש רב חסדא שם מתניתין.

דף יו״ד ע״א כללא לשיטת רש״י היכא דעתה בראיות שעליהן דנין חוזרת לקדמותה כמו זקנה שהפסיקה וחוזרה לראות אחר ג׳ עונות מוחזקת היא בראיה אחת ובאותה שהוחזקה לא מטמאה מעת לעת ואי חזיא תו לסוף עונה מטמאה מעל״ע ואי חזיא בדילוג אחר ג׳ עונות צריכה חזקה ג׳ פעמים ובאותה ראי׳ שהוחזקה לא מטמאה מעל״ע אבל אי חשבינן שלא ראתה מעולם ועתה תחזק לראות בין אי חזיא לסוף עונה או בדילוג ג׳ עונות צריכה חזקה ממש ובאותה שתחזק לא מטמאה מעל״ע ולשיטת התוספ׳ בין שחוזרת לקדמותה בין שתחזק לראות מחדש אינה מטמאה מעל״ע באותה ראי׳ שתוחזק בה.

דף יו״ד ע״ב תוספ׳ ד״ה דהויא מניקה. הקשו הא אין מתעברת אלא סמוך לראיתה. לכאורה דבריהם אינן מובנין הא איתא במתניתן דף ז׳ [ע״ב] דימי עיבורה הם משיודע עוברה ג׳ חדשים להריון א״כ שפיר משכחת שראתה דם ואיעברה והפסיקה ב׳ עונות דהיינו ב׳ חדשים ושלמו ימי מניקותה והפסיקה אחר כך עוד עונה דיום שלשים שעקרה בו וסתה והפסיקה הי׳ מימי הכרת העובר ונ׳ דסברי דלר׳ יוסי מהני נמי אם הפסיקה בתחילת עיבורה וא״כ ע״כ התחלת העיבור היתה בסוף הנקתה ושפיר מקשו הא לא ראתה. ומוכח מדבריהם דאע״ג דאם ראתה מאונס דיה שעתה אח״כ אבל בהפסקה אם הפסיקה ובינתיים ראתה מאונס לא חשיב הפסק דאל״כ שפיר משכחת שראתה סוף הנקתה מאונס, ואין להקשות אי איירי ר״י בתחילת העיבור מאי מהני א׳ בימי עיבורה דתהא דיה שעתה הא לא ידעינן אם היא מעלי בית י״ל כגון שראתה עד הכרת העובר ב׳ פעמים מאונס דאח״כ דיה שעתה כמש״כ התוספ׳ דף ל״ו [ע״א] ד״ה ושוין.

שם תוספ׳ ד״ה דיין. כתבו דהטעם דהמסתלק קיים. ונ׳ לפ״ז דבמניקה אזל ר״מ לשיטתו דף ט׳ ע״א דתליא בהנקה א״ב המסתלק קיים דכל זמן שמניקה נעשה מהדם חלב ור׳ יוסי ור״י ור״ש פליגי עליו דהוא משום דאברי׳ מתפרקין שפיר סברי כיון דראתה פעם אחת חזינן דלא נתפרקו אבריה.

דף י"א ע"א תוספ' ד"ה אלא לקפיצות הקשו על רש"י. ונ' לפרש דודאי היכא דראתה ג' פעמים ומחמת אונם ובימים שווים כגון ג' פעמים בא' בשבת לא קבעה וסת לקפיצה לחוד דאיכא למיתלי נמי בימים והא דאמר לקפיצה היינו בימים שאינן שווים כגון בא' ואח"כ בג' ואח"כ בד' בשבת דליכא למיתלי בימים ואותבי' מברייתא ומשני לא קבעה לימים לחודיי' או לקפיצות לחודייהו אם הוא בימים שווים והומ"ל אבל קבעה לקפיצות לחוד אם היו בימים שאינן שווים רק משום דלא קבעה דבריי' איירי בימים שווים נקט נמי אבל קבעה בכה"ג ופריך שפיר לימים פשיטא דאיכא למיתלי בקפיצות וה"ה קושיתו דלקפיצה נמי פשיטא דאינה קובעת דהא איכא למיתלי בימים השווים.

שם תוספ' ד"ה ממעין סתום. כתבו דר' פפא מוקי חוץ מן הנדה בפעם הג' דאפילו אם תראה עתה לא קבעה דהי' מעין פתוח. וק' מאי שנא הא אם לא תבדוק עצמה א"כ נאמר שלא ראתה עתה בה' דילמא בחדש הד' לא תראה בא' בחדש רק בה' ונאמר דלא קבעה דהשנים הראשונים נעקרו בפעם הג' שלא ראתה לפי דעתנו ובאמת דילמא ראתה ואיגלאי למפרע דלא היו תוספת דמים וצ"ל דבג' פעמים אמרינן כבר הוחזקה לראות תוספת דמים ולא אמרינן איגלאי למפרע.

שם ע"ב תוספ' ד"ה אפילו הכי. הקשו לרבי אליעזר תבדוק בימי טוהר שמא תפסוק. הקשה מהרש"א הא לר"א בלא הפסקה די' שעתה ונ"ל דכוונתם שמא תפסוק ותהא גם לאחר ימי מניקותה דיה שעתה ובזה מתורץ מה שתמה מהרש"א על התוספ' דימי טוהר לימי טומאה לא מיקרי הפסקה שהוא נגד הגמרא לק' דף ל"ו וניחא דהתם דנין על מניקותה דתהא דיה שעתה וימי טוהר נמי הם ימי מניקותה שפיר הוי הפסק אע"ג דלר' יוסי מניקה נמי בחזקת רואה מ"מ קילא דהא מהני לה ג' עונות משא"כ בשאר נשים אבל הכא דבימי מניקותה הוא ההפסק אע"ג דבימי טוהר רואה דם מ"מ מועטים ובפרט אי מעין אחד הוא זה לא מהני להיות דיה שעתה אחר מניקותה. ואין להקשות דהא ודאי לא שייך קושיתם שמא תפסוק א' או ב' עונות בימי טוהר והג' אח"כ דהא לא חזיא כלל בימי מניקותה ואיך יחשב הפסק להזמן אחר מניקותה וע"כ קושיתם שכל הג' עונות יהיו בימי הטוהר דסלקא דעתם דבהם מצוי' לראות מברייתא דושוין לק' דף ל"ו וא"כ מאי מקשו דילמא סבר כרשב"ג ואיתא לעיל דף ט' ע"ב דעונה היא למ"ד יום וכיון דבעי ג' עונות ליכא כולי האי והכי ס"ל בהדיא במתני' וצ"ל כמש"כ מהרש"א דף י' ע"ב דלאו דוקא ל' יום ה"ה יותר ופחות ביש לה וסת. ונ' הא דלא מקשה תוספ' לר' יוסי תבדוק שמא תפסוק ב' עונות בימי טוהר וא' בימי מניקותה ולא הוה שייך תירוצם דימי טוהר עם ימי טומאה הוו הפסקה ודאי כמש"כ מהרש"א צ"ל דלכאורה מאי מקשה דילמא באמת בודקת ביום וסתה שמא תפסוק וחוץ מימי טוהר קאי אימים שבינתיים ואין זה דוחק דכן כתבו תוספ' ד"ה ממעין סתום דרב פפא מוקי הן חוץ הנדה אפעם הג' רק זה אינו לר"א דאמר זה בסתם נשים ודאי לא מהני הא דבדקה ביום וסת לחודה ולא

ראתה דלמה נימא דעקרא ראייתה דילמא עקרה וסתה ליום אחר אבל לר׳ יוסי דאיירי במניקה דדרכן שלא לראות רק דאפ״ה צריכה שתתחזק אם לא ראתה ביום שהיתה למודה לראות מדוע נימא דשינתה וסתה ואינה כשאר נשים דאין רואות כלל אדרבה אמרינן עקרה ראייתה ככל מניקות ואינה צריכה לבדוק רק ביום וסתה ומצי לאוקמי חוץ מימי טוהר בימים שבין הוסת דמתני׳ איירי ביש לה וסת. כמש״כ ע״א ד״ה ממעין סתום.

שם תוספ׳ ד״ה תניא נמי הכי. הקשו דילמא איירי ביש לה וסת ותירצו דהי׳ לו לומר בסיפא רבותא טפי באין לה וסת וכ׳ בסמוך מוקי ברייתא דחמרין ופועלין ביש לה וסת ולא קתני בסיפא אבל אין לה וסת דאשמועינן בהניחה טמאה צריכה לומר טהורה אני אבל באין לה וסת סגי בתביעה. וכוונתם דברייתא דהכא לא שייך לומר דנקט רבותא טפי זאת דלא ידעינן הכא בברייתא כלום מתביעה דנאמר דאתי למעוטי רק קאי אמתני׳ דבעי בדיקה ובהיניחה לבעלה נמי בעי ולפ״ז ק׳ בסמוך בחמרין לפי ההו״א דלא ידע נמי מתביעה וקאמר אי ביש לה וסת קשיא ערה אבל אי לא הוה רק ישנה ניחא הא אכתי קשה לינקוט בסיפא אבל אין לה וסת דליכא למימר דאשמעינן הך רבותא דהא לא ידע עדיין וסבר דבכל גווני בעי בדיקה או שתאמר שבדקה וצ״ל דלכאורה הוה מצי תוספ׳ לומר פשוט דהכא בשלומא אי איירי ביש לה אבל אין לה אפילו לבעלה בעי היה לו לינקוט בסיפא באין לה אבל בסמוך דילמא לכך נקט היניחה דאפי׳ לבעלה צריכה לומר טהורה אני ואין לומר היכא נשמע זאת בלשונו י״ל כמש״כ תוספ׳ שם ד״ה שמואל מדתני ברישא יתור לשון אשמעינן דאפי׳ בעסוקה מותרת ה״נ בסיפא דהיה [לו] לומר אבל היניחה לא והוה ידעינן דלא שריא בישנה וביתור לשון עד שתאמר לו אשמעינן דאפי׳ לבעלה באין עסוקה צריכה לומר טהורה אני רק ז״א דאי הוה נקיט סתם לא הוה אמרינן רק דאפי׳ ישנה בעי תביעה ובאמת לא סגי בתביעה כמו ברישא בערה לכך כתבו תוספ׳ הך רבותא דאשמעינן דצריכה לומר משא״כ באין לה וסת דסגי בתביעה אבל בהו״א דלא ידע עדיין דמהני תביעה רק בכל מקום בעי בדיקה ממש או שתאמר טהורה אני דהיינו שבדקה שפיר לא היה צריך לומר אלא אבל היניחה טמאה לא והוה ידעינן דבעי בדיקה ממש ומיתור לשון שמעינן דבאין עסוקה נמי צריכה לומר טהורה אני משא״כ באין לה וסת דמותרת לגמרי ולכך אשמעינן בהיניחה טמאה כנ״ל.

דף יב ע״א תוספ׳ ד״ה אשה שאין לה וסת הקשו מאי קמ״ל. ודבריהם קשים איך לא אסקו תירוצם דמפורש בגמרא ונראה דקו׳ היא לינקוט דיני אמתניתין ואהא כתבו דילמא אתא לפסוק כר״ח ואי הוה אמר אמתני׳ הוה אמינא דמפרש מתני׳ ולא דפסק כן וכן פירש רש״י סוף פרקין על רב יהודה אמר שמואל ז״א דהוה ליה למימר לשון היתירא ותירצו דתרתי רוצה לאשמעינן דפוסק כר״ח ולא נקט לשון היתר דמשמיע דינו דישנה צריכה בדיקה, ועוד נראה לפרש דסברו בקושיא כלשון ב׳ דרש״י דבישנה ביש לה וסת הוא משום קולא דאין צריכה בדיקה ובאין

לה וסת לא הקילו ושפיר מקשו הא לשון צריכה במתני׳ משמע לשון חיוב וממילא גם בישנה וא״ל דא״כ ליקשו יותר דבמתני׳ קתני סתם צריכה ומשמע גם ביש לה וסת ז״א דלכאורה קשה בסמוך מקשה גמרא תנא צריכות ואת תני צנועות אמאי לא [מרמי] מתני׳ בל״ז אהדדי דהא במשנה דף י״ד [ע״א] תני נמי צנועות וע״כ נראה דהוה מצי למימר לק׳ איירי ביש לה וסת והכא קאי לשון צריכה אאין לה וסת אבל ר״א דאמר זה עדן של צנועות משמע דקאי אעיקר הדין דהוא דוקא בצנועות פריך שפיר באחד מינייהו ודאי קאי צריכות והכא נמי הומ״ל דצריכה קאי אאין לה וסת ולא הקשו רק מאי קא משמע לן דלשון צריכה משמע לשון חיוב וממילא גם בישנה ואיפכא הו״ל לאשמעינן דיש לה וסת לא בעי בדיקה בישנה. וכו׳ וצ״ל דאשמעינן דמותר לקיימה כוונתם בעסוקה בטהרות כמש״כ רש״י סוף פרקין דשמואל איירי בעסוקה וא״ל ליקשו פשוט א״כ מאי פריך יש לה וסת לא בעי בדיקה דילמא אשמעינן דמהני בדיקה לאין לה וסת י״ל דזה ודאי אסקו אדעתייהו דהלשון לא משמע היתירא לחוד רק תוספ׳ קאי למסקנא דאשמעינן דצריכה בדיקה בישנה רק דקשה דזה ידעינן ואיפכא הו״ל לומר יש לה וסת לא בעי בישנה הי׳ אפשר לומר דבא להשמיענו תרווייהו דאין לה וסת דוקא בעי ישנה בדיקה ואשמעינן נמי דמהני לה בדיקה וכתבו דאפ״ה אין הלשון משמע כן וא״ל דילמא באמת פירושו לחומרא דצריכה בדיקה ז״א כיון דודאי כוונתו בעסוקה ובעסוקה ליכא מאן דסבר דלא בעי בדיקה אדרבה ר״מ בסמוך סובר דלא מהני ומאי קמ״ל דצריך ולאושמעינן דמהני לא משמע הלשון ותירצו דאפ״ה ממתני׳ לא הוה משמע דבעי בדיקה בישנה כיון דאין עסוקה בטהרות כמש״כ רש״י בלישנא קמא.

שם תוספ׳ ד״ה שמואל. הקשו דילמא באין עסוקה איירי ועוד הקשו אמאי לא פריך פשוט אמתניתין. ונ״ל דלכאורה לפי מאי דמשמע בסוכה דף ד׳ וברש״י שם דבכל מקום מזכיר הפשוט קודם יש לתרץ קושית תוספ׳ בשלמא אי איירי בעסוקה נקט שפיר בין ישנה דלא עסקה בטהרות כמש״כ רש״י בלישנא קמא אפי׳ ערה דעסקה לא בעי אבל אי איירי באין עסוקה א״כ הא אפי׳ ערה לא עסקה ואיפכא הו״ל למימר בין ערה כיון דמניחתו לשמש מסתמא טהורה היא אפילו ישנה דאפשר דטמאה היא באמת אפ״ה שוהה עמה ולפ״ז נ״ל דאמתניתין לא מצי להקשות דהו״א דאיירי באין עסוקה ואפ״ה הפשוט קודם דהא ממתני׳ גרידא הו״א בין יש לה בין אין לה וסת לא בעי בדיקה בישנה כדמשמע בתירוצם בא״ד וטעמם דסברי כלשון א׳ דרש״י ומצי לאוקמי באין עסוקה ואין לה וסת והכי קאמר בין ישנה דאפי׳ בעסוקה לא בעי אפילו ערה דבעי בדיקה בעסוקה אפ״ה באין עסוקה לא בעי אבל לשמואל פריך שפיר דלא מצי לאוקמי באין עסוקה דממ״נ אי ביש לה וסת וא״ש בין ישנה דאפי׳ בעסוקה לא בעי אפי׳ ערה לא בעי קשה לאשמעינן יותר דאפי׳ באין לה וסת לא בעי ואי באמת באין לה וסת לא מצי לפרש בין ישנה

דאפי' בעסוקה לא בעי הא לשמואל בעי בדיקה ולא יהא הפשוט קודם וע"כ בעסוקה ושפיר פריך.

פרק שני

דף י"ד ע"א ,תוספ' ד"ה ולמחר מצאה עליה וכגון שיש כגרים ועוד כו'. הקשה מהרש"א הא כתבו בסמוך דרבי חייא נמי מודה בהך וא"כ תיקשי לנפשי' אי בעינן כגרים ועוד אמאי טמאה ודאי וצ"ל דהנה מבואר בפ' הרואה כתם דהא דתלינן במאכולת משום דאפי' בא מן המקור אינו טמא מן התורה דלא נפיק בהרגשה וא"כ אמאי תלי במאכולת גבי עד שאינו בדוק ניחוש דנפיק בהרגשה וסברה הרגשת עד הוא כדאיתא שם ונ' דדם מקור ומאכולת שכיחי ולכך היכא דליכא כגרים תלינן להקל במאכולת דאיכא חזקת טוהר אבל אי איכא כגרים שאר דמים הם מיעוט נגד דם מקור וזה שהקשה ר' חייא אי בעינן כגרים דאי לא מוקמי' אחזקת טוהר כי איכא כגרים נוקי חזקת טוהר נגד הרוב דדם מקור אינו רוב גמור כמו שכתבו התוספ' דף י"ח [ע"ב] ד"ה למעוטי בתירוץ ב' רק התם אמר ר' חייא דשורפין דלא אלימא חזקת טהרה דאיכא ריעותא מגופה פי' בדבר דנאמר החזקה שם נמצא הריעותא כמו שליא בבית דלבית יהי' חזקה ובו נמצא הריעותא אבל הכא היא לא איתרעה מוקמינן אותה אחזקה דעל העד הריעותא והוי כתינוק בצד העיסה שם דאין שורפין וכמו סכין איתרע חולין דף יו"ד [ע"ב] ורבי סבר דוקא נגד דם העלי' אינו רוב גמור אבל נגד שאר דמים הוא רוב גמור דלא מהני חזקה נגדו כלום כמש"כ התוספ' שם בתירוץ קמא ועיי' בקידושין דף פ' ולפ"ז שפיר כתבו דדוקא אי איכא כגרים אז טמאה ודאי דרוב מן המקור והכא כיון דנמצא על ירכה אזל לה חזקת טהרה דהריעותא בגופה ואף ר' חייא מודה דשורפין אבל אי ליכא גרים נהי דחזקת טוהר ליכא מ"מ איכא דם מאכולת נגד דם מקור ואינה טמאה ודאי אבל ספק הוי אבל בסמוך בדברי רבי משמע דטמאה ודאית שפיר פריך דליהוי רק ספק.

דף ט"ו ע"א תוספ' ד"ה אפילו הגיע. הקשו הא צריך לפרוש לוסתה. כ' מהר"ם כוונתם כיון דצריך לפרוש שמא תראה ה"ה לשמא ראתה ונ' דרש"י תירץ זה שכתב ד"ה וסתות דרבנן ולא ידעינן אם בדקה ולא כתב אם ראתה הנראה דודאי אי וסתות דרבנן אמרינן הכי דמדאורייתא אם עבר הזמן ולא הרגישה טהורה ומדרבנן אפ"ה צריכה לבדוק כמבואר בי"ד סי' קפ"ד סעיף ט' והכא איירי בבא מן הדרך והיא ערה והיא בחזקת טהרה שאין צריך לשאול אם בדקה ובכה"ג אין צריך לחוש שמא הרגישה וראתה דברשיעי לא עסקינן מדמניחתו לשמש מסתמא לא הרגישה רק לזה איכא למיחש דילמא לא בדקה משום שלא היה בעלה בעיר ועל זה סמכינן כיון דהוא מדרבנן ואמרינן דבדקה ג"כ ואין צריך לשאול אותה ולפ"ז מצינו למימר נמי דר' יוחנן סבר כהלכתא

דוסתות דרבנן ונ"מ אם שהה בדרך זמן טבילה אם מצאה ישנה דאסור לשמש דילמא ראתה אבל אם שהה זמן טבילה אמרינן אפי' ראתה דילמא טבלה.

שם ע"ב בגמרא אמר רב שמואל משמיה דר' יוחנן אשה שיש לה וסת בעלה מחשב ימי וסתה ובא עליה וכו'. ק' לפי מאי דס"ד דאיירי בודאי ראתה ליקשי ליה מברייתא דהניחה בחזקת טמאה דף ט"ז ע"ב דהיא בחזקתה עד שתאמר טהורה אני וצריך לחלק דלקמן איירי בבא מן הדרך והכא איירי בעיר דרמיא אנפשה ורש"י דפירש רשהה בדרך היינו לפי המסקנא דספק ראתה אפי' בבא מן הדרך מותרת.

דף ט"ז ע"א תוספ' ד"ה בית שמאי. הקשו על רש"י דלעיל אמרינן דוקא צנועות בעו חדשים. נראה שרש"י פי' לעיל דף י"ב [ע"ב] דבעי חדשים שהבדיקה תהא כהה ואינו ניכר יפה והכא ע"כ לאו מהאי טעמא הוא דהא כי איכא אור הנר מותרת לבדוק בעד ישן אלא כמו דלב"ש לא מהני אם תבדוק בתשמיש אחרון ולא מצאה דדילמא ראתה בראשון ונימוק בשכבת זרע הבאה עליו כך אם תבדוק בעד א' ב' פעמים דילמא הי' דם עליו מבדיקה ראשונה ונימוק בבדיקה ב' ותוספ' פירשו צנועות דלעיל היינו אם משמשה בלילה א' הרבה פעמים בודקת עצמה לפני כל תשמיש בעד חדש דילמא הי' עליו בראשון ובבדיקה שנייה ימוק אבל לא חיישינן שימוק קודם תשמיש וזה שכתבו ע"ב ד"ה בדקה דנראה להם דוחק לפרש שתבדוק בעד לשמש ותאבד אבל לפירש"י נוכל לפרש שבדקה ושמשה ובתשמיש ב' אלו הי' קמן לא צריכה לבדוק לב"ה ואם אבד אסורה עד שתבדוק ולפי' תוספ' ע"כ צריך לפרש שאבדה תיכף קודם תשמיש ראשון וכ' דאפ"ה פריך שפיר ממתני' דע"ב איירי בעדים שאחר תשמיש בהוא לא בעי נר בחדשים אבל קודם תשמיש דילמא לעולם בעי אור הנר לבדוק העד נ' דאי לפני תשמיש בעי לעולם אור הנר אמאי בעי ב"ש חדשים תבדוק קודם תשמיש לאור הנר ואם לא יהיה דם תבדוק לאחר תשמיש בו אפי' בלא נר ותבדוק עוד בו לפני תשמיש ב' וליכא למיחש דילמא היה עליו מבדיקה אחר תשמיש ועתה נימוק דקודם תשמיש ליכא ליכלוך במקור שימוק הדם ואחר הבדיקה תבדוק העד בנר אם יש עליו דם ותשמש ותבדוק בו אחר תשמיש וכן לעולם מדבעי חדשים ש"מ דאפי' העד שלפני תשמיש מניחתו עד הבוקר ומב"ש נשמע לב"ה דבזה לא פליגי ופריך רב אילא שפיר.

דף י"ח ע"ב תוספ' ד"ה שליא בבית. הקשו לשיטת רש"י היה לן לישרי שליא דסמוך מיעוטא לפלגא ותירצו דאיירי שמצאו ולד בשליא. וק' דאכתי לא תירצו לר' אלעזר שם דאמר לא שנו דאפי' יש עמה ולד דאסור אלא באין קשורה אבל בקשורה מותר פי' באין קשורה חוששין שיש ולד אחר בשליא וכתבו תוספ' שם דאין דרך השליא לצאת קודם הולד ולשיטת רש"י נהי דאינו של הפנימי דילמא הוא בפני עצמו וליכא

ולד בו ואפי׳ איכא דילמא מקצתה ולא שייך שנמצא בו ולד דהא עתה נמי רואין ולד ואי לבד מאותו נמצא בהשליא מאי קמ״ל דאין תולין בפנימי ואיך שייך אבל קשורה בו ולכאורה נאמר דקושיתם רק אמתניתין שם דאית לה סמוך מיעוטא לפלגא אבל ר׳ אלעזר אמר זה לנפשיה ואפשר סבר כר׳ יוסי יבמות דף ס״ו [ע״א] דל״ל סמוך מיעוטא אך כל זה אינו גם תירוץ התוספ׳ לא שייך דרש״י גופי׳ פי׳ שם על ר׳ אלעזר לא שנו דאסורה באכילה משמע כו׳ משמע מדבריו דקאי אמתני׳ והדרא קושין לדוכתיה דהא מתני׳ אית לה סמוך מיעוטא כדאיתא התם וגם על ר׳ יוחנן פי׳ ד״ה אלא שליא דחיישינן שמא יצא מיחוי הולד שם משמע דלא נמצא וחיישינן דנמחה ויצא ונ״ל דהנה שם בד״ה אטיל עליו הקשו לאי שמא נמוח הוא ספק ליהוי ס״ס ותירצו דבשליא קודם לולד ליכא ספק עוד תירצו דגזר מקצתה אטו כולה כדמסיק בב״ק וק׳ אמאי לא תירצו הכא נמי דגזרינן אטו רובה ועוד איך לא אסקו אדעתייהו שם דגזרינן אטו כולה כיון דמפורש בהדיא בגמרא אך נ׳ דהשני תירוצים מישך שייכי דהקשו הא הוי ס״ס וא״ל דגזרינן א״כ למאי דלא אסיק אדעתייהו בב״ק דגזרינן ליקשו לי׳ אפי׳ אין מקצת שליא בלא ולד הוי ספק ספיקא לר׳ אלעזר לאם יש עמה ולד קשורה ותירצו דס״ד דשליא קודם ולד ליכא ספק ולמסקנא הטעם דגזרינן ולפ״ז הכא נמי מקשו הכי לפי ההו״א תיקשי אפי׳ אין מקצת שליא נימא סמוך מיעוטא ותירצו דס״ד דאיירי שנמצא בו ולד וא״ל א״כ מאי פריך ס״ס דילמא איירי דראינו בו ולד ז״א דלא מביא מתני׳ אלא דשם אמר ר״א דיני׳ ועיקר קושיתם לר׳ אלעזר לשיטתו דלא מצי איירי בנמצא [כו׳] כנ״ל וא״ל א״כ נימא סמוך מיעוטא ז״א דר׳ אלעזר לית ליה סמוך מיעוטא ואמר דיני׳ לנפשי׳ ולא קאי אמתני׳ וקו׳ תוספ׳ קאי הכא אמתני׳ דשם למאי דלא אסיק אדעתיי׳ בב״ק ותי׳ סבר דאיירי דנמצא אבל למסקנא פי׳ רש״י שפיר בחולין דקאי אמתני׳ דברי ר׳ אלעזר אע״ג דאית ליה סמוך מיעוטא וגם דר״י איירי דלא נמצא ולד ואפ״ה ליכא למימר סמוך מיעוטא דגזרינן מקצתה אטו רובה. ובזה מתורץ מאי דקשה כתובות דף ט׳ ע״א הקשו תוספ׳ אמאי הוי ס״ס הא רוב רצחן ובסוגיא זו בחולין איתא בהדיא סמוך מיעוט לפלגא והתם נמי שפיר אמרינן סמוך מיעוט אונס לפלגא דאין תחתיו ובזה ניחא דר׳ אלעזר לשיטתו מקשה תוספ׳ שם דקשה אליביה קושית תוספ׳ ותירוצם דמצאו לא שייך וע״כ דסבר דלא אמרינן סמוך מיעוטא כנ״ל, ונ׳ עוד הא דלא תירצו הכא דגזרינן אטו רובה דאזלי לשיטתם בב״ק שפירשו דלא שייך למיגזר אטו כולה דהא גם במקצתה מה שיצא לחוץ אסור רק דיבינו שהותר בכל גווני מה שנשאר בבהמה ויתירו ג״כ מה שיצא ברובו דיש בו ודאי מקצת וליכא רק חד לספק שיצא ראשו כ״ז אי כל שליא בו ולד אבל הכא ביצא רובו נמי איכא ס״ס שאין בו כלל ושמא רק מקצת ולד וא״כ רש״י אזל לשיטתו שם דפי׳ דגזרינן אטו כולה והכא נמי גזרינן. גם נ׳ לתרץ קושית תוספ׳ על ר׳ אלעזר דלא שייך תירוצם דביש עמו ולד ליכא רק חד ספק שאין בשליא ולד כלל אבל אי אמרינן דיש עוד ולד זולת הפנימי

ודאי כולו בו כיון דרואין .הפנימי סוף כותלי הרחם חזינן דאין אחריו ברחם שום ולד רק בשליא א״כ כולו בפנים בשליא ואין כאן רק ספק אחד.

שם תוספ׳ בא״ד מסקו דכולם יש בהם ולד. וק׳ אטו בכל שליות יש ולד שמטמא באחד דילמא הי׳ בו צורת חיה ועוף וזה אפשר דעת רש״י אבל בחולין שם מה שיש בו הוי כילוד ואסור.

שם תוספ׳ בא״ד כתבו עוד דאפי׳ נימוק סברי רבנן טמאה לידה. ונ״ל דאע״ג דאכתי דילמא קודם שנימוק היה גוף אטום דלתרי שנויים לא חיישינן שהי׳ ג״כ צורה משונה.

שם תוספ׳ ד״ה ותו ליכא. הקשו דליחשוב הא דר״ש ותירצו דמסייע חזקת האדם לרוב. פי׳ דלא שיש יותר דמים מלאיש וגם חזקתה מצויה יותר לראות וק׳ איך חשיב מקור דנמי הוי רוב ומצוי כדאיתא ב״ב דף כ״ה ונ׳ בזה רש״י לשיטתו הוכרח לפרש דהרוב הוא משליות דיש להם ולד דהנה לשיטת תוספ׳ ד״ה מן הלול דמן העליה נוח לבוא דם ממן המקור נוכל לומר דזה הוא נגד למצוי ולא נשאר רק רוב לחוד אבל לשיטת רש״י דנוח לבוא מן המקור ממן הלול לפנים א״כ אע״ג דאמרינן בב״ב דעלי׳ קרוב לפרוזדור איכא נגדו מצוי ונשאר רוב וגם דנוח לבוא מן המקור ואמאי חשיב ליה וע״כ צ״ל דחשיב נמי כה״ג וקשה קושית התוספ׳ לכך פי׳ דלרוב שליות יש בם ולד וא״כ מוכח הכא מכ״ע דר״ש לא שרי אלא מטעם נימוק אבל אי לאו הכי הי׳ אסור מטעם רוב שליות ולא חשיב הך דהאשה דהוא רק לר״ש ור׳ יוסי פליג עליו.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה למעוטי. כתבו דחשיב רוב גרוע וכ׳ והשתא ע״כ לא מוכח מהפלת שליא. פי׳ מהרש״א דלקמן דף כ״ח [ע״א] אמרי רב חסדא ורבה בר רב הונא דאין נותנין לכי האי לידה ימי טוהר וע״כ דלא תני ולנדה להורות דקרבנה נאכל ע״כ ונ׳ דסברי מדשורפין ונותנין ימי טוהר ודאי הוי רוב אבל מדנאכל קרבנה אע״ג דתוכל להביאו ואינו נאכל ע״כ דאין בו שום ספק ובזה ניחא דמביא רובי מקור בהדי רובי גרוע אע״ג דאמר ר׳ חייא הייבין עליו על בית מקדש משמע לגמרי מלקות במזיד ובשוגג חטאת רק צ״ל דאינו נאכל ורב קטינא פליג רק אמה דאמר חייבין לגמרי דבמזיד נמי אבל בשוגג מודה דמביאה קרבן ואינו נאכל כמו בכל ספק ולפ״ז קשה לדברי תוספ׳ דר״י לא פליג אר״ח לקמן דף כ״ח האיך יפרש הך דיד חתוכה דאין חוששין שמא מגוף אטום בא לענין מה ניחוש אי דלא תשב ימי טהור הא באמת אין לה ואי לענין קרבן דאין חוששין ונאכל הא ודאי אינו נאכל דהא חשיב בהדי רובי גרוע ולענין קרבן סתם אפילו חוששין והוי ספק נמי מביאה ואינו נאכל ובזה מתורץ מה שמתמה המ״מ פ״י מהלכות איסורי ביאה על הרמב״ם שמשמע מדבריו דיד חתוכה יש לה ימי טוהר דאפשר דסבר דחשיב הכא רובי גרוע וע״כ אינה מביאה ונאכל ולענין מה אין חוששין ע״כ דר״י פליג ארב חסדא דיש לה ימי טוהר וזה אפשר נמי דעת רש״י שפי׳ על ואין חוששין לומר לא יהיו לה ימי טוהר ומזה הטעם השמיט נמי מתני׳ דלקמן

דף כ״ט [ע״א] המפלת ואין ידוע אם זכר או נקבה דאיירי בלא הוחזקה ואפ״ה איתא דף כ״ח דנאכל חטאתה והוא לא הביא רק פ״א מהלכות מחוסרי כפרה דאם הוחזקה אע״פ שאין יודעת אם ולד מביאה ונאכל ובלא הוחזקה לא בסתם וא״ש לפי זה דהא דאמר אביי דנאכל הוא לר׳ חסדא דאין לה ימי טוהר וע״כ צ״ל שהוא רוב גמור ואין חוששין הוא לענין שנאכל אבל לר״י דחשיב בהדי רוב גרוע ע״כ דאינו נאכל ויש לה ימי טוהר מפלת ואין יודעה נמי כן דחד דינא אית להו כדאיתא דף כ״ח ודיש לה ימי טוהר נמי נשמע מיד חתוכה שהביא הרמב״ם פ״י מהלכות איסורי ביאה ואפשר לישב נמי על תוספ׳ דלא כ׳ אלא לרווחא דמילתא אבל באומת ר״י לא סבר כר״ח ולא חשיב ע״כ מפלת שליא דמפורש בכריתות דף ז׳ במשנה דמביאה ונאכל וע״כ הוי רוב גמור ובזה ניחא נמי דקשה אמאי לא עמדו תוספ׳ דבנימוק קודם אינה טמאה לידה לרבנן ואפ״ה נאכל כמו דצריך לומר לר׳ יהושע בן לוי דאמר דנאכל ניחוש דאטום היה דאינו רוב גמור וע״כ אם הוחזקה מעוברת דאיירי ביה ריב״ל אפילו רוב גרוע נאכל נימא נמי דמתני׳ דמפלת שליא איירי בהוחזקה ונהי דמ״מ ליכא למימר דחשיב לה הכא כיון דהוחזקה משוי לרוב גמור דלא חשיב הכא מ״מ ירויחו הדוחק דאפילו נימוק קודם טמאה לידה אבל השתא ניחא דשם בכריתות איתא מפלת שליא נאכל ובסיפא תני דבאין יודעת מהו אינו נאכל וע״כ איירי בלא הוחזקה כדמוכח דף כ״ט וא״כ רישא נמי בלא הוחזקה וע״כ אפי׳ נימוק קודם טמאה לידה.

שם תוספ׳ ד״ה הא אמר רבי יוחנן. הקשו אפי׳ לא אמרה לא מצי חשיב לה דלא חשיב אלא טומאת אשה. ונ״ל דהא דאמר טומאת אשה דוקא היינו למסקנא דחשיב רוב גמור וממעט דר׳ יהודה דאינו גמור וע״כ הא דלא חשיב הנך דטומאת אשה דוקא חשיב אבל השתא הכי קאמר אילימא למעוטי רובא דאיכא חזקה ואשמעינן הכא דאפי׳ רוב גרוע שורפין היכא דליכא חזקה וא״כ מצינו לומר דלאו טומאת אשה חשיב והנך בסמוך לא חשיב דרובי גמורין הם האמר חדא זימנא.

שם תוספ׳ ד״ה מיעוטא כמאן דליתא. הנה לפי מה שמוכח דף הקודם ע״א ממתני׳ דנגע בא בלילה דלר״מ חזקה שאינה מבוררת שכ׳ תוספ׳ חולין דף י״א [ע״א] ד״ה אתיא דלא הוי חזקה זה דוקא לרבנן אבל לר׳ מאיר הוי חזקה הו״מ תוספ׳ לתרוצי מה שהקשו ד״ה למעוטי הא גבי שליא בבית איכא חזקת הבית שהיה טהור נגד הרוב דנגד חזקה זאת איכא נמי לר׳ מאיר דהוא תנא דהך משנה לקמן דף כ״ז [ע״א] חזקת התינוק שהיה פעם א׳ שלם אף שלא נודע אמרינן חזקה דלא נימוק עד אחר שיצא ונשאר הרוב והי׳ מתורץ נמי קושיתם ד״ה אחר הרוב דהכא נמי חשיב שליא בבית אע״ג דליכא אפי׳ חזקה קלה דנגד חזקת בית איכא חזקת הולד שהיה שלם וליכא רק רוב לחודיה אך נ׳ שהוכרחו לזה דקשה לפי מה שכ׳ הכא דלר׳ מאיר מיעוט לחוד נגד הרוב הוי פלגא ולא נקט חזקה אלא שאינה מסייעה לרוב איך איירי שליא בבית

אי ברה״י ודעת לישאל הא כתבו ד״ה למעוטי דמשליא בבית מוכח הכא דרוב כודאי ואי בדעת לישאל דילמא משום ספק טומאה ברשות היחיד כמש״כ ד״ה שליא וע״כ צ״ל דמשמע לי׳ דטמא אפי׳ כלים בבית דאין דעת לישאל וע״כ משום ודאי טמא ק׳ אמאי טמא הא לר״מ הוי רוב ומיעוט פלגא ופלגא דטהור באין דעת לישאל וצ״ל דבהדי רוב איכא ג״כ חזקה שאינו נימוק קודם והוי המיעוט מיעוטא דמיעוטא ולפ״ז הוצרכו לומר דחזקת הבית אינה כלל דאל״כ הוי נגד חזקת שאינו נימוק חזקת הבית ונשאר רוב לחודא דהוא בהדי מיעוט פלגא ופלגא והיה טהור באין בו דעת [לישאל] ואע״ג דכתבו בד״ה ותו ליכא דבדאיכא חזקה עם הרוב לא חשיב הכא זהו דוקא לדידן אבל לר׳ מאיר חזקה עם רוב כמו רוב לחודא ומדר״מ נשמע לדידן ברוב לחודא. אך עדיין קשה על רש״י דפי׳ סמוך מיעוטא להחזקה והוי לטהר תרי ורובא לחודי׳ לטמא הנראה דסבר נמי דמיעוט עם רוב הוי פלגא ופלגא קשה כנ״ל ולדידי׳ ליכא לתרוצי הכי דלפירושו אין הספק כלל בנימוק דודאי אין הנימוק קודם וג׳ לשיטתו דלר׳ מאיר כל שליא יש בו ולד ומתורץ קושי׳ תוספ׳ מחולין דמתני׳ מצי סבר כר״מ והוכחת גמרא מר׳ שמעון דאי לאו דנימוק קודם הי׳ טמא ע״כ דרוב כודאי ואין לומר דילמא סבר נמי כל שליא [יש בו ולד] נ׳ דהנה תוספ׳ ד״ה שליא כתבו דזה דוחק דיחלקו בפלוגתא רחוקה והנה לכאורה כן הוא לשיטת רש״י דלר״מ כולן אין נימוקין קודם יציאה ולר״ש הרוב נימוק קודם אלא ודאי דלר״ש הוי ספק אי נימוק קודם או אח״כ ואמאי מטהר וע״כ דרק רוב שליא יש בו ולד ואיכא מיעוט שאין בו ואמרינן סמוך מיעוטא לפלגא דנימוק קודם ולפ״ז נוכל לומר לשיטת רש״י כמו שתירצו תוספ׳ ד״ה שליא דהמפלת לא הוי מוכח דהו״א דאתי כר״מ וכל שליא [כו׳] אבל השתא מר״ש מוכיח דסבר רק רוב ולפ״ז הדרא לדוכתי׳ קושית תוספ׳ ד״ה ותו ליכא דליכא לתרוצי כנ״ל לשיטת רש״י דהשתא נמי מיחידאה מוכח וצ״ל נמי לדידי׳ כתירוצם דמסייע מצוי לרוב דלגבי איש חשיב דם אשה מצוי ור׳ יוחנן סבר כסברת רבא בלא יהפור למאי דהדר ביה דלגבי עלי׳ לא חשיב דם מקור מצוי.

שם תוספ׳ ד״ת סמוך מיעוטא. הקשו מיבמות דחשיב ליה רק פלגא ופלגא. והנה מלשון רש״י ואין א׳ עומד במקום ב׳ נ׳ שסובר דהמיעוט הוא פלגא נגד הרוב והחזקה מכריע קשה קושי׳ תוספ׳ וג׳ דסובר לחלק דהתם ליכא חזקה גמורה דבמקום שרוצין לומר חזקה שלא ילדה שם איכא רוב כנגדה אבל הכא החזקה היא בגוף העיסה ובו אין שום מתנגד דרוב מטפחין הוא בתינוקות לשיטת רש״י.

דף י״ט ע״א תוספ׳ ד״ה אמר רבה כיהה. הקשו לפי׳ רש״י האיך מצינו לומר כהה וטמא ועוד דא״כ לא פליג את״ק. ולכאורה אינו מובן האיך שייך קושיא זו לרש״י וג׳ פירושו דהקשו ממ״נ הדא קושיא על רש״י דהנה שם בנזיר תירצו דבהא פליג דת״ק טמא מספק והוא טמא ודאי וג׳ דלא ניחא להו איפכא דת״ק ודאי והוא ספק משום דלשון הגמרא משמע דילמא כהה וטמא מדהחמיר בדבק וטמא ואי ת״ק ודאי

הי׳ מקיל דטמא הוא רק מספק ולכאורה יש לתרץ קושי׳ תוספ׳ דמשכחת כהה טמא בהסגר ראשון כדאיתא פ״ר דנגעים משנה ז׳ רק דהוא מוסגר ואינו מחלט א״כ קשה קושיא ב׳ דאיך פליג את״ק דא״ל דת״ק ספק והוא מחליט דבהסגר ראשון אינו עדיין מוחלט.

שם ע״ב בגמר׳ רב נחמן אמר כדם הקזה. כ׳ רש״י אמתני׳ קאי. נ׳ כוונתו לישב מדמשני גמרא לר״נ לא בשאר דמים ולא משני כן אזעירי ור׳ אבוהו ע״כ ידע הגמרא דאינהו לא קאו אמתני׳ רק באפי נפשייהו דמראה אדום ליכא דטמא במאכולת אלא של ראש ובאדם דם אצבע של בחור אבל ר״נ קאי אמתני׳ שפיר משני. ואפשר לישב נמי דאינהו קאו אמתני׳ ואפ״ה שפיר פריך כיון דדם מכה דמתני׳ פי׳ מאכולת ראש או דם בחור אי דבולה גופא הוא מראה א׳ משאר דמים הו״ל למתני׳ למינקט בחד גונא דם אדום כדם מכה מאכולת ראש או דם אצבע ומשאר המראות או כדם מאכולת דגוף או דם נשוי ע״כ דליתא לדבריהם אבל לר״נ דם קלור ושקמה אינם חד גונא עם דם הקזה.

פרק שלישי

דף כ״א ע״א תוספ׳ ד״ה ורבנן. הקשו ליהני פלגא ופלגא דטמא. ונ״ל דבהא פליגי דרבנן סברי רוב חתיכות אם הם ממראה טמא הם דם ומיעוט הוא בשר ופלגא דחתיכות אינם ממראה טמא וסמוך מיעוט לפלגא והוו חתיכות שהם מדם ומראה טמא מיעוטא ור׳ יהודה סבר דד׳ מיני דמים נמי רוב וליכא רק תרי מיעוטי נגד ב׳ רובי ואפ״ה אין שורפין ובזה ניחא דקשה דאפ״ה אין שורפין משום דמסייע נמי מיעוט חתיכות שהם רק בשר בעלמא.

דף כ״ב ע״א רש״י ד״ה מה זיבה סותרת. פי׳ מואחר תטהר נפיק ודף ל״ג [ע״ב] אמרינן דנפיק מלטהרתו ונראה לי דק׳ דאי צריך קרא לטהרתו ע״כ דלא גמרינן זב מזבה לסתירה וה״ה להיפך וא״כ מהיכא נפקא דפולטת סותרת יום א׳ דף ל״ג דמיהיה לא נפיק לקמן דף מ״א [ע״ב] אלא שהיא טמאה לטהרות כבעל קרי וע״כ דמואחר תטהר שלא תהא טומאה מפסקת ילפינן כל טומאה דמגופה ומסברא הגורם ז׳ סותר ז׳ ופולטת גורם א׳ סותר א׳ ועיי׳ לקמן גבי קושי סותר דף ל״ז [ע״א] וברש״י שם וא״כ אמאי צריך קרא לקרי תיפוק מלטהרתו ומסברא דרק יום א׳ כנ״ל רק ז״א דדוקא פולטת דהיא רואה לכ״ע כמש״כ תוספ׳ ילפינן מואחר תטהר אבל קרי דהוי נוגע לא הוי דומיא דזיבה ולא למדין מלטהרתו אבל לדידי׳ דאחשבי׳ רואה ק׳ לכן פי׳ דכל סתירת זב נפיק מזבה ולמידין זה מזה ומצינן לומר דלא ידעינן מסברא כלל פולטת רק מדכתיב גבי קרי וע״כ צריך קרא לקרי לגלות עליו ואפולטת ובזה מתורץ קושית מהר״ם על תוספ׳ דף ל״ג ע״ב ד״ה לטהרתו שכתבו דלרבא לא משמע מלטהרתו א״כ מהיכא יליף סתירת זיבה וניחא דמשמע לי׳ מואחר

תטהר שלא תפסיק טומאה כלל ויליף זב מזבה וגלי רחמנא לטמאה בה דלהא לא איתקש לזבה דטומאה שאינה זיבה מצי מפסיק.

שם ע"ב תוספ' ד"ה או דילמא. הקשו לאשמעינן רשב"ג רבותא טפי. ונ"ל דהנה שם פליגי ארשב"ג וסברי דלא בעינן כל מעת לעת פושרין ולפ"ז נוכל לומר דרבנן דהכא סברי דלא בעינן כל מעל"ע פושרין וזה קיל ממיעוך צפורן אבל רשב"ג דלקמן דסבר כל מעל"ע זה עדיף או כמיעוך צפורן.

שם תוספ' ד"ה זו היא שיבה. הקשו דלישני לי' דדמי לי' ילפינן ותרתי ע"כ לא בעי למילף מדאמר שבקינן מופנה מצד א' משום דאי ילפינן כמו דהכא ויברא לאיזה צורך כתבי' רחמנא וייצר דחיה מוטב ללמוד וייצר דחי' ושבקינן ויברא דדגים דבל"ז אינו מיותר ואי מצינו למילף תרתי נוקי ויברא לאפנויי ונילף ממנו ויברא דדגים וייצר דחיה נילף מוייצר דאדם אע"ג דצריך לגופי' מ"מ הוי מופנה מצד א' זה תוכן דבריהם. ונ"ל דהנה עוד קשה דהגמרא לא מתרץ כל קו' זאת מר' ישמעאל ונ' דבסמוך ד"ה וילפינן הקשו לכתוב רק וייצר גבי אדם ולא ויברא וילפינן מיני' חיה דהוי מופנה מצד אחד ונ' לומר דאפי' אי ילפינן מופנה מצד א' זה דוקא הלמד אין צריך להיות מופנה אבל המלמד צריך לכ"ע להיות מופנה ועיי' רש"י יומא דף נ"ה [ע"א] ד"ה למה נאמר לאקושי ואי לא משיבין ומתורץ תמיהתם דויצר צ"ל מופנה דהוא המלמד א"כ נוכל לומר דנתקבלה ג"ש ג"כ לתרתי ואפ"ה אמר שפיר שבקינן דאי מוקמית ויברא לאפנויי ללמוד ממנו דגים וויצר לגופי' לא מצינו למילף מיניה חי' דהמלמד אינו מופנה ומשיבין לפ"ז קושית הגמרא קאי דנלמוד מויצר תרתי ומשני דמויברא באדם לא מצי למילף דאינו מופנה ומה"ט נמי לא מצינו למילף תרתי מויצר דאם נלמוד מיני' חיה תו לא הוי מופנה ללמוד מיני' דגים דצריך ללמוד לחיה וכיון דנלמוד רק א' נלמוד דדמי ומתו' נמי קושית מהרש"א בסמוך על הא דפריך מאי פירכא איכא הקשה דילמא רבנן סברי נמי כר' ישמעאל דשבקינן בלא פירכא המופנה מצד א' היכא דאיכא מב' צדדין ולפ"ז הקושיא קאי ללישנא בתרא דר"י דילפינן נמי היכא דאין מופנה כלל א"כ נילף נמי ויברא דדגים מויצר דהא נתקבלה ג"ש ג"כ לתרתי דהשתא ליכא למימר דהמלמד אינו מופנה דהא ילפינן אפילו ליכא מופנה כלל וללשון א' נמי ניחא דאי ליכא פירכא לא שבקינן המופנה מצד אחד דהא נתקבלה ג"ש לתרתי ופריך מאי פירכא.

דף כ"ג ע"ב בגמרא ותפשוט ליה מהא דר' יוחנן. ק' דאכתי לא נפשוט לפירושו דר' ינאי דטעמא דר' מאיר דעיניהם לפניהם ומשמע לעיל דאביי סובר נמי כן ולי' איבעי הכא א"כ דילמא דוקא דמות יונה דאין עינו לפניו ואינו דומה לאמו אבל אדם הוי שפיר מיני' דבהמה אם נמצא בה.

שם בגמרא צורת פנים כו' חוץ מן האוזן. ולענין חובל איתא בב"ק דף פ"ה ע"ב הירשו נותן לו דמי כולו דחשיב האוזן ככל הגוף.

דף כ"ה ע"ב תוספ' ד"ה קא משמע לן. תירצו דבשני ביאות לא הוי אשמעינן מידי. וקשה הא זה גופא הוה אשמעינן דחוזרת ומתעברת וכו' דבסמוך כ' דלר"ת קשה דזה נמי מוכח ממתני' דלקמן וכ' דלא הקשו לפירש"י דלשיטתו ניחא דאי הוה תני רק חד משנה הו"א דאשמעינן דמתעברת אבל אם לא הי' רק חד ביאה אמרינן מרזה זכר זה נמי זכר וזה אשמעינן ממשנה יתירה וכיון דע"כ מוכח דבחד אפשר להיות זכר ונקבה לא צריך לומר לקמן או הכא דאשמעינן דחוזרת וכו' דלא צריכין תו דאפי' בחד ביאה יכול להיות זכר ונקבה ולפ"ז שפיר כ' דלא הוה אשמעינן דאין לומר דהא גופא אשמעינן דאכתי למה לי אידך מתני' וע"כ מחד מינייהו נשמע דאפשר בחד ביאה זכר ונקבה שפיר אמרה הגמרא הכא כנ"ל.

פרק רביעי

דף ל"א ע"ב בגמר' משני הכא במאי עסקינן בסתמא. הקשה מהר"ם לימא הגמרא דאיירי שידעינן שראתה ודידן טובלין וכ' דאיתא דף ט"ו [ע"ב] אשה שיש לה וסת [בעלה] מחשב ימי טבילתה ובא עליה ומסיק דאם ראתה ודאי אין ספק מוציא מידי ודאי ה"נ אי דידן ראתה ודאי לא סמכינן דטבלה, עוד הקשה איך לא ידע המקשן דדידן טובלות ונ"ל דיש לדקדק מאי קאמר בגמרא וכי חזינן מפרשי להו אמאי לא קאמר טבלי אלא דקו' כך כיון דחיישינן למיעוט אפילו טובלין ניחוש דילמא ראתה תוך ז' ימים ומשני מפרשי להו פי' כל ימי טומאתן ממגע טהרות ואין נוגעות בשום דבר.

דף ל"ב ע"א תוספ' ד"ה וכשמן. הקשו הא לא הוי רק אסמכתא. ונ"ל דהנה בסמוך הקשו אי שתיה בכלל אכילה למה לי נפשותי' להורות דמהותך נמי שמו חלב וק' מאי פריך שתי' בכלל אכילה דילמא נמי להא דודאי אם שתה יין ושמן בטומאה חיי' מיתה אבל להורות על יין תפוחים ודכוותי' כדאיתא בחולין דף ק"כ [ע"ב] דפליגי בזה ר"א ור' יהושע ור"י פוטר דסבר דון מינה ואוקי באתרה דילמא תנא דהכא סבר אוקי באתרה ולא מהני הג"ש דהתם ומרבי מהך קרא וכ' דהכי פי' שתיה בכלל אכילה וממ"נ לר"א דיליף הג"ש דאיקרי תרומה ולחייב השותה בטומאה לא צריך קרא דשתיה בכלל אכילה ולשיטת ר' יהושע כיון דצריך לרבות שותה נוקי קרא במיסתבר לשתיה דוקא כיון דהוא כעין אכילה דאסר קרא מנ"ל לאוקמי אסיכה דאינו מענין אכילה ומשני או לר"א דלא צריך לרבות כלל שתיה ואב"א לעולם דמרבי שותה וכנ"ל לשיטת ר' יהושע ולא קשה דנוקי דוקא על שתיה ז"א דהדא היא דסיכה היא כשתיה וא"כ הוא ג"כ מענין אכילה ומרבי זה כמו זה.

דף ל"ג ע"ב תוספ' ד"ה ורמינהו. הקשו מאי צריך לתרץ ס"ס על טומאת בועל נדה על ספק נמי אין שורפין רק גבי ע"ה. וכ' דקושית הגמרא אם הוא ע"ה ישרף מספק ואפי' ליכא משום טומאת ע"ה מ"מ

נעשה לא פלוג ומשני דהוא חבר ולא איתרמי בי׳ מעולם טומאת ע״ה וכי משני שטבל הוצרך נמי לומר ס״ס לענין בועל נדה דאל״כ לא פלוג דאי איתרמי לי׳ ספק ע״ה שורפין ישרף נמי בספק בועל נדה.

דף ל״ד ע״א רש״י ד״ה ב״ש אומרים כרוקה. נתקשה בו מהרש״א ונ״ל דודאי סגי בטעם זה דגבי נכרית איכא הרחקה טובא בשאר מעינותיה לא גזרו כלל בדמה דאתי לחלק אבל גבי יולדת צריך לגזור טמאו לח אף דאתי לחלק רק דקשיא לי׳ מה ראו דלא טמאו יבש דאתי לשרוף תרומה הא אם לא טמאו ג״כ איכא חשש דיחלקו בשל תורה לזה אמר דלזה ליכא חשש כל כך דידעו דדם טוהר הוא אבל אם יטמאו ביבש אף דידעו דהיא דרבנן מ״מ יחשבו דעשאוה כשל תורה כמו ששה ספיקות לעיל בסמוך וישרפו תרומה. ובאמת לא אלים זה כל כך דמ״מ איכא קצת חשש דאתי לחלק ולכך לא גזרו בנכרית ועיקר הטעם ביולדת דגזרו משום דצריך לגזור אטו ימי טומאה אבל בנכרית בלא זה איכא הרחקות ומתורץ נמי קושית רש״ל המובא בזה במהרש״א.

שם ע״ב תוספ׳ ד״ה אם אינו. הקשו נוקי לדם מגפתו או יוצא מפיו ותירצו דלא מצינו דטמאים בשום מקום. וק׳ הא אשכחן במת רביעית דם ונ׳ לי דבאמת מצינו לתרץ דמורבה כל מעינות מנקבה שייך למידרש מלזכר מה דשייך רק בזכר וזה לא מצינו לכך מוקי בנקבה ומה דמיוחד בה רק אכתי קשה לוקי אחלב אשה דאינו מעין [כדאיתא] לק׳ דף נ״ו [ע״א] ומיוחד בנקבה לזה שייך תירוצם דלא מצינו לו טומאה.

דף ל״ה ע״א תוספ׳ ד״ה אף ראיה. הקשו א״כ מנ״ל לעיל לאוקמי קרא על דם טהרה. ונ״ל דהנה בבבא קמא דף כ״ה ע״א ד״ה אלא הקשו מאי צריך הכא קרא תיפוק לי׳ ק״ו מרוקו כדאיתא התם ותירצו דמיבעי לרבנן דאית להו דיו ולפ״ז ניחא מצינו למימר דלעיל מתרץ לב״ה אליבא דר׳ טרפון דלית ליה דיו וכן נמי סתם מתני׳ דכלים סברה הך קל וחומר כמבואר בב״ק ולא צריך קרא לראי׳ ראשונה שלו ומוקמינן ע״כ לדם טהרה.

שם תוספ׳ ד״ה מאי לאו. הקשו דילמא רק לטומאת ערב אמר רב הונא. ונראה לי דזה לא הוה צריך להשמיענו דמוכח מברייתא פסחים דף ס״ז [ע״א] דתני יאמר טמא שרץ ואל יאמר זב ומוכח דמטמא מאונס כדאיתא התם וע״כ השמיענו דמצטרף אפי׳ לטומאת זב.

שם תוספ׳ ד״ה מכלל. הקשו אמאי לא מייתי רישא דמפורש דלא בעי בדיקה בשלישית. ונ״ל דהוה מצי למידחי דפירושו לא בדקינן כמו בשני דנבדק נמי לטומאה אלא רק לקרבן ונפקא מיניה אם ראה בליל שמיני ג׳ ראיות דאינו מביא על הנך ראיות קרבן אחר כמבואר ברמב״ם פ״ג מהלכות מחוסרי כפרה הל׳ ד׳ וא״כ אין צריך כלל בדיקה בראי׳ ג׳.

שם ע״ב בגמר׳ ותסברא כו׳ בראייה ראשונה בר משכב ומושב הוא. ונ׳ דמ״מ המקשה ס״ד דאתי כב״ש דמבואר לק׳ דף ע״ב [ע״ב] דמשכבות שאחר ראייה ראשונה אם ראה ראי׳ שניה טמאין ודאי למפרע.

שם תוספ׳ ד״ה אי בשופעת. הקשו הא לרב נמי לא איצטריך לב״ה. ונ״ל דקשיא לי׳ הלשון דמודים דהוה ליה למימר ומודה ובשלומא לרב דמעין א׳ הוא שייך שפיר דב״ה נמי מודה דמטמא דוקא בלא טבלה אבל ביולדת בזוב אפי׳ טבלה אחר ימי לידה טמאה אבל אי ב׳ מעינות הם ושופעת א״כ ברישא נמי אפי׳ קבלה טמא דמה איך אמר ומודים בזוב הא לא סלק מינה עדיין טומאת לידה אפי׳ טבלה כיון שלא פסק המעיין וע״כ קאי רק אב״ש הו״ל למימר ומודה.

דף ל״ו ע״א רש״י ד״ה בשלומא ללוי. סיים ומניקה מד׳ נשים היא דדיין שעתן בראייה ראשונה. נ׳ מדבריו שסובר דטעמא דאחר דם טוהר לא מהני מידי אלא הכי פירושו אע״ג דמטמאין מעל״ע מודים במניקה ואפי׳ ראתה כבר דאמר דף י״א [ע״א] דאינה דיה שעתה אלא בראייה א׳ אבל דם טוהר לא חשיב לזה ראי׳ והראי׳ שתראה אחר ימי טהרה נחשבת כראשונה ומש״ה פריך לרב מה מהני שהדם הוא טהור מ״מ הוחזקה לראות דם ומשני דליכא שהות אבל לולא זה לא משכחת לרב מניקה דיה שעתה רק אם לא ראתה בימי טוהר ובזה יובן רש״י דף י״א ע״ב ד״ה דילמא קביע׳ לה וסת שכ׳ וכשיכלו ימי טוהר הוה לה וסת ומדכתב תוך שמונים ג׳ ראיות ע״כ כוונתו דתיכף אחר כלות ימי טוהר תחוש לוסת דאע״ג דדיה שעתה בראי׳ א׳ והיכא דדיה שעתה אמרינן דף ט׳ ע״א דאין חוששת לוסת והיה לו לומר אחר ימי מניקותה וניחא דהתם אליבא דרב קיימינן שפיר אמר דילמא תקבע בימי טוהר וכיון דתראה לא תהא דיה שעתה, וגם מתורץ קושית תוספ׳ כאן דדם טוהר לחוד לא מהני מידי ולא עדיף מראי׳ ראשונה אחר ימי מניקותה דאינה דיה שעתה כדמשמע סוף הדיבור ד״ה ושווין. ומה שפירש רש״י ושווין שמאי והלל קשה למאי דמסיק כיון דמעל״ע ליכא מפקידה לפקידה נמי לא גזרו ואי קאי אב״ה לא שייך זה דלדידי׳ לא נתקן מעולם מעל״ע ועיקר הדין מפקידה לפקידה כמבואר ריש מכילתין ויותר הי׳ נ׳ דקאי אפלוגתא דר׳ יוסי ור״א במשנה דף ז׳ [ע״ב] או דר״מ ור׳ יוסי דף י״א [ע״א].

שם ע״ב בגמר׳ אדרבה מטהר אני באונס כו׳. קשה הא ע״כ מוקמינן קרא לטמא באשה אונס דאי אונס טהור ק׳ קושית הגמרא דף ל״ב ע״ב ליכתוב בנקבות ולא בעי בזכרים וע״כ דמטמאה באונס ואיכא פירכא שכן מטמאה באונס.

דף לז ע״ב תוספ׳ ד״ה מה ימי. הקשו מלקמן דף נ״ד ותירצו דלשימור עולין. וק׳ אמה שכתבו דף למ״ד [ע״א] ד״ה יומא קמא דלשימור נמי אין עולין ימי לידה הא לא ילפינן אלא מנדה וימי נדה עולין לשימור כמש״כ הכא ולקמן דף נ״ד ע״א.

דף לט ע״א בגמרא רבא אמר לומר שאינה מטמאה מעת לעת. פי׳ רש״י לפי שמסולקין דמיה. ק׳ לשיטת הרמב״ם פ״ו מהלכות איסורי ביאה דלעולם מונה ז׳ ימי נדה וי״א ימי זיבה ואח״כ אפי׳ לא ראתה מונה נדות וזיבות א״כ אמאי אינה מטמאה מעל״ע דלא שייך לומר מסולקין דמיה בימי נדותה הלא אפי׳ לא ראתה מונה ימי

זיבה וא״ל דאיירי בימי זיבה אחר ימי נדות שראתה בהם א״כ מאי פריך מברייתא דילמא איירי ברייתא בזבה שלא ראתה מקדם בנדותה דאין מסולקין דמיה.

שם רש״י ד״ה בתוך ימי זיבתה. ואין זה וסתה לענין דיה שעתה וכו׳. וק׳ דהא לקמן דף ס״ח ע״ב מסיק הגמרא דכ״ש דדיה שעתה כה״ג וצריך לחלק דהתם איירי שנקבע הוסת בימי נידות ועתה חל בימי זוב שפיר אמרינן דמי׳ מסולקין בימי נדות אבל רש״י איירי שנקבע בימי זוב וחל בימי נדות לא אמרינן דיה שעתה ואף שדינם א׳ לענין מיחוש כמבואר בסמוך אבל לענין זה הסברא נותנת לחלק.

פרק חמישי

דף מ ע״א תוספ׳ ד״ה כעין. הקשו על רש״י שפי׳ דלרבנן לא פריך קרא. ונ׳ הא דלא הקשו יותר דאיצטריך שתהא מביא קרבן ונאכל לפי מה שכ׳ דף י״ח [ע״א] ד״ה שליא וד״ה למעוטי דמטעם רוב אין נימוקין אין נאכל קרבנה דלרש״י לשיטתו שם הרוב הוא בשליות דיש בהם ולד אבל לענין נימוק אין אחר נימוק קודם שיצא ופשיטא דקרבנה נאכל ונהי דמ״מ אינו נאכל דילמא אין בו ולד דרק רוב יש בהם ולד זה לא שייך לקרא דתזריע.

דף מא ע״ב בגמרא פולטת תיפוק ליה דהא שמשה. ק׳ דילמא נפקא מינה לפחותה מבת ג׳ דאין מטמאה משום תשמיש לעיל דף ל״ב ע״א ונראה לתרץ בזה מאי דמקשה זה אר׳ שמעון כמש״כ רש״י ולרבנן נמי קשה אמאי צריך יהיה רק דהומ״ל כנ״ל אבל לר״ש כיון דאמר דיה כבועלה אמרינן נמי מה בועלה אם אינו ראוי לביאה אינו טמא קרי כדאיתא שם ע״ב אף היא אם אינה בת ביאה אינה מטמאה משום פולטת וא״ב קשה ממ״נ.

דף מב ע״א בגמרא ורבא אקרא קאי. נ׳ דהגמרא רוצה לתרץ כיון דאפי׳ אזלה בכרעה אחר תשמיש אסורה לאכול שמא תפלוט וכיון דרבא אמר לדינא ישמיע רבותא טפי דאפי׳ כה״ג דאינה ודאי פולטת אסורה לזה אמר דאקרא קאי ואפשר דאיירי נמי באזלה והתורה אינה חוששת לספק אבל במתהפכת ודאי לא איירי קרא דודאי פולטת.

שם תוספ׳ ד״ה אמאי. כתבו דאיירי שנעקר ולא יצא לבית החיצון דשם אפי׳ רבא מודה דהוי בלועה. וק׳ דרבה מוכיח מהברייתא דקרי בית הסתרים ולפי תירוצם הראשון בסמוך ד״ה וסבר ע״כ קרא קאי אבית הפנימי דאל״כ תיפוק לי׳ מיהיה.

דף מו ע״ב תוספ׳ ד״ה ר׳ יוחנן. הקשו הא הוי התראת ספק. ונ׳ לפי מה שכתבו יבמות דף פ׳ [ע״א] ד״ה נעשה סרים דלא הוי כה״ג התראת ספק דאם יביא שערות איגלאי מילתא למפרע דהיה בר חיוב מצי איירי הכי שאכלו עתה ואם לאחר שנה יביא שערות ילקה דנאמר איגלאי דהיה בשעת אכילה סמוך לאיש ולא הוי התראת ספק.

פרק ששי

דף מח ע״ב תוספ׳ ד״ה איבעית אימא. כתבו דנאמנת שהיו קודם הפרק דבלא האשה הו״א שבאו אחר הפרק. הנראה מדבריהם דאפי׳ תוך הפרק לר״י דהוי כאחר הפרק ה״נ דאמרינן בסתמא דבאו עתה השערות ולא קודם דליהוו שומא ונ׳ ראי׳ לזה מדפריך הגמרא דף מ״ה ע״ב אמ״ד כלאחר זמן אי דאייתי שערות תוך הזמן נמי לוקי דאייתי רק שלא בדקו קודם הפרק ולכך אחר הזמן אמרינן דהם סימן ולא באו קודם הפרק אבל תוך הזמן אמרינן דכמו שבאו עתה אף שאין זמנם אימור באו קודם הפרק אלא ע״כ דתוך הפרק נמי אמרינן דעתה באו אך יש לדחות דלעיל דאיכא ריעותא שאינו יודע להפלות אפי׳ לאחר זמן לא מהני בסתמא דאמרינן כיון דאינו יודע להפלות מסתמא באו קודם ואינם סימן גדלות וע״כ שבדקו קודם א״כ תוך הזמן נמי דלשיטתם קשה דאכר הכא בשלומא לפני הפרק בדקינן דאי משכח לאחר הפרק שומא נינהו ולא קאמר דאי משכח תוך הפרק וע״כ דבלא בדיקתם אמרינן שומא ואיפכא לא מצי למימר דאי לא משכח יהא מה שתוך הפרק סימן דלהקל אין נאמנות כמש״כ ד״ה בשלומא ובזה מתורץ קושיתם שם מאי פריך לאחר הפרק למה לי בדיקה הא קודם נמי לא צריך רק פי׳ דמהני ה״נ לאח״כ וניחא דבשלומא לפני הפרק שייך בדיקה באנשים שאם לא ימצאו יהא מה שבתוך הפרק סימן להלוץ קאמר שפיר שאם בדקו נשים לא מהני להקל ומועיל להחמיר אבל לאחר הפרק דלא נזכר בדיקה לשום ענין לא שייך לכתוב כלל האי דינא דאיך יעלה על הדעת לבדוק וניחא השתא מה דמוקי גמרא טעמא דר״ש משום דתוך הפרק נמי שומא ות״ק ע״כ סבר דהוי סימן ונאמנות אף דליכא חזקה דרבא ולא מוקי איפכא דת״ק סבר כהילכתא דלעיל דף מ״ו [ע״א] דהוי שומא ור״ש סבר סימן ואפ״ה מהני בדיקת נשים רק דלכאורה לפי הנ״ל אכתי לר׳ שמעון לא שייך בודקות דלדידי׳ תוך הפרק הוי לעולם שומא וצריך לומר דנקט אידי ר״י ועיקר השמיענו דתוך הפרק שומא אבל אי ת״ק יסבור כן יקשה דלא שייך נבדקות דל״ל דקאי דוקא אתוך הפרק מדאמר כל הנבדקות ולא שייך אידי דר״י דהא נכתב קודם וע״כ סבר דהוי סימן ושייך בדיקה באנשים כנ״ל ור״ש ממילא סבר שומא דאל״כ במאי פליג את״ק.

דף מט ע״א תוספ׳ ד״ה ואיבעית אימא. פסק ר״ח דהלכה כר״ש דכלפני הזמן ומתוך כך פסק דלא כרבא דהייש לנשרו והקשו עליו דאיך תלי זה בזה. ונ׳ דקשה אי חיישינן לנשרו מתני׳ דף נ״ב [ע״א] תינוקת שהביאה שתי שערות חייבת בכל מצות היכא דמי קודם הזמן הם שומא ולאחר זמן אפי׳ לא חזינן חייבת שמא נשרו ובשלומא אי תוך הזמן כלפני הזמן משכחת שפיר האי דינא דאז לא חיישינן שנשרו כמש״כ לעיל אבל אי פסקינן דתוך הזמן לא מהני כלל ע״ב איירי אחר זמן ומוכח דלא חיישינן שמא נשרו, ונ׳ דלקמן שם איתא ב׳ שערות צריך שיהי׳ בעיקר גומות וגומות אע״פ שאין שערות וב׳ שערות אפי׳

בגומא א׳ ופי רש״י בביצה דף כ״ח [ע״ב ד״ה שפוד שפחות] דהיינו טעמא דגומות לחוד דאמרינן שמא נשרו וצ״ל דאי ליכא גומות לא שייך לומר שנשרו דאפי׳ הם קמן לא מהני כיון דליכא גומות ואי שהיו ג״כ גומות היכן הלכו וא״כ צ״ל בגומא נמי דמהני ב׳ שערות כדאמר שם ר״א אליבא דרב מלכיו לפי׳ רש״י לא חיישינן שנשרו דאל״כ לינקוט רב מלכיו גומא וע״כ לא חיישינן אי לא חזינן שיהא ב׳ שערות בגומא א׳ ומשמע שם בדברי רב אשי דהמשנה איירי בגומא אחת וא״כ א״ש דקודם שהביא׳ הי׳ גומא אחת דלא חיישינן בה לנשרו והר״ח נראה שסובר כתוספ׳ שם ע״ב ד״ה הלכה דנראה ממה שכ׳ דלא בדקינן עתה למיאון אפי׳ לא בעל דלא חיישינן לנשרו מ״מ דילמא איכא גומות מוכח דסברי דגומות לאו מטעם נשרו אלא בפ״ע הוו סימן ומצינו לומר דבגוונא דחיישינן לנשרו אפי׳ בגומא א׳ ושפיר קשה ליה מתני׳ וא״ל דמתני׳ איירי למלקות דמשום שמא לא הוה מלקינן דא״כ קשה לשיטת רש״י הנ״ל מאי פריך לא לישתמיט תנא דתני גומות דילמא איירי למלקות אלא ודאי לענין חיוב רק קתני ושפיר הוכיח.

דף נ ע״א תוספ׳ ד״ה ת ר נ ג ו ל ת א. כתבו משום סימני טומאה אין לאסור עד שיהא ד׳ סימנים. פי׳ והכא לא הוי כי אם שדרסה כמש״כ בחולין.

שם רש״י ד״ה ו נ ב ל ת ב ה מ ה ט מ א ה. מוכח דסובר כשיטת ר״ת לעיל דף י״ז [ע״ב] ד״ה אפילו דלטומאת עצמו נמי בעי כביצה.

דף נא ע״א רש״י ד״ה ט ו מ א ה ח מ ו ר ה. כתב אבל אוכל חוזר ומטמא אוכל מדרבנן. כ׳ פירכא אלימ״ד דאורייתא מטומאת אוכל דרבנן וכה״ג כתב חולין קל״ו ע״ב ד״ה בפני ועיין בתוספ׳ שם.

שם ע״ב מתניתין כל ש י ש ל ו ק ר נ י ם. הרמב״ם בפי׳ המשניות מפרש דהוא להכיר חיה מבהמה ודבריו יובנו בתוספ׳ חולין דף נ״ט [ע״א] ד״ה אלו הן דמפרש כפי׳ ר״ת שם רק לשיטתו אתיא מתניתין כרבי דוסא.

דף נב ע״ב תוספ׳ ד״ה ה ל כ ה. כתבו בפ׳ מי שמת אמר רב נחמן אמר שמואל בודקין לחליצה ולמיאונין. פי׳ משום דבסמוך פסק ר׳ אלעזר כר׳ יהודה דלמיאון עד שירבה השחור וזה ודאי יותר מכל שיעורים דמתני׳ לכך כ׳ כיון דשם פסקינן כר״נ דלאפוקי מר״י והכי מוכח דבכל היכא דבעי ב׳ שערות אזלינן לחומרא דשיעורי מתני׳ הלכך להלכה אינה ממאנת בקטן ואינה הולצת עד הגדול שבכולם. והנה שם בב״ב על הא דאמר ר״נ אמר שמואל בודקין למיאונין לאפוקי מר״י [הקשו] מנ״ל לאפוקי ותירצו דא״כ לא הוי דומיא דאינך ומיהו צ״ע אי אמר ר״י למילתיה גבי מיאון דוקא או לכל מילי הקשה המשנה למלך פ״ב דאישות מסוף פרק קמא דחולין דאיתא לר״י יש מיאון במקום חליצה דחולצת משהביאה ב׳ שערות וממאנת עד שירבה [כו׳] חזינן דלכל מילי היא בב׳ שערות גדולה וצ״ל דהתוספ׳ כתבו ביבמות דף יו״ד [ע״א] ד״ה דאפילו דלמיאון דוקא בעי ממש ריבוי השחור אבל אם צמחו ב׳ שערות ונשרו ולאחר זמן מה אף דידעינן דאם לא נשרו הי׳ נתרבה עתה השחור אפ״ה ממאנת לפ״ז

אף אי לכל מילי בעי ריבוי מ״מ הא איכא בינייהו אם הביאה ב׳ שערות ונשרו ואח״כ אם ידעינן שהיה ריבוי שחור אם הי׳ נשארין עליה חולצת ואפ״ה ממאנת דלענין מיאון דרבנן שתהא נראה לכל בגדולה רק לפ״ז לא שייך היטב לדבריהם הקודמים דאפי׳ אי לכל מילי בעי שירבה מ״מ לא דמי דבאינך מצי בודקין רק על ב׳ שערות ואח״כ משערין הזמן שהי׳ נתרבה ולמיאון בודקין דוקא שיהא עלי׳ ריבוי שחור. ונ׳ המשך דבריהם כך דהנה מימרא דר״נ אמר שמואל מיתפריש הכי דאע״ג דהגיע הזמן שרגילין לבוא הסימנים בודקין ולכך בקידושין לא אמר לאפוקי דהא גופא אשמעינן ובאינך ע״כ חידוש אחר ולפי מה שכתב רש״י סנהדרין דף ס״ו ע״ב ודף ק׳ ע״ב דזמן ריבוי השחור היא זמן בוגרת ושמואל סבר נדה ס״ה ע״א דאין בין נערות לבגרות רק ו״ו חדשים לא פחות ולא יותר הוה מצי תוספ׳ לפרש דשמואל לשיטתו שפיר מוכח לאפוקי מר״י דבשלומא אי השיעור ב׳ שערות בודקין דאי לא אייתי שערות אפי׳ בת כ׳ שנים היא קטנה אבל לר״י כיון דאיירי הכא אע״ג דהגיע זמן ואימת הוא זמן ריבוי ו״ו חדשים אחר ב׳ שערות ואז אין צריך בדיקה דודאי נתרבה ואפי׳ לא ימצא ודאי נשרו רק דתוספ׳ קאי בשיטתם ביבמות וא״כ א״ש בודקין דילמא נשרו השערות קודם שנתרבו והוצרכו לתרץ דלא דמי לאינך וזה ההמשך בל״ז לא היה ספק דנפשוט מחולין אבל אחרי שנצרך לתרץ דלא דמי משום דשייך בודקין כסברתם ביבמות שפיר איכא לספוקי, ואין לומר אי לכל מילי בעי ריבוי היה לו לומר לאפוקי מר״י אחליצה נמי דלר״י אם הגיע ו״ו חדשים אין צריך לבדוק ז״א דלפי הפשוט נמי קשה לימא לאפוקי מר״י אחליצה דא״כ לא הוי דומיא דגירושין וקידושין רק ז״א דבכל חד משמיענו דבר מה אף דנשמע מהקודם. עוד נ׳ על פי מה שכתבו ריש פ׳ הלוקח בהמה דהא דמקשינן אשה לאיש הוא רק אסמכתא והעיקר הוא מדרבנן גזרה אטו איש והתוספ׳ דמסופקים הוא ודאי רק באשה דבה אמר ר״י עד שירבה אבל איש ודאי סגי בב׳ שערות וא״כ שפיר חולצת בב׳שערות אף אי לכל מילי בעי ריבוי כיון דהוא רק גזרה אטו איש ואיש בכה״ג נמי חולץ ודכתבו ומיהו צ״ע היינו דאי אמרה לכל לא מוכיח הגמרא לאפוקי דילמא סבר כר״י והוי דומיא דקידושין וגירושין וגם חליצה אי אמרינן כטעם האחר שכ׳ תוספ׳ שם דחליצה אטו יבום או דילמא כטעם הראשון ומצינו שפיר לומר לכל מילי ולאפוקי מר״י דלא הוי דומיא דחליצה, ובזה ניחא מה שמקשין על בעל מתיבות שמביא הרשב״א ביבמות דף ק״ט דמפרש כל מקום שיש חליצה היינו בנתקדשה בזמן חליצה דלפ״ז האיך יתפרשו דברי חכמים יש מיאון במקום חליצה דאם נתקדשה בגדלות האיך תמאן אבל מצי סבר כתוס׳ דב״ב דלכל מילי הויא קטנה עד ריבוי השחור ואפ״ה חולצת כנ״ל דאיירי נמי בנקבות כמש״כ בדיבור הקודם ובהוא נמי בעי עד שירבה או דאפ״ה הוכיח שפיר דאי כר״י לא הוי דומיא דחליצה דבה ודאי סגי בב׳ שערות.

שם רש״י ד״ה מהו דתימא. עד דשמא לאו מגופה הואי הך כתם. נ׳ מדצריך לומר לאו מגופה הא אפי׳ הואי מגופה אינה טמאה מן

התורה כיון דלא ארגשה כדאיתא דף נ״ז [ע״ב] דסובר כרמב״ם פרק ט׳ מהלכות איסורי ביאה הל׳ ב׳ דמשמע מדבריו דלעולם דם החדר יוצא בהרגשה ומן העליה בלא הרגשה וע״כ הוכרח לפרש לק׳ דף נ״ח [ע״א] דלכך טמאה מדרבנן אימור ארגשה ולאו אדעתה אבל אי ודאי לא ארגשה הוא דם עליה ומשנה מפורשת דף י״ז [ע״ב] דטהור משמע אפי׳ מדרבנן ופי׳ שפיר שמא לאו מגופה כלומר מן החדר מדלא ארגשה ובזה א״ש מה שפי׳ נ״ג ע״ב ד״ה הלא מתקן דלרבי תלינן כתמה בראיתה ומונה מעת מציאת הכתם אפי׳ להקל והוא תמוה נהי דתלינן בדם הראיה מ״מ כיון דלא ארגשה טהור מן התורה וניחא כיון דראתה בהרגשה הוא מן החדר והכתם תלינן דמאותו דם הוא א״כ נמי מן החדר וארגשה ודאי ולאו אדעתה.

שם תוספ׳ ד״ה שלש גריסין. הקשו מנא לי׳ דאיירי במקום א׳. וק׳ דהא בסמוך בברייתא איתא בהדיא אם יש בו לחלק ג׳ גריסין הלא זה משמע בהדיא דהם במקום אחד וגם ע״כ דלאותה ברייתא כוון רבא דקרא להו רבנן ובמשנה אדרבה המחטיר יחיד ולר״ח ב״א קרי רבנן.

דף נג ע״א בגמרא אילמלי ידיה בעיני׳ כל בין השמשות יפה אתם אומרים עכשיו שמא עם סלוק ידיה ראתה. ק׳ מאי ס״ד דסלקה ידיה ונ׳ דבין השמשות דר׳ יוסי הוא כהרף עין ואם שהתה בעיניה זמן מה אחר כלות בין השמשות דר׳ יהודה נגמר ג״כ דר׳ יוסי וזה אמר עכשיו שר׳ יוסי חייב ע״כ לא שהתה אחר כלות דר׳ יהודה ואיך אפשר לצמצם אם מעט קודם כלות דר׳ יהודה סלקה שמא אז ראתה.

שם רש״י ד״ה בין השמשות דר׳ יהודה. בבמה מדליקין הכסיף העליון וכו׳ ושיעורו חצי מיל. ותמוה דשם איתא בהיפך הכסיף התחתון כו׳ ופירש״י שם דכיפת התחתון ממהרת להכסיף וגם שיעורא דחצי מיל ליתא כלל לר׳ יהודה אלא ר׳ נחמיה סבר כן.

דף נ״ד ע״א תוספ׳ ד״ה וארבעה. הקשו על מה שאמרו בשני ר׳ סעדיה. ונ״ל דודאי לא אמר בכה״ג דהפסיקה יום אחד ושמרה דהיא טהורה מאותו יום ואיך יצרף לו יום אחר אלא כגון שראתה יום א׳ וביום שלאחריו פלטה שכבת זרע דאינה סופרת אותו יום וביום ג׳ וד׳ ראתה עוד בכה״ג אפשר דהוה זבה גדולה דכיון דלא שמרה הוי טומאה אריכתא.

שם תוספ׳ ד״ה תשמיש. הקשו תיקשי לי׳ רישא. ונ״ל דודאי הגמרא קאי אי עשירי בעי שימור רק דס״ד כיון דעתה עברו כל י״א ולפי הדין לעולם בשימור מקצת היום סגי רק דהוא תרבות כדאיתא דף ע״ב [ע״ב] דילמא תראה ותסתור את שלפניו אבל עתה כיון דעברו ימי זוב וכו׳ ולא תסתור אם תראה כמבואר ברש״י במשנה שם ולכך פריך הגמרא תשמש בתישסר פי׳ תטבול בי״ט וכיון דהוי קצת שימור תשמש כל היום ולזה משני עשירי מיהא בעי שימור פי׳ דשם במשנה הדין כן בי״א והוי רק גרגרן כיון דלא בעי כלל שימור אבל עשירי דבעי שימור יטעו העולם גם בשאר ימים תוך י״א כמו י״א לב״ש שם דבעי

שימור ומטמאין משכב ומושב מדרבנן אבל י"א לרידן דלא בעי שימור כלל לא יטעו ממנו לשאר ימים.

שם תוספ' ד"ה הני ארבסר. מסקו דזאת אומרת קאי איום ראשון משמונה העבריים שעולה לשני ימי זיבה האחרונים. וא"כ מייתי ראיה אם עולה לזבה קטנה דעולה נמי לגדולה דבה איירי האיבעי מדאמר לספירת זיבתה וספירה היא בגדולה וא"כ קשה מה שהקשו דף ל"ז [ע"ב] ד"ה מה ימי ותירוצם אינו עולה קצת לפ"ז וצ"ל דודאי אברייתא לא מקשו דילמא באמת פליג אדהכא רק אזלי בשיטת ר"ת שם ע"א דאביי לנפשיה סבר דאין עולין ומייתי ראיות לשיטתו שפיר הקשו כיון דימי לידה אי עולין תלי בימי נדות והכא מברייתא משמע דעולין מאי אולמי' ברייתא דהתם מדהכא לוכח איפכא מהכא והמהרש"א כתב על תוספ' ד"ה תשמיש שכתבו דלמסקנא ר"י סבר דעשירי גם אחר ימי זיבה בעי שימור מדאורייתא דיצא להם מדמייתי גמרא ראיה אימי לידה ואי רק מדרבנן בעי שימור דילמא רק לדרבנן מהני ימי נדות ולפ"ז ניחא דאביי מצי סבר כרב אשי דהכא דגם על עשירי רק גרגרן או כר"ל ולא מוכח כלל אימי לידה ואפשר לכוון זה בתירוצם אלא שהוא מגומגם כמש"כ מהרש"א שם וצריך לומר לפ"ז הא דפריך הגמרא שם וכי דנין משאי אפשר ופי' רש"י דכיון דהיא זבה גדולה אין באין ימי נדות עד שתספור נקיים ולפי הנ"ל דהך מ"ד סבר דימי נדות אין עולין אפי' לשומרת יבם דדינם שוה א"כ דילמא מייתי משומרת יבם דאין עולין לה אע"ג דהוי אפשר דאם היא זבה שפיר באין ימי נדות כמ"ש תוספ' הכא רק ז"א דאכתי הא גופא מנא לי' דלזבה קטנה אין עולין ע"כ דמקישו בסברא לזבה גדולה אע"ג דהוי מאי אפשר ומשני דסבר דנין ור"פ תירץ דדן ימי לידה מזבה גדולה גופה ואע"ג דאי אפשר ע"כ הקישו הכתוב.

פרק שביעי

שם ע"ב תוספ' ד"ה דם הנדה. הקשו לרבא למה לי קרא ותירצו למצורע דאינו גורם לה טומאה אח"כ הקשו למה לי קרא לזוב נלמד מדם נדה. ואינו מובן מה שייך קושיא זו לשלפנינו ונ' דהנה ודאי סברא גדולה היא שגורם טומאה כדאיתא דף נ"ו ע"א וא"כ אפשר דלדידן באמת ילפינן מנדה לזוב רק דאמרינן דגלי קרא רק באדם דעלמא שגורם לו טומאה ובמצורע לא הוה ידעינן וגלי קרא בזוב ומיתורו מוקמינן אותו למצורע וממילא נלמד דם נדה מצורעת מזוב אבל לרבא דלא צריך קרא רק למצורע ק' לכתוב רק בנדה ותיתי זוב מינה ולפ"ז נראה לי תמיהת תוספ' דף ל"ד [ע"ב] ד"ה אילימא האיך לא ידע רבא סיפא דברייתא ונ' דרבא סבר נמי דצריך קרא דהק"ו פריכא הוא רק כנ"ל דאפ"ה סברא הוא וקאמר דודאי הדוה בנדתה קאי על אדם דעלמא דגורם לה טומאה וא"כ ה"ה לזב ואי קרא דזוב נמי על אדם דעלמא למה לי הא גורם

לאחרים טומאה ונשמע מנדה וע״כ דאתי קרא אמצורע דטמא ואף דאינו גורם ורב יהודה מהדר לי׳ דאפי׳ סברא נמי אינו כיון דמצינו ההיפך בשעיר המשתלח וא״כ אפילו לדבריך מיותר קרא דזוב דמצורע נמי נשמע מנדה כיון דאין חילוק וע״כ דלא ילפינן מהדדי ומצינו לאוקמי על זב גרידא.

שם בגמר׳ דאיכא למימר יולדת זכר היא כו׳. הסוגיא תמוה דמאי קארי לי׳ וכו׳ משום ספיקא נאמר שיעלו ימי לידה וכדפריך עלי׳ ר״ה בריה דר״י ונ׳ ע״פ מה שכתבו התוספ׳ לעיל ריש דף כ״ז דספק ספיקא דסתרו אהדדי עבדינן בתרוויהו לחומרא ולפ״ז יש לפרש דרב פפא מתריץ מכח ס״ס שמא לא הי׳ ולד ועולין לה שפיר הימים ואת״ל דהיה ולד שמא זכר היה וכלו כבר ימי לידה ועל זה השיב רב הונא אטו ביולדת נקבה ליכא לספוקי כלומר להקל הא אח״כ נאמר בצד נקבה להקל כמש״כ תוספ׳ שם כשתראה ביום ל״ד ויום מ״א נאמר ספק לא היה ולד והיא רק שומרת יום ואת״ל ולד שמא נקבה והם ימי טוהר ומשו״ה אין לדון להקל בספק ספיקא כי האי.

דף נ״ה ע״א תוספ׳ ד״ה שמא יעשה. כתבו דעור אדם מותר בהנאה דעור עגלה ערופה גופא נמי מותר. מקשין לחד תירוץ קידושין נ״ו ע״ב דאיירי אפי׳ בדסמכה דעתה אכל דהוא תקדש בעגלה דעורה חזיא בהנאה וצ״ל דעיקר היתירא כ׳ דלא חמיר מקדשים דנמי עורם מותר ומיני׳ מה עור קדשים אינו מותר רק אחר שחיטה ובדיקה שנעשה מצותו אף עגלה אחר עריפה וא״כ מצי איירי שם מחיים דאסור נמי העור וא״ל א״כ נקיש לחומרא מה לעגלה מחיים ז״א דשם דמיני׳ גמרינן איסור הנאה לאחר עריפה כתיב וערפו שם ולא הוקש רק לעגלה אחר עריפה דמותר עורו.

דף נ״ו ע״ב תוספ׳ ד״ה בגומא נמי בדיק. הקשו מגומא דתיבה בפסחים דמשמע דאינה נבדקת. נ׳ דלא ניחא להו דתיבה אינה נבדקת רק כיבוד דלא מהני בגומא משום דגבי תיבה לא שייך כיבוד ונ׳ עוד לפי מה שכתבו ד״ה שמע מינה דשוקי ירושלים נבדקין היטב שימצאו מעות ושם פריך מירושלים אתיבה א״כ ע״כ משמע לגמרא דתיבה נמי נבדקת דאל״כ לישני דבתיבה הוא רק כיבוד והנה אכתי י״ל דגומא לא נבדקת רק בשביל דבר המוטל עליו לבדוק כגון הכא בשביל טומאה אבל התם דנשתמש בתיבה חולין תחלה לא בדק כל כך בכוונה ומ״מ פריך שפיר מירושלים דג״כ אין נבדק בשביל איסור וצ״ל דהקשו לתירוץ בתרא דבודקין שוקי ירושלים בשביל איסור ואגב חופשין מעות ואי הוה לחלק בכה״ג בין מוטל עליו לאין מוטל עליו מאי מקשה מירושלים אתיבה דאינה נבדקת בשביל איסור וא״כ שפיר הקשו נמי מהכא ובזה ניחא הא דלא הקשו קושיא זאת בפסחים משום דשם תירצו אקו׳ ד״ה שמע מינה דמעות נמצאו אפי׳ בכיבוד ושפיר יש לומר דתיבה איירי רק בכיבוד ולכך לא משתכח בגומא.

דף נז ע"א בגמר' סככות ופרעות. לפי המבואר פ"ח דאהלות יש תרי גווני אם ענפי דאילן מושפלין כאהל ואין ביניהם חלל כל כך שאם יניחו עליהם מעזיבה בינונית שתפול יחזיקוהו מדאורייתא אינו אוהל אפילו אין בו רק סדק כל שהוא ואם טומאה בצד סדק זה לא נטמא מה שבצד אחר אבל מדרבנן נחשב אוהל ואם טומאה תחת נוף ידוע אפ"ה מה שתחת כל האילן טמא דהוי אוהל שלם וה"ה גבי אבנים כה"ג והדרך האחר הוא שכתב רש"י שמרוחקים הענפים ואפי' מדרבנן לא הוי אוהל רק כל ענף לבדו אם תשפיל מה שלמעלה כנגדו מענפים ותמעבם יחד יהא רוחב טפח והוי אוהל רק שלא נודע תחת איזה נוף הוא הטומאה מדאורייתא טהור דספק טומאה ברשות הרבים הוא אך מדרבנן טמא מה שתחת כל הענפים מספק וכן גבי אבנים מן הגדר.

פרק שמיני

דף נ"ח ע"א תוספ' ד"ה מודה שמואל. כתבו דאפי' ודאי לא הרגישה טמאה מדרבנן וכתבו דרב אשי נמי מודה לזה. נ' שסמכו זה משום דרש"י לשיטתו שפי' דאימור ארגשה וא"כ שפיר מצינו לפרש דברי שמואל שאמר טהורה אפי' מדרבנן ואיירי בשעה מועטת שבדקה וישבה ותיכף עמדה ולכך טהורה בפי' מדרבנן דיודעת דלא הרגישה מוכרח היה לפרש דרב אשי פליג אדין הרגשה דאפי' מדאורייתא טמאה דאל"כ מה הכריחו לשנות מה שפי' סתם גמרא דמשום הרגשה אבל לפי מה שפירשו תוספ' דלעולם טמאה מדרבנן ע"כ טהורה דאמר שמואל פי' מדאורייתא שפיר פי' דר"א סבר דטמאה רק דרבנן ואפ"ה פירש בענין אחר דרוצה לישב לשון טהורה אפי' מדרבנן.

שם תוספ' ד"ה ולענין דינא. הקשו דהשניה תחייב דנמצא ברשותה ותירצו דזה לא מיחשב רשות אחר. נ' הא דלא הקשו ארישא דשתיהן טמאות הא נמצא ברשות שניה משום דאפשר לומר דמספק אפ"ה טמאה כמו לעיל דף ד' [ע"א] בממקום למקום אך קשה לחזקיה שם דמטהר לגמרי ממקום למקום אמאי טמאה הראשונה נהי דכ' תוספ' דלא הוי רשות אחר שיהא דומה למומין אבל מקום אחר הוא כמו קופה שם וצ"ל דסברא דמקום אינו רק גבי דבר ממש כשרץ לעיל דאמרינן כאשר לקחו הטהרות מהקופה וטלטלוה למקום אחר אם הי' אותו שרץ שם פי' נופל אבל גבי כתם לא שייך הך סברא ולא היו יכולים להקשות רק מכח מרשות לרשות דשייך גם באינו ממש כמו מומין דתולין רק ברשות שנמצא הספק.

שם בגמר' ולענין דינא פי' שאין השניה צריכה לכבס אע"ג דהראשונה אומרת שבדקתו דלא מהימנת וצ"ע למ"ד כתובות דף י"ב [ע"א] ברי ושמא ברי עדיף נגד חזקת ממון אמאי תפטור הב' שטוענת שמא לא בדקתו ודוחק לומר דהוי ברי גרוע ושמא טוב דלא מהני נגד

חזקת ממון כמש״כ תוספ׳ שם דאדרבה השניה היה לה לבדוק החלוק קודם שלבשתו שלא תבא לידי ספק נדה ועיי׳ בפ״י שם ד״ה לימא.

שם ע״ב גמרא רב הונא אמר כגרים אינו תולה. קשה הא לעיל בברייתא דף נ״ב [ע״ב] איתא בהדיא אם יש בו כדי לחלק ג׳ גריסין שהן כגרים ועוד ש״מ דגרים תלינן במאכולת וג׳ דלא פליגי אלא על בשרה ולשיטת הראב״ד פ״ט מהלכות איסורי ביאה דעל בשרה נמי תולה במאכולת וסבר רב הונא דאזלינן נמי בהא לחומרא כלעיל דף נ״ז [ע״ב] על בשרה ספקו טמא ומפרש לכל מילי כדהבין הגמרא דף נ״ח ע״א דפשיט לר׳ ירמיה מהך ברייתא לכל ספיקות אבל על חלוקה מודה דאמרינן עד לקולא דעד בכלל ופריך מטיפי דמים דעלי׳ משמע על בשרה ולפ״ז אפשר דסבר ר״ה נמי כר׳ אבוהו וסובר דלא אמר רק לענין חלוק ור״ח סבר דלבשרה נמי אמר.

דף נ״ט ע״א בגמרא כתם ארוך מצטרף טפין טפין אין מצטרפין. נ׳ טעמא דמילתא משום דכל היכא דהוי ספק שקול אזלינן בכתמים להקל ולכך אם יש לתלות בראיה אחת ובמאכולת אחת תלינן להקל וה״ה בטפין שבכל אחת פחות מכגרים ועוד או שהם הרבה מאכולות או ראיות הרבה בזה אחר זה תלינן להקל אבל אם הוא ארוך אם נתלה בראיה לא הי׳ רק חדא ראיה ובמאכולת כיון דהוא יתר מגרים ועוד נצטרך לומר שהם הרבה מוטב תלינן בחדא ראיה.

פרק תשיעי

שם ע״ב בגמר׳ ור׳ יוסי בחד ספקא מטהר בספק ספקא מבעיא. נ׳ דסמך קושיא זו על ר״י דלריש לקיש לא קשה דמצינו לומר דנקט ר׳ יוסי לדיוקא דבהא נמי ר״י דוקא מטהר ולא ר׳ מאיר אבל לר׳ יוחנן דר׳ מאיר מטהר וליכא לתרץ כן פריך שפיר אך ק׳ מאי פריך דילמא ר׳ יוסי סבר מקור מקומו טמא וכן משמע באמת במתניתין דף ע״א [ע״א] דהוה ת״ק דשם מדנקט אמר ר׳ יוסי משמע דהוזכרו דבריו ברישא ומוקי שם בגמרא דסבר מקור טמא וא״כ ברישא האשה טהורה אבל הדם אע״פ שהוא ממכה אפ״ה טמא כדאיתא לעיל דף ט״ז [ע״א] דודאי מי רגלים נמי עוברין דרך מקור מדאמר דף נ״ז [ע״ב] ודף נ׳ [ע״א] אימור הרגשת מי רגלים ש״מ דממקום אחד באין וטמא משום מקור ובסיפא ר״י מטהר פי׳ אפי׳ הדם דתלינן באיש דלשאר מילי נמי תולה להקל כמו שמביא דף י״ד [ע״א] מיני׳ ראיה לבדקה בעד שאינו בדוק ואין לתמוה על חד לישנא דמשתמש תרי אפי דה״נ אמר׳ שם לפי׳ ר״ת בתוספ׳ ואי מצינו למימר דפריך נמי לריש לקיש ניחא פריך לדבריו דמביא ראיה דר״מ מטמא מדלא תני ר״מ ור״י מטהרין ומאי ראיה דילמא ר״י תולה להקל באיש ומטהר נמי הדם אבל לר״מ טהורה רק האשה דהוי ס״ס דאי נמי מאשה דילמא ממכה אבל הדם טמא דליכא רק ספק וכיון דלא שווין לא תני בהדדי כמש״כ תוספ׳ ד״ה מדלא על מטמאין וע״כ

דלא ניחא לך לפרש מטהר אדם א״כ תיקשי לך אאשה מאי איצטריך פשיטא הא אפי׳ בחד ספק מטהר אבל באמת נראה דלא פריך לריש לקיש כנ״ל.

דף ס׳ ע״א בגמרא בנכרית הרואה ממאי דומיא דנדה. נ׳ דמשמע ליה דאי נכרית סתם אמאי תני נדה כלל כ״ש הוא וע״כ לגלויי דנכרית נמי ראתה וא״כ קשה למה לי נכרית דאי משום דטומאתה רק מדרבנן מאי שנא מ״מ ראתה מזה הוכיח רש״י לפרש דכבר ראתה וכיון דאינה טובלת עדיין טמאה היא ואשמועינן דתולין בה אע״ג דעתה אין מעינה פתוח.

שם ע״ב רש״י ד״ה והא או ליושבת קתני והך לאו יושבת היא דיושבת משמע שהתחילה למנות ז׳ ימים. וצ״ל למאי דמוקי כרבי והאי דתולין איירי בראשון דלא מקלקלה דבל״ז טמאה משום כתמה א״כ האיך קתני יושבת הא יום שראתה בו אינו נמנה לז׳ ימים מ״מ היא מוכנת ועתידה לישב אבל הכא לא שייך זו דהא תולה בנכרית.

שם גמרא ורב אושעיא אמר וכו׳. כתב מהרש״א דלדידי׳ טעמא דמתני׳ דהקילו בכתמים ונראה דיש גבול לדבר ולא תלינן רק אם בדקה בשיעור אחר זמן המבואר לעיל דף י״ד וכן כתב הרא״ש דלר׳ אושעיא תלינן נמי אחר שיעור וסת וודאי יש גבול לדבר ולכך הוכיח שפיר דר׳ יהודה סבר כבר פדא מדאמר דוקא שיעור וסת ולפ״ז נ׳ הא דכתבו תוספ׳ ד״ה כאן דלהבא פי׳ שלבשו שתיהן החלוק ואח״כ לבשה חלוק ומצאה בו כתם והנראה הא דלא כתבו בפשיטות שמצאה כתם על בשרה או על יד [אולי צ״ל בגד] שהיתה לבושה בעת שלבשה חלוק חברתה רק דמצאתו אחר שיעור וסת דרוצין לפרש גם אליבא דרב אושעיא ולא רצו לפרש דמצאה אחר שיעור אחר זמן דזה הוה פשיטא ולא הי׳ צריך הברייתא ללמדנו.

דף ס״א ע״ב תוספ׳ ד״ה בודקו הקשו מר״מ. ונ׳ דעיקר קושיתם מה שהקשו דאפי׳ לרבנן קשה אבל מר״מ לא קשה מידי לפי מה שכתב פסחים דף י׳ [ע״א] על ובדק דבדרבנן מודה ר״מ לרבנן והכי נמי כתמים דרבנן.

שם תוספ׳ ד״ה אבל. כתב ר״ת דבציצית הטעם משום ששקולין ככל המצות. נ׳ דמודה לרשב״ם דכל היכא דחי כה״ג חייב איכא לועג לרש רק דרוצה לישב בציצית אע״ג דלא שייך בחי כי האי גונא אפ״ה רמינן ששקולה.

דף ס״ב ע״ב תוספ׳ ד״ה אמר ר׳ אבא. הקשו ממתני׳ למאי איצטריך לטעם דצבע תיפוק ליה משום בטול וע״כ דתליא בקפידא. הקשה מהרש״א הא לא אסיק נמי אדעתי׳ טעמא דבטול מדפשיט לי׳ מדם הנדה ונ״ל לפי מה שכתבו ד״ה אלמא דלא מהני ביטול גרידא בלא סמנין דבטלה דעתו דרוב מקפידין אפשר דידע דמועיל ביטול כיון דהוא בלוע ואינו מטמא אבל שיועיל קפידא לא אסיק אדעתי׳ כיון דעכ״פ הוא בלוע ולזה פשיט ליה מדם נדה וקאמר ואמאי הא דם נדה הוא ואפ״ה מועיל

בטול תהני נמי בלא סמנין וע״כ משום דרוב מקפידין אלמא בקפידא תלי ולפ״ז הקשו כיון דס״ד דמועיל א״כ ודאי מפרש מתני׳ מטעם ביטול כמש״כ בס מוך מדנקט הטבילו וכיון דלא ידע דמועיל קפידא יטהרו הטהרות נמי למפרע בלא טעמא דצבע.

דף ס״ג ע״ב בגמר׳ למה שלא מנו חכמים וכו׳ לאתויי ראשה כבד עליה כו׳ מאי קמ״ל מתניתין היא וכו׳. ק׳ הא מתני׳ סברה לכל מילי בג׳ זימני חזקה ואיהו אשמועינן דאף אי לימים בתרי זימני להני צריך ג׳ ונ׳ לפרש מאי קמ״ל מאי משמיענו וסת חדש הא זה נמי מרומז במתני׳ והאיך אמר שלא מנו חכמים ומסיק אכלה שום [כו׳] דלוה לא כוון תנא דמתני׳.

דף ס״ד ע״א בגמר׳ מיתיבי ראתה יום עשרים ואחד וכו׳ תיובתא דשמואל. ק׳ אמאי לא מוקי הך ברייתא כרבי ולכך בב׳ דילוגים איתחזקה ואפשר לומר לפי מה שכתבו תוספ׳ דף ס״ו [ע״א] ד״ה ונאמנת דדם מחמת תשמיש נמי בכלל מה שלא מנו חכמים וצ״ל שלא מנו פי׳ במתני׳ אף שמנו בברייתא אפשר דדילוג נמי הוי בכלל מה שלא מנו דאפי׳ לרבי בעי ג׳ פעמים דחזינן נמי לדידן דשוה בהא לדם תשמיש דאינה חולשת כל שלא נקבע כמש״כ ד״ה ואינה ודמוקי בסמוך דרב כרבי היינו ופליג נמי אשמואל דף ס״ג ע״ב וסבר דמה שלא מנו נמי כשאר וסת ולכך פריך שפיר לשמואל דסבר מה שלא מנו לכ״ע ג״פ בברייתא דלא כמאן.

פרק עשירי

דף ס״ה ע״א בגמר׳ פריך ארבי מאמר שמואל אין בין נערות לבגרות אלא וי״ו חדשים בלבד. ק׳ הא לעיל דף מ״ז [ע״ב] איפליגו כמה תנאים בזמן בוגרת וסימניה וא״כ שמואל דילמא אמר לחד מ״ד ורבי סבר כאחר וצ״ל לפי מה שפסק רבי שם כדברי כולן להחמיר ודאי שמואל נמי אמרה להילכתא דלחומרא חשבינן לה בוגרת בשיעור הקטן שבכולם דהוא לא פחות ולא יותר מששה כו׳ ופריך שפיר האיך נתן לה בט׳ חדשים הא לחומרא חשבינן אותה בוגרת מששה ואילך ולבוגרת אין נותנין, עוד אפשר לפרש דברי שמואל דאין בין כו׳ חדשים אלא ששה אבל ימים יש יותר עיי׳ מג״א סי׳ תפ״ו ובחדש הז׳ נכללו כל סימני התנאים דלעיל וא״כ פריך שפיר דט׳ ודאי ליכא לכ״ע.

דף ס״ו ע״ב תוספ׳ ד״ה כל הראוי דרבינהו קרא מזובו ולא מנגעו ואמאי הא לא מצי סמיך. מקשין הא זב מביא עופות עולת דלא בעי סמיכה ונ׳ דבתורת כהנים ויקרא פ״ד דין ז׳ יליף מהעולה ולא עוף טעון סמיכה לפ״ז הכי מוכחי דאי סלקא דעתך דסמיכה לא מעכבא לפ״ז מדכתיב מזובו ואפילו הכי איצטריך העולה ש״מ דסמיכה לא מעכבא.

דף ס"ז ע"ב תוספ' ד"ה משום. הוכיחו משום דאתקין רבה בח' משום אבולאי דוקא אף דבסרך בתה לא יש איסור ממש. ואפשר לומר דאינו ראיה דלכאורה לק' מאי מקשה רב פפא לרבא האידנא לטבלו בימא הא אכתי איכא סרך לפי מה דמוכח מלעיל דף ס"ו [ע"א] דיולדת גרידא טובלת בז' ללידתה מדאמר רב פפא לרבא אפי' משהו בעלמא ש"מ דוקא משום דם שראתה בפתיחת הקבר צריכה נקיים וא"כ אם תהיה בתה יולדת תטבול ביום ז' משום שראתה אמה טובלת ביום ובאמת טמאה כנדה עד ערב רק ז"א דלרבא לשיטתו מקשה דסבר שם אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם וא"כ כל יולדת היא יולדת בזוב כמש"כ [תוספ'] דף ל"ו [ע"א] ד"ה שבוע וטובלת לכל הפחות בח' ללידתה וליכא סרך וא"כ אפשר לפתיחת כו' שפיר איכא סרך אם תלד בלא דם אבל לדידן דפסקינן אי אפשר כדמוכח בדבריהם שם שכתבו דכולהו נשים יולדות בזוב ליכא סרך כי אם שתטבול ותשמש ותראה אפשר דשרי.

דף ס"ח ע"ב תוספ' ד"ה אמרו. הקשו ליקשי ר' יוסי לנפשי' כו'. וצ"ל דהנה פי' דברי ר' יהודה שבדקה מן המנחה ולמעלה יש לומר אחר כלות זמן מנחה ובריש תפלת השחר פליגי ר' יהודה ורבנן ר"י סבר תפלת המנחה עד פלג המנחה ורבנן סברי עד הערב פי' רש"י עד חשיכה ונ' דהוא עד בין השמשות ומבואר שם דפלג המנחה הוא שעה ורביע קודם הלילה וא"כ סבר ר' יהודה דאם בדקה באותו שעה ורביע פעם אחת דמהני שפיר הקשה לו דילמא תראה עוד בין השמשות ואי לא חיישת בראשון נמי לא תיחוש אבל לר' יוסי דסבר מסתמא כרבנן דשם עד חשיכה וסבר בשבת דף ל"ד [ע"א] בין השמשות כהרף עין ובנדה לא בעינן רק שלא תראה בין השמשות כמבואר בראש על דף ס"ט בדברי רז"ה שם שפיר מהני אם בדקה אחר כלות זמן מנחה שהוא בין השמשות ליכא למיחש תו שתראה עם סלוק ידי' בין השמשות ותהא זבה דבזמן הבדיקה ודאי כלה שיעור כהרף עין דבין השמשות.

דף ס"ט ע"א תוספ' ד"ה והכא. נ' דמתהילה לא קשיא להו כיון דאע"פ שאין סופן למה נקט ראשון ושביעי דשפיר אסקו אדעתם כיון דע"כ צריכה בדיקה קודם הטבילה כדמשמע הכא דנקט נמי יום שמיני נקט במתני' יום ז' להורות פלוגתא דר"י ור"ע והשתא נמי אם הי' בדיקת יום ראשון עולה ג"כ להפרשת טהרה הוה ניחא נמי דנקט ביום ראשון ולא ביום הראיה עצמו כדי לסמוך הפלוגתא אבל כיון דאין עולה וע"כ הפסיקה אתמול בטהרה וא"כ מיותר לגמרי בדיקת יום א' שפיר מקשו ומסקו דאפ"ה משום פלוגתתם.

דף ע"א ע"ב תוספ' ד"ה רבי יהודה הקשו הא הוי נבלה בשחוטה. נ' דסמכו למה שהקשו הא בדרבנן מין במינו בטיל דמצינו למימר מדרבנן אף דהוי נבלה בשחוטה לא בטיל לר"י אך כיון דכתבו דלכך לא בטיל משום דאיכא רביעית דמדאורייתא לא בטיל שפיר הקשו הא רביעית גופה נמי בטיל מדאורייתא דהוי נבלה בשחוטה.

שם במשנה ומקפת. פי' רש"י ומניחתה בכלי. כוונתו כמו שנתבאר טבול יום פ"ד משנה ב' ולעיל דף ז' [ע"א] ומניחתה בכפישה

מצרית שיהא היכר ולא תבוא ליגע ולולי דבריו היה נראה מדלא הוזכר הכא במשנה כלי דלעיל איירי בטבולת יום דשרץ שלא היתה טמאה רק אותו יום אבל הכא דלכל הפחות היא טמאה כבר ז׳ ימי לידה ונזהרה כל הימים מליגע בטהרות אינה צריכה כלי ובזה ניחא מה דאמר בגמרא מהו דתימא ניחוש דילמא אתי למינגע האיך תגע כיון דמונחת בכלי שיש בו היכר ועוד הלא מפורש במקומו בטבול יום דמהני כלי אלא ע״כ דלא בעי הכא כלי ואפ״ה לא חיישינן שתגע.

שם תוספ׳ ד״ה הרואה. מסקו דר׳ יוסי סבר מקצת היום ככולו דוקא בסוף ספירה ולא בתחילתה ככותאי. והנה לעיל דף ל״ג ע״א כתב מהר״ם דכותאי סברי להיפך דבתחלה עולה ובסוף אינו עולה וכ׳ עיקר הדברים דכותאי שיבשו וסברי שהיא כמו נדה שסוף היום עולה בתחלתה ואין תחילתו עולה לה בסופה אבל ר׳ יוסי טעמי׳ מדפשיטא לגמרא מגילה דף ח׳ ע״ב דמאי דכתיב גבי זב וכבס בגדיו וטהר אתי למידרש טהור מלטמא למפרע ושם הוא להילכתא דסותר ביום ז׳ דרשינן רק אכלי חרס בהיסט שחדשה תורה בזב אבל ר׳ יוסי באמת דריש כפשוטו טהור מלטמא כלל למפרע ולא יליף מיני׳ רק סוף ספירה דגלי קרא וה״ה לשומרת יום שהוא סוף טומאתה אבל בתחלת ספירה מהיכא תיתי לא אמרינן מקצת ככולו.

דף ע״ב ע״ב תוספ׳ ד״ה מאי שנא. הקשו דהיינו קושיא בתריי׳. כ׳ מהר״ם דהי׳ להם גירסא אחרת וכ׳ דקושיתם הכי כיון דבתירוץ בתרא דבועל לא שכיח שיבעול אחר שימור מקצת מתרצא נמי קושיא בתרייתא לנקוט הגמרא רק קושיא שנייה ולישני דבועל לא שכיח [כו׳] ותירצו דמקשה כסדר בתחילה משום לתא דידי׳ ואח״כ משום לתא דידה.

דף עג ע״א תוספ׳ ד״ה הוא שמטמא. כתבו וצריך עיון דאיכא מקומות דנפקי מחד קרא זיבות ונדות והכא צריך קרא מיוחד לזבה לענין בועלה ומשכבה ומושבה ואין לומר דאי לאו קרא הוה מוקמינן אותה דמעטינן מיני׳ מצורעת שאין מטמאה בועלה כדאיתא בר״ש פ״א דכלים משנה ג׳ והיא יושבת דממעט לעיל דף נ״ד [ע״ב] מיני׳ דמה ממשכב כולהו אזבה דקאי באשה ממעט אשה דכוותי׳ ולכך צריך קרא.

גוספות.

מסכת גיטין

דף ו׳ ע״ב תוספ׳ ד״ה זבוב. דאפי׳ פילגשים לא היה דרכן להחזיר כדכתיב בא אל פליגש וכו׳. הקשה בפרשת דרכים דרוש י״ב ד״ה ומכאן מהירושלמי שהביא שם דמותרות היו רק לקנטר היצר הרע הרחיקם ועוד דאנוסות היו ולא ידעתי למה החליט שהיו אנוסות אימא דנתרצו לו ולא שייך כאן לומר כדאמרינן בכתובות דף נ״א ע״ב דבמלכות אחשורוש הוו אנוסות דהתם היינו שודאי לא ישאנה לאשה גמורה אבל כאן יתכן שקוו להיות לו פילגשים כמו שהיו לדוד אך י״ל דהיינו מכח חזקת היתר כמש״כ תוספ׳ שם דף ט׳ [ע״א] ד״ה ואבע״א ושם דחו משום שלא היה קול איתרע חזקה והכא הלא נודע לעיני השמש ולפ״ז נראה דשפיר קיימו התוספ׳ אליבא דר׳ יוחנן דירושלמי דלכאורה מה זה הפרישות אטו אם יפרוש מאשתו המותרת לו יהיה קינוט ליצה״ר או תשובת המשקל אך נ׳ ע״פ מה דקרו לה לבת שבע בב״מ דף נ״ט [ע״א] ספק אשת איש וא״ש הואיל שבמעשה הזו התיר לעצמו ספק איסור שהי׳ בחזקת איסור דאשת איש נגד זה החמיר על עצמו עתה בספק איסור דאיכא חזקת היתר לומר שהיו אנוסות וחשש למיעטא דילמא נתרצו לו וכל כה״ג חסיד הוא ובדין הוא שיטול שכרו.

מסכת נדרים

דף טז ע״ב בר״ן ד״ה אמר רבא. לאו דוקא באומר אלא נעשה כאומר וכו׳. דבריו צ״ע דשם בכתובות איתא בהדיא והא לא אמר הכי ומשני כר׳ מאיר דאין אדם מוציא דבריו לבטלה הא לאו הכי לא מהני לענין דבר שלא בא לעולם ואין ענין זה לכאן.

דף נט ע״ב בר״ן ד״ה ועד. אלא כיון דהך דיחויא לא סגי לגבי ילדה וכו׳. קשה דבל מה דקשיא לי׳ שם להש״ס הוא דשביק תרין ועביד כחד וא״כ כי הוה מדחי חד לא הוה שביק רק חד והוה פשיט מאידך חד.

דף ס׳ ע״ב בר״ן ד״ה ומה. מי לא עסקינן דקאי בשעת הנדר קודם שעלה עמוד השחר וכו׳. לכאורה יש עדיפא מזה לדחות דיש אכתי

לגזור אטו יום אחד כשנודר בתחילתו שיאמר שמותר ג״כ לכשתחשך אלא ע״כ לא אזלינן רק בתר שייכות הנדר דעיקר נדר תענית לא שייך רק בתחלתו ולא מיחלף לי׳ ביום אחד ששייך גם באמצע יום אבל בהיום שפיר מיחלף דזמן התחלתן שוה.

דף ס״ח ע״א בר״ן ד״ה לומר. וזה שלא כדברי הרמב״ם וכו׳. לא ידעתי מאי קשיא לי׳ דדרשא דספרי וירושלמי א״ש לרבנן דדרשי הא דאביה ובעלה מפירין מהיו תהיה ואייתר הך קרא דבין איש כו׳ לבינו לבינה ובין אב אתיא להיקישא שאינו מפר רק כבעל עינוי נפש ובינו לבינה אבל לתנא דבי ר׳ ישמעאל מידרש הך קרא לומר שתרווייהו איש ואב מפירין לארוסה לא מייתר כלל הך בין בין אב להיקישא ודינו שנדרוש ג״כ מבין איש דברים שבינו לבינה ואגב איש כתב ג״כ באב לשון בין אבל היקישא לא נשמע כלל מיני׳ כיון דאיצטריך לומר שמפר בשותפות דבעל והרמב״ם בפירוש המשנה העתיק דרשא דתנא דבי ר׳ ישמעאל ואתי שפיר כהילכתא.

שם בר״ן ד״ה ואי. ובשבועה בפחות מכשיעור ליכא מלקות. תמיה לי דע״כ איירי בזיתין ידועין דמנחי קמה כמש״כ ד״ה דנדרה וא״כ הוה כמפרש דלכ״ע לוקה בכל שהוא כדאיתא שם בשבועות.

דף ע״ד ע״ב בר״ן ד״ה ור׳ יהושע דהכי אשכחן ביבמות לר׳ שמעון בן גמליאל דס״ל דמאמר קונה קנין גמור כבית שמאי כו׳. לא מצאתי כן לרשב״ג אלא ר״ג בדף נ״א דס״ל יש גט אחר מאמר אבל לא ס״ל קנין גמור ממש כב״ש מדאורייתא אלא מדרבנן כמו שכתבו התוספ׳ שם ע״ב ד״ה כולה ואבל לר׳ אליעזר דהכא ע״כ צריך לומר דמדאורייתא קונה מדמיפר נדרים ומנ״ל דמצי אחוה אסר עליו כלל.

דף פ״ט ע״ב בגמר׳ רהיט בגפא ותובליא ולא אמצי למיתנא. פירש רש״י והערוך ללקוט תמרים ג׳ ע״פ מה דאיתא בפסחים ריש דף פ״ה כדי שיאכלו בתמרים ויעסקו בתורה והיינו כדאיתא בכתובות דף יו״ד פ״ב דמעלי טובא וההוא גברא אכל הרבה תמרים ולא עלה לו ללמוד ובסוף פתיחתא דאיכא רבתי איתא כמו כן היו נוטעין תמרים בבבל שמיני מתיקה מרגילין לתורה.

מסכת נזיר

דף ח׳ ע״ב רש״י ד״ה מי הוה בשני. דר׳ יהודה מי הוה אינש דחיי כולי האי וכו׳. אינו מדוקדק דהא ר׳ יהודה היה אחר החורבן ולא שייך כלל השלמה כיון דאינו יכול להביא קרבנות והוי ע״כ נזיר לעולם וע״כ דבר ר״י וספר מדורות הראשונים והא מצינו ר׳ פרידא בעירובין דף נ״ד ע״ב שחיה יותר מד׳ מאות שנים.

דף כ״א ע״א רש״י ד״ה איבעיא. ולא כר״ל וכו׳. וקשה א״כ האיך פשיט דחד דחבריה מיתפים הא לעיל בסמוך מייתי ברייתא לסייע

לר"ל מי שאמר הריני נזיר כו' ושהה כדי דיבור וכו' וצריך לדחוק דפשיט מברייתא בתרייתא דפלוגתא דתנאי היא כמש"כ תוספ' לקמן דף כ"ב [ע"א] ד"ה תא שמע אך לולא דבריו היה נ' דהא דר"ל אין ענין לזה דמצי איירי שהשני לא שמע ואני דקמאה אלא הריני נזיר דראשון וכן בברייתא דחבירו מותר איירי כה"ג או שאמר בהדיא אני כראשון אבל כי שמע ואני דקמי' ואמר עליו ואני סתמא שפיר תיבעי ופשיט דחבריה מיתפיס.

דף כ"ד ע"א תוספ' ד"ה האמרת ל"ג תנן וכו'. דהיה הגירסא תנן וקאי אשינויא דרבא כלומר בל"ז לא קשיא מנא לה דהו"א דאקני לה בעלה והרי הוא שלה לגמרי אבל לשינויא דרבא דלמאי דלא צריכא לה לא אקני לה ואכתי הוא שלו ואמאי תמות תצא לעדר.

דף כ"ו ע"א תוספ' ד"ה הא. בשלומא לפירוש ר"ת ניחא אבל לפירש"י מאי מפקא וכו'. כוונתם על מה שכתבו בסמוך ד"ה מת דלאפוקי היינו דלא דמי למילתי' דנזיר וא"כ יש לפרש באמת כן דמה"ט לא דמי משום דאמר לחובתי והא דפירשו שם משום דאינן על דבר אחד היינו משום דרצו לפרש גם ללישנא קמא דלחובתי לא הוה כמפורשין אבל לפירש"י היינו ע"א שכתב רש"י דהבינו דבא ליישב דיתפרש לאפוקי כפשטיה דלפירוש קמא ע"כ דצריך לפרש לאפוקי דלא דמי כיון דלא איירי בקינין כלל לא שייך פלוגתא כלל ולזה כתבו ע"א דאיירי בקן יולדת ושפיר אמר לאפוקי דפליגא אברייתא דלעיל מינה דתני ושאר חייבי קינין שבתורה משמע דבכל עניני קינין יפלו לנדבה והאי תנא סבר דאיכא עכ"פ ענין בקן ביולדת דילכו לים המלח וקשיא להו האיך צידד לומר דפליגי הא בכהן הגדול כ"ע מודו אפי' בנזירות כיון דאמר לחובתי.

דף ל"ח ע"א תוספ' סוף ד"ה ב ח ר צ נ י ם. דקשה דהאיך סבור כו'. באורח מישור הגיה דהא כבר אמר דלא נעשה כלל מוסיף על הפרט וכו' ותמוה לי דהא היינו ברייתא דלעיל דהא קאמר אמר מר והעתיק כל דברי הברייתא וקאמר עלה ולראב"ע דקא טוקים וכו' זא"כ מאי קשיא להו דכבר אמר היינו הך.

דף מ"ד ע"א רש"י ד"ה ל א ס ו ר. וכדר' שמעון כו'. תמוה דהא מסיק שם דף ד' [ע"א] לרבנן גם כן נפקא לה מושכר דתרתי שמעת מיני'.

שם רש"י בא"ד. ומותר מכללו לא קחשיב אלא היכא דחייל וכו'. סותר למש"כ בברכות דף כ' [ע"א] ד"ה שב דמעיקרא כשניתן ל"ת דטומאה לא על מצוה נכתב.

ריש דף מ"ח ע"ב תוספ' סוף ד"ה ה א י אליבא דר' ישמעאל קיי"ל וכו' מופנה מצד אחד למידין ומשיבין כו'. תמוה דשם איתא בהדיא להיפך דר' ישמעאל ס"ל אין משיבין.

דף נ"ג ע"ב רש"י ד"ה ר י ש ל ק י ש. דאע"ג דאין עליו בשר כראוי שהנזיר מגלח על אהילו. לכאורה תמוה דהא בהדיא אמר בסמוך לקמן ד"ה ואפי' הכי רביי' למגע וכן איתא בהדיא לקמן דף נ"ד [ע"א] ואילו

גבי נגיעה תניא וכן איתא בפרק ב׳ דאהלות משנה ג׳ אלא שנמשך למעלה דאע״ג דאין עליו בשר כראוי דליהוי הנזיר מגלח על אהילו כלומר אפ״ה מטמא עכ״פ במגע.

דף נ״ז ע״א תוספ׳ ד״ה וסופרים. אבל אשם לא מייתי על הספק וכו׳. דבריהם תמוהים דמאי ספקא איכא הא מביאין רק על טומאה אחת בשותפות ובגיטין דף כ״ח ע״ב ד״ה והא כתבו בהדיא אלמא מייתי קרבן בלא סמיכה וכוונתם על האשם ונ׳ דתליא בסוגית הגמרא דבהו״א שהי׳ הבד ביניהם ע״כ ידע שנגעה הטומאה באחד מהם דאי לא נגע בשום אחד מהם אמאי לא ידע בבירור כיון שהיה בסמוך להם אלא ע״כ שנגעה ודאי באחד רק שעתה שכח באיזה מהם ומשו״ת שפיר הקשו בסמוך ד״ה באומר מאי פריך דליטהרו משום ספק רשות הרבים כיון דהיה ביניהם ודאי נטמא אחד מהם אבל למאי דמשני באומר ראיתי וכו׳ דלא קאי בהדיי׳ ודיקא נמי מדקתני ואיני יודע ש״מ דלא ידע כלל א״כ איכא ג״כ ספיקא שלא נטמא שום אחד ולשון המשנה ראיתי א׳ מכם שנטמא היינו שיכול להיות שנטמא אחד לאפוקי שניהם ודאי לא נטמאו כגון שנפל שם כזית מן המת ואי נפל על האחד תו לא נפל על השני ואשמעינן דאע״ג דאיכא על כל אחד ספק ספקא ספק לא נגע בשום א׳ וא״כ אפילו נגעו שניהם בכבר א׳ מותר לאכלו ואת״ל נגע באחד שמא איננו הוא ואפ״ה טמאין מספק הואיל שהוא רשות היחיד רק שאין דינן כודאי כמש״כ התוספ׳ דלא גמרינן כה״ג מסוטה שפיר כתבו דאין יכולין להביא אשם וכן דייק לישנא דהש״ס לק׳ ע״ב ודילמא לא טמאין אינון וכו׳ ובגטין שם קיימי לפי ההו״א דנטמא אחד מהם בודאי דליכא משום חולין בעזרה ויכולין להביא גם ... וא״כ יש לפרש במשמע׳ לשון המשנה ומביאין קרבן טומאה אפי׳ אשם דומה קצת למש״כ שם ובהתערובת תנן כל הזבחים דמשמע אפי׳ חטאת ולכך דייקי שפיר מסמיכה האיך הוה גיחא לפי ההו״א דמקשן.

דף ס״א ע״ב תוספ׳ ד״ה אי הכי. שכמו כן אין מוריש עבד א׳ שאינו קונה אותו כו׳. לא ידעתי מאי הוצרכו לכל זה דמה הורשה שייכא בעבד דאין לו קרוב כגר שנתגייר וגם אין לו חיי בנים כדאית׳ ביבמות דף ס״ב [ע״א].

שם תוספ׳ בא״ד. וה״ה דאשינוי קמא דמי שיש לו טהרה כו׳. דבריהם תמוהין דפשיטא דעבד יש לו טהרה וטומאה דכישראל גמור הוא לכל מצות שהאשה חייבת בהן.

שם בגמרא ואין הכותים מגלחין על נזירות אביהן כו׳. לא ידעתי דנזירות אביו היינו על קרבן אביו כדאיתא לעיל דף ל׳ [ע״א] וא״כ האיך משכחת לה גבי נכרי דכבר אמיעוט מלועלה דאינו מביא קרבן על נזירות ויש לומר בדוחק דאיירי בדיעבד שהפריש אביו קרבן והו״א דאף על גב דעל נזירתו גרידא לא מייתי נכרי קרבן מ״מ בצירוף אביו הו״א דלייתי קמ״ל.

דף ט׳ ע״ב רש״י ד״ה תחילת קילקולו. שלקח לו לאשה כו׳. דבריו תמוהין דאדרבה באישות איכא לאו דלא תתחתן ובנות לא נאסר עדיין עד ב״ד של חשמונאים כמש״כ הרמב״ם פרק י״ב מאיסורי ביאה הל׳ א׳ ב׳ ורש״י קאי בשיטת הרמב״ם דנתינה מדרבנן אסורה וע״כ לא תתחתן קאי אכל האומות כדאיתא בתוספ׳ ריש פרק אלו נערות ואפשר דס״ל כמש״כ הרמב״ם פרק י״ג מאיסורי ביאה הל׳ י״ד דבגירותן נשאן אך לא משמע כן מדבריו לקמן דף יו״ד [ע״א] ד״ה שנתגנה.

דף י״א ע״ב בגמרא דבר אליהן להן מיבעי לי׳ וכו׳. קשה למה שכתב רש״י בסדר חיי שרה בפסוק ואשר דבר לי דאצל דיבור אינו נופל לשון לי האיך קאמר כאן להן מיבעי לי׳ וצריך לדחוק דהכוונה דהיה לכתוב לשון אמירה כאשר אמר להן.

דף כ״ה ע״א רש״י ד״ה לאוסרה על בועל. או יגרשנה ולא ששת. דבריו אינן מובנין דהא לא משקין אותה כלל ונ׳ ע״פ מה שכתב רש״י במשנה ד״ה לא שותות הטעם מסיפרי תשטה אשתו בראויין לאישות א״כ אם אין לו בנים ויש לו יבם יש לומר דראויה לאישות הואיל שראויה היא לאחיו ומשכחת באלמנה לכהן גדול ויש לו אח כהן הדיוט ובגרושה שיש לו אח חלל ובממזרת לישראל ויש לו אח ממזר ומתניתן איירי באין בה שייכות יבום שיש לו בנים או שאין לו אח כה״ג וזה שאמר דמקנא לה לאוסרה אבועל וכגון שיש לו בן ואפ״ה מקנא שאם לא תשתה דהיינו שיחי׳ הבן ולא יהיה בה שייכות יבום תיאסר אבועל אם ימות או יגרשנה.

שם בגמרא משכחת לה דיש לה היתר דאי בעי מחיל וכו׳. פי׳ וא״כ לא יצטרך לשני תלמידי חכמים וקשה דהא לעיל מיני׳ אמר מ״ש תלמידי חכמים דגמירי כו׳ וא״כ אי לא ימסרו לו תלמיד חכם לא ידע ההיתר ותהיה בעיניו כאין לה היתר ויהיה יצרו תוקפו ולכך ימסרו לו ת״ח שיאמרו לו ההיתר ויפרוש משום פת בסלו.

דף כ״ט ע״א רש״י ד״ה כלי חרס. ומטמא את התרומה וכו׳. אינו מובן דהא על זה אנו דנין אם מטמא דהיינו שהככר שנגע בכלי שנעשה שני יפסול אחר הנוגע בו.

דף ל״ו ע״א רש״י ד״ה שלישי. מעלה דרבנן הוא ובקודש איירי וכו׳. הך מילתא איהא בחולין דף ל״ה [ע״א] לענין רביעי למאן דס״ל דהוא רק מעלה דרבנן כמש״כ רש״י שם ד״ה אלא ומיני׳ משמע לי׳ לרש״י דה״ה למאי דקיימינן הכא דחמישי דרבנן הוי רק בקודש מקודש.

דף ל״ב ע״א תוספ׳ ד״ה ברכת. דלהכי כתיב לפני ה׳ דמשמע דבעזרה היה מתודה וכו׳. וכן איתא ברמב״ם סוף מעשר שני ונטע רבעי הלכה ו׳.

נדפס בדפוס של אברהם דוד אלקאלאי, פרעסבורג.

חידושים ופשטים על התורה.

בראשית

א א כתב רש״י לא היה צריך להתחיל התורה אלא מהחדש וכו׳ משום כח מעשיו וכו׳. ופי׳ הרמב״ן מפני שמעשה בראשית סוד עמוק ולא יובן מן המקראות והיה די בקיצור הדברים ואין צורך בסיפורים אלא הכוונה בהם להורות כי האדם בחטאו גורש מג״ע וכן דור המבול בחטאם גורשו ונח הצדיק בהם נמלט ושכן הוא לעולם כי הרשעים יאבדו וצדיקים ירשו ארצם. ועפ״ז נ׳ לפרש הפסוקים במזמור שיר ליום השבת שאמרו אדה״ר כדאי׳ במ״ר סוף פרשה כ״ב ואמר להגיד בבקר חסדך וכו׳ והוא ע״פ מש״כ הרמב״ן בסוף הפסוק ויבדל וכו׳ בין האור שהאור נברא בתחילת היום וכן לענין בריאת האדם אמרו בסנהדרין ל״ח ע״ב שעה ראשונה הוצבר עפרו וכו׳ בי״ב נטרד הרי שנברא בתחלת היום א״כ י״ל כן בכל מעשה בראשית שהאמירה היתה בתחילת הלילה והיציאה לפועל בתחלת היום והרמ״בן הביא בפסוק ויאמר וכו׳ יהי אור שקראו האמירה מחשבה וא״כ הוא כדרך האדם שמחשב בלילה מה שיעשה ביום שלאחריו וזהו להגיד בבקר חסדך והיינו מעשה הבריאה כדכתיב עולם חסד יבנה ואמונתך הוא הדיבור וכלשון הכתוב ועתה יאמן נא דברך שהיה בלילות ואמר עלי עשור וכו׳ דקאי על עוה״ב כדאי׳ בערכין דף י״ג ע״ב והיינו כמש״כ רש״י בפסוק וייצר וכו׳ את האדם שהיו שתי יצירות אחת לעולם הזה ואחת לתחיית המתים ואמר כי שמחתני וכו׳ במעשי ידיך ארנן ע״פ מש״כ רש״י על ויברא וכו׳ בצלמו שהכל נבראו במאמר והוא בידים לזה אמר על כי שאני מעשה ידיך ארנן ואמר מה גדלו מעשיך היינו מעשי הימים עמקו מחשבותיך על הלילות וכנ״ל וכדברי הרמב״ן שמעשה בראשית עמוק הוא ולמה נכתבו הלא האיש בער הוא מהם ולא ידע המעשים וכסיל הוא ולא יבין את המחשבות אבל נכתבו להורות בפרוח רשעים וכו׳ להשמדם וכו׳ וצדיק כתמר יפרח כדברי הרמב״ן שדור המבול נאבדו ונח נמלט וא״כ ראוי הוא שישראל יהיו שתולים בבית ה׳ ובחצרות אלקינו יפריחו שיירשו ארץ כנען ואינה גזולה בידם כדברי האומות לסתים אתם וכו׳ וזהו להגיד כי ישר ה׳ ולא עולתה בו במה שהנחיל לישראל ארץ כנען ואמר בפרוח רשעים וכו׳ ואתה מרום וכו׳ ע״פ מה דאי׳ במדרש פרשה י״ט שמחטא אדה״ר עד מצרים בימי אברהם נסתלקה השכינה עד רקיע השביעי וזה שאמר ע״י הרשעים ועתה מרום שנתרומם שכינתך מעולם השפל וסופר אח״כ הפרטים כי הנה אויבך ה׳ היינו דור אנוש שנאמר בהם אז הוחל וכו׳ בשם ה׳ אויביך יאבדו היינו דור המבול

שנאבדו במים כלשון הכתוב בסדר עקב ואשר הציף את מי ים סוף וכו׳ ויאבדם ה׳ וכו׳ יתפרדו כל פועלי און קאי על דור הפלגה שנפוצו ונתפרדו ואמר ותרם כראים קרני קאי על נח שנמלט מדור המבול כמו הראם שנמלט ע״י קרניו שקשרו בתיבה כדאי׳ בזבחים דף קי״ג ע״ב בלותי בשמן רענן היינו אברהם אבינו שניצול מדור הפלגה כדאי׳ במ״ר ריש סדר לך לך עזבוה בדור הפלגה ונלך איש לארצו ויאמר וכו׳ לך לך ונמשל לשמן כדאי׳ שם לעיל מינה שמן תורק שמך למה היה אברהם אבינו דומה לצלוחית של אפופילסימון.

א ב והארץ היתה תוהו וכו׳. ובמדרש רבה פרשה ב׳ דרשו על חורבן בית המקדש. ונ׳ רמז בזה דארץ הוא בה״מ כדאי׳ בריש הפתיחתא דאיכה ד״ה ר׳ יצחק פתח ארץ זה בה״מ כמה דאת אמר ומחיק הארץ וכו׳. ובית ראשון היה לו לעמוד ת״ב שנים כמש״כ רש״י בסדר ואתחנן כמנין ונושנתם ובית שני עמד ת״כ שנים זה שאמר והארץ זה בה״מ לאחר מנין הית״ה דהוא גמטריא ת״כ ומנין תהו שהוא עם המלה גימטריא ת״ב אח״כ נחרב ונהיה בהו וחשך וכו׳.

א ה ויהי ערב וכו׳ יום אחד. כ׳ רש״י שהיה יחיד בעולמו שלא נבראו המלאכים עד יום שני והוא ממדרש רבה סוף פרשה ג׳ וסיים שם אלא אנכי ה׳ וכו׳ נוטה שמים לבדי. ונ׳ לפרש בזה פסוקי תלים קל״ו לעושה נפלאות גדולות לבדו לעושה שמים לרוקע הארץ וכו׳ ומשמע מסידור הכתובים דנפלאות קאי על בריאת שמים וארץ ואינו מדוייק שפיר דלשון נפלאות שייך על מה שהוא חוץ לטבע והיינו אחר הבריאה אבל על הבריאי׳ עצמה לא שייך שפיר הך לישנא ונ׳ ע״פ מש״כ הרמב״ם בפי׳ המשנה י׳ דברים נבראו בין השמשות דכל הנסים לא נתחדשו אז בשעת מעשה אלא מיד בשעת הבריאה היו מוטבעין הים ליבקע ביציאת מצרים והרקיעים להיפתח בעת מתן תורה כמש״כ רש״י בסדר ואתחנן בפסוק אתה הראת לדעת הכל היה נתון מאז בטבע בעת הבריאה וזה שאמר לעושה נפלאות גדולות הנסים שנהיו בזמנן עשאן כולן כשהיה עדיין לבדו והוא כלישנא דקרא נוטה שמים לבדו כנ״ל ואדעתא להיות אלו הנסים עשה השמים ורקע הארץ להשתנות סידורן לעת הצורך.

ד טז וישב בארץ נוד קדמת עדן. כ׳ רש״י מצינו רוח מזרחית קולטת הרוצחים כדכתיב אז יבדיל וכו׳ מזרחה שמש. לכאור׳ תמוה אטו בעבר הירדן מערבה לא נבדלו ערי מקלט. ונ׳ ע״פ מש״כ רש״י בסדרי מסעי בפרשת ערי מקלט על מה שנבדלו בעבר הירדן ג׳ ערי מקלט כנגד כל ארץ ישראל משום דבגלעד שכיחי רוצחים והוא מגמ׳ דמכות דף ט׳ ע״ב ונדחקו שם בתוספ׳ דהא המקלט אינו רק לשוגגין. ונ׳ לדעת כפשוטו דהיינו טיבו דרוח מזרחית שמכפר על ההורגין במזיד בלא עדים והתראה כמו שהלך אדם הראשון לשם שגרם מיתה לעולם וכן קין שהרג במזיד לכך נבדלו ג׳ בארץ הגלעד ששכיחי שם רוצחין שהורגין מתוך כעסן וכדאי׳ בנדרים דף כ״ב [ע״ב] ההיא שעתא אכתי לא עברינן ירדנא ואח״כ כשמתהרטין בורחין לערי המקלט לכפר עליהן וזה הכוונה

דלכאורה הך מזרח שמש הוא מיותר דפשיטא דמשה ונחלת ראובן וגד במזרח שמש קיימי אלא דקרא טעמא יהיב למה שלוש ערים לזה אמר מזרה שמש כלומר הואיל שהוא ברוח מזרחית שמכפר על ההורגין במזיד בלא עדים והתראה לכך נבדלו ג׳ ומייתי הכא שפיר ראיה מהתם שרוח מזרחית קולטת הרוצחין.

ד כג ויאמר למך לנשיו עדה וצלה וכו׳. לכאורה לא היה צריך להזכיר שמותן וכבר נודע שמן מקרא דלעיל. ונ׳ ע״פ מש״כ רש״י דהיה קין נדמה לו לחיה ולכאורה לאיזה כוונה רצה להרגה הא נאסר להם בשר ואי שלא תהרגנו הא לא הופקרו לחיות עד דור המבול כמש״כ רש״י בסדר נח בפסוק מיד כל חיה אך משמות עדה וצלה מוכח שהיו כבר הדור ההוא בחטא דור המבול כמש״כ רש״י בפסוק ויקח לו למך זה שאמר עדה וצלה שמותכן ומזה תוכלו להאמין שלא הרגתיו לפצעי במזיד אלא שנדמה לי כחיה ושמא תהרגני מחטא דור המבול שהופקרו לחיות.

נח

ו ט רש״י. הואיל והזכירו סיפר בשבחו וכו׳ וא״כ מה שהחזיר ויולד נח הוא מיותר. והרמב״ן יישבו על דרך הפשט. ונ׳ ע״פ מש״כ רש״י בסדר בראשית ממ״ר על ויהי נח בן ת״ק שנה מפני מה כל הדורות הולידו לק׳ שנה ונח לת״ק וכו׳ אם רשעים הם יאבדו במים ורע לצדיק ואם צדיקים הם אטריח עליו לעשות תיבות הרבה וכו׳. והרמב״ן כתב על איש צדיק תמים כי הוא צדיק שלם וגם בניו וביתו צדיקים וכו׳ כענין שכתוב כי ידעתיו למען אשר יצוה וכו׳ ואיתא במ״ר על אלה תולדות נח כ״מ שנא׳ אלה פסל את הראשונים וכו׳ וזה שאמר אלה תולדות כלומר הולדת נח לא היה כראשונים לק׳ שנה אלא לת״ק כנאמר לעיל בפרשה ואמר הטעם כי צדיק תמים היה ויש פנים שיהיו גם בניו צדיקים ויצטרך לתיבות הרבה וגם להיפך שיהיו רשעים כי את האלקים התהלך והוא בעצמו היה צריך סעד לתמכו ואיך ילמד את בניו ומשום כל זה ויולד נח רק ג׳ בנים.

ו יג קץ כל בשר בא לפני וכו׳. נ׳ לפרש ע״פ מש״כ הרמב״ן דנחתם גזר דינן על הגזל לפי שהוא מצוה מושכלת וכתב עוד שם דבשר יתפרש על אדם כמו יבא כל בשר להשתחוות לפני והנה פירשו בפסוק לכל תכלה ראיתי קץ שהוא מלשון קצתי בחיי וזה שאמר שנותן טעמא למה גמר דינן רק על הגזל אמר מה שהוא קץ ותיעוב בעיני כל בשר זה החטא בא לפני כענין שנאמר הכצעקתה הבאה אלי ופירש אח״כ מהו החטא המתועב כי מלאה חמס מפניהם.

ח ג וישבו המים מקצה חמשים ומאת׳ יום. כ׳ רש״י בכ״ז בכסליו פסקו הגשמים וכו׳. והקשה במזרחי דלעיל בפסוק ויהי הגשם כתב דיום ראשון אין לילו עמו וכו׳ נמצאו כלים בכ״ח בכסליו. ונ׳ ע״פ מש״כ בעל הטורים על קץ כל בשר קץ גימטריא ק״נ ימי תגבורת המים ומ׳ ימי הגשם ורש״י

כתב על ויהי הגשם שהורידו ברחמים באם ישובו יהיו גשמי ברכה לפ״ז י״ל דבאמת ירידת הגשם ממש הי׳ רק מ׳ יום עם הראשון מכוון נגד יצירת הולד כמש״כ רש״י שם בפסוק אנכי ממטיר ושם אמרינן מסתמא מקצת יום ראשון ככולו ואם שימש בסוף הלילה מ״מ בתכלית יום הארבעים נשלמה צורתו וה״נ יש לומר יום ראשון נחשב עמם אף שאין לילו אך כל זה לענין העונש אבל לענין הרחמים מה שהורידן להיות לברכה אם ישובו מטה הש״י כלפי חסד והוציא יום ראשון מהכלל להיות עוד יום מ״א שהוא הראשון לתגבורת המים כדין גשם שאם ישובו לברכה יהיו ומדויק שפיר שלא אמר וירד גשם אלא ויהי לפי שביום מ״א לא ירד לכך אמר ויהי הגשם כלומר שהיה בהם תורת גשם לברכה זה היה מ׳ יום ומ׳ לילה שלמים וזה שכתב רש״י לעיל נמצאו כלים בכ״ח שרחמיו כלו בכ״ח אבל כאן להשבון ימי התגבורת כתב שפסקו הגשמים דהיינו ירידתן ממש בכ״ז כי בכ״ח כבר הי׳ תגבורת המים אבל במה שאמר לעיל מינה אנכי ממטיר וכו׳ וארבעים לילה ע״כ צ״ל כדברי המזרחי של״ל כ״ח ג״כ ירדו הגשמים אבל לענין החשבון שכתב רש״י כאן ולעיל א״ש לומר כנ״ל ולא נצטרך לדחוק שהק״נ יום היו כלים בסוף ליל קנ״א כדברי המזרחי ע״ש. ובני הבחור אהרן שי׳ הקשה דברי רש״י אהדדי במה שכתב על אנכי ממטיר מ׳ יום על שקילקלו להטריח וכו׳ צורת ממזרים ובקהלת ד׳ פסוק ט״ז אין קץ לכל העם כתב אשה מתעברת ויולדת לג׳ ימים שנאמר זרעם נכון לפניהם וכו׳ ונ׳ דיליף נכון מהיו נכונים לשלשת ימים ואיך כתב כאן דארבעים יום היו כדי הטרחת הצורה ואפשר דהכוונה לג׳ ימים אחר השלמת הצור׳ למ׳ יום.

ח יז כל החיה אשר אתך וכו׳ היצא אתך ושרצו בארץ וכו׳. כ׳ רש״י ולא בתיבה וכו׳. וק׳ דמה ענין להזכיר איסור תשמיש הבהמות בתיבה כאן אחר שכבר יוציאם. ונ׳ ע״פ מה שאמרו ג׳ שמשו בתיבה חם כלב ועורב ובזה א״ש מש״כ רש״י הוצא כתיב אם אינם רוצים לצאת דמהי תיתי לא ירצו לצאת אך הכתוב רומז על אותן ששמשו בתיבה ואמר היצא על כל הבריות אמור להם שיצאו אבל כלפי אותן ששמשו בתיבה א״כ אינו חסר להם כלום בתיבה ולא ירצו לצאת אמר שיוציאם בע״כ ועליהם אמר ושרצו בארץ לא בתיבה לכך הוציאם.

ט ה במדרש רבה בפסוק מיד איש אחיו זה השוכר אחרים להרוג וכו׳ וראיתי בפרשת דרכים דרוש ב׳ ד״ה ודע עוד שרמז להקשות ממדרש שמות בפסוק בילדכן את העבריות שעשה כן להרוג על ידן שלא יענש דהמדרשות סותרין זה לזה. ונ׳ מזה סייעתא למש״כ המ״ב בסי׳ צ״ז הביאו המג״א בסי׳ תמ״ח ס״ק ד׳ דעכו״ם לעכו״ם יש שליחות וא״ש במילדות דהיו ישראליות אין שליחות מעכו״ם ולא יענש על מעשיהם.

יא ז הבה נרדה וכו׳. פי׳ רש״י למד לדיינין שלא ירשיעו את הנידון עד שיראו וכן כתב בסדר וירא בפסוק ארדה נא וכו׳ שלא יפסקו דיני נפשות עד שיראו. ולכאורה אינו מובן מ״ט לא סגי בעדים מעידין לפניהם ויש לכוון ע״פ מש״כ הרמב״ן בסדר שופטים בפסוק ע״פ שנים או ג׳

עדים דאם יודעין שיש עוד עדים צריכין לשלות אחריהן כי בשמענו דברי כולם יתברר האמת ומקרא זה בדיני נפשות א״כ למאי דאמרינן בר״ה דף כ״ה ע״ב דראיה עדיפא משמיעה א״כ אם אפשר לדיינין לראות המעשה צריכין לראות בעצמן דע״ז יתברר האמת יותר אך לר״ע בדיני נפשות עד הרואה אין נעשה דיין וצ״ל דאתיא הך דרשא כר׳ טרפון דשם דף כ״ו [ע״א] דס״ל מקצתן נעשין עדים ומקצתן נעשין דיינין ולכך כתב כאן נרדה ע״פ מש״כ הרמב״ן בפרשה זו שקיצצו בנטיעות ונידונו בשמו הגדול והוצרכו בית דינו ג״כ לירד שיעידו הם והש״י יהיה הדיין אבל בסדום כתיב וה׳ המטיר מאת ה׳ ופי׳ רש״י הוא ובית דינו וכנראה שבית דינו היו הדיינין לכך כתיב אח״כ מאת ה׳ כאילו תחילה באחרים ידבר והי׳ סגי שהקב״ה לבדו ירד ויהיה עד כביכול ודי בירור אמת בו יתברך.

יא ח ויפץ ה׳ אותם. פי׳ רש״י דדור המבול ע״י שהיתה מריבה ביניהם נאבדו ודור הפלגה הי׳ אהבה ביניהם לא נאבדו ששנאוי המחלוקת וכו׳ והוא ממדרש רבה. נ׳ ע״פ מה דאי׳ בתענית דף כ״ג [ע״א] או חברותא או מיתותא הנראה ששקולין הן מיתה ופירוד לבבות וא״ש דבדור המבול שהי׳ בלא״ה בעלי מחלוקת ע״כ הוצרך להענישם במיתה אבל בדור הפלגה די להענישם במחלוקת שהיא ג״כ כמיתה ולכך לא נאבדו.

לך לך

יב ח ויבן שם מזבח. פי׳ רש״י על בשורת הזרע ועל בשורת א״י ובמדרש איתא לא בנה מזבח רק על בשורת א״י. ונ׳ שהוא כענין שכתב רש״י לקמן על במה אדע שלא שאל אותו כי אם על ירושת א״י ולא ידעתי למה כתב בכאן היפך המדרש וגם על המזרחי תמיה שכתב לקמן על ויבן שם מזבח שפירש רש״י נתנבא שעתידין בניו וכו׳ ב״ר דאל״כ הרי כבר בנה מזבח על הבנים ועל בשורת א״י והא לפי המדרש שפיר יש לומר שמזבח השני בנה על בשורת הבנים.

יב יג וחיתה נפשי בגללך. יש לפרש ע״פ מה שאמרו ביצה ל״ב ע״ב ג׳ חייהן אינן חיים שאשתו מושלת עליו וכו׳ לכך לפי שאמר שייטב לו בעבורה יש לפרש על דרך הלצה שאמר אבל תחי׳ נפשי בגללך שלא תגנדר עליו בשביל שכל העושר בא לו על ידה.

יד טו ויחלק עליהם לילה. כ׳ רש״י כדרך הרודפים שמתפלגים אחר הנרדפים וכו׳ זה לכאן וזה לכאן. וכתב המזרחי דכל זה הוא מיותר בכתוב ולא נכתב אלא בשביל מה שאמר אח״כ לילה שאחר שחשיכה לא נמנע וכו׳ והנה מ״מ לא היה מן הצורך לכתוב רק וירדפם לילה וממילא שנחלקו כדרך הרודפים. ונ׳ ע״פ מש״כ הרמב״ן בפסוק קום התהלך בארץ שם היה מצוה להחזיק במתנתו וכו׳ כי עתה היה במזרח ואח״כ הלך אל ארץ פלשתים שהוא במערב וכו׳ והנה אכתי לא החזיק בדרום וצפון דמאי דכתב לעיל הלוך ונסוע הנגבה היה קודם הדיבור קום התהלך וכו׳ ולא הועיל כלום לחזקה והרי נצטוה בהדיא עכשיו לארכה ולרחבה.

ונ׳ דלכוונה זו נכתב כאן ויחלק עליהם שנתפלגו עבדיו בכל הארץ כמש״כ הרמב״ן על וירדפם עד חובה כי בכל ארצם היו חוזרים ובזה נתקיימה החזקה ע״י שלוחיו כמש״כ הרמב״ם סוף פ״ד מהל׳ מכירה ובכל הארץ לארכה ולרחבה, וכתב רש״י דן קורא חובה על שם ע״ז ואע״ג דלפי הפשט כבר רדף עד דן ביום ומה הוסיף לרדוף בלילה צ״ל דפי׳ זה קאי לפי הדרש דויחלק קאי על הלילה שנחלק לנס וא״כ עיקר הרדיפה היה בלילה ובא הכתוב לפרש דמה שאמר לעיל וירדוף עד דן לפי שהוא חובה אך מה שכתוב אח״כ אשר משמאל לדמשק אינו מובן דמה ענין דן לדמשק שהוא בחוצה לארץ כמש״כ הרמב״ן לפי הפשט שרדפם ימים רבים. ונ׳ ע״פ מה דאיתא בפתיחתא דאיכה רבתי המתחלת ר׳ יצחק פתח ולא אותי קראת יעקב וכו׳ משא דמשק שס״ה בתי ע״ז הוו בדמשק וכל א׳ וא׳ היו עובדין יום א׳ וכו׳ וכולן עשו ישראל הגמוני׳ ויאבדו אותן וכו׳ וזה שאמר דלכך היה חובה וכל כך אשר משמאל לדמשק כלומר גרוע מדמשק כנ״ל.

וירא

יח א במדרש רבה כחום היום תני ר׳ ישמעאל כחום היום הרי שש שעות וכו׳ או חילוף וכו׳. נ׳ דהאריך בזה ע״פ מש״כ רש״י בפסוק למועד אשר דבר אותו ששרט שריטה בכותל לכשתגיע חמה לשריטה זו בשנה האחרת תלד ואיתא במדרש לקמן פרשה נ״ג דבחצות היום נולד יצחק לזה דייק כאן דהי׳ לשש שעות שיתקיים למועד אשוב אליך ולשרה בן שהיה בחצות היום.

יח ד יוקח נא מעט מים וכו׳. לכאורה מה שייך על מי רחיצה מעט או הרבה בשלומא ואקחה פת לחם שאמר א״ש שלא יסרבו מלאכול אצלו בהטריחו להרבה הוצאות והרמב״ן יישבו קצת שהכוונה שירחצו רגליהם מעט על כי נחפזו לדרכם ונ׳ ע״פ מש״כ רש״י והקב״ה שילם לבניו ע״י שליח שנאמר וירם משה וכו׳ ולכאורה כיון שהקב״ה דיקדק עמו כל כך שמה שעשה הוא ע״י שליח לא פרע לו רק ג״כ ע״י שליח ואם אברהם לא נתן להם רק מי רחיצה למה פרע לבניו במי שתיה. ונ׳ הענין כדאיתא בחולין דף צ״ד [ע״א] טריפה הוי ויהבי׳ במר דשחוטה הרי אף שלנכרי שוה הטריפה כמו הכשרה מ״מ הוי כבוד יותר אם הוא דבר חשוב שראוי לישראל וזה שאמר יוקח נא מעט מים כלומר מי שתיה שהם מעטים והראה בזה כבודם בעיניו שנתן להם לרח׳צה מי שתיה ולכך שילם הש״י לבניו ג״כ במי שתיה.

יח ה וסעדו לבכם וכו׳. כ׳ רש״י לבבכם אין כתיב כאן וכו׳. ק׳ מה הוא הדיוק דמצינו גם לבכם טובא בקרא שיתו לבכם לחילה וראיתם וששו לבכם. ונ׳ ע״פ מה דאיתא בב״ב דף י״ב ע״ב קודם שיאכל אדם וישתה יש לו שני לבבות שנאמר ואיש נבוב ילבב ונ׳ דהיינו כמש״כ הרמב״ן בסדר ואתחנן בפסוק ואהבת וכו׳ בכל לבבך על דעת המדרש

הלב הנזכר כאן הוא הכח המתאוה וכו׳ והלב השני הוא היצר טוב שדקדקו כיון שאמר להם וסעדו הי׳ לו לומר לבבכם דקודם אכילה נקראו לבבות אלא מגיד שאין יצה״ר שולט במלאכים שאין להם כח המתאוה וכדאי׳ ביומא דף ע״ה ע״ב טעית וכי מלאכי השרת אוכלין לחם וכו׳.

יח ו קמח סלת לושי. אמרו בב״מ [פ״ז. רש״י] הוא אמר קמח והיא אמרה סולת מכאן שאשה עינה צרה באורחים. ונדחקו המפרשים הא אדרבה סולת עדיפא. ונ׳ ע״פ מש״כ רש״י בפסוק ויקח חמאה ולחם לא הביא שפירסה נדה ובריש כי תזריע כ׳ רש״י שאין אשה רואה דם שלא תחלה וראשה ואיבריה כבדין עליה ובפסחים דף מ׳ [ע״א] איתא ואי אפשר לנקיה בלא לתיתה ועוד אמרו תרגומא אקמחין אבל סלתות של כפרין טמאין מפני שנלתתו והוכשר לקבל טומאה וא״ש שהרגישה ראשה ואיבריה כבדין וידעה שתפרוס נדה ואם תלוש קמח ובמי פירות כמו שצוה אברהם עוגות לא יקבלו טומאה ויהא ראוי להאורחין לכך לשה מסולת שהוכשר כבר ע״י הלתיתה וכשתפרוס נדה יטמאו ולא יהיו ראוין להאורחין וישארו לה בימי טומאתה לאכלן.

יח ז ואל הבקר וכו׳ וימהר לעשות אותו ויקח חמאה ובן הבקר אשר עשה וכו׳. נ׳ ע״פ מה דאיתא בסנהדרין דף ס״ז ע״ב דהוו עסקי בספר יצירה ומיברו עיגלא תילתא ובחולין דף קי״ג [ע״ב] בחלב אמו יצא עוף שאין לו חלב אם ונ׳ לפ״ז דבקר הנעשה ע״י ספר יצירה מותר לאכלו בחלב שאין לו חלב אם וידוע דספר יצירה הוא מאברהם אבינו והרמב״ן כתב בפסוק מהרי שלש סאים קמח שהרבה בלחם שיסעדו בני ביתו עמם לכבודם והחמאה שהביא יש לומר משום דבישרא דתורא צריך בישול רב כדאי׳ בשבת דף מ״ב ע״ב צריכא מילחא בישולא כבישרא דתורא לכך הביא חמאה לנפש רעבה בעוד שיתבשל הבשר וממילא לבני ביתו לא הוצרך וזה שאמר ויקח בן בקר רך וכו׳ והיו שלשה פרים והם היו לצורך בני ביתו ולכך נתנם אל הנער לעשותם אבל לצורך האורחים עשה הוא בן בקר ע״י ס׳ יצירה וע״ז נאמר וימהר לעשות אותו דעל בריאה מחדש שייך עשיה כמש״כ רש״י בסדר לך לך בפסוק ואת הנפש אשר עשו וזה שאמר ויקח חמאה ובן הבקר אשר עשה דאותו בן הבקר יחידי שעשה הוא הביא לפניהם אחר החמאה דבו ליכא משום איסור בשר בחלב.

שם ויתן אל הנער. כ׳ הש״י זה ישמעאל לחנכו במצות. נ׳ הא דחנכו דוקא באותו יום משום דבמילה נתבשר בלידת יצחק וידע שהוא יהיה היורש כמש״כ רש״י בפסוק וה׳ פקד כאשר דבר לא יירשך זה והביא היורש משרה והירהר מיד שיצטרך לגרש ישמעאל מביתו לכך הוצרך לחנכו שכשיהא נפרד מביתו של אברהם שיהא רגיל במצות הכנסת אורחים.

יח ח והוא עומד עליהם ויאכלו. הנה הך ויאכלו היה ראוי ליכתב אחר ויתן לפניהם ואח״כ יאמר והוא עומד עליהם לשמשם בשעת האכילה. ונ׳ ע״פ מה דאיתא במ״ר על כן תעשו אמרו אנו אין לפנינו אכילה ושתיה וכו׳ על כן תעשה לעצמך ואמר שם מתלא אמר עלת

לקרתא וכו׳ אבל למטה שיש אכילה ושתיה וכו׳ ויאכלו והדברים סותרים זא״ז דלעיל אמר שאמרו לו שאין להם אכילה ושתיה ואח״כ אמר שנהגו בדרך ארץ ויאכלו ונ׳ ע״פ מה דאיתא שם עד שלא יצא ידיהם נצבים עליו משיצא ידיהם והוא עומד עליהם אימתו מוטלת עליהם מיכאל מירתת וכו׳ והנה ענין המשל דעלת לקרתא הלך בנימוסיא שייך רק כשהוא אצל גדול ממנו או יחיד נגד רבים כמו משה שעלה למרום ונהג כדרכם שלא אכל אבל מי שבא אצל קטן וכ״ש כשהם רבים אצל יחיד אין מן הסברא שיצטרכו לקבל עליהם מנהגו ולפ״ז א״ש מתחילה שהיו נצבים עליו והיו חשובים ממנו אמרו כן תעשה לעצמך אבל אח״כ אמר הכתוב ויתן לפניהם ועי״כ שיצא ידיהם והוא עומד עליהם שבמצוה זו נתגדל מאוד יותר מהם מתוך כך ויאכלו שהוכרחו לנהוג דרך ארץ כמנהגו.

יח יג למה זה צחקה שרה וגו׳ ואני זקנתי. כ׳ רש״י שינה בדבר מפני השלום. וכ׳ הרמב״ן שזהו פירוש אחרי בלותי ומה שאמרה עוד ואדוני זקן העלים הש״י אבל בגמר׳ ב״מ דף פ״ז [ע״א] איתא ג״כ לשון שינוי ולדברי הרמב״ן אין זה שינוי אלא העלמה. ונ׳ דיש לדקדק עוד אם הקב״ה שינה לומר ואני זקנתי תחת ואדוני זקן היה לו לומר ואני זקינה. ונ׳ ע״פ מה דאי׳ במדרש רבה פרשה מ״ח כבר כתיב ואברהם ושרה זקנים מה ת״ל ואברהם זקן אלא שהחזירן הקב״ה לימי נערותן ולעיל כ׳ רש״י ולחם לא הביא שפירסה נדה וכו׳ והנה שרה הבינה ברוח הק׳ מדברי המלאך שיחזרו לנערותן וזה שאמרה בצחוק אני אחרי בלותי כבר היתה לי היום עדנה אבל אדוני עדיין זקן ולא ניכר בו סימן הנערות וזה שאמר לו הש״י שצחקה באמרה ואני זקנתי כבר ועכשיו לא כלומר אבל אדוני עדיין זקן וא״ש שהקב״ה הגיד כל דבריה אך שינה לאמרם ברמז ודרך דיוק מפני השלום.

יט ט האחד בא לגור וישפוט שפוט וכו׳. לכאורה הא מינו אותו הם לשופט עליהם כמו שפי׳ רש״י על ולוט ישב בשער סדום ופשיטא שישפוט. ונ׳ כמו שדרשו על ויהי בימי שפוט השופטים ששפטו את שופטיהם זה שאמרו שרוצה לשפוט את שופטיו דהיינו חקות ונימוסיות שלהם וכן מצאתי במדרש רבה דין שדנו הראשונים אתה בא להרוס.

יט יג וישלחנו ה׳ לשחתה. כ׳ הרשב״ם דבשליחות החוזר היה לו לומר וישלחני אך להשחתה שייך לשון שלוח בבנין פיעל כלומר לשון גירוי. ונ׳ עוד ע״פ מה דאי׳ בבבא בתרא דף כ״ה [ע״א] דשכינה בכל מקום ולמקום שמשתלחין שם חוזרין לומר שעשו שליחות׳ דכתי׳ התשלח ברקים וילכו ויאמרו לך הננו הרי דשלוחי המקום חוזרין לומר שעשו שליחותן ומ״מ כתיב שפיר התשלח לפי שלא הוצרכו לחזור דברקים הולכין בשמים ושכינה בכל מקום אבל במלאכים המשתלחין לארץ ע״ב צריכין לחזור לשמים אך איתא בע״ז דף יו״ד ע״ב אין משיבין על הקלקלה לכך בהשחתה נאמר וישלחנו לפי שאין משיבין והוא שליחות שאינו חוזר.

כ ד הגוי גם צדיק תהרג. נ׳ לדקדק על מה שאמר לו הנך מת משמע שכבר חייב מיתה ועל מה הלא לא קרב אליה. ונ׳ ע״פ

מש״כ הרמב״ם סוף פרק ט׳ מהל׳ מלכים ששכם גזל את דינה ולכך נתחייבו אנשי העיר הריגה שראו ולא מיחו מוכח דלקיחה לביתו הוא מדין גזל זה שאמר לו ה׳ הנך מת על הלקיחה רק אבימלך חשב לתקן זה בתשובתו במה שלא קרב אליה אפי׳ בנגיעה אך זה היה מועיל אם היה לשם שמים גרידא אך הוא עשה זה מיראת עונש כמש״כ רש״י המלאך מנעו הכוונה שאמר לו שיענש אם יגע בה אך בישראל הי׳ נחשב מ״מ לצדקה כאומר סלע לצדקה ע״מ שיחי׳ בני דהוא צדיק גמור אבל באומות העולם לא כדאיתא בראש השנה דף ד׳ [ע״א] זה שהשיב הגוי כלומר באומות גם צדיק דהיינו כנ״ל תהרג.

כא י גרש האמה ואת בנה וירע על אודת בנו, אל ירע על הנער ועל אמתך וכו׳. ק׳ שאמרה לו לגרש האמה ג״כ ולמה לא הרע לו רק על בנו. והרמב״ן ישב שזה מחסידותו שלא הצר לו על האמה אך א״כ ק׳ שאמר לו השם ועל אמתך הא לא הרע לו כלל עלי׳ עוד ק׳ שרש״י פי׳ אודת בנו שיצא לתרבות רעה וא״כ שעל זה נצטער איך נחמו השם וכי יש על זה תנחומין וגם מאמר השם כל אשר תאמר אי קאי על הנ״ל מאי כל ואי אמכאן ולהבא איך שייך על זה הטעם כי ביצחק וכו׳. עוד יש לדקדק שרה אמרה גרש האמה ובנה, והשב״ה בדבריו הקדים הנער לאמה. ונ׳ דכוונת שרה בגרישת האמה הי׳ ג״כ כמו בגרישת ישמעאל שלא יוליד אברהם עוד בנים ממנה וזה שאמרה לא יירש בן האמה וכו׳ כלומר שום בן ממנה אבל לאברהם ודאי לא איכפת בכך אם יוליד עוד מהגר ויירשו עם יצחק כי הם ג״כ יוצאי חלציו כמו יצחק ולכך בלבו לא הרע לו רק על ישמעאל כי בלבו לא קיבל דברי׳ על הגר והוקשה לרש״י מ״ש דקיבל דברי שרה על הנער ולא על הגר דחד טעמא לתרווי׳ בטענת שרה לזה אמר דעל ישמעאל מטעם אחר הסכים שיצא לתרבות רעה אבל באמת מה שהרע לו הוא כפשוטו על שהוזקק לגרשו אבל השב״ה אמר לו שעל כרחו צריך לשמוע כל אשר תאמר ואתי לרבות גם גירוש האמה ומטעם כי ביצחק ואינו ראוי לירש שום זרע אחר שאינו משרה ומפני שצער ישמעאל קדם במחשבת אברהם אבינו לצער האמה שהוא עתיד על פי מאמר השם לכך הקדים השב״ה בדבריו הנער לאמה.

כא כב ויאמר אבימלך וכו׳ אלקים עמך בכל וכו׳ ועתה השבעה לי וכו׳. הנה בבקשה כזו ומאדם נכבד כאברהם אבינו כמו שאמר לו בעצמו אלקים עמך ראוי היה לישאל דבר גדול כזה בלשון תחנונים ואפילו לשון נא לא הזכיר בבקשתו. ונ׳ לדייק ג״כ כפל הלשון דדי היה לומר אלקים עמך ומשמע ודאי בכל. ונ׳ דרמז לו שני דברים שהיו למנוע השבועה האחד הוא שאין נכון להשבע אפי׳ באמת וזאת שנית כיון שהיה דר בארצו היה כמודעה בשבועה דאם לא היה נשבע היה מגרשו מארצו וכמש״כ בפרשת דרכים דרוש כ״ב ד״ה וכתב עוד על דברי הר״י שבמרדכי במס׳ שבועות דהשבועה שבערבות מואב היא ג״כ במודעה מה״ט לפי שארץ ישראל היא מוחזקת ואם לא היו

נשבעים היו יראים שיפסידו ירושת הארץ והנה אבימלך כבר היה בדעתו להשביעו אך בשביל טענות הללו מנע את עצמו ולזה בא עכשיו ואמר לו אלקים עמך והכוונה ע״פ מש״כ הרמב״ן בסדר ואתחנן בפסוק ובשמו תשבע מהתנחומא אפי׳ באמת אין אתם רשאין להשבע בשמי אלא וכו׳ כאותן שנקראו יראי אלקים אברהם וכו׳ ובפרשת דרכים דרוש י״ג ד״ה ובזה נבא ליישב הביא הסוגיא דשבת דף נ״ו [ע״א] כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה וכו׳ וה׳ עמו אפשר דאיתא חטא בא על ידו ושכינה עמו וכתב דזהו מדרגת הגיע לפרשת דרכים בסוטה דף כ״א [ע״א] ושם איתא ג״כ דהוא ת״ח ויראת חטא וזה שאמר לו אלקים עמך והיינו משום שאתה ירא חטא ולא יבא חטא על ידך ואתה רשאי להשבע כדברי תנחומא הנ״ל ואמר עוד בכל אשר אתה עושה ופי׳ רש״י שיצא משכונת סדום לשלום וא״כ לא שייך אצלו מודעה דאין לו לדאג כלום אם יגרשנו מארצו דהשם ינהחו בדרך שלום תמיד ויותר נראה מסידור לשון רש״י שהקדים יציאתו משכונת סדום שהיא לכאורה מאוחרת להצלתו מהמלכים דהכוונה היא על מה שהוצרך להתרחק מלוט בשביל מריבת רועיו ויש בזה רמז על בני חיי ומזוני שהם בכל אדם תלויין במזל ואברהם בזכותו הצליח בכולם ומשכונת סדום רמז על מזוני שלוט נשאר בככר הירדן אשר כלה משקה ואברהם הוצרך לגור באילוני וכו׳ אשר בחברון שהוא מקום רע ואעפ״כ נתברכו מעשי ידיו והצלתו מהמלכים היא חיי ונפקדה שרה הוא בני ולכך אמר לו כיון שבכל אשר אתה עושה מצליח אתה ואינך תלוי במזל ובלא״ה היה ראוי לך להשבע לי בשביל מה שגרת בארצי אך עד הנה היה שוברו עמו שאין בהשבועה כלום מכח טענת מודעה אבל עתה שהוחזקת לנצח המזל בכל אין אתה מתפחד כלום אם אגרשך מארצי וכמו בהפרדך מחמת לוט לא הורע לך כלום א״כ השבע לי עכשיו על החסד שעשיתי עמך.

כא **ל ויאמר כי את שבע כבשות** וכו׳ תהיה לי לעדה וכו׳. כ׳ רש״י עדה לשון עדות נקבה וכו׳. כי חפרתי מריבין היו עליה וכו׳ יש לפרש בדרך הלצה ע״פ מה דאיתא בח״מ סוף סי׳ ל״ה דבקטטות יש לקבל עדות אשה זה שאמר נקבה תהיה לי לעדה כי מריבין היו עליה ובמריבות כשירה עדות נקבה.

כב **ה ואני והנער נלכה עד כה.** פי׳ רש״י היכן היא הבטחת כה יהי׳ זרעך. לכאורה נ׳ כקינטור ח״ו. ונ׳ לפרש ע״פ מש״כ בפרשת דרכים דרוש שני ד״ה ועפ״ז יובן מאי דאמרינן במדרש וכו׳ דבמדרש מחולקין בקרא דכה יהי׳ זרעך דהוציאו מן המזל אי מאז יצא לגמרי מכלל בני נח או לא. והנה נראה לומר דאברהם לא נסתפק כלל בצווי העקידה שישחט יצחק וימות דהא בפרשת מילה נאמר לו ואת בריתי אקים את יצחק ומשמע שיצחק יהיה בעל ברית לאלק׳ ואם ימות בלא בנים אי׳ הברית וכן נראה ג״כ מה שפי׳ רש״י על וילכו שניהם יחדיו השני יצחק הלך בלב שלם כאברהם וק׳ בשלומא בשניהם יחדיו הראשון שאברהם הלך כיצחק ניחא דתלה אברהם ביצחק משום שיצחק

לא ידע כלל אך בשני' מה שמחה נתחדשה באברהם שתולה בו יצחק ועם האמור א"ש דמתחילה היה יצחק שמח יותר שלא ידע כלל אבל אח"כ היה ליצחק פחד יותר שהי' סבור שישחט מיתת עולם ואפ"ה היה בלב שלם כאברהם שידע שאינו רק לשעתו וזהו שאמר אלקים יראה לו השה היינו לו לגמרי למאכל אשים אך לעלה כלומר שיעלה עלייה גרידא לזה בני כמו שאמר גם לנעריו ונשובה אליכם, וכן נראה ממה שאמר לנעריו ונשתחוה ונשובה ואיך יתכן שיאמר שקר אלא שהי' ברור לו או שיעלהו רק למזבח או שישחטנו ואח"כ יצבור השם אפרו כמו שכ' הרמב"ן בפ' יתרו על מש"כ רש"י שופר של איל יצחק שצבר אפרו מ"מ הוא נסיון גדול שישחט בנו האהוב לו ויצערנו ולכך אמר בבירור ונשובה אליכם. והנה בישראל מחשבה טובה נחשבה כמעשה ובאומות העולם מחשבה רעה במעשה כמש"כ רש"י על ארמי אבד אבי זהו שאמר עד כה היכן היא הבטחת וכו' אם היא שיצאו מכלל בני נח לגמרי אפי' להקל א"כ סגי במחשבה לא יהיה רק העלאה גרידא אבל אם אכתי לא יצאו לגמרי יהיה צריך לשחטו ממש והאמת כן הוא שיצאו לגמרי ולכך לא היה רק העלאה גרידא אבל מ"מ היה יותר טוב לאברהם אם היה נשחט ממש דרש"י כתב דהנסיון היה בשביל השטן ואומות העולם והכוונה על שרי האומות דהאומות עצמן לא ידעו מהעקידה דאפי' הנערים לא היו עמו. והפרשת דרכים בדרוש ב' ד"ה והנראה אצלי וכו' כתב שהמלאכים סוברים שלא יצאו מכלל ב"נ לגמרי וא"כ עדיין אין פתחון פה להשיב להם דיאמרו דאם היה המאכלת אצל הצואר לא היה שוחטו דמחשבה אינה כמעשה דזה הטעם דבישראל המחשבה כמעשה דודאי הוא שהי' עושהו אם היה בא לידו מעשה ובאומות העולם להיפך. ובזה יתורץ קו' תוספ' במועד קטן דף י"ח [ע"א] דהאיך יליף מונשובה אליכם דאסתייע דהדור ברית כרותה לשפתים דילמא מדה טובה שאני ועוד אמאי לא קאמר כדיליף בעלמא אל יפתח פיו לשטן וכו' דהנה אברהם לא אמר לנעריו רק ונשתחוה ומהשחיטה לא אמר כלום אף דהעלאה ג"כ לא הזכיר שאני העלאה דמחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה היא כדאי' בשבת סוף דף ק"ד לפ"ז הא דאמרינן בעלמא דאל יפתח פיו לשטן היינו מה שאומר אדם בפירוש יש לחוש שיתקיים כישעי' הנביא שקראם בבירור כסדום היינו לעמורה דמינו אבל מה שאדם משמיט בדבורו שיתקיים דוקא כמו שאמר ולא יתוסף עליו זה ילפינן מונשתחוה ונשובה שהשמיט השחיטה ונהי' כן ולכך שם זה שאמר לו אילו הוה בי' מר ודאי לא היה הכוונה שיארע בו ממש אבילות דפשיטא שלא היה פותח פי' לשטן אלא הכוונה היה אם היה אירע לאיזה מקרוביו אבילות ואז היה הוא ג"כ אבל דכל שמתאבלין עליו מתאבלין עמו כדאי' שם דף כ' [ע"א] וזה אין כל כך מפתיחת פיו דברוב קרובים שכיח הוא שיארע לאחד איזה אבילות ומ"מ נתקיים הדבר כמו שאמר ממש והו' האבילות בו ממש והוצרך להביא לו מהא דברית כרותה לשפתים דהתם ג"כ נתקיים כמו שאמר והיה מדה שאינה טובה כנ"ל

וזה שקרא מלאך ד׳ בי נשבעתי נאום ד׳ כלומר אנחנו לא היינו מחליטין זה לנסיון אך נאום ד׳ השם אמרו שהוא אומר המחשבה כמעשה והנה בפרשת דרכים דרוש ראשון ד״ה ובזה יובן מאמר רז״ל בב״ר סדר מקץ וכו׳ הביא המדרש שהשבטים קראו לבנימין גנבא וכתב שם שהיו מדיינים עמו בשביל שהוא זכה ליבנות בה״מ בחלקו על שלא נשתתף במכירת יוסף והא הוא גנבא ובמועד קטן שם ע״ב איתא דמי שחושדין אותו ודאי שחושב לעשותו א״כ נראה קצת שבנימין הצדיק חושב ליטול אותו הגביע ואפשר בשביל שניחש יוסף בו וחשב להפרישו מעבירה ובפרט למ״ד בני נח מוזהרין על הכישוף וא״כ אם לא יצאו מכלל בני נח נחשב מחשבה רעה כמעשה אף כי כוונתו היתה לשם שמים מ״מ נחשב גניבה דהא קראו אותו בר גנבתא אף שכוונת רחל הי׳ להפריש אביה מע״ז כמש״כ רש״י שם אבל באמת שנבנה בה״מ בחלקו ע״כ שלא היה גנבא והיינו משום שיצאו מכלל ב״נ לגמרי זה שאמר הכתוב אברהם אמר ד׳ יראה הוא לבדו רואה זה לנסיון שסובר שהמחשבה בי כמעשה אבל היום יאמר בהר ד׳ ע״י שהוא הר ד׳ שבה״מ נבנה על הר זה שהוא חלקו של בנימין ייראה לכל שהוא נסיון גמור שמוכח בהדיא שיצאו מכלל ב״נ לגמרי.

חיי שרה

כג א מאה שנה וכו׳. פי׳ רש״י בת ק׳ כבת כ׳ מה בת כ׳ לא חטאה שאינה בת עונשין וכו׳ ובת כ׳ כבת ז׳ ליופי. ונדחק הרא״מ שבדיני שמים קאמר ומ״מ הוא דוחק דבאמת העיקר הוא מבת י״ב שנחשב לחטא גמור אם עברה עבירה וגם בת כ׳ כבת ז׳ ליופי פשיטא מה הפרש ביופי בין כ׳ לז׳ גם מה הוא השבח ביופי. ונ׳ ע״פ מה דאי׳ ביבמות דף ס״ד ע״ב שרה אמנו איילונית היתה ואיתא שם דף פ׳ [ע״א] סימני סרים ואיילונית אין עושין בהן מעשה עד שיהיו בני כ׳ שנה ושמואל סבר שם דאינו נעשה סרים כלומר גדול למפרע ואיתא בסנהדרין דף כ״א [ע״א] ויצא לך שם בגוים ביפיך שאין להן לבנות ישראל שער בית השחי ובית הערוה ואיתא שם דף ס״ט ע״ב דדורות הראשונות לתמניא אולדי וכי אולדה הרן לשרה לתמניא אוליד ואיתא ביבמות דף י״ג [ע״א] רב זביד אמר אין בנים בלא סימנים לפ״ז בדורות הראשונות היו יכולין להביא סימנים לתמניא אבל קודם לכן לא מצינו ולא היו כיון דלא אולדי לז׳ זה שאמר בת ק׳ כבת כ׳ שהית׳ עדיין קטנה כיון שלא הביאה שערות שהיתה איילונית כדאיתא ביבמות דף פ׳ [ע״א] בת כ׳ שלא הביאה שערות והיא איילונית וכו׳ ואפי׳ לרב דס״ל נעשה סרים למפרע מ״מ מה שעשתה בתוך כ׳ לא נודע לה עון אשר חטא ושייך לומר דכמו כן לא נודע לה חטא בהיותה בת ק׳ וזה שאמר מ״ט לא היתה בת חטא עד כ׳ שנה משום שהיתה כבת ז׳ ליופי כלומר שלא היו לה שער בית הערוה כלל כבת ז׳ שלא היו להן סימנים אפי׳ בדורות הראשונות והיתה בחזקת קטנה עדיין.

כג י לכל באי שער עירו. פי׳ רש״י שכולן בטלו וכו׳ לגמול חסד לשרה. ובמדרש רבה איתא לגמול חסדים לאברהם. ונ׳ ע״פ מה דאיתא שם פרשה ס״ב שכל מי שגמל חסד לשרה זכה לגמול חסד לאברהם ורש״י שלא הביא זה הדרש נקט כפשוטו לשרה אך המדרש שפיר כתב דעל שם העתיד היה אותה ביאה לגמול חסדים דהיינו לאברהם ג״כ.

כד א וה׳ ברך את אברהם בכל. פי׳ רש״י בגימטריא בן וכו׳. לכאורה וכי עד עכשיו לא ידענו שהיה לו בן. ונ׳ ע״פ מה דאיתא במדרש ריש פרשה נ״ט עטרת תפארת שיבה וכו׳ מאברהם שכתוב בו ושמרו וכו׳ לעשות צדקה ומשפט זכה לזקנה וכו׳ והיינו ע״פ מה דאיתא בסוף פרשה נ״ח רודף צדקה זה אברהם ושמרו וכו׳ לעשות צדקה וחסד שגמל חסד לשרה וכו׳ תפסת אומנתו בא לבוש לבושי ואברהם זקן וכו׳ והיינו שעכשיו נתקיים כל המקרא ושמרו דרך ה׳ וכו׳ כדאיתא בב״ק את הדרך זו גמילת חסדים וזה תכלית החסד שעשה עכשיו עם המת שהוא חסד של אמת וצוה את בניו ג״כ עליו וזה שאמר ושמרו דרך דהיינו שצוה ג״כ על דרך דהיינו ג״ח דבך זכה עתה לזקנה וכתיב עטרת זקנים בני בנים דהיינו בנים הגונים וזהו עטרת תפארת שיבה בני בנים הגונים וזה שאמר ואברהם זקן ורש״י כתב לקמן שאליעזר היה מחזר להשיאו בתו אמר אברהם בני ברוך וכו׳ והיינו כיון שזכה לזקנה וה׳ ברכו בכל גימטריא בן כלומר שהיה לו בן ברוך שהוא עטרת זקנים וכמו שפי׳ רש״י בפרשת העקידה כי ברך אברכך אחת לאב ואחת לבן והיה הבטחה על העתיד הסמוך כשזכה לזקנה וא״כ אין להתדבק בארור לכך ויאמר אל עבדו וכו׳ שצריך לילך אל משפחתו.

כד ג בה׳ אלקי השמים וכו׳. כתב הרמב״ן הקב״ה יקרא אלקי הארץ בארץ ישראל ולכך בפסוק אשר לקחני לא אמר אלקי הארץ ונ׳ ע״פ לפרש עוד וליישב מה שאמר מלאכו ולא אמר מלאך דבא לומר לו שלא יחשוב בהליכתו לחוצה לארץ שנמסר הארץ תחת השר ואין להם השגחה פרטיית מהקב״ה ויתייאש מעזר הש״י דאינו כן אלא אע״פ שהוא שם רק אלקי השמים מ״מ השר עצמו של הארץ הוא תחת ממשלת הש״י שהוא אלקי האלקים והוא ישלח מלאכו וקאי על ארץ מולדתו שהזכיר ומצינו ארץ בלשון זכר נעתם ארץ ואמר שישלח מלאך של הארץ והצליח דרכך גם שם.

כד כג ויאמר בת מי את. פי׳ רש״י לאחר שנתן לה שאלה לפי שהיה בטוח שהצליח הקב״ה דרכו ולעיל על והאיש משתאה כתב משתומם ומתבהל על שראה דבריו קרוב להצליח אבל אינו יודע וכו׳ ואיך אח״ז תיכף היה בטוח כל כך ליתן המתנות על הספק. ונ׳ על פי מה דאי׳ במדרש על ויפתח הגמלים התיר זמם שלהם ר״ה ור״י שאל וכו׳ לא היו גמליו של א״א דומים לחמורו של ר״פ בן יאיר וכו׳ שלא אכל דבר איסור ואיתא בסוטה דף ל״ח ע״ב כל הנהנה מצרי עין וכו׳ עובר בשני לאוין אל תלחם ואל תתאו ונ׳ לדייק מדלא אמר כל האוכל דודאי

למלא נפשו כי ירעב אין בזה עון משום צער רעבון אך ליהנות דהיינו לאכול יותר מכדי שבר רעבון אסור כדמייתי קרא אל תתאו והנה ודאי ליתן לאיש עובר אורח או לבהמתו שבר צמאונו מי זה בעל נפש אשר לא יעשה זאת בנפש חפיצה אך לטרוח כל כך לבהמותיו די סיפוקן יפול מן הסתם על האדם לטורח ולכך מתחילה אף ששאבה לכל גמליו היה משתומם ומסופק אם לא עשתה זאת בצרות עין אבל אח״כ כשראה שכלו הגמלים לשתות ותרגם אונקלוס כד ספיקו ששתו די ספוקן ואם היה זה בצרות עין לא היו הבהמות של א״א נהנין מאיסור ואף שרש״י פי׳ לקמן כמ״ד התיר זמם היינו דלא רצה לסמוך לכתחילה על זה אבל מ״מ ידע שאינן אוכלות דבר איסור וזה שכתב רש״י שהיה בטוח בזכותו של אברהם וכו׳ כלומר שידע זכותו מגעת כל כך שאין בהמותיו אוכלות איסורא ועל כרחך שעשתה זאת בשמחה ואין זה מצוי אלא במשפחתו של אברהם ועל זה בטח שפיר ליתן לה המתנות.

כד לב ויפתח הגמלים. פי׳ רש״י התיר זמם שלהם. וכו׳ הרמב״ן דבמדרש רבה הקשו על זה מחמורו של ר״פ בן יאיר שלא אבל גזל וא״כ קשה מה שפי׳ רש״י לעיל מיניה בפסוק מגמלי אדוניו ניכרין היו משאר גמלים שהיו זמומין והוא ממדרש רבה וכן הקשה במזרחי. ונ׳ ע״פ מה שהביא בפרשת דרכים דרוש ט׳ מה שהקשו בסתירת דברי רש״י ממדרש בפסוק ויהי ריב שרועי אברהם אמרו שלא זכה בה אברם עדיין ובפסוק גר ותושב כ׳ ואם לאו אטלנה מן הדין והאריך בישוב הדברים לחלק בין גוף הקרקע לגידולי׳ עכ״פ ראינו דאיכא סברא לומר שא״י היא של אברהם לכל מילי כמש״כ שם מה שתירצו עוד לומר דמעת שניתן לאברהם זרע היא שלו לכל מילי אלא דאין דעתו נוחה בתירוץ זה אלא בחילוק הנ״ל לפ״ז ניחא דבפסוק מגמלי אדוניו קאי בא״י שפיר חששו בגמלים שיאכלו משדות אחרים משום דאיכא סברא לומר שלכל מילי היא שלו משניתן לו זרע אבל בארץ ארם נהרים שהיא ח״ל שפיר הקשו שאין צריך זמם שמהי תיתי ירעו בשדות אחרים שהוא גזל גמור.

כד לט אולי לא תלך וכו׳. פי׳ רש״י אלי כתיב בת היתה לו וכו׳. ובפרשה ראשונה לא כתיב חסר. ונ׳ דלכאורה האיך לא אסיק אליעזר אדעתי׳ הך דאין ארור אך איתא במדרש פרשה ס׳ על בא ברוך ה׳ בשביל ששרת את הצדיק באמונה יצא מכלל ארור לברוך ובפרשת נ״ט איתא כנען בידו מאזני מרמה שהיה אליעזר שוקל אם לא תלך שישא יצחק בתו ולכאורה מה תלי באם לא תלך דוקא אבל באמת אליעזר היה יודע שאין ארור מדבק בברוך ולכך היה שוקל בדעתו שאם ילך לשם וישרת את הצדיק יהיה ברוך ויהיה ראוי להשיא ליצחק בתו אך לא יכול לומר כן בהדיא כיון שלא נהיה עדיין שנקרא ברוך רק ברמז שלא אמר אם לא תאבה אלא אולי אך זה יתקן לאליעזר אבל אברהם לא רצה להחזיק את עצמו לצדיק ודחה רמיזתו מכל וכל שאין ארור מדבק וכו׳ אבל אח״כ כשנתקיים באמת שנקרא ברוך ה׳ אמר להם כן בהדיא שהי׳ כוונתו אלי שראוי להשיא בתו לו.

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

כד מט ואפנה על ימין וכו׳. כ׳ רש״י אל ישמעאל או לוט. נ׳ הא דשינה הדברים שאברהם אמר לו ונקית משבועתי ופי׳ רש״י ולקחת מבנות ענר אשכול וכו׳ היינו דבאמת תרוויי׳ היו בכוונת דברי אברהם דפשיטא שישמעאל ולוט עדיפי מבנות ענר שהם כנענים רק דלעיל פי׳ רש״י מה שהוא רבותא יותר ושאם גם ישמעאל ולוט לא ירצו יקח מהם אבל כאן שאמר להם אליעזר אולי לא תאבה ופי׳ רש״י שמיאן בבתו והוכרח לומר להם זה להגדיל חשיבות אברהם וחשיבותם שבבתו לא הי׳ רוצה ובבתם חפץ לפי שהם משפחתו ולכך לא היה יכול לומר להם עכשיו מבנות ענר שזה היה זילזול גדול לו שהם כנענים ואעפ״כ חפץ בבתם ובבתו מיאן לכך הזכיר להם מישמעאל ולוט שהם ממשפחתו ואין לו זילזול בכך מה שלא רצה בבתו לפי שאינו ממשפחתו.

כד נז ויאמרו נקרא לנערה. כ׳ רש״י שאין משיאין את האשה אלא מדעתה ובמדרש איתא שאין משיאין את היתומה וכו׳. ונ׳ דבמדרש מביא אח״ז בסמוך ויקראו לרבקה מרמזין בה התלכי וכו׳ פי׳ בתמיה ותאמר אלך על כרחכם וכו׳ ורש״י הביא סיום דברי המדרש אלך מעצמי אף אם אינכם רוצים ולכאורה אינו מדרך צניעות לומר כן אך לפי המדרש שהיו מרמזים בה א״ש דאין הכוונה שאמרה כן בהדיא אלא כלפי רמיזותם שלא תלך רמזה היא להיפך באמרה אלך דהי׳ המובן מדבריה אע״פ שאינכם רוצים ובמזרחי הביא על דברי רש״י שאין משיאין וכו׳ דהיינו כמו דאיתא בכתובות דף נ״ז ע״ב קטנה בין היא בין אביה יכולין לעכב וזה שרש״י שלא הביא הך דהיו מרמזין בה כתב סתם שאין משיאין את האשה וכו׳ דודאי כן הוא דדעת האשה עכ״פ בעי והנה בכתובות שם אמרו דה״ט דאביה יכול לעכב משום דלמחר מימרדא ונפקא ונפלה עילואי והיינו דאמר במדרש ע״פ מה שדרשו שהיו מרמזין וכו׳ שלא היו מתרצין להשיאה ואעפ״כ הוכרחו לשלחה על פי דיבורה מכאן דיתומה שאין לה אב אין משיאין אלא על פיה לחוד כלומר אע״פ שאחיה ואמה המשיאין אותה אינן רוצין כמו כאן שהיו מרמזין אין חוששין להם ולפי דטעמא דנפלה עילואי לא שייך כ״א גבי אב שמפרנס את בניו ולא באחריני דהיינו אחי׳ ואמה.

תולדות

כה כב למה זה אנכי. כ׳ רש״י מתפללת על הריון. ויש לדקדק הא תפלתה לא הועילה כלל כמש״כ רש״י לעיל ויעתר לו ולא לה. ונ׳ דקשה עוד מש״כ שאינו דומה תפילת צדיק וכו׳ דלכאורה לא הועילה תפלתה כלל ולא שייך ע״ז לשון אינו דומה. ונ׳ דודאי הועילה תפלתה ג״כ דבתפלת יצחק נולד יעקב ועשו בתפלתה אבל הנולד בתפלתה לא היה צדיק לפי שאינו דומה וכו׳ והתוספ׳ בתענית דף ג׳ [ע״א] ד״ה ואילו כתבו דאין הקב״ה מיחד שמו על הרעה וע״ז כוון רש״י ויעתר לו ה׳ ולא לה דעל שלה לא נתיחד ה׳ לפי שאינו דומה דלכך היה רשע ואינו ראוי

לה להזכיר עליו השם ולכך כשראתה שעשו מפרכס על פתחי ע"ז אמרה למה זה אנכי מתפללת שאז לא היה נוצר הרשע עד שאמרו לה שני גויים שאנטונינוס יצא ממנו שהיה צדיק אז נתנחמה.

כה כז ויהי עשו יודע ציד וכו'. פי' רש"י לרמות את אביו האיך מעשרין את המלח ואת התבן כסבור אביו שהוא מדקדק במצות. לכאורה אין שייך על זה לשון דיקדוק דאם היה סבור שמלח חייב במעשר וכן תבן אף שהוא מאכל בהמה הרי חיובם בעיניו כדגן תירוש ויצהר. ונ' לפרש ע"פ מה דאי' ברמב"ם פ"ג דמעשר הל' ג' דמלח קובע למעשר היכא דלא נכנסו לחצר ליקבע נקבעו במלח והיינו אם אוכל שתים ולא אחת אחת כדאי' שם פ"ה הל' י"א ואיתא שם פ"ג הל' י"ט במקלף שעורים א' א' פטור ומולל מלילות מנפה לתוך ידו פטור לתוך חיקו חייב וכל הני הם מדרבנן דמדאורייי' אין חייב כ"א בכניסת חצר כדאי' שם פ"ד הל' ב' ואם הם בחצר אסור מדרבנן אפי' אכילת עראי כדאי' בפ"ג הל' ד' ומה שהתירו במקלף שעורים א' א' היינו בלא נכנסו לחצר והיינו שהיה שואלו האיך מעשרין את המלח כלומר עם המלח כשהפירות נספתו במלח כמה רשאי לאכול מהן וכן עם התבן כשהשעורים הם עם התבן שעליהן וכן החטים במלילה האיך הוא חיוב מעשר שלהן ולפי שלא נקבעו בחצר הותרה בהן אכילת עראי וכל זה הוא רק מדרבנן דמדאורייי' ליכא חיוב רק חצר וזה שאמר איש שדה ולא היה אצלו קביעת חצר וזה שהיה סבור אביו שהיה מדקדק במצות דמצות דרבנן קריין דקדוקי סופרים.

כו ד והרביתי את זרעך וכו' ונתתי לזרעך וכו' והתברכו בזרעך וכו'. ונ' מה שנשתלש זרעך בפסוק ג' פעמים רומז על ג' בתי מקדשות שבמקדש ראשון מצינו בקרא שהיו רבים מאד כדאי' בב"מ דף כ"ח [ע"א] במקדש א' דנפישי ישראל טובא דכתיב יהודה וכו' רבים וכו' ונתתי לזרעך הארצות האל רומז על בית שני דלא קידשו כל העיירות דאל אינו כל כך כמו אלה כדאי' ביבמות דף כ"א [ע"א] ובמדרש רבה פ' ס"ד האל לומר מקצתן אני נותן לך כדאי' בחגיגה דף ג' [ע"א] הרבה כרכים כיבשו עולי מצרים ולא כיבשו עולי בבל והתברכו בזרעך כל גויי וכו' רומז על בית ג' כדכתיב סוף ישעיה והביאו כל אחיכם מכל הגוים מנחה ובנבואת זכריה ח' אשר יחזיקו י' אנשים מכל לשונות הגוים וכו'.

כו כט אם תעשה עמנו רעה וכו' וכאשר עשינו עמך רק טוב וכו' אתה עתה ברוך ה'. וכתב הרמב"ן שפחד שיחשוב יצחק שהם הפרו הברית תחילה כשאמרו לו לך מעמנו וקשה לפירושו הא אמרו שעשו עמו רק טוב ואיך משכחת שיחשדם יצחק בדבר שאין בו שום רעה נעשית מחמתם ויצחק יחשוב בו רעה וגם מה שאמרו אתה עתה ברוך ה' אין להם הבנה. לכאורה נ' ע"פ מש"כ רש"י בסדר חיי שרה על ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים וכו' שאמר אברהם יבא בעל הברכות ויברך את אשר יחפוץ והנה יש סברא לומר במה שעשה אברהם ברית עם אבימלך ונמשך חיוב קיום הברית על זרעו דהיינו דוקא אם הם באי כחו כמו שאמרו האב זוכה לבן וכו' בעושר וכו' וא"כ אדעתא דהכי

זוכה מן האב שיקיים תנאו ובריתו דלא עדיף ממאן דאתי מחמתי׳ אבל אם הבן נתברך בעצמו לא מכח האב לא יתחייב וישתעבד בברית אביו וזה שאמרו מה שבאנו לכרות עמך ברית לא בשביל שנפחד מהפרת הברית תחילה כי אדרבה עשינו עמך רק טוב ורק מיראת נזק האומה המקנאים בך שלחנוך אבל בשביל זה ראינו מן הצורך לכרות עמך ברית מחדש לפי שעכשיו אתה הוא ברוך ה׳ מעצמך לא מכח אביך ואין עליך חיוב קיום בריתו ולכך הוצרכו לחדש עמו הברית וממנו ואילך נשתלשלה הברכה מיצחק שהוא ברך את יעקב ויעקב לכל בניו ונמשך שפיר עליהם חיוב קיום הברית לדורות.

כו לד ויהי עשו בן מ׳ שנה. כ׳ רש״י עשו היה נמשל לחזיר וכו׳ פושט את טלפיו לומר ראו שאני טהור וכו׳. נ׳ הדוגמא בעשו שרגלים שלו היו בקדושה שבהם היה מכבד אביו כדכתיב וילך עשו השדה דבאמת המעשה שלו כשבא המאכל לפיו של יצחק היה מקולקל שהיה מביא מן הגזל כמש״כ רש״י שם להביא מן הגזל אבל שכר הפסיעות היה שלימה אצלו והיא שעמדה לו כדאי׳ במדרש סדר הדברים בפסוק רב לכם סוב את ההר עד עכשיו מתבקש לו שכר הדיבור וכו׳ וזה שאחז יעקב בעקב עשו שרצה להאחז ג״כ במצות הכיבוד ונ׳ רמז לזה כשצותה לו אמו לעשות מצות הכיבוד במטעמים פחד יעקב שלא תעלה בידו כי עשו היה המוכשר והרגיל בכך אמרה לו אמו עלי קללתך בני והוא ראשי תיבות עקב הזכירה לו שאחז בעקב עשו ליטול ממנו קצת מהמצוה כמו שאחז עקבו לשעה וזה שצווח עשו הכי קרא שמו יעקב ויעקבני וכו׳ דבענין הבכורה כבר הכנים יעקב עצמו במצות כיבוד שבישל עדשים להברות אביו ובאותו זכות עלתה בידו קנין הבכורה והנה יעקב לא אחז רק בעקב אחד ולכך על פעם א׳ היה שותק וסובל אבל אמר הכי וכו׳ יעקב כלומר לשון יחיד ומדוע עקבני זה פעמים דעתה ג״כ חטף ממני מצות הכיבוד.

כז ג ועתה שא נא כליך. כ׳ רש״י שחוז סכינך יפה שלא תאכילני נבלות. ויש לדקדק הא היה מחזיקו לצדיק וכל יום ציד בפיו ומדוע הוצרך לזרזו עתה. ונ׳ לפרש ע״פ מה דאיתא בב״ק דף פ״ז [ע״א] דלר׳ יהודה סומא פטור מכל מצות האמורות בתורה וכתבו התוס׳ שם דמדרבנן חייב במצות וזה שאמר ועתה לפי שכהו עיני ותחשוב שאינני מחויב במצות אעפ״כ שא נא כליך דמ״מ חיובי דרבנן איכא.

כז לו הכי קרא שמו יעקב. ויעקבני וכו׳. נ׳ ע״פ מש״כ רש״י על וידו אחזת בעקב עשו על שהיה ראשון ליצירה היה סבור להיות גם ראשון ללידה ויפטר את רחמה ויטול הבכורה מן הדין והנה אחיזת העקב היה בדרך אמת וכמו שסיים רש״י ויטול הבכורה מן הדין וזה שאמר הכי קרא שמו יעקב על שם אחיזת העקב שהי׳ לשבח לו שנהג בדרך אמת ועתה נהג בדרך רמיה ויעקבני ודרש שמו לשם עקבה ורמיה.

כז לז הן גביר שמתיו לך וכו׳. כ׳ רש״י ברכה זו שביעית היא וכו׳ אלא אמר לו מה תועלת לך וכו׳ ומה שקנה עבד קנה רבו והנה לפ״ז למה הכפיל לו תו לומר ודגן ותירוש סמכתיו הא כבר אמר

לו שמה שקנה עבד קנה רבו ואפי׳ יתן לו דגן ותירוש יזכה בהם יעקב ונ׳ ע״פ מה דאי׳ בנדרים דף פ״ח [ע״א] המדיר הנאה מחתנו והוא רוצה לתת לבתו וכו׳ ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן אלא מה שאת נושאת ונותנת בפיך. וכ׳ הר״ן שם בלשון א׳ דדוקא במאכל הדין כן אבל מה שאת מתכסי׳ לא מהני ובקידושין דף כ״ג ע״ב ד״ה ור׳ אלעזר כתבו התוס׳ בשם ר״ת דמשוה דין עבד לאשה וזה שאמר הן גביר דמה שקנה עבד וכו׳ ומה תאמר שעדיין יש תקנה במיני מאכל ולומר מה שאתה נותן לפיך גם זה אי אפשר דדגן ותירוש סמכתיו ושלו הם.

כז לט משמני הארץ יהיה מושבך וכו׳. למש״כ רש״י בטענת יצחק הן גביר וכו׳ כלומר מה שקנה עבד קנה רבו א״כ אכתי מה הועיל. ונ׳ ע״פ מה דאיתא בנדרים דף פ״ח [ע״א] במשנה המדיר לחתנו אומר לבתו ע״מ שאין וכו׳ אלא מה שאת נותנת לפיך ומבואר שם בר״ן דה״ט כיון שפורט ההנאה אין בעלה יכול לזכות כיון שאינו שלה כלל רק בשעת ההנאה אז הוא שלה להנאתה ולכך אמר ביעקב סתם ויתן לך אבל לעשו פרט יהי׳ מושבך דהיינו שיהי׳ שלו לישב בו וליהנות מטל השמים ואפשר לכוון זה בדברי עשו הברכה אחת וכו׳ ברכני גם אני כלומר הרי יש לך עוד ליתן רק שלא יזכה בו יעקב ברכני גם אני פי׳ הזכיר גם אותי בברכה שתפרוט מה שאהנה בו כנ״ל.

ויצא

כח יב והנה סולם וכו׳ מלאכי אלקים עולים ויורדים בו. יש לפרש ע״פ מה שאמרו דשלשה עניני חלומות הן ע״י מלאך שהן אמיתיות שעליהן ממונה גבריאל וע״י הרהורי דיומא והיותר גרועין ע״י שד ואמרו גיטין דף נ״ב [ע״ב] דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין והיינו באותן השני עניני חלומות משא״כ באותן שע״י מלאך זה שאמר ויחלום וכו׳ אבל היה על ידי מלאכי וכו׳ ולכך היו עולים ויורדים בו לא כאינך שאין מעלין ולא מורידין וקאי בו אחלום.

כח טז ואנכי לא ידעתי. פי׳ רש״י שאם ידעתי לא ישנתי וכו׳. והענין תמוה דהא ודאי ידע שהוא מקום קדושה כמו שמביא רש״י אח״כ שאמר יעקב אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי וכו׳. ונ׳ ע״פ מש״כ הרמב״ן ריש סדר וארא שהאבות וכו׳ והדיבור עמהם במידת הדין רפה ועם משה וכו׳ במידת הרחמים שהוא בשמו הגדול וכו׳ ובסוף סדר בהעלותך כתב והדיבור עמהם יהיה בחלום וכו׳ והנה יעקב יצא עכשיו מבית מדרשו של שם ועבר כמש״כ רש״י סוף תולדות והנה אמרו אין להקב״ה בעולמו אלא ד׳ אמות של הלכה בלבד ואיתא בע״ז דף ד׳ ע״ב תורה דכתיב בה אמת אין הקב״ה עושה לפנים משורת הדין והנה מקום תורה היא מידת הדין וחשב יעקב שנהי שהיא מקום קדושה מ״מ לא יהיה יותר בקום הלכה של מדרשו של שם ועבר ששם היה מקום מדת הדין וכאשר ראה עכשיו שהשם הגדול נצב עליו התחרט על שישן

שם היה בהקיץ היה הדיבור מהשם הגדול לו בהקיץ ובשערי אורה סוף שער ה׳ כתב בכינויי השם הגדול שנקרא נורא גם שמים והנה התפלות הם מצד הרחמים שהם בשמו הגדול כמו שאמרו בכל מקום בעא רחמי זה שאמר אכן יש ה׳ הגדול במקום הזה מה נורא וכו׳ ועכשיו רואה אני כי אין זה כלומר הבית המדרש היה רק בית אלקים דהיינו מדת הדין אבל זה המקום הוא שער השמים שהוא גילוי השם המיוחד במידת הרחמים ופי׳ רש״י מקום תפלה שהיא מצד הרחמים.

כט י ויגש יעקב ויגל. כ׳ רש״י להודיעך שכחו גדול והנה הודעה זו אכתי מה טיבה. ונ׳ ע״פ מה דאי׳ בנדרים דף ל״ח [ע״א] אין השכינה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ועניו מפני שהי׳ מקום להסתפק במראה זו של יעקב שאולי לא הי׳ השראת שכינה ממש רק חלום גרידא לפי שלא היו ביעקב מדות הללו לזה באו כולם רמוזים ביעקב דממה שנאמר וישכב במקום ההוא ופי׳ רש״י באן שכב וכו׳ למדני שהיה חכם בתור׳ וממה שהובטח בלחם לאכול כמש״כ רש״י ממאמר לא אעזבך הרי יש בו מעלת העשיר ששמח בחלקו וזו עיקר הכוונה במידת עשירות לנבואה שלא יחול בו עצבות שהיא סיבה למניעות שריית השכינה כדאי׳ בשבת דף ל׳ ע״ב ושהיה עניו למדני ממה שאמר ושבתי בשלום וכו׳ וע״פ מה דאי׳ בע״ז דף כ׳ ע״ב ענוה מביאה לידי יראת חטא ורש״י פי׳ ושבתי בשלום שלם מן החטא וזה שהודיענו כאן עוד שהיה גבור ולפיכך היה נכון לבו ובמות שהיתה נבואה ממש.

כט יא וישק יעקב לרחל וכו׳ ויבך. כ׳ רש״י שרדף אליפז אחריו וכו׳ טול מה שבידי והעני חשוב כמת. והקשה בני אהרן יח׳ הא מסתמא לא שלח עשו להרגו רק כדי שלא יטול הברכות וא״כ מה הועיל בזה שהשאירו עני. ונ׳ ע״פ מה דאיתא במדרש ריש וזאת הברכה ממקום שפסק אבא אני מתחיל וכו׳ ובמה חתם יצחק בקריי׳ שנאמר ויקרא יצחק וכו׳ הרי שהך ויקרא יצחק וכו׳ לא תקח אשה וכו׳ הוא סיום הברכות דלעיל והוא כאומר יחולו על תנאי הברכות וקח לך מבנות לבן וזה שהחזיר לומר לו ויתן לך וכו׳ וכדאי׳ בביצה דף כ׳ [ע״א] אי אמר לינסיב והבו לי׳ אי נסיב שקיל וכו׳ והנה אליפז ידע ענין לבן שאם לא יהי׳ ליעקב ממון לא יאספנו הביתה וכמו שכתב רש״י בפסוק אך עצמי בשרי אתה מעתה אין לי לאספך הביתה וכו׳ וזה שאמר לו יעקב טול מה שבידי ועני חשוב כמת בעיני לבן שלא לאספו הביתה וממילא יתבטלו הברכות.

כט כא כ׳ רש״י שאמרה לי אמי. וקשה א״כ האיך נשתהא אח״כ עוד ז׳ שנים בשביל רחל ועבר על צוויי׳ של אמו שאמרה לו רק ימים אחדים כמו שאמר בעצמו כי מלאו ימי. ונ׳ ע״פ מה שהקשו עוד דמה זה שהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה הלא אדרבה היו להם ליחשב בעיניו לזמן ארוך אלא ד הכוונה היא שכשעבר הזמן לא היה נחשב בעיניו לכלום באהבתו אותה לפ״ז א״ש דציווי רבקה היה שישב שם ימים אחרים דהיינו אחדים בעיניו ובשעת העבודה ודאי לא נתקיים זה דאדרבה נחשבו לו לזמן ארוך ובסוף נמי כיון שרימה אותו ונתן לו לאה לא

נחשבו לו לימים אחדים וכדין נשתהא עוד בשביל רחל ואז נתקיימו ימים אחדים ובפירוש ימים אחדים נ׳ דהיינו שנים שראויין לכוללן בלשון אחד דהיינו ז׳ שנים שיש לקרותן שבוע אחד וכמש״כ הרמב״ן בפסוק מלא שבוע זאת דקאי על ז׳ שני העבודה וכן בדניאל ט׳ שבועים שבעים דהיינו שבעים שמיטות והנה נחשב לאדם יותר צער אם יעלה ברעתו סכום ריבוי דהיינו ז׳ שנים מאשר יחשוב שעבד רק שבוע א׳ ויובן בזה מה שאמר ויהיו בעיניו כימים אחדים דהכ״ף הדמיון אינו מובן לכאורה דהא היו ימים אחדים ממש לפירוש רש״י דהם ז׳ שנים ובזה ניחא דאמר דהסכום ז׳ היה בעיניו רק סך א׳ כלומר שנחשב בדעתו לשבוע א׳ מאהבתו אותה כנ״ל.

כט כט ויאהב גם את רחל מלאה. כ׳ הרמב״ן משום שהטבע לאהוב יותר האשה אשר ידע בראשונה בענין שהזכירו בנשים ואינה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי. ודבריו תמוהין שהוצרך להביא מענין נשים ושם בסנהדרין דף כ״ב [ע״ב] הזכירו בהדיא כן באנשים אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה ונ׳ עם זה ליישב מה דאיתא שם דמקרי ליה רב יודא לר״י בריה מר ממות האשה א״ל כגון מאן כגון אמך וזה ניחא דהוצרך לשאל כגון מאן אבל על מה שאמר שם אם דאין מוצא ק״ר וכו׳ שאל כגון מאן וכי לא ידע שום אשת נעורים והוא השיב לו דוקא אמו אלא נ׳ דר׳ יצחק רצה לידע אם כוונתו בכל האנשים שמוצאין ק״ר רק מהנישאת להם ראשונה והשיב לו דוקא כגון אמך והיינו משום דאי׳ בנדה דף י״ג [ע״א] דאמר שמואל על רב יודא אין זה ילוד אשה דאין בו שום הירהור אשה דלכך התיר לו לאחוז באמה להשתין א״כ לר״י לא קדמה לאשתו שום אשה אחרת במחשבתו זו היא אשה ראשונה באמת אך הא גופא קשיא מנ״ל כן הא פשטיה דקרא ושמח באשת נעוריך משמע הנבעלת ראשונה וצ״ל דהוכיח מכאן דאהב רחל מלאה ש״מ משום שהיא הקודמת במחשבתו וזה כוונת הרמב״ן דלכאורה היה לאהוב יותר לאה משום שנבעלה לו ראשונה כענין בנשים קמ״ל דהיינו רק כשקדמה ג״כ במחשבתו אבל לולא זאת אדרבה הקודמת במחשבה נקראת ראשונה נגד הנבעלת ראשונה וכן הי׳ ברחל שיעקב לא הרהר מעולם והיא שהיתה הראשונה במחשבתו.

ל כה כאשר ילדה רחל וכו׳. כ׳ רש״י משום דכתיב בית יעקב אש ובלא להבה אינו שולט למרחוק וכו׳. נ׳ הכוונה דעשו אמר יקרבו ימי אבל אבי וכ׳ שם הרמב״ן שפחד מאביו שיקללנו וחשב יעקב שודאי עשו לא יבוא בעצמו להרגו מפחד אביו אלא ישלח אנשים להרגו ויגנוב לב אביו וכמו שעשה בתחילה ששלח אחריו אליפז להרגו וידע יעקב שהוא אש ואינו שולט בעשו רק בקרבתו אליו אבל להפר עצותיו מרחוק אינו יכול ולהאנשים שיבאו עליו אם אינם מזרע עשו אינו יודע לו עליהם שליטה כלל אבל כשנולד יוסף שהוא להבה בטח יותר ששולט להפר עצותיו מרחוק ולא יוכל לו כלל.

לב יא קטנתי מכל החסדים. פי׳ רש״י שמא משהבטחתני נתלכלכתי בחטא וכו׳. והקשה הרמב״ן א״כ מה זה שאמר ואתה אמרת היטב וכו׳ מה יועיל זה אם גרם החטא. ונ׳ ע״פ מש״כ רש״י באותו הפסוק והלא ליעקב נאמר כעפר הארץ אלא זהו הבטחת אברהם שנאמר לו כחול הים וזהו בעקידה והרמב״ם לסדר זרעים דף צ״ב ע״ב כתב דהש״י אינו חוזר מטובה היינו בנבואה הנוגעת לאחרים אבל בינו להנביא חוזר מכח גרם החטא. והרמב״ן כ׳ בפרשת העקידה דשם הובטח שלא יגרום שום חטא לכלות זרעו וכאן בפסוק ואת הארץ אשר נשבעתי כ׳ כי להם ניתנה בשבועה שלא יגרום החטא אבל לו ניתנה בלא שבועה כלומר שלא הובטח מהיזק גרם החטא עד שאמר לו זאת. והנה יש לדקדק בדברי רש״י הנ״ל דאכתי למה הוצרך להזכיר הבטחת אברהם דכחול הים ולא הזכיר מיניה וביה הבטחת עצמו דכעפר הארץ והאבן עזרא בסדר כי תשא בפסוק כי עם קשה ערף כ׳ דפירוש כי היינו אע״פ וזה שאמר קטנתי שמא גרם החטא כי הוא לא הובטח עדיין בזו אבל טען על זה אע״פ שבמקלי עברתי שהייתי יחידי אבל עתה הייתי לב׳ מחנות וא״כ הדבר נוגע לאחרים ואם תאמר א״כ הם באמת יוכו לזה אמר והכני אם על בנים וכ׳ האבן עזרא דפירושו והכני והכה אם וכו׳ והיינו ע״פ מש״כ רש״י בפסוק והיה המחנה הנשאר לפליטה ע״ב כי אלחם עמי וא״כ אם יוכה הוא גם הם יהרגו וא״כ גם הצלתו נוגעת לאחרים ואח״כ אמר מלבד זאת ואתה אמרת וכו׳ היינו הבטחת אברהם שלא יגרום החטא והיא נאמרה עלי כמש״כ רש״י.

לב יד מן הבא בידו. פי׳ רש״י שנטל מעשר כמו שאמר עשר אעשרנו. נ׳ הרמז למעשרות בתיבת בידו ע״פ מש״כ רש״י בערכין דף כח [ע״א] ד״ה חומש שיעקב הפריש שני עישורין מדכתיב עשר אעשרנו וזה מרומז בתיבת ידו יו״ד היא עשר ד״ו ג״כ עולה עשר ורמז לשנת מעשרות.

לב יח ורוח תשימו בין עדר וכו׳. כ׳ הרמב״ן בשם המדרש דרומז על הצרות שלא יהיו תכופות זו לזו נ׳ ע״פ מה דאיתא בסנהדרין דף צ״ז [ע״א] על ותהי האמת נעדרת שמשימה עדרים עדרים והולכת לה ע״ז אמר שיהא רוח בינתיים שלא תלך כאחת ותשתכח לגמרי.

לב כה ויותר יעקב לבדו. כ׳ רש״י שכח פכין קטנים אבל בחולין דף צ״א [ע״א] איתא שנשתייר על פכין קטנים. נ׳ ע״פ מש״כ רש״י לקמן בסמוך שהוא שרו של עשו ומשמעות הקרא בשביל שהיה לבדו נזדקק עמו וידוע דשר של עשו הוא השטן ופכים קטנים הוא גימטריא של שטן זהו שאמרו שנשתייר בשביל להטפל עם השטן שיודה לו על הברכות.

לב כט לא יעקב יאמר עוד וכו׳. כ׳ רש״י ומה נתחנן לו בית אל ימצאנו וכו׳ ודא רצה יעקב וזהו ויברך אותו שם וכו׳. ונ׳ הטעם ליעקב אבינו שלא הסתפק עצמו בברכת הקב״ה בבית אל לפי שברכת יצחק ליעקב לא היה רק על ימי ישיבת ארץ ישראל כמו שאמר ומשמני הארץ וכו׳ יעבדוך עמים וכן בברכה שניה שאמר לרשתך את ארץ מגוריך והרמב״ן כתב בפסוק למה זה אמצא חן שהיתה קבלה בידם שזו פרשת

הגלות וכתב עוד בסוף סדר ויצא שעדיין היה יעקב בחוצה לארץ עד בואו לשכם היא היתה תחילת ביאתו בא״י וראה יעקב דכמו שברכת יצחק שהיתה בא״י ששם הי׳ יצחק לכך לא היתה רק על הארץ דכמו כן ברכת הקב״ה בבית אל לא תהיה רק על ימי הארץ ולפי שענין הפרשה הזאת היה על הגלות רצה להתברך גם בח״ל וכמש״כ הרמב״ן בסוף סדר כי תבא אבל אחרי היותנו בגלות בארצות אויבנו לא נתקלקלו מעשי ידינו אבל אנחנו בארצות כשאר העמים וכו׳ או בטוב מהם וכו׳ ולכך לא רצה להמתין אלא שיתברך כאן בח״ל וזהו שאמר ויברך אותו שם כלומר בח״ל ונתקיים גם בגלות שם ישראל להיות אפי׳ בטוב מהם כנ״ל.

לה יא גוי וקהל גוים. כ׳ רש״י שעתידין להקריב כגוים בשעת איסור הבמות בימי אליה. נ׳ ענין זה לכאן ע״פ מה שיש לפרש וידו אוחזת בעקב עשו שהרמז שיעשה כמעשה עשו דהיינו שעיקר טבעו של יעקב הי׳ איש תם אינו חריף לרמות כמש״כ רש״י שם ועשו הי׳ יודע ציד לצוד ולרמות והועילה לו אחיזת העקב לידע לנהוג ברמאות נגד רמאים והוא כלשון אם לא תדעי צאי לך בעקבי הצאן שפירושו לעשות כמותם כמו שפי׳ רש״י בשיר השירים וזהו שאמר עשו הכי קרא שמו ויעקבני וכו׳ כלומר בשביל שניטפל לי יהא חריף יותר ממני שידע לרמות גם אותי לכך עתה ששינה שמו שלא יצטרך מכאן ואילך לרמות כמו עד עתה בעשו ולבן והא אע״פכ לא יעקר שם יעקב ממקומו כדאי׳ בברכות דף י״ג [ע״א] ובמה יהיה ניכר אחיזת העקב כלומר מעשה עשו לזה אמר שיעשה מעשה גוים בימי אליה ויש קצת רמז בתיבת ממך שבזכותך יהיה אותו מעשה כדאיתא בשבת דף נ״ה [ע״א] שעד אלי׳ הי׳ זכות אבות כדכתיב היום יודע וכו׳ ובזה א״ש דברי המדרש שהביא רש״י שם בפסוק ויקח י״ב אבנים וכו׳ אשר היה דבר ה׳ לאמר ישראל יהיה שמך שפירש שבאותו יום אמר לו שיקריבו בבמה ואינו מדוקדק כל כך ובזה ניחא שהזכיר שאמר לו ישראל יהי׳ שמו וא״כ במה יתקיים שם יעקב שנשאר כמו שהזכיר בני יעקב וע״כ בזה שיקריבו שחוטי חוץ בבמה.

לה יד ויצב יעקב מצבה. הסכים בזה הרמב״ן לדעת הראב״ע שפירש וכבר הציב מצבה והוא מה שאמר למעלה ויבן שם מזבח אבל בסדר שופטים הפריש בין שם מזבח לשם מצבה בפסוק ולא תקים לך מצבה ועל כן נ׳ ע״פ מש״כ בפרשת דרכים דרוש ג׳ ד״ה והנה מה שכתב הרב וכו׳ דתנאי הנדר היה ושבתי בשלום וכו׳ והנה מצינו באבות שעל בשורות הבנים בנו מזבח באברהם בסדר לך לך לזרעך אתן וכו׳ ויבן שם מזבח ביצחק בס׳ תולדות והרביתי את זרעך וכו׳ ויבן שם מזבח והנה אירע ליעקב עכשיו צרת דינה והיה מתפחד הרבה מן האומות ושלא יתקיים בו ושבתי בשלום וכמו שאמר ונאספו עלי וכו׳ ואמר לו הקב״ה ועשה שם מזבח וע״פ מה שהביא הרמב״ן ריש סדר ויצא שענין הסולם שמלאכי אלקים עולים ויורדים הי׳ מעלת הד׳ מלכיות וירידתן וסיים במדרש רבה סדר אמור פרשה כ״ט ואתה אל תירא עבדי יעקב וזה שאמר לו אף אם עלה בדעתך שנדר המצבה אינו חל עליך לפי

שאתה בפחד ובספק מהשיבה בשלום אבל מחיוב בנין מצבה על הראות השכינה לא נפטרת ונהי שאז לא עשית המזבח לפי שהיית בעצבות ובטירוד הדרך כדאי׳ בברכות דף ל״א [ע״א] אין עומדין להתפלל מתוך עצבות ובעירובין דף ס״ה [ע״א] כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל ואיתא עוד שם הבא מן הדרך אל יתפלל אבל עתה שב שם דהיינו כמו שפי׳ הרמב״ן לפנות מחשבתו וכו׳ ועשה מזבח לאל הנראה וכו׳ וכמו שנאמר באברהם ריש סדר לך לך ויבן שם מזבח לה׳ הנראה אליו אבל יעקב רצה מ״מ לצאת קצת ידי נדרו ואמר ואעשה שם מזבח וכו׳ העונה אותי וכו׳ ויהי עמדי בדרך אשר הלכתי כלומר נהי שהשיבה מן הדרך עדיין בספק אבל ההליכה היתה בשלום ויהא בנין המזבח עולה גם לזו אבל אח״כ שנאמר ויסעו וכו׳ ולא רדפו וכו׳ ונתקיים בו גם השיבה בשלום התחייב עצמו בשניהם ולא היה צריך לערב הכוונות אלא בנה המזבח על כוונת הראות השכינה לבד כמו שאמר כי שם נגלו אליו וכו׳ ופירש התרגום מלאכייא דה׳ והיינו הראיה גרידא דמלאכי אלקים בהסולם ואח״כ נאמר ויעל מעליו אלקים וכו׳ ופירש בו הרמב״ן להודיע כי לא היה זה מראה וכו׳ בלבד אבל ששרתה עליו שכינה וכו׳. ונ׳ שזהו ענין מה שאמר יעקב אחרי חלום הסולם והיה ה׳ לי לאלקים וכמש״כ הרמב״ן בפסוק ויקרא לו אל אלקי ישראל בטעם אונקלוס שפירש ופלח עלוהי שטעם לו הוא כמו בו אף כאן לי הוא כמו בי והיה ה׳ בי לאלקים וכמו שסיים הרמב״ן מה שאמרו האבות הן הן המרכבה והנה נתקיים כל תנאי הנדר עד גמירא עתה בנה המצבה וקיים נדרו גם במצבה ומדוייק בזה ג״כ מה שאמר הכתוב וירא אלקים וכו׳ עוד בבואו מפדן ארם דלכאורה מה ענין פדן ארם לכאן הרי כבר נסתלקה אותה ביאה כמו שנא׳ למעלה ויבא יעקב וכו׳ עיר שכם וכו׳ בבואו מפדן ארם דהנה רש״י פירש שם על בבואו מפדן כאדם שאומר יצא פלוני מבין שיני אריות ולפי שבראיה ראשונה היה יעקב עדיין בפחד מהאומות אמר על ראיה זו שהיתה אחר שנסעו וכו׳ ולא רדפו וכו׳ שהיא בענין בואו מפדן ארם שאף זו היתה כמבין שיני אריות ושעל כן הציב עכשיו המצבה שנדר.

וישב

לז ב והוא נער את בני וכו׳ כ׳ רש״י שהיה מתקן בשערו וכו׳ שיהא נראה יפה. ושמעתי מקשה שהתימא על יוסף הצדיק שיעשה כן הא אפי׳ לראות במראה אסור משום לא ילבש גבר וכו׳. ונ׳ ע״פ מש״כ בזית רענן ריש וישב דמה שמכרו את יוסף בעבור נעלים הוא לפי מש״כ דמה שאמרו מי שאין לו מנעלים ברגליו הוא כמנודה משום שהולך בלי הפסק בינו לבין האדמה אשר ארָרה ה׳. ונ׳ דזהו כוונת הכתוב בסדר שמות של נעליך וכו׳ כי המקום אשר אתה עומד וכו׳ ע״פ מה דאיתא בבראשית רבה פרשה י״ט דבחטא אדם נסתלקה השכינה לרקיע ומשה הורידה למטה וכתיב בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך וא״כ

נסתלקה האריר׳ וזה שאמר של נעליך ולא תחוש לנדוי כי במקום אשר אתה עומד שהורדת השכינה למטה נהיתה אדמת קדש ואין כאן ארירה וכתב הוא משום דשופרי׳ דיוסף הוא מעין אדם הראשון ובחטאו הוצרכו למנעלים לכך מכרוהו ליקח בדמיו מנעלים לכך רצה יוסף להסיר קנאה זו ממנו והיה מתקן בשערו וממשמש בעיניו שלא יחשבו שופרי׳ לעצמי׳ מכח אדה״ר אלא מכח התיקון והמישמוש וזה שדייק רש״י שיהא נראה יפה ולא אמר שיהא יפה דלא היתה כוונתו ליפות עצמו רק שיהא נראה כלומר שיחשבו ממנו שאינו יפה בעצמו רק נראה כיפה.

לז יג ויאמר לו הנני. פי׳ רש״י נזדרז למצות אביו ואע״פ שידע באחיו ששונאין אותו. והנה הקושיא על יעקב שידע ג״כ ששונאין אותו כמו שפי׳ רש״י לעיל מינה על ויגער בו שהיה מטיל שנאה עליו ולמה שלחו. ונ׳ מכפל דבריו שאמר לכה ואשלחך אליהם ואח״כ אמר לך נא ראה וכו׳ אלא דלא היה כוונת יעקב שילך אצלם ממש מדלא אמר לו תפקדם לשלום כמו שאמר ישי לדוד ואת אחיך תפקוד לשלום ואמר תחילה ואשלחך אליהם והבין יוסף שילך אצלם ממש ואמר הנני שיזדרז למצותו אע״פ שיש סכנה בדבר ואמר לו יעקב לא כן אלא לך נא ראה ראיה בעלמא כדי שהם לא יראו אותו וביקש לעשות כן אבל הי׳ הסיבה מאת ה׳ שראו אותו מרחוק כדכתיב ויראו אותו מרחוק ושיסו בו הכלבים כמו שהביא הרמב״ן מהמדרש עד שהוצרך ליקרב אליהם ועשו עמו מה שעשו.

לז לד ויקרע יעקב וכו׳ ימים רבים. פי׳ רש״י כנגד כ״ב שנה שלא קיים כיבוד אב ואם וכו׳ וזהו שאמר ללבן זה לי כ׳ שנה וכו׳. והוא תמוה דבסדר ויצא פירש על אעבדך שבע שנים הן ימים אחדים שאמרה לו אמו וא״כ על ז׳ שנים לא היה לו ללקות דבציווי אמו ואביו הלך ונשתהא שם וצ״ל לפי שנשתהא שם השנים האחרות שלא על פי ציווים הוכיח סופו על תחילתו שהיה נשתהא לדעת עצמו והנה מה שהי׳ מוכרח להיות אצל לבן מלבד הימים האחדים הוא כיון שרימה אותו בלאה ולמש״כ המפרשים שקידש הנשים בשני העבודה בשכר הפעולה הוכרח לעבוד עוד ברחל אבל לא להסכים עם לבן לעבוד ז׳ שנים והוצרך לעבוד עכ״פ שנה א׳ לקדשה בהשכירות כדכתיב כשכיר שנה אבל לא היה לו לעבוד עוד ז׳ שנים ואפילו אם לא היה לבן מתרצה כלל היה לו לברוח אחר כלות השנה ונמצאו י״ב שנים שנשתהא שלא בציווי אמו וזה שאמר זה לי כ׳ שנה כלומר מנין זה דהיינו י״ב שנים היו לי בעוכרי על כל העשרים כנ״ל שהוכיח סופו על תחילתו.

לח יח חותמך ופתילך. במדרש חותמך זה מלכות בית דוד ופתילך זה סנהדרין וכו׳. ולא מצאתי שהיו סנהדרין יוצאין מיהודה וביומא דף כ״ו [ע״א] מייתי לקרא דיהודה מחוקקי ומ״מ אמרו דאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא לא אתו כ״א מלוי ויששכר. ונ׳ הכוונה ע״פ מה דאיתא בזבחים דף נ״ד ע״ב גמירי דסנהדרין בחלקו של יהודה והוא מקרא ומחוקק מבין רגליו כמש״כ רש״י שם וע״פ הדרש הזה מדוקדק שפיר הקרא שאמר יהודה תקח לה דנרחק רש״י לפרש יהיה שלה מה שבידה וקשה ג״כ דהא

ודאי החזירתם לו לאחר זמן ולפי המדרש ניחא דכך התנתה עמו אם ישלח הגדי תהיה הביאה רק כזנות והגדי לאתנן ואם לא תהיה כביאת אישות ויהיו ממנה אותן הזכיות שעתידין לצאת מיהודה ולכך כשלא יכול ליתן הגדי לידה אמר תקח לה כלומר שיצאו ממנה אותן הזכיות וזה שאמר אח״כ במדרש על וגם הנה הרה שמטפחת על כריסה ואמרה מלכים אני מעוברת דהיינו ע״פ תנאה וע״פ מה שאמר תקח לה כנ״ל.

לח כה למי החותמת והפתילים וכו׳. ובנתינת הערבון אמרה חותמך לשון זכר ופתילך לשון יחיד ובמטה לא שינתה הלשון. ונ׳ ע״פ מה דאי׳ במדרש וגם הנה הרה לזנונים שהיתה מטפחת על כריסה ואומרת מלכים אני מעוברת וכו׳ והכוונה שלא תאמר שמא באונס אירע לה שאנסה אדם ופטורה ממיתה לזה אמרו שמטפחת על כריסה וכו׳ כנראה ששמיחה בעיבורה ואין דרך האנוסות לשמוח בעיבורן ויליף לה מלשון הנה שהוא לשון שמחה כדאי׳ בספרי על ואני הנה נתתי לך משמרת תרומתי בסדר קרח דהנה לשון שמחה כדכתיב הנה יוצא לקראתך ושמח בלבו ובמתנות כהונה נרחק בזה. ונראה מזה דידעה בעיבורה מי הם הילדים ומצינו באישות לשון חותם שימני כחותם על לבך וכו׳ כי עזה כמות אהבה והרמב״ן כתב דפתיל הוא סודר יפרשו אותו הנכבדים על המגבעות ומטה הוא שבט מושל וביבמות דף ע״ו ע״ב איתא אי מפרץ אתי מלכא וכו׳ אי מזרח חשיבא בעלמא וכו׳ וזה ששלחה לו שלא יאבד שלש נפשות וטיבן של הנפשות שהם רמוזות בהעירבון למי החותמת וכוונה על עצמה והפתילים על העוברים דהוא רמז על חשובים דשניהם הם בעלי פתיל ואחד מהם הוא בעל מטה מושל והיינו למי החותמת וכו׳ שכולן הם לו שהיא ג״כ עתידה להנשא לו כדכתיב ולא יסף עוד לדעתה כמ״ד לא פסק ולכן אמרה לשון נקיבה חותמת על עצמה.

לט ט וחטאתי לאלקים. פי׳ רש״י בני נח נצטוו על העריות. לכאורה למאי צורך כתב כן אפי׳ הוא רק בישראל חטא די התנצלות לו בזה שאינו רשאי לעבור על דת העברים כמו שאמרו במדרש יוסף שהודה בארצו שאמר כי גנוב גנבתי מארץ העברים. ונ׳ ע״פ מש״כ בפרשת דרכים ריש דרוש ג׳ ד״ה אך דאם האבות היו נענשים בעברם על מצות התורה תליא באם יצאו מכלל בני נח להקל דאם יצאו גם להקל הדין נותן שנענשים דאי אפשר כשירצו להקל להם ידונו עצמם כישראל וכשיבא להם חומרא מצד ישראל לא ינהגו כמותן ובדרוש א׳ ד״ה והנראה אצלי דיוסף וכו׳ כתב דיוסף היה סבור דלא יצאו מכלל בני נח להקל וא״כ לשיטתו אין להם עונש בעברם על מצות ישראל וזה שכתב רש״י דב״נ נצטוו דמצד מצות ישראל לא היה לו מורא עונש כנ״ל.

שם ואיך אעשה הרעה וכו׳ וחטאתי לאלקים. נ׳ לפרש ע״פ מש״כ התוס׳ בסוטה דף כ״ו ע״ב ד״ה יצא דאע״ג דבעולת בעל יש להם דנכרי חייב על אשת חבירו מיתה אבל ישראל בנכרית פטור ובקידושין דף כ״א ע״ב ד״ה אשת כתבו דמ״מ איכא עשה גבי׳ דישראל ובפרשת דרכים דרוש א׳ ד״ה והנראה אצלי דיוסף וכו׳ כתב דיוסף והשבטים

במה שהביא דבה עליהם היו מחולקין בסברא דיוסף סבר דלא יצאו מכלל בני נח להקל דלכך אסורים במפרכסת וזה שאמר איך אעשה הרעה הגדולה שאינה לו איסור עשה כדין בישראל אלא רעה גדולה היא אצלו דהיינו חיוב מיתה שמא תאמר דיצאו מכלל בני נח גם להקל וליכא רק עשה א״כ חטאתי אז שסיפרתי לשון הרע עליהם שנקרא ג״כ גדולה כדאיתא בערכין דף ט״ו ע״ב וממ״נ לא אמלט מרעה גדולה ומדויק שאמר לשון עבר וחטאתי ובסיפורה לאנשי ביתה אמרה ראו הביא לנו איש עברי ודיקדק הרמב״ן על מה שאמר׳ עברי דוקא דהו״ל למימר סתם עבד לצחק בנו ולהנ״ל א״ש דכיוונה לומר עבד אחר לא הי׳ עולה על דעתו לצחק ולעבור על חיוב מיתה אבל הביא איש עברי וס״ל דיצאו לגמרי מכלל ב״נ ואין עליו חיוב מיתה והוא שבא לצחק בנו.

לט יא ויבא הביתה לעשות מלאכתו. [רש״י] חד אמר לעשות צרכיו נכנס אלא שנראית לו דיוקנו של אביו ובסוטה שם דף ל״ו ע״ב איתא שאמר לו עתידין אחיך לעמוד על אבני חשן רצונך שימחה שמך מביניהם וכו׳. נ׳ ע״פ מש״כ הרמב״ן בסדר שופטים בפסוק לא תלמד לעשות ופסוק תמים תהיה בסוף דבריו כתב וממנו לבדו נדרוש העתידות מנביאיו או מאנשי חסידיו ר״ל אורים ותומים ולא נדרוש מהוברי שמים ולא מזולתם וכו׳ ובזה מדויק מה שהזכיר בסדר ויחי בברכת יוסף ואת שדי ויברכך ופי׳ רש״י ועם הקב״ה היה לכך כשלא שמעת וכו׳ דלכך הזכיר שם הזה שהוא משדד מערכות השמים כמש״כ הרמב״ן בסדר לך לך בפסוק אני אל שדי לכך לא שמעת לאיצטרולוגין שלה ולכך בירכו בברכות שמים מעל דהיינו למעלה ממערכות השמים כעין ויוצא אותו החוצה הנאמר באברהם שפי׳ רש״י שהגביהו למעלה מהמערכות, ובתחילת הפרשה כ׳ רש״י סמך מעשה פוטיפרע למעשה תמר מה זו לש״ש אף זו שראתה באיצטרולוגין שלה וכו׳ והנה אם נאמר שהיא נתכוונה לש״ש כ״ש שנאמר שהוא נתכוון לש״ש דהיינו האיצטרולוגין זה שאמר לו אביו א״כ אתה מאמין בבירור דברי הוברי שמים אינך צריך לאורים ותומים וימחה שמך מאבני חשן.

מקץ

מב לח לא ירד בני עמכם. כ׳ רש״י אמר בכור שוטה הוא וכו׳. הא דקראו לראובן בכור שוטה נ׳ ע״פ מה דאי׳ בבבא בתרא דף קכ״ו ע״ב דכל בוכרא דאימא בוכרא סכלא קרו ליה ואיתא שם דף קכ״ג [ע״א] ראויה היתה בכורה לצאת מרחל וכו׳ ומתוך צניעות וכו׳ החזירה הקב״ה לה א״כ נשאר ראובן רק בכור לאם והרשב״ם כתב דלשון שוטה היינו לפי שאינו בכור גמור דהיינו לנחלה והיינו דקראו בכור שוטה שנשאר רק בכור לאם ולא יטול פי שנים. עוד נ׳ רמז בזה ע״פ מש״כ רש״י בסדר וישב על וישב ראובן אל הבור וכו׳ ויקרע את בגדיו ובמכירתו היכן היה עסוק הי׳ בשקו ותעניתו על בלבול יצועי אביו ואיתא

בחגיגה דף ג׳ ע״ב איזה שוטה המקרע את כסותו ואיתא בסוטה דף כ״א [ע״ב] היכי דמי חסיד שוטה כגון דקא טבעה איתתא בנהרא ואמר לאו אורח ארעא לאיסתכולי בה וזה שאמר שבזה עשה כחסיד שוטה שהניח את יוסף בסכנה בשביל שקו ותעניתו ועניגו כשוטה שמקרע את כסותו ללא צורך כן הוא עשה שלא לצורך שלא היה לו לילך מאצלם מכח סכנת יוסף ולא היה נצרך לקרוע בגדיו ושבתעניתו לא הועיל כלום שאעפ״כ נשאר כבכור שוטה לענין פי שנים כדאי׳ בב״ב שם מקרא דדה״י ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו ליוסף ואמר לו בניך הם ולא בני בתמיה כלומר ואע״ג שאין לך בכורה דליהווין בניך בני ממש כדכתיב באפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי אעפ״כ לענין רחמי אב וכי לא בני הם מ״מ.

מד י׳ ויאמר גם עתה כדבריכם כן הוא וכו׳. ונ׳ ע״פ מה שיש לדקדק בפסוק אשר ימצא אתו מעבדיך דתיבת מעבדיך הוא מיותר. ונ׳ ע״פ מה שהביא הרמב״ן ממדרש רבה עשרה שנמצאת גניבה באחד מהם כולן נתפסין והיינו כשנעשה לדעת כולם והנה פשיטא שמ״מ אין עונש הגורם והמסית כעונש הגנב עצמו וכמו שהביא הרמב״ן בסדר וישב בפסוק מה בצע כי נהרוג וכו׳ דדינא רבה ודינא זוטא איכא בינייהו זה שאמרו: אשר ימצא אתו הגביע ויהא מעבדיך כלומר שיהא אחר החקירה מגרם כולם יענש הוא במיתה והם כולם בדינא זוטא אבל הם באמת הקדימו לומר לו שהם צדיקים מראייה שהשיבו לו הכסף מארץ כנען וכלומר אפי׳ ימצא הגביע אפשר שבא לו במקרה כמש״כ הרמב״ן בפסוק ושים כסף איש דמי יוכל לדין עם התקיף וכו׳ ולעונש ספק ראוי מסברא ג״כ רק דינא זוטא דהיינו להיות עבד מה שכבר אמרו בעצמם זה שאמר מה שאתם אומרים שאתם צדיקים עד עכשיו מכח השבת הכסף גם עתה כן הוא כדבריכם שאתם עדיין צדיקים אבל מ״מ איתא שימצא בידו איתרע חזקתו דמעיקרא והוא עכ״פ בספק עונש דהיינו דינא זוטא להיות עבד.

מד י, נ׳ ע״פ מה דאיתא במדרש רבה פרשה פ״ה אמר יהודה בואו ונפזר עצמינו שכל זמן שאנו מכונסין השטר מצוי להגבות וכו׳ וכיון שנמצאו בגביע אמרו האלקים מצא וכו׳ ואיתא בפסחים דף כ״ב ע״ב ובעל השור נקי כאדם שאומר יצא פלוני נקי מנכסיו. והנה יש לדקדק אחרי שפטרם זה אשר על ביתו למה אמרו אח״כ בבואם לפני יוסף הננו עבדים לאדוני אלא כפי מה שאמרו בעצמם דאם הם מכונסין השטר מצוי להגבות זה שאמר להם גם עתה כדבריכם שאמרתם דהשטר מצוי להגבות כן הוא שכולכם עבדים עתה לפי שעה אך אשר נמצא הגביע בידו יהיה עבד גם להבא ואתם שלפי שעה הייתם עבדים ומה שקנה עבד קנה רבו תהיו נקיים מנכסיכם וזה שאמרו אח״כ ליוסף הננו עבדים לפי שעה כולנו שוים כדברי שעל ביתו ועל זה אמר להם חלילה אלא אתם עלו לשלום כלומר לא אחפוץ בנכסיכם שלא תהיו עבדים כלל אלא הביאו שבר רעבון בתיכם אל אביכם ויש בזה רמז בתיבת לשלום על התבואה שבידם ע״פ מה דאיתא בברכות דף נ״ז [ע״א] הרואה חטים בחלום יצפה לשלום.

שם נ׳ ע״פ שיטת רש״י בב״מ דף ח׳ ד״ה ׳אילו שותפין שגנבו דאם גנב א׳ לדעת חבירו חייבין כולם מטעם מיגו דזכי לנפשיה זכי לחבריה וזכיה היא מטעם שליחות והמג״א בסי׳ תמ״ח ס״ק ד׳ השיג על המ״ב והוכיח דגם נכרי לנכרי אין שליחות והנה מה שאמרו השבטים אשר ימצא ומת הוא ודאי דרך גיזום דגם בדיניהן אין הדין כן כדאיתא במדרש עשרה בני אדם שנמצא א׳ מהן בגניבה אין כולן באסירה ובפרשת דרכים דרוש א׳ ד״ה והנראה אצלי דיוסף כתב דדיבת יוסף על אחיו שאכלו אבר מן החי היה שסבר יוסף דאין להם דין ישראל לגמרי והם סברי דיש להם דין ישראל גם להקל והנה תיבת לי הוא מיותר דכבר אמר נהיה לאדוני לעבדים ודי היה לומר יהיה עבד ופשיטא דהכוונה לו כמו שאמרו וע״פ האמור ניחא דזה תליא בשיטתם אם הם לגמרי כישראל יש להם דין שליחות וכולן חייבין דמי שגנב גנב לדעת כולם וזה שאמר גם עתה מה שאמרתם כן הוא כדבריכם וכשיטתכם מאז דיש לכם דין ישראל ולכך מחייבים אתם עצמכם כולכם אבל אשר ימצא יהיה לי כלומר לשיטתי דכאבוה ס״ל ויהיה הגנב לבדו עבד וכולן פטורים דאין דין שליחות לבן נח וזה שאמר להם ג״כ יוסף חלילה לי מעשות זאת דלי לשיטתי חלילה לעשות כן דיהא לי פגם גדול בזה אלמפרע שעשיתי שלא כהוגן מה שספרתי לאבי עליכם אלא אחזיק בתומי ובשיטתי מאז ועד עתה.

ויגש

מה כז וירא את העגלות. פי׳ רש״י סימן שלח לו שהיה עוסק בפ׳ עגלה ערופה. ולכאורה אין זה סימן כל כך דאפשר דהשבטים היו יודעין ג״כ באיזה ענין עסק יעקב. אך נראה ע״פ מש״כ רש״י בסדר וישב על וישלחהו מעמק חברון והלא חברון בהר הוא אלא מעצה עמוקה של אותו הצדיק הקבור בחברן. ונ׳ ע״פ מה דאי׳ במכות דף י״ב [ע״א] ערי מקלט לא נתנו לקבור׳ וחברון היתה עיר מקלט כדאיתא שם דף י׳ [ע״א] וא״כ נראה מצד הסברא דמערת המכפלה לא היתה בחברון ממש כיון שלעתיד לא נתנה לקבורה אלא חוצה לה וכן משמע ממה שכתב רש״י בסדר שלח לך בפסוק ויבא עד חברון שנשתטח על קבר אבות ולכך כתיב ולו אתן הארץ אשר דרך בה ואיתא שם במכות פרוודהא דחברון ניתנו לכלב כדכתיב ואת שדה העיר וחצירי׳ נתנו לכלב והיינו משום דשם היה מערת המכפלה וזהו הארץ אשר דרך בה ממש וזה שכתיב ויבא עד חברון ולא לחברון ממש ואיתא בסוטה דף מ״ו ע״ב כל המלוה לחבירו ד׳ אמות אינו ניזוק ואיתא שם דרב לתלמיד עד עיבורה של עיר והיינו חוץ לעיר ורש״י כתב בפסוק אמותה הפעם שהייתי סבור שיתבעני הקב״ה מיתתך והיינו שיעקב דאג על שבשליחותו ניזוק יוסף אך באמת הוא עשה את שלו שליוה אותו כראוי עד השדות שחוץ לעיר ובלשון גמרא קרוי בקעה מקום השדות כמו הנכנס לבקעה ב״ב דף נ״ה [ע״ב] ובלשון הקדש הוא עמק כמו שפי׳ רש״י בסדר לך לך בפסוק ועמק

השרים שהיו בו שדות הרבה והנה ליוה אותו עד מערת המכפלה ואפשר כדי שתעמוד לו זכותם כמו שהלך כלב לשם מחמת המרגלים וזהו שאמר וישלחהו מעמק חברון לפי שעד לשם ליווה אותו ומשם ואילך שלחו לבדו ומצות לויה ילפינן מפרשת עגלה ערופה כדאיתא בסוטה שם ועינינו לא ראו לא ראינוהו ופטרנוהו בלא לויה דאם נתלוה לא היה נהרג ולכך כשליוה אותו יעקב עסק עמו באותה פרשה לומר דמכאן נפקא מצות לויה ושלא יירא שיוזק ע״י אחיו ויעקב היה מתפחד שאע״פ כן ניזוק וטרוף טורף ומשום דדילמא היה ראוי ללותו כתלמיד לרב וכדאית׳ במדרש פרשה פ״ד יעקב רואה דברים ממשמשין ובאין וכו׳ ועיין במתנות כהונה שם ולכך שלח לו סימן שאם לא יאמין להם יזכירוהו מפרשת עגלה ערופה שמצות לויה מגינה ויאמין שלא הוזק באמת ובאמת עמדה לו זכות אבות ונעשה מלך.

מו ז בנותיו ובנות בניו. פי׳ רש״י סרח בת אשר וכו׳. והקשה הרמב״ן מה ירבה בבנותיו. וכתב המזרחי דלמאי שהביא רש״י בסדר וישב המדרש בפסוק ויקומו וכו׳ וכל בנותיו דתאומות נולדו עם כל שבט ושבט ניחא ושמעתי מקשין עליו דהא לקמן בפסוק אלה בני לאה כתב רש״י דצ״ל שמתו קודם ירידתן מדלא נמנו כאן. ונ׳ לקיים דברי המזרחי ע״פ מה שהקשה הרמב״ן שם דהא לס״ד תאומות נולדו נשאום השבטים לנשים והרי כתוב מלבד נשי בני יעקב ונ׳ דמה שאמר ר׳ יהודה שנשאום להתאומות הוא כדי שלא נאמר שנשאו נשים כנעניות ולאפוקי מר׳ נחמי׳ א״כ בהנך שבטים שמפרש הכתוב נשיהם כיהודה ויוסף אין צריך לומר שנשאו לתאומות א״כ נשארו ב׳ תאומות שלא נישאו לשבטים ועם בנימין נולדה תאומה יתירה הרי ג׳ לפ״ז א״ש דודאי מהנשואות לא הוקשה לרש״י דאמאי לא נמנו דפשיטא דהם בכלל מלבד נשי בני יעקב אך מאותן שלא נישאו הוקשה לו ועל אלו כתב דצ״ל שמתו קודם ירידתן ומיושב נמי איך קושית הרמב״ן דבנותיו קאי על התאומות הנשואות כדברי המזרחי.

מז כג הן קניתי אתכם ואת אדמתכם וכו׳. כ׳ הרמב״ן שיהיו הם אריסי בתי אבות. ונ׳ דהיתה בזה כוונת יוסף שאם ישעבדו אח״ז המצרים בישראל שיהא נקרא עבודתם לצורך המלך ולא עבדים לעבדים ובסדר שמות על ייעבידו מצרים כ׳ הרמב״ן שגזרו שיעבידו כל מצרים את העם וכו׳ וגם כל עבודה קשה אשר לפרעה ולמצרים בשדה כגון החפירות והוצאת הזבל וכו׳ וכתב אח״כ ורבותינו אמרו וכו׳ ולא עבדים לעבדים א״כ ויעבידו מצרים כמו לשרי המסים ולהנ״ל אין צורך דלהכי דייק הכתוב דהיו משעבדים בהם בכל עבודה בשדה דוקא דחומר ולבנים הוא לערי מסכנות לפרעה והעבודה בשדה של כל מצרים הוא ג״כ עבודת המלך ולכך שם אותה יוסף לחוק עד היום הזה דלכאורה אם עשה כאיש אמונים לטיבת פרעה איך לשום אותה לחוק אלאחר מותו ומות פרעה ההוא מה איכפת ליה אך עיקר כוונתו היה אלאחר זמן כנ״ל ואדמת הכהנים נמי שהניח להם ואיכפל הכתוב להשמיענו זאת נ׳ שהיה בהשכל

מאתו ע״פ מש״כ הרמב״ן בסדר שמות בפסוק לכו לסבלותיכם שהניח להם שבט לוי כמנהג בכל עם להיות להם חכמים מורי תורתם ובפסוק וישימו עליהם שרי מסים כתב שהיה המלך מפרנס אותם בלחם צר כמנהג לפועלי המלך ולכאורה שבט לוי שלא היו עובדים מהיכן היו מתפרנסים ונ׳ דלכך הניח יוסף אדמת הכהנים להורות שבזמן שהיו כל מצרים נמכרים לעבדים לפרעה אעפ״כ הכהנים היו מתפרנסים מאת המלך בחנם כמו כן כשיהיו ישראל עבדים יתפרנסו הלוים מורי תורתם מחק המלך בחנם. ובזה נ׳ ג״כ מש״כ המדרש והביאו רש״י בסדר מקץ בפסוק כל אשר יאמר לכם תעשו שאמר להם שימולו את עצמן דלאיזה צורך אמר להם כן דהא בני נח לא נצטוו על המילה כדמסיק בסנהדרין דף נ״ט ע״ב מעיקרא לאברהם הוא דקא מזהר וכו׳ ואפי׳ לתירוצא קמא שם דלמישרי שבת הוא דאתא מ״מ לא ס״ד דעד מתן תורה היו כל בני נח מצווין על המילי׳ דודאי ידע לקרא דכתיב בהדיא אתה וזרעך ומהי תיתי לחייב עלה אחריני אלא דס״ד כיון דנשנה בסיני נימא מכה הכרח דגילתה לנו התורה דנוקי מצות המילה שקודם מ״ת באם אינו ענין לישראל נוקי אב״נ שיתחייבו בה לאחר מ״ת אבל קודם לכן ודאי לא נתחייבו וכמו שפי׳ רש״י שם ע״א ד״ה אדרבה על גיד הנשה לבני יעקב בעוד שהיו ב״נ וכו׳ ובשינויא בתרא משני דאפי׳ הי׳ נישנית לא הי׳ שייך כלל לחייב ב״נ כיון שאינם בני ברית לאלקים והיינו מדכתיב בהדיא בני ישראל וה״נ במילה וא״כ למאי ציוום יוסף וגם לא מצינו כן במצרים ובשאר הארצות לא אשכחן שציווה להם כן אלא נ׳ ע״פ מה דאיתא במעילה דף י״ז [ע״א] שגזרו על המילה ואמר להם ר׳ ראובן מי שיש לו אויב יכחיש או יבריא וכו׳ והיינו דחשש יוסף שיגזרו עליהם לבטל המילה שלא יכחישו ויבטלו מעבודת המלך לזה הראה הוא שאע״ג שהיו׳ עבדים ואריסין לפרעה אפ״ה גזר עליהם לימול דאין בה משום הכחשת כח כל כך וכמו כן לא יהיו חוששין על ישראל אם ימולו עצמן.

ויחי

מ״ז כ״ט ויקרא לבנו ליוסף. איתא במדרש רבה בשביל שהיה סיפוק בידו וכו׳ ולפי שהשעה מסורה לו ופירש במ״כ שהשעה משחקת לו ואין לשון מסורה משמע כן אלא נ׳ ע״פ מה דאיתא לעיל מינה במדרש ויקרבו ימיו היום קיבל עליך ופירש בידי משה בשם יפ״ת ע״ד וזרח השמש ובא וכו׳ אין מלכות נוגעת בחבירתה והכוונה שהגיע זמנו של יוסף להיות הוא הגדול בעולם ואיתא בסוטה דף ט׳ ע״ב יוסף זכה לקבור את אביו ואין באחיו גדול ממנו וכו׳ וזה שאמר לפי השעה מסורה לו כלומר שהוא יהיה הגדול ועליו להתעסק בקבורת אביו כנ״ל.

מז ל׳ ושכבתי עם אבותי. איתא במדרש חייך אתה שוכב ואין אתה מת. ונדחק במתנות כהונה הא הוא הזכיר מיתה בעצמו ומה שהעתיק בטרם אמות הוא טעות וכוונתו על מה שאמר הנה אנכי מת

וכן הקשה הרמב"ן סוף ויחי ומה שאמרו כי מת אביהם וכו'. ונ' ע"פ מה דקשה דבמדרש פרשה ק' למד אסמכתא לאבילות ז' מדכתיב ויעש לאביו אבל ז' ימים ולמה המתין להתאבל עד בואו שם ונ' ע"פ מה דאיתא במדרש פרשה צ"ו מה הועיל זה שיצתה נשמתו בח"ל ובא להיקבר בארץ ישראל וכו' ותבאו ותטמאו את נחלתי וכו' ומצאתי בשל"ה בס' ויחי שב' כענין הזה לפ"ז י"ל דיעקב לא מת כל ימי היותו בח"ל עד בואם לגורן האטד אשר בעבר הירדן שהוא בגבול א"י אז יצאה נשמתו אבל בושכבתי עם אבותי דקאי כל ימי היותו במצרים כמש"כ רש"י שם דהא כתיב אח"כ ונשאתני ממצרים ואז עדיין לא מת וזה שהבטיחו הקב"ה שלא תצא נשמתו בח"ל ואמר שפיר הנה אנכי מת בסופי וזה שאמרו בתענית דף ה' ע"ב מקרא אני דורש וכו' כלומר דקרא קאמר כמו שהושעתיך מרחוק דהיינו שהעלתיך בחיים ממצרים כן זרעך דאי הוא מת במצרים מה ההבטחה וא"כ דמודינא דאח"כ מת שפיר ספדו כנ"ל וגם חנטו משום שידע יוסף שימות אח"כ בהגיע לארץ ואיה שם החונטים כמש"כ הרמב"ן בפסוק ואני בבואי מפדן וא"ש ג"כ מה שאמרו כי מת אביהם לו ישטמנו וכו' אחרי שובם מקבורתו ולא הרגישו בזה כל ע' ימים שקודם לכן לפי שאז עדיין לא מת ויוסף ג"כ היה מקרבן עדיין מפני כבוד אביהם כאילו היה חי ממש עד אשר שבו מא"י ואז הרגישו כמו שפי' רש"י שם וא"ש ג"כ קרא דויעשו בניו לו כן שנכתב אחרי גורן האטד לפי שאז היה נשיאת מטתו של מת ממש ועל אותה שעה היה ציווי אביהם איך לישא כמש"כ רש"י וא"ש ג"כ מה שכתב רש"י סוף סדר תולדות למה אשכל וכו' שביום א' ימותו שניהם דבמערת מכפלה מת יעקב.

מ"ח ה' ועתה שני בניך וכו'. נדחק ברשב"ם בתיבת עתה ונ' ע"פ מש"כ הרשב"ם בב"ב דף קכ"ב [ע"א] ד"ה ועוד תניא דלעתיד לבוא אפרים ומנשה לא יטלו רק חלק א' ובפסוק דלעיל מינה אמר ונתתי את הארץ לזרעך אחריך אחוזת עולם ויש לומר דמרמז על ג' זמנים לזרעך היינו ימי בית ראשון אחריך הוא ימי בית שני וע"פ מה דאיתא בשבת דף נ"ה [ע"א] דמימי חזקיה תמה זכות אבות והוא קרוב לסוף בית ראשון והיינו אחריך ואחוזת עולם הוא לעתיד לבוא דיהיה בלי הפסק וזה שאמר ועתה כלומר הארץ יהיה להבנים בג' זמנים אבל ועתה בעולם הזה דהיינו בשני הזמנים יהיו אפרים ומנשה כראובן ושמעון לאפוקי לעתיד לבא יהי' רק כשבט אחד.

מח טז יברך את הנערים. במדרש רבה בפרשה צ"ז זה יהושע וגדעון וכתב בידי משה שנתברכו ע"י מלאך כדכתיב בגדעון וכו' אבל לא מצינו ביהושע שנתברך ע"י המלאך ונ' דיברך הוא לישנא דמשמע לתרי אפי דהוא ג"כ לשון ברכים כמו ויברך הגמלים וע"פ מה דאיתא שם בסמוך צעק מתוך צפורני רגליו ויאמר שר צבא ה' וכו' ופירש במ"כ שיהא נופל לפניו על רגליו וזהו יברך את הנערים לתרי אפי לגדעון הוא לשון ברכה ממש וליהושע הוא לשון ברכים שהבריך עצמו לפניו.

שם. במדרש רבה פרשה צ"ט יעקב זיווג שנים כנגד שנים משה זיווג שנים כנגד שנים וכו' מלכות בבל נופלת ביד דניאל שבא מיהודה מלכות מדי ביד מרדכי שבא מבנימין יון ביד החשמונאים שבאו משבט לוי אדום ביד יוסף שנכתב בו את האלקים אני ירא ועל פי זה נ' לפרש הכתובים בהלל הודו לה' כי טוב הוא על גאולת בבל שנפלה ביד יהודה והוא לשון הודו על שם הפעל אודה את ה' יאמר נא ישראל על גאולת מדי שהי' בדי בנימין והוא נקרא ישראל דהיינו יעקב על שם ונפשו קשור' בנפשו יאמרו נא בית אהרן על גאולת יון שהי' ביד בני אהרן יאמרו נא יראי ה' על גאולת אדום שיהיה ביד הירא אלקים דהוא משיח שבא מיוסף.

מח יט **ידעתי בני ידעתי.** שעתיד גדעון לצאת שהקב"ה עושה נס על ידו וכו' שעתיד יהושע לצאת וילמד תורה לישראל. ונ' ע"פ מה דאיתא בע"ז דף ד' ע"ב תורה דכתיב בה אמת אינו עושה לפנים משורת הדין דין דלא כתיב ביה אמת עושה לפנים משה"ד ובסדר בשלח על ימינך ה' תרעץ אויב כתב רש"י כשעושין רצונו השמאל נעשית ימין והיינו בענין המלחמה שהיא הדין כמש"כ הרמב"ן בסדר בהעלותך בפסוק וביום שמחתכם התרועה רמז למידת הדין וכו' והיא המנצחת במלחמה וכו' ובה נעשה לפנים משה"ד והיינו מהשמאל ימין וזהו שאמר יעקב דהנה יוסף העמידם מנשה בשמאלו מימין ישראל ואמר יעקב דכן הוא כהוגן דממנשה עתיד גדעון לצאת שיעשה נס על ידו והיינו לצורך המלחמה עם מדין ושפיר דמי לברכו בשמאל דכשיעשה רצונו של מקום נעשה משמאל ימין אבל מאפרים יצא יהושע שילמד תורה לישראל ובה אין נעשה לפנים משה"ד דהיינו ממה"ד רחמים וע"כ צריך לברכו בימי ממש.

מט ז **אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל.** פי' רש"י עניים סופרים ומלמדי תינוקות משמעון ושבטו של לוי מחזר על הגרנות ונ' ע"פ מש"כ רש"י בסדר יתרו בפסוק כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים לבני ישראל אלו האנשים ואיתא בקידושין דף פ"ב [ע"א] ולא ילמד רווק סופרים והוא משום יחוד שהנשים מוליכות בניהם לבית הספר וכן בסוטה דף כ"א [ע"א] באגרא דמיקריין ומתניין בנייהו ופי' רש"י שטורחות על בניהן להביאן לבית הספר א"כ עסקיהן של מלמדי תינוקות עם הנשים וכן העניים שכיחין אצל הנשים בביתן דמקרבן הנאתייהו כדאיתא בתענית דף כ"ג [ע"ב] וזהו אחלקם ביעקב אבל בבית הגרנות שם מצויין אנשים כדאיתא ביבמות דף ק' [ע"א] דאין חולקין לאשה בגורן משום יחוד משום דהעושין בגורן הם אנשים ולכך נאמר על שבטו של לוי אפיצם בישראל אצל האנשים.

מט כ **והוא יגוד עקב.** פי' רש"י בדרכן ובמסילותן שהלכו בה ישובו על עקבן וכו'. לכאורה מה נפקא מיניה אם שבו באותו הדרך ונ' רמז בזה למה שנאמר ביהושע כ"ב שעשו מזבח בשובם וחשדום בו התנצלו אח"כ ממנו שמחשבתן היה לשם שמים ורש"י פירש בשיר

השירים על צאי לך בעקבי הצאן הסתכלי והתבונני בדרכם של אבות לעשות כמעשיהם וזה שאמר והוא יגוד עקב שישובו וילכו בעקבי הראשונים ולא יהא לבם פונה מאת ישראל אלא יהא מעשיהם לשם שמים.

מט כד ותשב באיתן קשתו. כ׳ רש״י מה שתירגם אונקלוס על דקיים אורייתא בסתרא תוספת הוא על העברי. ולולא דבריו נ׳ שהוא מרומז בקרא באיתן קשתו שהנבואה נקראת איתן לשון חוזק כמו שמצינו בישעיה כי כה אמר ה׳ אלי בחזקת היד וקשתו קאי על התורה כדכתיב כחצים ביד גבור דקאי על תלמידים ועוד פי׳ על באיתן קשתו ושוי תוקפא וכו׳ כמו שפי׳ לעיל על בני אתונו ב׳ פרושים כנראה בדברי רש״י שם ומש״כ בסתרא הוא תוספ׳ ופי׳ על הפסוק דמה ענין לקיום נבואה עם קיום התורה לזה פי׳ בסתרא ע״פ מה דאי׳ בברכות דף י״ד [ע״א] כל המשביע עצמו מד״ת ולן אין מבשרין אותו בשורה רעה וכו׳ והיינו בחלום כדדריש שם תחילה על ושבע ילין ולילה נקרא סתר כדאי׳ בשבת דף פ״ו [ע״ב] וליקבלו תורה ביני שמשי לא מראש בסתר דברתי וזה שאמר שנתקיימו החלומות בהם דהיינו לטובה ליוסף למלוך בהם בהשבטים על שהשביע עצמו מדברי תורה בלילה.

מט כח כל אלה וכו׳ וזאת אשר דבר להם אביהם וכו׳ איש אשר כברכתו וכו׳. נ׳ ע״פ מה שהביא הרמב״ן בריש הסדר וזאת הברכה ממדרש רבה ממקום שפסקתי אני היינו וזאת אשר דבר משם הוא מתחיל כיון שעמד משה רבינו פתח להם וזאת הברכה, ורש״י כ׳ בסדר יתרו על וישאלו איש לרעהו לשלום מי קרוי איש זה משה והנה יעקב שאמר וזאת אמרו שלא מענין ברכה שהכתוב הפסיק בינתים בתיבות כל אלה שבטי ישראל שנים עשר ורש״י כ׳ בסדר וזאת הברכה בפסוק ומתהום רובצת תחת אתה מוצא בכל השבטים ברכתו של משה מעין ברכתו של יעקב זה שאמר וזאת דבר להם אביהם כלומר שלא אמרו בלשון רכה רק בדיבור גרידא בזו בירך אותם איש דהיינו משה אשר בירך אותם כברכתו פירוש כברכתו של אביהם שהוא בירך אותם בוזאת שסמכו ממש לברכה וזאת הברכה.

שמות

א ז ויעצמו. במדרש י״א ששים בכרס אחד ואל תתמה שהרי עקרב יולדת שבעים. ולכאורה אין רמז לששים ונ׳ למאי דאיתא באגדה של פסח ורב כמה שנאמר רבבה כצמח השדה וכו׳ וא״כ י״ל דמזה נתהוו ששים רבוא שעיקרן היו רבבה אחת וכל אחת ילדה ששים הרי ששים רבוא.

א ח אשר לא ידע את יוסף. איתא במדרש היום לא ידע את יוסף למחר הוא אומר לא ידעתי את ה׳. הענין הוא ע״פ מה דאיתא בסוטה דף ל״ו ע״ב דליוסף הוסיפו לו אות א׳ משמו של הקב״ה דהיינו

ה׳ משם בן ד׳ וזה היום כפר באות א׳ משמו של הקב״ה ומחר יכפור בכולו. ובזה נ׳ לפר״ש הכתוב בתילים עדות ביהוסף וכו׳ שפת לא ידעתי אשמע ע״פ מה דאיתא במדרש על ויקם מלך חדש שהעבירו אותו מכסאו ג׳ חדשים עד שנתרצה להם השיבו אותו למלכות ובתרגום על ויצא יוסף על ארץ מצרים תירגם ונפק יוסף שליט וכו׳ זה שאמר עדות ביהוסף שמו בצאתו כלומר כאשר נהיה פרעה מלך חדש נתן עדות ומופת ע״י יהוסף שכפר בו שאשמע עוד ממנו שפת לא ידעתי כלומר שיכפור בהשם ויאמר לא ידעתי.

א יז ולא עשו כאשר דבר וכו׳ ותחיין וכו׳. הנה בפרשת דרכים דרוש ב׳ ד״ה ועל פי האמור הביא המדרש רבה מלמד שתבע אותן להזדווג להן ולא קבלו ממנו ותחיין וכו׳ וכי מאחר שלא עשו למה הוצרך לומר ותחיין וכו׳. ותמה הוא על דברי המדרש כיון שדרש ולא עשו למילתא אחריתא א״כ ותחיין איצטריך לגופיה ומנ״ל למידריש שהיו מספקים להן מזון. ונ׳ ע״פ מש״כ התוס׳ ריש הבא על יבמתו ד״ה אין דשפיר גרסינן אף נערה המאורסה תיהרג אף דקרקע עולם היא מ״מ משכחת לה אם עשתה מעשה שהביאה הבועל עליה והיינו משום דמה דילפינן מרוצח הוא רק בעושה מעשה דכתיב כי כאשר יקום וכו׳ ובכתובות דף י״ג [ע״א] איתא לרב אסי מאי מדברת נבעלה לישנא מעליא א״כ יש לפרש שבא אליהן באונס וקאמר קרא דלא עשו מעשה כאשר דבר דהיינו שבא אליהן אלא היו כקרקע עולם ופריך ומאחר שלא עשו מה צורך לכתוב ותחיין שלא המיתו אותן הא כל עיקר דאסירא מעשה בערוה ילפינן מרוצח ופשיטא שלא המיתו ומשני שהספיקו להן מזון דהיינו ברציחה החמירו אפי׳ בלא מעשה שלא הניחו אותן למות ברעב אלא הספיקו להן מזון.

א יט לא כנשים המצריות העבריות כי חיות הנה וכו׳. כ׳ רש״י בקיאות כמילדות והנה מצינו בגמ׳ שם חיה על המילדת בקידושין דף ע״ג ע״ב חיה נאמנת לומר זה יצא ראשון וכו׳ ומצינו ג״כ היולדת ביומא ריש פרק יוה״כ החיה תנעול את הסנדל. ונ׳ דעיקר השם הוא על היולדת וכמש״כ רש״י בסדר בראשית בפסוק ויקרא האדם שם אשתו חוה שהוא מלשון חיה שמחיה את ולדותיה והשאילו על המילדת שמסייעה להחיות הולד וכן ג״כ חיות הנה קאי על היולדות וכי הוא במקום כאשר כמו כי תבוא שפירוש הכתוב העבריות כאשר הנה חיות אינן כמצריות אלא בטרם תבוא וכו׳ וילדו.

ב ב ותרא אתו כי טוב הוא וכו׳. נ׳ ע״פ מה דאיתא בנדה דף ל״ח ע״ב מ״ט דחסידים הראשונים וכו׳ הריון בגמטריא רע״א דהיינו ר״ע יום שעולין ט׳ חדשים מלאים וביום שאח״ב יולדה ושם בדף ח׳ ע״ב איתא משום דאיכא דילדה לז׳ ופי׳ רש״י קמ״ל דאזלינן בתר רוב נשים נראה עכ״פ דהיולדת לז׳ עוברה ניכר לב׳ חדשים רק דלענין דיה שעתה אזלינן בתר רוב נשים והיולדת לז׳ יולדת לו׳ חדשים ויום א׳ א״כ מעת הכרת עובר עד הלידה הוא ד׳ חדשים שהם י״ז שבועות גימטריא טו״ב ושאר הולדות נולדים אחר ר״ע ימים מעת ההריון זה שאמר ותרא כי

טוב הוא דהיינו היפך רע אלא טוב דהיינו טו"ב שבועות מעת הכרת העובר ולכך תוכל להצפינו עד שירגישו בה דהיינו לסוף ט' חדשים כמש"כ רש"י ותצפנהו וכו'.

ג ג. במדרש רבה פ"ב אסורה נא ואראה ר"י אמר ה' פסיעות פסע משה וכו'. נ' דדרש כן מה' נוספת בתיבת אסורה ורמז על מה דאיתא לעיל מזה במדרש דהסנה יש לו ה' עלין לומר שנגאלין בזכות ג' אבות ומשה ואהרן ואלו הן ה' פסיעות שפסע שהיה מחומש בזכיות וכזה אמר לקמן בפרשה ג' ועתה לכה וכו' הה"א שבסוף התיבה ה' נוספת לומר אם אין אתה גואלם אין אחר גואלם כלומר לפי שבך נשלמו החמש זכיות ובזה יש לפרש וחמושים עלו בני ישראל דעל פי חמש זכיות שהיו מחומשים בזכיות עלו מארץ מצרים.

ג יט לא יתן אתכם וכו' ולא ביד חזקה. נ' לפרש ע"פ מה שאמרו בהגדה ביד חזקה זו הדבר ומצינו שהכתוב הפליג במכת הדבר שאמר ואך אותך בדבר ותכחד מן הארץ ואולם בעבור זאת העמדתיך וכו' זה שאמר לא ביד חזקה דהיינו הדבר אעפ"כ לא יספה בו אלא והכיתי בכל נפלאותי דהיינו כמו שאמר בעבור זאת העמדתיך וכו'.

ד כו וירף ממנו. פי רש"י אז הבינה שעל המילה בא להרגו. הקשה הרא"ם הא כתב לעיל שבשעה שהיה המלאך בולעו עד אותו מקום הבינה שעל המילה בא גם יש לדקדק שאמרה בלשון רבים למולות. ונ' ע"פ מה דאיתא ביבמות דף ע"א ע"ב לא ניתנה פריעה לאברהם אבינו דכתיב ביהושע שנית לאקושי סוף מילה וכו' וכתבו התוס' שם ד"ה לא ומ"מ אברהם פרע אע"פ שלא נצטווה וכו' וכן בד"ה מ"ט דלא היו פורעים במדבר מפני טורח הדרך והנה לשון וירף לא משמע שנסתלק המלאך לגמרי אלא שהורפה לו מעט לפ"ז י"ל דציפורה הבינה מתחילה שעל המילה בא אך סברה על חתיכת הערלה גריד' שנצטוו עליה וכרתה הערלה ולכך לא כתיב ותמל אלא שכרתה רק הערלה ואח"כ ראתה שהמלאך לא נסתלק לגמרי רק הרף קצת אז הבינה שעל המילה והפריעה בא לפי שאין כאן עוד טורח של דרך שהמלון הי' סמוך למצרים כמש"כ הרא"ם והקב"ה מדקדק עם צדיקים לענשם אפי' על מה שלא נצטוו ועיין בפרשת דרכים ריש דרוש ג' סוף ד"ה אך שכתב דלמ"ד שיצאו מכלל בני נח להקל נענשים הם על ביטולן ובריש דרוש א' סוף ד"ה וראיתי להרא"ם נראה דממה דשהה משה לימול משום סכנה מוכח דס"ל דיצאו גם להקל א"כ ה"ה לענין פריעה אף שלא נצטווה עדיין ממ"נ מחויב בעונש דאי לא ס"ל למשה ליענש עליה א"כ ס"ל ג"כ דבמה שלא נצטווה אין ראוי להקל בו א"כ ממילא מחויב בעונש על שנשתהא למול עד המלון לכך אמרה חתן דמים למולות שראתה ע"י שלא נסתלק המלאך לגמרי שבשביל שני המילות בא כמו שדרשו על שנית דהיינו מילה שניה כלומר על המילה ועל הפריעה ומסתמא פרעה אח"כ ג"כ והכתוב לא חש להאריך.

ה ד למה משה ואהרן. במדרש אתם למה ודבריכם למה. נ' לפרש דפרעה ידע שישראל עתידין לקבל התורה והם אמרו שהולכין

לזבוח ואם הולכין לזבוח יתכן שיחזרו אח״כ מצרים אבל אם הולכין לקבל התורה פשיטא שלא יחזרו דכל עיקר התורה תלויה בביאתן לארץ והנה משה היה עתה ראש המדבר וכמו שאמר למעלה ואנכי אהיה עם פיך ועם פיהו דקאי על ביאתן אל פרעה דהפסוק שאחריו ודבר הוא לך קאי על הדיבור לישראל אבל אצל פרעה עדיין לא הי׳ לאלקים לאהרן עד לקמן בסדר וארא שאמר ואיך ישמע אלי פרעה וא״כ קרא קמא דעם פיך וכו׳ קאי על לפני פרעה והחילוק הוא דאם הולכין לקבל התורה דינו הוא למשה להיות העיקר בשליחות לפי שהוא יקבל התורה אבל אם הולכין לזבוח היה לו לאהרן ליקדם בדיבור שלזביחה הוא העיקר שהיה כהן כמו שגזר הקב״ה למעלה הלא אהרן אחיך הלוי כמש״כ רש״י שם וזה שאמר למה משה ואח״כ אהרן ואתם למה בסדר הזה ועל כרחיך שהולכין לקבל התורה ודבריכם למה שאמרתם ונזבחה וכו׳.

ה יא אתם לכו קחו לכם תבן וכו׳ כי אין נגרע וכו׳. כ׳ רש״י וצריכין אתם לילך בזריזות ולכאורה חסר זה במקרא ונ׳ כמש״כ הרמב״ן בפסוק וילך איש מבית לוי ויקח וכו׳ דבשביל שנזדרזו לדבר זה נופל בו לשון וילך ויקח וכן כאן לכו קחו היינו בזריזות.

וארא

ט יד כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי. כ׳ רש״י מכאן שמכת בכורות קשה מכולם. נ׳ ע״פ מש״כ בפרשת דרכים דרוש כ״ג ד״ה וראיתי דכשהמשפט בא ע״י הקב״ה בעצמו הוא חזק יותר מע״י שליח ובמצרים לא היה ע״י הקב״ה בעצמו כ״א מכת בכורות ובהגדה דרשו אני ולא השליח וכמו כן יש לדרוש כאן לשון אני שולח דמתחילה היה שולח ע״י שליח ובעין מה דאיתא במדרש איכה בפסוק ממרום שלח אש הפשירן ונתנן בכפו ופירש היפ״ע שלפי שהיה ע״י שני שלוחים הופשרו אך אחר חמש מכות שהקב״ה חיזק את לבו ודאי היה הסירוב של פרעה בעיקשות רב והיה נענש עליו כאילו היה הכל מעצמו כמו שכתב הרמב״ן בפסוק ואני אקשה ולכך אחר הסירוב שבמכה הששית שהי׳ בעיקשות רב בא העונש עלי׳ שאמר אני בעצמי שולח ולכך היה שקול כנגד כל המכות שהיו עד הנה וא״כ מוכח מכאן דמצינו דשליח שעל ידי הקב״ה הוא יותר חזק דכל שכן כשכל המעשה הוא על ידי הקב״ה בעצמו שהוא חוזק יותר ויותר וא״כ היה מכת בכורות שקול כנגד כל המכות.

ט טו כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך בדבר וכו׳ ואולם בעבור זאת העמדתיך. נ׳ ע״פ מש״כ הרמב״ם בהל׳ תשובה הל׳ ג׳ שהיה העונש של פרעה למנוע ממנו התשובה וקשה עדיין מה הועיל בזה הא כללא אמרו אין לך דבר שעומד בפני התשובה. ונ׳ דצדיק ה׳ בדינו דהא אם רוצה להמיתו ודאי דהדין עמו שהרי הוא מחויב מיתה ואז פשיטא שלא יועיל לו תשובה כי אין חשבון ודעת בשאול וא״כ כי מחייהו

באופן זה שלא יבוא לידי תשובה אין שום עול זה שאמר כי היה יכולתי להכות אותך בדבר ולא היה עלי שום תרעומת וא״כ שפיר בעבור זאת העמדתיך ואין בזה הילול השם אדרבה למען ספר שמי וכו׳. וראיתי שם ברמב״ם פ״ה הל׳ ה׳ שכתב שמא תאמר וכו׳ ידע שזה יהי׳ צדיק או רשע או לא ידע וכו׳ ולא הבנתי כוונתו במש״כ או לא ידע.

בא

י יח ויצא מעם פרעה ויעתר וכו׳. הנה לעיל במכות הברד אמר כצאתי את העיר ופי׳ רש״י שם שלא התפלל בתוך העיר שהיתה מלאה גלולים וכאן משמע שמיד שיצא מפרעה התפלל דכן פי׳ רש״י בסדר שמות על הוציאה מחיקו שמדה טובה ממהרת לבוא דלשון מחיקו משמע תיכף וה״ה כאן מעם פרעה משמע שמיד ואינו דומה למה שאמר במכת הערוב הנה אנכי יוצא מעמך וכו׳ דיוצא הוא לשון הוה שמשמעו משך זמן ויציאה אריכתא אבל ויצא משמע מיד והא היתה מליאה גלולים. ונ׳ ע״פ מש״כ הרמב״ן בפסוק הנני מביא מחר ארבה דהיה בחדש ניסן בעבור הצומח לכם מן השדה שהי׳ חדש ימים אחר מכת הברד שהיה באדר ובפסוק והיה לכם למשמרת כ׳ רש״י שאמר להם משכו ידיכם מע״ז וקחו לכם צאן של מצוה ובסוף פרשת משכו על וילכו ויעשו כ׳ רש״י והלא מר״ח נאמר להם אלא מכיון שקבלו עליהם מעלה עליהם כאלו עשו והנה י״ל דדוקא אם העיר היתה מליאה גלולים לא היה יכול להתפלל אבל אם היו בה בתי ישראל פנויים מע״ז שפיר היתה השכינה מצויה בעיר והנראה שמעת המכות היו הישראל דרין גם בעיר מצרים ובמכת בכורות כתיב ופסח ה׳ ופירש רש״י שמדלג בית ישראל מבין בתי מצרים אבל באמת היו גם ישראל שטופין בע״ז ולא היה יכול להתפלל בכרך אבל במכת הארבה שהיתה בניסן ובר״ח שקבלו עליהם פרשת משכו ומעלה כאילו עשו ופירשו מע״ז כבר היתה השכינה מצוי׳ בעיר והיה יכול להתפלל בכרך. ובזה מדוקדק בכל המכות נאמר לך אל פרעה וכאן נאמר בא דביאה משמע קירוב אל המדבר ולך משמע הפלגה ממנו וכדאי׳ בשבת דף פ״ט [ע״ב] לכו נא בואו מיבעיא ליה וכו׳ וא״ש דבכולן היה השכינה חוץ לעיר אמר לך אבל בארבה דכבר היתה בעיר אמר שפיר בא כלומר בא למקומי אל פרעה.

י כב. במדרש רבה בסדר בא ריש פרשה י״ד על הפסוק שלח חשך וכו׳ אמר הקב״ה למלאכים המצריים ראוין ללקות בחשך מיד הסכימו כולן. נ׳ הטעם שבאותה מכה הסכימו כולן משום שכשהקב״ה דן את האומה נמלך בפמליא כמש״כ רש״י בסדר בראשית בפסוק נעשה אדם ויש מיימינים לזכות ומשמאילין לחובה ורש״י כתב שהיו בישראל רשעים ומתו בג׳ ימי אפילה והוא מהמדרש שם ולכך אפי׳ המיימינים לזכות של מצריים הסכימו לזאת המכה מפני שיש פורעניות לישראל על ידה לכך הסכימו כולן.

יא ב דבר נא וכו׳ וישאלו וכו׳. כתב רש״י שלא יאמר אותו צדיק וכו׳ ואח״כ יצאו וכו׳ לא קיים בהם. ומקשין וכי לולא זה לא היה מקיים הבטחתו. ונ׳ ע״פ מה דאיתא בסנהדרין דף צ״א [ע״א] שבאו אנשי מצרים לדון עם ישראל ואמרו הרי הוא אומר וה׳ נתן את חן וכו׳ תנו לנו כסף וזהב שנטלתם והשיב להם שהוא שכר השיעבוד והנה יש מפרשים דמה שנאמר וישאלו אינו שאלה ע״מ להחזיר אלא פירושו שישאלו בבקשה בתורת מתנה ורש״י כתב על מה שנאמר בפסוק שאחריו וישאלום אף מה שלא היו שואלים וכו׳ דהוא מפרש דמה דכתיב ובני ישראל עשו וכו׳ וישאלו הוא שאלה וא״כ וישאילום הוא מיותר דכבר נאמר וישאלו דהיינו שלקחו בשאלה והנה בסדר שמות נאמר בפסוק ושאלה אשה וכו׳ ושמלות וכן במעשה נאמר ג״כ שמלות אבל כאן בפסוק דבר נא לא נאמר שמלות. ונ׳ דרש״י כתב לקמן בפסוק וישאלו דשמלות היו חשובין מן הכל לפ״ז א״ש שהש״י צוה שישאלו במתנה כלי כסף וזהב אבל לא שמלות שהן חשובין ביותר וכמש״כ רש״י בסדר מקץ על וילבש אותו בגדי שש דבר חשיבות הוא במצרים ואין דרך לבקש כזה במתנה וע״ז כתב רש״י שהטעם שצוה לבקש במתנה דבאמת היה די גם בשאלה דאם יבאו לדון עמהם יהיו ישראל זוכין בדין מכח שכר שיעבוד אבל מה שנאמר ואח״כ יצאו לא קיים בהם דהשעבוד נתקיים ודאי בהם אבל הרכוש לא יהא קיים דייקא שלאחר זמן ידונו עמהם ויוציאו מהם כל הרכוש לא יסיק אדעתי׳ שיזכו מכח השיעבוד דהמצריים יאמרו שהשיעבוד היה גזירת המקום וזה שאמר ועבדום וכו׳ קיים שגזירתו היא שנתקיימה ומתוך כך לא יתקיים ואח״כ יצאו ועל כן ראוי שיבקשו במתנה ויהא הרכוש ברור בידם ואמר הכתוב שעשו בזה כדבר משה שביקשו במתנה ובקשו גם שמלות אך לפי שאין דרך ליתן במתנה דבר חשוב כשמלות אמר הכתוב וישאילום ולא רצו ליתן במתנה ומ״מ הועיל החן שהיו מאמינים להם וזהו שהביאו העוררין בסנהדרין שם הכתוב וה׳ נתן וכו׳ וישאילום ולא קרו המוקדם ובני ישראל עשו וכו׳ וישאלו אך זה הפסוק מורה על מתנה ואין עליה דינא ודיינא אבל הביאו קרא דוישאילום לומר שהיתה רק שאלה גרידא ואיתא בחזרה והש״י היודע עתידות הכתיב לעיל ושאלה אשה וכו׳ ושמלות שכן יהיה ודאי שישאלו במתנה גם שמלות ועכ״פ הוציאו גם שמלות עמם ונתקיים קרא דושמתם על בניכם גם בהם.

יב כג ועבר ה׳ לנגוף. במדרש רב׳ סוף פרשה י״ז י״א ע״י מלאך וי״א ע״י הקב״ה בעצמו ומהו שאמר לנגוף מלמד שאף המעוברות וכו׳ הפילו וכו׳ ובפסוק ועברתי בארץ מצרים דלעיל מיניה לא הביא פלוגתא. ונ׳ ע״פ מש״כ הרמב״ן בפסוק אעשה שפטים דדיוק המדרש הוא לפי שהפרשה היא דיבור משה עם ישראל היה לו לומר ועבר ה׳ בלילה הזה ולכך ידרשו כי ועברתי אני בעצמי וכו׳ וא״ש דכאן לפי שאמר ועבר ה׳ דרשו הי״א שהכוונה ע״י מלאך והטעם ע״פ מה דאי׳ בסנהדרין דף ל״ט [ע״א] אלקיכם כהן הוא ובנזיר דף ד׳ ע״ב אמרו אקרא דויך שמשון

אימא גוססין שוינהו ולכך בקרא דלעיל דכתיב והכתי כתיב שפיר ועברתי הקב"ה בעצמו ושוינהו רק גוססין וכן איתא בריש מסכת שמחות שהיתה נפשם מפרפרת בהן עד הבקר אבל הכא דכתיב לנגוף וסתם נגיפה היא מיתה ממש אם לא היכא דמוכח ואי אפשר שהקב"ה עשה זה בעצמו לכך כתיב ועבר ה' ודרשו הי"א ע"י מלאך וזה שהקשו על הי"א הקב"ה בעצמו מהו שאמר לנגוף דהאיך טימא בעצמו ומשני על המעוברות שהיו ראויות לילד שנגף הש"י בעצמו העוברים בתוך מעיהם דאינן מטמאין וכדאיתא בחולין דף ע"ב [ע"א] על מתניתן דהאשה שמת עוברה בתוך מעיה דטומאה זו אינה מד"ת וזה שסיים במדרש ומתו האימהות והמשחית יצא וחבל כל מה שמצא ואין לנגוף אלא עוברות וכו' והקב"ה מחבל בכוריהם וכו' והיינו שהעוברים המית וחבל הש"י בעצמו דאינן מטמאין והאמהות עשאן גוסס והמשחית חבל פי' המית כל מה שמצא גוסס דהיינו הבכורים הילודים והאמהות ובהם איירי סיפא דקרא ולא יתן המשחית וכו' לנגוף והי"א ע"י מלאך ס"ל כר"ע בחולין שם דטומאה בלועה מטמאה וא"כ ליכא נפקא מיניה בין עוברים לילודים וע"כ צריך לפרש ועבר ה' לנגוף דהנגיפה היתה ע"י מלאך בכולם וקרא דועברתי וכו' והכתי היינו דשוינהו גוססין ולפ"ז א"צ לדחוק בקרא דולא יתן המשחית כמש"כ הרמב"ן בפסוק ואתם לא תצאו דקאי על מלאך המשחית בעת הנגף דהא במצרים הקב"ה הוא המכה אלא דא"ש כפשוטו דהנגיפה היתה ע"י מלאך כנ"ל.

יב כח וילכו ויעשו וכו'. כתב רש"י אף ההליכה מנה הכתוב וכו'. נ' ע"פ פשוטו למש"כ רש"י על משכו וקחו מי שיש לו ימשוך משלו ומי שאין לו יקח מן השוק והתוס' בריש שבת ד"ה פשט כתבו דהוצאה מלאכה גרועה היא וא"כ אין לקרותה מעשה וא"ש דוילכו קאי על אותן שלא הוצרכו רק להביאן מהעדר ולא נחשב בהם רק הליכה גרידא ועל אותן שהוצרכו ליקח בדמים אמר ויעשו.

יב כט עד בכור השבי. למה לקו השבוים כדי שלא יאמרו יראתם וכו'. רבים תמהו הא בפסוק זה לא נאמר כלל בכור השבי וגם שכאן פי' רש"י שלא יאמרו יראתם וכו' ולקמן בפרשת ההכאה כתב שהיו שמחים וטעם דהכא עשאו סניף לועוד וגם דהכא משמע דשבי חשוב משפחה ושם כתב להיפך. ונ' שיש ב' מיני שבוים שבויי המלך שחטאו במשפט המלוכה והם שרים גדולים כמו שמצינו בשר המשקים והאופים שהיה להם בית הסהר מיוחד כדכתיב מקום אשר אסירי המלך וכו' וכמש"כ הרמב"ן שם ששמו את יוסף מאהבת אדוניו אותו וגם חטאם אינו כלום שהיה רק ע"י אונס שנמצא זבוב בכוס ולזה נמצא צרור בגלוסקין ולדעתי הי"ט ששמו ג"כ יוסף שם ואין צורך למש"כ הרמב"ן שם שהיתה סבה מאת ה' אלא שזה המקום לאסירים אשר חטאם לא גבר כמו שהביא הרמב"ן שם בפסוק ויהי כשמע אדוניו בשם המדרש ידע אנא דלית הוא מינך והנה בהם שייך יראתם תבעה עלבונם שהם נתפסים על דבר קל אך יש שבוים אסירי העם הם רקים ופוחזים עשו רציחות וגניבות

מהיכא תיתי שיאמרו יראתם תבעה עלבונם ויעשו בנפשם שקר הלוא הם היודעים ועדים שראוים להענש והנה כאן בהתראה אין שייך להתרות בהם דמה איכפת למלך אם יהרגו לבסוף על ידי העם והשופטים או עכשיו ע״י המכה אבל בבכורים אסירי המלך שפיר היה מתרה אותו שהם חשובים בעיניו והרבה מהם שיוצאים לחירות כמו שמצינו בשר המשקים שהושב על כנו והם פשיטא שחשובים משפחה. ונ׳ שרש״י ציין דבריו כאן על תיבת עד דמשמעותו מה שחשיב מבכור השפחה ועל זה פירש רש״י דהיינו בכור השבי ואיזה זה שבי מלך שבהם שייך התראה ופירש עליהם הטעם שלא יאמרו אבל לקמן במעשה ודאי שנכללו כל המוכים גם שבי העם שהם פחותין משפחות לכך פירש שם תחילה שהיו שמחין וכו׳ לפי שרוב השבי הם שבי העם ולכך שבהם זה פשטות פירש שבי שייך הך טעמא ולפי שגם שבי המלך נשמע בתיבת שבי לכך כתב ועוד שלא יאמרו וכו׳.

בשלח

יג, יז ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב וכו׳ בראותם מלחמה. ונדחק הרמב״ן שיעשו עמהם מלחמה על שיעברו דרך ארצם ויש לפרש שילחמו עמהם לנקום נקמת המצריים שהם קרובים כלשון במגילת רות קרוב לנו האיש כדכתיב בסדר נח ומצרים ילד וכו׳ ואת כסלוחים אשר יצאו משם פלשתים וזהו שאמר כי קרוב הוא לכך ילחמו בהן וישובו למצרים ע״כ.׳

יג, יט כי השבע השביע. במדרש סוף פרשה כ׳ למה שני פעמים הוא נשבע שאין בלבו עליהם והם נשבעין שאין בלבם עליו למה והעליתם את עצמותי. נ׳ ע״פ מה דאיתא בשבת דף קנ״ב ע״ב כל שאין לו קנאה בלבו אין עצמותיו מרקיבין ורש״י כתב מדכתיב אתכם שאף עצמות כל השבטים העלו עמהן זה שאמר דכולם נשבעו שאין קנאה ושנאה בלבם למה משום והעליתם וכו׳ אתכם כלומר שיהו העצמות קיימין ויוכלו להעלותן.

יג, כב לא ימיש עמוד הענן וכו׳. כ׳ רש״י לא ימיש הקב״ה את עמוד הענן וכו׳ מגיד שעמוד הענן משלים לעמוד האש וכו׳. בשבת דף כ״ג ע״ב פי׳ רש״י דמקרא יתירה הוא להך דרשה אבל כאן נ׳ מהמשך דבריו דאי הוה כתוב לא ימוש מבנין הקל הוה אמרינן שהיה כן באקראי שלא מש מהם יומם אבל מדכתיב ימיש שקאי על הקב״ה שלא הניח לעמוד הענן למוש מכלל שבא העמוד אש מבעוד יום והי׳ סבור העמוד ענן למוש ולילך מפני שכבר השלים את המחנה לעמוד האש ולא הניחו הקב״ה וא״כ מוכח שהשלים לעמוד האש דלכך היה סבור העמוד ענן לילך וכן העמוד אש היה סבור לילך מהם בסוף הלילה אחר שהאיר פני המזרח לפי שכבר השלים את המחנה לעמוד הענן ולא הניחן הקב״ה.

יד ב ויחנו לפני פי החירות. כ׳ רש״י הוא פיתום ועכשיו נקרא פי החירות וכו׳. לשון עכשיו אינו מדויק דהיה לו לומר וכאן קראו פי החירות. ונ׳ שרמז בזה ע״פ מה דאיתא במדרש ריש סדר שמות רעמסס שמו ולמה נקרא שמו פיתום שראשון ראשון פי תהום בולעו וזה שאמר הוא פיתום ואינו רק שם התואר על פי תהום וזה השם היה ראוי לו בשעת השיעבוד ועכשיו אינו ראוי לתואר זה אלא פי החירות שנעשו שם בני חורין ומדוייק שפיר לשון ועכשיו.

יד ה ויהפך לבב פרעה. כתב רש״י ועתה נהפך לבו לרדוף אחריהם על ממונם שהשאילום. והקשו המפרשים דהא בקרא מסיים כי שלחנו את בני ישראל מעבדנו. ונ׳ ע״פ מה דאיתא במדרש פרשה כ״ה על הפסוק תערוך לפני שלחן נגד צוררי שהיו האומות אומרים עתידין אלו למות במדבר שנאמר היוכל לערוך שולחן במדבר ויש לומר דהמצריים ג״כ חשבו כזאת שודאי יחזרו למצרים הואיל שלא יוכלו לחיות במדבר אבל בשביל ממונם שהשאילום יוכלו לקנות מתגרי אומות העולם א״כ לא יוצרכו לחזור וזה שאמרו על ידי כך ודאי שלחנום מעבדנו לעולם.

שם ויהפך לבב פרעה ועבדיו. כ׳ רש״י ועכשיו נהפכו לרדוף אחריהם בשביל ממונם שהשאילום ובקרא איתא כי שלחנו מעבדנו. ונ׳ ע״פ פשוטו דהנה הישראל היו עבדים למלך ולא עבדים לעבדים וא״כ זה שאמר כי שלחנו מעבדנו צ״ל שאמרו כן בשליחות ועל דבר המלכות בדרך העבדים לומר בתקנת המלכות אבל מ״מ לא יתכן שיהפך לבם דאין בזה דבר הנוגע ללבם לזה אמר שהפיכת הלב היה בשביל ממונם וכמאמר ליבא בכיסא תלי.

יד ח ויחזק ה׳ את לב פרעה. כ׳ רש״י שהי׳ תולה וכו׳. ולכאורה אין נראה בזה שום תלי׳ במה שאסר בעצמו רכבו ולקח רכב בחור והי׳ לו לכתוב זה קודם ויאסור את רכבו שהי׳ ע״י חיזוק לבו ונ׳ משום דמה דכתיב ושלישים על כלו אין בו שייכות להענין והרשב״ם כ׳ דנכתב משום שאמר אח״כ בשירה ומבחר שלישיו טובעו ונ׳ דשלישים הם יועצי המלך כאמור במלכים ב׳ פ׳ ז׳ ויען השליש אשר למלך נשען על ידו וזה שאמר שהיו שלישים לייעץ עמם על כלו כלומר שאחרי כל ההכנות נתייעץ עם השלישים ובעצת השלישים הי׳ תולה שלא הסכימו לגמרי וכן נראה דבהם נאמר בשירה ירדו במצולות כמו אבן וזה נאמר על הבינונים כמש״כ רש״י שם וכן שאר הלשונות מדוקדקים בקראי דעל הקמים נגד המקום הם הרשעים הגמורים נאמר כקש ואח״כ בקרא דאמר אויב שפירש רש״י כשפיתם בדברים והם הכשירים שהלכו כאנוסים בפיתוי המלך נאמר כעפרת וא״ש שאחר עצת השלישים היה תולה וחיזק הקב״ה את לבו לרדוף.

יד טו דבר אל בני ישראל ויסעו. כ׳ רש״י שאין הים עומד בפניהם כדאי זכות אבותיהם והם וכו׳. נ׳ כוונתו דמרומז בכתוב דבר בשביל בני ישראל ויסעו כמו אל הלקח ארון אלקים דהוא כמו בשביל. ונ׳ עוד ע״פ מה דאיתא בבראשית רבה פ׳ פ״ז בזכות יוסף נקרע

הים ורש״י כתב ריש וישב אלה תולדות יעקב יוסף תלה כל תולדות יעקב ביוסף וכו׳ זה שאמר בשביל בני ישראל דהיינו יוסף יסעו לתוך הים ובזה ניחא מה שהביא רש״י אח״כ בפסוק ויבא בין מחנה מצרים נתנו על זרועו וכו׳ ואנכי תרגלתי לאפרים וכו׳ דהזכיר אפרים לפי שהמסע הזה היה בזכות יוסף.

יד כה ויאמר מצרים אנוסה וכו׳ נלחם להם במצרים. כ׳ רש״י שכשם שאלו לוקים על הים כך לוקים אותם שנשארו במצרים ולפירוש הזה ראוי לפרש גם ויאמר מצרים על ארץ מצרים. ומצאתי במדרש סוף פ׳ כ״א מה עשה הקב״ה רמז לארץ מצרים ועלתה והיו רואין מלחמה בים שנאמר ויאמר מצרים וכו׳ ונ׳ ע״פ מש״כ הרמב״ן בסדר וירא בפסוק אל תביט אחריך כי הראות באויר הדבר ובכל החליים הנדבקים יזיק מאד וידביקם וכו׳ ולכך עלתה הארץ שע״י ראייתם ידבקו בהם המכות ולכך אמרו אנוס׳ מפני ישראל היינו שלא להסתכל בפניהם כענין שאמר המלאך בסדום המלט על נפשך אל תביט וכו׳ ויש לפרש בזה הפסוק בסדר שמות ונוסף גם הוא על שונאינו וכו׳ ועלה מן הארץ ופי׳ רש״י כאלו כתוב ועלינו מן הארץ ע״פ הכתוב במשלי מגורת רשע תבואנו וידוע כי מלת הוא מרמז על השכינה והוא בפסוק בסדר האזינו כי אני אני הוא זה שאמרו ונוסף גם הוא על שונאינו שאחר כל המכות שהיו רובם ע״י שלוחים שהם שונאינו יבא הוא בעצמו ונלחם בנו כאמור כי ה׳ נלחם ועלינו מן הארץ שנתעלה מן הארץ העמוק שע״ז ידבקו בנו המכות וכן בא עליהם בסוף.

טו א אז ישיר. פי׳ רש״י עלה בלבו שישיר. לכאורה מה תועלת להשמיענו זאת אם עלה בלבו שישיר. ונ׳ ע״פ מה שאמרו בסנהדרין דף צ״ד [ע״א] שהתרעם הקב״ה על חזקיה שלא שר שירה על נסו א״כ במשה שהשכינה מדברת מתוך גרונו אם הי׳ נכתב אז שר היה מקום לומר שהוא מעצמו לא היה שר רק שהשכינה דיברה מתוך גרונו לזה אמר שעלה בלבו מעצמו שישיר ואח״כ השמיענו שגם ישראל כוונו מעצמם לומר שירה זה שאמר ויאמרו דהיינו למשה לאמור אשירה לה׳.

שם אז ישיר. כ׳ רש״י וכן שירת הבאר וכו׳ פירש אחריו עלי באר ענו לה. הנה הביא ראיה לסתור דלפי פירושו דישיר קאי על המחשבה א״כ נחסר המעשה כמש״כ לעיל וכן עשה. ונ׳ ע״פ מה דאיתא במדרש פ׳ כ״ה לא ניתן להם רשות לומר שירה אלא על הבאר שנ׳ ענו לה ופירש בידי משה דהיינו שענו לה מן השמים רשות לומר שירה וא״ש ענין הקרא שעלה בלבם לשיר ופירש אחריו שנגמרה המחשבה בפועל שענו לה רשות לאומרה.

טו ב זה אלי ואנוהו. כ׳ רש״י כמו נוה שאנן לנוה צאן וכו׳. נ׳ הכוונה ע״פ מש״כ רש״י בסדר שלח לך בפסוק הבמחנים אם במבצרים אם בערים בצורות הם יושבים חלשים הם ואם בפרזים גבורים הם שסומכין על גבורתם, ועל אלקי אבי כ׳ רש״י מוחזקת וכו׳ מימי אבותי. ולכאורה הו״ל לומר אלקי אבותי אך איתא בשבת דף פ״ט ע״ב

אמר לו ליצחק בניך חטאו וכו׳ פתחו ואמרו כי אתה אבינו והנה סיפא דקרא קאי על עזי וזמרת דלעיל מיניה ופירש אונקלוס תוקפי ותושבחתי וזה שפי׳ רש״י תחילה דקאי סיומא דקרא אעזי דהיינו תוקפי שהוא גבור ועל זה אמר זה אלי כלומר לפי שהוא גבור אנוהו וקאי על המשכן שבמדבר שהוא מקום פרזי והביא ע״ז קרא דנוה שאנן האמור שם אחרי מפלת סנחריב שלא יצטרכו להשגב מפני האויב וכמו שאמר לעיל מיניה בסוף פרשה ל״ב ובשפלה תשפל העיר דהיינו שלא יצטרכו להשגב במצודה על ההר כמו שנאמר ערים בצורות בשמים ומה שכתב בתרגום מקדש דמשכן איקרי מקדש כדאי׳ בריש עירובין והוקם המשכן תחילה אצל הר סיני שהוא מקום מרעה צאן כדכתיב בסדר שמות וינהג את הצאן אחר המדבר ויבא אל הר האלקים לכך הביא רש״י קרא דלנוה צאן ואמר אח״כ מה שבית המקדש היה על הר הוא רק לפי שיצחק נעקד עליו לפי שאלקי אבי יצחק הוא לכך ארוממנהו כלומר שאבנה המקדש על ההר ואח״כ כ׳ רש״י ד״א אספר נויו ושבחו וכו׳ כלומר דקאי סיומא דקרא על וזמרת דהיינו תושבחתי שע״ז סיים ואמר אספר שבחו וארוממנו בשבחים.

טו יב נטית ימינך תבלעמו ארץ. כ׳ רש״י שזכו לקבורה בשכר שאמר ה׳ הצדיק. נ׳ הטעם לזה ע״פ מה דאיתא בפסחים דף קי״ח [ע״ב] כשאמר הקב״ה לשר של יום לפלוט אותן אמר לו טול אחד ומחצה שבהן ונחל קישון ערב הנראה שהיתה הלואה וכתיב לוה רשע ולא ישלם וצדיק חונן הנראה שתואר צדיק הוא בזה היפך רשע שאפי׳ חונן ומכ״ש שמשלם ורש״י כ׳ בכתובות דף פ״ו [ע״א] על פריעת ב״ח מצוה דכתיב הין צדק שיהא הן שלך צדק א״כ כל כמה שלא הודה פרעה שה׳ צדיק וראוי לקיים דבורו שהבטיח לאבות לא הי׳ הים פולטן כיון דלפי שיטתן אינו מקיים דבורו ואינו משלם אבל כשהודה שה׳ הצדיק ונאמן בהבטחתו שפיר פלטן הים ואח״כ בלעתן הארץ ויש רמז לזה קוברן צדיק.

טו יז תביאמו ותטעמו וכו׳ מקדש וכו׳. כ׳ רש״י ומקדש בשתי ידים אימתי בזמן שה׳ ימלוך וכו׳. דבריו הם מגמר׳ דכתובות דף ה׳ [ע״א] אבל תמוה מש״כ דקאי על בנין דלעתיד והוא מעשה שמים כמש״כ בסוכה סוף דף מ״א ובכתובות שם איתא אהא דגדולים מעשי ידי צדיקים שהמקדש בשתי ידים וע״כ קאי אמקדש שעבר.

טו יח ה׳ ימלוך לעולם ועד. כ׳ הרמב״ן על התרגום שלא הבין דבריו שתירגמו קאים לעלם ולא תרגמו בלשון תפלה. ונ׳ ע״פ מה דאי׳ במדרש אלו אמרו ישראל ה׳ מלך לא היה אומה ולשון שולטת בהן פי׳ שאילו אמרו כן היה גם עתה בבחינת מלך אבל לפי שאמרו כן יראה מלכותו לעתיד לבא וזה הכוונה של התרגום שהוא לתרגם לעם תוכן הפסוק ה׳ ימלוך דנמשך מזה דמלכותי׳ קאים כלומר דעומדת היא ולא תתראה עד לעולם ומזה הטעם אנו כופלין אותו בשירה בפסוקי דזמרה דבפעם השני הכוונה בו לומר שבאמת הוא כן שלעולם ועד דהיינו לע״ל ימלוך.

טו כה שם שם לו חוק ומשפט וכו׳ כל המחלה וכו׳ לא אשים וכו׳. כ׳ הרמב״ן שהיא אזהרה שלא יהיו במורדיו וכו׳ כי כל המחלה ההיא ראויה לבא על כל עוברי רצונו וכו׳. והכוונה שהפסוק נאמר בדרך מכלל לאו אתה שומע הן ונ׳ דעל זה אמר שם לו ע״פ מה דאי׳ ביומא דף ע״ב ע״ב וזאת התורה אשר שם משה זכה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו סם מיתה וזה שאמר שם שם לו להורות על הפסוק שלאחריו שהוא בדרך מכלל לאו וכו׳ שאם לא ישמעו יהיה סם מיתה וזהו שם לו שהוא דוגמת העץ שהוא סם מר ונהיה סם לרפאות המים.

טז ג מי יתן מותנו וכו׳ בשבתנו על סיר הבשר וכו׳. לכאורה אינו מובן דמה ענין לסיר הבשר עם מיתתם לא היה להם לומר אלא שהיו מתים קודם צאתם ממצרים. והנה במדרש סדר בא סוף פרשה י״ז איתא פלס ומאזני משפט לה׳ וכו׳ והיה המצרי הולך וכו׳ ושופת את הסיר ומבשל ואוכל וישראל רואין וכו׳ שנאמר בשבתנו וכו׳ באכלנו לחם וכו׳ לא כתיב באכלנו מסיר הבשר וכו׳ וקשה דא״כ למה הזכירו זה בתלונתם דאליה וקוץ בה דעם אכילת לחם הזכירו הצער שהיה להם שראו אוכלין בשר ולא טעמו ממנו. ונ׳ ע״פ מה דאיתא במדרש איכה ד׳ בפסוק טובים היו חללי חרב היו מביאין גדיים וצלין אותן וכו׳ והיה אותו הריח מפעפע בהן והיו מתין וכו׳ וזה שרמזו בדבריהם דבמצרים היה טוב מבמדבר דאע״ג שהיו יושבין אצל סיר הבשר לא נחלש לבם ונשבעו ורוו מהלחם אך מי יתן שהיו מתים ביד ה׳ מכת חולשה הזו ממה שימותו ברעב במדבר ע״י הוצאת משה ואהרן.

יז ז היש ה׳ בקרבנו אם אין. נ׳ דשם אהיה הוא הנקרא אין סוף והוא כולו רחמים ושם הויה יש בו מצד א׳ דין והנה בסדר שמות נצטוה משה לאמור להם אהיה שלחני אליכם ואח״כ אמר לו כה תאמר וכו׳ ה׳ אלקי אבותיכם וכו׳ ונסתפקו ישראל באיזו מדה מתנהג עמהם דבשם אהיה יכפר ולא ישחית ויתן להם כל משאלותם אף ע״י תרעומת זה שאמר היש ה׳ אם כלומר או אין דהיינו אין סוף ית״ש.

יתרו

יח יא עתה ידעתי וכו׳ בדבר אשר זדו וכו׳. פי׳ רש״י במים דמו לאבדם והם נאבדו במים. יש לפרש מה שנודע שגדול ה׳ מכל דוקא במה שמודד מדה כנגד מדה ע״פ מש״כ הרמב״ן בפסוק לא יהי׳ וכו׳ על פני דהמלאכים והשרים של מעלה נקראו אלהים ועל זה אמר מכל אלהים וכתב עוד שם כי בראותם לאחר מבני האדם ממשלה גדולה ומזלו עולה מאד וכו׳ יעלה מזלם עם מזלו וכו׳ א״כ בהצליח אומה אחת באיזו דבר הוא אות שמזלם הוא עם השר של אותו דבר וכ״ש אם ינצחו שונאיהם באותו דבר הוא מופת גדול ששר של הדבר ההוא הוא לטובתם ולהצלחתם וכן המצריים היו עובדים לנילוס כמש״כ רש״י בסדר וארא במכת הדם והצליחו בו עד שהשליכו בני ישראל שהם שונאיהם לתוכו

ויהי למופת ששרו של מים היה לישועתם ומזלם ולכך בהעניש הקב״ה מדה כנגד מדה כמו שהטביע את המצרים במים נודע כי אין שום כח בהשרים מבלעדי ה׳ משא״כ אם היו נענשים בדבר אחר היה מקום לומר שאותו השר הוא לרע להם מצד עצמו וזה שאמר כי גדול ה׳ מכל וכו׳ בדבר אשר זדו בזה נודע ידיעה ברורה כנ״ל.

יח יב ויבא אהרן וכו׳ לאכל לחם וכו׳ לפני האלקים. וכתב רש״י ומשה היכן היה וכו׳ גם על מה שאמר לפני האלקים גם לכאורה היה ראוי לכתוב בלא ה׳ ידיעה כמו שנאמר בתחילה עולה וזבחים לאלקים בלא קמץ. ונ׳ ע״פ מש״כ הרמב״ן בפסוק ויהי ממחרת כי יתרו הקריב עולה וזבחים לאלקים וכזה לא ימצא בכל הקרבנות שבתורת כהנים כאשר אפרש וכו׳ והוא בריש ויקרא בפסוק עולה אשה ריח ניחוח לה׳ כתב שם שלא יכוון המקריב ולא יעלה במחשבתו רק לשם המיוחד וכו׳ וא״כ י״ל שקודם מתן תורה עדיין היו רשאין בכך אבל למשה כבר נגלה בביאור השם המיוחד בסנה כמו שכתב בריש סדר וארא ועם משה יתנהג ויודע במדת הרחמים שהוא בשמו הגדול וכו׳ וזה שאמר כי הם אכלו עם חותן משה כלומר עם כוונתו לפני האלקים שכוון הוא אליו בהקרבתו אבל משה לא אכל עמהם כמו שכתב הרמב״ן בסדר ויקרא בסוף הפסוק הנ״ל פיגול הוא לא ירצה לכך לא אכל ע״פ כוונתם והוא רחום יכפר.

יח יט איעצך ויהי אלקים עמך. כ׳ רש״י צא המלך בגבור׳. ונ׳ ע״פ מש״כ הרמב״ן בסדר בהעלותך בפסוק אספה לי שבעים איש כי ראוי במספר שלם הזה שישרה עליהם כבוד השכינה וכו׳ ולזה ירמוז הכתוב באמרו אלקים נצב בעדת וכו׳ ואיתא בסנהדרין דף ט״ז ע״ב כדאשכחן במשה דאוקי סנהדראות ומשה במקום שבעים וחד קאי ופי׳ רש״י בעצת יתרו וכו׳ וזה שאמר איעצך דהיינו לעשות סנהדראות אך הא אין עושין כ״א ע״פ שבעים ואחד על זה אמר ויהי אלקים עמך כמו על המספר השלם ורשאי אתה לעשות שתהיה אתה כמו שבעים וחד.

יט ג במדרש פרשה כ״ח הלוחות היו ארכן ו׳ טפחים כביכול היו ביד מי שאמר והיה העולם ב׳ טפחים ובידו של משה ב״ט וב׳ טפחים היו מפרישין בין יד ליד. נ׳ בזה רמז למה שאמרו בע״ז דף ט׳ [ע״א] שתא אלפי שני הוה עלמא אלפים תהו אלפים תורה אלפים ימות המשיח והבריאה נקראת טפח כדכתיב בימינו טפחה שמים והשתא אלפי הם נגד ימי הבריאה כמש״כ הרמב״ן בסדר בראשית בפרשת ויכלו וזה שאמר ב׳ טפחים בידו של ימי שאמר וכו׳ דהיינו ב׳ אלפים היתה התורה בידו של הקב״ה והם ב׳ אלפי׳ תהו ולכך נקט לישנא דמי שאמר כלומר שהיה אז קיום העולם רק בחסדו של הקב״ה ע״י שאמר והיה העולם וכדאי׳ בפסחים דף קי״ח [ע״א] הני כ״ו הודו כנגד כ״ו דורות וכו׳ ולא נתן להם תורה וזן אותם בחסדו ב׳ טפחים בידו של משה הם ב׳ אלפים תורה וב׳ טפחים הי׳ מפרישין וכו׳ הם ב׳ אלפים ימות המשיח והם ימי הגלות ששרף אפוסטמוס את התורה וכתב בקינות בגוים אין תורה אבל בימי המשיח כתיב ומלאה הארץ דיעה זה שאמר היו מפרישין בין יד ליד כלומר

דהדבר בספק אם חוזרין בתשובה בתחילת השני אלפי אז התורה בארץ בידו של משה ובאם לאו כמו בעונותינו שיצאו מהם מה שיצאו ואנחנו בגוים אין תורה היא בידו של הקב"ה וא"ש דנקט הטפחים בסדר דהשנים האחרונים הם המפרישין בין יד ליד.

יט ח ט וישב משה וכו' אל ה' ויאמר וכו' הנה אנכי בא וכו' וגם בך יאמינו וכו' ויגד משה וכו'. נ' לפרש ע"פ מש"כ רש"י לבית יעקב אלו הנשים ותגיד לב"י אלו האנשים פרש עונשן וכו' ואיתא ביו"ד סי' רמ"ו ס"ו דללמד תורה שבכתב עם הנשים אינו תפלות וכתב הטו"ז שם דאפי' לכתחילה יש ללמוד עמהם עם פשוטי הדברים בלא דרך התחכמות והבנה והוא ענין תורה שבע"פ הנמסרת למשה מסיני וזה ענין הכתובים כה תאמר לבית יעקב פשטות התורה שבכתב ותגד לב"י ההתחכמות והבנה דהיינו תורה שבע"פ אלה הדברים אשר תדבר וכו' ופי' רש"י לא פחות ולא יותר דהיינו להנשים לא יותר שהוא תפלות ולאנשים לא פחות דעיקר הפירוש הוא התורה שבע"פ אבל ישראל לא נתרצו להתורה שבע"פ וענו כל העם יחדיו כלומר האנשים כנשים כל אשר דבר ה' דוקא נעשה ולא דברי משה ומשה לא היה רצה להשיב על הקלקלה וזה שאמר וישב משה דברי וכו' שלא השיב רק דברי העם הנוגעים אל כבוד ה' שנתרצו לעשות דבריו אך מהענין הנוגע אל משה לא השיב לא הן ולא לאו וע"ז אמר הקב"ה ג"כ דרך סתם הנה אנכי בא וכו' וגם בך יאמינו וכו' שגם תורה שבע"פ יקבלו על פי זה ועל זה ויגד משה את דברי העם דהיינו שהגיד ופירש וביאר מה שגילו ישראל דעתם שלא לקבל התורה שבע"פ ואמר ע"ז הקב"ה לך וכו' וקדשתם היום ומחר דעל זה אמרו בשבת דף פ"ז [ע"א] יום א' הוסיף משה מדעתו ובזה יחזק לבם להאמין ולקבל תורה שבע"פ בראותם שיסכים הקב"ה על ידי משה ליתן התורה אחר אותו יום שהוסיף משה.

יט טז ויהי ביום השלישי בהיות הבקר. פי' רש"י שהקדים על ידם מה שאין דרך בשר ודם לעשות כן שיהא הרב ממתין לתלמיד וכו' ובנדרים דף ח' [ע"א] יליף לדינא מקרא דיחזקאל דהאומר לחבירו נשכים ונשנה עליו להשכים וא"כ לכאורה אין לשון רש"י שכתב שיהא הרב ממתין מדוקדק יפה דמשמע שבאמת אינו מחויב להמתין ונ' דהענין הוא ע"פ מה שאמרו הרבה למדתי מרבותי וכו' ומחבירי יותר מהם ומתלמידי יותר מכולם ולכך ליתא להאי דינא אלא במזמינם שאומר נשכים ונשנה הרי גילה דעתו שחפץ בבואם ורוצה ללמוד מהם לכך צריך להמתין להם כדין תלמיד לרב והנה אצל הקב"ה ליתא להך טעמא ודינו במזמין שוה כמו לגבי בו"ד באינו מזמין וזה שאמר מה שאין דרך בו"ד כלומר בכה"ג דומיא דהקב"ה בשאינו צריך להם א"צ להמתין אבל עשה כן ללמד לרב כשמזמין שיקדים הוא להם.

כ ח זכור את יום השבת. כ' רש"י זכור ושמור בדבור אחד נאמרו וכן מחלליה. לכאורה הך דזכור ושמור אינו דומיא דאחריני שהם מאמרים סותרים זא"ז. ונ' ע"פ המכילתא שהביא הרמב"ן על זכור וכו'

שמאי אומר זכרהו מא׳ בשבת שאם נזדמן מנה יפה תנהו לשבת והלל מדה אחרת היתה בו שהיה אומר ברוך ה׳ יום יום ונראה ממאמרם מדה אחרת וכו׳ שענין הלל הי׳ ג״כ מכבוד שבת שאמר אם שבת משפיע הברכה לכל ימי השבוע כמש״כ בשל״ה במס׳ חולין שלו דף קי״ח ק״ו של עצמו משפיע וא״צ להזמין לו מימי החול המוקדמים וא״כ זהו בעצמו כבוד השבת שמראה שהשבת אינו צריך לימי החול לפי שהם מושפעים ממנו וזה נרמז במלת שמור דהוא לשון המתן כמו שפי׳ רש״י על ואביו שמר וכו׳ דהיינו המתן עם יום השבת וא״כ סותר עם זכור דמשמע להיפך וזה שאמר שמור וזכור מדת שמאי והלל בדבור א׳ נאמרו.

ואלה המשפטים

כא א במדרש רבה מה כתיב למעלה מן הענין ולא תעלה במעלות וכי מה ענין זה אצל זה וכי ערותן של כהנים היתה מגולה אלא שלא יהיו פוסעין פסיעת גסות ע״ג המזבח כך הזהיר את הדיינין וכו׳ נ׳ ע״פ מש״כ רש״י סוף סדר יתרו אם על האבנים שאין בהן דעת הקפיד המקום על בזיונן חברך שהוא עשוי בדמות יוצרך לא כ״ש וכו׳ ובסדר קדושים כ׳ רש״י על לא תהדר פני גדול לא תאמר פלוני עשיר הוא איך אביישנו וכו׳ א״כ אם נפרש איסור המעלות במזבח משום בזיון יש מקום לפרש הסמיכות אף שאמרתי לך מדין ק״ו שלא לבזות חברך אבל ואלה המשפטים מ״מ תשים לפניהם ולא תחוס על בזיון חברך וכמו שפירש בעל הטורים בראשי תיבות לפניהם ל׳א פ׳ני נ׳דיב י׳הדר וכו׳ לזה אמר דזה הטעם אינו דהא לא היו כלל מגולי ערוה אלא שלא יפסיעו פסיעות גסות כ״א בנחת דרך אימה וכן לדיינין שיהיו מתונין בדין.

שם. במדרש ריש ואלה המשפטים וכן הוא אומר באורח צדקה אהלך וכו׳ התורה באמצע ודינין מלפניה ודינין מלאחריה. נ׳ לפרש ע״פ מה דאי׳ בסנהדרין דף ו׳ ע״ב ויהי דוד עושה משפט וצדקה משפט שיש בו צדקה זה ביצוע ואיתא שם משתשמע דבריהן ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להם צאו ובצעו ורש״י כתב בסדר תצוה בפסוק ועשית חשן משפט שמשפט משמע ג׳ לשונות טענות בעלי הדין וגמר הדין וכו׳ זה שאמר באורח צדקה אהלך דהיינו לומר צאו ובצעו אך אותו הדרך הוא בין שתי נתיבות משפט אחר משפט א׳ שהוא טענות בעלי הדין וקודם ידיעת גמר הדין.

שם במדרש [כך הקב״ה הזהיר לישראל על המצות למה] שהם חביבין עליו יותר מן המלאכים שנאמר בנים אתם לה׳ אלקיכם. ולכאורה הא מצינו במלאכים ג״כ שנקראו בני האלקים וצ״ל כמש״כ הרמב״ן בסדר בשלח בפסוק מי כמכה באלים דבני אינו סמיכות כמו אנשי מחקה וכו׳ ושאלקים הוא תואר כלומר בנים האלקים כמו איש האלקים ובזה יובן המדרש ריש בשלח ע״ב נבוכדנצר אמר ורוה די

רביעאה דמי לבר אלהין וכו׳ והתחיל מנגדו וכו׳ התחיל אומר די שלח מלאכיה וכו׳. ונ׳ ע״פ מש״כ הרמב״ן בסדר יתרו בפסוק לא יהיה וכו׳ על פני כי יש גם למזלות שרים שוכנים באויר כמלאכים וכו׳ כי בראותם לאחד מבני האדם וכו׳ ומזלו עולה מאד כנבוכדנצר יעלה מזלם עם מזלו וכו׳ והתוספ׳ בע״ז דף ג׳ [ע״א] ד״ה שלא כתבו דהצלם היה אנדרטי וזה שאמרו לו לאלהך וכו׳ ולצלמא וכו׳ וא״ש לדברי הרמב״ן שהקים דמות שר שלו ודמותו שבעבודתם יושפע מהשר עליו והנה מה שרצה להכריח לחנניה מישאל וכו׳ שישתחוו לצלם אף שידע שהם צדיקים גמורים לפי שהיה הושב המלאכים עדיפי מהצדיקים וראוי שישתחוו להם אך באמת הא ליתא דהצדיקים נקראו בנים ולא המלאכים ולכך כשאמר על המלאך בר אלהין דזה אין לפרש בלשון תואר כיון דאלהין הוא לשון רבים ואיש האלקים אינו תואר אלא אדון כמש״כ במ״כ לקמן פרשה מ״ג על מימרא דר״ש בן לקיש ובר הוא לשון יחיד ע״כ הורה שעדיין מחזיק בסברתו דהמלאכים הם בנים ועל ישראל חשב להיפך שאינן בנים כמש״כ בפרשת דרכים דרוש כ״ה ד״ה וזהו ולכך היה מנגדו עד שאמר אחר כך די שלח מלאכיה.

שם במדרש הוסיף לנח אחת לאברהם ח׳ ליעקב ט׳ וכו׳ משל למלך נכנס עבדו נתן לו חתיכה שני נתן לו ביצה שלישי נתן לו ירק. נ׳ דהוא מכוון נגד המצוות שנתן להם דהחתיכה שייך על בשר דפת נקרא פרוסה והוא נגד מה שנתן לנח מצות אבר מן החי שהוא ע״י שהתיר לו בשר דאם לא הותר בשר אין שייכות למצות אמ״ה ביצה הוא נגד מצות מילה שנתן לאברהם וע״פ מש״כ הרמב״ן בסדר לך לך בפסוק הנה בריתי אתך שצוה את אברהם לבא בבריתו להמול קודם שתהר שרה להיות זרעו קדוש וזרע ההולדה הוא בביצים כמש״כ הרמב״ן ריש סדר תזריע וזהו נתן לו ביצה שנתן לאברהם זרע קדוש ע״י מצות המילה ירק הוא נגד גיד הנשה שנתן ליעקב דירק נקרא ג״כ גיד כמש״כ רש״י בסדר נצבים על פורה ראש ולענה עשב מר כגידין ויש בו גם כן רמז ע״פ מש״כ הרמב״ן בסדר וישלח בפסוק וירא כי לא יכול לו לא הורשה וכו׳ להקע כף ירכו ואמרו בב״ר נגע בכל הצדיקים וכו׳ זה דורו של שמד ובעירובין דף נ״ה איתא ג׳ כופפין את הקומה וכו׳ וירק ופי׳ רש״י בפסחים דף מ״ב [ע״א] מתשין כחו וזה שבא הרמז בירק על ענין גיד הנשה.

כב כג והיו נשיכם אלמנות. פ׳ רש״י שיהיו צרורות באלמנות חיות שלא יהיו עדים למיתת בעליהם וכו׳. איתא בכתובות דף ט׳ ע״ב כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו דכתיב ואת ערובתם תקח ופי׳ ר״ת שהיו מגרשין בצינעא שלא יקפצו עליהם בני אדם. יש לכוון זה בכתוב עשיתי משפט וצדק כלומר דין אלמנה ויתום אל תניחני לעושקי שלא יהרג א׳ במלחמה שלא תהיה אשתו עגונה אם לא יהיו עדים במיתה ואם באולי יברח אחד מהן ולא יהיה נודע לאשתו על זה יש תקנה ערוב עבדך שיכתב גט כלשון ערובתם

אך לטוב כלומר בדרך טוב בהתחכמות בצינעא אל יעשקוני זדים שלא יקפצו עליהם וכו׳.

תצוה

כח א ואתה הקרב אליך וכו׳. איתא במדרש רבה כשאמר הקב״ה למשה ואתה הקרב וכו׳ הרע לו אמר לו תורה היתה לי ונתתיה לך שאלולא היא אבדתי עולמי נ׳ ע״פ מה דאיתא בברכות דף נ״ה [ע״א] ג׳ מכריז עליהן הקב״ה בעצמו וכו׳ פרנס טוב שנאמר ראה קראתי בשם ואהרן נקרא ג״כ פרנס כדאי׳ בתענית דף ט׳ [ע״א] ג׳ פרנסים טובים וכו׳ אהרן וכו׳ וזה הכוונה כשאמר לו ואתה וכו׳ את אהרן הרע לו שהיה חושב שאהרן ח״ו רע הוא דאילו היה פרנס טוב היה הקב״ה בעצמו מכריז עליו ואמר לו הקב״ה כיון שעיקר הטעם הוא לפי שהוא לתקנת הציבור וכדאי׳ בברכות שם אין מעמידין פרנס אלא א״כ נמלכין בציבור והתורה מעמדת את העולם ועתה אינה שלי כ״א שלך ואין לי כביכול רשות בעולמי וכדאית׳ במדרש ריש סדר תרומה מכרתי לכם תורתי כביכול נמכרתי עמה ופירש בידי משה שהקב״ה גוזר גזירה וצדיק מבטלה א״כ בחירתך גדולה משלי וזה כוונת המדרש ריש סדר קרח אמר להם משה לא למלוכה אני מבקש ולא לאהרן אחי כהונה גדולה וכו׳ לא כך צויתני ואתה הקרב וכו׳ אמר בוקר ויודע ה׳ וכו׳ לא יכלו להפך בקר לערב וכו׳ והוא ע״פ מה דאיתא במ״ר ס״ד כי תשא פרשה מ״ה וכן השמש והירח והכוכבים באין וכו׳ ליטול רשות לצאת להאיר לעולם וכו׳ איפא הוא כסא הכבוד א״ל לכו אצל משה וכו׳ וזה הכוונה שהם עררו על הכהונה גדולה ואמרו שמשה מעצמו בחרו ופרנס טוב ראוי ע״י הקב״ה וע״ז השיב להם ומה בכך וכי יכולין להפוך בקר לערב אבל אצלי ודאי כן הוא שהם ברשותי וכיון שהעולם ברשותי א״כ בחירתי עומדת במקום בחירת הקב״ה ומה שהכריז על בצלאל הקב״ה בעצמו נ׳ דעשיית המשכן הוא כעין עולם אחר כדאי׳ במדרש ריש ויקהל בג׳ דברים הללו נברא העולם וכו׳ ובג׳ דברים הללו נעשה המשכן ומזה הטעם נ׳ שנעשה ע״י בצלאל שהיה משבט יהודה ואהליאב משבט דן כמש״כ רש״י בסדר בראשית בפסוק אלה תולדות השמים ששיתף הקב״ה מדת הרחמים עם מדת הדין ואיתא בסוטה דף ל״ו ע״ב יהודה נקרא כולו על שמו של הקב״ה על שם הויה שהוא רחמים ושיתף עמו משבט דן על שם הדין וכמו שפירש רש״י שם בסדר ויצא דנני וחייבני וזכני וכן בבנין המקדש איתא במדרש שם שנבנה בג׳ דברים הללו נבנה ג״כ ע״י שלמה שהוא משבט יהודה וחירם משבט נפתלי שהוא ג״כ ממדת הדין כמו שאמרה נפתולי אלקים ומשום שהמשכן היה עולם חדש לא היה ברשות משה והוצרך הקב״ה בעצמו להכריז עליו.

כח כז ועשית שתי טבעות וכו׳ לעומת מחברתו וכו׳. כ׳ רש״י ואלו נתונים מעט בגובה זקיפת הכתפות וכו׳ ולעיל בפסוק ועשו

את האפוד כתב טבעות החשן אל מול טבעות האפוד שוכבים זה על זה וכו׳ והנה אם קצות החשן היו מול הטבעות שבכתפות ע״כ היה החשב הרבה למטה ממול קצות החשן ואיך כתב בפסוק כ״ו ועשית ב׳ טבעות זהב בסוף דבריו וקצותיו שוכבין עליו פי׳ שקצות החשן שוכבים על קצוי חשב האפוד הלא היה הרבה למטה מקצות החשן וצריך לדחוק שנמשך החשב בשיפוע למעלה עד תחתית קצות החשן. והנה לא נתפרש בתורה במה נתחברו יחד קצוי החשב וצ״ל בשביל שהיו תחת החשן ואינן נראין לא הקפיד הכתוב אם יתחברום באיזה פתיל שירצו ובזה יובנו ג״כ דברי הרמב״ן שהשיב על פירוש רש״י שהפעמונים היו בין הרמונים שהיה לו לקרא לבאר במה יתלום ועל כן כתב שהיו תוך הרמונים ועדיין קשה במה נתלו בתוכם וע״כ כדפרישית שאם היו בתוכן ואינן נראין בחוץ אין צורך לבאר במה יתלו שאין קפידא ודברי רש״י הנ״ל אם מול טבעות האפוד שוכבים זה על זה אינן מובנין האיך היו שוכבין זה על זה הלא מרוחקין היו הטבעות שבכתפות מטבעות החשן וצריך לדחוק דקאי אקצות החשב שקצות החשן שוכבין עליהן.

כי תשא

ל יג זה יתנו. כתב רש״י כמין מטבע של אש הראה לו וכו׳. לכאורה מה הוצרך לזה דלעיל בסדר תרומה במנורה א״ש שנתקשה במעשה המנורה כמש״כ רש״י בפסוק וראה ועשה אבל לעשות מטבע משקל עשרה גרה אין בו קישוי כל כך. ונ׳ ע״פ מש״כ הר״ן סוף מס׳ כתובות דגרה הוא גרעין של חרוב ודאי יש גדולים וקטנים ומסתמא השיעור הוא בבינונים אך מ״מ קשה לשער בצימצום לידע איזו הן הבינונים ולפחות אינו רשאי כמש״כ הרמב״ן ואע״ג שכתב דלהוסיף רשאין היינו לפי אותו משקל כפלים או שני כפלים אבל מעט יותר שאינו משקל ההוה כלל נראה שאינו נכון לכך הוצרך להראות לו מטבע של אש לעשות כמותו בצימצום.

לא יג ואתה דבר אל בני ישראל וכו׳ אך את שבתותי וכו׳. כ׳ רש״י ואתה אע״פ שהפקדתיך וכו׳ אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה ואח״כ על אך את שבתותי כ׳ אע״פ שתהיו רדופין וכו׳ שבת אל תדחה מפני׳ ולכאורה דברי רש״י כפולין. ונ׳ דענין שבת הוא בזכור ושמור דהיינו עשה ול״ת העשה הוא לקדשו בכניסתו וגם כמש״כ הרמב״ן בסדר יתרו על לקדשו להפנות בו מעסקי המחשבות בהבלי הזמנים ולתת בו עונג וכו׳ וללכת אל החכמים ואל הנביאים לשמוע דברי ה׳ וכו׳ והל״ת היא שלא לעשות מלאכה והנה טעם השביתה ממלאכה היא לאות בינינו ובינו כי בו שבת ה׳ וינפש וטעם הקידוש בשביל שהש״י קדשנו צריכין אנחנו לקדש השבת שבאופן זה תהיה כנסת ישראל בת זוג לשבת כמו שהביאו הרמב״ן בסדר בראשית בפסוק ויכולו שאנחנו קדושים והשבת קדוש וזה שמתחילין בקידוש אשר

קדשנו וכו׳ ומסיימין מקדש השבת וזה שאמר הכתוב ואתה דבר אל בני ישראל דהיינו לאמור פי׳ שיאמרו הקידוש של שבת ויאמרו דברי תורה בשבת וזה שפירש רש״י אל יקל בעיניך לדחות את השבת וכו׳ כלומר שלא יטרדו מחשבותם עם העיון במלאכות חרש וחושב איך לעשותם מחר ועל ידי כן יבטלו מצות עשה של שבת כדברי רמב״ן הנ״ל ומדוייק לשון רש״י אל יקל שזהו אינו חילול ממש כדאי׳ בש״ע א״ח סי׳ ש״ו סעיף ח׳ אבל מ״מ הוא קלות לשבת כדאי׳ שם ואמר אח״כ את שבתותי תשמורו דהיינו הל״ת ואמר הטעם על מה דסיים בל״ת דשבת כי אות היא ביני וכו׳ דהיינו שהש״י שבת ג״כ ועל העשה דשבת אמר הטעם לדעת כי אני מקדשכם שבזה אנחנו בת זוג לשבת ועל זה פי׳ רש״י אע״פ שתהיו רדופין וזרוזין וכו׳ אל תדחה וכו׳ דהיינו הל״ת דשבת שלא לעשות ממש מלאכה.

לב יא למה ה׳ יחרה אפך וכו׳. כתב רש״י כלום מתקנא אלא גבור בגבור חכם בחכם. נ׳ לפרש מש״כ הרמב״ן בסדר שמות בפסוק ואמרו לי מה שמו כי ישראל נגאלו במדת הרחמים הכוונה לפי שבמדת הדין לא היו ראוין להגאל לפי שעבדו ע״ז במצרים כמש״כ בסדר בא בפסוק ומושב בני ישראל וכאן בפסוק אשר ילכו לפנינו כתב שעשו דמות השור שבמרכבה שהוא מדת הדין והיינו לפי דעתם שראוי לעבוד ע״ז א״כ היו ראוין ע״פ הדין להגאל מכח ההבטחה של אברהם אבינו ולא היה לפי דעתם עון לעכב הגאולה וזה שאמרו כי זה משה וכו׳ לא ידענו מה היה לו דשם הויה במילוי אלפין עולה מ״ה ואמרו הוא אומר הכל בשם של מ״ה ולא כן הוא אלא אלקים ילכו לפנינו ואמרו ג״כ אלה אלהיך וכו׳ אשר העלוך דבמדת הדין יצאו והנה תמהו על רש״י דבסדר האזינו בפסוק יזבחו לשדים לא אלו׳ כתב אלו היה בהן צרוך לא היתה קנאה כפולה וכו׳ והוא היפך ממש״כ כאן כלום מתקנא ולהנ״ל א״ש דודאי אם היו תולין אותה מדה שנגאלו בה בדבר שאין בו צרוך כ״ש שהיה קנאה כפולה דקנאה שייכא בדבר הדומה וכ״ש כשאין בו תועלת כלל אבל כיון שהם תלו גאולתם במדה אחרת אין ראוי לקנא כיון שאותה מדת שבה הוצאתם לא נתנו כבודך לאחר וזה שאמר כלום מתקנא אלא גבור בגבור וכו׳ כלומר לא גבור בחכם ובזה אף שאין בו צרוך אין בו קנאה כלל וזה שאמר למה ה׳ יחרה וכו׳ אשר הוצאת וכו׳ ביד חזקה כלומר הלא הוצאתם ביד חזקה מכח הקיטרוג שהיה בהללו עובדי ע״ז ע״כ נגאלו במדת הרחמים ולמה אתה מתקנא בדבר שעשו שלא מעין אותה מדה.

לב יח במדרש רבה ריש פרשה מ״א. מהו קול ענות קול חירופין אנשי כנסת הגדולה עמדו ופירשו אותה ויעשו נאצות גדולות וכו׳ ואחר כל מה שעשו וכו׳ ומנך לא מנעת מפיהם הוי לך ד׳ הצדקה ולנו בשת הפנים. ונ׳ בזה לפרש הפסוק בסדר עקב המאכילך מן וכו׳ למען ענותך וכו׳ כלומר בשביל קול ענות אעפ״כ האכילך המן שיהא לך בשת הפנים דהיינו להטיבך באחריתך.

לב כא מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה. הנראה מדבריו של משה שהיה לו לעשות דבר קל ממנו ואנחנו לא ידענוה אך מסתמא לא היה אהרן מניח הקל ויעשה החמור וצ"ל דאותו דבר הקל היה מה שאהרן עצמו היה הוצרך לעבור העבירה ולכך לא רצה ועשה העגל שבו לא עשה בעצמו שום עבירה כמו שהאריך בזה הרמב"ן ואיתא בעירובין דף ל"ב ע"ב ניחא לי' לחבר דליעבד איסורא קלילא ולא ליעבד עם הארץ איסורא רבה ואי' בתוס' שם ד"ה ולא דהיינו כשלא פשע הע"ה וכ' המג"א סי' רנ"ד ס"ו דאותה סברא היא עקרית וזה שאמר מה עשה לך מה פשעו כי לא רצית לעשות דבר קל והנחתם לעשות חטאה גדולה דהוא איסורא רבה ודאי. ורש"י כ' כמה ייסורין סבלת נ' ע"פ מש"כ התוס' בע"ז דף ג' [ע"א] ד"ה שלא דאותו צלם היה רק אנדרטי עשוי לכבוד המלך ולכך מיתה שפיר סבלו אבל ייסורין לא היו סובלין והרמב"ן כתב דהעגל היה לדמות שור שבמרכבה והיה עשוי מאהרן בכוונה נכונה אך לישראל היה מקום לטעות והיינו דוגמת האנדרטי שאם היה חנניה וכו' משתחוין לא היו טועין ישראל אחריהם ורש"י כ' על וירא אהרן שהרגו את חור וזה שאמר בשלומא אם היו עושין לך ייסורין שפיר לא היה לך לסבול הלא לא ראית רק חור שנהרג וזה יש לסבול גם בשביל אנדרטי כנ"ל בחנניה וכו' ויש לומר כפי מש"כ הרמב"ן בפסוק וירא אהרן כי אולי היה אהרן המקריב והיו הבעלין מפגלין והנה בעלים מפגלין אינה הלכה כדאי' ריש פרק י"ד מפסולי המוקדשים וסוף פרק ב' מהל' שחיטה לענין ע"ז דלא אמרינן זה מחשב וזה עובד ועכ"פ הוי איסור קל דאיכא כמה תנאי דפסלי בזבחים דף מ"ז [ע"א] ומצינו לומר דבאמת העם היו הזובחים כמשמעות הכתוב וישתחוו ויזב' לו והיו מפגלין ממש וזה שאמר לו משה דהיה לו לעשות איסור קל דהיינו לזבוח בעצמו ויהיו הם מפגלין ואינו אלא איסור קל אבל הוא הניחם וישכימו ויעלו ויגישו לבשת פניהם והשיב לו אהרן אתה ידעת את העם כי ברע הוא ודאי פשעו ואין לעשות בשבילם איסור קל אבל התוס' שם בעירובין כתבו עוד על הך דשפחה שכפו לשחררה שהכשילה רבים הוי כמצוה דרבים ולהך תירוצא לרבים יש לעשות איסור קל אפי' פשעו והש"י מדקדק עם הצדיקים ולכך אעפ"כ כתיב ובאהרן התאנף מאד והיינו מכח הך סברא דתירוץ בתרא דתוספת.

לב כה וירא משה כי פרוע וכו'. נ' ע"פ מה דאיתא במגילה דף כ"ה ע"ב מתוך תשובה שהשיב אהרן פקרו המערערים שאמר ויצא העגל ופי' רש"י העיזו פניהם לומר יש ממש בע"א. ונ' כוונת אהרן ע"פ מה דאיתא במדרש ויקרא פרשה ז' שהיה אהרן נוטל קרבנם ופוחסו בפניו לומר שאין בו ממש וזה שאמר לו משה מה עשה לך וכו' מוטב שהיו שוגגין ואל יהיו מזידין שאם היו סבורין שיש בו ממש היו שוגגין ולא הי' חטא כל כך ורצה אהרן לתקן זה ואמר ויצא העגל לומר שיש בו ממש שהיו שוגגין מכאן ולהבא ואמר על זה וירא משה כי פרוע הוא ופי' הרמב"ן שמהם היו חושבין לטובה ומהם לרעה גמורה דהיינו לפי

המדרש הנ"ל אותן שקיבלו דבריו האחרונים שיש בו ממש קרוי טובה שהיו שוגגין ואותן שסברו כפי דבריו הראשונים שאין בו ממש היו ברעה גמורה שידעו שאין בו ממש והיו מזידין.

שם וירא משה את העם כי פרוע וכו' ויעמד משה וכו'. לכאורה אין בזה המשך דבלא"ה היה מצווה להרוג העובדים כמש"כ רש"י על כה אמר ה' והיכן אמר זובח לאלהים וכו' ובמדרש מפיק ליה מקרא לך רד דהיינו לעשות בהם מרדות. ונ' ע"פ מש"כ הרמב"ן על כי פרוע הוא שהיו כצאן הנפוצים בלי יועץ ומדריך והנה הראוי היה בענין כזה לצוות על השופטים לעשות דין בהעובדים כמו דכתיב בבעל פעור בסדר בלק ויאמר משה אל שופטי ישראל הרגו וכו' וזה שאמר וירא כי פרוע הוא שהיו בלי מדריך ושופט ולכך הוצרך לקרא המתנדבים בעם ויעמוד בשער ויאמר וכו'.

לג, ד ולא שתו איש עדיו וכו' ועתה הורד עדיך מעליך וכו' ויתנצלו בני ישראל וכו'. נדחק הרמב"ן לפרש שהתפרקו מכל עדי יותר ממה שעשו תחילה. ונ' ע"פ מה ששמעתי בנימוס שלהם בחטוא שר צבא במשפט המלחמה ביום הגמר דינו להסתלק מיקרתו ומינוי שלו ילבש לבושי הודו ותפארתו ובעת גמר הדין ועודנו עומד שם מקרעין ממנו בגדיו ומלבישין אותו לבושי הדיוט וזהו תכלית הבושה וחריצות המשפט והרמב"ן כתב בזה והנה ישראל קיבלו עליהם את המיתה ברצון נפשם וכו' וזה ענין תשובה גדולה וכו' ואיתא במדרש בראשית פרשה כ"א על ועתה פן ישלח ידו שפתח לו פתח של תשובה וכו' וזהו ענין הכתובים שישראל לענין התשובה לא שתו עליהם עדים ואמר הש"י שאין בזה די הסר חטאתו בשב ועל תעשה אלא ילבישו עדים ויסירום מעליהם במעשה וזה שאמר ועתה כלומר לתשובה גמורה הורד עדיך מעליך שילבישום ויורידום מעליהם ממש. ונ' לפרש עוד ויתיישב מאי דקשיא על מה דאיתא בשבת דף פ"ח [ע"א] וכולן זכה בהן משה ונטלן וכו' ואיך לא הגינו עליו ממלאך המות כדאיתא במדרש וזאת הברכה שנתווכח עמו עד שנטל את המטה ופגע בו ונ' הענין כעין מה דאיתא בע"ז דף נ"ג ע"ב ע"ז שהניחוה עובדיה בשעת שלום מותרת בשעת מלחמה אסורה והטעם משום דדעתם למיהדר לה ולא ביטלוה והרמב"ן כתב בפסוק אמור לבני ישראל וכאשר ראה שהתאבלו חזר ואמר בדרך רחמים אמור לבני ישראל וכו' יזכירם בשמם החביב וכו' ולכך כאשר לא שתו מתחילה עדים עליהם אז היה עדיין עת הכעס הגדול בזה לא ביטלום ביטול גמור שהיה דעתם לחזור להם בשוב כעס המקום כענין עת מלחמה בע"ז אבל אח"כ אמר הש"י אמור לבני ישראל והוא לשון רחמים ועל זה אמר ועתה כלומר עכשיו בעת רחמים הורד עדיך והוא מלשון לך רד שכתב רש"י רד מגדולתך כלומר הורידם מחשיבותם שאם בעת רחמים יבטלום הוא ביטול גמור שלא לחזור להם עוד וקבלו עליהם המיתה מעולם וזה היא התשובה הגמורה וא"ש דאע"ג דזכה בהן משה ונטלן אבל פעולתם כבר בטלה מהן במה שהורידום מעליהם וצ"ל דמשה רבינו בעדי שלו הצטער

עם הציבור וביטל גם את שלו כאמרו ג״כ ואם אין מחני נא והיינו דמתהילה נקרא עדי והוא מלשון עדי עד שהיה בהן חיי נצחות ואח״כ לגבי משה קראן הכתוב אהל כדדריש לה בשבת שם מקרא דומשה יקח את האהל שסגולתם העצמיית בטלה מהן.

לג, יא ודבר וכו׳ פנים אל פנים וכו׳ איש אל רעהו ושב וכו׳. ונ׳ ע״פ מש״כ רש״י על משה יקח האהל מנודה לרב מנודה לתלמיד לזה בא הקב״ה ודבר עמו כאיש אל רעהו לומר דאינו כתלמיד אלא כחבר כביכול ומנודה לחבר אינו מנודה לחבירו וע״ז תיכף ושב וכו׳.

לג, יב ראה אתה אומר וכו׳ אשר תשלח עמי וכו׳ ונפלינו אני ועמך וכו׳. נ׳ ע״פ מה דאיתא בתענית דף כ״ה ע״ב שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו גשמים קודם הנץ החמה ואמר דאינו שבח לציבור ומשל לעבד שמבקש פרס ואמר האדון תנו לו ואל אשמע קולו הנראה דאינו שבח לציבור אלא בנראה שבא מכוחם וזה ההמשך בהפסוקים דהש״י אמר לו בפרשה שלמעלה העל את העם אל הארץ אשר נשבעתי לאברהם וכו׳ ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי וכו׳ והבין משה שפלות מעלתם עתה שהש״י יעשה שלו בזכות האבות לא בזכותם כלל וזה שאמר לפניך לא שילך עמם המלאך אלא לפניהם קודם שיבואו יגרש המלאך האומות ורמז ג״כ בלפניך בזכות מי שהוא לפניהם דהיינו האבות ועל זה התעורר משה עתה ואמר לא הודעתני את אשר תשלח עמי שאמרת שתשלח לפני ולא עמי ואתה אמרת מצאת חן ואין זה שבח לציבור והשיב לו פני ילכו אבל לא גילה איך ילך אם לפניו או עמו ולא רצה משה לבקש סתם שילך עמו שהיה נראה ההקפדה רק על ההליכה עמו ואז אפשר אפי׳ במלאך יתרצה לכך הקדים לומר אם אין פניך הולכים אלא מלאך אל תעלנו כלל אפי׳ אם ילך עמי דזה אפשר הוא במדרגה א׳ אם ילך הש״י לפניהם או מלאך וא״כ בדברי הש״י אם כוון שילך הוא לפניהם נכלל ג״כ ה״ה מלאך עמם והשיב לו כנ״ל אלא במה יודע בלכתך בעצמך ועמנו ואז ונפלינו אני ועמך דזה הוא השבח של ציבור.

לד כט במדרש רבה פרשה מ״ז ומהיכן נטל משה קרני ההוד וכו׳ עד שהיה כותב בקולמוס נשתייר קימעא וכו׳ ופי׳ המתנות כהונה שהיה כותב את התורה שנ׳ כתב לך ולא ידעתי לכוון זה שאיך אפשר שכתב בהיותו בשמים אלא אחר רדתו מהר ס׳ני כתב כל מה שנצטוה וכמש״כ הרמב״ן בתחילת הפתיחה לפירושו בסדר בראשית והכתוב אומר ברדת משה מהר כי קרן עור פניו אך נ׳ שהוא מדיו של כתב הלוחות שכתב הקב״ה דאע״ג שהלוחות הראשונות היו חרות אך האחרונות היו רק כתובין והיינו דאיתא שם לעיל מיניה ולואי שאתן בו ידי ופי׳ הידי משה שהיה בהם רק כתב א׳ שלא היו משני עבריהם כראשונות שהיו חרותין ובזה א״ש מה דאי׳ במדרש פרשה מ״א אל תקרא חרות אלא חירות ממלכיות ומלאך המות ומשמע ודאי דהחריתה גרמה זו וא״כ בלוחות אחרונות שנתחדשו תנאי׳ הראשונים איה פעולת החריתה שאינה גורמת אילו החירות אלא נ׳ שהיו רק כתובין וזה אינו מורה על קיום כל כך

כמו חריתה ולכך נתהוה ג"כ השכחה וראייה עוד ממה דאיתא בפסחים דף פ"ז ע"ב שלשה חזרו למטעתן וחשיב כתב לוחות ואם היה חוזר לישראל מיד אחר מ' יום לא שייך האי לישנא ועיין במהרש"א בחידושי אגדות שם ומן אותו דיו רוחנית שפיר שייך לומר שנהיו ממנו קרני ההוד.

ויקהל

לה ה במדרש סוף פרשה מ"ט נחשת זה יעקב שנאמר נחשתי ויברכני וכו'. והוא תמוה דלבן אמר זה ונ' ע"פ מה שאמרו על התרגום שמפרש על יודע ציד האמור בעשו נחשירכן דהיינו נחש ירכן ולכך כשלקח יעקב הברכות מיד עשו נצח כח הנחש וזהו כי לא נחש ביעקב וזה שאמר לבן נחשתי שהיה עד הנה מצד נחש ארור ובגללך ברכני ה' שבאת אצלי בנצחון כח הנחש וזהו שאמר נחשת זה יעקב ע"פ מה דאי' בשבת דף נ"ה ע"א תי"ו תמה זכות אבות ונחשת הוא מלשון נחש כמו שפי' רש"י בסדר חקת גבי נחש נחשת לשון נופל על לשון ונחשת היינו נחש תם שתם כח נחש שנאמר נחשתי וכו' שבאת לביתי בנצחון כח הנחש והבאת עלי ברכה.

לה ל ראו קרא ה' וכו' בן חור. כתב רש"י בנה של מרים היה. שמעתי לדקדק על שלא כתב רש"י בסדר כי תשא. ונ' ע"פ מה שדייק ג"כ במדרש על מה שאמר משה ראו קרא ה' ואמר משל לתלמיד של רופא וכו' לפיכך אמר משה ראו קרא ה' וכו' וזה שבא רש"י ג"כ ליישב והוא ע"פ המדרש מסדר קרח שכתבתי בסמוך שחשדוהו למשה שמעצמו נתן הכהונה גדולה לאהרן וזה כוונת רש"י דבנה של מרים היה והיה בזה חשד שבחר בו לכבוד משפחתו ולכך אמר ראו קרא ה' שהקב"ה בחרו.

פקודי

לח ז במדרש [פרשה נ"א] אמר לפני הקב"ה מה נעשה בנותר אמר לו לך ועשה בהם משכן לעדות וכו' ואינו מובן הא כל המשכן היה לעדות לצורך ארון העדות. ונ' ליישב ע"פ מש"כ הרמב"ן בסדר ויקהל בפסוק ויקחו מלפני משה על המותרות אולי היה מונח באהל לחזק בו את בדק המשכן וזהו אפשר כוונת המדרש ויהי' לעדות מלשון וכבגד עדים כל צדקותינו והנח במקום הדגש וזהו משכן שישכן לצורך עדות לשבר ובדק שיתהוה במשכן ויעשה אוצר כדי לחזקן לאחר זמן.

ויקרא

א א כ' רש"י יכול ישמע את קול הקריאה ת"ל קול לו קול אליו וכו' ואח"כ כתב מאהל מועד שהיה הקול נפסק וכו'. וכתב הרא"ם

בשם הראב״ד א״כ מה הוצרך למעט מקול אליו שאחרים לא שמעו תיפוק ליה שהקול היה נפסק. ונ׳ דמיעוטא דקול אליו קאי על קול הקריאה של משה דבהכי איירי קרא דסוף נשא ובבא משה לדבר אתו כלומר הפרשה וכלומר והיה בענין הזה ששמע אל הקול הקריאה דהיינו משה משה ואח״ז בא וידבר אליו וראיה ששם כתוב מדבר ופי׳ רש״י בסדר כי תשא בפסוק ודבר עם משה שתרגומו מתמלל כמו מדבר עם משה שהמלך מדבר בינו לבין עצמו וכו׳ ואם קאי על דיבור הפרשה דהוא בהדיא בלשון ניכח דבר אל בני ישראל אכתי נראה בהדיא שהמלך מדבר עם ההדיוט אבל אי קאי על הקריאה א״ש שמדבר בינו לבין עצמו משה משה והוא שומע מאליו וא״ש נמי כפל הלשון וידבר אליו דזה קאי על הפרשה וא״ש דזה הקול של הקריאה ודאי לא היה נפסק דהא הוצרך משה לשמעו שהיה בחוץ ומיעט מאליו שאחרים לא שמעו.

שם לאמר. פי׳ רש״י צא ואמור להם וכו׳ בשבילכם הוא מדבר עמי וכו׳. נ׳ דדייקו כן דאין לפרש כבעלמא לאמור לישראל דהא כתיב בתר הכי דבר אל בני ישראל אלא ע״כ לאמור בשבילכם וכו׳. ונ׳ בזה לפרש סוף דברי רש״י דכתיב ויהי כאשר תמו וכו׳ אלי היה הדיבור וכן הוא ב״ב דף קכ״א ע״ב ואינו מובן מה שדייקו במלת אלי ובזה א״ש דשם ג״כ א׳ אפשר לפרש לאמור לישראל דקראי מורין שלמשה לבדו נאמרה הפרשה שנכתבה בלשון יחיד אתה עובר היום וכו׳ ואל תתגר וכו׳ וע״כ דלאמור ג״כ הכי מתפרש שבשבילכם מדבר וזה מדוייק במלת אלי כלומר הדיבור בפועל היה אלי אבל לאמור שנאמר לישראל שזכות ביאת הדיבור היה מכח ובזכות ישראל.

א ב אדם כי יקריב בקרבנות נדבה וכו׳ אדם למה נאמר וכו׳. הקשו המפרשים דהיה לרש״י לפרש תחלה על אדם ואח״כ על כי יקריב דאיירי בנדבה ולמה איחר דרשה דאדם ונ׳ ע״פ מה דאיתא בשבועות דף כ״ו [ע״א] האדם בשבועה פרט לאנוס ופי׳ רש״י שיהא אדם בשעת שבועה ויהא לבו עליו ואיתא בנדרים דף ל״ה ע״ב הכל צריכין דעת חוץ ממחוסרי כפרה שהרי אדם מביא קרבן על בניו הקטנים ונראה דהיינו שרשאי להביא בשביל חבירו בסתמא בלא דעתו אבל ודאי אם מיחה בהדיא אינו עולה לו ועיי׳ בכריתות דף ז׳ [ע״א] היכא דאמר לא תקרב דכ״ע לא פליגי וכו׳ וכדמצינו בשחיטת פסח ע״י אשתו בפסחים דף פ״ח [ע״ב] לפ״ז ניחא בל״ז הוה דרשינן אדם פרט לאנוס וקאי על עולת חובה של מחוסר כפרה כגון מצורע דאע״ג דכשר בלא דעתו מיעט בו האנוס אבל אחר שכתב דאיירי בנדבה והוכרח לזה מדו״יבה הכתוב בעל ראש העולה עולת חובה לסמיכה כמש״כ רש״י אח״ז ע״כ דכל הפרשה איירי בנדבה א״כ ליכא למידרש אדם למעט אנוס כיון דאפי׳ בלא דעתו פסול דהכל צריכין דעת וע״כ דאתי לדרשא אחרינא.

שם במדרש פרשה ב׳ מכם פרט לגוי שהוא מביא עולה. וכתב בידי משה שאינו מביא עולה כצ״ל אבל נדרים ונדבות מקבלין וכו׳

ודבריו תמוהים דהא עולה דקרא נמי נדרים ונדבות הוא כמש״כ רש״י על יקריב אותו שכופין עד שיאמר רוצה אני ובעולת חובה אין צריך לומר רוצה אני אלא כשאר מצות עשה שמכין אותו עד שתצא נפשו ובעל ראש העולה הוא דמרבינן עולת חובה ובלא״ה לא צריך למעט ממנו הנכרי דפשיטא דאינו במצות ראיית פנים ודבוותי׳. אבל נ׳ עיקר הגירסא שהוא מביא עולה וע״פ מש״כ הרשב״ם בפסוק אם עולה שהתנדב בלשון זה ולפנינו מפרש אם זבח שלמים וכוונתו דלכך נקט קרא לשון אם שהוא תלוי אם עולה אם שלמים ובזבחים דף קי״ו [ע״א] ס״ל לחד מ״ד לא הקריבו בני נח שלמים רק עולות וזהו שאמר מכם הוא דאמר קרא אם עולה כלומר לשון תלוי אם עולה אם שלמים פרט לגוי שהוא מביא עולות דוקא ולא שלמים.

א ג במדרש רבה ויקרא פרשה ב׳ באיל הוא אומר והקרב והכרעים וכו׳ איל אין חסר שתי וערב. ופירש המתנות כהונה שמגביה כרעיו שתי וערב לכך נאמר והכרעים כאילו אינן שלו ולא נתן המדרש טעם על הקרב שלא נאמר וקרבו כמו בשור. ונ׳ על פי מש״כ רש״י על והסיר את מוראתו לפי שניזון מן הגזל ואי׳ בע״ז דף כ״ו [ע״א] על הרועים בהמה דקה לא מעלין והיינו לפי שנכנסין הבהמות בשדות אחרות משא״כ בגסה משתמרת יותר כמש״כ רש״י בסנהדרין דף כ״ה ע״ב ד״ה מגדלין ובתמורה דף ט״ו ע״ב ד״ה ליסטם ולכך לא נכתב קרבו שאינו שלו שניזון מן הגזל אך מ״מ לא כל מזונו מהגזל כמו עוף ולכך נקרב עכ״פ ע״י רחיצה.

א טו ומלק וכו׳ והקטיר ונמצה. כ׳ רש״י מאחר שמקטיר הוא מוצה אלא מה הקטרה הראש בעצמו וכו׳ ובזבחים דף ס״ה [ע״א] דרשו כן מומלק והקטיר גרידא ומהך מאחר שמקטיר הוא מוצה דרשו מה הקטרה בראש המזבח אף מצוי ובמזרחי כ׳ על דברי רש״י דהכי איתא בפרק קדשי קדשים וליתא אבל בתורת כהנים פרשה ח׳ הל׳ ד׳ ה׳ איתא כדברי רש״י.

צו

ז לב ואת שוק הימין וכו׳. פי׳ רש״י מפרק של ארכובה עד סובך של רגל. ולא ידעתי אמאי נקט שלא כהילכתא דזה דברי ר״י בחולין דף קל״ד ע״ב ות״ק ס״ל זרוע עד כף של יד וכנגדו ברגל שוק והוא שני הפרקים עד הגוף.

ח כח ויקח משה וכו׳ ויקטר המזבחה. כתב רש״י לא מצינו שוק של שלמים קרב בכל מקום חוץ מזה. ונ׳ הטעם שלא זכה משה רבינו רק בחזה דהנה צריך ליתן טעם ג״כ על מה שזכה אהרן בחזה ושוק ועל זרוע לחיים וקיבה אמרו טעמא כמש״כ רש״י בסדר שופטים ונ׳ ע״פ מש״כ רש״י בסדר שמות על וראך ושמח בלבו משם זכה לחשן על הלב והנה על ההליכה לראותו שהיא עיקר המעשה לא מצינו שכר ונ׳ דנגד זה ניתן

לו חזה ושוק דשוק הוא על ההליכה כנאמר ביואל ב׳ בעיר ישוקו ופי׳ רש״י שם בהליכה מתמדת ובו זכה בשביל הנה הוא יוצא לקראתך וחזה הוא מלשון ראיה כמש״כ הרמב״ם פרק ט׳ ממעשה קרבנות הל׳ יו״ד איזהו חזה הרואה את הקרקע וכו׳ ועל שם כך נקרא חזה ובו זכה בשביל וראך ואיתא במדרש שמות סף פרשה ב׳ שאמר משה הנני לכהונה ואמר לו הקב״ה אל תקרב הלום לא יהיו בניך מקריבין וכו׳ והנראה שלכהונת עצמו זכה אז בזבחים דף ק״ב [ע״א] וכתיב שם וירא ה׳ כי סר לראות שהלך אל מקום השכינה לראות וכתיב אח״כ ויסתר משה פניו ופי׳ רש״י מפני כבוד השכינה אך לא מצינו שחזר לאחוריו מפני כבוד השכינה וא״ש דעל שהסתיר פניו מלראות זכה בחזה אבל בשוק משום שלא חזר לאחוריו לכך לא זכה בו שלא היה בידו זכות הליכה.

שמיני

ט א. בסדר שמיני איתא בויקרא רבה דלשון ויהי הוא לשון צער ואותיבו מויהי ערב ובקר דימי בראשית ותירץ דהא ג״כ צער דכל מה שנברא ביום ראשון עתיד לכלות ובשאר ימים ג״כ וכו׳ וני׳ דאמר כן לרווחא דמילתא דכל מעשי בראשית עתידין לכלות צריך עדיין עשייה חטין צריכין לטחון וכו׳ ויש לכוון בזה הפסוק בתילים כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמד דמעשה בראשית נבראו במאמר כמו שאמרו בעשרה מאמרות נברא העולם ומלאכת המשכן היה ע״י צווי כמש״כ הרמב״ן בסדר ויקהל בפסוק ויעשו כל חכם לב כי כלל מלאכת המשכן בפסוק שאמר בסוף ובצלאל וכו׳ עשה את כל אשר צוה וכו׳ ואיתא ביומא דף ע״ב [ע״א] עצי שטים עומדים שעומדים לעולם ולעולמים וכן כל המשכן נגנז כדאי׳ בסוטה דף ט׳ [ע״א] והוא מרומז בלשון צווי כמש״כ רש״י ריש סדר צו דצו הוא מיד ולדורות זה שאמר הוא אמר דהיינו מעשה בראשית ויהי אינו קיים הוא צוה דהיינו מלאכת המשכן ויעמוד שעומד לעולמים.

ט ב קח לך עגל וכו׳. כ׳ רש״י שבא על עון העגל וכן הביא הרמב״ן מתוספתא של פרשת מילואים ויש בידכם בסוף שנאמר עשו להם עגל מסכה וכו׳ והנה קרבנם הוא ממש קרבן ע״ז האמור בסדר שלח לך פר לעולה ושעיר לחטאת אך קרבן אהרן נשתנה להיפך מין בהמה גסה לחטאת ודקה לעולה וני׳ הטעם ע״פ מה שנראה הטעם מה שנשתנה ע״ז משאר מצות האמור בויקרא בהעלם דבר מביאין פר לחטאת ובע״ז בא פר לעולה ושעיר לחטאת ע״פ מה דאיתא בקידושין דף מ׳ [ע״א] דבשאר עבירות מחשבה רעה אין מצרפה למעשה אבל בע״ז כל המודה בה ככופר בכל התורה ואדרבה המחשבה חמורה ממעשה כמש״כ הרמב״ן בסדר יתרו בפסוק לא יהיה לך דהזהיר תחילה שלא נקבל אדון לנו מכל האלהים וכו׳ ואח״כ אמר שלא נעשה וכו׳ ואמרו במגילה דף י״ב [ע״א] הם לא עשו אלא לפנים וכו׳ והנה כל שהחטא חמור יותר בא הקרבן ממין הגדול יותר כמש״כ רש״י בסדר ויקרא בפרשת עולה ויורד שיכול החמורין שבהן יהיו בכשבה וכו׳

והקלין יהיו בעופות וכו׳ והעולה באה על הרהור הלב כמש״כ הרמב״ן ריש ויקרא בפסוק ונרצה לו לפ״ז א״ש דבשאר עבירות דהמעשה היא רק העבירה ולא המחשבה כלל לכך בא עליהם החטאת ממין הגסה אבל בע״ז דאיכא תרתי והמחשבה חמורה יותר בא עולה ממין הגסה וחטאת מדקה והנה במעשה העגל היה לאהרן רק המעשה אבל מחשבתו היתה לטובה כמש״כ הרמב״ן בפרשת העגל רק שהיה לו בה חטא על מחשבת העם כמש״כ שם בפסוק וירא אהרן כי ברובם היה החטאת במחשבה רעה וזה מדויק בפסוק קח לך עגל לחטאת כלומר אף שבשאר ע״ז אין הדין כן אך לך שהמעשה היה העיקר בא הגסה לחטאת ועל חטא המחשבה רק איל אבל אל בני ישראל תדבר שעיר לחטאת ומין הגסה לעולה ושם לא אמר לכם שלא לדבר בגנותם ובא קרבנן כדיני׳ בע״ז הגסה לעולה ודקה לחטאת.

יג. ביערת דבש מביא בשם המדרש וידום אהרן מה הי׳ לו לומר וביום השמיני ימול ונדחק בישובו. ונ׳ ע״פ מה דאי׳ בשמות רבה סדר תצוה בפרשת וזה הדבר באיזה זכות נכנס אהרן לבית קדשי הקדשים בזכות המילה והיינו כדאי׳ שם פרשה י״ט דשבט לוי שמרו המילה במצרים ומביאו רש״י בסדר וזאה הברכה ונ׳ קצת רמז לזה בוזה הדבר דזה גימטרי׳ י״ב ע״פ מה דאיתא בשבת דף קל״ז [ע״א] קטן נימול לי״ב בב׳ י״ט של גליות ועיי׳ במג״א ס׳ תצ״ד שכתב ג״כ רמז לי״ט של גליות בתורה וס״ל להאי מדרש דמתו נדב ואביהו על שנכנסו לקה״ק והיה לו לאהרן לומר וביום השמיני ימול דזכות המילה היה לו להגין כנ״ל.

שם הוא אשר דבר ה׳ וכו׳. כ׳ רש״י אל תיקרי בכבודי אלא במכובדי והייתי סבור או בי או בך עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך. מקשין אכתי דילמא שווין הם ונקדש בשנים מהמכובדים. ונ׳ ע״פ מה דאיתא בזבחים דף קט״ו ע״ב וגם הכהנים הנגשים ר׳ אמר זו פרישות נדב ואביהו ופי׳ רש״י שנעשו בסיני כהנים והם הכהנים הנגשים וכו׳ והנראה מזה שמסיני עד שהוקם המשכן שימשו רק נדב ואביהא א״כ לכאורה מוכח מזה שהם גדולים ממשה ואהרן שהושוו בגדולה היה ראוי שכולם ישמשו בכהונה אך היה מקום לומר דילמא הכהונה והשימוש למקום אינו מדרך הכבוד אלא אדרבה משה ואהרן הם המכובדים שנדב ואביהא הוצרכו לעבוד תחתם אך ממה שאמר ונקדש בכבודי כלומר במכבודי ומתו נדב ואביהוא מוכח שהעבודה היא מדרך הכבוד והמעלה ונדב ואבידוא העובדים הם המכובדים והנה רש״י הביא על ועל פני כל העם אכבד קרא דנורא אלקים ממקדשך וק׳ א״כ היה לו לומר על פני כל העם אורא אבל בזה ניחא דהקב״ה היה רוצה להורות ביום הקמת המשכן דהעבודה לו היא הכבוד כענין שנאמר בסדר קרח עבודת מתנה אתן את כהונתם וזה שאמר אכבד שיראו כבוד המקום שהעובדים לו הם הקדושים וזה שאמר הייתי סבור או בי או בך שאותן שלא הוצרכו לעבוד הם המכובדים עכשיו שהם הקרובים שמתו רואה אני למפרע

שהם גדולים מדנבחרו הם מאז לעבודה ולא כולנו מוכח שהם גדולים ממנו ולכך בגמרא שלנו שם בברייתא לא הביא הך סיומא דוהייתי סבור או בי או בך וכו׳ דשם קאי למ״ד זו פרישת בכורות דאליביה לא מוכח כלל שהם גדולים אבל המדרש שהביא רש״י והוא במדרש רבה פרשה י״ב ס״ל זו פרישת נדב ואביהוא סיים שפיר בזה כנ״ל רק דבזה חולק עם הגמ׳ שלנו דס״ל למ״ד פרישת נדב ואביהוא קאי אשר דבר על הקרא דפן יפרוץ ולהמדרש קאי לדידי׳ ג״כ על קרא דונועדתי ואפשר דהא דקאמר בגמ׳ בשלומא למ״ד זו פרישת נדב היינו דכתיב כלומר מפן יפרוץ הוא לפי ההו״א אבל למאי דמסיק מקרא דונקדש בכבודי נאמר דגם למ״ד פרישת נדב דקאי הוא אשר דבר בפשיטות טפי אקרא דונקדש בכבודי וראיתי בתוספ׳ שם בזבחים ד״ה וקיבל דמסקו דהך וידבר אל אהרן דיין ושכר ג״כ הי׳ למשה שיאמר לאהרן ומדוקדק בזה תרגומו של אונקלוס שתרגם ומליל ה׳ לאהרן ובכל דוכתי על וידבר אל משה תרגם עם משה לפי שהיה עמו ממש אבל באהרן שלא נדבר עמו תרגם לאהרן כלומר שהיבר עם משה לצורך אהרן כמו לקמן בפרשת זאת החיה על אל משה ואל אהרן שתרגם עם משה ולאהרן כלומר ולצורך אהרן שמשה יאמר לו כמש״כ רש״י ריש ויקרא אליו למעט את אהרן שכל הדברות שנאמר למשה ולאהרן היו למשה שיאמר לאהרן.

י יט ותקראנה אותי כאלה וכו׳. כ׳ רש״י אפי׳ אינם בני אלא שאר קרובים שאני חייב להיות אונן עליהם וכו׳ שהכהן מטמא להם. ולא הבנתי מה בין בנים לשאר קרובים ומאי אפי׳ דקאמר ולולא דבריו נ׳ קצת רמז למה שהביא הר״ן בכתובות על דף ק״ג בשם הירושלמי דאמר להו אם אבלים אתם פי׳ אוננין כשמת רבם למה אכלתם בשר וכו׳ ונדב ואבי׳ היו גדולי הדור כמו שאמר משה שהם גדולים ממני וממך וזהו שאמר כאלה מצד שהם גדולי הדור אפי׳ אינם קרובים ראוי שלא לאכול בשר.

יא ד במדרש סוף שמיני ואת הגמל כי מעלה גרה הוא שגררה מלכות אחריה וכו׳ והוא גרה לא יגר שאינה גוררת מלכות אחריה וכו׳ ועל מפרים פרסה לא פירש כלום. ונ׳ דרומז על ההילוך בגלות והנה לבבל לא היה נחשב לגלות כדאי׳ בפסחים דף פ״ו ע״ב לא הגלה אותן לבבל וכו׳ מפני ששיגרן לבית אמן וכו׳ וכן מדי היה בבבל ובשיעבוד יון היו בא״י ולכך אמר בכולהו דאין מפריסין פרסה שלא הוליכו את ישראל בגלות שלימה אבל באדום אמר מפרים פרסה כמש״כ הרמב״ן בתוכחה דכי תבא ובידם גלות ירושלים וביד עמים רבים וכו׳ ונתקיים והפיצך וכו׳ ועדיין מגלין אותן ממקום למקום וזה שאמר בו מפרים בלשון הוה.

תזריע

יג א במדרש רבה פרשה ט״ו כיון ששמעו ישראל פרשת נגעים נתיראו אמר להם משה אילו לאו״ה אבל אתם לאכול ולשתות ולשמוח ונדחק בידי משה בכוונתו ונ׳ פשוט ע״פ מה שהביא הרמב״ן בסדר שופטים בפסוק לא תלמד לעשות כי תמורת ענג נגע ועשה כן

להיות הוא יתברך מהשנא עדניא וזימניא וכו׳ מבלי שינוי טבעו של עולם וכו׳ וסיים במדרש שנאמר והבוטח בה׳ חסד יסובבנהו שמסבב ומהפך המערכות וזה שאמר אבל אתם לאכול מה שהוא להם נגע אצליכם היא התמורה ענג.

יג יד וביום הראות. רש״י חתן נותנין וכו׳ לו ולביתו ולכסותו. והוא ממשנה דנגעים פ״ג והנה לא מצאתי בשום מקום דנותנין לכלה והא כל עיקר ז׳ ימי המשתה משום תקנת הכלה הוא כמבואר בריש כתובות דף ה׳ [ע״א] שקדו חכמים ואדרבה למ״ד יום היה צריך כדאיתא שם דף ד׳ [ע״א] ואין מונעין תכשיטין מן הכלה כל ל׳ יום ונ׳ ע״פ מה דאיתא בכתובות דף ס״ז ע״ב לו זו אשה ואמרו ג׳ דברים מרחיבין דעתו של אדם אשה נאה דירה נאה כלים נאים דהיינו מלבושים וכנגדם אמרו כאן דנותנין לחתן ומדוקדק כפל הלשון נותנין לו ז׳ ימים לו וכו׳ דלו בתרא היינו אשתו וקאמר נותנין לו היינו לנגעי עצמו ז׳ ימים ואח״כ נגעי כלתו ביתו וכסותו שהן כולן להרחבת לבו וכיון דלכלה נותנין רק משום לתא דהחתן דינה כדידי׳ רק ז׳ ימים משך שמחתו.

שם. במדרש רבה סוף סדר תזריע ומי ראה נגעי מרים א״ת משה אין זר רואה וכו׳ אהרן אין קרוב רואה וכו׳ ומקשין לימא בפשיטות חד טעמא לתרוויהו משום קורבה ונ ע״פ מה דאיתא בסוטה דף י״ב [ע״א] ביוכבד שנולדו בה סימני נערות ופי׳ רש״י שחזר לה אורח כנשים והא דאין קרוב רואה הנגעים היינו משום דמיקרבא דעתי׳ לגבי׳ ואיתא בתענית דף כ״ד ע״ב לא תזבנון דמעשה נסים הוא א״כ י״ל דמעולם לא היתה מרים נהנית ממשה כאח לצרה יולד משום דנולד ע״י מעשה נסים ויובן בזה הקרא דמרים הנביאה אחות אהרן כמש״כ רש״י שם דלא קראה אחות משה וכן בסדר בהעלותך בפסוק אל נא תהי כמת וכו׳ שדיקדק רש״י אמנו היה לו לומר בשרנו הי״ל לומר ולהנ״ל ניחא דלא כלל משה באחוה מטעם הנ״ל ולזה הוצרך במשה לומר שאין זר רואה וכו׳.

אחרי מות

יז ז ולא יזבחו עוד וכו׳. בע״ז דף נ״א ע״ב מוקי הך קרא בקדשים שהקדישן בשעת היתר הבמות דליקום עליי׳ בל״ת והנראה דבלא״ה הוה שרינן להו מצד הסברא ולכאורה היינו כעין מה דבעי ר׳ ירמיה בחולין דף י״ז [ע״א] באיברי בשר נחירה אי שריין לאחר שנכנסו לארץ וא״כ הו״ל למיפשט מהכא דמותרין מדאיצטריך קרא לאסור. אך נ׳ דלא דמי דקדשים ע״פ דיבורו איקדשו והוקדשו אדעתא דבמות לכך הוי ס״ד למישרינהו משא״כ באיסורי התורה שפיר מיבעי׳ ליה והנה הרא״ש כתב שם דנ״מ לנודר במין א׳ אי שרי מה שיש בידו מקודם וכן אם ב״ד אסרו גבינת נכרי או שלקות. ושמעתי מקשין ממה דאיתא בנדרים דף צ׳ [ע״א] גבי ההוא גברא דאיתסר עלי׳ הנאות דעלמא וכו׳ ושרקי׳ טינא ופי׳ הרא״ש שם לפי שנאסר בהנאות העולם ואמאי לא הותר במלבושים שהיו לו מקודם הנדר ונ׳ דלא אמרה הרא״ש בנודר ממין א׳ סתם פשיטא

שנאסר בכל אותו המין דמה לי אם נמצא ממנו בידו או אצל החנוני אלא איירי בתולה במעשה כמו באיברי נחירה דלא אסרה תורה בשר נחירה בהדיא רק ציותה בבואן לארץ ישחטו וא״כ אפשר לומר דאותן איברים שריין הואיל דאותו זמן היתה הנחירה כמו השחיטה וכדאמר שם בגמר׳ נחירתן זו היא שחיטתן וכמש״כ רש״י שם ד״ה שהכניסו הואיל ובשעת נחירתן היתר היתה ולזה דימה הרא״ש גבינות ושלקות הנכרים דאין אסורין מחמת עצמן רק מחמת מעשה הנכרי דאפי׳ עשה הגבינה בעשבים אסור שמקודם האיסור דלישרייה הואיל שנעשו בזמן שהיה שוה מעשה הנכרי לדישראל וכן יש לפרש בנודר ממין א׳ היינו בתולה במעשה כגון שאוסר עליו צלי קדרה ויש להתיר מה שהוא ממקודם לכן שאז היה עדיין צלית הקדירה כצלית הגחלים אבל במלבושים הנ״ל כיון שאסר עליו הנאות העולם פשיטא דכל הנמצא בכל מקום בכלל ותדע דאל״כ הו׳ ליה למיבעי עדיפא מזה דלישתרו להו אותן בהמות שהכניסו עמהן לנחור בארץ אי נימא דלא חל האיסור אמה שיש לו קודם לכן אלא ודאי כדאמרן.

יח ה אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. כ׳ רש״י לעוה״ב וא״ת בעוה״ז דלא סופו הוא מת ואינו מובן אטו אריכת ימים בעוה״ז אינו טובה לצדיקם להבטיח עליה ויש לפרש ע״פ מה שאמרו דמכל מצוה שהאדם עושה נברא מלאך וזה אמר אשר יעשה אותם פי׳ שיעשה בהם המלאכים וחי בהם פי׳ עם המלאכים כמו בעבוטו שדרשו בב״מ דף קט״ו ע״ב הבי״ת כמו עם דהיינו ועבוטו אצלך והם נצחיים וא״ש שאם תאמר לעוה״ז והלא סופו מת ואינו חי עמם בשוה אלא ע״כ לעוה״ב.

קדושים

יט יח לא תקם ולא תטור וכו׳. כ׳ רש״י איזו היא נקימה אמר לו השאילני מגלך וכו׳ למחר אמר לו השאילני קרדומך וכו׳ נטירה אמר לו השאילני קרדומך וכו׳ הא דשינה בנטירה שהתחיל בשאילת קרדום ממה שכתב בנקימה שהתחיל במגל נ׳ דקרדום הוא שוה יותר ממגל לכך בנקימה נקט רבותא דאע״ג דהשני מסרב בקרדום ואינה נקימה כל כך דאפי׳ היה הראשון משאיל לו המגל לא היה השני מחויב ע״פ דרך ארץ להשאיל לו קרדום ששוה יותר אעפ״כ הוי נקימה ובנטירה נקט רבותא דענין הנטירה הוא שאמר איני כמותך וכו׳ ובזה שבקש מהראשון קרדום אינו שייך זה כ״כ דיש לומר שאם היה מבקש ממנו מגל היה משאיל לו וכן אפשר אם היה הראשון מבקש עתה קרדום לא היה השני נותן לו וא״כ לא שייך כ״כ איני כמותך אף על פי כן הוי נטירה.

כ ב ואל בני ישראל תאמר וכו׳. פי׳ רש״י עונשין על האזהרות. ולכאורה מה בעי רש״י להקדים כאן ענין הפרשה. ונ׳ משום דבריש הסדר פירש רש״י אל כל עדת בני ישראל שנאמרה פרשה זו בהקהל ואיתא

במגילה דף כ"ה ע"ב אזהרות ועונשין נקרין ומתרגמין מהו דתימא ניחוש דילמא פייגי דעתיי' כן כתב מהרש"א שם דהיא גירסת רש"י וכן איתא בע"י עכ"פ איכא סברא שלא לפרסם כל כך העונשין זה שאמר הכתוב כלפי שנאמרה הפרשה שעד כאן בהקהל אל כל עדת אמר כאן רק אל בני ישראל וזה שכתב רש"י עונשין על האזהרות כלומר לכך לא תאמר אל כל עדת רק אל בני ישראל.

אמור

כג י. בויקרא רבה פרשה כ"ח אל תהי מצות העומר קלה בעיניך שע"י מצות העומר זכה אברהם לירש את ארץ כנען כדכתיב ונתתי לך וכו' ואתה את בריתי תשמור. נ' ע"פ מש"כ הרמב"ן בסדר ויצא בפסוק ויאכלו שם על הגל שהוא דרך הבאים בברית לאכול שניהם מלחם אחד ובמדרש רבה ריש וירא איתא כן תעשה לעצמך ואח"ז אמר רבנן אמרי אפי' פת הביא לפניהם ואח"ז אי' ויאכלו ראשון ראשון מסתלק וכן כ' הרמב"ן בפסוק שלש סאים קמח סלת אולי ידע הסתלקות המאכל ראשון ראשון והוא כמרבה עולות למזבח ונ' דכל זה לפי שכרת הקב"ה עמו ברית בפרשת המילה לזה שלח לו המלאכים לאכול עמו סעורת הברית וכ' שם הרמב"ן שהוציאה מכל הג' סאין סולת נקיה מעט והיינו ממש כמצות העומר כדאי' במנחות ריש פרק ר' ישמעאל שהי' בא מג' סאין וזה שאמר שע"י מצות העומר דהיינו דוגמתו שהביא למלאכים זכה לא"י דכתיב את בריתי תשמור שתעשה היזוק וקיום לברית דהיינו הסעודה והקרבת המאכל להסתלקות שע"י נתקיים הברית שכרת עמו על ארץ ישראל.

כג טו. שם תני ר' חייא שבע שבתות תמימות אימתי הן תמימות בזמן שישראל עושין רצונו של מקום. נ' ע"פ מש"כ הרמב"ן בפסוק עצרת הוא ומנה ממנו מ"ט יום וכו' וקדש יום ח' כשמיני של חג והימים הספורים בינתיים כחולו של מועד וכו' ותשלומין דראשון הוא כי גם הוא אצילות הראשונים וכו' ובשל"ה דף קע"ח ע"ב בכל יום ויום צריך אדם לראות בימי הספירה לתקן וכו' ובדף רמ"ז ע"ב הביא והזכיר סוכות וה"ה לשאר י"ט ג"כ שצריך ללמוד בהם יותר וכו' לא איברו שבתות וי"ט אלא לגירסא וכו' ומשמע ודאי דגם ימי חוה"מ הם מיוחדים לגירסא דכולהו בכלל סוכות ובברכות דף ל"ה ע"ב אי' בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים ועי"ז הם פנוין לעבודת ה' זה שאמר דלפי שהימים האלה בין פסח לשבועות הם ימי עבודה בין קציר שעורים לקציר חטים ואיך יהיו בבחינת חוה"מ אלא אימתי הן תמימות דהיינו לעשות שלימות א' לעצרת עם פסח בזמן שעושין רצונו של מקום דמלאכתן נעשית ע"י אחרים והם פנוין לעסוק בהם בשלימות כימי חוה"מ.

כה ז ולבהמתך ולחיה וכו'. כ' רש"י אם חיה אוכלת בהמה לא כ"ש שמזונותי' עליך וכו'. קשה הא בהמה נזכר' קודם בקרא ואימא ה"נ אשמעינן קרא דרך לא זו אף זו. ונ' ע"פ מש"כ רש"י בפסוק הקודם ולשכירך ולתושבך אף הגוים ואיתא בשבת דף י"ט [ע"א] נותנין מזונות לפני כלב וכו' נותנין מזונות וכו' מהו דתימא האי רמי עלי' והאי לא רמי עלי' וכו' והנה לכאורה יש סברא איפכא דלבהמה ליתסר טפי ליתן מפירות שביעית מלחיה לפי שמזונותי' עליך ונראה כמחזיק בהם כבעל הבית אבל החיה אוכלת בתורת הפקר לפ"ז דברי רש"י מתפרשין כך בדרך ממ"נ אם חיה אוכלת כלומר אם הוצרך הכתוב להתיר חיה דלכאורה היא כ"ש מבהמה לפי שאוכלת בתורת הפקר אלא ע"כ דאין דנין מכח סברא זו בפירות שביעית אלא איפכא דמצד מזונותי' עליך יש יותר היתר ושפיר איצטריך להשמיענו חיה א"כ קשה בהמה לא כ"ש אתיא מנכרי דלא רמי עלי' ושרי כ"ש בהמה.

כה ט בעשור לחדש ביו"ה תעבירו שופר וכו'. כ' רש"י לומר לך תקיעה בעשור לחדש דוחה שבת וכו'. וכ' הרמב"ן שהוא אסמכתא דמדאוריי' תקיעת ר"ה נמי דוחה שבת ונ' לפ"ז עוד רמז בקרא למאי דאיתא בש"ע או"ח סי' רע"ה ס"ח נוהגים לקרות בליל יוה"כ במחזורים שאימת יוה"כ עליהם והנה התקיעה אסורה בשבת משום גזירה שמא יעבירנו זה שאמר ביוה"כ כלומר לפי שיום כפורים הוא ואיכא אימה לכך מותר להעביר שופר בכל ארצכם דאין לחוש לשמא יעבירנו.

כה מח אחרי נמכר גאולה תהיה לו. כ' רש"י אל תניחהו שיטמע וכו' והכתוב אמר טעם אחר לא ירדנו בפרך לעיניך ונ' ע"פ מש"כ רש"י לעיל על לא תרדה בו בפרך שהוא מלאכה כדי לענותו וזה שכיח בנכרי שמתכוון לענותו לפי שהוא יהודי כמש"כ הרמב"ן סוף האזינו כי לא ישנאו את ישראל רק בעבור שלא יעשו כמעשיהם וכו' אבל אם נטמע עם הנכרי ועושה כמעשיו לא ירדנו בפרך וא"ש דדא ודא אחת היא דלא ירדנו בפרך יטמע עמו לכך אל תניחהו דאחת משתים רעות יעשה עמו או שירדנו בפרך או שיטמע עמו.

כו ב. סוף סדר בהר את שבתותי תשמורו וכו' אני ה'. פי' רש"י נאמן לשלם שכר. נ' לפרש הסמיכות אח"ז אם בחקותי תלכו ע"פ מה שאמר ישב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה והנה זה ודאי דוקא במי שהוא עושה גם מצות עשיות וכיון שעמל לעשות ראוי לו לקבל שכר גם על הישיבה ומניעה דידוע שאם היה בהם מעשה היה עושה לשם שמים הא לא"ה מהיכא תיתי יקבל שכר על הבטלה ושמירת השבת והמקדש היינו לא תעשה כדאיתא ביבמות דף ו' [ע"א] אבל ואת מצותי תשמרו הוא משנה כמו שפי' רש"י בסדר אמור על ושמרתם מצותי זה שאמר שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו אני ה' ליתן שכר אך היינו אם בחקותי תלכו וכו' ועשיתם אותם אז ראוי ליתן שכר על הישיבה מל"ת כנ"ל.

כו ח ורדפו מכם חמשה מאה ומאה רבבה וכו'. כ' רש"י וכי כך הוא החשבון וכו'. ונ' ע"פ מה שפי' רש"י מכם מן החלשין שבכם א"כ אם יבררו היותר חלשין שירדפו מאה פשיטא שהנשארין הם גבורים מהם ויכול להיות שירדפו ה' פעמים כמותן דכמות יותר שנברר יהיה זה קצת גבור יותר מזה עד האיש הק' ושפיר יניסו רבבה.

כו יא ולא תגעל נפשי אתכם. הקשה הרמב"ן על פי' רש"י הא בתוכחה נאמר ולא געלתים וא"כ מה ברכה היא זו וראיתי באבן עזרא שכתב כי כבודי דר עמכם ואינני כבני אדם שתגעל נפשי לשבת במקום אחד. ונ' כוונתו דלכאורה אדרבה אין דירת האדם נתעב עליו לעולם וקשה העקירה כצפור נודד מקנה אך היינו ממקום קבוע שלו אך אם הולך מקביעתו לאיזה דירת עראי לצורך עסק מה אף שהיא טובה ודאי תגעל נפשו להתגורר ימים רבים שם ומצינו מלת את פעול במקום עם כמו וזכרתי את בריתי אותך והוא במקום אתך וזה שאמר לא געלתים הוא כינוי לעצמם שלא יגעלם אבל כאן אמר שיתן משכנו בתוכם דירת קבע עיקר דירה בתחתונים ולא תגעל נפשי להיות אתכם תמיד להיותו דירת קבע שלו.

כו יט ונתתי את שמיכם כברזל וכו'. פי' רש"י והארץ תהיה מזעת ומרקבת פירותיה וכו'. לכאורה מה ההפרש אם יש קצת לחות בין שהוא מן השמים או מהארץ ונ' ע"פ מה דאיתא בתענית דף ט' ע"ב והלא מימי אוקינוס מלוחים הן אלא מתמתקין הן בעבים והרמב"ן בסדר ויקרא בפסוק ולא תשבית מלח וכו' כ' דהמלח יכרית כל דבר וזה ההפרש דאם הלחות מהארץ הוא מלוח ויכרית הפירות משא"כ אם השמים מזיעין לר"י ודאי מים עליונים מי ברכה הן וגם לר' אליעזר ומתמתקין ומגדלין פירות קצת עכ"פ.

כו כא. במדרש מעשה בר' אבוהו שהיה מסתלק מן העולם ורואה כל הטוב וכו' ואמר וכו' ואני אמרתי לריק יגעתי וכו' ובסוף סדר חיי שרה מייתי עלה שהראו לו י"ג נהרי אפרסמון. ונ' ע"פ מה דאיתא בסוף מס' עוקצין עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות ונ' הרמז על מנין זה ע"פ מש"כ רש"י בסדר ואתחנן בפסוק ואהבת בפרשת ק"ש העושה אצל רבו מיראה כשהוא מטריח עליו מניחו והולך לו ובסדר בחקותי בפסוק ואם תלכו עמי קרי כתב כמקרה שאינו אלא לפרקים וי"ל דהעושה מיראה אף שהוא ג"כ צדיק גמור כדאי' בסוטה דף ל"א [ע"א] תרווייהו צדיקי גמירי וכו' מ"מ הוא קצת בבחינת קרי שהוא לפרקים דכשהוא מטריח עליו מניחו וכו' וקרי הוא גמטריא ש"י וזה שאמרו לכל צדיק וצדיק כלומר אפי' לעושה מיראה ינחיל ש"י עולמות אבל לעושה מאהבה שכרו הוא י"ג נהרי וכו' שהוא גימט' אהבה וגם ש"י עולמות וזהו להנחיל אוהבי י"ש ואוצרותיהם אמלא הכוונה על י"ג נהרי וכו' ושייך בנהרות לשון אוצר כמו יפתח וכו' אוצרו הטוב וכו' לתת מטר וכו' ולשון מלא כמו והירדן מלא וכו' וזה שאמר ר' אבוהו שלא היה מחזיק

עצמו לעושה מאהבה ואני אמרתי לריק וכו׳ שהוא אותיות קרי וגימט׳ ש״י שבזה יהיה שכרו ועכשיו רואה אני שכרי ממדת אהבה.

כן מב וזכרתי את בריתי יעקוב. כ׳ רש״י כדאי הוא יעקב הקטן לכך וכו׳ ובסדר האזינו בפסוק יעקב חבל נחלתו כתב המשולש בשלש זכיות משמע דהוא המובחר שבכולם וא״כ סתרי אהדדי. ונ׳ ע״פ מש״כ הרמב״ן בס׳ תולדות בפסוק והקימותי את השבועה דזהו הכרתת ברית ליצחק והביא שם מקרא הזה ושלכך יזכיר בכל מקום אשר נשבעתי לאברהם יצחק יעקב וכן כתב בסדר וישלח בפסוק ואת הארץ אשר נשבעתי וכו׳ והביא שם ג״כ מקרא הנ״ל א״כ בכריתת ברית כולם ניתלין באברהם ובשבת דף נ״ה [ע״א] תוספ׳ ד״ה ושמואל כתבו בשם ר״ת דזכות אבות תמה וברית אבות לא תמה לפ״ז א״ש בהאזינו קאי על מציאת׳ במדבר דהי׳ עדיין זכות אבות אז הוא יעקב המובחר בזכיות אבל בתוכחה שקאי אחר הגלות שלא יהי׳ כ״א ברית אבות אז הוא יעקב הקטן שנתלה ביצחק ויצחק באברהם שבו היה עיקר הבריה.

במדבר.

א ב. ריש במדבר כתב רש״י כשבא להשרות שכינתו עליהן מנאן בא׳ בניסן הוקם המשכן ובא׳ באייר מנאן. ונדחק ברא״ם דרש״י סותר דבריו דא״כ היה לו למנותן בא׳ בניסן. ונ׳ ע״פ מה שאמרו המפרשים שהיה לישראל דוגמת קידושין וחופה בים היו קידושין וכפיית הר סיני כגיגית היתה החופה והרמב״ן בריש סדר בהר כתב דכשחטאו בעגל ונשתברו הלוחות כאילו נתבטלה הברית הראשונה והוצרך לכרות אח״כ ברית חדשה והוא כמו שאמר בשבירת הלוחות מוטב תידון כפנויה וכו׳ ויש לדייק בדברי רש״י שכתב להשרות שכינתו עליהן ולא כתב בתוכן שהוא ע״פ מה דאיתא במדרש בפסוק איש על דגלו שהדגלים היו דמות המרכבה שלמעלה נגד ארבע חיות וד׳ מלאכים של ד׳ הרוחות והיינו לשון עליהן שהשכינה על גביהן ובמשכן נאמר בסוף סדר תצוה ושכנתי בתוך בני ישראל ואיתא בכתובות דף נ״ז [ע״א] נותנין לבתולה י״ב חודש ולאלמנה ל׳ יום א״כ י״ל שיום השמיני למילואים הי׳ קידושי ביאה שבאה השכינה בתוכם והי׳ בצינעא והדגלים הי׳ החופה בפרהסיא ובתקיעת חצוצרות ולפי שהיו ישראל כגרושה דדי בל׳ יום כאלמנה לכך הי׳ בינתיים ל׳ יום כבין קידושין לחופה וכן הביא במדרש הנ״ל הביאני אל בית היין דהיינו אהל מועד ודגלו עלי אהבה והיינו קידושין וחופה שאז הוא אהבת האישות ממש וזה שאמר מתוך חיבתן מונה אותן וכו׳ כשבא להשרות שכינתו עליהן דהיינו הדגלים למרכבה שהם החופה מנאן דאז היא חיבת האישות ובא לומר דמהיכן נראה שאז היה החופה בא׳ בניסן הוקם המשכן שהיו הקידושין ואחר ל׳ יום שהוא זמן החופה בא׳ באייר מנאן.

ד טו וכלה אהרן ובניו לכסות את הקדש וכו׳. פי׳ רש״י הארון והמזבח. אבל במדרש רבה פרשה ד׳ סוף דף רי״ז איתא הקדש זה הארון וכלי הקדש שולחן ומנורה וב׳ מזבחות ונ׳ דלר׳ אליעזר סוף חגיגה דס״ל המזבחות הן כקרקע ויליף לה מן מזבח אדמה והוקשו זה לזה לרידיה אינן בכלל כלי הקדש אבל לרבנן ודאי כלים הם רק שטהורין ללישנא בתרא הואיל שהן מצופין וכן פסק הרמב״ם פרק י״א ממשכב ומושב הל׳ י״א ולא ידעתי למה נקט רש״י בפירושו דלא כרבנן.

נשא

ז מח. במדרש פ׳ ט״ו את מוצא למעלה י״א שבטים הקריבו ושבט אפרים הקריב וכל הנשיאים הקריבו חוץ מנשיאו של לוי וכו׳ זה אהרן וכו׳ והיה אומר אוי לי שמא בשבילי אין הקב״ה מקבל שבטו של לוי וכו׳ קשה מה שפרט ושבט אפרים הקריב. ונ׳ ע״פ מה דאיתא בהוריות דף ו׳ ע״ב על אפרים ומנשה לנחלה הוקשו ולא לדבר אחר והא חלוקין בנשיאים להלוק כבוד לנשיאים וכו׳ ומה ראה משה לעשות י״ב ימי חנוכה כדי לחלוק כבור לנשיאים והנה אם מה שקיבל המקום קרבנות החנוכה היה בזכות השבטים א״כ אם היה קצת כעס על אהרן לא היה בשביל זה להמנע מלקבל משבט לוי זה שאמר י״א שבטים הקריבו ושבט אפרים הקריב והא לדבר אחר לא הוקשו והיה לו למנשה להקריב בשביל כל שבט יוסף הן אמת דדין זה הוא סתום ברמב״ם פרק י״ג מהל׳ שגגות הלכה ב׳ שכתב דשבט אפרים ומנשה הם כשבט א׳ אך לא ביאר אם אפרים מביא או מנשה אך מסברא נראה כיון דלדבר אחר לא הוקשו אזדא לה ברכת וגזירת יעקב אבינו מכל וכל וקם ליה מנשה הבכור וכן בחנוכה אם היה מצד זכות השבטים היה אפרים נדחה אבל כיון שאפרים הקריב ע״כ היה בשביל הנשיאים זה שאמר על כרחך כל הנשיאים הקריבו כלומר זכותן גרמה וא״כ ה״ה להיפך שהכעס בשביל א׳ מגרע מלקבל הקרבנות ולכך היה אהרן דואג.

בהעלותך

ח ז והעבירו תער. כ׳ רש״י בשם ר״מ הדרשן לפי שניתנו כפרה על הבכורות שעבדו ע״א שקרוי׳ זבחי מתים וכו׳ לא היה צריך לאריכות זה ומצאתי אח״כ בשפתי חכמים שסמך דרשה זו אדברי ר״מ רק ע״פ מה דאיתא בויקרא רבה פרשה י״ח ורבנן אמרו מן העגל דכתיב כי פרוע הוא שפרחה בהן צרעת וא״כ היו צריכין להטהר תחתיהן כמצורע ממש.

ט י. רש״י בפסוק בדרך רחקה כ׳ פסח שני מצה וחמץ עמו בבית וכו׳ ואין אסור חמץ אלא עמו באכילתו. ולא מצאתי שיהא אסור לאכול חמץ עם הפסח רק שהמצוה לאכול מצה ולא שייך בזה לומר

איסור חמץ דאם אכל כזית מצה רשאי אח״כ לאכול חמץ ואם לא אכל אינו עושה באכילת החמץ איסור יותר משאם לא אכל כלל שביטל רק מצות עשה.

ט יז העלות הענן. כ׳ רש״י עלות הענן הוא לשון צמוח ועלייה וכו׳ ע״פ הידוע דהעננים הם כמין ספוג שבשתמלא מים מתנפחין ועולין וזהו עלות שעולין מעצמן.

יא ד והאספסוף. כ׳ רש״י והלא בכניסתן לארץ נאמר ומקנה רב היה לבני ראובן וכו׳ לכאורה. מה ראייה איכא משל מדין הי׳ וצ״ל דא״כ מ״ט היה לבני ראובן וגד יותר מלשאר שבטים הלא חלקו השבי בשוה אלא ע״כ שהיו בידם מיציאת מצרים.

יא י בוכה למשפחותיו איש לפתח אהלו. כ׳ רש״י בשם רבותינו על עסקי עריות וכו׳ ויש לדקדק למה בכו עתה ופרשת עריות נאמרה בסדר אחרי מות. ונ׳ ע״פ מש״כ רש״י בסדר בלק בפסוק שוכן לשבטיו ראה שאין פתחיהן מתכוונין שלא יציץ אחד בפתח חבירו והיינו משום גדר עריות וזה נתחדש עתה בסידור הדגלים שהקימו אהליהם כמו שכ׳ רש״י בסדר אמור בפרשת נוקב בא ליטע אהלו בתוך מחנה דן וכו׳ זה שאמר בוכה למשפחותיו לפתח אהלו שהוצרכו לעשות כל כך גדר לעריות והיינו לפתח אהלו שלא יהיו מכוונין.

יא טו ואם ככה את עושה לי. כ׳ הרמב״ן בכרוב השני ירמוז. וכוונתו דהוא נגד תורה שבעל פה שהוא דין ונ׳ על פי זה לפרש הפסוק ה׳ מלך ירגזו עמים יושב כרובים תנוט וכו׳ ע״פ מה שאמרו דהעשר נקודות הם כנגד י׳ ספירות ונקודות קמץ נגד כתר עליון ית״ש והוא רחמים זה שאמר אם במידת מלך ירגזי כל שכן אם יושב כרובים דהיינו גם על כרוב השני שהוא דין א״כ תנוט הארץ.

יא כא שש מאות אלף רגלי. כ׳ רש״י ור״מ הדרשן פירש שלא בכו אלא היוצאין ממצרים. ולא ידעתי מה הועיל בזה הא נמנו בסדר במדבר מבן עשרים וכו׳ וא״כ היו ביציאתן ממצרים גם אותן ג׳ אלפים בני י״ט שנה וידעו היטב מטיב מצרים ומ״ט לא בכו גם הם.

שלח לך

יג א כ׳ רש״י למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים וכו׳. כתב הרא״ם דהוקשה לו משום דמחלוקת קרח היה קודם לכן בחצירות כמש״כ רש״י ריש סדר הדברים ומש״כ רש״י בסדר קרח בפסוק ויפול על פניו דמרגלים היו קודם למחלקת קרח הם אגדות חלוקות. ונ׳ ממש״כ רש״י בסדר בהעלותך בפסוק נוסעים אנחנו שבמסע הראשון נסעו ע״מ ליכנס לא״י אלא שחטאו במתאוננים דלכאורה אין זה ענין לעיכוב מ׳ שנה במדבר דבשביל מתאוננים לא נתעכבו כ״א חדש ימים אלא נ׳ דמכח אותה תלונה שנתלוננו על המן שהיה בו כל הטעמים וכזכרו מטיב ארץ מצרים באו ג״כ לידי ספק על מתנת ארץ ישראל שמא לא תהיה טובה בארץ מצרים ואמרו נשלחה

אנשים לפנינו והש"י הסכים להם מאז לשלוח מרגלים הואיל שאינן מתרצין במתנתו במן שיבררו להם בעצמן ביאת הארץ ובא הדיבור למשה מיד בקברות התאוה לשלוח מרגלים וזה שאמר ויתרו וכו' אשר אני נתן כלומר שהמתנה ממני אינה די להם אלא יבררו בעצמן אך המעשה נתעכב כל ימי החדש באבילת השליו דכן הי' הגזירה ואכלו חדש ימים ואח"כ לכבוד מרים שחלק לה המקום כבוד כמש"כ רש"י סוף בהעלותך היה זה מן הכבוד שלא יזוז איש מהמחנה כל ימי הסגרה עד מדבר פארן שאז נשתלחו המרגלים אך עכ"פ הדיבור היה קודם למעשה מרים וזה שכתב רש"י למה נסמכה פרשת מרגלים וכו' דהא הדיבור היה קודם לכן ואף שדרך הכתוב להסמיך המעשה מיד אל הדיבור מ"מ איפכא הו"ל ליכתוב פרשת הדיבור במקומה ולהסמיך אליו המעשה לזה כתב לפי שלקתה על עסקי דבה לכך נכתבה המעשה ע"כ אחר מעשה מרים ואגב נכתב ג"כ הדיבור סמוך להמעשה ואין כאן אגדות חלוקות. ובזה נ' ליישב מה שהקשו במש"כ רש"י בפסוק ויבאו עד נחל אשכול יהושע וכלב לא נטלו כלום שכל עצמן להוציא דבה נתכוונו וכו' דאמאי לא נזדרזו גם הם להמצוה שצוה משה ולקחתם מפרי הארץ ונ' ע"פ האמור שבעת המתאווים לבשר היה הבקשה והציווי לשלוח מרגלים ושם אמרו זכרנו וכו' ואת הקישואים ואת האבטיחים וכו' ועליהם אמרו נפשנו יבשה שלא טעמו מהן במן והם הכל פרי האדמה ועליהם צוה משה והתחזקתם וכו' מפרי הארץ והכוונה בהארץ האדמה לשמחם שיהיה להם שם מה שנפשם יבשה ומתאווה להם והם לתקנת האדם כדאי' בעירובין דף נ"ה ע"ב עיר שאין בה ירק אין ת"ח רשאי לדור בה ובזה יש לפרש מה שמפרש בתרגום יונתן על והתחזקתם ותעבדון חזקתא וכתב המפרש שם דאכילת פירות הוי חזקה ואינו נראה דזה דעת הרמב"ם ודוקא במכירה אבל ארץ ישראל נ' שדינו כנכסי הפקר ע"פ מש"כ רש"י ריש בראשית כל הארץ של הקב"ה היא ברצונו נטלה מהן ונתנה לנו ומודה הרמב"ם דלא מהני בהו אכילת פירות כמש"כ הסמ"ע בח"מ סי' רע"ה ס"ק י"ח אבל ע"פ האמור דעל פרי האדמה צוה להם א"ש שיחפרו בקרקע להוציאן והיה רפק בה פורתא דקני אפי' במכירת קרקע כדאי' ב"ב דף נ"ד [ע"א] ובמה שאמר להם והתחזקתם רמז להם שדעתו אפרי האדמה אבל הם לא עשו כן ונתכוונו לרעה והביאו דברים המשכרים ומזיקין לאדם דהיינו ענבים כדאי' שם דף צ' ע"ב ר"י ב"ב מתיר ביין מפני שממעט את התפלה ותאנים נמי משכרין כדאי' בכריתות דף י"ג ע"ב אכל דבילה קעילית ונכנס למקדש וכו' ורמונים ג"כ עושין מהן יין כדאי' בשבת דף קמ"ג ע"ב רמונים שמשך מהן יין ופי' רש"י שם דאורחייה הכי לפי שיש להם קיוהא ולכך לא נטלו יהושע וכלב כלום.

יג, טז ויקרא משה להושע וכו'. כתב בתרגום יונתן כד חמי משה לענותנותי' דיהושע קרא ליה יהושע. ונ' ע"פ מה דאיתא במדרש פרשה ט"ז מה ראה משה להוסיף על שמו של יהושע י' אלא כלב נטל שכרו מן הארץ וכו' ויהושע נטל שכר י' אנשים מן המרגלים שניתוסף בו י' וכו', ואכתי טעמא בעי שיהושע נטל יותר מכלב ועל זה

כתב התרגום שראה ענותנותי׳ וכתיב וענוים יירשו ארץ לכך הוסיף בו יו״ד שיטול שכר י׳ אנשים מן הארץ.

יג לא כי חזק הוא ממנו. כ׳ רש״י כביכול כלפי מעלה אמרו ובפסוק מבלתי יכלת כתב ואינו דומה פרעה לל״א מלכים וכ׳ הרמב״ן דהכוונה נגד השרים שלמעלה וכן איתא במדרש רבה בפסוק והמתה את העם שלא יהיו אומרים אלהי כנען קשים הם מאלהי מצרים והרמב״ן בסדר בהעלותך בפסוק אספה לי שבעים איש כ׳ דשבעים סנהדרין הם דוגמת ע׳ שרים שלמעלה וזה הכוונה בכי חזק הוא דלכאורה אפי׳ כיוונו על השר אכתי מאי אולמיה אך רש״י כתב בסדר וזאת הברכה בפסוק בכור שורו אין לך מלך ושלטון שלא קנה אחוזה בא״י הנראה שאילו ל״א מלכים היו מלכי האומות ומלבד אילו היו סיחון ועוג ואדום עמון ומואב שהם קני קנזי קדמוני והם שכינים הרעים הנוגעים בנחלה והיינו נוגעים בדבר שרוצין להרחיק ישראל מאדמתן וכמו שכתב רש״י בשירת בשלח בפסוק אז נבהלו שמצטערין על גדולתן של ישראל הם ל״ו שרים שהוא רוב סנהדרין ומזה אמרו שחזקים הם ממנו כביכול דאחרי רבים להטות.

יד ט סר צלם מעליהם. כ׳ הרמב״ן למה שנודע כי בליל החותם לא יהיה צל לראש האיש אשר ימות בשנה ההיא וכו׳. ויש לכוון בזה מה שאמר וה׳ אתנו וכו׳ ע״פ מש״כ הרמ״א בא״ח ריש סימן תרס״ד על זה ויותר טוב להיות תמים ולא לחקור עתידות והם דברי רש״י בסדר שופטים בפסוק תמים תהיה עם ה׳ וכו׳ ובכלל זה ג״כ שאפי׳ נראה הסימן לרעה שלא לפחוד כמו שאמר הקב״ה לאברהם והיה תמים שכתב הרמב״ן שם בסדר לך לך דהיינו שלא יחוש להמזל וזה שאמר סר צלם ולא תאמר שלא יזיק וה׳ אתנו והם אינם עמו ולכך אל תיראום כלל.

יד י לרגום אותם באבנים כ׳ רש״י יהושע וכלב ובמדרש רבה איתא ומי הם משה ואהרן.

יד יא עד אנה ינאצוני. כ׳ במדרש רבה ב׳ צווחות צוחתי מפניכם דהיינו עד אנה ועד אנה סופכם לצווח ארבע בשיעבוד מלכיות עד אנה ה׳ תשכחני וכו׳ בתהלים י״ג והם נרמזין בקראי תשכחני קאי על גלות בבל כאמור במזמור על נהרות בבל אם אשכחך ירושלים וכו׳ ואיתא בסנהדרין דף ק״ט [ע״א] דבבל סימן רע לתורה ופי׳ רש״י לפי שמשכח, תסתיר פניך על גלות מדי כדאי׳ בחולין דף קל״ט אסתר מן התור׳ מניין ואנכי הסתר אסתיר, אשית עצות בנפשי וכו׳ גלות יון שגזרו על המצות כדאי׳ במדרש בראשית פרשה ב׳ שהחשיכה וכו׳ בגזירותיהן וכו׳ והיו ביגון והוצרכו לעצות האיך לעשות המצות ירום אויבי הוא אדום כמש״כ הרמב״ן ריש ויצא הראהו אדום עולה ואינו יורד וכו׳. ונ׳ בזה כוונת הפסוק בישעיה מ׳ כי לקחה מיד ה׳ כפלים בכל חטאותיה דהיינו נגד ב׳ עד אנה שגרמו לצווח ה׳ צווחה ד׳ עד אנה בשיעבוד ד׳ מלכיות.

שם עד אנה ינאצני וכו׳. במדרש הביא ע״ז קרא דותפרעו כל עצתי וחשיב מה שהמרו על הים בנס שנעשה להם ונ׳ הכוונה דדריש

בכל האותות לעיל על ינאצני שבהאותות ממש ינאצוני וכן רש״י בקרא דוינסו אותי עשר פעמים חשיב תחילה שנים בים. ונ׳ עפ״ז הרמז בגמ׳ דשבת דף צ׳ [ע״א] מקק דסיפרי חכך דשיראי אילא דעינבי פה דתאיני הה דרימוני כולהו סכנתא ופי׳ רש״י מיני תולעת הן ע״פ מש״כ רש״י בפסוק וימותו מוצאי דיבת וכו׳ שהיו תולעים יוצאין מלשונם זה שאמר מקק דמספרי לשון הרע והוא כמו שנאמר ולשונם תמקנה הגורם לזה הוא תכך דשיראי כלומר מרמה דמשוררים בים מלשון איש תככים וכזב ואילא דעינבי והוא הלשון המוזכר בחרבן ועיין תוס׳ תענית דף כ״ט [ע״א] ד״ה וישב פה דתאיני והוא המוזכר במרגלים כמש״כ רש״י במגילת איכה שהקדימו פה לעין הה דרימוני והוא המוזכר בירמיה תמיד ליום הה ורומז על הענבים ורימון ותאנה שהביאו המרגלים והי׳ עיקר כוונתם להוצאת דבה כמש״כ רש״י שם.

יד יח ה׳ ארך אפים כ׳ רש״י ארך אפים לצדיקים ולרשעים אמר משה רשעים יאבדו אמר לו חייך שתצטרך וכו׳. ומקשין וכי משה רבינו דכתיב ביה ובעד פושעים יפגיע יאמר רשעים יאבדו. ונ׳ ע״פ מש״כ התוספ׳ בב״ק דף נ׳ ע״ב ד״ה ארך דבעירובין משמע לרשעים להאבידם ובחלק משמע לטובה ותירצו דתרווייהו איתנהו כשאין סופו לעשות תשובה הוא לרעה שיאכלו שכרם בעוה״ז וכשעושה תשובה בסוף הוא לטובה וזה שאמר משה שהבין דהמידה הוא לרשעים רק לרעה לכך אמר מיטב שיאבדו ולא יאכלו שכר מצוותם בעוה״ז ואמר לו הקב״ה שיצטרך לה במרגלים שבינתיים יעשו תשובה כמו שאמרו אח״כ כי חטאנו והיה האריכות אף לטובה.

טו יט. הפסוקים בפרשת חלה כפולין. ונ׳ הרמז בהם ע״פ מש״כ התוס׳ בריש פרק כל הבשר דיש מקומות חלוקין לחלה בזמן בית שני מה שכיבשו עולי בבל חייב רק בחלה אחת וחוצה לארץ הסמוך לא״י נותנין ב׳ חלות אחת לאור ואין לה שיעור ואחת לכהן ויש לה שיעור ואותן הרחוקין מא״י נותנין רק חלה אחת אי איכא כהן קטן או גדול שטבל ויש עוד מקום חלוק דהיינו בא״י הסמוך לח״ל ומזה לא דיבר הכתוב לפי שאין המקום בעצמו גורם החילוק לחלה רק מה שאינן משמרין פירותיהן בטהרה וזה שאמר הכתוב בבאכם וכו׳ אשר אני מביא דהיינו בימי בית ראשון שירשו ע״פ הדיבור ואורים ותומים וגם באכלכם מלחם הארץ דהיינו בזמן בית שני תרימו תרומה פי׳ חלה א׳ לה׳ דהיינו לה׳ לכהן ואח״כ אמר ראשית עריסתיכם ופי׳ רש״י כעיסת מדבר ולדרכנו נפרש כעיסת מדבר דהיינו ח״ל הסמוך לא״י כמו שהיתה המדבר סמוכה לא״י חלה תרימו היא האחת לאור בלא שיעור ואחרת כתרומת גורן דהיינו לכהן והיא צריכה שיעור כמו תרומה שנתנו חכמים שיעור עין יפה וכו׳ ואח״כ אמר מראשית עריסתיכם תתנו וכו׳ לדורותיכם והתוס׳ כ׳ בקידושין דף מ״ב ע״ב סוף ד״ה גר דלדורותיכם משמע לדורות עולם וזה שאמר לדורותיכם לדורות עולם בזמן שאנו מפוזרים בקצוי ארץ

במקומות הרחוקין מא״י תתנו לה׳ דהיינו אם לכהן תתנו תתחייבו רק תרומה אחת.

טו לב ויהיו בני ישראל במדבר. כ׳ רש״י שלא שמרו אלא שבת ראשונה וכוונתו מתיבת במדבר שמורה שמיד שהיו במדבר נעשה זה. ושמעתי מקשה על זה ממה דאיתא בבבא בתרא דף קי״ט [ע״א] יודע היה משה רבינו שמקושש במיתה שנאמר מחלליה מות יומת וכו׳ ולדברי רש״י הא פסוק זה לא נאמר עדיין אז. ונ׳ דזה תלי בפלוגתא דשבת דף צ״ו ע״ב דר״ע דמפיק לבמדבר לג״ש לאורויי דצלפחד הי׳ סבור שפיר דהיה באחד מן הזמנים אחרי רדת משה מהר ודרשה דהכא שכתב רש״י אתיא כריב״ב דס״ל התם מויעפילו היה ומייתר במדבר לדרשא דהכי ובזה מדוקדק הא דנקט בב״ב שם הך אריכות שמעון העמסוני הי׳ לו הבר מתלמידי ר׳ עקיבא לומר דלר״ע לשיטתו שפיר אמר דיודע היה משה מקרא דמחלליה דלרידיה היה המקושש בשאר הזמנים כנ״ל.

קרח

טז א רש״י. ולא נאמר בן ישראל וכו׳ ובקהלם אל תחד כבודי והיכן נזכר שמו בדה״י וכו׳. לכאורה מה בעי רש״י לומר בזה דהיכן נזכר שמו דאינו ענין לכאן. ונ׳ דמה שהתפלל יעקב על זה שלא יאמרו שהוא היה בעל עקבה ומחלוקה כמו שאמר עשו ויעקבני זה פעמים וכמו כן עם לבן יאמרו שהוא היה הגורם לכך התפלל שלא יזכר שמו במחלוקה ויהיה הוכחה גמורה שאדרב׳ הוא היה איש תם אך מה הוכחה בזה דילמא קרח בעצמו אינו כדי להזכר עליו יעקב אך ממה דמצינו בדה״י דנזכר עליו נראה בעליל דהיה כדי דבאמת היה קרח אדם גדול כדאי׳ במדרש רבה דדרש עליו קרא דאשר יחדיו נמתיק סוד דהיה במעלה עם אהרן ומוכח שפיר לענין כל דלכך לא נזכר כאן משום שהיה איש תם.

טז ג במדרש רבה רב לכם בני לוי אמר הקב״ה למשה את מחית בחוטרא וכו׳ למחר את שמע רב לך וכן איתא בסוטה דף י״ג ע״ב יש לפרש ע״פ מה שאמר כל העדה כולם קדושים כולם שמעו אנכי ולא יהיה כמו שפי׳ לזה אמר רב לכם לומר יש לכם רב ועל עצמו אמר שהוא מופלג מהם וע״ז נענש על שלקח עטרה לעצמו כמו שפי׳ רש״י בסדר פינחס בפסוק ויקרב את משפטן ונאמר לו רב לך שדרשו יש לך רב והיינו כדאי׳ במדרש ריש ואתחנן על פסוק אך הבל כל אדם שנעשה אלו׳ שנאמר נתתיך אלקים לפרעה ועכשיו מתחנן ומחבט לפני ה׳ והשיב לו יש לך רב גדול ממך.

שם. רב לכם וכו׳ קדושים ומדוע תתנשאו וכו׳. נ׳ ע״פ מה דאיתא בסוטה דף ה׳ [ע״א] ת״ח צריך שיהא בו אחד משמנה בשמינית והנה זה שייך רק נגד עם הארץ אבל נגד ת״ח לא שייך להתגאה כלל עוד איתא שם כל אדם שיש בו גסות רוח אמר הקב״ה אין אני והוא יכולין

לדור בעולם שנאמר וכו׳ אתו לא אוכל וזה שאמרו רב לכם אם הותר מעט גאות לת״ח אבל הרבה לא ועוד שכולם קדושים כמש״כ רש״י כולם שמעו מהר סיני ונגד ת״ח לא שייך שום גאוה ועוד שבתוכם ה׳ ולמה זה תתנשאו ולא יהיה מקום לשכינה לדור בעולם אחד עמכם.

טז ד וישמע משה ויפל על פניו. דרשו בסנהדרין דף ק״י [ע״א] שחשדוהו באשת איש. ונ׳ הרמז לזה בקרא ע״פ מה ששמעתי על מה שאמר יעקב ליוסף ראה פניך לא פללתי וכו׳ ע״פ מה דאי׳ בשבת דף ל״ג [ע״א] סימן לעבירה הדרוקן ושל עבירה עבה ובדף נ״ה [ע״ב] שם בבועל עריות אם ישראל הוא לא יהי׳ לו ער בחכמים ועונה בתלמידים ורש״י כתב שם בפסוק ויאמר ליוסף אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד זה שאמר ראה פניך שהייתי סבור שתהי׳ בהדרוקן והנה יש לך גם זרע תלמיד חכם ואי׳ בקידושין דף ל״ג ע״ב ברש״י ד״ה כדאיתא והוא בשקלים דף כ׳ [ע״א] שהיה משה רבינו בעל בשר ואמרו עליו שהוא מן הדרוקן זה שאמר שנפל בשביל מה שאמרו על פניו העבין שמרומז בלשון פנים כנ״ל בראה פניך.

שם. אמרו בסנהדרין דף ק״י [ע״א] מה שמועה שמע שחשדוהו מאשת איש. יש לפרש ע״פ מה דאיתא בקידושין דף ל״ג ע״ב על והביטו אחרי משה אמרו לה לגנאי והביא רש״י ממדרש תנחומא והוא בשקלים דף כ׳ [ע״א] כמה עבים שוקיו כמה צוארו שמן הכל משלנו ואיתא בסנהדרין דף פ״א [ע״א] אשת רעהו לא טמא שלא ירד לאומנות חבירו וזהו שחשדוהו מאשת איש שמעשיר עצמו משלהם ויורד לאומנותם ואיתא במכות דף כ״ד [ע״א] לא עשה לרעהו רעה שלא ירד לאומנות חבירו וזה שאמר אח״כ ולא הרעותי אחד מהם שלא עשה להם רעה דהיינו לאומנותם ומייתי עלה שפיר בסנהדרין שם שכל א׳ קינא לאשתו ממשה דהיינו שסוף בא לידו אשת איש ממש וכדאי׳ בשבת דף ק״ה ע״ב המקרע בגדיו בחמתו וכו׳ כעובד ע״ז וכו׳ מחר אומר לו עשה כך עד שעובד ע״ז והכא מדמדמי ליה קרא לא״א נ׳ ג״כ שסופו בא לידי כך.

טז ה ואת אשר יבחר בו יקריב אליו כ׳ רש״י לדורות. נ׳ לפרש עוד דקשה הך בו הוא מיותר נ׳ ע״פ מה שהביא רש״י דקרח עינו הטעתו שראה משמרות עומדים מבניו ולא ידע שבניו יעשו תשובה ומשה היה רואה ולכאורה מה בעי בזה שמשה היה רואה אלא נ׳ דזה מרומז בהך קרא דמצינו לשון קריבה על בעלי תשובה כמו שדרשו על שלום לרחוק ולקרוב שהיה רחוק ונתקרב וכוונת משה במה שאמר בקר וכו׳ היה לרחותם כמש״כ רש״י אולי יחזרו בהם לזה אמר ואת אשר יבחר בו כלומר גם מחר מי שיעשה תשובה ויבחר באהרן יקריב אליו וזה כוונת ומשה היה רואה שבני קרח יעשו תשובה והקריבם הקב״ה אליו ומרומז עוד מה שאמרו מקום נתבצר להם ועמדו עליו והיינו שנתקרבו כלפי מעלה. עוד יש לפרש הך בו קאי על אהרן גופי׳ כמו שמצינו ביצחק ולא כל יצחק שבאהרן עצמו יקריב מי ממנו יהיה אחריו כ״ג וזה אלעזר נרמז לו במה שנצטוה להרם המחתות ונעשו זכרון שלא לחלוק על הכהונה דלכך נעשה זכרון

זה על ידו בשביל שהוא יהיה אח״כ כ״ג וכל הכהנים הגדולים יעמדו מאלעזר וזה שכתב רש״י לדורות.

טז טו לא חמור א׳ מהם. פי׳ רש״י כשהלכתי ממדין למצרים שנ׳ ויקח אשתו ובניו וכו׳ והיה לו ליטול אותו החמור משלהם וכו׳ ולא הבנתי האיך היה לו ליטול במדין חמור משל ישראל ובפרט למש״כ רש״י בסדר שמות שהוא החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק ולא הוכשר שום חמור לזה השליחות ונ׳ ע״פ מש״כ רש״י בסדר יתרו בפסוק אחר שלוחי׳ ששילחה למדין עם שני בניה והר״ן בנדרים דף ל״ב [ע״א] ד״ה שנתעסק כתב דהמלון היה סמוך למצרים ולא הביא רש״י קרא דויקח אשתו ובניו אלא לומר שהוצרך להם החמור לרכיב׳ וא״כ במלון ע״כ הוצרך לחמור אחר להרכיבם עליו למדין והוא רכב על החמור המיוחד לגאולה ממצרים וכיון שהיה קרוב למצרים היה יכול ליטול תחת חמורו שירכב עליו לגאולתם חמור אחר משלהם להרכיב עליו אשתו ובניו למדין.

יז כג ויוצא פרח ויצץ וכו׳ ויגמול וכו׳. נ׳ הני ג׳ ענינים הם נגד ג׳ זמנים שיש בכהנים ולוים לעבודה כמש״כ תוספ׳ בחולין דף כ״ד ע״ב ד״ה נתמלא דעד הבאת ב׳ שערות עובד עם אחיו הגדולים ועד שיתמלא זקנו רשאי לעבוד בפ״ע ורק עראי ומכאן ואילך בקביעות ונגד הקטנות הוא הפרח שהוא דבר שאינו כלום בפ״ע ואינו מתקיים כלל כמו שנאמר ופרחם כאבק יעלה ונגד ימי הגדלות בא הדמיון בציץ שהוא דבר שיש בו ממש לעמוד בפ״ע אך מ״מ אינו מתקיים לימים רבים שלא נגמר הפרי וכשנתמלא זקנו הוא כהגמל שקדים שנגמר הפרי לגמרי ונ׳ שלזה בא הנס בשקדים שהוא פרי שעומד לימים רבים ואיננו מתקלקל כשאר פירות רמז לכהונת׳ אהרן שמתקיימת לעולם כמו שאמר ברית מלח שהוא דבר מתקיים כמש״כ רש״י שם.

יח יט ברית מלח עולם הוא וכו׳. יש לפרש ע״פ מה דאיתא במדרש דהתלוצץ קרח על המתנות שנותנין לכהנים מכל דבר והנה טבע המלח שמוציא ל״חות הדבר הנמלח ומקיימו זהו שאמר בריתו של אהרן היא כמלח שבמה שמוציא מקיים הדבר כן הדבר במתנות שעל ידיהם מתרבין הנכסים ומתקיימין כמש״כ רש״י בסדר נשא בפסוק איש אשר יתן לכהן לו יהיה.

חקת

כ א ויבאו בני ישראל וישב העם בקדש וכו׳. בסדר לך לך בפסוק אל עין משפט היא קדש פי׳ רש״י שעתידין משה ואהרן להשפט שם כתב הרמב״ן עליו שם ולא הבינותי זה כי קדש זה הוא קדש ברנע וכו׳ אבל קדש ששם משפט הצדיקים הוא במדבר צין וכו׳ וראיתי במדרש רבה בפסוק המה מי מריבה מכאן אתה למד שמקדם היה מתוקן וכו׳ אל עין משפט היא קדש וכו׳ המה מי מריבה משל לבן מלכים שנטל אבן וסימא את עינו והיה אביו אומר על כל אבן זהו שסימא עינו של בני לכך נאמר המה וכו׳ ופי׳ המ״כ מה שפירש ודוחק אבל נ׳ דקאי

אדלעיל דקרא דעין משפט קאי על משפט הצדיקים וקשיא ליה קו׳ הרמב״ן לזה מביא המשל וזה שכפל להביא הפסוק המה וכו׳ כלומר איך תאמר דעין משפט קאי. על זה המה מי מריבה בתמיה הא אינו אותו קדש לזה אמר משל שאמר על כל אבן זהו ה״נ אמר על אותו קדש זהו שנשפטו בו הצדיקים.

כ יג המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה׳ ויקדש בם. פי׳ רש״י שמתו משה ואהרן משום דקשיא ליה הא הכתוב אמר להיפך לא האמנתם להקדישני וכמש״כ רש״י שאילו דברו היה מתקדש וגם הרשב״ם נדחק בזה. וני׳ רמז בזה ע״פ מה שאמרו ונתן מימיו היינו שיתן תחילה היסוד מים שיש בו מהטבע ויעשה הש״י בריה חדשה לבראת ממנו מים וזה נס שלא ע״פ הטבע כלל וכמש״כ הטו״ז ריש הל׳ חנוכה ומתוך שלא דברו לא נעשה כסדר הזה והנה בשמו הגדול נעשו נסים מחודשים כמש״כ הרמב״ן בסדר שמות בפסוק ואמרו לי מה שמו ד״ה ועוד במדת רחמים עליונות שתעשה בה אותות ומופתים מחודשים ביצירה והתוספ׳ בחגיגה ריש פ׳ אין דורשין כתבו דמעשה בראשית הוא שם של מ״ב אותיות וזה שאמר אשר רבו ב״י את השם הגדול והיה ראוי שאותו השם יתקדש לעיניהם ומתוך שלא דברו לא היה כן אלא ויקדש בם היינו שם של מ״ב ממעשה בראשית שנתרבו מימיו היסודיים ממעשה בראשית.

כ טו ונשב במצרים ימים רבים וירעו לנו וכו׳ ולאבותינו. כ׳ רש״י שהאבות מצטערים בקבר וכו׳ ועל וירעו לנו כ׳ סבלנו צרות רבות. לכאורה מה חסר לו ולרש״י בגוף הקרא וגם מה הי׳ הכוונה בזה ששלחו לו שהאבות נצטערו. וני׳ לפרש מה זה הצער להאבות הא אדרבה מצינו באיוב יכבדו בניו וכו׳ יצערו ולא יבין למו אלא הכוונה ע״פ מה דאי׳ בשבת דף קמ״ט ע״ב כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב״ה והנה ודאי בצדיקים גמורים כהאבות לא שייך זה ח״ו אך מ״מ יש לומר דבאותו ענין עצמו תקובל התפילה הואיל שהוא הגורם בהעונש ואי׳ בשבת דף פ״ט ע״ב נלך אצל אברהם שאמרת לו ידוע תדע ולא בקש רחמים וי״ל דהיינו מה״ט הואיל שהוא הגורם שאמר במה אדע ידע שלא יכנס במחיצה להתפלל על אותו הדבר והנה ישראל לא היו במצרים רק רד״ו שנה רק שקושי השיעבוד השלים ויש מקום לומר שקושי השיעבוד היה בשביל מה שהרשיעו ישראל במצרים כנאמר ביחזקאל כ׳ שעבדו ע״ז וא״כ אינו עולה להשלמת הגלות אך הבחינה לזה אם האבות מצטערים על זה ע״כ הי׳ מכלל הגלות הנגזר כבר והבחינה על זה אם הועילה תפלת האבות דאם לא הועילה הי׳ מכלל הגלות דלכך לא הועילה משום שהם הגורמים כנ״ל. והנה ישראל אמרו שלהם הארץ משום שפרעו השטר חוב כמו שפי׳ רש״י אך היה לעשו טענה אדרבה לא פרעו רק חציו ואפשר שהוא יהיה בגלות להשלים השט״ח זה שאמרו ונשב ימים רבים כל הזמן הנגזר ואם תאמר אדרבה לא היו רק רד״ו שנה לזה אמרו וירעו לנו ופי׳ רש״י סבלנו צרות רבות יותר מדאי וקושי השיעבוד השלים הזמן וא״ת שהיה בעונותינו לזה אמר ולאבותינו שהאבות נצטערו כלומר שהיה בשבילם מכלל הגלות והראייה

ונצעק אל ה׳ ולא אמרו אלקי אבותינו כמו שנאמר בפרשת ביכורים שלא רצו להזכיר האבות לומר שלא הועילה תפלתם הואיל שהיו הצרות בשבילם כנ״ל וא״כ שפיר שלמנו כל החוב ואין לך טענה על הארץ.

כ כב ויסעו מקדש וכו׳ כל העדה וכו׳. פי׳ רש״י כולם שלימים ועומדים וכו׳ וזה היה באב ולעיל במי מריבה פי׳ רש״י ג״כ עדה שלימה וכו׳ וזה היה בניסן והוא תמוה כיון דכבר אמר בניסן שהיו שלימים מה צורך לומר עוד אחר כמה חדשים שהיה עדה שלימה. ונ׳ ע״פ מש״כ התוס׳ בבבא בתרא דף קכ״א [ע״א] בשם ר״ת דבשנה אחרונה ביטל מהם הגזירה ונשארו ט״ו אלף ופרוטרוט שלא מתו והקשה דהא כתיב ולא נותר מהם איש. ונ׳ ע״פ מש״כ הרמב״ן סוף בלק שעל עובדי פעור חס ענין פינחס ונשארו מן הנצמדים והקב״ה השמידם טרם עברו את הירדן הנראה מדבריו שזה מיקרי חסיון כי לא מתו הרבה בפעם אחת ר״ל באותן ט״ו אלף שריחם עליהן ובוטל מהן הגזירה למות בבת א׳ כרגיל בט׳ באב אבל מתו א׳ א׳ טרם עברם את הירדן ומ״מ פסק מהן הנדוי לפי שפסק מהן הגזירה למות במית׳ חטופה כולם כאחד ונ׳ דזכותה דארץ ישראל הוא דאהני להו כדאי׳ בברכות דף ח׳ [ע״א] למען ירבו ימיכם על האדמה כתיב ולכך כשבאו בחדש הראשון למדבר צין שהוא מגבולי א״י כדכתיב בסדר מסעי הבין משה שיועיל להם זכות א״י ואמר עליהן ואתם הדבקים כמש״כ רש״י על כל העדה השנית והכוונה נ׳ ע״פ מש״כ רש״י בשיר השירים בפסוק הנך יפה עיניך יונים כלה שעיניה נאים אין כל גופה צריך בדיקה ובארץ ישראל נאמר עיני ה׳ אלקי׳ בה בסוף סדר עקב וי״ל דכולה א״י נקרא ה׳ אלקי׳ כדברי רש״י הנ״ל זה שאמר ואתם הדבקים כלומר שקרובים אתם לה׳ אלקיכם דהיינו לא״י שנקרא כן כנ״ל וגב ע״פ מה דאי׳ בכתובות דף ק״י ע״ב כל הדר בא״י וכו׳ לכך חיים כולכם היום והיינו באמת לבסוף לאפוקי שאין כולכם מתים ביום א׳ ובאמת אלו לא היו חוטאים אח״כ כלל היו נשארין חיין ממש וזה שכתב רש״י שהיו עומדים ליכנס לארץ כלומר באותו הזמן שלא עיכב עליהן חטא המרגלים שלא הי׳ מאותן שנגזרה גזירה וכו׳ כלומר לפי שנתבטלה מהן ומ״מ עד א׳ באב בבואם להר ההר לא מת א׳ מהן אף שחטאו בינתיים במי מריבה כמש״כ הרמב״ן מהכתוב ויקציפו על מי מריבה וזה שספר הכתוב שהיו כל העדה בהר ההר שלא מתו מהן והיינו כמש״כ הרמב״ן בפרשת מי מריבה כשמתלוננים לצורך מחיתם והוא רחום יכפר וכו׳ אבל כאשר יתלוננו חנם ישפוך עליהם חמת אפו אבל אח״כ בלחם הקלוקל מתו מהן וכן בבעל פעור מתו עד תומם שעל זה אמר משה בסדר ואתחנן כי כל האיש וכו׳ אחרי בעל פעור וכו׳ ואתם הדבקים כנ״ל שגרם לכל חיות שעה ועכשיו חיים כלכם היום ומכוונין דברי רש״י שפירשו לקרא על מתי מדבר שהכל הוא דבר אחד כנ״ל וא״ש מה שאמר במדרש על ויסעו מהר ההר ותקצר וכו׳ דקאי על אותן שיורין שיצאו ממצרים וכן ונפשנו קצה שלא היו יכולין לטעום מפירות הארץ וכן הוא אומר ובניכם יהיו רועים וכו׳ והוא תמוה דהא למעלה מזה קודם בואם

להר ההר אמר במדרש כל העדה עדה שלמה כמו שפי׳ רש״י אלא דלכאורה קשה לפי המדרש איכה שנשארו חיים בשנה האחרונה האיך אמר ובניכם יהיו רועים ארבעים שנה וכו׳ עד תם פגריכם וכו׳ הא כיון שבטלה הגזירה לא היו נצרכים לרעות עוד שנת הארבעים אלא כנ״ל דגלוי וידוע דבשביל חטאים אחרים ימותו אח״כ אמר שפיר ובניכם וכו׳ מ׳ שנה וזה שאמר אותן שיורין שיצאו ממצרים וכו׳ וכ״ת הא בטלה הגזירה וצ״ל דמ״מ אח״כ בשביל החטא מתו ואמר לראייה וכן הוא אומר ובניכם יהיו רועים כנ״ל ומתורץ קו׳ התוס׳ שם שאם לא מתו בשנה האחרונה למה נתעכב הדיבור שנה ויותר שלא חזר ובזה ניחא דעדיין היו מעותדין למות ומיושב ג״כ מה דתמוה מאד בסדר הדברים נאמר ויהי כאשר תמו וידבר ופי׳ רש״י שאז נתיחד הדיבור לפי שתמו מתו במדבר ונאמר אתה עובר גבול מואב וכו׳ וקרבת מול בני עמון וכו׳ וא״כ לעיל מיניה בציוויים על עשו ומואב דכתיב בהו ויאמר צ״ל שהיו עדיין מתי מדבר וז״א דהא כבר קראם עדה שלמה בהר ההר על גבול ארץ אדום שהיה קודם מואב כדכתיב ונעבור מאת אחינו בני עשו וכו׳ ונעבור דרך מדבר מואב ולדברי רש״י קראם עדה שלמה כבר בחדש הראשון וציווי על אדום היה קודם אב ואיך כתב בהם ויאמר ובהנ״ל הכל ניחא דעדיין היו מעותדין למות לכך לא נתיחד הדיבור עד אחרי עברם ממואב שהיה אז חטא בעל פעור בזנותם אצל בנות מואב אז כלו מתי מדבר לגמרי קודם קרבתם מול בני עמון ואז נתיחד הדיבור לאזהרת בני עמון שאז היו באמת חיים כלכם היום.

כ כט ויראו כל העדה. כ׳ רש״י אפשר מי שעמד כנגד המלאך ועצר המגפה וכו׳ יש לדקדק דהי׳ די לומר מי שעצר המגפה. ונ׳ דלכאורה מה ראייה משם דשם היה קטרת שעוצר המגפה. ונ׳ דקשה במש״כ רש״י בסדר קרח בפסוק ויעמוד בין המתים שאמר המלאך אני שלוחו של הקב״ה וכו׳ והרי הוא בעצמו מסר למשה רז זה שקטרת עוצר המגפה ונ׳ ע״פ מה דאיתא באו״ח סוף סי׳ תר״ז יוה״כ אינו מכפר אלא על המאמינים בכפרתא וכו׳ ודכוותי׳ הכא דרש״י כ׳ שם שהיו מליזים אחרי הקטרת שסם המות יש בו וכו׳ וזה שטען המלאך שלהם אין ראוי להועיל בקטרת וודאי שפיר טען וצ״ל דזכותו דאהרן גרידא הוא דאהני להו וזה שאמרו מי שעמד כנגד המלאך דהעצירה גרידא הי׳ מקום לומר שהיה בקטרת אבל מי שעמד בויכוח עם המלאך שסירב נגד הקטרת וע״כ עמידתו כנגדו היא שעמדה להם ואיך ישלוט בו עכשיו.

כא א וישמע הכנעני. כ׳ רש״י ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים וכו׳. הדבר תמוה איך היו בטוחים שמא יסכימו ישראל ליזל בתר המלבושים ויתפללו על עמלק והיה להם לילך בטח ולשנות גם לבושיהם כלבושי כנען ואפשר לומר ע״פ מה דאיתא בשבת דף קי״ג ע״ב ר״י קרי למאני׳ מכבדותי ובדף קמ״ה ע״ב בלא מתא תותבאי א״כ אם הלבוש כמלבוש כנען הם כנענים באמת באותה שעה וכשיתפללו על כנעניים יכוונו בתפילתם כהוגן לכך הניחו להם המלבושים להיותם עמלקים. ונ׳

דכוונתם הי׳ דהתפילה מועלת רק בהזכיר שמו אבל טעו דהיינו דוקא שלא בפניו אבל בפניו א״צ להזכיר שמו כדאיתא במגן אברהם ריש סי׳ ק״ט וזה שאמרו אם נתן וכו׳ העם הזה דהזה מורה על העומד לפניו כדאי׳ באגדה בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שמצה וכו׳ לפניך ושפיר הועילה תפילתם אפי׳ בסתמא.

כא א כי בא ישראל דרך האתרים. פי׳ רש״י על המרגלים ונ׳ לפרש ע״פ מש״כ רש״י ששינה לשונו שיהיו מתפללים לתת כנען בידם והם אינן כנענים. ונ׳ אם היה הנהגתם ע״י הקב״ה בעצמו לא איכפת לן בזה דהש״י יודע הכוונה עכ״פ לנצח את האויב אך אם היתה ע״פ מלאך א״ש והנה ע״י ששלחו מרגלים כדרך הטבע לא היתה הנהגתם אח״כ ע״פ הקב״ה בעצמו וכמש״כ הרמב״ן בסדר בחקותי הם נהגו ברפואות והשם הניחום למקרה הטבעים וכן כתב רש״י בריש סדר הדברים בפסוק ראה נתתי אלו לא שלחו מרגלים לא היו צריכין לכלי זיין כמו שמצינו שבא המלאך שר צבא ה׳ ליהושע וכמש״כ הרמב״ן בסדר כי תשא בפסוק הנה אנכי שולח מלאך אבל היתה המראה להודיע אותו כי מעתה יהיה מלאך שלוח לפניהם והמלאכים אינן יודעים מחשבות בני האדם כמו שאמרו מסוגיא דשבת דף י״ב ע״ב שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי זה שאמר ששמע כי בא ישראל דרך האתרים כלומר שהלכו בדרך הטבע ע״י מרגלים גם הוא מענין לא תתורו אחרי לבבכם וא״כ תהיה הנהגתם ע״י מלאך לכך וילחם בישראל שנשא לבו לעשות הערמה זו שע״י כן לא תהיה תפלתם שבפה נשמעת.

כא לד אל תירא אותו. כ׳ רש״י שהיה משה ירא שמא תעמוד לו זכותו וכו׳. וא״כ מה חזק לבו במה שאמר ועשית לו כאשר עשית לסיחון דהא לא נתירא מזרוע בשר ומה ראייה מסיחון שלא היה לו שום זכות וי״ל ע״פ מה דאיתא בשבת דף ק״ו [ע״א] אחד מן האחין שמת ידאגו כל האחין וסיחון ועוג אחים היו ואמר לו דכבר איתרע מזליה במפלת אחיו סיחון והנה משה היה יודע שמחשבתו של עוג הי׳ לרעה כמש״כ רש״י בסדר לך לך בפסוק ויבא הפליט דאם היה לו זכות גמור לא היה מפסיד בהורעת המזל כמש״כ תוס׳ שבת דף קנ״ו [ע״א] דע״י זכות גדול משתנה המזל אבל כיון שמחשבתו היתה לרעה ומ״מ מזלו היה טוב לפי שהמזל תלוי במלאכים והם כפי האומרים והובא כמה פעמים בספר יערת דבש אינן יודעין מחשבות האדם ולכך חזק לבו דנגד זה ע״י מפלת אחיו איתרע מזליה ויכול תוכל לו.

בלק

כב ד כלחך השור. כ׳ רש״י כל מה שהשור מלחך אין בו סימן ברכה והוא ממדרש רבה ולא נתפרש כוונתו דגם בהמה דקה אוכלת הירק הצומח ואם שיצמח אח״כ עוד גם אחר אכילת השור הוא כן. ונ׳ דדייק מדלא כתיב ירק הארץ אלא שדה משמע שדה תבואה

וידוע דדרך להכנים הצאי על השדות הזרועות קודם הבאת שליש שיאכלו הירק הצומח ואינו מזיק כלום להתבואה והביאו רש״י בסדר עקב בפסוק ונתתי עשב בשדך אבל בהמה גסה אין דרך להכניס וזה כוונת הכתוב בישעיה ל״ב אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל השור וכו׳ דהזורעין על מים יוכלו לשלח לשם אפי׳ בהמות גסות דאוכלת עד השורש ולא תצמח התבואה עוד וע״ז קאי קרא דאם השור אוכל ירק השדה אין בו סימן ברכה דלא תצמח התבואה אחר כן כלל.

כב ה הנה עם יצא ממצרים הנה כסה וכו׳. כ׳ רש״י וא״ת ומה מזיקך. ולכאורה הוא שפת יתר והנה באמירת בלעם אל הש״י אמר זה בנושא א׳ הנה העם היוצא ויכס וכו׳. ונ׳ ע״פ מש״כ רש״י בפסוק איתן מושבך עמי היית בעצת הבה נתחכמה והנה שם נאמר ועלה מן הארץ וע״כ הי׳ בלעם רוצה להשבית זה שלא יעלו זה ששלח לו הנה עם יצא נגד עצתך וכדי קצף וא״ת מה מזיקך הלא אתה לא יעצת מעולם נגד זה הנה כסה וכו׳ ולכך בדברי בלעם להקב״ה אין מקום לזה כ״א לומר שמצערין לבלק נגד הצווי דאל תתגר בם ואמר הכל בנושא א׳ הנה העם ויכס וכו׳.

כב ט מי האנשים וכו׳. להטעותו בא וכו׳ אף אני אראה עת שאוכל לקלל וכו׳. לכאורה מי יודיע לו העת. ונ׳ לדקדק דבפרשה השניה כתיב ויבא אלקים אל בלעם לילה וכאן לא הזכיר לילה. ונ׳ דהנה לכבוד ישראל נגלה אליו הקב״ה ביום כמש״כ רש״י בפסוק ויקר אלקים והנה זה הדבור לא היה לצירך ישראל ממש לכך לא הי׳ בעצם היום אך מ״מ כיון שהי׳ להטעותו שילך לקלל ויברכם אח״כ כמש״כ הרמב״ן בפי׳ התורה בפסוק אם לקרוא לך וכו׳ חשיב קצת צורך ישראל ויש לומר שנגלה אליו בשעת הנץ החמה ומה שאמר אח״כ ויקם בלעם בבקר היינו שקם מיד אחרי הנבואה דבקר דקרא הוא הנץ החמה כמש״כ רש״י בסדר בא בפסוק והנותר ממנו עד בקר ואי׳ בברכות דף ז׳ [ע״א] בשעה שהחמה זורחת ומלכי מזרח ומערב משתחוים לחמה כועס הקב״ה ובסדר מטות בפסוק ויאמר אלעזר כ׳ רש״י שמכח כעס בא לכלל טעות וזה שאמר שבא להטעותו שיאמר שיכוון כזו העת שהקב״ה כועס ואז מכח הטעות לא יבין ויוכל לקלל כרצונו.

כב לד אם רע בעיניך אשובה לי. כ׳ רש״י ואתה מלאך מבטל דבריו למוד הוא בכך אמר לאברהם קח נא וכו׳ ובמדרש איתא להקריב את בני ויש לדקדק דמנא ליה שהמלאך מבטל דברי ה׳ אימא שהוא שליחו של מקום לחזור מדברו. ונ׳ ע״פ מה דאיתא בברכות דף ז׳ [ע״א] כל דיבור שיצא מפי הקב״ה לטובה לא חזר בו וביערת דבש בהרבה מקומות כתב שהמלאכים אינן יודעין מחשבת האדם והי׳ בלעם אומר כגונב דעת המלאך אמר השם צוני ללכת כלומר לברכם כמו שאמר לו ואך אשר אדבר דהיינו אפי׳ לברכם כמש״כ הרמב״ן וא״כ הוא ודאי לא חזר בו מטובה וע״כ אתה מעצמך מבטל דבריו זהו שאמר אם רע בעיניך דקאי על ידיעת חוץ בלא פנימיות כמו האדם יראה לעינים וכו׳

והביא ראיה מעקידה דהיה לטובה להקריב בנו כמו שנראה מגמ׳ דמועד קטן דף י״ח [ע״א] ברית כרותה לשפתים וכתבתי מזה לעיל בדף המוקדם וגם שם ע״כ המלאך מעצמו החזירו מטובה אבל באמת לא הי׳ שם החזרה לרעה כמש״כ שם לעיל.

כג י מי מנה וכו׳ תמת נפשי מות ישרים וכו׳. נ׳ ע״פ מה שאמרו יעקב אבינו לא מת והרמב״ן בסדר ויחי נדחק במה שמצינו שאמר אנכי מת ויש לומר לחלק בין בחינת יעקב לבחינת ישראל דהיא לשון שררה והכוונה דבחינת יעקב לא מת ותמיד יהיה זרע יעקב חי וקיים בעולם אבל שיהיו בשררה זה אינו תמידית לכך אמר שם ישראל אנכי מת דהשררה מתה ויתחיל הגלות כמש״כ רש״י ריש ויחי משמת יעקב נסתמו עיניהם וכו׳ מצרת השיעבוד וכו׳ זה שאמר כלפי השמות שהזכיר עפר יעקב שהוא לשון פחיתות ורבע ישראל שהוא מורה על הגדולה כמש״כ הרמב״ן דקאי על ארבעה דגלים שהיו לכבוד ולגדולה כמו שפי׳ רש״י בשיר השירים בפסוק מי זאת עולה מן המדבר ואמר תמת נפשי מות ישרים דהיינו לשון ישראל וכלפי יעקב לא הזכיר מיתה אלא לשון אחרית ותקוה תהי כמוהו.

שם מי מנה וכו׳ ומספר וכו׳. יש לפרש ע״פ מה דאי׳ ב״מ דף מ״ב [ע״א] שאין הברכה מצויה בדבר המנוי. והרמב״ן כ׳ ריש סדר במדבר תפקדו אותם וכו׳ שבדוד כתוב מנה את העם אחרי ספור את העם והיה שלא כהוגן שבתור׳ לא נאמר רק פקידה שהיא בשקלים וזה שאמר האיך אקללם כי מי מנה או מספר רק פקידה וכדי שתחול בהם הברכה וכיון שכל כך הקפיד כ״ש לקללם שלא יישר בעיניו.

כד ג בנו בעור. כ׳ רש״י שניהם היו גדולים מאבותיהם מנה בן פרס. ובמדרש איתא שהיו עושין עצמן גדולים מאבותיהם ואין הכוונה שהם היו מחזיקין עצמן בכך ובאמת לא היה כן דהא בלעם אמר כן על בלק בנו צפור. אלא נ׳ דפרס הוא חצי מנה כמו מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס ובסוף מס׳ פאה במשנה מי שיש לו מאתים זוז כתב הר״ש דלאיש יחידי צריך ק׳ זוז לשנה ובמשנה שאחריה מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם וכו׳ ומייתי הר״ש הירושלמי נ׳ זוז דעבדין טבין ממאתים א״כ איש יחידי צריך לעסוק רק עד שיעשו ק׳ זוז וזהו מנה בן פרס שמן החמשים עושה ק׳ והוא דוגמא שעל חכמת אביהם שקבלו הוסיפו עליה ועשו עצמן גדולים מהם וכננס על גבי ענק ומכוון לשון המדרש שהיו עושין עצמן וכו׳.

פינחס

כה יא. בריש סדר פינחס ברש״י לפי שהי׳ השבטים מבזין אותו הראיתם בן פוטי וכו׳ בא הכתוב ויחסו אחר אהרן. נ׳ ע״פ מש״כ בתוצאות חיים דלכאורה עשה פינחס שלא כדין שהכניס עצמו לסכנה לכתחילה כמו דמהאי טעמא לא נתפרסם נסו של אברהם אבינו עם נמרוד

לפי שהכניס עצמו מאליו ששיבר הצלמים אך באמת הא הזינן דנס פינחס נתפרסם ונ׳ דהיינו טעמא דאין להכניס עצמו לסכנה שמא לא יעשו לו נס ויהיה חילול השם אך מי שבטוח שיעשה לו נס מותר להכניס ובברכות דף כ״ז ע״ב איתא נוקמיה לר״א ב״ע דאית ליה זכות אבות ולא מצי עניש ליה ובמדרש סוף בלק אמר נס י״ב כשיצא עמדו בני שבטו לפגוע בו וידוע מה שאמרו על הא דאמרו בשבת דף כ״ב [ע״א] הבור רק אבל נחשים ועקרבים יש בו דלעשות נס והצלה מיד שאר בריות קל יותר מלעשות נגד האדם שהשי״ אינו רוצה לשנות הבחירה וזה שאמרו שהיו מבזין אותו על שהכניס עצמו לסכנה ואין הכוונה על אנשים פרוצים דהיינו שבטו של שמעון שהיו רובן הנצמדים כמש״כ רש״י לקמן בפסוק לזרח ובוזאת הברכה בפסוק וזאת ליהודה לכן כ׳ שהיו השבטים מבזין דאנשים כשירין גינו אותו שעשה שלא כהוגן להסכין בעצמו הראיתם בן פוטי כלומר שאין לו זכות אבות מצד האם והרג נשיא שבט כלומר והיה בסכנה גדולה שיתכנסו אנשי שבטו עליו וקשה לעשות לו נס כנ״ל לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן והיינו כמש״כ המהרש״א בח״א ב״ב דף ק״י אף שהיה פינחס מצד האם מיתרו אהני ליה מצד האב שדבק אהרן בטובים וכו׳ והיה נכון לבו בטוח שיעשה לו נס וזה שאמר ג״כ על פינחס בן אלעזר בדין הוא שיטול שכרו דאי היה עושה שלא כדין די לו שניצול ולא שיקבל עוד שכר אבל הואיל דאית ליה זכות אבות שפיר עשה שסמך על הנס ובדין הוא שיטול שכרו.

שם במדרש בריש. בן אלעזר בן אהרן הכהן אמר הב״ה בדין הוא שיטול שכרו. נ׳ ע״פ מש״כ בס׳ חובת הלבבות סוף פ״ו משער הכניעה שמי שהוא נוהג במדת הכניעה אל ינהג בעשק בני אדם איש את רעהו ממנהגו במחילתו להם וכו׳ וימהר לקחת דיני האלק׳ וכו׳ כמו שאמר בפינחס וכו׳ ואמרו המפרשים על מה דאיתא מעשה בר׳ אליעזר שירד לפני התיבה ולא נענה ירד ר״ע ונענה יצתה בת קול לא שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וכו׳ דאין זה הכוונה שר״א לא הי׳ בו מדה זו אלא שר״א הי׳ מיוחס והי׳ לו בטבע מדה זו אבל בר״ע שהי׳ בן גרים הי׳ רבותא שהנהיג בעצמו מדת העניוות ובפרשת דרכים סוף דרוש כ״ו הביא ממדרש סדר אמור פרשה כ״ז הקדימני ואשלם כלום מל עד שלא נתתי לו בן וכו׳ וכזה יש לומר במדות החמודות שאותו שנולד ממיוחסין והם לו בטבע שייך בהם מי הקדימני אבל מי שהקנה לו בעצמו המדות ופעל ועשה על פיהן לזה ראוי שכר משלם וכעין שכתב בפרשת דרכים שם על מי שנתגייר וזה שאמר בן אלעזר בן אהרן וא״כ מדת הכניעה והעניוות לו טבע ומדת הקנאה רחוק ממנו ואעפ״כ לבש לעצמו הקנאה והשיב את חמתי ולא נהג כמנהגו במחילה וסיים ע״ז המדרש בדין שיטול שכרו שמעצמו עשה הכל.

כה יב במדרש לכך אמר הנני נותן לו וכו׳ שלום שעדיין הוא קיים. ונדחק המ״כ בפירושו. ונ״ ע״פ מש״כ התוספ׳ בזבחים דף ק״א [ע״ב] דאיתא בספרי שעמדו מפינחס ש״פ כהנים גדולים כמנין שלום ואיתא

בגטין דף ע״ד [ע״א] ע״מ שתתני לי מאתים זוז וכו׳ מר סבר לי ולא ליורשי וא״ש דלפי שאמר שנותן לו שלום דהיינו מנין הכהנים הנ״ל והא אין המתנה הזאת כ״א ליורשיו ואיך אמר לשון לו דמשמע בחייו אלא ע״כ שעדין הוא קיים.

כו ה משפחת החנוכי. כ׳ רש״י שאמרו האומות מה אלו מתיחסין על שבטיהן וכו׳ כבר כתבתי בדף המוקדם שבכל המנינן עד עתה לא הקפיד על יחוסן ונ׳ עוד לפי שהמנין הזה היה בשביל חילוק הארץ כדכתיב אח״כ לאלה תחלק וכו׳ והגרים לא נטלו חלק כמש״כ רש״י בסדר בהעלותך בפסוק אל נא תעזוב ובסדר בא בפסוק וגם ערב רב כ׳ רש״י תערובת אומות של גרים וזה הכוונה שהיו האומות כלומר הערב רב או שאר גרים שנתוספו עליהם במדבר מאומות שונות ונתקנאו בהם על שלא יטלו הלק בארץ לזה אמרו מה הם טובים ממנו שאינם בני אבותיהם מישראל והוצרך להעיד עליהם עכשיו וזה שאמר הכתוב ירושלים הבנויה ששם עלו שבטי י׳ עדות לישראל ע״פ מש״כ תוס׳ בכתובות דף ק״י ע״ב ד״ה ואין דאין אנו רוצים שיהיו בירושלים אלא מיוחסין.

שם כ׳ רש״י שהיו אומרים אם בגופן שולטין בנשותיהן לא כ״ש וכו׳ שבטי יה עדות לישראל. נ׳ ע״פ מש״כ בשערי אורה ריש שער ט׳ דשם י׳ ה׳ רומז על החכמה ובסדר נשא על כי תשטה כ׳ רש״י אין נואפין עד שתכנס בהן רוח שטות ולכך אותו השם מעיד עליהם שהם ממדתו היפך רוח שטות ולכך הם טהורים מכל.

כו ט אשר הצו. כ׳ רש״י את ישראל על משה בהצותם את העם וכן כפל אח״כ אשר הצו את ישראל לריב על משה וכו׳. נדחק במזרחי על שכתב שם הצו את ישראל ועל בהצותם לשון העם. ונ׳ ע״פ מש״כ הרמב״ן בסדר קרח בד״ה וטעם וידוע כי קרח היה מפתה לכל השבטים לכבודם רוצה להחזיר העבודה לבכוריהם כאשר אמר כל העדה קדושים ובד״ה וטעם וישלח כ׳ בסוף כי תשתרר עלינו אפי׳ שררה מועטת וכו׳ כ״ש שתמלוך וכו׳ ובד״ה אם כמות אבל הי׳ העונש אלה מכל האדם באמרם כי תשתרר וכו׳ והנה היה מחלוקת קרח נוגע לכל העדה גם לכל הפחותים שבהם להחזיר העבודה לבניהם הבכורים והיתה על ה׳ כמו שאמר להם משה וכן אתה וכו׳ הנועדים על ה׳ אבל דתן ואבירם עיקר התפקרותם היה על משה באמרם כי תשתרר שאינו ראוי שימלוך עליהם שלא בא על ידו רק רע וזה נוגע רק להחשובים כמותם שהיו קרואי העדה כמו שאמרו תשתרר עלינו לא נעלה אבל פשיטא שלפחותים אין ראוי לומר שאין ראוי למשה למלוך עליהם דעכ״פ להם אין ראוי׳ גדולתו זה שאמר אשר הצו את ישראל כלומר החשובים לריב על משה שאינו ראוי למלוך עליהם ובכוונה השמיט רש״י ב׳ פעמים תיבת אהרן דכתיב בקרא דקרא לא נקטיה אלא דתחילת הקהלתם היה על שניהם כדכתיב ויקהלו וכו׳ ועל אהרן אבל פרט החטא של דתן ואבירם היה רק על משה על שררותו ועל בהצותם דקאי אעדת קרח כתב העם שהי׳ נוגע לכל אפי׳ לפחותים והי׳ על ה׳ כנ״ל.

כז כא ולפני אלעזר הכהן יעמוד. כ׳ רש״י הרי שאלתך שאין הכבוד זז מבית אביך וכו׳ והדבר תמוה דבעירובין דף ס״ג [ע״א] איתא מורידין אותו מגדולתו דכתיב ולפני אלעזר וכו׳ ולא אשכחן דאיצטריך ליה יהושע וא״כ ח״ו הבטחת משה לריק וצריך לפרש דהעונש היה שלא אשכחן דאצטריך ליה וודאי שהוצרך לו ושאל ממנו רק שלעונשו לא נכתב בשום פעם בקרא ועיין כה״ג ברש״י זבחים דף פ״ט [ע״א] ד״ה ועל היסוד ובאשם לא מצינו שנאמר אף דמ״מ צריך יסוד כדאי׳ שם ריש דף ל״ז הואיל שלא נכתב בהדיא אינו מקודש כחטאת וכה״ג בתוס׳ מ״ק דף כ״ח ע״ב ד״ה צדקי׳.

כז כג ויסמוך את ידיו. כ׳ רש״י בעין יפה יותר ממה שנצטוה וכו׳ והוא עשה בשתי ידיו וכו׳. נ׳ ע״פ מש״כ רש״י בסדר וילך על כי אתה תבוא משה א״ל זקנים שבדור עמך וכו׳ אבל הקב״ה אמר תבוא על כרחם הכל תלוי בך וכו׳ דבר אחד לדור וכו׳ ופירש ביערת דבש דמשה היה סבור דיהושע ישפיע ג״כ מאצילותו להזקנים וא״כ יהיה הכל מרוח אחד והקב״ה אמר שאינו כן וא״כ יהיו שני דברים לדור ועל כן צריך לחיות הוא לבדו וההפרש בין יד א׳ לשתי ידים נ׳ דיד א׳ הכח נשאר לו בעצמו אבל שתי ידים היינו לפעול באחרים וזה שאמר בשירה ימינך ה׳ נאדרי ימינך ה׳ תרעץ דכתב רש״י שם שהשמאל נעשית ימין ואמר על יד א׳ נאדר בכח לעצמו ויד השני פועלת באחרים ותרעץ אויב. ובזה יש לפרש מש״כ רש״י שם מקדש ה׳ כוננו ידיך שהעוה״ז נברא ביד א׳ והמקדש בב׳ ידים ואימתי לעתיד לבא והיינו שבעוה״ז הניח הקב״ה הטבע שלא תשתנה כ״א לעתים מעטים והניח בעולם כחות מנגדיות כמו שאמרו בכשפים שמכחישין פמליא של מעלה וזהו ביד א׳ אבל לע״ל יתנהג הכל ע״פ התורה כמו שהאריך הרמב״ן בריש בחוקתי ונאמר ג״כ ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ וזהו בשתי ידים שיפעול בכל וזה הכוונה שהקב״ה אמר ידך לפי שלא יהיו זקנים עמו שיצטרך להאציל עליהם אבל משה סבר שיאציל עליהם וכמו שאמר עוד כי אתה תבוא וסמך ב׳ ידיו עליו ונתן בו כח להאציל על זקנים וזה שכתב רש״י ועשאו ככלי מלא וגדוש והיינו לפי שעצת ה׳ היא תקום ונאמר אח״כ אתה תביא ולא היו זקנים עמו נשאר בו הך רוח יתירה כגודש על פי הכלי והרמב״ן כתב על וצוית אתו ובספרי וצא את יהושע וכו׳ ואמצהו מגיד שני פרנסים לדור ואלו מצות הנגיד שלא יירא וכו׳ והיינו על מה שאמר ויסמך ידיו מה טעם ויצוהו לפי שלא יירא ויפעול באחרים שיהיה דבר א׳ לדור וכו׳ רק דלפי כוונת משה היה ע״י אצילות לזקנים ולפי האמת היה שליט בכל בלי אמצעות הזקנים כלל ומ״מ נתקיים כאשר דבר ה׳ וכו׳ שהיה דבר א׳ וביד א׳ שהיה מלא וגדוש בעצמו גרידא כנ״ל.

כט לה במדרש סוף פינחס על עצרת תהיה לכם המועדים נאים לכם. נ׳ ע״פ מה דאיתא בשבת דף קמ״ה ע״ב מפני מה מועדים שבבבל שמחים מפני שהם עניים ובחגיגה דף ט׳ ע״ב יאי עניותא לישראל וכו׳ זה שאמר המועדים נאים לכם לפי שהעניות נאה ולהם צריכין המועדים לשמחה.

לא ה וימסרו מאלפי ישראל וכו'. לכאורה אינו מובן מה שאמר מאלפי ישראל דמה שמצינו בכל מקום ראשי אלפי ישראל ניחא דהיינו שהיו שרי אלפים אבל כאן אי אפשר לומר שבחר מהשש מאות אלפים י"ב אלף דלא סגי בהכי דהא היה צריך לבחור אנשים צדיקים כמש"כ רש"י לעיל בסמוך וע"כ מכל אלף ואלף בחר הצדיקים שבהם גם הכתוב סותר עצמו שאמר וימסרו ופי' רש"י שנמסרו בעל כרחן וסיים חלוצי צבא שהוא לשון זרוז כמו שתרגם אונקלוס והוא כלשון החלצו מאתכם שאמר משה דמסתמא צוה להם בלשון זריזות למצות ה'. והנה ראיתי בספר צאנה וראנה דלכך היו רק י"ב אלף אף שמשבט לוי הלכו ג"כ דנגד זה לא הלכו מאפרים שלא יראו כמזדרזין להקדים מיתת משה וממשלת יהושע שהוא משבטם וההפך בשבט לוי אף שנצטערו על מיתת משה שהוא משבטם מ"מ נזדרזו למצות ה'. ונ' לולא דבריו ודברי רש"י במש"כ וימסרו דהכוונה על כולם אלא דבאמת הלכו י"ג אלף וכולם הלכו בזריזות למצות ה' אבל שבט לוי מכח צערם על מיתת משה שהוא משבטם הלכו בעל כרחן וזה שאמר הכתוב וימסרו מהי"ג אלפי ישראל שנבחרו אלף למטה הידוע דהיינו הנרמז לעיל ברבוי דלכל מטות ישראל שכתב רש"י לרבות שבט לוי דאותו אלף האחד נמסרו בע"כ ואמר אח"כ והשנים עשר אלף האחרים היו חלוצי צבא כמצות משה וזה מדויק בלשון הכתוב וידבר משה אל העם דשינה הלשון ממה שנאמר בכל התורה לשון ישראל אלא דאיתא בחולין דף קל"א ע"ב דלוים לא איקרו עם ומשה ידע האיך יהיה ענין ההילוך וצוה תיכף באותו לשון ידבר אל העם דהיינו שאר ישראל החלצו מאתכם דהיינו בזריזות וסיים אח"כ לכל מטות ישראל דהיינו לרבות שבט לוי אותן תשלחו כלומר בעל כרחן והיינו רק לצבא גרידא דלא יהיו חלוצי צבא כשאר ישראל ולשון ספרי שהביא רש"י נמי מורה שהלכו י"ג אלף שכתב לרבות שבטו של לוי ואי נגד זה נחסרו כשבט אחר אין זה רבוי אלא חילוף גרידא.

לא ח ואת מלכי מדין וכו'. כ' רש"י ויצא ממדין וכו' אם כשהייתם ששים רבוא לא יכולתם וכו'. הלשון תמוה וכי למלחמה באו אז בנות מדין לערבות מואב. ונ' הכוונה ע"פ הידוע דמנין ששים רבוא הוא מנין מיוחד להשלמת הקדושה שהיא כמנין אותיות התורה ומסתמא לפי גודל הקדושה ראוין להיות יותר מרוחק מחטא וזה שאמר אם כשהייתם כ"כ לא יכולתם לעמוד נגד הסתתם ועכשיו בי"ב אלף אתם באים להלחם בתמיה ודאי יפתו אתכם עוד ותצמדו להן וכן נראה באמת שהיו קרובין לחטא כמו שהביאו אח"כ קרבן על ההירהור לולא רוב צדקתם ואמרו עבדיך נשאו וכו' אשר בידינו וכו' כלומר ששמרום מעבירה וע"ז סיים שנתנו לו שכרו משלם דהיינו על העצה שנתן כבר להכשילם בערבות מואב ולא קפחו' בשביל מה שיעץ להם עתה למנעם מהחטא הואיל שידעו שכל כוונתו היא לרעה לא קיפחו מעונשו כלום.

שם חמשת מלכי מדין, כ' רש"י וכי איני רואה שחמשה מנה הכתוב למה הוזקק לומר חמשת אלא ללמדך ששוו כולם בעצה

וכו׳. ולא ידעתי היכן משמע כן אדרבה חמשת משמע יותר לנפרדים לחמשת חלקים וכן כ׳ רש״י בסדר מקץ וירדו אחי יוסף עשרה לענין האחוה היו חלוקין ליה שלא היתה אהבת כולם שוה ואיך כתב כאן בהיפך ונ׳ דדרשינן ליה ברבוי אחר ריבוי וזה שכתב רש״י והאריך וכי איני רואה שחמשה מנה דמורה בעצמו על נפרדים ואמר עוד חמשת הוי ריבוי אחר ריבוי למעט שלא היו כחמשה אלא כאחד בעצה ובפורעניות שוה.

לא כג אך במי נדה יתחטא. כ׳ רש״י ורבותינו דרשו מים הראשון לטבול בהם נדה וכמה הם מ׳ סאה ויש לומר הרמז במלת אך ע״פ מה דאיתא ביו״ד סי׳ פ״א סעיף ג׳ בהגה דאם רוב המקוה כשר והמועט הוא שאובין אינו אלא מדרבנן וזהו שאמר אך במי נדה כלומר כ״א סאה כמנין אך צריך מים כשירין והשאר יכול לשאוב להם.

לא ל וממחצית בני ישראל תקח א׳ אחוז מן החמשים וכו׳. ונתתה [אתם] ללוים שומרי וכו׳. שמעתי מקשה הא במלחמה זו הושוו לוים לישראל כמש״כ רש״י בפסוק לכל מטות ישראל ומה טעם נגרעו הלוים שנשארו בעדה ולקחו רק א׳ מנ׳ תחת חלק א׳ מי״ב והלשון שומרי משמרת וכו׳ משמע שהוא נתינת טעם לטובתם ואדרבה הא נגרעו והשבתי דהפירוש הנכון דודאי אותה חלוקה היתה לגלגלת לא לשבטים בשווי לפ״ז א״ש דודאי הלוים נטלו ג״כ כפי המגיע להם לגולגלותם כשאר ישראל אבל הלוים מבן ל׳ עד נ׳ דהיינו שומרי משמרת וכו׳ נטלו א׳ מחמשים מכל חצי המלקוח מה שלא היה מגיע להם לפי החלוקה לגולגלתם כמו שראינו במנין שבחומש הפקודים בסדר נשא שהיו כשמונת אלפים ואינם אחד מחמשים מכל ישראל ושפיר נשתבחו בעבור שהם שומרי משמרת וכו׳.

לב לא ויענו בני גד [ובני ראובן לאמר] את אשר דבר ה׳ וכו׳ כ׳ הרמב״ן שאמרו אינך צריך לתנאי כפול כי הם דברי ה׳ וכו׳, נ׳ לפרש ע״פ מש״כ בהפלאה בהקדמתו למס׳ כתובות אות א׳ בשם ספר גט פשוט כי תנאי שע״י שליח אינו צריך לכפול והוא בר״ן קידושין דף ס״א זה שאמרו אינך צריך לכפול כי הם דברי ה׳ ואתה שליח ומשה עשה כן להורות הלכה כדילפינן מהכא כפילות התנאי ולכך אמרו כמפי עצמו שאז צריך לכפול והם הבינו שלעת עתה לא היה צריך שבאמת הוא שליח בדבור זה.

מסעי

לג א רש״י שהרי אין כאן אלא מ״ב מסעות וכו׳ כן הוא ודאי בחשבון, וראיתי בטורי זהב יו״ד סי׳ רע״ה סעיף ו׳ שכתב דמנין מ״ח שיטין הוא נגד מ״ח מסעות שנאמר ויכתב משה וכו׳ למסעיהם וכו׳ כלומר שיש לכתוב למנין מסעיהם והוא תמוה דאינן כל כך וראיתי בפרישה שכתב דכוונת מהר״ם היא עם אותן ז׳ מסעות שחזרו לאחוריהם כמש״כ רש״י בסדר פינחס בפסוק לורח שאינן אלא ז׳ ובאן ג״כ הם רק מ״א חניות ועפ״ז הם

מ״ח מסעות אבל ק׳ לפירושו דממה שהביא המקרא נראה שמרומז באותו הכתוב כנ״ל ובאותו כתוב נאמר ע״פ ה׳ והא אותן ז׳ מסעות הוו נגד פי ה׳ כמו שאמר משה על מסעות כאילו בסדר שלח למה זה אתם עוברים פי ה׳ אלא נ׳ הכוונה עם הששה תיבות שבאותו פסוק ויכתב, משה, את מוצאיהם נחשב לתיבה א׳ שהוא במקיף, למסעיהם, על פי הוא במקף ונחשב לתיבה א׳, ה׳ הוא תיבה ששית עם מ״ב מסעות עולה לחשבון מ״ח.

דָ״ן נא כי אתם עוברים את הירדן. כ׳ רש״י ע״מ כן תעברו ואם לאו מים באין ושוטפין אתכם וכו׳. נ׳ הכוונה ע״פ מה שמצינו ביציאת מצרים שהיה הנס בקריעת ים אף שהיה שלא לצורך שהיו עולין באותו צד שהלכו בו וכן בביאת הארץ הי׳ קריעת ירדן ועיין במדרש רבה סדר עקב בפסוק שמע ישראל אתה עובר את הירדן אע״ג שמסתמא היו מלבד זה כמה נהרות בא״י שהוצרכו לעבור בספינות וכן היה ראוי בביאה שניה לעשות להם נס במים כדאי׳ ברכות דף ד׳ [ע״א] ראוין היו ישראל לעשות להם נס בימי עזרא והוא על פסוק עד יעבור אלא שגרם החטא ופשטות הלשון נ׳ דקאי שראוין הי׳ לעשות להם נס במים אלא שגרם החטא והיינו שנשאו נשים נכריות ונ׳ הרמז בזה שהאומות נמשלו למים כאמור בישעיה י״ז הוי המון עמים רבים כהמות ימים יהמיון וכו׳ ובהרבה מקומות ומצינו בנביאים שעשו רמזים להעתידות הנבאות והי׳ להורות על קיום הדבר הניבא בהחלט דבר ולא ישוב כמש״כ הרמב״ן בסדר ויחי בפסוק אשר לקחתי וכו׳ בחרבי ובקשתי וזה נראה הרמז שהי׳ בקריעת המים ליבשה וכן כ׳ רש״י בסדר ראה בפסוק כי אתם עוברים נסים של ירדן יהיו סימן וכו׳ לומר שיכרתו המים הזידונים דהיינו האומות ולכך שרו ישראל השירה על קריעת הים שאז נשלם הרמז על מפלת האומות כמו שסיים שמעו עמים וכו׳ והיה קריעת ים סוף הרמז על נצוח סיחון ועוג וקריעת הירדן על שאר מלכי א״י ובביאת עזרא ג״כ היה ראוי לעשות נס כזה אלא שגרם החטא שנשאו נכריות ורצו בדביקותם ולא זכו על כן לנצחם אלא היו תמיד כפופים תחת ידם וזה ג״כ הרמז בסדר תולדות ויכרו שם עבדי יצחק באר שבאו לו מים כמו שאמרו בסוף מצאנו מים לכך ואבימלך הלך אליו כמו שבאו המים לקראתו. ובזה יש ליישב מה דקשיא לי על מש״כ הרמב״ם בהקדמתו לסדר זרעים דף צ״ב ע״ב שהגברת העונות לא יזיק לטובה הנבאה אלא בין הקב״ה לנביא עצמו אבל לשאר בני אדם אינה חוזרת בשביל כך וק׳ מהך דעד יעבור דביאה שניה הנ״ל דנתבטל בשביל החטא וי״ל דלא אמרה הרמב״ם אלא כשהנבואה יצאה לפועל דומיא דהבטחת יעקב אבינו שהי׳ עליה הרמז בסולם שהשם נצב עליו לשמרו כמש״כ רש״י שם והרמב״ן שם כתב דמלאכי אלקים היו השרים של האומות והיתה הנבואה בפועל שהשם מצילו מידם וע״ז כתב הרמב״ם דכה״ג בשאר בני אדם מתקיימת עכ״פ. ומתורץ בזה מה שהביא הרמב״ם שם מדברי ירמיה א״ל חנני׳ בן עזור שהנבואה לטובה אינה חוזרת ומצינו בזה להיפך בירמי׳ י״ח ורגע אדבר וכו׳ לבנות ולנטוע ועשה הרע ונחמתי וכו׳ אלא הוא הדבר דבחנניה היה הדבר בפועל שחנניה שבר המוטה

מעל ירמיה ואפשר שהיה זה קודם לכן שאמר ירמיה זה אליו או שאמר חנניה קודם לכן שישבר המוטה למופת לשבירת עול מלך בבל וע"ז אמר לו ירמיה שא"ב לא יתכן שתחזור הנבואה אבל בפרשה י"ח איירי באמירה גרידא בלא מופת וזה מדוקדק בורגע אדבר שאין לנבואה זו שום משך זמן כ"א רגע הדיבור ולפ"ז ניחא בעד יעבור דזה עצמו כוונת הכתוב אז נבהלו וכו' תפול עליהם אימתה וכו' היינו על שאר האומות ג"כ לעתיד כגון בביאה שניה ואמר ע"ז דהכל תלוי עד יעבור וכו' עד יעבור וכו' שאם יעשה הדבר בפועל אז תתקיים עכ"פ אבל בינתיים תלוי ואפשר לגרום החטא לבטלה והנה האונקלוס תרגם עד יעבור ית ארנונא. נ' הכוונה משום שנתבטל הברית הראשון שאותו הדור חטאו במרגלים ומתו במדבר הוצרך לבאי הארץ רמז חדש בנס המים והוא בנחלי ארנון; וזה שאמר עד יעבור וכו' עד יעבור ומה טעם עוד לנס נחלי ארנון לנצוח סיהון ועוג משום תביאמו ותטעמו שנתנבא שלא יכנסו לארץ כמש"כ רש"י שם והוצרך רמז חדש לבאי הארץ וא"ש כי אתם עוברים ע"מ כן תעברו שיהי' לכם זה רמז לכריתת האומות ואם לאו שתרצו לכרות עמם ברית אינכם ראוין לנס זה ומים באין ושוטפין כמו שהיה בביאה שניה שלא היו ראוין בשביל זה לנס כזה.

לו א למשפחת בני גלעד וכו' ממשפחות בני יוסף. יש ליתן בזה סימן על קריאת משפחת ומשפחות בימי השבוע ומתחיל באחד בשבת וביום שיש בו קריאת התורה הוא משפחות בחולם וסימנך יש אם למקרא דביום קריאה קרינן בתר הנקידה בחולם וסיים בששה בשבת למשפחת מטה אביהן וכעין זה איתא במסורה סוף וישלח על דשון ודישן דנמסר על ימי הקריאה.

דברים

א ג ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש וכו'. כ' הרמב"ן ושיעור הכתובים אלה המצות אשר דבר וכו' בארבעים שנה וכו' באחד לחדש וכו' כלומר דקאי על משנה התורה אשר באר ונ' הרמז בזה אשר התחיל באותו יום ע"פ מה דאי' בכתובות דף ע"ז ע"ב ר"ה בר פפא וכו' אזיל לגבי' מלאך המות אמר ליה שבקי תלתין יומין דנהדר תלמודאי וכו' וביומא דף ג' ע"ב ויקרא אל משה ביום השביעי וכו' שכל הנכנס במחנה שכינה טעון פרישה ו' ימים והנה משה מת בז' באדר לכך התחיל במשנה התורה בא' בשבט ל' יום עד א' באדר ואח"כ ו' ימים לפרישה ליכנס במחנה שכינה כדאיתא בסוטא דף י"ג ע"ב לא מת משה וכו' אף כאן עומד ומשמש או נאמר שנשארו ז' ימים לתחינה כדאי' במדרש סדר וילך שהיה מתחנן ז' ימים לפני סילוקו.

א ט ואומר אליכם בעת ההיא לאמר וכו'. כ' הרמב"ן שהזכיר זה בכאן לומר מניתי עליכם שופטים ושוטרים להנהיג אתכם והיינו מוכנים ליכנס לארץ מיד ויתכן זה ע"פ מה שנאמר בסדר שופטים

ויספו השוטרים לדבר וכו׳ שצריכין למלחמה השוטרים וצורך השופטים נ׳ ג״כ למש״כ רש״י שם בפסוק כי תצא למלחמה אם עשית משפט אין אתה מתירא מן האויב וכן הוא אומר עשית משפט וצדק בל תניחני לעושקי וכיון שנתמנו השופטים היינו מוכנים ליכנס לארץ מבלי לירא מהאויבים.

א יב איכה אשא לבדי. כ׳ רש״י זו היא שאמרתי לכם לא מעצמי אני אומר לכם וכו׳. נ׳ לפרש דהנה יש כאן שני טעמים הא׳ מה שאמר לעיל ה׳ הרבה אתכם דהיינו שנטל העונש ונתנו על הדיין אם דנו שלא כדין אך באמת גבי משה לא שייך זה דהיה שלם בכל ולא טעה רק הוא אומר כן מענותו אבל יש עוד טעם והוא מה שאמר כאן לפי שהם טרחנין גם אפיקורסים ועל זה אמר זו היא שאמרתי לכם והוא מפי הקב״ה דמשה מעצמו לא סיפר גנותם אבל הם שהיו אפיקורסים תפסו לעיקר טעם השני שהוא גנותם ואדרבה טעם הראשון תפסו לאמת ואמרו טוב הדבר אשר דברת דייקא זהו האמת דאין ראוי למשה לבדו דשמא ידון שלא כדין.

שם איכה אשא לבדי. אם אומר לקבל שכר לא אוכל זו היא שאמרתי וכו׳ אלא מפי הקב״ה [רש״י]. נ׳ דכלפי מה שאמר למעלה ה׳ הרבה אתכם שנתן העונש על הדיין ושמא תאמר נגד זה איכא שכר הרבה לפרנסי ישראל כמש״כ רש״י בסדר פינחס בפסוק ויקח את יהושע וא״כ יצא הפסדו בשכרו לזה אמר לא אוכל כלל והיינו דלשון איכה מורה על דבר שאינו במציאות בשום פנים כמש״כ רש״י בקידושין דף ס״ט ע״ב ד״ה ואבינה בעם מפסוק איך נשיר שהיו קצוצי בהונות וזה שאמר איכה אשא שלא אוכל כלל שהקב״ה מנעו ממני כמש״כ רש״י בסדר יתרו צא המלך בגבורה ומשום שהם טרחינן ואפיקורסין ולא רצה להטריח על משה כל כך.

א יג ברש״י חכמים כסופים. יש לפרש על פי שאמרו סוף ברכות דף ס״ג ע״ב מפסוק אם נבלת בהתנשא כל המנבל עצמו על דברי תורה וכו׳ ובסדר כי תשא כ׳ רש״י ואמלא אתו רוח אלקים בחכמה שהוא מה ששומע מאחרים ולמד והוא בא ע״י שמתבייש איזה פעמים וזה שפירש חכמים כסופים שמכח זה נעשו חכמים.

שם ברש״י כסופים. נ׳ פירושו מלשון נכסוף נכספת שחמידין ללמוד כמו שאמרו איזהו חכם הלומד מכל אדם.

ב טז ויהי כאשר תמו. רש״י אבל משלוח המרגלים עד כאן לא נאמר וידבר שהיו נזופים וכו׳. ולא הבנתי הא אחר מלחמת אדום כבר כלו מתי מדבר כמש״כ רש״י בסדר חקת בפסוק כל העדה הר ההר ובפרט למש״כ רש״י שם על כל העדה דמי מריבה דגם אז כבר כלו מתי מדבר וזה היה קודם מלחמת אדום ואפ״ה נכתב ויאמר ולומר שגם אחר שכלו מתי מדבר נמשכה הנזיפה דוחק בעיני.

ג, כג בעת ההיא. כ' רש"י לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג דמיתי שמא הותר הנדר. הקשה בפרשת דרכים ריש דרוש ח' דבאמת תמוה האיך כבשן משה כיון שהם מכלל א"י שנשבע עלי' הש"י לבלתי באו שם. ונ' ע"פ מה שהקשה בסוף דרוש ט' על מש"כ התוס' בקידושין דף ס"א ע"ב ד"ה אי דנעשו כמי שסילקו עצמן מלחלוק בארץ כנען וכו' דהא א"י מוחזקת היא ע"י האבות כמש"כ שם בתחילת הדרוש ואינו מועיל סילוק במה שכבר זכה כדאי' בריש הכותב וכו' והנה בסדר פינחס בפסוק ותקרבנה בנות צלפחד כתב רש"י יוסף חיבב את הארץ וכו' ובנותיו חיבבו את הארץ שנאמר תנה לנו אחוזה ולכאורה תמוה דודאי ביוסף חבה יתירה נודעת שהטריח להשביע השבטים והם לבניהם ובניהם לדור אחרון להעלות עצמותיו אבל במה שאמרו ליתן להם אחוזה מי לא יבקש זה להיות לו אחוזת נחלה בכל מקום שהוא ונ' ע"פ מש"כ הרמב"ן בסדר חקת בפסוק וישלח מלאכים וכו' אל סיחון דארץ סיחון ועוג לא היה הרצון להנחיל לישראל שהיא ארץ טמאה נגד ארץ כנען כדכתיב ביהושע אם טמאה ארץ אחוזתכם שאינו ראוי למקדש ואינו חייב בביכורים א"כ י"ל דמה שאברהם אבינו החזיק בארץ לא החזיק רק בארץ כנען כמו שמצינו בסדר לך לך שהחזיק בשכם אבל על ארץ סיחון ועוג לא כוון כלל להחזיק עוד כתב בסדר מסעי בפסוק את שלש הערים שכתב רש"י משום דבגלעד שכיחי רוצחים דע"פ פשוטו משום דארץ סיחון ועוג רחבת ידים וגדולה ככל א"י שבעבר הירדן מערבה וא"ש דבנות צלפחד שהיו יכולות לתבוע חלקן בארץ סיחון בתוך חצי השבט מנשה שהיה מגיע כפלי כפלים מאשר בארץ כנען אבל אמרו תנה לנו בתוך אחי אבינו דייקו לומר כן שידעו ברוח הקדש שאחי אביהן עתידין ליטול בארץ כנען כדכתיב ביהושע י"ז והיינו לפי שחיבבו את הארץ הקדושה ביותר שהחזיקו בה האבות וזה שאמר הכתוב נתון תתן וכו' בתוך אחי אביהן דמיניה דרשו בב"ב דף קי"ח ע"ב חלק בכורה ובדף קי"ט [ע"א] איתא דבכורה שייכא רק במוחזקת והיינו דע"י שתתן בתוך אחי אביהן כלומר במוחזקת כאשר שאלו יזכו ג"כ לחלק בכורה. ובזה יש ליישב מה שהקשה רש"י בסדר מסעי בפסוק כי אתם עוברים את הירדן והלא כמה פעמים הוזהרו על כך ומה שפירש דהיינו שיקבלו עליהם בעודם בירדן עדיין אינו מיושב אריכות הפסוקים כאילו הוא דבר חדש והלא כבר נהגה אזהרה זו בארץ סיחון ועוג שהיא ג"כ א"י וכאשר עשו כן יעשו ונ' ע"פ מה דאיתא בע"ז דף נ"ג ע"ב ישראל שזקף לבינה [להשתחות לה] ובא נכרי והשתחוה לה אסרה כתחילתה של א"י דאמר קרא ואשיריהם תשרפון וכו' בביטולא בעלמא סגי אלא מדפלחו לעגל גלו אדעתיי' וכו' ושליחותיי' עבדו והו"ל ע"ז של ישראל דאין לה ביטול וכו' והנה הך סברא דנכרים עבדו שליחותיי' דישראל שייך בארץ אשר יודעים שהיא מיוחדת לישראל לכך עשו שם אלילים ופלחו לה בשליחות דישראל אבל בשאר ארצות לא שייך זה דאטו בשעת העגל לא נשאר בעולם ע"ז של נכרי רק הכל בשליחות ישראל ע"ז דישראל וא"כ בארץ סיחון ועוג דלא החזיקו בה האבות לא

אסקו הנכרים אדעתייהו שתהא לישראל מורשה והיו האלילים רק ע״ז של נכרי דדי בביטול לכך לא הוצרכה התורה להזהיר עליהם כל כך את ישראל דבקל יעשו כהוגן לבטל הע״ז דאין בו הפסד וכדאי׳ בע״ז דף מ״ט ע״ב במשנה קירסב או זירד אבל כי אתם עוברים הירדן לארץ מוחזקת שעשו הנכרים בה שליחותיי׳ דישראל לא מהני להו ביטול וצריכין אתם לשרש ולשרוף ולכלות ולזה הוצרכו אזהרות הרבה. והרמב״ן כתב בסדר שלח לך בפסוק ה׳ ארך אפים דמה שלא הזכיר בתפלתו זכות אבות כמו בעגל לפי שהאבות היו בוחרים בארץ ישראל והם מואסים בה וכוונתו לומר דמה יועיל זכות אבות אם לומר שהקב״ה צריך לקיים להם השבועה ליתן לבניהם את הארץ האבות בעצמם לא כוונו להחזיק הארץ רק לבנים המחבבים הארץ כמותם אבל על המואסים בה לא ובזה יצא הקב״ה ידי שבועתו והנה אם האבות לא כוונו להחזיק לבנים רק הארץ הקדושה שבעבר הירדן מערבה ולא המזרחי שהיא ארץ טמאה א״כ בני ראובן וגד שבחרו בגלעד אינם כבוחרים במקצת ארץ נגד השאר הארץ אלא כמואסים ממש בארץ אבותם ובוחרים באחרת וכמו שאמר להם משה והנה קמתם תחת אבותיכם וכו׳ ולא זכו להם האבות כלל בהחזקתם וזה שכתבו התוס׳ דנעשו כמי שסילקו עצמן וכו׳ ואין כוונתם בסילוק ע״י אמירת סילוק אלא כלומר במעשיהם שהיו מואסים בארץ הקדושה נסתלקו ממילא כמו המרגלים דלהמואסים לא החזיקו האבות ואזדא לה החזקת האבות ממילא והנה בדרוש ט׳ ד״ה והכי אמרינן הביא בשם הירושלמי דמפיק הוא דא״י מוחזקת היא ודלמפרע ירשו מדכתיב לזרעך נתתי כבר נתתי ובזה מיושב קושיתו דהאיך בא משה לארץ סיחון ועוג דבגזירת מי מריבה כתיב לא תביאו אל הארץ אשר נתתי להם והיינו ממש כלישנא דקרא דלך לך דדריש מיניה בירושלמי דמוחזקת היא נמצא שלא חלה השבועה כ״א על ארץ כנען ועל ארץ סיחון ועוג לא היה הגזירה כלל ויש לכוון זה בדברי הר״י אדרב״י שמביא בפרשת דרכים על הך קושיא שתירץ דמשה היה סבור דארץ סיחון ועוג היא מכלל א״י כלומר מכלל הארץ לענין הגזירה אבל להאמת לא היתה עליה הגזירה כלל.

ג כד אתה החלות וכו׳. כ׳ רש״י אע״פ שנגזרה גזירה ממך למדתי שאמרת לי ועתה הניחה לי וכו׳. נ׳ לפרש עוד ע״פ דבריו דלכאורה ק׳ עדיין האיך למד משה מעגל שאני התם דציבור הוה וכמו שמחלק בהדיא בראש השנה דף י״ז ע״ב בתשובה לאחר גזר דין בין יחיד לציבור אך באמת משה יש לו דין רבים כדאי׳ בתענית דף ט׳ [ע״א] והמופת על זה בסנה שלא הקדים ד׳ להזמינו למשה לשם טרם בא השכינה באש והיינו כדאי׳ בברכות דף ו׳ ע״ב עשרה מקדמה שכינה ואיתא זה שאמר אתה החלות שבאת תחילה וא״כ יש לו דין ציבור ושפיר ילפי מעגל אך בתענית שם יש שני גירסות הגירסא שלפנינו כיון דלרבים בעי כרבים דמי ונכתב בצדו ס״א כיון דאלים זכותיה כרבים דמי. והנה כוונת משה היה בשביל עצמו לקיים מצות כדאי׳ סוף פ״ק דסוטה אך הוא תפס טעם שני דאלים זכותיה ואיתא שם בסוטה מפני מה נקבר אצל בית פעור

לכפר על מעשה פעור זה שאמר לו ד׳ רב לך כלומר אתה סובר לעצמך טעם רב כלומר שבשבילך יש לך דין רב דאלים זכותך אל תוסף וכו׳ אלא במה שהוא לצורך ציבור יש לך דין רבים ובנדון דידן עלה ראש הפסגה שהוא מקום בית פעור וראה בעיניך כלומר תראה בעצמך כי לא תעבור שכאן אדרבה בשביל ציבור אין ראוי לך לעבור כדי לכפר על מעשה פעור.

ג, כט ונשב בגיא וכו׳ ועתה ישראל וכו׳ לא תוסיפו וכו׳ לכאורה הך לא תוסיפו שהיא מצוה פרטית אינה ענין לכאן ונ׳ ע״פ מש״כ הרמב״ן בלא תוסיפו ומה שתיקנו חכמים משום גדר וכו׳ זו היא מצוה מן התורה ובלבד שידע שהם משום הגדר וכו׳ הנה מש״כ שהיא מצוה מן התורה תמוה דביבמות דף כ״א [ע״א] אמרו אשניות הא דאורייתא היא בתמיה וכו׳ אלא מדרבנן וקרא אסמכתא וכו׳ אך לענינינו נ׳ ע״פ מה דאי׳ במדרש סוף בלק בפיתוי בנות מואב וצרצור יין מונח אצלה ועדיין לא נאסר יין של גוים וכו׳ הנראה דאם הי׳ המשמרת הזה כבר של איסור יינם לא הי׳ באין לידי עבירה זו של בעל פעור וכדאי׳ בשבת דף י״ז ע״ב וזה שאמר ונשב בגיא וכו׳ ונצמדים לע״ז ע״י שעדיין לא היה משמרת ועתה ישראל שמע אל החקים כלומר הוסיף אל החקים גם אותן מצות אשר אנכי כלומר חכמים כמותי מלמד אתכם דהיינו המשמרת מבלי לבא לידי איסור תורה אך לא תוסיפו על הדבר וכו׳ פי׳ שלא יחשבוני להוספה על המצוה אלא משום גדר כדברי הרמב״ן הנ״ל.

ד, ד ה ואתם הדבקים וכו׳ ראה למדתי וכו׳ לעשות כן בקרב הארץ וכו׳. נ׳ ע״פ מש״כ הרמב״ן בסוף סדר עקב בפסוק ולדבקה בו והביא מקרא דיהושע שכתוב שם ג״כ בה׳ תדבקו כאשר עשיתם וכו׳ שבמדבר היו כל מעשיהם נסיים במן ושליו ובאר פשיטא שהי׳ מחשבתם תמיד דבקה בהשם והזהירם יהושע שגם בארץ בהסתלק מהם המעשים הנפלאים תהיה מחשבתם דבקה בהשם זה שאמר ואתם הדבקים בה׳ היינו משום חיים כלכם שחיותכם תמי׳ ע״י נסים פרטיים מאתו אבל ראה למדתי אתכם לעשות ג״כ בקרב הארץ שיהיה מעמדכם בדרך הטבע.

ד, ח ומי גוי גדול וכו׳ ומשפטים צדיקים וכו׳ רק השמר לך וכו׳. פי׳ רש״י אם תעוותו אותם מתוך שכחה תחשבו שוטי׳ וכו׳. ולכאורה נהי דאם ישמרו החקים יחשבו חכמים אבל להיפך אם ישכחו אותם שיחשבו שוטים אינו מובן. ונ׳ דריהטא דקרא רק השמר קאי על מה שאמר משפטים צדיקים שאם ישכחו מהם אינם צדיקים ועל החוקים כוונת הכתוב ברק השמר שאם ישכחו מהם יחשבו שוטים והוא ע״פ מה שאמר הכתוב משפטי ה׳ אמת צדקו יחדו דנראה הכוונה לפי שבדיני ממונות הדינין תלויין זה בזה כמו בעניני מיגו למ״ד מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו דס״ל דנאמן לומר פרוע במיגו דמזוייף אע״ג דאיכא ריעותא בטענת פרוע דשטרך בידי מה בעי מ״מ מטעם מיגו דמזוייף א״ש דמהימן ואם יפסוק הדיין דנאמן פרוע והדין דמזו״ף ישכח ממנו דמהימן אין זה

המשפט צדק דאמאי להמין בפרוע כיון דאיתא ריעותא אך יחדיו דהיינו שיפסוק גם בטענות מזויף דמהימן אז יצדק שפיר לומר דמהימן בפרוע והיינו צדקו יחדיו ובענין זה קאי רק השמר אמשפטים צדיקים שאם תשכח מהם לא יהיו צדיקים ואיתא בעירובין דף ו׳ ע״ב דבחומרי דסתרי אהדדי הוי כסיל בחשך הלך ובענין זה קאי אחקים שאם ישכח מהם ולא ידע הדין הברור וינהג בעצמו חומרא דתרוויי׳ לא יחשב חכם אלא שוטה כיון דהווּ חומרי דסתרי אהדדי׳.

ד יט אשר חלק וכו׳ לכל העמים. כ׳ רש״י להאיר להם והוא מגמ׳ דמגילה דף ט׳ ע״ב אבל א״כ לא יובן מה שנאמר לכל העמים מאי אתא לדייק בזה אטו ישראל אינן צריכין לאורך. ויש ליישב ע״פ מה שהביאו תוס׳ בשבת דף כ״ב ע״ב ד״ה וכי מהמדרש דבמדבר הי׳ מסתכל בחבית ובטפיח ורואה וא״כ אמר זה כלפי דור המדבר שלא היו צריכין לאורך.

ד לא לא ירפך. כ׳ רש״י לא יתן לך רפיון והאריך בפירושו שהוא לשון מפעיל את אחרים. נ׳ מרומז בזה מה שפירש רש״י בסדר בחוקותי בפסוק והבאתי אותם שלא יהיו אומרים הואיל וגלינו נעשה כמעשיהם אני איני מניחן זה שאמר לא ירפך שלא יניח אותך להיות פורש ממנו.

ה ה אנכי עמד בין ה׳ וכו׳ להגיד לכם וכו׳ כי יראתם מפני האש ולא עליתם בהר לאמור. נדחק הרמב״ן לפרש כי יראתם ולא עליתם היינו אפי׳ עד המקום שהורשו לעלות והוא דחוק דבסדר יתרו כתוב השמרו לכם עלות בהר ורש״י כ׳ שם בפסוק לך רד והעם כל עיקר אל יהרסו דשום עלייה לא הותרה להם וגם בתיבת לאמור נדחקו המפרשים. ונ׳ ע״פ מש״כ רש״י שם בפסוק וידבר אלק־ם את כל הדברים האלה לאמור שהיו אומרים על הן הן ועל לאו לאו ומצינו בסוף כי תשא בקרני ההוד דמשה דבשעה שהיה מדבר עם ישראל היו יכולין להסתכל בם והסיר המסוה דמשום שהיו עוסקין בקדושה אינן ניזוקין כן יש לומר שהיו מוזהרין לעלות להר בשעת השמיעה לפי שלא היו שומעין הקול כל כך בבירור רק מתוך האש הוא כמו שכתב הרמב״ן אבל מ״מ בשעה שהיו אומרים הן ולאו שעסקו בדיבור ממש היו רשאין לעלות קצת להר וזה שאמר שם ביתרו אל יהרסו אל ה׳ לראות דהיינו שמיעת הדיברות דייקא דמכונה בלשון ראייה כדכתיב רואים את הקולות והיינו שלא זכו לשמיעה ממש רק מתוך האש שהוא דבר הנראה אבל לאמירת לאו הן רשאין אבל הם מיראה לא רצו גם בזה להתקרב וזהו שאמר כי יראתם ולא עליתם אפי׳ לאמור ההן ולאו.

ה כד ואת תדבר אלינו וכו׳. כ׳ רש״י התשתם כחי כנקיבה וכו׳. ויש לדקדק א״כ למה נאמר ברישא דקרא ואתה לשון זכר גם הא הש״י אמו׳ אדרבה הטיבו כל אשר דברו והרמב״ן הרגיש בזה גם מה לשון כל אשר דברו מה בא לרבות. ונ׳ ע״פ מה שאמרו במגילה דף כ״א [ע״א] רכות מעומד קשות מיושב ינ׳ דתורת ה׳ תמימה וכל המצות

קשין ויש בהן דקדוקין הרבה אלא רכות הן סיפורי מעשה שנאמרו בתורה וקשות הן המצות ולזה מטין דברי רש״י שם שאדם מהיר לשמען וזה שייך על סיפורי מעשה שמושכין לב האדם לשמען ודי להם בשמיעה בעלמא והמצות הי׳ קשים וצריך לדבר בהן אל האדם לשימם בפיו והנה בסדר יתרו ובסוף משפטים כאשר סיפר להם משה כל המשפטים לא אמרו ישראל רק נעשה ואח״כ נאמר שם כאשר לקח ספר הברית ויקרא באזני העם אמרו נעשה ונשמע. ונ׳ דרש״י כ׳ שם ספר הברית הוא מבראשית ועד מתן תורה ועל זה שייך לשון באזני העם שאין צריכין רק שמיעה בעלמא לכך בסדר יתרו שערך לפניהם קבלת המצות וכן בסיפור המשפטים ע״ז אמרו נעשה אבל אח״כ כשקבע באזניהם סיפורי המעשה הוסיפו ואמרו נעשה ונשמע ויובן בזה המדרש חזית בפסוק הביאני המלך חדריו ומפני מה גילה מה ביום ראשון וכו׳ בזכות שאמרו וכו׳ ונשמע וכלומר דלכך גילה להם סתרי מעשה בראשית והנה משה בענותו לא שיער בנפשו שיוכל ללמד להם רק סיפורי המעשה אבל לא המצוות ולא נתש כחו בסיפורי המעשה לכך כתב קרב אתה שמע אשר יאמר וזה סיפורי מעשה דהם אמירה רכה ובזה לא אמר אליך דאין צריכין רק שמיעה ואת תדבר וכו׳ אשר ידבר ד׳ אליך דיבור הוא קשה זה קאי על המצות ובהן שייך גם לשון אליך שצריכין הסברת פנים לתלמיד ועליהן ניתש כחו כנקיבה שאינה רק מקבלת ולא להשפיע לאחר שאמר שאינו ראוי לזה ללמדם על בוריין אבל הש״י אמר לו שמעתי קול דברי העם זה קאי על סיפורי המעשה שהם רק השמעת קול וגם אשר דברו אליך היינו גם לשון אליך אשר אמרו ידבר ה׳ אליך דקאי על המצות ובכל דבריהם הטיבו אשר דברו כי יש לך כח לעשות חיל ללמד להם.

ה כו מי יתן והיה וכו׳ ליראה וכו׳ ולבניהם לעלם. ק׳ דיותר היה ראוי לומר מי יתן שיהיה לבבם לאהבה דהוא מעולה יותר מיראה. ונ׳ דלכאורה קשה סיום הכתוב שייטב לבניהם לעולם דהא אפי׳ באהבה לא מצינו מתן שכר יותר מאלפים דור כמש״כ רש״י בסוף הסדר הנ״ל אך ידוע דיש צד יראה שהיא גדולה מאהבה כמו שהביא בשל״ה דהיא בגין דהוא רב ושליט דמצד זה מכונים הצדיקים הגדולים בשם עבד והוא למעלה ממדרגת בן ומצד הסברא אם לאוהבים השכר הוא לאלפים א״כ ליראה כזו הוא לעולם זה שאמר מי יתן והיה ליראה כזו ששכרה לבניהם לעולם דהיינו יראת התרוממות כנ״ל וכלפי שהיתה יראתם מפני האש הגדולה לכך אמר מי יתן להם יראה כזו.

ו ה ואהבת וכו׳ בכל מאדך והיו הדברים וכו׳ היום על לבבך. נ׳ ע״פ מה שפי׳ רש״י בכל מאדך בכל מדה שמודד לך זה שאמר שתאהבני אם מודד לך מדה רעה ולא עוד אלא והיו הדברים האלה דהיינו ק״ש היום כלומר באותו יום שבא לך המדה רעה על לבבך שתאמרם בכונה ולא יטרידך כלום במחשבתך.

ז ז לא מרובכם וכו׳ כי אתם המעט. כ׳ רש״י הממעטין עצמכם כאברהם שאמר ואנכי עפר ואפר ובסדר פינחס בפסוק ואלה בני שותלח

ב׳ המעט פי׳ ה׳ מעט שהם ס״ה משפחות כנגד כל האומות חסר ה׳ ויש לפרש ע״פ מש״כ רש״י בסדר נח בבני יקטן בשביל שהיה ענו ומקטין עצמו זכה להוליד הרבה משפחות א״כ הני ב׳ פירושים שייכי להדדן בשביל שממעטין עצמן הם רק ה׳ מעט מכל האומות.

עקב

י יב ועתה ישראל מה ה׳ אלקיך שואל מעמך כ״א ליראה וכו׳. בברכות דף ל״ג ע״ב איתא אטו יראה מילתא זוטרתי היא אין לגבי משה מילתא זוטרתא וכו׳ ומקשין מ״מ איך אמר משה כן על עצמו דלגביה מילתא זוטרתא היא ונ׳ ע״פ מה דאיתא בע״ז דף ה׳ [ע״א] מי יתן והיה לבבם וכו׳ ליראה אמר להם משה כפויי טובה וכו׳ היה להם לומר תן אתה וכו׳ ואף משה לא רמזה להם אלא לאחר מ׳ שנה וכו׳ והנה לאחר מ׳ לאו דוקא דהא בשנת מ׳ היה ופי׳ רש״י שם ד״ה לא רמזה שתהיו יודעים לשאול מה היה מבקש מכם וכו׳ אף משה רבנו לא נזכר וכו׳ והתוס׳ ע״א ד״ה עד כתבו פי׳ רש״י שאף משה לא נזכר וכו׳ והקשו עליו ופי׳ ר״י פירוש אחר וכוונתו לחלוק על רש״י אלא שמשה ודאי נזכר לפ״ז י״ל דמשה שלא היה כפוי טובה מסתמא בקש מהמקום לב ליראה דהוא קם אדעתיה דרבי׳ במ׳ יום שהיה בהר והיה אצלו יום לשנה וזה שאמר להם דבפרשת ואתחנן כבר הי׳ בשנת המ׳ כדכתיב ריש דברים ויהי בארבעים שנה וכו׳ ועתה ישראל כלומר עתה בשנת המ׳ שיש לכם לקום אדעתי׳ דרבי׳ מה שואל דהיינו כדברי רש״י לעיל מה מבקש מכם וכו׳ וזה שדייק לומר שואל מעמך דבחינה גדולה מזו היא כשהאדם מעצמו נותן הלב ליראה כענין שנאמר במשלי כ״ג תנה בני לבך לי אבל שואל מעמך הוא לא אותך ממש כדאי׳ בב״מ דף צ״ו [ע״א] מעם רעהו ולא רעהו כלומר שהשי״ת יתן הלב וכדגלי קרא מי יתן וכו׳ שתהיו שואלים ממנו הלב כ״א ליראה כמו שאמר והיה לבבם זה להם ליראה ואמרו שפיר דלגבי משה שבקש הלב מילתא זוטרתי היא היראה וא״ש דאינו יוצא בזה מדרך הענוות שרמז שהשי״ת נתן לו הלב ומאתו באה לו היראה.

יא יג והיה אם שמוע וכו׳ ובכל נפשכם. מדקדק בפרשת דרכים דרוש כ״א ד״ה וקודם כל דבר דאמאי לא נאמר ג״כ בכל מאודכם כמו בפרשת שמע ישראל. ונ׳ ע״פ מה שדרשו בפסחים דף כ״ה [ע״א] ובכל מאודך על מי שממונו חביב עליו מגופו ואי׳ במדרש רבה סדר ואתחנן בפסוק בצר לך אמר ר׳ יוחנן משום ר״ע כל צרה שהיא של יחיד צרה שאינה של יחיד אינה צרה והוא מש״כ מהרש״א בח״א בגיטין דף נ״ח [ע״א] בעובדא דצפנת בת פנואל צרות רבים חצי נחמה ונ׳ הכוונה בצרה של ממון דאם מכת מדינה היא אין זה צרה ועל זה אמרו צרות רבות חצי נחמות דודאי אם יש לאדם איזה חולי בגוף או מיחוש וכי בשביל שישנו גם באחרים לא יכאב לו הלא המכה מצערו תמיד אלא כוונת המדרש בצרת כמון ונכסים ולפ״ז א״ש דבוהיה אם שמוע איירי

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

ברבים לא שייך לומר שתהא צרת ממונם חביב׳ מגופם כיון דהצרה נוגע לרבים ואינה צרה כ״ש שלא תהא חביב מגופם לכך לא איצטריך כלל בכל מאודכם כקושית הגמ׳ בפסחים שם אם נאמר בכל נפשך וכו׳.

יא יז ואבדתם מהרה. כתב רש״י אגלה אתכם מן האדמה שגרמה לכם לחטא. נ׳ דדייק כן מדכתיב הארץ הטובה דהיינו לומר שטובתה גרמה לכם ונ׳ לפרש בזה הקרא ושמתם את דברי אלה על לבבכם דקאי על מה שאמר הארץ הטובה אשר ה׳ נתן דיקשה כיון שטובתה גרמה לחטא לא שייך על זה לומר דהשם נתן דאין דבר רע יורד מן השמים לזה אמר דלא כן הוא דהרע לא בא מנתינת ה׳ אבל תשימו את דברי אלה דהיינו מה שאמרתי ואבדתם מהרה על לבבכם לומר שהוא הגורם הגמור כענין שהביא רש״י בפסוק המוקדם פן תאכל ושבעת ורם לבבך.

יא כב ולדבקה בו. כ׳ רש״י אפשר לומר כן והלא אש אוכלה הוא אלא הדבק בת״ח וכו׳. מעולם תמהתי מה צריך ראיה שאי אפשר לדבק במקום פשיטא האלקים בשמים ואתה על הארץ. ונ׳ דמצד היכולת קאמר לדבק בו להיות כמוהו כמו שדרשו במ״ק דף י״ו ע״ב בתיבת תחכמוני תהא כמוני שאני גוזר ואתה מבטלה וע״ז קאמר וכי אפשר לומר כן והוא ע״פ מה שאמרו בסוף פ״ק דיומא אש דשכינה אש אוכלה אש דאמר מר הושיט אצבעו ביניהם ושרפן והוא בסנהדרין דף ל״ח [ע״א] במלאכים שדברו נגד רצון הש״י ואיתא בב״מ דף פ״ה [ע״א] כל המלמד בן ע״ה תורה אפי׳ הקב״ה גוזר גזירה הוא מבטלה זה שאמר אפשר לומר כן לדבק בו להיות כמוהו מצד הרצון והיכולת והלא אש אוכלה הוא פירוש שהוא אוכל האש כמו שמצינו גבי מלאכים הנ״ל ומה שאמר אוכלה לשון נקיבה דקאי על השכינה כדאי׳ ביומא שם אש דשכינה ומצאתי אח״כ ביונתן בן עוזיאל ובתרגום ירושלמי בפסוק דלעיל פרשה ט׳ פסוק ג׳ העובר לפניך אש אוכלה הוא שפירשו כן שאוכל האש ודברי רש״י הם מגמ׳ דכתובות דף קי״א ע״ב ושם איתא אלא כל המשיא בתו לת״ח והמהנה ת״ח מנכסיו והנה מה שאמר כל המלמד בן ע״ה תורה לאו דוקא אלא ה״ה כל המחזיק לומדי תורה דהא גבי דוד שדרשו תחכמוני היינו על מה שאמר שם דהוה מתני לרבנן ע״ג קרקע זה שאמר כל המשיא וכו׳ דבענין זה שפיר יכול לידבק בו אם יגזור גזירה לבטלה.

ראה

יב ד לא תעשון כן. כ׳ רש״י אמר ר״י וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין המזבחות וכו׳. לא הבנתי מה התמיהא הזו אטו משום זה אין צורך להזהיר וכי על זו בלבד הזהיר ועל כמה עבירות חמורות מזה הזהיר קרא. ונ׳ דהתמיהא היא דלא הי׳ לומר כן בלשון רבים שגנאי הדבר לומר כן על כלל ישראל אלא ע״כ דהכוונה שלא יעשו כמעשיהם והיינו להקטיר בבמות בכל מקום לשמים שאינו כל כך כוונה גרועה וגנאי אך הא קשיא לי דר״י דריש לא תעשון שלא יגרמו ובשבת דף ק״כ ע״ב דריש הש״ס הך לא תעשון גופי׳ לענין מוחק השם דעשייה אסור גרמא שרי.

יח ב רש״י [ד״ה בקרב אחיו] נחלת שאר לרבות קני וקניזי וקדמוני נראה ממדרש הזה דלעתיד לבוא ג״כ לא יטלו שבט לוי חלק בארץ דהארצות האילו הם הנרמזות בקרא דלקמן בערי מקלט ואם ירחיב וכו׳ לתת את כל הארץ דקאי אימות המשיח דליכא למימר דמ״מ כתבה התורה אם יזכו בזמן הזה לכבשן שלא יטלו חלק ז״א דהא הם הם נחלת אדום ועמון ומואב שהוזהרנו עליהם בזה״ז לעולם כמש״כ הרמב״ן בסדר כי תצא בפסוק לא תדרוש שלומם וא״כ ק׳ על מה דאי׳ בב״ב דף קכ״ב [ע״א] שבט לוי יחלוק ג״כ והביאו הסמ״ג בלאוין סי׳ רע״ו וכנראה שבמחלוקת היא שנויה.

יט ט כי תשמור וכו׳ וללכת בדרכיו כל הימים וכו׳. והקשה הרמב״ן מה טעם בזה מה יודע מה יהי׳ אח״כ כל הימים. ונ׳ ע״פ מה דאי׳ בסוטה דף כ״א [ע״א] הגיע לפרשת דרכים ניצול מכולם ופירש בו מר זוטרא זה ת״ח דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהילכתא ופשטות המימרא הוא שלא יבא תו עבירה לידו ורש״י פי׳ שם בע״א ואיתא בעירובין דף נ״ג [ע״א] דוד גלי מסכתא כתיב ביה יריאיך יראוני וישמחו ופי׳ רש״י שם בהד פירושא שהי׳ מלמד לאחרים לכך שמועותיו מכוונות וכן הביא בסנהדרין דף צ״ג ע״ב על מה שדרשו שם וה׳ עמו שהלכה כמותו בכל מקום כדאמרינן בעירובין דף נ״ג [ע״א] ועל פי זה יש לפרש הא דאי׳ בשבת דף נ״ו [ע״א] אפשר חטא בא לידו ושכינה עמו והיינו כיון דשכינה עמו שהלכה כמותו הרי הוא ניצול מכולם שלא יבוא חטא לידו. ובזה יש לפרש הא דאיתא בסדר שלח לך בטענת משה שמעו כי אתה ה׳ בקרב העם וכו׳ ופי׳ רש״י ולא הכירו בך שניתקה אהבתך מהם וכו׳ דמה טענה היא זו אטו לא אפשר שחטאו אח״כ ונהפך להם לאויב כי לא יקח שחד מצוה בשביל עבירה ובזה ניחא שאמר שמעו כי ה׳ בקרב העם וא״כ כיון ששכינה עמם סלקא להו אליבא דהילכתא וניצולו מחטא וע״כ רק מבלי יכולת וכו׳ ח״ו והנה מה שזכה דוד לזה הוא משום שלמד לאחרים ואיתא בפרקי אבות פרק ד׳ מ״ח הלומד ע״מ לעשות מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות, והביא התוי״ט שם בשם הכ״מ דמה שנזכר ברישא שם הלומד ע״מ ללמד היינו להתכבד והיינו שלא לשמה דמיעטו בנדרים מקרא דלאהבה את ה׳ אבל הלומד ע״מ לעשות לומד לשמה ומספיקין בידו לכולם והנה מי שזכה להיות הלכה כמותו הוא מסתמא רק בלומד לשמה דאיך שייך שה׳ עמו אם אינו לומד לשמו זה שאמר כי תשמור את וכו׳ לעשותה שתזכה שיספיקו בידך לשמור ולעשות וע״ב משום שלמד ע״מ לעשות כמו שסיים לאהבה וכו׳ וא״כ ע״כ שהספיקו גם בידו ללמד וכיון דגלי מסכתא ממילא סלקא שמעתא להילכתא וא״כ בטוח ללכת בדרכיו כל הימים שלא יבא חטא לידם כיון שהגיעו לפרשת דרכים כנ״ל.

כ א כי תצא למלחמה וכו׳ עם רם ממך וכו׳ המעלך וכו׳. בב״מ דף ס״א ע״ב דייק הגמ׳ על המעלה דשרצים דשני קרא המעלה דכתב רחמנא למה לי וכו׳. לפ״ז הכא נמי יש לדייק מאי שנא דכתב

המעלך ולא כתב המוציאך. ונ ע״פ מש״כ הרמב״ן שם ואמר להושיע אתכם וכו׳ ולא יפקד מהם איש וכו׳ כי במלחמת מצוה שלו לא היה ראוי להפקד מהם איש ובזה מדויק מה שפתח בלשון יחיד כי תצא דלקמן בפרשת יפת תאר ניחא שהוא דעה יחידית ליקח יפת תאר אבל כאן הי׳ לו לכתוב בלשון רבים כמו שאמר והי׳ בקרבכם ובזה ניחא שאמר כן כלפי היחיד שיירא דעכ״פ ימותו יחידים וכמש״כ הרמבן כי יתכן שינצחו ויפלו רבים מהם וא״ש מה שדייק רש״י על עם רב ממך בעיניך רב וכו׳ ולפ״ז א״ש דאמר דכל יחיד יאמר שאי אפשר שבהמון רב שנגד כל יחיד הם רב ואי אפשר שלא ימותו יחידים מהמנצחים ולזה אמר כי ה׳ עמך וכדאיתא בסוטה דף ג׳ ע״ב שהיתה שכינה עם כל א׳ וא׳ ואמר המעלך שאתה מעולה שאחד מכם חשוב בעיני יותר מעם רב באומות ומארץ מצרים תדע זאת שלא פגעו המכות באחד מהם כמו שאמר לא מת ממקנה ישראל עד אחד וכן אתם לעולם באותה מעלה והחשיבות לפני.

כ ח ויספו השוטרים. כ׳ רש״י לכך תלתה התורה לחזור על בית וכרם וכו׳ והוא ממשנה דסוטה וק׳ הא הטעם מפורש בהם שלא ימות ותהא עגמת נפש כמש״כ רש״י לעיל בסמוך והרא״מ נדחק בזה. ונ׳ דהדיוק הוא שצותה התורה לחזור ואמאי הטריחתם התורה לילך עד הספר יעבירו קול כשיפקדום לצאת למלחמה שבעלי בית וכרם ואשה לא יזוזו מביתם כמו שהדין בלקח אשה חדשה וכן באינך כמפורש בסדר כי תצא אך א״כ התינח שגם בעלי העבירות ישארו בביתם אך מי שבא לידו חטא בדרך עד הספר וצריך לחזור משם יהיה ניכר להדיא שבשביל עבירה חוזר לכך תלתה תורה בכולם לילך ולחזור מהספר שלא יתבייש העובר עבירה בחזרתו.

כי תבוא

כו ב כתב רש״י מראשית ולא כל ראשית שאין כל הפירות חייבין וכו׳ נאמר כאן ארץ וכו׳. והקשה הרא״ם כיון דאיכא ג״ש דארץ למה לי קרא דמראשית. ונ׳ דודאי בקרא דמראשית לא סגי דאכתי לא הוה ידעינן אי מקצת פירות חייבין ואיצטריך ג״ש דארץ ומג״ש דארץ הוה אמרינן דלא באה הג״ש למעט שאר פירות רק מקריאת הפרשה דתליא בשמחה כמש״כ רש״י לקמן בפסוק ושמחת שמחג ואילך שאינו זמן שמחה אינו קורא וה״נ באותן ז׳ פירות שהן שבח הארץ נוהגת בהן קריאה שמשמחות לב אנשים ולאפוקי שאר פירות מקריאה אבל בהבאה יהיו חייבין לכך איצטריך מראשית למעטן לגמרי וזה מדוייק בלשון רש״י שכתב מה להלן שבח ארץ וכו׳ דלא הו״ל לומר רק מה להלן ז׳ מינין אלא משום דעיקר הלימוד מארץ לא היה רק על החיוב דאתי מכח שהן שבח ארץ ושמחה דהיינו הקריא׳ וזה שהביא רש״י אה״ז הא דזית שמן זית אגורי וכו׳ והוא תמוה אטו זית אחר אינו חייב בביכורים ולהנ״ל א״ש דבא לפרש שכל הז׳ מינין

הם שבח ארץ דשייך בהו קריאה על השמחה לזה אמר דהוא זית אגורי וראיתי במזרחי שתמה על מה שאמרו בשם הר״ח דאורלינש דמקרא דארץ הו״א דמכל הז׳ מינין צריך להביא לכך איצטריך מראשית והקשה עליו דהא ודאי צריך להביא מכולן ונ׳ פשוט דהכוונה היא דהו״א דמעכבות זו את זו ואם אין לו כל הז׳ מינין א״צ להביא כלל לכך גלי קרא דמראשית דגם אם יש לו רק אחת צריך להביא.

כו יח וה׳ האמירך וכו׳ לעם סגלה וכו׳ ולשמור כל מצותיו. הנה בפסוק הקודם את ה׳ האמרת נאמר ג״כ ולשמר מצותיו ופרט גם חוקים ומשפטים ושם שייך שפיר שקבלו עליהם כן ובפסוק זה אמר רק מצותיו ואינו שייך כאן אלא מה שהש״י הבטיח להם ולא היה לו להזכיר כאן הך ולשמור מצותיו. ונ׳ לפרש ע״פ מה דאיתא במ״ק דף י״ו ע״ב ואלה שמות הגבורים וכו׳ אמר הקב״ה הואיל והשפלת עצמך תהא כמוני שאני גוזר גזירה ואתה מבטלה והביא׳ לאותה סוגיא הפרשת דרכים דרוש י״ו ד״ה או נאמר באופן אחר וכו׳ ללמוד ממנה דמי שאוחז במדת הענוה אפי׳ הקב״ה גוזר גזירה הוא מבטלה ואמר בסוף סדר ואתחנן בך בחר ה׳ להיות לו לעם סגלה וכו׳ לא מרובכם וכו׳ כי אתם המעט וכו׳ וכתב רש״י לפי שאין אתם מגדילין עצמכם וכו׳ כי אתם המעט הממעטין עצמכם וכו׳ וזה שאמר האמירך להיות לו לעם סגלה והיינו ע״י שממעטין עצמם כאמור בסדר ואתחנן הנ״ל ולפי שאוחזין במדת הענוה נמשך מזה שהש״י הבטיח לשמור כל מצותיו כלומר שהוא כביכול ישמור מצותיו של העם סגלה דאם יגזור גזירה הם מבטלין והש״י יעשה כאשר יצוו הם ונרמז זה בקרא שאחריו ולתתך עליון וכו׳ לשם ולתפארת ופי׳ הרמב״ן כי תתפאר עליהם לעשות בהם כל אשר תחפוץ תגזר אומר ויקם לך. וזה נ׳ פירוש הכתוב בתהלים כי רוצה ה׳ בעמו יפאר ענוים בישועה דהיינו כי רוצה בעמו והוא ע״י שממעטין עצמם כאמור ובך בחר ה׳ וכו׳ כי אתם המעט ובא השכר שיפאר הענוים בישועה דכל זמן שיגזור גזירה יבטלוה הם ויושעו מהצרה ובזה יתפארו על כל העמים.

כח כג והיו שמיך אשר על ראשך וכו׳. כ׳ רש״י מפי עצמו אמרן ושבהר סיני מפי הקב״ה וכו׳ הקל משה בקללותיו לאמרן בלשון יחיד וכו׳. נ׳ לפרש עוד ע״פ מש״כ הרמב״ן בסדר וזאת הברכה בפסוק ויהי בישורון מלך מספרי ויהי בישורון מלך וכו׳ יחד שבטי ישראל כשהן עשוין אגודה אחת ולא כשהן עשוין אגודות וכו׳ ואיתא ביומא דף ט׳ ע״ב אבל מקדש שני וכו׳ מפני מה חרב מפני שהיה בו שנאת חנם וכו׳ ואיתא במדרש רבה ואתחנן בפסוק בצר לך ר׳ יוחנן משום ר״ע כל צרה שאינה של יחיד אינה צרה וא״ש מה שלא הוזכרה התוכחה זו על שמו של הקב״ה לפי מש״כ הרמב״ן דתוכחה זו רמוזה על חרבן בית שני ומשום שלא היו באגודה אחת אין שמו של מקום עמהן ומה״ט נמי במקדש ראשון שהיו באגודה אחת נאמרו הצרות בלשון רבים ואינה צרה כל כך אבל במקדש שני שהי׳ ביניהם שנאת חנם בא העונש נגד זו לכל אחד צרה אחת שלא באה על חבירו לכך נכתבו בלשון יחיד.

כט ראשיכם שבטיכם. כ׳ רש״י החשוב חשוב קודם וכו׳. ק׳ למאי נפקא מינה השמיענו הכתוב זה ואם היה בלשון צווי היה ניחא אבל שיכתוב כן בלשון הוה למאי צורך כתב זה. ונ׳ ע״פ מה דאי׳ בקידושין דף ע׳ ע״ב זו מעלה יתירה יש בין ישראל לגרים דאילו בישראל כתיב והייתי להם לאלהים והמה יהיו לי לעם ואילו בגרים כתיב וכו׳ והייתם לי לעם ואנכי אהיה להם לאלקים וקשה האיך אמר כאן על כלל ישראל למען הקים אותך לי לעם והוא יהי׳ הא בישראל איפכא מיבעי ליה ודוחק לומר דמשום הגרים אמר כן. ונ׳ ע״פ מש״כ רש״י בסדר הדברים בפסוק ותקרבון אלי כלכם בערבוביא ולהלן הוא אומר והיינו בסדר ואתחנן וכו׳ ראשי שבטיכם וכו׳ אותה קריבה היתה הוגנת וכו׳ ולכאורה אינו מן הצורך להזכיר מה שעשו כהוגן ונ׳ דאף זה מן התוכחה דלהלן שהיתה הקריבה לדבר טוב כמו שנאמר שם הטיבו אשר דברו לא היו זריזין שידחקו זה את זה אלא בקריבה הוגנת כלומר מסודרת וכאן לשלוח מרגלין היו זריזין ובתרווייהו בתר איפכא אזלי והנה הך מעלה דישראל מגרים נראה דהא וודאי הקב״ה אוהב ומקרב גרים אלא הטעם דישראל בשרשן דבקים למקום ואף אם הקב״ה הוה להם תחילה לאלקים דהיינו שמטיב להם אינם עובדים אח״כ רק בשביל אותה הטבה אלא לשם שמים אבל בגרים אם ייטיב להם תחילה יעבדו אח״כ רק בשביל אותה הטבה והוא כענין שחילקו בראש השנה דף ד׳ [ע״א] באומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיו בני בין ישראל לאומות וזה שאמר כאן והוא ג״כ בלשון תוכחה אתם נצבים וכו׳ ראשיכם וכו׳ החשוב חשוב קודם והוא היפוך ממה שראוי להעברת הברית היה ראוי להיותן זריזין ולדחוק זא״ז אבל ממה שהיו מסודרין כל כך נראה בהם מיעוט החשק והם בזה כגרים שאין בהם דביקות כל כך וא״כ על כרחך צריך להקים אותך תחילה לעם ואח״כ יהיה לכם לאלקים והך למען הוא כמו בעבור זה וכמש״כ הרמב״ן על למען ספות הרוה שאינו טעם אלא כהוראת בעבור זה ולמש״כ הרמב״ן ריש נצבים שכרת עמם ברית כברית הראשונה ולקח חצי הדם וזרק על המזבח וכו׳ א״ש בפשיטות שהיו עכשיו כגרים ממש דזהו מעשה הגירות כדאי׳ בכריתות דף ט׳ [ע״א] ולכך הוצרך להקים תחילה לעם כמדה הנוהגת בגרים.

שם ברש״י ריש סדר אתם נצבים לפי ששמעו ישראל מאה קללות וכו׳ הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כליה וכו׳. לכאורה אין זה מדויק דזה היה קודם התוכחה ואין עונשין אלא מזהירין ונ׳ הכוונה קודם שהביא להם דוגמא מעונש המרגלים שהיו ראוין לכלות כרגע ונפרע מהם באיחור מ׳ שנה וכמש״כ רש״י בסדר שלח לך בפסוק אם יראו את הארץ כן קללות התוכחה לא יהיו חלין בפעם א׳ אלא רווח בין זה לזה ואף פרשה של מעלה מזו פיוסין הם אתם ראיתם וכו׳ ונ׳ ע״פ מה דאי׳ בב״ב דף פ״ח ע״ב שלא כמידת הקב״ה מדת בשר ודם משה קללן בעשרים ושתים וכו׳ לכך פייסן גם בעשרים ושתי׳ דהתחיל באל״ף אתם וסיים בת״ו כל דברי התורה הזאת, לפי שהיו ישראל יוצאין מפרנס לפרנס ממשה ליהושע לפיכך עשה אותם

מצבה וכו׳ לכאורה מש״כ ממשה ליהושע הוא מיותר דפשיטא דהפרנס האחר הוא יהושע ונ׳ ע״פ מה דאיתא בב״ב דף ע״ה [ע״א] זקנים שבדור אמרו פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה והנה זאת הפרשה נאמרה ביום מותו כמש״כ רש״י הסדר ובסוף האזינו בפסוק ויבא משה כתב רש״י שניטלה רשות מזה ונתנה לזה וכן כתב בסוף סדר וילך בפסוק הקהילו אלי וזה שאמר לפי שהיו יוצאין ממשה ליהושע שהיה רק כפני לבנה וידאגו על כך שיתמעט מעמדם ע״י זה לכך זרזם ואמר אתם נצבים היום שכבר התחיל שלטון יהושע ואעפ״כ אתם נצבים.

כט יח והיה בשמעו דברי האלה הזאת וכו׳. נ׳ לפרש מה שאמר דוקא האלה הזאת ע״פ מש״כ בפרשת דרכים דרוש כ״ב ד״ה והנה אף שביארנו בשם מהרד״ך דלכאורה לא מהני לומר אנוסים היינו כיון שלא הירהרו תנאי בלבם והנה מה דפסיקא ליה שלא הירהרו היינו דאם היו מהרהרים אכתי היה כופה עליהם ההר והיו נקברים שם דהקב״ה יודע מחשבות וכמו שסיים שם לתרץ קושיתו באותה סברא ולפ״ז גבי אדם דאינו יודע מחשבות שייך בפשיטות לטעון מודעה ע״י שיהרהר בלבו היפך האונס ורש״י כ׳ בסדר כי תבא בפסוק והיו שמיך דקללות הללו משה מפי עצמו אמרן ובפרשת דרכים שם ד״ה וזהו כוונת הכתוב בפ׳ עקב כ׳ דעל ע״ז וכל ז׳ מצות לא מהני טענת מודעא והרמב״ן בסדר יתרו בפסוק לא יהיה לך אלקים אחרים על פני כ׳ בשם מורה הנבוכים דלא תמצא חרון אף וקנאה אלא בע״ז זה שאמר פן יש בכם פורה ראש וכו׳ אונקלוס מהרהר חטאין וכו׳ וא״כ בע״ז קאי דמעניש על המחשבה כדאי׳ בקידושין דף ל״ט [ע״ב] וכשישמע האלה הזאת כלומר מפי משה יאמר שאינו ירא כלל מזו כי בשרירו׳ לבי וכו׳ דבזו יכול שפיר להרהר תנאי בלבו לזה אמר דלא מהני כלום דמ״מ יהיה אף וקנאה דהיינו על ע״ז דעלי׳ לא מהני כלום מודעה אבל מה דקשיא לי על דברי מהרד״ך דהא אדרבה מצינו שהיה לבם חלוק בשעת מתן תורה כמו שדרשו מקרא ויפתוהו בפיהם וכו׳ ולבם לא נכון עמו. עוד יש לפרש הכתוב ע״פ מש״כ הרמב״ן בסדר כי תבוא בפסוק ארור אשר לא יקים שזהו שיאמין שהעושה אותן יהיה לו שכר והעובר עליהן יענש והוא חרם המורדים והכופרים ועל בשרירות לבי כתב ב׳ פירושים הא׳ שיהיה לו שלום כשילך בתאות לבו והוא העובר על הארור הנ״ל והפי׳ הב׳ שאינו מקבל עליו כלל השבועה והברית ובשביל כך יחשוב שיהיה לו שלום כיון שאינו בא כלל בברית וביערת דבש כתב דהמזל בטבע הוא רע מאוד לישראל והיינו משום דכל הויית ישראל הי׳ נגד המזל דהי׳ במזל שאברם לא יהיה לו בן והנה המזל המריע לישראל שמו רעה כמש״כ רש״י בסדר בא בפסוק כי רעה נגד פניכם רק שנהפך אז לטובה בזכות ישראל ויש לומר דשני פירושי הרמב״ן הם ב׳ כיתות ושניהם מרומזים בפסוק פן יש בכם אשר לבבו פונה וכו׳ היינו שאמר שטוב לו אם לא בא בברית ולא יהיה בכלל ישראל ואמר אח״כ פן יש שורש פורה וכו׳ הוא כפי הפי׳ הראשון שיאמר שילך בתאות לבו ואעפ״כ יהיה לו

שלום והוא שאינו מאמין בשכר ועונש ומורד וכופר ודרכו להתעות אחרים על כן קורהו שורש פורה וכו׳ כמש״כ רש״י מפרה ומרבה רשע וע״ז סובב הפסוק והיה בשמעו האלה הזאת וכו׳ בשרירות לבי שקאי על שני הכתות כנגד הראשון מרומז באלה הזאת תוכחת משה שמפי עצמו אמרן ע״ז יש לו היתר בטענת מורעה ושמבטלו בשרירות לבו כמו שכתבתי לעיל בדברי הרד״ך ועל השני קאי האלה הזאת על הארור אשר לא יקים וילך בתאות לבו ולא יאמין בעונש ואמרו אח״כ כנגד השני מדה כנגד מדה שאינו מאמין בעונש תרבץ בו כל האלה שבספר הזה ולכך לא אמר כאן לשון תורה שלשון תורה היינו שמורה דרך ללכת בה והו׳ לא יאמין בה אלא שרירות לבו מורהו לילך בו אבל השני מאמין רק שאינו מקבלה לכך אמר בו תורה ואמר עלי כנגד מה שהוא לא ירצה להיות בכלל ישראל שלא ליענש בעברו על המצות אמר לא ירויח בזה כלום כי אע״פ שחטא ישראל הוא והמזל הוא בטבע לרע לישראל כנ״ל ושמו רעה זה שאמר והבדילו ד׳ לרעה ויהיה תחת המזל ויהיה קשה לו ממש בכל אלות הברית הכתובה וכו׳ שהמזל הוא מתנגד לו. כ׳ רש״י על השינוי שכאן אמר הזה ובסדר כי תבא אמר הזאת וכתב משום דשם קאי על התורה וכאן על ספר ומ״מ טעמא בעי למה לא כתב שם ג״כ הזה ויתפרש על הספר. ונ׳ ע״פ מה שראיתי כמדומה בספר יערת דבש מה שדרשו מכה אשר לא כתובה היא מיתת צדיקים משום דגודל המכה היא שעי״כ נשתכח תורה שבע״פ והיינו אשר לא כתובה דאם היתה תורה שבע״פ כתובה לא היה מכה כל כך דז״ל קרי בי רב הוא ותורה שבע״פ היא בלשון נקיבה כמו שהביא הרמב״ן בסדר יתרו בסוף עשרת הדברות שני לוחות כנגד תורה שבכתב ותורה שבע״פ וכנגד חתן וכלה זה שאמר המכה היא אשר לא כתובה התורה הזאת דהיינו תורה שבע״פ בספר לכך כ׳ שם הזאת דליקום על תורה.

שם והתברך בלבבו וכו׳ כי בשרירות לבי אלך למען ספות הרוה וכו׳. נ׳ ע״פ מש״כ רש״י בסדר ואתחנן בפסוק ואהבת וכו׳ בכל לבבך בשני יצריך ובסדר וירא על וסעדו לבכם כתב דלבב מורה על ב׳ יצרים וזה שאמר דהרשע עושה להיפוך דממרה בשני יצרים שאומר דהיצר הטוב מסכים לילך אחרי התאוות והתברך בלבבו דהיינו בשני היצרים לאמור שיהיה לו שלום אם ילך בשרירות הלב דהיינו היצה״ר ואמר הכתוב שעי״כ יספה הרוה זה היצר טוב שהוא רוה מתאוות על הצמאה דהיינו יצה״ר שיקבל עונש על שני יצרים. עוד נ׳ ע״פ מש״כ הרמב״ן בסדר כי תבוא בפסוק ארור אשר לא יקים דקאי על הכופר באחד מהן אבל אם עבר לתאותו אינו בחרם הזה דלכך לא אמר אשר לא יעשה וזה שאמר בשמעו דברי האלה הזאת דהיינו הארור אשר לא יקים ואמר א״כ אלך בשרירות לבי וספות הרוה כלומר כל מיני העבירות אפי׳ מה שאדם רוה מהן כמו שפי׳ הרמב״ן בזה ויחשוב שלא יענש לפי שמ״מ מודה בהמצות ואמר שלא יאבה ה׳ סלוח לו וכו׳ ורבצה בו כל האלה דהיינו שאר הארורים שבפרשה שם שיעבור עליהן בכלל העבירות ואמר דמלבד זה

יענש על המעשה ככל אלות הברית דהיינו הקללות שבתוכחה שודאי נאמרו על העובר רק במעשה כדכתיב שם והיה אם לא תשמע וכו׳ לעשות וכו׳.

כט כה וילכו ויעבדו וכו׳ אלהים אשר לא ידעום ולא חלק להם. הנראה לכאורה שהגוים בעצמם משיבין כן וא״כ אינו מדויק שפיר שהגוים עובדי ע״ז יאמרו שישראל נענשו בעונש גדול כ״כ על ע״ז ונ׳ ע״פ מש״כ רש״י בסדר האזינו בפסוק אלהים לא ידעום ולא שערום אבותיכם שאפי׳ האומות לא היו רגילין בהן שהנכרי שרואה אותן אומר זה צלם יהודי ובע״ז דף נ״ה [ע״א] איתא האיכא בית ע״א באתרין דכי מיצטריך עלמא למיטרא וכו׳ דכתיב אשר חלק וכו׳ שהחליקן בדברים וכו׳ וזה נ׳ כוונת הכתוב והוא מאמר מוסגר ובא לתרץ זה דאיך תולין הגוים העונש בע״ז לזה אמר הכתוב לפי שהם אלהים אשר לא ידעום האומות והוא לשון הכתוב ממש בהאזינו הנ״ל ולא חלק להם שלא נמצא בם אותה החלקה בדברים ונחשבו וגם בעיני הגוים לכלום.

ל יא כי המצוה וכו׳. איתא במדרש רבה ואם תאמרו שמא לרעתכם נתתי לכם התורה וכו׳ אלא לטובתכם שמלאכי השרת נתאוו לה ונעלמה מהם וכו׳ ונדחקו המפרשים בפירוש לרעתכם. ונ׳ ע״פ מה דאי׳ בשבת דף פ״ח ע״ב שאמרו המלאכים מה אדיר שמך בכל הארץ תנה הודך על השמים ולבסוף הודו ואמרו מה אדיר וכו׳ ונ׳ דהיינו ע״פ מה דאי׳ בב״ק דף פ״ז [ע״א] אמר ר״י מריש הוה אמינא דלא מפקידנא ועבידנא כיון דשמענא לדר״ח דגדול המצווה ועושה וכו׳ וכתבו התוס׳ בע״א דף ג׳ [ע״א] ד״ה גדול דהטעם לפי שהוא דואג תמיד לבטל יצרו וכו׳ והמלאכים סברו כסברת ר״י בהו״א דלעבוד בלא יצר עדיף וזהו שאמרו מה אדיר כלומר לפחיתות כמו ונחנו מה פי׳ מה אדיר הוא בארץ החומר העלול לחטוא והשיב להם משה יצר הרע יש בכם וכר״ח דגדול המצווה ועושה והודו ואמרו מה אדיר לחשיבות כמו מה רב טובך דיותר יהיה אדיר בארץ החומרי כסברת התוספ׳ וזהו כוונת התוספ׳ בסוטה ריש דף ל״א בתוספתא מסיים המלאכים שאמרו מה אנוש וכו׳ כיון שראו את ישראל פתחו אף הן וכו׳ מה אדיר וכו׳ דבאו לתרץ מה שהקשו תחילה כיון דגם עוברים אמרו שירה למה נכתב מפי עוללים ויונקים וע״פ מה דאיתא בסנהדרין דף צ״א ע״ב דבשעת יציאה בא היצר הרע לכך אמר מפי עוללים וכו׳ דבשביל העוברים לא היו מודים דלא עדיפי ממלאכים אבל כיון שמפי עוללים וכו׳ שיש בהם יצה״ר ואמרו שירה הודו בסוף מה אדיר שיש ליתן התורה על הארץ דיש בהם עדיפות מבמלאכים כנ״ל. והרמב״ן כתב בסדר תולדות בפסוק עקב אשר שמע אברהם בקולי דהאבות היו עוסקים בטעמי המצות וסודותי׳ ושמרו התורה כאינו מצווה ועושה, וזה שאמר שמא לרעתכם נתתי לכם דיותר טוב הי׳ אם הייתם מקיימין כמו האבות באינו מצווה לא כן הוא שהרי המלאכים נתאוו לה ג״כ מה״ט ונעלמה מהם משום דגדול המצווה ועושה כנ״ל והרי היא לטובתכם.

ל יב לא בשמים היא וכו׳ ולא מעבר לים וכו׳ בפיך ובלבבך וכו׳. פי׳ רש״י שאילו היתה בשמים היית צריך לעלות אחריה והיא מגמ׳ דעירובין דף נ״ה [ע״א] ואינו מובן האיך יכול לעלות. ונ׳ ע״פ מה שאמרו דהתורה נכללת בפרד״ס דהיינו פירוש רמז דרוש סוד והנה פירוש הוא פשטות התורה כמו שאמרו שבת דף ס״ג [ע״א] אין מקרא יוצא מידי פשוטו ודרוש הוא דרשות חכמים דהיינו תורה שבע״פ אך רמז סוד לכאורה חדא הם. ונ׳ דרמז הוא שהחכמים קורין מעשה בראשית שהם המ״ט שערי בינה כמש״כ הרמב״ן בהקדמ׳ לפירוש התורה והכל נכתב בתורה בפירו׳ או ברמז וכו׳ והאריך שם וכתב עוד ושלמה המלך שנתן לו אלקים החכמה והמדע הכל מן התורה וכו׳ ואפי׳ כוחות העשבים וכו׳ וכתב עוד שם עוד יש בידינו קבלה של אמת כי כל התורה כולה שמותיו של הקב״ה וכו׳ ונמסר לו על פה קריאתה בשמות וכו׳. וזה נ׳ המכוון במלת סוד שאין בהם רמז בתורה רק נמסר בסוד. ונ׳ שבחלק זה נכלל עיקר מעשה מרכבה ג״כ דהוא סוד כמו שאמרו בחגיגה דף י״א [ע״ב] ולא במרכבה וכו׳ וידוע דחכמת שלמה הוא הים של שלמה לאנשי הקבלה ובחגיגה דף י״ד ע״ב ד״ה נכנסו לפרדס פי׳ רש״י עלו לרקיע ע״י שם ועיין תוס׳ שם זה שאמר שאם יאמר האדם שאין האדם נשלם בלימוד התורה אם לא ילמוד כל הפרד״ס ובלתי זה לא תתכן לו כלל לזה אמר לא בשמים היא דהיינו ידיעת השמות ומעשה המרכבה שהיית צריך לעלות אחריה דהיינו עלייה לפרד״ס ולא מעבר לים דהיינו חכמת שלמה מעשה בראשית אלא בפיך ובלבבך ופי׳ רש״י התורה נתנה לכם בכתב ובע״פ דהיינו אותן שני חלקים פירוש דרוש גם בהם יתכן לאדם להשיג שלימות בעסק התורה ודיו גם באילו לעשותו והם לא נפלאת וכו׳.

לא ב לא אוכל עוד לצאת ולבא. פי׳ רש״י בדברי תורה וכו׳ וק׳ דבתמורה דף ט״ז [ע״א] איתא שאמר לו ליהושע כשנפטר לג״ע שאל ממני כמה ספיקות יש לך.

לא ז כי אתה תבוא. כ׳ רש״י משה א״ל זקנים שבדור עמך וכו׳ אבל הקב״ה אמר תביא וכו׳ טול מקל וכו׳. לכאורה האיך נרמז בדבור משה מזקנים דדוחק לפרש את העם היינו עם הזקנים דלא שייך לקרותן עם ונ׳ כמו שמצינו בסדר בהעלותך דמפני תלונתם אמר לא אוכל לשאת וכו׳ ועוד כי תאמר שאהו בחיקך דהיינו כשהם מתלוננים הם למשא על המנהיג וכאילו מביאם בחיקו אבל כשהם כשירין אינם למשא והוה רק כבא עמם בשוה וזה שאמר לו משה אתה תבא את העם דהיינו שלא יהיו כשירין ואעפ״כ תבוא עמם בשוה שלא יהיו למשא וע״כ לא משכחת כ״א בצירוף זקנים כדכתיב שם ונשאו אתך במשא העם אבל הש״י אמר תביא את בני ישראל דהיינו שתביא דרך משא שלא יהיו לך זקנים לסייע ומ״מ לא יהא לך למשא ממש שיהיו בבחינת בני ישראל והיינו טול מקל שעי״כ ויראו למרות פיך וכדכתיב בתחילת יהושע כל אשר ימרה את פיך יומת ועי״ז יהיו בבחינת ב״י ותוכל להביאם לבדך.

לא יז ומצאוהו רעות רבות וצרות וכו׳ הלא על כי אין אלקי בקרבי וכו׳ ואנכי הסתר אסתיר וכו׳ כי פנה אל אלקים אחרים.

נדהקו המפרשים במה שאחר החרטה יוסיף להסתיר פנים ולא עוד אלא שבכפל לשון אומרו דמורה על חוזק הסתירה. ונ׳ ע״פ מה שדרשו ביומא דף ט׳ ע״ב בפסוק והמסכה צרה דהיינו לשון נשים צרות כמו שפי׳ רש״י שם כשתי נשים לאיש אחד ואיתא בפתיחתא דאיכה רבתי ד״ה ר׳ יצחק פתח ולא אותי קראת בדמשק היו שס״ה ע״ז ולכל א׳ היה יום מיוחד והיה להם יום א׳ והיו כולן עובדין באותו יום נ׳ הכוונה שבאותו יום היו כולן עובדין כל אחד לע״ז מיוחדת עד שנמצא שבאותו יום היו כל הע״ז נעבדין אך מ״מ לא בערבוביא שיהיה אחד עובד בפ״א שני ע״ז ולא כמו שהגיה שם המתנות כהונה והיו עובדין כולן ואיתא שם וכולן עשו ישראל הגמונה ועבדו אותן ופי׳ המתנות כהונה בכל יום והיינו כנ״ל שהם עבדום בערבוביא כולן כאחת ובחגיגה דף ה׳ [ע״א] דרשו רעות רבות וצרות שנעשו צרות זו לזו ופי׳ רש״י כשתי נשים יחד כגון זיבורא ועקרבא דאם עושה חמימי לעקרבא קשה לזיבורא כשתי נשים דאם מטיב לאחת תרע עין חבירתה ובמדרש רבה סוף בשלח דרשו בפסוק היש ה׳ בקרבנו על ידיעת המחשבה אם מהרהרין אנו בלבנו ויודע מה אנו מהרהרין וכו׳ וזה שאמר כי יבואו עליו רעות צרות זו לזו יאמר ע״כ שבוונת ה׳ להעניש מדה כנגד מדה אבל בשביל שאין אלקי בקרבי שאינו יודע מחשבות לבנו באו עלינו הרעות האלה דייקא שהן צרות זו לזו דאילו הי׳ יודע היה נודע לו שאין בלבם רק ע״ז ואין ראוי להענישם ברעות צרות ועל זה אמר דהם ראוין לזה מצד ע״ז עצמם שעבדו להרבה אלוהות כא׳ והיו האלילים צרות זו לזו וראוין לעונש במדה זו ובא על זה שפיר הכפל הסתר פנים על שאמרו שאינו יודע מחשבות כענין המשל שהביא המדרש שם ורש״י סוף בשלה בפסוק היש ה׳ בקרבנו ויבוא עמלק.

שם. וחרה אפי בו ביום ההוא והסתרתי פני מהם והי׳ לאכול וכו׳ למען תהי׳ לי השירה הזאת לעד וכו׳ והי׳ כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת לפניו לעד וכו׳. הנה מלבד קושי המשך הפסוקים קשה עוד כפל הענין דלמען תהיה לי השירה לעד וענתה השירה וכו׳ לעד. ונ׳ ע״פ מה שמצינו שישראל חטאו בעניני אכילה ושתיה בעמוס ו׳ ואוכלים כרים מצאן השותים במזרקי יין ובפסחים דף מ״ט [ע״א] כל הנהנה מסעודת הרשות וכו׳ שנאמר ואוכלים כרים וכו׳ ובשבת דף קמ״ז ע״ב חמרא דפרוגיתא קפחו עשרת השבטים וכו׳ ואיתא בתענית דף י״א [ע״ב] לעולם ימוד אדם עצמו כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו שנאמר בקרבך קדוש וכו׳ והנה ודאי מי שעוסק ונמשך תמיד אחרי זוללות וסובאות לא יקרא בקרבו קדוש והרמב״ן בסדר האזינו בפסוק בתועבות יכעיסוהו כתב דתוכחת השירה אינה רק על ע״ז וזה שאמר וחרה אפי ביום ההוא ויארע להם שתי מיני פורעניות הסתר פנים וגם רעות רבות וצרות וענין הכתובים כלל ואח״כ פרט ואמר והיה לאכול והוא מאמר מוסגר כלומר שמלבד עון ע״ז יחטאו עוד באכילה ואמר ביום ההוא קאי על ההסתר פנים שאמר לעיל ביום ההוא וכו׳ והסתרתי פני וכו׳ על כי אין וכו׳ בקרבי וכו׳ כלומר שאין קדוש בקרבם שיתלו בעון האכילה ולא ישובו ע״כ מע״ז שבידם ואמר ועתה כתבו וכו׳ למען תהיה השירה לי לעד כלומר שתהי׳

לכבודי לער משום דבשירה מבורר דכשעבדו ע״ז ועזבו אותי באין הפורעניות אבל הם עדיין לא ירגישו עד שיביאו עליהם רעות רבות וצרות אחרי התוודותם על עון האבילה וירגישו שבשביל עון ע״ז שבידם עדיין בא להם ואז וענתה השירה לפני לער כלומר שהם בעצמם ג״כ ידעו ויבינו בשירה בשביל מה באה עליהם הפורענות וידעו שכבר הותרה להם על זה כן בהשירה.

לא כט סוף וילך כ׳ רש״י מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כגופו וכו׳. וק׳ הא כתיב שם וכל ימי הזקנים וכו׳. וכנראה שהזקנים הם תלמידי יהושע כדאי׳ ריש מס׳ אבות ויהושע לזקנים. ונ׳ ע״פ מש״כ רש״י בסדר ואתחנן על ושננתם לבניך שהתלמידים קרויין בנים ובסדר וירא בפסוק אם תשקור לי ולניני ולנכדי כ׳ רש״י עד כאן רחמי האב על הבן א״כ י״ל ג״כ בתלמידים שתלמיד תלמידו חשוב כתלמידו כמו שבני בנים הם כבנים. ועוד יש לפרש ע״פ מש״כ רש״י בסדר לך לך בפסוק אחר הדברים דאחר סמוך אחרי מופלג וא״כ אילו הי׳ כתיב אחר מותי היה המובן אחר מות יהושע דהוא אחר מות משה אבל כשאמר אחרי היינו מופלג אחר מות יהושע דהיינו אחר מות הזקנים.

האזינו

לב ב יערוף כמטר וכו׳ תזל כטל וכו׳. והנה לבאורה היה ראוי לומר עריפה שהיא בנחת על טל כדכתיב אף שמיו יערפו טל שיורד בנחת והזלה על המטר שיורד בשפע. ונ׳ ע״פ מש״כ רש״י בשיר השירים על שראשי נמלא טל שהוא מצוות קלות רסיסי לילה הם החמורות וזהו שאמר לקחי שהוא כמטר דהיינו החמורות לא יקוצו בהם אלא יהיו בעיניהם לנחת כעריפה וכן להיפך הקלות לא יקלו בעיניהם אלא כהזלת מטר וכמש״כ רש״י בסדר ראה בפסוק את כל הדבר קלה כחמורה ובענין זה יהיו כל המצות שוות להם.

לב ג כי שם ה׳ אקרא הבו גדל וכו׳. פי׳ רש״י מכאן שעונין בשכמ״ל וכו׳. והקשה בשפתי חכמים דילמא קאי על אמן. ונ׳ ע״פ המבואר בשערי אורה שער א׳ דאלקים הוא מדת מלכות וזה שאמר הבו גדל לשם אלקים דהיינו לענות בש״כ מלכותו ואמר לאלקינו לפי שיש בו ו׳ אותיות דכנגדו הוא עניית בשכמל״ו שהוא ו׳ תיבות וזהו גדל דהיינו עניה גדולה של ו׳ תיבות נגד אלקינו שהוא ו׳ אותיות.

לב ד הצור תמים פעלו וכו׳. נ׳ דמרומז בהך קרא הארבעה זמנים שנאמרו בתפלת יוצר דשבת אין כמוך בעוה״ז ואין זולתך לחיי העוה״ב וכו׳ ימי המשיח ותחית המתים והנה בעוה״ז פשיטא שהכל בדין וכן בתחית המתים מצינו בשמואל שנתירא מאותו הדין כדאי׳ בחגיגה דף ד׳ [ע״ב] אבל ימי המשיח אין בהם דין כדאי׳ בשבת דף קנ״א ע״ב אין לי בהם חפץ אלו ימי המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה וכן ימי העוה״ב כדאי׳ בפרקי אבות יפה שעה א׳ בתשובה ומע״ט בעוה״ז מכל חיי העוה״ב והצור הוא דין כמש״כ רש״י וכל דרכיו משפט כמשמעו וזה קאי על עוה״ז ותחית המתים ועל שני זמנים האחרים אמר אל אמונה

וכו׳ צדיק וישר ואיתא בפסחים דף נ׳ [ע״א] העוה״ב כולו הטוב והמטיב ועיין בצל״ח שם וידוע דתרועה היא דין וכמו שכ׳ הרמב״ן בסדר אמור. ועל פי זה יש לפרש הפסוק בתהלים שירו לה׳ שיר חדש וזה קאי אל עתיד לבא שאז השיר בלשון זכר ואז הטיבו נגן בתרועה כלומר שגם התרועה היא רחמים שכולו הטוב והמטיב וע״ז אמר כי ישר דבר ד׳ וכל מעשהו באמונה דרומז על הב׳ זמנים הנ״ל כלישנא דקרא הנ״ל.

לב ו עם נבל ולא חכם. לשון התרגום דקבילו אורייתא וכו׳. יש לפרש ע״פ מה דאיתא בברכות דף ס״ג ע״ב כל המנבל עצמו על דברי תורה סופו להתנשא וזה שאמר עם נבל שנבלו עצמן על דברי תורה דהיינו בטורח ועוני המדבר כמו שאמרו לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן ואעפ״כ לא הכימו.

לב ח למספר בני ישראל. ובהפרידו בני אדם. כ׳ רש״י כשהפיץ דור הפלגה וכו׳ ולא אבדם בשביל בני ישראל שעתידין לצאת מבני שם וכו׳ והנה כן הוא שדור הפלגה היו מבני שם דכתיב בהם בנסעם מקדם ושם הי׳ מושבם כדכתיב ויהי מושבם ממשא וכו׳ הר הקדם אך אברהם כבר היה בעת ההיא בן מ״ח שנה כמש״כ רש״י בסדר וירא בפסוק הנה העיר הזאת קרובה וצ״ל בשביל האמהות רבקה רחל לאה שיהיו עתידין לצאת מבני שם.

לב כא ואני אקניאם בלא עם וכו׳. פי׳ רש״י זה כשדים שנאמר בם זה עם לא היה וכן בעשו הוא אומר בזוי אתה מאד והנה כשדים שהוא מלכות בבל היא מלכות תקיפא וכן אדום ומדוע קראם לא עם. והרמב״ם כתב שהיה קטן והקב״ה גדלו לרדות בו עולמו אך לולא דבריו נ׳ דהנה השבעים אומות הם בני נח שנמנו בסדר נח ולהם ע׳ שרים למעלה ומהם הוא כוש וילד את נמרוד וכתיב ראשית מלכות מלכותו בבל מן הארץ ההיא יצא אשור ופי׳ הרמב״ן שיצא לאשור ומלך שם ונראה מלשון הכתוב מן הארץ ההיא דהכוונה שעזב הארץ ההיא ובחר באשור וזה שאמר בישעיה כ״ג הן ארץ כשדים זה העם לא היה אשור יסדה לציים וקאי על תחלת הוייתם בנמרוד ואמר דרך מליצה ארץ אשור יסדה כלומר גרמה לנמרוד לעזבה לבבל לציים דהיינו לחיות השוכנים בארץ ציה כמו שפי׳ רש״י שם ושמה למפלה וא״כ נראה שלא היתה אז לגוי חשוב ואין לה שר בשמים בחשבון הע׳ שרים כ״א כוש ואשור יש להם שרים ושרו של עשו פשיטא שאינו מחשבון הע׳ שרים שהם בבני נח ואמר זה כלפי מה שאמר למעלה יזבחו לשדים וכו׳ חדשים מקרוב וכו׳ כלומר שלא עבדו לשרים של מעלה אלא לפחותים ומתוך כך היתה קנאה כפולה כמו שפי׳ רש״י שם ובא ע״ז העונש ואני אקניאם בלא עם וכו׳ כלומר ג״כ באומות שאין להם שר בחשבון צבא המרום והוא גם להם בושה כפולה יותר מבשאר אומות.

לב מ כי אשא אל שמים ידי. פי׳ רש״י בחרון אפי אשא ידי אל עצמי וכו׳. הנה הוסיף מלת בחרון אפי שאין לו רמז במקרא ואדרבה הא דרשו בחגיגה דף י׳ [ע״א] אשר נשבעתי באפי נשבעתי וחזרתי בו כלומר שיש התרה לשבועתי וא״כ כאן שהוא לפורענות האומות

אין ראוי לישבע באף שתהיה לה התרה ונ׳ דזה גופא כוונת רש״י דהנה שם הוי׳ הוא שם העצם והוא רחמים ולפי שדבר עכשיו בכעס שאמר הלא הוא כמוס עמדי שפי׳ הרמב״ן דהיינו ראש פתנים אכזר של האומות וכי ידין ה׳ דין עמו על זה אמר שלא תהא התרה להשבועה בחרון אפי פי׳ בשעת חרון לא אשבע אלא אז אשא אל עצמי דהיינו שם העצם שהוא שם רחמים ואינו מדת כעס בו אשבע ולא תהא התרה לשבועה על פורעניותם של האומות.

וזאת הברכה

לג, א וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלקים לפני מותו. ודיקדק הרמב״ן מדוע תיארו עכשיו בשם איש האלקים ורש״י דיקדק מה צורך לומר לפני מותו. ונ׳ ע״פ מה דאי׳ בש״ע א״ח כי׳ קכ״ח סעיף מ״ד בהגה דפנוי אינו נושא כפיו ועפ״ז יש לפרש הפסוק בסדר הדברים ואומר אליכם בעת ההיא וכו׳ והך בעת ההיא לכאורה מיותר כמו שפירש רש״י שם והנה לא מצינו בכל התורה שברך משה את ישראל והוא הטעם משום שהיה פנוי שפירש מן האשה ואין ברכתו שלימה והנה שם סיים דבריו בברכה יוסף עליכם אלף פעמים וכו׳ והיה מקום לומר שאין ברכתו שלימה לזה אמר בעת ההיא שהיה עדיין שרוי עם אשתו לדעת האומר יתרו קודם מ״ת בא ומשה לא פירש עד אחר מ״ת מקרא דואתה פה עמוד וכו׳ ומדוייק שפיר בעת ההיא לא קודם לכן שהיתה שלוחה ממנו עד שהביאה יתרו ולא אח״כ שפירש ממנה וידוע מה דאי׳ בזוהר על תפלה למשה איש האלקים בעלה דמטרוניתא שלכך היה רוצה בדין להפר השבועה שיכנס לארץ ועפ״ז יש לפרש מה שכתבו תוס׳ בסנהדרין דף ל״ט [ע״א] דלכך טימא למשה דישראל נקראו בנים למקום והקשו המפרשים אם יתואר בשם כהן הוא כהן גדול ואסור ליטמא לקרוביו. ונ׳ לומר דמדת מטרוניתא הנ״ל היא שקברה למשה וכהנת אינה מוזהרת על הטומאה והתוס׳ הסתירו הדבר תחת לשונם דישראל נקראו בנים וע״כ יש בחינת אם הבנים וכדכתיב בנים אתם לה׳ אלקיכם והיינו לאבא ולמטרוניתא הנ״ל והיא שקברה למשה והנה הקב״ה שומר התורה כביכול כמו שהביא בפרשת דרכים דרוש י״ד ד״ה אך עם מה שכתבנו ומשה היה עד עתה בבחינת חתן כמו שפי׳ רש״י בסדר כי תשא ככלתו חסר כתיב שנמסרה לו ככלה לחתן והנישואים הם בצדיקים אחר המיתה כמו שקרא בזוהר מיתת רשב״י הילולא דרשב״י ואיהו ואורייתא חד ואיתא בכתובות דף נ״ג [ע״א] אשתו ארוסה לא מטמאת לו ופי׳ רש״י אינה חייבת ליטמא לו ואע״פ שמצוה להתעסק וכו׳ העולה מדבריו דהא נשואה מצוה להתעסק לכך עתה סמוך למיתתו שרצה הקב״ה לקברו ובבחינת אב לא היה יכול מצד כהונה ושיהא כמצווה ועושה כביכול תיארו בשם איש האלקים שיתעסק עמו כנשואה לבעלה ומרומז בדברי רש״י שאם לא עכשיו כלומר אלא לאחר המיתה כמו בשאר הצדיקים אימתי יברכם זה שאמר וזאת הברכה הידועה השלימה ושלא לומר הלא היה פנוי לזה אמר שהי׳ איש האלקים בעלה דמטרוניתא ומהיכן עלה לזה לכך אמר לפני מותו כדי שיתעסק עמו כנ״ל.

לג, ג להספידו של בחור א׳. בפסוק אף חובב עמים וכו׳ ק׳ דאי׳ במדרש רבה בראשית פ׳ י״ט ארבעה הן שפתחו באף ונאבדו באף וקחשיב עדת קרח אף לא אל ארץ וכו׳ ואינו ראשית דבריהם א״כ כאן בשעת ברכה איך פתח המקרא באף. ונ׳ ע״פ מה דאי׳ בבבא בתרא דף ח׳ [ע״א] והם תכו לרגליך אלו ת״ח שמכתתין רגליהם מעיר לעיר ללמוד תורה ורש״י פירש עמים הם ישראל שכל א׳ מהשבטים נקרא עם שעל בנימין אמר גוי וכו׳ הנראה דצדיק נקרא עם ורמב״ן פירש חובב לשון מחבא ובישעיה מ״ט כתיב ובצל ידו החביאני ורש״י בריש סדר קדושים פי׳ דקאי על גדר עריות זה שאמר אף חובב עמים וכאילו מסורס המקרא דידוע דהצדיקים מדקדק עמהם הש״י נידונין ע״פ מדת הדין ואמרו עמים אף ובא בנפרד במקום סמיכות כמו מים ברכים ביחזקאל מ״ז כלומר עמים של אף דהיינו הצדיקים שנידונין ע״פ מדת הדין רק חובב בשעת מיתה דהיינו רק בצל ידו אבל כל קדושיו אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא לא בצל אלא בידיך ממש וא״ש דלא הוי הפתיחה באף דהכוונה לעמים בריש המקרא.

לג, ו יחי ראובן וכו׳ ויהי מתיו מספר. נ׳ רמז לזה שבפקודי ישראל בסדר פינחס לא מצינו בשום א׳ הפרטים הפחותין ממאה רק בראובן שמנה שלשים וזה לאות על תשובתו השלימה שנעשו לו כזכיות ולכך נגד העונש שהי׳ ראוי שלא יהא במנין השבטים ונעשו לו כזכיות ועלה עליהן שבמקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד להיות אפי׳ הפרטים שלו נימנין וזה שאמר מתיו מספר כלומר כל מתיו איש לא נעדר.

לג, ט כי שמרו אמרתך וכו׳. פי׳ רש״י לא יהיה לך אלקים אחרים ואינו מדויק שפיר אחרי שסיפר מהם שמסרו עצמן על קידוש השם האומר לאביו וכו׳ ואת אחיו וכו׳ פשיטא שהם לא יעבדו ע״ז ולולא דבריו נ׳ לפרש דקאי על התורה שהיו האבות מקיימין אותה עד שלא ניתנה ולכך קרי לה אמירה שהיתה רק באמירת הקב״ה בינו לבין עצמו לא בדיבור וצווי וע״פ מש״כ הרמב״ן בסדר שמות בפסוק לכו לסבלתיכם שהיה שבט לוי חכמיהם ומורי תורתם וא״ש דברכם בג׳ דברים נגד ג׳ זכיות שבידם דהרמב״ם בפ״ב בסנהדרין הל׳ ז׳ כתב דבכלל אנשי חיל האמור בסנהדרין הוא שיהא להם לב אמיץ ולכך נגד האומר לאביו וכו׳ שהיה להם לב אמיץ להרוג קרוביהם אמר יורו משפטיך שראוי להיות שופטים ועל כי שמרו אמרתך אמר ותורתך לישראל ואיתא במדרש רבה סוף לך לך כשמל אברהם אבינו אנשי ביתו עשה מהן גבעת ערלות והיתה ריחן נודף לפני הקב״ה כקטרת הסמים ועולה כליל ולכך נגד ובריתך ינצורו שפי׳ רש״י שהיו מולין אמר שישימו קטורה וכליל וכו׳.

לג, כא כי שם חלקת מחוקק ספון. פי׳ רש״י על קבורת משה. ולכאורה למה פרט לזה שבחו של משה צדקת ה׳ עשה וכו׳. ונ׳ ע״פ מש״כ הרמב״ן על ברוך מרחיב גד שהיתה נחלתם רחבה מאוד כי היו גבורים וכו׳ כלומר ולא יראו ממלחמת העמים שסביבם כמש״כ האבן עזרא שכל רואיו יברחו ממנו ורש״י כתב בסדר שופטים בפסוק כי תצא

למלחמה אם עשית משפט וצדק אתה מיבטח שאם תצא למלחמה אתה נוצח וכן דוד אומר עשיתי משפט וצדק וכו׳ זה שאמר ברוך מרחיב גד ולא יירא ממלחמות כי שם חלקת וכו׳ דהיינו בזכותו של משה שעשה צדקת ה׳ ומשפטים שהוא כדאי לניצוח האויבים.

לך יב ולכל היד החזקה וכו׳. פי׳ רש״י ששיבר הלוחות. נ׳ בזה להסמיך סוף התורה בתחילתה ע״פ מה שהקשו המפרשים על מה שהביא רש״י בסדר כי תשא בפסוק פסל לך המשל מהשושבין שקרע הכתובה לפטרה מחיוב קילקולה מ״מ במה נתבטלו קידושין ויש ליישב ע״פ מש״כ בפרשת דרכים דרוש כ״ה ד״ה וראיתי למהרימ״ט דהיו הקידושין ע״מ שלא תזנה ואיתא ביבמות דף ק״ז [ע״א] אין תנאי בנישואין והכתובה היא סימן לנישואין כמש״כ תוס׳ בכתבות דף מ״ד [ע״א] דליכא שטר כתובה באירוסין לכך קרע הכתובה ויועיל התנאי לבטל הקידושין למפרע ונ׳ דיש לדקדק למה בלוחות הראשונות כתיב וירד ה׳ שנטה השמים על ההר כמצע כמו שכ׳ רש״י בסדר יתרו בפסוק מן השמים דברתי ולא מצינו כן בלוחות האחרונות ונ׳ דהנה לקידושין צריך ב׳ עדים וטעמא משום דילפינן דבר דבר ממומון כדאי׳ בקידושין דף ס״ה ע״ב ואיתא בויקרא רבה פ׳ כ״ה וכי אברהם אבינו היה דורש קלין וחמורין וגזירות שוות שמעינן דקודם מ״ת אף שלמדו האבות וקיימו כל התורה אבל מדות התורה לא הי׳ דורשין והנה העדים הם שמים וארץ כמש״כ רש״י בסדר האזינו ויש לצדד דכשהשמים הם על הארץ הם כעד א׳ דהם כגוף לכך בראשונות שלא ניתנו עדיין הי״ג מדות בתורה שבע״פ ולא היו דנין הג״ש דדבר דבר היה די בעד א׳ דדין בן נח בעד א׳ ודיין א׳ ובזה מיושב תמיהת הפרשת דרכים סוף דרוש י״ז ד״ה ובהא דקודם מתן תורה לא הי׳ צריך עדים כלל אם שניהם מודים והיה יכול להטות השמים על ההר אבל כשעלה משה להר ולמד תורה שבע״פ דבעינן ב׳ עדים קרע הכתובה שלא יהא נראה מתוכה אימת קידשה ואוקמי׳ אחזקת פנויה שעכשיו נתקדשה ועתה צריך ב׳ עדים וליכא שהיו השמים והארץ כגוף א׳ ונתבטלו הקידושין. ובזה יש לכוון רומ״א דקרא דבתחילה כתיב את השמים ואת וכו׳ ובפרשה שניה כתיב ארץ ושמים כדאי׳ בחגיגה דף ע״ב [ע״א] דאי׳ בפרקי אבות העולם עומד על התורה ועבודה וגמילות חסדים. ונ׳ שעל זה נרמזו ג׳ פעמים שנכתב בריאת שמים וארץ דהרמב״ן הביא המדרש אין ראשית אלא חלה ואי׳ בפסחים דף ע״ב ע״ב דאכילת תרומה קרויה עבודה וא״כ בראשית ברא רומז על העבודה ואלה תולדות שמים וארץ בהבראם שהוא באברהם כמו שהביא בפרשת דרכים דרוש י״ו ד״ה ונראה דיבא המאמר וכו׳ רומז על ג״ח חסד לאברהם וביום עשות ארץ ושמים רומז על תורה דלכך הקדים ארץ לשמים דהארץ הי׳ עיקר דנטה שמים על הארץ והפרשת דרכים בדרוש י״ד ד״ה ומעתה אקומה נא הביא בשם המדרש דהתחלת התורה היא מאלה תולדות השמים אלא שלא יתגאה הכהן לומר שהתחיל התורה וזה הסמיכות לכל יד החזקה ששיבר הלוחות שתידון כפנויה והיינו משום שהיו הקידושי

בעד א׳ וכדכתיב אלה תולדות וכו׳ ביום עשות ארץ ושמים שהיתה הארץ עיקר שהטה השמים על הארץ ונעשו כגוף אחד.

שם ולכל היד החזקה. פי׳ רש״י שקיבל הלוחות לעיני כל ישראל ששיבר הלוחות ומשמעות הכתוב נראה שהכל מחובר אתחילת הקרא היד החזק׳ שהיה למשה בכל אלה. ולכאורה מה החוזק בזו אדרבה לפי שהיו האותיות פורחות נעשו כבירות בידו והשליכן אבל יש ללמוד פירושו ע״פ מה דאיתא בירושלמי קרוב לסוף מסכת שקלים בעין יעקב שם כיון שעשו ישראל אותו מעשה ביקש הקב״ה לחטפן מידו של משה וגבר ידו של משה וחטפן ממנו וא״ש דזהו היד החזקה. ונ׳ הכוונה ע״פ מש״כ הרמב״ן בסדר תשא בפסוק ואיש לא יעלה עמך דהראשונות היו בזכות ישראל אבל האחרונות היו רק בזכות משה ואיתא ביומא דף ג׳ ע״ב קח לך עשה לך כביכול בשלך אני רוצה יותר ועיין פי׳ רש״י על כביכול וכת׳ מהרש״א שם באגדות כלומר כאילו העולם ומלואו של משה היא דבשבילו נבראת ואיתא בריש בראשית רבה בשביל משה שנקרא ראשית והרמב״ן בפסוק בראשית ברא הביא מהמדרש בשביל ישראל נברא שנקראו ראשית תבואתו ובסדר יתרו בסוף פרשת עשרת הדברות כ׳ דשני לוחות הן כנגד שמים וארץ וזה כוונת הכתוב וסמיכת התורה דהקב״ה ביקש לחטפן שלא יהי׳ להם עוד זכרון לבני ישראל בלוחות הראשונות אלא הכל בשביל משה יהיה בלוחות השניות דבשבילו היתה בריאת שמים וארץ ועליו קאי בראשית אבל משה לא רצה בכך וכדאי׳ בשבת דף פ״ט [ע״א] וכי מה אני שנתן לי הקב״ה תורה וכו׳ שיהיה להם לישראל בהלוחות עוד שארית בארץ וכדמצינו שהיו יוצאין עמהם למלחמה כמש״כ רש״י בסדר עקב בפסוק בעת ההיא אמר ונצח להקב״ה וזהו שאמרו כביכול בשלך אני רוצה אלו הי׳ יכול הייתי אומר הכל שלך אבל איני יכול דמשה מעכב ונצחני ואמר דהבריאה בשביל ישראל שנקראו ראשית וזהו שאמר ולכל היד החזקה אשר עשה משה ששיבר את הלוחות בחזקה שחטפן מיד הקב״ה לעיני כל ישראל כלומר כמו לאפוד בשופטים ח׳ להיות אפוד להיות לעיני כל ישראל במלחמה וכלשון והיית לנו לעינים בסדר בהעלותך לפירוש ראשון ברש״י שם והתורה נקראת עין כמש״כ רש״י בשמואל י״א עד עין יכין ממדרש אגדה וכן בסנהדרין דף ק״ב ע״ב על מחמד עיניך ובמה היה זה הויכוח בראשית ברא שמים וארץ שהשי״ אמר שנבראו בשביל משה ורק בשבילו יהיו הלוחות ומשה אמר בראשית היינו בשביל ישראל נבראו שמים וארץ וזכותן יתקיים בהלוחות הראשונות שהם כנגד שמים וארץ.

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

B
584.
2.

ספר נחלת יהושע.

LIBER

HEREDITATIS JOSUAE.

COMMENTATIONES

IN PLEROSQUE TALMUDI BABYLONICI TRACTATUS

ADDITIS

COMMENTATIONIBUS IN PENTATEUCHUM

RELIQUIT MANU SUA SCRIPTAS

R. COSMAN WODIANER

MORTUUS ANNO MDCCCXXXI

NUNC PRIMUM EDIDIT SUMPTIBUS SUIS FILIUS AUCTORIS

ARNOLDUS WODIANER.

PARS II.

VINDOBONAE

CH. D. LIPPE

POSONII: TYPIS ADOLPHI ALKALAY

MDCCCXC.